דורות של יהדות וציונות

דורותי (ה)

סאוון • מיכאילן • דאראבאן
הרצה • רדאוץ – פרוט

ליקט וערך: **דוד שלמה**

יער קדושי דורוהוי והסביבה
זכרון לעד!

שלטי ההוקרה/הנצחה

יער קדושי דורוהוי
משתרע על כ- 120 דונם
בתוך יערות הקדושים
הוקדש ע"י
משפחות יוצאי רומניה
מדורוהי והסביבה
כביטוי לרצון
להקים בית בישראל,
ולשמירת זכרון השואה
לדורות הבאים

The Dorohoi martyrs woodland
in the Martyrs forest
covers an area of 120 dunams.
Dedicated by families
of Dorohoi & environs in Romania
as an expression of their desire
to establish a home in Israel
and to commemorate the
holocaust for future generatoins

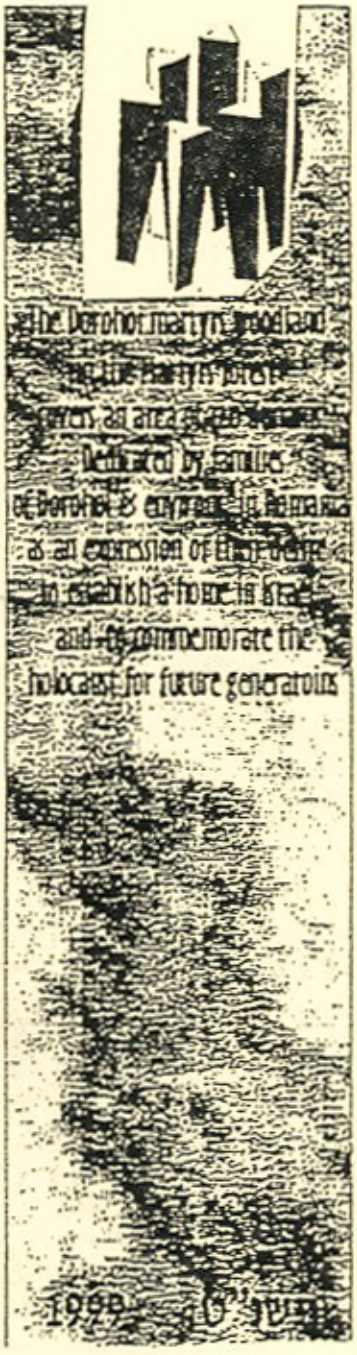

דורות של יהדות וציונות (ד)

דורוהוי ● סאוון ● מיכאילן ● דאראבאן

הרצה ● רדאוץ – פרוט

ביצוע גרפי: "פפירוס", תל-אביב

תודה ליהודה גור-אריה
על השתתפותו בעריכה הספר

בשער העברי של הספר מופיע אחד הדגלים
של התנועות הציוניות מדורותיו ואשר הובא ארצה למשמרת

הציורים המופיעים בכרך זה הם פרי עטה של מניה הרמן

דורות של יהדות וציונות

דורוהוי (ה)

סאון • מיכאילן • דאראבאן

הרצה • רדאוץ — פרוט

ליקט וערך: **דוד שלמה**

אב תש"ס – אוגוסט 2000

הספר מופיע בהוצאת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בישראל
ת.ד. 134, קרית ביאליק – 27101

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

הכרך החמישי המונומנטלי והאחרון
של **ספרי דורוהוי והסביבה**
מופיע **בחסות כבוד**
של המשפחה המכובדת

יפה וזאב יוקליה

(דאראבאן)

לזכר יקיריהם
ועם תיקווה לטוב בעתיד
עבור צאצאיהם
במדינת ישראל וירושלים
הנצחית!

מערכת הספר

שלמה דוד

חמשת הכרכים של "דורוהוי והסביבה"

דברים בפתח הכרך החמישי

בכותבי שורות אלה, קשה לי עצמי להאמין כיצד זה הצלחתי להרים פרוייקט אדיר וייחודי זה, שהוא גם מפעל חיי.

קשה לי להסביר, אבל חשפתי בתוכי כוחות נפשיים ורוחניים, שסייעו לי להתמסר, במשך עשר שנים, למפעל זה של חמישה כרכים מונומנטליים, המציירים את הנוף האנושי, הרוחני והציוני של בני העיר דורוהוי ועיירות הסביבה, בדורות עברו, היסטוריים רחוקים, בעבר הקרוב מלפני יובל שנים ויותר, ואף בהווה, בימינו, שבו חיים ופעילים בני עירנו ומחוזנו, שזכו לעלות לארץ, להתערות בה ולתרום לבניינה ושגשוגה.

רדפתי אחרי כל פרט ופרט, אחר כל אדם ואדם, כל ארוע וכל פריט מידע, כדי לבנות מפעל הנצחה היסטורי, שלדעת רבים, הוא ייחודי בתולדות קהילות ישראל.

כאשר אני סוקר את הנכתב בכרך החמישי והאחרון, וכל המובא בארבעת הכרכים הקודמים, אני חש סיפוק עצום, על כי עיירות מחוז דורוהוי, על אנשיהן, צדיקים ופשוטי-עם, אנשי רוח ובעלי-מלאכה, סוחרים, רבנים וכלי-קודש אחרים – כל אחד לחוד וכולם ביחד יצרו הווי ואורח-חיים מיוחד במשך מאות בשנים, והכרכים הללו משקפים פסיפס אנושי זה לפרטי-פרטים. ימים טובים יותר וימי מצוקה, חגים ושבת, ימי חול, פעילות של צדקה, יראת שמים, עזרה לזולת, פעילות ציונית, חינוך ותרבות. במרוצת מאות שנות ההיסטוריה של דורוהוי והעיירות היו לא מעט פורענויות, דיכוי, אסון השואה – אך גם מאבק רצוף של יהדות גאה, אהבת חיים ואהבת ציון.

ובסופו של דבר, רוב-רובנו, שרידי השואה הנוראה, כמעט כולנו עלינו לישראל, התערינו בה, ועכשיו, בערוב ימינו מילאנו גם שליחות זו של העלאת זכרונות למען הדורות הבאים, למען תולדות עם ישראל. אנו מפקידים בידי בנינו ובני בנינו את העבר שלנו, על כל הבטיו; אלה השורשים שלנו ושלהם, אלה הערכים שעליהם התחנכנו ואותם אנו משתדלים להעביר לצאצאים שלנו.

בני העיר דורוהוי והעיירות: מיכאילן, סאוון, דאראבאן, הרצה ורדאוץ-פרוט הקימו את מפעל ההנצחה ההיסטורי הזה ורבים-רבים נתנו שכם, יד, לב ונשמה, כדי שנגיע לרגע זה של סיכום.

אך בנוסף למפעל הנצחה רוחני זה, נחלצנו גם למפעל הנצחה שני – פיזי-גשמי והוא אתר ההנצחה שביער על שם קדושי דורוהוי והסביבה, בהרי ירושלים.

לכן מצאתי לנכון כי הפרקים הראשונים של כרך זה יוקדשו למפעל הנצחה זה, מפעל מפואר, שיוסיף יוקרה וכבוד לבני זמננו, וודאי לדורות הבאים.

גם מפעל זה קם הודות להתלהבות ולחזון של קבוצת חברים, הראויים לצל"ש במובן הרחב והערכי ביותר.

האנדרטה בבית-העלמין בחיפה הוקמה לפני כעשר שנים על-ידי גרעין של מייסדי וראשוני אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה, שרובם, לצערנו, אינם כבר איתנו. נזכיר אחדים מהם: **סרוליקה שולימוביץ', יוסף ינקוביץ, מרדכי אורנשטיין, יחיאל שרף, יעקב בלן, ליאון אקליפי** ז"ל ואחרים, שהיו ממניחי היסוד וסוללי הדרך של ההנצחה ההיסטורית. נרכין את ראשנו לזכרם.

עלי לציין שכמעט כל אלה שפניתי אליהם לתת יד לקידום נושאי ההנצחה נענו בצורה נדיבה ומכובדת וכולם ראויים לתודה והוקרה.

אני נרגש ונפעם מכל מה שעשינו והגשמנו. יש מקום להיות גאים ומלאי סיפוק על עשייתנו זו.

אנו משאירים אחרינו ספרים, אנדרטאות, לוחות-זיכרון, יער בהרי ירושלים – וכל אלה מופקדים בידי הדורות שיבואו אחרינו. אנו תקווה כי ההיסטוריה היהודית והציונית תעריך את מעשינו.

וממש בימים האחרונים של סגירת הכרך הזה, התבשרנו על הנערה **שרה רחל מהלו**, בתו של מר **ירחמיאל מהלו**, מיוצאי דורוהוי, שזכתה בתואר כלת התנ"ך בחידון התנ"ך העולמי לנוער, שהתקיים ביום העצמאות תש"ס. יש לנו סיפוק וגאווה על סגירת מעגל היסטורי מסוים, כאשר בכרך הראשון תיארנו את דמותה של **גיטל בלומר**, החלוצה הראשונה שיצאה מדורוהוי לפני יותר מ-120 שנה, עלתה לארץ והיתה ממקימי ראש פינה – ועד **שרה רחל מהלו**, כלת התנ"ך בימינו. אכן, סגירת מעגל עצום ומרשים.

ונרכין ראש לזכר ל"ב הבנים, יוצאי דורוהוי והסביבה, שנפלו במערכות ישראל.

תודה מיוחדת חבים אנו לעורכת והמוציאה-לאור הנפלאה שלנו, גב' **סוניה פלטי**, אשה רבת כשרון, אופי וערכים, שטרחה רבות ועשתה מאמצים רבים להוציא כרך חמישי זה לאור, תוך המשך דרכו של בעלה המנוח, **ניקו פלטי** ז"ל, שהיה בבחינת האדריכל הראשון של הספר, שעיצב את צורתו הגרפית והעיצובית.

וכן טנא של תודות לסופר והמשורר **יהודה גור-אריה**, שהקדיש ידע רב, זמן ומאמץ בעריכה הלשונית והתוכנית של החלק העברי בכל חמשת הכרכים.

עלי לציין בהוקרה רבה עשרות ומאות אנשים יקרים מאוד, אשר סייעו בידי, בדרכים שונות, כדי להגיע הלום. רבים מהם הלכו איתי יד-ביד, לעתים במסלולים קשים ומפותלים והנה זכינו והגענו למטרה.

בזכותם יכולים אנו לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו!

ואני הקטן, אודה לה' בכל לבב, בסוד קהל ועדה. הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו.

הזורעים בדמעה – ברינה יקצורו!

העורך

מרדכי קרפט

אנדרטה יפה
– לרגל הוצאת כרך ה' של הספר "דורוהוי והסביבה"

בעבור העמל המבורך שהושקע בחוכמה ובמסירות רבה בהקמת אנדרטה מפוארת זו, המוקמת בחמשת כרכי הספר "דורוהוי" מגיע וצריך לשלם בהערכה ובכבוד לעושים במלאכה. קבוצת אנשים בלתי נלאים, ובראשם שלמה דוד, יליד דורוהוי ובעל שורשים מכובדים בדאראבאן, שהצליח לגייס מאות אנשים, המפוזרים בארץ ובעולם כולו, שנהפכו – בן לילה כמעט – ברצון ובהתלהבות, לכתבים, משודרים ואפילו ל"היסטוריונים", כדי לתרום, כל אחד כפי כוחו, למשימה חשובה ומעניינת זו. פעולה זו נולדה בטבעיות והצליחה ללכד בדפיה, ללא התנייה כלשהי, את בניהן ובנותיהן של עיירות מחוז דורוהוי, ושל העיר עצמה. היוזמה – פרי רעיונו של שלמה דוד יצאה לאור בתחילת העשור הנוכחי והפכה תוך תקופה קצרה למפגש משפחתי של כל היהודים יוצאי קהילות מחוז דורוהוי.

בכל אחד מכרכי הספר הזה ניתן לקרוא, ללמוד ואף להיזכר בחייהם של אבות אבותינו לפנינו, ואף שלנו, בילדותנו ונעורינו שם, במחוז הולדתנו, שהינו גלות, על התקופות הקשות של דדיפות שעברו עלינו ומעל לכל, את הפסוק הבלתי נשכח מספר הספרים, – תהילים קל"ז, 1: "על נהרות בבל שם ישבנו ובכינו בזוכרנו את ציון".

אמנם, היה זמן, ובלחץ המציאות הקשה התרחקנו מגירסא דינקותא, אך בעת צרה, כאשר היינו נתונים במצב ללא מוצא, חזר ועמד בנו הכוח לשרוד, תוך מלמול התפילה "יסור יסרני יה ולמוות לא נתנני" (תהילים קי"ח, 18). זה קרה גם לי, בעת שברחתי ביוני 1943 ממחנה של עבודת פרך בכריית כבול באיזור נסטרוואדקה – טולצ'ין שבטרנסניסטריה, בלילה, לבדי בקצה היער של שפיקוב–יורקובקה, כשאני עייף ויגע, רעב ומפוחד, אז הפכתי במוחי את הפסוק הזה והמשכו, לשיר–לכת, שיר של עידוד ותקווה.

תולדות חייהן של משפחות רבות, כפי שתוארו בכרכים אלה, מעוררות בנו רגשי כבוד והערכה, יחד עם כאב וזעם, על קרובינו שנהרגו בידי שובינו הרומנים ועוזריהם האוקראינים, או מתו מרעב, מקור וממחלות בעמק המוות שנקרא אז טרנסניסטריה.

אך השמחה שכובשת אותנו ללא גבול היא דבקותנו בחיים לאורך היובל האחרון, כאשר רוב המשפחות עלו לישראל ובנו את חייהן מחדש, בארץ אבותינו. גאוותנו על השגיהם של בני דורנו ועירנו, לאו דווקא על מעשיהם בחו"ל, אלא בעיקר בארץ, ובמקצועות שלא ידענו ולא שמענו עליהם בעבר, ודאי לא אצל יהודי מחוז דורוהוי. מבחינה זו נראה לי שלא יהיה מנוס אף מכרך שישי! (בבחינת "שישה סדרי משנה"). מי יתן וזה יתממש!

מכל מקום, עכשיו, מעמקי ליבנו, בכנות ובשמחה מותר לנו להגיד לשלמה דוד ולכל מי שעזר לידו: יישר כוחכם וכל הכבוד לכם, על האנדרטה היפה, הנהדרת שהקמתם!

מרדכי קרפט
(בנו של דודל אורטשיקס מדאראבאן)

יער קדושי דורוהוי והסביבה
הושלמה שליחות נעלה

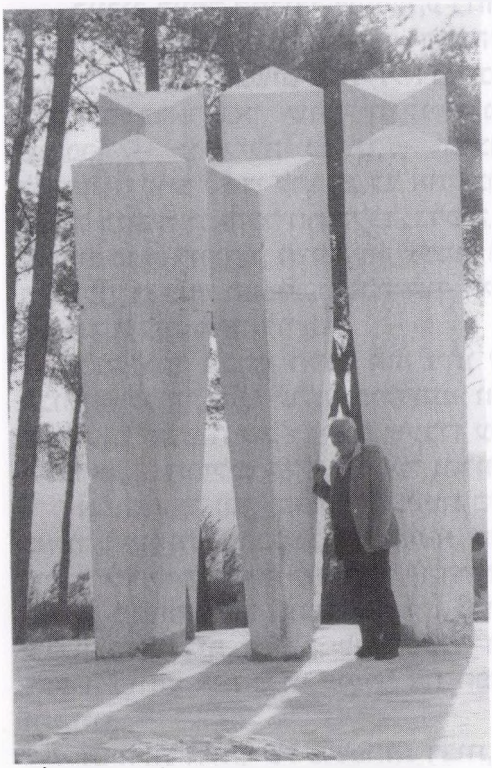

שלמה דוד ליד האנדרטה לשש הקהילות של דורוהוי ועיירות המחוז, המוצבת במרכזו של יער קדושי דורוהוי והסביבה קורבנות השואה

אני כותב שורות אלה כאשר כרך זה, החמישי בספר ההנצחה של עירנו דורוהוי והסביבה הולך ונשלם, במקביל להשלמת פרוייקט היער לזכר קדושי דורוהוי והסביבה.

יוצאי שש הקהילות הקטנות ממחוז דורוהוי – דורוהוי, דראבאן, סאוון, מיכאילן, רדאוץ פרוט והרצה טרחו ועמלו כדי למלא שליחות חשובה ונעלה זו.

עשינו את המיטב והמירב למען הנצחת העבר של מאות שנות קיום הקהילות היהודיות במחוז זה ובעיירות אלה, להנצחת האלפים מבני קהילותינו שניספו בשואה, כדי שזכרם יישאר לנצח, גם לדורות הבאים, צאצאינו.

אנו מפקידים בידי בנינו ובני בנינו נכס אדיר, חי וצומח, בצורת אלפי עצים, ביער שבהרי ירושלים, בין שני הכבישים המובילים לבירה.

זה מהווה בעבורנו גם סגירת מעגל של יהדות חמה וציונות פעילה ותוססת.

לכל אלה אשר סייעו בידי ויחד עשינו עבודה קשה וממושכת, שלוחה ברכתי החמה ותודתי הנאמנה.

כה לחי!

שלמה דוד

הצדעה לצוות ההיגוי וההקמה של יער קדושי דורוהוי והסביבה

*לפני כשש שנים הגיתי את הרעיון לנטיעת יער לזכר קדושי דורוהוי והסביבה, בהרי ירושלים. זה היה בבחינת חלום וחזון. והנה, הרעיון נקלט על-ידי קומץ של חברים והראשון שפניתי אליו היה ידידי **ישעיהו ליזרוביץ** (ניצב בדימוס), יליד דורוהוי, ומאחוריו פעילות בטחונית עשירה, איש עם "קבלות", אדם בעל אחריות ואמינות גבוהה. זהו אדם שאינו מתחמק משום משימה לאומית ראויה. לאחר שתיים-שלוש פגישות הוא התלהב מן הרעיון, אימץ אותו ונרתם לעניין. הוא הציע שנקים צוות היגוי, כלומר צוות הקמה או מטה פעולה.*

*צירפנו אלינו את **אברהם שני** (תת-אלוף מיל.), **אריה גל** (תת-אלוף מיל.) **וצבי ויינר** והתחלנו לפעול במרץ.*

*ב-1996 החלו מגעים עם מוסדות הקרן הקיימת לישראל, והראשון שהתלהב מן הפרוייקט ואימץ אותו היה מר **יגאל ירדני**, מנהל המגבית היהודית בישראל.*

התחיל שלב התכנון הראשוני; מפגשים במשרדי הקק"ל בתל-אביב, סיורים באתרים שונים בהרי ירושלים, אחר-כך הוצאת פרוספקט מפורט ונאה, ובהמשך - התרמה ראשונית של חברים למען הפרוייקט וכן פניה אל תורמים פוטנציאליים ושכנועם לתרום חורשות שלמות (במסגרת היער הכולל); היו פגישות עבודה רבות, התכתבויות ולבסוף קביעה סופית של המקום, בהרי ירושלים, ליד מושב שורש, משם נשקף נוף מרהיב, המגיע עד שערי ירושלים.

*לצוות ההיגוי הצטרף מר **ישראל באומן**, יוצא רדאוץ-פרוט, שמשפחתו היתה מן המכובדות בעיירה. תרומתו המעשית של מר באומן והצטרפותו לפעילותנו נתנה דחיפה גדולה לקידום הפרוייקט.*

הצוות פעל במשך שלוש שנים, בהתלהבות ומתוך דבקות במטרה וחבריו השקיעו הרבה מאמץ, זמן ומחשבה להצלחתו של הפרוייקט.

גם חזון ציוני פעם בליבם והם הדביקו בהתלהבותם את אנשי הקק"ל ודאגו שהפרוייקט יבוצה לפי תכנון מדוייק, מפורט ומעולה.

וכך הוקמה גם אנדרטה, המורכבת משישה עמודים משולשים, המסמלים את שש העיירות שלנו, ובמבט מלמעלה הם יוצרים צורה של מגן דוד, סמל נשגב של היהדות והציונות.

ביום השלישי של חנוכה תש"ס (8.12.1999) התכנסנו יחד, חברי צוות ההיגוי וההקמה, יחד עם אנשי הקק"ל וכמעט יכולנו לברך על המוגמר והשלמת הפרוייקט, מתוך סיפוק רב.

נותרו עוד אי-אלה פרטים להשלמה: שער כניסה, לוחות זכרון וכיתובים שונים ואלה ייעשו תוך זמן קצר.

והנה, החלום הפך למציאות. היער שלנו עומד זקוף ומונה אלפי עצים.

ובעיצומם של ימי החנוכה יכולנו אנו לברך "על הניסים והנפלאות" אשר חולנו גם אנו בימים אלה, תוך המשך של עשייה, יצירה והגשמה ציונית.

בנינו ובני בנינו יהיו גאים בנו ובמעשה היפה הזה שעשינו, להנצחת זכרם של קדושי דורוהוי והסביבה, את היהדות המפוארת והציונות התוססת, שהתקיימה במשך מאות בשנים, עד עזיבתנו את המקום ההוא, עלייתנו לארץ אבותינו והשתרשותנו בה, בבחינת

יער אנושי מגוון, תוסס וצומח.
והעיקר – להעלות על ראש זכרוננו את השואה שפקדה את עמנו בכלל, ובתוכו את קהילת דורוהוי והסביבה, שחמשת אלפים מבניה ניספו בה, והיער הזה מנציח את זכרם.
בסיכום רוצה אני להצדיע לחברים הנפלאים שלנו, אשר נתנו את המיטב והמירב מעצמם, מכושרם ומרוחם להגשמת הרעיון הנשגב הזה. תודה חמה למאות התורמים אשר הנציחו את יקיריהם על-ידי מימון רכישה ונטיעת עצים ביערנו זה.
אנו מפקידים בידי דור ההמשך שלנו – בנינו ובנותינו – נכס לתפארת ותפילה בלבנו וצפיה בנפשנו כי יטפחו את האתר, ישמרו עליו ויהפכוהו לאות וסמל המשקף את העבר המפואר, השואה הנוראה, התקומה והתקווה לעתיד, של עמנו בארץ ישראל.
לכולם – תודה ויישר כוח!
ועתה – תורם של רבים אחרים להצטרף ולתרום עצים ביער קדושי דורוהוי והסביבה, בהרי ירושלים.

שלמה דוד,
יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

יגאל ירדני*

יער דורותי – הנצחה לקהילה מפוארת ביערות הקרן הקיימת לישראל

יגאל ירדני

בימים אלה הולכות ונשלמות ההכנות להקמת יער דורותי בהרי ירושלים, יער שישא את שם אחת הקהילות המפוארות של יהודי רומניה.

כמו יערות דומים, יבטא גם יער זה את הקשר של העם היהודי לאדמת הארץ הזאת, לעצים הירוקים, עמוקי השורשים ולנוף המרהיב הנשקף מהיער, לבירת הנצח של עם ישראל. היער ישמש מקום ביקור קבוע לציבור הרחב, ובמיוחד ליוצאי דורותי, כולל בני הדור השני והשלישי, שיוכלו להתייחד במקום עם הקהילות מהן באו הוריהם והורי הוריהם.

היתה זו יוזמה של אירגון יוצאי דורותי והסביבה. בקיץ 1995 פנה אלינו בכתב שלמה דוד, יו"ר האירגון, בבקשה להקצות חלקת יער ביערות ישראל, להנצחת בני קהילת דורותי והקהילות הסמוכות, שניספו בשואה או נפטרו בנסיבות אחרות. כדרכו, ידע שלמה דוד לתמצת את בקשתו בצורה בהירה ומשכנעת. הנהלת הקרן הקיימת לישראל התייחסה לבקשה בחיוב ובצורה אוהדת.

אנו, בקרן הקיימת מקבלים בברכה כל שיתוף–פעולה של ארגונים הרוצים להשתלב בפעולת הייעור ועל–ידי כך לסייע לטיפוח יערות הארץ, שחשיבותם רבה לרווחת הציבור, ליפי ארצנו, לאיכות הסביבה ולשימור הקרקע.

יער דורותי ישמש בנוסף לכל אלה, מוקד הנצחה לקהילות שהיו ואינן עוד, להעברת מסר חינוכי לבני קהילות אלה בישראל ובחו"ל, וגם לציבור הרחב.

לאחר מספר פגישות וסיורים בשטח אותרה חלקת יער באיזור מושב שורש, בפאתי יער הקדושים, מקום מרהיב ביופיו, המשקיף על ירושלים. כבר בשלב זה סוכם, כי בשטח יוקם מוקד הנצחה לקהילות, יהיה שטח הולם להתכנסויות ולקיום ארועים שנתיים, יוצבו ספסלים, שולחנות, וכמובן – שלט הוקרה מרכזי, שידגיש את שם היער ושמות של תורמים מחורשה ומעלה.

במקביל, כנהוג בקק"ל במפעלים מסוג זה, סוכם על מטה פעולה מטעם הארגון.

לראש המטה התמנה ניצב (בדימוס) ישעיהו ליזרוביץ וחברים בו תא"ל (מיל.) אברהם שני, תא"ל (מיל.) אריה גל וצבי ויינר. תפקידו של מטה זה היה, מצד אחד,

---

* מנהל המגבית המאוחדת – הקרן הקיימת לישראל

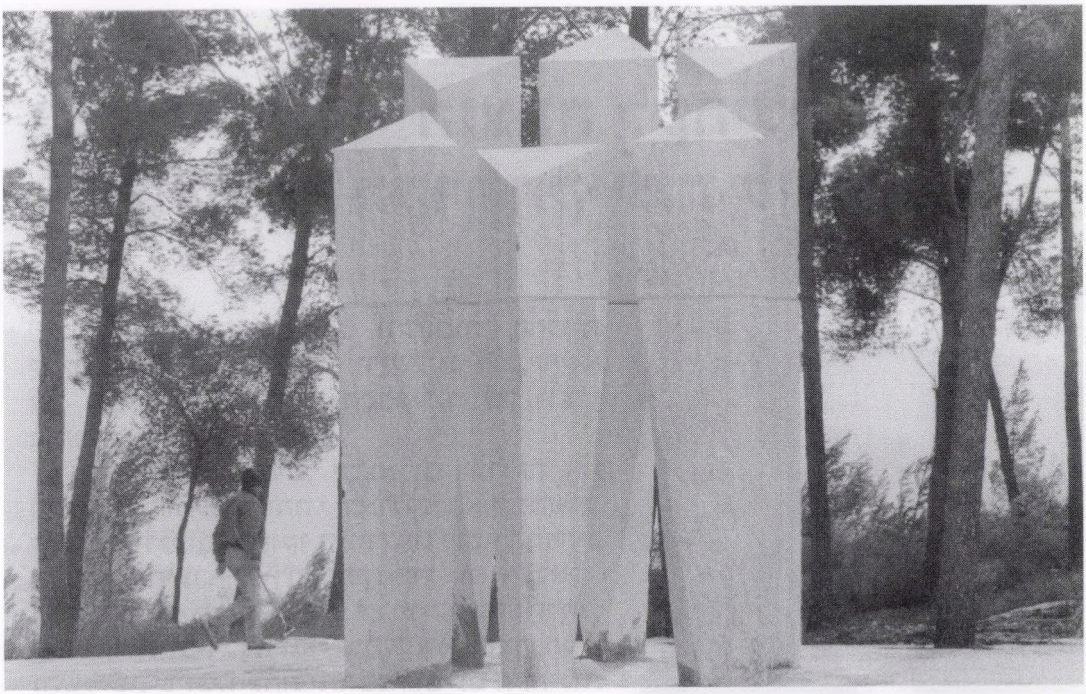

האנדרטה של שש הקהילות בתוך יער קדושי דורוהוי. המתכנן: נתן סאס

ללוות את הקק"ל במהלך ההכנות וכן לרכז את פעולת ההתרמה. עזרה רבה קיבלנו מגב' שושנה בן-אהרן, הראויה להרבה הערכה.

פעולות התרמה

ראוי לציין כי הנהלת הארגון ומטה הפעולה נרתמו בהתלהבות ובמסירות לפעולת ההתרמה. מובן לכל כי מבצע מעין זה מחייב מימון בהקף משמעותי. סוכם כי תהיה פניה לכל בתי-האב יוצאי הקהילות האמורות בישראל, וכן למרכזים של יוצאי דורוהוי בחו"ל. הקק"ל דאגה להפיק עלון מצוייר בכמות של כ-10,000 עותקים והוחל בהפצתו. התרומות החלו לזרום, ברוח הביטוי "כאשר ידבנו ליבו". התקבלו תרומות קטנות ותרומות גדולות כאחד.

מעודדים במיוחד היו המפגשים עם קבוצות של יוצאי דורוהוי במקומות שונים בארץ. פגישה ברמת-גן היתה מוצלחת ביותר וכמעט כל משפחה שהיתה נוכחת, ראתה צורך לשאת תרומה כמיטב יכולתה.

נערכו פגישות עם תורמים בודדים וגם אלה נשאו פרי, לעתים יותר ולעיתים פחות.

תנופה משמעותית ועידוד ניתנו לנו על-ידי ההחלטה של ניצה וישראל באומן, לממן חלק מרכזי מהפרוייקט.

המכתבים שנשלחו לחו"ל זכו למענה חיובי, אך בהקף קטן. יש להניח כי לכשיושלם הפרוייקט, גם שם תהיה הענות רבה יותר.

בתוכנית מטה הפעולה היה לקיים ארוע חגיגי בכנסת, שאליו יוזמנו ראשי הקהילה ותורמים פוטנציאליים, אולם ארוע זה לא יצא עדיין אל הפועל.

עיכובים בביצוע

הקמת מוקדי הנצחה מסוג זה מחייבת תכנון קפדני, קבלת כל האישורים הדרושים, ביצוע מקצועי בשטח וכמובן – הבטחה מסודרת של המימון.

הרעיון האדריכלי של מוקד ההנצחה הוצג לראשונה על–ידי נתן סאס, מנהל אגף ההנצחות והפרוייקטים בקק"ל, אשר ליווה את הפרוייקט מראשיתו ונפגש מספר פעמים במשרד ובשטח עם חברי מטה הפעולה.

הרעיון כלל שישה עמודי אבן, היוצרים מגן דוד בשיפוע (ראה תמונה). כל עמוד בא לציין קהילה אחת של איזור דורוהוי. גובה האנדרטה אמור להגיע ל–4.5 מטר. בין העמודים ומסביבם תוקם רחבה מרוצפת, עם שבילי הליכה נוחים.

עם התקדמות התכנון התברר, כי הביצוע בשטח קשה יותר מן המצופה. נסיון להציב לוחות שיש במקום אבן סלע לא עלה יפה. היה צורך לפרק את העמודים שכבר הוצבו, וגם בעיה זו גרמה עיכובים בביצוע.

בינתיים התברר כי עלויות ההנצחה גבוהות יותר מן המתוכנן וההכנסות שהתקבלו מתרומות, לא מספיקות בשלב זה לכסות הוצאות אלה. לבסוף, לאחר דיון מיוחד, החליטה הקק"ל לממן, בשלב הביניים, את ההקמה, מתקציבים אחרים.

כאמור, במידה ולא תהיינה הפרעות של כוח עליון, יושלמו העבודות בזמן הקרוב ביותר. פינה מיוחדת ויפה תיתוסף ליערות ישראל.

(המאמר נכתב באוקטובר 1999, לפני השלמת אתר היער)

פרוספקט יער קדושי דורוהוי והסביבה

תרשים היער ומיקום אתר ההנצחה

ברכות לבביות לכל התורמים למען יער קדושי דורוהוי והסביבה בהרי ירושלים

הנהלת האירגון

רשימת התורמים

חורשה:
באומן ניצה וישראל,
משפחת דודזון,
ויינר צבי,
זומר חיה,
טלמון ישראל ובר-דוד קלמן,
יוקליה זאב,
ליזרוביץ ישעיהו,
סקולט נתן,
קלקודה הרמן.
בני המשפחה של ינקו לינסקר ז"ל

גן:
אהרונוביץ דוד, איידלמן אהרן, בלן משה, בן-אהרן שושנה, בן-עמי אליעזר, גל שושנה ואריה, דוד שלמה, דנילוב בנימין ורחל, דנילוב טניה, עו"ד הכט אבנר, טלמצ'ו מאיר, לזרוביץ זאב, מוסקוביץ גרשון וסילביה, מריאן גבריאל, סגולי רשלה וחיים, שוורץ שמואל, שני אברהם, שכטר שרה.

עצים:
אברהם אסתי ויוסי, אייזיק אסתר, אייזנר אברהם, ארז מילי, ארלו משה, בטיסטה חנה, בלום ז'אן, בלן זהבה, בלנרו דוד, בן-ציון שמואל, בריל מרדכי, ברקאי יונה, ברקוביץ בטי, גודריך כפיר, גולדספרב חנה, גורביץ רחל, גלברג בטי, גלטר ברכה, גלילי משולם, גליקליך פרידה, גמבשו זלדה, גרוס בנימין ורחל, גרופר לילי וסימון, גרינברג אליעזר, גרינברג יוסף-זאב, גרינברג סלי, גריסרו צבי, ג'רסי שמואל, דוידסון הרמן, דוידזון פאול, דולצ'ה יהודה, ד"ר דרגושטיאנו בנו, דרגושטיאנו מינה, דרוקמן אפרים, הוברמן הרמינה, הונלד רחל, הורן אסתר, הילה זיוה וחיים, הפנר הרמן, הר-ציון נחום, הראל מרים, הראל צילה, הרמן מניה, הרן שמעון, וגנר משה, ויז'ניצר אווה, וולניק ברוריה, וולפסטל מרים ויוסף, ויינר אלי, וייס יעקב, וינגרטן עפרה, וסרמן סוניה, ורדי יעקב, זיגלר קלרה, זילברמן ציפורה, זינגר ברכה, זליג ויקטור וסילביה, חבוט שאול, חיים סופיה, טייטלמן רחל, טרנוס קרולינה, יואלי חיים, יוסיפוביץ פרידריך, יוקליה יצחק, יוקליה חיים, יחיאל יוסף.

כהן יחזקאל, כהן נחום, כץ מרים, כרמלי אריה, לאו פנינה, לאקה איזבלה, לייב יחיאל, ד"ר לבל זיסו, לבנקרון סופי, לבנקרון שמשון, לוי שרה, לזנה רבקה, ד"ר לזרוביץ אידל, ליבוביץ יצחק, ליבוביץ מינה, ליבוביץ זאב, ליבוביץ רשליקה, ליבל קלרה, ליבר אטי, לידן סמי, לידרמן שלי וחנינא, לידרמן פישל, לידרמן בת-שבע, ליזרוביץ אליעזר, ליזרוביץ אנוש, לייב ינקו, לייזרוביץ ארנה, לרנר משה, לרנר רוזה, מאור יהודה, מאירוביץ אברהם, עו"ד מולודיק אריה, מוסקוביץ פפי, ד"ר מור אברהם, מורגנשטרן נחמה וחיים, מואיז צבי, מוריץ נחמן, מיגל שיינדלה, מינדריגו שלי, מלך יונה, ד"ר מרדכי סמי, מרקוביץ יהושע, נגריאנו אני, נדלר צבי, נתן דוד, סגולי אפרים, סגל אליעזר, סגל ישראל, סגל גיזלה, סגל מוריץ מרצ'ל, סגל פרומה, ד"ר סטרול מוסא, סלומון הדסה, פדר איתמר, פוקס צ'רנה ורובין, פייביש בלה, פיינזילבר מקס, פנקס ינקו, פישל הדסה, פלמוד (פולק) גיזה ויהודה, פנקס יעקב, פנקס קרול, פריד דוד, פרידמן משה, פרימנגר פרלה, פרנפס סימה ואריה, פרנפס

שלום, פרץ בלומה, צרלינג קלרה.
קוטר מרים, קוטר שמשון, קונדיטוריה פיסטרו בע"מ, קורבר קלרה, עו"ד קורס פרלה, קושמרו חיים, קושמרו יהושע, קושמרו חוה, קליין רחל ושמואל, קלינגר פינה, קלמן יוסף, קלמן צפורה, קלמן הרמן, קמר בטי, קמר רומין, קרול לואיזה, קרן חנה וישראל, קרן סלי, קרפט מרדכי, ד"ר רבינוביץ אוזיאס, רוזן אברהם, רוזן מנחם מנדל, רוזן שרה, רוזנהק רבקה, רוטרו דוד, רפפורט אנדרי, שאול אהרן, שוורץ חיה, שוורץ לידיה וזאב, שוורץ שמואל, שוויצר אברהם, שוס פני, שחם בלה, שילר מרסל, שילר קמיל, שכטר אייזיק, שכטר בטי ויהודה, שכטר יהודה, שכטר שמחה, שלמה חיים, שמואלי אסתר, שעיוביץ דוד.

הרשימה הוכנה ולוקטה ע"י שושנה בן-אהרן (אידלמן) לפי נתונים מ-1.10.1999

מבט מיער קדושי דורוהוי לעבר ירושלים

מכתב הוקרה

לכבוד
מר שלמה דוד,

שלום רב.
יישר כח על פועלך להנצחת מורשת יהדות דורוהוי והסביבה.
אתר ההנצחה שאת הקמתו יזמת מהווה מוקד לדורות הבאים. ביקורי באתר המרשים היה מרגש.
ועל כך תודתי.

בכבוד רב ובהערכה,
דני שני

דני שני הוא בנו של ידידנו אברהם שני ואחד מבני דור ההמשך שלנו, שבידיהם אנו מפקידים את המשך טיפוח המורשת שלנו.

מי שברך לחברי צוות ההיגוי של יער קדושי דורותי והסביבה

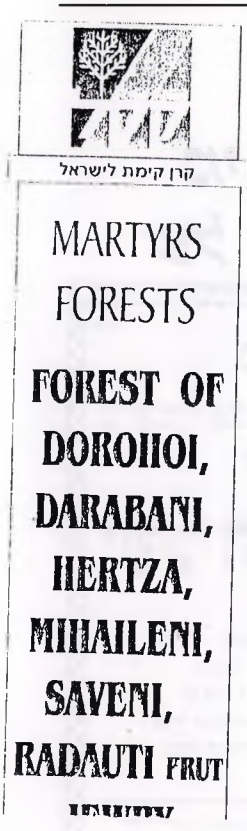

ברכה והוקרה

לאנשי הקרן הקיימת לישראל אשר טרחו וסייעו בהקמת יער קדושי דורוהוי והסביבה בהרי ירושלים.

יגאל ירדני – מנהל המגבית המאוחדת בישראל
נתן סאס – מתכנן האנדרטה
דוד אנג'ל – אדריכל נוף
דודי שקולניק – אדריכל נוף
יוסי רוטליין – אגף הכשרת קרקע
גרשון אבני – מנהל מחוז המרכז באגף הייעור
עירן זבדי
מירה כהן
חגית אשל
ציון ביטון – מנהל עבודה

מברכים:
צוות ההיגוי וההקמה של יער ההנצחה
אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה
שלמה דוד, ישעיהו ליזרוביץ, אברהם שני, אריה גל,
ישראל באומן, צבי ויינר

האנדרטה שלנו בחיפה

ביוזמתו ובעידודו של ידידנו המנוח יוסף ינקוביץ' ז"ל הוקמה האנדרטה לקדושי דורוהוי והסביבה, בבית-העלמין בחיפה.

מאז חלפו כעשר שנים ומדי שנה, ביום הזיכרון לפוגרום בדורוהוי מתכנסים מאות מיוצאי העיר והסביבה להתייחד עם אלפי בני הקהילות של דורוהוי והסביבה, שניספו בשואה.

בני משפחות הנספים, שמקום קבורתם לא נודע, באים אל האנדרטה הזאת, מתייחדים עם מתיהם, מתפללים, מניחים אבן.

חלפו 60 שנה מאז תחילת השואה באיזור דורוהוי ואנו זוכרים ולא נשכח!

האנדרטה הזאת היא יד ושם לזכר יקירינו, זיכרון עד.

ש"ד

אנדרטה לזכר קורבנות השואה מדורוהוי ויאסי בבאר-שבע

ד"ר מויסה סטרול, ידידנו מבאר-שבע העביר אלינו תמונה של לוח הזכרון המוצב בבית-העלמין בבאר-שבע, לזכר אלפי קורבנות השואה מדורוהוי ויאסי.
יוצאי דורוהוי ויאסי בבאר-שבע יזמו והקימו לפני שנים רבות את לוח הזכרון ובכך הם תרמו להנצחה של בני הקהילות שלנו במולדובה.
כבוד והערכה ליוזמים!

לוח הזיכרון בבית-העלמין בבאר-שבע

דני בלר

כלת חידון התנ"ך העולמי היא בת ליוצא דורותי

כלת התנ"ך שרה רחל מהלו

למשפחת מהלו מבאר-שבע היה יום העצמאות תש"ס יום של נחת עצומה. הבת שרה רחל בת ה-17 זכתה בתואר כלת חידון התנ"ך העולמי לשנת תש"ס.

בית משפחת מהלו בשכונה ה' בבאר-שבע עמוס פרחים ומכתבי ברכה ששלחו מכרים וחברים. הטלפון לא הפסיק לצלצל. גם באולפנא שבה לומדת שרה רחל, אולפנת כפר פינס שליד חדרה, קיבלו את הזכייה בשמחה. האב, מורה במקיף א' אומר: "האולפנא זה עולם אחר לגמרי. אתה רואה שם את ההשקעה בילדים, את האהבה למקצוע ואת הרצון העצום של התלמידים ללמוד."

האב היה בנקאי, אך העדיף לפנות להוראה. בשל אהבתו העמוקה למקצוע החינוך. "לו הייתי נשאר בנקאי, יכול להיות שהייתי בונה וילה מפוארת, אבל מה עם הרוחניות? אני חושב שזה חלק מחיינו. לולא הייתי אוהב את ההוראה בכל נשמתי, ואוהב את התלמידים, לא הייתי מורה שלושים שנה." אשתו, ד"ר אביבה מהלו היא ד"ר לספרות ותנ"ך ומלמדת מקצועות אלה.

והבת - כלת התנ"ך אומרת: "בשבילי התנ"ך הוא דרך חיים. אני מסוגלת ללמוד עשרים שעות רצוף ולא להתעייף. בחידון הרגשתי ממש בעננים." ועוד היא מוסיפה: "הלימודים הם חלק בלתי נפרד מחיי. הם באים אצלי לפני הכל. "

בית מהלו חי ונושם את המסורת היהודית. מעידים על כך הארון העמוס ספרי קודש.

שרה רחל היא הקטנה מבין ארבעת ילדיהם של בני הזוג מהלו. האב, ירחמיאל, גאה בה וביתר שלושת ילדיו, שמפגינים אהבה וכיבוד אב ואם. כך גם תלמידיו בהווה ובעבר מתקשרים כל הזמן, מברכים, שואלים לשלומו.

שרה רחל רוצה ללמוד רפואה ולהתמחות בתחום הפרמצאוטיקה. "אני רוצה לעזור לאנשים, לרפא ולסייע. אבל עכשיו אני מקדישה עצמי ללימודים. אני רוצה להספיק כמה שיותר, כשאני צעירה. אני מודעת לעובדה שעכשיו אני קולטת הכי טוב. זה מאוד חשוב לי."

מתוך המקומון "כל-בי" של באר-שבע, 18.5.2000.

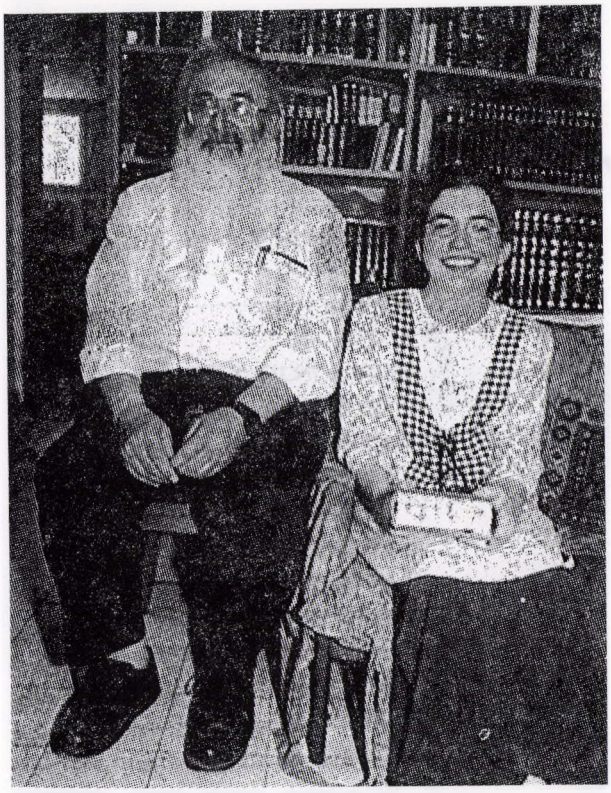

שרה רחל עם אביה, ירחמיאל מהלו

***הערת המערכת:** אביה של כלת התנ"ך, ירחמיאל מהלו הוא יליד דורוהוי. הוא עלה ארצה בשנת 1950, בגיל 12. בתו שרה רחל גרמה נחת לא רק למשפחתה ולכל הקרובים אליה, אלא גם לנו, ליוצאי דורוהוי כולם. אנו גאים בך, שרה רחל מהלו!*

דורוהוי

שמשון רפאל לבנקרון

משוט בשו"ת
ליקוטים משו"ת של גאוני רומניה בהתייחסם לרבני דורוהוי והמחוז

בכרך ג' של ספר דורוהוי פירסמתי מאמר על גאוני גליציה שהשיבו לשאלות בהלכה של רבני דורוהוי וערי המחוז. מאמר זה דחף אותי לחפש ספרי שו"ת [שאלות ותשובות] של גאוני רומניה. ואכן, עשרות עשרות גאונים אדירי תורה חיו בארץ זו, הורו הלכה ואף פירסמו בדפוס שו"ת אל שאלות שנשאלו.

במאמר זה נתייחס רק לרבני דורוהוי והמחוז שהפנו שאלותיהם לגאוני רומניה.

תודה למר יהודה טביב, ספרן ראשי בספריה התורנית ברמת-גן, שעזר לי רבות.

* * *

איתרע מזלה של יהדות רומניה, שדבר יצירתה הרוחנית והתרבותית (ביחוד בתחום הדתי-התורני) הוא במידה מרובה כספר החתום. מזלה של רומניה לא שפר גם מבחינה זו, שפרטי יצירת חכמיה לא ראו אור הדפוס אלא מן המאה הי"ז ואילך. הדעת נותנת שהיצירה התורנית של יהודי רומניה, למדניה וחכמיה לא החלה רק במאה הי"ז. אך לדאבון הלב, לא נשתיירו שום עקבות מיצירות קדומות כאלה. ואף הראשונות שהחלו להיגלות באותה מאה, לא היה להן המשך רצוף. רק נקודות אור בודדות מנצנצות במחשכי המאות הי"ז והי"ח, ועד לאמצע המאה הי"ט. הכסוי והמעובה מרובה לאין שיעור על החשוף והגלוי.

קרוב לודאי שאותן יצירות שהתפרסמו, אינן אלא חלק מרבות שמחבריהן הגו וחיברו, אלא שנשארו גנוזים בכתבי-יד, מבלי שראו את אור הדפוס. מכל מקום, אין לנו אלא אותם חיבורים שנתמזל מזלם והגיעו אל מכבש הדפוס, שיש בהם להאיר את הדרך להכרת תולדותיה וגלגוליה של היצירה התורנית של יהודי רומניה.

אין שום רישום מרוכז של חכמי רומניה, יוצריה ומחבריה, כשם שאין שום רשימה ביבליוגרפית של הספרים שנוצרו בתחומיה.

* * *

גזירות חמלניצקי וההרג הרב בשנות ת"ח ות"ט (1648) בקהילות פולין, ליטא ואוקראינה גרמו למפנה רב-משמעות בתולדות ישראל בכלל ובתולדות יהודי רומניה בפרט. במידה רבה נבנתה יהדות רומניה, וביחוד הכוח האינטלקטואלי-התורני שלה, מחורבנן של הקהילות הנזכרות. רבים ממגורשי המחוזות שבהם נערך הטבח ושרידי ניצוליו ופליטיו מצאו מקום מקלט בעריה של נסיכות מולדובה.

ידיעות רבות על הקהילות היהודיות ברומניה פזורות בספרות השו"ת של רבני רומניה. תוך עיון מדוקדק במקורות אלה אנו מקבלים אינפורמציה חשובה על הרבנים והשוחטים ששרתו בקהילות אלה, על היחסים ביניהם, על מעמדם הכלכלי ויחסיהם עם פרנסי הקהילות, על בתי-כנסת, תלמודי-תורה, מורים ומלמדים. ספרי השו"ת מהווים איפוא מקור לא אכזב להכרת החיים הדתיים, החברתים, הכלכליים והארגוניים של הקהילות בימים עברו.

שו"ת "ברכת יוסף"
חיבר הרב יוסף לנדא מיאסי

הגאון הראשון הידוע לנו, שהשיב לשאלות רבני דורוהוי, היה הרב יוסף לנדא, שהיה רבה של ליטין, אוקראינה. בהמלצת ר' ישראל מריז'ין התקבל הרב לנדא בשנת 1834 לכהן כרבה של יאסי.

ר' יוסף, שהיה נין לר' מנחם מנדל מבאר, מתלמידי הבעש"ט, נולד בשנת תקנ"א (1791) לערך. נשא אשה מברדיצ'ב, שם כיהן אותה תקופה ר' לוי יצחק, שקרבו לחסידות.

ספר
שאלות ותשובות
ברכת יוסף
לעמבערג

ר' יוסף לנדא קנה את עולמו בספר הלכה גדול, שאלות ותשובות בשם "ברכת יוסף" (למברג תרכ"ט, 1869). הספר כולל 225 תשובות. למרבה הצער לא נדפסו תאריכי התשובות וזמני כתיבתן. אך שמות השואלים ומקומות מושבותיהם מוכיחים שכמעט כל הספר מקורו בעשרים שנות רבנותו ביאסי, שכן רוב התשובות ניתנו לרבני רומניה. מלבד ערכו של הספר מבחינת ההלכה, ערך רב לו להכרת חייהן הפנימיים של הקהילות במחוזותיה השונים של רומניה. עצם הזכרת שמות השואלים, שרובם היו רבנים ומורי–הוראה, יש בה מידע רב לתולדות רבני רומניה, בני דורו של המחבר.

ב"ברכת יוסף" מצאנו שלוש שאלות שנשאל הרב לנדא ע"י רבני דורוהוי, הרצה וסאוון. השאלה של אברהם יעקב, אב"ד דורוהוי היתה (סימן נ): "אם מותר לנשים לטבול בנהר, שבו נוטפים על הזוחלין, הן בעת גשמים והן בעת שלגים ולפעמים נפסק מימיו לגמרי". השאלה של הרב מהרצה היתה "סופר שכתב ס"ת וכתב שם הו"י כתיקונו ואח"כ נפל מחוטמו טבק על השם ונדבקו ה–ו', מה הדין?". לרב משולם לאהר, אב"ד סאוון היתה שאלה בנושא גיטין (סימן ע), "באשה שמה רוזה ובכתובה נכתב שפרינצה–רוזה. האם הגט כשר?".

שו"ת "איתן אריה"
חיבר הרב אברהם אריה רוזן

הגאון הרב אברהם אריה רוזן נולד בגליציה בשנת תר"ל (1870). אביו, הרב נחמן צבי היה מגזע התוספות יום-טוב, הט"ז והב"ח.

מילדותו החליף שו"ת עם גאוני הדור. מחמיר גדול היה. ש"ס בבלי וירושלמי היו שגורים על לשונו. נסמך מהמרש"מ. בשנת תרס"א נתקבל כאב"ד בבוהוש. לאחר מכן נתקבל לאב"ד מוינשט, קהילה חשובה של ת"ח, שם כיהן י"ג שנים. במלחמת העולם הראשונה שהה בבוקרשט. הניח חיבור על מקוואות. הספר גדוש בקיאות מדהימה בכל מכמני היהדות.

בשו"ת "איתן אריה" מצאנו עשרות שאלות שהופנו אליו מכל קצווי רומניה וגליציה. בין השאלות שנשאל היתה כשרות פירות יבשים לפסח; טענתו של איש, שאשתו עוברת על דיני הדת; האפשר להדביק טלאי ברצועה של תפילין; הצעות לתיקון המצב במדינת רומניה בענייני הקהילות והרבנות; שימוש בטלפון בשבת ויום טוב; מניעת הריון המסכן את האשה; אמירת קדיש אחר האשה הראשונה, לאחר שהאלמן נשא אשה שניה; המותר לתת תרופה חריפה לחולה מסוכן, שעלולה לקרבו למיתה, וכדו'.

שאלה אחת מצאנו (סימן י') ששאל הרב ש. שכטר מדאראבאן, בעניין חרם דרבנו גרשום, לעומת עשר

שו"ת הרשבי"ד
חיבר הרב שבתאי סגל

בשהש"י

שבת"י כב"ת ה' לאורך ימים

ספר

שו"ת הרשבי"ד

חלק ראשון

מערכות שאלות ותשובות

מעניני ש"ע או"ח ויו"ד

מאת הרב הגאון הגדול המפורסם כהה"צ מוהר"ר
הי"ר שבתי בן הר' יצחק דוד זללה"ה סגל.
יצהיה האבד דק"ק באהאשטי יע"א. נמסדר ויצא
לאור בביאור וציונים להלכה ע"י מו"ר בן ציון
האללער האבד דק"ק באהאשטי יע"א בן מוהר"ר
יצחק דוד הא"ז ז"ל בוראלסער האסקה פאנעזעזש"א

(קלוישן קלויזענבורג
בדפוס השותפים וויינשטין & פרידמאן
שנת תרצ"ו לפ"ק

Druck von Winstein & Friedmann Chd. Dresden

רב העיר בוהוש, ר' שבתאי ב"ר יצחק סגל נולד בפיליפשטין, גליציה. בגיל צעיר התיישב ביאסי. שנים מספר כיהן ברבנות מיכאילן, סוליצה ורדאוץ. בבוהוש שימש ברבנות 40 שנה ושם נפטר בשנת 1900. השאיר בעזבונו כמה וכמה חיבורים, ביניהם "ספר שו"ת הרשבי"ד", שו"ת בענייני שולחן ערוך, אורח חיים ויורה דעה. הספר נדפס ע"י חתנו של בן המחבר וממלא מקומו, הרב בן–ציון רולר.

מבנהו החיצוני של הספר שונה מספרי שו"ת רגילים, משתי בחינות: א. אין שמות השואלים נזכרים. כל תשובה פותחת בנוסח "נשאלתי לבאר". ב. במקביל לדברי המחבר, שנדפסו בשולי העמוד באותיות רש"י, ניתנה תמצית התשובה וקיצורה, כפי שסוכמה בידי המו"ל, הרב ב"צ רולר, בשם "ציונים להלכה" באותיות מרובעות.

אגב, "שו"ת הרשבי"ד" נקרא ע"ש מחברו וע"ש אביו, הרב יצחק דוד (ראה גם ספר דורוהוי ב', עמ' 160).

ספר שו"ת הרב"ז
חיבר הרב בצלאל זאב שאפראן

מגדולי הרבנים ברומניה. הגאון נולד בגליציה בתרכ"ז (1867). עילוי, חריף ובעל זכרון. נסמך מרבותיו מהרי"א איטינגא וד' יעקב ויידנפלד, המתארים אותו כגאון בעוצם בקיאותו וחריפותו. נתקבל בתרמ"ז לרבנות סקולן ובתרמ"ט לשטפנשט. מתרס"ה היה רבה של באקאו. לחם בהתבוללות. אהד את הציונות הדתית. נקשר לבני קהילתו ודחה הצעות מצ'רנוביץ ומסטמר לכהן כרב בקהילותיהן. נפטר בשנת תר"צ.

לרב שאפראן הופנו י"ח שאלות מרבני דורוהוי וערי המחוז בנושאים שונים, החל מפירוש פלוגתות במסכתות השונות וכלה בנושאים שבינו לבינה, ועד לאמונה בביאת המשיח (הרב רפאל גליקמן מדורוהוי, סעיף מ"ו). בין התשובות שהרב השיב לרבני דורוהוי: לרב דב דרימר, לרב רפאל גליקמן, לרב שמעון וולף. לרבני דראבאן: לרב שמריהו שכטר, לרב צבי הכהן, לרב שמעון צבי הורוביץ, לרב צבי כהנא, לרב אליהו חיים; לרב אלטר לנדא מסאוון ולרב יואל דוידזון מהרצה.

מעניינת התשובה שקיבל הרב דרימר (סימן ס"ד) לשאלתו "להעמיד שני שו"בים (שוחטים ובודקים) בבית המטבחיים לבדוק הסכין והריאה ע"י שניהם". תשובת הגאון היתה: "טובים השניים מן האחד ואיש את רעהו יעזורו ויזהירו". אסור לפרוץ גדר. אם התקנה הותקנה, יש להמשיך לפעול לפיה.

ספר
שאלות ותשובות
הרב"ז
חלקים א,ב,ג
בצלאל זאב שאפראן
מהדורה חדשה
אלכסנדר יהודה שפרן
יוסף שפרן
פלדהיים

הגנה על שו"ב שחש כוחו

בסימן צ"ג פונה הגאון אל השוחטים בדראבאן בדרישה לקיים את השוחט הזקן ר' קלמן. "ר' קלמן שו"ב, ישיש ונכבד, חש כוחו ואיננו עוסק בשחיטת בהמות אלא בשחיטת עופות בלבד ובית השחיטה רחוק מן העיר וקשה עליו ההליכה. ואתם ידידי, עשיתם דין לנפשכם וחרצתם את משפטו לגרוע את חלקו מהבשר המגיע לו מכל שחיטה וזביחה חלק כחלק". והגאון פוסק: "וחלילה חולין הוא לכם לגרוע מפרנסתו והכנסתו של השו"ב הזקן אשר עבד עבודת הקודש באמונה וכל כלי קודש מחזיקים זה לזה במגן וצינה, על כן מחויבים הם ליתן לו חלקו מכל ההכנסות בשלימות בלי שום מגרעת כלל". והגאון מתריע בהם: "גם עליכם יעבור כוס לעת זקנה ושיבה טובה וגם אתם תצטרכו לאותו דבר".

שו"ת באר חיים מרדכי
חיבר הרב חיים מרדכי רולר

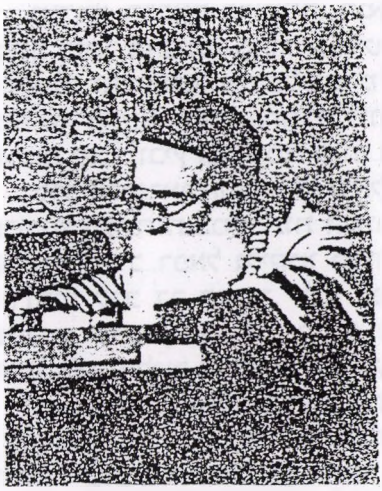

הרב חיים מרדכי רולר

הגאון הרב חיים מרדכי רולר כיהן בטרגו-ניאמץ בין השנים 1895 – 1941. נולד בדמיינשט, מחוז רומן. יצאו לו מוניטין כפוסק מובהק ומכל קצווי תבל הריצו אליו שאלות בהלכה עד שנעשה לאחד המשיבים הגדולים בדורו וכונה "הגאון מניאמץ". חלק חשוב מתשובותיו כונסו על-ידיו בספר שו"ת "באר חיים מרדכי".

בספר זה מצאנו תשובות לרב שכטר מדאראבאן בנושא "באין לוי בבית-הכנסת"; תשובה לשו"ב מדורוהוי בנושא שחיטת טלאים בערב שבת ליום ראשון ("שוחטים אסורים לשחוט בעש"ק בזמן אשר זה יבואו חלילה הקצבים לידי חילול שבת"). ובאו"ח חלק שלישי, תשובה לרב דוד שכטר רב"ד דורוהוי, בנידון "העמדת חופות בביהמ"ד וגם לעשות הסעודה של נישואין אחר החופה". התשובה: "כל מי שיראת ה' בלבו מחוייב להשתדל בכל עוז לבטל זה. ואתם ידידי חזקו והתחזקו להסיר מכשול". לרב אלטר לנדא מסאוון יישב חילוקי דעות במסכת קידושין.

הגאון הרב רולר עלה ארצה ב-1946. הוא נבחר כחבר הרבנות הראשית. הרב הראשי דאז, הרב י"א הרצוג נועץ בו במקרים קשים של התרת עגונות. הרב רולר נפטר בט' מרחשוון תש"ז (1946), שלושה חודשים לאחר עלייתו ארצה.

ספר "לב יהודה"
חיבר הרב י"ל צירלסון

ספר
לב יהודה
כולל
שני חלקים:
א) הלכה (תשובות)
ב) הספר
מאת
יהודא ליב בר משה חיים צירלסאהן
אב"ד דקק קעשנוב ורב הכולל דמדינת בסרביא
כל תכואת הספר קודש לטובת קרן הישוב
SEFER
„LEV IAUDA"
adică
Cartea „INIMA LUI IAUDA"
Colecțiune a respunsurilor Teologice predicilor și discursurilor
de L. Tirelson, Marele Rabin al Basarabiei
Chișinău. Tip. „TEHNIC", a lui M. Decior

הגאון הרב יהודה לייב צירלסון נולד בעיירה קוזליץ. בצעירותו למד בישיבות ליטא. עמד בחליפת מכתבים עם גדולי התורה בזמנו, בענייני ש"ס ופוסקים. אחרי שרבו הפניות אליו מצד קהילות נכבדות לשמש אצלן כמרא דאתרא בחר בקישינב, המטרופולין של בסרביה, שהיתה עיר ואם בישראל, עם מאות בתי-כנסת ובתי-מדרשות. תקופה קצרה שימש הרב צירלסון ראש העיר של קישינב.

שני מפעלים אדירים של הרה"ג צירלסון היו: "ישיבת קישינב" והגימנסיה "מגן דוד", שהקים בתרפ"א (1921). בגימנסיה למדו בתרפ"ו 276 תלמידים.

הרב צירלסון כיהן כרבה של קישינב – ובסרביה כולה – ל"ו שנים והיה מקובל על כל חלקי הציבור היהודי. חיבר ספרים רבים בתורה ובדעת: "גבול יהודה", "הגיון לב", "לב יהודה" ועוד. נהרג עם בני קהילתו במלחמת העולם השניה.

הרה"ג י"ל צירלסון הי"ד

בשו"ת "לב יהודה" מצאתי רק שאלה אחת, של הרב ושו"ב דוד שכטר מדורוהוי, מה הדין שבבית הכנסת אין לוי, לכן תובע הכהן מהגבאי שיאציל למענו בכל שבת שתי עליות: כהן ו"במקום לוי", אולם הגבאי מיאן, משום הפסד הכנסה מ"מי שברך".

תשובת הרב הגאון היתה: "בהתאם ההלכה שנקבעה, שבהעדר הלוי בבית-הכנסת זוכה הכן בשתי העליות הראשונות. אי לכך, אין הגבאי רשאי לשלול מהכהן זכות זו, בטענת הפסד הכנסה".

ספר "מי באר"
חיבר הרב יצחק אייזיק שור
כולל שו"ת על חלק יורה דעה

ספר
מי באר
כולל שו"ת עה חלק יורה
יצחק אייזיק שור
אכארעשט
אהרן משה מויבש
תרומה
Verlag des Jacob Ehrenpreis
Druck von Ch. Rohatyn, Lemberg 1891
Nachdruck verboten

הרב יצחק אייזיק שור כיהן ברבנות בבוקרשט. היה חתנו של הרב אהרן משה טויבש, רבה של יאסי. סמוך לעזיבת המלבי"ם את בוקרשט עבר לגור בה. כאן כיהן עד פטירתו, ב-1894. היה מחבר פורה. בשנת 1866 הוציא לאור את חיבורו הראשון "משמיע ישועה", על ההגדה של פסח.

בשנת 1873 הוציא את ספרו "אבל אם", לזכר אמו, מרת אסתר בת ר"מ טויבש. בתחילת הספר כמה דברי הספד קצרים, אך בגוף הספר כלולים ענייני הלכה, שאלות ותשובות ודברי דרוש.

בשני ספרים נוספים בולטת למדנותו של רי"א שור וסמכותו ההלכתית. ספרו "שו"ת הראש" נדפס כנספח של "קרני ראם" לסבו ורבו ר"מ טויבש הנ"ל. הספר "מי באר" כולל שו"ת על יורה דעה.

גם מהארצות הסמוכות פנו אל רי"א שור בבקשת חוות-דעת הלכתיות וסעד מוסרי בדברי ריב וסכסוכי קהילות. למשל, בעיר סורוקה שבבסרביה, אז תחת שלטון רוסי, הזגש ערעור על חוקת הרבנות של ר' חיים רבינוביץ'. מגליציה ומהונגריה פנו אליו להשכין שלום בין רבנים יריבים.

* * *

לחיבור "מי באר" נודעת חשיבות מרובה לתולדות קהילות רומניה.

רק שתי תשובות לנגידים של הרצה ולגבירים של דורוהוי מצאתי בספר זה.

בזמן כהונת הרב דרימר כרבה של הרצה "נזכר" רב אחד לדרוש חזקה על הרבנות בעיר, וזאת לאחר שנעדר ממנה 15 שנה. נזף בהם [בפונים] הרב שור (סעיף ל"ג): "פלצות אחזוני על המעשה הרע הזה! תשימו לו (לרב דרימר) כבוד ועוז ותראו לאמצו בכל תוקף".

בדורוהוי נתגלה סכסוך בין הרב מנחם מנדל, שבא לעיר, כדי לקפח פרנסתו של הרב חיים טויבש, רבה של דורוהוי (סימן ל"ז).

שו"ת "קול מבשר"
חיבר הרב משולם ראטה

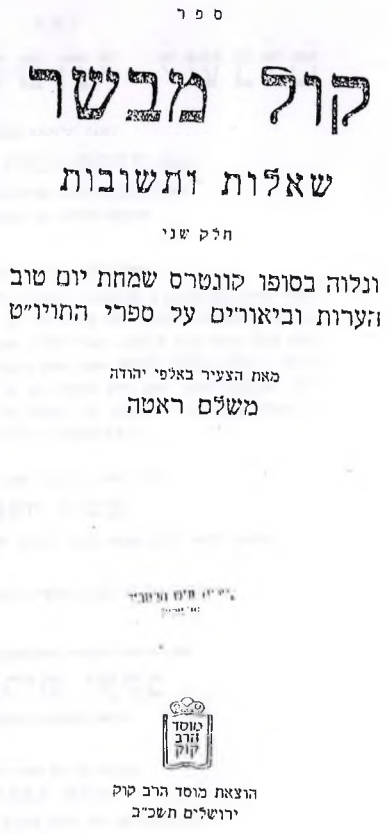

גאון נוסף שמחובתנו להכלילו בגלריית גאוני רומניה היה הרב משולם ראטה, שהיה אב בתי הדין של סוצ'אבה וצ'רנוביץ. היה חבר תנועת המזרחי. הוברח בשנת 1942 מצ'רנוביץ לבוקרשט. עלה לירושלים בשנת 1944, בגיל קרוב ל–70.

בהקדמתו לספרו "קול מבשר" חלק א' כתב: "הגדיל ד' חסדו עמדי, וזכיתי להימלט באורח פלא מגיא התופת ולהינצל מציפורני חיות טרף ולבוא הנה להתיישב בארץ אשר אליה נשאתי את נפשי כל החיים".

הרב ראטה היה אחד מאדירי התורה. בזכות גדולתו בהלכה ובפסיקה נתמנה כחבר הרבנות הראשית וכחבר בית–הדין הגדול לערעורים. הרב הגאון ראטה פסק בשאלות אקטואליות, כמו המצווה לחגוג את יום העצמאות כיום שמחה ויום טוב ולומר הלל ושהחיינו. בזכות גדולתו בתורה ובהלכה קיבל פרס תורני ע"ש הרב קוק.

בשו"ת "קול מבשר" מצאנו רק שאלה אחת, של הרב שמריהו שכטר, רבה של קרית יובל, בהקשר של תעשיית ביסקוויטים לפסח מקמח עם מי פירות. בתשובתו הוא כותב: "לידידי המופלג הנכבד יקר רוח מו"ה שמרי' נ"י".

קונטרס "חקר הלכה" מתוך הספר "דובב שפתי ישנים" מאת הרב אברהם שכטר

בעזהשי"ת

ספר

דובב שפתי ישנים

מאת אאמו"ר הגאון

מוה"ר אברהם שכטר זלה"ה

רב בעיר פרומושיקא מחוז באטשאן רומניה

בעל המחבר ספר „מחזה אברהם"

לספר שלשה חלקים:

בחלקים א' וב' דן בחקירות על התנהגות התלמידים בשמועותיהם למען ישמרו לנפשותם שלא יגזלו מהחכמים או מרבותיהם את שכרם. דשפתותיהם דובבות בקבריהם. הגדרה של תלמיד גמור ותלמיד חבר, ועיונים כדין חכם, נשיא ומלך שמחלו על כבודם. החלק השני נקרא בשם נוסף „שפתי נבון". בחלק ג' מדובר על אודות כמה מקצועות בש"ס זה מזה שונים, בדין מוסר עצמו למות על דברי תורה, ובדיני יהרג ואל יעבור או להיפך, וכן בדין מאבד את עצמו לדעת, או נהרג על ידי עושה רצונו.

בשולי הספר קונטרס נוסף בשם

חקר הלכה

שאלות ותשובות בהלכות שונות שיגע ומצא בעזר שוכן שמים.

לספר כולו הוספתי הערות בשם „ציוני יעקב"

בסוף הספר נספח קובץ מחקרים תורניים בשם

שארית יעקב

שפרסמתי במאספים שונים

הוצאתי לאור אני בנו ותלמידו

יעקב שכטר

לפנים חובק"ק בלפסס (כירת צפון אירלנד) והנליל

עכשיו בירושלים עיה"ק

שפריה [illegible]

[illegible]

שנת תשי"ז ליצירה

בעיר פרומושיקה כיהן ברבנות כ-30 שנה ר' אברהם בן יהודה לייב שכטר. הוא נולד ב 1853 בדאראבאן ונפטר בכ"ח בכסלו תרע"ט (1918). בחייו לא נדפס שום חיבור משלו. שנים ספורות לאחר פטירתו פירסם בנו, ר' יעקב שכטר, אז רב במנצ'סטר, אנגליה את ספרו "מחזה אברהם" (קלוז', תרפ"ג, 1923), הכולל חידות תלמודיות בדרך "היכא תמצא". בשולי השאלה והתשובה ("נסיונות אברהם") נדפס ההסבר ובירור השיטות בש"ס ופוסקים ("באר אברהם").

לאחר עלותו ארצה הדפיס ר' יעקב שכטר חיבור נוסף של אביו, המחזיק למעלה מ-400 עמוד, שבו מופגנת בעליל למדנותו המופלגת של המחבר ובקיאותו הרחבה בים התלמוד. הספר "דובב שפתי ישנים" (ירושלים, תשי"ז) כולל שלושה חלקים ובהם בירורים הלכתיים בסוגיות שונות בש"ס ופוסקים. מצורף אליו קונטרס "חקר הלכה" – שאלות ותשובות בנושאים שונים. לשני החיבורים תרם ר' יעקב שכטר הבהרות והערות משלו.

מתוך עיון בקונטרס "חקר הלכה" המצורף לספר הנ"ל התברר לי, שהרב שכטר ענה 14 תשובות בלבד. בתשובות לא מוזכרים שמות השואלים, אלא התשובות מתחילות ב"אשר שאל", "בדבר נידון המקרה" או "אשר דרש כבודו מאתי בנידון".

הרב אברהם שכטר (תרי"ג - תרע"ט)

"חזון נחום" (בכתובים)
חיבר הרב נחום שמריהו שכטר

ר' נחום שמריהו שכטר היה רבה של דאראבאן במשך 23 שנה. משנות ה–30 היה רב בהוש ובימי המלחמה ולאחריה התגורר בבוקרשט. ב–1952 עלה ארצה ונתמנה לרב בירושלים. נפטר בתמוז תשכ"ז (1967), בן 81.

הרב נחום שמריהו שכטר חיבר שלושה ספרים. ספרו הראשון, "פרח שושן" על פרקי אבות (קלוז', תרפ"ה) הופיע בימי שבתו בדאראבאן. בהקדמתו הוא מביע את ההשקפה, שיש לעסוק גם בלימודים כלליים, בצד לימוד התורה. הזדהותו החסידית באה לביטוי בחיבורו השני, "עניית אמן" (קלוז', תרצ"ו) – הספד על שני הצדיקים מבית משפחת פרידמן משטפנשט.

ספרו האחרון והחשוב מבחינת ההלכה, "בית המדרש שם ועבר" (ירושלים, תשכ"ה) עוסק בשמות גיטין והשמות מופיעים גם בתעתיק לועזי. ערך היסטורי נודע לנספח "הליכות עולם", הכולל נוסחי גיטין ושמות ערים, המסודרים לפי הא"ב.

בשנת 1952, עם הגיעו ארצה, היה בכוונתו להדפיס שו"ת על ד' חלקי שולחן ערוך. הוא התייעץ עם הרב הראשי לישראל, הרב י"א הרצוג וזה יעץ לו להקדים ולהדפיס את "בית מדרש שם ועבר". בספר זה נוספו שני נספחים בשם "נפש חיה", ע"ש בתו חיה הינדה גיטל וקונטרס "דמשק אליעזר", ע"ש בנו אליעזר, שנפטר בנעוריו.

שו"ת "חזון נחום" בכתובים נמצא אצל בתו אלה גרינברג.

מאחר ושו"ת חזון נחום בכתובים מצאתי בקובץ "באר יצחק" (ניסן תשנ"ג), בעריכת הרב אברהם י. סלומון, תשובת הרב שכטר, שנשאל ע"י רב אחד בעניין "חמץ של שותפין, שהפקירוהו לפני הפסח ללא השכרת מקום החמץ לנכרי". משתובת הרב שכטר לאותו גאון (לא מוזכר שמו) התברר כי אותו גאון ראה את השו"ת חזון נחום בכתובים והעיר הערותיו.

וכך כותב הרב שכטר: "מה שהשיג עלי במה שכתבתי בתשובתי חזון נחום להתיר הקמח ודעת כ"ת לאסור הקמח, ואני על משמרתי אעמוד"... ואכן, הגאון שכטר מביא אסמכתא להיתרו, תוך הסתמכות על כ"ח מקורות.

בקובץ "באר יצחק", מאסף לדברי תורה וחסידות (ניסן תשנ"ג), בעריכת אברהם י. סלומון, מצאנו תשובה של "הגאון האדיר" – כך מכונה הרב בפי הכותב, – הרב נחום שמריהו שכטר, תשובה בעניין "חמץ של שותפים, שהפקירוהו לפני פסח, ללא השכרת מקום החמץ לנוכרי".

בתשובתו מסתמך הגאון על לא פחות מעשרים וארבעה מקורות (!).

שמשון ר. לבנקרון וליקוטיו ההיסטוריים

ידידנו הנאמן שמשון ר. לבנקרון, מצוייד בעין בוחנת, ידע רב בנושאי יהדות, חוש היסטורי, טעם וסבלנות, מקדיש ממרצו ומזמנו ונובר בספרים ישנים, פירסומים נדירים, אוספי מכתבים ושו"ת של רבנים, למדנים ופוסקים, ודולה משם אוצרות של "ליקוטים" ובהם אינפורמציה, התייחסויות ואיזכורים של דורוהוי ובנותיה – דראבאן, הרצה, מיכאילן, סאוון ורדאוץ–פרוט, כפי שבאו לביטוי בכתבים ישנים אלה ומהם עולה תמונה – חלקית אמנם, אך נאמנה ואף מרגשת – של חיי הקהילות היהודיות ביישובים אלה לאורך הדורות. זהו חומר היסטורי רב–ערך ומגיע למר שמשון ר. לבנקרון יישר כוח והערכה רבה על פועלו זה.

ויעיד על כך מכתב חם ולבבי שכתב לו העורך הראשי של הספר:

לידיד המכובד והנערץ,

ר' שמשון לבנקרון,

הפתעת אותי לטובה, בצורה יוצאת מן הכלל!

כאילו התגשמה "ברכת הגשם" והחומר שלך התקבל בברכה וריענן את כוחי וליבי.

טרחת, חקרת, נתת הרבה זמן ונשמה – והצלחת!

בפועלך זה אתה עשוי לפאר ולהדר את הכרך החמישי והאחרון של ספרנו והנושא של "יידישקייט" שאתה מביא לתוכו ב"ליקוטים" שלך, ייזקף כולו לזכותך.

אמנם יצרת לי בעיה של "שטח" (עמודים), אבל אני, עבדך הנאמן, אתן את דעתי וליבי לעשות את המיאמץ ולפרסם את מרבית החומר, כי זה חשוב ומעניין ומן הראוי שייכלל בספר, למרות המגבלות.

אתה ראוי לכך והחומר שהבאת ראוי. ממש פנינים ומרגליות. מגיע לך "יישר כח" מכל הלב והקדוש ברוך הוא יגמול לך על מעשיך הברוכים.

הוספת לי, אישית, עידוד רוחני רב והוספת הוד והדר לספר שלנו.

בידידות וחיבה

שלמה דוד

אברהם לורברבאום נושא דברים בעצרת זיכרון ליד האנדרטה לקדושי דורוהוי והסביבה

מצב הקהילות היהודיות בדורוהוי ובעיירות המחוז

הקהילות היהודיות ברומניה הוכרו באופן רשמי ע"י הממשלה, אולם בעקבות סכסוכים פנימיים ומחלוקות, ותלונות על אי-סדרים בהנהלות הקהילות, החליטה הממשלה בשנת 1862 להסיר את חסותה מכל הקהילות ב"רגאט". ביטול ההכרה הרשמית גרם נזק רב לקהילות, מבחינת הסמכות להטיל מיסים או לארגן את חיי הקהילה. היו קהילות שנאלצו לסגור בתי-ספר, בתי-חולים ומוסדות אחרים. פרצו מחלוקות. גם סמכותם של הרבנים נחלשה. על המצב העגום הזה העיד הרב ד"ר יעקב נאכט, רבה של פוקשאן: "מיום שניטל מן הקהילות שלנו את כוחן הרשמי, לא עם, לא עדה אנחנו, רק עדר..."

לאור מצב זה פנו ראשי הקהילות לעיריות וביקשו מהן לפרוש את חסותן עליהן.

למעורבות זו של העיריות היו יתרונות וחסרונות. מחד גיסא חיזקה הכרה זו את הקהילות. מאידך גיסא, היא העניקה לראש העיר סמכות לשלוט בהנהלת הקהילה, לפזרה ולמנות אחרת תחתיה. כך נהגו בשנות העשרים והשלושים [של המאה העשרים] ראשי הערים של דורוהוי, דאראבאן, רדאוץ והרצה.

בין הקהילות המאורגנות היו קהילת דורוהוי (6400 נפש), דאראבאן (2387 נפש), מיכאילן (2134 נפש). לכל קהילה היו מוסדות דת, חינוך, בריאות וסעד. בדורוהוי היה גם בית-חולים ומושב זקנים. 951 יהודים, שגרו ב-91 כפרים במחוז דורוהוי, קיבלו שירותים דתיים בקהילות המחוז.

ב"איגוד הקהילות היהודיות ברגאט" בשנים 38-1928 היו לדורוהוי שלושה נציגים, ואילו לעיירות המחוז - נציג אחד מכל עיירה.

עם התארגנות הקהילות הוקמו בתי-דין קבועים בהרכב של שלושה דיינים: רב העיר ועמו שני תלמידי-חכמים. בית-דין כזה היה קיים בדורוהוי, בראשות הרב ברל דרימר ובסאוון, בראשות הרב אלטר לנדאו.

מחלקות הסעד של הקהילות עזרו גם לאלמנות ויתומים שבעליהן ואבותיהם נפלו במלחמת העולם הראשונה, לנכי המלחמה, למשפחות היהודים שגויסו לצבא הרומני ב 1939 ויהודים שנשלחו למחנות של עבודות כפיה ב-1941.

המעמסה הכספית הגדולה ביותר הוטלה על הקהילות בשנים 1940 - 1941, כשהחלו השלטונות הרומניים לגרש את כל היהודים מאלף הכפרים ו-35 העיירות, שפורקו, ביניהן: דאראבאן, הרצה, מיכאילן, סאוון ורדאוץ.

מתוך: **"צמיחתה ושקיעתה של קהילה"**
מאת ד"ר יעקב גלר, הוצאת "מורשת", תל-אביב
ליקט והביא לדפוס: שמשון ר. לבנקרון

הרב רפאל גליקמן, אב"ד של דורוהוי
בין החותמים על קול קורא לתרום לקרן למען ארץ-ישראל

לרעיון יישוב א"י, שכבש בתחילת שנות השמונים של המאה הי"ט רבים מיהודי רומניה, הצטרפו עם הזמן גדולי הרבנים במדינה.

הרבנים עודדו את גבאי בתי-הכנסת לקנות אתרוגים מתוצרת א"י (ולא מקורפו, כפי שהיה נהוג קודם לכן), וכן עבודות-יד מעץ זית מתוצרת א"י. בתי-הכנסת שימשו במה

להפצת רעיון יישוב ארץ-ישראל.

על קול קורא לתרום לקרן לבניין א"י חתמו 25 אדמו"רים ורבנים ברומניה, וביניהם מופיע גם שמו של הרב רפאל גליקמן, אבד"ק דארהוי.

מתוך רשימה מאת ד"ר יעקב גלר,
"הציונות" גליון 42, טבת תשנ"ט, דצמבר 1998
ליקט והביא לדפוס: שמשון ר. לבנקרון

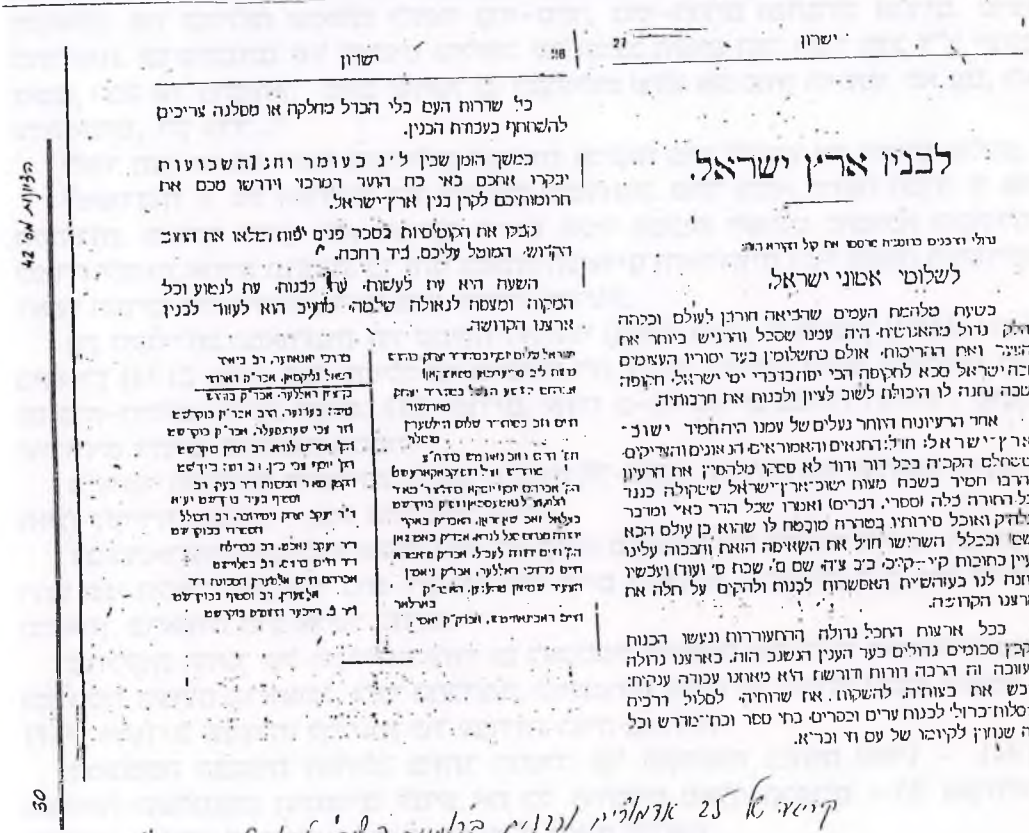

ישרון 27

לבנין ארץ ישראל.

לשלומי אמוני ישראל.

ישרון 28

כל שדרות העם כלי הכדל מחלקה או מסלנה צריכים להשתתף בעבודת הבנין.

במשך הזמן שבין ל"ג בעומר וחג השבועות יבקרו אתכם באי כח הועד המרכזי וידרשו מכם את תרומותיכם לקרן בנין ארץ-ישראל.

קבלו את הקומיסיות בסבר פנים יפות ומלאו את חוצב הקדוש המוטל עליכם. ביד רחבה.

השעה היא עת לעשות, עת לבנות, עת לנטוע וכל המקוה ומצפה לגאולה שלמה, מחיב הוא לעזור לבנין ארצנו הקדושה.

קיבוצי של 25 אדמו"רים ורבנים ברומניה הישנה לטובת לקרן בנין א"י.

קול קורא לבניין ארץ-ישראל

שמשון ר. לבנקרון

רבנים של עיירות מחוז דורוהוי לא נכללו ב"פנקס הקהילות"

מוסד "יד ושם" הוציא לאור בשנת תש"ל (1970) את "פנקס הקהילות – רומניה" בשני כרכים. כמי שמתעניין בנושא ויש לו גם קירבה משפחתית, חיפשתי בערך סאוון את שמו של הרב נחום ברומברג זצ"ל, סב סבתי, שהיה רב בעיירה זו. לא מצאתי את שמו ב"פנקס". הסבר (דחוק) על התעלמות זו מצאתי בדבריו של פרופ' דינור [במבוא ל"פנקס"]: "אין אנו באים לכתוב תולדות כל הרבנים – לא תמיד אנו יודעים אותן – וגם

איני בטוח אם ידיעה זו תוסיף לנו הרבה לתיאור דמותן של הקהילות".

ב"דבר המערכת" של ה"פנקס" אנו קוראים: "לא הזכרנו שמות של אנשים פרטיים, אלא אם כן היה רישומם ניכר במיוחד בחיי הקהילה. משום כך גם לא הבאנו רשימה מלאה של הרבנים אשר שימשו בקהילות".

את שתי הגרסאות הללו לא מקבל ד"ר יעקב גלר, חוקר תולדות עם ישראל [יהדות רומניה], הכותב בספרו "צמיחתה ושקיעתה של קהילה" (הוצ' "מורשת") כי "הפנקס אינו דן בדפוסי המבנה של ההנהגה, באירגון הרבנות המקומית, ביחסים בין הנהגות הקהילות והרבנות". וזאת מדוע? מסביר ד"ר גלר בהמשך: "המקורות שעמדו לרשותם של עורכי 'פנקס הקהילות' לא היו שלמים ומלאים, משום שלא השתמשו בכל הארכיונים הנמצאים ברומניה" (עמ' 17).

ואכן, ד"ר גלר תיקן את הדבר. בספרו זה הוא פירסם שמות הרבנים ששרתו בקודש ברגאט, מתחילת המאה ה–19 ועד 1941.

אבל גם רשימת הרבנים שהביא ד"ר גלר אינה שלמה. אני מצאתי שמות של מספר רבנים שכיהנו בסאוון ובהרצה:

** הרב נחום ברומברג, סאוון. (כתבה עליו גב' פנינה ורדי בספר "דורותי" כרך ב', עמ' 137).*

** הרב משה לאהר, שהיה מורה–צדק בגלאץ ובשנת תרי"ט אב"ד בסאוון. מוצאו מברודי.*

** הרב משה משולם קאוולער, שלמד אצל רצ"ה אורנשטיין, מהרי"א איטינגא. הוא היה חתנו של ר' מיכל מסטרוז'ינץ, בן ר' דוד מזלוטשוב, בן ר' מנדל מקוסוב. היה רב בהרצה. הניח בכתובים "שו"ת ממר"ק", "הואיל משה" ו"יד משה".*

** הרב יוסף גארטינבערג, אב"ד בהרצה. היה בין ט"ו הגאונים של מדינת מולדביה, אותו כינה הרב ברומברג "המאור הגדול המובהק אבד"ק הערץ" וביקש לגנות את "הטורף יצחק", שוחט שנפסל על–ידי הרב, בהזהירו את בני סאוון: "ע"כ לבל יתעב נפשם מבשר הפגול והשקץ. טמא הוא. וחלילה להניחו לעבור לפני התיבה להיות ש"ץ, כי קולו קול עורב ותפילתו תועבה... וגם הקצב המוכר מזבח הרשע הלזה, אבד נאמנותו". (בכתובים, הנמצאים בידי. ש.ר.ל.).*

** הרב רפאל גליקמן, אב"ד דורוהוי. חתם על קול קורא לתרום לקרן ארץ–ישראל. (ראה מאמר נפרד עליו בכרך זה).*

מקורות:

* מקורות וקורות, **י. י. כהן, הוצ' ראובן מס**, י–ם, תשמ"ב
* **פנקס הקהילות – רומניה**, הוצ' יד ושם, י–ם, תש"ל
* האנציקלופדיה לחכמי גליציה, עורך **הרב מאיר וונדר, הוצ' המכון להנצחת יהדות גליציה**
* **ספר דורוהוי** (כרכים ב', ג')
* צמיחתה ושקיעתה של קהילה, **ד"ר יעקב גלר, הוצ' מורשת**, ת"א
* עלייתם של רבנים מרומניה והשתלבותם ברבנות ירושלים, **ד"ר יעקב גלר, "הציונות"**, גל. 43, אפריל 1999
* תדפיס מתוך "תולדות" מס' 14, תשרי תשל"ז, מאת **ד"ר יעקב גלר**
* **תפארת שבמלכות, בית קוסוב ויז'ניץ**, כרך ב', הוצ' אריאל
* יום ששי – שבועון, 28.6.1991
* ספרי השו"ת הנזכרים ב"ליקוטים".

הרב אפרים גוטמן

גלריה של צדיקי יסוד עולם

נתברכנו בימים אלה בספר חדש, יחיד במינו, שהוציא לאור ידידנו הנעלה והיקר ר' אברהם לורברבאום נ"י, יליד דורוהוי, אשר ישב וחקר את שורשי מוצא משפחתו והיחוס המרשים, המראה לפני הקורא שעץ היחס שלו מגיע עד דוד המלך, ולכן אנו מוצאים בדף הראשון ציור של עץ, שעליו כתוב "גזע ישי". מעליו הפסוק "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משורשיו יפרה". הספר כולל את השושלות: הורוביץ, לוריא, רמ"א, קצנלבוגן, חכם צבי אשכנזי, לורברבאום-דפנה, השל, באב"ד, קארסצוב, צ'רנוביל, סאווירן - ענפיהם ויונקותיהם עד לרש"י ושורש ישי.

המחבר מסביר במבוא לספר, שצורתו הגרפית נהדרת, שהוא מציג את יחוסו גם מצד אביו וגם מצד אמו, ומוכיח כי הדורות הקודמים לו שייכים לגלריה של צדיקי יסוד עולם של היהדות - מן המפורסמים ביותר בעולם החסידי, מייסדי שושלות מהכי מוכרות בהיסטוריה של החסידות - איתני רוח, גדולי הפוסקים, תרשישים מן הקלאסיים בתולדות עם ישראל אשר באירופה, על קהילותיה הגדולות והחשובות ביותר.

המחבר השקיע עמל רב בחיבור הספר, השתמש במקורות רבים, זכה להגיע להרבה ספרים ומסמכים וצירף מידע מכל מקור, כדי להגיע בסופו של דבר להרכב מוצלח של עץ היחוס.

אנו מוצאים בפנים הספר, שבדורות שקדמונו היו רבנים שהגיעו לא"י, לצפת וערים אחרות. מכאן הקשר ההדוק והישיר של המשפחה עם אה"ק מלפני כמה דורות.

בספר נמצאים גם כמה פרטים ביוגרפיים של ר' אברהם לורברבאום עצמו, כמו שליחותו הרוחנית ברומניה לפני כ-20 שנה. בהזדמנות זו חיפש חומר על מוצאו והשיג עדויות רבות-ערך על יחוסו המבורך.

תבוא ברכה רבה על המחבר, כי הודות להקפו הרב והרחב של הספר, הוא מאפשר לרבים הנוגעים בדבר, למצוא את היחוס שלהם, ובזה הוא עשה להם שירות רב-ערך.

זכות אבותיו הקדושים של חביבנו ר' אברהם לורברבאום שיחי' תעמוד לו לאריכות ימים ושנים טובות ונעימות, תוך בריות גופא ונהורא מעליא וירווה רוב נחת מצאצאיו וכל הנלווים אליהם, כולם יבואו על הברכה. בניו ויו"ח [יוצאי חלציו] ישתדלו בלא ספק לשמור על אורח חיים ראוי ליחוסם וכל הצדיקים והתמימים, הישרים והגאונים ימליצו לטובתם להיוושע במילוי משאלות לבם לטב ולחיין ולשלם.

ו

וכיצד הגעתי - בכלל - לעסוק בחקר תולדות משפחתי?

בבית הורי ז"ל, בחו"ל, - בעיר דורוהוי בצפון מולדובה שברומניה, עיירה יהודית טיפוסית, - נהג אבי ז"ל בלילות חורף הארוכים, לספר לנו מתוך הספר "קהל-חסידים", ואמי ז"ל, נהגה לספר על יחוס משפחתה (שושלת הורוביץ מצד אמה ז"ל ושושלת צ'רנוביל-סוויראן מצד אביה ז"ל).

לעומתה, אבי מורי ז"ל, לא העלה על דל שפתיו אפילו פעם אחת, סיפורים על יחוסו ובית הוריו. הדבר היה לפלא בעינינו, אבל אנחנו הילדים, לא עלה בדעתנו לשאול, למה? (ראה מכתבו של ר' נ. לורברבאום ז"ל, בנדון מן ה- 18.7.1978 בעמוד מס' 21).

כך נמשך המצב עד אמצע שנת 1938, כאשר הגיעה אלינו הידיעה שדודי - אחי-אמי, - ר' ישראל יעקב-יוקל מגיד ז"ל, נפטר באורח פתאומי בי"ח בתמוז אותה שנה.

דודי הנ"ל, בוגר ישיבה בצ'רנוביץ, היה עסקן ציוני ידוע וחבר מזכירות ההסתדרות הציונית ברומניה. בשנת 1936 עלה יחד עם אשתו ובתם לישראל ונתקבל לעבוד באוניברסיטה העברית בירושלים, כמזכיר הרקטור.

בקיץ 1938, יצא דודי עם משלחת מטעם האוניברסיטה לפולין, לעשות נפשות בקרב הסטודנטים היהודיים, לעלות ארצה. שם, לקה בתקף לב, ונשלח לנוח בבית הבראה ברומניה ובהגיעו למקום, נפל ונפטר בכניסה למלון.

אשתו האלמנה ובתו, הגיעו להלוויה ונשארו ברומניה עד שובן ארצה ב- 1940. בתקופת שהותה ברומניה העבירה לנו דודתי, כתב יוחסין של משפחתנו שנכתב ע"י דודי. אני העתקתיו ושמרתי על שני הכתבים כעל בבת עיני.

בספטמבר 1947 עליתי ארצה בעליה ב' וגורשנו לקפריסין. שני כתבי היוחסין הנ"ל, נשארו ברומניה ואבדו, והדבר גם נשכח מלבי.

ב- 1949, עלו הורי ז"ל לארצה, ומפי אמי ז"ל נודע לי, שבילדי לחייה בארה"ב כ' יהודה חיים הורוביץ, מלויה המגילה המקורית.

נסיונותי להשיג ממנו לילוס-העתק המגילה, לא עלו יפה, פרט לידיעה שהוא -דודי-, מסר העתק אחד לספריה הלאומית בירושלים.

עברו שנים, ופניותי הנוספות בנדון ליורשי דודי לא נענו. בשנת 1977 בלמלעות את דודתי ברכה (בת אחות אמי ז"ל) קבלתי לילוס מגילת היוחסין. היה זה לשמחת הלב. למען האמת, הרבה לא ידעתי ולא הבנתי, וטבעתי בים השמות שהופיעו במגילה זו, וגם לא ידעתי אם כל הפרטים אכן מדוייקים. גם מייעוץ "מומחים בדבר" לא נוקעתי.

ובכל זאת, עצם קבלת מגילת יוחסין זו, עוררה אלי עניין ומקרנות גם ביחוסו של משפחת אבי ז"ל ובלי שיהיה בידי, קלה קלהו של מידע בנושא.

והעובדה, שכל בני משפחת אבי נהרגו על קדוש ה' בשואה בשנת תש"ו, הכבידה עלי את העבודה. מלאחר יותר, מלאתי פרטים על לובלן שבתי - אם אבי ז"ל - ועל בניה ובנותיה וכל משפחתה הי"ד, בספר "זכרון לקהילת הובנוב" עמוד 290.

משפחות
שער אפריס (הרב אפריס כ"ץ) והח"ל
מוצאן ויוצ"ח

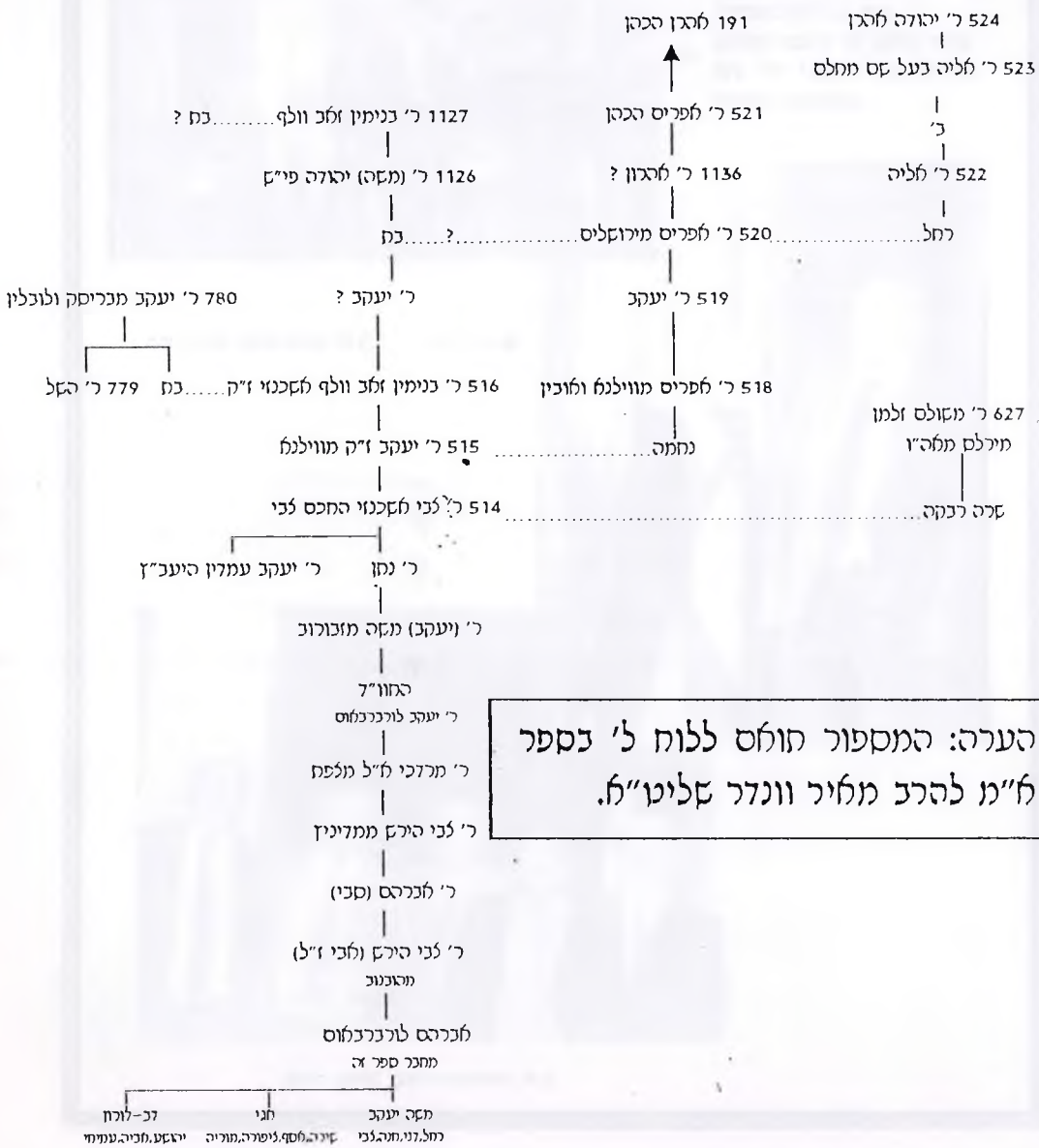

הערה: המספור תואם ללוח ל' בספר א"מ להרב מאיר וונדר שליט"א.

תפילת ערבית בליל העצמאות ה- 40 למדינת ישראל שנערכה ע"י אברהם לורברבאום בבנין שגרירות ישראל בבודפסט לראשונה אחרי 21 שנה.
נוכחים: השגריר מר שלמה מרום, הרב ד"ר י.שווילר, א.ל.,ואורחים מישראל ומבודפסט.

השגריר מר שלמה מרום וא.ל.

שגריר ישראל, עובדי המזכירות וא.ל.

דגם בית-הכנסת "בית שלמה" מדורותיי
נמסר למשמרת-עד
בבית-הכנסת "בית יעקב יוסף - הרב צבי גוטמן" בתל-אביב

בס"ד
יד זכרון ליהדות דומניה
שע"י בית הכנסת והמרכז הקהילתי
"בית יעקב יוסף - הרב צבי גוטמן"
תל-אביב, רח' פקיעין 12 א' (ע"י רח' ז'בוטינסקי 37)
י"ז במרחשון תשנ"ט (6.11.98 למס.)

לכבוד
מכובדנו מר שלמה דוד הדגול מרבבה
יו"ר ארגון יהודי יוצאי דורותיי

א.מ.נ.

נעים לנו להביע באורח זה את תודתנו על שהואלת, יחד עם חברי הנהלת ארגונכם הנכבד, להכניס למוסדנו את דגם בית-הכנסת "בית שלמה" מדורותיי, אחרי שהביאו ארצה מר מיהאי דבלי והתקיים טקס מרשים ביום חמישי, ט' מרחשון תשנ"ט.

חן חן לכם.

בשם ההנהלה

הרב אפרים גוטמן
נשיא

מהנדס ברוך טרקטין
יו"ר

מסירת הדגם של בית-הכנסת "בית שלמה" מדורותיי
לבית-הכנסת "בית יעקב יוסף - הרב צבי גוטמן בתל-אביב

אירגון יוצאי דורוהוי והמחוז
ב"ה
כ"ז חשוון תשנ"ט
(16.11.98)

לכבוד

כב' הרב אפרים גוטמן ***מר ברוך טרקין***
נשיא "יד זכרון ליהדות רומניה" ***יו"ר "יד זכרון"***

רחוב פקיעין 12 א', תל-אביב

שלום רב!

מכתבכם המכובד מיום י"ז מרחשוון תשנ"ט (6.11.98) התקבל על-ידינו בברכה.
אנו מקווים שדגם בית-הכנסת "בית שלמה" שהובא מדורוהוי, יוצב במקום מכובד, לעיני כל מבקרי בית-הכנסת.

מר סטליאן לוזניאנו, המזכיר הכללי, קיבל על עצמו לדאוג כי יהיה כיסוי שקוף מעל לדגם, שישמור על תקינותו ויופו וכן להצמיד לוחית אשר תציין את מהות המוצג.
כמו-כן, מר לוזניאנו התבקש, כי יחד עם כבודכם יתאם אופן הצבתו ומיקומו של הדגם בבית-הכנסת.

מי יתן ונזכה כולנו להמשיך במלאכת הקודש של הנצחה היסטורית לגבי יהדות רומניה.

בברכה,
שלמה דוד
יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

בתמונה: שלמה דוד, מר. דבלי (מדורוהוי), הרב אפרים גוטמן, הרב יוסי וסרמן, צבי ברבירו, וחברי אירגון יוצאי דורוהוי בבית-הכנסת "בית יעקב יוסף - הרב צבי גוטמן", תל אביב.

הרב גוטמן (ראשון מימין) מברך בטקס קבלת דגם בית-הכנסת מדורוהוי. לידו, מימין לשמאל: שלמה דוד, מר דבלי (מדורוהוי) ו חברי אירגון יוצאי דורוהוי.

שעה על דורוהוי ב"קול ישראל"

ב-31.12.1999 שודר שידור של שעה שלמה במסגרת התוכנית "בית אבי", על משפחת הרב פנחס וסרמן זצ"ל וצאצאיו. במסגרת זו עלה תיאור נרחב על קהילת דורוהוי, על שושלות הרבנים בה ועל פעילותם של יוצאי דורוהוי והסביבה, בארץ.

הרב יוסי וסרמן סיפר בהתרגשות רבה על דמותו של אביו הנערץ ועל מעמדו המיוחד בקרב הקהילה, במשך עשרות שנים.

בשידור השתתף גם שלמה דוד, יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי, שציין את מפעל חמשת כרכי דורוהוי, תולדות הקהילה ומפעל יער ההנצחה לקדושי הקהילה בהרי ירושלים.

משפ' וסרמן

הרב פנחס וסרמן וילדיו אטל כפיר, רס"ן הרב יוסף וסרמן ויהודה וסרמן

עצים לחורף במקום גיטרה

במשך שלושים שנה המתינו ששת ילדי משפחת וסרמן להוריהם: הרב **פנחס וסרמן**, רבה של דורוחוי שברומניה, ורעייתו **סימה**. כאשר הגיעו סוף סוף לשימחה משפחתית, חתונת נכדתם, החליטו להישאר ולעשות עלייה, כשהם מותירים אחריהם את כל רכושם ברומניה.

העלייה לארץ היתה השלמת מעגל אמיתית עבור הרב, תלמיד ישיבת קישינייב, ותלמיד הרב **יהודה לייב צירלסון**. בארץ קיבלו אותם ילדיהם, **דבורה**, נשואה לסא"ל הרב חלמיש, **פרלה טובייס**, נשואה לרב קלפלהולץ, ירושלים. **אטל כפיר**, מנהלת מרפאת שיניים בבני־ברק, וסבתא במישרה מלאה. הרב **יוסף וסרמן**, רב חי"ר וצנחנים ראשי, נשוי לג'ודי ילידת ארה"ב. **יהודה וסרמן**, חזן, מלחין וזמר, ממשיך את מסורת הומרה של אבא, ונשוי **לשרה**, שעוסקת בהוראה. אתנו בתכנית **אטל כפיר**, הרב **יוסף וסרמן ויהודה וסרמן**.

מנחה: הרב פנחס וסרמן, איך קיימתם חיים יהודים בדורוחוי?

הרב וסרמן: זוהי שאלה קשה מאוד. אני הגעתי בתקופת היטלר, תקופת השואה, ומיד לאחר מכן נתקלתי בתקופת הקומוניזם. אינני יכול לומר, שבתקופת הקומוניסטים לא היה לנו כבוד, אולם היה קושי רב, משום שהקהילה היתה מנותקת מהיהדות. אני לא רציתי להעביר ביקורת ולהאשים את דור המבוגרים, ולכן התחלתי את עבודתי מבראשית.

מנחה: איך את זוכרת את החיים ואת הפסח שם?

אטל: אנחנו נמצאים לפני פסח, ואני זוכרת את הסדר של אבא, את השולחן המפואר, את כיסא המלכים של אבא, את החרוסת, שאמא היתה מכינה בכמות אדירה. את אותה חרוסת היתה מחלקת לאנשים, שהיו מגיעים עם אבא מבית־הכנסת. כל אחד קיבל חרוסת ומצה בצלחת. אני זוכרת איך אבא היה עורך סדר ציבורי לכל העיר, והיה מתרגם את ההגדה לאידיש ולרומנית, ומחלק מצת יד "שמורה", שהבאתי אתי מבני־ברק לדורוחוי, וכל אחד קיבל חתיכה. היתה זאת הפעם הראשונה בחייהם, שראו מה זאת מצה "שמורה".

מנחה: איך היתה השבת בבית אבא?

יוסף וסרמן: היתה שבת רוחנית, יוצאת מן הכלל, וצריכים להבין, שחוויה רוחנית במשטר קומוניסטי בדורוחוי, זה לא דבר רגיל. אני נזכר בהכנות, שעשו בערב שבת, ההליכה למקווה, ערכית השולחן, השבת היה יום שכולו קדושה מבחינת לימוד תורה. היינו יושבים כל המשפחה בערב שבת ולומדים את פרשת השבוע. הדבר החשוב ביותר, שאני זוכר, זה את השירה האדירה, שאבא העביר לנו.

אטל: בנוגע לשבת, אני זוכרת איך שהיינו הולכים לבית אבות, ומחלקים סעודה שלישית לזקנים ונזקקים, מהמאכלים שאמא הכינה בערב שבת. המיוחד בכך, שאת כל

המצרכים הללו לא היה ניתן לקנות בשום מקום, רק לבשל אותם בבית.

מנחה: אתה התאמנת בשבתות בחזנות?!

יהודה: נכון. אני התברכתי בכישרון מיוחד בזמרה וחזנות. זה דבר, שעבר בירושה עוד מסבא. עוד בטרם הגעתי לגיל בר־מצווה, אבא לימד אותי הלכות שופר, והייתי מתרוצץ בין כמה בתי־כנסת, על־מנת לתקוע בשופר. הרווחתי סכום כסף גדול מאוד לאותם הימים. רציתי לקנות בכסף גיטרה, ופתאום אבא שלי פנה אלי ושאל מה אני עושה עם הכסף? אבא סיפר לי על משפחה בשם משה, שחיה בעוני רב, ויעץ לי לקנות עבורם עצים, על־מנת שיוכלו לחמם את ביתם בחורף הקרב ובא.

הרב וסרמן: הוא שמע בקולי, ובמקום גיטרה אכן קנה את העצים, ובחורף הלכנו לבקר בבית אותה משפחה. כשנכנסנו היה חם, והבעל והאשה היו מאושרים, ובירכו אותנו בברכות רבות.

יהודה: הצורך לעשות חסד עם משפחה בא רק כתוצאה מחינוך יהודי ציוני, שקיבלנו מאבא, למרות שגדלנו במדינה קומוניסטית.

יוסף וסרמן: היה קשה לקיים אורח חיים דתי, תחת משטר קומוניסטי. כאשר אנו מדברים על עונג שבת בבית משפחת הרב, לכאורה, הדברים הם מובנים, ולא מובן מה המיוחד בכך, אולם צריך להציג מספר עובדות, על־מנת שהציבור יבין את הדברים.

– חינוך חובה במדינה קומוניסטית, חייב אותנו ללכת גם בשבתות ובחגים לביה"ס, ומי שלא הלך היה נשלח לכלא. להיות יהודי שומר מצוות ברומניה היה דבר כמעט בלתי אפשרי, ואם נשארנו שומרי מצוות למרות שהיינו חברים בתנועה הקומוניסטית, זה קרה בזכות החינוך הציוני, שקיבלנו מאבא.

מנחה: מנהל התיכון העיר לך על־כך שהילדים שלך הולכים עם כיפה?!

הרב פנחס וסרמן ומשפחתו, בעת מתן פרס שר התות תשנ"ב 1992

הרב פנחס וסרמן: מנהל התיכון אמר לי, שהילדים שלי הולכים עם כיפה, וחסר רק שאוסיף חתיכת עץ על דלת בית־הספר, ואהפוך את בית־הספר לבית־ספר יהודי...
מנחה: ספרו לי על כמה דוגמאות של מאמצים לשמור על קדושת השבת וחגים.
אטל: אני נזכרת בחברה, שנשארה ביום־כיפור בבית עם כמה חברות, מפני שהיתה סכנה ללכת לבית־הספר, שמה יתפסו אותך המורים ויענישו אותך. למרות הכל, מורה אחת הגיעה ביום־כיפור ומצאה אותה עם חברותיה, והן קיבלו על־כך עונש חמור.
מקרה נוסף אותו אני זוכרת אירע בשבת. היתה לי תחבושת על היד כדי שלא אוכל לכתוב, והמורה הוריד לי אותה לפני כל הכיתה כדי לבייש אותי, על־כך שאני שומרת על המסורת היהודית.
מנחה: ההחלטה לשלוח את הילדים לארץ־ישראל ולהישאר לבד, היתה החלטה קלה?
הרב וסרמן: מדובר בהחלטה קשה מאוד! השקענו הרבה בחינוך, והיתה בבית הרגשה כאילו אנו יושבים בארץ־ישראל, בעוד שבחוץ הכל היה נגדנו. החינוך הזה השפיע עליהם עמוקות, וגרם להם להישאר כפי שהם, כאן בארץ־ישראל. אבל נשאלת שאלה אחרת. מבית כזה גדול ושמח, נשארנו לפתע רק אני ואשתי הרבנית. קשה לתאר במלים את ההרגשה של הורים, שיש להם ילדים שנוסעים למקום רחוק ללמוד. ילדים אלה עוזבים לצמיתות, ואין אנו יודעים מתי נראה אותם שנית, והראיה שלא היינו גם בחתונות שלהם. לכן היתה זו החלטה קשה מאוד. אבל כדי שהילדים יהיו יהודים, לא חשבנו על עצמנו ונתנו להם נסיע לישראל.
יהודה: כחוצאה מהחינוך שקיבלנו בבית, חשבנו שבארץ־ישראל כולם שומרי מצוות. כאשר הגענו לארץ, הופתענו שלא כל היהודים נוהגים כמונו, כפי שאבא חינך אותנו.
מנחה: איך היו הגעגועים שלך?
יוסי וסרמן: ההרגשה הקשה ביותר היתה בליל הסדר ביחידה, כאשר הייתי עם משפחתי והחיילים, וערכתי את הסדר. אני נזכר במשפט שקוראים בהגדה "השנה עבדי, בשנה הבאה בני־חורין". לא הבנתי מה פירוש עבדים?! במדינה דמוקרטית יש עבדים?! או הייתי מספר לחיילים, שכל זמן שישנם אנשים, שנלחמים במשך שנים רבות על זכותם לעלות לארץ־ישראל, על זכותם האלמנטרית להצטרף לארץ־ישראל, לילדיהם ולמשפחתם, עד או אנחנו משמשי להם כפה.
דבר נוסף. למרות המרחק הגדול, אבא היה תמיד הרב, המורה, המייעץ והפוסק לגבי ההחלטות החשובות. לאחר שחרורי מצה"ל הקמתי גרעין למען ירוחם, שהתעסק בתחום החינוך, ואני שימשתי כרכז חברתי של ביה"ס יסודי ועל־יסודי של ירוחם. לאחר שלוש שנים המליצו לשלוח אותי לשליחות חינוכית לארגנטינה, ובמקביל הציעו לי להיות רב צבאי. לאחר סיום קורס שליחים וקבלת דרכון דיפלומטי, התקשרתי לאבי על־מנת לקבל ייעוץ במה לבחור. להיות רב בצה"ל או שליח בחו"ל.
הרב וסרמן: אמרתי לו, שאנחנו הפקרנו את חיינו כדי שילדינו יהיו בארץ־ישראל, וכדי שיעזרו לארץ־ישראל. האם זו שאלה בכלל האם עליו לנסוע?! לו רציתי שיהיה במקומות אחרים, יכול היה להישאר בדורוחי.
יוסף וסרמן: בזכותו אני משרת בצה"ל עד עצם היום הזה.
אטל: סידור הוצאתם מרומניה היה קשה מאוד. נסעתי, חצי שנה לפני זה, להכין את הקרקע, ואחי יוסי נסע להוציא אותם ולעלות אתם ארצה.
יוסי וסרמן: בתשעה באב, לאחר המתנה בצום של כ־10 שעות, הקומוניסטים נתנו אישור יציאה לחודשיים, לביקור בלבד.
הרב וסרמן: למרות הכל, הרב וסרמן, השארת קהילה ללא מנהיג.
הרב וסרמן: האמת היא, שלא הפריעו לנו להנהיג את הקהילה, ונוצרים ויהודים נתנו לנו כבוד, שהלוואי שפה בארץ היינו זוכים לו. ליוויתי כל ילד מהרגע בו ביצעתי בו ברית־המילה, ועד הגיעו למצוות, ולבסוף לחופה. פעלתי בכל כוחותי. נדמה לי שחשתם בכך, כשהופיעה אצלכם המקהלה שאני הקמתי. הייתי צריך ללמד אותם את נוסח המנגינה, ואת הנוסח בעברית.
מנחה: איך הגבת על המהפכה ברומניה, על צ'אוצסקו?
הרב וסרמן: לומר את האמת, מעולם לא דיברתי אתו, והוא לא דיבר אתי. רק דבר אחד

אני יודע, שהרב הראשי של רומניה שלח לנו תפילות "מי שבירך", ובכל שבת היינו צריכים לומר את אותה תפילה לכבוד צ'אושסקו. אני כמעט טעיתי ואמרתי תפילת "אל מלא רחמים". אולי אז הייתי נפטר ממנו. הרב הראשי ליהדות רומניה, הרב הכולל, השאיר אותנו שם בכוח, ללא אפשרות לצאת.

מנחה: לסיכום, מה עבר מדור לדור?

אטל: נלחמנו בשביל היהדות. ביהדות אין פשרות, וזה מה שהעברתי לילדי.

הרב וסרמן: השקענו כל־כך הרבה יהדות בילדים, שגם בארץ־ישראל זה מהווה חידוש, על־אף שישנם פה מקומות כבני־ברק וירושלים. אבל ילדי היו כל־כך חזקים ביהדותם, שאני זכיתי לכך שיש לי נכדים העולים עלי.

מנחה: מה אתה מציע לעולים, שעולים מרוסיה?

הרב וסרמן: באתי לארץ עם מזוודה אחת, ולא הבאתי אתי דבר. על־אף שבאתי בחוטר כל, שמחתי לפגוש פה את משפחתי ואת ילדי. אני מאחל לעולים, שרבים מהם אינם באים עם בני משפחתם, שבישראל יקבלו אותם כבני משפחה, ואז הם יתרגלו לחיות כאן.

יוסי וסרמן: לאחר ניתוק של שנים, ולאחר כל הייסורים, אני רואה שתתקיים תפילתו של הנביא אליהו, ככתוב: "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". אני רוצה לברך, שהקשר בין אבות לבנים יימשך פה בארץ הרבה שנים.

יהודה וסרמן: אני שגריר השמחה והזמרה מדור לדור, ובשיר – שהוא סימבול המשפחה, אני רוצה גם לסיים את התכנית.

"מדור לדור" \ שאול מייזליש

הרב וסרמן עם עלייתו ארץ ליד הכותל המערבי

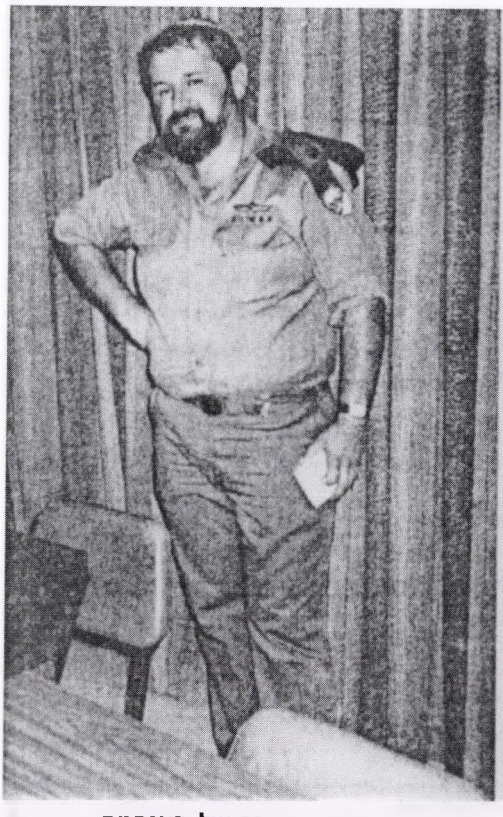

הרב יוסף וסרמן – הרב של הצנחנים

הצעה: רחוב בירושלים ע"ש הרב וסרמן זצ"ל

הנהלת אירגוננו פנה לעיריית ירושלים בהצעה ובקשה, לקרוא לאחד מרחובות ירושלים, על-שם רבנו הנערץ, שהנהיג את קהילת דורוהוי במשך כארבעים שנה, הרב פנחס אליהו וסרמן זצ"ל.

אין ספק לגבי החשיבות שאנו רואים בקישור שמה של דמות נערצת בעיני כל יוצאי דורוהוי והסביבה, אל בירת הנצח שלנו, ירושלים, ואנו מקווים שבקרוב אכן יוחלט בחיוב בוועדת השמות של עיריית ירושלים, על מתן שמו של הרב וסרמן זצ"ל לאחד מרחובותיה של ירושלים.

פנייתנו נתקבלה על-ידי סגן ראש העיר, מר אורי מקלב והוא העבירה, בצירוף המלצתו החמה, לעיונו של ראש העיר מר אהוד אולמרט ויו"ר ועדת השמות של העיריה.

עיריית ירושלים
Municipality of Jerusalem
بلدية اورشليم - القدس

סגן ראש העיר
Deputy Mayor
نائب رئيس البلدية

בס"ד, אב תשנ"ט
11 באוגוסט 1999
2142

לכבוד
מר אהוד אולמרט
ראש העיר
ויו"ר ועדת השמות
כאן

שלום רב,

קבלתי את המכתב הלוטה בזה בשם ארגון יוצאי רומניה (דורוהוי והסביבה), בבקשה לקריאת רחוב על שם הרח"ג פנחס אליהו וסרמן זצ"ל.

הרב וסרמן היה אישיות נערצת תורנית ופעלתנית במיוחד בקרב יהודי רומניה, והנהיג את הקהילות בתקופות קשות ביותר.

אחרי עשרות שנים של פעילות ברומניה עלה עם משפחתו לארץ והמשיך להקרין מהדו"ו והשפעתו על הקהילה.

אין ספק כי דמותו ראויה להיות מונצחת בעיר הקודש ירושלים.

אודה מאוד על העלאת הנושא על סדר היום.

בברכה
אורי מקלב

כיכר ספרא 1, ת.ד. 775 ירושלים 91007, טלפון 02-6297777
1 Safra Sq. P.O.B. 775, Jerusalem, 91007 Tel. 02-6297777
ميدان سفرا ١، ص.ب. ٧٧٥ اورشليم - القدس ٩١٠٠٧، هاتف ٠٢-٦٢٩٧٧٧٧
www.jerusalem.muni.il :האינטרנט באתר

המכתב של אורי מקלב

ערב לזכרו של יצחק (איגו) זומר ז"ל

ב–25.2.1998 התקיים ערב לזכרו של יצחק זומר – איגו ז"ל, במרכז למורשת המודיעין.

איגו היה מן הפעילים המסורים באגף שעסק בנושאים של אנטישמיות בעולם ולכידת פושעים נאצים. אחת הפעילויות החשובות של איגו היתה התחקות אחר עקבותיו של הרופא הפושע הנאצי מנגלה.

בערב הזכרון, שבו השתתפו מאות ממוקירי זכרו של איגו, חבריו לעבודה ולמאבק, הופיעו ראשי קהיליית המודיעין בעבר ובהווה והעלו על נס את פעילותו הייחודית ואישיותו המיוחדת במינה של איגו.

אחד הדוברים, פרופ' יעקב ראנד העלה זכרונות מפעילותם המשותפת בתנועת "בני עקיבא" בדורוהוי, בשנים 1945–46, כאשר איגו היה ראש הקן בדורוהוי.

זו היתה תחילת דרכו של האיש, שהובילה אותו בהמשך, לשרת בנאמנות את העם והמדינה, בחשאיות ובהצנע לכת.

רשימות נרחבות על דמותו ופועלו פורסמו בכרך ד' של ספרנו, עמ' 140 133.

לזכר

בני משפחת זומר

ר' **יצחק (איגו)** בי"ר מאיר

צירנוביץ - דורוהוי - בת ים

(שרת בקהילית המודיעין)

הוריו, ר' **מאיר** בי"ר אשר ומרת **מינגא**

בת ר' **יצחק**

אחיו **נתן** בי"ר **מאיר**

הוקדשה על ידי מרת אוה זומר, בת ים

מצבתו של יצחק (איגו) זומר
ההקדשה לבני משפחת זומר

מאיר זומר, אביו של יצחק (איגו) זומר, קצין בצבא האוסטרו-הונגרי במלחמת העולם הראשונה

במקום נר-נשמה

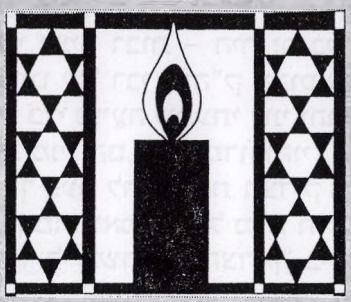

בס"ד,
בני-ברק, י"ח בסיוון, תשנ"ט

לכבוד
מר שלמה דוד שיחי'
יו"ר ארגון יוצאי דורותי והסביבה

שלום וברכה וכל טוב!

א.נ.

עצרת הזיכרון שהנכם עורכים לנספים הקדושים ז"ל מדורותי ועיירות הסביבה משמעות רבה לה, ותוב קדוש לזכרם, לכל אחד מאתנו.

אין ספק בדבר, כי השתתפות בפועל בעצרת הנה חשובה ביותר. אני מצטער ומתנצל שאיני יכול להגיע ממש לעצרת, אבל "לבי-לבי על חלליהם, מעי-מעי על חלליהם" ושלוחים בזה דברי הערכה ועידוד.

יה"ר שיהי' הדברים הנאמרים במקום נר-נשמה וזכרון-עד לכל אלה שנפגעו ע"י המרצחים ימ"ש בתקופה האפלה ההיא.

אנו בטוחים כי הנשמות הטהורות והזכות שוכנות בטוהר גנזי מרומים ואנו מתפללים לעילוי נשמותיהם.

אני מברך את ידידינו היקרים שהשי"ת ישפיע שפע ברכות לחיים טובים ובריאות טובה לכל יהודי האיזור באשר הם נמצאים וכל אחד מאתנו יוושע בכל אשר צריך לו.

בברכת כל טוב
הרב דב שמרלר
בן הרב נפתלי זצ"ל

בהזדמנות זו מבקש אני לציין את זכרם הקדוש של הורי: הרב נפתלי שמרלר האדמו"ר מדורותי - עכו, והרבנית מרת חי' שמרלר ע"ה.

נשיאת חן בצבא

סיפר הרה"ח ר' אברהם קופמן הי"ו:

לפני שנים רבות – היה זה בערך בשנת תשט"ו – נסעתי באוטובוס אגד לטבריה, ליארצייט של רבי הרה"ק מהוסיאטין.

תוך כדי נסיעה שמעתי שני יהודים משוחחים ביניהם בשפה הרומנית. ניגשתי אליהם ושאלת מנין הם. "אני מדורוהוי" השיב לי האחד. "אוה, מדורוהוי" התלהב ר' אברהם, "יצא לך פעם לראות את הצדיק משטפנשט?" אך הזכרתי את המלה, קם האיש ונעמד מלוא קומתו ואמר בקול מלא חיל ורעדה: "השטפנשטר? הרי הוא הרבי שלי!"

"ספר לי משהו על הצדיק" ביקשתיו, ולא היה צריך להרבות בהפצרות. האיש נענה מיד:

פעם הגיע השטפנשטר לביקור בדורוהוי ואנשים רבים באו בהמוניהם לקבל את פניו. גם אני באתי אל הצדיק, כולי נרגש ונפעם. יתום מאבי הייתי ופרנסת המשפחה הוטלה על כתפי הצעירות והרכות, אך עם הנטל הזה למדתי להסתדר. דאגה אחרת העיקה עלי: לאחרונה קיבלתי צו גיוס ולא ידעתי איך אצליח להשיג פטור.

ביקשתי להיכנס אל הרבי ולקבל ברכתו הקדושה, אך תור הדורשים להיכנס אל הצדיק היה כה גדול, שאם הייתי מחכה בסבלנות, לא הייתי נכנס אליו אלא בעוד כמה ימים. לא יכולתי להרשות לעצמי להמתין, שכן ביום המחרת עם שחר היה עלי להתייצב כבר לצבא.

פסעתי הלוך ושוב בחצר הבית שבו התאכסן הרבי, כולי מהורהר ומחפש תחבולות ועצות, איך אוכל להיכנס אל הצדיק עוד היום. והנה נשאתי עיני וראיתי מולי מרפסת, ולה דלת זכוכית, הפונה אל תוך הבית. מבלי משים התבוננתי נכחי ומה רבה היתה התרגשותי כשנוכחתי לראות שחדרו של הרבי הוא זה!

הייתי לחוץ עד כדי כך, שלא חשבתי ולא שאלתי את עצמי אם אני נוהג כראוי, וטיפסתי למרפסת. שברתי את חלון הזכוכית – והנה אני בתוך הקודש פנימה. רעדתי מרוב התרגשות ופרצתי בבכי.

"רבי" אמרתי בקול נסער, "אני המפרנס היחיד של משפחתי, ומחר עלי להתגייס לצבא."

הרבי הרהר רגע קט והשיב לי: "יעזור לך השי"ת ויתן לך הצלחה ונשיאת–חן."

לא הספקתי להשיב לרבי או להודות לו, וכבר מצאתי עצמי מובל אל מחוץ לחדר.

למחרת התייצבתי לצבא, ומיד נשלחתי למחנה עבודה, שם הכירו בי לפי מראי שאני יהודי. והנה ניגש אלי קצין בדרגת רב–סרן וצעק לעברי: "יהודון! יש לך עשרים ליי ואתה משוחרר לשבועיים!"

הוצאתי מיד עשרים ליי ונתתי לו ושבתי בשמחה למשפחתי ולעבודתי. כעבור שבועיים חזרתי למחנה, ואותו מעשה שב וחזר על עצמו. הגוי תבע עשרים ליי ובתמורה קיבלתי שחרור.

כך העברתי את כל שנות שירותי הצבאי, מתייצב אחת לשבועיים, משלם את "כופר הנפש" ומשתחרר, עד שסיימתי את השירות.

(מתוך: "בית שטפנשט", כ"א תמוז תשנ"ח)

שרה פרדס (דוד)

שירים לסבתא

ציפור שסועה

ראיתי ציפור
שסועה ברחוב.
האם גם את, יקירה?
האם גם אותך
אפשר לשסע
בצורה כל-כך
מכאיבה?

כשחזרתי הביתה
נודע לי
שגם סבתי
כמו ציפור שוסעה.
כאבתי.
כאבתי נורא.

*

שמעתי את זעקותיך,
תחנוניך האלמים.
ראיתי כיצד ציפורניך
חותכות בבשר החי
ובכל ישותי צעקתי
עד מתי?
עד מתי?
עד מתי?

*

סבתא רחל דוד נפטרה
בי"ב בטבת תשל"ט (1979)
יהי זכרה ברוך.

שמעתי שעלינו להיפרד
ובכיתי מרות.
התבוננתי:
חול, אדמה חומה

ועל התל הרענן מפוזרים
כמה פרחים.
כמו להבליט
עד כמה משונה הכל.

כולם אמרו לי:
"כך הם החיים".
ואני לא כל-כך הבנתי.
ואולי באיזה מקום
הבנתי טוב מדי.

עולם מופלא,
שיש בו המון כאב,
עולם מלא צער,
עצוב מאוד,
עולם שבו, על אף הכל
יכולתי לשבת איתך, סבתא
להקשיב לצופית
ולראות את הילדים הקטנים, התמימים
שכל-כך טוב להם
יוצאים מבית-הספר.

עולם שנשקף בשלמותו
מתוך עיניך העייפות אך עירות,
עיניים כחולות,
עיניך התמימות,
שמביטות על הכל בשלווה,
בקבלה מוחלטת,
בטוהר, בקדושה.
הוי, סבתא יקרה!

לזכרו של יצחק משולם ז"ל

מוקדש לכל חללי מערכות ישראל מבין יוצאי דורוהוי והסביבה שנפלו על הגנת עם ישראל וארצו

יצחק היקר שלי,

ערב יום הכיפורים תש"ם. מלא יראת-כבוד ויגון אני עומד בחדרך שבבית הוריך, שנהפך לחדר זכרון.

זה 26 שנים שלא חזרת לחדר שלך. ובחדר זה כל ההוד וההדר של אישיותך מרחפים בו ומוטבעים בכל פינה ופינה.

ספרים, מכתבים של מנהיגי המדינה ושל חברים – שלך ושל הוריך, סמלים, מזכרות, פרחים, תמונות, דרגות, מחברותיך מבית-הספר ועוד ועוד, ממלאים את החדר ודוחך מרחפת בחללו ואתה ממשיך להקרין בו מאישיותך.

כ"ו בגימטריה – זה "אלוהות", וזה מספר השנים שאינך נמצא כבר איתנו.

בן יחיד היית להוריך, אחי וגיסתי היקרים ונחלצת להגנת העם והמולדת. נפלת במלחמת יום הכיפורים תשל"ג. אנו פוקדים את קברך, מתייחדים עם זכרך ואתה ממשיך לחיות בתוכנו.

נהפכת לסמל למשפחתנו. נתת את חייך למעננו, למען עם ישראל וארץ ישראל.

בנותי שרה ודורית תדענה לזכור ולהעביר את זכרך לדורות הבאים, לדורי דורות.

אביך אליאס הגיעה לגבורות וגם אמך מלי באה בימים. לשניהם גבורה נפשית עילאית לשאת את יגונם ואנחנו איתם.

יצחק אחייני האהוב. אתה איתנו לעד.

שלמה דוד

לזכרו של ידיד יקר – יעקב בלן ז"ל

דמותו של יעקב בלן ז"ל חרוטה עמוק בליבם של רבים מאתנו.
הוא בלתי נשכח.
על מצבתו חרוטות המלים, אשר מסמלות את דמותו ואישיותו המלבבת:

אוהב העם והארץ
עושה משפט
אוהב חסד
מצניע לכת.

המצבה של יעקב בלן, בבית-העלמין בחדרה

פסוקי תהילים לעילוי נשמתו של יעקב בלן:

י שראל בטח בה', עזרם ומגינם הוא (קט"ו, ט')
ע ל כן אהבתי מצוותיך מזהב ומפז (קי"ט, קכ"ז)
ק ולי אל ה' אקרא ויענני מהר קודשו סלה (ג', ה')
ב יום צרתי אקראך כי תענני (פ"ו, ז')
ב ונה ירושלים ה', נדחי ישראל יכנס (קמ"ז, ב')
ל דור ודור אמונתך, כוננת ארץ ותעמוד (קי"ט, צ')
נ תן לחם לכל בשר, כי לעולם חסדו (קל"ו, כ"ה).

ר' יחיאל שרף זצ"ל

בכל דור ודור קיימים ל"ו צדיקים, ישרי דרך ורודפי חסד.
יחיאל שרף היה אחד מתוך ל"ו צדיקים כאלה בדורוהוי, וכזה ישאר בליבם של רבים.
הוא נפטר ביום ז' באדר תשנ"ו, יום פטירתו של משה רבנו, ואולי יש גם בזה מן הסמליות לגבי חייו ומותו.
יהי זכרו ברוך.

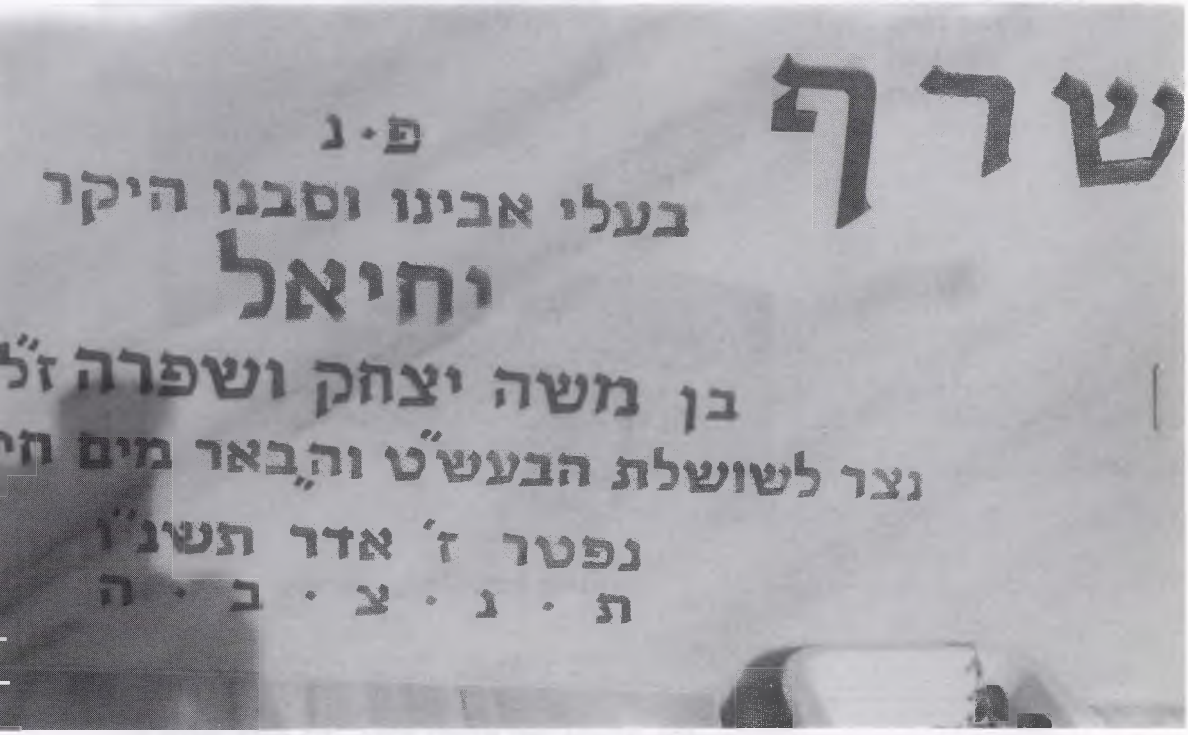

בעלי, אבינו וסבנו היקר לנו
שאהב אותנו כל כך
ושאהבנו אותו כל כך
שעשה חסדים לנו ולרבים
זכרך היקר ישכון בלבנו לנצח

לזכר
אביו משה יצחק ב"ר מרדכי הכהן ז"ל
שנפטר י"א מר-חשון תרע"ח
אמו שפרה בת ר' יעקב פנחס טירר
שנפטרה כ"ו ניסן תש"ב
תנצב"ה

ספרו של יעקב קליין

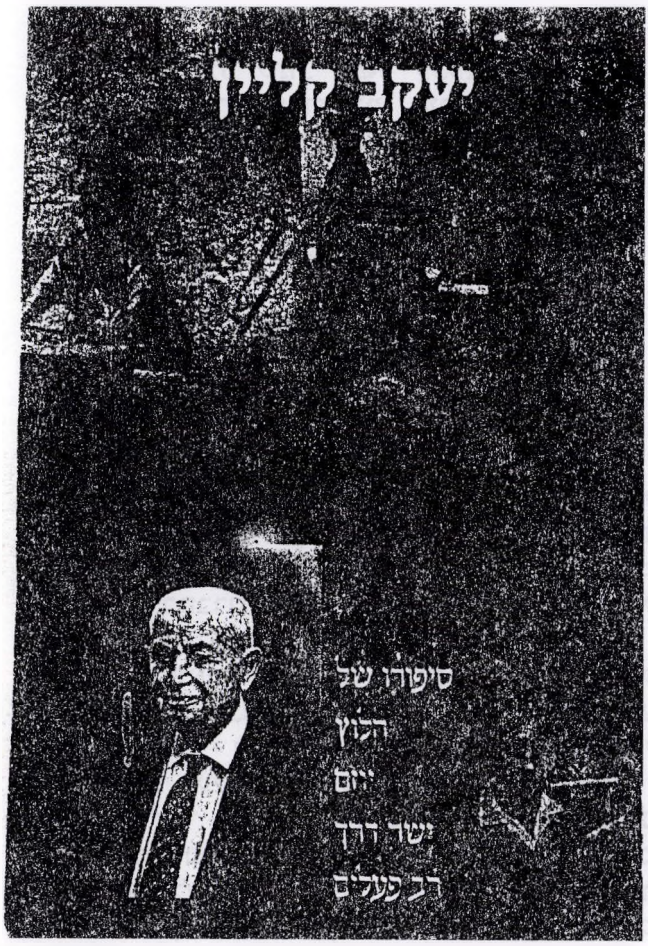

*בחודש נובמבר 1999 הופיע ספרו האוטוביוגרפי של יעקב קליין, בשם "יעקב קליין – **חלוץ, יוזם, ישר-דרך, רב פעלים**" – מלים שאכן מתארות ומגדירות את האיש, את מפעל חייו ואת דרכו בחיים.*

ב-1998, בהיותו בן 84, פרש יעקב קליין מן העיסוק היום יומי שלו, במשך עשרות בשנים, בהיותו היוזם, המקים, המפעיל והמנהל של התשלובת התעשייתית "אמקה".

את כל השנה האחרונה, לקראת היותו בן 85, בינואר 2000, הקדיש יעקב קלין לכתיבת זכרונותיו.

ואין אלה סתם זכרונות של איש זקן. הדברים מסופרים בחיוניות ובאינטנסיביות, כאילו הדברים קרו רק תמול-שלשום. בספרו הוא מוביל את הקורא לאורך שנים רבות, עשרות שנים – מבית אבא בדורוהוי, פעילותו בתנועת "השומר הצעיר" בשנות ה-30, עלייתו ארצה ב-1936, הקמת קיבוץ דליה, התנדבותו ולחימתו במסגרת "הבריגדה היהודית", שחרורו ושובו ארצה,

הקמת המפעל התעשייתי

וניהולו במשך 50 שנה, עד להעברתו לידי בנו, עידו קליין.

עם הופעת הספר, יעקב קליין כבר אינו שייך לעצמו ולמשפחתו המצומצמת בלבד, אלא הוא נהפך ל"נחלת הכלל". וב"נחלה" זו יכולים כולנו להתברך.

הספר מהווה מסר של איש בעל חזון, ציוני, אידיאליסט, יהודי שורשי, מבוניה של הארץ הזאת, ובנוסף, הוא הקים משפחה לתפארת.

דמותו של יעקב קליין, המשתקפת בספר, היא דמות של אדם בעל ערכים, איש מופת.

כאן המקום לחזור ולציין שיעקב קליין הוא יקיר אידגוננו ונשיא-כבוד של אידגון יוצאי דורוהוי והסביבה.

שלמה דוד

יעקב קליין – חלוץ מן הימים ההם

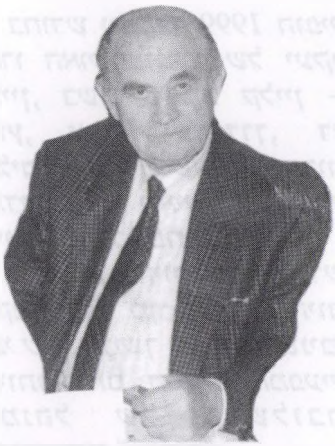

יעקב קליין

קיבוץ דליה, השוכן ליד יוקנעם, עלה על הקרקע לפני 61 שנה, במאי 1939. בגרעין החלוצים שייסד את הקיבוץ היה גם יעקב קליין, שמוצאו מדורוהוי. הגרעין, שהתגבש עד שנת 1935 במגדיאל, כלל יוצאי רומניה ובסרביה, המסכמים בימים אלה למעלה מ–60 שנות פעילות והשגים מרשימים. קיבוץ דליה, שאינו שוכח את מייסדיו, הזמין את יעקב קליין להיות אורח–הכבוד, יחד עם בני–משפחתו: רעייתו זלפה, בנו עידו ורעייתו, בתו מאירה ובעלה ושבעת הנכדים. האורחים הנכבדים, יחד עם כל המוזמנים האחרים נתקבלו באווירה חמה וחגיגית, בחיוכים ובברכות.

אחד ממפעלי התעשיה של קיבוץ דליה הוא המפעל "זהר–דליה", המייצר כ–400 מוצרי קוסמטיקה ודטרגנטים ונחשב לאחד היצרנים המובילים בענף זה בארץ. הרעיון להזמין את יעקב קליין עלה לנוכח תצלום מלפני 65 שנה, במגדיאל, שבו נראה יעקב ליד אמבט ענק בחברת שני צעירים אחרים, בעת הכנת משחת סבון, בתהליך ייצור ידני, כפי שהיה נהוג בתקופה ההיא בדורוהוי.

מתברר שאביו של יעקב החזיק בדורוהוי מפעל לייצור סבון ונרות, ובעקבותיו הלך בנו יעקב והקים במגדיאל "מפעל תעשייתי" דומה, ששימש באותם ימים כמקור פרנסה ותעסוקה לחברי הגרעין. בעת הקמת הקיבוץ בשנת 1939 הועבר ממגדיאל גם "המפעל התעשייתי" ויעקב נתן לו את השם: "זהר – דליה".

מפעל "זהר –דליה" הוא כיום תשלובת תעשייתית המעסיקה כ–220 חברים ושכירים ומייצר מוצרים בסדר–גודל של כ–40 מיליון דולר בשנה.

קיבוץ דליה יודע להעריך את ראשוני חלוציו והתצלום מלפני 65 שנה עורר שם נוסטלגיה. כך עלה הרעיון להזמין את יעקב קליין לפתוח את חגיגות מלאות 60 שנה לקיבוץ.

באולם הארועים של "זהר–דליה" התכנסו המוזמנים ובראשם יעקב קליין ועוד שלושה–ארבעה חברים מן המייסדים, כולם בשנות ה–80 לחייהם. כאן המקום לציין את אביגיל קליין, מנהלת "זהר–דליה", שנולדה בקיבוץ לפני כ–50 שנה. הוריה היו גם הם ממייסדי הקיבוץ. בחסותה ובהנחייתה הלבבית התקיים מפגש חברי מרגש, שזור בגלי זכרונות.

החלוצים–המייסדים העלו זכרונות מימים עברו והדגישו את סיפוקם מהשגי הקיבוץ, באוזני ממשיכיהם, בני הדור השני והשלישי.

עקיבא בן ה–86, מראשוני החלוצים וחבר של יעקב מהימים ההם, הביע את גאוותו על היותו חבר קיבוץ נאמן כל שנותיו והבליט את השגיו של הקיבוץ שהקים, יחד עם חבריו.

נכדיו של יעקב קליין, דור שני של צברים, בני 15–28, האזינו בעניין ל"נפלאות" ימי

הבראשית של הקיבוץ ולא הסתירו את גאוותם על סבא, שהם חולקים לו כבוד רב.
לפני כ–40 שנה ייסד יעקב את התשלובת התעשייתית "אמקה" שיש לה כיום שלוש שלוחות בארץ ואחת בחו"ל. בני משפחתו, ביניהם בנו עידו, מנהל התשלובת, מובילים את תנופת הפיתוח של תעשיה זו.
ליעקב קליין עצמו מאזן השגים אישי מרשים ביותר: הוא הגיע כחלוץ לארץ–ישראל בשנת 1934; נטל חלק בהקמת קיבוץ דליה ועבד בכל העבודות הקשות הנדרשות. במלחמת העולם השניה התגייס לבריגדה, החטיבה היהודית הלוחמת של צעירי ארץ ישראל, שלחמה במסגרת הצבא הבריטי. בשנת 1945 הוא הגיע לביקור בדורוהוי, לפגוש את הוריו שחזרו מטרנסניסטריה.
כל תושבי דורוהוי יצאו לרחובות לראות את "הפלא": חייל יהודי, במדי הצבא הבריטי ועם סמלי הגדוד והעברי מארץ–ישראל – והוא בעצם בן העיירה שלהם.
כשחזר לישראל לאחר מלחמת השחרור, הוא החל לעשות את הנסיונות והצעדים הראשונים להקים מפעל תעשייתי משלו. הודות לכוח רצונו, התלהבותו והתמדתו, עלה הדבר בידו והוא גאה על תרומתו לפיתוחה של התעשיה במדינת ישראל.
כהוקרה לפועלו הרב התמנה מר יעקב קליין לנשיא–כבוד של אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה.
בכרכי "ספר דורוהוי" מוקדשים דפים נאים, המפארים את מעשיו ואת דמותו של יעקב קליין.
אך עוד חלום אחד בליבו של יעקב: להשלים ולהוציא לאור ספר המתאר בהרחבה את סיפור חייו ובו יפרוש את זכרונותיו ואת מעשיו, כמסר לדור הזה ולדורות הבאים.
הבה נאחל לו בריאות טובה ואריכות ימים, שיוכל להגשים את חלומו ולזכותנו בספר שיאיר פן נוסף בדמותו של האיש, שחייו משולבים בתהליך התהוותה של מדינת ישראל.

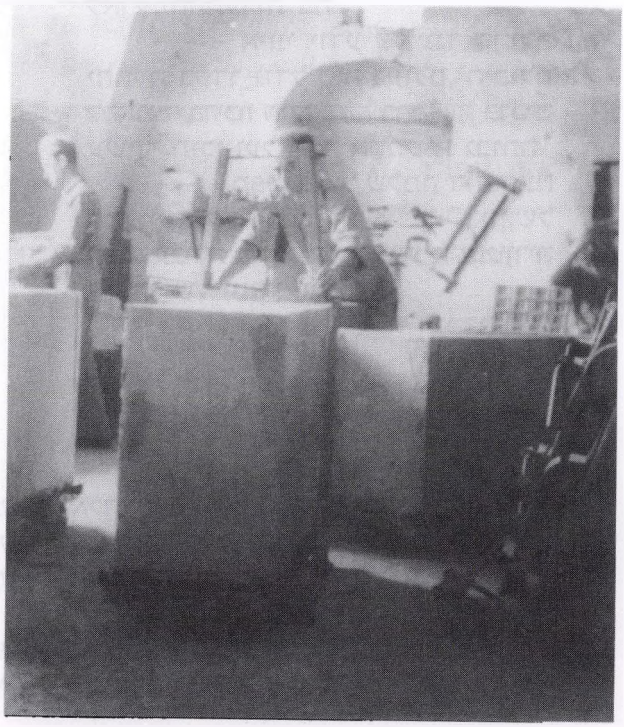

30.4.1999 ,(חיינו) "Viaţa Noastră"
מרומנית: משה אהרוני

בקיבוץ דליה - 1939

אנכי ב-1939 עובד במפעל הסבון בקיבוץ דליה

ספר "דורוהוי" הוגש לוועדת פרס "רודיך" מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים

בעוד כרך זה – ה' – נמצא תחת מכבש הדפוס, הוגשו כרכי ספר "דורוהוי" לוועדת הפרס על שם המשורר המנוח מאיר רודיך, שליד המרכז לחקר יהדות רומניה באוניברסיטה העברית בירושלים.

בין הממליצים נמצאים שלושה אישים מכובדים, שהואילו להביע את חוות דעתם על חשיבותו וערכו ההיסטורי של ספר "דורוהוי", ואלה הם:

עו"ד **יצחק ארצי**, ח"כ לשעבר ואיש רב-פעלים בקרב יהדות רומניה, חבר מועצת עיריית תל-אביב;

מר **ישראל לבנון** – שריד אחרון של האקזקוטיבה הציונית ברומניה, חבר הנהלת עיריית חיפה וראש המועצה הדתית בחיפה בעבר;

הרב **אפרים גוטמן** – מן המנהיגים הרוחניים של שבט יהודי רומניה בארץ.

הננו מביאים כאן קטעים מתוך המלצותיהם של האישים הללו לוועדת הפרס:

*

הנני ממליץ בזה על הענקת הפרס על שם רודיך למערכת ספרי דורוהוי והסביבה בהפקתו ובעריכתו של מר שלמה דוד.

המפעל, המרוכז בחמישה כרכים מונומנטליים, מציג את קהילת יהודי דורוהוי ועיירות הסביבה, את אנשיה, אירועיה וכו'. הדגש מושם על המאורעות הטרגיים שעברו על קהילה זו בשנות מלחמת העולם השניה – הפוגרום, הגירוש, (בטעות) למחנות בטרנסניסטריה, והמאמץ לשקם את הקהילה לאחר המלחמה. הספרים מבליטים את פעילותם של יוצאי דורוהוי בארץ ובעולם, הנושאים את זכר הקהילה שהתחסלה, את העליה לארץ וההתערות בה.

– – – אינני יודע על עוד קהילה יהודית בסדר גודל כזה בעולם, היכולה להתפאר בריכוז תולדותיה בחמישה כרכים עשירי תוכן ועל רמה אסתטית גבוהה.

– – – מפעלו של שלמה דוד עונה במדוייק על מטרות פרס רודיך: "ציון של הצגת עבודת מחקר המוקדשת להיסטוריה והעבר של יהודי רומניה".

בכבוד רב,
יצחק ארצי

*

– – – בעצם, אפשר ללמוד מהספרים האלה לא רק על טיבם של היהודים שגרו בחבל ארץ זה, אלא הספר מקיף את חיי יהודי רומניה כולה, שמהם למעלה משלוש מאות אלף עלו ארצה ומספר דומה עלו על המוקד בטרנסניסטריה ובאזורים אחרים, ע"י הצוררים במלחמת היטלר ימ"ש.

– – – מקובל הוא האיש [העורך – שלמה דוד] על הציבור, הרוחש לו הערצה מיוחדת, בשל עבודתו הציבורית הברוכה ולכן ראוי הוא לקבל את הפרס, מכל הבחינות.

בכבוד רב,
י. לבנון

*

אתכבד להמליץ בזה בעד מר שלמה דוד, יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה, לקבל את הפרס על פועלו, מאחר והוא מראשי הפעילים והעסקנים של עולי רומניה והוא אישיות דינמית רב-צדדית, שלזכותו השגים ברוכים בכמה תחומים.

– – – גולת הכותרת בעבודותיו הוא הספר על דורוהוי ועיירות הסביבה, שהוא עורכו.

עד כה יצאו לאור ארבעה כרכים עבי כרס, מלאי תוכן – על תולדות הקהילות של האיזור הנ"ל, על אישיהם וסבלותיה של האוכלוסיה היהודית שם, שנתנסתה קשות בימי השואה, במיוחד הפוגרום בשנת ת"ש (1940) והגירוש למחנות ההשמדה בטרנסניסטריה.

הספר הוא דו-לשוני (עברית ורומנית) ועושה רושם של חיבור מונומנטלי.

– – – קהילת יוצאי רומניה מעריכה אותו ואת פעליו המוצלחים ולכן ראוי הוא לקבל את הפרס "רודיך".

הרב אפרים גוטמן
רב בית-הכנסת והמרכז הקהילתי
"בית יעקב יוסף הרב צ. גוטמן", תל-אביב

תולדותיה של משפחת ודררו

– תחילתן בטרגדיות ושכול, אמצעם בסיפור אהבה מופלא וההמשך – מלא תקווה ואופטימיות –

הסיפור מתחיל במשפחת דודסון מן הכפר הודשט שבמחוז דורוהוי, שהיו בה שישה ילדים: מטילדה, אנטה, ויקי, רבקה, משה ויוסף.

אבי המשפחה מת בדמי ימיו ומותו קשור בפרשת שנאה בין משפחתו לבין משפחה אחרת בכפר.

ומעשה שהיה, כך היה: בעת התפילה בבית-הכנסת נכנס ילד שכן ופנה לסבא שלנו: "אדון הרש! אדון הרש! ביתך עולה באש! סבא הרש נבהל מאוד ורץ הביתה, במעלה הגבעה, לכבות את האש. בבואו, ראה שהבית עומד על תילו ואין כל אש ולא עשן. אז הבין שהיתה זו מירמה. המשפחה היריבה שלחה את הילד עם הודעת-שוא. אבל סבא הרש, מרוב בהלה, או ממאמץ ריצתו במעלה הגבעה, קיבל שבץ-לב ומת במקום.

וכך נשארה אשתו חיה אלמנה, עם שישה ילדים.

אך הצרות לא תמו. חיה נרצחה על-ידי כנופיה של שודדים, שזרקו רימון לבית, ממנו נהרגו האם חיה והבן יוסף, ונפצעה הבת רבקה. חמשת הילדים נשארו יתומים מאב ומאם.

וגם זה עוד לא הכל. הבן משה נסע לגלאץ, להכיר כלה לשידוך, כנהוג בימים ההם, והוא נהרג בתאונת דרכים. ויקי נפטרה ממחלה בגיל 19. מטילדה נספתה בשואה, בטרנסניסטריה. גם יוסף נפטר בגיל צעיר. נשארו רק אנטה ורבקה.

אנטה נישאה למקס סגל והם הקימו משפחה ברוכת ילדים – שבעה בנים ובנות.

שמעון ורבקה ודררו עם בנותיהן (מימין לשמאל) נינה, קלרוצה, טורי, והבן יעקב (שני משמאל) בשנת 1939

רבקה – אמי – היתה בת 16 כאשר התייתמה מהוריה. היא מצאה מקלט בבית אחיותיה – אנטה בדורוהוי ומטילדה בהרצה. כל זה קרה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה.

אלה תולדות משפחת אמי.

*

תעודת "יקיר אירגוננו" ליעקב ורדי

משפחת ודרדו, מוצאה מדורוהוי. לי אישית ידועים שני אחים ממשפחה זו: האח הגדול – הרש ואחיו אברום. האח הבכור ערק מן הצבא הרומני בשנת 1909 ובדרך מנוסתו הגיע ללונדון.

אברום ודרדו התחתן עם פייגה והיו להם שמונה ילדים: שש בנות ושני בנים. שש בנות במשפחה, ובמיוחד כאשר הגיעו לפרקן, היתה מעמסה כבדה באותם ימים. במיוחד סכומי הנדוניה שאבי הכלה חייב היה לתת להורי החתן. אברום התקשה מאוד לעמוד בכך ופנה לאחיו בלונדון, שמצבו הכלכלי היה שפיר, והוא ביקש את עזרתו. כסף הוא לא קיבל מאחיו, רק עצה: לבוא עם כל המשפחה ללונדון. פייגה לא נתנה אמון רב בעצתו של גיסה ולבסוף הוחלט שאברום יסע לשם, בחברת שלוש בנותיו הבוגרות, שהגיעו לפרקן. ב–1912 אכן נסע האב עם שלוש בנותיו ללונדון וכעבור זמן הן נישאו כדת משה וישראל.

בשנת 1914 שלח אברום כרטיסים לשאר בני משפחתו: אשתו פייגה, שלוש הבנות הנותרות ושני הבנים. האשה ארזה את המטלטלים ושלחה אותם לפניהם, ואילו הם אמורים היו לצאת ביום א' בשבוע (כדי להמנע מחילול שבת). באותה שבת פרצה מלחמת העולם הראשונה והמשפחה נותרה בדורוהוי, חסרת כל. וכך הפך שמעון, בן ה 18 למפרנס של המשפחה. שנתיים ימים עבד קשה לקיים את משפחתו, אך בשנת 1916 מלאו לו עשרים שנה והוא חייב היה בגיוס לצבא (שנלחם בחפירות החזית). כדי להימנע מגיוס, כשעול פרנסת המשפחה על כתפיו, הוא שיחד קצין רומני וזה שיחרר אותו באמתלת מחלה.

חבר טוב של שמעון, שקיבל גם כן– צו גיוס, ניסה גם הוא לשחד קצין שישחררו, אך הלה סירב. ואז סיפר החבר הזה על שמעון, שנתן שלמונים לקצין אחר. השמועה פשטה בין קציני היחידה, דבר שסיכן הן את הקצין והן את שמעון. מה עשה הקצין? הוא אישפז את שמעון בבית–חולים, שם הזריקו לו חלב... שמעון קיבל חום גבוה, וכך ניצלו שניהם.

באותו בית-חולים שבו שכב שמעון ודרו, שכבה גם רבקה דודזון, פצועה קשה מהרימון שנזרק לביתם והרג את אמה ואת אחיה יוסף. ובכן, שמעון ורבקה התאהבו זה בזו, כעבור זמן התחתנו והיו לאבי ואמי. (ללמדך שהאהבה בוחרת לעצמה את הזמן והמקום, מתי והיכן לפרוח).

לאחר המלחמה נסעה פייגה עם בנותיה והבן הקטן ללונדון ואילו שמעון נשאר בדורוהוי וב-1920 התחתן עם רבקה. נולדו להם שלוש בנות: קלרוצה, נינה וטורי, ובן בוצו, הוא יעקב, ולימים יעקב ורדי. המשפחה התגוררה בדורוהוי עד סוף מלחמת העולם השניה וב-1944 עברו לבוקרשט.

קלרוצה, רופאת ילדים, נישאה להרי שרף. נפטרה כשעמדה ללדת, ברומניה.

נינה נישאה למהנדס ז'אן לבל ז"ל. יש להם בת, אנדה, נשואה לבנימין כפיר. שניהם רופאים-סטומטולוגים. יש להם שני ילדים: אפרת ויונתן.

טורי נישאה לד"ר יורי רפפורט ז"ל. בתם רותי נשואה לנתי רול, שניהם רופאים. יש להם שתי בנות: לירי ושירי.

יעקב סיים את לימודיו בישראל, נשא לאשה את ציפורה והקים את משרד רואי החשבון ורדי ושות'. להם בת ובן: יפעת וגיא.

יפעת נשואה למני רוזנצווייג, רואה חשבון. היא עובדת באוניברסיטת תל-אביב. יש להם בת ובן: קורל ועידן.

גיא נשוי למיכל. שניהם רואי-חשבון. יש להם בן - איתי.

שמעון ורבקה ודרו עלו ארצה ב-1949. יעקב עלה בשנת 1950. טורי - ב-1961 ונינה - ב-1963.

החומר לוקט על-ידי נינה לבל ואליעזר בן-עמי

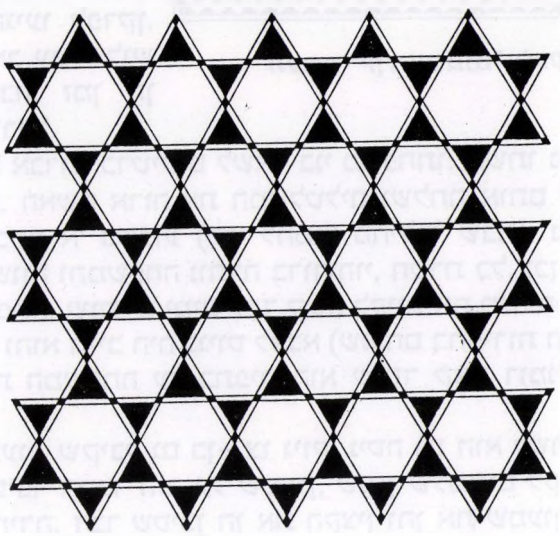

מוטקה לבנון

עיר האהבות הראשונות

מוטקה לבנון – עיתונאי ועורך

בימי חיי עד כה כבר כתבתי אלפי כתבות – רשימות היתוליות ומאמרים רציניים, שירי הלל – בצד כתבי תוכחה, קריאות עידוד – מול זעקות כאב.

תמיד נהגתי לכתוב על אחרים, לעולם לא על עצמי. הפעם חרגתי מן הקו הזה ונשוא הרשימה הזאת הוא – אני. קבלו את התנצלותי על כך, אבל יש לי "אליבי": מי ש"אשם" בכך הוא ידידי הבכיר, שלמה דוד, שהפעיל עליי מכבש אמוציונלי (מה שקרוי "לחץ רוחני מתון"), עד שהרמתי ידיים והבטחתי חגיגית: או–קיי, אני כותב. ולו רק למען בניי ונכדיי, למען יידעו כי הדור הנוכחי לא המציא את הגלגל, שכן היו חיים עוד לפני שהטלפון הסלולרי השתלט עלינו והפך לכוכב ראשי בחיינו.

* * *

חמש שנים בלבד עשיתי בתוך קהילת דורוהוי – מ–1945 עד 1950. הגעתי לעיר זו כילד מבולבל בן תשע ועזבתי אותה לכיוון ישראל, כנער צעיר בן 14 – ועדיין מבולבל.

נולדתי בעיר קטנה בשם סירט במחוז בוקובינה, להוריי קלרה ומשה בלופולסקי, זכרם לברכה. עם העלייה לארץ, באוגוסט 1950, מסיבות שונות ומשונות התארך שם המשפחה שלנו עוד יותר והתייצב על 11 אותיות: ביאלופולסקי, שפירושו פולני לבן. זאת, על אף שלהוריי לא היה שום קשר עם פולין.

מאוחר יותר, בעת שירותי בצה"ל, לפי ה"אופנה" ששררה אז בארץ, ניסיתי למחוק את עברי הגלותי והחלפתי רשמית את שמי ל–לבנון. את השם (כוריאציה לשם "פולני לבן") הציע לי ידיד–נעורים מדורוהוי, יהודה גרינברג, שעיברת בארץ את שמו ל–גור אריה. עם יהודה נפגשתי מדי פעם בשנות ה–50 הראשונות, אבל מאז נפרדו דרכינו ולא יצא לנו להיפגש. והנה עכשיו אנו נפגשים שוב על דפי הספר הזה, שיהודה גור–אריה הוא עורכו בחלקו העברי (והפעם מביא גם הוא זכרונות מאותה תקופה בדורוהוי).

עם תום מלחמת העולם השניה, שאותה "ביליתי" עם הוריי ז"ל במחנות טרנסניסטריה, חזרנו אל עירנו סירט. שם גילינו שביתנו ובית–המסחר לנעליים של אבי כבר לא היו קיימים. ידיד של אבא סיפר לנו, כי במרחק של כמה עשרות קילומטרים מסירט, בעיר יפה בשם דורוהוי מצויה קהילה יהודית חמה, תוססת ומכנסית–אורחים. כעבור עשרה ימים כבר היינו בדורוהוי, שם שכר אבי דירה ברחוב I. C. Frimu. אבא פתח חנות לנעליים ולפריטי גלנטריה, אמא היתה עקרת–בית ולמדה איך מבשלים ממליגה (בסירט לא שמענו על המאכל הזה, גם לא בטרנסניסטריה). אותי רשמו לבית ספר.

מאחר ששפת-האם שלי היתה גרמנית ולא ידעתי מלה אחת ברומנית (חוץ משורה נכבדה של קללות, ספק ברומנית, ספק ברוסית, שאותן למדתי מפי הז'נדרמים בטרנסניסטריה) התקבלתי לכיתה ב', למרות שהייתי כבר בן תשע.

תוך-כדי התערות בקהילה היהודית המקומית, אבי, שהיה ציוני שרוף ופעיל ב"הפועל המזרחי", התעקש שאלמד עברית, שהרי "או-טו-טו, בעזרת השם, ניסע לפלשתינה והילד צריך לדעת עברית" (ציטוט מדויק מפי אבא ז"ל). הכירו לי יהודי בר אוריין, ר' שמואל בריד, שהפך עד מהרה למורה הפרטי שלי לעברית. אם עד היום אני מאוהב בשפה העברית ויודע את הדקדוק שלה, הרי זה בזכותו של ר' בריד. כך קרה שכעבור חמש שנים, כאשר עלינו לארץ, כבר דיברתי וכתבתי עברית שוטפת, ואלמלא הלבוש הגלותי המוזר שלי, איש לא היה מאמין שאני עולה חדש.

בדורוהוי קשרתי קשרים עם שלושה מבני משפחת בריד. אחיו הצעיר של מורי, התגלה גם הוא כמחנך ופגשתי אותו בסגל המורים של בית-הספר שבו למדתי בדורוהוי – צבי בריד ז"ל. אבל את הקשרים המעניינים ביותר קשרתי דווקא עם אביהם של שני מוריי – ר' שמשון בריד זצ"ל. היה זה יהודי בעל זקן לבן ובעל אישיות מעוררת כבוד. לר' שמשון נודע כי במסגרת שיעורי המלאכה בבית-הספר התמחיתי בכריכת ספרים. וכך קרה שר' בריד הזקן "הפיל עלי תיק": לכרוך עבורו את ספרי הקודש של בית-הכנסת שלו, בשעות אחה"צ, כאשר החברים שלי יצאו לשחק כדורגל, נהגתי אני לשבת בבית ולכרוך סידורים ומחזורים שדפיהם נתרופפו ונפזרו – העיקר שר' שמשון בריד לא יתאכזב.

מעניין שהאהבה שלי לכריכת ספרים ליוותה אותי במשך שנים רבות, גם לאחר שבגרתי. לא אחת, כאשר ספרי הלימוד של שני ילדיי – אורלי וארז – נקרעו או התבלו, התנדבתי לכרוך אותם מחדש. זאת, בזכות אותו יהודי חכם וסימפטי, ר' שמשון בריד זצ"ל, שנטע בי את האהבה לספרים (גם במובן הגשמי), ממש כפי שבנו, ר' שמואל יבל"א (כיום תושב מגדל העמק) זרע בי את זרעי האהבה לשפה העברית.

* * *

לא זו בלבד שבשביל משפחתנו היתה דורוהוי בית חם, מעין חלקת אלוהים קטנה לפליטים ממחנות טרנסניסטריה, אלא שלדידי שימשה דורוהוי גם כמקור להתחלות חדשות. כאן חוויתי את הנשיקה הראשונה – הפרטנרית היתה ילדה בשם מרגרטה, תלמידת בית-הספר לבנות, ששכן לא הרחק מבית-הספר לבנים שבו למדתי. מרגרטה ואני היינו פעילים באותו שבט של תנועת הנוער – הפיונרים (Pioneri) והרומנטיקה התמימה פרחה. בשעות בין הערביים נהגנו לטייל לאורך שדרת הערמונים ברחוב הראשי של העיר. מעת לעת התגנבנו לספסל הקבוע שלנו בגן הציבורי, שם העזנו להחזיק ידיים ופה-ושם גם לגנוב איזו נשיקה תמימה.

אבל לאהבה זו לא היה כל סיכוי, שכן מרגרטה היתה נוצרייה, ואמי המודאגת נכנסה ללחץ. מעניין שדווקא אבי, למרות היותו יהודי דתי, היה זה שניסה להרגיע את אמא: "זאת אפיזודה חולפת – אמר – בעוד כמה חודשים, כשניסע, בעזרת השם לישראל, הכול יישכח." ואכן, כך היה. הזמן והחוויות החדשות עשו את שלהם ופרשת מרגרטה הפכה לזיכרון מעורפל מתקופת הנעורים.

* * *

בתחום נוסף היתה דורוהוי מקור להתחלות בשבילי. היה זה תחביב, שעם השנים התפתח למקצוע לכל דבר: תחום העיתונאות.

את ה"קריירה" פתחתי כמובן בדורוהוי, כאשר התחלתי לכתוב סיפורים קצרים

פרידה מדורוהוי. מוטקה עם ההורים: קלרה ומשה בלופולסקי ז"ל. קיץ 1950

ושירים בעיתון הילדים "Licurici" (גחליליות). תודות לשירים ולסיפורים הילדותיים שפירסמתי ב"ליקוריץ'" עלו מניותיי בעיני חברי לכיתה וגם בעיניהם של המורים. בתנועת הנוער אף מוניתי להנהגת השבט והוטל עליי להיות "הממונה על ההתכתבות". המונח "התכתבות" של אותם הימים היה מה שאנחנו מכנים בימינו – "תקשורת".

באחד הימים של חודש מאי 1950, בעת ההפסקה הגדולה, כאשר שיחקתי כדורעף עם חברי לכיתה בחצר בית-הספר, פנה אלי ה"טובאריש" (חבר) נתן ק. וקרא לי הצידה. נתן ק., צעיר יהודי כבן 20, היה המדריך החברתי של הכיתה שלנו, אבל כולם ידעו שלמעשה הוא שימש מעין מודיע לשלטונות ולהנהגת המפלגה.

"חבר בלופולסקי" – פנה אליי המדריך במתק לשון – "האם זה נכון שההורים שלך כבר קיבלו אשרת יציאה כדי לנסוע לפלשתינה?"

עניתי בחיוב ואף נידבתי מידע, שבעוד כשבועיים אנחנו אמורים לעזוב את דורוהוי לעבר בוקרשט, שם נתגורר אצל קרובי משפחה, עד למועד ההפלגה לישראל.

"יופי" אמר המדריך, "שיהיה לך בהצלחה." לחצנו ידיים ונפרדנו כידידים.

ואז זה קרה: כעבור ימים אחדים, כאשר יצא לאור הגיליון החדש של "ליקוריץ'", שוב התפרסם בו סיפור מפרי עטי; אבל שמי כמחבר הסיפור נעלם... במקום שמי הופיע שמו של הטובאריש נתן ק.

פרצתי בבכי. הורי ניסו לנחם אותי. וכך, בערך, התנהל טקס הנחמה:

אמא: אל תצטער, בני, אני משוכנעת שהמדריך לא רצה לעשות את זה, אבל במפלגה הכריחו אותו. עכשיו הוא ודאי מצטער על כך.

אני: מה פתאום שיצטער?

אבא: אם הוא עדיין לא מצטער, אין ספק שהוא יצטער בקרוב, כאשר אנחנו, בעזרת השם, נהיה בפלשתינה, והוא יישאר כאן, בגולה.

אמא: כאשר הוא יראה איזה דברים יפים אתה תכתוב שם, בישראל, הוא ממש יאכל את עצמו.

אני: מי אומר שאני בכלל אכתוב בישראל?

אבא: ועוד איך תכתוב! הרי אתה כבר שולט בעברית על בוריה.

וכך, בלי משים, קלטתי שכאשר אהיה גדול – הכתיבה העיתונאית תהיה המקצוע שלי.

* * *

ואכן, כחודש ימים לאחר שהאונייה "טרנסילבניה" ובה 1880 עולים מרומניה, ומשפחת בלופולסקי בכללם, עגנה בחיפה, כבר ניגשתי לתחרות ע"ק-ים (עיתונאים קטנים) של שבועון הילדים "הארץ שלנו". התקבלתי, וכעבור שנתיים אף עליתי בדרגה: מ-ע"ק ל-כ"ץ (כתב צעיר). העורך הראשי היה הסופר בנימין תמוז ז"ל ואחריו יעקב אשמן ז"ל. מזכירת המערכת היתה צעירה בשם אסתר קליין, שלימים נודעה כסופרת הילדים אסתר קל.

חלפה עוד שנה והתקבלתי ככתב מן המניין ב"במחנה גדנ"ע". יחד אתי כתבו אז בעיתון זה דן אלמגור, יצחק בן-נר, צבי לביא ואחרים.

בעת שירותי הצבאי, לאחר כחצי שנה בחטיבת גולני, הועברתי לפיקוד הצפון, שם מוניתי למפקד הלהקה, במקום יעקב בודו ("מוישה ונטילטור"), שהשתחרר אז מצה"ל. בין השאר עסקתי בלהקה בכתיבת פזמונים, מערכונים ודברי קישור. יחד איתי שירתו בלהקת פיקוד הצפון – לוליק, בני ברמן ועוד רבים וטובים.

באותם ימים זכה לפופולריות רבה הפזמון שלי "שיר הליצן" ["שמש עולה, יורד גם הליל / אך הליצן עוד ממשיך וצוהל"] בלחנו של בני ברמן ובביצועו.

לאחר שחרורי מצה"ל, במאי 1959, התקבלתי ככתב ב"חיפה העובדת", שבועון מועצת פועלי חיפה. תוך–כדי–כך ערכתי עלונים ובטאונים של מקומות עבודה גדולים, בהם "דשן" (של חברת "דשנים"), "הנמל" (של פועלי נמל חיפה) ועוד.

בינתיים השלמתי לימודי עיתונאות והוצע לי לשמש כעורך של "חיפה העובדת" וכדובר מועצת הפועלים. מילאתי תפקידים אלה עד 1965, כאשר הצטרפתי למפלגת רפ"י (רשימת פועלי ישראל בראשות שמעון פרס, משה דיין, יוסף אלמוגי ועוד מ"צעירי מפא"י", שפרשו ממנה בעקבות בן–גוריון), שם שימשתי כדובר מרחב חיפה וכעורך ביטאונה, "ידיעון".

לאחר מכן פתחתי משרד עצמאי לפירסום, עריכה ועיצוב דפוס, עד 1975, כשנכנסתי כשותף בהוצאת העיתון המקומי "כלבו" – חיפה. יחד עם שני שותפיי, טד אינס ושלמה תל, אף הרחקנו לכת וייסדנו, לראשונה בארץ, עיתון יומי מקומי בשם "כלבוקר", שהחזיק מעמד עד פרוץ מלחמת שלום הגליל.

באותה תקופה גם כתבתי כמה מחזות, שהועלו בהצלחה על בימות הארץ.

ב–1982 מכרתי את מניותיי בעיתון "כלבו" להוצאת עיתון "הארץ". שנה לאחר–מכן נעשיתי חבר מערכת "ידיעות אחרונות", ומטעמה הוטל עליי להיות העורך של המקומון "קול חיפה", שאותו ערכתי למעלה משמונה שנים רצופות. תוך–כדי–כך גם הרציתי בקורסים שונים לעיתונאות, ודור שלם של צעירים נכנס לענף זה, לא מעט בזכותי. הוצע לי לכתוב ספר להוראת עיתונאות וכעת, בשלהי 1999 התחלתי בכתיבתו.

למען "האמת ההיסטורית" אני חייב לציין, כי מבחינתי, הכול התחיל בדורוהוי, ששימשה עבורי כעיר האהבות הראשונות וההתחלות הטובות והמבטיחות. לעיר הנעימה הזאת ולקהילה היהודית החמה שלה אז, בשלהי שנות הארבעים, שמורה אצלי גם היום, חמישים שנה אחרי – פינה חמה ואוהבת בלב

לזכר בעלי – חיים (קרול) סגולי

שותפי לחיים במשך 52 שנה

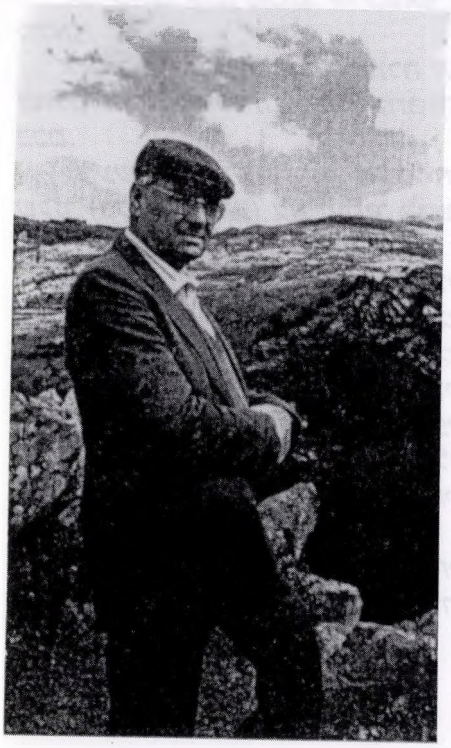

אפילו אחרי 52 שנה של חיים משותפים, קשה לי לתאר את עושר דמותו ואיזה אדם היה קרול בעלי.

חזרתי וקראתי את המכתבים שהיה שולח לי כל שנה, ביום הולדתי.

הוא היה אדם מיוחד במינו, אך סגור; לא יכול היה להביע את רגשותיו בעל-פה, אלא רק בכתיבה. היה לו סגנון מיוחד. עד היום אני שומרת את המכתבים שהיה כותב לי, עוד בהיותי נערה בת 15–16.

היו לנו חיים טובים. היינו משפחה מיוחדת, שהתגאינו בה מאוד. הוא עבר הרבה בחייו: בין היתר – גירוש לטרנסניסטריה, שם ניספו אמו ואחיו. בבגרותו שיקם את חייו, התגבר על מחלות, תאונות, עבר תשעה ניתוחים, עד שבאה המחלה הארורה ושברה אותו – וגם אותנו.

אבד לנו אדם מיוחד – בעל, אבא וסבא. אהבנו אותו אהבת-נפש. טיפלנו בו במסירות, יומם ולילה. לא עזבנו אותו לרגע. מוכנים היינו להעניק לו חלק מחיינו, אך קצרה ידנו מלהצילו.

חיים – בנית לנו בית לתפארת, אך לא הספקת לגור בו אלא חצי שנה בלבד.

חיים – תנוח על משכבך בשלום. התפלל למעננו, שנוכל להתגבר על האבדה הקשה.

חיים – מתגעגעים אליך. יהי זכרך ברוך.

אשתך רשלה או כפי שנהגת לקרוא לי בחיבה – שליקה

מכתב פרידה
- קטעים -
שלי, ילדים ונכדים יקרים!

אני כותב לכם מכתב זה כשאני עדיין בהכרה מלאה, בראש צלול ובכושר חשיבה מלא.

לאחר שקיבלתי את הבשורה המרה על מצב בריאותי, ולאחר שהתאוששתי מן ההלם, החלטתי לכתוב לכם מכתב זה ובו אני מודיע לכם כמה אני אוהב אתכם ואני גאה בכם.

למעשה רציתי להתייחס אל כל אחד מכם בנפרד, אבל פחדתי שבגלל גודל המשפחה שלנו (בלי עין הרע) לא יעמוד לרשותי די זמן לפניה לכל אחד לחוד, לכן אני כותב שורות אלה לכולכם ביחד, כי אחרי הכל, אני אוהב אתכם באותה מידה, את כולכם.

לכן אני פונה אליכם במלים נרגשות, בעיניים דומעות ובידיים רועדות ומוסר לכם את אהבתי הרבה, את געגועי וכמה אני גאה בכם.

נגזר עלי לגמור את חיי, אולי מוקדם מדי ובלי התרעה מספקת. ביום בהיר, ודווקא כאשר מצב בריאותי תקין למדי, יחסית לגילי, ניחתה עלי הבשורה על מחלתי, שאין בה הרבה סיכויים להצלחה וכל מה שאפשר, זה אולי רק לדחות במעט את ביצוע גזר הדין.

אני לא אדם דתי, שמאמין שאלוהים חורץ את גורלו של אדם. אך כנראה שבכל זאת, באיזה מקום נגזר עלי ללכת ואין אפשרות להתנגד.

אני מתנחם בזה שבכל שנות חיי חייתי חיים טובים, שקטים ומאושרים. ואם נגזר עלי, אני הולך, ומאחל לכם המשך חיים טובים, בריאים, יפים ומאושרים, וביחד. זכרו אותי כפי שהכרתם אותי לפני הניתוח ולא לאחריו.

שלום לכם, באהבה ובחיבוקים
של כולכם -
קרול

סבא חיים - קרול

כמה עצוב לשבת פה, בממלכה שלך, בתוך חלום חייך שבנית בעצמך - ולא לשאוב טיפת הנאה מכך.

איך "הארמון" שלך, לפני שהספיק לאגור קצת תהילה, הפך - לדבריך - לבית סוהר.

ואתה - גדול כפי שהיית, מלא עוצמה וגאווה - נתון עתה בתוך כיסא-גלגלים ואתה מכווץ בתוכו, בכאב, בצער, בעצב.

לא כך נזכור אותך, סבא.
סבא הגדול, החזק, עם הכרס הגדולה.
סבא שבנה את ירושלים.
סבא ששמר על ירושלים - יחד עם סבתא, במשמר האזרחי.
סבא עם הסוס באוטו, סבא של האפיקומן והמתנות וארון הממתקים.
סבא חזק, גדול, שמן, בכובע הקסקט.
הדגים שוחים במים,
הציפורים עפות בשמים,
וגם אתה, סבא.
ואנחנו נשארים כאן עם סבתא
ועם כל האהבה שהשארת אחריך.

הנכדים

מכתב ניחומים

רשלה היקרה מאוד!

קיבלתי את מכתבך ואת המאמרים. התרגשתי ובכיתי. היו לי דמעות של כבוד וגעגועים, דמעות של אהבה וצער על מותו של אדם בלתי רגיל!

הנכדה כותבת: "סבא בנה את ירושלים". מי עוד יכול לזכות שכך יזכרו אותו צאצאיו ואוהביו? רק יחידי סגולה כמו קרול, שהשאיר אחריו זכר של דמות בלתי נשכחת: בעל, אב, סבא אוהב, איש מאושר בחלקו. היתה לי יראת כבוד מיוחדת כלפיו והוא חרות בזכרוני, בלבי ובליבם של רבים מאתנו.

אעשה כמצוותך ונפרסם כמעט כל מה ששלחת לי, כי קרול היה ראוי לכך.

וגם את, רשלה, ראויה לכבוד והערכה בזכות עצמך. את אשה עם סגולות יחודיות, לכביות, נועם וקסם אישי.

היי חזקה ובריאה והתנחמי במשפחה הברוכה והיפה שסביבך ואתך.

בחיבה והוקרה
שלמה דוד

לכבוד
אירגון יוצאי דורותי והסביבה בישראל

שלום רב.

רב תודות על הספר "דורות של יהדות וציונות דורותי" (ד) שהואלתם לתרום לארכיון שלנו.

בהערכה וכבוד לפעולתכם הברוכה בהצבת יד ושם לקהילות ישראל בתפוצות.

ד"ר סילביה שנקולבסקי–קרול
מנהלת הארכיון
המכון לחקר הציונות הדתית ע"ש ד"ר זרח ורהפטיג
אוניברסיטת בר–אילן

אייזיק שכטר – דוור שהוא שם–דבר

ב–14.7.1999 ציינו יוצאי דודהוי ובני המשפחה את יום הולדתו ה–80 של אייזיק שכטר. בהגיעו לגבורות היתה זו הזדמנות להביע את הוקרתנו לאיש המיוחד הזה ובתעודת "יקיר ארגוננו" שהענקנו לו ציינו את מידותיו היפות – "מן המצטיינים שבמצטיינים".

אני אישית הייתי מוסיף ואומר עליו, שהוא אחד מל"ו הצדיקים שבין יוצאי דודהוי והסביבה.

איש עבודה, נחבא אל הכלים, מצניע לכת, רודף חסד ואוהב את הבריות – כזהו אייזיק שכטר, המהווה סמל אנושי רב–ערך לרבים מאיתנו.

ש"ד

*

ב–1.8.1999 התקיימה בחיפה מסיבה מרגשת ורבת משתתפים לכבוד ידידנו אייזיק שכטר, בהגיעו לגבורות.

במסיבה השתתפו בנותיו מלכה וצביה, חתנו, נכדיו שי, לירז איתי ורותם, שקראו ברכות לסבא, אחיו שמחה ויהודה שכטר וכן יצחק מרציפרו, משה בלן, זלמן בלן ורעייתו, אליהו משולם ורעייתו, גב' שושנה בן– אהרן, המזכירה הכללית של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה וכן שלמה דוד, יו"ר הארגון, ועוד קרובים ואורחים נוספים.

שני כליזמרים הנעימו בשירים ונעימות חסידיים.

הדוור של בבלי – אדם שהוא מוסד

אייזיק שכטר – אומרים בשכונת בבלי – אינו רק בן–אדם, הוא מוסד. אייזיק שכטר הוא הדוור השכונתי. 23 שנה בשכונה, גדל איתה ומכיר כל משפחה, כל ילד וכל נכד בה – וכולם מכירים אותו.

איש כבן 70, רזה, עם פנים מביעות טוב–לב, הוא סוחב את השק על כתפו מדי יום, 8–9 ק"מ לפחות, בחום הקיץ ובגשמי החורף, הוא דואג להעביר כל מעטפה ליעדה.

גם בגילו מגיע שכטר כל בוקר בשעה 5 לסניף המרכזי של רשות הדואר, לקבל את הדואר לאיזור חלוקתו. בשעה 9 הוא יוצא לשכונה ועובר בין בתיה עד שעות אחה"צ המאוחרות, עד שאחרונת המעטפות מחולקת ליעדה. אז הוא חוזר לסניף המרכזי לסידורים אחרונים ולהכנות לקראת יום המחרת, ורקאחר–כך שב לביתו בפתח–תקוה.

אייזיק שכטר יצא מרומניה בסוף 1947 כדי לעלות לישראל באחת משתי האוניות המפורסמות – "עצמאות" ו"קיבוץ גלויות", שהגיעו עד לחופי הארץ והוחזרו על–ידי האנגלים לקפריסין, שם שהו המעפילים עד 1949. משקמה המדינה הגיע עם העולים האחרים לחיפה וגוייס לצבא.

את עבודתו ברשות הדואר החל ב-1963. מאז הוא מכתת רגליו כשהשק על כתפו, בשמחה, בגאווה ובהרבה סיפוק. חודש לאחר שנאלץ לפרוש בגיל 65, ביקש לחזור לעבודה. היותו דוור מצטיין ומחסור בדוורים החזירו אותו לשירות ואין מאושר ממנו. שכטר מוכן להמשיך ולחלק דואר כל חייו.

הדוור הוא ראי רשות הדואר – אומר אשר אהרן, המנהל המחוזי – ושכטר הוא ראי מיוחד במינו. לא פלא ששכטר קודם בדרגות, זכה בקיצור הפו"ם, ואין פלא שבשמחה קיבלו אותו חזרה לעבודה, גם לאחר מועד הפרישה לגמלאות. אדם כמוהו הוא נכס.

לקראת השנה החדשה מאחל שכטר לתושבי שכונת בבלי הרבה שמחות ובשורות טובות, ולעצמו – שיהיה בריא ויוכל להמשיך ולשרת אותם בנאמנות ובמסירות, כמו עד עכשיו.

(מתוך בטאון רשות הדואר, 1986)

אייזיק שכטר מקבל את פרס העובד המצטיין, מידי נשיא המדינה פרופ' אפרים קציר, 1976

אייזיק שכטר – מצטיין משרד התקשורת

מדי יום ביומו הוא עולה ויורד כ-200 קומות בערך. תארו בדמיונכם בניין שגובהו 200 קומות ואתם חייבים לטפס עד לאחרונה שבהן, בלי עזרתה של המעלית. אייזיק שכטר עושה זאת בשל כורח הנסיבות: המנה היומית של מכתבים רשומים שעליו לחלק, מגיעה ל-70. ואם הממוצע הוא שלוש קומות למכתב, הרי נגיע לסיכום שציינו לעיל.

הוסיפו על כך שני שקים גדושים במכתבים ובדברי דואר, שמשקלם הכולל מגיע לכ-30 ק"ג ותקבלו מושג על פריון עבודתו הגבוה של הדוור הקשיש אייזיק שכטר.

לאחר בואו ארצה, ב-1949 עבד בעבודות שונות. אחר-כך, במשך 13 שנה עבד כפועל חקלאי, בעיקר בגידול ירקות. הוא אהב את עבודת השדה, לא בחל בשום עבודה. אך עם הכנסתם של חומרי הדברה רעילים, שהזיקו לבריאותו, הוא נאלץ לתור לו אחר עבודה אחרת.

וכך נתגלגל אייזיק שכטר אל הדואר. לפני 14 שנה תלה על שכמו את ילקוט הדוורים

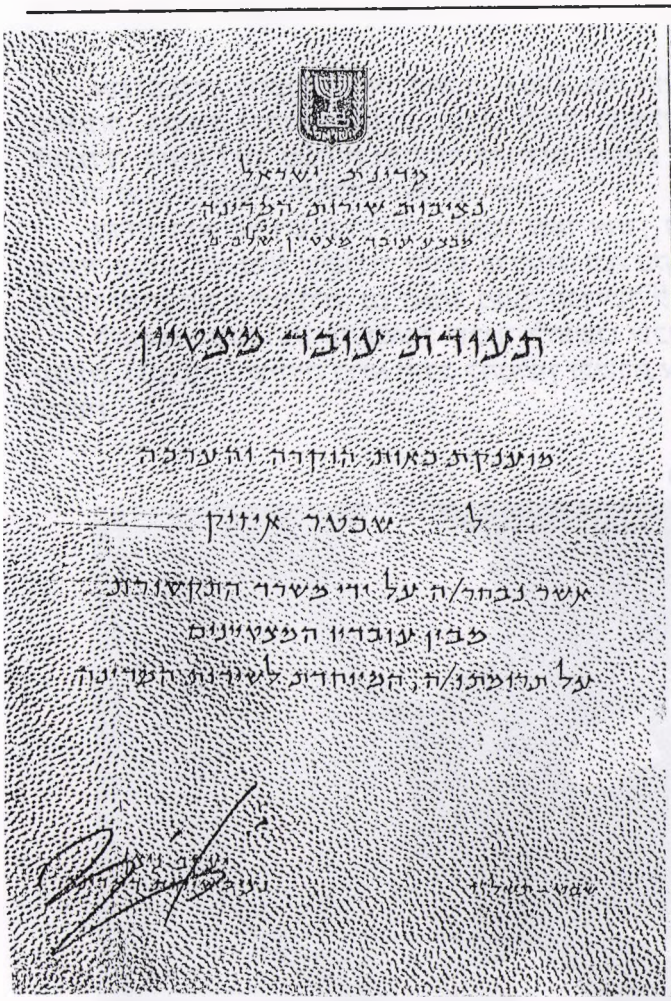

מדינת ישראל
נציבות שירות המדינה
מבצע עובד מצטיין שלב ג'

תעודת עובד מצטיין

מוענקת כאות הוקרה והערכה
ל שכטר אייזיק
אשר נבחר/ה על ידי משרד התקשורת
מבין עובדיו המצטיינים
על תרומתו/ה, המיוחדת לשירות המדינה

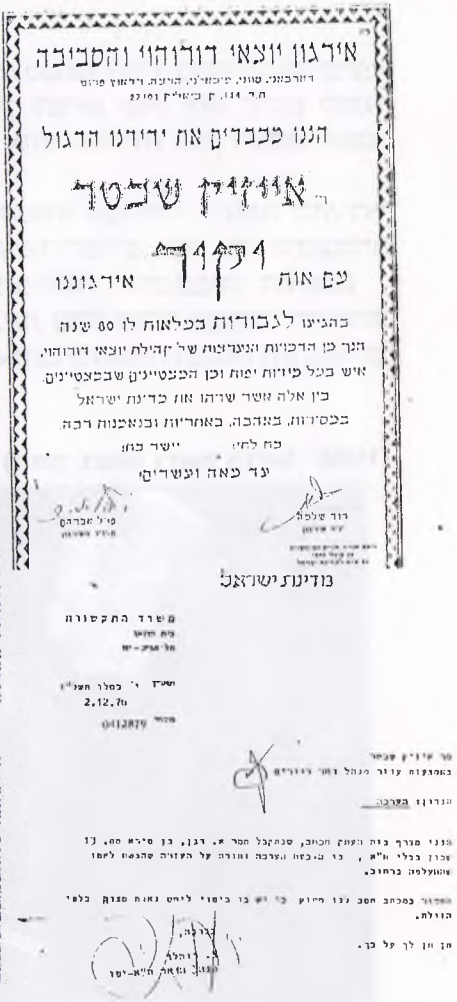

אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

הננו מכבדים את ידידנו הדגול

ר' אייזיק שכטר

עם אות יקיר אירגוננו

בהגיעו לגבורות בכלאות לו 80 שנה
הנך כן הדכורות הנערצות של קהילת יוצאי דורוהוי,
איש בכל מידות יפות וכן המצטיינים שבמצטיינים.
בין אלה אשר שרתו את מדינת ישראל
במסירות, באהבה, באחריות ובנאמנות רבה.

כח לחי: יישר כח:

עד מאה ועשרים

דוד שלמה

פיל אברהם

מדינת ישראל

משרד התקשורת

2.12.76

0412879

מר אייזיק שכטר
באמצעות עוזר מנהל דואר דוורים

הנדון: הערכה

הננו מצרף בזה העתק מכתב, שנתקבל ממר א. דגן, בן סירא מס. 13 שכון בבלי ת"א, בו מבטא הערכה וחודה על העזרה שהגשת לאמו שהועלמה ברחוב.

מכתב מסב לנו סיפוק כי יש בו ביטוי ליחס נאות מצדק בלפי הזולת.

חן חן לך על כך.

בברכה,

ר. רוהלר
מנהל נאמר ת"א-יפו

ויצא אל שיכון בבלי בתל-אביב. זוהי "ממלכתו". במרוצת השנים התחבב הדוור הבלתי נלאה על תושבי השכונה והם אינם מחמיצים כל הזדמנות להביע באוזניו את הוקרתם כלפיו.

מדי בוקר קם אייזיק בשעה ארבע; בדרכו לעבודה הוא סר לבית-הכנסת ומשתתף במניין הראשון. אחרי השעה חמש הוא כבר נמצא בחדר המיון ורוכן על הר המכתבים שנועדו לחלוקה באותו יום. בשעה 9 הוא יוצא לדרכו, עמוס כהלכה.

איזור החלוקה של אייזיק הוא רחב-ידיים והעבודה בו מרובה. רק בשעה 4 הוא מצליח לסיים את עבודת יומו. הוא מגיע הביתה עם שקיעה. יום העבודה הארוך אינו מפריע לו. הוא אוהב את העבודה ואת האנשים שלהם הוא מחלק את המכתבים.

לא ייפלא שאייזיק שכטר העפיל לשלב ג' של מבצע "העובד המצטיין" לשנת 1976, כאחד מבין שמונת עובדי המדינה, המצטיינים שבמצטיינים.

(מתוך החוברת "המצטיינים בשירות המדינה", מבצע תשל"ז – 1976)

מכתב לרשות הדואר

17 בדצמבר 1994

הנדון: המשך העסקתו של מר אייזיק שכטר כדוור בשיכון בבלי

אנו, תושבי שיכון בבלי מוחים על הפסקת עבודתו של מר אייזיק שכטר כדוור של השכונה. מר שכטר ממלא את תפקידו בצורה יוצאת-דופן ותמיד עושה מעל ומעבר לנדרש, כדי לשרת את לקוחות רשות הדואר, תושבי השכונה. הוא מקצועי, יעיל ואדיב תמיד.

מר שכטר מתייחס לכל דבר-דואר כעולם ומלואו וטורח שיגיע ליעדו. הוא מכיר כל תושב במסלול שלו ומתייחס אישית לאדם שמאחורי השם שעל המעטפה. גישה זו לעבודה משאירה טביעת-אצבעות כל-כך ייחודית, שבימים הבודדים שבהם שכטר לא עבד, ההבדל היה ניכר. זה גם מסביר את שפע הפרסים ותעודות ההוקרה שבהם זכה על עבודתו המסורה.

מר שכטר מהווה דוגמה לכולנו כיצד לעבוד ולהתנהג. הוא מביא כבוד גדול לרשות הדואר ולנו, תושבי השכונה הוא נכס של ממש.

רצ"ב עצומה בחתימתם של 977 מתושבי בבלי שבמסלולו של מר שכטר, המבקשים את המשך העסקתו.

אל נא, אל תפסיקו למר שכטר את עבודתו! הרשו לו לעבוד כל עוד הוא חפץ בכך, לטובת כל הנוגעים בדבר: רשות הדואר, תושבי שיכון בבלי ומר שכטר עצמו.

בכבוד רב,
שידה בראונהוט
תושבת השכונה

אין דוור

פעם היתה סבלנות והיתה אישיות והיה עונג. העונג לקבל מכתב. המעטפות שקיבלנו לא היו אלא פרקים בביוגרפיות שלנו, פרק ברומן מלבלב, לפעמים דברי נחמה בעת צרה, הבאים מן הלב ונכנסים אל הלב. לפעמים עצות אב ומשאלות אם.

אחר-כך באו הטלפון והפלאפון, הפאקס, המחשב והאינטרנט וזוהרו של ז'אנר המכתבים הועם.

במשך יותר מ-28 שנים נשא הדוור אייזיק שכטר על גבו - ממש - את פרקי הביוגרפיות הללו של תושבי שיכון בבלי. בשמש ובגשם, בקור ובחום - מעולם לא החסיר יום חלוקה. ותושבי בבלי אהבו אותו. הוא הכיר כל משפחה ויצר עמה קשר עמוק. אישיותו המלבבת, נאמנותו לתפקידו, התעקשותו להביא כל מכתב אל תעודתו כל אלה הפכוהו לחביב השכונה.

עכשיו הגיעה שעתו לפרוש. שכונה שלמה החסירה פעימה. שכטר היה אחד בדורו.

כדי להפיג מעט את טעמה המר של הפרידה, עורכים התושבים מסיבת-פרידה לכבודו, במועדון נעמת, ביום 12.3.1996, בשעה 18.00. כולם מוזמנים.

(מתוך: "צפון העיר", 5.3.1996)

מפקדת בית"ר, דורוהוי. איזיק שכטר, עומד שני משמאל

עם ראש הממשלה מנחם בגין ז"ל,
1973

משפחת שכטר בדורוהוי: יושבים: ההורים הרש ומלכה ז"ל. מימין: אידל (יהודה), עומדים, מימין לשמאל: אייזיק, מנס, שמחה, סרול, טוני

בחתונתו של אייזיק שכטר, חולון, 1952

הוריו של אייזיק שכטר, הרש (נפטר ב-1940 בדורוהוי) ומלכה (נפטרה ב-1954 בארץ)

עבודת אדמה. קבוצת הכשרה של בית"ר – זסטבנה, סטורוז'ינץ, בוקובינה. 1939
אייזיק שכטר – ראשון משמאל

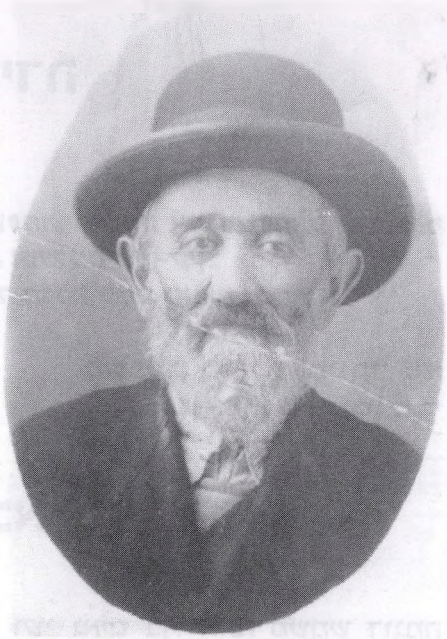

ר' לייבוש בלונדר, אחי אמו של איזיק,
נרצח בפוגרום בדורוהוי. היה סופר סת"ם

סרול שכטר ז"ל, אח של איזיק

גיטל בלונדר, בתו של לייבוש.

נספתה בטרנסניסטריה, בגיל 22

ריסטה מרציפרו- שכטר ז"ל,
אשתו המנוחה של איזיק שכטר

מכתב פרידה

לאייזיק היקר,
קשה להיפרד ממישהו שהפך מזמן לבן-המשפחה, שליווה את משפחתנו עוד לפני שנולדו ילדינו, שתמיד חייך, התעניין והעניק אהבה וסבלנות אין-קץ.
אז אנחנו לא נפרדים ממך. רק מאחלים לך עוד הרבה שנים טובות ובריאות.

משפחת מורג, ובמיוחד גיא
רח' בן-סירא 13, שיכון בבלי

גאים בסבא

סבא, אנחנו, הנכדים – איתי, לירז, רותם ושי גאים בך. אתה משמש דוגמה למסירות, שקדנות ועבודה מתוך אהבה. למדנו ממך רבות ומקווים להמשיך בדרכך.
סבא יקר, מה עוד אפשר לומר עליך? האנשים כאן כבר אמרו את הכל.
אנחנו גאים בך, אוהבים אותך וממש מעריצים אותך.
אהבת את עבודתך והיא אהבה אותך.
לסיכום, סבא יקר: כפי שנאמר בסרט עליך: "אין דבר שכמוך!"

הנכדים

משפחתו של אייזיק שכטר

אייזיק שכטר, יליד דורוהוי, 14.7.1919.
אשתו ז"ל: ריסטה לבית מרציפרו מדורוהוי (1928–1989).
בתו: מלכה בר, מורה, ולה שני ילדים: שי ולירז.
בתו: צביה איציק, פקידה. ילדיה: איתי ורותם.

אחיו של אייזיק שכטר:
סרול (ישראל) ז"ל, נפטר בישראל. אשתו: מינה לבית מיכאלוביץ. בנו: הרמן – יליד דורוהוי. גר בראשון לציון.
מנס ז"ל. נפטר בדורוהוי. אשתו: שלי לבית גולדשטיין. בנו: מיקו-הרמן, חולון.
שמחה (בן 85). גר בראשון לציון. בתו: רעיה קליין.
יהודה. בניו: אהרן, צבי.
טוני ברודר ז"ל. נפטרה ב-1990. בתה: רלי.
שרה ז"ל. נפטרה בדורוהוי, בגיל צעיר.

אייזיק שכטר היה עד-ראייה להרצחו של אברהם קלמנוביץ' ז"ל – סבו של ח"כ אברהם פורז – שנרצח בפוגרום בדורוהוי ב-1940.

תרומות לקרן היסוד

שתי תעודות-קבלות, המעידות על תרומות של יוסף סולומון מדורוהוי, לקרן היסוד, בשנים 1925 ו-1927.

יוסף סולומון היה גיסו של אברהם קלמנוביץ', סבו של ח"כ אברהם פורז ודודו של ד"ר בנדיקט סולומון.

The Erez-Israel (Palestine) Foundation Fund Keren Hayesod Ltd.

Receipt-Certificate No 013821

Received from

JOSEF SOLOMON

of DOROHOI, Roumania

The sum of Two Pounds Six Shillings

£ 2 - 6 - 0 = Lei 1.000

As a contribution towards the Fund of the Erez-Israel (Palestine) Foundation Fund "Keren Hayesod" — Ltd.

For year 5684-1924

Head Office

London W.C.1

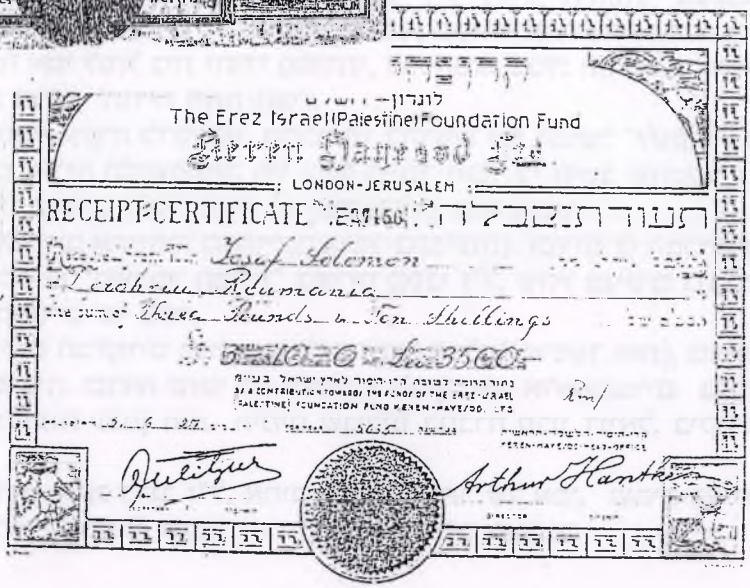
The Erez Israel (Palestine) Foundation Fund

Keren Hayesod Ltd.

LONDON-JERUSALEM

RECEIPT-CERTIFICATE

Received from Yosef Solomon

of Dorohoiu Roumania

the sum of Three Pounds Ten Shillings

£ 3 10 0 = Lei 350

As a contribution towards the Fund of the Erez-Israel (Palestine) Foundation Fund Keren Hayesod Ltd.

Arthur Hantke

יונה ברקאי

סבי, דניאל ברגר ז"ל

יונה ברקאי

לא רבות ראיתי את סבי דניאל ברגר ורק מעטות הפעמים שזכיתי לשהות במחיצתו. אך אני זוכרת אותו היטב ודמותו ניצבת תמיד מול עיני, אף שבפעם האחרונה שראיתי אותו, הייתי ילדה קטנה ממש.

תשאלו בוודאי, הכיצד זה? ובכן, אספר על כך ומי יתן ודבריי אלה יהוו ציון צנוע לזכרו, שלא מש ממני במשך כל חיי.

סבי, דניאל ברגר חי בכפר קטן, קלמניץ, בצפון בסרביה, חבל ארץ שהשלטון עליו היה עובר לסירוגין, פעם לרוסיה ופעם לרומניה.

איש אדוק וירא שמים היה סבי, נמוך קומה ועטור זקן לבן. אדם נכבד בקהילתו הקטנה ושימש בה כרב ושוחט. הוא גם הכין ילדים לבר-מצווה, לימדם הנחת תפילין וקריאת ה"מפטיר". אדם חביב, טוב מזג ומאיר פנים. ידע עברית ואף כתב בה מכתבים.

עשרה ילדים היו לו – שבע בנות ושלושה בנים. בגיל צעיר התאלמן ואני זוכרת אותו כאלמן, שבנותיו הגדולות, ביניהן אמי, השלישית בגיל בין הבנות, טיפלו באחיהן ואחיותיהן הקטנים יותר.

לפי הזכור לי, הייתה שם חצר גדולה, כעין מגרש מלבני, כשבצידו הימני היה ביתה של אחת הבנות הגדולות ומשפחתה, שהיו להם מספר פרות וכן סוס ועגלה, והם עסקו בייצור מוצרי חלב.

בצד השמאלי ניצב בית-הכנסת. סבי ומשפחתו היוו חלק ניכר מן הקהילה הקטנה. בין ביתה של הבת לבין בית-הכנסת עמד ביתו של סבא עצמו.

בין ילדיו של סבא היו שגרו בקרבתו ואחרים התגוררו בעיירות סמוכות. שתיים מבנותיו נישאו ועקרו לדרום-אמריקה, לברזיל ופרו. אחת הבנות, שעל שמה אני נקראת, נפטרה באחת מלידותיה והותירה שבעה יתומים. אמי ז"ל עקרה לדורוהוי בעקבות נישואיה לאבי ז"ל, אותו הכירה בעת שירותו בצבא הרומני, כשיחידתו הוצבה בבסרביה.

בדורוהוי המשיכה אמי לנהל בית יהודי מסורתי, כפי הנהוג בבית הוריה. בדורוהוי נולדו לה שלוש בנות: מרים, יהודית ויונה (אני).

כשאני כותבת שאמי עקרה לדורוהוי, התכוונתי להדגיש את הפועל "לעקור", כי געגועיה של אמי לבית הוריה ולמשפחתה היו עזים ביותר וזכור לי היטב שהקשר בין אמי לבין בני משפחתה בבסרביה היה רציף עד כמה שניתן היה בתנאי אותם הזמנים. (גם הקשר עם אחיותיה באמריקה נשמר בקביעות). זכורים לי המכתבים, הגלויות והתמונות, וכמו-כן "משלוחי המנות" בפורים מסבי ז"ל, שהיו מגיעים בתיבות עץ וכמותם הספיקה מפורים עד פסח.

וכמובן, זכורים לי גם הביקורים בבית סבא (כשהמצב הכלכלי איפשר זאת), כשאמי ואנו הבנות נסענו לבסרביה. כנראה שאני לא הספקתי לבקר שם אלא פעמיים בלבד. אבל אני זוכרת את הנסיעות עצמן ואת הימים שבילינו בחברת סבנו דניאל, ביקורים מלאי חוויות נעימות.

אני זוכרת את דודי, יעקב ברגר ז"ל, אחיה הצעיר ביותר של אמי, שהיה בא עם סוס ועגלה לאסוף אותנו מהמקום, שכבר היה קרוב לבית סבי שבכפר.

סבי היקר, למרות שהיה אדם עסוק מאוד, טיפל גם בילדיה היתומים של בתו שנפטרה ובביקורינו שם ישב בפתח הבית ושיחק איתי, ותמיד ברוח טובה ועליזה והיה ממציא כל מיני משחקים משעשעים.

במיוחד זכורה לי חוויה מאחד הביקורים הללו אצל סבי – זו היתה חתונתו של הדוד יעקב, שנערכה במגרש שלפני ביתו של סבא. היה זה בליל קיץ נאה והכל היה ערוך ומסודר יפה בחוץ, בנוסח כפרי צנוע. ילדה קטנה מאוד הייתי אז, כבת שלוש, ואני זוכרת את עצמי עומדת על ספסל וצופה בחגיגת החתונה.

דודי זה, יעקב ז"ל, גוייס לצבא האדום בפרוץ מלחמת העולם השנייה, וכששב בסיומה, כבר לא מצא את אשתו ובנו ולא את יתר בני המשפחה הקרובים, שנרצחו או ניספו בשואה.

יד-זיכרון להוריה של יונה ברקאי בבית העלמין ביישוב עומר

כעבור שנים הוא עלה ארצה, עם משפחתו החדשה – אשתו, בנו, כלתו והנכד והם התיישבו בבאר-שבע. הבן, נושא את שם סבו שהוא גם סבי. כאן בארץ נולדה לו גם בת.

פגשתי את דודי ודודתי כאן בארץ והם היו גם בבר-מצווה של בני הצעיר. לפני שנים הם נפטרו שניהם.

בפגישותיי עם דודי יעקב אהבתי לשמוע ממנו על אביו, סבי דניאל. הוא גם סיפר לי שאמי ז"ל היתה מאוד אהובה עליו, על הדוד, והיא טיפלה בו למעשה בילדותו, לאחר שאמם נפטרה. ערב מלחמת העולם השניה נותק הקשר בין רומניה לבסרביה, שנכבשה (ללא קרב) בידי הרוסים. בכך נותק גם הקשר בין אמי לבין משפחתה בבסרביה וזה הכאיב לה מאוד ותרם ללא ספק למחלתה, כמו גם הפוגרום שהתרחש בדורוהוי בקיץ 1940, שבו נהרסה חנות המכולת של הורינו, שהייתה מקור הפרנסה.

אמא חלתה בסרטן ונפטרה באביב 1941, אחרי חג השבועות, ואבינו נפטר משברון לב, כעבור חודשיים.

בסתיו 1941, בגירוש לטרנסניסטריה גורשנו גם אנו, ילדות בנות שבע עד 13, עם דודנו, אחי אבינו, שגר יחד איתנו. הוא נפטר מטיפוס כעבור חודשיים בגטו שארגורוד. את כל תקופת שואת טרנסניסטריה, הסבל, התלאות והנדודים – עד אביב 1944, עברנו שלושתנו, שלוש ילדות יתומות, לבדנו, ללא בן-משפחה דואג ומגן.

כשגורשנו לטרנסניסטריה ועברנו דרך בסרביה, זכור לי היטב עד היום שכל האזור היה הרוס והאדמה המכוסה קרח, צבעה היה אדום מדם הנרצחים. יהי זכרם ברוך!

אחרי המלחמה חזרנו לדורוהוי ושהינו בבית יתומים. כעבור כשנה הועברנו לבית יתומים אחר, בבוקרשט ובמאי 1946 הפלגנו בספינה "מקס נורדאו" וזכינו להגיע לארץ.

כאן גדלנו והתבגרנו, הקמנו משפחות ושיקמנו את חיינו.

אך הזכרונות, הזכרונות לא מרפים...

יונה ברקאי

החיים חזקים מכל

שלוש אחיות היינו
ותמיד ביחד נשארנו
במצבים הקשים שעברנו.

וכשתמו ימי השואה והאימה
יחד חזרנו לעיר בה נולדנו
ועם ילדים אחרים ששרדו

בשיקום חיינו התחלנו.
בעזרת מדריכים ושליחים מסורים
לעלייה לארץ התכוננו.
ובספינה רעועה של אותם הימים
ארצה הפלגנו כ"מעפילים".
לאחר טלטולים של ימים ולילות
סוף-סוף נראה הכרמל מרחוק.
ורבתה השמחה - התגשם החלום
שזכינו והגענו הלום,
לארץ הנכספת, לחוף מבטחים
וקץ לשנות סבל ונדודים.
אך האנגלים את שמחתנו רצו להשבית
והביאו אותנו למחנה עתלית,
שם שהינו שבועות מספר,
אך כבר בארץ, וזה העיקר!

רק בארץ בינינו הפרידו
ושיבצונו לפי הגילים
אך הקשר ההדוק בינינו נשמר
לא נותק,
על אף הקשיים ומרחק.

השנים חלפו, גדלנו, התבגרנו
ומשפחות שלוש הקמנו.
נולד דור שני, איתן ובריא
שגדל וצמח לתפארת.
חלפו השנים וגם ילדינו בגרו
ומשפחות גם הקימו
והדור השלישי כבר "שולט בצמרת".
וכעת לאחר שנות יובל ויותר
מאז שהגענו, שלוש אחיות-נערות,
גדלה המשפחה, היא ל"שבט" הפכה,
ועד היד נטויה.
וכך כפי שאתם שומעים וקוראים
ניצחנו במאבק לחיים!

ב"ה יום ג', וציוויתי את דברתי ו' למסב"י תרפ"ז קלמניץ, 17.5.1927

כבוד ידידי הבחור הנכבד המופלא חו"נ מר אברהם מלצמן נ"י אחבש"ה אודיעהו כי מכתבו הערוך והמיצר לנכון קיבלתי ביום אתמול כי יעבור וחשתי ולא התמהמהתי להשיבהו תכף כדי להפיס דעתו לבל יחשוב כי מניעתי מכתוב אליו הוא לאיזה סבה או במזיד. לא. לא. ואל ידיעני לכף חובה בזה. אבל מניעות רבות בזה. אחת כי ראשי עלי ככרמל מהצטרכות כי רבה, והטרדה ג"כ עוד מרובה בימה יתירה. כי שלושה פעמים בשבוע מוכרח אני להיות בלנקביץ לשחוט, וההוצאה מרובה על השבח. אבל מה אעשה? ועל כולם שו' ת' [זוגתי תחיה] מוכרחה לנסוע עוד הפעם לסלקא, וה' בעזרתי וצויך אני לערך עשרים אלפים. ומאין יבוא עזרי? וחוץ מזה שבני בית צריכים וכן יש לי בכ"פ [בכל פעם] להשיב ליצחק עדלמן ותודה רבה כי הנה גם בקיץ עבר עזר לי בשני אלף ליי לסלקא. וגם עתה הנה שלח לי ג"כ שני אלף ליי. ה' יזכהו ויצליחהו בכל אשר יפנה. ועל כן תדע נא ידידי כי אין לי זמן לכתוב וכי יש לי עוד מקומות לכתוב וצריך אתה רק לדון אותי לכף זכות ובשכר זה השי"ת ידין אותך ג"כ לזכות.

והנני מוכן אי"ה לעשות רצונך ביום י"צ [יארצייט – יום הזכרון] אמך הצנועה זכרונה לברכה ט"ז סיון שיהיו אי"ה ביום ה' [פרשת] שלח הבא עלינו לעשות מנין וללמוד משניות ולהתפלל עבור נשמתה הטהורה ולומר קדיש ולעשות מלא [אל מלא רחמים], הכל כנהוג וככל הצורך וגם ליתן י"ש למניין וגם ליתן מיני מזונות כיבודין ולשתות עם המנין לחיים עבור נשמתה בגן עדן תהא מנוחתה. ותהיה שלו ושאנן כי בלי נדר ובלי מסקנא בודאי אמלא בקשתך ואקיים הבטחתי.

ובכאן, מה אשמיעך? חדשות אין כאן. קלמניץ כמו שהיתה כן היא. היהודים לו הוטבו והערלים לא הורעו. ואולי עוד בהיפך, הערלים הוטבו... וכו'. כי הרבה הרבה יש לי עמהם. אבל מה אדבר. מסתמא יעזרני ה' כאשר עזר לי פעמים הרבה.

דברי ידידך דניאל ברנר שו"ב [שוחט ובודק] וב"ב [בני ביתו] פו"ש [פורסים שלומך].

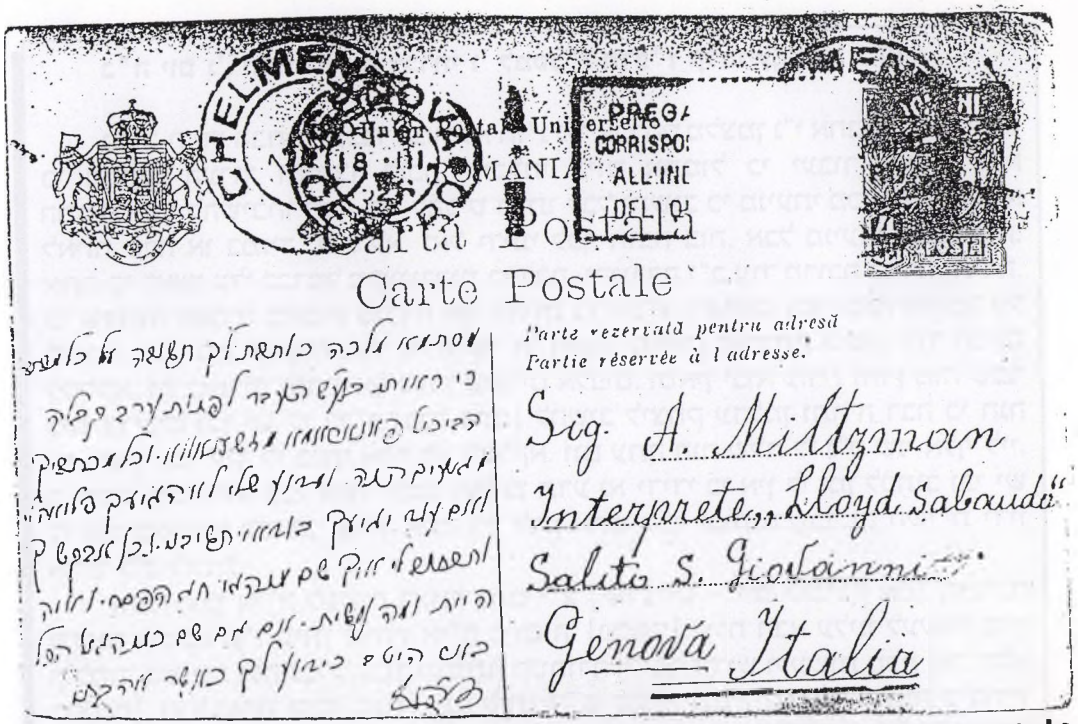

גלויה עם חותמת מקלמניץ, שנשלחה לג'נובה, איטליה

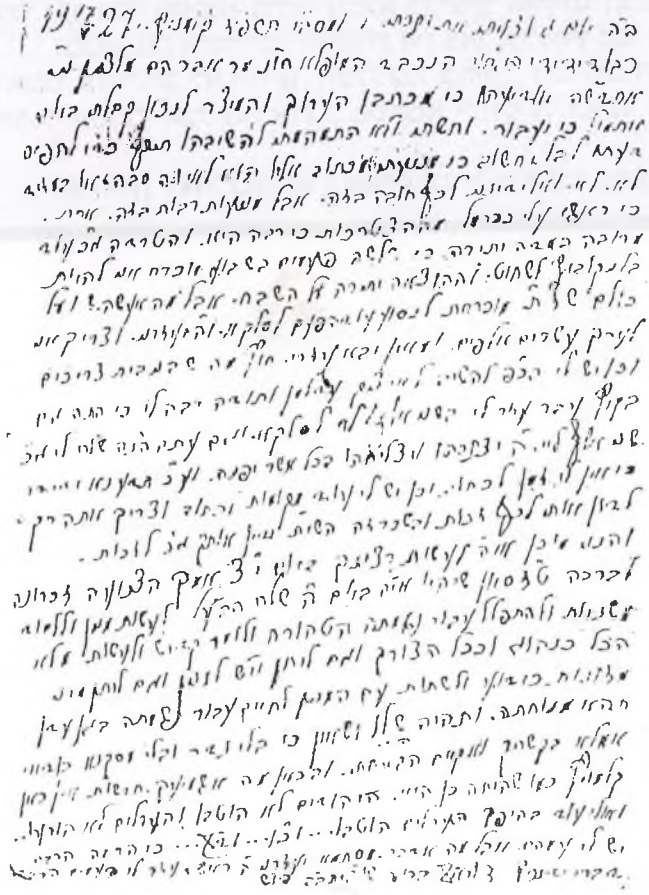

גלויה בעברית של דניאל ברגר, אל חתנו באיטליה

יהודה גור–אריה

שתי אחיות

חיה–אסתר רוזנבוים (שניה משמאל) בחברת בנה ישראל (ראשון משמאל), אחיה יהושע גרינברג ואשתו שושנה (הוריו של יהודה גור–אריה). תמונה משנות השלושים

הן הגיעו לדורוהוי בקיץ 1946 מבסרביה, כאשר הגבול בין רוסיה הסובייטית לבין רומניה נפתח לזמן קצר, לשם "רפטריאציה" של אזרחים רומנים לשעבר.

בתקופה קצרה זו של שבועות ספורים זרמו המוני יהודים – פליטי השואה שחזרו מטרנסניסטריה – דרך פירצה זו שנפתחה כאמור, לזמן מוגבל בלבד.

ראשית תחנתם של הפליטים החדשים היתה בדורוהוי. כאן הם נתקבלו בחמימות בידי בני הקהילה, שעזרו להם ככל יכולתם, שלא היתה רבה באותה תקופה. רבים מן הבאים החליטו להשאר בדורוהוי, בעוד אחרים ממשיכים לבוקרשט, או מתפזרים לערים אחרות ברחבי רומניה.

האחיות – **לאה גרינברג וחיה–אסתר רוזנבוים**, שתיהן בשנות השישים לחייהן, באו יחד עם אחיינן, נער בן 12 (כותב שורות אלה) בן אחיהן **יהושע גרינברג**, שנשאר עדיין ברוסיה, בהיותו מגוייס כל תקופת המלחמה במסגרת "צבא העבודה" של הצבא האדום, ועדיין לא שוחרר משירותו, אף שהמלחמה נגמרה כבר לפני כשנה.

חיה אסתר רוזנבוים עם אחיינה יהודה גור–אריה, על חוף ימה של תל–אביב, 1954

הם הגיעו לדורוהוי בחוסר–כל, לאחר סבל רב, לאחר שלוש שנות גירוש בטרנסניסטריה, כפי שעבר על כל יהודי בסרביה.

אך הם נשאו תקווה עזה בלב. להמשיך הלאה, למחוז חפצם האחרון – ארץ ישראל.

האחיות, בנות הכפר Lencăuţi במחוז חוטין שבצפון בסרביה, נשאו בנפשן סבל נוסף: הן איבדו את יקיריהן בטבח שביצעו חיילי הצבא הרומני, מיד עם כניסתם לכפר,

בתחילת יולי 1941. הם אספו את כל הגברים היהודים שנמצאו אותו רגע בכפר, כשלושים וארבעה איש, הובילו אותם אל מחוץ לכפר ורצחו אותם ביריות.

בטבח זה נרצח בעלה של לאה, **אליעזר גרינברג** ז"ל, שנחשב בכפר לצדיק וקדוש. הוא היה חייל במלחמת עולם הראשונה, ובשובו הביתה פצוע וחולה, הקדיש עצמו ללימוד תורה, תפילה והתנזרות מהבלי העולם.

חיה–אסתר – שבעלה נפטר עוד בצעירותו, ושארה אלמנה מטופלת בארבעה ילדים. עם פרוץ המלחמה היו כבר ילדיה בוגרים, נשואים. בנה, **נפתלי רוזנבוים** היה מורה לעברית בצ'רנוביץ. עם פרוץ המלחמה הוא ברח עם אשתו מזרחה, עם הצבא האדום הנסוג, ועקבותיו נעלמו. שני בניה האחרים – **ישראל ומשה רוזנבוים,** שהתגוררו בכפר לנקאוץ, נרצחו אותו יום על–ידי הרומנים. נשארה לה רק בת אחת, **שושנה,** שעלתה ארצה בשנת 1939, ואליה שאפה האם להגיע ולחיות בחברתה את שארית ימיה.

באותו טבח בכפר לנקאוץ נרצחו עוד רבים מבני משפחתן של האחיות, חלקם כאלה שהתגוררו בכפרים ובעיירות אחרות ברחבי בסרביה, אך עם פרוץ המלחמה והכיבוש הרומני–גרמני של בסרביה סברו רבים שדווקא בכפר נידח זה, שתושביו היו תמיד ידידותיים כלפי היהודים (כ–35 משפחות), שחיו ביניהם משך דורות, הם יהיו בטוחים יותר.

אבל ברגע שחיילי הצבא הרומני נכנסו לכפר (לאחר שנה של שלטון סובייטי), הפכו הכפריים את עורם ונהפכו למשתפי–פעולה נאמנים של החיילים–הרוצחים, כשהם מדריכים אותם בשבילי הכפר, לבתיהם של היהודים.

לאחר–מכן – הגירוש של הנשים והילדים היהודים מן הכפר, ההשתרכות בשיירות, ברגל, בדרכי בסרביה המאובקות בלהט הקיץ, הגירוש לטרנסניסטריה, שם שהו שלוש שנים קשות בגיטו מוראפה. לאה חלתה שם בטיפוס ובדרך נס החלימה מחוליה.

לאחר שלוש שנות סבל הן חזרו לכפר הולדתן, שם מצאו את בתיהן הרוסים ותכולתם נשדדה על–ידי המקומיים. לאחר שהות של שנה וחצי בתנאים–לא תנאים שם, אין פלא שניצלו ללא היסוס את ההזדמנות החד–פעמית שנקרתה להן, עברו לרומניה וכך נקלעו לדורוהוי.

בדורוהוי מצאו להן מקום מגורים בדירת חדר ברחוב Dobrogeanu–Gherea, אצל אשה אלמנה – (ילידת דראבאן), **שלימה ארביטמן** (שבנה היחיד, **סיומה ארביטמן**, חייל צה"ל, נפל על משמרתו בשנת 1956).

לפרנסתן, הן החלו לאפות עוגיות, מאלה שנהגו לאפות בביתן הקודם, לכבוד שבת, קלו גרעיני חמניות ודלעת, אותן מכרו לפי מידה של כוסית משקה, וכן מכרו סיגריות, בין היתר בתחנת הרכבת הסמוכה.

אחיינן נתקבל לכיתה הרביעית בבית–הספר היהודי–רומני (לאחר–מכן – בי"ס מס' 5), שם למד עד עלייתו ארצה, בסוף שנת 1950.

אך כל שהותם בדורוהוי לא היתה אלא בציפיה לקבלת "סרטיפיקט" לעליה לארץ ישראל.

בשנת 1949, מותשת ממה שעבר עליה בכל ימי חייה בכלל ובימי המלחמה, השואה וטרנסניסטריה בכלל, חלתה לאה גרינברג במחלה ממארת ונפטרה ביסורים קשים במאי 1949. היא נקברה בבית–העלמין המקומי, בדורוהוי.

בינתיים קמה מדינת ישראל והאחות השניה, חיה–אסתר, קיבלה אישור עליה ובשנת 1950 הגיעה לארץ, אל בתה היחידה, **שושנה דוידוביץ**. חיה–אסתר רוזנבוים נפטרה בשנת 1968 בתל–אביב.

"ריח אורנים"
קובץ סיפורים של יהודה גור–אריה

ידידנו **יהודה גור–אריה**, ששקד על עריכת החלק העברי של ארבעת כרכי "דורוהוי" הקודמים וממשיך בכך גם בכרך זה, עוסק הרבה בענייני עריכה, הגהה, הבאה לדפוס, ובעיקר – תרגומים מן השפות יידיש, רוסית ורומנית. תרגומים אלה יצאו בכ–20 ספרים עד עתה.

אך בצד כל אלה הוא עוסק גם ביצירה ספרותית מקורית משלו, ובמשך השנים הוציא ארבעה ספרי שירה, ספר סיפורים לילדים, ועכשיו יצא לאור (בהוצאת עקד) קובץ סיפורים מפרי עטו, בשם "ריח אורנים".

עלילות הסיפורים לקוחות מן הדמיון, מה שנקרא באנגלית "Fiction", אך סגנון הכתיבה הוא ריאליסטי, השאוב ממיטב המסורת של הריאליזם בספרות. "יהודה גור–אריה, כמשורר, יודע להשרות אווירה של לידיות על חלק מן הנופים והארועים המתוארים. זהו ספר העומד בסימן האמת" – כך מאופיינת כתיבתו של גור–אריה, על ידי המו"ל, בשער האחורי של הספר.

וכך מוצג ספרו של יהודה גור אריה על–ידי ההוצאה:

"ריחות טבע ונוף, אדם וחיה, אדמה ואבן, מים ודם מהלכים בין דפי כרך זה של סיפורים של יהודה גור–אריה, המוכר יותר כמשורר, ששיריו מתפרסמים בבמות הספרותיות השונות, בארץ ובחו"ל.

ניחוח אורנים ואדרים, ריח ספרים עתיקים, ריח חמסין ומדבר – בנופי הארץ הזאת וארצות אחרות, קרובות ורחוקות, עוברים כחוט השני בין דפי הספר והם חלק בלתי נפרד מן התיאורים והעלילות של הסיפורים, שבהם נאבקים גיבורי סיפוריו של יהודה גור–אריה – יהודים, ערבים, נוצרים, גברים ונשים – מאבקים מרים ועקשים, בזולתם, בנשמתם ובגורלם.

עלילות הסיפורים מתרחשות בהווה ובעבר ההיסטורי – בעיר ובכפר, בקיבוץ ובקסבה של עיר ערבית בשומרון, במשרדים מפוארים בחו"ל, במנזר בהרי יהודה ובזירת מלחמת הפרים בספרד".

עבורי, יהודה גור–אריה הוא דמות נערצת, המשתבצת בשורות הראשונות של ארץ ישראל היפה והמתחדשת. חלק מזה בא לביטוי בתיאוריו היפים של נופי הארץ, ישוביה ואנשיה.

עוד ידו של יהודה גור–אריה נטויה ואולי בעתיד יעלה לנו עטו גם סיפורים (ושירים) על עיירת הולדתנו, דורוהוי, שבה התגורר יהודה בנעוריו, לאחר מלחמת העולם השניה, במשך מספר שנים.

ש"ד

"בבואה כמוסה"

– קטע מסיפור –

לאחר שכל הקרובים האחרים התפזרו, פתחה רותי ואמרה:

"אתם זוכרים ודאי שסבתא החזיקה אצלה קופסה עם צילומים (או אולי פילמים) שצילם סבא שלנו בתקופת השואה. מעולם לא הצלחתי להבין מדבריה במה בדיוק מדובר. אני מניחה שאלה תמונות שסבא צילם ופיתח אז. הוא הרי היה צלם מקצועי. וכידוע, באחת ה"אקציות" של הגרמנים בעיירה, הם תפסו אותו והובילו אותו למחנה השמדה. סבתא אספה את כל התמונות והפילמים שנשארו, ארזה אותם בקופסת–פח וקברה אותה בגינה ליד הבית. בשובה מן המחנות, היא הוציאה את הקופסה ממחבואה ובעלותה ארצה, הביאה אותה עמה. זה הדבר היחיד שהביאה משם ושמרה עליו בקנאות – כמובן, נוסף לתמונה הזאת שלה, התלויה על הקיר. את כל הדברים האלה אני יודעת בעצם, לא ממנה, אלא מאבא, שסיפר לי על כך. גם להורים שלנו היא לא הראתה מה יש בקופסה. אני גם לא יודעת מה היו שיקוליה של סבתא שלא לפתוח לפנינו, בני–המשפחה, את הארכיון הזה. אני זוכרת שפעם, מזמן, כשאמא דיברה איתה על כך, היא אמרה שאיננה רוצה לראות את הדברים שוב ולהיזכר בהם. וגם לא רצתה לזעזע אותנו... אולי את עצמה לא רצתה לזעזע... מי יודע.

כמובן, ההתעקשות שלה נראית לנו חסרת–הגיון, לא מובנת לנו. אבל זה היה שלה. רכושה – אם היה שם רכוש כלשהו. זה כל מה שנותר לה מבעלה, סבא שלנו, אבא של אמא. וההורים כמובן, כיבדו את רצונה. אבל עכשיו, לאחר שמתה, אני חושבת שמותר לנו לפתוח את הקופסה, להוציא את התמונות

ולבדוק מה יש בהן, ואם הן אכן תמונות אותנטיות ובעלות ערך – ואין סיבה להניח שאינן כאלה – יש בהן ודאי ערך תיעודי (אם לא לומר – היסטורי), אני סבורה שיש להעביר אותן ל"יד ושם". שם כבר יידעו כיצד לטפל בהן. מה אתם אומרים?"

"רגע, רגע, רותי, אולי כדאי שהן יישארו אצלנו במשפחה. זה הרי חלק מתולדות המשפחה שלנו, מהשורשים שלנו", אמר יוסי.

"אני חושב שקודם–כל עלינו לברר מה טיבן של התמונות", אמר עמי, "בעצם, האם מישהו מאתנו ראה אותן פעם? אמא ראתה אותן? יש לי הרגשה שזו רק אגדה, איזה מיתוס פרטי, שסבתא המציאה וטיפחה בקרב המשפחה שלנו. מה שנכון, שסבא אכן היה צלם, צלם מקצועי. התמונה הזאת שצילם את סבתא, מוכיחה. זו עובדה. פאקט".

ארבעת הנוכחים הפנו מבטיהם אל התמונה גדולת הממדים, במסגרת המוזהבת הכבדה, בצבעים חומים–אדמדמים, של אשה צעירה, נאה, לבושה בשמלת–קטיפה עם צווארון תחרה ושרוולים נפוחים, באופנת שנות העשרים בפולין. האשה הנאה, כבת עשרים ושמונה–שלושים נראתה יושבת על כיסא בעל משענת גבוהה, של נצרים קלועים, אוחזת בידה זר פרחים לבנים ועיניה המצועפות קמעה מביטות אי–שמה אל מחוץ למסגרת התמונה וחיוך דק שפוך על שפתיה. נראה היה בעליל שאין זה צילום סתם, אלא צילום מקצועי לעילא, מעשה אמנות, שאף עתה, לאחר יותר משישים וחמש שנה נראה מלא חיות ואקספרסיביות, ודומה היה שמורגשת בה יד אוהבת ועין רוחשת אהבה וחיבה אל הדמות המצולמת. התמונה הגדולה היתה בעצם העתק מוגדל של הצילום המקורי, שהסבתא הצליחה לשמרו והביאה אותו עמה בעלותה לארץ בשנת 46'.

(מתוך הספר "ריח אורנים", עמ' 166–168)

דגל בית"ר דורוהוי הועבר למוזיאון ז'בוטינסקי

דגל בית"ר דורוהוי, שנשמר במסירות על-ידי גב' פסיה סולומונצ'יק, הועבר למשמרת במכון ז'בוטינסקי, ביוזמתו של הבית"רי אריה אריאלי.

בטקס הפקדת הדגל, ביום ט"ז באייר תשנ"ח (12 במאי 1998) נכחו שרידי בית"ר רומניה ודורוהוי.

ברכו בטקס: פלג תמיר, יו"ר מכון ז'בוטינסקי, שלמה דוד, עורך ספר "דורוהוי", הרב אפרים גוטמן ואריה אריאלי.

מכון ז׳בוטינסקי בישראל
JABOTINSKY INSTITUTE IN ISRAEL

מייסד ומנהל ראשון: ד"ר יוסף פעמוני ז"ל

ההזמנה לטקס

היך מוזמן

לטקס העברת דגל בית"ר דורוהוי, רומניה
מגב' פסיה סולומונצ'יק למכון ז'בוטינסקי
(ביוזמת מר אריה אריאלי)

הטקס ייתקיים במוזיאון ז'בוטינסקי
ביום שלישי, ט"ז באייר תשנ"ח (12 במאי 1998)
בשעה 17:00

רח' המלך ג'ורג' 38, ת.ד. 23110 תל-אביב 61230 טל' 5287320
38 King George St., P.O.B. 23110 Tel-Aviv 61230 Tel. 5287320
E-Mail: jabo@actcom.co.il • Fax. 03-5285587 פקס.

פגישת רעים החל משעה 16:30

שלמה דוד נואם בטקס

שלמה דוד מוסר את כרכי "דורוהוי" למנהלת הארכיון, אמירה שטרן

מעפילים מיוצאי דורוהוי על האוניה "סטרומה"

מתוך הספר "נרדפים ללא מוצא" מאת אפרים אופיר

BERCOVICI IOINA נ. 1919
מפקד קן בית"ר DOROHOI.
מפקד האניה "סטרומה".

PESCARU IANCU נ. 1900 DOROHOI
PESCARU SURA-SIRA נ. 1902 LESPEZI
ינקו בן זיידה וגולדה
עבד במפעל טקסטיל.

BUTNARU ELIAS-ELIAHU-ALECU
נ. 1922
בנם של אידל לייב וטאובה מ-DOROHOI.
היה בית"רי, חבר מפקדת קן בית"ר BUCUREŞTI וסגן
מפקד הקן.
(התמונה צולמה ביום ההפלגה)

SIMON B. SIMON
נ. 1900
יו"ר הצ"ח דורוחוי DOROHOI.

SPAHARIU (CIOBOTARU) DVORA-DORA
נ. 1924 בת מאיר ונסיה מ-DOROHOI.
פעילה בתנועת הנוער בית"ר.

בתי–ספר יהודיים בדורוהוי והסביבה בתחילת המאה ה–20
– ליקוטים מתוך הספר "חברה בראי החינוך" –
בית–הספר היהודי–הרומני – 1851 – 1914 –

מאת ד"ר ליביו רוטמן –

השלטונות סגרו לעתים קרובות "חדרים" בנימוק של היגיינה לקויה, או משום שלטענתם, המלמדים לא ידעו רומנית. אולם, גם אם נימוקים אלה לא היו חסרי בסיס, כפי שעולה גם ממקורות יהודיים, היו עוד סיבות, ובראש וראשונה – המתח שיצרו ה"חדרים" בזרותם.

הדבר עולה מלשונו הנחרצת במיוחד של נציג רשמי, פלוני הרלמביה (Haralambie) מדורוהוי, שכתב בשנת 1901: "בתי–הספר היהודיים (havre Jidoveşti) מלוכלכים ומהווים מוקדי מחלות. מנהלי בתי–ספר אלה הם מלמדים (belferi) בעלי פיאות, מלוכלכים, בחלקם שתומי עין, מכוערים, נבערים, רובם זרים, שאינם יודעים את השפה הרומנית".

* א. וייסמן, מנהל בית–הספר היהודי–רומני, וי. מלר, מורה לעברית, **מיכאילן** [מציעים]: לפנות לחברת יק"א בפאריס בבקשת עזרה, על מנת להקים קרן סיוע ועזרה הדדית ליד איגוד המורים היהודים, הנמצא בהקמה.

הסיוע של איק"א לא היה אוטומטי וניתן בשני תנאים: המאמץ הפינוסי שהשקיעה הקהילה עצמה, ואופיה של תוכנית הלימודים. ...למעשה, על כל אלף פרנק שהשקיעו האגודה או הוועדה המקומית, תרמה אף יק"א אלף פרנק, ולפעמים אף אלפיים.

* לעומת זאת, ב–1903 גייסה קהילת **סאוון** 5000 פרנק עבור בית הספר וקיבלה מיק"א הלוואה (!) בסך אלף פרנק בלבד.

* אסטרוק [נציג חברת יק"א ברומניה] שיבח את מנהל בית–הספר **בדורוהוי**, סייל (Seil), על האופן שבו לימד גיאוגרפיה, כשהוא נעזר במפה ומצביע על מיקומם של ישובים, נחלים, הרים וכדומה.

מתוך דו"ח של י. אסטרוק, יק"א, בוקרשט, אוגוסט 1912

* **דורוהוי** (6,400 נפש). לאחר שהיו סגורים במשך חצי תריסר שנים, בתי–הספר בעיר הם היום מהמעניינים ביותר בארץ. נראה כאילו הילדים אצה להם הדרך להשלים את הזמן האבוד; ההישגים האינטלקטואליים שהושגו ממש מהירים. עם זאת, עדיין יש מקום לשיפור בענייני סדר ומשמעת. הסיבה נעוצה כנראה בהנהלה, שאינה די נמרצת וסמכותית.

יק"א העניקה לקהילת **דורוהוי** מקדמה בסך 30 אלף פרנק, אך אינה מסבסדת את בתי–הספר. כרגע, המצב הכלכלי של הקהילה טוב יותר.

* סאוון (403 משפחות, 1730 נפשות). בישוב זה, השוכן בקצה הצפוני של מולדובה ובמרחק קצר ביותר מן הגבול הרוסי, יש בית–ספר מעורב, המתפתח יפה. ההישגים שהושגו במוסד זה משמחים למדי, במיוחד אם לוקחים בחשבון את הקשיים שנתקלנו עם פתיחתו. לולא יוזמתנו ולחצנו, מאות ילדים היו נאלצים להמשיך ולהסתפק ב"חדר" או להסתובב ברחובות מבוקר עד ערב.

"אגודה לקריאה" בדורוהוי

* **בדורוהוי** הוקמה ב–1896 "אגודה לקריאה" בשם "קונקורדיה" (Concordia) בראשותו של קרול רוזן (Rosen), ובה 50 חברים.

הספר הופיע מטעם מרכז גולדשטיין–גורן לתולדות היהודים ברומניה, המכון לחקר התפוצות, אונ' תל–אביב, תשנ"ט – 1999

גן–העדן של ילדותנו

שלמה היקר,

מאז קיבלתי את הכרך הרביעי של ספרך "דורוהוי", אינני מפסיק לעלעל בו, להפוך ולקרוא בו, חזור וקרוא. הוא מונח כל הזמן על שולחני ואינני חדל לגעת בו; בנוגעי בו, כאילו ונכנסתי לכמוסת–זמן ונסעתי אחורה במהירות, כאשר תמונות חולפות לפני עיני, חלקן מכוסות בערפל הזמן, וחלקן טריות ורעננות, כאילו רק אתמול ראיתי אותן לראשונה.

עד לאותו חור שחור וברקו אקליפי.

הכל הסתיים והחל משם.

*

הייתי כבן תשע. מן הלימודים בבית–הספר היהודי הייתי הולך תמיד לסבתי, אם אמי, אצלה הייתי אוכל צהריים. היא היתה גרה ברחוב קטן, שקישר בין הרחובות Spiru Haret לבין Bulevardul Dorobanţi או Ferdinand Regele. מול מוצאו של רחוב זה היה "בית–חרושת" קטן לגזוז, ובו מנוע פשוט ומתנשף, מחוץ לאולם שבו מילאו ביד בקבוקים. מנוע זה סובב גלגל גדול, שרצועה רפויה עם הרבה ניטים הסתובבה עליו בחריקה. זה היה "בית החרושת" לגזוז של ברקו אקליפי. הוא היה חבר של אבא שלי והיה מחכה לי בחיוך יום–יום, בעוברי שם בדרכי הביתה ב– Călănceni (str. Colonel Vasiliu), עם בקבוק גזוז בטעם פטל.

ד"ר ו. ביטרמן

טעם גן–עדן היה לגזוז הזה. אז עוד עשו תמציות מפטל טבעי ולא מתרכובות–מעבדה. אני אפילו זוכר את הבקבוק – בקבוק זכוכית קטן מסוג "טמפו" עם פקק של פורצלן, הקשור לצוואר הבקבוק בחוט מתכת וגומיה אדומה לאטימה.

יום אחד בא אבא הביתה וסיפר שהרגו את ברקו אקליפי. אז הסתיים גן–העדן הצנוע שלנו והתחיל הגיהנום הגדול.

לפני שנה ביקרתי עם משפחתי בדורוהוי. שתינו מים מאותה באר שממנה שאבנו כשהייתי ילד.

התברר לי שאינני מכיר כלל את רומניה. ידעתי היטב את משוררי וסופריה, הכרתי את ההיסטוריה של העם הרומני, שמעתי בהנאה את המוסיקה הרומנית, אך את הארץ רומניה לא הכרתי. למעשה, כל חיי, עד יום עלייתי ארצה, לא יצאתי מתחום העיר דורוהוי. קודם היו

הנאצים, אחר–כך הקומוניסטים. אצל הראשונים לא יכולת לצאת מן הבית (רק שעתיים ביום, עם מגן–דוד צהוב על דש הבגד – זוכרים?); ואצל השניים לא העזת להתרחק מן הבית (שמא יצוצו מולך כמה גברתנים של ה"סקוריטטה"). ובכן, כל ילדותי ונעורי עברו עלי בעיר הזאת, ממנה יש לי רק זכרונות נעימים (קראתי את הסיפור על המחליקיים שלי, כפי שמספר על כך הכותב, יוסף חיימוביץ' (כרך 4, עמ' 194).

כרך זה, הרביעי, עולה לדעתי, על כל יתר שלושת הכרכים, באיכות החומר שאספת בו ובעושרו. זוהי גולת הכותרת של מפעל אדיר, שרק אלוהים יודע כיצד אדם בודד מסוגל להרימו. עשית זאת ותבורך על כך. יתן לך אלוהים כוחות להמשיך.

*

כששימשתי כרופא במחלקה הכירורגית של בית–החולים "הדסה" בירושלים, היתה מאושפזת אצלנו חולה, למשך תקופה די ארוכה. זו היתה משוררת–הילדים מרים ילן שטקליס. היא היתה ערה בלילות, כי זה היה סגנון חייה. בתורנויות הליליות שלי, כשלא הייתי עסוק, נהגנו לשוחח הרבה. לילה אחד דיברנו על תהליך היצירה והיא סיפרה לי את הסיפור הבא:

אביה היה צדיק ודמות אהובה עליה ביותר. הוא הלך לעולמו בילדותה. כשבגרה ונעשתה משוררת, היא רצתה לכתוב פואמה לזכרו. היא תיארה אותו עולה לשמים ומוצא את מקומו בגן–העדן. היא כתבה וכתבה, עד שנרדמה על המחברת. כשהתעוררה בבוקר וקראה את מה שכתבה, התברר לה שהיא תיארה את ביתם הקטן בעיירה. זה היה גן העדן שלה.

בילדותנו נקבע לנו גן–העדן שלנו. כנראה – גם הגיהנום.

ד"ר וילהלם א. ביטרמן,
נהריה

לזכרו של סבא אברהם בלנרו ז"ל

האמת היא שרצינו לכתוב שיר, אולי אפילו לחן. משהו מכובד, מרשים.

אבל החלטנו שזה בעצם לא משנה, כי סתם מלים אף פעם לא יצליחו לגרום למישהו להכיר את סבא שלנו כפי שאנו הכרנו אותו, להעריץ אותו ולאהוב אותו, כמונו.

סבא שלנו היה אדם מיוחד במינו, כזה שמופיע פעם בדור. הוא היה אדם בעל ערכים אמיתיים של הומניות וחברות. אדם שהיה מוכן להקריב מעצמו ולהעניק לאחרים, גם מעבר לגבול היכולת.

סבא היה אדם בעל חוכמת חיים עצומה וכמוה גם אהבתו לחיים. תמיד דאג למשפחתו ולספק להם את כל מחסורם, כמה שיותר. אמנם, מבחינה חומרית לא יכול היה לתת לנו הרבה, אך הוא פיצה על כך בתרומתו הערכית, המוסרית והרגשית. הוא דאג להקנות לילדיו ערכים טובים וחינוך מעולה. הוא שימש להם כמודל של איש משפחה מסור, אב טוב מאין כמוהו ואדם ממש מדהים.

אנו חושבים עליו המון ותמיד נזכרים ברגעים ובשעות שלנו יחד איתו: הוא התעניין תמיד בלימודינו, שאל על חברינו ואף על חברותינו. היה לו חוש הומור ושנינות מקסימה. לפעמים אפילו התנהג כמו ילד.

הוא אהב מאוד לכתוב וידע "לשפוך" חרוזים על הדף, או לדקלם אותם כמו "מן השרוול".

סבא שלנו היה יהודי טוב ומסור, בעל אמונה עמוקה. הוא דאג שנכיר את האמונה והמסורת ושנשתדל לשמור עליה ככל יכולתנו.

הוא דאג לשמור קשר עם כולם, עם חבריו מדורוהוי (אך גם עם כל "רומני" אחר שהכיר) ותמיד זכר ימי הולדת ותאריכים מיוחדים, שהצעירים היו שוכחים.

קשה מאוד לדבר עליו בלשון עבר. לפעמים נדמה שאנו ממש לא תופסים את העובדה שהוא כבר איננו איתנו. כבר לא נבוא לבקר אצלו, לא נספר לו כמה למדנו לקראת המבחן במתימטיקה, או ששוב אחד מאתנו "נדלק" על מישהי מבית–הספר...

נכון שכל התיאורים הללו נשמעים אולי מוגזמים, ואולי לא תיארנו צדדים אחרים שהיו בו. אך מה שבטוח, שתיארנו אותו כפי שאנו הכרנו אותו ואנו זוכרים אותו כל חיינו.

לעולם לא נשכח אותו, את דמותו ואופיו. יש דברים שכבר לא נחווה איתו, שמחות וחוויות שהוא לא יהיה שותף להן. אך אין ספק שהוא יהיה איתנו תמיד, אנו ננצור את זכרו בליבנו ותמיד, תמיד נמשיך לאהוב את סבא שלנו!

הנכדים – אודי ודניאל בלנרו

אברהם בלנרו ז"ל

הצאצאים של רבקה כהן וליאון סרטיאן – מדורוהוי לארצות הברית –

רבקה כהן הגיעה לארצות הברית מדורוהוי עם אמה, אביה ואחותה הקטנה, זמן קצר לפני שנת 1914. **ליאון סרטיאן** הגיע לשם לאחר שנה, גם הוא מדורוהוי וגר עם משפחת כהן במנהטן, ניו–יורק. הוא עבד זמן–מה ברכבת התחתית.

רבקה וליאון התחתנו ב–1917, גרו במנהטן והחזיקו חנות מכולת.

נולדו להם ארבעה ילדים:

רודה, הבת הבכורה, כיום בת 81, היתה מורה לכלכלה והיסטוריה בבית–ספר תיכון ולאחר–מכן כעבדה כעורכת כלכלית בכתב–עת רפואי. בשנת 1939 התחתנה עם **אדוורד נאידוס,** כיום בן 83, כימאי במקצועו ולהם שני בנים ובת. הבן הבכור, **פטר,** בן 56 הוא פסיכולוג ועובד בבית–ספר בטורונטו, קנדה. הוא נשוי ל**פט ברוון** בת 56, מנהלת מערכות בריאות. **ריצ'רד,** בן 53 הוא רופא ומנהל חדר המיון בבית–חולים בסן פרנסיסקו, נשוי ל**ז'אן ג'נגלר,** בת 53, אחות, ולהם שני בנים: **בן,** בן 17 ו**אליוט,** בן 15. **בברלי,** בת 46 גרה במסצ'וסטס והיא מורה לאמנות במכללה. היא נשואה ל**רוברט ספיווי,** בן 50, מרפא בעיסוק. בנם **סם** הוא בן חמש.

הבת השניה של משפחת סרטיאן, **פיליס,** נולדה ב–1921 והתחתנה בשנת 1944 עם **מילטון אלפרין,** מהנדס. נולדו להם: בת, **ג'רי,** בשנת 1949 ובן, **ג'ף,** יליד 1953. ג'רי נשואה ל**דייוויד פטרסון,** מנהל המחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטת ממפיס, טנסי. דייוויד חתן פרס קרן קורט לספרים יהודיים לשנת 2000, על תרומתו בפילוסופיה ומחשבה יהודית. בתם, **רייצ'ל,** בת 12. ג'ף הוא מנהל פירסום בקליפורניה, ואשתו **ברנדין ברנדס,** פרקליטה, עובדת בחברת הסרטים דיסני. יש להם שלושה ילדים: **שן,** בן 12, **הילי** ו**אריק** בני 5.

פיליס נפטרה בשנת 1984 ומילטון נפטר ב–1998.

מ. מ. בד סרטיאן נולד בשנת 1924. היתה לו קריירה עשירה של עסקים. הוא גר בפלורידה, נשוי ל**קרול פינקלשטיין** ולהם בן ובת: **סקוט,** בן 41, בעל עסק פרטי באוקלהומה, **וטריסי,** בת 38, מפיקת סרטים דוקומנטריים בקליפורניה. בד ידוע בזכות תרומותיו הפילנטרופיות. הוא מימן את **מרכז סרטיאן לאמנות ביצועית,** את **מרכז וולנס** באוניברסיטת אוקלהומה וכן את **המרכז לקידום הבריאות ע"ש מ. ב. סרטיאן** באוניברסיטת אמורי שבאטלנטה, ג'ורג'יה. אוניברסיטת אוקלהומה העניקה לו תואר דוקטור של כבוד.

זלה, הבת הצעירה, נולדה בשנת 1929 והתחתנה בשנת 1957 עם **ג'רד ווט,** רואה חשבון. בנם, **מיכאל,** בן 41, עובד בעיתון בקונטיקט. **סוזן,** בת 38, התחתנה ב–1992 עם **אלן גרין,** ברוקר, ויש להם שני ילדים: **גבריאלה,** בת 7 **וזכרי,** בן 5. סוזן היא בעלת בוטיק בגדים בניו–יורק.

ליאון סרטיאן היה אוטודידקט ושנים רבות עבד במפעל שטיחים של בנו, לאחר פרישתו לגמלאות. הוא היה אדם מכובד ואהוב על סביבתו. אשתו נודעה בזכות אופייה החברתי וצדקתה. ליאון סרטיאן נפטר ב–1977 ורבקה – בשנת 1980. הם נהנו מאוד מביקורם, בשנת 1965 בדורוהוי. אך בעיקר נהנו מביקוריהם הבים בישראל ופגישותיהם עם בני המשפחה בארץ.

הרשקו סאקולץ

(1957 - 1893)

לזכר הורי עמליה והרשקו סאקולץ, וכן גם של יתר בני המשפחה שלנו - פייגה, ליזה, קרול - זכרונם לברכה.

כבוד ויקר מיוחד אנו רוחשים בזה לאבינו הרשקו סאקולץ, שנולד ב-1893 ונפטר ב-1957. הוא היה אדם מיוחד במינו, בעל עיטורי גבורה של צבא רומניה (במלחמת העולם הראשונה). הוא הציל את משפחתנו המצומצמת, שהצליחה לשרוד מן הגירוש בטרנסניסטריה.

כן אנו מזכירים ברגשי כבוד והערכה את אחיותי האהובות צ'רנה פוקס, מריצ'יקה וורטוך ואסתר ורטמן.

אנו מודים לעורך על האפשרות שניתנה לנו לפרסם את ההקדשה הזאת.

משפחת נתן ואוולין סקולט
ובניהם מיכאל ובנימין
וינה, נובמבר 1999

אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה
דארבאני, קוני, מיכאלני, הרצה, רדאוץ פרוט
ת.ד. 134, ק. ביאליק 27101

הננו מכבדים את ידידנו הדגול

מר **סקולט נתן** - דורוהי

SCOLET NATHAN

עם אות **יקיר** אירגוננו

על עידודו המכובד למען ההנצחה ההיסטורית
של יהדות דורוהוי ועל נטיעת חורשה
ביער קדושי דורוהוי, בהרי ירושלים לזכר קרוביו.

כה לחיו
בהוקרה ובברכה,

דוד שלפה
יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

אוקטובר 1999
13 שנה לפריצת ישראל

שיינדלה לייבה

אנשים עם לב טוב

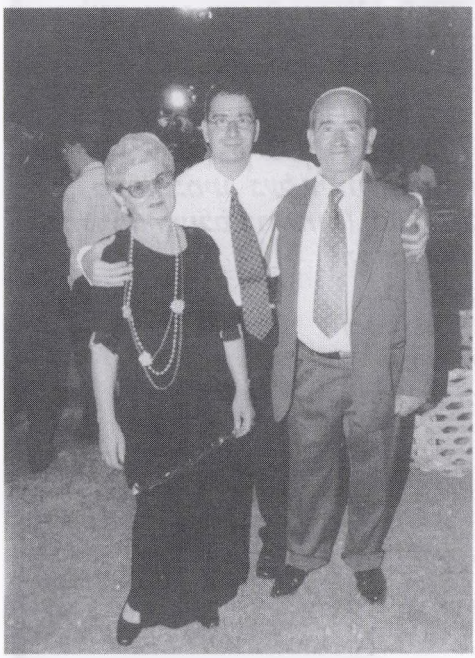

שינדל ליבה (רוטרו) עם בעלה מרקו ליבה בחתונת הבן פנחס (שם בנה השני נחום)

שמי שיינדלה לייבה ואני בתו של פסח מנדל רוטרו דער טרעגער (הסבל) מדורוהוי. בשנת 1941 גורשתי לטרנסניסטריה (יאריישילובקה) יחד עם שישה מבני משפחתי ובטרגדיה האישית שלי איבדתי שם את אמי פסיה רחל, אחיותי נחה, אסתר, אחי לייב ודודי זיסו רוטרו.

אבי, שבו אני גאה, נשאר ברומניה לעבודות כפיה. חזרנו רק שנים – אני ואחי הגדול ישראל רוטרו (המתגורר כיום באשדוד). עבורי הוא היה אב ואם גם יחד, כי שניינו נשארנו יתומים.

זמן-מה לאחר שחזרנו, פתחו בדורוהוי בית יתומים, שם היתה לי מנה חמה כל יום ומשהו ללבוש. המנהלת היתה גברת דולברג. היא ריחמה עלי ולקחה אותי תחת חסותה.

כל הילדים בבית היתומים צולמו ותמונותיהם נשלחו לכל קצות תבל. בין הילדים המצולמים הייתי גם אני ותמונתי הגיעה למשפחה בקנדה בשם סוסקי דוידזון והם רצו לקחת אותי לקנדה. משפחה נפלאה זו היתה שולחת כל פעם חבילות עם אוכל ובגדים עבורי, לפי כתובת בית-היתומים.

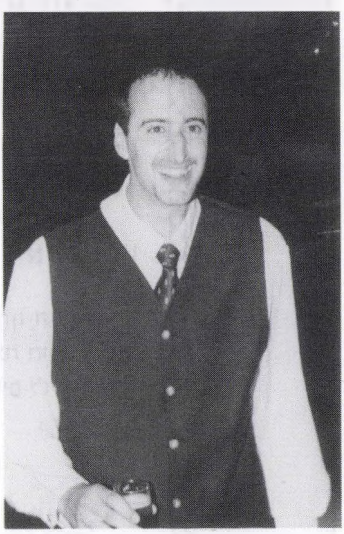

הבן נחום

יום אחד נתבקשתי לגשת למשרד של בית-היתומים ולכתוב מכתב תודה למשפחה נדיבה וחמה זו. את המכתב כתב עבורי ד"ר מרקו פומרליאנו. זאת, מבלי לידע את האחראית, גב' דולברג. היא כעסה על כך מאוד אך ד"ר פומרלינו השיב לה: תני גם לילדה מעט שמחה בלב. וכך, כל ארבעה חודשים הייתי מקבלת את החבילה לכתובתו של אבי. לי לא היה כסף להוציא את החבילה מהדואר, את הכסף היה נותן לי מרקו צ'יבוטרו ממסעדת "האחד במאי" והיינו מתחלקים במצרכים שהגיעו בחבילות.

בכך מבקשת אני להראות כי גם אז, בתקופות קשות, היו אנשים עם לב טוב ופתוח. אני מרכינה ראשי לזכרו של ד"ר מרקו פומרליאנו וליתר האנשים הטובים שעזרו לי אז.

כיום אני נשואה ומתגוררת בחיפה. אני אם לשני בנים. אני גאה בהם והם גאים באמם, שלמרות כל מה שעבר עליה, היא התגברה על כל הקשיים.

לוצי פרלה מרציפרו ז"ל

לוצי נולדה ב-2 בפברואר 1926, לרבקה ואפרים רחמוט, שעיקר עיסוקו היה מסחר. אך למעשה, הוא היה מעין מוסד משפטי בקרב בני קהילתו. בשל חוכמתו, יושרו וטוב-ליבו, רבים באו לבקש את עזרתו ועצתו הטובה.

מתן בסתר ועזרה לנצרכים היו דרך חייו, וכן גם רעייתו רבקה, שעסקה גם היא בצדקה.

לוצי, שהיתה בתם הצעירה, המשיכה בדרכם של הוריה וכל חייה השתדלה להיות עזר לבעלה, לבניה ונכדיה, קרוביה ומכריה.

היא היתה אשה צנועה, ישרת-דרך וטובת לב, וכך תישאר חקוקה בלבנו לתמיד.

נפטרה ביום 24 באפריל 1999.

יהי זכרה ברוך.

אשה אצילה ואמיצה

למר מרציפרו, שלום רב,

אני מאוד מצטער על פטירתה של גב' מרציפרו.

מאז פגישתי הראשונה איתה למדתי להכיר ולכבד אשה טובת-לב, אצילה ואמיצה במאבק עם מחלתה. גם למדתי להכיר את התמיכה המצויינת שאתה ובני משפחתך נתתם לה.

אני יודע שאין מלים לנחם בשעה זו. בכל-זאת חשוב שתדע שגב' מרציפרו היתה אישיות מיוחדת מאוד והשפיעה רבות על כל אלה שזכו לטפל בה.

אני משתתף איתך באובדן זה ובאבלך הכבד.

המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תדע דאבה עוד.

בכבוד ודרישת שלום חמה

[פרופ'] **יעקב מ. רואו**

מנהל המכון ההמטולוגי

והיחידה להשתלת מח עצם,

מרכז רפואי רמב"ם, חיפה

השחקנית ג'ני קסלר – יקירת אירגוננו

ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה
(סבע, דרבע, פיהלע, רדאיץ פרוט, הרעה)

העודת הוקרה

הננו מכבדים את ידידתנו המכובדת

גב' ג'ני קסלר - בדקוביץ

ילידת דורוהוי

עם אות יקירת אירגוננו

על מפעל היה כשחקנית בכורה
ומצטיינת של התיאטרון הארצי
בארץ ובעולם וגאים איתך על היותך
בת העיירה דורוהוי.
מן הראוי לציין כי הצגת הבכורה העולמית
הראשונה "עקדת יצחק" אשר נכתבה ע"י
אברהם גולדפדן בעת שהותו בדורוהוי
לפני כ- 130 שנה התקיימה בדורוהוי
ובעיירה זו נוסד למעשה התיאטרון היהודי בעולם.
את מסמלת את המיסב והיפה של יהדות דורוהוי.
יישר כוחך!

דוד שלמה
יו"ר הארגון

פרל אברהם - דולפי
ס/ יו"ר הארגון

רחיון תשנ"ט
אוקטובר 1998
שנת יובל ה 50 לעדות ישראל

שלמה דוד מעניק את תעודת ההוקרה לגב' ג'ני קסלר.
משמאל: פרל אברהם דולפי, סגן יו"ר האירגון

שושנה בן-אהרן

זעקת-הנצחה
– דברים שלא נאמרו בקול רם –

אנו מתייחדים היום עם נשמותיהם של אלפי קדושינו. לא בנקל ניתן להביע את אשר מרגיש הלב. קשה המשימה לדבר על קורות מסעות ההשמדה.

אנטונסקו רצה להיפטר מהיהודים ברומניה וגירש אותם מארצו. בשנת 1941 החל הגירוש למחנות ההשמדה. מאות מחנות ריכוז והשמדה הופעלו בטרנסניסטריה. הגירושים של יהודי בסרביה, בוקובינה, דורוהוי ועיירות המחוז הפכו למסעי-עינויים ומוות. במהלך הגירושים ובמחנות שבהם רוכזנו, היינו עדים למראות זוועה נוראיות. מחזות קורעי-לב התרחשו בכל מקום ומקום. יקירינו גוועו מרעב, קפאו בקור העז. מתו ממחלת הטיפוס. רבים נורו למוות. ראינו את גופותיהם ממוטלות בצידי הדרכים. הם לא זכו אפילו לקבורה. רבים מאיתנו איבדו את שפיות-דעתם. מסלול ה"צעדה" למחנות טרנסניסטריה נמשך חודשים רבים, וככל שעבר הזמן, גדלו היסורים והעינויים ופחתו האנשים.

בני השטן – בדמות קצינים וחיילים רומנים, שוטרים ואזרחים מקומיים – השפילו את היהודים בגלל פיאותיהם וזקנם, לעגו להם בשל הופעתם, בשל הטלית והתפילין שעטו עליהם.

מי היה מאמין, שהילדה בת השמונה, שזחלה על ידיה ורגליה, בטנה נפוחה מרעב וכולה עור ועצמות, שילדה זו תעמוד היום במקום קדוש זה ותישא דברים לזכר קורבנות השואה?

שנים רבות לא נשמע קולנו, זעקתנו וכאבנו, על הקורות לנו במחנות ההשמדה של טרנסניסטריה.

לאחרונה חלה התעוררות ואנו מספרים את סיפורנו הטרגי באמצעי התקשורת השונים.

חובה לזכור, לספר! חובה להנציח!

אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה מנציח את קדושי השואה בארבעה כרכים של ספר, והחמישי עומד אף הוא לצאת לאור בקרוב. כמו-כן מתבצע מפעל הנצחה על-ידי נטיעת יער והקמת אנדרטה, בהרי ירושלים.

יעמדו מפעלי הנצחה אלה וישלחו את זעקתם עד לב השמים, לדורי-דורות!

שושנה בן אהרון

להפר את השתיקה – לספר ולהנציח

עם פרישתי לגמלאות החלטתי לא לעסוק יותר בשום פעילות ציבורית, לא בהתנדבות וכמובן, לא בשכר.

והנה יום בהיר אחד מצאתי את עצמי משתתפת בסיור בהרי ירושלים, שאורגן ע"י הקק"ל ואירגון יוצאי דורוהוי והסביבה. בסיור זה נמסר לנו על ההתקדמות בביצוע פרוייקט נטיעת היער לזכר ניספי השואה במחנות ההשמדה של טרנסניסטריה, בני דורוהוי, דאראבאן, סאוון, מיכאילן, רדאוץ–פרוט והרצה.

לאחר שמיעת הסבר מפורט על אתר ההנצחה הרגשתי את עצמי שייכת לנושא זה וחשתי צורך להרתם לפעילות האירגון ולעזור ככל יכולתי למר שלמה דוד, יו"ר האירגון, בגיוס התרומות למפעל ההנצחה הנ"ל וכן בכל הקשור להפצת הכרך החמישי של ספר דורוהוי.

אנו חייבים לספר ולהנציח. אסור לשכוח. כל אחד ואחד מאיתנו – ניצול השואה, המספר את סיפורו הביוגרפי, חושף עדות ומצרף את חלקו לתמונה הכוללת של תיאור הזוועות שידענו וסבלנו בעת המלחמה והשואה.

הזכרונות האישיים על חיי המשפחה בעיירה הקטנה, בתקופה שלפני המלחמה, מרגשים ביותר. כואב הלב לספר על העבר, כאשר רבים מבין המוזכרים בסיפורים ניספו באופן כה טראגי.

אנו מספרים בנוסטלגיה על העיירה, שבמשך מאות בשנים חיו בה אבות אבותנו, הקימו בתים ומשפחות וגיבשו מנהגים ואורח חיים יהודיים מלאי תוכן. מספרים על הלימודים בחדר, על התפילות בבתי–הכנסת ומנהגי השבת והחגים, מזכירים גם אסונות ושרפות. מבין הסיפורים עולה פעילות נהדרת של עזרה הדדית בקרב הקהילה. כן מספרים בגעגועים רבים על הפעילות הציונית בקרב תנועות הנוער. אנו, "זקני העיירה" דהיום, היינו ילדים, נערים ונערות צעירים בעת ההיא. מראות וזכרונות הילדות מלווים אותנו כל החיים. רק מי שחווה על בשרו את כל הזוועות האלו יכול לספר ולזעוק את הכאב הנורא הזה.

פעילות ההנצחה הנעשית במסגרת אירגוננו זה, המלכד שש קהילות, היא חיובית ומבורכת. היא מבטיחה שיתוף ניצולי שואה רבים, הרוצים לבטא את כאבם בסיפור, ברשימה או בשלט הנצחה.

מפעלי ההנצחה של אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה יעמדו כמצבת–עד וזכרון לדורות הבאים.

לספר ולא לשכוח

איני בן דור השואה. אני יליד שנות החמישים ברומניה ואת תולדות השנים האלה למדתי מפי בני המשפחה ויהודים ששרדו. העמדה הרשמית של השלטון היתה התעלמות מוחלטת משואת יהודי רומניה.

עם עלייתי ארצה ולאחר ביקורים באתרי הנצחה נדהמתי לגלות ששואת יהודי רומניה אינה מובאת גם לתודעת הציבור הישראלי. במוזיאון שבקיבוץ לוחמי הגיטאות, לדוגמה, אין אפילו איזכור ליהדות רומניה ולבניה שניספו בשואה. בבית התפוצות ההתייחסות היא שולית בלבד. מה יכול להבין מבקר חסר רקע כלשהו, בביקורו במוזיאונים אלה, על שואת יהודי רומניה?

האמנם לא היתה שואה ביהדות רומניה? היתה גם היתה, וכואבת מאוד. הנושא מוצג בהרחבה במוזיאון השואה בוואשינגטון. הסופר אלי ויזל, בעצמו יליד סיגט שבצפון-מערב רומניה, חוזר ואומר כי יש לספר ולא לשכוח, כערובה לכך שדברים איומים כאלה לא יישנו. כיצד יתכן שדווקא כאן, בישראל, פרק יהודי רומניה נשמט?

יפה עשה פרופ' צבי יעבץ, יליד בוקובינה, שהביא לתשומת לב הקוראים הישראלים את ספרו של פרופ' רנדל בראהם. ספר נוסף בנושא זה יצא לאור השנה בצרפת, בהוצאת אוניברסיטת פול ואלרי, מונפלייה, "La Shoah in Roumanie" מאת פרופ' קרול ינקו.

שואת יהודי רומניה התחילה בעיירה דורוהוי, בצפון-מזרח רומניה, ב-30 ביוני 1940 , בפוגרום שנהרגו בו עשרות יהודים. אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה הוציא ארבעה כרכים של ספרי תיעוד של קהילה, שברובה אינה קיימת עוד, וחלק נכבד מהם מוקדש לזכרם של אלפי נספים בשואה, מקרבה. יש לקוות כי פירסומים אלה יביאו להשלמת התמונה ההיסטורית של השואה במזרח-אירופה בכלל וברומניה בפרט, כי הכרה זו תבוא על ביטויה ההולם במוסדות הישראלים האמונים על הנצחת תקופה זו בתולדות עמנו.

סטנלי לוזנן
תל-אביב
(הארץ, 20.1.1999)

פיני להב

קול זעקה מפי בני הדור השני לניצולי השואה:
להעביר את הזיכרון לדורות הבאים

כבן הדור השני לניצולת שואת טרנסניסטריה אני מבקש לספר לקוראי שורות אלה, שגם לי, ואני חושב – גם לאחרים, שהם בני הדור השני לניצולי שואה, לא היה קל לגדול בבית עמוס בזכרונות כואבים וטראומות קשות.

אינני פסיכולוג ולא סוציולוג, אך לפי מה שראיתי אצלי בבית, וגם שמעתי מאחרים, לכל אחד מהניצולים ישנה התנהגות כזו או אחרת, שבאמצעותה הם הביעו את תגובתם הנפשית למה שקרה להם. יש כאלה שבמשך שנים רבות שמרו הכל "בבטן" ובמשך שנים לא הזכירו ולו במלה אחת את השם טרנסניסטריה. הטראומה הזאת נשמרה בקשר של שתיקה, כנראה כדי לא להעביר אותה לילדיהם.

לעומת זאת, אצלי בבית, אמי שיינדלה לייבה (רוטרו) לא הפסיקה לספר, חזור ושנן, לי ולאחי, את אשר קרה לה שם, האסון הגדול, הלאומי והמשפחתי, ואף לא את קשיי החזרה ל"שגרה" לאחר–מכן. על קורותיה הנוראות בתקופה זו אפשר לקרוא באחד מפרקי הספר הזה. בקצרה אומר, שהיא איבדה שם את אמה, שלושה מאחיה ודוד אחד.

אך למרות מכות קשות אלה, היה בה רצון עז לחיות ולשרוד, להמשיך הלאה ולהקים משפחה, כדי שתוכל להטמיע בדור ההמשך את הציווי "והגדת לבנך" ואת "זכור אשר עשה לך עמלק".

והיא אכן הצליחה בכך. כיום היא נשואה ואם גאה לשני בנים, הנושאים את המשך הדורות ואת הזיכרון של אימי השואה. זהו אחי נחום, ואני, פיני, הכותב שורות אלה.

אני מבקש לנצל במה זו, בקריאה לדור השני והשלישי לניצולי התופת של טרנסניסטריה: המשיכו גם אתם לזכור, להזכיר ולא לתת לשכוח ולהשכיח את הפרק הזה בתולדות עמנו ומשפחותינו, למען יקירינו שניספו ולמען אלה שהמשיכו הלאה.

בואו גם אתם, כל שנה, בחודש יוני וקחו חלק בעצרת הזיכרון הנערכת ליד אנדרטת הזיכרון לקדושי דורוהוי ועיירות הסביבה.

צבי מואיז

מגדות הפרוט למכתש שבנגב

שמי צבי מואיז (Moise Talic) בנם של דוד ואסתר–מלכה (Malcuta) מויסה.
אני כותב שורות אלה לזכרם של יקירי, בני משפחתי שנולדו וחיו ברומניה, ראו בה שמחות, סבל ויסורים – צאצאים למשפחה יהודית גדולה ומפוארת, שחלקם הצליחו לשרוד את השואה ולהגשים את חלומם הציוני ולעלות לארץ.
אמי, אסתר בת דוד וציביה דודזון, היתה הבת ה–11 במשפחתה. היא נולדה וחיה עם הוריה ואחיה בכפר ליווני – Liveni, בצפון מולדובה, על הנהר פרוט. סיפורים מרגשים וזכרונות מפי אמא, על חוויות ילדותה היפה ובמיוחד על החברות הנפלאה עם פרופירה יורדנסקו – Profira Iordanescu חברתה הטובה, היו מנת חלקנו כילדים.
הורי סבי מצד אמי היו הרב יואל והרבנית שרה דודזון. פרטים על מהלך חייהם לא ידועים לי, לצערי, ומאמצים לדלות מידע ממקור מוסמך, לא עלו יפה. יחד עם זאת, אני מרגיש חובה להזכירם ולשמר את זכרם לדורות הבאים.
אבי נולד בכפר זמוסטיה – Zamostea למשה ומנצה הייס, במשפחה בת שתי אחיות וארבעה אחים. ההורים נישאו בשנת 1938 בדורוהוי. בתקופת המאורעות של שנות ה 40 גוייס אבי למחנה עבודה ואמי נאלצה לגדל את אחי ישראל (סנדו מוסקוביץ') ז"ל לבדה, עם כל הקשיים הכרוכים בכך.
לאחר השחרור עבד אבי כאופה במחנה צבאי, עבודה שאיפשרה לו לכלכל את משפחתו בכבוד.
אני נולדתי בשנת 1943, ושמונה שנים לאחר–מכן נולדה אחותי חוה – Evelina.

בשנת 1961 עלתה המשפחה לישראל, לעיירה ירוחם שבדרום הנגב. משם עברה לראשון לציון, בקרבת בני–משפחה אחרים.
כיום, אחותי חוה שם–טוב מתגוררת בארה"ב, יחד עם בעלה ושלושת ילדיהם.
אני חי עם משפחתי – אשתי יהודית, שלוש בנותי – רווית, דנית ומאיה ושני נכדי נועם וגל (בניה של רווית) בבאר–שבע.
אני שמח שהתאפשר לי לצרף את משפחתי לספר שמתעד את יהדות דורוהוי, יהדות שהטביעה את רישומה ותרמה לא מעט להתפתחותה של מדינת ישראל.
אני רואה חובה נעימה לעצמי לשבח את כל העוסקים במלאכת הליקוט, העריכה והפירסום של חומר חשוב זה על יהדות דורוהוי והסביבה.

רשימת יהודי דורוהוי והסביבה שגורשו למחנה ואפניארקה – טרנסניסטריה

בעבודתי הדוקומנטציונית בארכיונים נתקלתי לפעמים בכתובים ובמסמכים הנוגעים לקהילת דורוהוי. אך כיוון שזה לא היה הנושא הספציפי שבו עסקתי אז, לא עשיתי העתקים או רישומים בנושא זה. מה שיש לי בכל-זאת, היא רשימת המגורשים למחנה ואפניארקה. משם העתקתי את שמות האנשים שמקום מגוריהם בעת גירושם לטרנסניסטריה היה דורוהוי, וכן דאראבאן ורדאוץ-פרוט. הוספתי גם נתונים נוספים שידועים לי על אחדים מבעלי השמות המופיעים ברשימה.

מגורשים מדורוהוי

אברמוביץ' שמעון
ברקוביץ' שמשה – נפטר בארץ
ברגנפלד פרוים
בויאנג'יו שמרל – נפטר בארץ
קפוסטה משה – מופיע בלוח הנצחה של חברי ארגון ואפניארקה שנפטרו בישראל. הלוח נמצא בבית-הכנסת של יוצאי רומניה באשקלון.
צ'בוטרו ינקו
קון סלומון
קוז'וקרו ליבה
הלד גוסטה
הלד ליאון
ינקוביץ' הרשקו
ינקוביץ' ליאון
מימון נחמן
רוזן י. ברמן – נפטר בארץ
רוזן י. ברנרד
סירוטה אברהם
וייסברד שעיה-ישעיהו – הכתובת העכשווית: ערד, 80700, רח' הגת 171
וייסמן משה – אלמנתו וייסמן חנה גרה בירושלים, רח' זכרון יעקב 19/17
בוגיץ אנה – עלתה ארצה בספטמבר 1998. כתובתה: פתח-תקוה, רח' בר-כוכבא 52/11.
גליבטר קוניה – משפחתו לא גורשה לואפניארקה, אבל הוריו, ילידי דורוהוי גורשו לטרנסניסטריה.
כתובתו: קוניה גליבטר, רחבת שמגר 22, באר-שבע, 84791

מגורשים מרדאוץ-פרוט

בולגובי אידל
קוז'וקרו שלוים
סולומון דוד – כתובתו הנוכחית: רח' אלפסי 12/35, באר-שבע, 84763
דראבאניאנו ינקו – רח' קרן קיימת 13, 49261
אנגל מיכאל
גולדהפר הרמן – רשום בלוח ההנצחה בביה"כ באשקלון
גריסרו מוריץ – רח' סוקולוב 10, ראשון לציון, 75263
חכמו שמעון מימון ז"ל – אלמנתו: חכמו רבקה – רח' התורן 21/5 חיפה
הטנר אהרן
הרבג'יו שמיל
הרר וולף ז"ל מ- Vîlcovul de Sus – רדאוץ – אלמנתו: הרר חיה, רח' ההסתדרות 147/12, חולון
לאדן סאלו
לייזר ינקו
מוסקוביץ' אברהם – רח' אבן עזרא 533/3, אשדוד, 77622
מוסקוביץ' לייבה ז"ל – אלמנתו: פייגה
מוסקוביץ' – רח' משמר הירדן 1048/33, אשדוד, 77245
רויזנר פישל
רויזנר פרוים
רויזנר איצקו – רח' ביאליק 85/10, באר-שבע, 84288
זילברשטיין אברהם – דרך ההגנה 130/40, תל-אביב, 67422
סטולרו אברהם – רשום בלוח הזיכרון בביה"כ באשקלון
סטולרו דוד
זייכרט אוזיאס
טאלר יעקב
ואגנר סופיה

מגורשים מדאראבאן

גולדשטיין רשלה
גרנפר מויסה
סטולרו מאיר

מגורש ממיכאילן

שטייף מיכאל ז"ל. אלמנתו: זלוטה זהבה שטייף, רח' שלם 20, רמת-גן, 52215

ביקור שורשים בדורוהוי
של ד"ר דולפי מושקוביץ ובתו מונה

שני בתי הכנסת שעדיין עומדים על תילם בדורוהוי

התרגשתי לשמוע על ביקורו של ד"ר דולפי מושקוביץ (בנו של הצלם מושקוביץ הידוע) בחברת בתו מונה, בעיר הולדתו, לאחר עשרות שנים מאז שעזב את דורוהוי.

הבת מונה, שנולדה בארץ ומעולם לא ביקרה בדורוהוי היתה מאוד מעוניינת להכיר את עיירת הולדתו של אביה והמקומות שעליהם סיפר כה רבות. ד"ר מושקוביץ קיבל את הצעתה של בתו ובמאי 1999 הם באו לביקור בעיר, שהשתנתה אמנם רבות, אך עוד ניתן לאתר בה בניינים ומקומות, כפי שהכירו אותם ילידי המקום, מן העבר.

ד"ר דולפי מושקוביץ צילם הרבה תמונות בדורוהוי ומצלמתו הנציחה גם את שני בתי-הכנסת שעוד עומדים על תילם וכן את בניין בית-הספר היהודי לשעבר.

יש לציין שתופעה זו של "ביקור שורשים" של יוצאי דורוהוי בעיר הולדתם נפוצה למדי בין בני העיר והסביבה והדבר מוסיף לתודעה ההיסטורית ולהעברתה מדור לדור.

ש"ד

בית-הספר היהודי לשעבר, שרבים מבני דורוהוי לדורותיהם למדו בו

אילן יוחסין של צבי יוסף

להלן מוצגים שני דפים מתוך אילן היוחסין שבנה צבי יוסף, דור חמישי ליוצאי דורוהוי.

כן מובאת תמונה מן השנים 8–1907 לערך, ובה: בנימין (בויום) מטסארו (במרכז), אשתו שרלוט (לשמאלו) ובתו אנה, אם סבתו של צבי יוסף (מימין).

PHOTO PEDIGREE CHART

Chart No: 5

No. 1 on this chart is
the same person as no. 11
on Chart No. 1

2-Benjamin Matassaru

1-Anna Matassaru
Itchak Josef

3-Charlotte

אברהם לוברבאום

בין שיבה לזיקנה
במלאות 85 לידידנו יחזקאל פרדרו

לדברי הברכה שבהמשך, אקדים תודה אישית לחברי שלמה דוד, על הכבוד (הכפול והמשולש) שחלק לי, בהזמינו אותי להשתתף בשמחת היום ולשאת דברי, ובחלקו לי את הכבוד להימנות בין נשיאי–הכבוד של ארגוננו, ועל יחסו החברי, הכן והמכובד שגילה כלפי, מאז שנות השבעים ועד היום.

וכן תודה לחתן העיקרי של מסיבת היום, ידידי יחזקאל פרדרו הנכבד, שבזכותו ולכבודו אנו יושבים היום שבת אחים גם יחד.

ידידי ורעי מנוער, שלמה משולם דוד, איש רב המסה והמעש, ידידי יחזקאל, חברים וחברות יקרים!

אפתח ברשותכם בדבר תורה ומשל ואסיים בנמשל, וזאת לכבוד הנחגג, חברנו יחזקאל.

השבוע התחלנו לקרוא בתורה בספר השלישי שבחומשי התורה, ספר ויקרא. רובו של הספר, כידוע, הוראות וחוקים הקשורים בפולחן הדתי היהודי.

יוצא–דופן הוא פרק י"ט בפרשת "קדושים", העוסקת ברובה בהסדרת היחסים בין אדם לחברו, כששיאו הוא "ואהבת לרעך כמוך", עליה אמרו חז"ל: זו התורה כולה, ואידך זיל גמור.

לקראת סוף הפרק מצווה עלינו התורה: "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן". לכאורה, מדובר בשתי הוראות נפרדות: 1. היחס לאיש שיבה. 2. היחס לזקן. ולא היא. בשפה הרומנית, שני הביטויים הללו, שיבה וזקן, יש להם משמעות אחת: Bâtrăn. ואילו במסורת שלנו, מבחינים היטב בהבדל הדק שביניהם. כך, למשל, בספר האתיקה שלנו, מסכת אבות, אנו מוצאים בפרק ה': בן שישים לזיקנה, בן שבעים לשיבה. ההבדל ביניהם תלוי בגיל הביולוגי.

אבל התורה מייחדת יחס אחד לבעל שיבה – קימה לפניו (בגלל גילו), ויחס אחר, שונה ומכובד יותר ל"זקן". ורש"י מפרש: זקן – זה שקנה חוכמה. כלומר, היחס המכובד הוא לאישיותו, למהותו של האדם, ולא לגילו. יחס של כבוד והדר.

ובאותו הקשר ובאותו פרק ה' במסכת אבות כתוב: כל מי שיש שלו (שלושה) דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ואלו הם: עין טובה ("א גוט אויג" – במובן החיובי), רוח נמוכה, ונפש שפלה (כלומר, המסתפק במה שברך אותו הקב"ה ואינו חומד משל אחרים).

על ידידנו הנחגג היום אפשר לומר, שכל המקורות שציטטתי, הולמים ומתאימים לאישיותו ולאופיו. יחזקאל עבר ב"ה את משוכת השיבה ואת משוכת הזיקנה, בה הוא ממשיך להחזיק עד מאה ועשרים, ועבר בעוז ובגבורה גם את משוכת הגבורות, אותה הוא מקיים ואנו תפילה שימשיך לקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך, עד 120.

הוא היה והנו בעל עין טובה ולוואי ויתמיד בה עמוע"ש [עד מאה ועשרים]. הוא בעל רוח נמוכה (אנטיתזה של בעל גאווה). והוא בעל נפש שפלה, המסתפקת במה שברכו האלוהים, וחושבני שלו היה רק בעל תכונה אחת בלבד מאלה, גם אז ראוי היה להימנות עם תלמידיו של אברהם אבינו. וקל וחומר.

לפי מסורת ישראל, הקב"ה נוצר חסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו ומשלם גמול לעושי רצונו. אריכות–ימים היא אחת הראיות לגמולו של איש היושר והחסד.

יחזקאל הוא הראייה המכרעת לכך.

יהי רצון שנזכה כולנו ביחד, שהקב"ה יוסיף לו חיים ארוכים נוספים, בריאות ונחת רוח. אמן, כן יהי רצון.

"פריט נדיר לאספנים"
לסבא הוצו במלאות לך 85 ולסבתא נטליה פרדרו,
Fărădaru מזל טוב!

לרגל יום ההולדת של סבא, החל ב-17.3.1999, אנחנו, בני המשפחה מאחלים לך ולסבתא מזל טוב, בריאות, שיבה טובה והרבה נחת, יחד עם בניכם ונכדיכם.

בהזדמנות חגיגית זו, כאשר התכנסנו ביחד לחגוג את ציון האביב ה-85 של חייכם, רוצים אנו לייחד כמה מלים שיבטאו את אהבתנו, הערכתנו ותודתנו לכם, כמקור לחיקוי, כדוגמה וכמופת לנו ולילדינו.

סבא הוצו, זה הכינוי שנדבק לך מזמן, כשיגרה בפי אלה שלהם אתה אבא או חותן, ולא רק לשם פשטות הדיבור, אלא כשם חיבה ואהבה. כינוי זה מסמל עבורנו את דמותך, במהותה השקטה והמרגיעה, סמל ליציבות ודוגמה לדמות אוהבת, אהובה ונערצת.

לא לחינם הפכת לדמות אהודה כל-כך בעיני בני משפחתך, ידידיך ומכריך. נועם הליכותיך, סבלנות וסובלנות שאתה מפגין תמיד ומעשיך הטובים ששמעם הולך לפניך, כל אלה הם הוכחה לחוט השני העובר לאורך כל פעילותך המגוונת במשך כל חייך הארוכים שנתברכת בהם.

לא אנו יכולים לספר על מעשיך ופעילותך הציבורית בתקופה ה"פרה-היסטורית", זאת יציינו ודאי חבריך ומכריך בני גילך; אנו נציין רק שבעינינו, הדור הצעיר, הפכת למעין "פריט נדיר לאספנים", בעל ערך רב בימינו. אילו היית מכונית, ודאי היו מבצעים עליך פעילות שימור, משפצים או מחדשים אותך, על כל חלקיך.

אך כיוון שאתה בן-אדם, אנו מאחלים לך שתישאר כזה עד 120, יחד עם אשתך, סבתא נטליה, ילדיך ונכדיך ותמשיך לשמש לכולנו מקור לגאווה.

אורה, ניר, מיכל, הדס וגדעון סער

עבודת–גמר בבגרות
על תולדות יהודי דורוהוי והמחוז

התודעה של עירנו דורוהוי ועיירות הסביבה הולכת ומתפשטת, לא רק בין יוצאי דורוהוי והמחוז וצאצאיהם, אלה זה מגיע גם לחוגים ולגורמים ציבוריים ואף ממשלתיים, רשמיים.

משרד החינוך ניאות לאשר עבודת גמר בהיסטוריה לבגרות, שנושאה הוא תולדות יהודי דורוהוי והסביבה, פרי עבודתה השקדנית והממצה של התלמידה **ענת וינריב**, מבית–הספר הריאלי בחיפה, בהדרכתו של שלמה דוד וגב' מרים מיקולבסקי, שהוגשה למשרד החינוך בשנת 1996.

העבודה קיבלה ציון: מעולה.

ענת וינריב היא בת לילידת דורוהוי ונכדה לסבים יוצאי דורוהוי ודאראבאן.

סבה היה אדולף רוזן, יליד דורוהוי, וסבתה – בלה רוזן לבית בריל, מדאראבאן.

בית הספר הריאלי העברי בחיפה

340216

עבודת גמר בהיסטוריה

דורות של יהדות וציונות בעיירות מחוז דורוהוי

שם המדריך: דוד שלמה

מגישה: ענת וינריב
כיתה: י"ב 5
טלפון: 04-8557852

העבודה סוקרת שלוש תקופות בחיי הקהילה היהודית בדורוהוי ועיירות המחוז במחצית הראשונה של המאה ה–20: 1. משנות ה–30 עד פרוץ מלחמת העולם השניה. 2. תקופת השואה והגירוש לטרנסניסטריה. 3. החזרת המגורשים מטרנסניסטריה ושיקומם הראשוני בדורוהוי.

ענת השקיעה עבודה רבה באיסוף נתונים, מסמכים, תמונות, מפות, טבלאות סטטיסטיות, ראיונות עם יוצאי דורוהוי, ספרים וחוברות, ובראשם, כמובן, כרכי "דורוהוי – דורות של יהדות וציונות" ורשימתה הביבליוגרפית כוללת 29 כותרים, בעברית, אנגלית, רומנית והונגרית.

בשקידתה, חריצותה, הבנתה בתהליכים ההיסטוריים המתוארים והנבחנים על–ידיה וכן בכושר התבטאות לא מבוטל, הוציאה ענת וינריב מתחת ידיה מחקר רב–ערך ומעניין, ואין פלא שקיבלה על כך את הציון מעולה.

ראיון עם סטליאן לוזניאנו
– מתוך עבודת הגמר של ענת וינריב –

סטליאן לוזניאנו הוא קרוב משפחה שלי.
אביו, עו"ד פטר לוזניאנו היה גיס של סבי, אדולף רוזן, וכיהן כראש הקהילה היהודית בדורוהוי במשך תקופה ארוכה.
ביקשתי מסטליאן שיספר על על סבי ומשפחתו, והנה הדברים, מפיו:
משפחת רוזן גרה בצפון רומניה, קרוב לגבול עם ברית-המועצות לשעבר, חבל בסרביה. זו היתה משפחה של סוחרים. הם גרו בכפר ובעיר, אך שורשיהם היו בכפר אחד ליד הגבול, חוורנה – Haverna שמו. לאביו של אדולף היו אדמות רבות, מעובדות. שמו היה אלי וולף (לופו ברומנית).
במשפחה היו אחים ואחיות על כל שושלתם וצאציהם. אלי וולף ואשתו סופיה. היה להם בן יחיד – אדולף (סבי), ושלוש בנות: גיזלה, סבינה, רבקה.
לייבה. היו לו שלושה בנים: מיכל (מיכאל), יצחק, משה.
צ'אליק – אב לשני בנים: הרשקו ודוד.
אברום – מת בגיל צעיר, באחת הרכבות שבה הובל לטרנסניסטריה. שם הרגו אותו.
(שלוש האחיות אינן נזכרות בפי סטליאן).
לפני מלחמת העולם השניה גרה המשפחה בדורוהוי, עיר קטנה בצפון רומניה. בזמן ההוא היו שם כ-15 אלף איש לערך, מהם כ-11 אלף יהודים. היו יחסים טובים מאוד עם הגויים. כפי שנאמר, עיקר הפרנסה היה במסחר.
בזמן המלחמה, דורוהוי היתה מעין גיטו – יהודים חייבים היו לענוד טלאי צהוב ולעבוד קשה מאוד למחייתם. הם נדרשו לתרום "תרומות" שונות, אך כולם ידעו ש"תרומות" אלה הולכות לכיסו של הצבא הרומני. אז, בזכות כסף ותכשיטים אפשר היה לשרוד. ובאמת, כשהתחילו הפוגרומים, משפחת רוזן ניצלה – הודות לשוחד ששילמה לרומנים בעלי השפעה. אחרי המלחמה, רוב האוכלוסיה היהודית מן העיירות באה והתרכזה בדורוהוי. אז פגש אדולף את בלה (סבתי).
במשך כל הזמן, אדולף עבד עם אלי [אביו], במסחר.
בשנת 1947 נולדה להם בת – סילביה (אמי).
בתחילת שנת 1951 עלו לישראל. העליה היתה בתנאים קשים מאוד, כי אסור היה לקחת [להוציא מרומניה] חפצים ורכוש. חייבים היו להותיר אחריהם כל מה שצברו בעבודתם במשך כל חייהם.
ב-5.5.1990 נפטר סבי, והוא בן 71.
ב-16.11.1994 נפטרה סבתי בלה, כבת 71. שניהם קבורים בבית-העלמין בחיפה.
גיזלה [אחות סבי] נישאה לאלמן עשיר מפתח-תקוה. בנם בנוש (גר בפ"ת) ולו שתי בנות.
סבינה נישא לפטר לוזניאנו, עו"ד, שהיה ראש הקהילה היהודית בדורוהוי, בשנים 1972-1987. בנם הוא סטליאן לוזניאנו. הם עלו לארץ בשנת 1988. פטר נפטר בשנת 1993, בפתח-תקוה.
סבינה היתה מורה בדורוהוי. היא נפטרה ברומניה, בשנת 1984.

(עמ' 154-153)

מרדכי נחמיה

הצוענים של ימי ילדותי

בן יחיד הייתי לאבי משה נחמיה ולאמי סופיה לבית אוסטרזצר. הורי התגוררו זה שנים רבות בדורוהוי, עיירה שכוחת-אל בצפונה של מולדובה, רומניה, שם נולדתי אני ב-7 בפברואר 1925.

גם הורי אמי, הסבא שלמה וסבתא מלכה ובתם שרה, אחות אמי התגוררו בשכנותנו, באותו בית. בקומת הקרקע היתה חנות המכולת של אבא ומעליה - בית המלאכה למזוודות של סבא שלמה, שנעזר בעבודתו בבנו, לופו, אחי אמי. ובחדר הסמוך - המתפרה לדברי קונפקציה של הדודה שרה, שבה עבדו יחד עמה כמה בחורות, בשכר יומי.

המחבר כחייל, בשנת 1951

לביתנו, כלמרבית בתי היהודים בעיירות רומניה לאחר מלחמת העולם הראשונה, טרם הגיע המאור החשמלי וכן מים זורמים בברזים. את המאור סיפקו לנו עששיות הנפט ואת המים שאבנו מן הבאר, שהיתה סמוכה לביתנו.

אולם בלילות שבת ומועדי ישראל הואר ביתנו, בנוסף למנורות הנפט, גם בנרות השבת, עליהן ברכה אמא ברטט של קדושה ובדמעות בעיניה. כי בביתנו נשמרה מאוד מסורת הדורות. אבא לא סטה מאורחות אבותיו והיה אדוק במצוות, קלות כחמורות. לאור נרות השבת, שהפיצו קרני קדושה ורוגע הסבו כל בני המשפחה לשולחן השבת, כשסבא, כוס הקידוש בימינו ובלחן עתיק-יומין הוא מברך על היין ומודה לאדון עולם שציווה לנו את יום קודשו. לאחר שטעמנו מיין הקידוש החלה אמא להגיש לנו ממטעמי השבת שטרחה והכינה עוד מיום חמישי: דגים ממולאים, מרק עוף, בשרים, ירקות וגרעיני דלעת קלויים בתנור, לחם מקמח תירס ממותק ומעדני שבת אחרים. שעה ארוכה ישבנו סביב השולחן ומליבנו נשכחו שכנינו הגויים, מבטיהם הזועפים ואורחותיהם הזרים לנו.

אבל השבת חלפה חיש-מהר וימי החולין שוב התדפקו על דלתותינו.

כמובן, רוב-רובם של תושבי העיירה היו רומנים-נוצרים ומיעוטם -יהודים. משלחי היד שלהם היו יהודיים-מסורתיים, שאיפיינו את המוני בית-ישראל במזרח אירופה: סוחרים ובעלי-מלאכה, רוכלים ופועלים שכירים, כלי-קודש ומלמדים. אבל היו ביניהם גם בעלי מקצועות חופשיים - רופאים, עורכי-דין, מהנדסים וכו', שמרביתם גרו בערים הגדולות ורק מעטים מהם התגוררו בעיירות.

בעיירתנו ישבו גם כמה משפחות צועניות ואיש לא ידע מתי ומנין הגיעו אליה. רבים מהם הועסקו בקרקס שהיה בעיירתנו, שבעליו היה נוצרי, שהתגורר בבית שבבעלותו של סבי שלמה. לכן נהנינו כולנו מ"פרוטקציה", והמשפחה כולה, על שלושת דורותיה היתה מבקרת לעתים מזומנות בקרקס של הגוי הרומני. הקרקס לא היה מצוייד במיטב הציוד המודרני, אבל גם ציודו הפשוט והבלתי מתוחכם לא גרע מהנאתי ביושבי באוהלו.

הוריו של המחבר, סופיה ומשה נחמיה

כולנו התרשמנו מהלהטוטים של ליצני הקרקס, התלהבנו ממופעי החיות המאולפות וביחוד – מהמוסיקה הרומנית הנוגה.

אבל ליצני הקרקס שלנו לא היו מייצגיהם האותנטיים של בני עמם. רוב הצוענים היו נודדים ולא יושבי בית. הם נדדו על פני רומניה כולה. השדה רחב-הידיים והיער האפל היו ביתם. בנדודיהם עברו על פני ערים וכפרים, וכך הם באו גם לעיירתנו. הם לא באו אליה כאורחים קרואים ונכבדים, כי הכל ידעו את אורחותיהם ומעלליהם, כי התחומים בין "שלי" לבין "שלך" מאוד מטושטשים בעיניהם. הם נדדו בשיירות ארוכות של עגלות מחופות מחצלות, בדים או ברזנטים, וכלבים כחושים רצים אחריהם כשומרי רכושם הדל, שלא בא להם מירושת אבותיהם או מיגיע כפיהם. בצבירת רכושם הם לא היו ברורים. כל שניתן היה לשים עליו יד, היה בעל ערך בעיניהם: תרנגולת וחולצה, כיסא וחפצי-בית. לפעמים חזיר, ואפילו פרה. הם היו "אומנים" במלאכתם זו ואיש כמעט לא הצליח לתופסם "על חם" בשעת "מלאכתם" זו.

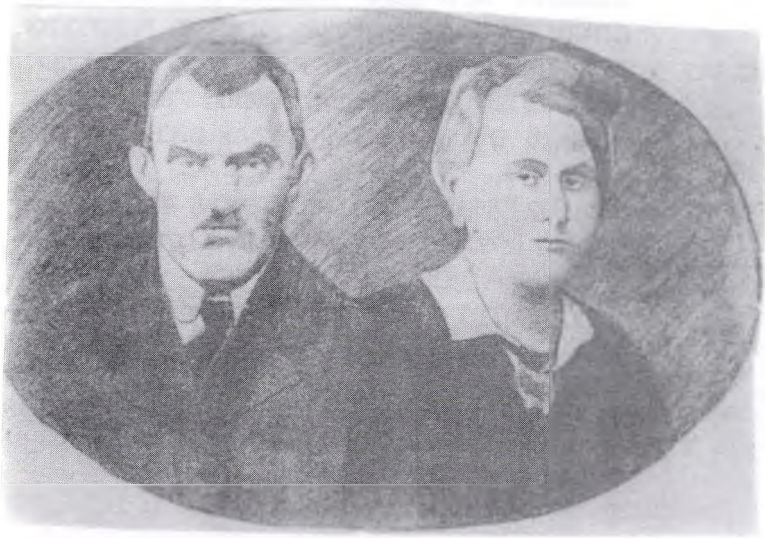

סבא וסבתא של מרדכי נחמיה

ואף על פי כן הם היו עלובי-חיים וגורלם לא שפר עליהם והם ידעו מצוקה וסבל רב. את צערם וסבלם הערו לתוך שיריהם הנוגים, שנפוצו בכל רחבי הארץ. ביחוד הצטיינו הצוענים תופסי כינור, תושבי קבע בערי רומניה, שהיו מנעימים בנגינתם הערבה את סעודותיהם של באיט המסעדות ובתי הקפה בבוקרשט ובערים אחרות.

אסל רובם – כאמור היו נודדים על פני רומניה ואחרי שהייה של כמה ימים במקום אחד, הם נדדו הלאה. גם בדורוהוי הם לא השתהו זמן רב, כי לאחר שהצטיידו מכל הבא ליד, מרכושם של תושבי העיר, הם נטו את אוהליהם בפאתי העיירה, בשדה פתוח. רק הדי נביחות כלביהם בדממת הלילה הגיעו לאוזנינו. למקהלת כלבי הצוענים הצטרפו גם כלבי העיירה, וביניהם גם כלבי, שהרי רק כלב יבין לנפש בן-מינו.

לא ארכו הימים והמוות פקד את ביתנו במלוא אימתו המסתורית. באחד הערבים,

כאשר ביקשתי, כמנהגי מימים להיכנס למיטתו של סבא ולישון אתו, לא הניחה לי סבתא באומרה: הנח לסבא הערב, הוא לא חש בטוב. יירדם במנוחה וייטב לו. אך עם שחר החזיר סבא שלמה את נשמתו לבוראו, והוא שבע-ימים.

מתוך הספר "מארץ התירס לחוף מבטחים"

מפעל רצענות בדורוהוי

תדפיס מתוך

תולדות היהודים ברומניה

ג

בין שתי מלחמות העולם

במחקר על חלקם של היהודים בתעשיה הרומנית [המתפרסם במסגרת תולדות היהודים ברומניה בין שתי מלחמות העולם (ג), מטעם מרכז גולדשטיין-גורן לתולדות היהודים ברומניה, המכון לחקר התפוצות, אוניברסיטת תל-אביב, תשנ"ו] מביא החוקר, אברהם רוזן, מחקר ממצה על חלקם של היהודים בתעשיה הרומנית, כולל טבלה מפורטת של חברות בע"מ ומפעלים שבהם פעלו יהודים (בין השנים 1926 – 1927).

בטבלה זו מופיע גם מפעל "דורוהויול" לרצענות, שהוקם בשנת 1922 בהון עצמי של 4 מיליון ליי וחברי ההנהלה שלו – יהודים: הושע מוסקוביץ' – סגן-נשיא, מקס פישר – סגן נשיא, אברהם קון – מבקר, מ. ברול – דירקטור.

מרכז גולדשטיין-גורן לתולדות היהודים ברומניה
המכון לחקר התפוצות
אוניברסיטת תל-אביב
תשנ"ו

בס"ד

מי שברך

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב
הוא יברך את

כהן מרסל

בן הרמן צבי

בעבור מעשיו הטובים.
בשכר זה הקדוש ברוך הוא
ישמרו ויצילו מכל צרה ומצוקה
ומכל פגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה
בכל מעשי ידיו עם כל ישראל אחיו.

ונאמר אמן

קלף זה מוגש בכבוד, בהוקרה, בחיבה,
בהערכה ובידידות

דוד שלכה
יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

חנוכה, תש"ס - דצמבר [illegible]
[illegible] שנת לכרונת ישראל

יורם מארק-רייך

"על סף האבדון" – ספר חדש של מניה הרמן
זכרונות של ילדה בטרנסניסטריה

נשיאת ארגון "בני ברית" (בחיפה) פירסמה ספר על ילדותה בתקופת השואה

[] מניה הרמן, ילידת דורוהוי, תושבת העיר [חיפה] פירסמה את ספרה "על סף האבדון", שבו היא מספרת את סיפור חייה ומאבקיה לשרוד בשואה [] בעקבות פירסום הספר הגיעו אליה תגובות נרגשות מצד קוראים שונים, וגם ילדיה ונכדיה גילו יותר עניין [] מניה: "פעמים רבות עמדתי מול המוות, ובנס שרדתי".

מניה בילדותה

מניה הרמן, אם לשניים וסבתא לארבעה נכדים, פירסמה כבר כמה ספרים, ולאחרונה הוציאה לאור את ספרה "על סף האבדון" בהוצאת "עקד", ובו היא מגוללת את סיפור חייה כילדה ומאבקה לשרוד בשואה.

איך היו התגובות לספר?

"התגובות היו מרגשות מאוד. האנשים הגיבו באופן אמוציונלי. קיבלתי הרבה מכתבי תגובה וגם שיחות טלפוניות. אפילו שר החינוך המליץ עליו לבתי-הספר, שילמדו אותו בנושא השואה".

איך הגיבו בני משפחתך?

"הילדים שלי בהחלט מתעניינים בנושא השואה ובמה שעבר עלי. לא כל-כך עודדתי את השיחות בנושא זה, כי לא ממש חייתי את זה בחיי היום-יום שלי. אבל בעקבות יציאת הספר גברה המודעות לכך גם בתוך המשפחה".

מניה הרמן משמשת כנשיאת ארגון "בני ברית" בחיפה והיא חברה בהנהלת האגודה לשוחרי הספרות. היא מתעתדת להוציא לאור ספר-המשך, על חייה כנערה בת 17 וקשיי הקליטה שלה במדינת ישראל הצעירה.

בדברי הפתיחה שלה לספר, היא כותבת בין השאר:

"זכרונות ילדותי פוקדים אותי תדיר.

בחלוף שנים כה רבות ערכתי מסע אל העבר הרחוק שלי, אותו הדחקתי כל השנים, ודליתי את המשקע מנבכי העבר, פן יצלול למעמקי ים השיכחה. שיחררתיו מן המחבוא, הוצאתי אותו לדרור, וכך יצא לאור.

העליתי על הכתב את האפיזודות האמיתיות מן השואה, כפי שהן זכורות לי עדיין, אך ללא פירוט-יתר וללא דיוק בשמות ובתאריכים, שנשכחו ממני. הזמן מחק חלק ניכר

מן הזכרונות. ינקתי משורשי הסבל, היסורים והעצב. דלות המלים לתאר את החיים המייגעים, סרי הטעם, את המצוקה שבה התנסיתי בסביבה הזרה והעויינת שלתוכה הושלכנו. חושבתני שלא ניתן לתאר במלים מה שחוויתי בגיל כה צעיר, מה ראו עיני ומה היו תחושותי באותם הימים הנוראים.

רצף הארועים, התמונות וההרהורים הם למעשה פירורים בלבד ממה שעבר עלי במציאות. סבלתי חרפת רעב, מחלות פקדוני תדיר, אך נאחזתי בחיים והבראתי. הקור האוקראיני העז הקפיא את עצמותי, אך גברתי גם עליו. פעמים רבות עמדתי בפני כליון ממש, ובדרך נס שרדתי. מיוסרת ומעונה ולמודת סבל הייתי, אך מוראות הימים ההם לא שברו את רוחי. חושבתני שהחוויות הללו לא ימושו מלבי והצלקת לא תגליד לגמרי".

(מתוך: "ידיעות חיפה", 23.4.1999)

שער הספר

דבר, זיכרון

סבתא אסתר נרצחה. אחיה של מניה מת דקות ספורות לאחר שנולד, בתוך עולם הזוועות. שרשרת ארוכה של ניסים מופלאים הביאה להצלתם של מניה והוריה.

רק כעת, יותר מ-53 שנים לאחר תום מלחמת העולם השניה מעלה מניה הרמן את זכרונותיה כילדה בשואה. הזכרונות הקשים עדיין טריים, וכפי שהיא כותבת, "כתיבתם גואלת מהשיכחה".

הספר מוקדש לזכרם של הוריה. יד ושם, רשות הזיכרון לשואה ולגבורה מצאה לנכון לסייע בהוצאת הספר לאור, וכן גם קרן עמו"ס שליד לשכת נשיא המדינה.

מניה הרמן נולדה בבסרביה. כבת יחידה חייתה בנעימים, במשפחה מפנקת. גם כשפרצה מלחמת העולם, היא לא הבחינה בשינוי מהותי בחייה, פרט לכך שנאסר עליה ללמוד בבית-ספר, דבר שכה נכספה אליו.

פתאום, בלילה אחד פרצו ז'נדרמים [רומנים] לביתם ואילצו את משפחתה להגיעה למקום ריכוז בעיירה. משם החלו במסע רגלי ארוך ומפרך. רבים ניספו במסע זה, רבים נרצחו ובסופו של המסע הם הגיעו לטרנסניסטריה, שם שהו במחנות ריכוז. הוריה הועסקו בעבודות פרך ואביה הפך לשבר-כלי עקב התעללויות שהתעללו בו. בדרך נס שרדה המשפחה מאקציה לאקציה. שיאם של הניסים היה כאשר הגרמנים ריכזו את כל היהודים שעוד נותרו לפליטה והתכוננו להוציאם להורג, לפני נסיגתם מן האיזור. לפתע פרצו חיילים רוסים לתוך המבנה ושיחררו את הנדונים למוות, ממש רגע לפני שנרצחו.

בזכות זכרונה המדוייק, שאצר היטב את התמונות, מתארת המחברת את הזוועות, ללא עידון וניפוי.

מניה הרמן זכתה לשרוד, לעלות לארץ ולהקים משפחה. היא כתבה שני ספרי ילדים, וכן את "נטיפי כמיהות גנוזות". כמו את ספריה הקודמים, גם את "על סף האבדון" מעטרים איוריה, בהם המוטיב החוזר הוא אנשים לכודים ברשת. פה-ושם מופיעים תצלומים מילדותה. בסוף הספר צרור שירים, אף הם מפרי עטה, המתארים את הגירוש לטרנסניסטריה.

לאחר שניצלו, הוריה של מניה הרמן דיברו בפתיחות ובאריכות על הזוועות שעברו. בתם שתקה והדחיקה.

הוריה כבר הלכו לעולמם וספר זה מנציח את הסיפור, שרק כעת אזרה המחברת אומץ לדלות מזכרונה ולספרו לעולם.

(מתוך: העיתון "כלבו", 25.12.1998)

חיים חדשים בדורוהוי

– קטעים מן הספר –

דורוהוי, עיר–מחוז ברומניה. שם נמצאו יהודים רבים, כולל חלק ממשפחת אבי, ששרדו מהשואה. הם הגיעו לפנינו וכבר הספיקו להתבסס קמעה במקום. פרנסתם היתה מצויה בקושי רב, אך הם לא סבלו ממחסור.

בשובינו ממחנות הריכוז, קרובינו קיבלו אותנו בסבר פנים יפות ועזרו לנו לשקם את חיינו. הם שכרו עבורנו דירה צנועה, בת חדר ומטבח. בהשוואה למגורינו הקודמים, נראתה הדירה כארמון מפואר. אמא טיפחה וקישטה את הדירה בטוב–טעם. אבא מצא מקור פרנסה. אמא החלה גם היא לעסוק במסחר. שניהם הרוויחו מעט, אך זה הספיק לקיומנו בכבוד. חיינו היו צנועים מאוד.

הייתי עדיין ילדה, אך מבוגרת מבחינה נפשית. למעשה, דבר לא עניין אותי מלבד לימודים. הייתי צמאה ללמוד ולרכוש השכלה. כיוון שלא ידעתי קרוא וכתוב כראוי, לא יכולתי להשתלב במסגרת לימודים רגילה, אמא השיגה עבורי מורה פרטית, שהכינה אותי באופן מזורז ואינטנסיבי במקצועות שנלמדו בבית–הספר. הייתי חרוצה ומתמידה. המורה התרשמה ממני לטובה והיא המליצה עלי בפני ועדת הבחינות והם החליטו "להקפיץ אותי כיתה". עמדתי בהצלחה בבחינות והתקבלתי ישר לכיתה ג'.

במשך שש שנות שהותנו בדורוהוי חלף תור הילדות והחלו לפרוח וללבלב הנעורים. כולם שיבחו את הופעתי החטובה. הוזמנתי לכל המסיבות בבתי החברים והיטבתי לרקוד. השתלבתי יפה מבחינה חברתית ולימודית.

לימודי נקטעו בסוף הכיתה העשירית. הורי החליטו לעלות לארץ–ישראל. נותרה לי עוד כיתה אחת, כדי לסיים את התיכון [ברומניה] ולקבל תעודת בגרות. תיכננתי ללמוד לימודים אקדמיים והצטערתי שלא הספקתי לסיים אפילו את התיכון.

הורי הגישו בקשה להגר לארץ–ישראל. הבקשה אושרה. חששתי שנתחיל לנדוד, כבעבר. התאקלמתי יפה בדורוהוי, הצלחתי בלימודי, רכשתי לי חברים. היה לי טוב, לעומת מה שחוויתי בשואה. פחדתי לעזוב שוב. אך הניתוק היה בלתי–נמנע. היה לנו תאריך מסויים שבו הצטווינו לעזוב את רומניה ולא רצוי היה להפסידו. ושוב ארזנו מזוודות. בלב כבד ובחששות נפרדתי ממורי ומחברותי. עזבנו את העיר דורוהוי, הפעם, מרצוננו. הגענו לעיר קונסטנצה ומשם עלינו ארצה באוניה "טרנסילבניה", באביב 1951.

כאן הגענו לחוף מבטחים, לאחר שהצלחנו לעלות על הגל בים הסוער של החיים. כאן הצמחתי את עץ חיי, שהסתעף והניב פירות.

ציורים של מניה הרמן

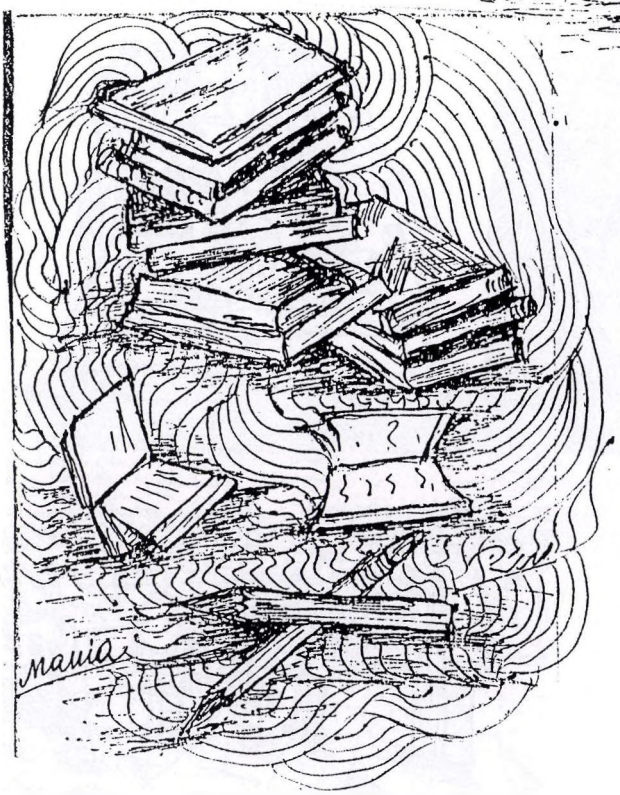

ציורים של מניה הרמן

יוסף סקג'יו

חגיגת הבר-מצווה שלי נהפכה ליום אבל

ביום זה נערך הפוגרום בדורוהוי

שמי **יוסף סקג'יו**, יליד דורוהוי, 9 ביולי 1927. בנם של **פסח ואתל סקג'יו**. אבי היה חייט (לכפריים). גרנו ברחוב בשוטה 3 בדורוהוי.

בנוסף לי, היו להורי עוד שלושה בנים: **חיים, בני ובן-ציון.**

בין הארועים הראשונים שזכורים לי היטב, היה אחד שחל בדיוק ביום הבר-מצוה שלי. זה היה באחד ביולי 1940. ואז החלו כל הצרות.

בבוקרו של היום הקיצי הזה התעוררנו בשמחה לקראת עלייתי לתורה וחגיגת הבר מצוה שלי.

הלכנו לכיוון בית-הכנסת, (סייבל שיל), מול בית-הכנסת של הסנדלרים (די שיסטער שיל). אותו יום, החזן היה בחור כבן 15, **יוסף טלפלר**, בנו של **יענקלה איציק הרש.** כמקובל בקהילות יהודיות, ובדורוהוי בכלל, ארוע זה היה בבחינת חג ממש ורבים מבני העיירה באו להשתתף בשמחתי.

אך בהמשכו של יום זה נהפכה שמחתנו לאבל: בשעות אחר-הצהריים הובא למנוחות

יוסף סקג'יו עם אשתו ריסלה, בתו של לייב קוז'וקרו, בעל טחנת הקמח בדורוהוי

משמאל לימין: ריסלה, יוסף, בן-ציון, מריטה; לפנים אריה, בנם של ריסלה ויוסף, כיום בן 36, נשוי + 2

חייל יהודי, שנהרג ליד הרצה, בעת נסיגת הצבא הרומני מבסרביה. גם לארוע זה התקבצה ובאה העיירה כולה ובית-העלמין היה מלא מפה לפה.

במהלך ההלוויה נאספו חיילים רומנים ופתחו באש על המשתתפים בלוויה.

הטבח נמשך כמה שעות והתפשט גם אל תוך העיר, ורק משהחל לרדת גשם זלעפות, פסקו החיילים מן הטבח.

בפוגרום זה נמנו כ-70 הרוגים ועוד כ-100 פצועים מיהודי העיר.

בין ההרוגים בבית-העלמין היה גם אותו נער שרק בבוקר עבר לפני התיבה בעת עלייתי לתורה. קורבנות אחרים היו **קלמן** הסנדלר ואשתו, שהשאירו אחריהם חמישה יתומים, בגילים 7 עד 16.

בעת הפוגרום בחוצות העיר, הרגו הרומנים כל יהודי שמצאו ברחוב.

אמי ואבי החליטו לברוח ולהסתתר בבית סבי מצד אבא, ברחוב סואורלוי מס' 8. כשהגיעו לשם, הם מצאו שם כחמישים איש, שגם הם ברחו מבתיהם ובאו להסתתר בבית סבי. בערב שמענו דפיקות בדלת. כשפתחנו, עמדו מולנו שני שכנים, אברהם בלאו ואשתו. מאחוריהם עמדו כ-20 חיילים, שאיימו עלינו, שאם לא נצא מיד, הם יירו בנו בתוך הבית. כשיצאנו, הם הפרידו בין הגברים לנשים וילדים. כל הזמן הזה נשמעו היטב קולות הירי בכל רחבי העיר.

במשך שלושה ימים לא ידענו מה עלה בגורלם של הגברים שנלקחו על-ידי החיילים והיינו בטוחים שהם נהרגו.

קבוצה של עשרה גברים הובלו אל מחוץ לעיר, במטרה להורגם. במקרה עבר שם בכרכרה קצין בשם קפיטן ואסלוי. הוא שאל את החיילים מי האחראי ביניהם. אחד החיילים הציג את עצמו כאחראי וטען שקיבל פקודה להרוג את האנשים הללו. הקצין שלף תעודה והזדהה כמפקד הרגימנט (גדוד) 29 חי"ר [שבסיסו היה בשולי העיר]. הקפיטן הורה לקבוצת החיילים להוביל את האנשים למחנה הגדוד, ואוי לו לאחראי אם תיפול שערה אחת מראשם של היהודים הללו. "אני אבוא אישית לבדוק מחר את מצבם של האנשים, ואני מקווה שלא יחסר איש מהם!" הוסיף הקצין בעל התכונות האנושיות הנדירות.

לפי פקודתו המפורשת של הקצין הובאו הגברים היהודים למחנה 29. לאחר יומיים הם הוצבו לעבודות שחורות בחצר הפרפקטורה (רשות מינהלית איזורית). על כך נודע לנו כעבור כמה ימים. לאחר זמן קצר הם שוחררו וחזרו למשפחותיהם.

הרומנים ניסו להצדיק את הטבח הזה בטענה שהחיילים הרומנים שנסוגו מבסרביה, לפי האולטימטום של ברוסים, זעמו על היהודים שהביעו את שמחתם והשפילו את החיילים הנסוגים.

לאחר הארוע הזה השתרר שקט מתוח, שנמשך כמה חודשים.

באחד הימים בחודש ספטמבר או אוקטובר (1941) נתקבלה הוראה לכל יהודי דורוהוי להתאסף בתחנת הרכבת, עם מטען של תיק-יד בלבד. הוכנסנו לקרונות בקר, ללא חלונות או פתחי אוורור, 50 איש דחוסים בכל קרון. החיילים הבריחו את הקרונות מבחוץ והרכבת נסעה במשך לילה ויום, עד שהגיעה לעיירה אטאקי בבסרביה, על חוף נהר הדנייסטר.

במשך הלילה הוצאו האנשים מן הקרונות והובלו רגלית, מרחק של כחמישה-שישה ק"מ, בחושך מוחלט. ילדים וזקנים רבים לא עמד להם כוחם והם כשלו בדרך. החיילים ציוו להשאיר אותם שם. כשהגענו לשפת הדנייסטר העמיסו אותנו על רפסודות בצעקות וקללות, והעבירו אותנו לגדה השניה של הנהר, שרוחבו היה

שם בערך קילומטר. הורידו אותנו בעיירה מוגילב. משם הובילו אותנו במסע רגלי שנמשך 12 יום, כשביום משתרכים בשיירה ארוכה, ובלילה ישנים תחת כיפת השמים. זכור לי שבמסע זה עברנו את העיירות: שארגורוד, מוראפה, קראסנה, וורושילובקה. בעיירה זו נשארנו עד סוף שנת 1943.

שלושה אחים ושתי גיסות במשפחת סקג'יו. מימין לשמאל: יוסף וריסלה, בן-ציון, פייגה וחיים סקג'יו

בשנתיים 'אלה, היו אלה הילדים בעיקר שהצליחו לפרנס את משפחותיהם, כאשר הם מצליחים להתחמק בזריזות מן הז'נדרמים הרומנים ולהגיע לכפרים בסביבה, שם קיבצו נדבות, בעיקר מזון עבור משפחותיהם. את משפחתנו הכניסו לבית בשטח כ-60 מ"ר, יחד עם עוד כחמישים נפש. כמובן שמיטות לא היו. אספנו מעט קש ופיזרנו על הרצפה, וכך העברנו את הלילות בצפיפות נוראה.

בתנאים אלה אין פלא שמהר מאוד פרצו מחלות (טיפוס), אנשים מתו מרעב, מקור ומתנאי חיים בלתי אנושיים.

חלק מן הגברים הועסקו בעבודות כפיה על-ידי הצבא הרומני. גם אני נלקחתי לעבודה, למחנה עבודה במקום ששמו היה הרושינקה.

לוורושילובקה הגענו כ-1000 איש. בדצמבר 1943 כששוחררנו משם, נותרנו 250 נפש בלבד. מתוך אלה ודאי מתו נוספים מאוחר יותר, ממחלות ומתנאי הקיום הקשים.

ישראל (טולי) אברהם

עליה מוצלחת

אני, ישראל (טלי) אברהם, בנו של פרוים אברהם מדורוהוי ואשתי לעתיד, שרה כץ (ילידת סאוון), הגענו לדורוהוי בשנת 1943 מטרנסניסטריה ובעיר זו הקמנו את המשפחה שלנו. נולדו לנו שלושה ילדים: רינה, ינקו וגידי. שלושתם למדו וגמרו אוניברסיטה ביאסי. עכשיו, הבת רינה ברקוביץ היא רופאת-ילדים בקרית-ים; ינקו – מהנדס חשמל בחברת החשמל וגידי הוא פרופסור למתמטיקה ועובד בבנק לאומי, בתחום המחשבים.

עלינו לארץ בשנת 1974 והתמקמנו כולנו, עם הילדים, באיזור חיפה והקריות. למן היום הראשון שעליתי ארצה אני עובד בקו-אופ צפון, עד היום הזה. אנו, אשתי שרה ואני גרים בקרית אליעזר ואוהבים מאוד את המקום.

יחד עם זאת, אין יום שאיננו נזכרים בחיים שהיו לנו בדורוהוי, באנשים שהכרנו, השכנים שהיו לנו – כמו משפחת דוידזון, ואחרים.

למזלנו, העליה מרומניה היתה גדולת-מימדים ומוצלחת מאוד ועד היום אנו שומעים על אנשים שהיו איתנו בדורוהוי ואנו וילדינו שומרים על קשר עם חלק מהם.

ואם מדברים על משפחה, רוצה אני להזכיר את ששת הנכדים שלנו. לחמישה מהם יש תואר אקדמי בתחומים שונים: רפואה, משפטים, הוראה, סוציולוגיה ומחשבים.

שני האחים שלי, מרצ'ל שטרנר וסופי אברהם, גרים גם הם באיזור חיפה.

אחי הקטן, סמי אברהם קוטר ז"ל נפל במלחמת השחרור, בחודש אוגוסט 1948, בקרב על ירושלים, במסגרת חטיבת "הראל". בן 19 בלבד היה בנופלו. על דמותו ונפילתו יש רשימה בכרך א', עמ' 290.

אבי, פרוים אברהם ז"ל נרצח בפוגרום בדורוהוי, בחודש יולי 1940.

ישראל אברהם (לפנים, במגבעת) בחברת אשתו שרה (מימין) ובחברת יתר בני המשפחה עומדים מאחור – מימין לשמאל – בניהם: רנה, ינקו וגידי

לזכר משפחת בוכבינדר

הזוג המופיע בתמונה, בשורה האחורית משמאל הם מנדל בוכבינדר ואשתו ז"ל. שניהם נפטרו בטרנסניסטריה, יחד עם ילדיהם הקטנים. הבחור הצעיר העומד מאחור הוא בנם בוציו. ליד הזוג בוכבינדר – הזוג מוניו בוכבינדר וארוסתו פריצי. לידם, האשה ולידה תמונת הגבר, המושתלת, הם הורי – אמי היא יטי לבית בוכבינדר ואבי – משה בזנר. אנו, משפחת בזנר, גרנו ברדאוץ–בוקובינה. הזוג מימין – זוניו בוכבינדר ואשתו. הוא ושלושת ילדיהם נרצחו ליד הבוג.

בשורה התחתונה: חנה בוכבינדר בחתונתה, עם בעלה מרכוס פסחוביץ' (כנראה) (שני מימין). ביניהם סבי וסבתי יעקב וצפורה בוכבינדר. סבי היה סופר סת"ם וכורך. הם חיו בעיירה סירט. סבי נפטר במוגילב. הילדה ביניהם היא אחותי, פנינה סרי, החיה בתל אביב. קיצונית מימין היא פפי בוכבינדר. בתה, צפורה פוליטי חיה בארץ. פפי בוכבינדר (רודיך) נפטרה בארץ.

התמונה צולמה בשנת 1936 בערך.

הביאה לדפוס: **ריטה כהן**, ירושלים

זיו דינס

דורוהוי – ממבט של צבר

במשך שנים, כאשר שמעתי את השם דורוהוי, משהו נצבט בתוכי.
כשנער ישראלי נוסע לרומניה, מיד בהגיעו לשם, הוא מקבל הלם. השוני בין ישראל, כמדינה מערבית, מן המתקדמות בעולם, לבין רומניה, בתחומים כה רבים, הוא גדול כל כך! אי–אפשר שלא להתרשם מכך. ואם יש שוני בין הערים הגדולות, הרי דורוהוי על אחת כמה וכמה.
את דורוהוי אפשר למצוא רק במפה מפורטת למדי. היכן שוכנת דורוהוי באמת?
כדי להגיע לדורוהוי המוחשית, יש לנסוע ארבע שעות ברכבת מאסף מיאסי, עיר הולדתה של אמי, רכבת העוברת רק מספר פעמים מועט ביום, והיא מגיעה ממש "עד סוף העולם", אי–שם בפינה הצפון–מזרחית של רומניה.
אולם קיימת גם דורוהוי שונה לגמרי.
דורוהוי תמיד מצטיירת לעיני (כפי שאבי, יליד העיר, תיאר לי אותה) כעיירה שלווה, מלפני כמה עשרות שנים, עם תרנגולות, סוסים ופרות בכל פינה.

זיו דינס ואביו יצחק ב"ביקור שורשים" בדורוהוי, 1994

המלה דורוהוי היתה והינה בעינינו תמיד המחמאה הגדולה ביותר שאפשר היה לקבל. היא הצטיירה בעיני כמין עיירה אוטופית, שכל היוצאים ממנה חייבים להיות

מושלמים, ואולי גם שונים בצורה זו או אחרת.

במשך זמן רב רציתי לראות את דורוהוי זו, להיווכח בעצמי מה יש שם, מדוע היא מיוחדת כל-כך?

מיד בהגיענו לדורוהוי, הלכנו לחפש את ביתו לשעבר של אבא, בית ישן, שניצב בין "Trei Lumini" – "Podul de Piatră".

הבית, שהיה כה יפה בעיני דמיוני, וכה מיוחד במינו, נראה במציאות כבית ישן, אך בכל-זאת בעל קסם מיוחד משלו. בית עם באר במרכז החצר, ממש כפי שסיפר לנו אבא.

ביתו של יצחק דינס בדורוהוי, משמש עכשיו כחנות מכולת

עברנו לבית ממול, אל השכנים. שתי אחיות, אחת מהן בגיל מופלג (אינני בטוח שהיא עצמה יודעת את מספר שנותיה המדוייק), חיות בבית ממול, עם גינה בצידו. הן נזכרו במשפחתנו מיד. השם דינס פתח מיד הרבה דלתות. "מה, אתה דינס? דינס מישראל? בוא, היכנס. איפה היית כל השנים?"

לא אשכח את האנשים שבאו והסתכלו עלי. ילד בן תשע באותה תקופה, והם כאילו הכירו אותי! קשה היה לי להאמין. הם ראו אותי, וחשבו שאני אבא שלי, מלפני 40 שנה...

מי שיבוא היום לדורוהוי, לא ימצא עיירה סוגה בשושנים. מי שיבוא לשם, יראה בה הרבה דברים שכנראה לא רצה לזכור מן השנים ההן. אך עדיין יוכל לחוש בקסם.

אני לא חושב שאפשר להסביר את הקסם הזה שבעיר דורוהוי. אולי זו ההיסטוריה, קסם האגדה והנוסטלגיה. אך לעניות דעתי, כל מי שהוא דור שני ומעלה ליוצאי דורוהוי, חייב להתנסות בכך. הוא חייב לראות את רומניה בכלל ואת דורוהוי בפרט.

אחד המקומות המרשימים שבהם ביקרתי בדורוהוי, הוא בית-הקברות היהודי. במקום זה קבור אביו של אבי, סבא סלומון ז"ל, שמעולם לא הכרתיו. אף-על-פי-כן

אני חושב שחובה לבקר במקום, להתייחד עם בני המשפחה הקבורים שם ועם האנדרטה לזכר היהודים בני העיר שנרצחו וניספו בשואה.

כל מכרי, חברי וידידי אומרים עלי שאני ישראלי וציוני גאה, אך בהיותי דור שני ל"רומנים", דור המשך לבני דורוהוי, יש בליבי פינה חמה לעיירה זו, אי-שם בגבולה הצפון-מזרחי של רומניה.

יצחק דינס ובניו שלמה (מימין) וזיו (משמאל) בבית-העלמין בדורוהוי, וליד האנדרטה לקורבנות השואה (1994)

דב הר-ציון

אוטוביוגרפיה קצרה

חיים ושרה הרצנו - הר ציון וילדיהם דב וחנה, לאחר מלחמת השחרור, 1949

שמי דב הר-ציון, דולפי הרצנו לשעבר. נולדתי בדורוהוי בדצמבר 1938 להורי שרה וחיים הרצנו ז"ל.

יחד עם כל יהודי דורוהוי גורשנו לטרנסניסטריה. על כך סיפרה בהרחבת-מה אחותי חנה.

לאחר עלייתנו ארצה למדתי בבית-חינוך בחדרה, "ארלוזורוב" כיום.

בסיום לימודי בבית-הספר הטכני של חיל האוויר שירתתי כמכשירן-חשמלאי במטוסי החיל.

לאחר שחרורי מצה"ל ולימודי טכנאות מכונות, עבדתי במפעל "פרי זה" כמנהל אחזקה עד 1988 ולאחר-מכן, באותו תפקיד - במפעל השימורים של יכין בפתח-תקוה.

בשנים האחרונות ניהלתי את האחזקה במפעל "גת" גבעת-חיים, עד צאתי לפנסיה מוקדמת.

אני נשוי לתמר, לבורנטית במקצועה.

יש לנו בן, מיכה הר-ציון, שנולד ב 15.7.1966. הוא רואה חשבון, נשוי לאורלי, כלכלנית בבנק ישראל. יש להם בת, דנה שנולדה ב-24.1.1999.

אבי נפטר בשנת 1989 ואמי - ב-1997. יהי זכרם ברוך.

הסנדלר-האמן של קיבוץ עין שמר - דברים על קברו של חיים הר ציון -

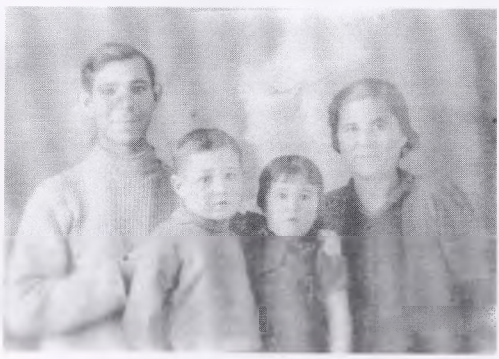

משפחת הרצנו, לאחר שובה מטרנסניסטריה, דורוהוי, 1945

חיים יקר!

חברי עין שמר באים להיפרד ממך פרידת עולמים.

ארבעים שנה עבדת בעין שמר, בן-בית

אהוד, אהוב ומקובל על כולם, ותיקים וצעירים, נערים וילדים, שהכירו והוקירו אותך על נאמנותך, חריצותך ותבונת כפיך, שהיו למופת.

בתבונת כפיך הפכת את הסנדלריה שלנו לסדנת יצירתך. אהבת את עבודתך הצנועה והיא החזירה לך אהבה והזינה את נפשך. משך ארבעים שנה, יום-יום "סינדלרת" על שולחנך הנמוך, ששימש לך כבית יוצר, לבטא את כישוריך הברוכים. כקוסם העושה מעשי להטוטים החזרת נעורים לנעל מזדקנת ובחומרים קשים, נוקשים יצקת רוח חיים, מעשה ידי אמן.

ניחומים לשרה, אשתך הנאמנה, לחנה ודב, לנכדים ולכל המשפחה.

יהי זכרך ברוך ושלום לעפרך.

יצחק ורחלקה

שרה וחיים הר ציון ובנם דב, 1964

מצבת ההורים של דב הר ציון, בבית העלמין בחדרה

חנה ברקו

נולדתי לתוך המלחמה

שמי חנה ברקו, לשעבר חנה-לאה הרצנו - הר-ציון.
נולדתי בדורוהוי, ב-6.11.1941 להורי שרה וחיים הרצנו - הר-ציון ז"ל.
התקופה היתה קשה, מלאת תלאות ופחדים. ימי מלחמת העולם השניה. יהודים גורשו ממקום מושבם, במחוזות צפון רומניה, ובמיוחד מדורוהוי ועיירות המחוז.
את אבי לקחו למחנה עבודה ביאסי. אמי נשארה עם שני ילדים קטנים - אליעזר ז"ל ודב יבלח"א - ובהריון מתקדם (איתי).
וכך נולדתי לתוך התופת הזאת.
כשהייתי רק בת כמה ימים, גורשה משפחתי לטרנסניסטריה, למחנות הריכוז מוגילב ושארגורוד. היהודים המגורשים חיו שם בתנאים בלתי אנושיים, ללא מזון וללא תנאים סניטריים. האנשים מתו ממחלות, מקור ומרעב.
אחי אליעזר נפטר בהיותו רך בשנים ומקום קבורתו לא נודע.
בתום המלחמה חזרנו לדורוהוי ונפגשנו עם אבא, שאז ראיתיו בפעם הראשונה. אז הוא התבשר על מות בנו הבכור, אליעזר ז"ל.
בקיץ 1946 יצאנו מרומניה ליוגוסלביה ומשם הפלגנו באוניית מעפילים "הגנה" ב 24.7.1946.
הגענו לארץ בחוסר-כל ממש, כיוון שהאוניה עמדה לטבוע ונאלצנו לזרוק את כל מטלטלינו לים. רק כך ניצלנו.
בבואנו לארץ התגוררנו תקופה מסויימת אצל משפחת אבי בחדרה, שעלו ארצה כחלוצים, לפני המלחמה. משפחה זו כללה את הוריו של אבא, שמעון וטובה, האחיות מינה וריקה והאחים שמואל ויעקב ומשפחותיהם.
לאחר תקופת התאקלמות קצרה שכרו הורי דירה בשכונת נחליאל בחדרה. אבא עבד בכל עבודה מזדמנת ואמי עבדה במשק-בית. כעבור זמן קצר פרצה מלחמת העצמאות. אבי גוייס לצה"ל ושרת כשנה. לאחר מכן התקבל כסנדלר בקיבוץ עין שמר, שם עבד כארבעים שנה, עד צאתו לגמלאות.
כאשר הורי התבססו מעט, הם רכשו בית, שבו גרו עד מותם.
אני למדתי בבית-החינוך (יסודי) "ארלוזורוב" ואחר-כך בבית-ספר מקצועי לבנות.
את שירותי הצבאי עשיתי כנהגת וטלפנית בקצין העיר תל-אביב.
בשנת 1961 התחתנתי עם חברי בני ברקו ז"ל. יחד אתו חיינו חיים של אהבה ונחת. הקמנו משפחה נפלאה. נולדו לנו שלוש בנות:

* מלכה - נולדה ב-5.5.1963. נישאה לאילן אוסטפלד ב-1985 ולהם שלושה בנים:
  עוז - נולד ב-25.8.1988
  צור - נולד ב-4.5.1991
  נוה - נולד ב- 26.4.1995.
* ברכה - נולדה ב-21.6.1966. נישאה ב-1992 לשלום זלקה. להם בת ספיר, שנולדה ב-6.11.1993.
* זוהר - נולדה ב-26.5.1978. לומדת בפקולטה למדעי התזונה ברחובות.

לתוך התופת נולדה
מחזה קצר מאת מלכה אוסטפלד

פרולוג

המספרת: לזכרם של סבי וסבתי האהובים חיים ושרה הר–ציון, יהי זכרם ברוך, ולזכר בנם הבכור אליעזר ז"ל, שניספה בשואה.
ובשבילכם, אמי היקרה חנה ואחיה דב, שתזכו לחיים ארוכים ואושר. החלטתי להנציח את סיפור ילדותכם הכאוב.

קריין: הנאצים החלו במסע כיבושים ברחבי אירופה. הם השתלטו על קהילות יהודיות והוציאו משפחות מבתיהן.
כדי לשמן את מכונת הכיבוש הנאצית, הם לקחו את הגברים, שיכלו לעסוק בעבודות המלחמה, אל מחנות עבודת הכפייה, ואת הזקנים, הנשים והילדים, שאינם יכולים לשמשם למטרות עבודה, שלחו ברכבות המוות או ירו וקברום בבורות גדולים. היו כאלה שנתמזל מזלם בתוך התופת והם נשלחו לבתיהם – אל הרחובות.

המספרת: כך גם משפחת אמי. כאשר כבשו הנאצים את רומניה ונכנסו אל העיירה דורוהוי, הם ערכו בה סלקציה. את סבי חיים לקחו יחד עם גברים נוספים אל מחנה עבודה ביאסי, ואת סבתי שרה שלחו מביתה, יחד עם שני ילדיה, אליעזר הבכור, שהיה בן שלוש, ודובי, בן השנתיים. סבתי, שכרסה בין שיניה, נאלצה לעזוב את ביתה ולנדוד ברחובות. אליה הצטרפו במסע אחיותיה הינדה ומינה וילדיה של הינדה. הם יצאו אל דרכם כשבידיהם מעט מזון ותכשיטים, אותם הצליחו להבריח מביתם.

מערכה א'

(תפאורה: מעט עצים פזורים ברקע, כשבצידה השמאלי של הבמה ניצב קיר של מבנה.)
(משתתפים: שרה ושני בניה, אליעזר ודובי. שתי אחיותיה של שרה, מינה והינדה. ילדיה של הינדה, משה–לייב, חיים, פבל, רוזה וחנה. המשתתפים נודדים ומחפשים מחבוא.)

דובי: אמא, קר לי וכואבות לי כל–כך הרגליים.
שרה: עוד מעט, דובלה, נמצא מקום לנוח בו, גם לאמא קשה, אבל יהיה טוב.
אליעזר: אמא, אני רעב. רוצה לאכול. מה יש לך בשבילי? אני רוצה את אבא שלי. איפה אבא, אבא'לה שלי?
שרה: מיין טייער קינד – בני היקר, תכף אמצא אוכל. אולי נמצא אצל הרומנים הטובים והם יעזרו לנו.
חנה (בתה של הינדה): אני שומעת קולות ירי. אני פוחדת. אני רק בת עשרים. אני לא יודעת מה קורה עם החתן שלי. מה עשינו, שכל הרע הזה מגיע לנו?
הינדה: הרגעי, חנה'לה. יהיה טוב. אלוהים איתנו וישמור עלינו.
משה–לייב (בנה של הינדה): הנה מבנה. בואו נסתתר בו עד יחלוף זעם והגרמנים יילכו מפה. (כולם מסתתרים במבנה.)
אליעזר (בבכי): אמה'לה, קר לי כל–כך. אני לא מרגיש טוב. כואב לי כל הגוף.
שרה: בוא אל אמא. אני אחבק אותך וייחם לך. (אליעזר מכורבל בחיק אמו).
חנה (ידיה על אוזניה): הרעש ממשיך (ברקע נשמע קול ירי). מתי, מתי כבר ייפסק כל הבלגן הזה? אני כבר לא יכולה יותר. (הרעש מפסיק) סוף–סוף שקט.
מינה: צריך להמשיך וללכת. צריך לברוח מהאיזור הזה, הוא שורץ גרמנים. אבל לאן? לאן?

חנה: דודה, אני אבדוק מה קורה. אם השטח ריק מנאצים, נוכל להמשיך ללכת.
מינה: חנה'לה, תזהרי.
חנה (צוחקת): יהיה טוב, דודה. מה את דואגת? (מוציאה את ראשה מהמחבוא ומציצה). יופי, נראה לי שהשטח נקי. כן, אין כאן גרמנים. (חנה יוצאת עוד שני צעדים. נשמעות יריות. חנה נפגעת בראשה, נופלת מתבוססת בדמה).
המספרת: חנה נפגעת מיריות הגרמנים ומתה במקום. היא היתה כמעט בת עשרים ואחת במותה. (כולם מקיפים אותה וממררים בבכי).
הינדה: ילדתי היקרה, בתי, מאמה'לה שלי. אני לא מאמינה. למה לא מתתי במקומך?
חיים: די, אמא, די! מה זה יעזור לנו? צריך לברוח מכאן.
המספרת: כך המשיכו בנדידתם, כשמדי פעם, רומנים, גויים טובי-לב, החביאו אותם בבתיהם ונתנו להם מעט מזון להחיות את נפשם.
בזמן הנדודים כרעה סבתא שרה ללדת, וכך נולדה אמא שלי. סבתא, כמובן, בלי לחשוב פעמיים, קראה לה על שם בת אחותה – חנה.

מערכה ב'

(משתתפים: סבתא שרה עם שני בניה וחנה'לה התינוקת, הנישאת על הידיים, האחיות של שרה וילדיה של הינדה).

שרה (מחזיקה את בתה חנה על הידיים ומדברת אליה): חנה'לה שלי, נולדת לתוך המלחמה ואמא לא יודעת איפה אבא. חנה'לה, יכולת להיות האושר עלי אדמות בשבילו, אילו הכל היה כשגרה.
אליעזר (משתעל כל הזמן): אמא, קר לי, כואב לי. אני לא מרגיש טוב. אני רעב (ממרר בבכי).
מינה (נוגעת במצחו של אליעזר): שרה, בואי הנה. אליעזר חם. הוא ממש רותח. (שרה מוסרת את חנה'לה הקטנה לידיה של מינה. נוגעת במצח בנה. נכנסת לפאניקה).
שרה: הינדה, מינה, הילד חם ומשתעל כל-כך (מחבקת אותו). הוא נחנק לי בידיים. מה אני עושה? מה אני עושה?
הינדה: אוי ואבוי! שרה, אני חושבת שזה טיפוס ואין לנו תרופות, ואפילו לא משקה חם. (אליעזר ממשיך להשתעל, עד שקולו נדם).
שרה: אליעזר! לייזר! ענה לי, בני. ענה לי... הוא לא עונה... הוא לא עונה... (בוכה בקול גדול).
מספרת: הילד איננו עונה. וכי איך יענה? הוא גווע ממחלת הטיפוס ולא ניתן היה להביאו לקבורה כדת.
וכך, במשך שלוש שנים נדדו ממקום למקום. עברו עיירות וכפרים, בפחד רב פן יתפסום הגרמנים. מדי פעם עזרו להם גויים טובים ונתנו להם מעט מזון ומחסה.
משנסתיימה המלחמה חזרו אל עיר הולדתם, דורוהוי, שם נפגשה שרה עם בעלה חיים, כשהיא מבשרת לו שבנם אליעזר ניספה ויש להם בת בת שלוש ושמה חנה, אותה הוא זכה לראות בפעם הראשונה.
מינה, אחותה של שרה לא זכתה להיפגש עם בעלה משה. הוא נספה במלחמה.
לאחר תלאות אלה עלתה משפחת אמי בשנת 1946 לארץ, בעליה הבלתי לגאלית, באוניה "הגנה".

– סוף –

מרב שרי

מעל למסעדה סינית בתל–אביב חגגו את הפסח באי בית התמחוי לזכרה של הרבנית ברכה לופוביץ מדורוהוי

הרבנית חנה טייטלבוים לבית לופוביץ' אירחה בסעודת החג האחרונה, ביום חמישי בערב, כ–30 עניים – קשישים, חסרי בית, חולי נפש. בבית–התמחוי שלה, הקרוי "הכנסת אורחים", בקומה שמעל למסעדה סינית יוקרתית בתל–אביב, מתארחים ביום חול רגיל כמה עשרות אנשים, הסועדים את ליבם בארוחה. בימי חג ושבת מתארחים שם כמאה איש במשך היום. חלקם לנים שם.

בחוץ יש שלט קטן: "בית המדרש באר מים חיים, משפחת הרבנית לופוביץ'". הדירה בת חמשת החדרים משמשת כבית–מדרש, בית–כנסת, בית–תמחוי והוסטל. חדר הכניסה משמש גם כעזרת נשים. ליד שולחן מכוסה במפה צחורה מסבות שתי נשים.

האחת, כבת 60, מספרת בגאווה, שהיא מסייעת לרבנית בנקיון. מתברר שמקצת מן הסועדים הקבועים מסייעים לרבנית בעבודה המרובה, בקניית מצרכים, התקנת הסעודות, הדחת הכלים וכביסת המצעים.

האשה השניה היא קשישה, שמתקשה לתקשר עם הסביבה. פניה חרושות קמטים, על ראשה מטפחת, ששיער מדובלל מציץ מתחתיה. היא לבושה במעיל מרופט ונועלת נעלי בית. בעבר היתה חסרת–בית, באחרונה נמצא לה מעון בדרום העיר.

בבית–המדרש שולחנות ארוכים, מכוסים מפות צחורות. בין המסובים משפחה – זוג עם בן ובת. הבן, נער כבן 17, חובש קסקט. הוא מדבר מלים לא ברורות, לא לעניין. אחותו הקטנה מתיישבת עם אמה בעזרת הנשים ומחייכת חיוך סקרני.

כמנה ראשונה מוגשים לשולחנות מרק ומצות, דגים ותפוחי–אדמה. יש גם חמוצים וחזרת. כמנה עיקרית מוגש עוף וקיגל. לקינוח יש "קומפוט", לפתן של תפוחי–עץ. התפריט המזרח אירופי טרי, ערב לחיך ומשביע. בהגשה ובהדחת הכלים מסייעים במרץ בניה הגדולים של הרבנית והבת מרים.

אמה המנוחה של הרבנית חנה, **הרבנית ברכה לופוביץ' [לילדת דורוהוי]** אשתו של רבי משה יצחק לופוביץ', ייסדה את בית התמחוי בבוקרשט, בירת רומניה, שם התגוררה המשפחה עד עלייתה ארצה, ב–1964. הרב שימש גם חלקית, כאדמו"ר. לאחר שהמשטרה החשאית של צ'אושסקו שמה עין על המוסד, הציעו השלטונות לרב לצאת לישראל. כך עשה. מאז פועל בית התמחוי בתל–אביב. מאז פטירת בני הזוג, מנהלת בתם את המקום.

"לא כל האנשים קבועים, רובם מתחלפים", מספרת הרבנית חנה. לא כולם דתיים. בין הבאים חיילים וגם גויים – עובדים זרים. שיכורים היא מקפידה לא להכניס. העבודה תופסת את כל שעות היום. עלות המזון היא אלפי שקלים לחודש.

בשל ההוצאות המרובות לחסרי הבית והנזקקים, נאלצת הרבנית למשוך כספים מחסכונות שצבר אביה, המיועדים לילדיה. "בעיריה וברבנות הציעו תמיכה, אבל אמרו שננהל דו"חות מסודרים. יש לנו קבלות על כל ההוצאות, מים וחשמל, קניית העופות והדגים. אבל מאיפה ניקח כסף לשלם לרואה חשבון, שיעבוד צמוד אלינו ויערוך דו"ח?" היא שואלת.

(הארץ, 19.4.1989)

"ובחרת בחיים" – הגדת יום השואה

בפתח-תקווה פועלת עמותה ששמה – "עוד דרך לזכור" – מצביעה על פעילותה ותפקידה: למצוא דרכים נוספות ושונות כדי להנציח את זכר הנספים בשואה.
יו"ר העמותה, גב' רחל מנדולה חיברה "הגדה" ליום השואה, לשימוש ולהקראה ביום השואה.
נוסח ההגדה מובא בזה:

עמותת "עוד דרך לזכור"
ת.ד. 836, פתח-תקוה - 49107

הגדת יום השואה

כתבה: רחל מנדולה

"ובחרת בחיים" (דברים י"ט)

(תחילה אפשר להדליק ששה נרות לזכר ששת המיליונים שנספו.
(2 נרות קטנים לזכר הילדים, 2 נרות בינוניים לזכר ההורים ו-2 נרות גבוהים לזכר הסבים, שנספו)

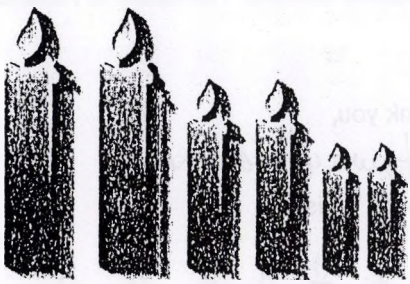

להקראה בתחילת הערב.

בערב זה אנו מתאספים ואנו מספרים,
לזכר ששת המיליון שנחרו בחיים,
ולא עלה בידם.
לזכר ששת המיליון שנספו,
לכל איש, אישה וילד.
מידי יום ביומו,
מידי שעה בשעה,
מידי דקה בדקה,
בחרו בחיים כנגד מבקשי מותם,
לכבוד המתים, לכבוד השורדים,
לכבוד הנספים, לכבוד הניצולים,
לכבוד הניצולים שהיו במחנות,
לכל אלו שהרוח הרעה לא הגיעה אל סף ביתם.
לכל איש, אישה וילד.
שכוונו לפתרון הסופי
לכבוד כל איש, אישה וילד
שממשיכים את שרשרת הדורות
לכבוד הדורות שיבואו
בשם כולם נאמר
עם ישראל חי

מומלץ שהמשפחות ידברו על השואה, על גבורתם של הנספים, הניצולים וחסידי אומות העולם, בהתאם לגילם של ילדי המשפחה.

להקראה בסוף הערב

שלעולם לא אחווה חוויה של לא איש,
שלעולם לא אתייחס לאחר כאל לא איש,
שתמיד כבודי האנושי יישמר,
שתמיד כבודו האנושי של כל אחר יישמר,
שאני ואנחנו וכל אחר נשמור על כבודנו.

חיפוש קרובים

Howard Weisman
384 Beverly Drive
Jefferson, Ohio 44047
USA

Dear Members of the Boiangiu, Solomon, and Leibovici Families,

Let me introduce myself, I am Howard Weisman. I am looking for my family from the Dorohoi area of Roumania. My grandfather came to America in 1904 at the age of 18 years to live with his half brother Samuel Weisman. Weisman is probably an American name.I believe his Roumanian name was Morres (Moishe) Boiangiu. His father was Pincu Boiangiu and his mother Lillian (Leah) Solomon.

Pincu had another and first wife Minnie(Malka) Leibovici who died. Pincu married Leah Solomon at this time. There were 10 to 12 children total from both marriages. Pincu was a baker and the family may have been in the grain or horse business also. Morris(Boiangiu) Weisman and Samuel his half brother had one other family member come to the USA who I am trying to Locate. After World War II Moishe sent food and medicine to his family in Roumania. Some of the family survived the war. Then the packages and letters stopped going through to Roumania and all contact with the family was lost. If this is your family please write and correspond with me. The family in America is large, diverse, and doing very well.

Thank you,

Howard Weisman

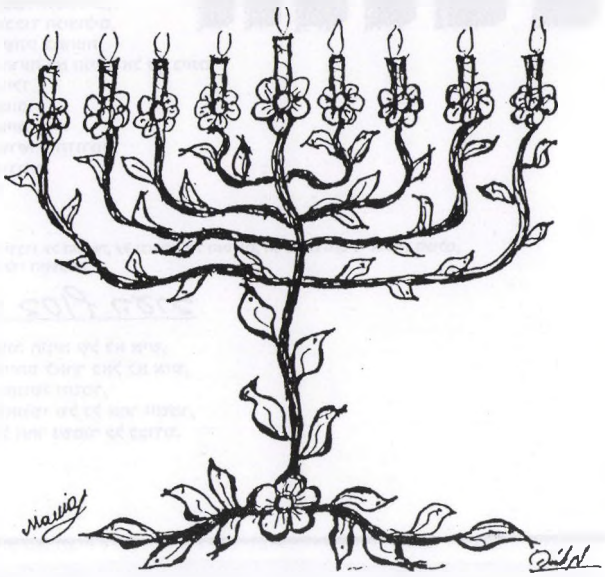

מקור נאמן

לכבוד

מר שלמה דוד הי"ו
יושב-ראש ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה
*הנדון: **ספרו החדש "דורוהוי והסיבה" חלק רביעי***

בשמחה רבה נתקבלה הידיעה על הופעת ספרו החדש, חלק רביעי של תולדות יהודי דורוהוי, לאחר שספריו הראשונים תמו ואזלו מן השוק.
ללא ספק ישמשו ספריו החשובים מקור נאמן ובלתי נדלה לאותה תקופה סוערת בהיסטוריה היהודית של יהודי רומניה ויאירו נתיבות להולכים לאורם.
אציין לברכה את שיתוף הפעולה המועיל ביננו בהשלמת פרטים היסטוריים וביוגרפיים, להשלמת הסדרה המונומנטלית, "האנציקלופדיה לחכמי רומניה".
אודה לו אם יואיל בטובו לשלוח לספרייתנו את ספרו החדש, לתועלת שוחרי היסטוריה, הוגיה ולומדיה, ובעז"ה נשלח אליו בל"נ [בלי נדר] את החומר שהננו מו"ל [מוצאיים לאור] מעת לעת.

בצפיה לספרו,
אברהם יעקב סלמון,
מזכיר ועד חסידי שטפנשט,
רבי עקיבא 93, בני-ברק.

מפעל מיוחד במינו

"דורוהוי" – כרך 4 , ליקט וערך שלמה דוד.

כמו שלושת הכרכים הקודמים, "דורוהוי" כרך 4 יצא לאור בצורה גרפית מצויינת, כשמובאים בו נתונים היסטוריים וארועים מחייהם של בני קהילת דורוהוי והסביבה.

יש לי העונג לקבוע, שכרכי "דורוהוי" הם מפעל מיוחד במינו. הם נקראים בעניין ובהנאה על–ידי כל אחד, לא משנה מהו מקום מוצאו.

ללא ספק, השגו של הסופר שלמה דוד ראוי לציון ועל כך אנו מברכים אותו מכל הלב.

ג. מוסארי

REVISTA FAMILIEI, 1/10/98

יופי של ספר

לשלמה דוד, שלום רב,

אלף מלים לא יספיקו להלל ולשבח את המפעל החשוב שעליו אתה עמל, ופריו – בינתיים – הכרך הרביעי המונומנטלי של "דורוהוי".

יופי של ספר! מאמרים, תמונות היסטוריות, קטעים דוקומנטריים חשובים – וכל זה בעריכה טובה וקפדנית, ומה לא!

בתור ילדה (קטנה יחסית) לא הספקתי לספוג הרבה מסביבתי במיכאילן, כי מלחמת העולם טרפה לי – לנו – את כל המהלך הרגיל של חיינו. לכן נהניתי כל–כך לקרוא כל דף וכל פיסקה, מהם אני לומדת על מקורותי ועברי. תחילה זה נראה היה לי כל–כך רחוק בזמן, והנה, לאט–לאט זה הופך להיות מוחשי, שהרי מדובר בבית הורי וסבי, שבו רחשו חיים רק תמול–שלשום כביכול.

אני מקווה שעוד יהיה המשך למפעל חשוב זה של הנצחת יהודי דורוהוי ועיירות המחוז ואני שולחת לך עידוד במפעל החשוב שאתה עוסק בו. כה לחי!

מרים וולפסטל (ספיר)

ירושלים

לכבוד

מר דוני מילוא
ראש העיר תל–אביב

שלום רב מכובדי!

מאוד מאוד התרגשתי לקרוא את מכתבך החביב, המביע הוקרה למפעל ההנצחה שלנו, שנעשה על פני ארבעה כרכים מונומנטליים, וכן בתחומים אחרים.
אנו קהילה יהודית יחידה בעולם, שהצליחה להוציא לאור ארבעה כרכים, הכוללים סך–הכל כ–3,000 עמודים, וידנו עדיין נטויה.
מכתבך הלבבי יוקרא מעל במת האודיטוריום ב"ערב חגיגי" ב–22.10.98, ב"בית אריאלה" תל–אביב, ואנו עדיין מקווים כי יתאפשר לך לכבד אותנו בנוכחותך המכובדת.
מכתבך גם מיועד להיכלל בכרך החמישי והאחרון שאני מתכוננים להוציא לאור בשנת 2000 הבעל"ט.

תודה על ברכותיך הלבביות! ***שלמה דוד***
יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

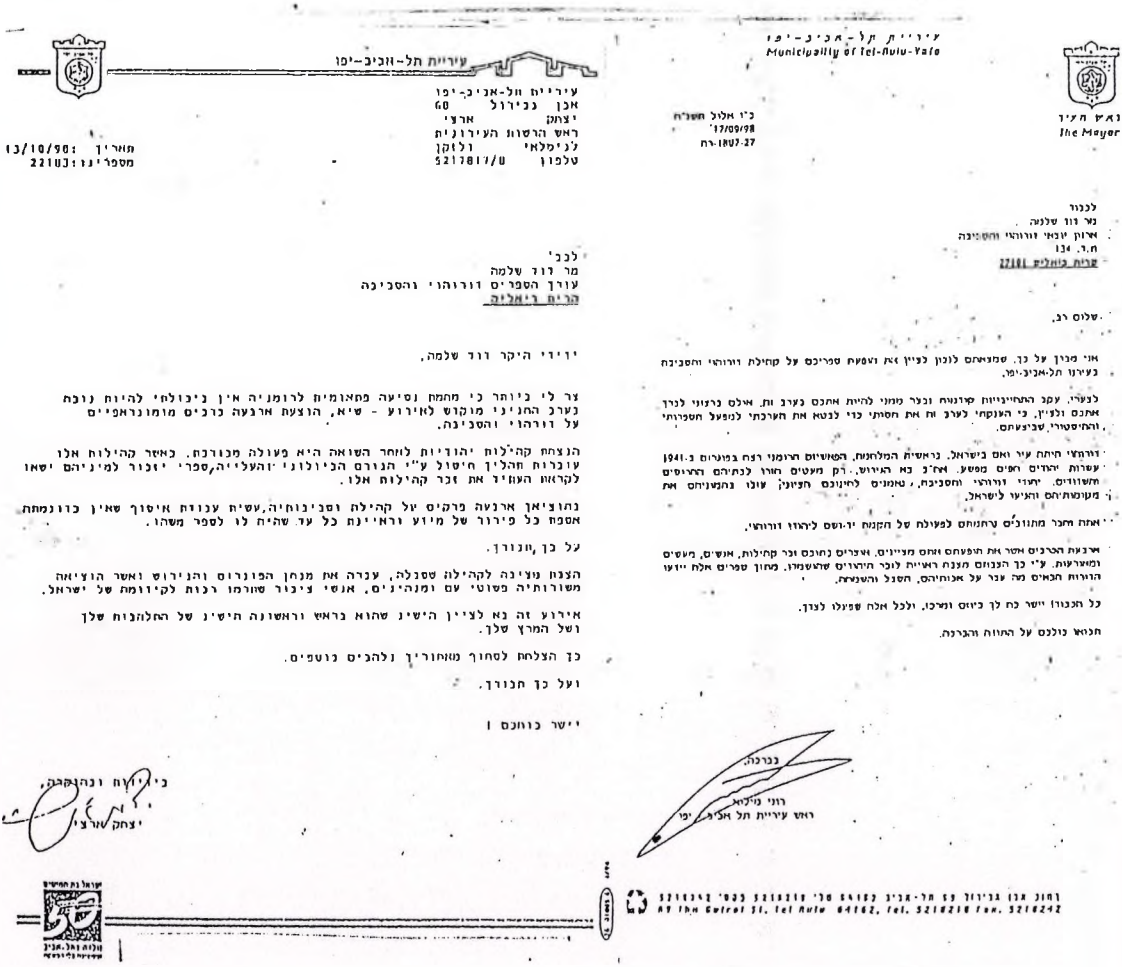

עיריית תל-אביב-יפו
Municipality of Tel-Aviv-Yafo

ראש העיר
The Mayor

כ"ו אלול תשנ"ח
17/09/98
27-1807-רת

לכבוד
מר דוד שלמה
ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה
ת.ד. 134
הרצליה 46101

שלום רב,

אני מבין על כך, שמציאתם לנכון לציין את יובלה של קהילת דורוהוי והסביבה בעירנו תל-אביב-יפו.

לצערי, עקב התחייבויות קודמות ובגר ממני להיות אתכם בערב זה, אולם ברצוני לברך אתכם ולציין, כי העובדה בערב זה את חסרתי כדי לבטא את הערכתי למפעל חשיבותי, והחיסטורי שביצעתם.

דורהצי היתה עיר יהם בישראל. בראשית המלחמה, השלישים הרומני רצח במערום כ-1941 עשרות יהודים רבים מספיע. אח"כ בא הגירוש, רק מעטים חזרו לבתיהם הבהרוסים משוודים. יתידי דורוהוי והסביבה, נאמנים לחינוכם חציונ עזבו בהשגיחם את מעוטתיהם והגיעו לישראל.

אתה חבר מתוכנים בתחנתם לפעולה של הקמת יד-ושם ליהודי דורוהוי.

ארבעת הכרכים אשר את תפעתם זאתם מציינים, ואצרים בתוכם זכר קהילות, אנשים, מעשים ומאורעות. ע"י כך הנכחם מצנת ראויה לזכר היהודים שהשמידו. מתוך שפרים אלה ייזעו הדורות הבאים מה עבר על אבותיהם, חשבל והשגיחה.

כל הכבודו יישר כח לך ביוזם ומיכז, וללכל אלה שפעלו לצדך.

חבואה בולכם על התוזה והברכה.

בברכה,
רוני מילוא
ראש עיריית תל אביב-יפו

מחוז אבן גבירול 69 תל-אביב 64162 טל' 5216218 פקס' 5216242
At the Detroit St. Tel Aviv 64162, Tel. 5216218 Fax. 5216242

עיריית תל-אביב-יפו

עיריית תל-אביב-יפו
אבן גבירול 69
יצחק ארצי
ראש הרשות העירונית
לענייני דלקן
טלפון 5217817/8

תאריך: 13/10/98
מספרינו: 22103

לכבי
מר דוד שלמה
עורך הספרים דורוהוי והסביבה
הרים ריאליה

ידידי היקר דוד שלמה,

צר לי ביותר כי מחמת נסיעה פתאומית לרומניה אין ניכולתי להיות נוכח בערב החגיגי מוקדש לאירוע - שיא, הוצעת ארבעה כרכים מומונראפיים על דורהוי והסביבה.

הנצחת קהילות יהודיות לאחר השואה היא פעולה מבורכת. כאשר קהילות אלו עוברות מהלין חיסול ע"י הנורם הביולוגי והעלייה,ספרי יזכור למיניהם ישאו לקראת העוזיד את זכר קהילות אלו.

נתוציאן ארבעה פרקים על קהילה וסביבותיה,עשית עבודת איסוף שאין כדוגמתה. אספת כל פירור של מידע וראיינת כל עד שהיה לו לספר משהו.

על כן, מובורך.

הצגת נעיצה לקהילה שסגלה, ענרה את מנחן הפוגרום והגירוש ואשר הוציאה משוורותיה פשוטי עם ומנהיגים, אנשי ציבור שומרו רבות לקיומת של ישראל.

אירוע זה נא לציין הישיג שהוא בראש וראשונה חישיג של החלהבות שלך ושל המרץ שלך.

כך הצלחת לסחוף מסחורין ולהביס נוטפים.

ועל כך תבורך.

יישר כוחכם !

בכבוד ובהוקרה,
יצחק ארצי

דאראבאן

העגלון היהודי של פעם בדאראבאן

נוך אוסף האמנות של יד ושם

ארנולנד דגני (1909-1985), עובדי כפייה בטרנסניסטריה, 1942

יפה וזאב יוקליה

זאב יוקליה – יליד 24.11.1930, דאראבאן.
אמו: חייקה.
אביו: אידל – יהודה אברמוביץ'-יוקליה. הוא נפטר בערב יום כיפור תרצ"ו (1935), כאשר זאב (אז – וועלוואלע) היה בן חמש. זאב זוכר שסבו מצד אמא, ר' לייב, יהודי ירא-שמים, עם זקן ארוך, היה לוקח אותו פעמיים ביום לבית-הכנסת "האדום" די רויטע שול – לומר קדיש אחר אבא.

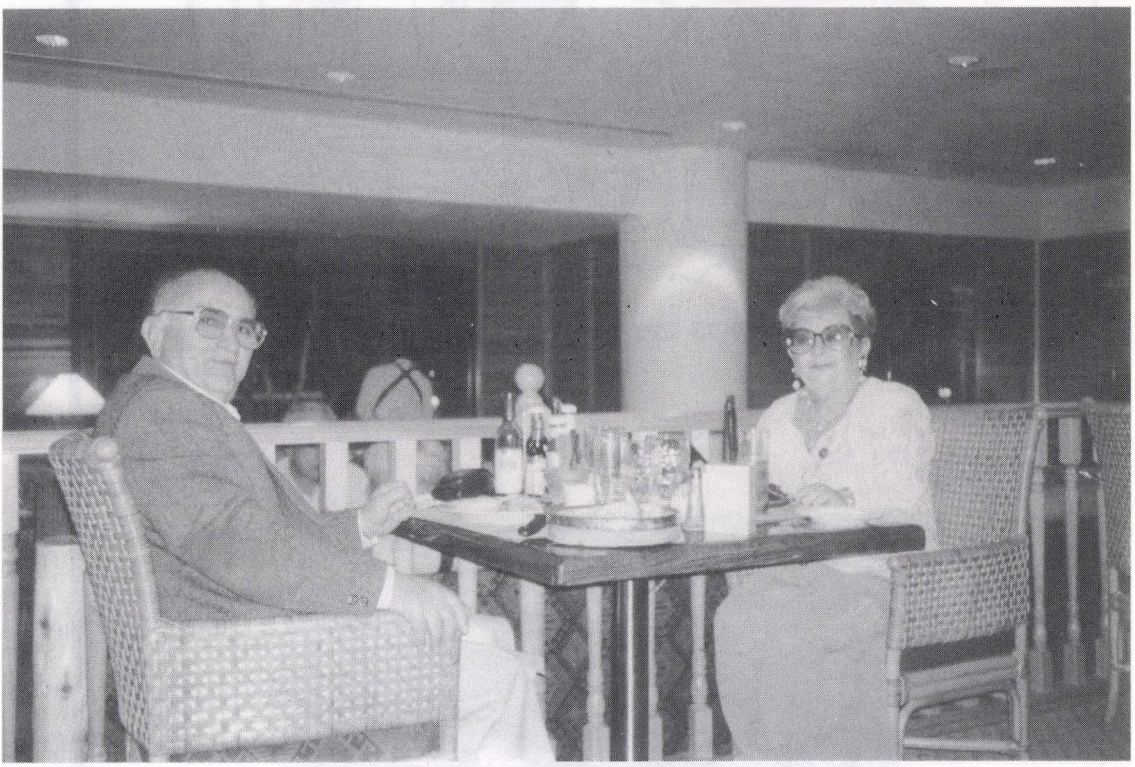

יפה וזאב יוקליה, לאחר יובל שנים

לזאב שלושה אחים ואחות (שנפטרה):
אברהם ז"ל. בתו – שלי.
יצחק – גר ברעננה, אב לשניים: מירה ויהודה.

פני ז"ל – נפטרה לפני שנה. התגוררה בעכו. בנה: יהודה.
שם המשפחה של אביהם היה **אברמוביץ'**; עד היום לא ברור למה לילדיו הדביקו את השם **יוקליה.**
זאב, שהיה בן הזקונים, נקרא על שם הרב וועלוואלע מדאראבאן.
כאשר נפטר אביהם, היה האח הבכור בן 12. הוא נרתם לפרנסת המשפחה, יחד עם דודו, אח של אמא, יצחק לייבוביץ' ז"ל.

סבתי וסבי ביחד

זאב למד בחדר ובבי"ס העממי, בעיקר למד ב"בית-הספר של החיים".
סבא לייב היה איתם בטרנסניסטריה וניספה שם מרעב ומחלה.
בהתחלת המלחמה נשלח זאב עם משפחתו למחנות של חשודים כ"קומוניסטים" ב-Târgu Jiu, אח"כ בלוגוז', הוחזר לדורוהוי ומשם נשלח לטרנסניסטריה, כאמור.
זאב זוכר שכאשר הגיע לדורוהוי כילד, הוא עבד כעוזר ל-sacagiu (מוביל מים) והביא מים לבתי התושבים, כדי להתפרנס.
הוא זוכר את מורהו, דוד אידלמן, שלימד אותו בדאראבאן. אחר-כך, בארץ, היה פוגש אותו בעפולה, ואף התרים אותו על קמחא דפסחא.
אחרי שובו מטרנסניסטריה הוא חזר לדאראבאן ושהה שם חודשים ספורים בלבד. הוא עבר לבוקרשט ולמד בבית-הספר "Ciocanul" (הפטיש), אחר-כך עלה ארצה, דרך קפריסין.
בבואו ארצה שהה שנה וחצי בקיבוץ גבעת השלושה, שם כתב יומן (שחלקו מתפרסם בתרגום לעברית, כאן, בהמשך).
הוא התגייס לצה"ל ב-1948 ונלחם במלחמת השחרור במסגרת חטיבת השריון 7, עם הקמתה. השתחרר בדרגת סמל. עם הזמן השתתף כחייל מילואים כמעט בכל מלחמות ישראל ויש לו כמעט את כל האותות המעידים על כך.
עם שחרורו מצה"ל עבד בעבודות שונות: סבלות, נהגות, חקלאות. בשנת 1953 התחתן עם יפה לבית ברקוביץ', אף היא מדאראבאן. על כך יש לבני הזוג סיפור קטן: בהיותו נהג, נסע פעם באיזור בית-החולים "אסף הרופא". בצד הכביש ראה אחות עומדת ומרימה יד, לעצור טרמפ. זאב עצר לה ואסף אותה למכוניתו. כאשר התחילו לדבר, התברר להם ששניהם מדאראבאן. מאז הם לא נפרדו יותר.
בשנת 1960 רכש תחנת דלק ופיתח אותה כל הזמן.
היה ממקימי בית-הכנסת בשיכון העממי ברעננה ותרם ארון-קודש לזכר הוריו, יחד עם אחיו ואחותו.
זאב הוא אדם צנוע ונחבא אל הכלים, רודף חסד וצדקה.

יפה יוקליה

יפה וזאב, חברים, 1952

יפה נקראה בנעוריה אלה ברקוביץ'. היא ילידת דאראבאן, 1933.
הוריה: רשלה ז"ל ולופו ברקוביץ' ז"ל, יליד הרצה.
יש לה אח – בנימין ברקוביץ', גר בעפולה.
אמה של יפה נפטרה בדרך למוגילב. סבלה מחוסר תזונה וקפאה מקור.
סבתה ריבה נפטרה בטרנסניסטריה. את הסבא אינה זוכרת. היא זוכרת רק שהרבנים מפשקאן, כאשר היו באים לדאראבאן, היו מתארחים אצל דוד שלה, יוסף הרשקוביץ', שהיה מנכבדי הקהילה.
בהיותה בת חמש נתייתמה יפה מאמה. אביה נשלח לעבודות-כפייה והיא הוכנסה לבית-יתומים במוגילב.
מטרנסניסטריה היא חזרה לרומניה והגיעה לבוקרשט, לשם הגיע גם אביה והם נפגשו מחדש. היא למדה בבי"ס "Focşăneanu". היא היתה פעילה בתנועת "דרור-הבונים". אביה היה רביזיוניסט.

יפה, תלמידת בי"ס לאחיות, 1951

בשנת 1950 עלתה המשפחה ארצה – אביה, שהתחתן שנית, יפה ואחיה בנימין. הם שהו במעברת עין שמר. יפה למדה סיעוד ב"אסף הרופא", עבדה כאחות מוסמכת במרפאה, עד פרישתה לפנסיה, בינואר 1999.
לפני כ-20 שנה גילתה בעצמה יפה כשרון יצירה אמנותית בציור ועשרות ציוריה מקשטים את קירות ביתה. היא עוסקת גם בפיסול. כן היא עובדת יום בשבוע, במרפאה, בהתנדבות. היתה פעילה שנים רבות בוועד למען החייל.
לאביה יש אחים ואחיות: הרשקו, משה, אהרן, חייקה ופייגה. כולם ילידי הרצה. כולם היו בטרנסניסטריה.
דודתה, אדלה הרשקוביץ'-דוידזון זוכרת איך זרקו את אמא של יפה, הקפואה

למוות, אל השלג, מבלי לקבור אותה.
ליפה וזאב יוקליה בן ובת, ונכדים:
ראובן – בן 45, עובד עם האב בניהול תחנת הדלק. אשתו: סילביה – מורה. להם ארבעה ילדים: חן – (בת 18), טלי (15), עדן (10) ואופק (3).
חדוה דינור (40) – מורה. בעלה: עקיבא – מהנדס מחשבים. ילדיהם: הילה (18), עומרי (14), שיר (7).

מבור המוות – לארץ החיים
יומנו של ולוולה

מחברת עם רשימות שונכתבו [ברומנית] בשנת 1947 בקיבוץ נבעת השלושה, בידי הנער זאב–ולוולה יוקליה, יוצא דאראבאן.
באחד הקטעים מיומנו מתאר הנער זאב איך קבוצת ז'נדרמים רומנים בטרנסניסטריה החליטו להרוג אותו ואת אחיו ושני בני דודים שלהם, כיוון שהתחמקו מן הגיוסו ויצאו לקבץ נדבות בכפרים, כדי לקיים את משפחותיהם. אחד החיילים התנדב לירות בהם, אך ירה באוויר והניח להם לברוח.

אני נזכר שבהיותי בן שש איבדתי את אבא ונשארנו ארבעה ילדים – שלושה בנים ובת. אז לא הבנתי אל נכון שאבד לנו ראש המשפחה. כאשר כל המשפחה ישבה שבעה, באבל, אני שיחקתי בחוץ, עם הילדים. דבר אחד הפריע לי: שכל יום, במשך שנה שלמה, סבא שלי היה מעיר אותי כל בוקר ולוקח אותי לבית–הכנסת, וכן גם בערב, לומר קדיש. אבא שלי מת ביום מיוחד במינו בלוח העם היהודי – ביום כיפור. ואני רציתי מאוד להגיע כבר ליום כיפור הבא, כדי להשתחרר מן הצורך ללכת כל יום לבית–הכנסת...

בבית המשיך להתנהל אורח החיים היפה, כבימי חייו של אבא. רק אמא, אחד האחים ואחותי, שהיו יותר גדולים ממני, רק הם היו עצובים. אחי הגדול, שמו אברום ושם האחות – פייגלה. שם האח השני איצקו, ואני, הכותב זאת, שמי ולוולה. אברום לקח על עצמו את עיסוקו של אבא, כלומר מסחר. הוא נהפך למפרנס של המשפחה. עיסוקו של אבא היה מסחר בביצים. הוא ייצא ביצים לחו"ל, וזה היה כמובן קשה לו לאברום, שהיה רק בן 12. המצב במשפחה החל להיות קשה. למען האמת, אבא

יפה וזאב יוקליה ליד קבר אביו של זאב, בבית-הקברות בדאראבאן

השאיר די הרבה כסף, אבל גם בבאר, המים יורדים. אמא היתה מודאגת מאוד לגבי אברום, שהוא עובד קשה מאוד, שהרי הוא עדיין ילד, ולא הרשתה לו לעסוק במקצוע.

לי מלאו שבע שנים ונכנסתי לבית-הספר ורק אז נוכחתי לדעת מה זה כשיש לך אבא. לא היו לנו ספרים. הספרים היו של איצקו, אחי השני, שהיה בכיתה ב'. היו לו ספרים חדשים, של כיתה א', ובהם למדתי אני. אחותי פייגלה, שהיתה בכיתה ג', ואיצקו עזרו לי בלימודים ובהכנת השיעורים בבית. למרות שלא היו לי ספרים משלי, הייתי תמיד הראשון, בכל שיעור. בבית-הספר היית זקוק גם לדברים אחרים. כסף למגביות ולמורים ולאמא שלי היה קשה מאוד לשלם, כי כל הכספים שהיו לנו, היו מושקעים בסחורה. ובכל-זאת, אמא, שעושה הכל למען הילדים שלה, היתה לוקחת מכאן 10 ליי, משם 10 ליי, והיתה נותנת לנו, לי, לאיצקו ולפייגלה, שיהיה לנו לשלם את חובותינו לבית-הספר, ותמיד, היהודי חייב היה לשלם יותר מהרומני. ולמרות שהיהודי למד יותר טוב מהרומני, הוא לא קיבל פרס, מפני שהיה יהודי. מסיבה זו לא סיימתי שום כיתה עם פרס ראשון. כיתה א' גמרתי עם פרס שני, מכיתה ב' עליתי עם פרס שלישי, כי אז הפאשיזם כבר התגבר.

לפני שנים: זאב ויפה ליד הקבר של ידל יוקליה

עם כניסתי לכיתה ג' עלו לשלטון הקוזיסטים והם החלו להתנכל ליהודים. הם אספו את היהודים ושלחו אותם למחנות ולבסוף סילקו את כל היהודים מבתי-הספר והחלו אפילו להכות יהודים. נערכו חיפושים בבתים. כאשר מצאו אצל מישהו בד אדום, היו אוסרים אותו ושולחים אותו למחנה הסגר של קומוניסטים. היהודים החלו להרגיש מה זה להיות יהודי. אני חליתי, קיבלתי מים בריאות ולא היה רופא יהודי שאפשר היה להזמין אותו לבדוק אותי, כי כל הרופאים היהודים סולקו ממשרותיהם. ואילו **הרופא הרומני עוד החמיר את מחלתו.** המצב הלך להחמיר. לבסוף בא אלי רופא יהודי, בלילה, שאיש לא יראה. הוא הסתובב כשעה בחוץ, לבדוק אם לא בא מישהו לעצור אותו, אחר כך נכנס. יהודי כמעט לא הצליח להבריא ממחלה קשה זו. קשה היה להכיר אותי. אמא היתה מיואשת. הבית התמלא קולות בכי. כבר לא היתה תקווה לחיי. כאשר יצאתי איכשהו מן המחלה, הייתי חלש מאוד והרופא אמר שאסור לי לדבר יותר מדי, אסור לי להתעצבן ואני צריך לאכול "שינקה" (שומן חזיר). ולמרות שביתנו היה בית דתי, אמא קנתה לי שינקה ונתנה לי לאכול, כדי שאבריא.

אותה עת הרוסים נכנסו לבסרביה, שהיתה חלק מרומניה. האנטישמיות התגברה עוד יותר. הגיעו אלינו הרבה אנשים שברחו מן הרוסים (כלומר מן השטח הכבוש) והם סיפרו הרבה דברים, שהיהודים עשו למען הרוסים.

זאב ואחיו יצחק, עם נשותיהם יפה ויונה

מאז היו ז'נדרמים מסיירים בלילות ועורכים חיפושים אצל היהודים, בטענה שהם מחפשים דגלים אדומים, שהיהודים הכינו לקבלת הצבא האדום, העומד להיכנס בקרוב גם למולדובה. הם היו באים בלילות ודורשים מן היהודים שיתנו להם כסף, זהב ודברי ערך אחרים. לילה אחד נשארה אחותי ערה מאוחר יותר, וקראה ספר. אסור היה אז שייראה אור בחוץ, כי היה מצב מלחמה עם הרוסים והם נמצאו במרחק של כארבעה ק"מ בלבד ממולדובה, ורק הפרוט הפריד בינינו לבין בסרביה. מבעד לחרך כלשהו נראתה קרן אור, בדיוק כאשר הז'נדרמים עברו שם. הם החלו לדפוק בדלת, אך אנחנו לא רצינו לפתוח. הם החלו לשבור את הדלת. בראותנו שאין ברירה, שלחנו את אברום ואת האחות שיתחבאו באיזה מקום, ואמא, אני, האח איצקו וסבא נשארנו בבית וניגשנו לפתוח את הדלת. ברגע שנכנסו לבית, הם התחילו לצעוק: "יהודונים! קומוניסטים! אתם יושבים עכשיו בלילה ועושים תוכניות איך למכור את רומניה! השארתם קרן אור, סימן למרגלים שצריכים לבוא ותמסרו להם את סודות המדינה. איפה הצעירים ההם? הם ודאי ברחו והתחבאו, והשאירו אתכם כאן. חכו, חכו, אנחנו עוד נסדר אתכם, יהודים מסריחים. נהרוג אתכם אחד-אחד, כמו בהמות בבית המטבחיים".

ובעוד אלה צועקים ומקללים אותנו, עברו שם למזלנו, פקידי העיריה שהתעכבו בבית-המרזח, הם הכירו היטב את סבא, היו מיודדים אתו. הם הסבירו לז'נדרמים שאנו משפחה טובה ושקטה, ואין לנו צעירים אחרים, ואין אנו מתעסקים בפוליטיקה. לאחר השתדלות רבה מצידם, הז'נדרמים הסתלקו.

חמישה ימים לאחר המקרה שקרה בביתנו, פשטה שמועה שכל יהודי דאראבאן חייבים להתפנות, כי הרוסים עומדים לנסות לעבור את הפרוט ואנו נהיה בסכנה. לכן עלינו לעזוב את העיירה למשך שלושה ימים, לשהות על גבעה מחוץ לעיירה וכעבור שלושה-ארבעה ימים נחזור הביתה. הזקנים שלא מסוגלים ללכת, יכולים להישאר בבית. אסור לקחת מן הבתים שום דבר, פרט לאוכל לשלושה ימים.

ביום העזיבה של העיירה הגיעו עשרה ז'נדרמים חמושים מכף רגל ועד ראש והחלו לגרש את היהודים. עד מאוחר יכולת לשמוע זעקות, בכי, אנשים נפרדו מבתיהם, מרכושם, מתוך הרגשה שכבר לא נשוב לכאן. המון האנשים האומללים החלו ללכת

ברגל. בעיירה נשארו רק כשישה זקנים, ביניהם גם סבא שלי.

תמונה משפחתית, 1945. משמאל: אברום וצילי ובתם שלי, פני ויוסוב, ובנם יהודה

הלכו שם נשים הרות, שחששו שיצ טרכו ללדת בדרך, הלכו ילדים קטנים, חולים, ביניהם גם אני, חלש עדיין מהמחלה. במקום 4 ק"מ הלכנו 8 ק"מ. הגענו לתחנת הרכבת ורניצ'ן. היתה שם גבעה גדולה, העלו אותנו לשם ואמרו לנו שכאן נשב בלילה ומחר יגידו לנו מה לעשות הלאה. בלילה נשבה רוח חזקה, היה קר מאוד, ולנו לא היה במה להתגונן מפני הקור, שהרי אספו עלינו לקחת. ילדים בכו. אשה אחת ילדה. היה זה לילה קשה ביותר.

בבוקר העמידו אותנו ליד קרונות של רכבת משא והתחילו להעמיס אותנו עליה. אנשים החלו לצעוק, לשאול: לאן אתם מובילים אותנו? למה אתם מתנכלים לנו? איש לא ענה. לבסוף נודע שמפקד המשטרה [של העיירה] הכריז עלינו כ"קומוניסטים", ולאן מובילים אותנו, לא יכולנו להיוודע. לאחר שלושה ימים של נסיעה בקרונות דחוסים, ללא אוויר, ללא אוכל ומים, הגענו למקום שעל שלט בכניסה היה כתוב: "מחנה מעצר לקומוניסטים".

בכניסתנו למחנה, הפרידו בינינו: נשים עם ילדים לחוד, גברים לחוד. איש לא ידע איפה נמצאים יקיריו. האוכל היה מועט ביותר, אך מה שהטריד אותי במיוחד היה שהתגעגעתי לאחים ולסבא, שלא ידעתי מה איתו. וכך עברו עלי ימים ולילות וכל הזמן חשבתי איך אני יכול להתחמק ולעבור את גדר התיל, אל המחנה שבו נמצאה אמא. באחד הלילות הצלחתי לעבור לשם, ובהמשך עברתי כל לילה, מאוחר, ושהיתי קצת עם אמא. אל האחים לא יכולתי להגיע. כעבור חצי שנה הסירו את כל גדרות התיל הפנימיות וכל השטח הפך למחנה אחד. וכך יכולנו להיות יחד במשך היום ורק בלילה חייבים היינו לשהות כל אחד בחלק המחנה שלו.

יום אחד הגיעה פקודה שכל הגברים מגיל 10 ומעלה נשלחים למחנה של עבודת כפיה, ואילו הנשים יישלחו לערים בטרנסילבניה, וייקלטו על-ידי הקהילות היהודיות. הסוהרים שלנו השתמשו במכות ואפילו יריות, כדי להפריד בין המשפחות. אנחנו נפרדנו מאברום, שהיה מעל גיל 18. לאן הוא נשלח, לא ידענו. אותנו העמיסו על רכבת כדי להוביל אותנו לטרנסילבניה. שם נתקבלנו יפה מאוד על-ידי היהודים המקומיים. הכינו עבורנו חדרים וכל מה שנחוץ. שם היה מצבנו הרבה יותר טוב, אך היינו מודאגים מגורלם של בני המשפחה האחרים, שלא ידענו מה איתם.

נציגי ההנהלה היהודית השתדלו מאוד למעננו ולבסוף הגיעה הודעה להחזיר אותנו

הביתה. השמחה היתה גדולה. אך גם הפעם לא החזירו אותנו הביתה ממש. הביאו אותנו

יפה מנשקת את אביה, לופו ברקוביץ'

לדורוהוי, מרחק של 30 ק"מ מעיירתנו, שאליה לא יכולנו לחזור.

בדורוהוי נפגשנו עם סבא, שהובא גם הוא לכאן. הוא סיפר שעוד כשהיה שם, החלו הנוצרים לשדוד את הבתים, וכאן בדורוהוי הוא פגש מכרים ושכנים רומנים שבאו מדאראבאן והם סיפרו שהעיירה הרוסה, הבתים פרוצים וכבר אין בהם כלום.

חדוה יוקליה (מימין) עם הבת של זאב יוקליה, סילביה

אחרי כארבעה-חמישה חודשים חזרו הגברים מכל מחנות העבודה. אחי היה שחור-שזוף מהשמש, מותש מן העבודה, אבל היינו מאושרים שהוא חזר חי ועכשיו כולנו ביחד.

בדורוהוי התחלתי לעבוד יחד עם האחים שלי. חטבנו עצים, הובלנו מים, וכך הרווחנו פרוסת לחם. אך לא לזמן רב. הפושעים באו שוב להפריד ביניינו: את הגברים שולחים למחנות עבודה, ואת הנשים והילדים – לטרנסניסטריה,

פני ובעלה יוסף, עם בנם יהודה מאור

שטח כבוש בידי הצבא הרומני, ולפי דבריהם, ניושב שם בבתים ועל אדמות שנעזבו על-ידי תושביהם הקודמים, אוקראינים ורוסים ממוצא גרמני. הפעם סבא בא אתנו.

הובילו אותנו לתחנת הרכבת, העמיסו אותנו בקרונות בקר ומשם הסיעו אותנו לאטאקי. כאשר הגענו לשם היה גשם אימים ובוץ. חיילים הרומנים הורו לנו להשאיר את כל מה שלקחנו איתנו לדרך, וכל אחד רשאי לסחוב איתו רק מזוודה או צרור אחד בלבד. חילקו אותנו בתוך בתים הרוסים למשך הלילה ואמרו לנו למחרת יעבירו אותנו מעבר לדנייסטר. הלילה היה קר ולא היה לנו במה להתכסות. סבא נסחב כל הדרך עם מחצלת, שלא רצה להיפרד ממנה, ועכשיו נשכבנו עליה.

בבוקר הודיעו לנו למסור את כל הכסף, הזהב והמסמכים. מי שייתפס עם דברים כאלה שלא מסר, ייזרק לנהר. רבים העדיפו לקבור את הזהב או הכסף שלו, ולא למסור אותו לרומנים. אמא לקחה את מעט הזהב שעוד נותר לנו ותפרה אותו בכריות הכתפיים של מעילו של סבא. וכך עברנו את הדנייסטר.

סבתא של זאב, עם שלושה מבניה, אחיו של אביו אידל ז"ל, מימין לשמאל: יצחק, הרי, חיים, 1958

*

שם מצאנו יהודים רבים שגורשו ממקומותיהם והובאו לכאן לפנינו. הם חיו בתנאים איומים: רעבים, חולים. ראינו מיד איזה חיים מחכים לנו. זה היה במוגילוב. חלק מהשיירה שלנו נשארו שם, והיתר המשיכו, ברגל, מכפר לכפר, כאשר בכל כפר משאירים כמה מאות אנשים. אנו הגענו לכפר בשם טרופובה, במרחק 30 ק"מ ממוגילב. שם חילקו אותנו לבתים של האוקראינים המקומיים. לא יכולנו לדבר איתם, כי לא ידענו את שפתם. דיברנו בסימני ידיים.

האוקראינים התנהגו יפה מאוד כלפינו. אבל כמה זמן יכלו לתת לנו אוכל? אנחנו שוכנו בחדר אחד עם עוד אנשים במצבנו. וכאן החלו חיינו הקשים. התחלנו

למכור כל מה שהיה לנו, תמורת מעט מזון. עד שנשארנו בחוסר-כל. סבא מת מרעב וגם אנחנו היינו בדרך לכך. מאות אנשים מתו מרעב, ממחלה ומקור. ואז אחותנו ואיצקו החלו ללכת לכפרים בסביבה לקבץ נדבות ואוכל ובכך הצילו אותנו בינתיים ממוות. כך עשו גם ילדים וצעירים רבים אחרים.

כאשר נודע הדבר לז'נדרמים, הם היו תופסים את הילדים ומכים אותם מכות רצח. רבים מהם לא חזרו. לגבי אחותי, נערה צעירה, זה היה עוד יותר מסוכן. וכן גם לאחי, שהיה עכשיו גדול יותר ואת הגדולים שתפסו, היו הז'נדרמים מחזיקים במעצר משך שבועות ומכים אותם כל הזמן. על הקטנים יותר הם ריחמו במקצת. ואז יצאתי אני ואמא בפעם הראשונה, לקבץ נדבות בכפר.

מימין לשמאל: זאב, סוקה (בן-דוד), יצחק, אחיו של זאב, 1947

ביציאה מן הכפר פגשנו עוד אשה מכרה עם ילדה והתחלנו ללכת ארבעתנו הביתה. אך כאן פגש אותנו רב-סמל ושני חיילים והם צעקו עלינו מדוע יצאנו מן הגיטו ללא רשות. האשה השניה ביקשה רחמים ועל כך קיבלה מכות. הילדה אמרה לסמל: - גם לך יש ודאי ילדים... על כך הוא סטר לה בפניה. הם לקחו אותנו לתחנת הז'נדרמים, רשמו לנו דו"ח והובילו אותנו ממקום למקום, ברגל, ימים ולילות, עד ליאמפול, שם היתה מפקדה חשובה של הצבא הרומני באוקראינה. שם הכניסו אותנו למעצר וכאשר הודיעו ליהודים המקומיים על כך, הם הביאו לנו משהו לאכול. כל אותו הזמן, אחי ואחותי לא ידעו מה קרה לנו.

אחרי שלושה ימים חקרו אותנו והעבירו אותנו לידי איזה סמל, שאמור היה להביא אותנו חזרה, לטרופובה. אך הסדיסט הזה לא רצה לשמח אותנו ואמר לנו שהוא מוביל אותנו להוצאה להורג. אבל אנחנו כבר לא התרגשנו מכך. היינו אדישים ולא היה אכפת לנו מחיינו. אך למעשה, הוא הביא אותנו "הביתה". אחי ואחותי דאגו לנו מאוד. הם חששו שכבר איננו בחיים. השמחה היתה גדולה, ומאז, אמא ואחותי כבר לא יצאו לקיבוץ נדבות. רק אני הייתי יוצא, ולפעמים גם אחי. במיוחד היינו יוצאים בחגים של הנוצרים, כי אז הם היו רחמנים ונדיבים יותר. על החגים שלנו לא ידענו כלום ולא היה לנו לוח עברי. וכך הלכנו משך שנים! לפעמים היו תופסים אותי החיילים או הז'נדרמים והיו מצליפים בי בשוט 25 הצלפות, ובכל-זאת המשכתי ללכת לכפרים ולא סיפרתי כלום לבני המשפחה, שלא ידאגו לי.

פעם אחת תפסו אותי יחד עם אחי ועם שני בני-דודים שלנו, סוקה וינקו והביאו אותנו לתחנת הז'נדרמים. כאשר שאלו אותם שובינו מה לעשות איתנו, הם צעקו במקהלה: לירות בהם! המפקד שאל מי מהם מוכן להתנדב להרוג אותנו. כולם צעקו: אני, אני! המפקד בחר באחד מהם, נתן לו שני כדורים ואמר שיעמיד אותנו בשורה, כך שיוכל להרוג אותנו, ארבעה יהודים, בשני כדורים בלבד.

החייל נתן בידינו אתים והורה לנו לחפור בור עמוק. לאחר שגמרנו, הוא קשר את עינינו וזרק אותנו אל תוך הבור. אחר-כך ירה שתי יריות באוויר. אני חשבתי שהוא הרג את האחרים, ואותי יקבור חיים. התחלתי להניע ידיים ורגליים, שיהרוג גם אותי. אך כעבור כמה דקות הוא הוציא אותנו מן הבור, את כולנו, ואמר לנו לברוח מהר הביתה,

שאיש לא יראה אותנו. כך ניצלנו ממוות בטוח.
וכך קרו לי עוד מקרים רבים אחרים, אך לא הפסקתי ללכת לקבץ נדבות. לא היתה לי ברירה, כי אחרת היינו מתים כולנו מרעב. חייב הייתי ללכת, עד שמישהו יהרוג אותי. הכפריים כבר הכירו אותי. הייתי ישן אצלם בלילות. פעם חליתי ומשפחה של כפריים החזיקה אותי שבוע ימים, במחבוא, טיפלה בי, עד שהבראתי. חזרתי הביתה, לשמחת המשפחה, ושוב יצאתי לכפרים, כדי לקיים את המשפחה.

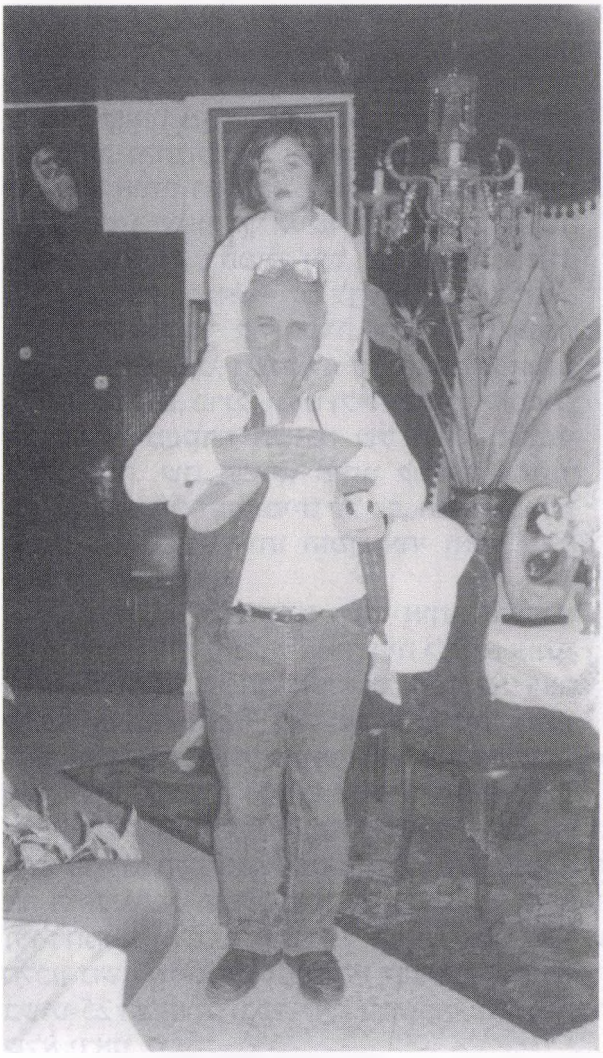
זאב עם הנכדה שיר

*

קשה לי לספר כל מה שעבר עלי בטרנסניסטריה. זה עשוי לקחת ימים ולילות רבים. אני רוצה שהמחברת תספיק לי לתיאור כל העבר שלי, בקיצור, עד שהגעתי לארץ החופש. לכן אני מדלג על הרבה סבל שסבלתי שם ואני רוצה לספר איך חזרנו הביתה מעמק הסבל.

זה היה לפנות ערב, אני נמצאתי בדרכי מאחד הכפרים, אל הקלוב [מועדון] – זה המקום שבו שיכנו אותנו, היהודים המגורשים. היה חורף, קר, שלג וקרח. בקלוב חיכתה לי אמי, אחי ואחותי, עם הבשורה המשמחת, שמחר אנו עוזבים ועלינו להיות מוכנים בבוקר ליציאה למוגילב. כל אותו לילה איש לא עצם עין. יש ששרו ורקדו, יש שבכו על היקרים שלהם שמתו כאן. לבסוף הגיע הבוקר. הגיע רב סמל עם קבוצה של ז'נדרמים לקחת אותנו, אך למרות שהיתה בידו פקודה להחזיר אותנו הביתה, הם לא נמנעו מלצעוק עלינו ואף להרביץ בכתות הרובים, כדי לזרז אותנו. היה קר והדרך היתה חלקה ומאחור צעקות וקללות של הז'נדרמים וכל הזמן פחדנו מפני הלמות של כתות הרובים. לאחר הליכה קשה של יום שלם הגענו בערב למוגילב, לתחנת הרכבת, שם הכניסו אותנו לאולם גדול שרצפתו עשויה מאספלט. היה קר ולא היה במה להתכסות.

למחרת הכניסו אותנו לקרונות, 50 איש בקרון של הובלת בקר. אך הפעם נתנו לנו צידה לדרך ואפילו אוכל חם, דבר שלא היינו רגילים לו. אכלנו הרבה ורובנו קיבלנו כאבי בטן.

הרכבת יצאה לרומניה. בכל התחנות חיכו לנו יהודים, שהגישו לנו אוכל ובגדים. הגענו לדורוהוי. כאן חיכה לנו אחי הגדול אברום, שעבד בעבודה ציבורית והוא הביא לנו אוכל וביגוד. בתחנה היה בית-מרחץ גדול, לשם הובלו כל החוזרים, לרחצה וחיטוי. רק

אחרי שיצאנו ראינו את האנשים שעמדו ברציף וציפו לפגוש את בני משפחותיהם, אלה שחזרו. השמחה היתה גדולה. אך גם הכאב, כאשר התברר שרבים לא חזרו. אחינו חיכה לנו וחיפש אותנו, אבל הוא לא הכיר אותנו. לבסוף אנו הכרנו אותו, כי הוא לא השתנה כל-כך, כמונו. השמחה היתה גדולה מאוד. הוא הביא לנו בגדים חדשים, נקיים וכבר הרגשנו עצמנו יותר טוב. הוא דאג לנו לדירה והביא אותנו לשם.

כעבור שבוע בדורוהוי התפזרו החוזרים וחזרו לעיירות שלהם. אנו חזרנו לדאראבאן.

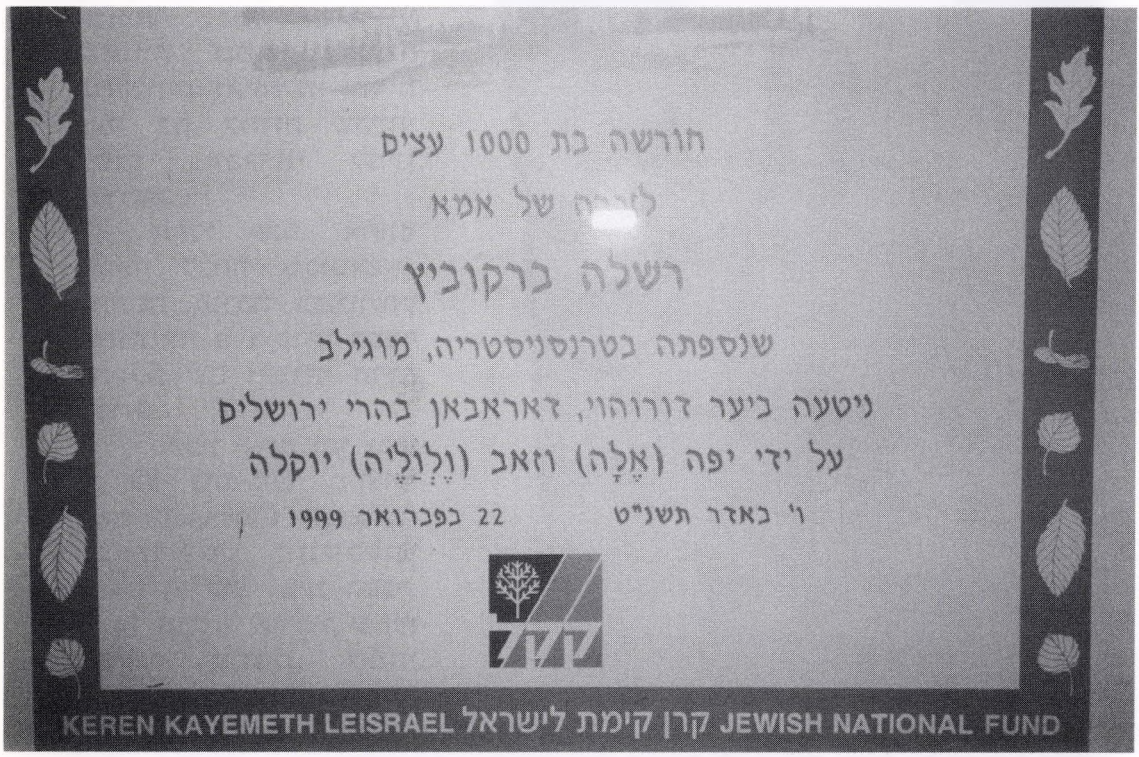

תעודה על נטיעת חורשה לזכרה של רשלה ברקוביץ' ז"ל, אמה של יפה יוקליה, שנספתה בטרנסניסטריה

העיירה היתה הרוסה. בתים רבים נמחקו מעל פני האדמה, באחרים הוצאו הדלתות והחלונות ורק הקירות עמדו על תילם. בימים הראשונים התגוררנו אצל נוצריה מקומית, מכרה של אמא. אולי גם היא שדדה חפצים משלנו. התחלנו לתקן את הבית שלנו, עשינו דלתות מקרשים. היה עדיין חורף וקר. וכך גרנו בבית שתי משפחות, כי היו כאלה שגם בית כזה לא היה להם.

התחלנו לחפש עבודה, שיהיה לנו מה לאכול. אמא והאחות ידעו לסרוג והן הלכו לנוצרים והציעו את עצמן לסרוג להם דברי צמר, וכך התקיימנו זמן-מה. אני ואחי איצקו עבדנו בעבודות שונות. האח הגדול, שגר בדורוהוי נשלח שוב למחנה עבודה ולא ידענו איפה הוא. כך עבר הזמן, עד שצבא השחרור הרוסי נכנס לרומניה ושיחרר את אסירי המחנות ואחינו חזר אלינו. התפרסמה פקודה, שכל החפצים שהרומנים גנבו מהיהודים, יש להחזירם לבעליהם. נערכו חיפושים וכך נמצאו והוחזרו גם לנו הרבה מחפצי הבית. כך יכולנו לסדר לנו את הבית וגם בתוך הבית.

האח הגדול קנה יחד עם שותפים זוג סוסים ועגלה והיה נוסע למרחקים להביא נפט, מלח ומצרכים אחרים שהיה בהם מחסור רב בעיירות באותה תקופה והוא הרוויח

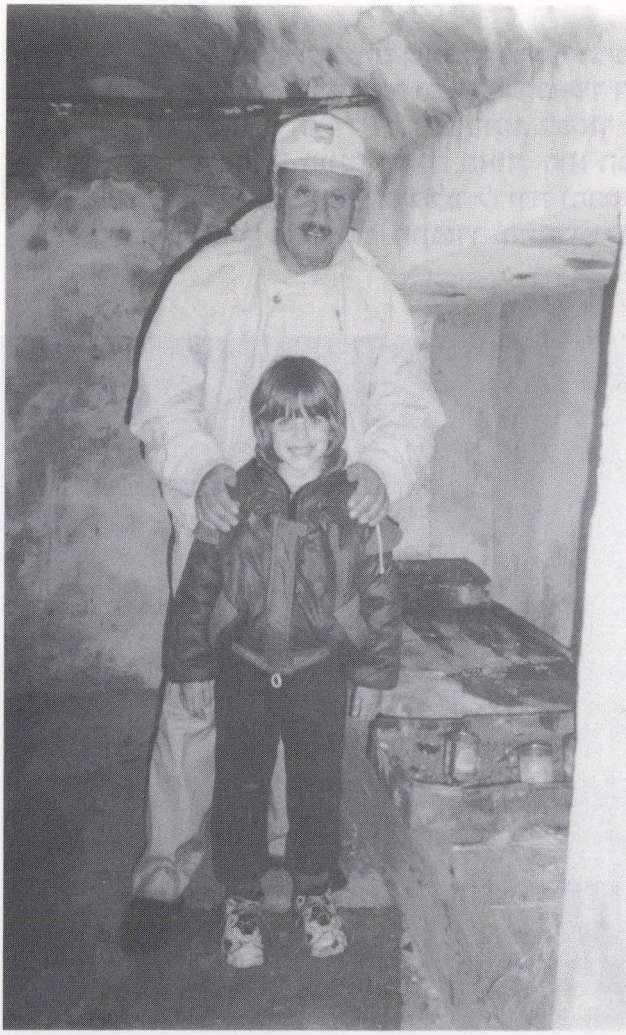

מזה לא רע. אני עזרתי לו.

באחד הימים בא לעיירתנו בחור מיאסי, אסף אותנו וסיפר לנו על ציונות, על ארץ-ישראל ואמר שגם בעיירתנו צריכה להיות פעילות ציונית. הוא הקים אצלנו את התנועה "דרור הבונים". אני הצטרפתי לתנועה ממש ברגעיה הראשונים והתחלתי להיות פעיל בה, למרות שהייתי עסוק בעבודתי למען הפרנסה.

אחרי שנה, אחותי נישאה לבחור מבוטושאן. החתונה נערכה בבוטושאן ובהזדמנות זו ביקרתי בסניף התנועה שם והכרתי הרבה חברים.

כעבור איזה זמן נודע לי על בית-ספר מקצועי בשם "Ciocanul" (הפטיש) בבוקרשט. התקבלתי לפנימיה של בית-הספר. כאשר נודע לי שבביה"ס אין פעילות ציונית, יזמתי והקמתי קבוצה על שם חנה סנש. הלכתי למרכז התנועה וביקשתי עזרה, שמישהו יטפל בנו. הם שלחו לנו מדריך ונוצרו קשרים עם הקן בבוקרשט. פעם בשבוע היינו הולכים לקן, ואילו כל השבוע פעלנו במסגרת בית-הספר, וזאת בנוסף ללימודים ולעבודה. דרשתי לקבל זכות לעליה לחברי התנועה בפנימיה, וקיבלנו שני מקומות בכל הפלגה. מטעם הפנימיה לא איפשרו לי לעלות, כי הייתי חיוני בפעילותי שם.

בחופשות היינו נוסעים הביתה לעיירות שלנו, לבלות בחיק משפחותינו.

בחופשה האחרונה, בקיץ 1947 נסעתי הביתה, כרגיל. אותה עת החליטה הממשלה לעשות פיחות [היתה אז היפר-אינפלציה ברומניה], וההוראה היתה שלא מחליפים יותר מ-1,500,000 ליי, תמורת 150 ליי חדשים. כרטיס נסיעה ברכבת לבוקרשט עלה כסכום הזה. נשארה עוד שעה אחת שעוד קיבלו את הכסף הישן. כל עוד רוחי בי רצתי לתחנת הרכבת, קניתי כרטיס ונסעתי לבוקרשט. שלחתי מכתב הביתה, ובו הסבר על צעדי זה.

בבואי לבוקרשט נודע לי שיש הפלגה כעבור כמה ימים. הלכתי להנהלת התנועה ודרשתי שיתנו לי אישור עליה, אחרת אסע איתם באופן בלתי-לגלי. הם אישרו לי את העליה. שלחתי מכתב הביתה ובישרתי להם שאני מפליג אל ארץ חלומותינו.

*

ידעתי שלא יהיה לי קל להגיע לארץ ישראל, ואי-שם בדרך יעצרו אותי ויכניסו

אותי לאיזה מחנה. ידעתי שיהיו מכשולים, אך קיוויתי שאתגבר עליהם, תחת הסיסמה "אין דבר העומד בפני הרצון". חשבתי שאפילו אם יעצרו אותי בדרך, בכל-זאת אהיה קרוב יותר לארצנו ואוכל להגיע אליה מהר ככל האפשר. בתקווה זו יצאתי, משאיר מאחורי את המשפחה, אמא, אחים, אחות וכל מה שיקר לי. אך רציתי להגיע לארצנו הקטנטונת, להרגיש אדמה משלי מתחת לרגליים, וגם להלחם למענה.

וכפי שתיארתי לי, כך היה. מצאתי את עצמי במחנה מוקף גדרות תיל [בקפריסין] וחיילים של בווין שומרים עלינו.

במחנה פגשתי חברים מהתנועה ומתנועות אחרות. היו כאלה שישבו שם שנה וחצי. כל חודש קיבלו מספר אנשים סרטיפיקטים ועלו לארץ, אך אלה היו מעטים. השלמתי עם כך שאשב עוד שנה וחצי מאחורי גדרות תיל, אך כעבור יום אחד, כבר אהיה בארץ המובטחת.

יום אחד, אחרי שלושה חודשים, הגיעה למחנה שלנו גולדה מאירסון והודיעה בשמחה שיש אישור ל-2000 צעירים לעלות לארץ, ללחום בשבילה, כדי שאחר-כך נוכל לבנות לנו את חיינו בצורה נורמלית. כולם היו שמחים, אבל אותי זה הרגיז, כי לא ניתנה אפשרות עליה לאנשים מבוגרים יותר, בעלי מקצוע ופועלים, שיכולים להשתלב מיד בעבודה למען המדינה.

לפני הפלגתנו חגגנו בשמחה וריקודים, אך גם הצטערנו שעלינו להיפרד מחברים שרכשנו שם, אך השתעשענו בתקווה שגם הם יבואו אחרינו תוך זמן קצר. עלינו על אוניה בפמגוסטה ועד מאוחר בערב שרנו ורקדנו, עד שנרדמנו מעייפות. למחרת בבוקר התעוררתי וראיתי לפני את חיפה. אך לא יכולנו לרדת לחוף, כי היה יום שבת. למחרת נכנסה האוניה לנמל. ירדנו ושם חיכו לנו אוטובוסים, שלקחו אותנו למחנות עולים. תחילה הביאו אותנו לעתלית, ומשם העבירו את הקבוצה שלנו לבית עולים ברעננה. משם אמורים היינו לבוא לאחד הקיבוצים.

ברעננה היינו שבוע אחד. טיילנו ברחובות המושבה וקשה היה לנו להאמין שאנו נמצאים כבר בארץ ישראל.

לאחר שבוע העבירו את הקבוצה שלנו לקיבוץ גבעת השלושה. בשבועיים הראשונים בקיבוץ לא עשינו כלום: לא עבדנו ולא למדנו. טיילנו בהדרכת המדריכים שלנו במקומות שונים. אחר-כך התחלנו בחיים רגילים של חברת עליית הנוער בקיבוץ לימודים חצי יום ועבודה חצי יום. בשבועות הראשונים היה לנו די קשה בעבודה, עד שהתרגלנו. בחודשיים הראשונים עבדתי במטבח.

עברית לא ידעתי כלל. היה לנו קשה להידבר עם אנשי המקום. השפה - קשה. היה לי מזל שידעתי יידיש וכך יכולתי לדבר עם החברים הוותיקים, שכולם דיברו יידיש. בערבים היינו מתאספים במועדון, לפעולות שונות, שירה וריקודים, שיחות ולימוד שירים עבריים. היתה לנו פעילות חברתית ערה.

עם הזמן עברתי לעבוד במסגריה, ובהמשך העבירו אותי לפלחה, שם למדתי במיוחד לקצור בחרמש.

החברה שלנו נחשבה לחברה טובה, מוצלחת והכוונה היתה שנצא אחר-כך להתיישבות עצמאית, להקים קיבוץ חדש. אבל לי היה רושם שזה לא בדיוק ככה. לא האמנתי שהחברה תחזיק מעמד ביחד בעתיד. היו בינינו שלוש קבוצות נפרדות, שחבריה מצאו עניין להיות ביחד. אני גם נמנעתי מלהביע דעתי באסיפות החברה וגם לא רציתי להתמנות לתפקיד כלשהו בוועדות החברה. גם לא מצאתי עניין בבנות, שעם רובן אי אפשר היה להחליף מלה-שתיים, פרט לשתיים שהיו קצת אחרות.

אך באופן כללי ובמיוחד בעבודה, נחשבנו לחברה טובה. ובעצם, לא היתה לנו ברירה. היינו ביחד כל הזמן, וכך למדנו, עבדנו ובילינו ביחד.

מרומנית: יג"א

יצירות פיסול וציור של יפה יוקליה

יפה יוקליה ליד אחד מפסליה

פרח – תמונת צבע שנון

פסלי כבשים בגן של משפחת יוקליה

ZVI BARBIRO • CORNELIU FILIP
UN ROMÂN PRIN
ISRAEL
MAP
OF
CANAAN.
OR
HOLY LAND.
MEDITERRANEAN
OR
GREAT SEA

צבי ברבירו – לצבי ולכבוד

השם צבי במקורות

משמעות השם **צבי** הוא לא רק של בעל-החיים בעל הקרניים המסועפות, אלא יש לו בעברית גם כמה וכמה משמעויות נוספות, לרוב של יופי, הדר ותפארת:

* ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד.
(ישעיהו ד', ב')

* צבי תפארת ואשר על ראש גיא שמנים.
(ישעיהו כ"ח, א')

צבי הוא גם כינוי לארץ-ישראל:

* ובא בארץ הצבי.
(דניאל י"א, מ"א)

* ארץ אשר תרתי להם, זבת חלב ודבש, צבי היא לכל הארצות.
(יחזקאל כ', ו')

צבי ברבירו משלב בתוך שמו את תכונותיו האישיות של יופי והדר, של מסורת היהדות של דאראבאן ותפארת ארץ הצבי היא ארץ-ישראל.

צבי ברבירו עם נשיא המדינה עזר וייצמן

שורשיו בדאראבאן

צבי היה הילד הראשון שנולד בדאראבאן לאחר השואה. הוא נולד ב-21.5.1944, להוריו יצחק וציפרה ברבירו, אח לאריה. הוא גדל באווירה יהודית מסורתית, דיבר יידיש ועד גיל 5 לא ידע כלל רומנית.

הוא ספג יהדות חמה מבית אבא, למד בחדר אצל מלמדים, למד תורה וחגג בר-מצווה. הוא ספג את האווירה היהודית מאנשי העיירה, יהודים פשוטים וחמים, בעלי-מלאכה, פועלים, וכן צעירים חדורי רוח ציונית.

צבי ברבירו (ראשון משמאל)
עם חבריו, בני-דודיו
ואחיו בדאראבאן: ינקו קרפט,
אריה ברבירו, לפנים: אידל קרפט ז"ל

בשנת 1998 חזר צבי ברבירו לדאראבאן וביקר בבית שבו גר בילדותו

סבתא – Boba – לאה

דמותה של סבתא – Boba – (מצד אמו) לאה מקרינה עליו מאז ילדותו וחרוטה בזכרונו של צבי ברבירו כדמות מובילה במשך כל חייו.

סבא (בעלה של סבתא לאה) היה הרשקו–צבי (מכאן גם שמו של הנכד).

צבי היה כבן 8–9 כאשר סבתא לאה היתה קוראת לו כל יום שישי בבוקר למטבח, היתה עוטפת אוכל בעיתונים ומסבירה לו למי מיועדת כל חבילה וחבילה. את חבילות האוכל הללו היתה אוספת מנדבנים שונים, ובהן חלות לשבת, בשר, ממתקים לילדים ועוד. תפקידו של צבי הקטן היה להביא את מנות המזון הללו לבתיהם של עניי העיירה, שיהיה להם לסעודת השבת.

סבתא לאה מצטיירת בעיניו של צבי כצדקת ממש. היתה משכימה קום בבוקר מוקדם, עוד לפני שמתפללי בית הכנסת "די רויטע שול" (בית–הכנסת האדום) באו לתפילת שחרית, היתה מנקה את בית–הכנסת, מדליקה את הנרות, מסיקה את התנור, וכאשר ראשון המתפללים היה מגיע, קיבל אותו בית–הכנסת בחמימות ובמאור–פנים, בזכותה של הסבתא לאה.

ועוד מעשים טובים שלה זכורים לו לצבי נכדה, היטב.

ההורים

צבי ברבירו קשור בכל נימי נפשו אל הוריו ז"ל, עד היום. הוריו – יצחק וציפרה ברבירו, הנחים את מנוחת העולם בבית–העלמין בראשון–לציון, הם דמויות בלתי נשכחות לגביו והודות לחינוכם והדרכתם הוא זוקף את הצלחתו בחיים.

צבי מרבה לנסוע לרומניה לרגל עסקיו. בדרך, לפני בואו לנמל התעופה "בן גוריון"

מימין לשמאל: יצחק, ציפרה וצבי ברבירו, עם אחרים, ליד המספרה שלהם בדאראבאן

בלוד, הוא עוצר בבית העלמין בראשון לציון ופוקד את קבר הוריו, מתייחד עם זכרם ומתפלל לעילוי נשמתם. לאחר-מכן, בלב קל הוא עולה למטוס. הוא חש כי נשמות הוריו מתלוות אליו בכל אשר יפנה, הם שומרים עליו ובזכותם הוא מצליח.

הוריו התחתנו בשנת 1939, ערב השואה, וכעבור זמן קצר גורשו לטרנסניסטריה.

אמא ציפרה היתה חרוצה עוד מילדותה ובגיל 16 כבר פתחה מתפרה עם ארבע עובדות.

יושבות, מימין לשמאל: ציפרה ברבירו, פייגה למפיטר (ממיכאילן), רוזה פרידמן (ממיכאילן) עומדים מאחור, מימין לשמאל: יצחק ברבירו, משה למפיטר (ממיכאילן), שלמה פרידמן (ממיכאילן), 1945

ציפרה יצאה לטרנסניסטריה יחד עם כל בני המשפחה מצד בעלה, שגורש למחנות של עבודות כפיה. שם, בטרנסניסטריה היא דאגה ופירנסה את כל המשפחה. אספה שיירי אוכל, קליפות תפוחי-אדמה ואף קיבצה נדבות, אך בזכותה שרדו כמעט כולם וחזרו מן המחנות.

ההורים יצחק וציפרה ברבירו עם בניהם אריה וצבי (מימין)

תמונה מטרנסניסטריה. יושבות, משמאל לימין: גיטל קרפט ז"ל, אשתו של משה קרפט (מפתח תקוה), לא מזוהה, מני (מינה) קרויטורו ז"ל, אשתו של סני קרויטורו ז"ל, חייקה פיטרשו ז"ל מאחור, משמאל לימין: יצחק ברבירו ז"ל, סני קרויטורו ז"ל, אברהם פיטרשו יבל"א

בעלה יצחק נשלח לעבודות כפיה במחנה Târgu Jiu, אח"כ ל-Serpeniţa ולאחר-מכן, בדרך-לא דרך הגיע לטרנסניסטריה, כדי להיות יחד עם אשתו ועם יתר בני המשפחה.

יצחק ברבירו היה יהודי שידע להסתדר בכל מצב. בהיותו במחנה העבודה, הוא פתח לעצמו מעין מספרה צנועה, עם כלים ששאל מספר יהודי אחר, ותוך "שותפות" עם מפקד המחנה, עבד ועזר ליהודים רבים ואף סייע להם לקבל חופשות מן המחנה. ואכן, יצחק ברבירו זכור לרבים ששהו במחנות ההם, כאשר עזר להם במצוקתם.

צבי זוכר את אביו כאדם בעל חושים עסקיים חדים וכושר אילתור מדהים. לצד עיסוקו העיקרי כספר, הוא עסק גם בייבוש פירות בחצר, יחד עם המורה קולסקו, ולעתים היה נוסע, בחברת בנו, לשווק את הפירות היבשים - בבוקרשט.

יצחק ברבירו קנה גם פרה וצבי היה מחלק חלב בבתי העיר ותמורת החלב היה מביא הביתה סוכר, קמח, שמן וכדו'.

בבית ההורים היה מצוי הספר "הקפיטל" של קרל מארקס - ביידיש, והאב ידע לצטט פרקים שלמים ממנו, בעל-פה. הוא היה אוטודידקט, איש חכם ופיקח, שרבים מבני דאראבאן היו באים אליו להתייעץ בעניינים שונים ומקבלים את עצתו הטובה והנבונה.

יצחק ברבירו היה פעיל בהנהלת הקהילה היהודית בדאראבאן, מקובל על כולם ובעל השפעה, בזכות חוכמתו.

צבי ברבירו זוקף את כישוריו הכלכליים והעסקיים לעצות שקיבל מאביו וממה שקלט כילד בבית אביו.

איש העבודה

כבר בגיל 14 החל צבי לעבוד ולפרנס את עצמו. הוא למד ספרות מאביו ועבד כשוליה. הוא עסק גם בצילום, מקצוע שאהב מאוד.

בגיל 16 היה כתב צעיר של עיתון אזורי וגם שדרן ברדיו המקומי.

בגיל 18 נסע ליאסי, שם למד הנדסה. הוא נשא לאשה את בקה ומאז התחיל פרק חדש בחייו.

בחתונתם של צבי ובקה (1969) – עם בני המשפחות משני הצדדים

צבי ובקה – לאחר אירוסיהם

צבי ובקה ברבירו

המשפחה והבית

ב–1967 סיים צבי ברבירו את הטכניון ביאסי וקיבל תואר מהנדס בניין. כעבור שנה התחתן עם בקה מבאקאו. בשנים 1967–1979 עבד כמהנדס וקידם תוכניות בניה רבות ברומניה.

צבי ובקה ברבירו

בנו בכורו דני נולד עוד ברומניה. בארץ נולדה הבת רוית.

בקה, רעייתו הנפלאה נולדה בבאקאו. היא התברכה בתכונות מיוחדות. בהיותה תלמידת תיכון השתתפה בנבחרת הצעירה של רומניה בהתעמלות אמנותית. כעת היא חוקרת בכירה במכון לביוטכנולוגיה כללית במכון וייצמן ברחובות.

עם הבן דני

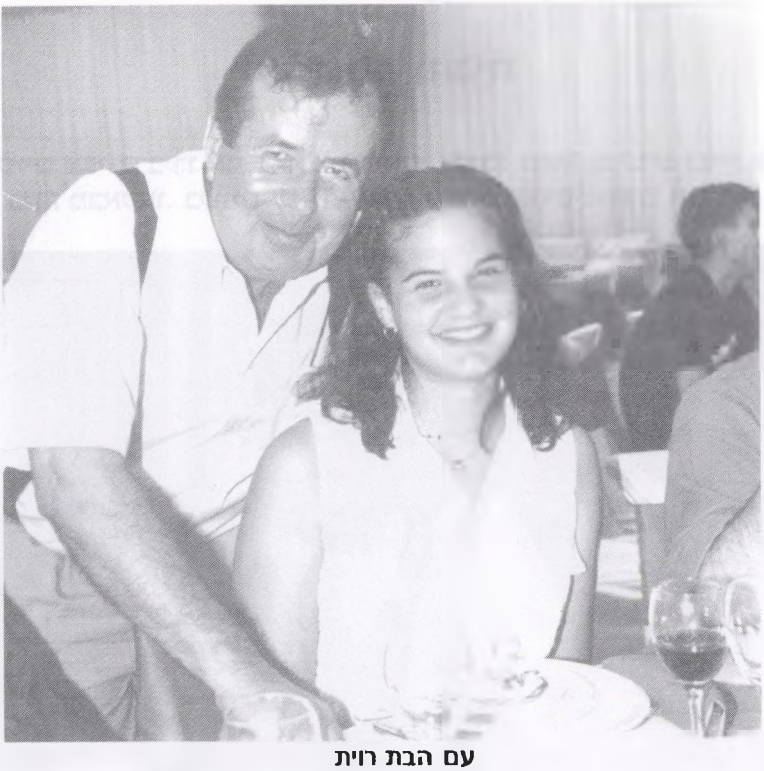

עם הבת רוית

יש לה רגישות משפחתית מיוחדת. כל שנה היא נוסעת לעיר הולדתה באקאו, שם היא עולה לקבר אבותיה ומתייחדת גם עם זכר אחותה רבקה ז"ל, שנפטרה בצעירותה ממחלת הסרטן.

דני, יליד 1974 סיים לימודי מינהל עסקים והוא מתכוון ללכת בדרכי אביו, בשטח העסקים. מאמו רכש את הכשרון הספורטיבי. הוא היה אלוף הנוער בשחיה (פרפר).

הבת רוית – נערה מחוננת באופן יוצא מהכלל.

"הבת השלישית" – דנה

בנות המשפחה. מימין לשמאל: הבת רוית, האם בקה, האחיינית – ד"ר דנה פיינגולד עם בתה ללי

כאשר משוחחים עם צבי, אין הוא נמנע לעתים גם מהבעת רגשות. ובמיוחד כאשר מדובר בבני משפחתו.
לרעייתו בקה היתה אחות בשם רבקה, שנפטרה בצעירותה, בהשאירה בת קטנה בשם דנה. בילדותה נמצאה הילדה בחסותו של אביה פויו פופסקו, שאהב אותה מאוד.
אבל דנה רצתה לעלות ארצה, בהיותה קשורה אל דודתה בקה ואל דודה צבי, כאילו היתה בתם שלהם.
כעת דנה גולדפיין היא רופאת עיניים בביה"ח ברזילי באשקלון והיא מרגישה עצמה במסגרת משפחת ברבירו כאילו היא הבת השלישית שלהם.

אוסף הפמוטים

חלק מאוסף הפמוטים של צבי ברבירו

הדלקת נרות השבת על-ידי אמא, זו חוויה בלתי-נשכחת עבור צבי. הפמוטים הם תשמישי-קדושה שצבי אוהב מאוד.
לפני כ-20 שנה, בביקורו בדאראבאן, פגש צבי את האשה Catinca, שהיתה משרתת בבית הוריו. היא התגוררה בבית קטן בחצר בית-הכנסת "האדום" ושמרה על בית הכנסת. כאשר צבי בא לביקור אצלה, היא נתנה לו שני פמוטים מבית-הכנסת לשעבר. זה עורר בו את הדחף לאסוף פמוטים, בעיקר מאיזור הולדתו - דורוהוי, בוטושאן ועיירות אחרות. הוא רכש אפילו פמוט עתיק בן 300 שנה. עכשיו הוא נוהג לרכוש פמוטים במכרזים ובהזדמנויות שונות, אך רק פמוטים יהודיים. כך הוא הגיע לאוסף נכבד של מאות פמוטים, שייוצגו בקרוב בתערוכה מיוחדת.
ברשותו גם פמוטיה של אמו ציפרה, ובהם מדליקה אשתו בקה את נרות השבת.
בביתו של צבי גם ספר תורה קטן, שרכש בהזדמנות מיוחדת.

פעילותו העסקית

עיקר פעילותו של צבי ברבירו בשנים האחרונות היא בקידום קשרים עסקיים עם רומניה, כאן בארץ, וברומניה. צבי הוא למעשה "הנספח המסחרי" הישראלי היעיל והבולט ביותר ברומניה, והוא עושה זאת באמצעות קשרים אישיים וחברתיים, בהיותו בן-בית אצל אנשי השלטון ברומניה, ומצד שני הוא עושה גם יחסי ציבור מצויינים ומכובדים לישראל, בדעת-הציבור הרומנית.

כל חודש מופיע צבי ברבירו בתוכנית טלוויזיה ברומניה ומספר בה על ישראל, אנשיה, בעיותיה, השגיה ותולדותיה. באחת התוכניות הוא סיפר על העיירה דראבאן, עיר הולדתו. צבי ברבירו מפתח תוכניות עסקיות ומסחריות בהקף רחב ברומניה, במיוחד בתחום הבניה הציבורית. גם כאן משתלב אצלו המומנט היהודי: הוא הקים אגף חדש ליד מרכז הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, בשטח בית-הכנסת Templul Coral, כעת הוא משלים בניין מגורים גדול ובחזית הבית יהיה דגם של בית-הכנסת Voinţa (הרצון), בית-כנסת מיוחד במינו בבוקרשט, שאינו קיים יותר. ולאחרונה, בישוב Vulcana Bai שם נבנה קומפלקס בין-דתי, הכולל כנסיה נוצרית, בית-כנסת ומסגד, תיכון ובנה צבי ברבירו את בית-הכנסת. קומפלקס זה הוקם כפרוייקט מיוחד של הנהגת הכנסיה האקומנית (האורתודוכסית) הרומנית.

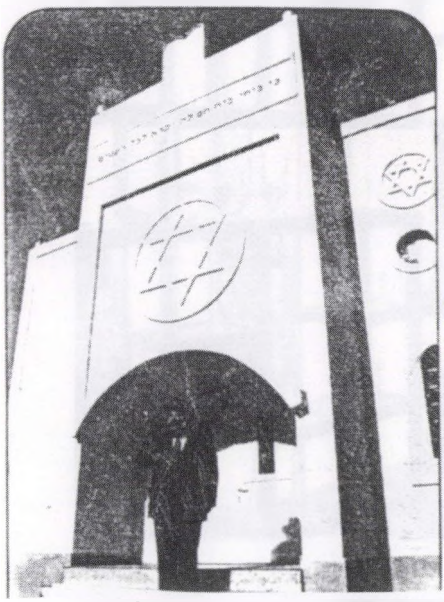

חזית בית-הכנסת בקומפלקס הבינדתי בוולקנה-באי. הרב יוסף וסרמן חנך את בית-הכנסת בתקיעת שופר

בשנת 1999 החל לארגן מבצע של צליינות מרומניה לישראל וכבר הביא לארץ כאלפיים צליינים מרומניה לביקור במקומות הקדושים בארץ.

בארץ פועלת החברה ROMÂNIA CONSULT שהקים, והיא עוסקת בהסדר רנטות ליהודים שעזבו את רומניה ובהחזרת רכוש יהודי ברומניה. הוא גם הקים שלוחה של TRANSBAN, המטפלת בהעברת כספי הפועלים הרומנים העובדים בישראל, למשפחותיהם ברומניה.

במישור הציבורי נותן צבי כתף לקידום נושאים תרבותיים וקהילתיים שונים. כך הנהיג את הפרס הספרותי ע"ש מיכאל סבסטיאן בישראל, המיועד ליוצרים יוצאי רומניה בארץ וסייע בקיום פסטיבל של תיאטרון יידיש בינלאומי ברומניה.

יזם בלתי נלאה

צבי ברבירו הוא יזם בלתי נלאה. פעילותו אינטנסיבית ביותר. עוזריו אינם מצליחים לעבוד בקצב שלו.

יש לו חושים חדים להעריך מצבים, לאלתר פתרונות בלתי שגרתיים, ליזום פרוייקטים, לקדם תוכניות, ובתוך כל אלה הוא יודע לשלב את האישי, המשפחתי והציבורי.

הוא אינו דורך במקום. כל הזמן הוא מפתח איזה רעיון עסקי-כלכלי חדש.

לעתים הוא שואל את עצמו: מה אבא היה מייעץ לי במצב הנתון? הוא גאה במוצאו המשפחתי, ועל היותו בן דאראבאן.

צבי ברבירו הוא מן הדמויות הסמליות שקהילת דאראבאן הוציאה מתוכה. הוא מצטרף לנבחרת היפה של אנשים בעלי מזג יהודי וציוני חם, ששורשיהם היהודיים עמוקים והם השתלבו יפה בנוף הישראלי.

משמאל לימין: שגריר ישראל ברומניה, אבי מילוא, צבי ברבירו, בקה ברבירו

משמאל לימין: צבי ברבירו, הרב מנחם הכהן, הרב הראשי של יהדות רומניה, הרב יוסף וסרמן, ד"ר גיאורגה פופסקו, שגרור רומניה בישראל, הרב אפרים גוטמן

באווירה חמימה ובלתי רשמית. משמאל לימין: יצחק ארצי, צבי ברבירו, ראש ממשלת רומניה ראדו ואסילה, הרב יוסף וסרמן

"רומני בישראל"

צבי ברבירו הוציא באחרונה ספר בשם UN ROMÂN PRIN ISRAEL (רומני בישראל). הספר הגיע לידיהם של אישים רבים בישראל והם השיבו לו במכתבי הערכה. בין המכותבים: נשיא המדינה עזר וייצמן, ראש הממשלה לשעבר בנימין נתניהו, השר שמעון פרס, יו"ר הכנסת לשעבר דן תיכון, גב' לאה רבין, הח"כ לשעבר יצחק ארצי, הרב א. גוטמן ואחרים.

ברבירו בביקור אצל השר שמעון פרס במשרדו, דצמבר 1999

אריה ברבירו – איש דאראבאן לנצח

אריה ברבירו מגלם בתוכו את השילוב של העיירה דאראבאן עם כל הייחודי שבה, עם האיש בן-הזמן, החי בשנת האלפיים, עם כל התחכום המודרני שבחיים האלה.

בשנת 1991 הוא זכה בתואר "עובד מצטיין" בתעשיה האווירית ובמסגרת זו יצא לאור ספר על אישיותו ופועלו, בסגנון "אלה הם חייך", מטעם המפעל שבו הוא עובד.

בספר נפרשת אישיותו הססגונית של האיש, בית הוריו, חינוכו, פועלו והשגיו של האיש, כולל גם תיאור ילדותו בדאראבאן.

מתוך שיחה עם אריה עולות שוב ושוב דמויות הוריו, שחינוכם טבוע באופיו של אריה ובדרך חייו בכלל.

גם כאשר עלה אריה ברבירו להודות בשם העובדים המצטיינים, בטקס החגיגי, הוא אמר בקיצור שני משפטים: הוא מודה להוריו על החינוך שהעניקו לו, ומודה לעיירה דאראבאן שבה נולד וספג את ערכיו האנושיים והיהודיים.

אריה מדבר בגאווה ויראת-כבוד על סבתא לאה האגדית שלו, שכל חייה עסקה רק בצדקה ומתן בסתר.

לאריה ולאחיו צבי ברבירו רגשי כבוד והערצה להוריהם. את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" שינן לו אביו בכל שנות ילדותו וכך הוא נוהג במשך כל חייו.

אריה ברבירו מביע סיפוק על כך, כי שפר מזלו ואת דרכו בארץ-ישראל החל "ברגל ימין" ותוך שנה וחצי הצליח לסלול את נתיב חייו לעתיד:

הוא עלה ארצה ב-27.2.1976, התקבל לעבודה בתעשיה האווירית ב-1977, התחתן עם ריטה בינואר 1977 והתגייס לצה"ל באוגוסט 1977.

הוא נושא את השם אריה על שם סבו אריה בודנר ז"ל, שנספה במחנה המוות אושוויץ.

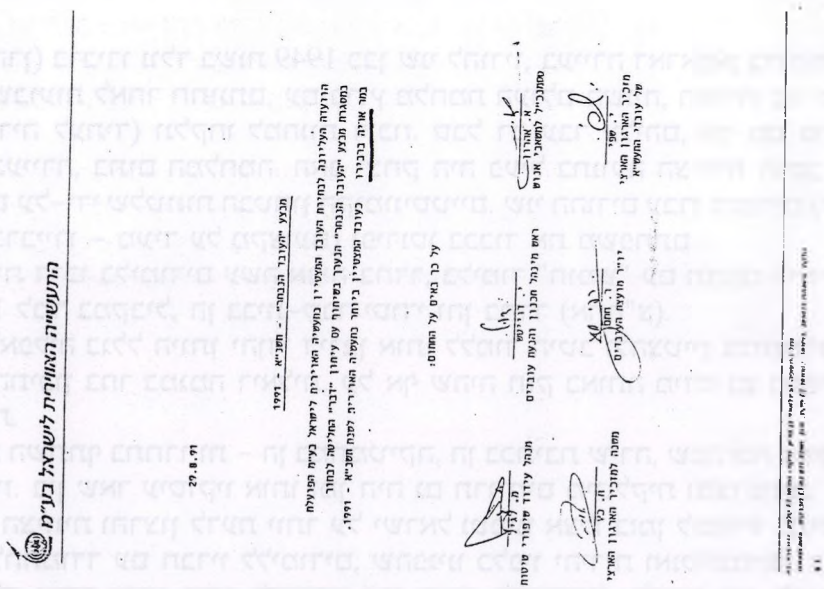

טופס ההודעה על בחירתו של אריה ברבירו כעובד המצטיין

בן של עיירה יהודית ברומניה

הפרק הפותח, לצורך הכרות עם העובד המצטיין בממ"ן, **אריה ברבירו**, מוקדש לעיירה רחוקה ברומניה, שבה נולד וספג חוויות ילדות, טרם ההשתלטות הקומוניסטית. העיירה שוכנת בצפון רומניה, על הגבול עם בריה"מ לשעבר. באמצעות השיחה עם ברבירו מתגלה נדבך נוסף של גורל היהודים בתפוצות.

אריה עצמו מופתע מן הגילויים הנוסטלגיים הזורמים ממנו. בשיחה חברית נפתח הסכר והמלים קולחות. הוא מפליג בסיפור כמעט מוסרט על העיירה דאראבאן, המצטיירת יותר ויותר כהוויה יהודית השייכת לדור שנכחד ונעלם.

הוא נזכר בסמטאות, חצרות וגזוזטראות. השפה היידית היתה חוט מקשר בתוך הקהילה.

בימי שישי וערבי חג היתה הרגשת קדושה באוויר. ניחוח התבשילים, חלות ועוגות שנאפו בתנור הביתי. אמא מקדשת על הנרות וכולם הדורים בלבושם. חוזרים מבית הכנסת. אבא מזמזם זמירות-שבת, הנרות מרצדים ברקע, ואבא אומר קידוש.

הרגיעה הפסטורלית המתוארת כאן לא היתה מנת חלקם הקבועה של יהודי העיירה. מדי פעם הוסתו האיכרים והשכנים הרומנים כנגד היהודים. פיברוק האשמות היתה קו מוביל, שכיסה ברוב המקרים על מחדלי השליטים בפעילותם למען עמם. עם פרוץ פרעות ביהודים פשטו קבוצות אנטישמיות על בתי יהודים, בזזו, היכו ואף הרגו משפחות שלמות.

לאחר שוך השערה מצאה המנהיגות היהודית והרבנים דרך ליישב את הסכסוך עם המדינאים ולמצוא נוסחת פשרה לחיים משותפים בעיירה.

פרעות מעין אלה תרמו לא מעט לעזיבת יהודים את העירה למקומות אחרים באותה ארץ, או לארצות אחרות, במיוחד לישראל.

עלייתו של אריה ברבירו לישראל קשורה לעידן אחר, ובאווירה שונה.

קיצור תולדות חייו

אריה (אהרן) ברבירו נולד בשנת 1949 כבן שני להוריו, בעיירה דאראבאן ברומניה.

כשישה שבועות לאחר חתונתם, עם פרוץ מלחמת העולם השניה, הופרדו בני הזוג (הוריו של אריה לעתיד) ונלקחו למחנות ריכוז. סבל רב עבר עליהם, אך הם שרדו ונפגשו שוב בעיירה, בתום המלחמה. האב יצחק היה פעיל בתנועה הציונית ועקב כך נאסר מדי פעם על-ידי שלטונות הבטחון הקומוניסטיים. שני ההורים עבדו כספרים (שם המשפחה - ברבירו - מעיד על מקצועם) ופירנסו בכבוד את משפחתם.

את ראשית דרכו בלימודים עשה אריה בחדר, בלימוד "חומש" עם תרגום ליידיש. מגיל 7 עד 13 למד במקביל, הן בבית-ספר יסודי והן בחדר (אחה"צ).

החשש לאפליה בגלל היותו יהודי דירבן אותו ללמוד היטב ולהצטיין בלימודים.

בביה"ס התיכון בחר במגמה ריאלית, על אף שהיה חזק באותה מידה גם בספרות ובלימוד שפות.

אותה עת השתתף בתחרויות - הן במתמטיקה, הן בכתיבת שירה, שבה זכה במקום הראשון במחוז. בין שאר עיסוקיו אותו זמן היה גם תרגומים מיטלקית ומצרפתית.

מודעותו הציונית והרצון לדעת יותר על ישראל נטמעו אצלו בזמן לימודיו בתיכון, כאשר נאלץ להתמודד עם חבריו ללימודים, שהפגינו כלפיו יהירות ואנטישמיות. בעת משברים כאלה עודד אותו אביו להקדיש את מרצו ללימודים, לסיים את לימודיו האקדמיים וכאשר תהיה בידו דיפלומה מכובדת, יוכל להגשים את מאווייו האישיים

והיהודיים–הציוניים.

את הגימנסיה גמר במקום הראשון בין 1300 תלמידים, יהודי יחיד.

לימודיו במכון הפוליטכני ביאסי הרחיקו אותו מן הבית, אך הוא נהנה מן התרבות שהציעה לו העיר הגדולה, בירתה של מולדובה – "עיר האורות" של רומניה: קונצרטים, תיאטרונים, מוזיאונים, ספריות.

"שבעת המופלאים" של הפקולטה

לקראת קבלת התואר השני בפקולטה להנדסת חשמל, קיבל על עצמו צוות של שבעה סטודנטים, עם ברבירו בראש, להגיש עבודת גמר בנושא "מנוע ליניארי". עבודה זו היתה כרוכה במחקרים רבים, פיתוח הרעיון, ניסויים, מעקבים ומבחנים. לסיום, ביצע הצוות הרכבה בפועל של המערכת והוכחת כושר פעולתה, בפני "סוללה" של פרופסורים.

הדים להצלחתו של פרוייקט זה הגיעו גם לעיתונות, שפירסמה מאמר מחמיא על החשיבה המקורית וראיונות עם חברי הצוות. הפירסום הזה הצביע על פריצת–דרך בטכנולוגיה העולמית וכהע–רכה על עבודה זאת קיבל אריה אות הצטיינות בתחרות הפרוייקטים הכלל–אוניברסי–טאית ברומניה.

בתום לימודיו עבד אריה כשנתיים בתור מהנדס חשמל בבאקאו.

בשנת 1976 עזב את רומניה ועלה ארצה, לבדו, בלי משפחתו.

יצחק ברבירו בשמחת תורה תשכ"ד (1963), בדאראבאן, עם בנו אריה והילד מוני כרמלי

התערותו בארץ היתה מהירה יחסית. חצי שנה שהה במרכז קליטה בחיפה, שם למד עברית באולפן. מספר חודשים עבד כאזרח עובד צה"ל. בשנת 1977 נקלט בתעשיה האווירית. הוא עבר קורס תכנות ובכך ביצע הסבה מקצועית והחל בקריירה מקצועית חדשה, שהביאה אותו עד השגו זה, כעובד מצטיין של התע"א לשנת 1991.

בשנת 1977 נשא לאשה את ריטה, ילידת צ'רנוביץ, שעלתו ארצה בשנת 1973.

הוא שירת בצה"ל שירות מקוצר של שנה, בהיותו עולה חדש.

לזוג יש כיום (1991) שלושה ילדים: רפי (בן 11), נועה (בת 9) ואילה (בת שנה וחצי).

הוריו עלו ארצה בשנת 1979 ונפטרו בזה אחר זה, בשנים 1990–1991.

אילן היוחסין של משפחת ברבירו (מצד האב)

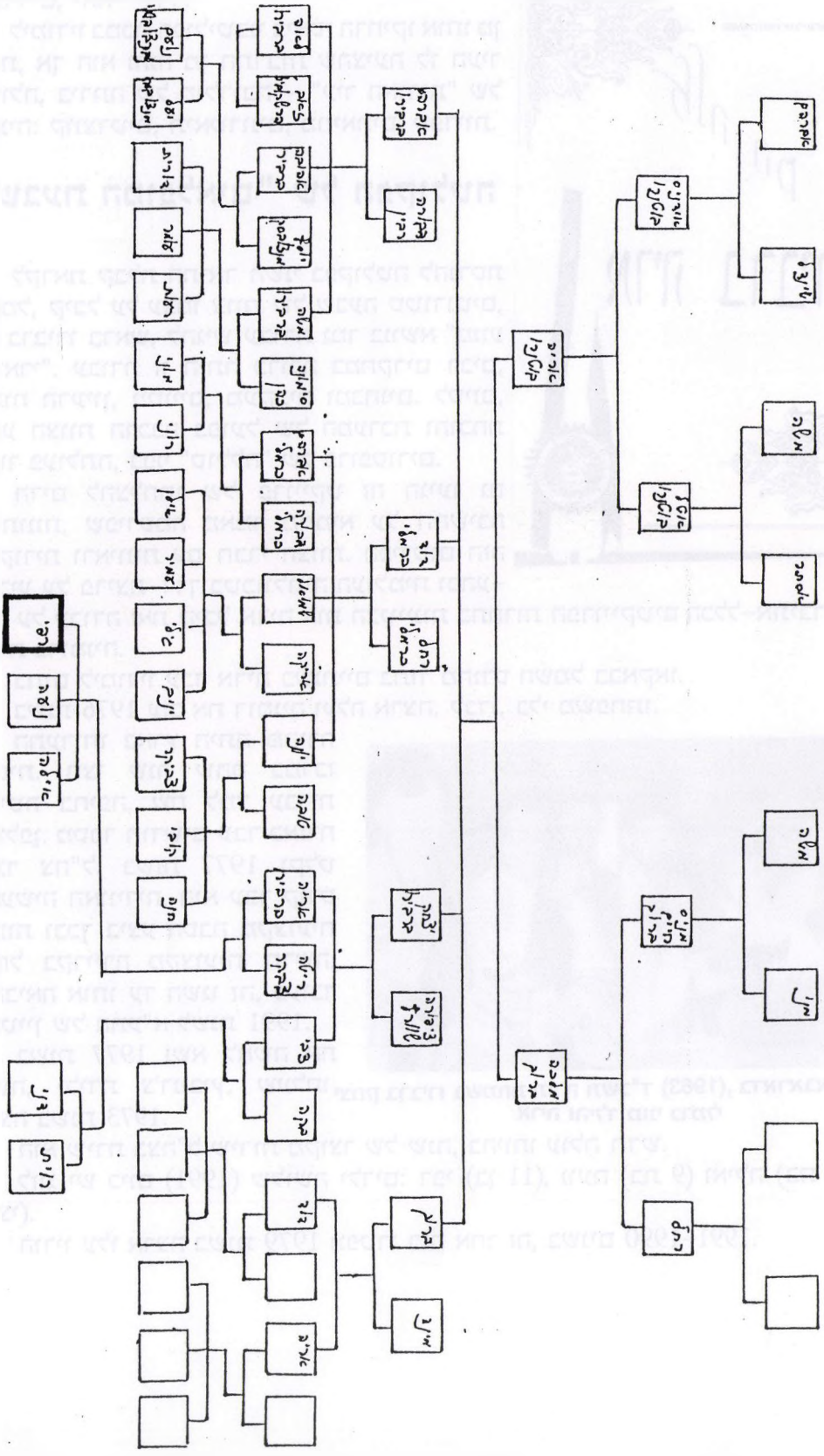

איש משפחה

המשפחה מתגוררת כיום בכפר-סבא, לאחר עשר שנות מגורים בבני-ברק.
המסגרת המשפחתית חשובה לאריה כמקור תמיכה וצבירת אנרגיה. יחד עם רעייתו ריטה הוא מקדיש הרבה מרץ והתמסרות להקניית ערכים כלכליים ויהודיים לילדיהם.

הילדים הגדולים למדו בגן דתי והבכור רפי אף למד שנתיים בבי"ס עממי דתי. לאריה חשוב שילדיו יהיו מודעים למסורת היהודית: שבת, חגים ומנהגים. בערב שבת מדליקה ריטה נרות ובני המשפחה מקבלים את השבת באווירה מסורתית.

תמונה מטרנסניסטריה: הסבתא לאה ז"ל, בחברת בנותיה ציפורה (משמאל) ודורה

הילדים של אריה גילו כשרון מוסיקלי והם לומדים לנגן. ההורים רווים נחת מהשגיהם המוסיקליים של ילדיהם.

מפאת עבודתה של ריטה כאחות בבית-חולים, כולל משמרות לילה, מוטלת על אריה לא פעם המשימה לטפל בילדים, לבדוק שיעורים, או לעסוק בענייני הבית הכלליים. כל אחד תורם את חלקו בגיבוש המשפחתי.

אדם שלא נשבר

אריה מורגש היטב במקום עבודתו. הוא כורה אוזן לכל בקשה המופנית אליו מצד חבריו לעבודה ומוכן לכל מאמץ. הוא מתמודד עם מטלות מורכבות בצורה יסודית ומשיג תוצאות ברמה גבוהה ביותר. בעיני חבריו הוא פרפקציוניסט.
כאשר עלה ארצה בגיל 27, עם תואר שני בהנדסת חשמל, היה ברור לו כי בנושא זה יעסוק בהמשך, בארץ. אך המציאות טפחה על פניו וערמה לפניו

אריה וצבי ברבירו (משמאל) עם הוריהם, 1965

מכשולים לא קלים. אך **הוא לא נשבר!** ההסבה המקצועית האקראית היתה עבורו תפנית שחייבה אותו לעמוד בפני אתגרים, בארץ אחרת ובשפה לא שגורה על פיו. אך הוא השכיל להתגבר על הקשיים, תוך זכירת ההנחיות של אביו: לא להתייאש, לחתור קדימה ולהצליח. דרך חיים זאת היתה עבורו מודל ומקור השראה להחלטותיו במערכות העבודה ובנושאים משפחתיים.

(מתוך הספר "אלה הם חייך", שיצא מטעם התעשיה האווירית, 1991)

ההורים: יצחק ז"ל וציפורה ברבירו, 1990

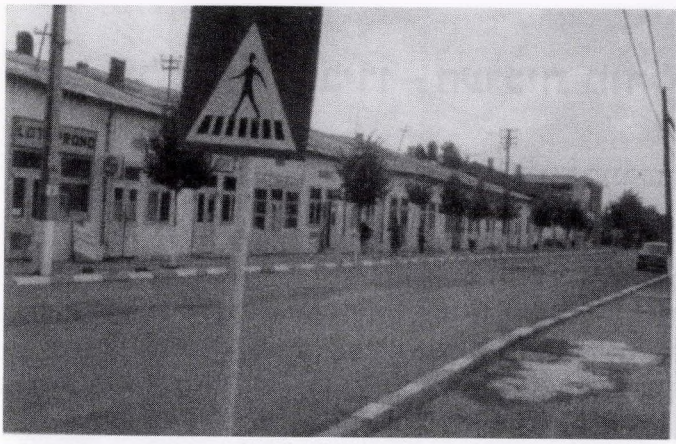

דאראבאן בעיני המצלמה. באדיבותו של חבר-ילדות של אריה, שביקר בדאראבאן בשנת 1984, הגיעו לידיו כמה צילומים מעיירה נידחת זו, שעוררו התרגשות רבה אצל אריה, שנבצר ממנו לבקר בה, מאז שעזב אותה

על אריה ברבירו - הערכות מנהלים וחברים לעבודה

על תכונותיו של אריה ברבירו כעובד מצטיין התבטאו מנהליו וחבריו לעבודה בתעשיה האוירית:

אלי ורשבסקי, ראש המינהל: בתחום ניתוח ביצועים נחשב אריה ברבירו לכוח מוביל, שורשי, הנותן דוגמה לאחרים ותורם רבות למפעל. הוא אינו קופא על שמריו, מעמיק בכל נושא, מוסיף שיפורים ומייעל אף נושאים שאינם בתחום טיפולו האישי.

צבי נתיב, ראש תחום ייצור: אחד הדברים המייחדים את אריה, זאת ה"ציונות" שלו בעבודה. הוא מזוהה עמה בצורה בלתי מתפשרת, משקיע שעות עבודה ומרץ בלתי נדלה מעל ומעבר למצופה מאדם בעל תפקיד כשלו.

זאב פבזנר מנהל פרוייקט מעקב ייצור: באחד המבצעים הגדולים בממ"ן, כאשר נפח העבודה היה רב בשיעור בלתי רגיל, השתתפה קבוצת עובדים – ואריה ביניהם – בהזנת אינפורמציה, שנמשכה זמן רב. השיא בפעולה זאת היה מבצע "רה–אירגון", שנמשך 27 שעות רצופות. הוא רתם עצמו לפעילות זאת, לא עזב את תחנת העבודה עד הסיום, שהוכתר בהצלחה רבה. מבחינה זאת אין לו מתחרים.

אריה ברבירו נחשב אצלנו לבעל אמביציה בדימוי "כוח עבודה" הסוחב ללא מעצורים.

מאיה ניצן, חברה לעבודה: אפשר לומר שאריה הוא מעין "אח גדול" של כולנו, הנושם את הציוד וחי את פעימותיו. חושיו ערים לנעשה סביבו במכלול החידושים בפרוייקטים השונים. הוא אינו מסתפק בידע הכללי שצבר, שואף לדעת יותר ומתפנה ללימודים וקורסים להרחבת השכלתו המקצועית. מכאן מובנת נטייתו להשגת שלמות.

ומסכם את השבחים **מרדכי ברנוב,** מנהל ממ"ן: אם ניגע בשילובו של אריה בכל ההגדרות (של עובד מצטיין) נראה לי שהוא בהחלט תואם למרבית הציפיות. בעבודה הוא נחשב "מקצוען" ובכל הקשור לצד האישי, הוא מהווה דוגמה לאחריות, מסירות ודבקות במטרה. נקודה אופיינית בהתנהגותו היומיומית היא, שהוא אינו מוכן לקבל מוסכמות כדבר מובן מאליו, נכנס לוויכוחים ומתמודד מול נורמות מקובלות; הוא לא משלים עימן, מציג ליקויים הטעונים תיקון ומטפל בהם בצורה אינטנסיבית, בהרבה יוזמה וחריצות.

אלה רק במקצת שבחיו של האיש, אריה ברבירו, שזכה – בצדק – בתואר עובד מצטיין במקום עבודתו, התעשיה האווירית.

נועה ברבירו

הסבים שלי – יצחק וציפורה ברבירו ז"ל

הכרתי את סבי וסבתי מצד אבי בצורה די טובה, הן מהכרות אישית, והן מסיפורי אבי, לרוב סיפורים עם מוסר השכל.

סבא יצחק ז"ל נולד ב–23.5.1914 בדאראבאן, רומניה, העיירה הצפונית ביותר ברומניה. המשפחה היתה דלת–אמצעים, כולם נאלצו להאבק על הקיום היום–יומי, כך שלא התאפשר ליצחק לרכוש דעת במוסדות לימוד. בגיל 11, בסיימו בקושי את כיתה ד', הפסיקו הוריו את לימודיו, כדי שיצטרף למאמץ לפרנס את המשפחה. יצחק הקטן נשלח לעיירה המרוחקת כ–50 ק"מ (מרחק די גדול בתנאי התחבורה דאז), כדי להיות שוליה בחנות מכולת. בגיל 13 הוא נשלח ליאסי ללמוד מקצוע: ספרות. (כעבור שנות דור למד שם אבי – הנדסת חשמל).

חייו של סבא, בעיר זרה, הרחק מביתו, לא היו קלים. הוא הסתפק במועט ביותר ואת כל משכורתו שלח להוריו.

אביו של סבא, אריה, היה חבתן במקצועו. הוא ניספה בשואה, ואבי נושא את שמו.

לסבתי ציפורה היה קצת יותר מזל מבחינת השכלתה. היא הצליחה לסיים בית–ספר יסודי (7 כיתות) ואהבה לקרוא עיתונים וחוברות ולשאוב מהם מידע ודעת. במקצועה היתה תופרת.

סבתו של אבי, מלכה, עלתה עם העליה ההמונית של יהודי רומניה, ב–1949. אבי עלה ארצה ב–1976, לבדו, בלי המשפחה. הוריו הצטרפו אליו רק ב–1979, התגוררו בראשון לציון ונפטרו בסוף שנות ה–80.

אריה ברבירו (משמאל) מקבל את פרס העובד המצטיין מידי מזכיר ההסתדרות ישראל קיסר (מימין). באמצע: שר האוצר יצחק מודעי

סבתא לאה שוורץ האגדתית

רוחלה, אמו של אברשה

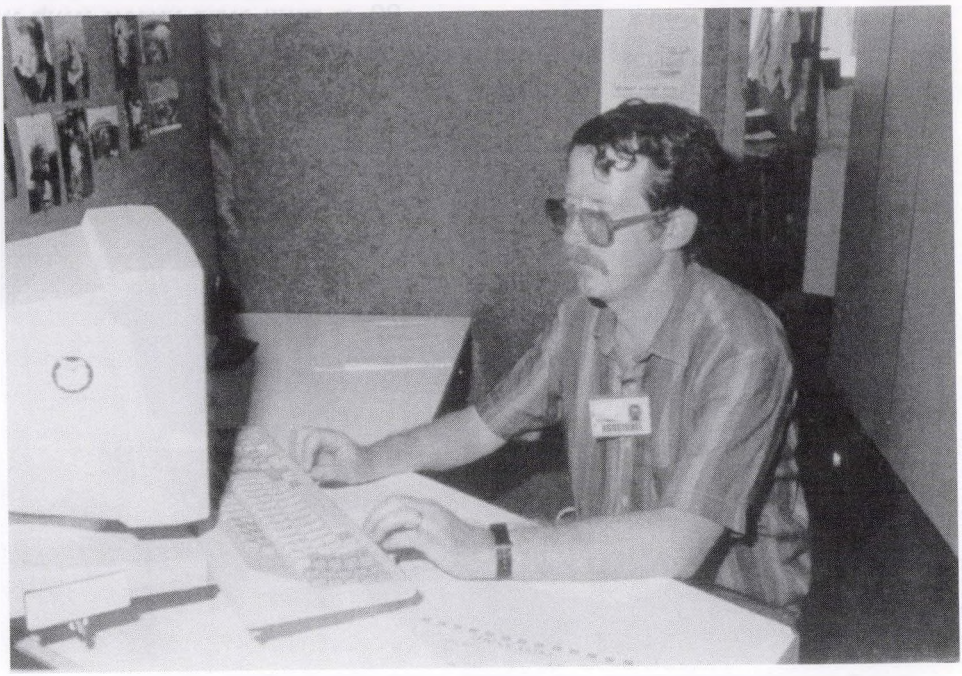

אריה ברבירו ליד המחשב שלו בתעשיה האווירית

תמונה משפחתית: יושבים מימין לשמאל: אברשה כרמלי, יצחק וציפורה ברבירו. עומדים, מימין לשמאל: אריקה, שמואל ודורה כרמלי

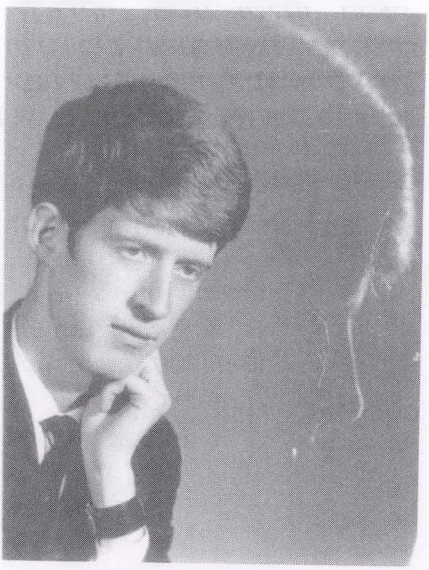

אריה, כסטודנט במכון הפוליטכני

אריה, בר-מיצבה עם בן-דוד

פישל לדרמן מספר על גירוש יהודי דראבאן

פישל לדרמן היה מורי ורבי ב"חדר" שבו למדתי מגיל חמש עד בר-מצווה. הוא היה גם ידיד אישי של הורי. עדות זו, שסיפר לי פישל לדרמן לאחר עלייתו ארצה, היא עדות ממקור ראשון על מה שעבר על אבי ואמי בזמן השואה בטרנסניסטריה.

אריה ברבירו

...כפי שזכור לי, היה זה ביום ו', 18 ביוני 1941, בשעה 7 בבוקר. בדיוק חזרתי מבית-הכנסת ושמעתי את ההודעה כי כל יהודי העיר חייבים לעזוב אותה תוך כמה ימים. אולם ראש העיר הזדרז ושלח שני בריונים, שעברו בחוצות והודיעו לתושבים היהודים שעליהם לעזוב תוך שעות ספורות, כי עומדת לפרוץ מלחמה באיזור.

היהודים החלו לצאת ברגל - אנשים, נשים וטף. לא הספקנו לקחת עמנו דברים בעלי ערך, ואף לא לבוש חם, כי אמרו לנו שנשוב תוך שעות ספורות. רק מעטים השיגו עגלות.

כשהגענו לכפר הוארנה (Havarna) לא הניחו לנו הכפריים אפילו לשתות מים. גויים אלה, שהיו עמנו בקשרי מסחר משך שנים רבות, התנכרו לנו ולא רצו לעזור במאום.

המשכנו לכפר וורניצ'ן (Vorniceni). ליד הכפר הזה נתנו לנו לחנות על גבעה חשופה לרוח. הילדים בכו שקר להם ולא היה במה לכסותם. הובילו אותנו לתחנת הרכבת והעמיסו אותנו בקרונות בקר, 40-50 איש בקרון. כאשר עברה הרכבת ליד דורוהוי, סגרו הז'נדרמים את הדלתות, כדי שלא נקבל עזרה מהיהודים המקומיים.

אחרי כמה ימים של נסיעה ברכבת זו הפרידו החיילים את הגברים בני 18-50 (ואני ביניהם) והפנו אותנו לעבודות פרך במחנות כפיה - חציבת אבנים, סלילת כבישים וכו', תחת השגחתם הברוטלית של חיילים רומנים. שלוש שנים שהיתי במחנות אלה.

הנשים והילדים הופנו לערים לוגוז' וטודנו סברין. הקהילה המקומית, בהנהגתו של ארתור לווינשטיין טיפלה במגורשים במסירות רבה.

אחר-כך הוחזרו הנשים, הזקנים והילדים לדורוהוי, משם נשלחו הלאה, לטרנסניסטריה. בעת המעבר על הדנייסטר, אילצו הז'נדרמים הרומנים את המגורשים להשאיר את מרבית חפציהם במקום, וכך בחוסר-כל עברו לגדה השניה, לטרנסניסטריה, שם השתרכו רגלית בשיירות, ממקום למקום, תחת איומי רובים ושוטים של החיילים הרומנים, שגרשו אותם כמו עדר בהמות.

ככל הידוע לי, מדראבאן גורשו כ-3,200 יהודים לטרנסניסטריה. כ-2,100 מהם מתו שם ממחלות (במיוחד טיפוס), מרעב ומקור - וגם מירויות החיילים הרומנים.

ענת וינריב

ראיון עם סמי–שמואל בריל

הוא קרוב משפחתי, הכיר היטב את סבתי בלה רוזן ואת משפחתה. אביו היה מראשי קהילת דאראבאן.

ביקשתי מסמי שיספר ממה שהוא יודע על סבתי והנה מה שהיה בפיו בנושא זה:

בלה היתה בתו סרול (ישראל) יוסף לייב בריל, האח הבכור לשני אחים נוספים – שמעון ודוד, ושתי אחיות: חיה ופאני.

דוד נסע לאמריקה בגיל 17, יחד עם חברים מעיר אחרת. זו היתה החלטה רגעית.

סרול לייב נשא לאשה את טאובה (טובה) והיו להם שלושה ילדים: גיזלה, דוד (אוטו) ובלה. הוריו של סרול היו משה ובלה (מכאן שם סבתי, על שם סבתה). למשה היה סבא – דיינקי היה שמו – שחי עד גיל 106. ניניו היו מביאים לו מזון, כל נין – במשך שבוע.

סרול היה סוחר ידוע וגם חסיד נלהב. הערין רבנים ואהב עניים. הוא היה הגובה במגביות השונות שנערכו בדאראבאן לצרכים חברתיים–קהילתיים. היה מכובד מאוד בעיירה. כאשר מת, בעת הלווייתו נסגרו כל החנויות. בדאראבאן חיו כ–600 משפחות, שמנו כ–25,000 נפש. לרובם היו חנויות והם התפרנסו זה מזה. היו גם בעלי מלאכה. בין היהודים היה קשר הדוק.

אביו של סמי, שמעון בריל, היה ראש הקהילה. אם פרץ סכסוך או ריב בין שני יהודים, היו באים להתדיין לפני ראש הקהילה והוא היה פותר להם את הבעיה. בעיירה היה בית–ספר יהודי ובו מספר כיתות. היתה ספריה גדולה. כל פעולות התרבות בעיירה התרכזו בספריה זו. שם היו מעלים גם הצגות. בעיר היה רחוב מרכזי אחד, ובו בתים קטנים, צמודים זה לזה, חדר אחר חדר, כמו קרונות של רכבת. כל חדר שני כמעט שימש כחנות.

רוב האוכלוסיה היתה יהודית ובתוכה מיעוט של גויים, אך מסביב לעיירה היו הרבה כפרים, שתושביהם היו איכרים רומנים. הקשר שלהם עם היהודים היה טוב. כל יום רביעי היה יום שוק (יריד). האיכרים היו באים העירה עם תוצרתם החקלאית, מוכרים אותה ליהודים ובכסף שקיבלו, קנו את מצרכיהם בחנויות היהודיות.

בעיירה היו חמישה או שישה בתי–כנסת, שנקראו על פי אופים – "האדום", כי היה בנוי מלבנים אדומות, או על–פי מתפלליו – חייטים, בעלי–עגלות וכדו'. על–פי רוב באו היהודים להתפלל במיוחד בליל שבת ובשבתות וחגים.

דיינקי בנה את המקווה היחידה בעיירה.

המלך קרול היה מלך נדיב והתייחס טוב ליהודים. אך הוא הסתבך באהבה ליהודיה ונאלץ לוותר על כסאו ולעזוב את רומניה. זה היה חטא גדול בעיני העם הרומני. את כסאו ירש בנו מיכאי (מיכאל), שהיה עדיין ילד.

בזמן המלחמה, העיירה סבלה לא מעט. היא שוכנת לא רחוק מן הנהר פרוט (שהיווה גבול עם בסרביה שתחת השלטון הסובייטי). התושבים המקומיים פחדו מאוד שמא הרוסים יחצו את הפרוט ויכבשו את רומניה כולה. היו נסיונות לערוך פוגרומים ביהודי העיירה, אך הודות לפעילותם של ראש הקהילה ושל סרול, יהודי דאראבאן התפנו לדורוהוי. אחר–כך גורשו על–ידי הצבא הרומני לטרנסניסטריה. אלה ששרדו, חזרו לתקופה קצרה לדורוהוי ולדאראבאן, אך כעבור זמן עלו כולם לישראל. ביניהם היו גם משפחותיהם של סמי ושל בלה.

מתוך עבודת גמר בהיסטוריה לבגרות,
על תולדות יהודי דורוהוי והסביבה, עמ' 155–156

חיים ברץ

רשמי מסע ונוסטלגיה מדאראבאן

הגעתי לרומניה לביקור משפחתי ועליה לקברי אבות בדאראבאן. נשלוו אלי רעייתי מינקה והנכדים הגדולים, צברים של בני הבכור אברהם ברץ נ"י, שחיכו בכליון עיניים למסע זה, שבעבורם היה "מסע שורשים", לאימות, ולו רק חלק מהסיפורים ששמעו על העיירה היהודית הטיפוסית, שכה דיברו עליה בבית ובארועים משפחתיים וחברתיים שונים.

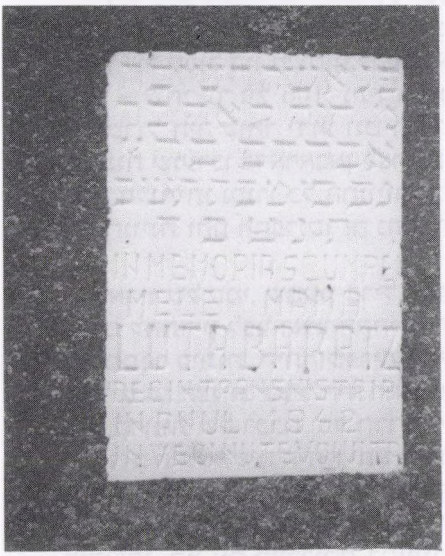

לוח ההנצחה של האם, ליה-לאה (לוצה) ברץ ז"ל

הסבתא פרידה ז"ל נחונה בזיכרון פנומנלי והיתה בקיאה במכמני החן והתפארת הרבגוניים, עם זכרונות, פתגמים ומוסר-השכל מחוכמת החיים של יהודיה, והנכדים שתו בצמא את סיפוריה המרתקים.

הנכד הבכור שימי, שהתגייס בקיץ שעבר לצה"ל, וליאת-ישראלה, שעלתה לכיתה י"ב ביקשו מאוד לראות את הבית הדו-משפחתי של משפחת ברץ שבמרכז העיירה, עומד עדיין על תלו, זה למעלה מ 200 שנה, לעומת בתים אחרים, שנהרסו על-ידי השלטונות, או התפוררו מזיקנה ונמחקו כלא היו.

אין זה פלא שבתינו נשארו על תילם, כי מספר שריפות שהתרחשו בעיר ב-200 השנים הללו (כל פעם באיזור אחר של העיר), כילו כמעט את כל בתי העיר, ואילו הבתים שלנו, שבמרכז העיר לא ניזוקו, כי נבנו בזמנו ע"י בעל האחוזה מאבני גזית והם אכן עמדו בפני כל שריפה וזעזוע טבעי.

אשר ל"מסע השורשים", נתמזל מזלנו ובני הצעיר אריה נ"י שהה ברומניה בשליחות חברה אמריקנית לתזונה טבעית בשם "הרבלייף" ומושב הקבע שלו היה בבוקרשט. כששמע שאנו מגיעים לביקור, הוא בא לקבל את פנינו בנמל-התעופה ועמו יצאנו לביתו המרווח במרכז העיר.

המצבה על קברו של אבי המשפחה, אברהם ברץ ז"ל, בדאראבאן

למחרת, ביום שישי ישבנו ותכננו את הטיול לצפון-מזרח רומניה, כשהיעד המרכזי הוא דאראבאן. הנשים הכינו בינתיים תבשילים לשבת, ובין היתר - דגים ממולאים מסורתיים.

לפנות ערב הלכנו לקבלת שבת ב"טמפל כוראל" ולמחרת עלינו לתורה ואנו, האורחים ברכנו "ברכת הגומל" - זו ברכת ההודיה לה', של מי שהיה בסכנה וניצל, וגם מי שטס במטוס והגיע בשלום ליעדו.

אני, שעברתי לפני התיבה בביקוריי הקודמים, נתכבדתי בתפילת "מוסף", כשאני מלווה במקהלה של בית-הכנסת.

למחרת בבוקר יצאנו, כל המשפחה המורחבת במכוניתו הגדולה של הבן, לעבר הצפון. בדרך סיירנו בהרי הקרפטים שבאיזור פיאטרה ניאמץ ולנו בבית-מלון בעיר. המשכנו לכיוון סוצ'אבה, שם יכולנו להצטייד בדלק (במחיר כפול מן הרשמי – ובדולרים) ואף מילאנו מיכלים רזרביים להמשך הנסיעה.

ירד גשם זלעפות ונשארנו ללון בסוצ'אבה.

למחרת יצאנו מוקדם לכיוון דורוהוי, משם לדאראבאן, לבית-הקברות.

ביקור בבית-הקברות

בהגיענו לדאראבאן חצינו את מרכז העיר לכיוון רדאוץ-פרוט ונעצרנו מול בית השומר, דרכו נכנסים לבית-הקברות. אולם שביל הגישה היה מוצף מים, נאלצנו להשאיר את המכונית וירדנו ברגל לכיוון המצבות שבצבצו בתוך שדה תירס, שהוחכר לשומר על ידי הפדרציה היהודית בבוקרשט.

בית השומר היה נעול. נכנסנו לבית-העלמין עצמו דרך פתח צדדי ולאחר תפילה קצרה המשכנו ללכת לחלקה שבה נמצאים קברות בני משפחת ברץ זה כמה דורות, מעין אחוזת קבר גדולה.

הגענו למצבה של הסבא-רבא ר' יוסף ברץ זצ"ל, ראש שושלת הברצים בדאראבאן ורעייתו גיסיה, סבי אברהם ואשתו חנצה ז"ל, (שעל שמה אני נקרא – חיים). לוח שיש הוצב על מצבת הסב ובו נחרת שם אמי חיה-לאה (לוצה) שנספתה על קידוש השם בשואת טרנסניסטריה בחודף 1941 ונקברה בקבר אחים בקצה הכפר טרופובה.

בשטח בולטת מצבת שיש שחור של דודתי אסתר ברץ-אוסטפלד ז"ל, ששמה חרוט באותיות זהב. היא התגוררה אצל ילדיה העשירים ביאסי ובבוטושאן, אך בערוב ימיה ביקשה בתוקף לחזור לדאראבאן, עיר הולדתה באומרה: "בערים הגדולות, בישיבתה על מפתן החנויות של ילדיה, העוברים ושבים לא מתייחסים כלל ליהודיה הזקנה והעיוורת למחצה, אולם בשובה לעיר הולדתה וליחוס משפחתה, כל עובר ושב ליד ביתה ניגש לומר שלום חם לאסתר ברץ, בתו של הנדבן הידוע יוסף ברץ ז"ל. הוא הדין לאחר לכתי

ר' הלוולוולה – האדמו"ר של דאראבאן

כשעזבנו את החלקה, הנחנו כל אחד אבן קטנה על הקברים שביקרנו, כמנהגנו, והלכנו לבקר את ציון הקבר של ר' הלוולוולה – האדמו"ר היחיד של עירנו, שהיה נערץ ע"י כל התושבים היהודים ואף על הלא-יהודים בסביבה, שנהגו לבוא ולבקש ברכה מהצדיק, והוא קיבלם בסבר פנים, שלא על מנת לקבל פרס.

נכנסנו לביתן שעל הקבר ומצאנו מספר בקשות כתובות לצדיק ופזורות בשטח, בין היתר יהודי מבאר-שבע המבקש עזרת הצדיק לזיווג טוב עבור בתו שטרם נישאה והשנים עוברות בינתיים, והיה רוצה לראות מעט נחת מבתו, כל עוד הוא בחיים.

בקשה שנייה התגלגלה פתוחה ליד הקבר, של זוג קשישים מראשל"צ, המבקשים "עזר משמים" באמצעות הרבי, להבריא ולרוות נחת מילדיהם, עם פירוט שמותיהם ומקום מגוריהם בארץ.

פתק נוסף, מקומט, שחלק משורותיו מחוקות למחצה, עם בקשה לברכה והצלחה במסחר. ראינו מספר בקשות סגורות, שנדחפו בחריצים של הקבר.

הדלקנו מספר קופסאות של "נר נשמה" סביב לקבר, קראנו פרקי משניות ותהילים לעילוי נשמת הצדיק וכל אחד הוסיף תפילה מרחשי ליבו והנחנו אבן בעזבנו את הביתן.

ביקור בכתי ברץ

חזרנו למכונית בשביל הבוצי, כשהשמים קודרים ומבשרים את בוא הגשם החדש וחיש מהר ירדנו העירה ועצרנו ליד בתינו במרכז, ומיד עשרות אזרחים מקיפים את המכונית, מתווכחים על טיבה ומחירה בכסף רומני.

לפתע יצא מן הבית מנהל בית התרבות והזמין אותנו לבקר בו. נכנסו לבית הפינתי, מצאנו כמה בחורים וקשישים משחקים רמי ודומינו והאחראי רצה לכבדנו בכוס קפה. הודינו לו והמשכנו לסייר בחצר המוקטנת, כשחלקה הגדול הולאם לצורכי פיתוח ודרך מעבר.

במספר חדרים שבקומת הקרקע נפתחה מסעדה ובית קפה, שם ישב אותה עת זוג צעיר ושתו בירה. המוכרת ביקשה לדעת מי אנחנו ועניינו לה: משפחת בעל הבית הזה, החי בישראל ומקווים לשוב ולשפץ את המבנה ההולך ונהרס, מחוסר טיפול בו.

כשחזרנו למכונית חיכה לנו "בוצ'ילוק" – שומר בית-הקברות, ששמע מידידיו שמשפחת ברץ מבקרת בעיר והוא בא לפגוש אותנו, כשעמידתו אינה איתנה ביותר. שאלתיו מדוע לא תיקן את הלוח על קבר סבי ז"ל, למרות שאשתקד קיבל ממני אלפיים ליי עבור התיקון והעבודה. הוא ענה שאת הכסף שילם כחוב לבעל בית-המרזח ואם אתן לו עכשיו 3000 ליי, ישלם את החוב החדש וישאר לו סכום לקניית חומרים לתיקון

הבתים של בני משפחת ברץ, במרכז דאראבאן - הפכו ל"בית תרבות" ובית קפה

המצבה.

אמרתי שיתקן קודם את המצבה ובביקורנו הבא יקבל את הכסף, בתוספת מתנה, ובינתיים אריה הושיט לו מאתיים ליי כמקדמה, לזרזו לעשייה.

לבסוף ביקשתי לבקר במרתף הדו-משפחתי, המשתרע מתחת לכל הבית והכביש הראשי, ובו עשרות חדרים ונישות שאיחסנו בעבר יין וגבינות ליצוא, ובחלק מהם החבאנו לפני הגירוש מאוצרות הבית, לרבות ספר תורה משפחתי, ובשובנו מצאנוהו, תיקנו גווילים ואותיות מחוקות ודודתי פרידה ז"ל הביאה אותו לישראל, בעלותה ארצה ב-1950.

סיור בעיירה

יצאנו לסיור קצר בעיירה. ביקרנו במקום שבו עמד "די פונישע שול" - בית-הכנסת של יוצאי רוסיה, שבו התפללה משפחת ברץ לפני הגירוש. עברנו ליד ביה"ס הממשלתי של הבנים שבו למדתי וסיפרתי למשפחה, בין היתר, על הקטטות שהאנטישמים הצעירים יזמו נגדנו והתגרו בנו בהפסקות, אך לא אחת התארגנו ושילמנו להם מנה אחת אפיים.

בעוברנו ליד הכנסיה, השוכנת ממש במרכז העיר, סיפרתי לילדים כי בהיותי חניך בחדר של ר' שלום תיאוסר, עברתי ליד הכנסיה יום יום וכמוני עשרות ילדים יהודים, וכדי שלא נושפע מהפעילות הנוצרית והטקסים והתהלוכות עם האיקונות והפסלים למיניהם, סמלים ומנהגים הנוגדים את התורה והיהדות, למדנו שיש לומר את הפסוק מספר דברים, פרק ז', 26.

לאור החינוך לקיום המצוות שהתחנכנו בחדר ולהוקרת המסורת היהודית, אין פלא שבעירנו לא היו נישואי תערובת, שמרנו על מרחק מכובד ולא התערבנו בחיי האוכלוסיה הנוצרית.

בדאראבאן התהלך סיפור על סוחר יהודי שהודה, שלרגל עסקיו הוא שתה יי"ש עד שוכרה עם הפריץ, אבל את בתו סרב לחתן עם בן הפריץ, עקב הניגוד המהותי באמונה ובאורח החיים.

סמל חיצוני נוסף לבתי היהודים היתה המזוזה, שבחלק מבתי היהודים נשארה

קבועה בצידה הימני של הדלת, אם כי המילה "שדי" (שומר דלתות ישראל) נמחקה. הרבי נהג לספר שהמזוזה, זו מגילת קלף קטנה שבה כתובות שתי פרשיות מהתורה ("שמע ישראל", "והיה אם שמוע") שמנשקים אותה בעת הכניסה והיציאה מהדירה ואומרים הפסוק: "השם ישמור צאתי ובואי לשלום מעתה ועד עולם". רבנו שלום לימד אותנו לומר את הפסוק: "שדי ישמרני ויצילני מכל רע – אמן" ונוהגים לבדוק את המזוזה פעמיים בשבע שנים.

נפגשנו עם תושבים, שזכרו את משפחת ברץ ושאלו מתי נחזור, כדי שהעיר תפרח כבעבר. לפנות ערב יצאנו את העיר שנותרה ללא יהודים, כי כולם ב"ה עלו לישראל.

מרדכי קרפט

סיפור – עדות

מטרופובה (Tropova) לנסטרווארקא (Nestervarca) "לא אשכח אותך לעולם" ובחזרה.

בנובמבר 1941,המשטר הפשיסטי הרומני הוציא אותנו בכוח לגלות **לאוקראינה(Ucraina)** זמן מה **אחרי שכבש – ביחד עם צבא גרמניה הפשיסטית** – חלק גדול ממדינה זו. בעצם, **נשלחנו לשם למות,** כאשר האשמה היחידה **בהיותנו יהודים.** בתוך השטח הנכבש היינו מוחזקים בגטו תחת פיקוח, בעיקר של ז'אנדרמים*. **המשטר המיוחד של הרומנים באזור זה** של **אוקראינה** הם קראו לו **טראנסניסטריה (Transnistria)** ז.א. מעבר לנהר **ניסטרו (Nistru)** . לאורך הזמן, המשטר הרומני אירגן מחנות **עבודת פרך** אם זה לצרכיהם המלחמתיים ואם זה מסיבות אחרות. מכל מקום, **אלה היו מרכזי דיכוי אכזרי נטולי רחמים כלפי האוכלוסיה היהודית,** שמקורה – ברובה המכריע **מבסרביה, בוקובינה ורומניה** הצפונית, ז.א. ממחוז **דורוהוי (Dorohoi),**מעיירות בהן היה רוב יהודי: **דאראבאן (Darabani),**סאבען **(Săveni ראדאוץ (Rădăuți), מיכאילען (Mihăileni)** ומחלק יהודי העיר **דורוהוי.** אחד ממחנות עבודת פרך אורגן בהתחלת 1943, במקום ששמו **נסטרווארקא (Nestervarca),** ע"י **השלטון הרומני בטרנסניסטריה. העדות שלהם,** היא רק אחת מאלה שהובאו לידיעה ציבורית, והיא סיפור מן הכואבים ביותר, שעברו עלי ועל משפחתי במשך של יותר משנתיים, בהיותנו בגלות **בטרנסניסטריה.** ובכן.....

בבוקר של יום אחד, בסוף חודש אפריל או התחלת מאי **1943** (שעון ולוח שנה לא היו לנו בחורבה בה "גרנו" בכפר **טרופובא,** הודיעו בקול רם **השוטרים היהודים** ששרתו את משטר הז'אנדרמים הרומנים, זיכרם לשימצה: **כל היהודים, מגיל 15 ומעלה,** חייבים להתייצב מיד במרכז הכפר (בקלוב). **הוראה זו,** כמו מכת-רעם, **הזכירה לנו** את **הפקודה המפורסמת** של בוקר יום חמישי **19.06.1941** , כאשר **הוציאו כל האוכלוסיה היהודית שהיתה בעיירה שלי דאראבאן, והגלו אותה באכזריות, בדרכי הסבל והמוות. (ואז** הגענו קודם **למחנה ריכוז** ע"י העיר טארגו ז'יאו/ **Târgu-Jiu**, ובהמשך **לגטו** – שאורגן ע"י המשטר, רודני ואנטישמי של גזלני רומניה, בערים **טורנו- סברין / Turnu-Severin ולוגוז'/ Lugoj**. באוקטובר 1941 ההזירו אותנו לדורוהוי/ **Dorohoi** וביום 12.11.1941 'זרקו' אותנו לתוך **טראנסניסטריה , Transnistria, הגיהנום על פני האדמה**). לכן, **הפקודה להתייצב** ל"**אסיפה**" נבאה לנו משהו רע מאוד וחשש לגורלי, **'המפרנס'** של **משפחתי** באותה עת (מפני **שאבי,** כמו **רוב יהודי העיירה,** נלקח **לעבודות פרך ברומניה**). לכן, **אמא אני ואחי נתן** (צעיר ממני) **החלטנו: לא אתייצב, אלא אסתתר** על-יד הנהר שהיה בקירבת מקום. אחרי זמן-מה באו השוטרים **ואמה** נלקחה – בכוח – **במקומי**. מיד כאשר הודיע לי נתן על מה שקרה, **נאלצתי למסור את עצמי לידיהם.** מאוחר יותר יתברר לנו, הכסף עשה את שלו: לז'אנדרם היתה **'מכסה'**, ז.א. **מספר** אנשים בעלי יכולת עבודה שהוא צריך ל**'ספק'. עבור שוחד** – של כמה מאות מרקים – הוא היה מחליט על **מי כן להשאיר בכפר**. וכך קרה, לפי מה שסיפרו לנו, **שהוסיפו אותי** ל"**מגוייסים**" במקום הרשקו, בן עירי ושכני בטרופובא. (בעצם, השוחד ברומניה היה ידוע היטב **כתרופה יעילה בעת צרה,** ובפרט כאשר הז'אנדרם המקומי היה הכל-יכול). מייד עם השלמת 'המכסה',הוציאו אותנו בשלשות מהכפר לכיוון תחנת רכבת בעיירה **ונדיצ'אני(Vendiceni)** מרחק של כ- 12 קילומטר.השיירה היתה מוקפת בשוטרים **יהודים**,ובראש הלך הז'אנדרם הרומני.

***ז'אנדרמים = משטרה צבאית רומנית ששלטה בייחוד בתחום האזרחי מחוץ לערים.**

ניסיוני הראשון לברוח מהשיירה נכשל. לא תפש אותי הז'אנדרם הרומני, **אלא יוליוס, שוטר יהודי** ובן-עירי. הוא החזיר אותי בכוח לשיירה. הכישלון נבע מזה שלא לקחתי בחשבון דבר זה: **שהשוטר היהודי** ואפילו בן-עירי מסוגל להיות כל כך **מסור** לתפקידו המכוער ולשרת אויב משותף. גם **לי** וגם **למשפחתו** (האח של יוליוס היה בין "המגוייסים"). הייתי משוכנע שהיו לי כל הסיכויים להיחלץ מן **השיירה**: עברנו דרך כפר **סוחאקי (Suhaki)**, והאיכרים שעמדו בצד הדרך הביטו בנו **ברחמנות**, הייתי לבוש בבגדי בן-הכפר עם חולצה/רובשקה ומכנסיים שחורים מפשתן, **יחף**, **ויכולתי להתבטא באוקראנית** עם כל הקללות המקובלות בשפה זאת, במידה כזו **שהיה קשה להבדיל. אם בכלל, ביני לבין בן-כפר אוקראיני אמיתי. אמנם, ניסיוני להשתחרר ירד לתמיון, הפעם, אבל הרצון שלי לא נחלש**, למרות האכזבה מאופיו של בן-אדם, **אפילו שהוא יהודי**, שכדי **להקל על עצמו** במובן מסויים, **אין בו הכוח המוסרי/הנפשי/השכלי לעמוד בפני פיתוי זה**. בעצם, **כאשר הגענו** לתחנת הרכבת **לא היתה התפקדות כלשהי**. בתחנת הרכבת, **יוליוס החליף את המקום עם אחיו והפך ל'מגוייס', ואחיו נשאר במקום, ואחרי זה ...נעלם**. (לדאבוני הרב והכאוב, תופעה זו של **חוסר מצפון**, חזרה על עצמה, גם בהתנהגותם המבישה של כמה מבני עירי כמו אברום, מונולה, נוטה – **כמשרתי הז'אנדרם הרומני – בעת ובתנאי ההגלייה הקשה שעברה עלינו בנסטרוואראקא, כשהם התנהגו כנטולי רגשי אנוש).**

בקרונות להובלה – לא לאנשים – הצתופפנו מעל 60 בני-אדם. יעד ומשך הנסיעה, וגורלנו בכלל, לא היו ידועים לנו, אפילו ברמז כלשהו. במוחי היתה מחשבה חזקה אחת ויחידה: איך אוכל להסתלק משיירה זו, ולחזור במהירה לאימי ולאחים שנשארו בכפר טרופובא, כדי להמשיך לפרנס אותם. בתחנת רכבת מוגילב **(Moghilev)**, כאשר נפתחו הקרונות לקבלת מי שתיה, **הצליחו כמה 'מגוייסים' להסתלק בשלום** (ביניהם גם **שויל פינרו** – חותני לעתיד). לאחר מכן, הז'אנדרמים חיזקו מאוד את השמירה ובתחנת רכבת **ז'מרינקא (Jmerinca)** היתה כה צפופה, שאפילו **לא ניסיתי מזלי** ולהסתלק מכלא **זה על גלגלים**. דרך ארוכה וקשה זו, **ללא אוכל, בחוסר מים**, בצפיפות נוראה בלי אוויר לנשימה – עד לעיר **טולצ'ין (Tulcin)**, הסתיימה אחרי יומיים. בערב, בפקודה, הורידו אותנו מקרונות, החזיקו בעמידה, והעבירו לנו בלשון צבאית גסה **שיעור** ראשון, הן ע"י הז'אנדרם הראשי והן ע"י מפקד האתר **לאקאטושו (Lăcătuşu)** ימ"ש. דבריו זכורים לי היטב: אתם תגיעו לנסטרוואראקא, שם הוכנו צריפים ומיטות, **אוכל** תקבלו **פעם ביום**, לפחות. **מים** – תוציאו מבארות שבין הצריפים. בבוקר, **יש לקום מייד בעת צילצול הפעמון** בצריף. **ותיכף להתייצב במרכז המחנה. משם בשלשות לצאת למקום עבודה ל"כריעת כבול". העיקר, מי שיעבוד** – יקבל **אוכל ומיטה. מי שלא יעבוד כנדרש – יקבל עונש, לא בדיוק קל** (הלקאה!). **הגרוע ביותר – מחכה למי שיעיז לברוח ממחנה זה – ויהיו לו כל הסיכויים להגיע לגן-עדן של השטן.** כמובן, רצוי שלא תעשו צרות עם בעיות מסוג **מחלה**, זה יתנקם בכם. ולבסוף, יש הנהלה ומשטרה בתוך המחנה, והן מורכבות מאנשים "שלכם", מקהילתכם, **ורק עימם נדבר**. בזה נגמר ה'טקס'.

אחרי זמן מה של הליכה מהירה בלית ברירה, הגענו לשיא הגבעה בה השתרע מראה מפחיד של צריפי המחנה – אורוות לשעבר של בהמות ה"קולחוז"*, **שהתפרק לאחר כיבוש האזור ע"י הצבא הרומני. אנחנו לא היינו הראשונים במחנה**, הקדימו אותנו יהודים מגטו/מקומות אחרים. **לא היה מה לאכול, אבל שתינו מים בלי סוף. בהמשך – בלי הכנה/בחירה – עלינו על הקרשים. היה חושך** מושלם. **כל אחד הסתגר עם מחשבותיו וצרור פחדים משלו. בקושי הצלחתי להרדם**, אם זה מרוב עייפות ו/או גם מרוב פחד.

למחרת, **יום הראשון של עבודה, לאחר כמה שעות של מנוחה על הקרשים, רעבים ומפוחדים, קפצנו – לשמיעת הפעמון – מהמיטות, יצאנו** למרכז המחנה בו **הסתדרנו בשיירה.**

מזמן שכחנו לא רק להתרחץ, או להתפלל, אפילו להגיד "בוקר טוב" לחבר היה קשה למלמל. לידי הלך החבר שלי מילדותי – לייבצה, מאיר שניידר'ס / מלכה נסי'ס, ושאלתי אותו בשפת האם שלנו, ביידיש, מה לעשות ומה יהיה הלאה ? תשובתו החכמה היתה : לא להפסיד את הביטחון, מפני שזהו הדבר הכי חשוב לנו והדבר היחיד בידינו, היתר – נחיה ונראה. המחשבות שלנו נדדו לכל מיני כיוונים, איך להשתחרר מהמוות שהתחקה אחרינו : לברוח – איך ולאן? לחפש היערות בהם היו פרטיזנים* ולהצטרף אליהם – האם הם יאמינו לנו, האם יקבלו חבורה כזו נטולת ניסיון צבאי, רק מפני שיש בנו שנאה עמוקה מאד כלפי השונא המשותף – הפשיסטים, רומנים וגרמנים ימ"ש? ומה נעשה עם בני משפחתנו, שנשארו רחוק ומבודדים ? כמה זמן נוכל להחזיק מעמד בגהנום המקומי בשם נסטרוואראקא, אם זה גופני ואם זה שכלי? גם שאלות אחרות באותו הקשר אכלו אותנו רוב הזמן ובכל מקום. הבכי הפנימי לא עזר והשתכנענו שלא יוכל לעזור. למרות גילנו, התבגרנו בלית ברירה ומהר מדי. בתנאים הבלתי אנושיים, שאליהם נקלענו כעת במחנה זה היה לנו קשה, בייחוד קשה היה לשאת את הפחד ששלט סביבנו ובתוכנו, בגלל השילוב העגום של עבודת פרך, רעב, עייפות שהיו מנת חלקינו, בנוסף למקל והשפלה נוספת.

וכך ..... הלכנו - יום אחרי יום – והמשכנו בדרך לאתר, הביצה לשעבר/המכרה של היום, כאשר לפעמים כן 'הצלחנו' לבקש/לקבל לקחת בעצמנו משהו לאכול, מהמקומיים. למטה על-יד הביצה, עמדנו בתור לקבל לועש (ציקוריה, או משהו כזה), ובעזרת פקודה שהחדירה בנו אימה, 'עודדו' אותנו להתייצב, כמו חיות ביתיות, ליד מנהלי העבודה: רומנים צעירים, עם פנים של פריצים מרוגזים שבידם – שוט (במקום רובה, שממנו הצליח להשתחרר לטובת "גאולה" זו של "כריעת כבול"לתועלת 'רומניה הגדולה', שהפעם התרחבה עד הנהר בוג (Bug–) . השקר שבפעולה זו – כריעת כבול - ישלהניח, היה מובן להם היטב, אבל נדבק להם בקלות מפני – ששירת להם. היה עדיף להם להיות פה באתר זה מללכת ל'חזית המזרחית' נגד הרוסים, ובטח היה חסר להם חשק 'למות כגיבור בעד ארצו'. והם, בני הפריצים הרומנים, הובילו אותנו לקחת כלי חפירה (את-חפירה פשוטה ו/או מיוחדת), ובקבוצות של 30 איש הסתדרנו על שטח שהיה מסומן 10*20 מטר, והתחלנו לחפור. המומחים לכבול היו אוקראינים – שכנראה בגלל חטאים שונים הגיעו הנה. הם ידעו לא רק על מה מדובר במובן מקצועי, אבל גם עם מי הם צריכים לעבוד, אם זה לגבי הממונים עליהם ואם זה לגבינו. התנהגותם הוכיחה עובדה זו, ולכן יכולתי להחליף איתם כמה מילים כדי לשמוע איפה זה סילניצא (Silnitza), או הדרך לז'וראלבקא (Juralevca), כפרים בשכנות יחסית למחנה שלנו, ומה יש מעבר היער שליד הביצה. הם הסבירו לנו שהכבול – סוג ירוד של פחם, מבחינה איכותית – ניתן לנצל בתור דלק, בבית וגם במפעל בו יש צורך בחום. (בשנת 1950 כשהיתה לי הזדמנות מקצועית ללמוד, תאורטית ומעשית, על ניצול הכבול בדוודים של תחנת כוח, נעלם לי לרגע הכח הנפשי ללמוד/לעבוד תוך איזכור "נסטרוואראקא וכבול", וכל הסבל שעבר עלי לפני שבע שנים. רק אחרי הסבר לעמיתי במקום, דקות דממה ודמעות, התחלתי לחזור לעצמי).

בחזרה לתנאי 1943 . התחלנו לחפור ידנית. הכבול, לעיתים מצאנו אותו כבר מהשכבה הראשונה. אחרי זה, היינו לוקחים, בידיים, חלקים אלה רטובים, ונושאים אותם למרחק מהתעלה שפתחנו, בו היה סימן מראש, ושמים אותם בהצלבה, אחד על השני, תוך בניית ארובה, ולאפשר לרוחות לייבשם. להישמע הפעמון בצהריים, הפסקנו את העבודה והלכנו בקבוצות למקום בו עמדנו בתור, לקבל אוכל. בתוך צלחת, קטנה ממתכת, היה איזהשהו מרק וביד נתנו -

*פרטיזנים = לוחמים של האוכלוסיה המקומית, מאורגנים במחתרת, נגד הכיבוש הפשיסטי.

קוביה של **מאמאליגה**. אבל, אותנו "**אכל הרעב**", חזק מאד, עד כדי כך שאחדים מאיתנו התגנבו לתוך היער או לתוך השדות שהיו בקירבה, **וניסו את מזלם למצוא משהו לאכול**. זכור לי היטב המקרה בו **סוס** אחד – מתוך הרתומים לעגלה בה הובלנו את הכבול היבש למקום איחסונו הזמני – **נפל קורבן לרעבנו**, שכבר **לא שלטנו עליו**. מספר ימים היה לנו בשר. 'בישלנו' **חלקים מהסוס בתוך דלי עם מים מהתעלה**. הכל התנהל **במחתרת**, כמה מטרים **מתחת לכניסה לתוך התעלה שבה ביצענו את הכריעה. כל אחד מאיתנו לקח חלק מבשר זה, ואכל כמו חיה**.אבל, כאשר מצאנו מקור **לתפוחי אדמה** – **זה הפך לחג**. וכך המשיך ..... **יום אחרי יום, אנחנו חפרנו, התעלה התעמקה ורמת המים עלתה**, ואנחנו **יחפים בתוכם**. כאשר **הפקחים ראו** שלא ניתן להמשיך בחפירה, רק אז הביאו משאבות. התעמקנו עם החפירה, בנינו פיגומים מקרשים שהבאנו, ונאלצנו **להרים** את הכבול מקומה לקומה עד לאור היום. אנחנו **נחלשנו** מיום ליום ולפעמים נפלנו מהפיגומים בגלל סחרחורת וגלישה מעל הבוץ שהצטבר על הקרשים. **בתוך תוכנו קיווינו לישועה**, וזה בניגוד למציאות בה לא הרגשנו ולא ראינו שיש מישהו המסוגל לעזור לנו. פעם הגיעה שמועה שוועדה של **"הצלב האדום הבינלאומי"** תבקר ותדרוש **שיחרור** מגהנום זה לפחות את **החולים ואת הצעירים מתחת לגיל 16. זה שמח אותי מאוד, הייתי בין הצעירים האלה**. אבל, **גאולה זו התמהמהה לבוא**, ולכן המשכנו לעבוד כדי שלא יתחילו ה'גיבורים הרומנים' להכות בנו. בזה הם לא התעצלו אף פעם !

לקראת ערב, בשלשות, **היו מחזירים אותנו למחנה**. שם, **מרוב עייפות, נפלנו כמתים**, על הקרשים, ז.א. על המיטות. רק מאוחר בערבים/בלילות. היה קשה להישאר סגור כל אחד בתוכו. ואם עוד נשאר לנו קצת כוח – ישבנו שבת אחים. סיפרנו אחד לשני על מה שקרה לנו לאורך היום, נזכרנו על החיים **בתור ילדים בעיירות של כל אחד, דיברנו על הורינו ועל בני משפחתנו, שהגורל פיזר, אותם ואותנו, כמו פרחי סביון**. לפעמים, מתוך כאב וגעגועים **התפרץ מתוכנו שיר, שירים עצובים ביידיש** בד"כ. **רצינו לעודד אחד את השני, והיו מתיחלים לדמין לעצמנו כל מיני תמונות המקרבות אותנו לימים טובים יותר, ביחד עם בני משפחתנו**. כך, כנראה **גולד השיר**, שבחור מוכשר הציג אותו בפנינו, **והפך להימנון שלנו**. יש אנשים שזוכרים היטב ומזכירים שיר זה **שחלק ממנו נחרט במוחי עד היום הזה :**

Nestervarca, Nestervarca,	נסטרווארקא, נסטרווארקא,
Eu nici-odată nu te voi uita,	לעולם לא אשכח אותך.
Nestervarca, Nestervarca,	נסטרווארקא, נסטרווארקא,
Flămînd și gol eu fug din calea ta.	רעב וערום אני בורח מפניך
Dar într-o bună zi, când pacea va veni,	אך, ביום טוב אחד, כאשר השלום יבוא,
De tine, Nestervarca, zi și noapte voi vorbi	עליך, נסטרווארקא, אדבר יום ולילה.

הנהלת המחנה, כאילו מטעם היהודים, שבראשם עמד **פיסטינר** (אמרו שהוא **מצ'רנוביץ**), התעס-קה במשהו 'סודי', **מפני שאנו 'המגוייסים' לא הרגשנו שום דבר טוב עבורנו**. השתתפות זו בכל מיני 'טקסים' להשפלתנו נשארה בזכרוני כמו בזכרונם של האנשים שהיכרתי. כך **המשטרה** היהודית במחנה בראשותו של **סגל** (מקורו מעיירה **סאבען**) **לא היתה ידועה במשהו טוב**, אלא בעיקר בגלל אכזריותו של אחד מהשוטרים (גם הוא היה מיוצאי **סאווני**),**קטן קומה ושנאה עצמומה בעיניו, שהתבלט ב'מלאכתו' – להכות בהרבה כוח ובאכזריות נוראה** ביהודי שנתפס

באשמה כלשהי או בלי אשמה, **תוך שהוא עומד** על כיסא ובידו השוט המפורסם שלו. חוץ מלעזור לז'אנדרמים, כנראה שתפקיד אחר לא היה למשטרה זו. **מכל מקום, אף אחד מהחברים הטובים שלי ומאנשים ששמרתי להם כבוד, לא חשב להתקרב אליהם, לא שם במחנה, ובטח לא אחרי זה.**

מצב הרוח שלנו ירד ללא הפסקה, כל יום, **והגענו לגבול הסבל.** מידי פעם שמענו על אנשים שהצליחו **לברוח מהמחנה. לא ידענו איך וכמה מהם הצליחו**, אבל אם **הרומנים או המשטרה האוקראינית תפסו אחדים מהם,** ובמקרה שלא הרגו אותם במקום בירי או במקלות, היו מביאים אותם בחזרה למחנה, בו **משכיבים אותם על האדמה ומכים אותם ללא רחמים. 'מלך' ה'טקס'** הנוראי הזה היה **ז'אנדרם רומני** מצוייד ברובה ושוט, לידו הכלב הגדול מסוג 'זאב', מאחוריו "גיבורי **ההנהלה**", **ואותנו מאלצים** לעמוד דום **ולהשתחוות במסדר** במרחק של כ- 20 מטר **מה'נאשמים'. הפחד** מפני **החלשת גופי שהרגשתי** עקב **הרעב, העבודה הנוראית והזעם שהשתרש בי בעת ולאחר "טקס" כזה, דירבנו אותי חזק לממש רצוני העז לברוח מגהנום זה** (היתה אפילו אימרה בינינו: **אם נמשיך כך, בקרוב לא יהיה את מי לחלץ!**) וכדי **שאצליח בבריחה, ניסיתי ללמוד בקפדנות את רוב הדברים העיקריים, מכל מה ששמעתי על הסיבות שגרמו לתפיסתם של אלה שהעיזו לברוח:**

לא לברוח בצוותא - **היה הפרק הראשון. קבוצות רבות נתפסו בדרך, רק לעיתים רחוקות נתפס יחיד. ההסבר היה שאנשים רעבים התקשו לשלוט על עצמם, ולחלק מהם נגמר הרצון והכוח לעמוד בסבל נוראי זה.** מסיבה זו, **נכנסו לכפרים / לבתים לבקש או לקחת כל מה שניתן לאכול,** והיתר ברור מאליו, מפני שאם לא הז'אנדרמים, אז **המיליציאונר האוקראיני היה שם יד על היהודי,** והתוצאה הנוראית ביותר – ידועה. לא בעזרת שכנוע ואפילו לא בכוח ניתן היה למנוע את האסון על הבורחים **עקב כניסתו לכפר, אפילו של יחיד.**

אין להיכנס לכפרים שבסביבה – זה היה אחד מהתנאים הברורים ביותר כדי למנוע את **האסון,** קודם כל לא לגרום לכלבים שירימו את נביחתם, ובהמשך לא ליפול לידי בעליהם.

להתרחק מהר ממסילת ברזל, בפרט באזור **זוראלבקא (Juralevca) מכל צד של המסילה היתה תעלה מלאת ענפי עצים יבשים.** כאשר נפלת לתוך התעלה היה לך קשה להיחלץ משם ובנוסף גרמת לרעש שהיה מעיר את החיילים הרומנים ששמרו בסביבה.

לא ללכת – עד כמה שניתן – **לאור היום** , כדי למנוע את חשיפתך.

ואם כבר נפלת לידיהם של שונאי ישראל – **תנסה לתקוף/ להתגונן ולברוח.**

יצר ההישרדות השתלט עלי כליל.אחרי שהצלחתי ללמוד את הדרך לעיר **דזורין (Jurin), שמתי שתי אבנים חדות בכיסים שלי** (בתור נשק הגנה להשגת אוכל בשדה), **הלכתי לחברי הכי טוב לייבצי, ולחשתי לו, בשקט של אמצע הלילה, שאני בורח. לחצנו את ידינו חזק מאוד, ונפרדנו. רק הוא ידע מה אני מתכוון לעשות** (אם לא אוכל להגיע לכפרי .....**סימן** שנתפסתי/נהרגתי). וכך, **בחודש יוני 1943, התחיל 'מסע' היחלצות שלי מהגהינום של נסטרוואראקא.**

הקפיצה מעל המכשולים שהיו לי בדרך החוצה מהמחנה עברה בהצלחה, המשכתי להתקדם כמו **שרץ,** ורק **אחרי זמן מה התחלתי לרוץ,** לכיוון הכפר **סילניצא (Silnitza)**, עד הבוקר, עד שנפלתי לתוך שדה של **תירס.** שם אכלתי קלח אחרי קלח, כאשר החלב דלף מהם, **והיה דומה למשהו נפלא,** שאין משהו יותר טוב ממנו. **ואחרי זה .... נרדמתי. כל היום נשארתי שם.**

בערב התקרבתי בזהירות לדרך שמובילה ליורקובקא (Jurkovka), בתוך התעלה שעל-יד הדרך. במקום אחד **מצאתי מים** שנשארו שם, כנראה מי גשם שלא חדרו לתוך האדמה. מרוב צמא **שתיתי כמו בהימה. אחרי זה המשכתי להתקדם.** מפעם לפעם **קירבתי אוזן אחת לאדמה**

ולשמוע, האם לא מתקרב מישהו/משהו. כל זמן שיכולתי לזהות כוכב הצפון מאחורי מהצד השמאלי, הלכתי רק בשדות. **למרות שכבר התנסיתי היטב** – בשנתיים אלה באוקראינה – **ללכת יחף,** אבל **ההליכה בשדות היתה קשה וגם גרמה לדימום** מכל מיני סיבות. כרגע, הרגליים שלי היו מספיק 'ממושמעות' כדי לא להקשות יתר על המידה להתקדמותי. **לקראית הבוקר כבר הייתי בתוך היער.**

באותו בוקר לא דיעתי שזהו היער 'המפורסם' בסיפורים – יער שפיקוב (Spikov) – שבו שונאי ישראל מכל הסוגים (ז'אנדרמים רומנים ומיליציונרים אוקראינים) **היו הורגים ללא קושי כלשהו את היהודים שתפסו** אותם מאלה **שברחו מכל מיני מחנות/גטו. גם מקרב של כ-3000 היהודים שנכלאו בנסטרווארקא. מי שהצליח להיחלץ מידם** – תוך בריחה או הסתתרות – **לא יהיה מסוגל לספר על מה שקרה שם ללא דמעות.** במוחי שלטה מחשבה אחת: **להתגבר על הכל כדי להישרד ולחזור לבני משפחתי, ולעזור לה.** מצאתי עץ שעליו יכולתי גם לעלות וגם להסתתר. נשארתי שם עד הערב **וחיפשתי איזהשהו שביל או עקבות,** ולא מצאתי. התחילה **התעייה הנוראה שלי בלילה, עד ליאוש.** למרות שהתרחקתי –בשנתיים האחרונות – מהחיים המסורתיים של משפחתי, עכשיו, כאשר **הרעב, הפחד והחולשה הגופנית התנפלו עלי** במידה כל כך חזקה, כל זה גרם לי לחזור בעת צרה זו, לתפילה: **"לא אמות, כי-אחיה, ואספר מעשי יה. יסור, יסרני יה ולמוות לא נתנני. אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא". שרתי תפילה זו בתוכי כמו שיר חיילים** (מארש), **והמשכתי כך להתקדם. עצרתי על-יד עץ והחלטתי לסמוך עליו/לעלות עליו, להתחבא עליו עד הבוקר.** למחרת, חיפשתי **חזזית** על העצים, למצוא **צופן** כלשהו כדי לצאת מהיער. מצאתי גם דרך ובשקט כמו חיה, **הצלחתי לצאת לשדה. מייד הסתתרתי בתוך השיפון. אכלתי שיבולת אחרי שיבולת כדי להרגיע את עצמי,** נתתי למחשבותי לנדוד : האם **אבא,** שנשאר בידיים של הגזלנים, **ינסה אפשרות כלשהי לברוח מהם ולהגיע באיזו שהיא צורה אלינו ? מה עושה אמא ושני אחים שלי, איך הם מסתדרים בלעדי, מה הם אוכלים ? מה קורה בכלל עימנו, עם היהודים שנזרקנו לתוך הגטו ומחנות באזור זה בשם טראנסניסטריה ? מאיפה תבוא הישועה, ומתי ?**

לקראת **ערב** יצאתי לדרך, **בהתחלה כמו שרץ,** אחרי זה **בתוך התעלה** שלצד הדרך והמשכתי עד שראיתי **תמרור.** הבנתי שזאת הדרך לכיוון **ז'וראלבקא (Juralevca) התרחקתי מהמקום ופניתי** אל הכיוון הנחוץ לי, לדרום-מערב. בלילה, עם כל הזהירות שלי, התקרבתי לתעלה שליד מסילת הברזל, ועם רגל אחת גלשתי לתוכה. למזלי, הצלחתי לעצור נפילתי ולהיסחב אט, אט החוצה בלי הרבה רעש. עם כל הכוחות שהיו בי המשכתי **להתרחק מהר ממסילת הברזל,** עד שהגעתי לתוך **שדות בו היו עצי** פרי/תפוחי עץ. זה היה כבר היום החמישי או ששי (לא התאמצתי לזכור ולא לספור את הימים) **מרגע שברחתי ממחנה נסטרווארקא.** לא ידעתי אפילו עד כמה התקרבתי לעיר **דז'יורין (Jurin),** אבל מה כן ידעתי: שם יש יהודים, הרבה יהודים טובים, לא רק מקומיים, אלא גם מבוקובינה ומבסרביה. אמנם **הם חיים בגטו,** אבל עזרה ניתן לקבל מהם. כאשר הגעתי לתוך שדה של **תירס** נשארתי, לא רק במשך היום, אבל גם לילה ועוד יום אחד, כוחותי ירדו עד כדי כך שלא יכולתי ללכת הרבה ללא הפסקה. מזל גדול היה: **השמים** בכלל, **והשמש** בפרט, היו מלאים **חסד,** ולא היקשו עלי. השקט מסביב תרם הרבה כדי להירגע ו-**גייסתי את כל כוחותי כדי להמשיך.** יצאתי ממקום זה ולפי התמרור שראיתי לצד הדרך הבנתי שעד **דז'יורין** יש 12 ק"מ, אבל **בדרכים שלי בשדות,** נראה הרבה יותר רחוק. חשבתי לעצמי ש-בעוד יום, אם אני בדרך ובכיוון הנכון, אוכל להגיע לדז'יורין. **עם כל כוחותי** – פקדתי על עצמי – **לדרך !** עוד פעם **התקרבתי ליער** שהיה בדרך, אבל **לא נכנסתי לתוכו. ניסיון קשה אחד – הספיק לי.**

לקראת ערב (כנראה, של יום השמיני מהתחלת היחלצותי) **הגעתי** לפרוורי **דז'יורין. ריכזתי**

במוחי את כל **מה שסופר לי בנסטרוואראקא** - על **העיר רחובות ודרכים.** על **יהודים הנמצאים בגטו ומיקומו.** על זה **שליהודים אסור להיות בחוץ בשעות לילה,** על ז'אנדרמים,מיליציונרים אוקראינים, וגם על שוטרים יהודים. **עקפתי** מרחוק את הכניסה בכביש לתוך העיר, **הסתנגתי** בקירבת **הבתים העניים,** והמשכתי לכיוון בו **קיוויתי** לשמוע מילה **ביידיש,** או אוכל להכיר **יהודי בפנים, שדרכו** אוכל לשמוע איפה אוכל לקבל עזרה כלשהי. עם **"שלום עליכם, דוד" ביידיש, פניתי לבן אדם,** זקן יחסית שנראה לי יהודי, שעבר במקום. **המראה שלי** הסביר לו ללא קושי, מהר ומשכנע,**שאני בצרות.** ביקשתי ממנו עזרה **לנוח** כמה **שעות וקצת לחם, ואחרי זה אסתלק. תשובתו שקטה עם רעד בדיבור: לעקוב אחריו.**לא עבר הרבה זמן והוא נכנס לאיזהשהו בית, **נשארתי מאחוריו בחוץ.** מבית יצאה אשה זקנה, בדקה בזהירות את הסביבה, **ונתנה לי סימן להתקרב.** וכך **נכנסתי לבית. הסברתי שאני בצרות, אין לי כוח ואני רעב, ורוצה להגיע הלאה,** איפה אני **מקווה שאמצא** את **אמי** ואת **אחים** שלי. לא נשאלתי קושיות **והשיחה ביידיש, בניב משותף לנו, היתה משכנעת.** הם לא שאלו אפילו לשמי או מאיפה אני בא, רק **ביקשו שאגיד** משהו **שלמדתי בבית/בילדותי.** ביקשתי **כובע,** התחלתי עם **"מודה אני לפניך..."** ואחרי זה המשכתי עם **"המלאך הגואל אותי מכל רע..."** ועם דמעות בעיניי ניסיתי לשיר **"שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'.. ". הם כבר הביטו** את **מצבי ועודדו אותי,** קודם **לשתות מים, תה ונתנו לי פת לחם.** בפרוזדור צדדי וקטן, נתנו לי האפשרות לנוח על שמיכה. **האמנתי להם,** לזקן שהביא אותי ולזקנה, כך שנרדמתי, **ללא דאגה,** על המקום. לא שאלתי אותם שום דבר. נזכרתי שמיניהג זה לא לשאול **האורח שבוא בתנאים מיוחדים מסוג זה - על שמו ועל משפחתו, כפי שאין לברר איך קוראים לבני המשפחה המארחים אותך.** דברים אלה למדתי מסיפורים, בפרט לאחר 1940. זה היה מקובל ברחוב **היהודי,** כדי **למנוע הסתבכויות עם השילטון הרזמני** - החושד ביהודים בכלל ועל-יד הגבול עם ברה"מ- בפרט. וכך, **האורח קיבל** את **מבוקשו: לנוח, והמארחים הרוויחו מצווה!** כאשר התעוררתי ראיתי את **הזקן לידי. נתתי לו 'בוקר טוב ' עם הרבה אהבה משפחתית, והוא ענה לי בלחש** אבל **בדאגה** וגם בהבנה, לשאלתי : מתי ואיך לצאת מהעיר לכיוון **מוראפא (Murafa).** אחרי שנתנו לי **כוס חלב חם ופת לחם ביתי,** הוא אמר לי **לעקוב אחריו, וכך אגיע לדרך הרצויה לי. הצלחתי להודות מכל הלב לזוג נפלא של יהודים שהתנהג כלפי כמו סבא וסבתא האהובים ביותר.** (**לי** נשאר **טעם זה- עד היום,** ובהרבה כבוד הייתי מעביר רגשי תודה לבני משפחתם).

יצאתי לדרך הפעם, אחרי **ששטפתי ידי ופני ואכלתי** משהו **ביתי וטוב,** אבל **מעל הכל, נולד בתוכי עידוד חזק** עקב ההרגשה **שעברתי חלק גדול מהסכנות שהיו לי בדרך** עם מקל ביד, שהרמתי בדרך – כאילו אני הולך **לכיוון המירעה של הפרות,** המשכתי בדרכי. התרחקתי הרבה מדז'ורין, ודאגה חדשה : כאילו רגלי בוגדות בי. המשכתי מספר קילומטרים עד שמצאתי שדה עם **תירס,** זה הציל אותי כבר פעם. נחתי שם עד שמצאתי את כוחי בחזרה – ולדרך.אחרי הצהריים הגעתי **למוראפא(Murafa).** חיפשתי מקום בו ניתן לפגוש **יהודי** וכך, **במקרה פגשתי** על-יד חנות קטנה את **דודל מיכלוביץ** (דודל דוקטור כפי שקרו לו בעירי).הוא הבין מייד **שאני נודד ובודד** ואחרי שחיבק אותי, אמר לעקוב אחריו. **בעזרתו נשארתי** ללון במוראפא. לקראת הדרך הארוכה מעל 20 ק"מ עד לכפרי **טרופובא.** למחרת, עם כוח חדש פניתי לכיוון **שארגורוד - (Shargorod)** - מרחק של כ- 10 ק"מ. **מפני שהכרתי עיר** זו בה ביקרתי בעבר מספר פעמים **וידעתי** ששם היו הרבה ז'אנדרמים, עקפתי אותה **מרחוק.** את דרכי **לטרופובא** דרך **לוזנא - (Lozna)** - ידעתי היטב. **התקדמתי** עד לתוך הפרדס עם פרי – עץ של הקולחוז. **בחוסר סבלנות חיכיתי לשעות הערב,** ורק אחרי זה המשכתי עד לתחנת - קמח שמצד המזרחי של טרופובא. משם, לא בדרך, אלא בשבילים עוקבים את הכנסיה ומרכז הכפר, **התקרבתי לנהר שעבר בכפר.** הלבנה עזרה לי להמשיך בביטחון בדרכי והגעתי לחצרו של בעל-הבית בו גרנו -

פטרו מרושצ'אק (Petro Maruschak). חיכיתי - תוך שכיבה - בשדה שליד הבית, כשדופק ליבי מצלצל לי חזק גם באוזני. כאשר אשתו **ז'אניע (Jenia) נכנסה לאורווה של הפרה לחליבה,** נכנסתי אחריה. היא **הבינה את המצב,** ללא קושי, ביקשה שאשאר במקום. לאחר זמן קצר אמרה לי להיכנס **כפוף לביתה , שם כבר חיכה לי בעלה. נרגעתי קצת,** למרות **התרגשותי העזה** שאני בקירבת משפחתי, **כשהם סיפרו לי שהכל בסדר אצל משפחתי.** (אציין שמשפחה אוקראינית זו- **מרושצ'אק, היתה מאוד אהובה ולא רק על - ידינו, הם היו מאוד אנושיים, ומלא אהדה מיוחדת ליהודים** (אחיו היה נשוי ליהודיה והם גרו בכפר זה, וגם **הם התייחסו ליהודים בצורה יפה .** זאת היתה **משפחה שחזרה מגלות** של **יותר משמונה שנים ,** בהיותם בני משפחה **אמידה ,** של בעלי אדמה, שלא רצו להיכלל ב'קולחוז'). ועכשיו, אחרי שסיפרתי להם בקיצור שחזרתי לא בדיוק באישור השלטונות הרומניים, הם הבינו את המצב ושיש לטפל בו בשקט רב. מייד **הם** הזמינו את **אחי נתן לביתם.** כאשר **נתן נכנס והתחבקנו, הדמעות ירדו על פנינו, בכינו.** בכינו מרוב שמחה שהגענו לרגע **זה. נתן הצליח להירגע , חזר לחורבה** שלנו **והתחיל לדבר** עם **אמא שלנו,** תוך **איזכור** על **ניסים ,** שאחד מהם יהיה אם **אחזור הביתה. כך, הוא הכין אותה בשקט לקראת** הדקה הבאה **כשאביא אותה** לביתם **של פטרו וז'אניע . רגע זה קשה לתאר,** וכל אחד יכול לדמיין לעצמו מה יעבר על כל אחד מאיתנו.לבסוף נפרדתי ממשפחת מרושצ'ק, ובשקט - **שלא ישמע אחי בנו, בן 4.** עליתי למקום שהכינו לי, מיטה מקש **מתחת לגג החורבה ,** כמו לבית **המלך. אמא ונתי הצליחו,** בזמן קצר למדי, **לטפל בי , מכבוי הצמא שלי , להאכיל אותי** בהדרגה , ובהמשך **לנקות** ולהחליף לי **בגדים.** וכך התחילה עבורי תקופה חדשה, לא קלה: **נשארתי תקוע ב"בוידעם" ולא יכולתי לפרנס את משפחתי,** ומאידך **מצבי הפך למלכודת מסוכנת** לכל **בני משפחתי ולבעל החצר.** לא היו לנו חיים קלים מפני שכל הזמן חיינו בפחד, בלחץ נוראי. ימים לאחר שהצלחתי לחזור לכוחותי , התקשרנו עם משפחת **גרוזינסקי (Gruzinski),** משפחה אוקראינית מכובדת מאוד בכפר, שהתייחסה כלפינו בהרבה אהדה, וסיכמנו פתרון מידי : **להתחבא אצלם.** בהמשך נפנה לפתרון אחר, שאחד מהם היה **להתקשר עם מי שמגייס נוער לפרטיזנים** (השמועה שדבר כזה קיים הגיעה גם אלינו). **אחרי הגהינום של נסטרוואראקא לא ראיתי/לא ראינו במשפחתי פתרון אחר לגאולה,** מלבד **הלחימה ביחד עם הפרטיזנים נגד ה"עמלק"** הנוכחי, **הפסיסיטים הגרמנים והרומנים.**

בינתיים **הגיעה אלינו שמועה אחרת : חוזרים** או כבר **חזרו** חלק **מן ה"מגוייסים" מנסטרוואראקא, חולים וקטינים מגיל 16 ומטה, ואנשים אלה עשוים להגיע** בקרוב מאוד **לעיר מוגילב .**למחרת בבוקר, **אחי נתן נסע למוגילב.** בעזרת **פטרו פוטורנאק (Poturnak).** שכננו האוקראיני בטרופובא. כשמטרתו היתה **למצוא יהודים אלה ולברר איך ניתן לכלול אותי, להפוך אותי ל'חוקי'. ונתן עשה את שלו. זהו סיפור בפני עצמו,** איך **ילד בן 12,** עושה עבודת **בלשות בעיר** שאינו מכיר. **מוצא** את **האנשים** הנחוצים **ומשכנע אותם לפעול לטובתי. קשה לתאר** את המאמצים שלו בעיר מוגילב כדי לקבל מידע על יהודים **שהחוזרו מנסטרוואראקא,** ואחרי זה למצוא **קבוצה** שבה **יהודים מכפרינו טרופובא. ומצא אותם.** יתרה מזאת, מצא קבוצה, שישה אנשים, ובה - רובם היו מעיירה שלנו **דראבאן,** ובראשם – המבוגר מכולם – **נחמיה,** שחזר כחולה. היה להם פתק שחרור משותף, ללא שמות. **נחמיה,** יהודי ממשפחה מכובדת. היה בעבר **שכן,** הן **לסבא** שלי **אורצ'יק** והן ל**'חדר'** של רב **חיים – ריבן, בו למדתי. הוא הכיר אותי** היטב. וכך, **על המקום סיכמו על הפתרון : אחד מהצעירים ישאר עוד יום במוגילב , ואותי יכללו בקבוצה בכניסה לסורפובא.** הייניק, אחד **מצעירי הקבוצה היה מדראבאן** (ביתו היה מול עו"ד ליפשה – Lipsa), **למדנו ביחד בבית ספר יסודי והכיר אותי, הוא התנדב למה שהומלץ (בפרט שזה לא גרם לו קושי, משפחתו היתה בכפר שכן,** קונאטקביץ – **Conatkevitz). בלילה, נתן חזר הביתה,** סיפר לנו את מה שסוכם ומאוד **שמחנו. למחרת אחרי הצהרים, נתי ואני יצאנו- בחשאי,** דרך

השדות , תוך עקיפת הבתים – **לקצה** של **הכפר טרופובא, לכיוון היער סוחאקי.** הסתתרנו שם בשדה בו היו תפוחי אדמה (גם מוסתרים וגם נוכל לראות), וחיכינו לבואם של אנשינו , **נחמיה והצעירים.** לאחר שעות ארוכות של המתנה, ראינו אותם, כשהם **הגיעו, ברגל ועייפים. נפגשנו,** התחבקנו, וביחד נכנסנו לתוך הכפר **טרופובא.** בדמעות ובחיבוקים קיבלו אותנו בני **משפחתנו, ביניהם** היתה גם **אמא.** זה היה אירוע חשוב בזמן ההוא ולא רק למשפחתי.

לאחר יומיים, בהתאם להוראות שקיבלו חברי הקבוצה שחזרו מנסטרווארקא, **התייצבנו בוונדיצ'ני** אצל הז'אנדרמים, והעברנו להם את הפתק בו היה כתוב ש'שישה יחידים' הוחזרו משם, ושיחררו אותנו. **וכך, לכאורה , הסתיים חלק מהסיפור הקשה.**

אחרית – דבר. נסטרווארקא היתה אחד מהמחנות בו רוכזו ועונו אלפי יהודים. אמנם, מקורם היה שונה, אבל הסבל היה אותו סבל. **לדאבוני, בתקופה שלאחר 1944 , הסתפקנו בזה שחלקם , רק חלקם, מאלה שגרמו לסבל זה – קיבלו את עונשם. ברומניה, יש גם היום יותר מדי כוחות השוללים אחריות המדינה עבור מה שנעשה ליהודים בתקופה הקשה 1941 – 1944. אנחנו, בעצמנו, רצינו לשכוח ומהר.**

אפילו היום, בישראל, מתקשים להתייחס לנושאים מסוג זה. מבחינה אישית,אני מקדיש – מכל מאודי – **את הכבוד למי שעזר לי בתקופה הקשה** של **נסטרווארקא.** לבני משפחתו של **נחמיה (פרידמן,** מקריית – חיים), מספר אני עליו ומשתתף עם בני משפחתי בכל אירוע שלהם.

התאמצתי מאוד כדי לעמוד בקור–רוח בכתיבה /ניסוח סיפור–עדות זו. למרות שאירועי **נסטרווארקא** התרחשו לפני **56** שנה, קשה, קשה מאוד לא להתרגש עד בכי תוך איזכור של חלק מהתמונות המצטפפות לפני עיני, בעת כתיבת המילים. אמת הצלחתי **בעיקר להתגבר על כמה צורות של המוות, ומודה מעמקי ליבי** לכל מי **שעזר לי במלחמה** אישית זו. כרגע, אני חוזר במה שהזכרתי ביער שפיקוב **"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". במשך של קרוב לחצי יובל הקדשתי כל כוחי בעבודתי ולחיות כבן אדם גאה בארצו.**

כתבתי דפים אלה של סיפור – עדות **בעברית** , למרות שבשפת האם היה לי נוח מאוד. אבל **הנכדים** שלי לא יודעים **יידיש** – מלבד מה שהם תופסים/שומעים משיחותי עם סבתא שלהם- ולכן, **לבקשתם** המיוחדת, לספר בכתב מה שעבר עלי/עלינו בשנים הנוראות, **כתבתי בעברית.**

שלום פיטרו

תולדות משפחתי בעיירה

שמי שלום פיטרו ואני בנם של ינקו וצ'רנה פיטרו מדאראבאן. אבי נולד בשנת 1923 ואמי – ב–1927.

משפחת אבי חייתה בדאראבאן מלפני מלחמת העולם הראשונה. שמו של סבי מצד אבא היה גרשון פיטרו. הוא נפטר בשנת 1956 בדאראבאן, בגיל 73, (בהיותי בן שלוש). עצמותיו הועלו לארץ בידי בני המשפחה. הוא קבור בבית–העלמין בעפולה. בני משפחתי סיפרו עליו שהיה יהודי צנוע מאוד, תמים וירא שמים. סבא גרשון היה בנו של יוסף בן שלמה ושל פסיה בת גולדה. אשתו, הסבתא אסתר נפטרה בעפולה, בשנת 1972, בגיל 92. היא היתה בתם של חיים–דוד בן יעקב ממשפחת סקורצרו, ושל מרים בת אברהם יצחק. סבתא אסתר היתה אשה נמרצת מאוד, בעלת יוזמה, שפעלה רבות למען המשפחה.

לסבא גרשון ולסבתא אסתר נולדו חמישה ילדים. הבכורה היתה גולדה. היא נולדה ב–1910 ונפטרה בשנת 1999, בעפולה. בשנת 1912 נולד הבן יוסף, שנפטר ב–1955 בראשון לציון. ב–1914 נולד אברהם, שמתגורר עכשיו ברמת–גן. ב–1916 נולד מאיר, שלא הגיע לזיקנה. וייבדל לחיים ארוכים, הצעיר בבנים, ינקו (אבי), שנולד ב 1923.

אמי צ'רנה היא בתם של מוטיס (מתתיהו) ואיטה ויינשטוק. סבא מוטיס נולד בגליציה, עבר למולדובה והתיישב בדאראבאן בגיל צעיר. יחד עמו באו הוריו ואחיו הצעיר אברהם. לאבא של סבא מוטיס קראו חיים ולאמו – פרימה. הסבא נפטר בדאראבאן בשנת 1960, בגיל 73. אני הספקתי להכירו. הוא היה יהודי משכיל, ששלט בכמה וכמה שפות. היה אדם לבבי ובעל חוש הומור.

ינקו וצ'רנה פיטרו, 1993

אחיו של סבא מוטיס, אברהם, עבר להתגורר בליפקאן, בסרביה. הוא נשא אשה בשם מינה וגולדו להם שלושה ילדים: ינקו (1925), אולטה (1929) ואייזיק (1932). אשתו של אברהם ושלושת ילדיו נרצחו במלחמת העולם השניה, על–ידי הרומנים. הוא נשא אשה שניה, אך לא נולדו להם ילדים. אולם זכרו של אברהם מונצח ביצירות האמנות שלו. הוא היה צייר וצייר במיוחד על קירות של מבני ציבור. הוא קישט בציורי–קיר את בניין העיריה של דאראבאן ואת קירות בית–הכנסת "האדום" (די רויטע שול). בילדותי בדאראבאן ראיתי את הציורים הללו. חלק מציוריו אלה נותרו עדיין על קירות המבנים בדאראבאן.

מוצאה של סבתי מצד אמי הוא מבריצ'ן, בסרביה. שם משפחתה לפני נישואיה היה ניפובניץ' (Nipovnici). היא בתם של סני ושל שרה–גולדה. היא הגיעה לדאראבאן בשנת 1918 עם אמה האלמנה, אחיה ריביק (ראובן) ואחותה

רייזל. הם ברחו מבסרביה בגלל הפרעות שהתחוללו שם, עם התפרקותה של האימפריה הרוסית. סבתא איטה היתה אשה צנועה וטובת-לב. היא נפטרה בחדרה, בשנת 1974, בגיל 80.

לסבא מוטיס וסבתא איטה נולדו חמישה ילדים: סני נולד בשנת 1923 והוא גר כיום בחדרה. פרויקה (1925) גר בנתניה. אמי צ'רנה נולדה ב-1927 וגרה בחדרה. רחל (1928), גרה גם היא בחדרה והצעיר באחים – חיים, נולד ב 1930 וגר בנתניה.

כאשר פרצה מלחמת העולם השניה עברו על משפחתי אותן התלאות שעברו על שאר יהודי דאראבאן. אבי שהה במספר מחנות ריכוז ועבד בעבודות כפיה. בשנת 1941 הוא נשלח לטרגו ז'יו, אחר-כך לקראקאל. הוחזר לדורוהוי, יחד עם יהודים מגורשים נוספים. הוריו, אחותו וילדיה גורשו בינתיים לטרנסניסטריה. אבא ואחיו נשלחו שוב למחנה של עבודות כפיה בבראילה ובחציבת אבנים עבור בטליון הנדסה מס' 7 של צבא רומניה, שמפקדתו היתה ביידינץ, בסוביה. בהמשך נשלח לטיראספול באוקראינה וגם שם נאלץ לעבוד למען הצבא הרומני. הוא סיפר לי שהוא ומאות עובדי הכפיה היהודים נהגו לתת את מחצית מנת מזונם ליהודים הרעבים בגטו טיראספול.

באותו זמן היתה אמי בת 14. היא נשלחה למחנה טרגו ז'יו כאסירה פוליטית "מסוכנת", יחד עם אחותה בת ה-12 ואחיהן בן ה-11, אף הם "אסירים פוליטיים מסוכנים". שם סבלו חרפת רעב. כעבור מספר שבועות פונו הנשים והילדים ממחנה זה. חלקם הועברו לטורנו-סברין וחלקם – ללוגוז'. אמי הגיעה ללוגוז'. לדבריה, יהודי הקהילה הקטנה של עיר זו קיבלו אותם יפה מאוד ודאגו לכל מחסורם. בהמשך נשלחו הנשים והילדים חזרה לדורוהוי. בהמשך גורשה כל המשפחה לטרנסניסטריה, פרט לאח הבכור, סני, שנשלח לעבודות כפיה. המשפחה הועברה לגטו טרופובה, 30 ק"מ ממוגילב. כולם סבלו שם סבל נוראי. לנגד עיני אמי נגלו מחזות זוועה, של כל מה שעוללו הרומנים ליהודים שגורשו למחנות טרנסניסטריה. למזלה של משפחת אמי, כולם ניצלו וחזרו חיים לדאראבאן.

כך קרה גם עם משפחת אבי. בסיום המלחמה, כולם חזרו בשלום מטרנסניסטריה וממחנות הכפיה.

הורי התחתנו בדאראבאן, בשנת 1945. נולדו להם שני ילדים: אחותי הבכורה שרה (1948) ואני, שלום, נולדתי בשנת 1953. אני נושא את שמו של המלמד מדאראבאן, ר' שלום טיאוסער, על שם הכפר Tcoasa, משם בא. אני עצמי ביקרתי בכפר זה, בקרבת דאראבאן, בילדותי. מלמד זה לא חסך את שבטו, קרי פרגולו (קאנטשיק ביידיש) מתלמידיו הרכים. שלום טאושיאנו זה לא שייך למשפחתנו, אך אבי, שהיה מתלמידיו, כה הערין אותו, למרות שימושו בפרגול, עד כי מצא לנכון להעניק לילדו את שמו של המלמד. ואני ממשיך את השלשלת: אני עוסק בהוראה.

משפחתי עלתה ארצה בינואר 1965. על אף קשיי הקליטה, הורי מרוצים מעלייתם לארץ-ישראל. הם היו ציונים נלהבים ברומניה ובצעירותם היו חברים בתנועת הנוער "גורדוניה". גם עכשיו, בזקנתם, הם חיים לאור הערכים שספגו בצעירותם בתנועה חלוצית הומניסטית זו. הם גרים בחדרה.

הורינו חינכו אותנו להיות בני-אדם הגונים והשקיעו רבות בהשכלתנו. אחותי התחתנה בשנת 1968 עם בני רוטנברג, אף הוא מבני שבט רומניה. הם גרים בחדרה ויש להם שלושה ילדים: אסנת (1970), נשואה ואמא לשני ילדים. טלי (1975), התחתנה ב-1997. עומר (1981).

כותב שורות אלה התחתן בשנת 1986 עם עמליה, ילידת הארץ, לבית גורשטיין, יוצאי פולין. אנו גרים בנתניה. יש לנו בת מקסימה, הילה, ילידת

1990. אני מקווה שבזכות תכונותיה האישיות, גילה ואפשרויותיה, היא, יחד עם בני דורה שיתבגרו אל תוך המאה ה-21 והאלף השלישי, יתרמו רבות לפיתוחה של ארצנו ולהפיכת עולמנו הקטן ומלא הבעיות, למקום שטוב יותר לחיות בו.

התנועה הציונית בדאראבאן

– מתוך עבודה על **אילן היוחסין של המשפחה** –

סבי, יצחק ברבירו ז"ל, (אבא של אבי) היה חבר בתנועה הציונית בדאראבאן בתקופה שלפני מלחמת העולם השניה.

בעיירה פעלה תנועה ציונית כללית (הציונים הכלליים) עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. שליחים מבוקרשט הגיעו לדאראבאן וייסדו בה את קק"ל וקרן היסוד. הרב ישראל דוד היה ראש הקק"ל במשך עשר שנים (בשנות העשרים של המאה הקודמת). במסגרת זו פעלו קבוצות של בני-נוער שתפקידם היה להתרים לקרנות הלאומיות בארועים כמו חתונות, בריתות, מסיבות. הם היו באים בזוגות, ענודים בסרט כחול-לבן ומבקשים מן המשתתפים תרומות לקק"ל.

לאחר-מכן התארגנו בדאראבאן תנועות נוספות: "השומר הצעיר", "גורדוניה", בית"ר (התנועה הרביזיוניסטית) ועוד.

כן הוקמה ספריה גדולה ע"ש שטוירמן. הספריה הכילה כאלפיים ספרים – בעברית, יידיש, רומנית ושפות אחרות. הפעילים בספריה היו האחים יעקב ואברהם הלר, מאיר אוסטפלד, מיכל מיכלוביץ', זליג לייבוביץ', דוד מיכלוביץ' ושלום אורנשטיין. הם ערכו במקום גם ערבי תרבות.

תנועת "המזרחי" בדאראבאן נוסדה ע"י ישראל דוד, שלום לנדמן, ד"ר אברהם יונה בן-נאמן, יצחק לוסטיג, מנדל מוסקוביץ', שמעון בריל, ונוספו עליהם דתיים רבים, שגדלו בסיסמת התנועה: "ארץ-ישראל לעם ישראל, לפי תורת ישראל".

נועה ברבירו

אליהו טורקלטאוב – מזקני השבט שלנו

"ואהבת לרעך כמוך" – זו סיסמתו ודרך חייו של אליהו טורקלטאוב, יליד דאראבאן, 1911, מזקני השבט שלנו.

הוא ספג יהדות חמה, כולל לימודי חומש ורש"י וכן גם יידיש ועברית, אצל המלמד הידוע בזמנו בדאראבאן – מרדכי דער וויטער (האדום), התפלל עם אביו נתן ז"ל אצל הצדיק ר' וועלוולה הידוע.

בהיותו עדיין ילד, כבר היה פעיל בתחום הקק"ל, כאשר קיבל עצמו לחלק 30 "קופות כחולות" בבתיהם של מכובדי העיירה; אחר-כך היה עובר מדי חודש, מרוקן את הקופות ומביא את הסכומים שנאספו לדוד מיכאלוביץ' שהיה אחראי על הקק"ל בעיירה.

מאוחר יותר למד אליהו טורקלטאוב בישיבה ביאסי ועד היום הוא איש ירא שמים ושומר מסורת.

אמו סופיה ז"ל נספתה בטרנסניסטריה. אליהו טורקלטאוב עלה ארצה בשנת 1949 ועבד בדואר 32 (ל"ב) שנים. ואכן הוא נתן את כל ליבו לעבודה ונבחר כעובד מצטיין.

כאשר אליהו טורקלטאוב מספר את סיפור חייו, הוא נזכר בנוסטלגיה ביחסים הטובים ששררו פעם בין יהודי דאראבאן והוא מצטער שלא כך מתנהלים החיים כאן בארץ.

ציפיותיו שכולם ינהגו לפי הצו "ואהבת לרעך כמוך" – הן בעם ישראל והן בעולם כולו.

בנו, יוסף תומר הוא עובד מצטיין בעיריית תל-אביב, ולו שני ילדים.

בתו, שולמית רז נמצאת יחד עם בעלה בשליחות בארצות הברית, מטעם משרד הבטחון. גם לה שני ילדים.

אחיו, שלום יוסף טורקלטאוב התגורר תקופה ארוכה בחדרה ולאחרונה עבר לגור בשוהם.

רחל (קלרה) גורביץ'

חזרתי אל הבאר שממנה שתיתי בילדותי
מסע שורשים ברומניה

לפני כחמישים שנה, בהיותי ילדה בת 11, עליתי עם הורי ארצה. מדאראבאן שבאירופה הקרירה – הישר לבית-שאן, הלוהטת כתנור.

הכל היה לי זר ומוזר: האקלים החם-המדברי, הנוף, שפת הארץ ותרבותה.

כעבור זמן עקרנו מבית-שאן ועברנו לעכו. גרנו בעיר העתיקה ומי ש"קלטו" אותנו היו שכנינו הערבים. מאוחר יותר עברנו להתגורר בעיר החדשה – היהודית. בעכו למדתי, סיימתי את התיכון והתגייסתי לצה"ל. מעשה זה לא היה מקובל כל-כך אצל העולים שבאו מרומניה. שם לא ראו בעין יפה, אפילו לא גיוס הבנים לצבא, ודאי לא בנות.

שירתתי בצבא הקבע. מאוחר יותר, כאזרחית, הכרתי את בעלי-לעתיד, משה, צבר, יליד פתח-תקוה.

משך השנים שבהן חייתי כילדה בעכו, הלכה ונעלמה זהותי כעולה חדשה. לא לפני קריאות הבוז והכינויים הלא מחמיאים של "רומניה". מחנכי שינו את שמי המקורי – קלרה, לרחל. לדעתם, השם קלרה אינו הולם את בת הארץ, הוא מייצג את הגלות. אך אני חשתי שעם שינוי שמי ניטל חלק חשוב מזהותי כאדם.

האקלים החברתי שבו חייתי אותה עת הוליכני להדחיק ולהכחיש את עובדת היותי עולה, שנולדה בארץ אחרת – רומניה, למרות החינוך הציוני שהורי הקנו לי והזיקה לארץ-ישראל, לעם ישראל.

גם בעת שירות החובה בצה"ל ובהמשך לחוויית הניכור כלפי העולים החדשים, עשיתי ככל יכולתי להדחקת זהותי הקודמת, כדי להתערות בחברה הישראלית, להידמות לחברי הצברים ולהיות "אחת מן החבר'ה".

מפגש מרגש עם שכנותי לשעבר, בדאראבאן

מצבתה של האחות, שיינדלה. היא שופצה לפני כ-15 שנה במימון המשפחה
מצבתה של סבתה של הכותבת, צביה יוקלה, לידה – כנראה – מצבתו של בעלה יונה. כך נראות מצבות רבות בבית-הקברות בדורוהוי

בעלי משה, יליד הארץ כאמור, דחק בי בשנים האחרונות לערוך "מסע שורשים" לעיירת הולדתי דאראבאן. אחרי תקופה ממושכת של התלבטות נעתרתי לבקשתו.

השפה הרומנית, שאותה "שכחתי" כביכול, שבה אלי מיד עם פגישותי עם אנשים ברומניה. התרגשתי מאוד בביקורי בבית העלמין בדורוהוי, שם טמונה אחותי שיינדלה ז"ל, שנפטרה בגיל 19 ואת קברה לא פקדתי מעולם עד אז.

על בית הקברות מופקד שומר גוי. המקום מוזנח, עשבים ושיחים מכסים קברים רבים. אין כל דישום ומיפוי. מי שרוצה לעלות לקבר יקיריו, נאלץ להתרוצץ בין הקברים משך שעות, עד שימצא את הקבר, אם בכלל. כאן המקום להדגיש את הצורך שאנו, יוצאי דורוהוי, דאראבאן והסביבה, שיקיריהם טמונים בבית-קברות זה, נעשה לתיקון המצב, הן לגבי אחזקת בית-הקברות בצורה נאותה, והן לקראת העתיד הקרוב, כאשר אחרוני היהודים של הקהילה שם ייעלמו; יש לדאוג שלא יעלה הכורת ויחסל את בית-הקברות, כדי לבנות על שטחו מפעל תעשייתי כלשהו, או שיכונים.

מפגש מרגש מאוד היה לי עם השכנות שלנו לשעבר, שביתן המשותף הוקם במקום שבו עמד ביתנו. מה שנותר זו הבאר שממנו שאבנו את מימינו, והיא שופעת מים גם כיום והשכנים שואבים ממנה מים. הפגישה היתה מלווה צחוק ובכי כאשר הזכרנו זו לזו ארועים וזכרונות מן העבר. השתוממתי למראה העוני שבו חיים התושבים שם. כאילו

לא עברו חמישים שנה ולא חל כל שיפור במצבם. אך המפגש החזירני לצור מחצבתי.

עכשיו, בתום ביקור ברומניה בכלל ובדאראבאן בפרט, יכולה אני לומר בפה מלא, שאינני מתחרטת על ביקורי בעיירת הולדתי; זו היתה מעין השלמה של מעגל והשלמת חלק בפאזל של חיי.

הבושה מעצם היותי אחרת, "רומניה", תחושה שליוותה אותי במשך שנים בארץ, נעלמה כלא היתה ואני חשה עצמי אדם שלם, ששורשי חייו תקועים בשתי ארצות, בשני עולמות.

אך בשובי לישראל, שבה הקמתי את ביתי המשפחתי, ילדתי את ילדי ואני חיה את חיי, שמחתי לחזור הביתה ממסע מרתק אל עברי ברומניה.

הבאר שממנה שתיתי מים בילדותי,
ליד ביתה של משפחת PILOS, שכנינו
הקרובים ביותר. הבאר פעילה גם כיום

בסימן הנחמה
משפחה ששרדה בשואה ובנתה חיים חדשים בארץ
נחמה וחיים נחמני (נחמיה)

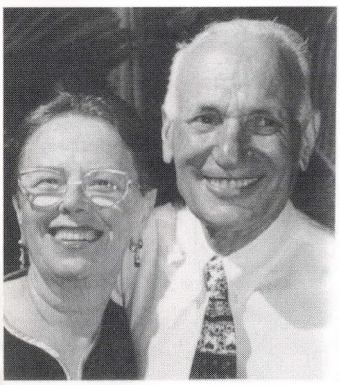
הזוג נחמני

בהוד השרון חיה משפחה מלוכדת, גדולה, אחים ואחיות, כולם יוצאי דאראבאן, הממשיכים מסורת של אווירה וקשר משפחתי כמו פעם.

ביניהם – חיים ונחמה נחמני, שמאחוריהם סיפורי–חיים מעניינים, החל מילדותם בעיירת הולדתם, תלאות ואימי השואה בטרנסניסטריה, עלייתם ארצה ובניית חייהם מחדש, בישראל.

למרות גילם הקשיש–יחסית, שניהם עסוקים, עובדים ונהנים מעבודתם המשותפת, יחד עם בני משפחתם האחרים. נחמה זוכרת את עצמה בתור ילדה קטנה, בבית ההורים הצנוע, כשדאגת ההורים לא רק לששת ילדיהם, אלא לזולת, לנזקק. הוריה הירבו במתן צדקה בסתר.

הוריה של נחמה היו אסתר וליטמן מ. ליטמן ז"ל. עד היום מתקשה נחמה להסביר את העובדה ששמו הפרטי של אביה היה גם שם משפחתו, דבר נדיר אצל משפחות יהודיות ברומניה.

שישה ילדים היו במשפחה: מינה (בעלה, יצחק שוורץ, יליד דורוהוי, יש להם שני ילדים), מאיר (פנסיונר, אבא לשלושה ילדים), יטי כהן (אם לשלושה ילדים, גרה בכפר סבא), פאני (נשואה לזאב בורג ולהם שני ילדים), נחמה (אם לשניים), מנחם (אבא לשני בנים). כולם שרדו מן השואה. האחות פאני ז"ל נפטרה לפני מספר שנים, בארץ. כולם גרים עם משפחותיהם בהוד השרון.

סיוטי השואה רודפים את חיים ונחמה עד עצם היום הזה ואינם מרפים. 60 שנה עברו מאז השואה והגירוש לטרנסניסטריה וכאשר חיים מדבר ומספר על כך, הוא פורץ בבכי מר ונחנק בדמעות. כל פעם מופיעה לפני עיניו אותה תמונה נוראה, כאשר הגרמנים אילצו אותו, יחד עם עוד צעירים יהודים, לקבור 400 גוויות של יהודים בקבר אחים. ביניהם היתה גם פרלה בריל ז"ל, סבתה של נחמה. בעבודה עגומה זאת השתתפו גם חבריו מאיר ליטמן וברל ינקו ז"ל ואחרים.

אביו, קלמן נחמיה נפטר בדאראבאן בשנת 1931 והותיר אחריו שישה ילדים יתומים ואמם גולדה ז"ל גידלה את ילדיה – נחמה ז"ל, אנוצה ז"ל, פרוים, חיים, קלמן ויוסף ז"ל.

האם, גולדה, היתה דמות ידועה בדאראבאן. בזכות לימודיה, היא היתה גננת ומורה לעברית ויידיש. לימדה עשרות ילדים בשיעורים פרטיים וכך פירנסה את משפחתה. בזכותה, רבים מתלמידיה שעלו ארצה, העברית כבר היתה שגורה בפיהם וזה הקל עליהם להתערות בארץ.

גם גולדה עצמה זכתה לעלות ארצה ונפטרה כאן, בגיל 72.

בזכות עוז רוחה של האם, בעת שהותם בטרנסניסטריה, הם עמדו בכל התלאות והקשיים, ברעב ובקור וכמעט כולם שרדו וחזרו לרומניה. הילדים נאלצו לקבץ נדבות, לאסוף גרעינים בשדות, ניזונו ממרק של קליפות תפוחי–אדמה ובקור העז נעטפו אף בקש. סיפורו של חיים נקטע מפעם לפעם בפרץ של דמעות.

חתונתה של בטי, 1979. מימין לשמאל: צחי ודניאלה נחמני, שלדון גרינשפן – החתן, בטי – הכלה, נחמה וחיים נחמיה, הורי הכלה

כמעט דומה סיפורה של נחמה אשתו, על הגירוש לטרנסניסטריה והסבל הנורא שהיה מנת–חלקם שם. נחמה היתה כבת 10 כאשר משפחתה – אמה וחמשת אחיה ואחיותיה גורשו מדאראבאן. אביהם, ליטמן מ. ליטמן נלקח לעבודות כפיה וחזר והתאחד עם משפחתו רק לאחר השואה.

נחמה עם משפחתה, יחד עם כל יהודי דאראבאן גורשו בשיירה, ברגל עד תחנת הרכבת בוורניצ'ן – Vorniceni, משם הוסעו בקרונות בהמות לטרגו–ז'יו, אח"כ ללוגוז', לאחר–מכן הוחזרו לדורוהוי ומשם גורשו לטרנסניסטרי ושהו בגטו מוגילב.

מסע התלאות של אמא אסתר וששת ילדיה נמשך במשך כל תקופת השואה והאם, בגבורה עילאית דאגה

שניהם עבדו במוסדות רפואיים וכך למדו לסעוד חולים והתמחו בכך. בשנת 1972

הם הקימו – יחד עם בני משפחה אחרים את "סנטוריום הוד השרון" ובו עשרות חולים סיעודיים, המטופלים בדאגה רבה, באהבה, בחסד ובמסירות.

בתחילת דרכם טיפלו חיים ונחמה, יחד עם בני משפחתם בחוליהם המאושפזים, בהעניקם להם את כל הטיפול הנחוץ, וזאת במשך עשרות בשנים. עכשיו יש להם צוות עובדים מסור, המסייע להם בתפקודו של המוסד, שזכה להערכה רבה הן מצד המוסדות והן מצד החולים המטופלים ומשפחותיהם. הזוג חיים ונחמה נחמני גאים בהשג זה של מפעל חייהם, אך גדולה עוד יותר גאוותם על שני ילדיהם והשגיהם.

לילדיה והצליחה לשמור עליהם בתופת, עד שחזרה עמם, עם כולם לרומניה.

גם נחמה סייעה בפרנסת המשפחה, הן בקיבוץ נדבות והן ב"מסחר" – מכירת סיגריות וגפרורים. לא פעם שיסו בה המקומיים כלבים אימתניים, כדי להבריחה מן הרחובות שם מכרה את מרכולתה. נחמה זוכרת את כל הסבל, הרעב, הקור העז, המחלות וכל יתר הזוועות שראו שם עיניה. היא זוכרת את סוריקה פרנפס, ילדה בת שמונה, בתו של חיים לייב פרנפס, שגוועה מרעב מול עיניה.

נחמה וחיים עלו ארצה עם שני ילדיהם צחי (איזו) ובטי, שנולדו בדאראבאן.

גולדה נחמיה עם הנכד דורון, 1966

ד"ר צחי נחמני (בן 48) הוא רופא שיניים, המנהל גם עסקים ברומניה. אשתו של צחי, דניאלה, גם היא רופאת שיניים. לזוג שני ילדים חמודים: דייב (21) וג'וליה (גולדה) (17).

הבת, ד"ר בטי גרינשפן (42), גם היא רופאת-שיניים, נשואה לד"ר שלדון גרינשפן, והם חיים בארצות הברית. גם להם שני ילדים: אליזבת (12) ולורן (10).

שלמה דוד

הוריה של נחמה, ליטמן ואסתר ליטמן

ד"ר צחי נחמני

– מפקד הטנק שהיה לרופא שיניים

צבי נחמני - מפקד טנק

יצחק נחמני נולד ב-1952 בדאראבאן ועלה ארצה בתור נער.

הוא מן הדמויות הייחודיות בנוף האנושי שלנו ועשוי להיות המוביל של דור ההמשך של אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה ולהמשיך את ההנצחה ההיסטורית שלנו, בארץ וברומניה.

במלחמת יום הכיפורים היה מפקד טנק ולחם בתעלת סואץ. כשבועיים לפני פרוץ המלחמה נסע ללימודי רפואה בחו"ל, וזאת גם לפי עצת רבו-מברכו, וכאשר שמע על פרוץ המלחמה, חזר מיד אל יחידתו. רוב חבריו נהרגו, רק הוא נותר בחיים והמשיך להלחם.

לאחר סיום הלחימה חזר ללימודיו, השלים את חוק לימודיו כרופא שיניים ואף את אחותו בטי שיכנע להצטרף אליו וללמוד רפואת שיניים.

יצחק נחמני השתלב גם בפעילות ציבורית וכך אנו מוצאים אותו כיושב-ראש אירגון הסטודנטים הזרים ברומניה בשנים 1974 - 1979.

בחתונתם של נחמה וחיים נחמני, בדאראבאן, 1947. יושבת מצד ימין: הסבתא גולדה, מורה לעברית

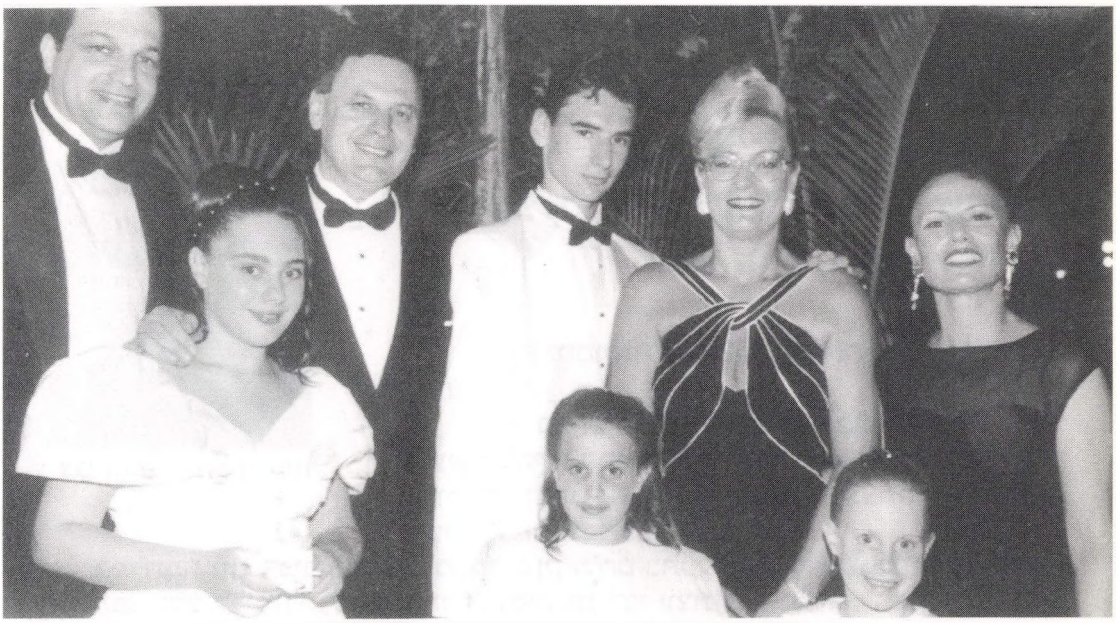

האחים צבי נחמני ובטי גרינספין עם משפחותיהם

ד"ר נחמני ורעייתו עסקו ברפואת שיניים, אבל מצאו את עצמם כמתעניינים ומתאימים גם לעסקים והחלו לקשור קשרים כלכליים וליזום עסקים ברומניה. אחותו בטי, גם היא רופאת שיניים, שוהה בארצות הברית ושם הקימה משפחה עם בעלה ד"ר שלדון גריספין.

ד"ר צחי נחמני קשור להוריו נחמה וחיים נחמני ואהבתו ודאגתו להם הן למופת. הוא גם גאה על שורשיו המשפחתיים ומציין את סבתו גולדה, אישה אדוקה, צדקנית, מורה לעברית ובעלה ליטמן מ. ליטמן, יו"ר בית- הכנסת "די רויטע שול" (ביה"כ האדום) בדאראבאן.

גם הסבתא השנייה שלו, סבתא אסתר ליטמן היתה רודפת חסד וצדקה בעיירה דאראבאן וד"ר נחמני זוכר אותה, הולכת בלילות להביא אוכל לעניי המקום.

הרב שמואל אריה בוטנרו ז"ל

הרב שמואל אריה בן דוד בוטנרו ז"ל נולד ב 1.3.1913 בדאראבאן.

הוריו, דוד וחני בוטנרו היו אנשים פשוטים, בעלי מלאכה, מסורתיים ושומרי מצוות. במשפחה היו שני בנים ושלוש בנות.

שמואל אריה למד בישיבת "בית אהרן" ביאסי וב–1941 הוסמך כרב.

באותה שנה, כאשר עוניה הכבדים של האנטישמיות והמלחמה הקדירו את שמי רומניה, גורשה המשפחה כולה – 11 נפשות לטרנסניסטריה.

רוב בני המשפחה ניספו שם, ברעב, בקור ובמחלות, וכן גם מכדורי המרצחים הגרמנים והרומנים.

בשנת 1944 חזר הרב בוטנרו מטרנסניסטריה לדורוהוי והתחתן עם רוזה פייביש, בתו של הרב אהרן פייביש ז"ל, שהיה מורהו ומדריכו לפני השואה.

הרב ש"א בוטנרו החל את דרכו כרב קהילתי. בין השנים 1945–1947 כיהן כרבה של קהילת רדאוץ–פרוט וכמורה בבית–הספר היהודי במקום.

בין 1947–1950 כיהן כרב בעיירות Podul Turcului ו–Tecuci.

החיים היהודיים בישובים אלה היו שוממים עקב המלחמה והרב בוטנרו החל להחיות שוב את החיים הדתיים של הקהילה, על–ידי ארגון והפעלה של בתי–כנסת, מקוואות, שחיטה כשרה ובתי–עלמין.

הודות לעבודתו המסורה ורוח הקודש שהשרה על הקהילות, חזרו החיים היהודיים למסלולם ועד עצם היום הזה מספרים יוצאי האיזור בשבחי מעשיו ופעולתו.

ב–1950 עבר לעיר ברלאד, שם היתה קהילה גדולה יותר, והוא שירת אותה בקודש ובנאמנות, עד שנת 1964.

ב–1964 עבר לגלאץ, שם פרש את הנהגתו ופעילותו על פני כל איזור דרום מולדובה: טקוץ', בראילה וגלאץ. עדות לפעילותו הם בתי–כנסת שפרחו, מאות זוגות שהביא בברית הנישואים ואולפן לעברית לאלה ששאפו לעלות לארץ–ישראל.

בשנת 1984 זכה לעלות לארץ ומצא מקומו בעיר באר–שבע, שם כיהן כרבו של בית–הכנסת "קדושי יאסי וטרנסניסטריה", אותו הפך למרכז רוחני, בהיותו נואם בחסד, נותן שיעורי תורה בשפת התנ"ך וביידיש, ובכך הצליח לקרב הרבה בני–נוער לאהבת התורה ואהבת ישראל.

נפטר בגיל 74 ומצא את מנוחתו בבית–העלמין בבאר–שבע.

השאיר אחריו אשה, בן ובת.

ת.נ.צ.ב.ה.

חיים ברץ

ר' מנדל ברץ

ר' מנדל ברץ היה יהודי ירא-שמים ובעל הדרת פנים, שנמנה עם נכבדי הקהילה בדאראבאן. הוא היה בעל חנות בדים במרכז העיירה.

הוא שימש גם כבעל-תפילה בבית-הכנסת "די פונישע שול" שלא על מנת לקבל פרס ואת התמורה חילק לעניים ולמושב-זקנים.

סופי ברץ עם אביה מנדל, (אוחז בחלה) ב"שבע ברכות" בחתונת הבת-הנכדה, 1968

אחיו, דוד ברץ היה אביו של עו"ד נתן ברץ – הגר בגבעתיים – וסבו של ד"ר מאיר רוזן-רוזנהאופט, שהיה שגרירנו בצרפת ובארה"ב, ולבסוף שימש יו"ר ה"בונדס" העולמי.

ר' מנדל ברץ היה בן-דוד של סבי ז"ל, אברהם ברץ. היה לו בן (מאשתו הראשונה), הרמן (הרשל-צבי), שהיה פעיל ידוע בתנועה הציונית בדאראבאן. לפני פרוץ מלחמת העולם השניה הוא ברח לשווייץ, למד שם רפואה ואחר-כך נסע לדרום אמריקה ועם הזמן היה פעיל בהנהלת "אורט" העולמית בארגנטינה ובאמריקה הלטינית כולה.

אשתו השניה של הרמן זה, חנה, היתה פעילה בתנועה הציונית העולמית והשתתפה כצירה בקונגרסים הציוניים באמריקה, וגם בבאזל, ב-1947. הרמן ברץ נפטר בינתיים, כנראה בארגנטינה. לא היו לו ילדים.

ר' מנדל ברץ גורש יחד עם אשתו גולדה וכל יהודי העיירה לטרנסניסטריה, שם סבל מרעב ומחלות, אך הצליח להתגבר, לשרוד ולחזור הביתה, לעיירה. הוא הקים מחדש את חנות הבדים שלו והיה מכובד על-ידי כולם, יהודים כלא-יהודים, כאיש הגון וישר.

כיהודי דתי פעל בשורות תנועת "המזרחי" בעיר, בשיתוף עם בן-דודו, סבי אברהם ברץ ז"ל ובתו פרידה ברץ-גרינברג ז"ל שנבחרה בזמנה כיו"ר התנועה המאוחדת "המזרחי-הפועל המזרחי" בדאראבאן ויחד הם השתתפו בכינוסים ארציים לביסוס

התנועה ברומניה.

ר' מנדל ברץ זכה לעלות לישראל, התיישב בצפת ובערוב ימים הקדיש "עתים לתורה" בלומדו אצל רב העיר. ר' מנדל סיפר עליו שפיו מפיק מרגליות של חוכמה ויראה והמטען הרוחני שהוא מקבל בק"ק צפת מלווה אותו באחרית ימיו.

אגב, בצפת נקבר דודו זליג ברץ, שעלה ארצה בראשית המאה וביקש להיקבר בצפת, עיר המקובלים. ר' מנדל נהג לעלות ולהשתטח על קברו.

סופי–שפרה ברץ–מיכלוביץ'–מיכאלי

סופי, בתו היחידה של מנדל ברץ היתה ממקימי תנועות הנוער הציוניות "דרור הבונים ו"בורוכוביה" בעיירה, בשמשה כמזכירת התנועה הבוגרת, שליחה בסמינריונים וכנסים ארציים ומרכזת פעילות ענפה בקרב הנוער היהודי בדאראבאן. שליח התנועה, מונל פלדמן שעה תקופה ארוכה בעיירה, בשנים 6–1945 ובסיועה של סופי הצליח לשלב חלק ניכר מהצעירים היהודים בעיירה בתנועה הציונית.

במכון החליבה של משקם

עם הכרזת המדינה הגיע לעיירה שליח מישראל, שילקראוט היה שמו, ובעזרתה של סופי הוא הצליח להלהיב את יהודי העיירה שנרשמו לעלות ארצה והם חיכו בכליון עיניים לאשרות העליה. השליח התאכסן אצל משפחת ברץ וסופי נלוותה אליו ב"ביקורי בית" לרכישת "השקל הציוני" – והימים הם ימי רעב ומחסור בצפון רומניה, כי בצורת קשה פקדה אז את האיזור והמשפחה התחלקה עם מעט האוכל שהיה לה, עם השליח האורח.

לאחר–מכן ביקר אצלם שליח נוסף מישראל, בשם גדעון, שבא להכשיר את הלבבות של היהודים לקראת עליה המונית בבחינת "בנערינו ובזקנינו נלך", כי הכרזת המדינה היא חג גדול ליהודים והמצווה מחייבת את כולם.

הדור הצעיר של משפחת מיכאלי

מצד אמה מתייחסת סופי ברץ למשפחת ינקושור דודזון ז"ל, יהודי אמיד, שברשותו היו מאות ראשי צאן ודירים פזורים בסביבה, כשפרוות הטלאים וגבינות הצאן היו מיועדים לייצוא. הוא נהג להלוות כספים ולעזור למשפחות יהודיות נצרכות.

ינקושור הסבא היה בין ראשוני הנספים של העיירה בטרנסניסטריה, בחורף הקשה של 1942, כשהגופות הקפואות של הנספים מוטלות על במת הקלוב במרכז הכפר, עד

להפשרת השלגים ואז הושלכו הגופות בפאתי הכפר וחלקן נאכלו על–ידי עופות השמים וחיות השדה, וספק רב אם כל הנספים של החורף ההוא הובאו לקבר ישראל.

סופי ברץ–מיכלוביץ' התאלמנה מבעלה יעקב ז"ל, יליד סאוון, שהיה בעל משק שהתמחה בגידול פרות לחלב, במושב ציפורי שבגליל התחתון. המשק עבר לידי הבנים, הממשיכים במסורת אביהם ונעזרים בילדיהם שגדלו, נכדיה של סופי.

לסופי גם בת – אחות ותיקה בבית החולים "מאיר" בכפר סבא.

יצויין שבן–דודה של סופי ברץ הוא המשורר הירושלמי שמעון הרן, יליד דראבאן, יתום מטרנסניסטריה ופעיל בארגון שלנו.

ד"ר הרמן ברץ, בהיותו סטודנט בשווייץ, בשנות ה–40

זכרונות מטרנסניסטריה

סופי נוהגת לספר על ימי הסבל והתלאות שעברו עליה, על הוריה ומשפחתה בטרנסניסטריה. הם סבלו מרעב ומחלות למיניהן – טיפוס, גרדת, שלשולים וכד'. ההורים ניסו לעודד את הנערה הצעירה ומן הכספים שהצליחו להעביר, הם פתחו לה דוכן בשוק העירוני במוגילב.

מה רבה היתה הפתעתה של הנערה–הסוחרת, כאשר יום אחד הגיעו לידיה סבונים זולים ועליהם האותיות "R.J.F." (סבון משומן יהודי)... "בתחילה לא הבנתי מה משמעות האותיות הללו וכשנודע לי, ייסרתי את עצמי שקניתי אותם ולא ידעתי מה לעשות בהם. לאחר שסבונים אלה נפוצו במוגילב, פנו הרבנים אל הציבור וביקשו לאוספם ולערוך להם קבורה כדין. נרגעתי כשנמצא פתרון הלכתי לעובדה כואבת זו, אם כי קשה לשכוח עד היום מה עוללו הגרמנים ימ"ש ליהודים."

והיא ממשיכה ומספרת:

פסח במוגילב

גרנו במחנה צבאי עזוב, יחד עם עשרות משפחות נוספות. בליל החג הלך אבא ז"ל לבית–כנסת קרוב, אמא הכינה חמיצת סלק (בורשט), ששימשה גם לקידוש בליל הסדר וכ–20 משפחות הצטופפו לשמוע את הקידוש.

רובם בכו מרוב התרגשות, שזכו לשמוע את קידוש החג. היה זה סדר מיוחד במינו, כאשר חמיצת הסלק שימשה כיין לארבע הכוסות וכמה תפוחי–אדמה מצומקים היוו את המנה העיקרית.

משפחת ביטמן ז"ל

חברתי הטובה והיפה, זינה ביטמן, אמה ושלושת אחיה נלקחו לנהר בוג ושם נצטוו על–ידי הגרמנים לחפור לעצמם בור–קבר. הם נורו וכוסו מיד על–ידי קברנים יהודים, מבלי לבדוק אם אכן הם מתים. האדמה זעה והתרוממה עוד בטרם גמרו אלה את

מלאכתם העגומה. עד היום כשאני נזכרת בכך, אינני מסוגלת להרדם כל הלילה. כזאת היתה התנהגותם של הגרמנים, ימח שמם וזכרם.

האב, מר ביטמן, שנשאר ברומניה במחנה של עבודת כפיה וכך ניצל מן הגורל המר שפקד את משפחתו. כעבור זמן רב הוא התחתן בשנית והקים משפחה חדשה. לבת שנולדה לו, קרא זינה.

משפחת זלצר

הגב' זלצר ובתה רחל, חברתי הטובה, מן המשפחות המכובדות בעיירתנו, נהגו להיכנס אלינו במוגילב, כשהן נפוחות וצהובות מרעב וממחלות. ביודענו את מצבן הקשה נתנו להן ממעט האוכל שהיה לנו ובכך עזרנו להן לעבור את הימים הקשים.

מונל פלדמן – שליח תנועת "דרור הבונים", שפעל בדאראבאן בשנים 6–1945

אנה (חנה), אשתו של הרמן ברץ

משפחת מרדכי סגל

הגב' סגל ובנה משה'לה מתו מרעב בטרנסניסטריה ורק הילדה מנוחה שרדה מן התופת ובשובה לרומניה נפגשה עם אביה, שחזר מעבודות כפיה.

נרצחו בדרך מטרופובה למוגילב

מספר בחורים שעסקו בהעברת סחורות בין שני היישובים הללו נתפסו ונורו במקום על–ידי הז'נדארמים הרומנים. ביניהם היו: נתי רוזנצווייג, פיני פרנפס, האחים פרידקס ואחרים. ספק אם הובאו לקבר ישראל.

אופטימיסטים או "משיחי שקר"

סופי מספרת שבין הצעירים היו אופטימיסטים, שבישרו על הגאולה העתידה לבוא, באומרם: "עוד נזכה להחלץ מגיא ההריגה, לחיים נורמליים כבעבר". אבל חלק מן המגורשים איבדו את התקווה וקראו לצעירים הללו "משיחי שקר".

בבר-מצווה של הבן דוד. משמאל לימין: סופי ברץ-מיכלוביץ', הסבא מנדל ברץ, יעקב רוזנהאופט, נתי ברץ. לפנים: חתן הבר-מצווה - דוד מיכלוביץ' ואחותו אסתר

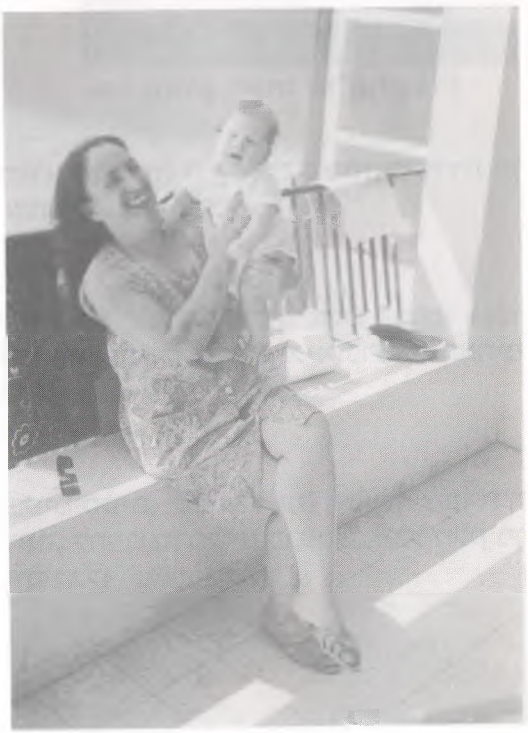

סופי ברץ-מיכלוביץ'
עם נכדה ניר. יולי 1970

חיים ברץ

מקהלת "כל נדרי" בגטו מוגילב

אחרי מות אמי ז"ל, יחד עם עוד 35 מבני קהילתנו, בטרופובה, במגיפה של חורף 1941, ניסינו להחלץ מתופת המחלה שאחזה במרבית המגורשים, שקדחו מחום הטיפוס, בנוסף לרעב שסחט את לשד עדמותינו ושניים אלה – המחלה והרעב הפכו אותנו לשלדים מהלכים בסמטאות הכפר.

ההצלה באה עם קבלת ד"ש מקרובינו בבוקרשט, באמצעות משפחת לייבוביץ', שהתגוררה במוגילב והיו להם קשרים קבועים עם קרוביהם, באמצעות בלדר – קצין בצבא הרומני, שבתוקף תפקידו היה מבקר בטרנסניסטריה פעם בחודש ובאותה הזדמנות הביא עזרה כספית למספר משפחות מן המגורשים, תמורת תשלום גבוה.

עם קבלת ההודעה נסענו, אני ודודתי פרידה ברץ ז"ל למוגילב וקיבלנו מהבלדר 5000 ליי, בציינו שעם החזר קבלה מאתנו לקרובינו – משפחות ברץ וליטמן, הם יעבירו לנו סכומים גדולים יותר, שנוכל לעבור העירה ולחיות בתנאים אנושיים יותר.

עם קבלת העזרה הזאת התכוננו לעזוב את הכפר טרופובה, אך קודם לכן ירדנו ל"קלוב", שעל במתו היו מוטלות ל"ו הגופות הקפואות, וביניהן אמי חיה–לאה (לוצה) ז"ל, שלא ניתן היה לקבור את הגופות מפאת אדמת הקרח הקפואה של החורף העז, ורק בשלהי החורף ותחילת האביב של שנת 1942, עם הפשרת השלגים נקברו שרידי הגופות, שבינתיים הושלכו בפאתי הכפר ולבסוף הובאו לקבורה בקבר–אחים.

ובכן, עברנו למוגילב. שכרנו חדר עם מעט ריהוט והתחלנו להתערות בקרב היהודים שם. מצאנו הרבה ידידים וקרובים. אותי רשמו ללמוד בתלמוד תורה. חיפשנו קשר עם הקרובים ברומניה כדי לקבל סיוע, כי כזכור, באטאקי שדדו מאתנו את כל רכושנו ועברנו את הדנייסטר בחוסר–כל.

כעבור שלושה חודשים עזבנו את הדירה "היוקרתית", כדי לחסוך בהוצאות. מצאנו חדר בבלוק גדול. הבלוק כלל עשרות חדרים בכל קומותיו, והוא התמלא במאות מגורשים מבסרביה ובוקובינה, שהתגוררו שם, עד שגורשו הלאה לפנים אוקראינה. אלה שהגיעו לנהר בוג, בשטח שבשליטת הגרמנים, נרצחו בהמוניהם. אחרים מתו מרעב וממחלות.

הבלוק האמור שכן ברחוב בולניצ'נאיה מס' 3. עם בוא המגורשים מדורוהוי והמחוז, שוכנו רבים מהם בבלוק הזה. בחדרים הקטנים התגוררו כשלוש משפחות בחדר, ואילו בגדולים יותר הצטופפו כ–40 נפש, כשהם ישנים על הרצפה. אין פלא שבתנאים אלה של צפיפות וחוסר היגיינה מינימלית, פרצה ונפוצה מחלת הטיפוס ומדי יום מתו רבים, צעירים זקנים וטף.

בית–היתומים

בבית ממול, ששימש כ"בית–יתומים" רוכזו ילדים–שלדים שגוועו מרעב ומחלות. גוויותיהם הושלכו מן הקומה העליונה הישר לעגלת איסוף הגוויות. מדי בוקר עברה העגלה הזאת, עמוסה במתים, שידיהם ורגליהם ואף ראשים בצבצו מבין הקרשים של דפנותיה והן התנדנדו ונגררו על פני הדרך. לעגלון האדיש לא היה אכפת בכלל, הוא לא התייחס למצוות "חסד של אמת" – העיקר לסיים את עבודת יומו...

כאשר משלחות רשמיות של הצלב האדום או מבוקרשט אמורות היו להגיע (תוך

הודעה מראש), דאגו השלטונות המקומיים לנקות את השטח ולהעביר את הגוססים לבית-החולים שליד ה"טורנטוריה" וכך נשאר שטח בית-הילדים נקי ושקט, כאילו שום דבר חריג לא התרחש במקום.

הקודחים מטיפוס שרים "כל נדרי"

בביתו של השכן, ר' אברהם שניידר, יהודי מקומי, שימש אחד מחדרי ביתו כבית כנסת והשכנים היו נכנסים להתפלל יום-יום, לרבות בשבתות וחגים. בחודש אלול תקעו בשופר וקולו נשמע גם לדיירי הבלוק שבו גרנו.

אותה עת שכבו עשרות חולים, קודחים מטיפוס. באחד הימים, לפני ראש השנה, חזרנו באיחור מבית-הכנסת של ר' אברהם, היות והיתה בר-מצווה לבנו של אחד המתפללים ור' דב ברל ליבנדמן ז"ל, אביו של ר' ישראל לבנון, ברך את חתן הבר-מצווה.

בכניסה לבלוק נתקלנו בהתקהלות המונית. חששנו שקרה משהו. כשהתקרבנו לחדר הגדול, ששימש בעבר כמרפאה צבאית, שמענו לפתע את שירת "כל נדרי" במקהלה אדירה, כשכל החולים שקדחו מחום גבוה עומדים ושרים בשלושה קולות, והגב' דבורה אייזיק מדורוהוי מנצחת על המקהלה המוזרה.

עשרות מדיירי הבלוק ומבתים סמוכים התקבצו לשמוע את השירה היפה, שהעבירה בנו רטט של התרגשות ורבים אף פרצו בבכי.

לפתע הופיעה קבוצה של אנשי מיליציה יהודים (מולנו שכנה ההנהלה היהודית של הגטו), בראשותו של מיכאל דנילוף, ראש ההנהלה וד"ר לקר מצ'רנוביץ, ששימש ראש שירותי הבריאות באיזור, והם פיזרו אותנו, מחשש שההתקהלות עלולה להדביק במחלת הטיפוס גם את הבריאים שבינינו. ד"ר לקר הזהיר אותנו לבל נסתובב בקרב החולים, בהיותנו חלשים, סובלים מתת-תזונה ולא מחוסנים מפני המחלה.

*

ב"טיהורים" השונים שנערכו מדי פעם בפעם בעיר, כדי לדלל את האוכלוסיה ולאפשר קליטת מגורשים נוספים, נאסר באחד הלילות

ר' אברהם שניידר עם משפחתו וכולם נשלחו לעבר איזור הבוג, אל השטח שבידי הגרמנים, יחד עם משפחות נוספות מבני מוגילב.

כך נתרוקנה לדאבוננו הקהילה היהודית המקומית של מוגילב, שהתקיימה מאות בשנים. מעטים מהם נשארו בחיים: אלה שברחו לפנים רוסיה, והצעירים שגוייסו לצבא האדום הנסוג ושרדו מן הקרבות והמלחמה.

הגרמנים מתפרעים בשוק הגטו

במרכז הגטו של מוגילב פעל שוק לבגדים מחד ולמצרכי אוכל מאידך. יהודי הגטו נהגו לרדת לשוק, להחליף בגדים ולקנות מצרכי אוכל.

היו כאלה שהפרוטה לא היתה מצויה בכיסם ובמקום לשלם בכסף, הורידו מגופם מעיל, סוודר או חולצה תמורת מצרכי אוכל לילדיהם.

גם אני נהגתי לרדת לשוק (בעת ההפסקות בלימודי בתלמוד-תורה הסמוך) ולקנות מעט דברי אוכל, בעיקר גרעיני חמנית, כדי להשתיק את הרעב התמידי.

בימי חמישי היה יום היריד הגדול ויהודי הגטו באו לשוק לקנות מצרכים לשבת או לעסוק ב"סחר חליפין",

שהיה נפוץ מאוד אז בטרנסניסטריה כולה.

לפי בקשתה של הדודה פרידה ירדתי גם אני לשוק, כשבידי סל מתקפל וכמה מארקים בכיסי. לפתע פרצו לשוק שתי משאיות גרמניות, פגעו בעוצמה בדוכנים, פיזרו

את הסחורות ופצעו כמה אנשים. הגרמנים ימ"ש יצאו ממכוניותיהם, עמדו וצחקו למצוקתם של היהודים. אנשים החלו לברוח לכל עבר, בחששם שהגרמנים עומדים לבצע "אקציה", לתפוס כמה מהם ולהעבירם לעבר גדות הבוג, לחיסולם. כעבור זמן קצר הסתלקו הגרמנים כלעומת שבאו. הפצועים הובלו לבית-החולים המקומי. אחר-כך שמעתי ששניים מתו מפצעיהם ושלושה אחרים נשארו נכים לכל ימי חייהם.

הסחורה המפוזרת, שבחלקה נדרסה בגלגלי המשאיות, נאספה ונמכרה בחצי המחיר. מחזה דומה היה מתרחש מדי כמה שבועות והמוכרים בשוק הציבו שמירה בדרך, כדי להודיע מבעוד מועד על בואם של הפורעים.

חיים ברץ

הגירוש מדאראבאן וגזל יהודיה

חיים ברץ

בימים אלה פועלים ארגונים יהודיים ובינלאומיים למתן פיצויים הולמים על הרכוש היהודי של נפגעי השואה ויורשיהם, שנגזל ונשדד בעת גירושם וסבלם בתקופת השואה, על-ידי הגרמנים ועוזריהם, בין השנים 1933-1944.

אין ספק שיהודי דאראבאן נכללים בקטגוריות הללו. גורשנו מבתינו ורכושנו נשדד על-ידי הרומנים, אחרי פקודת גירוש מהירה ב-18.6.1941 ערב פלישת צבאות גרמניה ורומניה לבסרביה, שנספחה קודם-לכן לבריה"מ בהסכם ריבנטרופ-מולוטוב, באישור הרודנים היטלר וסטאלין ימ"ש.

בפקודת השלטונות בצטווינו לנעול את הבתים והחנויות שלנו, על תכולתם, ולצאת מיד את העיר, על נשינו זקנינו וטפנו, ורק מעטים מבין המגורשים הספיקו לקחת צידה לדרך וביגוד מינימלי למספר ימים, שהרי נאמר לנו שביום השלישי נחזור לבתינו.

מאחר והיינו העיירה הראשונה במחוז שגורשנו ממנה, לא עלה על דעת איש מאתנו להחביא סחורות ודברי ערך, כדרך שעשו יהודים בעיירות אחרות. היו גם שמסרו דברי ערך לשכנים וידידים נוצרים, ואלה אף החזירו חלק מן הרכוש - לשליש ולרביע - לבעליהם ששרדו וחזרו מן השואה.

לעומת זאת, יהודי דאראבאן איבדו את כל רכושם, שנגזל ונשדד בידי השכנים הנוצרים, בעידוד השלטונות.

* * *

פרידה ברץ-גרינברג, בתו של אברהם ברץ. התליון שהיא עונדת הוא מן השרידים הבודדים שנשארו לאחר שוד התכשיטים

יום הגירוש זכור לי היטב: הייתי ילד בן 11, כאשר צורפתי יחד עם משפחתי לשיירת היהודים שצעדה ברגל, עם מעט מטלטלין, שכללו כמה כריכים, טלית ותפילין וכדומה. אני צרפתי לציודי האישי גם כרית שנהגתי לישון עליה מימי ילדותי.

בעיר נשארו כמה יהודים קשישים, שלא היו מסוגלים ללכת רגלי מרחק של 25 ק"מ, לעבר תחנת הרכבת של וורניצ'ן. בין הנשארים היה גם סבי, אברהם ברץ ז"ל, כשנאמן ביתו תודיקה הנוצרי שומר עליו שלא יאונה לו כל רע.

הז'נדרמים האיצו בנו ובהגיענו בערב לגבעה חשופה, הקיפו אותנו לבל יברח איש מאתנו. צינת הלילה גרמה לנו סבל רב. לא יכולנו להרדם, באין לנו במה להתכסות.

בבוקר התקבצו הגברים והילדים לתפילת השחר, וכיוון שהיה זה ראש חודש תמוז נאמרה גם תפילת "הלל". גם נשים

הצטרפו לתפילה, כשעיניהן זולגות דמעות באמירת הפסוק "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא". הדיסאינפורמציה שנפוצה על-ידי השלטונות בדבר שובנו המהיר לבתינו חדרה לליבותינו ואכן האמנו שכעבור יומיים-שלושה נשוב.

אולם לפתע קרבה לתחנה רכבת משא ארוכה, בתוספת של ז'נדרמים. יהודי הקהילה נדחפו בגסות אל תוך קרונות הבקר שמולאו עד אפס מקום והדלתות נסגרו על מנעול ובריח. חיש מהר נמוגו אשליותינו בדבר שובנו המהיר הביתה.

כעשרה ימים זחלה הרכבת לאיטה לכיוון דרום-מערב רומניה והתעכבה כמעט בכל תחנה, מה שאיפשר לחלק מן הנוסעים (תמורת שוחד) לרדת ולהצטייד במעט אוכל למשפחה.

בתחנת טרגו-ז'יו הורידו אותנו מן הרכבת והובילו אותנו ברגל לעבר המחנה הקרוב. מפקד המחנה, קצין בדרגת קולונל, התפלא לראות את הציבור המגוון שהגיע אליו: נשים ותינוקות, מבוגרים וזקנים תשושים. "האם כולכם אסירים פוליטיים מסוכנים?" שאל הקצין שאלה רטורית והבטיח לשלוח אותנו למחנה אחר, מתאים יותר. כעבור כמה שבועות נשלחו הנשים והילדים ללוגוז' וטורנו סברין, ואילו הגברים נלקחו לעבודות כפיה.

משפחתי היתה בין אלה שנשלחו ללוגוז'. חלק מאתנו הגיעו לשם חסרי-כל ועסקני הקהילה המקומית החלו באיסוף בגדים, בעיקר לילדים ולזקנים.

רובנו התגוררנו במוסדות הקהילה: בית-הספר, בית-הכנסת ומוסדות אחרים. הילדים חולקו בין המשפחות היהודיות. אני שובצתי למשפחת ויינברגר, זוג בגיל העמידה, ללא ילדים, שמצבם הכלכלי היה טוב והם דאגו לי במסירות. התמצאותי בהלכות היהדות והמנהגים מצאה חן בעיניהם והם שכרו לי מורה לפיתוח קול, אולי ייצא ממני חזן מפורסם ברבות הימים.

לפני ימים הנוראים הוחזרנו לדורוהוי, שם פגשנו את סבי, שהגיע מדאראבאן.

חלק מהחוזרים התקשרו עם הנוצרים בדאראבאן, בנסיון לקבל חזרה מעט מהרכוש שהשאירו שם בבתיהם, אך הרוב נשדד והועלם, בעידוד השלטונות.

סבי היה בקשר עם דיירי בתינו והם החזירו לנו חלק מהתכשיטים וחובות כספיים, כך שבשובנו לדורוהוי, היה בידנו מעט מזעיר מן הרכוש של שתי המשפחות שלנו. לא רבים מבני דאראבאן המגורשים הצליחו בכך. הנוצרים פשוט מיאנו להחזיר את הגזילה, או מה ששכניהם היהודים מסרו לידיהם, למשמרת.

בינתיים נפוצה שמועה כי אנו עומדים לעבור לארץ חדשה, טרנסניסטריה שמה. ארזנו את חפצינו וביניהם כמה קופסאות ריבה, שאל תוכן הכנסנו את התכשיטים.

בהגיענו ברכבת לעיר אטאקי שעל החוף הבסרבי של הדנייסטר, נצטווינו על ידי הרומנים להעמיס את המטען שלנו על עגלות, שאמורות היו לבוא אחרינו, לעיר מוגילב, שבצד המזרחי של הדנייסטר. עגלות אלה לא הגיעו אלינו לעולם.

היתה זו התרמית השניה של השלטונות הרומניים, ש"הצליחה". עברנו לטרנסניסטריה חסרי כל והחורף הקשה של שנת 1942 היכה בנו קשות ועשה שמות בנו, ברכוש ובנפש.

רכוש יקר ערך: תכשיטים, זהב, יהלומים ואבנים יקרות נגזלו ונשדדו ממשפחותינו. אילו היו אלה בידינו אז, יכולנו להקל על סבלנו ואף להציל את חייהם של רבים מן
המגורשים, ששני שלישים מהם ניספו שם מרעב, ממחלות ומקור.

האם ישכילו הארגונים המטפלים בהחזר הרכוש היהודי השדוד, להשיג גם עבורנו, בני קהילת דאראבאן, שגורשו ונשדדו בשואה, החזר כלשהו ופיצוי על הרכוש שנשדד מאתנו? מי יתן.

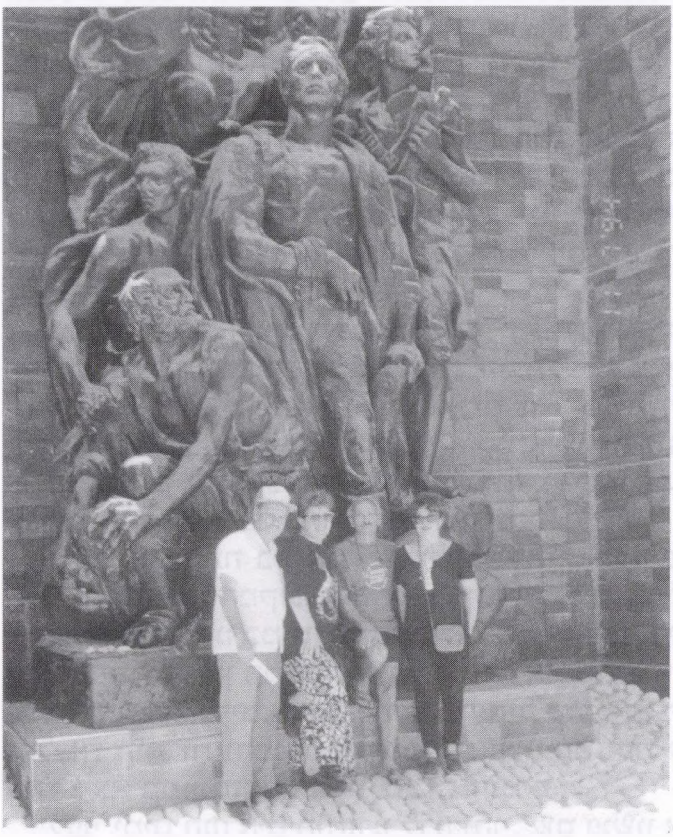

חיים ברץ (משמאל) עם ידידים, לרגלי אנדרטת השואה ב"יד ושם"

חיים ברץ

ללמד בני יהודה קשת – בדאראבאן

בספטמבר 1939 פלשו צבאות גרמניה לפולין ופליטים בעלי יכולת נסו ברכבם עם מעט רכוש לרומניה וחלקם עברו את עיירתנו דאראבאן, מיואשים ממצבם המעורפל והאומלל כאחד.

עננים קודרים נעו בשמי אירופה. שאיפות ההתפשטות של גרמניה הנאצית כבר לא היו סוד ומשטרים אנטישמיים עלו לשלטון בארצות אירופה הסמוכות והכבידו עולם על הקהילות היהודיות ברדיפות, גזילת רכוש, הקמת מחנות הסגר, גירושים ולבסוף – מתן סיוע ל"פתרון הבעייה היהודית", ע"י חיסולם הסופי במחנות ריכוז והשמדה.

עם סיפוח בסרביה לבריה"מ, על פי הסכם שנחתם בקיץ 1940 בין מולוטוב וריבנטרופ – שרי החוץ של רוסיה וגרמניה, היתה דאראבאן לעיירת-ספר, השוכנת על גדת הנהר פרוט – הגבול החדש בצפון-מזרח – רומניה עם רוסיה הסובייטית, ורבו העלילות נגד הקהילה היהודית, ככל שהתעמולה האנטישמית גברה במדינה, ובעיירות הספר במיוחד.

הארס האנטישמי חדר גם בקרב הנוער והילדים בבתיה"ס הממשלתיים וברחוב. התנגשויות מילוליות הסתיימו לעתים בסימטאות העיירה, באלימות פיזית נגדנו.

אווירת ה"עליהום" ביהודים בכלל ובנוער בפרט קוממו את צעירינו ובמפגשים שונים חשבנו כיצד להתארגן ולהתגונן בשעת הצורך.

בינתיים הגיעו לעיירה יחידות צבא רומני וגרמני לתגבר את הגבול לקראת פלישה לבריה"מ. גדוד "10 דורובנץ" מפוקשאן תפס את הפיקוד בעיר, בסיוע יחידות פרשים, תותחנים ומשמר הגבול, שהתפרס מן העבר המערבי של הנהר.

חלק מבתיהם המרווחים של היהודים, לרבות מגרשים וחצרות עם אורוות, הוחרמו ע"י השלטונות עבור הצבא, ביניהם מחצית החדרים משני בתינו במרכז העיר, ששימשו את מפקדת הגדוד ואילו החצר המרווחת והאורוות, נתפסו ע"י יחידות הרכב והפרשים, כשפטרולים מסיירים יומם ולילה סביב לגדר הגבוהה.

כנער צעיר לימים בעל קול ערב, הוזמנתי ע"י בעלי הדרגות, ובראשם הקולונל בטקו, לשיר במסיבותיהם בסלון הבית, כששני יהודים צעירים מפוקשאן, גרופר וסלמון, הרוויחו הון עתק מהספקה כללית לגדוד ומימנו את המסיבות, לשביעות רצון הסגל ומשפחותיהם.

כשנערכו מסדרים חגיגיים בלוויית הצגות של קרבות מגע, היאבקות והתגוננות נגד אוייב מדומה, בכל סיבוב הוכרזו שמות המנצחים והמנוצחים.

התרחקתי מהמסדר בהרגשה, שהצעירים היהודיים חייבים להתארגן ולעמוד מול המתפרעים האנטישמים, שהרימו ראש בחוצות העיירה, מכים ומשפילים אותנו בקריאות גנאי ובאיומי חיסול למיניהם. החלטתי להיפגש עם מספר צעירים ממרכז העיר ועם נערים יותר גדולים, שנזרקו מבתי הספר הממשלתיים בהיותם יהודים, והם התלהבו מהרעיון להקים אירגון הגנה, שבו "ילמדו בני יהודה קשת" ועל-ידי כך נגן על כבודנו היהודי הנרמס.

כ-75 נערים הצטרפו לדגל. על כל עשרה מהם מונה "קצין" עם דרגות. כיוזם והמארגן הראשי מוניתי אני ל"רמטכ"ל" והעמדתי לרשות היחידה, חדרי מרתף שלא נתפסו ע"י הצבא וכן שטחי אימונים בגן עצי הפרי בביה"ס היהודי שמאחורי בתינו.

קצין במפקדת הגדוד בשם וסילסקו, שאמו הייתה יהודיה והוא היה בן-בית אצלנו, עודד אותי לארגן את
מסגרת ההגנה הצעירה, להקים יחידות מקצועיות וסיפק לנו ציוד משומש כגון: גלגלי רכב, חבלים, יריעות אוהלים, ארגזים וכו'.

בעזרתו של וסילסקו אירגנו 5 יחידות הגנה: א) יחידת המיפקדה. ב) יחידת רגמים. ג) יחידת קלעים. ד) יחידת חץ וקשת. ה) יחידת חיל-אוויר. בכל יחידה נמנו 12–15 מגינים. יחידת הרגמים והשריון הורכבה מעגלות-עץ, אותן מילאנו בחלוקי-נחל, שהחליקו בקלות לעבר הקבוצה המתפרעת מולנו ואילו האבנים הקטנטנות שימשו את יחידת הקלעים, שלוחמיה היטיבו לקלוע בצעירים האנטישמים.

יחידת הקומנדו "חץ וקשת" הורכבה מ-12 נערים, מומחים לחץ וקשת. הם נהגו להתאמן ב"חדר" לקראת ל"ג בעומר. בקליעתם המדוייקת פגעו והרתיעו את הפורעים מלהתקרב ולפגוע בנו פיזית.

כדי שהמפגשים עם הפורעים הצעירים יתנו תוצאות חיוביות לגבינו, יזמנו מפגשים עם קבוצות של נערים יהודים מצפון ומדרום העיר וערכנו אימונים לקראת מלחמת התגוננות אמיתית.

ליחידת "חיל האוויר" אספנו מקלות חזקים וחיברנו שניים-שניים בחבל בקצותיהם והחזקים שבינינו סובבו את המקל שביד, כשהקצה השני של החבל, המחובר למקל דק יותר, הסתובב כ"פרופלור" ואוי לו למי שנפגע בראש, או בחלק אחר של הגוף מעוצמת המכה של המקל.

חברי האירגון שילמו דמי חברות חודשיים בסך 4 ליי למימון אחזקת המסגרת והוצאת דף אינפורמטיבי על הנעשה והנשמע בו, כגון: שמות מצטרפים חדשים ותפקידיהם, רכש ציוד חדש, התנגשויות עם קבוצות נערים גויים, שהתנכלו ליהודים וכו'.

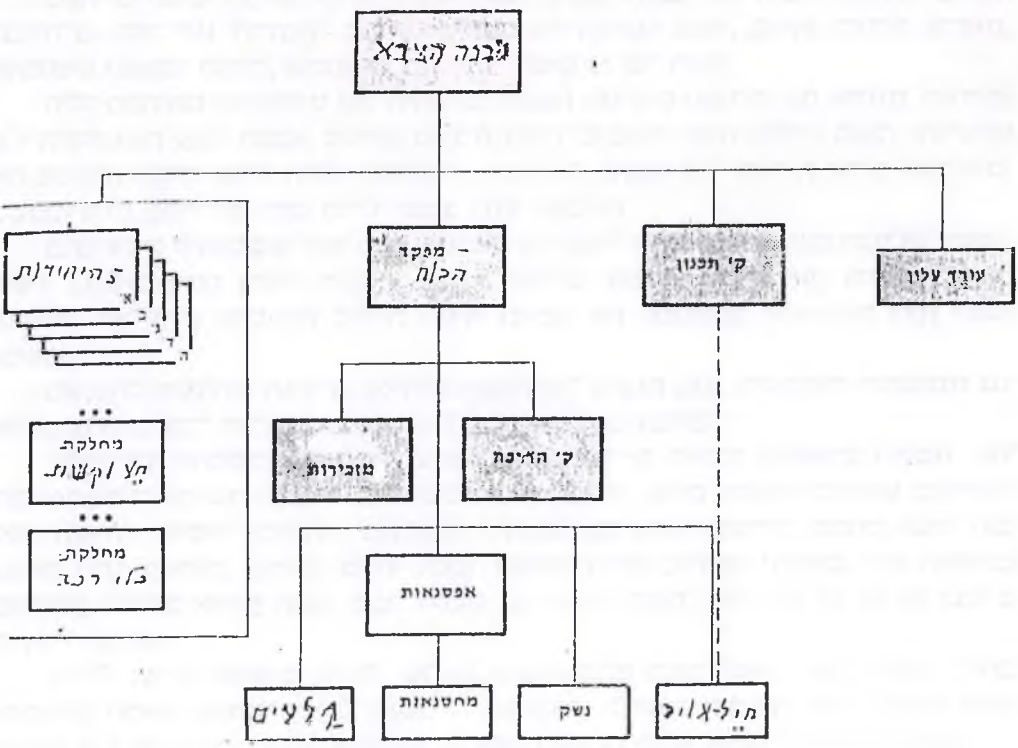

תרשים ארגון כוח המגן היהודי של צעירי דאראבאן

מעשה שהיה עם מנהיג נוער אנטישמי, בנו של קצין משטרה, אליציק שמו. קבענו להיפגש עם קבוצתו, שהיתה יוזמת קטטות עם צעירים יהודים, ל"מלחמה" בחצר ביה"ס הממשלתי, בשעות אחה"צ, כדי לא להפריע למהלך הלימודים.

בזמן הלחימה, פגע צלף מצטיין שלנו בעינו הימנית של מנהיג הכנופיה ושניים נוספים מהם נפגעו, אחד בראשו והשני בגבו והם נאלצו להגיע לבית-החולים העירוני.

הקהילה חששה ממהומות עקב הפציעות שספגו הצעירים הנוצרים מאיתנו ניציגי הקהילה שיחדו את מפקד המשטרה בממון ומשקה, כי הוא היה שתיין לא קטן, והוא הבטיח להם באידיש עסיסית: "סמכו עלי, אני אדאג להשתיק את כל העניין- אל פחד!"

גם סבי אברהם ז"ל, ששבע מרורים מפעולותיו של הנכד השובב וחבריו לרעיון, שנשבעו להשיב מנה אחת אפיים על כל התנפלות או התגרות בנערים היהודים בעיירה, חיפש אפשרות לטשטש את המקרה, ע"י הקשרים שהיו לו עם נציגי המוסדות הרשמיים.

לבנו של הקצין מימנו השתלת עין מזכוכית ושני השקצים האחרים קיבלו טיפול מסור מד"ר סמיונסקו, הרופא הנפתי, שהתגורר בעבר באחד מבתינו ונשאר בידידות עמוקה עם סבא. הרופא סירב להוציא חוות-דעת רפואית והוריהם קיבלו פיצוי נאות וויתרו על תביעה משפטית.

מאז התבוסה המבישה נגדנו, לא העזו המתפרעים להתגרות בנו בפרהסיה כבעבר, ורעיון ההגנה העצמית, התגוננות אקטיבית נגד האנטישמים הצעירים, הוכיח את עצמו בעיירתנו.

מימין לשמאל:
אח של נחמה מנחם ליטמן, אשתו ראיה, אחות של נחמה מינה, זאב ופני (אחות של נחמה) בורג, נחמה וחיים נחמני

את הסחורות ופצעו כמה אנשים. הגרמנים ימ"ש יצאו ממכוניותיהם, עמדו וצחקו למצוקתם של היהודים. אנשים החלו לברוח לכל עבר, בחששם שהגרמנים עומדים לבצע "אקציה", לתפוס כמה מהם ולהעבירם לעבר גדות הבוג, לחיסולם. כעבור זמן קצר הסתלקו הגרמנים כלעומת שבאו. הפצועים הובלו לבית-החולים המקומי. אחר-כך שמעתי ששניים מתו מפצעיהם ושלושה אחרים נשארו נכים לכל ימי חייהם.

הסחורה המפוחרת, שבחלקה נדרסה בגלגלי המשאיות, נאספה ונמכרה בחצי המחיר. מחזה דומה היה מתרחש מדי כמה שבועות והמוכרים בשוק הציבו שמירה בדרך, כדי להודיע מבעוד מועד על בואם של הפורעים.

סופי-שפרה ברץ-מיכאלוביץ'
בת למשפחת ברץ

סופי נולדה למנדל ברץ, יהודי ירא-שמים, בעל חנות לבדים במרכז העיירה. הוא שימש כבעל תפילה בבית-הכנסת "די פונישע שול" שלא על מנת לקבל פרס והתמורה חילק לעניים ולמושב זקנים. שם אמה היה גולדה. אחיו, דוד ברץ היה אביו של עו"ד נתן ברץ מגבעתיים, וסבו של ד"ר מאיר רוזן-רוזנהאופט, שהיה שגרירנו בצרפת ובארה"ב.

מנדל ברץ היה בן-דוד של סבי ז"ל, אברהם ברץ והיה לו בן (מאשתו הראשונה), הרמן, פעיל בתנועה הציונית בדאראבאן ולפני פרוץ מלחמת העולם השניה הוא ברח לשווייץ, שם למד רפואה ומשם עבר לאמריקה הלטינית והיה פעיל בהנהלת אורט העולמית בארגנטינה.

אשתו השניה של הרמן ברץ, אנה, היתה פעילה בתנועה הציונית העולמית והשתתפה כצירה בקונגרסים הציוניים באמריקה וגם בבאזל. הרמן נפטר בינתיים, כנראה בארגנטינה. לא היו לו ילדים.

בכרך ב' ציינתי בין השאר את אמרתו של סבי הזקן, יוסף ברץ, שהדגיש שבמשפחתו קשורים זה עשרה דורות והגביר הנדיב, יוסף ברץ, שהיה בקשר עם בני משפחתו עד עשרה דורות ונהג להשתתף בשמחותיהן, שלח תשורות למרחקים.

סופי מיכאלוביץ' חיה במושב ציפורי, בגליל התחתון. יש לה ילדים ונכדים.

בעלה היה יעקב מיכאלוביץ. ילדיה:

אסתר - אחות בבית-החולים מאיר בכפר-סבא.

דודו - בעל רפת גדולה המושב ציפורי.

ראובן - מגדל פרחים לייצוא, בציפורי.

זהבה - פיזיותרפיסטית במרכז הקהילתי הדרית.

חיים ברץ

אברהם (אברשה) כרמלי

אמי רחל כרמלי ז"ל

דברים על קברה, במלאות שלושים לפטירתה

רחל כרמלי, בת 90, כשבוע לפני פטירתה עם בניה אברשה כרמלי ושמואל

באנו להתייחד עם זכרה של אמא וסבתא רחל זכרונה לברכה.

לפני שלושים יום הלכת לעולמך בצנעה, בשקט, כפי שחיית כל חייך, ומתת מות נשיקה, מיתת צדיקים.

ראשית, מבקש אני את סליחתך, כי ברגעיך האחרונים לא היינו לידך ולא יכולתי לעזור לך ולו במשהו, כפי שהיינו רוצים. היית לבדך, ורק אלוהים לצידך.

תמיד אמרתי לך כי אביא לך רופא וברגעיך האחרונים לא הצלחתי לעמוד בדיבורי ומקווה אני שהיושב במרומים יסלח לנו.

אמא, את היית אשה גיבורה, כי בתקופת השואה, כאשר אבא לא היה איתנו, בהיותו משולח למחנה של עבודות-כפיה, הצלחת לשמור על שלושת ילדיך, שמואל, גיטל ז"ל ואני, אברהם, ולהוציא אותנו בריאים ושלמים מן התופת של טרנסניסטריה.

בימים הקודרים ההם של רעב וקור ומחלות הצלחת לדאוג לנו ולשמור עלינו, עד שחזרנו בשלום לעיירה שלנו.

כאשר חזרנו מטרנסניסטריה היינו ילדים קטנים ואת דאגת לחינוכנו, מצד אחד שנלמד מקצוע, ומצד שני שנלמד יידישקייט, שנדע לחיות ולהתנהג כיהודים טובים.

וכן דאגת לכך שגיטל תעלה ארצה, לחיות בין יהודים, ואת, ואנחנו נשארנו מלאי

דאגה וגעגועים אליה.

אחרי מספר שנים, את ואבא עליתם ארצה ואני עם דורה הגענו לאחר זמן–מה אחריכם והתאחדנו שוב, תוך תקוות טובות לעתיד.

גיטל, בתך הגדולה נפטרה ונשארו שלושת הילדים היתומים שלה ושוב נחלצת לדאוג להם, לנכדיך ועשית מעל יכולתך למען גידולם, חינוכם, קידומם והצלחתם בחיים. וברוך השם – ראית אותם מסודרים בחיים.

אמא, נוחי לך מנוחת עולמים בגאווה וסיפוק, כי השארת אחריך תשעה נכדים שימשיכו בדרכך, באושר ובצניעות. תמיד דאגת לנו ועמדת לימיננו. עכשיו תשגיחי עלינו מלמעלה.

השארת לי מעין צוואה רוחנית – כיצד לנהוג בחיים, להזהר מאנשים רעים וממעשים רעים. ברוך השם – יש לנו ילדים טובים, מחונכים יפה, שממשיכים את השלשלת המשפחתית היפה שלנו.

תודה מיוחדת מגיעה לך, דורה, רעייתי היקרה, על יחסך הנהדר כלפי אמא שלנו, כאילו היתה גם אמא שלך. התייחסת והתנהגת אליה כמו בת טובה ומסורה והיא אהבה אותך, כמו בת. יברך אותך השם ויגמול לך כל טוב בחיים ותזכי לנחת יחד עם כולנו ושכל אחד מבני משפחתנו יצליח בדרכו והקב"ה ישמור עלינו – כדברי אמא ז"ל – מאנשים רעים, ממחשבות רעות וממצוקות.

אמא יקרה, הנה את שבה ונפגשת עם אבא שלנו, לאחר 12 שנה.

כולנו אהבנו אותך וכיבדנו אותך.

נהנית לגור בקרית שמואל, באווירה יהודית. הרגשת בבית. היית מופת של "א יידישע מאמע".

חשבנו שנזכה לחגוג את יום הולדתך ה–90 בימים אלה, אך לצערנו את הקדמת ללכת מאתנו.

הלכת לעולמך בשקט, בצנעה, מבלי להפריע לאיש, מתת מיתת נשיקת ובעינינו אכן היית צדקת.

מבקשים אנו שתהיי מליצת–יושר לפני אלוהים ומלאכי השרת, עבור כל משפחתך הבנים, הנכדים והנינים וכל אלה שאהבו וכיבדו והעריצו אותך.

יהי זכרך ברוך. לא נשכח אותך לעולם.

חוה רון

מדאראבאן – לשובל

נולדתי בדאראבאן ביום 7.11.1930, להורי עזריאל שמילוביץ' ברוך וקריינצה לבית וגנר ממיכאילן. משפחת אבי היתה ידועה בדאראבאן. סבי שמואל שמילוביץ' ברוך היה סוחר ידוע. אשתו היתה סבתי בלומה, ולהם חמונה ילדים, רובם עסקו בסחר תבואות, פרוות אסטרחן וכן בדים. אבי, שהיה צעיר הבנים, עזר לאביו בעסקים. הוא התחתן עם אמי, קריינצה לבית ואגנר ממיכאילן, והם בנו את ביתם בדאראבאן. בבית אבי ואמי היינו שני ילדים: אני, חוה אווצה), ואחי בומלה ז"ל, שנולד ב–1934 ונפטר ב–1994.

חוה רון עם בעלה יהושע

אמי נפטרה בשנת 1940, ממחלה, והיא בת 36. אינני זוכרת את דמותה, רק את עיניה העצובות, וסיפורים על חוכמתה וטוב–ליבה. לאחר מותה הועבר אחי בומלה לבית אחותו של אבינו, בדורוהוי. התגעגעתי אליו מאוד.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה נלקח אבי, יחד עם יתר הגברים היהודים של העיירה, לעבודות כפיה בדרום רומניה.

כל הרכוש שלנו נשדד על–ידי שכנינו הרומנים. ביתנו היה גדול, בנוי בתוך גן של כמה הקטרים, שאבי רכש במיטב כספו. אחרי המלחמה לא חזרנו לעיירה. אבי העדיף לגור בדורוהוי.

אביה של חוה רון, עזריאל ברוך שמילוביץ' ז"ל

אני עזבתי את דאראבאן בגיל שש ועברתי למיכאילן, לבית סבי, משה וגנר, שהיתה לו מאפיה ומכולת. כולם אהבו והעריכו אותו בשל טוב–ליבו ותבונתו. בהיותי הקטנה בנכדיו, הוא אהב אותי ופינק אותי ואני החזרתי לו אהבה.

בקיץ 1941 גורשנו ממיכאילן לדורוהוי, ומשם – ברכבת בהמות – לטרנסניסטריה, שם נספה סבי, בעיר מוגילב.

באביב 1944 חזרתי לדורוהוי במסגרת החזרתם של "ילדי טרנסניסטריה". בתחנת הרכבת של דורוהוי חיכה לי אבי. הייתי במצב גופני ירוד, על סף המוות. במאמצים עילאיים הצליח אבי להציל את חיי. אחי חזר מטרנסניסטריה עם משפחת אבי.

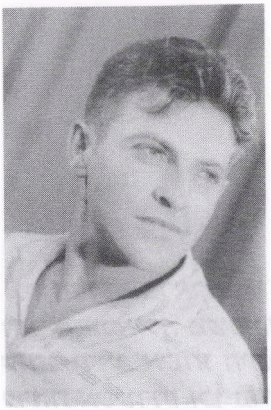

האח, בני (בומלה)
ברוך שמילוביץ' ז"ל

אני עליתי ארצה ב–1946, עם קבוצה של "השומר הצעיר", דרך יוגוסלביה, באוניה "סירינה רפיח", שטבעה בים.
משנת 1949 אני חברה בקיבוץ שובל, בנגב הצפוני. בעלי יהושע הוא ניצול שואה מפולין, שכל משפחתו נשרפה במיידנק. יש לנו שלושה ילדים ושמונה נכדים, כולם חיים בשובל, ושמונה נכדים. שנינו גמלאים.
אבי נפטר בשנת 1973 והוא קבור בבית–הקברות בקיבוצי.

אחי בומלה נפטר בשנת 1994, והוא בן 60. יהי זכרם ברוך.

חוה רון (שמילוביץ' לשעבר)
קיבוץ שובל

קרולינה טרנוס (אברמוביץ')

מדאראבאן עד מושב אמונים

באתי לעיירה דאראבאן מאחד הכפרים בסביבה, שסבא וסבתא שלי גרו בו כל השנים. לסבא, חיים יצחק שמילוביץ' היה אטליז. להורי, אסתר–רחל ונפתלי אברמוביץ' היתה מכולת. עד פרוץ המלחמה והשואה, הכל התנהל על מי מנוחות. היתה לי ילדות מאושרת, בחיק משפחה מגובשת ואוהבת.

יחד עם כל יהודי העיירה נשלחה משפחתי למחנות המעצר בטרגו ז'יו וטורנו סברין, אחר–כך לדורוהוי, ומשם לטרנסניסטריה, בעוד אבא נשאר ברומניה, במחנות של עבודת–כפיה. שם נדדנו בין כל מיני מקומות במחוז מוגילב, עד שמצאנו עצמנו בכפר טרופובה. היתה זו התופת בהתגלמותה: קור, רעב ומחלות. אמא, אחותי בלימה ואחי גרשון, סבא, סבתא ודודתי בת–שבע (כיום לידרמן) סבלנו קשות, אך הצלחנו לשרוד איכשהו. חזרנו מטרנסניסטריה שבורים ורצוצים, וגם השארנו רבים ממשפחתנו הענפה בשדות השלג של טרנסניסטריה. חזרנו לדאראבאן והתחלנו להשתקם.

ב–1951 זכיתי לעלות ארצה ושבועיים אחרי זה כבר הייתי חיילת. בצבא פגשתי את בעלי לעתיד, ישראל טרנוס, יליד תורכיה. הקמנו משפחה לתפארת. קודם היינו כחצי שנה בקיבוץ המעפיל ואחרי זה עברנו למושב אמונים, ליד באר טוביה, שבו אני חיה עד עכשיו. בנוסף לעבודה במשק החקלאי עבדתי גם כעוזרת לגננת. עכשיו אני גמלאית.

נולדו לנו ארבעה ילדים, שלושה בנים ובת: דוד ז"ל, ריקי, מנחם, עופר. אך כנראה, ללא צער ושכול אי–אפשר. ב–1982 נפטר בעלי, ובעלה של בתי נפל במלחמת לבנון (של"ג), ובשנת 1997 נפטר בני הבכור ממחלת הסרטן.

את זמני הפנוי כגמלאית אני משתדלת למלא בעבודות התנדבות, לימודים, עזרה לילדי בטיפול בשמונת נכדי. יש לי נחת מהם ואני מקווה לכך גם בעתיד.

בחתונת בתו של פישקו לידרמן עומדים מימין לשמאל: ישראל טרנוס והבן דוד ז"ל, קרולינה טרנוס, הבת ריקי. לפנים, בין הזוג הצעיר, הבן, מנחם

דודי טיראן ז"ל

דודי טיראן – טייס

דודי נולד בי"א חשוון תשי"ד, 18.10.1953 להוריו קרולינה וישראל טנוס.

ילדותו עברה עליו במושב אמונים (מועצה אזורית באר–טוביה) ונעוריו – בפנימיית "בויאר" בירושלים, במגמה הריאלית.

את השירות הצבאי עשה כנווט פנטום.

ב–24.6.1975 נשא לאשה את נירה לבית ברזני ונולדו להם שלושה ילדים: טל, עומר ושני.

דודי סיים תואר ראשון בכלכלה ומינהל באוניברסיטת בר–אילן.

בשנת 1990 עבר עם משפחתו לאילת, שם התקבל לעבודה ברשת המתנ"סים כמנהל כספים ומשאבי אנוש.

את המתנ"ס באילת ניהל משנת 1994. חלה במחלת הסרטן ונפטר בפסח תשנ"ז, 26.4.1997.

בני הלוחם

זכרונות רבים, מלים אינספור יש לי עליך, אבל קשה מאוד לכתוב כאשר כבר אינך איתנו. היד רועדת והעיניים דומעות.

אתחיל ביום הולדתך, 18.10.1953. בן בכור במשפחה צעירה, יום שכולו שמחה, אור ואושר. גדלת לנו בן לתפארת. הכל עשית מוקדם מן המקובל, ובצורה מושלמת. בגיל שנה דיקלמת שירים מספרי ילדים, כאילו אתה יודע לקרוא. בגן–הילדים ובבית–הספר היית תמיד הבולט – בידע, בחריצות, טוב–לב ומסירות. בכל מקום שמענו עליך רק שבחים. בקריאת ספרים היית "אלוף" והידע שלך היה רב בכל התחומים.

מסירותך למשפחה היתה ללא גבול. עזרת לכולם והיית לנו מקור של עידוד.

כשבגרת והתגייסת לצה"ל, הגשמת חלום גדול. בילדותך בנית דגמי מטוסים ומילאת בהם את הבית. והנה נעשית טייס, נווט, לוחם.

ואכן לוחם היית. בכל הכוחות לחמת במחלתך והיית אופטימי, עד רגעיך האחרונים.

הנחמה היחידה שיש לי, היא המשפחה הנהדרת שלך, הילדים שהם אוצרות של ממש ונירה, רעייתך, שטיפלה בך ללא ליאות ותמיד היתה לצידך.

אם אכן יש חיים שם למעלה, בשמים, אתה ודאי מסתכל עלינו משם ויודע כמה עצוב וקשה לנו בלעדיך.

יהי זכרך ברוך.

אמא

מיכאילן

שלמה דוד

הרב יצחק מאיר מרילוס זצ"ל
רבה של מיכאילן ובוקרשט
– בעקבות שיחה עם בתו, הגב חנה מרילוס מירושלים –

בשנת 1951, כאשר עמדתי לעלות לארץ–ישראל, באתי אל הרב הגאון יצחק מאיר מרילוס, שכיהן אז כרב בדורוהוי וקיבלתי ממנו את ברכת הדרך. מלבד ברכה זו הוא נתן לי גם מספר עצות מועילות.

אני זוכר אותו כדמות רבנית מעוררת כבוד, אשר יראת השמים שבו נסוכה על פניו, יחד עם חיוך של טוב–לב. הדרת פניו מלווה אותי עד היום הזה.

בחודש מנחם אב תשנ"ט (יולי 1999) נפגשתי עם גב' חנה מרילוס, בתו של הרב, כיום תושבת ירושלים, והיא נאותה לספר לי מעט על בית אביה.

גב' חנה מרילוס היא אשה שקורנת ממנה אצילות, לבביות, רוחב–דעת וחוכמה. אשה מצניעת–לכת, שנפשה ספוגה בהדרת הכבוד ובמסורת של בית הוריה. היא פותחת את סגור ליבה ופורשת לפני תמונה ססגונית על בית הוריה, הרב הגאון, מלא אמונה חוכמה ודעת, והאם הצדקת, וכן היא מביעה גאווה על היותה נצר למשפחה רבנית אצילה ועתיקת–יומין.

אביה, הרב יצחק מאיר מרילוס זצ"ל היה הדור ה–32 (ל"ב בגימטריה) של שושלת רבנים, מצד אביו. גם מצד אמו הוא צאצא של רבנים מפורסמים מפולין ומליטא.

הרב יצחק מאיר נולד בדורוהוי, ב–14.2.1903, להוריו מנשה ואסתר גיטל מרילוס. אביו, הרב ר' מנחם כיהן כרב בעיירה בוצ'צ'ה ברומניה ותלאות הזמן הביאו אותו לדורוהוי.

בהיותו בן 27 התחתן הרב הצעיר יצחק מאיר עם רחל, בת–דודתו, ילידת סניאטין, פולין. החתונה נערכה ברוב עם בבוצ'צ'ה ובהיותו עילוי ותלמיד חכם, רבים מן הקרואים היו רבנים חשובים מן הסיבה הקרובה והרחוקה, כולל מכובדים מדורוהוי וגם מפולין, שם כיהן אביה כרב בסניאטין.

מן הראוי לציין שיצחק מאיר הוכתר לרב בגיל 20, זאת בזכות למדנותו, חוכמתו ובקיאותו הרבה במקרא, בתלמוד, בפרשנים ופוסקים וכן בספרות הרבנית הענפה. מגיל 10 עד 19 הוא למד בישיבה בעיר דז' – DEJ בטרנסילבניה, אחת הישיבות המפורסמות בזמנה. בין החתומים על סמיכתו היו גדולי הרבנים של דורוהוי והאיזור וביניהם הרב דוד הלוי איש הורוויץ ממיכאילן, הרב דב דרימר מדורוהוי, וכן הרב רפאל גליקמן, שכיהן אז כדיין בדורוהוי.

בתחילת דרכו ברבנות כיהן הרב מרילוס בעיר סניאטין בגליציה, עד שב–1933 נתבקש על–ידי קהילת מיכאילן לכהן כרב העיר. הוא ישב על כס הרבנות במיכאילן עד שנת 1940, כאשר גורש עם משפחתו, יחד עם בני קהילתו, לטרנסניסטריה.

כהונת הרב מרילוס במיכאילן זכורה לבני העיר באופן מיוחד, כיוון שהביע חותמו המיוחד על חיי הקהילה בכל תחומי החיים. פסיקותיו ההלכתיות היו לשם–דבר בכל מושבות היהודים ברומניה ורבנים ידועים היו פונים אליו ומבקשים את דעתו ועצתו של הרב הגאון ממיכאילן.

גם בטרנסניסטריה, למרות הקשיים הגדולים והמצב הנורא, שמר הרב על דרכו

וסמכותו, עזר ליהודים בצרה בכל האמצעים ושמר על הגחלת היהודית גם באותם תנאים של התנכלות אכזרית לכל דבר יהודי.

בחג הפסח תש"ב (1942) ערך סדר צנוע בבקתה עלובה, כאשר קרש רחב היווה את שולחן הסדר וסביבו הסבו מספר יהודים.

אשתו, הרבנית רחל חלתה במחלה קשה והרב מכר את מעילו וחפצים אישיים אחרים, כדי לשלם לרופא הנוכרי שבא לבדוק אותה, וכן לקנות תרופות שבהן הציל אותה ממוות.

לאחר השואה חזר הרב מרילוס לדורוהוי ושם התמסר ללימוד התורה בקרב היהודים הניצולים, שהתקהלו לשמוע את לקחו בבית-הכנסת שהקים ברחוב כרמן סילבה, המוביל לתחנת הרכבת.

ב-1952 התמנה הרב מרילוס לרב הראשי של באקאו ומ-1967 כיהן כרב ראשי של בוקרשט וכן גם כדיין. פסיקותיו בענייני גיטין היו מקובלים אצל כל רבני הדור, בכל ארצות העולם.

רבנים ראשיים מישראל ומארצות רבות בעולם וכן אישים שונים, ביניהם ראשי ממשלת ישראל ושרים ביקרו בבוקרשט והיו אורחיו של הרב מרילוס, שהיה הסמכות ההלכתית והרבנית הגבוהה ביותר, לצידו של הרב הראשי משה רוזן ז"ל, שעסק בנושאים כללים של יהודי רומניה.

הבת חנה מרילוס מתרגשת מאוד כאשר היא מעלה זכרונות על אביה הדגול, הלמדן, הגאון. אולי זה המקום לציין את גאונה, בתה של חנה ונכדתו היחידה של הרב מרילוס, שקיבלה את שמה בהקשר לגאוניותו של סבא.

הרב מרילוס היה נואם בחסד עליון, כובש לבבות, אוהב את הבריות, ומבחינה למדנית שיכנע את בני שיחו בלמדנותו, בפרשנותו וידענותו המעמיקה בנבכי המקרא, הגמרא והמשנה.

בשנת 1939, עם התגברות האנטישמיות ברומניה, ערב פרוץ מלחמת העולם, הרב מרילוס השתדל למען שני חיילים יהודים ששרתו במחנה צבאי בקרבת מיכאילן, כדי לאפשר להם לקבל אוכל כשר לפסח. הרב אזר אומץ, נפגש עם מפקד המחנה והביא לשיחרורם של שני החיילים לשבוע החג והם עשו את הפסח בביתו של הרב.

והנסתר רב על הגלוי. הרב נהג בכל מעשיו בצנעה. הוא אפילו לא דאג לכנס את כתביו, מאמריו, פסיקותיו ונאומיו, שהתפרסמו בכתבי-עת שונים והיוו עיקר הפרשנות והפסיקה ההלכתית ברומניה במשך שנים רבות.

בו' בחשוון תשמ"ז (1986) הלך הרב מרילוס זצ"ל לעולמו, לאחר מחלה ממארת. חודש לפני פטירתו, ביום הכיפורים תשמ"ז הקפיד על הצום ועל תפילה בעמידה ואפילו נשא ספר תורה בהקפות של שמחת-תורה.

הרב נפטר בבוקרשט, אך לפי בקשתו המפורשת, המשפחה והקהילה דאגו להעביר את עצמותיו כעבור שנה לירושלים והוא נח את מנוחת הנצח שלו בהר הזיתים, בעיר הנצח ירושלים.

הרבנית רחל, רעייתו של הרב יצחק מאיר מרילוס היתה שותפה לאורך כל חייו מאז נישואיהם. היא תמכה בו בכל מעשיו, סייעה לו בכל ואיפשרה לו להתפנות ללימוד התורה בהרחבה ולהנהיג ולהדריך את קהילתו בדרכי התורה וההלכה היהודית. בהיותה בעלת השכלה רחבה סייעה הרבנית בידי בעלה כאשר הדפיסה במכונת-כתיבה את מאמריו, פסיקותיו ונאומיו, שהכין בהקפדה מרובה.

*

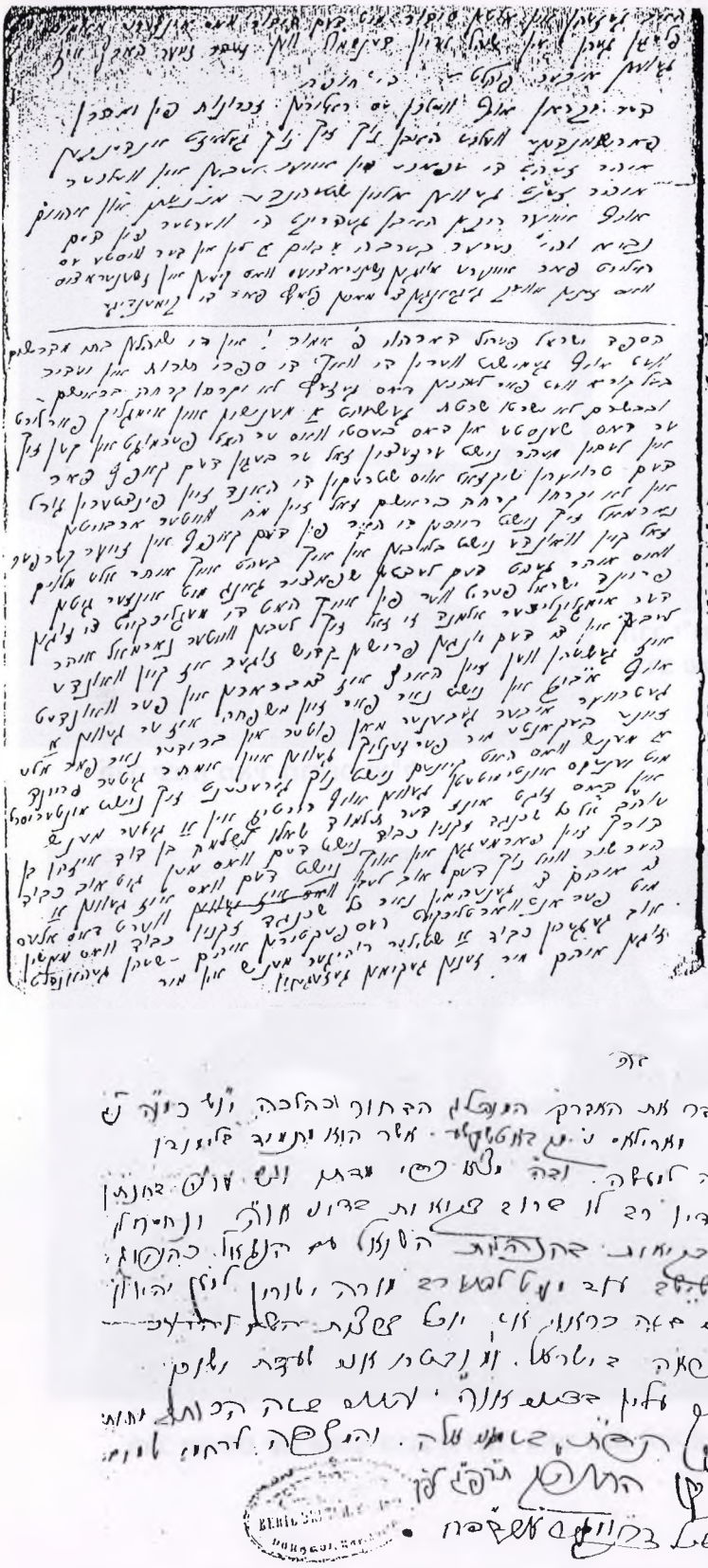

כתבי הסמכה של רבנים על סמיכתו של יצחק מאיר מרילוס כרב

הרב י"מ מרילוס בתחילת כהונתו
כרב של קהילת מיכאילן, 1930

הרב יצחק מאיר מרילוס זצ"ל

הרב מרילוס עם אשתו הרבנית רחל, בתם חנה (מאחור) ונכדתם גאונה

ראש הממשלה גולדה מאיר בביקורה בבית-הכנסת הכורלי בבוקרשט. משמאלה, הרב מרילוס.

הראשון לציון, הרב ניסים, עם בנו הח"כ משה ניסים בפגישה עם הרב הראשי משה רוזן והרב מרילוס (שני משמאל)

הרבנים מרילוס (מימין) ורוזן מקבלים את פניו של הרבי מבוהוש (משמאל), בביקורו

ראש הממשלה מנחם בגין בביקורו ברומניה מתקבל על-ידי הרב הראשי משה רוזן והרב מרילוס. מימין, הרבנית, אשתו של הרב הראשי.

O NUNTA RABINICA LA BUCECEA

1930.

Mirele

In drum spre canunie

xx Rabinul Manasse Marillus, tatăl mirelui

x Mireasa în plimbare

Photo I. Ghingold (Bucecea)

Pentru prima oară, evreii din localitate, au avut fericirea să asiste la o nuntă rabinică, care a avut loc în vastul salon al Comunităței Israelite, în zilele de Vineri 20 și Sâmbătă 21 Martie. Nunta s'a celebrat între Raschéla Gotesman, fiica marelui rabin, Samson Gotesman din Sneatin-Polonia și tânărul rabin Ilie Meițe, Marillus, fiul rabinului Manase Marillus, nepotul eruditului rabin Leizer Wolf Marillus din localitate și strănepotul marelui rabin Reb Iosef, despre care evreii bătrâni povestesc la toate ocaziile minunele ce le-a făptuit.

Cu toate că majoritatea evreilor din localitate n'a asistat la nunți rabinice, părerea tuturor a fost cu aceasta nuntă a fost una din cele mari și nobile nunți evrești.

Dintre numeroșii oaspeți sosiți cu automobile și trenuri, am putut remarca în special familiile rabinilor Samson Gotesman din Polonia, Haim Rabinsohn din Dorohoi, Leibăș Frenkel din Botoșani, Șamă Frenkel din Botoșani, D-na Sura Landman soția rabinului Zissu Landman din București, familiile Schvarț din Suceava, Șulem Marillus din Burdujeni, Sender Marillus din Suceavu, etc.

Bătrânul și cruditul rabin Leizer Wolf Marillus urmărește plecarea tinerei perechi.

Până la Iluța care a avut loc după tradiționalul obiceiu, în fața Sinagogei, Vineri în ora 4, cât și la balul nunței, Sâmbătă, evreii din localitate au asistat în mare număr.

Din numeroasa asistență locală, remarcăm în special familiile: M. Ghingold, Lazarovici, I. Marcus, Rapoport, Dr. Bilici, M. Wasserman, Lupovici, Smelțer, Ghelber, Șafir, Smilovici, Vogel, Lauer, Leibovici, Budnaru, etc. etc.

Sâmbăta noaptea la orele 12, mirele a ținut o cuvântare cu citate, tratând subiectul, despre căsătorii. Petrecerile și dansurile rabinice au continuat până Duminică dimineață.

S'au adus mulțumiri D-lui Marcu Chingold, președintele Comunității Israelite și ajutor de primar, care a dat tot concursul punând la dispoziție salonul Comunității și orchestră.

Corespondent.

כתבה על חתונתו של הרב מרילוס בבוצ'יצ'ה, בעיתון מקומי, 1930

מיכאילן כיום

מיכאילן כיום

בבית העלמין במיכאילן

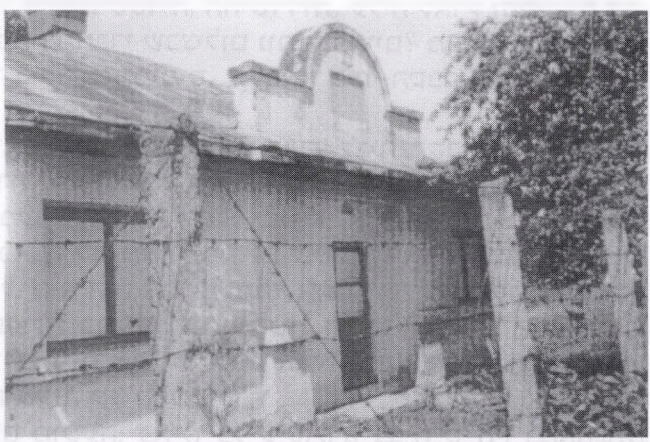

הכניסה לבית העלמין ב מיכאילן

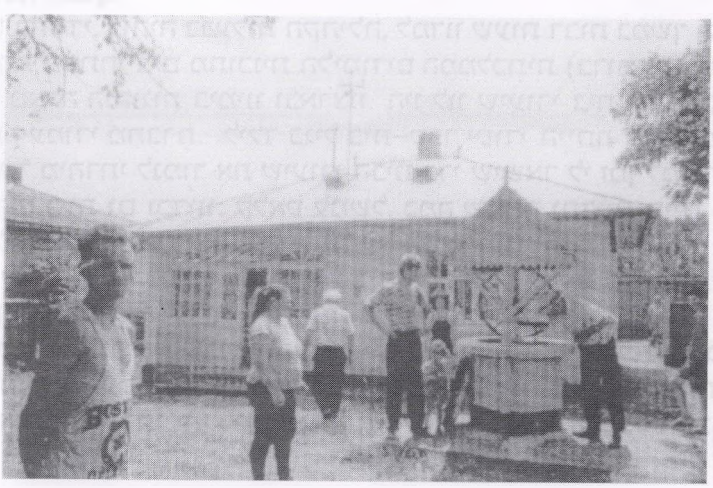

סוניה ריזל (וסרמן)

מורים ותלמידים בביה"ס היהודי במיכאילן, בשנים 34–1933

הצילום הזה היה מונח אצלי אי–שם במשך שנים ולא ידעתי על קיומו. ופתאום, כאילו יד נסתרת הניחה אותו מול עיני.

ואז, הזכרונות והמחשבות החלו לזרום והחזירו אותי לשנות ילדותי במיכאילן, וכאילו בלי משים וללא קשר, עולה במוחי שירו הנוסטלגי של יוסי בנאי: "היינו ילדים וזה היה מזמן / אני ושמעון ומואיז הקטן".

כאשר הצצתי בתמונה וניסיתי לחבר את השמות לפנים, גיליתי להפתעתי את אותם השמות – גם בירושלים וגם במיכאילן. ואכן זה הקשר. כוחה של ההישרדות להמשך קיומנו כעם. אנו, אלו הנראים בתמונה, עברנו תלאות רבות: מלחמת העולם השנייה, הגירוש מבתינו וממקום הולדתנו, טרנסניסטריה, ההישרדות, עליה לארץ והתערות בה.

ומיד עלתה בליבי השאלה: כמה מחברי שבצילום נותרו בחיים? מבחינתי, ברגע זה כולם חיים. הם הופיעו בזכרוני כילדים תמימים, תלמידי בית–הספר העממי, וכאילו כלום לא השתנה.

הזכרונות ממשיכים להציפני. הנה אני רואה אותם בדרך לבית הקברות, כאשר בית הספר השתתף בלווייתו של ספר תורה שנשרף יחד עם בית–הכנסת הישן, שהיה בנוי כולו עץ. אולי לא הבנו אז את משמעות הלווייה לספר תורה, אבל שריפת בית–הכנסת המפורסם, הישן ביותר באיזור כאבה לנו מאוד. מה גם שסמוך לאותו הזמן התקיימה לווייתו של סבי, חיים יצחק ריזל. הוא היה אחד מעמודי התווך של הקהילה, גבאי בית הכנסת ולעת מצוא, גם בעל תפילה בחגים (לפי בקשת המתפללים בביה"כ). חברי הקהילה מצאו לנכון שתלמידי בית–הספר ילוו את ארונו. במעמד זה היו רגשותי מעורבים: גם עצב על מותו, וגם גאווה על היותי נכדתו.

אין בכוונתי ליצור כאן רושם מוטעה, כאילו כל עיסוקינו בביה"ס היו במאורעות כאלה בלבד. פשוט, אלה הדברים שעלו בזכרוני כשהתבוננתי בצילום.

ההפך הוא הנכון.

בביה"ס היהודי, שהיה בבעלות הקהילה, למדנו שעות רבות במשך היום: עברית, אך גם המקצועות המתחייבים מתוכנית הלימודים הממלכתית (ברומנית). מערכת לימודים שונה מאוד מאלה הנהוגות בימינו ובארצנו. היו לנו שיעורי בית רבים. כל יום היה עלי למלא שמונה עמודי מחברת. לילד בגיל בית–ספר יסודי הייתה זו משימה לא קלה. אני זוכרת שתמיד מיהרתי לגמור את שיעורי הבית כדי שישאר לי זמן למשחקים. משחקים אלה משחקים כעת גם נכדינו: קלאס למשל. כמה שמחה וחדוות חיים חווינו במשחקי הילדות שלנו, בתחרויות ריצה, בהחלקה על השלג ועוד.

בכתוב לעיל, היה בכוונתי לתאר את ביה"ס היסודי שהיה משמעותי כל כך בחיינו, אך לא ניתן לתאר שנות ילדות בלי נימה של נוסטלגיה.

בית–הספר היה גורם משפיע ומכוון בעיירה. בחנוכה היינו מציגים הצגות אף בעברית, הצגנו את "חנה ושבעת בניה", שהפכה ללהיט. היתה לנו מנגינה מיוחדת להדלקת נרות החנוכה, שאותה העברתי לילדיי ולנכדיי ואנו שרים זאת יחד בכל חנוכה.

מאיר אברהם חאיר, חזן – מורה לעברית, ידלין – מורה לעברית, דניאל כהן – מנהל ביה"ס, ה. מסינגר – מורה, שמעיה וסרמן – מורה, פייביש גלבר, אורל שווייצר, קוקה צביבל, חנהלה פיזם, פריקה וגנר קזקו, לוצה רחמוט (מרציפרו) ז"ל, אנטה, שפרה צביבל, רחל שווייצר, שרה וינטר, מרדלר, רבקה רוזנברג, אריקה רגנשטרייף, סוניה ריזל (וסרמן), גיזלה בינדר, ריטה, רוחלה שאייר, מדי וגנר ז"ל (אחותה של פריקה), איזק וגנר, מנדל קליגר, שמעון בן-ציון, מאיר פיזם, דוד וינטר, אייזיק הרצנו, י. שטוקלמן, יוסף זוננריך ז"ל, מיכאל שטוקלמן, פרדי חייקיס, נחמן ברנשטיין, צבי ברנשטיין, אלתר קרצל, חונא שוורצפלד, ד"ר ל. זיסו, מוזיקנט, זלמן, סוכר

כאשר נפל לידי הצילום, חשבתי שלאחר שנים רבות כל-כך, לא אזכור את האנשים ושמותיהם. אך כנראה שלשנות הילדות יש קסם מיוחד. הן אינן נשכחות ונשארות חרוטות בליבנו לכל החיים.

כיום, מרבית הילדים שבצילום שחיים עדיין, נמצאים בארץ וחלקם בארצות אחרות. לצערי, הקשר בינינו לא נשמר, מסיבות אובייקטיביות ומכיוון שהתבגרנו; כיום אנחנו סבים וסבתות ורחוקים מאוד מהימים ההם.

ולא נותר אלא צילום מטושטש זה, המבליט עד כמה רחוקים אנו כיום מאותו עולם.

מעט פרטים על בני משפחתי:

סבי – חיים יצחק ריזל ז"ל – מוכר בשם איצקו ריזל.

סבתא – איטה ריזל ז"ל – נפטרה בטרנסניסטריה.

אבי – יעקב קופל ריזל ז"ל – מוכר בשם קרול.

אמי – אסתר ריזל ז"ל.

אחותי – נדי ריזל.

ואני – סוניה ריזל (וסרמן).

בני – ד"ר מתי וסרמן, בתי דוניתה פרנס, ויש לי מהם חמישה נכדים.

אילן היוחסין של סוניה ווסרמן (ריזל)

לוסיאן–זאב הרשקוביץ

חשיבות ההשכלה אצל מרדכי סטרליסקר על סמך ספרו "שני המאורות הגדולים"

האם ניתן לראות את מרדכי סטרליסקר, המכונה מרב"ד ס"ט, או מרדכי בן דוד סטרעליסקער, כמשכיל מן השורה, כפי שהיו רבים בזמנו, או אחד המשכילים החשובים בקרב בני דורו ובין מפיצי ההשכלה באירופה המזרחית? מגוריו בעיירה הנידחת מיכאילן לא הפריעו לו בפעילותו ובמעשיו. מיכאילן היתה עיירת–ספר, ממוקמת בגבול בין רומניה לאוסטריה. דרכה עברו סוחרים בשני הכיוונים ולכן המגעים של סטרליסקר עם משכילם אחרים היו אפשריים.

אין ברצוני לשוב ולעסוק בהקשר זה, בפרקי חייו של סטרליסקר ובתיאור העיירה מיכאילן בכתביו, שכן כבר הבאתי את הדברים בנושא זה, בכרכים ב' וג' של ספרנו זה.

ברצוני לדון במאמרי זה בנושא אחר, הקשור ביצירתו של הסופר סטרליסקר: יחסו להשכלה העברית, לחינוך ולהפצת הידע המדעי בקרב בני ישראל בזמנו.

מדובר בשיר ארוך שכתב ופירסם בקובץ "שני המאורות הגדולים: שיר לימודי ומוסרי", ובו צירף גם שלושה שירים נוספים, המתייחסים לעניין זה.

הקובץ הנ"ל כולל 191 עמודים. בסופו נכללה גם התכתבות בין המחבר לבין ראשי חברת "כל ישראל חברים". סטרליסקר הקים ועד מקומי של כי"ח בעיירה.

הקובץ יצא לאור בשנת תר"ל (1870) בלמברג.

סטרליסקר לא הסתיר את דעותיו אף בדף הכותרת. אחרי שציין שמדובר ב"שיר לימודי ומוסרי" הוא הוסיף ש"יסודתו בהררי קודש בדברי חכמינו הקדושים, בעלי התלמוד זכרונם לברכה". המחבר גם ציין את יעודו: "להבין משל ומליצה, דברי חכמים וחידותם, כאשר תחזינה עיני הקורא בהפתיחה ובהשיר".

בתרגום הגרמני של דף השער אכן צויין שזהו משל מתוך התלמוד, מסכת חולין, ס'. אף שנת הפירסום צויינה באמצעות משפט המוכיח מה כוונתו של המחבר: "**טוב אורות** שברא אלוהינו יצרם בדעת, בבינה ובהשכל כח וגבורה נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל". היות ש"מחיר המחברת" (בעמוד האחרון – גם זה בצורת שיר, בשני בתים מחורזים) היה "לפי מדינתו, בינתו, כשרונו ורצונו" של כל קורא, "אך למוכרי ספרים המחיר במישרים / בלתי שכר בי דואר לפי המדינות והערים / ולאיש ואיש מהם כפי פועלו ועבודתו / ימצא שכר עמלו ופרי תבואת טרחתו" – אכן מובן שרצונו של המחבר לא היה להרוויח כסף מחיבורו זה, אלא להפיץ את תורתו. מתוך ההקדשה מובן בהחלט מה רצונו: להשפיע "גם בדורות העתידים / לישע עם בני ישראל, בכל מושבות היהודים". סטרליסקר מצהיר שפנייתו מכוונת אל החכמים, אך ברצונו להשכיל גם את הכסילים.

בשירו משתמש סטרליסקר במשל שני המאורות הגדולים – השמש והירח. שניהם נבראו יחד, אך "הירח במעונתו / קנא קינא לשמש בהדרו." לדברי הקנאה של הירח באה תגובתו של הקב"ה: "רדה אתה, רע–עין, היה אתה הקטן ופניו (של השמש) יגיהו את אורך". הירח הפך למאור הקטן והשמש – למאור הגדול. השמש לממשלת היום, והירח – לממשלת הלילה.

אולם זה רק המשל. ב"מחלקה השניה" של השיר משתמש בו סטרליסקר כדי

להבדיל בין תבונה (אותה הוא משווה לשמש) לבין אמונה, אותה הוא רואה כיסוד בדרגה נמוכה יותר, בדומה לירח:

כן עוד שני מאורות גדולים כשמש מאור התבונה
נתן אלוהים לבני אדם! בנפש האדם זורח!
במחקרי נפש ולב עולים ובלבו מאור–האמונה
לשמור בחיים צעדם! יגיה כאור הירח!

כאשר האמונה החלה לקנא בתבונה, הקב"ה התערב, בדיוק כפי שהתערב כאשר הירח קינא בשמש, ואמר לה: "עליך אמונה אגזור אומר / את אל תהי גבהת–עין!"
האדם "קצר–עין" הוא אפס, אם אין לו תבונה – "אור שכלו" וישאר רק עם האמונה שבלב: "אז ילך כבאישון ליל וכעיוור ימשש בצהרים". שכלו יירד, הוא לא יבין דבר. סטרליסקר מנסה לענות – במקרה זה – לאדם שאיבד תבונתו ונשאר רק עם אמונתו שבלב. אמנם בפני האדם עומדות שאלות הגיוניות רבות לגבי בריאת העולם, קיומו ותיפקודו, לגבי הטבע וחיי האדם בו. רצונו להסביר לאנשים את חשיבות ההשכלה, חשיבות הידע והמדעים, אותם הוא רואה כחשובים יותר מן האמונה, אף–על–פי שאינו שולל את חשיבות האמונה. רק אדם בעל "תבונה" – כלומר ידע במדעים – יכול להיות גם מאמין באמת, היות שאמונתו לא תהיה סתם, אלא אמונת אמת:

רק אם שנימו יאירו לגבר, כי יראה שמים שם ממעל,
אז בטח ילך במסילה ישרה, מעשה אצבעות השוכן רמים,
האמונה תנחמו בתקוה ושבר, המודד ארץ גם מים בשעל,
והתבונה בנפשו תופע נהרה! "יש אלוה!" יקרא בנפש ולב תמים.

ולא די בזה. אחרי שהסביר את חשיבות ההשכלה במדעים, מסיים סטרליסקר את השיר במסר ששולח לכל בני ישראל:

לכן מה יקרו לבני האדם, וככה בכל שנות האלפים,
שני המאורות בנפשם ולבבם, בל ישנו את תפקידמו,
לשמור יומם גם לילה מעמדם, בשמי המחקר הם נשקפים,
אם גילה אם עוצב מצבם. בהליכות העולם למו!

ב"מנחת מזכרת: בקשה קטנה מהקוראים על דבר מחברתי 'שני המאורות הגדולים'" מבטא סטרליסקר תקווה, שאלה יבינו את דבריו ואת תועלת ההשכלה. הוא אף מסביר שכתב את השיר שלו "בשפת קודש" ואף לועג במידת–מה למבקרים שלו. הוא מקווה גם ששיריו וספריו – בין אם בשפת הקודש, בין אם בשפת ארצם של הקוראים (כגון גרמנית – לשון החול של המשכילים) – יביאו להם תועלת ויבינו דברים של מוסר ובינה.

מגמתו של סטרליסקר להפצת ההשכלה בקרב היהודים בני דורו אכן ברורה. את שיטת הסאטירה בכתיבתו הוא למד מקודמיו – יוסף פרל ויצחק ארטר. מרדכי סטרליסקר היה אמנם משכיל מתון ושמרן ("משכיל בינוני"). פעילותו הספרותית הענפה ויצירותיו שפירסם בעיתונים עבריים בגליציה, פרוסיה, אוסטריה ורומניה, הפכו אותו לאישיות נחשבת ומשפיעה בקרב המשכילים בני דורו. כן ניתן להשוות בין פעילותו של סטרליסקר, לזו של יהודה בן מרדכי (יוליוס) ברש. שניהם היו במקורם ילידי העיר ברודי שבגליציה ושניהם היגרו לרומניה. סטרליסקר למולדובה וברש, רופא – לוולאכיה.
לא מצאתי אמנם הוכחות על קשר ישיר בין שניהם, אך המשותף ביניהם ברור:

שניהם טרחו להפיץ את ערכי ההשכלה בקרב יהודי רומניה, באמצעות כתביהם העבריים: ברש באמצעות ספרו "אוצר חכמה" – מעין אנציקלופדיה עברית ראשונית למדעים ופילוסופיה; וסטרליסקר – באמצעות מאמריו ושיריו, ובמיוחד באמצעות שירו הארוך "שני המאורות הגדולים", הנסקר כאן. הוא לא מסביר בו את מהות המדעים – כנראה שעובדת היותו אוטודידקט בימים ההם לא איפשרה לו זאת – אך הוא השתדל לשכנע את היהודים יודעי עברית, בני תורה כמובן, ללמוד את המדעים והסביר להם את חשיבות הידיעה בהם.

אם כי השיר "שני המאורות הגדולים" מצהיר את כוונות המחבר (בדומה להקדמתו של ברש ושל שלמה יהודה רפפורט לספר "אוצר החכמה"), סטרליסקר נוקט בשיטת שכנוע מתוחכמת: באמצעות התלמוד, הסמכות האמונית העליונה.

שניהם – ברש וסטרליסקר ניסו להפיץ את כתביהם בקרב יהודי אירופה המזרחית, ללא כוונות של רווח כספי. בשני המקרים הם נחלו כשלונות, לפחות בימי חייהם: יהודים בני תורה דחו את ספרי המשכילים, גם כאשר אלה ביססו את דבריהם על התלמוד. ואילו יהודים משכילים בני הדור השני כבר לא היו מעוניינים (ואף לא היו מסוגלים) לקרוא עברית.

עותקים מספריו של סטרליסקר נמצאו, אכולי עש, בעלית גג של ביתו במיכאילן, כ 40 שנה לאחר מותו. רק מאוחר יותר חזרו חוקרי תולדות ההשכלה להתעניין בסופר משכיל ונידח זה.

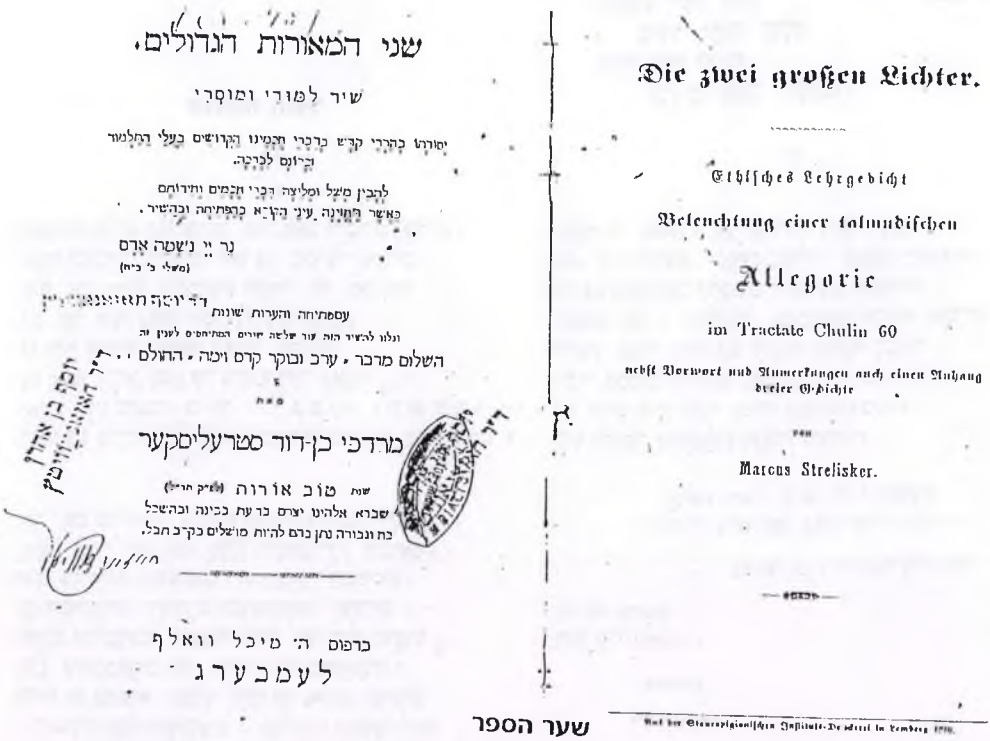

שני המאורות הגדולים,

שיר לפורי ומוסרי

Die zwei großen Lichter.

Ethisches Lehrgedicht

Beleuchtung einer talmudischen

Allegorie

im Tractate Chulin 60

nebst Vorwort und Anmerkungen auch einen Anhang dreier Gedichte

Marcus Strelisker.

שער הספר

7

ינגארן) כי יעמדו אלה מול אלה במלחמת אמונות ודיעות בבשיל וכילפות אם
רוח ואם בשיח — ואומר עד אנה ר׳ ישטום את את אחיהו, ודעהו את עמיתו
שר זה הוא גם הדעיון במאמרי אמונה אמן אמונה נוספה וחסרון
אמונה אשר רמזתי עליו בראש מחברת זאת, אך הוא נתחלק לחלקים ע״י
משכים רבים בין גלוני המגיד, ועוד לא כליתי את המאמר חנ״ל ואקוה לה׳
יעזרני להשלימהו אי״ה עד תומו והוא דבר בעתו. לכן אומרה: שוכי
שי למנותיכי כי ר׳ גמל עליכי ותתהלך מחברתי זאת בארץ החיים, אולי תפקחנה
עינים, מהעברים העורים משני עבריהם אשר איש לבצעו מקצהו היינו לאחת
שתי הקצוות ששתיהן רע (במאמר הרמב״ם זיל בשמונה פרקים רעד)
ו אם יחזו כושר הרבדים או אפרים לא יצדור את יהודה, ויהוה לא יצר את
ירים, ושלום לכל ישראל, ברחמי המבדך את עמו ישראל בשלום!.

סינאוויץ מיחיילעני ירח אייר שנת אך ברכה ושלום לפ״ק.

המחבר.

פתיחת השיר

29

ו

ובמצוא קורא במחברתי טוב טעם ודברים ישרים,
יאבה לכבדני במשפטו אם גם בקוצר אמרים,
ואף אם ימצא בהכונתו חסרון או מגרעת
גם אל זאת נפשי חמדה ורצוני לדעת: —
כי איה האיש יתפאר לאמר בלבבו
כל אשר כתב נבון על מקומו ועל מצבו; —
ואיה ענין כתבל, בו כל הלבבות יתאחדו —
האם גם ברעיון כל קרש במחשבותם בל נפרדו

ד

אך אם בלשונות החיות מחברות רבות תצאנה,
אשר שבר טוב וגם ברכה למחבריהן תביאנה,
אם גם ירגזו במשפטם רוב מבקרי הספרים,
הן המחברים לעמתם ימצאו מאה שערים: —
אולם אל מחבר בשפת קדש מה היא תקוהו,
לכן מהמבקרים אך אחת היא משאלתו:
והיא גם במצוא מבקר דבר מה איננו ברצונו
בשובה ונחת ישמיעהו, וכל יכה בשוט לשונו!.

ה

ובבוא מחברתי לידי הכמים חוברי חברים,
אם בשפת קדש או בשפת ארצם מחברים,
יהי בטובם היות לאות ולעדה בינם ובינו,
במחברותם במפעלותם גם אותי לכבדני,
ובזאת תנחמני כי התקוה והתוחלת,
כי כדבר ההוא יהי גם לרבים תועלת:
ממני יראו, וכן יעשו, כל מחברי עמנו,
תת מהלכים לספריהם בבבוד חכמי זמנו —

8

שני המאורות הגדולים.

שיר למודי ומוסרי.

לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה:
לקחת מוסר השכל צדק משפט ומישרים;
להת לנער דעת ומזמה ולפתאים ערמה;
ישמע חכם ויוסף לקח, ונבון תחבולות יקנה;
להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם;
יראת יי ראשית דעת, חכמה ומוסר אוילים בזו.
(משלי א ב ז)

מחלקה ראשונה.

א

שני המאורות הגדולים,
ברא אלהי הצבאות
ברקיע השמים עולים
ולמועדים הם תוצאות.
השמש יומם זורח
בהדר יפעת עינים
ולילה יגיה הירח
בין כל כוכבי השמים.

יוסף בן אהרן
ד״ר האזאנאוויטץ

30

ו

אקוה כי בזאת, אני ארחות מוסר שמרתי,
ולא ההי למשא, אחת מאלה, לעמה מחברתי,
וכן גם הקוראים החכמים המבינים היקרים,
ימצאו בה, כתקותי, טוב טעם וכושר אמרים
להבין אמרי בינה גם הכמה ומוסר לבעת,
דברי חכמים וחדותם נעימים לאזן שומעת. —
גם איש איש ביקר כבודו במעונו ובעירו,
ירע להוקיר משאלות מכבדו ומוקירו,

לעשות ברצונו וברצון ידידו באהבתו.
הדובר שלום לעמו באלה שירי זמרתו.

מרדכי בן־דוד סטרעליסקער

וזה שם כתיבתי.
ושם עירי ומחנתי:

סינאוויטץ

בייא טשערנאוויץ

סוף-דבר בשם "מנחת מזכרת"

נחמן ברנשטיין

מנחמן עד נחמן

קורות משפחה במשך 188 שנים

נחמן שיער, אביו של סבי שואל שיער, נולד ב-1812 בגליציה, בעיר קולומיי. בנו שואל שיער, סבי מצד אמי נולד ב-1847. בשנת 1867 בערך היגר לרומניה והגיע למיכאילן. לפרנסתו עסק בטחינת כוסמת, הקרויה ברומנית קרופה – crupa. מכאן ניתן לו השם "קרופרו". משפחת שיער היתה משפחה חרדית ביותר וסבא שואל היה קשור מאוד לרבי מוויז'ניץ ולרבי מסדיגורה. כמו כן התארחו בביתו רבנים שונים מערי טרנסילבניה, כמו סיגט, מרמורש וכו'. במיכאילן הוא נשא אשה בשם הינדה. לאחר מותה, נשא את רחל. משתי נשותיו נולדו לו שבעה ילדים. אשתו רחל ילדה לו את מינגה, היא אמי.

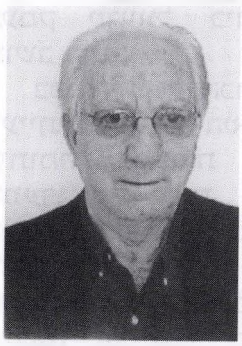

נחמן ברנשטיין – דור רביעי

הוא נפטר בשנת 1930.

אני מצרף בזה העתק של תעודת הלידה של בנו הבכור, שנולד בשנת 1877 במיכאילן, היגר לקנדה ונפטר שם, ב-1966.

אמי מינגה נישאה למשה ברנשטיין – אבי. להורי נולדו ארבעה ילדים. אני השני מביניהם, נחמן (נציו), על שם סב אמי, נחמן.

מאחר ואין ברשותי פרטים אודות משפחת אבי, לא אוכל להרחיב, מלבד זה ששבו של אבי הגיע מרוסיה והתיישב במיכאילן. עיסוקו היה ספרות וטיפול בחולים. הוא נפטר ב-1916.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, גורשנו מבתינו, אמי ואחיי והוגלינו לטרנסניסטריה, שם נפטרה אמי מהסיבות הידועות. אבי גוייס לצבא הרומני, לעבודות כפייה.

סבא שואל שיער (קרופארו)
1847 – 1930.

בשנת 1944, כשאבי היה בן 42, הוא נפטר ממחלת הטיפוס ונקבר במיכאילן.

אבי ירש מסבו את כל עיסוקיו. בין היתר עסק בגידול ציפורי שיר – קַנריות. לא פעם, על ידי מתן קנרית לאיזה גנרל, או עסקן במפלגה הלגיונרית, ניצלנו מגזירות קשות. כל זה התרחש בתקופת שלטון "משמר הברזל" (מפלגת ה"לגיונרים" הלאומנית-אנטישמית).

בשנת 1944, בהיותי נער בן 18 עזבתי את מיכאילן, עם אחי הגדול. נדדנו בדרכים, לבסוף הגענו לבוקרשט. שם נקלטנו בבית יתומים ולאחר שהות קצרה, עלינו לארץ-ישראל, על פי הסכם בין ממשלת רומניה לבין גורמים יהודיים. מרומניה יצאנו לארץ-ישראל באוניה "טורוס", באופן לגאלי.

בבואנו לארץ-ישראל נשלחנו במסגרת עליית הנוער למושב כפר יהושע. שם למדנו עברית ועבדנו בחקלאות במשך שנתיים.

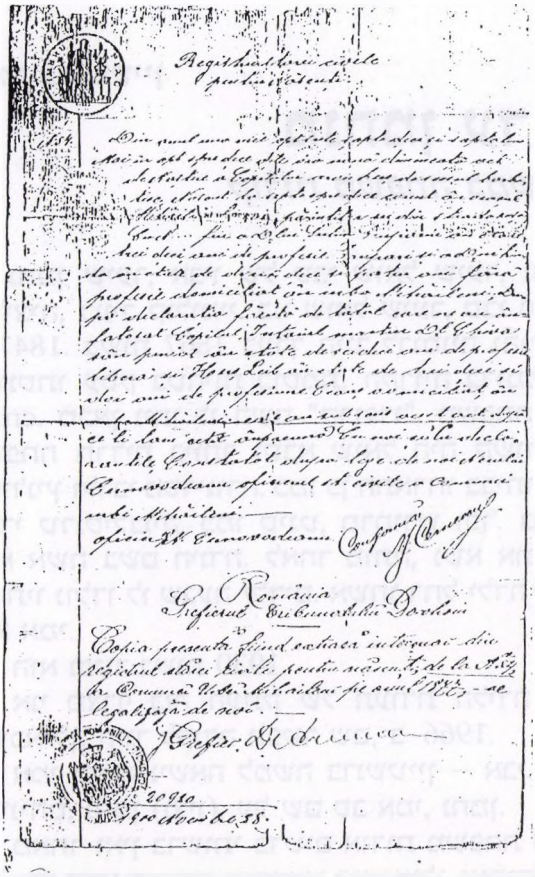

עם תום השנתיים התארגנו לארגון התיישבותי והצטרפנו לבית אשל. ישוב זה היה הראשון שבישובי הנגב. הוא עלה על הקרקע ב-1943. במלחמת השחרור נהרס הישוב בית אשל והחברים הועברו להתיישבות בעמק יזרעאל. כיום זהו מושב היוגב.

בכפר יהושע הכרתי את רעייתי הדסה. גם היא הגיעה כיתומה במסגרת עליית הנוער, עם אחת משלוש האוניות שיצאו מרומניה לארץ-ישראל. אחת אוניות, ששמה היה "מפקורה", טובעה על ידי הגרמנים והילדים שעל סיפונה לא זכו להגיע לארץ.

בשנת 1951 נישאנו. נולדו לנו שלוש בנות. כיום הן נשואות, אמהות לילדים. בנותינו ילדו לנו שמונה נכדים.

בשנת 1954 התחלתי לעבוד בסוכנות היהודית, עד לפרישתי ב-1990.

במשך כל תקופת עבודתי בסוכנות היהודית, לא היה איש ממיכאילן שלא פקד את משרדי. כמובן, לשם קבלת עזרה, בהיותו עולה חדש.

אני מקווה שהם זוכרים אותי לטובה.

יוסף זוננרייך ז"ל

אדם שכולו אצילות נפש

סא"ל זוננרייך (מימין) עם הרמט כ"ל משה דיין, 1968

מלי זוננרייך, אלמנתו של יוסף זוננרייך ז"ל – היא דמות מיוחדת מבחינות רבות – ציונית נאמנה ממשפחת אברהם חכם ז"ל, שהיה ראש קהילת יאסי.

כאשר היא מדברת על יוסף, מורגש יחס מסוים של קדושה בדבריה והרבה אהבה וכבוד.

יוסף זוננרייך נולד בעיירה מיכאילן ב–21/10/1926 ונפטר ב ב–24/8/1999. הוא הגיע ארצה כמעפיל ב–1948 ומיד עם עלייתו ארצה התגייס לצה"ל והגיע עד דרגת סגן–אלוף, במלאו תפקידים בכירים במטכ"ל, עד פרישתו מצה"ל, בשנת 1975.

בשירותו במטכ"ל הצטיין במסירותו וסייע למאות ואלפי אנשים בצבא בנושאי פרט.

סא"ל יוסי זוננרייך (משמאל) עם חבריו ליחידה, בארוע חגיגי

הוריו של יוסף, איטה וניסן זוננרייך ז"ל

הוא פעל במחיצתם של בכירי צה"ל ואישי ציבור בכירים.
מספרת חנה קפלן, בתו של יוסף זוננרייך:
בכנס מחזורים של בוגרי ביה"ס התיכון הדתי "צייטלין" (תיכון עירוני ב'–ג') בת"א

מלי זוננרייך (באמצע) עם הוריה אברהם ואסתר חכם ז"ל, 1979

שנערך לפני כשנה וחצי, פגשנו, בעלי אלי (אליעזר) ואני, את עו"ד אליקים רובינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה. הזכרתי לעו"ד רובינשטיין שכשהייתי בצבא בפרוייקט מסויים של חיל – האוויר, הוא היה אז היועץ המשפטי של משרד הביטחון והיה בא ליחידה שלי לישיבות. אחר כך אמרתי לו שאני הבת של יוסי זוננרייך. אליקים רובינשטיין הגיב: "יוסי זוננרייך, אני זוכר היטב את מה שעשינו יחד בצבא." בהמשך תיאר אליקים רובינשטיין את מעשיו של אבא, רעיונותיו, עזרתו לאנשים, עם כניסה לפרטי פרטים, כאילו זה היה אתמול. ובעצם מדובר על פער של שנים רבות בין המפגש שלי איתו, לבין השנים ההן. עו"ד אליקים רובינשטיין ואבא שלי, סא"ל יוסי זוננרייך ז"ל, נפגשו לא מעט בישיבות בצבא והם עבדו יחד עוד לפני שאבא היה בדרגת סגן אלוף.

*

סבתו של יוסף היתה חנצה רחמוט, ציונית בלב ונפש, לפני קרוב ל–100 שנה, בעיירה מיכאילן. הוריו היו איטה וניסן זוננרייך, משפחה מכובדת במיכאילן.

כאשר הוריו של יוסף עלו ארצה, מלי ויוסף "קלטו" את ההורים בביתם, עד שהסתדרו. מלי אומרת, בהרבה אהבה: אם יש מקום בלב – אז יש מקום גם בבית. כך נהגו בכבוד ובאהבה כלפי ההורים.

ליוסף יש שני אחים: שמיל (סמואל) זוננרייך, קרדיולוג, חי בארה"ב וברונו זוננרייך – מהנדס, גם הוא בארה"ב – שניהם ילידי מיכאילן.

יוסף הקים משפחה לתפארת יחד עם מלי למשפחת חכם, ולהם שתי בנות נשואות: חנה קפלן, פסיכולוגית אמא לשני ילדים (איתי וליטל), ורויטל פרידמן – סוציולוגית, אם לשלושה (אלעד, אלירן ואורי). מלי, הסבתא אומרת שכולם מחוננים.

מלי זוננרייך – יש לה את הגאווה והייחוס המשפחתי הייחודי שלה. אביה, אברהם חכם ז"ל היה יו"ר קהילת יאסי, מראשי "מזרחי" ברומניה. מוצאו גם כן מאיזור דורוהוי: סבו היה השוחט הידוע ר' חיים שכטר חכמו מן הכפר Braiesti ליד דורוהוי.

מיד לאחר השואה, ר' אברהם חכם סיכן את נפשו בטיפולו בהצלת יהודים רבים. הוא

האח ברונו זוננרייך ואשתו ד"ר זלה ובנם דוד

דאג למאות מיתומי דורוהוי שהובאו ליאסי ואחר–כך טיפל בהעלתם ארצה. בביתו של ר' אברהם חכם התאכסנו שני יתומי דורוהוי שחזרו מטרנסניסטריה והתגוררו במשך חודשים מספר בביתם.

אחיה של מלי, מר חיים חכם, הוא אישיות מיוחדת בפני עצמו. הוא מבכירי "אל על", בהיותו מנכ"ל של אחת מחברות הבת של "אל על".

שתי משפחות יפות התאחדו ביחד, משפחת חכם ומשפחת זוננרייך והצאצאים הם לתפארת המשפחה המאוחדת וממשיכים נאמנים של מורשת יהודית וציונית.

ש"ד

אילן היוחסין של פרופ' מיכאל (מיקי) אבירם

צאצא של יעקב גרופר ז"ל

עץ המשפחה

המחר"ל מפרג (ציבית)

1750

1800

מנדלי מו"ס
(שלום-יעקב אברמוביץ)
(סירט,רומניה)

יהושע

אברמוביץ
(סירט,רומניה בוקובינה)

1850

יעקב, סופיה

ויגלר
(סירט,רומניה)

טובה

מרדכי

גרופר
(מינהלני,רומניה)

אהרון,מרים

גרופר
(גרמשטי,רומניה)

קריגלר
(דורוהוי, רומניה)

אטי-רחל

מלכה קפטנר

+

אברמוביץ
(קופקא, צרנוביץ)

1875

יעקב גרופר

גולדה

רבקה הדסה (שכטר)

תני-יטי

1900

מיכאל

חנה+אריה
פוקס

יוסף+חוה
אברמוב

חיים + מלכה
אבירם

יריב, יהושע, דוד

רוזה יטי
תני

יהושע+לאה

1925

יעקו+בטי
(אניה לוין)
אברמוב

סופי +אוזיאס
לאופמן

מיקי + ברוריה
אבירם

אמיתי, יטבת, רותם

1950

ירון , יעל

מישו – כרמלה

1975

ז'אן בלום **מגדל העמק**
13.9.1999

פיס לשלום

לכ'
הנהלת מפעל הפיס

הנדון: הגרלת פיס לשלום

א. ג. נ.,

זהו רעיון שאני מעלה אותו זה מספר שנים בתקשורת בארץ ובחו"ל, ואשר קיבל ביטוי גם בכמה ספרים.

הנני ישיש בן 86, עם הרבה נסיון בחיים. אני קורא הרבה ספרות, היסטוריה ופילוסופיה ומתעניין בכל הנעשה בארץ ובעולם.

מדי פעם מתרחשים אסונות בארצות שונות ואין שנה בלי מצוקות קשות, הפוקדות עמים שונים.

בשנה האחרונה היו מלחמות בקוסובו, רעידות אדמה בטורקיה וביוון ובמקומות אחרים.

חשוב שיהיה בעולם מנגנון בינלאומי קבוע, שיוכל להושיט סיוע כספי לנצרכים, לפי קריטריונים ברורים, כאשר אסון פוקד מדינה מסויימת.

אי–לכך אני חוזר ומעלה רעיון שאני מבקש שיאומץ על–ידי מפעל הפיס הישראלי ועם הזמן יאומץ גם ברחבי העולם כולו: להקים שלוחה נוספת למפעלי הפיס המקומיים ארציים בכל ארץ ומדינה, בשם "מפעל הפיס לשלום". מפעל הגרלה זה יפעל במקביל להגרלות השונות במדינות העולם ואירגון בינלאומי של "מפעל הפיס לשלום" יפקח על הגרלה שבועית, שהכנסותיה יהיו קודש לסיוע במקרה של אסונות טבע, מלחמות ומצוקות בארצות שונות. כמובן שמנגנון נייטרלי ומקצועי יפקח על הקף הסיוע ויחליט מי יקבלו.

אני מניח ש"מפעל הפיס לשלום" יכול לצבור תוך שנים ספורות סכום של מיליארדי דולרים, שיוכלו לשמש לסיוע כספי לעמים נצרכים בעת הצורך.

בשנים האחרונות, בשיחותי עם אישים שונים, קיבלתי את ההרגשה שהרעיון שלי הוא מעשי והומניטרי מכל הבחינות והוא עשוי להתממש הלכה למעשה.

אני מצפה להתייחסותכם החיובית לרעיון זה שאני מעלה לפניכם.

בכבוד רב –
ז'אן בלום

הרמן רחמוט ז"ל

הרמן רחמוט ז"ל

הוא היה בן זקונים במשפחתו המכובדת. הרמן היה בנם של אפרים-פרוים ורבקה רחמוט. הוא נולדבמיכאילן, ב-7.9.1930.

בשואה הוא גורש עם משפחתו לטרנסניסטריה, בשובו, הוא התגורר בדורוהוי והיה אחד הפעילים המסורים בתנועת "הנוער הציוני".

עלה ארצה עם אשתו ב-1959, השתקע באילת, אחר כך גר בבאר-שבע ובשנים האחרונות גר באיזור חיפה.

בנותיו: עו"ד רותי רחמוט-גבעון. ילדיה: שירה, עידו ונדב.

ורד מסס. ילדיה: אושרי, גיא ואיתי.

הרמן רחמוט היה אדם עדין-נפש, בעל מידות נעלות, אהוב על הבריות. עזר הרבה לזולת.

מחלה קשה פקדה אותו והוא סבל קשות ונאבק בה במשך שש וחצי שנים, עד שנפטר, ביום 9.11.1991.

יהי זכרו ברוך.

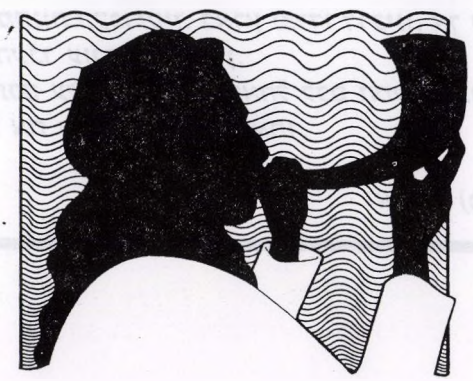

העבר לא נשכח
מכתב לעמותת "הנוער הציוני"

שלום לכם, חברים נכבדים,
חזקו ואמצו!

לא מזמן, לגמרי באקראי, הגיע לידי עלון העמותה. מכר העביר לי. עם הרבה נוסטלגיה וזכרונות קראתי וחזרתי וקראתי את העלון, דבר שגרם לי הנאה רבה. שמחתי מאוד שישנם עדיין חברים מן העבר, שנוטלים חלק ופועלים בהעלאת מעשי העבר הרחוק.

בטוחני שהרבה חברים, שהזמן הפריד ביניהם, שמחים על כי עדיין לא נשכח העבר. ולמרות השנים שחלפו והגיל, קיים רצון להמשיך ולדוש בהיסטוריה שלנו, שאיננה מפסיקה לעניין.

יחד עם השמחה מאוד התעצבתי על החברים שהלכו לעולמם: יהודה שערי, מימי לייביץ' זכרונם לברכה, ואחרים, אנשים שעמם עבדתי ימים ולילות, במצבים קשים.

והנה כמה מלים אודותי:

שמי אפרים (פרדי) חייקיס, יוצא מיכאילן. התחלתי בקן מיכאילן כמקשיב. המדריך היה יחזקאל כהן (כיום באלוני אבא).

עם פרוץ המלחמה נפסקה הפעילות והתחדשה מיד אחרי המלחמה בקיני דורוהוי, בוטושאן ועוד. במושבה הראשונה אחרי המלחלמה היינו בין המכינים את המושבה, יחד עם אוטו דויטש ז"ל ואחרים, בקובסנה.

ב-1946 יצאתי להכשרה בלוגוז' ולאחר כשנה עברנו לסניף ההכשרה בבוקרשט. במשך השנים הללו עבדתי עם איציו טוטיו, משה אבני ועוד. היו אלה שנים של פעילות אינטנסיבית, שאינה משה מזכרוני.

ב-1947 עליתי ארצה באוניה "מדינת ישראל", במסגרת גרעין "שבעת הצנחנים" והגענו למחנות בקפריסין. בארץ נפרדו דרכינו, אך תמיד התעניינתי בתנועה. כל פיסת מידע מן העבר עוררה בי עניין.

אני מברך אתכם על פעילותכם ומאחל לכם המשך מבורך.
אשמח לקבל את העלון וכל חומר אחד.

אפרים (פרדי) חייקיס – רחובות

מיכאל לבל – טיפול שורש וזכרונות שורשים

מיכאל לבל ליד לוח הזכרון לזכר סביו שניספו בשואה.
לוח הזכרון מוצב ליד האנדרטה לזכר קדושי השואה,
יהודי דורוהוי והסביבה, בבית העלמין בחיפה

מר מיכאל לבל הוא בנו של ד"ר זיסו לבל, אישיות ציבורית באיזור חיפה, שמוצאו ממיכאילן. ד"ר זיסו לבל הוציא לאחרונה ספר זכרונות על קהילת יהודי מיכאילן.

בנו מיכאל מסייע לאביו במפעל ההנצחה ההיסטורית והוא פעיל במסגרת אירגוננו.

למיכאל לבל מומחיות ייחודית בתחום הפרוטטיקה של שיניים.

מרפאת השיניים שלו – הידועה בחיפה – היא מוקד למפגשים של יוצאי דורוהוי והסביבה ומיכאילן בעיקר, ושם נפגשים חברים, אשר בין טיפול שורש ועקירה חוזרים גם ל"שורשים" ומעלים זכרונות על העיירה שבה נולדו וגדלו, הם והוריהם.

סאוון

דמויות מסאוון של פעם

מובאים כאן צילומים מימים עברו ובהם דמויות מפורסמות ממשפחות ברומברג–רוזנהאופט, מן המשפחות המכובדות ביותר בסאוון של פעם.
התמונות הועמדו לרשותנו על ידי גב' **פנינה ורדי**.

ברכה ברומברג, סבתה של פנינה ורדי

האחיות נחמה (עומדת) ודבורה ברומברג, אמה של פנינה ורדי

שמואל רוזנהאופט (משמאל) עם יו"ר הכנסת הראשונה, יוסף שפרינצק, בעת ביקורו ברומניה, 1957

סרג'יו (זאב) לייבוביץ
(הבן של דוצה קופטר)

עיירתי הקטנה סאוון

צר המקום ומצומצם השטח מלהכיל ולפרט את כל רגשותי החמים וזכרונותי על סאוון ואנשיה הנפלאים. עתה, לאחר 54 שנים מאז שעזבנו את סאוון, אני מנסה להעלות על הכתב מעט מזכרונותי ומקווה כי אצליח להוסיף בכך נדבך לתיאור והארה והדגשת דמותה של קהילת סאוון מימים עברו, כפי שאני זוכר אותה.

כילד שחייתי בעיירה וחי את זכרונותי ממנה, אני מקיים מדי פעם קשר עם בני העיירה. בדיעבד אני שמח שהייתי בין היוזמים של מפגש בין יוצאי סאוון, בכפר טרומן. לאחר המפגש החם והמרגש שהתקיים באוגוסט 1999 בביתו ומעונו של ידידי הרמן קלקודה במושב כפר טרומן, התחזק אצלי הצורך בקשר הדוק ומתמיד עם בני עיירתנו.

החברים שבאו מכל קצות הארץ והשתתפו במפגש זה העלו זכרונות, התרגשו, סיפרו וציינו – כל אחד בלשונו ובדרכו – את הקשר הנפשי שלהם לעיירת הולדתנו סאוון ואוכלוסייתה היהודית החמה והתוססת.

ברצוני לציין ארוע זה כדי להדגיש את חשיבותה של העיירה לגבי יוצאי רומניה בכלל וגם להביא זאת לתודעת הציבור הישראלי, שלא יודע ולא שמע על מקום כזה – סאוון.

יוצאי סאוון בכנס חברים נוסטלגי אצל הרמן קלקודה בכפר טרומן

סרג'יו לייבוביץ בחברת ידידות-ילדות מסאוון, בכנס בכפר טרומן

לאחר שעברנו שבעה מדורי גיהנום, הן ברומניה עצמה והן במחנות ובגיטאות של טרנסניסטריה באזור מוגילב: פצ'ורה, אוזריניץ, בוג, טולצ'ין, קופייגורוד, שארגורוד ועוד, שם סבלנו ממחלות, מרעב ומקור, התנכלויות של הז'נדרמים הרומנים, השפלות, מכות ואף רצח, הושמדו כשני שלישים מאנשי סאוון וחזרנו לסאוון כמי ששב מן הגיהנום.

וכאן החל השלב החשוב של השתקמות וחזרה לחיים נורמליים. כל אחד התחיל לדאוג לפרנסתו, למגורים, ללימודים לילדיו.

אותה עת הגיעו שליחים מן הארץ (מקיבוץ בית אורן) שארגנו והפעילו אותנו, את בני הנוער בתנועות ציוניות – דרור הבונים, גורדוניה, מכבי הצעיר, השומר הצעיר, בית"ר ובני עקיבא. השליחים עוררו בנו ובמבוגרים את השאיפה לעלות לארץ-ישראל.

אך הקשר שלנו ליהדות, לציונות, לא נוצר רק אז, בבחינת יש מאין. גחלת היהדות ואהבת ארץ-ישראל היתה חקוקה עמוק בליבנו ותמיד היתה בנו התקווה כי באחד הימים נקום ונעלה לציון.

כאן עלי לציין בהערכה רבה את עו"ד עבר-כהן ז"ל ופעילים ציונים אחרים, שנרדפו בידי המשטר הקומוניסטי על פעילותם הציונית, נשפטו ונידונו לשנות מאסר ארוכות בבתי-סוהר.

מורשת אבותינו הוקנתה לנו במוסדות הלימוד הקהילתיים – בחדר, בבית-ספר, בישיבה ומפי רבני הקהילה. בסופו של דבר, רוב בני קהילת סאוון עלו לארץ ותרמו תרומה ניכרת לבנייתה ושגשוגה, ועל כך גאוותנו.

עם בואם לארץ נטלו הסאוונים חלק פעיל ונכבד בהגשמה החלוצית, בכל שטח החיים בארץ: בהתיישבות העובדת – בקיבוצים אלונים, דפנה, חוקוק; במושבים – נוה ירק, ציפורי, כפר טרומן, מושב אמונים; במוסדות ציבור: ג'וינט, משען, קרן היסוד וקרן

קיימת;, בשירות הביטחון, בצה"ל ובמשטרה, בתעשיה הצבאית והאזרחית, בתחבורה, ברשויות המקומיות, במוסדות ההסתדרות ובתנועת המושבים, בחינוך, במוסדות דתיים,

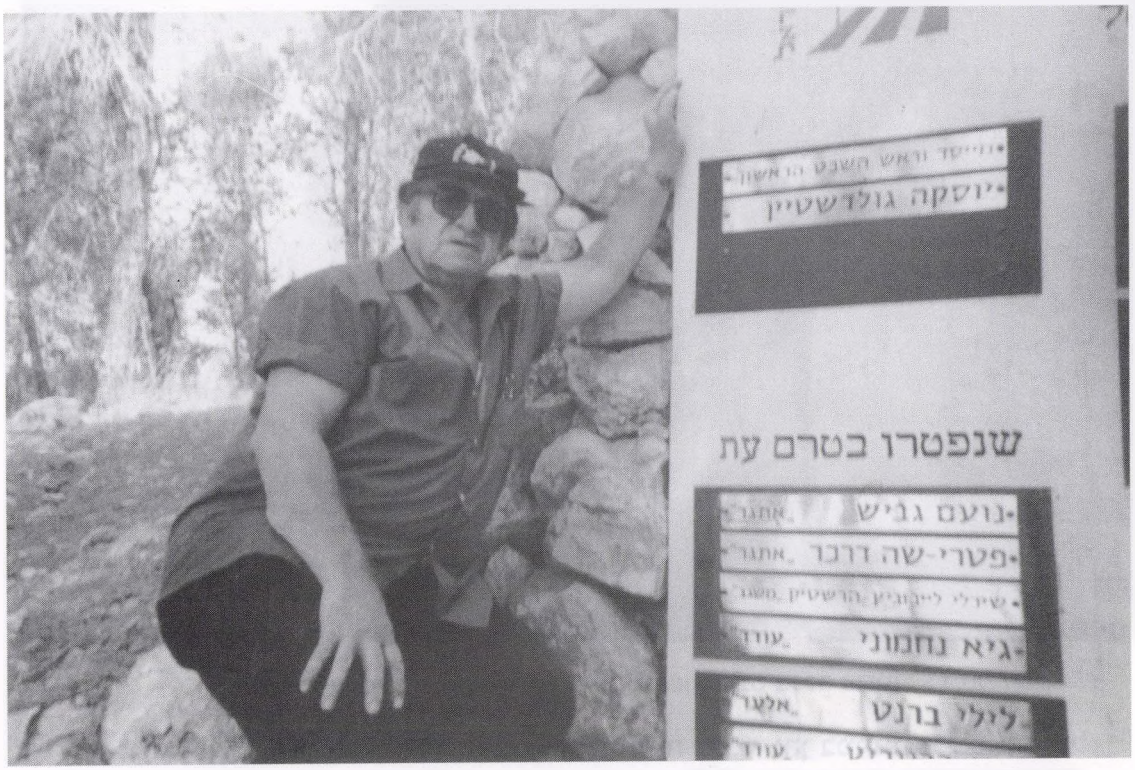

סרג'יו לייבוביץ ליד לוח זכרון לבתו שירלי ז"ל

בבנקאות ועוד ועוד. בין יוצאי סאוון אתה מוצא רופאים ומהנדסים, עתונאים וכלכלנים, בקיצור – בני סאוון מעורים בכל שטחי החיים בארץ.

יהדות סאוון גאה גם בכך, שמתוכה יצאה גם מלכת היופי העולמית, רינה מור מטבעון.

רבים מיוצאי סאוון שרתו בכל זרועות צה"ל, ביניהם בדרגות בכירות. רבים מהם נפלו על הגנת המדינה ושמותיהם חקוקים על לוחות ההנצחה והאנדרטאות בבתי העלמין הצבאיים.

אנו גאים בעיירתנו סאוון ובבניה הנאמנים, שכל אחד מהם מעניק מיכולתו ומכישוריו לכל ותורם לשגשוג המדינה.

רבים אינם עוד בינינו. הם חסרים לנו והם חקוקים על לוח ליבנו ובזכרוננו.

סרג'יו (זאב) לייבוביץ

זכרונות של עולה חדש בשנת 1948

בשלהי חודש דצמבר 1947 הגעתי לחופי הארץ בעליה בלתי-לגלית, באוניה הגדולה "פאן קרשצ'נט" - שלימים נקראה "קיבוץ גלויות" וכן האוניה-האחות "פאן יורק", ששמה הוסב ל"עצמאות". בשתי האוניות הצטופפו כ-15.000 עולים מרומניה ובדרך, בנמלים וארנה ובורגס שבבולגריה הצטרפו אליהם גם עולים מארץ זו.

תנאי החיים באוניות היו קשים ביותר. כאשר כבר ראינו מקרוב את הר הכרמל ואת חיפה, הוקפנו פתאום על-ידי עשר אוניות קרב בריטיות והובלנו תחת משמר, בלילה, למחנות בקפריסין.

בשלהי פברואר 1948 עליתי ארצה במסגרת עליית הנוער והופנינו למוסד "אונים" בכפר סבא. שם שהינו תקופה קצרה להסתגלות ולימודים אינטנסיביים, ולאחר כחודשיים נשלחנו, קבוצה של 20 ילדים ונערים מרומניה, ביניהם גם ילדים אחדים מסאוון, לקיבוץ אלונים, בגליל התחתון.

עלי לציין שבתקופה זו כבר התנהלו קרבות בין ערבים ליהודים בכל הארץ וכן התקלויות עם חיילי הצבא האנגלי, ממש לקראת סיום המנדט של אנגליה בארץ-ישראל. בעת שהותנו באלונים למדנו עברית, לימודים כלליים וכן לימודי חקלאות, תוך שילוב עבודה מעשית בשדה.

עברנו אמונים צבאיים, כי בשנת 1948 היתה מלחמת העצמאות. המלחמה היתה קשה כידוע, היה מחסור בכלי נשק ואמצעים צבאיים אחרים, ואנחנו, בני הנוער התאמנו ב-קפ"פ (קרב פנים אל פנים) במקלות במקום רובים.

קיבוץ אלונים היה אחד הבסיסים החשובים והסודיים של ההגנה והפלמ"ח. החלטות חשובות וגורליות נתקבלו בישיבות שהתקיימו באלונים, ובהן השתתפו ראשי ההגנה והפלמ"ח - יצחק שדה, ישראל גלילי, משה דיין, יגאל אלון, יצחק טבנקין, בנו יוספ'לה, צ'יזיק, יצחק רבין, וכן הקצינים בשדה: אדמוני - מפקד התותחנים, מאיר עמית, ברן, קובה כהן, ראובן ושולמית אלוני, אנשי ההעפלה ושליחים לחו"ל.

ואני, סרג'ו-זאב הקטן, בעל תושיה וזריזות, ממלא "תפקידים מיוחדים" של קישור בין כל האישים והגורמים הנ"ל.

בעת הקרבות וההתקפות של כנופיות ערביות בפיקודו של קאוקג'י באיזור וליד יגור, לרגלי הכרמל, עזרנו בפעולות סיוע צבאיות כגון חסימת דרכים, שמירה, העברת נשק ללוחמי ההגנה והפלמ"ח וכן עזרנו בכיבוש הדרך לוולדהיים (בית-לחם הגלילית) ולנצרת.

אך בה-בעת המשכנו בעבודות השוטפות בקיבוץ, כאשר הגברים וחלק מחברות המשק היו מגוייסים ונלחמו בחזיתות השונות.

אני אישית תרמתי רבות בפעילות במסגרת התנועה וחברת הנוער, בהדרכה בתנועת הנוער העובד וארגנתי הכשרה לקראת יציאה להתיישבות. לצערי, מסיבות בלתי תלויות בנו, לא התגשם החלום הזה. וכך נפרדנו וכל אחד פנה לדרכו, בכל רחבי הארץ.

אנו, חברי קבוצת הנוער שלנו, כולל בני סאוון, השלמנו לימודים תיכוניים ואקדמיים, השתלבנו בצה"ל, אחרים עוסקים בענפי כלכלה ומסחר - וכך, כל אחד מאתנו תרם את חלקו וכישוריו, הן לפיתוח עצמי והן לבנייתה ופיתוחה של המדינה, לפי דברי השיר הישן: "אנו באנו ארצה לבנות ולהיבנות בה".

ביוני 1950 הגיעו הורי, דוצע ובלומה לייבוביץ לארץ. הזמנים היו קשים. אני שהיתי עדיין בקיבוץ אלונים. נאלצתי לעזוב את הקיבוץ והצטרפתי לאחותי סאלי וביחד נשאנו בעול התלאות ודאגת הפרנסה. עברנו משער העליה למחנה העולים בפרדס חנה ולמעברת פרדס-כץ. תוך עבודתי בבניין והמשך הלימודים הייתי פעיל בתנועות הנוער, בהסתדרות ובמפלגה, וכך, (כנהוג אז), קיבלנו דירת-שיכון בבני-ברק, שם התגוררו הורי עד יום

מותם.
בינתיים גויסתי לצה"ל. התקדמתי בדרגות, השתתפתי במלחמות כמובן.
בשנת 1958 התחתנתי עם עליזה ונטורה, בת למשפחה ירושלמית ידועה, דור שישי בארץ. נולדו לנו שתי בנות: שירלי ולימור. שתיהן מוכשרות ומוצלחות מאוד.

עם הזמן עברנו לגור בקוטג' ברמת-חן, רמת-גן.
לאסוננו ולצערנו הרב, איבדנו את בתנו הבכורה במרץ 1989, לאחר מחלה קשה.
לפרנסתי עבדתי בבנקאות, בכלכלה, בניהול חשבונות וכיועץ-מס.
וכך אנו ממשיכים לחיות ומשתדלים להיות מרוצים ככל האפשר, כשאנו שואבים נחת מנכדינו ומקווים כי ישרור שלום ושלווה בארצנו ובכל אתר ואתר.

סרג'יו (זאב) לייבוביץ

פרידה מסאוון

קהילת סאוון היהודית היתה קיימת כ-300 שנה. בשנים הארונות לקיומה, שנות ה 30 וה-40 של המאה הקודמת (בעת קריאת שורות אלה אנו נמצאים כבר במאה ה-21, כידוע) זו היתה קהילה חמה ותוססת, שהצטיינה בפעילות כלכלית-מסחרית ענפה, חיי תרבות ופעילות ציונית ערה ונאמנה.
כיום אין עוד (כמעט) יהודים בסאוון ומה שנשאר הוא רק זכר עלוב לעיירה שהיתה

פעם.

הנחמה היחידה לאובדן העיירה שלנו היא בכך, כי רוב בני העיירה עלו לישראל ובנו כאן את חייהם מחדש. אנו, הדור הראשון לגאולה במולדתנו הישנה-החדשה מצאנו את דרכנו בחיים, תורמים ומסייעים לבנייתה ושגשוגה של המדינה, תוך-כדי ביסוס חייו של כל אחד מאתנו, כפרט.

מי יתן והרוח הטובה והסגולות הטובות שהבאנו אתנו מעיירתנו ייטמעו בתוך המציאות החברתית והתרבותית של ארצנו ובנינו אחרינו ימשיכו במסורת של קהילתנו גם בעתיד.

סרג'יו (זאב) לייבוביץ

בני סאוון בארץ (רשימה חלקית)

אייזיק אברהם - נצרת עילית; אייזיק אסתר - תל-אביב; אייזיק יצחק (איזו) - מושב נוה ירק; אייזיק פידי - נוה ירק; אייזנר אברהם וסלי - רמת-גן; אורנשטיין יצחק - חיפה; אורנשטיין יעקב - חיפה; אלון חיים ומרים (מנצי) - רמת השרון; אהרונוביץ סילביה - באר-שבע; אהרונוביץ לאה - חיפה; אהרן אליאס - חיפה; אבידן משה - פתח-תקוה; ארלו משה חיים - פתח-תקוה; בטיס משה - ירושלים; גולדפרב חנה - רמת-גן; גולדברג דב (ברלה) - צפת; גולדשטיין יואל - קרית אתא; גריסרו ישעיהו - אשקלון; דרפנר פרידה - פתח-תקוה; הרצנו רבקה ; סובלמן רבצלה - קרית מלאכי; ויינרמן הרשקו - נשר; וולינץ ברוריה - תל-אביב; ויינברג משה - חולון; וינר (ברנשטיין) אורנה (ארנסטינה) - רמת-גן; זמושטיאנו יוסף - נוה ירק; זמוסטיאנו שמעון - הוד השרון; זיסמן הרמן - קרית-ים; זיסו יצחק - מושב חניאל; זונטג אוזי (יהושע) אשדוד; יוסיפוביץ פרידריך (פרדי) - גבעתיים; יוסיפוביץ אברהם (אדולף) - תל-אביב; יוסיפוביץ חיים - נוה ירק; ד"ר יוסיפוביץ סמי (שמואל) - תל-אביב; יחיאל יוסף - קרית-ים; יחיאל מקס - קרית מוצקין; ישראל בתיה - בת-ים; ישראלי שמחה - קיבוץ אלונים; ינקו לידיה - בת-ים; כץ (יוסיפוביץ) צילה (צ'יצ'י) - גבעתיים; כרמלי בנו - פתח-תקוה; לייבוביץ זאב - רמת-גן; ד"ר לייזרוביץ רודולף - חולון; לרגמן פסידה - הרצליה; מאירוביץ אברהם - בני-ברק; מיכאלוביץ בנו (בנימין) - ראשון לציון; מלמד (מוידלוביץ) רחל - חולון; נדלר צבי (הרשקו) - הרצליה; נדלר אפרים - נתניה; נתן דוד - אילת; סנילביץ חיים - נוה ירק; סקורצ'רו קרול - נוה ירק; סולת אפרים (ליקה) - בת-ים; ד"ר סגל קרול - רמת-גן; סטרול אידית - חיפה; פורת (פיטרו) דוד (דידי) - נוה ירק; פייביש דוד וחיים - מושב אמונים; צור דוד - ציפורי; צ'ורו (רובין) ראובן - נתניה; צור (צ'ורו) לאה - קרית חיים; צור צבי - נתניה; צור יצחק - הוד השרון; קוז'וקרו יוסף (ליקה) - חניאל; קוז'וקרו הרש - נצרת עילית; קוז'וקרו ינקו - אשדוד; קלקודה הרמן - כפר טרומן; קרויטורו הרשלה (צביקה) - בת-ים; קרויטורו ולוולה (זאב) - בת-ים; קורץ מנחם ואתי - נוה ירק; קושוליאנו - טבריה; רבינוביץ שלום - אשדוד; רוזן (ברקוביץ) מינה - קרית אונו; רוזן מנחם - נתניה; רבינוביץ פאני - נתניה; רידר יצחק - קרית ביאליק; שורג'י מינקה - אזור; שוורץ זיגו - ירושלים; שחר (שוורץ) מרדכי - בית שמש; שרת (שירטו) דיצה דב - רמת-גן; שיינפלד (קון) הינדה - תל אביב; שפונד ישראל (ליקה) - נאות הכיכר; שעיוביץ דוד - חולון; שטוביאנר ומשפחתו - ארגנטינה.

(עם המכובדים הרבים האחרים שלא מזכרתי בהם - אנא סליחתם).

ליקט וריכז: סרג'יו (זאב) לייבוביץ

מפגש של יוצאי סאוון בביתו של הרמן קלקודה

ב–24.5.1999, ביום של שרב כבד, התכנסו כ–60 איש מיוצאי סאוון בביתו של הרמן קלקודה בכפר טרומן. זה היה מפגש נוסטלגי, בין אנשים שלא התראו זה 50 שנה ויותר, וכל פגישה בין שניים היתה מרגשת מאוד, מלווה חיבוקים ונשיקות, באווירה של ידידות, חברות וקירבה משפחתית חמה (תרתי משמע).

פתאום חזרו ונעורו הילדות והנעורים, זכרונות קשים מטרנסניסטריה, הפעילות הציונית בקיני תנועות הנוער שם – והנה עכשיו, כולם שוב יחד, אמנם מבוגרים יותר, אך בתחושה טובה, כי כולם הקימו להם משפחות, התבססו, תוך תרומה והשתלבות בבניין הארץ והמדינה. וכמובן – כל אחד שלף תמונות והראה את ילדיו ונכדיו.

המפגש אורגן על–ידי הנהלת אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה ולמפגש באו נציגי הוועד: שלמה דוד, שושנה בן–אהרן וישעיהו ליזרוביץ.

למפגש הגיעו אנשים מכל קצות הארץ – מחיפה והקריות, ממרכז הארץ, מן הדרום, מקיבוצים ומושבים. אחדים באו בלוויית ילדיהם ונכדיהם.

הוזכרו דמויות מוכרות מן העבר, סופרים ועיתונאים, אנשי ציבור והיסטוריונים שקהילת סאוון הוציאה מתוכה, הזכירו רבנים ודמויות ייחודיות, אנשים שהטביעו חותמם על קהילת יהודי סאוון. הסאונאים לשעבר הזכירו בגאווה שהם שהקימו את מושב ציפורי, את נווה ירק ומושבים אחרים.

הארוח של הרמן קלקודה היה לבבי ביותר. הוא קיבל את אורחיו–ידידיו בסבר פנים יפות, במאכל ובמשקה. הוא הציג בגאווה את המשק החקלאי שהקים בכפר טרומן. בתו טובה ובנו יצחק, דור–ההמשך של בית קלקודה, התרוצצו בין האורחים, טיפלו בהם ודאגו להצלחת המפגש. השולחנות היו עמוסים כל טוב ובלטו הגבינות המעולות, תוצרת המחלבה של קלקודה.

חברי הוועד, שלמה דוד וי. ליזרוביץ העלו הצעות, בעניין השתתפותם של יוצאי סאוון בנטיעת יער קדושי דורוהוי והסביבה בהרי ירושלים וההיענות היתה יפה. הם גם קראו לנוכחים לכתוב ולשלוח רשימות, מאמרים ותמונות לכרך ה' של ספר "דורוהוי".

רבים מן המשתתפים הנציחו את הארוע במצלמותיהם.

יהושע זונטאג, איש ציבור ידוע באשדוד הודיע שהוא נוטל על עצמו לארגן את המפגש הבא של יוצאי סאוון, באשדוד.

בין המשתתפים במפגש בכפר טרומן:

בתיה ישראל (צ'אושו), לידיה ינקו, פרומה סגל, אליעזר סגל, סלי גרינברג, יהושע זונטג, הינדה שיינפלד, פרידה שיינפלד, נוצה גולדפרב, לאה צור, אברהם אייזנר, ד"ר איזה סטרול, ברוריה וולינץ, סרג'יו (זאב) לייבוביץ', שמעון קוטר, משה ארלו, שמואל דוד, יחיאל יוסף, אפרים נדלר, מקס יחיאל, מנחם רוזן, יוסף זמוסטיאנו, דוד שעיוביץ', ד"ר רודולף לזרוביץ', שמחה ישראלי, מינקה שורגי, ועד רבים אחרים.

ש"ד

יוצאי סאוון וכתובותיהם:

בתיה ישראל (צ'אושו) – רח' יוספטל 111א', בת-ים, טל. 03-5075650
לידיה ינקו – השקמה 33/3 בת-ים, 03-5537540
פרומה סגל – השריון 6, נס ציונה, 08-9400468
סלי גרינברג – יוספי 12, רמת-גן, 03-5759627
אליעזר סגל – דוד חיון 4, פתח-תקוה, 03-9234236
יהושע זונטג – כ"ט בנובמבר 10/2, אשדוד, 08-8450930
הינדה שיינפלד – ברודצקי 23, רמת אביב, ת"א, 03-6417407
פרידה (פרידוצה) שנפלד – קליבנוב 1/22, קרית מוצקין, 04-8743873
נוצה גולדפרב – המבדיל 23, רמת-גן, 03-7512224
לאה צור (צ'ורו) – הקיבוצים 7, קרית חיים, 26256
אברהם אייזנר – השר משה 77, רמת-גן, 03-6747705
ד"ר אידית (דוצה) סטרול – א. ה. סילבר 119/85, חיפה, 04-8230235
ברוריה וולנץ (פושה כהן) – בני אפרים 742, תל-ברוך, תל-אביב, 03-6470766
זאב לייבוביץ – הסרן דב 16, רמת-גן, 52222, 03-6747705
שמשון (לוצה) קוטר – סוקולוב 32, פתח-תקוה, 49422
שמואל דוד – שבטי ישראל 5, קרית חיים, 04-8729256
יוסף יחיאל – שבזי 1/6 קרית-ים, 04-8715678
מקס יחיאל – שד' וייצמן 55, קרית מוצקין, 26393, 04-8701789
אפרים נדלר – א. שפירא 18, נתניה, 42317 , 09-8336975
מנחם (מנדל) רוזן – ברודצקי 21, נתניה, 42408, 09-8827957
יוסף זמוסטיאנו – מושב נוה ירק, 49945, 03-9388082
דוד שעיוביץ' – אהרונוביץ 66/6 חולון, 58516, 03-5036172
שמחה ישראלי – קיבוץ אלונים, 30040.
סלי אייזנר (לייבוביץ) – השר משה 77 רמת-גן, 03-6747705
זיוה (זלדה) שביטלובסקי (איזנר) – מנדס 10, תל השומר, ר"ג, 52653, 03-5342534

"יומן חיים" של יוסף יחיאל

חברנו יחיאל יוסף כתב ספר זכרונות, מעין "יומן חיים" מרגש מאוד. מצאנו לנכון להביא כאן תמצית מ"יומן" זה, עדות לדורות הבאים. היומן במלואו יופיע בעתיד בצורת ספר.

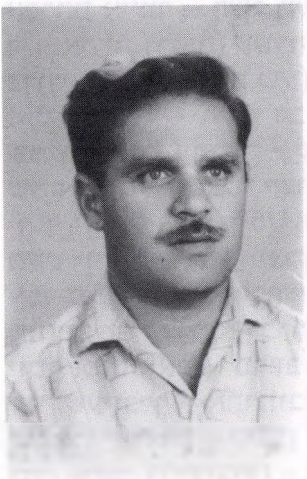

יוסף יחיאל, 1968

יוסף יחיאל נולד בשנת 1932 בכפר דרגושני– Drăguşeni שליד סאוון, להוריו מישו וגיזלה יחיאל ז"ל, אח למקס ולרוזיקה יבל"א.

משפחת יחיאל היתה המשפחה היהודית היחידה בכפר והיתה להם חנות מכולת מצליחה, בית מרזח שאליו היו באים איכרי הכפר לשתות, ובהמשך התפתחו עסקיהם והם הפכו לבעלי מחסני תבואה, אדמות ועסקי מסחר.

אמו גיזלה היתה אישה נמרצת ופעלתנית ויחד עם זאת נדיבה ומלאת רצון טוב. כל נשות הכפר קיבלו בהכרת תודה את הצעותיה בחינוך ילדיהם, יחסי המשפחה ובכל עניין שהעלו בפניה.

אביו מישו היה איש רב פעלים, עובד חרוץ, חקלאי וסוחר גדול, שראה ברכה בעמלו, איש נעים הליכות, חם ואוהב את משפחתו וכל אדם.

מגיל 5 חווה יוסף יחס של התנשאות ואנטישמיות מצד חבריו ומוריו, כשמדי פעם הזכירו לו את מוצאו היהודי והצביעו על ההבדלים בינם לבינו. למרות זאת הרגיש כשווה בין שווים ואף השתלב מבחינה חברתית, השתתף בכל חגיהם והרגיש כבן–בית בבתיהם.

בהיותו בן 7 החל את לימודיו בבית–הספר בכפר. גם שם, כבר ביומו הראשון ספג עלבונות ממורתו, שהעירה לו על יהדותו. למרות זאת הוא התמיד בלימודיו והכל זרם לכאורה על מי מנוחות, עד שהאידיליה התנפצה בשנת 1940, כשבמפתיע נכנסה אשת המנהל והודיעה לו רשמית, שעליו לעזוב את בית–הספר כיוון שנאסר על יהודים ללמוד בבתי ספר בכל רומניה.

אמו של יוסף, גיסה יחיאל

יחיאל נאלץ לעבור לבית–הספר היהודי בסאוון, שם התגוררה סבתו, אם אביו.

מכאן ואילך התגלגלו המאורעות במהירות. שכנים וידידים שאך אתמול סחרו עם המשפחה, התרחקו מהם ואף איימו על חייהם והם נדרשו לעזוב את הכפר.

המלחמה כבר החלה והאיומים על משפחתו גברו ביתר שאת. מפקדי היחידות הרומניות אשר חנו בכפר, בדרכם

יוסף עם רעייתו אסתר

לבסרביה דרשו מאביו ואמו לצייד אותם באספקה ולמלא אחר כל דרישותיהם, מבלי לשלם בתמורה ולמשפחת יחיאל לא נותרה ברירה.

האווירה היתה מתוחה מאוד ובאמצע שנת לימודיו, בתקופת החורף, קיבלו הוריו התראה אחרונה לעזוב את הכפר. הם ארזו את חפציהם בחופזה, סגרו את ביתם והשאירו מאחוריהם רכוש רב, בתקווה שבאחד הימים ישובו אל ביתם. המשפחה עברה להתגורר בסאוון עד יעבור זעם.

יהודים רבים נאלצו לעזוב את בתיהם. האנטישמיות השתוללה. "הלגיונרים" בעלי החולצות הירוקות ערכו מצעדים בכל רחבי רומניה, הם שרו שירים נגד הקומוניסטים, היהודים והצוענים, התנכלו לעוברים ושבים שנחשדו בעיניהם כיהודים.

משפחת יחיאל עברה לסאוון וגרה בבית שאביו מישו שכר שם. לפתע, ביום בהיר אחד, עברה שיירה גדולה של יהודים מדאראבאן – נשים, זקנים וילדים בוכים וזועקים. המראה היה קשה ומזעזע. הם היו רעבים והתחננו למעט אוכל ומים. לאחר מספר שעות חלפה עוד שיירה, של יהודים מרדאוץ. למרות המראות הקשים וחוסר הוודאות לגבי העתיד, לא חשבו היהודים על האסון הנורא העומד להתרחש על כל יהודי רומניה.

לאחר מספר שבועות הגיע תורם של יהודי סאוון. הם נצטוו לארוז את חפציהם ובאמצעות הצבא הרומני החל גירושם. אביו נלקח למחנה העבודה, כמו אלפי גברים יהודים אחרים, והמשפחה נותרה ללא אב.

כל יהודי העיירה הוגלו לדורוהוי.

שיירות היהודים הגיעו מסאוון, רדאוץ ומיכאילן. המגורשים רוכזו בבתי-הכנסת בעיר. הצפיפות היתה בלתי נסבלת, אנשים בכו וזעקו, אך דבר לא עזר. בהמשך אף נצטוו לענוד טלאי צהוב ומי שלא ענד טלאי הסתכן במאסר או אף בעונש מוות.

בסתיו 1941, כשיוסף היה בן 8, נקראו היהודים לעזוב את דורוהוי ונאסר עליהם לקחת רכוש או דברי ערך. כששאלו לאן לוקחים אותם, הם חטפו מכות והשפלות. הם הועמסו על רכבות-משא ונזרקו לתוך קרונות מצחינים, שקודם הובלו בהם בהמות, ללא חלון וללא אוויר לנשימה, בתנאים בלתי אנושיים, כשכולם שרועים על הרצפה. כך נסעו במשך שבועיים ובחניות ניתנה להם רשות לרדת ולעשות את צורכיהם בשדות. לאחר המסע המפרך ברכבת, הוצעדו דרך ארוכה עד שפת הדנייסטר באטאקי. הצעדה היתה מלווה במכות, גידופים והשפלות מצד החיילים הרומנים. אנשים נפלו באפיסת כוחות בצידי הדרכים וחיכו למוות הגואל.

*

הם הגיעו לאטאקי על שפת הדנייסטר, שם המתינו עד חצות ומשם הועברו בדוברות למוגילב, בשטח הכבוש בידי צבא רומניה, שנקרא טרנסניסטריה. למחרת נמשכו הצעדות, בקור עז, ללא אוכל ומים והחיילים הרומנים מכים ומאיצים בהם ללכת יותר מהר. כך המשיכו להסחב, עד שהגיעו לעיירה נזריניץ. משם המשיכו לכפר קונייבה. כאן כמעט הופרד יוסף מאמו, כאשר נקלע בטעות לקבוצה אחרת, שעמדה לצאת למקום אחר.

מכאן ואילך הם נשארו ללא השגחה ומשפחת יחיאל ומספר משפחות נוספות החליטו להסתכן ולחזור למוגילב. בדרך-לא-דרך ובסכנות רבות הם הצליחו להגיע

יוסף יחיאל (עומד שני משמאל) בארוע משפחתי, 1968

למוגילב, שם שהו אלפי יהודים מגורשים. אך שם הם הרגישו בפעם הראשונה חופשיים יחסית והחליטו לפלוש לבתים נטושים ולהתארגן לחיים במקום.

כעבור כמה שבועות פרצה מגיפת טיפוס, שעשתה שמות בין המגורשים. רבים מתו במחלה, מחוסר תרופות וטיפול רפואי בכלל. גם יוסף חלה, אך בעזרת תרופות שאמו הצליחה להשיג, הוא נרפא. התנאים היו קשים ביותר. אוכל כמעט ולא היה וכדי התקיים נאלצו האנשים למכור את מעט הבגדים שהביאו מן הבית. אנשים מתו ממחלות, מרעב ומקור והם נזרקו כמו שקים בעגלות ונקברו בקברי-אחים, בבורות.

יוסף יצא לרחובות לסחור בבגדים וראה מחזות קשים ביותר: מאות ילדים - יתומים - הסתובבו ברחובות כשבגדיהם קרועים, רגליהם קפואות והם עומדים על ברכיהם ומבקשים נדבה. רבים מתו מקור ומרעב.

כך עבר עליהם חורף קשה במוגילב. המשפחה נאבקה בכל כוחה כדי לשרוד. מאבי המשפחה הם לא שמעו דבר ולא ידעו מה עלה בגורלו.

מסתור - מעל לראשם של קצינים רומנים

השלטונות במוגילב החליטו להוציא יהודים מאזורים שונים של העיר ולרכזם בגטו. הם עשו זאת בעזרת משטרת היהודים - ה"קורדונרה". לעתים קרובות נערכו פשיטות על-ידי המשטרה הרומנית ועוזרים - משתפי-פעולה אוקראינים, התבצעו מאסרים המוניים ואלה שנתפסו נשלחו למחנה המוות פצ'ורה. עם הזמן התרוקן הגטו ברובו ונשארו בו רק כמה מאות משפחות. יוסף ומשפחתו הצליחו להינצל כל פעם מחדש, הודות לתושייתם ועוז רוחם. יוסף היה זריז וכל פעם הצליח להתחמק מבעוד מועד, לצאת מן הגטו ולהסתתר בעליית הגג של... מסעדת קצינים רומנים (!), כשדודתו רבקה, שעבדה שם, מעבירה לו מעט אוכל.

יוסף ואחיו מקס גילו תושיה ואומץ-לב במאבקם היום-יומי להשיג אוכל, להתחמק מהחיילים הרומנים, למכור גרעינים ולצאת ממצבים בלתי אפשריים. מדי פעם נאלצו מקס ורוזיקה לברוח ולהסתתר בכפרי הסביבה, במוצאם מקלט אצל איכרים, שהיו מוכנים להציל אותם ממוות, תמורת עבודה במשק. אחיו מקס עבד כרועה בקר אצל

איכר. רוזיקה עסקה בסריגה ועבודות שירות שונות אצל משפחה בכפר.
לאחר שנתיים השתנתה המדיניות של השלטונות הרומניים והמשלוחים למחנה המוות פסקו. גם אלה שנאסרו, שוחררו כעבור כמה שבועות – תמורת שוחד.
באותם ימים גייסו הגרמנים את הנשים היהודיות, לבניית גשר מעל לנהר הדנייסטר ותמורת העבודה המתישה קיבלו העובדות כמה פרוסות לחם. אמו של יוסף, גיזלה, עבדה ככל יכולתה והצליחה להביא כל ערב כמה פרוסות לחם למשפחה. לאחר שבניית הגשר הושלמה נשארה המשפחה שוב ללא אוכל ושוב נאלצו מקס ורוזיקה לצאת לכפרים ולעבוד אצל האיכרים, ואילו יוסף הסתובב בשוק ומכר כוסות מים לעוברים ושבים. כיוון שבסביבת השוק לא היה מקור של מים, השיג יוסף קומקום, מילא אותו במים והציע כוס מים לאנשים שהסתובבו בשוק. תמורת זאת היו נותנים לו חתיכת לחם, פרי או ירק. כך התפרנס במשך שנתיים.

התפנית

יוסף ומשפחתו שהו במוגילב כשלוש שנים. בחזית סטאלינגרד הובסו הרומנים והגרמנים ובכך חלה תפנית במלחמה כולה, וזו השפיעה גם על היהודים המגורשים בטרנסניסטריה. הוקל להם מעט. הם התאוששו ומצבם השתפר. פשטו שמועות שהשלטונות מתכוונים להחזיר את היהודים המגורשים חזרה לרומניה. יהודים נהרו מכל קצות טרנסניסטריה למוגילב. לבסוף אכן הגיעה ההודעה הרשמית על החזרה לרומניה.
בתחנת הרכבת של מוגילב הצטופפו אלפי יהודים. לאחר המתנה ארוכה, הצליחה המשפחה לעלות לרכבת ולעשות את דרכה חזרה.
הם הגיעו לדורוהוי עייפים ותשושים, ותוך–כדי הליכה ברחוב הם זיהו את האב, מישו, שלא זיהה אותם. הם הסתערו לעברו בחיבוקים ונשיקות והאושר היה גדול. האב הכין עבורם דירה והחיים החלו לחזור למסלולם. בתקופה זו הרגישו היהודים חופשיים יותר והשלטונות לא הציקו להם, אך האווירה היתה אנטישמית ועויינת.
לאחר מספר שבועות הם החליטו לעזוב את דורוהוי ולחזור לסאוון. הבית שלהם עמד על תילו, אך הוא היה פרוץ כולו וכל תכולתו נשדדה. ושוב, המשפחה לא נשברה. בנחישות המשיכו מן המקום שהפסיקו וחזרו לסחור עם איכרי הסביבה, כבעבר.
הצבא האדום הנתקדם לעבר רומניה ואז החלה בריחה של רומנים, משתפי–פעולה עם השלטון הנאצי. גם ראש העיר ופקידיו ברחו בחופזה. היהודים ניצלו את המצב ופלשו לבתים הנטושים. כעבור זמן קצר נכנס הצבא הרוסי לעיירה.

לימודים ופעילות ב"גורדוניה"

ליוסף מלאו 11 שנים והוא נרשם לבית–הספר, לכיתה ג'. אך ידיעותיו היו קלושות, כי הרי למד עד כיתה ב' בלבד. אך בנחישותו הצליח להדביק את מה שהחסיר במשך שלוש שנים והוא אף סיים את לימודיו בהצטיינות.
באוגוסט 1944 שיחררו הרוסים את רומניה, בדרכם להבסת האוייב הגרמני על אדמתו. בפעם הראשונה הרגישו היהודים חופשיים וציפו לימים טובים יותר. את חג הפסח הראשון לאחר השחרור חגגו בני המשפחה עם קצין רוסי–יהודי שהתארח אצלם ללילל הסדר.
המצב החל לחזור לקדמותו. העיירה החלה להתאושש ובתי–כנסת שופצו, ואלה שנהרסו – שוקמו. היהודים החלו לפעול להחזרת רכושם השדוד. האם גיזלה ערכה

חיפוש אצל מספר רומנים שחשדה בהם, והיא אכן איתרה חלק ניכר מרכוש המשפחה שנגזל והחזירה אותו לידיה.

רומנים ששיתפו פעולה עם הגרמנים ועם השלטון הפאשיסטי של אנטונסקו נאסרו על-ידי השלטונות החדשים ואף הוקמה יחידה מיוחדת - על טהרת בני הנוער היהודי שסייעה לשלטונות לגלות ולתפוס משתפי-פעולה עם הנאצים. זו היתה נקמתם המתוקה של היהודים.

אך כאן עבר על משפחתו של יוסף משבר קשה, כאשר האב, מישו חלה ואושפז בבית-חולים. ב-7 בינואר 1945 הוא נפטר והשבר היה גדול. מצבם הכלכלי הורע; אך גיזלה, אשה חזקה ונחושה לא ויתרה. באישור השלטונות היא פתחה בית-מרזח ואכסניה, שבה השכירה חדרים לעוברי אורח.

לאחר סיום לימודיו היסודיים החליטו יוסף ואמו שהוא ימשיך את לימודיו בתיכון בסאוון. הוא למד בגינסיה GUS והיה תלמיד מצטיין. לאחר מכן הוחלט שיוסף יסע ללמוד בבוקרשט. לאחר מאמצים מרובים וגיוס כסף מהקהילה, יצא יוסף לבוקרשט ונרשם ללימודים בית-הספר המקצועי Ciocanul (הפטיש). הסתגלותו למקום החדש ולתנאים בו היתה קשה. המשמעת בבית-הספר היתה נוקשה כמעט כמו בצבא וגם חלק ממקצועות הלימוד שנכפו עליו לא עניינו אותו. הוא התגעגע לאמו ולעיירתו סאוון. רק לאחר חצי שנה שב הביתה לחופשה.

בבוקרשט נחשף יוסף לתנועות הנוער הציוניות שפעלו אז עדיין בחופשיות. הוא בחר ב"גורדוניה" והיה פעיל בתנועה זו. הוא שמע הרצאות, יצא לטיולים ופגש שליחים מן הארץ, שהלהיבו את הנוער. בהמשך חל קרע בין תנועות הנוער הסוציאליסטיות לבין הקומוניסטים, ובין בית"ר לאחרות, ובלהט היצרים הם אף התקוטטו ביניהם. כל זמנו ומרצו הקדיש יוסף לפעילותו בתנועה; הוא הזניח את לימודיו וחלם על עליה לארץ ישראל.

נציגי הג'וינט הושיטו עזרה ליהודים ובהתערבותם אף שיפרה הנהלת בית-הספר את היחס לתלמידים. באותם ימים - שנת 1947 היתה בוקרשט כמרקחה - אלפי יהודים מהונגריה, צ'כיה ומבסרביה התדפקו על משרדי ההסתדרות הציונית והסוכנות, ברצונם לעלות לארץ. תנועות הנוער היו פעילות מאוד וארגנו "קיבוצי הכשרה" לקראת עליה לארץ. אך מי שקבע את זכות העליה היו עסקני המפלגות, שחילקו את ה"סרטיפיקטים" לפי מפתח מפלגתי. היו גם כאלה ששילמו כסף רב כדי להסדיר את יציאתם מרומניה. יוסף חלם כל הזמן לעלות לארץ-ישראל, לחיות בקיבוץ ולעסוק בחקלאות.

בקיץ 1947 סיים יוסף יחיאל את לימודי השנה השניה בביה"ס ונסע הביתה, לסאוון. שנה זו היתה שנת בצורת קשה בצפון רומניה ומאות אלפי כפריים במולדובה סבלו חרפת רעב. הממשלה חילקה מנות מזון זעומות לנזקקים. הג'וינט דאג למחסורם של היהודים, ובכך היה מצבם קל יותר מאשר של הרומנים.

בסאוון חזר יוסף ביתר מרץ לפעילות בסניף "גורדוניה" המקומי, ויחד עם אחיו מקס, שהיה מזכיר הסניף, הם נסעו באוגוסט 1947 לבוטושאן. שם הם נפגשו עם בני נוער מסניפים אחרים ויחד נסעו להרים בטרנסילבניה והתכנסו בעיירת הנופש סן גיאורגי, שם הוקם מחנה נופש. הם טיילו באיזור, שמעו הרצאות ועסקו בפעילות תנועתית.

לאחר החופשה המלהיבה חזר יוסף לבוקרשט, להמשך לימודיו. בשנה זו כמעט לא למד, כי כל מעייניו היו מוקדשים לפעילות בתנועה.

העליה לארץ

השמועות על עליה מאורגנת הלהיבו את כולם. בדצמבר 1947 אורגנו שתי אוניות, "פאן קרשנט" ן"פאן יורק", שהיו מסוגלות להעמיס כ-8000 איש כל אחת. אנשי הסוכנות נתנו עדיפות לבני הנוער, חברי התנועות. יוסף וחברי קבוצתו ב"גורדוניה", יחד עם קבוצות אחרות מתנועות הנוער הציוניות השונות נסעו לעיר הנמל בורגס בבולגריה, שם עלו על האוניות וב-26.12.1947 הפליגו בדרכם לארץ-ישראל. לאחר יומיים נעצרו על-ידי חמש אוניות בריטיות שחסמו את נתיב הפלגתם והאוניות נאלצו להפנות את חרטומן לעבר קפריסין. כאן הורדו, שוכנו באוהלים במחנות מגודרים. לאחר התארגנות של כמה ימים, פתחו תנועות הנוער בפעילות חברתית ותנועתית תוססת.

לאחר מספר חודשים התקבלה ההודעה המשמחת על העליה לארץ, אך רק לבני 16 ומטה. יוסף וקבוצתו נכללו בקטגוריה זו. לאחר הפלגה של 10 שעות הם הגיעו בשעות הלילה לחופי הארץ. הם היו אמורים לרדת בנמל חיפה, אך בגלל הקרבות שהתנהלו באזור, הם הפליגו דרומה והורדו בנמל תל-אביב. לאחר מספר שעות הועלתה הקבוצה לאוטובוסים, בדרכם לרעננה.

יוסף וקבוצתו ראו בפעם הראשונה את תל-אביב. הם ראו אנשים בבתי-קפה ותלמידים חוזרים מבית-הספר והכל נראה טבעי, למרות הלחימה שהתנהלה ביפו ועמדות ההגנה שהיו פזורות בעיר.

בדרכם לרעננה חלפו על פני פרדסים ושדות ירוקים והאווירה היתה משכרת. לבסוף, בשעות הצהריים המאוחרות הם הגיעו לבית העולים ברעננה. לאחר התארגנות קצרה ולימודים על הארץ יצאו חברי הקבוצה – 30 בנים ובנות – לעבוד בפרדסים, בקטיף תפוזים.

לאחר תקופה של כשלושה חודשים הועברה הקבוצה לחדרה, למשק הפועלות, זו היתה התקופה היפה והמאושרת ביותר בחיי יוסף. זה היה במסגרת עליית הנוער, והם שהו כשנתיים. לאחר-מכן עברה הקבוצה לקיבוץ חולדה, קיבוץ של תנועת "גורדוניה", ובתקופה זו עזבו חברים רבים את הקבוצה ונשארו מתוכם כמחצית.

לאחר תקופה נוספת הועברה הקבוצה הזאת לקבוצת אבוקה בעמק בית-שאן, שנוסדה גם היא על-ידי חברי "גורדוניה" בשנת 1936, שם לראשונה נפגש יוסף עם חברי קיבוץ, ילידי הארץ. יוסף החליט לעזוב את המסגרת הקיבוצית, היות ולא ראה את עתידו בקיבוץ, מה גם שהקבוצה כבר לא היתה מגובשת כבעבר.

יוסף וחברו הטוב משה לייבוביץ ז"ל החליטו לעבור לכפר ויתקין, שם עבדו במשקי חקלאים שלא היה בכוחם לנהל את משקם לבדם. הוא עבד במשקי המושבניקים, עד שהתגייס לצה"ל.

ב-2.1.1951, יוסף וחבריו, משה לייבוביץ, משה גולדנברג, ושאול אביאל מתגייסים לצה"ל. לאחר טירונות קצרה נפרדים החברים. יוסף הוצב לשריון וחבריו נשלחו לגבעתי. הפרידה מחבריו היתה קשה והוא הרגיש בודד מתמיד.

בסיום הטירונות קיבל יוסף מכתב מבת-דודתו שכתבה כי אחותו רוזיקה ובעלה הרשקו הגיעו לארץ והם מתגוררים בקרית שמונה, במעברת עולים. לשמע הבשורה נסע יוסף בטרמפים עד לקרית שמונה ופגש את אחותו רוזיקה, לאחר פרידה של חמש שנים, ואף פגש בני-משפחה אחרים.

בהמשך שירותו הצבאי נפצע יוסף בידו מכדור תועה ולאחר שהחלים, הוא הדריך קורס מ"כים בבית גוברין, ובחופשות היה נוסע לאחותו רוזיקה במושב ציפורי.

תקופה זו היתה אחת מהתקופות המאושרות בחייו. לאחר שהדריך שני מחזורים חזר יוסף לגדוד 79, חטיבה 7, תחת פיקודו של משה בריל – לימים אלוף וגיבור ישראל –

ובמסגרת זו יצא לפעילויות מבצעיות בנגב וברצועת עזה.

במאי 1953 השתחרר יוסף מצה"ל.

לאחר שירותו הסדיר שירת יוסף 30 שנה במילואים. השתתף במלחמת קדש, במלחמת ששת הימים (נפצע בקרב), במלחמת יום כיפור, וכן בפעילויות מבצעיות שונות בגבולות סוריה ולבנון, בתפקיד סמל מבצעים.

יוסף חזר לאמו, שהתגוררה באבן יהודה. הוא מצא עבודה כחקלאי ואף עזר לאמו להקים לול. בהמשך התקבל יוסף לעבודה בצרכניה של כפר נטר ועשה חיל בעבודתו.

גם לול העופות התפתח מאוד והוא אף נטע עצי פרי וראה ברכה בעמלו.

בשנת 1960 יצא יוסף לבית הבראה בחיפה והתאהב בעיר הכרמל. שם קיבל עבודה כמנהל צרכניה והוא החליט להשאר בעיר. בהמשך קיבל הצעת עבודה ממפעל דשנים. הכל נראה טוב לכאורה, אך יוסף לא רצה להשאר ברווקותו, ובשנת 1962 פגש נערה צעירה וחמודה מנהריה ושמה אסתר לבית פסקל. היא היתה שונה מכל הבנות שהכיר והיא כבשה אותו לחלוטין. במרץ 1963 נישאו השניים ועברו לגור בקרית-ים. בשנת 1965 נולדה בתם הבכורה אילנה ובשנת 1969 נולדה בתם השניה – עירית.

הבנות נשואות ולהן ילדים חמודים, נכדיהם של יוסף ואסתר: שירה, גלי, עומרי ועינב.

עכשיו יוסף הוא גמלאי, וכן גם אשתו אסתר, שעבדה שנים רבות בהסתדרות בחיפה.

אמו של יוסף, גיזלה נפטרה בשנת 1968

זיו דינס

משפחת דינס – רחוק אבל קרוב

לפני שנים הרבה, כל אחד מבני משפחת דינס ברחבי העולם ידע שיש לו כמה קרובים שהוא מכיר, ועוד כמה וכמה קרובים שהוא יודע שהם קיימים אי–שם בעולם, ותו לא.

יום אחד קיבלתי מכתב בדואר האלקטרוני, מפולי קרייגיל בארה"ב, ובו היא כותבת לי, שהיא ועוד רבים אחרים שהיא יודעת ומכירה, שייכים למשפחת דינס שלנו.

אז אולי נתחיל מן ההתחלה, מן המקורות של המשפחה:

בסוף המאה הקודמת (ה–19) חיו בעיירה סאוון שברומניה, דינה ופרוים אלברט, ולהם שלושה ילדים: יצחק, לייב ופרוים (בן זה נולד אחרי מות אביו ולפיכך הוא נקרא על שמו). וכיוון שהילדים הללו גודלו על–ידי אמם האלמנה לבד, ללא אב, הם היו ידועים בעיירה כ"ילדיה של דינה" – דינעס ביידיש, וברומנית: Aghinei, Ghinea.

יצחק היה סוחר תבואות עשיר, התחתן עם פרידה, הקים בית ונולדו להם תשעה ילדים: שיינדלה, פרוים, שוליקה, סורה (שרה), אנה, אוטיליה, זלמן, סולומון ומוטל.

לאחר מותו של יצחק, בימי מלחמת העולם השניה, גורשה משפחתו לטרנסניסטריה. המשפחה שרדה ובניה חזרו לרומניה והתיישבו בדורוהוי ובסביבה.

פרוים התחתן עם לאה והביא לעולם חמישה ילדים: ליאון (אליעזר), מקס (מרדכי), נתן (נוח), ג'ק (יעקב) ופרידה.

בין השנים 1904–1912 הוא נסע עם ילדיו מעבר לים והשתקע באמריקה. הוא זכה בהצלחה בארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות. צאצאיו רבו והתפשטו בכל רחבי ארה"ב; אך למרות היותם אמריקנים לכל דבר, הם שמרו על קשר מכתבים עם קרוביהם מרומניה.

לייב נעלם. איש אינו יודע היכן, ואנו עדיין מחפשים את עקבותיו.

*

עכשיו נשוב אל מכתבה של פולי קרייגיל, שבו היא כותבת שהיא מחפשת את קרוביה, לפי שם המשפחה דינס ומספרת את תולדות הצאצאים לדורותיהם, אחורה, עד דינה ופרוים אלברט.

אני ושלמה אחי יצרנו קשרים הדוקים יותר עם פולי ועם יתר בני משפחתה ויש בינינו קשר אלקטרוני וטלפוני הדוק.

בקיץ 1998 יצא אחי שלמה ואשתו מוניקה, יחד עם פולי וקרובים נוספים מאמריקה, ל"ביקור שורשים" ברומניה, תוך כוונה לחקור את העבר של המשפחה, חיפוש תעודות, מציאת אתרים הקשורים למשפחתנו ואנשים שאולי הכירו את בני משפחת דינס.

כעבור שנה, בקיץ 1999 באו פולי, אחיה (ועוד חברה) לביקור אצלנו, בישראל, להכרות קרובה ואישית, לאחר קשר טלפוני ומכתבים בלבד.

היה זה ממש מרגש, שבזכות בואה לארץ של פולי ואחיה, זכתה משפחת דינס בארץ לפגישה חגיגית, לרגל
חגיגת הבר–מצווה של דורון הרמן, דור חמישי למשפחת דינס (סבו של דורון ואבא שלי הם בני–דודים). וכך זכיתי
להכיר קרובים נוספים, שלמרות המרחקים הקטנים כאן בארץ, לא יצא לנו להיפגש

קודם ולהכיר זה את זה.

קשה לתאר את הסיפוק וההרגשה הטובה מאז שגילינו ענף שלם של המשפחה שלנו בארה"ב. הפכנו למשפחה מאוחדת, גדולה, העוסקת ונוברת בנבכי ההיסטוריה, כדי לחקור, לברר ולמצוא פרטים שונים על המשפחה, במשך מאה השנים שעברו.

יושבים אנשים ונזכרים, מספרים על ארועים שקרו לפני חמישים שנה, מעלים סיפורים ששמעו מאבותיהם, על תולדות המשפחה מלפני 100 שנה, ובעינינו מצטיירת דורותיו, "הכרך הגדול", כפי שהיתה לפני הרבה עשרות שנים. ועכשיו, כאשר בני המשפחה המורחבת שלנו מפוזרים על פני העולם כולו, אין אנו מתביישים להגיד שהמקור והשורש שלנו הוא באיזור דורוהוי שברומניה.

ונשאלת השאלה: אנו, החיים על סף המילניום השלישי, מה לנו ולאנשים שחיו לפני 50 ו–100 שנה לפנינו?

והתשובה ברורה: המשפחה שלנו עברה שתי מלחמות עולם, אימי השואה, הנאציזם והקומוניזם, תלאות אין–ספור, והצלחנו להתגבר על הכל. ומי שחווה זאת על בשרו חש רגש של סיפוק ושמחה על "שבת אחים גם יחד".

ובקשה לנו: אם מישהו יודע פרטים נוספים כלשהם על משפחתנו, משפחת דינס (ובמיוחד על האח לייב), אנא, ייצרו אתנו קשר והודיעו לנו דבר.

אילן היוחסין של משפחת דינס

הערה:

שורשי המשפחה החלו בסוואני בשנת 1830 בקירוב.
שם המשפחה של הצאצאים הוא:
Dines, Aghinei, Ghinea
השם נובע מווריאציות שונות של השם "של דינה".

The family's roots are from the city of Saveni, in the year 1830.
The family name is Dines, Aghinei and Ghinea.
The name comes from 3 variations of the word "Dina's".

דוד נתן

סאוון עיירתי

דוד נתן

לכתוב על סאוון, העיירה היהודית שבה נולדתי לפני כ–70 שנה, דומה עלי למשימה כמו לעבור את האוקיינוס בשחיה, או לשתות אותו... ובכל–זאת, אנסה:

אתחיל עם מנהל בית–הספר, אדולף גלר – אדם מבוגר, צולע, בעל עמדה וכבוד. כילדים, הוא נראה בעינינו כשני בחשביתו אחרי אלוהים: משהוזכר שמו, חזרה המשמעת בכיתה והלימודים למסלולם התקין.

המורה רגינה מיטלמן, דמות נערצת. רווקה, משכילה, אינטליגנטית, הופעה מרשימה, לבושה במיטב האופנה, מטופחת ויפה. חגיגה לכיתה.

בית–הספר היהודי היחידי שנוסד ב 1902 עומד על תלו וסמל בית–הספר מתנוסס עליו עד היום. התלמידים, מכל שכבות הציבור: ילדי גבירים, צמודים לאלה שהפרוטה לא מצויה בידם. אינטגרציה אמיתית. זכורה הילדה רנה קוטר, ילדה יפה, יושבת בשורה הראשונה, בת למשפחה אמידה, בעלת מחסני עצים. ביתם הגדול ניצב במרכז העיר, שער הכניסה לבית, בעל שתי כנפיים בצבע תכלת.

ביתה של המורה רגינה היה סמוך לבית אשה אחרת, זיסל שמה, מופרעת בנפשה, צורחת במשך שעות, דברים לא לעניין. גויים נהגו להיכנס לביתה, לאנוס אותה. מהם זכור לי גוי אחד בשם ראדו נמציאנו, שכננו.

דמות אחרת, גבר בשם טרטל – אינו מבין מה קורה סביבו, כאילו הוא מחוץ לתחום החיים.

סאוון, עיירה ללא מוסדות ציבור יהודיים. אך החיים התנהלו כסדרם. היו בה חמישה בתי–כנסת גדולים. ברחוב סרגיי גוס עדיין קיים אחד ובראשו מתנוסס מגן–דוד גדול. ה"חדר" היהודי ובו הרבי, המלמד תורה לדרדקים הקטנים, בליווי מכות מכאיבות על האצבעות, במקל ועמידה בפינה למשך שעות.

כיום, רוב בתי היהודים קיימים עדיין, כאילו האנשים יצאו זה–עתה מבתיהם לפיקניק בקמפו לונג, כמו שנהגו פעם. עוברים את שדרות עצי האגוזים ובית העירייה. הילדים במשחקיהם והמבוגרים עוסקים בשיחות, בשידוכים: צעיר מעשן ומשחק קלפים נחשב לא יוצלח, "מניותיו" בירידה. בשדה – רואים את קאופמן, הצלם היחיד של העיר, גר בכניסה לשוק. כינויו בעיר היה ה"קומוניסט".

דוד בקר, בעל המאפיה. פסיה אשתו ובתם פרידה. הם זוכרים היטב את הסבתא שלי צ'רנה הזקנה, מכינה אצלם בתנור פיצוחים למכירה בערב שבת. סבתא צ'רנה היתה לי לאם לאחר שאמי דורה – דובריש הענוגה הלכה לעולמה. לסבתא צ'רנה ארבעה בנים ושואים: שמיל ויוסף – בסאוון, יונה – בבוטושאן, ומיכאל – בהרצה. שמיל ויוסף גם אימצו אותי ואצלם הייתי "חוטף" ארוחות.

מעבר לכביש – המכולת השכונתית, השייכת למשפחתם של אלי ומרקו,

בית-הספר היהודי לשעבר בסאוון

התאומים בני כיתתי. מרקו נהרג באחת המלחמות בארץ ואילו אלי הוא בעל חנות משקאות בחיפה.

שמחה ישראלי (צ'אושו) חי בקיבוץ אלונים. בסאוון השקיף ביתם אל הנחל באשאו. ידיד-נעורים טוב שלי, איתו עברתי "חוויות" במלחמה.

משפחת זמוסטיאנו – משה ויוסל'ה. הוריהם עסקו בייצור מוצרי חלב הטובים בעולם. היתה להם חצר מגודרת בגדר גבוהה. אמם אשה אצילית, הם היו שכנים טובים.

משפחת שטופר המפורסמת. גויים ממוצא גרמני, בעלי טחנת קמח ובית בד לייצור שמן. היו להם שלוש בנות: קורנליה, רג'ינה וקוקה. בחצר ביתם השכירו דירה למשפחה יהודית – לדודתי רייזל ובעלה ברוך. כאן נולדו ילדיהם: הבת ברנה והבן אברום. כאן אכלתי מאפה מתערובת של קמח תירס וקמח חיטה – ה"מאלאי" הטוב ביותר. האדון שטופר עסק בציד ארנבות כתחביב ואני התלוויתי אליו באופן קבוע. קורנליה בתו עדיין בחיים. פגשתי אותה בביתם, בביקורי בסאוון. היא זכרה הרבה שמות של יהודים וסיפורים שלי גרמו לה לבכות.

בסאוון האנשים היו ידידותיים, מצטיינים ביחסי שכנות טובה, עוסקים במסחר ומלאכה. השוק עלה על גדותיו,שפע פירות וירקות ומוצרי חלב וגם ייבוא של אבטיחים מגלאץ ובראילה. ערמות ערימות דובדבנים שחורים ואדומים. בתי עסק גדולים לעצים ולבדים.

אברהם מנדל, בחור צעיר, בעל יוזמה, היתה לו חנות גדולה לבדים. כיום – הוא בעל מחסנים של משקאות חריפים בבאר-שבע. אביו היה חייט ברחוב סדגיי גוס. הבן הקטן, יענקל "רויטר" (האדום – הג'ינג'י) היה לימים שוטר באילת. והיתה להם אחות – גולדה. מעבר לכביש גרו הינדה כהן ואחותה התאומה, מול הבית שלי, אצל ברוך לייזר.

ליד הגשר שעל הבאשאו גרה משפחת קרויטורו, בראשות האם פייגה. זו היתה משפחה ברוכת ילדים, שם מצאתי גם אני את מקומי ביניהם. הילדים התאומים שעיה וצ'רנה, אברום הקטן – שהיה לי ידיד-נפש. לכבודו ערתי עץ מחצר סבתי והבאתי לו במתנה. פעם אחרת – גוזלים של יונה. אגב, צ'רנה ההיא היא היום עפרה, אמה של מיס תבל לשעבר.

משה "ליגנר" – רבים זוכרים אותו

ואת הסיפורים שלו. הוא היה "ידען גדול". הוא נודע בעיקר בשל סיפורו על אוניה באמריקה, שאורכה 10 ק"מ... מאז דבק בו הכינוי "ליגנר" – שקרן ביידיש.

ילדי סאוון דאז הם היום כבני 70. אז, בהיותם ילדים, היה מגיע לעיירה פעם בשבוע, אוטובוס "טרנטה". זה היה מאורע מרעיש (תרתי משמע) וכל הילדים היו רצים לראותו ולהריח את העשן הנפלט ממנו.

בני סאוון החיים כיום בארץ חשים צורך להיפגש מדי פעם, להעלות זכרונות על החיים בעירה, על אנשיה, על שורשיהם הנטועים שם.

כותב שורות אלה היה ידוע כדודלה "בנדיט", דוצה בפי אמא. כיום הוא משתייך לחבורה המכובדת של מייסדי אילת, גימלאי חברת החשמל. רעייתי שולה, ילידת הארץ, היתה מורה. עכשיו גמלאית. אנו הורים לארבעה ילדים וסבים לשבעה נכדים שיחיו.

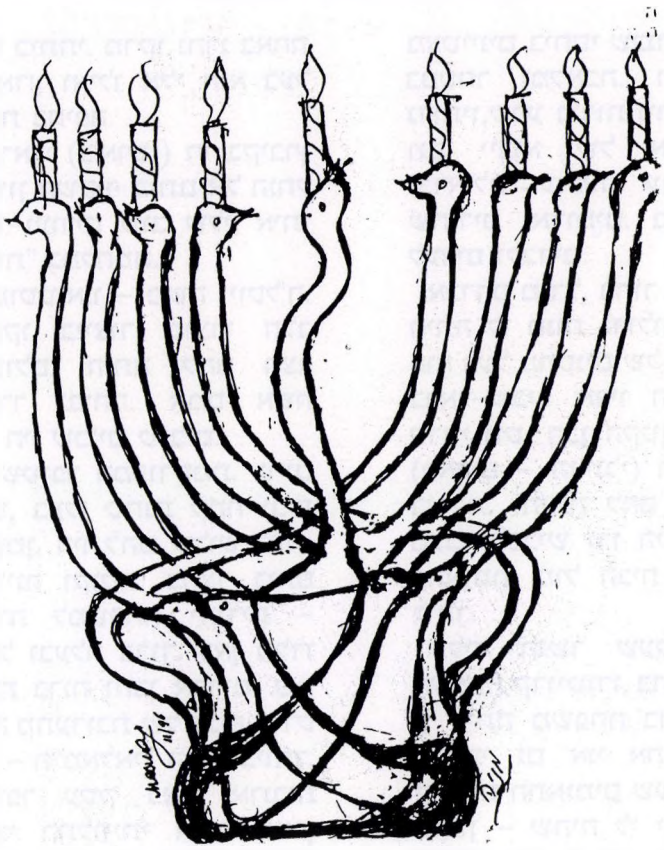

אירית צחייק

בחזרה מהגיהנום

■ דוד נתן, ניצול שואה, הנו אחד ממייסדי העיר אילת. חמש שנים מילדותו עברו עליו בגיהנום, במחנה ריכוז, רעב ללחם, נלחם על עצם קיומו וקיומה של משפחתו ■ השבוע נפגשנו איתו והבנו שניצולים כמוהו הם הגיבורים של יום השואה ■

דוד נתן – יליד סאוון ומוותיקי אילת

דוד היה ילד קטן, בן שמונה, בעיירה יהודית ברומניה. בגרמניה ובפולין השתוללה המלחמה, אך בעיירה הקטנה סאוון לא ידעו על כך. היו סימנים, תנועה ערה של חיילים גרמנים שעברו דרך העיירה, אך אנשיה לא הבינו שהסימנים האלה מהווים איום ממשי עליהם.

"ב–1940 עשו לנו הגויים 'תרגיל על יבש', בלי יריות ובלי שפיכות דמים. פשוט הוציאו את כל היהודים מבתיהם והעבירו אותם אל מעבר לנהר, מחוץ לעיירה. אנחנו הילדים התארגנו למשחק כדורגל. פשטנו את מעילינו ובעזרתם סימנו שני שערים. מספר סמרטוטים מגולגלים וקשורים היוו את הכדור. בשטח הפתוח שבו היינו, כל אנשי העיירה, הסתובבו סביבנו חיילים חמושים, רכובים על סוסים ובפינות עמדו חוליות עם מקלעים, שלושה חיילים בחוליה. בערב החזירו אותנו החיילים לבתינו, שלא נבזזו. אנחנו לא הבנו שכל התרגיל הזה היה מקדמה ובמוחם של הגויים תוכנן כבר המהלך הבא. כל הארוע היה נטול אלימות, ולמרות הנוכחות המאיימת, לא הרגשנו במזימה.

בדיעבד, כאשר אני חושב על המקרה, אני מגיע למסקנה שהרומנים הפיקו לקחים מהתרגיל הזה ולמדו שאפשר להוציא את היהודים מן העיירה, ללא כוח–אדם ומבלי להשקיע אגורה שחוקה. כחודש ימים לאחר אותו תרגיל הם העלו את כל יהודי העיירה על רכבות, בדרך למחנה ריכוז, וכפי שהם ציפו כנראה, היהודים עלו לרכבות ללא כל התנגדות, אלא שהפעם 'התרגיל' כבר היה דבר אמיתי."

*

דוד ואנשי העיירה שלו הועברו למחנה הריכוז "סקאזינץ", אותו מתאר נתן כגיהנום עלי אדמות. "הרבה סיפורים סובבים סביב הגיהנום, אך רק מי שעבר מחנות ריכוז והשמדה יכול לתאר במדוייק מה קורה בגיהנום". עד היום הוא רואה את התמונה בבירור מול עיניו: שורות של אנשים שהולכים לאט-לאט, ללא מטרה ויעוד, אל נחל שיש בו מעט מים, כדי לשתות ממנו ולנקות מעצמם את הכינים שדבקו בבגדיהם ובגופם. עיניהם היפות – חסרות מבע ולא רואות כלום.

דוד ברח מהמחנה, שהיה ממוקם בלב איזור מיושב מאוד, פעמים רבות, כל פעם לכפר אחר, שם חיפש מזון, אסף שיירי תפוחי-אדמה, מזון לחזירים וכל דבר שיכול להזין בו את משפחתו, וחזר תוך סיכון עצמי גדול לתוך המחנה, חזרה לגיהנום. דוד מגדיר את מאבקו הקיומי כגנבה: "הייתי גנב, בורח לשדות הפתוחים של הכפריים שגרו שם, הייתי הולך בשדות תירס, מרחק של 10 ק"מ, לחפש מזון, אוסף כמה שאפשר וחוזר 'הביתה' – למחנה. כמה שזה נשמע מוזר, המחנה היה הבית, שם היו בני משפחתי, בני העיירה שלי ועבורי, הגיהנום הזה היה ביתי."

*

סיפורו של דוד נתן דומה לסיפורם של ניצולי-שואה רבים. מה ששונה אצל דוד, זה היחס שלו אל כל העניין. דוד מסוגל לספר את סיפור המאורעות כמעט בקלילות, עיניו אינן דומעות, קולו אינו נשבר. הוא הולך לבתי-ספר בעיר ומספר לילדים את הטרגדיה שלו בשפה פשוטה, מתובלת בבדיחות שלקוחות מן המציאות שהיתה שם: "אני מסוגל להתאים את הסיפור לקהל שלי. אני לא אספר לילדים קטנים, סיפור כבד מדי. חייבים לספר את האמת, אך אפשר לספר גם על התקווה. נכון שבאותה תקופה היינו ילדים נטולי חלומות ותקוות, אך רבים מן הילדים שהיו איתי במחנה, שראיתי אותם דועכים לנגד עיני, הנם היום הורים לילדים ובעלי משפחות בארץ. זו התקווה, הקיום וההמשכיות שלנו וזה המסר העיקרי שאני מעביר לילדים".

למרות הזוועה שעבר דוד בחייו, בילדותו, הוא היום איש-משפחה מאושר. צל האובדן והאימה השפיע ומשפיע על חייו, אך הוא בהחלט לא נתן לצל הזה להשתלט על חייו. הוא הגיע ארצה בשנת 1947, למרות שאנשי הסוכנות היהודית לא ממש רצו להביא אותו לכאן. "הם ראו אותי ביחד עם חבורה של ילדים יחפנים, קטנים, רעבים, חסרי השכלה, ללא משפחה, נטולי תקוות וחלומות, וחששו שנהיה נגע רע במדינה שתקום. הם העדיפו לא להביא ילדים מסוגנו לארץ-ישראל המתהווה. אני וחברי הבנו שמקומנו בישראל והתגנבנו ברכבת מבוקרשט לקונסטנצה. ישבנו על החיבורים של הקרונות, כשסנטימטרים ספורים מפרידים בינינו לבין מוות בטוח, בדרכנו לישראל." בקונסטנצה עלו על אוניה והפליגו לארץ-ישראל.

*

בארץ חיכתה להם מלחמה נוספת, מלחמת העצמאות. אחרי שבועיים בבית-עולים ברעננה נשלחו דוד וחבריו, נערים בני 15-16, ישירות לחזית הקשה בלטרון. הראש עבד עדיין כאוטומט. הם עשו מה שאמרו להם ולא ממש ידעו פחד מהו, כמי שכבר ראו את המוות בצורתו הנוראה ביותר, מול עיניהם.

המלחמה הסתיימה. לקחו אותם לקיבוץ מסדה בעמק הירדן, להכשרה בעבודה. בשנת 1950 גייסו אותם לצבא הסדיר, והם היו המחזור הראשון של הנח"ל. לאחר כשנתיים השתחרר דוד מהצבא ובאחד מביקוריו בתל-אביב הוא פגש את שולה, התאהב בה, חיזר אחריה בלהט וכעבור זמן התחתנו ונולדו להם ארבעה ילדים. שולה עזרה לדוד במהלך חייהם המשותפים, להתמודד עם הצלקות שנותרו בנפשו מימי המלחמה והשואה

ויש לה חלק גדול בעיצוב אישיותו וחיזוקה.

דוד היה בגיהנום. חמש שנים מילדותו עברו עליו בצל המוות. אך הוא ניצח בקרב על החיים והמשיך להלחם על המשך דרכו בחיים. הוא חי בינינו, ולמרות העננה שתמיד תלווה אותו, הוא ניצח את כל הקשיים. מי שרצה במותו, שרצה למחות את זכרו וזכר עמו מעל פני האדמה, צריך לראותו אותו ואת משפחתו היום.

(מתוך: "עיתון העיר – אילת", גליון 499, 23.4.1998)

שמואל כהן

עיירת ילדותי

אי-שם בבקעה, ליד נחל
שוכנת עיירה רדומה.
שם היתה עריסת ילדותי,
עיירת נעורי הקסומה.

טמונים בלבי זכרונות
על בתים ורחובות נקיים.
אילנות בצידי הדרכים
וריח מתוק של ורדים.

זכור לי החדר החם,
שולחן וסביבו ספסלים.
הרבי הזקן, החכם
וחומש שהיינו לומדים.

מהדהד באוזני עוד השיר
שהיינו שרים בשדות,
בל"ג בעומר, מחוץ לעיר
ובידינו חיצים וקשתות.

אייכם עכשיו, ילדים?
והיכן אושרי נעלם?
חלפו ביעף השנים,
לא תחזורנה אלי לעולם.

רדומה, ליד נחל שוכנת
עיירה שצלילה כבר נדם.
עמוק בלבי דמותה מפעמת.
לא אשכח את סאוון לעולם.

חיפה, 1978

מתוך: "המשך לשיר" – קובץ שירים בהוצאה עצמית

דוד שעיוביץ'

עיירה עצובה

הייתי ילד בן שש כשחזרנו מטרנסניסטריה – הורי, שני אחי, הרשקו ודורה, ואני, דוד. אחד הזכרונות הראשונים שלי מאז היה הבית שבו התגוררנו לפני הגירוש, שעכשיו היה הרוס כליל. כן נהרס המפעל המשפחתי הקטן של ייצור סודה, "סיפון".

לאחר שהתמקמנו באחד הבתים התחלנו לשקם את חיינו מחדש, הן בעבודה והן בחיי המשפחה הרגילים.

צילום משפחתי. עומדים מימין לשמאל: שמשון כהן, אביו שמחה כהן (אחי אמו של דוד), אשתו מלכה, בתם צילי, דוד שעיוביץ', פאני וינקו לייבוביץ' (שכנים). יושבים במרכז: הוריו של הכותב – שייבע (שבע) וסימון שעיוביץ'

אבא שיקם את "בית-החרושת" והחל לעבוד בו. אך הוא הספיק להפעיל אותו רק במשך תקופה קצרה, כי הוא הולאם על ידי השלטונות ואבא נהפך ל"עובד מדינה", במסגרת התעשיה המקומית בסאוון.

אני התחלתי ללמוד בבית הספר היהודי במקום. מתקופה זו זכורים לי בעיקר כמה אישים – מחנכים: המנהל לייב בלומנטל, רעייתו נוסיה והמורה פאני שפונט.

כחלק בלתי נפרד משיקום חיינו לאחר המלחמה והשואה, וזאת תחת משטר קומוניסטי הולך וגובר, המשכנו לשמור על חיי התרבות היהודיים, בעיקר במסגרת המשפחה – הקרובה והרחוקה יותר.

בשנת 1946 נפטר אחי הבכור הרשקו ז"ל ממחלה ונקבר בבית-העלמין ביאסי.

לאחר שנתיים, בשנת 1948 נישאה אחותי דורה לשמעון גליבטר ועברה להתגורר בדורוהוי.

קבוצת הכדורגל של סאוון, 1960. בשורה הקדמית, בחולצה לבנה כורע ואוחז מוט של דגל: סולו רייגנבוגן. מאחוריו – גם כן בחולצה לבנה, דוד שעיוביץ'

בשנות ה-50 היתה העליה הגדולה לישראל ורוב יהודי סאוון עזבו אותה ועלו לישראל. אחר-כך הופסקו אישורי העליה. נשארנו כמה צעירים יהודים – בנים ובנות: ליקה שפונט, ליקה גריסרו, לילי לייזרוביץ', מיצה קושליאנו, רבקה קרויטורו, סופי מיכאלוביץ', בטי וינרמן ואני. במסגרת חיי החברה הצטרפנו לפעילות בבית-התרבות המקומי. השתלבנו במקהלה ובתזמורת.

במסגרת הפעילות הספורטיבית בלטו שני האחים, סולו ויוסף רייגנבוגן, שאירגנו את קבוצת הכדורגל המקומית. אני השתלבתי בתחום זה, כאשר סולו לימד אותי את כללי המשחק והפכתי לשופט כדורגל, לא רק בעיירה שלנו אלא באיזור כולו.

בשנת 1960 קיבלנו אישור עליה לארץ.

עברו שנים. בשנת 1998 נסענו, אשתי רחל ואני, ל"מסע שורשים" מרגש, שבו סגרנו מעגל של כ–40 שנה.

ההתרשמות העיקרית שלי מסאוון כיום – עיירה ללא יהודים, נראית עצובה.

התזמורת של סאוון, 1958. מנגן בכינור: ליקה גריסרו. משמאל, בחולצה לבנה (מושיט ידיו לתופים): דוד שעיוביץ'

קבוצת צעירים יהודים בסאוון, לפני עלייתם. עומדים מימין לשמאל: מרצ'ל פרדארו, לילי לייזרוביץ', רוזיקה אבדני (אבידן), מישו (משה) אבדני, סופי מיכאלוביץ', ליקה גריסרו. כורע לפנים: דוד שעיוביץ'

רדאוץ–פרוט

הנצחה ראויה

ישראל באומן

קדושי דורוהוי והסביבה, בני משפחה וידידים, שחייהם נקטעו בטרם זכו במולדת, בבטחון ובתחושת שייכות למדינת היהודים, ראויים להנצחת זכרם היקר על אדמת ישראל.

יוצאי דורוהוי והסביבה, קרובים, ידידים ומוקירי זכר הנספים בשואה יזמו את פרוייקט ההנצחה הייחודי על אדמת הקק"ל: אנדרטה ויער על שם קדושי דורוהוי והסביבה, ביערות ירושלים.

זמן רב לא ניתן היה לממש את רעיון ההנצחה, בגין העדר מימון. כאשר הגיעו היזמים לביתי והעלו את הקשיים למימוש החזון, החלטתי כי על מנת להוציא את המשימה החשובה מן הכוח אל הפועל, יש להענות בחיוב ולהקצות למשימה זו סכום שיאפשר להניע את הפרוייקט בתנופה.

התגייסותי לפרוייקט נובעת מהיותי יליד האיזור, שמשפחתי – סבתי, הורי ז"ל ואחיותי תבלח"א, נמנתה עם המשפחות החשובות והמובילות בעיירה רדאוץ.

בהזדמנות זו מצאתי לנכון להנציח את זכרם של הורי היקרים – **רבקה וחיים באומן** ז"ל.

תקוותנו שהרעיון להפוך את המקום למרכז פעילות שוקק לחברי הארגון שלנו, בני המשפחות וידידים, וכמו–כן גם של כל עם ישראל, אכן יתגשם וייהפך לממשות מרנינה.

הפרוייקט הייחודי שיצא לדרך זה לא מכבר, צובר תאוצה ובקרוב נזכה לברך על המוגמר.

באחולי הצלחה לכולנו,
ישראל באומן

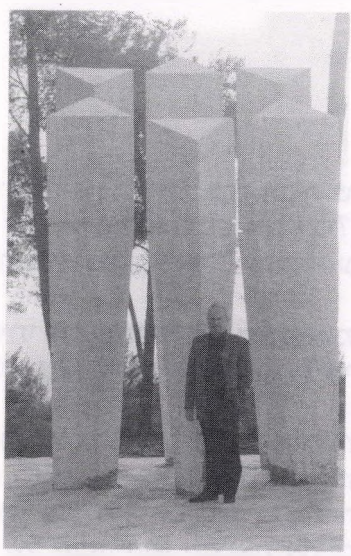

ישראל באומן ליד האנדרטה לקהילות דורוהוי והסביבה

אליעזר בן-עמי

לאורך השורשים

בסידור התפילה "אור מציון" שירשתי מאבי ז"ל, מצאתי פיסת נייר ועליה שמות אבותי, עד דור שלישי. והיה אם אלך לקבר אבות להגיד קדיש לזכרם, שאומר גם "אל מלא רחמים" לזכר הוריהם. ומכאן, ששם סבי מצד אבי היה צבי בן שמשון וסבתי רייזל היתה בת בויום לייזר. סבי מצד אמי: דוד דודזון בן הרב יואל דודזון וסבתי היתה צביה בת אהרן ינקו.

לכל אדם יש רגעים שבהם הוא רואה את חייו מפכפכים בחיי בניו ונכדיו, והדברים זורמים מעצמם. והוא שואל את עצמו: רגע, רגע! מאין זה בא? ולאן זה הולך? את הבאות אין איש יודע. אפשר כמובן ליחל, להתפלל, לקוות לטוב. אבל מה שהיה, את העבר – צריך למצוא, וחובה לחפש. אנחנו הרי בנים של דור שטולטל ממקום למקום וכל פעם נקרעו שורשיו שוב ושוב. ולכן אנחנו, שזכינו להגיע עד כאן, חובה עלינו לחפש כל אבן קטנה ולנסות לשבץ אותה בפסיפס של עברנו, ובו אנשים, מקומות, מעשים, שירים וסיפורים, ולמסור זאת לילדינו בבחינת – כאלה היינו. אלה היו המקומות, כאלה המעשים. זה מה שאנו יכולים לכתוב בדפי העבר ולמסור לכם באהבה. ואין לנו במה להתבייש.

ה"באל"

כאמור לעיל, שם סבו של אבי היה שמשון. יותר מזה אינני יודע. שם אביה של סבתי היה בויום לייזר, וגם עליו אינני יודע דבר. (מדוע זה לא שאלתי בזמנו את אבי?).

סבא של אמי היה רב, יואל דודזון. היה לו בהרצה בית-כנסת משלו, שנקרא על שמו – ר' יואלס שול. עליו שמעתי את אבי מספר:

"פעם אחת ראיתי אותו. ואני נשבע לך, שאילו ראיתי את עיניו בלבד, הייתי אומר שהאיש קדוש, ולא בשל מראה העיניים, אלא בשל המבט. כשהביט בי חשתי ממש איך חמימות זורמת לי בגוף".

על שרה, אשת יואל דודזון סיפרה לי פעם אמי, שכל חג או חופש הם היו מזמינים את הנכדים לבלות אצלם בהרצה. ומעשה שהיה, היה בעצם ימי חג פורים. הילדים התרוצצו ברחוב ובידיהם דגלי כחול-לבן. בבית-הספר נערך נשף גדול – "באל". למחרת, אמא שלי הזמינה את כל החברות שלה לבית-הכנסת של סבא. היא הוציאה את כל השמלות של סבתא והילדות התחפשו, גררו את השמלות היקרות על הארץ ועשו "באל". סבתא שמעה רעש בלתי רגיל בבית-הכנסת וניגשה לראות מה קורה. היא פתחה את הדלת וקפאה על עומדה. מה אגיד לך – הוסיפה אמי – לנו היתה שם שמחה ושושן ואורה ולסבתא – חושך בעיניים.

אולרו של סבא זיידה, ריבותיה של סבתא רייזל

סבא שלי מצד אבא, שמו היה כאמור – צבי בן שמשון. ככל בני העיירות היהודיות באותם ימים, היה לו כינוי, שבו היה מוכר בפי כל – זיידע דרפטניק. דרפטניק – מהמלה

הרומנית DREPT – זכות. זאת, בשל גבורתו כחייל קרבי במלחמת העולם הראשונה, ועל כך קיבל מידי המלך קרול השני מונופול – זכות למכור יין וצויקה (יי"ש שזיפים חריף). הוא לא זכה לאריכות ימים. לב טוב היה לו לסבא זיידה. בכיסו נשא תמיד אולר חד להפליא (משחיז הסכינים – מפריח זיקים לכל עבר, איזה פלא היה זה בעיניניו בעולמנו הקטן). סבא זיידה היה מגלף לנו צעצועים מעץ, רק לנו, נכדיו. ותמיד היו לו סוכריות קטנות או פרוטת נחושת בשבילנו, לשמחת ליבנו. איש טוב היה סבא זיידה ואוהב ילדים מאין כמוהו. אין יודע היכן אבדו עצמותיו בשדות טרנסניסטריה. זכרונך לברכה, סבא זיידה שלי.

אשתו של סבא זיידה, שמה היה רייזל. היא לא ידעה מנוח. ביום חמישי היתה אופה לחם לכולנו. תמיד היתה עסוקה. או שכבשה ירקות לחורף – מלפפונים, עגבניות, קישואים, כרוב, ואפילו אבטיחים. ואם לא כבשה אותם, היתה עושה מהם שימורים. צנצנות לאין–ספור. ואשרי מי שטעם מהן. וכמובן רקחה כל מיני ריבות ומרקחות, "פובידלה" משזיפים, מרמלדות של חבושים, ריבות של תפוחים ואגסים. כולם זכורים לטוב.

סבתא ציביה, אשתו של דודל ליוועגער, מלכה על שני חדרים. בחדר אחד היתה חנות, מין "כל–בו" של דברי סדקית לצורכי האיכרים; ובחדר השני גידלה שמונה ילדים – לתורה, לחופה ולמעשים טובים. לעת זיקנה אימצה ילד נוסף, "שהבית לא יהיה ריק". עד היום היא עומדת לנגד עיני, מנגבת–מבריקה את כפות הכסף, משתקפת בהן ומצייצת בלשונה, סימן שהברק משביע את רצונה. כך אני זוכר את סבתא ציביה, וכן את קופסת הפח המלאה עוגיות–סוכר ומי שהפח נפל לידיו לא יצא בידיים ריקות.

ליווני LIVENI

ולבסוף – דודל ליוועגער והדרך אליו. טוב לו למי שגדל בצילם של סבא–סבתא, שמע את סיפוריהם וזכה לליטופיהם. אנו לא זכינו. עוד בטרם הספקנו לבקש מהם שיספרו, כבר לקחה אותם השואה ואנו נשארנו ילדים ללא סבא–סבתא.

אולי בשל החסר הזה והרצון שיהיו גם לי סבא וסבתא, נסעתי לחפש אותם, את עקבותיהם. אולי אמצא מישהו שיגיד לי: "כן, הכרתי אותם". שכן הם היו אנשים חיים ולא יתכן שאבדו ללא עקבות כלשהם, ללא זכר כלל. לכן חשבתי בלבי: הפעם אלך לשם עד הסוף, ובכל מחיר. לפחות אדע שחיפשתי.

וכך התוודעתי לגיצה. גיצה הוא נהג יוצא מן הכלל, בעל מכונית וולבו מרווחת ואיש נוח לבריות. סיכמנו על התשלום ועל המסלול: דורוהוי – רדאוץ–פרוט – ליווני.

מה אגיד לכם? מן הרחוב היהודי בדורוהוי לא נשאר זכר. בבית–הקברות רואים רק את השורה הראשונה של המצבות. היתר מכוסה בעשביה ענקית. חלק מן המצבות התמוטטו.

עזבנו את דורוהוי במפח–נפש ונסענו לראדאוץ. גם שם המצב לא יותר טוב. המעט שנשאר בזכרונות נמחק במציאות. המקום עזוב, מוזנח, ערימות פסולת במקום שפעם היו בו בתים ובהם גרו אנשים, יהודים, עד שבאו הנאצים ימח שמם והרסו הכל, ולא נשאר זכר ממה שהיתה פעם עיירה יהודית וקהילה תוססת, עם בתי–כנסת וחדר וכל מה שמאפיין יישוב יהודי בגולה.

אמר לי גיצה:

– אדון לייזר, אם מדורוהוי, שגרו שם אלפי יהודים, לא נשאר כלום, אם ברדאוץ פרוט, מבתיהם של מאות יהודים לא נשארה אבן על אבן, אתה מאמין שבכפר כמו ליווני תמצא משהו?

– אולי, גיצה, אולי. אינני יודע אם אמצא, מה אמצא. אני רק רוצה לחפש ולדעת שחיפשתי.

אנו נוסעים ונוסעים ונדמה שאין לדרך סוף.

– אם האלוהים, אדון לייזר, עקשן אתה.

לא עניתי לו. נדמה לי שהוא צודק. מה לעשות? אני עקשן. היהודי האחרון שרגלו דורכת בכפר הזה. סביב–סביב, ככל שהעין משגת, שדות מבליחים בין ירקרק לזהוב, והלב מתכווץ. אצלנו אין שדות כאלה. אפילו לא בעמק יזרעאל. כמה זמן לוקח להם לחרוש תלם כזה? מדי פעם נוטה המכונית לצדדים. דרך עפר, מאבות–אבותם של כבישים.

– אתה בטוח שבסוף נגיע לכפר הזה שלך? – ובקולו ספק דאגה, ספק רוגז.

– נגיע – אני מרגיע אותו. – אל תדאג, גיצה.

אנחנו כבר שעות בדרך ואין סימן לאדם או אילן או חיית השדה. אבל יש דרך ושדות קמה מימין ומשמאל ושמים כחולים, ותקווה שבסוף נגיע.

והנה, לפתע, קצה חודו של צריח כנסיה.

– נו, גיצה? אתה רואה מה שאני רואה? אמרתי לך שנגיע, והנה אנו מגיעים.

מוש דודל מממן את גג הכנסיה

מחוץ לגדר, על ספסל של עץ יושבות שלוש זקנות וסורגות גרביים מצמר גס, בגון אפור טבעי. הנשים הביטו בנו בעיניים שואלות. לעתים רחוקות באים זרים לכפר, לא כל–שכן במכונית. ברכנו אותן לשלום והן ענו שלום. חצינו את התעלה שבצידי הכביש ועמדנו ממש מולן. הן הציגו בפנינו את הגרביים. חשבו שאנו רוצים לקנות.

– לא, – אמרנו. – לפנים חי בכפר הזה יהודי, מושו (כינוי לאיש מבוגר) דודל קראנו לו אנו, נכדיו.

– ככה, אמרה זקנה אחת ונאנחה אנחה עמוקה, – אם ככה אתם נכדים שלו. היא קמה והתקרבה אלי קרוב–קרוב ואמרה במין חרדה, כמעט בלחש: – שמע חביבי, הוא היה בן–אדם של פעם. היום כבר אין אנשים כאלה.

גיצה התקרב והקשיב. היא המשיכה:

– הוא היה איש שמלה שלו היתה חוק בכפר. אנחנו היינו ממנים אותו כבורר ומה שהוא קבע, לא היו לו עוררין. בין אב לבן. בין בעל לאשתו. הוא היה הפוסק האחרון. אני אספר לך מעשים שהוא עשה, אתה אולי לא יודע, כי בזמן ההוא היית ילד קטן. אבל אצלנו בכפר עדיין זוכרים. זוכרים איך שהתחילו לבנות את הכנסיה ולא היה מספיק כסף לגמור אותה. זאת אומרת, הפח לכיסוי הגג עלה הרבה כסף ולנו לא היה. הלכו אליו זקני הכפר. אמר להם: לכו העירה וקנו את הפח בשמי, ואני אשלם, ונתן להם כתב–התחייבות לשלם. והוא היה יהודי. גם יהודים כאלה אין היום. הכפר היה כאילו הכפר שלו. הוא אהב את הכפריים והם אהבו אותו. הרי כולנו נבראנו בצלם אלוהים.

בינתיים התאספו עוד כמה אנשים שהכירו אותו. אחד מהם נופף בידיו והיסה את כולם, וכשניתן לו לדבר, אמר:

– זה לא כל הסיפור. כל מה שנאמר פה אמת. אבל זו לא כל האמת. הוא היה יהודי אדוק מאוד באמונתו. בעת שעמד וחטב עצים לחורף, עברה תרנגולת בדיוק מתחת ללהב הגרזן וראשה נערף. מוש דודל האמין שחטא חטא גדול. הרי כל יום חמישי היה בא במיוחד חכם (כינוי ברומנית לשוחט) לשחוט לו תרנגולת לשבת, והנה פתאום ערף ראש של תרנגולת, ללא חלף וללא ברכה. חטא גדול הוא זה אצל היהודים. בו–במקום הוא נדר נדר לעשות מעשה צדקה. כאשר באו אליו אנשי הכפר לבקש את עזרתו לגמור את בניית הכנסיה, הוא ראה בכך הזדמנות לקיים את נדרו. ואצל מוש דודל, עליכם לדעת, מעשה טוב הוא מעשה טוב, לא חשוב אם זה נעשה למען יהודים או נוצרים. לכן

כשבאו אלה בני-הבליעל לשפוך את דמו, עמד כל הכפר סביב ביתו ולא נתנו לאף אחד להתקרב. עוד באותו לילה הברחנו אותו לרדאוץ, שם, בין שאר היהודים היו גם ילדיו.

מחרוזת הענבר של פרופירה

– היו לו שבעה-שמונה ילדים. עם הקטנה בבנותיו, מלכוצה, שמרנו קשר הרבה שנים. – אמרה זקנה אחת. – תקראו לפרופירה זמפירסקו, היא היתה החברה הכי טובה של מלכוצה. כמו אחיות בנות אם אחת היו. תגידו לה שהילדים של מלכוצה כאן.

ראינו אחת שנראתה זקנה מכולם, חותרת בכל כוחותיה בשביל המאובק, כדי להגיע אלינו. איך שראתה אותנו, אמרה: – אלה לא ילדיה של מלכוצה.

– נכון – אמרנו לה, – מלכוצה והאמהות שלנו היו אחיות, זאת אומרת שאנחנו וילדיה של מלכוצה הננו בני-דודים.

– ולמה לא באו הילדים של מלכוצה?

– את זוכרת את טיטל?

– כן, אני זוכרת. הוא נולד בדורוהוי, אבל אני זוכרת אותו.

– ובכן, הוא מחתן היום בת. אבל בשנה הבאה יבוא.

וכאן קרה משהו מאוד מרגש. פרופירה הורידה מעל צווארה מחרוזת חרוזי ענבר צהבהבים.

– קח מתנה ממני לכלה ותגיד לה שאני, פרופירה, החברה של סבתא שלה, שלחתי לה את זה. זה הדבר היפה היחיד שיש לי. ועוד תגיד לה שסבתא שלי קיבלה את זה מחייל תורכי שאהב אותה בסתר.

– כן, פרופירה, – אמרתי לה, – יש דברים שלא נמדדים בכסף, אלה דברים שיש להם ערך.

בידיים רועדות קיבלתי ממנה את מחרוזת הענבר. עיניה של פרופירה היו לחות, וגם קולי שלי בגד בי. שתקנו רגע, שנראה כמו שנים רבות.

המיילד של מלכוצה

– עוד סיפור אחד אני רוצה לספר לך, כי לא יפה שאקח אותו איתי אל הקבר.

זה היה בזמנים הקשים ההם. את בעלה של מלכוצה לקחו לעבודת כפיה ומלכוצה נשארה לבד. כמובן שאני הייתי מבקרת אצלה, שהרי מלבדי לא נשאר לה איש. הייתי מביאה לה קצת גבינה וחמאה. היא היתה בחודש התשיעי. לבית-חולים ספק אם היו מקבלים אותה. גם יהודיה וגם אין לה כסף. אז אמרתי לה: מלכוצה, בואי אלינו לכפר. יש לנו מיילדת טובה, תלדי אצלנו ואחר-כך נראה. מלכוצה לא התלבטה הרבה. מכל האפשרויות – שלא היו לה – זו היתה הברירה הטובה ביותר. היא באה לליווני והתגוררה אצל פרופירה, מחכה ללידה. באחד הלילות תקפו אותה צירי לידה. ודווקא אז דפקו בדלת, בבהלה, ומישהו מבני הכפר בא וסיפר ששמע שעומדים להרוג את מלכוצה. עליה לברוח מיד. בחוץ עמדה עגלה עם חציר. מלכוצה הוסתרה מתחתיו, אני ישבתי ליד העגלון והתרחקנו מן הכפר במהירות. לפתע ראינו שני רוכבים חמושים, קרבים בדרך. בחשש שאלה חיילים או שוטרים, אמרנו למלכוצה לרדת, להסתתר בשדה התירס הקרוב, ולהתרחק מה שיותר מהר מהדרך.

מלכוצה החלה ללכת כמה שעמדו לה כוחותיה. צירי הלידה תכפו. היא קרסה תחתיה ואיבדה כנראה את ההכרה. כמו מתוך דמדומים שמעה קולות של אנשים שרים, הולכים וקרבים ושרים. היא חשבה שזה דמיונה המתעתע, הזיות בגלל צירי הלידה. מי

זה הולך ושר בלילה? אבל הקולות הלכו וגברו, הלכו והתקרבו. זו לא היתה הזיה. בשארית כוחותיה היא זחלה לכיוון הדרך, עד שנפלה לתעלה שלצידה ונדמה היה לה שסופה קרב. האנשים שצעדו בדרך היו חיילים, וזו דרכם של חיילים שהם שרים בעת צעידתם. אך היא הבחינה שאינה מבינה את שפת השיר. כאשר התקרבו החיילים, הם הבחינו בה ועצרו. המפקד הורה להם להמשיך, אך הוא השתופף לראות מי זה שוכב שם בתעלה. כאשר נוכח שזו אשה אחוזה צירי לידה, הוא קרא למישהו מן המאסף, חובש. החייל פרש מתחתיה שמיכה, שלף תחבושות וציוד רפואי אחר ויילד את התינוק. הוא ניקה את השליה, חתך את חבל הטבור, עטף את הילד בשמיכה הצבאית והניח אותו בחיקה של האם. אז הבחינה מלכוצה בכוכב האדום שעל כובעו של החייל–החובש המיילד. זו היתה יחידה של הצבא האדום.

– אוי גאטעניו! (הו אלי הטוב) מלמלה היולדת ביידיש.

– איר זענט א יידישקע! – קרא החייל מלא תדהמה. ואחז בידה. – מאמאלה, גם אני יהודי. אני רופא. אנחנו הולכים לכבוש את ברלין. אינני יודע אם אשוב חי משם. אם אפול שם, לא הייתי רוצה ששמי ייכרת מעל פני האדמה. אנא, קראי לבן שלך על שמי, מוסקוביץ'. זה שם יפה, שם יהודי...

מלכוצה זכתה לעלות ארצה עם בעלה ושלושת ילדיה, ובן בכורה איתה. פרופירה פרקה מעל ליבה משא של הרבה שנים ואני העמסתי על ליבי שלי הרבה עצב ומחשבות. וכאן החזיר אותי למציאות קולו של גיצה הנהג:

– בוא ניסע, אדון לייזר, שלא יתפוס אותנו הלילה בדרך.

לסבי וסבתי דודל וצביה ליוונער

השלמתי עם הזמן ללכת בצידו

כופפתי קומתי בפני הרוח

דרכי סוף סוף יודעת את עצמה

אבל עדין מאוהב עד כלות הנשמה

עיני נישוק פרחים

אזני מצבר לקול צפצוף צפור

לכל דבורה אני פותח פי

יודע עקיצות ומתפלל לדבש טהור

רק הדמעות משקות את בשר האדמה

הוי אם חיי

ואצבעות ידי לשות לשות

למצא את קבר אבותי

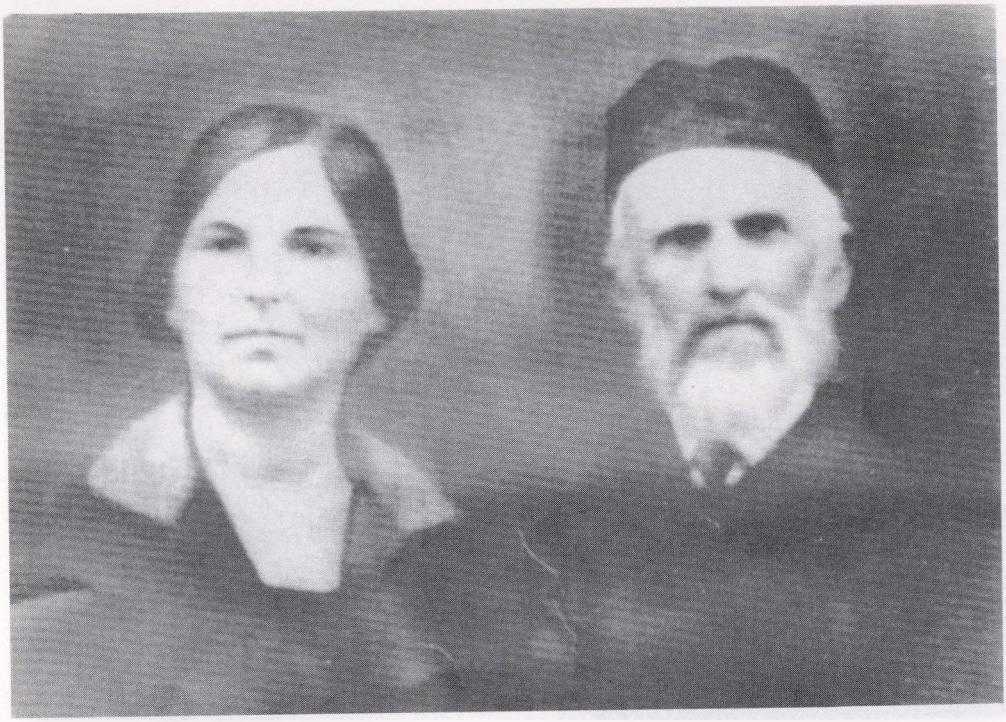

דוד (דודל ליוועגער) וצביה דודזון

זיידה וריזה ברקוביץ' (דרפטניק) ובנם אהרן, שאבד בסיביר

דודה מלכוצה ומשפחתה. סנדו מוסקוביץ' עומד מאחוריה

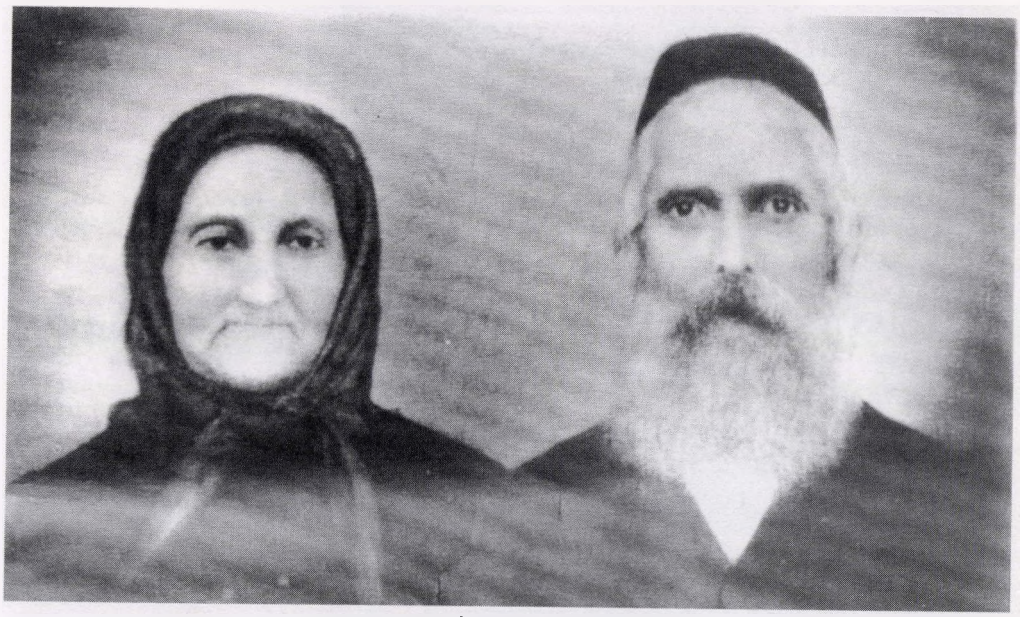

יואל דודזון (רב בהרצה) ואשתו שרה

שושנה בן–אהרן (אידלמן)

דמות נערצת בקרבנו

שושנה בן–אהרן (אידלמן)

אני מכיר אותה זה כמה שנים, כשהיא מפגינה נוכחות אקטיבית בפעילות של אירגוננו, ותמיד עם הרבה חן, יכולת רבה וגישה לבבית.

אביה, דוד אידלמן ז"ל היה מורה לעברית שרבים מיוצאי רדאוץ–פרוט ודאראבאן היו תלמידיו. והתפוח, כנאמר, אינו נופל רחוק מן העץ.

וכך, בשלהי שנת 1998 "גיליתי" אותה במלוא יכולתה והצעתי לה לפעול אתנו, במסגרת מפעל ההנצחה של אירגוננו. שושנה לא היססה אפילו רגע אחת ומיד נרתמה לפעולה.

זה החל בארוע החגיגי לרגל הופעת הכרך הרביעי, ארוע שהתקיים ב"בית אריאלה" בתל–אביב, היא נתנה כתף לאירגון הכנס ואחר–כך הכל התחיל לזרום כמובן מאליו.

בשנים 1998/99 אירגנה שני כנסים של יוצאי דורוהוי והסביבה ונרתמה לקידום הפרוייקט של "יער קדושי דורוהוי" והסביבה, בהרי ירושלים. בתחום זה היא מגלה את כל כישוריה המגוונים, בהצליחה לשכנע רבים לתרום אלפי עצים ליער שלנו.

שושנה הצטרפה לצוות ההיגוי של היער שלנו וב–28.6.1999, בכנס של נציגי יוצאי קהילות מחוז דורוהוי נבחרה למזכירה הכללית של האירגון.

שושנה יודעת להזיז דברים בנועם אישיותה, נוהגת בכבוד ובסבר פנים יפות עם הבריות והכל מעריכים אותה ואת פעילותה.

שושנה בן–אהרן ממשיכה בדרך אבותיה ויש לה מודעות לנושא ההנצחה ההיסטורית שלנו.

התברכנו בחברת הנהלה שהיא אישיות נהדרת ובעזרתה נצעיד קדימה רבות מן המשימות שלנו.

שלמה דוד

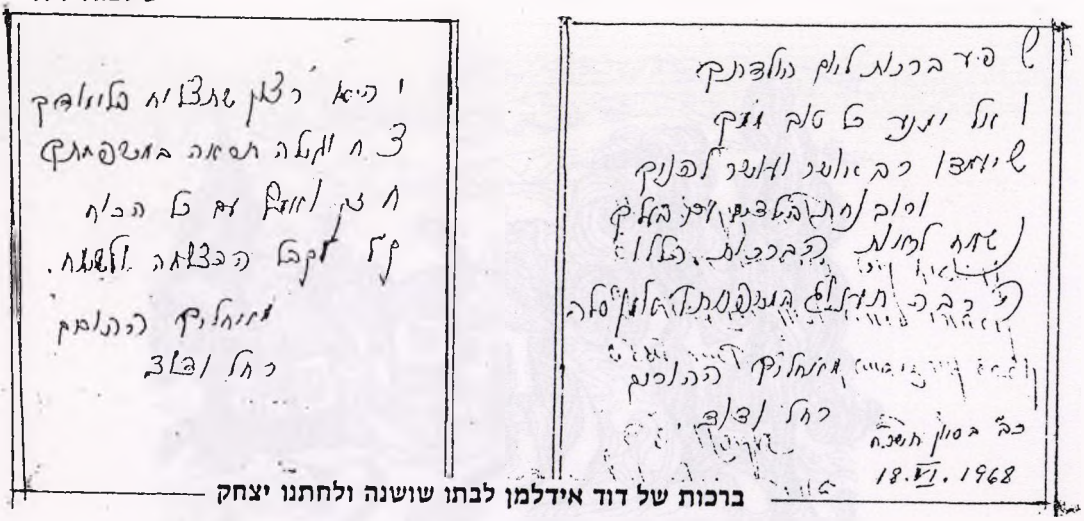

ברכות של דוד אידלמן לבתו שושנה ולחתנו יצחק

הכפר חאוורנה HAVĂRNA ויהודיו

הכפר Havărna שבקרבת רדאוץ-פרוט, היה מאוכלס פעם בכמה עשרות יהודים. היה בו בית-כנסת, שוחט וחיים יהודיים מסורתיים.

עד כמה שידוע לי חיה בחאוורנה המשפחה של בניש ואסתר דנילוף, ולהם שבעה בנים ומשפחותיהם:

ליאון וטבליקה – ולהם שני ילדים;
דניאל ורבקה – ולהם ארבעה ילדים;
ברקו ופאני – ולהם שלושה ילדים;
שמעון וסלי – ולהם ארבעה ילדים;
יצחק ובטי – ולהם שני ילדים;
יוסף וחנה – ולהם שלושה ילדים;
ז'אן ובטי – ולהם שני ילדים.

אלה שבעת בני בניש דנילוף וצאצאיהם.

בנוסף, ידוע לנו על עוד כמה יהודים שחיו פעם בחאוורנה:

ברלוצה מטס ונטי, ולהם שלוש בנות;
שלמה קובלטינו.

ועוד אחד, מרקו הסנדלר (שם משפחתו לא ידוע לנו). לגביו התאימה האמירה היידית הידועה: "לא רצית להיות בן-אדם, נהיית סנדלר". אך הוא היה גאה בעובדה שהיה סנדלר וחי מיגיע כפיו, בעוד כל האחרים היו סוחרים.

נמסר על-ידי סילוי וגרשון מוסקוביץ'

אני, סילוי לבית דודזון, נולדתי בחאוורנה, אך רוב שנותי חייתי בדורוהוי. משם עליתי ארצה יחד עם בעלי גרשון מוסקוביץ' ושני ילדינו – אברהם (וומי) ויולנדה. הילדים גדלו בארץ, למדו, והקימו משפחות. אברהם נשוי לססיליה ולהם שתי בנות: לינור וכרמן. יולנדה (אילנה?) נשואה לשאול ולהם בן – בועז ובת – אורי.

תשליל מלפני 70 שנה

סבי, משה ברמן ז"ל

סבי, משה ברמן ז"ל היה אביה של אמי רייזל מאירוביץ ז"ל. הוא חי עם הורי, רייזל וחיים מאירוביץ ז"ל, ברדאוץ-פרוט. כל בני המשפחה מצד אמי חיו בארה"ב. לפני מלחמת העולם השניה נעשו כל הסידורים הפורמליים שגם הורי יהגרו לאמריקה. אך הם דחו את יציאתם מרומניה, כי לא רצו להשאיר את האב הזקן והחולה של אמי לבדו. וכך נגזר גורלם. הם ניספו בשואה, בטרנסניסטריה.

לאחרונה קיבלתי מאמריקה, מבני משפחתי, העתק של תצלום נגטיב, שצולם לפני כ-70 שנה. כאשר פיתחתי את התשליל, מצאתי להפתעתי ולשמחתי הרבה את בני משפחתי הקרובים, שצולמו לפני המלחמה. מאוד התרגשתי. באחת מהן רואים את הורי, רייזל וחיים מאירוביץ, את סבי משה ברמן ואת אחי יהושע מאירוביץ.

בתמונה השניה רואים את הורי, אחי יהושע ז"ל ואת אחותי סימה כהן, תיבדל לחיים ארוכים.

אברהם מאירוביץ

משה קוטר

ראשון הקורבנות של השואה ברומניה

בנו ארונל נרצח בטרנסניסטריה

האחיות רוזליה גמר ודיצה מוסקוביץ' נושאות בליבן בכאב את זכר אביהן, ר' משה קוטר, שהיה אחד הקורבנות הראשונים של הרוצחים הרומנים, עוד לפני השואה, ושל אחיהן ארונל הי"ד; שנרצח על–ידי הגרמנים על שפת הבוג בטרנסניסטריה.

משה קוטר נרצח על–ידי רוצחים רומנים נאצים עוד לפני פרוץ מלחמת העולם השניה, בהיותו בדרך לאחד הכפרים בסביבת רדאוץ–פרוט, לשם נסע לסחור עם האיכרים. הרוצחים קשרו אל גופתו אבן כבדה והשליכו אותה לנהר הפרוט. בכך הוא נחשב לאחד מראשוני הקורבנות של השואה בין יהודי רומניה.

בנו, ארונל קוטר נרצח על–ידי הגרמנים בשנת 1942 בטרנסניסטריה, על שפת הבוג, לשם גורש מדורוהוי, לאחר שחזר ממחנות של עבודת כפיה בדרום רומניה, הוחזר לדורוהוי ומשם גורש יחד עם כל יהודי העיר והאיזור, לטרנסניסטריה.

הרצה

אילן היוחסין של
הרב יואל דודזון זצ"ל ואשתו שרה, מהרצה

לא ידוע לנו על בניו האחרים של סבא-רבא שלנו, פרט לבנו דוד דודזון (דודל ליוועגער), סבא שלנו, ואשתו צביה ז"ל.

לסבא דודל וסבתא צביה היו חמש בנות ושלושה בנים ואלה הם, וצאצאיהם:

א. שלמה דודזון ורוזה (לבית וינר)
בתם סילוי (שרה) ז"ל; בתה יהודית; בנה (של הבת) איתי.
בנם הרמניקה (צבי) יבלח"א; בניהם: שי, אמית, ורדית.

ב. רבקה ודניאל דנילוף
יוליוס (יואל) ז"ל; בניו: אלי ודוד; נכדיו: נעמה, עומר, אלונה, יואל, חן, טל.
סילויה (שרה) תבלח"א; בניה: אברהם, יולנדה (אילנה); נכדים: לינור, כרמן, אורי, בועז.
בנו (ביניש) יבלח"א; בניו: משה, קלריס.

ג. אברהם דודזון ואנוצה (חנה) ז"ל
בטי (בתיה); בניה: אברהם, יצחק, אורית; נכדיה: ענבל, אביה, שני.
יואל; בניו: אברהם, יגאל, ניר.
לאה; בניה: אברהם, רחל, יאיר.

ד. חוה ופישל רויזן
אסתריקה ז"ל.
שרהלה תבלח"א; בניה: חוה, אבי; נכדיה: ניר, דפנה, טל, עמית, הדר.

ה. נסה ושמשון ברקוביץ
יולישור (יואל) ז"ל.
יעקובוש (יעקב) ז"ל.
לזריקה (אליעזר) יבלח"א בן-עמי; ילדיו: נמרוד, שחר, ורד. נכדיו: עומר, נועם, יעל, הדר, רוני.

ו. הרמן (צבי) ואמה דודזון
פאול (פויו); בנותיו: רוסנה, קלאודיה, סימונה.

ז. זלדה ויוסף אהרונוביץ
סאלי (שרה) ז"ל; בניה: גבי, זמירית; נכדיה: בר, שחף, שגיא, שניר.
מנדליקה (מנדל); בניו: מליטה, ליאון.
דודו (דוד); בניו: מירון, איטל.

ח. מלכוצה ודוד מויז
סנדו (ישראל) מוסקוביץ ז"ל;
טיטל (צליק) יבלח"א. בנותיו: רווית, דנית, מאיה; נכדים: נועם, גל.
אוולינה (חוה) תבלח"א; ילדיה: שלם, ענבל, אלעד.

שירת חייה של חלוצה

דברי פרידה לאמא עליזה קייש, מדור החלוצים, בוני הארץ

כאשר אני מביטה לאורך 85 שנות חייך, אמא, אני יודעת שחיית חיים מלאי תוכן ועניין.

את אשה מדור החלוצים, שהתמזל מזלם וההיסטוריה זימנה עבורם ארועים היסטוריים גדולים של בניית המולדת.

סיפור חייך אינו סתם היסטוריה, אלא סיפור חיים של נערה צעירה, בת 20, שקיבלה החלטות גורליות, שהביאו לשינוי יסודי ומהפכני בדרך-החיים הגלותיים שלך בעיירה הרצה שברומניה.

את ואבא לא הסתפקתם רק בדיבורים על חשיבות העליה לארץ-ישראל, אלא יצאתם להכשרה ברומניה עצמה, כדי ללמוד ולהתנסות בעבודת החקלאות ובחיים בקומונה. היום, הדור הצעיר שלנו מחפש התנסויות ואתגרים בטיולים הרפתקניים בדרום-אמריקה, בהודו ואוסטרליה; אבל את ואבא יצאתם כחלוצים ראשונים מהרצה, כדי להגשים לא רק חלומות של הרפתקנים, אלא ליצור יש מאין - את ביתכם בארץ ישראל.

בדברי הפרידה שלך, לפני חצי שנה, מנכדתך נגה, שלקחה תרמיל על הגב במסע אתגרי לנפאל ואוסטרליה, אמרת שאת נזכרת כאשר אמא ואבא שלך נפרדו ממך בשנת 1936 כאשר, למחרת חתונתך החלטת לעלות לא"י ואמא שלך, גיזלה מרקוביץ' בכתה על שהיא שולחת אותך לא"י בלי כסף, ושם אין מה לאכול, גרים באוהלים ויש־פרעות וערבים רוצחים יהודים.

אז הדגשת, אמא, שאכן היתה זו פרידה לאורך שנים, והיה טעם לבכות, כי הפרידה ארכה 25 שנים.

שלוש שנים אחרי עלייתך ארצה פרצה מלחמת העולם השניה והוריך גורשו לסיביר והפכו לאסירי-ציון.

עליזה ואהרן קייש, ביצרון, 1970

נכדתך נגה יצאה לעולם הגדול לטיול, מצויידת היטב בכל האביזרים האפשריים ועם כסף, במטרה ליהנות ולחפש הרפתקאות; ואילו את ואבא, - שהייתם באותו הגיל, יצאתם לארץ-ישראל בדיוק כאשר החלו המאורעות של תרצ"ו - אפריל 1936.

כאשר הגעתם לבית עובד,כל עבודה היתה ראויה בעיניכם, גם תמורת סכום פעוט. בידיך העדינות אחזת טוריה ועשית "צלחות" סביב העצים בפרדסי נס-ציונה, תמורת שלוש מיל לגומה.

התגאית ביבלות שצצו בכפות ידיך כי הן היו ההוכחות שאת חקלאית הנאחזת בעבודת כפיים. במקביל למדת להשתמש באקדח, כדי להגן על עצמך בעת הצורך. סביב האוהלים חפרתם תעלות קשר, למקרה של התקפה ערבית.

כל הרכוש שלכם היה האוהל שקיבלתם מהסוכנות, עם שתי מיטות, מזרנים ושתי שמיכות. הסתפקות במועט ועזרה הדדית היו עקרונות ברזל, שבהם האמנתם ובעזרתם הצלחתם להתמודד עם הקשיים בשנותיכם הראשונות בארץ.

מעולם לא קניתם בהקפה ולא הייתם חייבים כסף. את ביתכם הראשון בבית-עובד בניתם במו-ידיכם. בעצמכם עשיתם בלוקים, קשרתם ברזל לטברות ובניתם טרסות מאבנים שהוצאתם במכוש והובלתם במריצה.

את סיר המרק הכנתם בבוקר מוקדם, לפני יציאתכם לעבודה. בפתיליית הבוערת היתה כמות נפט שתספיק בדיוק עד גמר הבישול.

התנסיתם והמצאתם כל מיני "פטנטים" כדי לשרוד בתנאי הארץ הקשים. ידעתם גם ליהנות והוכחה לכך היתה השחיה לאור הירח בבריכת המים שנועדה להשקיית פרדסי נס-ציונה. לפעמים, אחרי יום עבודה מפרך, עוד הלכתם עשרות ק"מ ברגל, לסרט בבית-קולנוע ברחובות.

בתקופת מלחמת העולם השניה הופסק ייצוא התפוזים ונאלצת להפסיק את עבודתך בבית-האריזה במיון תפוזים, וגם לאבא לא היתה עבודה בפרדסים ואתם החלטתם לא ללכת ללשכת העבודה בנס-ציונה, שנתנה סיוע לנזקקים, ובמקום זאת ביקשתם חלקת אדמה בביצה שמול עיינות וגידלתם ירקות בצל עצי השקמה הענקיים - העומדים שם עד היום. הירקות שלכם עמדו בתחרות עם הירקות של הערבים ועל כך היתה גאוותכם.

כאשר אבא ואמא החליטו שהם רוצים להקים משק חקלאי, הם חיפשו מקום חדש להתיישב בו והגיעו למושב ביצרון. כל "הרכוש" שצברו עד אז היו חמש עיזים ושני שקי חיטה. אבא ואמא ראו ערך בכל דבר שעשו ויצרו במו-ידיהם ותרמו לחברה את המעט שהיה להם.

במשך 15 שנות הנישואין הראשונות שלהם לא הצליחה אמא להביא ילד חי לעולם. אמא לא ויתרה וניסתה שוב ושוב, ולאחר הפלות רבות הצליחה ללדת אותי, בשנת 1949, ולאחר שנה וחצי, את אחותי אלדמע.

לכבוד הולדתנו החליטו ההורים לעשות נשף עם תזמורת, למרות תקופת הצנע ששרר בראשית המדינה, כי היתה זו שמחה גדולה ואמיתית, שאליה הוזמנו כל חברי המושבים בית עובד וביצרון. החגיגה נמשכה עד אור הבוקר.

אמא אהבה לשיר ואבא היה מצטרף אליה בשירים מתקופת החלוץ ברומניה ושירי ארץ-ישראל הישנים.

שירת חייו של אבא נפסקה באוקטובר 1987 ושירת חייה של אמא - באפריל 2000. אנו, הבנות והנכדים, ומקווים אנו שגם הנינים נהיה דור המשך לאותם ערכים שינקנו מכם והייתם לנו לסמל ודוגמה עוד בחייכם.

אשריכם, הורי, שזכיתם להיות בין בוני המולדת בארץ-ישראל.

שרה שמש,

בתם הבכורה של שרה ואהרן קייש ז"ל

אמא ענקית, סבתא אדירה

באיזה מילים אבחר כדי לספר מי את באמת, אמא, שהיית כל-כך דומיננטית בחיינו? השורשים העמוקים שלך ושל אבא כאן בארץ החלו בדיוק היום, לפני 64 שנה, כאשר עליתם ארצה ב-4.4.1936 עם קבוצת הכשרה של "החלוץ". התחלתם בעשר אצבעות ובאמונה גדולה להיאחז בקרקע, תחילה בבית עובד ולאחר-מכן בניתם לכם את המשק במושב ביצרון.

בחרתם לגור במרכז המושב, שבו הייתם תמיד במרכז העניינים. הקמתם משק לתפארת, אשר פירנס אותנו בכבוד במשך כל השנים.

הצניעות וההסתפקות במועט היו ערך עליון בביתנו , החינוך לעבודת כפיים בשדה וברפת, גם בשעות הבוקר המוקדמות, לפני שהלכנו לבית-הספר, נתן לנו להבין שאפשר לשלב עבודה עם לימודים - ולהצליח.

כאשר ראינו אותך, אמא, בחג השישים של המושב, וראית כבר את התפרקות האידיאלים, אמרת ש"ההשקעה הכי טובה היום זה בנכדים" ובגידול וחינוך הדור הצעיר ראית אתגר חדש ומרתק.

גם אם השתנו סדרי העדיפויות ללא הכר, את, אמא ענקית שלי, תמיד האמנת שישנם ערכים אנושיים שעליהם אי אפשר לוותר ועליהם חינכת את נכדיך.

שמונת הנכדים שלך, משתי בנותיך - אורן, זהר, רותם, צחי, נגה, ליאור, אורי ומאור - היו כל עולמך. את, סבתא אדירה, שהשקעת בהם את כל הזמן שבעולם והיתה לך יכולת נדירה ואמיתית להתחבר אל הדור הצעיר ולחנך אותם לאור הערכים הציוניים שבהם האמנתם, את ואבא.

למרות המגבלות הגופניות הקשות וחוסר הניידות, הצלחת לרכז סביבך את כל האביזרים הדרושים, כדי להיות מעורבת בכל דבר. הטלפון היה היה לך מכשיר הקשר לכל מי שרצית והרכב היה הרגליים שלך.

הטלפון היה הקשר הבלתי-פוסק בין שני הבתים - שלך ושלי. כאשר היה ברדיו שיר יפה או דיון מעניין בענייני בריאות או חינוך, היית מתקשרת ואומרת לי לפתוח רדיו ולהאזין. כאשר הייתי עונה לך שאין לי זמן, שאני עסוקה בבישול במטבח, לא הרפית והצעת לי לפתוח את הרדיו או הטלוויזיה בקול דם ולהאזי לתוכנית או לדיון, בעת העבודה במטבח.

ב"שולחן הפיקוד" שליד מיטתך היתה רשימת מספרי טלפונים חיוניים של כולנו, שאותם זכרת בעל-פה גם בימיך האחרונים. רק מספרי הפלאפונים המשתנים חליפות של נכדיך סיבכו קצת את העניין, אך גם על כך התגברת והצלחת להשיג את כולם.

אמא, מי יקרא את טיוטת הרשימה שכתבתי עליך, מי יעיר הערות, יוסיף תוספות ויעביר ביקורת?

אמא, מי יתן לי "פקודות" - מה עוד לא עשיתי ומה עלי לעשות?

אמא, מי יגיד לי עכשיו, שאין לי אף פעם זמן ותמיד אני ממהרת, כמו אבא?

אמא, מי יזכיר לי שיש ימי הולדת וצריך לקנות ולכתוב ברכות?

אמא, מי יעדכן אותי על כל אותם פרטים חשובים ולא חשובים, על האנשים הקרובים, במשפחה ובכפר?

אמא שלי, מי ישאל אותי את השאלה הנצחית: מתי את חוזרת היום מבית-הספר?

אמא, אהבתי אותך כל-כך, גם ברגעים שהיה לשתינו כה קשה.

אני אוהבת אותך, אמא שלי!

שרה

הגנרל – אברהם שני – מצייר!

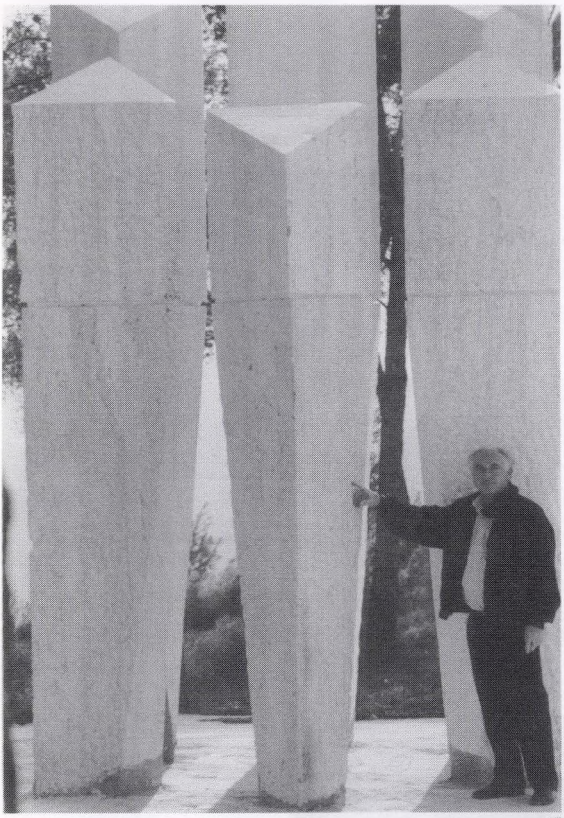

בכרכים הקודמים של ספרנו זה כתבנו על אברהם שני, שהוריו יוצאי הרצה.

תת–אלוף (מיל.) שני חושף עצמו עכשיו בעיסוק שלא כל–כך משוייך לאדם העוסק כל חייו בענייני צבא, בהיותו קצין בכיר. הוא גילה בעצמו כשרונות אמנותיים ובזמנו הפנוי הוא מצייר להנאתו.

הנה כמה תמונות, פרי מכחולו של הצייר–הגנרל, מתוך עשרות תמונות המוצגות בביתו ובבתיהם של ילדיו

נער יהודי שחזר מן השואה

התוקע בשופר

מן יצירות של אברהם שני

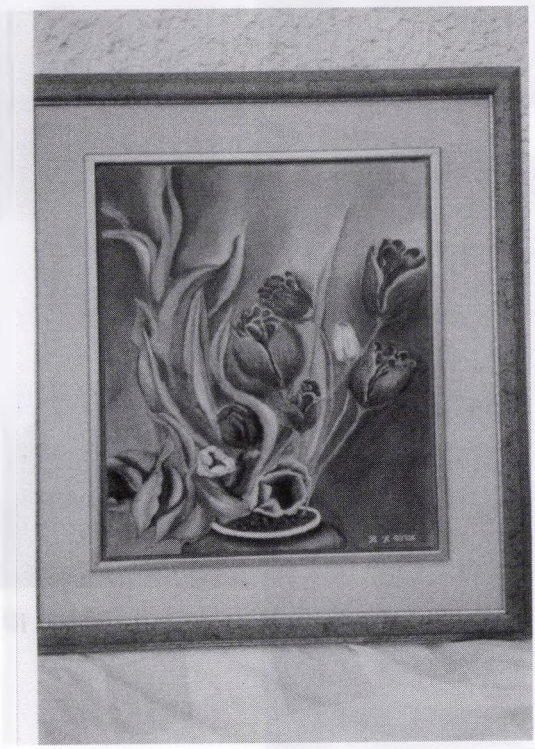

פרופ' מרצ'ל גוטמן

אבי, אייזיק (איסאק) גוטמן ז"ל

אייזיק גוטמן ז"ל

אבי, אייזיק גוטמן ז"ל – Aizic (Isac) Gutman נולד בהרצה, ב–5.5.1899, להוריו זיידה משה ואסתר אפרליי – Aperlei. היו לו שני אחים – אוזיאס ומאקס, וארבע אחיות: פרלה, זלדה, חנה וקלרה.

בשל המצב הכלכלי הקשה בבית (סבא עבד כשכיר במאפיה וסבתא היתה עקרת–בית), עזבו חלק מהילדים את הבית בגיל צעיר ויצאו לעבוד לפרנסת המשפחה. אבי, שהיה בגיל 11 עבר לדורוהוי (בשנת 1910) ועבד בחנות מכולת. אחר–כך עבר ליאסי, שם השתקע אחיו מאקס קודם–לכן. מאקס נהרג בפוגרום של יאסי, ברכבת המוות שהגיעה ל יאלומיצה–קאלאראש.

הדודה זלדה היגרה לארה"ב לפני מלחמת העולם השניה. הדודים אוזיאס וקלרה המשיכו לגור בהרצה. הדודה חנה נישאה ועברה לגור בנובה–סוליצה בבסרביה, ומשם גורשה לטרנסניסטריה. שניים מחמשת ילדיה של הדודה חנה ניספו בטרנסניסטריה.

אבי השתקע ביאסי ב–1914 ועבד כשכיר עד 1925. אותה שנה פתח מסעדה, שעם הזמן הפכה לאחת הידועות ביאסי. הודות למסעדתו זו הוא הכיר פקידי רשות חשובים (מהעיריה, המשטרה, שירותי הבטחון וכו'), ובאמצעותם עזר רבות לקהילה היהודית בעיר ואף סייע לנזקקים מבני העיר.

בשנת 1933 שינה אבי את שם משפחתו מ–אפרליי ל–גוטמן.

ב–1964 עלה אבי ארצה, עם אמי שרה ואחותי רבקה ובעלה, יוסף גולדשטיין – שניהם מרפאי שיניים, ו עם בנם יעקב גולדשטיין, כיום אחד הקרדיולוגים הידועים ביותר בחיפה.

ההורים גרו בנהריה. אבא נפטר בשנת 1985, בגיל 86.

מתוך 22 בני–דודים נשארנו בחיים שמונה, ביניהם ליה (לוצה) אברמוביץ', כיום בת 89. היא נולדה בהרצה. כיום גרה בתל–אביב.

מה בוער?
פרופ' מרצ'ל גוטמן
– חוקר ומומחה עולמי בתחום השפעת דלקים ותוספים על הפליטות ממנועי שריפה פנימית

אני, מרצ'ל (Marcel-Licǎ) גוטמן הנני בנו של אייזיק גוטמן ז"ל. נולדתי ביאסי, ב 1930. בתקופה 1940–1948 למדתי בתיכון. המשכתי באוניברסיטה וסיימתי תואר שני בהצטיינות – Magnum Cum Laudae (Diploma de Merit) בשנת 1953, והתואר השלישי ב–1970, במכון הפוליטכני ביאסי.

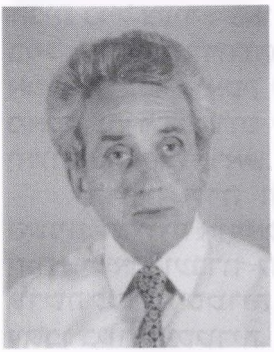

עליתי ארצה בשנת 1977 עם נסיון מעשי ואקדמי של 23 שנים בתחום של מכונות ומתקנים תרמו–אנרגטיים. מ–1979 הנני חבר סגל, חוקר בכיר ונספח בפקולטה להנדסת מכונות בטכניון בחיפה. לאור נסיוני הרב והמשך התפתחותי המקצועית בישראל, הקמתי בטכניון את המעבדה החדשה למנועי שריפה פנימית, מעבדה שנחשבת למתקדמת בתחומה בישראל. כן אני משתתף במחקרים מגוונים עבור גופים שונים בישראל: משרד התחבורה, משרד הבטחון, המשרד לאיכות הסביבה, משרד התשתיות הלאומיות, וזאת בנוסף לעיסוקי בהוראה וחינוך דור חדש של מהנדסי מכונות במסגרת הפקולטה להנדסת מכונות בטכניון. אני מלמד סטודנטים לתואר ראשון ומנחה עבודות של תואר שני (מגיסטר).

פירסמתי יותר מ–150 עבודות מחקר, ביניהן 29 בכינוסים בינלאומיים בארה"ב, יפן, איטליה, שווייץ, גרמניה, ישראל, רומניה, יוגוסלביה, הולנד צרפת ורוסיה.

תחומי מחקרי הם:

* זיהום האוויר של כלי רכב והאמצעים להפחתתו;
* השפעת תכונות דלקים, שמנים ותוספים על ביצועיהם של מנועי כלי רכב;
* שימוש בדלקים לא קונבנציונליים למנועי כלי רכב;
* שימוש בחומרים קראמיים למנועים;
* חיסכון באנרגיה.

בשנת 1971 קיבלתי תעודה ברומניה כיועץ מומחה בתחומים שונים של מכונות ומתקנים תרמו–אנרגטיים, ובישראל קיבלתי רשיון לבצע סקרים אנרגטיים למטרת חיסכון באנרגיה. (אני אחד מ–11 מומחים בתחום זה, בעלי תעודה במדינת ישראל).

אני חתן פרס של משרד החינוך ברומניה בשנים 1960 ו–1962 ותעודת עובד מצטיין ארצי בשנת 1995 בישראל.

אני משתתף בוועדות תקינה במכון התקנים ובוועדות ציבוריות בענייני דלקים ותוספים במסגרת מינהל הדלק. אני נחשב למומחה הטוב ביותר בישראל בתחום הפליטות מכלי רכב, השפעת דלקים ותוספים על ביצועי מנועים ואחד המומחים הטובים בארץ בתחום מנועי שריפה פנימית וחיסכון באנרגיה.

בטקס שהתקיים ב–14.10.1999 באוניברסיטה הטכנית ע"ש Gh. Asachi ביאסי קיבלתי תעודה של חבר–כבוד של סנאט האוניברסיטה ומדליה.

בנאומו בטקס ציין הרקטור כי המדליה והדיפלומה ניתנות לי בעבור 23 שנות פעילותי כחבר סגל האניברסיטה וגם על השגי בתחום המחקר בישראל.

רעייתי אוטיליה היתה טכנולוגית מזון ומנהלת אבטחת איכות במפעל "אסם" ביוקנעם. היא נחשבה לאחת הטובות בתחומה בקונצרן.

בתנו אמה סיימה את הפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל-אביב ומתחילה התמחות במחלקת העור בביה"ח רמב"ם בחיפה. היא נשואה לשרון יסקי, מהנדס.

רנה איזנשטיין

אמי – לאה (לוצה) אברמוביץ'

פעילה ציונית ותיקה

אמי, לאה (לוצה) אברמוביץ' (לבית קונס מהרצה) היתה פעילה בתנועה הציונית בהרצה מגיל 14 ועד 21, כשהתחתנה ועזבה את הרצה. היא וחבריה אספו כסף מהיהודים במטרה לקנות אדמות בארץ-ישראל, באמצאות הקרן הקיימת. עקב פעולתה המוצלחת, היא קיבלה מברוק "מזל טוב" מהקרן הקיימת לישראל, בשפה העברית, בשנת 1932.

לאחר מלחמת העולם השניה המשיכה אמי להיות פעילה בתנועה הציונית ביאסי. היא היתה מזכירה של תא נשים ועיקר פעילותן היתה לשכנע את היהודים לעלות לארץ, וכן הן דאגו לכל הצרכים, כולל אוכל ובגדים לקבוצות צעירים שהמתינו בתחנות ההכשרה, לעלות לארץ.

כילדה התלוויתי אליה ונכחתי בפעילותה זאת, עד 1948, כאשר כל הארגונים הציוניים בוטלו בפקודת השלטונות והם ירדו למחתרת.

שלום פיטרו

גילוי: אנה פאוקר – ילידת הרצה (?)

בספריה של אוניברסיטת בר-אילן מצאתי ספר שיצא לאור בגרמניה, ובו מצויין באחת מהערות השוליים, כי המנהיגה הקומוניסטית הרומניה (היהודיה) **אנה פאוקר** נולדה בעיירה הרצה. אני מצרף צילום של העמוד שבו מופיע מידע זה.

ידוע לי כי באנציקלופדיה יודאיקה כתוב שהיא נולדה בבוקרשט.

מצד שני, מצאתי בספר ברומנית, שאנה פאוקר נולדה בשנת 1893 בישוב Codeşti שבמחוז Vaslui ראה: A. M. Stoenescu, Armata, Mareşalul si Evreii, Bucureşti, 1998, p. 312. לצערי, הוא אינו מציין על מה הוא מסתמך בקביעתו זו. יתכן שעל ספרו של מריוס מירקו על אנה פאוקר, כי ברשימה הביבליוגרפית, סטואנסקו מציין את ספרו של מירקו.

המקור של הקטע האמור מופיע בספר הבא: Nathan Simon, ... auf allen Vieren werdet ihr hinauskrichen! Ein Zeugenbericht aus dem KZ Wapniarka, Berlin, 1994, p. 107.

פירושה של כותרת הספר הוא: "על ארבה תצאו מכאן!". אלה הדברים שאמר להם מפקד מחנה הריכוז, בבואם לשם.

זו עדותו בכתב של מר **נתן סימון**, מן העיר יאסי, שהיה אסיר באותו בית-סוהר עם אנה פאוקר ועם מנהיגים קומוניסטים אחרים, בזמן המלחמה. לאחר מכן היא גורשה לרוסיה ואילו נתן סימון גורש למחנה ופניארקה בטרנסניסטריה, עם אסירים פוליטיים אחרים. הוא עצמו לא היה קומוניסט, אולם בלחץ עינויים הוכרח להודות בעובדה זאת ובשיתוף-פעולה עם הסובייטים.

מן הראוי להדגיש, כי נתן סימון מציין לטובה את פעילותו של מר מאיר סטולרו מדורוהוי, שפעל למען האסירים במחנה המוות ופניארקה, וגם את אופיו הלבבי. (שם, עמ' 74).

17 Anna Pauker: Rumänische Politikerin (KP), geb. 1897 (?) in Herta. Vater ukrainischer Rabbiner. Lehrerin. 1920 Mitglied der KP. 1933 führend am Eisenbahnerstreik beteiligt. 1936 zu 10 Jahren Gefängnis verurteilt, 1941 in die UdSSR entlassen. 1944 Rückkehr nach Rumänien, 1945 Mitglied der rumänischen Regierung. 1947 Außenministerin. Betrieb die Abdankung König Michaels, galt als „Stalins fähigster Statthalter". 1949 stellvertretende Ministerpräsidentin, im Mai 1952 ihrer Ämter enthoben.

להלן תרגומי לדברים שנכתבו על אנה פאוקר:

אנה פאוקר: פוליטיקאית רומנית (המפלגה הקומוניסטית), נולדה ב-1897 (?) בהרצה. אביה היה רב מאוקראינה. היא היתה מורה. משנת 1920 חברה במפלגה הקומוניסטית. בשנת 1933 היא הנהיגה שביתת עובדי רכבת. בשנת 1936 נגזרו עליה 10 שנות מאסר, ובשנת 1944 שוחררה לברית המועצות. בשנת 1944 היא חזרה לרומניה, ובשנת 1945 חברה בממשלת רומניה. בשנת 1947 שרת החוץ. היא יזמה את התפטרותו של המלך מיכאי הראשון ונחשבה כנציגה הטובה ביותר של סטאלין. בשנת 1949 היתה ממלא-מקומו של ראש הממשלה. ב-1952 שוחררה מתפקידיה.

תוכן העניינים

חמשת הכרכים של "דורוהוי והסביבה" – **שלמה דוד** – 5
אנדרטה יפה – **מרדכי קרפט** – 7
יער קדושי דורוהוי – 8
הצדעה לצוות ההיגוי וההקמה – 9
יער דורוהוי – הנצחה לקהילה מפוארת – **יגאל ירדני** – 11
פרויקט יער קדושי דורוהוי והסביבה – 14
ברכות לתורמים – 15
מי שברך לצוות ההיגוי – 17
האנדרטה שלנו בחיפה – 19
אנדרטה בבאר–שבע – 20
כלת חידון התנ"ך העולמי היא בת ליוצאי דורוהוי – **דני בלר** – 21

דורוהוי

ליקוטים משו"ת של גאוני רומניה – **ש"ר לבנקרון** – 23
מצב הקהילות היהודיות בדורוהוי ובעיירות המחוז – 35
גלריה של צדיקי עולם – הרב **אפרים גוטמן** – 38
מגילת היוחסין של משפחתי – **אברהם לוברבאום** – 39
דגם בית–הכנסת "בית שלמה" – 43
שעה על דורוהוי ב"קול ישראל" 45
משפחת וסרמן – 46
ערב לזכרו של יצחק (איגו) זומר ז"ל – 51
במקום נר–נשמה – הרב **דב שמרלר** – 53
נשיאת חן בצבא – 54
שירים לסבתא – שרה פרדס (דוד) – 55
לזכרו של יצחק משולם ז"ל – 56
לזכרו של ידיד יקר – יעקב בלן ז"ל – 57
ר' יחיאל שרף זצ"ל – 58
ספרו של יעקב קליין – 59
יעקב קליין – חלוץ מן הימים ההם – **שלמה דוד** – 60
ספר "דורוהוי" הוגש לוועדת פרס "רודיך" – 62
תולדות משפחת ודררו – 64
עיר האהבות הראשונות – **מוטקה לבנון** – 67
לזכר חיים (קרול) סגולי – 71
אייזיק שכטר – דוור שהוא שם–דבר – 74
תרומות לקרן היסוד – 83
סבי, דניאל ברגר ז"ל – **יונה ברקאי** – 84

שתי אחיות – **יהודה גור–אריה** – 89
"ריח אורנים" – קובץ סיפורים של יהודה גור–אריה – 91
דגל בית"ר דורוהוי הועבר למוזיאון ז'בוטינסקי – 93
מעפילים מדורוהוי על האוניה "סטרומה" – 95
בתי–ספר יהודיים בדורוהוי והסביבה בתחילת המאה ה–20 –
ד"ר **ליביו רוטמן** – 96
גן–העדן של ילדותנו – ד"ר **וילהלם א. ביטרמן** – 97
לזכרו של סבא אברהם בלנרו ז"ל – 99
הצאצאים של רבקה כהן וליאון סרטיאן – 100
הרשקו סאקולץ – 101
אנשים עם לב טוב – **שיינדלה לייבה** – 102
לוצי פרלה מרציפרו ז"ל – 103
השחקנית ג'ני קסלר – יקירת אירגוננו – 104
זעקת–הנצחה – **שושנה בן–אהרן** – 105
להפר את השתיקה – **שושנה בן–אהרן** – 106
לספר ולא לשכוח – **סטנלי לוזנן** – 107
קול זעקה מפי בני הדור השני לניצולי שואה – **פיני להב** – 108
מגדות הפרוט למכתש שבנגב – **צבי מואיז** – 109
רשימת יהודי דורוהוי והסביבה שגורשו למחנה ואפניארקה – 110
ביקור שורשים בדורוהוי – 111
אילן יוחסין של צבי יוסף – 112
בין שיבה לזיקנה – במלאות 85 ליחזקאל פרדרו – **א. לורברבאום** – 114
"פריט נדיר לאספנים" – סבא הוצו בן 85 – 115
עבודת–גמר בבגרות על תולדות יהודי דורוהוי והמחוז – 116
ראיון עם סטליאן לוזניאנו – **ענת וינריב** – 117
הצוענים של ימי ילדותי – **מרדכי נחמיה** – 118
מי שברך – למרסל כהן – 121
"על סף האבדון" – ספר חדש של מניה הרמן – **יורם מארק–רייך** – 122
ציורים של מניה הרמן – 125
חגיגת הבר–מצווה שלי נהפכה ליום אבל – **יוסף סקג'יו** – 127
עליה מוצלחת – **ישראל (טולי) אברהם** – 130
לזכר משפחת בוכבינדר – 131
דורוהוי – ממבט של צבר – 132
אוטוביוגרפיה קצרה – **דב הר–ציון** – 135
נולדתי לתוך המלחמה – **חנה ברקו** – 137
לתוך התופת נולדה – מחזה קצר – **מלכה אוסטפלד** – 138
בית התמחוי לזכרה של הרבנית ברכה לופוביץ מדורוהוי – **מרב שרי** – 140
"ובחרת בחיים" – הגדת יום השואה – **רחל מנדולה** – 141
חיפוש קרובים – **הוארד וייסמן** – 142
מקור נאמן – **אברהם י. סלמון** – 143
מפעל מיוחד במינו – **ג. מוסארי** – 144
יופי של ספר – **מרים וולפסטל (ספיר)** – 144
מכתב אל רוני מילוא – **שלמה דוד** – 145

דאראבאן

יפה וזאב יוקליה – 148
מבור המוות – לארץ החיים – יומנו של **וולוולה** – 151
יצירות פיסול וציור של **יפה יוקליה** – 162
צבי ברבירו – לצבי ולכבוד – 165
אריה ברבירו – איש דאראבאן לנצח – 177
הסבים שלי – יצחק וציפורה ברבירו ז"ל – **נועה ברבירו** – 185
פישל לדרמן מספר על גירוש יהודי דאראבאן – 188
ראיון עם סמי-שמואל בריל – **ענת וינריב** – 189
רשמי מסע ונוסטלגיה מדאראבאן – **חיים ברץ** – 190
סיפור – עדות – **מרדכי קרפט** – 195
תולדות משפחתי בעיירה – **שלום פיטרו** – 204
התנועה הציונית בדאראבאן – 206
אליהו טורקלטאוב – **מזקני השבט** – 207
חזרתי אל הבאר שממנה שתיתי בילדותי – **רחל (קלרה) גורביץ'** – 208
בסימן הנחמה – נחמה וחיים נחמני (נחמיה) – **שלמה דוד** – 211
ד"ר צחי נחמני – מפקד טנק שהיה לרופא שיניים – 215
הרב שמואל אריה בוטנרו ז"ל – 217
ר' מנדל ברץ – **חיים ברץ** – 218
מקהלת "כל נדרי" בגטו מוגילב – **חיים ברץ** – 223
הגירוש מדאראבאן וגזל יהודיה – **חיים ברץ** – 226
ללמד בני יהודה קשת – **חיים ברץ** – 229
אמי רחל כרמלי – **אברהם (אברשה) כרמלי** – 232
מדאראבאן לשובל – **חוה רון** – 234
מדאראבאן עד מושב אמונים – **קרולינה טרנוס (אברמוביץ')** – 236
דודי טיראן ז"ל – 237

מיכאילן

הרב יצחק מאיר מרילוס זצ"ל – **שלמה דוד** – 239
מיכאילן כיום – צילומים – 246
מורים ותלמידים בבי"ס היהודי בשנים 34–1933 – **סוניה ריזל (וסרמן)** – 248
חשיבות ההשכלה אצל מרדכי סטרליסקר – **לוסיאן-זאב הרשקוביץ** – 251
מנחמן עד נחמן – **נחמן ברנשטיין** – 255
יוסף זוננרייך ז"ל – 257
אילן היוחסין של פרופ' מיכאל (מיקי) אבירם – 261
פיס לשלום – **ז'אן בלום** – 262
הרמן רחמוט ז"ל – 263
העבר לא נשכח – **אפרים (פרדי) חייקיס** – 264
מיכאל לבל – טיפול שורש וזכרונות שורשים – 265

סאוון

דמויות מסאוון של פעם – 267
עיירתי הקטנה סאוון – **סרג'יו (זאב) לייבוביץ** – 268
בני סאוון בארץ – 273
מפגש של יוצאי סאוון – 274
יוצאי סאוון וכתובתיהם – 275
"יומן חיים" של יוסף יחיאל – 276
משפחת דינס – רחוק אבל קרוב – **זיו דינס** – 283
סאוון עיירתי – **דוד נתן** – 286
בחזרה מהגיהנום – **אירית צחייק** – 289
עיירת ילדותי (שיר) – **שמואל כהן** – 291
עיירה עצובה – **דוד שעיוביץ'** – 292

רדאוץ–פרוט

הנצחה ראויה – **ישראל באומן** – 295
לאורך השורשים – **אליעזר בן–עמי** – 296
שושנה בן–אהרן (אידלמן) – דמות נערצת – **שלמה דוד** – 303
הכפר חאוורנה ויהודיו – 304
תשליל מלפני 70 שנה – **אברהם מאירוביץ** – 305
משה קוטר ז"ל – 306

הרצה

אילן היוחסין של הרב יואל דודזון זצ"ל מהרצה – 307
שירת חייה של חלוצה – עליזה קייש – **שרה שמש** – 308
אמא ענקית, סבתא אדירה – **שרה** – 310
הגנרל אברהם שני – מצייד – 311
אבי – אייזיק (איסאק) גוטמן ז"ל – פרופ' **מרצ'ל גוטמן** – 313
מה בוער? – פרופ' מרצ'ל גוטמן – 314
אמי לאה (לוצה) אברמוביץ' – **רנה אייזנשטיין** – 315
גילוי: אנה פאוקר – ילידת הרצה (?) – **שלום פיטרו** – 316

תוכן העיינים – 317

Săveni
Figures from the past in Săveni – 267
My little town – Săveni – **Sergiu Zeev Leibovici** – 268
Săveni's sons in the Holy Land – **273**
A gathering of the Săveni's offspring – 274
A list of people originating from Săveni and their addresses – 275
The "vital diary" of Yoseph Yechiel – 276
The Dines family – out of sight but very much in the mind – **Ziv Dines** – 283
Săveni – my little home-town – **David Natan** – 286
The return from hell – **Yirit Zchayek** – 289
My childhood town (a poem) – **Shmuel Cohen** – 291
A sad town – **David Shaiovitz** – 292

Rădăuţi-Prut
A well deserved commemoration – **Israel Bauman** – 295
Tracing one's roots – **Eliezer Ben-Amy** – 296
Shoshana Ben-Aharon – an honored figure – **Shlomo David** – 303
The little country town Havârna and its Jews – 304
A negative from 70 years ago – **Avraham Meirovitz** – 305
Moshe Cotter (RIP) – 306

Herţa
The genealogical tree of Rabbi Yoel Davidsohn of Blessed Memory, of Herţa – 307
A pioneer's song of life – Aliza Keish – **Sara Shemes** – 308
A great mother – a colossal grandmother – **Sara** – 310
General Avraham Meyir – the artist – 311
My father – Aizik (Isaak) Gutman (RIP) – Prof. **Marcel Gutman** – 313
In flames – Prof. **Marcel Gutman** – 314
My mother Lea (Luţa) Abramovici – **Rina Eizenstein** – 315
A discovery – Ana Pauker – of Hertzan origins (?) – **Shalom Pitaru** – 316

Table of contents – 317

Darabani
Yaffa and Zeev Iuclea – 148
From death's pits to life's bosom – the diary of **Velvele** – 151
The sculptures and paintings created by **Yaffa Iuclea** – 162
In gratitude for Zvi Barbiro – 165
Aryeh Barbiro – forever Darabani – 177
My grandparents – Itzchak and Zipora Barbiro (RIP)
– **Noa Barbiro** – 185
Fishel Lederman tells about the expulsion of the Jews of Darabani – 188
An interview with Sammy – Samuel Brill – **Anat Weinrib** – 189
Notes of a journey into nostalgia – **Hayim Baratz** – 190
A tale bearing witness – **Mordechai Kraft** – 195
My family's saga in the *shteitl* – **Shalom Pitaru** – 204
The Jewish Movement in Darabani – 206
Elyahu Turkeltaub of the "tribe's" eldest members – 207
I came back to the well I drank from in my childhood
– **Rachel (Clara) Gurevici** – 208
Consolation – Nehama and Hayim Nahmani (Nehemia) – **Shlomo David** – 211
Dr. Zahi Nahmani – A tank commandeer – formerly a dentist – 215
Rabbi Shmuel Aryeh Butenaru (RIP) – 217
Rabbi Mendel Baratz – **Hayim Baratz** – 218
The "Kol Nidrei" choir of Moghilev Ghetto – **Hayim Baratz** – 223
Teaching Yehuda's children –226
The expulsion and the massacre of the Jews of Darabani – **Hayim Baratz** –229
My mother, Rachel Carmeli – **Avraham (Abrasha) Carmeli** – 232
From Darabani to Kibbutz Shuval – **Chana Ron** – 234
From Darabani to the Emunim Settlement
– **Carolina Ternus (Abramovici)** – 236
Duddi Tiran (RIP) – 237

Mihăileni
Rabbi Itzchak Meir Merillus of blessed memory – **Shlomo David** – 239
Mihăileni today – photographs – 246
Teachers and pupils of the Jewish school between 1933–34
– **Sonia Reizel (Vasserman)** – 248
The importance of education according to Mordechai Strelisker
– **Lucian Zeev Herşcovici** – 251
From Nachman to Nachman – **Nachman Bernstein** – 255
Yosef Sonreich (RIP) – 257
The genealogical tree of Prof. Michael (Micky) Aviram – 261
Give peace a hand – **Jean Blum** – 262
Herman Rachmut (RIP) – 263
The past is not forgotten – **Ephrayim (Freddy) Heykis** – 264
Michael Lebel – searching for one's roots and... the root canal – 265

"The Pine Trees Fragrance" a collection of short stories
– **Yehuda Gur Aryeh** – 91
The "Beitar Dorohoi" banner – presented to the Jabotinski Museum – 93
Lost aboard Struma – 95
Jewish schools in Dorohoi and the surrounding area at the beginning of the 20th Century – **Dr. Liviu Rotman** – 96
The Garden of Eden of our Childhood – **Dr. Wilhelm A. Bitman** – 97
Remembering Grandpa Blanaru (RIP) – 99
The descendants of Rebbeca Cohen and the Saratean family – 100
Herşcu Săculeţ – 101
Warm-hearted people – **Scheindale Leiba** – 102
Lucy Perla Martziparu (RIP) – 103
The actress Jenny Kessler – a cherished member of our Organization – 104
In memoriam – **Shoshana Ben-Aharon** – 105
Breaking the silence – **Shoshana Ben-Aharon** – 106
To tell and to remember – **Stanley Loznen** – 107
A plea from the second generation to Holocaust survivors – **Pini Lahav** – 108
From Prut's banks to Negev's chasms – **Zvi Moiz** – 109
A list of Jews from Dorohoi and the surrounding area who were deported to the Vapniarca concentration camp – 110
Searching for the roots in Dorohoi – a visit – 111
The genealogical tree of the Zvi Josef family – 112
Honoring thy elders – on the 85th birthday of Yehezkel Feredaru
– **A. Loverbaum** – 114
"A collectors' item" – Grandpa Utzu at 85 – 115
A graduation paper on the history of the Jewry of Dorohoi and its surroundings – 116
An interview with Stelian Loznean – **Anat Weinrib** – 117
The gipsies of my childhood – **Mordechai Nehemia** – 118
Blessed be the one – for Marcel Cohen – 121
"On the verge of the abyss" – a new book by Mania Herman
– **Yoram Mark-Reich** – 122
Mania Herman's paintings – 125
My Bar-Mitzvah celebration day turned into a day of mourning
– **Yossel Sacagiu** – 127
A successful "Alyiah" – **Israel (Tuli) Avraham** – 130
Remembering the Buchbinder family – 131
Dorohoi through the eyes of a Sabra – 132
A short autobiography – **Dov Har-Zion** – 135
I was born into the war – **Hanna Bercu** – 137
Born amidst atrocities – a short play – **Malca Ostfield** – 138
Charity begins at home – a Soup Kitchen in memory of Rebbitzen Bracha Lupovitz of Dorohoi – **Meirav Seri** – 140
"And you have chosen life" a tale of the Holocaust – **Rachel Mendola** – 141
Searching for one's relatives – **Howard Weissman** – 142
A reliable source – **Avraham I. Salmon** – 143
An original enterprize – **G. Moseri** – 144
A wonderful book – **Myriam Wolfstahl (Sapir)** – 144
A letter to Ronnie Millo – **Shlomo David** – 145

The Book of Dorohoi – volume V

TABLE OF CONTENTS - Hebrew Section

The five volumes of "Dorohoi and its Surroundings" –
Shlomo David – 5
An impressive monument – **Mordechai Kraft** – 7
A forest dedicated to the memory of the martyrs of Dorohoi – 8
In praise of the Steering Committee – 9
The Dorohoi forest – in commemoration of a prodigious community – **Yigal Yardeni** – 11
The Dorohoi Martyrs' Forest – an enterprize – 14
Our blessing to the donors – 15
And blessed be the Steering Committee – 17
Our monument in Haifa – 19
A monument in Beer-Sheva – 20
The winner of the international Old Testament Contest – the daughter of descendants from Dorohoi – **Danny Blair**

Dorohoi
Excerpts from "Responsae" – the book of questions and answers of the Wise Rabbis of Rumania – **S.R. Levenkron** – 23
The situation of the Jewish Communities of Dorohoi and the other towns of the county – 35
A panoply of the righteous – Rabbi **Ephrayim Gutman** – 38
The genealogical tree of my family – **Avraham Loverbaum** – 39
A maquette of the "Beth Shlomo" synagogue – 43
An hour about Dorohoi at "Kol Israel" – 45
The Wasserman family – 46
An evening in memory of Itzchak (Yigo) Zomer (R.I.P.) – 51
In place of a commemorating candle – **Rabbi Dov Schmerler** – 53
A charming officer in the Army – 54
Songs for Grandma – **Sara Pardes (David)** – 55
In memory of Itzhak Meshulam (RIP) – 56
Remembering a dear friend – Yaakov Balan (RIP) – 57
Rabbi Yechiel Sharf of blessed memory – 58
Yaakov Klein's book – 59
Yaakov Klein – a pioneer of the old days – **Shlomo David** – 60
The Book of Dorohoi submitted to the "Rudich" Award committee – 62
The Vadraru family – a saga – 64
A town of first loves – **Motke Levanon** – 67
In memory of Hayim (Carol) Seguly – 71
Isaac Shechter – a postman with destination – 74
Donations for Keren Hayessod – 83
My grandfather, Daniel Berger (RIP) – **Yona Barkai** – 84
Two sisters – **Yehuda Gur Aryeh** – 89

HERŢA

The tragic destiny of the Hertan Jews
(excerpts) – **Eng. Marcu Rozen** – 433
Lea Abramovici – a short biography – 436
"The Shadow" a novel by Eusebiu Camilar – review by **Dr. Nelu Carmeli** – 438
Three old photographs and an essential rectification
– **Fania (Fifi) Bar (born Zontag)** – 441
Hertans sought after by their relatives in the USA – 443
Long ago at Orofteanca – a poem by **Dr. Benedict Solomon** – 444
A banned author: Ronetti–Roman – **S. Pitaru** – 445
A centennial – B. Fundoianu, ("Youth") – **Eugen Iacob** – 446
Brethren in death and suffering with the Jews of Herţa
– **Eng. Liviu Bertiş** – 449
Some of them were judged and punished for their crimes
– research by **Shalom Pitaru**

TABLE OF CONTENTS – 457

On the publication of the 4th volume – **Miriam Leib** – 317
Thoughts about Shlomo David – **Evelin Fonea** – 318
Generations of Judaism and Zionism – **Paul Schweiger** – 320

DARABANI
The Jews of Darabani (a fragment of "The Jews of Rumania 1866–1919" by **Prof. Dr. Carol Iancu** – Montpelier – 323
Zvi Barbiro – a modern builder – 324
"A Rumanian in Israel" **by Zvi Barbiro and Corneliu Filip** – 329
Families originating from Darabani sought by relatives abroad – 331
Velvală's journal – **Iuclea Zeev** – 332
Sad memories – **Av. Israel Altaraş** – 339
"Der Darabaner" (excerpt from the novel) – **Avraham Feller** – 341
A pious thought for Leib Blumenthal – **David Shlomo** – 345
The Holocaust as a horror movie – **Zelda Geambaşu** – 346
Relatives seeking relatives: in search of the descendants of Kalman Kalmanovici – 348

MIHĂILENI
The Jewish Community of Mihăileni – **Univ. Lect. Eng. Dan Regenstrif** – 351
In memoriam Rabbi Itzchak Meyer Marilus – **Gheona Alterescu** – 353
Jean Blum – Patriarch of the tribe – 356
A letter from Baltimore – 358
Mathiew B. Cowan – 360
Dr. Zisu Lebel – a sentimental Jew – 361
From Dr. Lebel Zisu family photo album – 375
The flowers were her life (drawings from Sophia's Cohen album) – 389
Gala Galaction about the poet Iacob Groper (excerpts) – **Evelin Fonea** – 390
"The silent town" – **Raşela Negru** – 391
Octav Guţic departed this world – **Shlomo David** – 393
The legend of Mihăileni – **Elena and Octav Guţic** – 393

SĂVENI
Săveni – recollections and reconstructions – **Av. Manes Leib** – 399
Ihiel Leib, our friend from Canada – **Shlomo David** – 406
Săveni, a town of Jewish tradition – **Eng. Hanan Wasserman** – 407
Figures of the little town of long ago – **Herman Zisman** – 408
In memoriam Luci Peritz – **Frida Schönfeld** – 412
The saga of my family – **Frida Cojocaru Schönfeld** – 416
A family *Sefer Tora* – 423
Arthur, my friend – **Dr. Benedict Solomon** – 424
Herman Calacuda – 425
Simha Leib, a modest but invaluable man – **Herman Zisman** – 425
Fani and Aizic Spund's descendands – **Herman Zisman** – 426
Bar Mitzva in Săveni – **G. Bruchmaier** – 427

RĂDĂUŢI – PRUT
The Jewish Community of Rădăuţi–Prut: Constitutive decree 1947–1948 – 429
Life in the "shteitl" – **I. Kara** – 431

After a year: Max Fonea is not with us – **D. S.** – 264
Jewish pearls – from the monograph dedicated to the centennial of the "Grigore Ghica" high-school (1979) – 247
The Schor family – **Mary Frimet** – 248
Our man – Iehuda Manor – **Eli (Iuliu) Bretter** – 249
A message from Brazil – **Iancu Solomon Ciubotaru** – 252
Zeev (Lupu) Lazarovici – another octogenarian! – **D.S.** – 253
Family letters – **Victor Nămolaru** – 254
Herşcu Săculeţ 1893 – 1957 – **Nathan Săculeţ** – 255
One evening in Haifa – **Carol Isac** – 257
A city of shadows – **Dr. Doriana Klein** – 257
Wine and oranges – **Dr. Doriana Klein** – 259
In memoriam Phoebus Davidsohn – **Dr. Madeleine Davidsohn** – 260
We all have our memories – **Dr. Madeleine Davidsohn** – 261
Our Dorohoi – my hometown – **Dr. Madeleine Davidsohn** – 263
Recollections... **Dr. Madeleine Davidsohn** – 266
Iacob Haller – *Iahrzeit* – 267
Honor thy father – **Moshe Blănaru** – 268
Remembering Laura Coţuşteanu-Bruchmaier – 270
Wishes from overseas – **S. Moscovici-Karmos** – 271
Shall we meet again – in Dorohoi – 272
Iosef Haimovici – a nostalgic painter – 275
The rare flower of gratitude – **Dr. Otto Bacalu** – 277
Additions to the family tree: Iancovici, Cuşmaru, Rosenblat – 179
A short biography – **Herman and Feiga Dascălu** – 280
Ion Călugăru and his generation of avangardists –**Iancu Isidor** – 282
An E-mail from Ziv – **Polly Craighill – U.S.A.** – 287
Polly Craighill of U.S.A. and young Ziv Dines – pen-pals! – 290
A golden wedding anniversary as in fairy-tales – 294
In memoriam Feder Lupu – **D. Feder** – 295
Mementoes of our lives – **Dr. Beno Hoişie** – 297
Remembering Meir Horodniceanu – 299
The only survivor of the family – **Croitorul Şil-Zamvel** – 300
The Gott permanence – **Iulia Deleanu** –302
Iehezkel (Hoţu) Feredaru – the spiritual leader of the tribe of Dorohoi – **Adolf and Rahel Abramovici** – 304
My chidhood home – a short confession – **Şufaru Iancu** – 306
The passing away of an actor – **Daniela Godric-Baron** – 307
The Yiddish Theater loses a great actor – Samy Godric, RIP – **Carol Feldman** – 309
Words of praise for the publication of the 4th volume – Generations of Dorohoians – **Paul Leibovici** – 310
Dorohoi (Săveni – Mihăileni – Herţa – Rădăuţi Prut) the 4th volume – **M. Rafael** – 311
Generations of Judaism and Zionism – **Evelin Fonea** – 312
Life in Dorohoi – **Carol Isac** – 313
Volume number 4! – **Herman Zisman** – 313
A letter – **Oscar Braun** – 315
The 4th volume – **Dr. Ozias Rabinovici** – 316

Descendants of Rebecca Cohen and Leon Seretean – 150
A festivity dedicated to the Encyclopaedia of the Jews of Dorohoi
– **Uly Vălureanu** – 152
Dorohoi – Haifa – Tel Aviv – **Bitti Carra** – 153
A letter from Dorohoi accompanying a present:
a small scale model of the 1874 Synagogue – 155
A Dorohoian accomplishment: The small scale model of the
"Beith Shlomo" synagogue in Israel – **Nando Mario Varga** – 156
The maquette of the Dorohoi synagogue at "Beith Iacov Iosef
– Reb Zwi Gutman" synagogue of Tel Aviv – 157
Haifa commemorates the Holocaust victims of Dorohoi – **David Shlomo** – 158
Appalling statistics – **Sonia Palty** – 159
Requiem for the Jewish martyrs of Dorohoi – 160
Remembering the Jews of Dorohoi massacred during the Holocaust – 161
Illustrations by **Mania Herman** – 163
My home–town – Dorohoi – **I. Voledi** – 164
The wanderers – **I. Voledi–Vardi** – 166
Vignettes – **Dr. Francisca Stoleru** – 170
Dorohoi doesn't forget its doctors – **Dr. Francisca Stoleru** – 176
Iacob Klein: a pioneer of long ago – **David Shlomo** – 179
Elias Meşulam – octogenarian! – **David Shlomo** – 183
The days of our lives – **Loti Hornic–Grinberg** – 184
Simon Hornic – a lifetime partner – **Loti Hornic–Grinberg** – 197
Decisions regarding changing some street names – 198
A newspaper of zionist orientation "Jewish actualities" –
Dorohoi – **Evelin Fonea** – 199
Larger than life – Bracha Maur at 85! – Nando Mario Varga – 204
A Dorohoian red link between two institutions of superior
education – **Shlomo David** – 207
Or Haim – a society, a gathering hall, a symbol – **David Shlomo** – 207
A message – **James B. Hecht, U.S.A.** – 209
The saga of a Dorohoian lady – **Ciobotaru Popescu Clarissa** – 210
Sandu, Clarissa's son, a candidate for the Nobel prize – 213
A page of history – material gathered and presented by **Evelin Fonea** – 218
Fraternity – Craiova extends its hospitality – **Fany Parnafes** – 222
Some 60 years ago – hours of bloodshed in Dorohoi
– **Eng. Pincu Kaiserman** – 224
A grandfather for eternity – A great "Zadik" of Dorohoi
– **Leon Rapaport** – 225
Three paintings by Dr. Shelly Grisaru – 234
... And other rememberings regarding to sports
– **Dentist Iosef–Ioju Haimovici** – 235
The sports life in Dorohoi – **Prof. Ilarion Mandache** – 239
Sandu Malcaş passed away... – 241
In memoriam – Sandu Malcaş – 242
Is old age burdensome? A chat with Dr. Shalom Levenkron of Dorohoian origins
– **Claudia Lobelsohn** – 243
The late Max Fonea – **Acad. Nicolae Cajal** – 245
Respiration – a poem by **Evelin Fonea** – 246

The Book of Dorohoi – volume 5
Table of Contents - Rumanian Section

The first of the last pages
On the publication of the fifth volume – **David Shlomo** – 5
A foreword by the Editor – **Sonia Palty** – 6
A warm thought in memory of a dear friend – **David Shlomo** – 7
Verba volant, scripta manent – **Nathan Kraft** – 8
The forest of the people of Dorohoi – **David Shlomo** – 11
Homage – 13

DOROHOI
A brief chronicle of the Jews of the district of Dorohoi – **Gherasim Alecu** – 15
The Hebrew School: the origins of the Jewish schooling in Dorohoi
– **Prof. Mandache Dorina, Prof. Mandache Ilarion** – 19
Mihai Bezerghianu (Broscăuţi – Dorohoi) – **David Shlomo** – 23
From the archives – 24
Searching old files – 26
Entries in an registry (vital statistics of Jews of Dorohoi in the 19th C)
– selected and analyzed by **Dr. Francisca Stoleru and A. Rosen** – 47
Deported to Transnistria – the historical truth – 54
Jews from Dorohoi welcomed by the Sephardic Community of Craiova
– **Dr. Leon M. Eskenazi** – 59
Again about sports activities in Dorohoi – **Izidor Iancu** – 67
A tale about some postcards – provided by **Shalom Pitaru** – 70
Decisions of the Rumanian Government's to bring the Holocaust
upon the Jews of Dorohoi – 70
A list of the Jews from the Dorohoi district sent to forced labor – 73
Factional structure of the tradesmen from the Dorohoi district,
at the beginning of the 20th century – **Dr. Avram Rosen** – 91
Marcu Rozen – biographical data – 103
Excerpts from the essay "The Jews of the Dorohoi District"
– **Eng. Marcu Rozen** – 106
The Dorohoi Jews participation in the 1916–1918 war
– **Eng. Marcu Rozen** – 125
And the death camp at Peciora – **Bety Petrescu-Şechter** – 129
On perusing some documents – **Dr. Francisca Stoleru** – 131
Jews of Dorohoi deported to Vapniarca – **I. Benditer** – 137
A strange incident – **Dr. Francisca Stoleru** – 142
A friendship of a lifetime – **Dr. Francisca Stoleru** – 143
A letter to the Rumanian Prime-Minister – 144
The massacre of the Jews of Dorohoi (on Mihai Pelin's study)
– **Av. Ady Carmy** – 146
The late Iancu Linsker – **David Shlomo** – 148
A whole family obliterated in a summer's afternoon... – **Ely Weiner** – 148

HERŢA

Destinul tragic al evreilor din ţinutul Herţa (fragment)
– **de Ing. Marcu Rozen** – 433
Lea Abramovici – Scurtă biografie – 436
"Negura" de Eusebiu Camilar (recenzie la roman) – **de Dr. Nelu Carmeli** – 438
Trei fotografii de odinioară şi o rectificare necesară
– **de Fania (Fifi) Bar (născută Zontag)** – 441
Rude caută Rude: Familii originare din Herţa căutate de familii din Statele Unite – 443
Am fost cândva la Orofteana (poezie) – **de Dr. Benedict Solomon** – 444
Un clasic interzis: Ronetti Roman – **de S. Pitaru** – 445
Centenar B. Fundoianu – Anii de tinereţe – **de Eugen Iacob** – 446
Împreună cu evreii din Herţa în vârtejul suferinţei şi al morţii
– **de Ing. Liviu Beriş** – 449
Unii criminali au fost judecaţi şi pedepsiţi – cercetare **de Shalom Pitaru** – 453

SUMAR – 457

La apariţia celui de-al 4-lea volum
– **de Miriam Leib** – 317
Gânduri despre Shlomo David – **de Evelin Fonea** – 318
Generaţii de iudaism şi sionism – **de Paul Schveiger** – 320

DARABANI
Evreii din Darabani (fragment din cartea "Evreii din România 1866–1919")
– **de Prof. Dr. Carol Iancu** – Montpellier – 323
Zvi Barbiro un ctitor contemporan – 324
"Un român prin Israel" – **de Zvi Barbiro şi Corneliu Filip** – 329
Familii originare din Darabani căutate de familii din străinătate – 331
Însemnările lui Velvală – **de Iuclea Zeev** – 332
Amintiri şi suferinţe – **de Av. Israel Altaraş** – 339
"Der Darabaner" (fragment de roman) – **de Avraham Feller** – 341
Un gând pios pentru Leib Blumenthal – **de David Shlomo** – 345
Holocaustul ca un film de groază – **de Zelda Geambaşu** – 346
Rude caută Rude: Se caută descendenţii lui Kalman Kalmanovici – 348

MIHĂILENI
Comunitatea evreilor din Mihăileni
– **de Conf. Univ. Ing. Dan Regenstreif** – 351
In Memoriam Rabbi Itzchak Meyer Marilus – **by Gheona Alterescu** – 353
Jean Blum – Un patriarh al tribului – 355
O scrisoare din Baltimore – 358
Matew B. Cowan – 360
Dr. Zisu Lebel – un evreu nostalgic – 361
Din albumul de fotografii al familiei doctorului Lebel Zisu – 375
Florile au fost viaţa ei. Din albumul de desene al Sophiei Cohen – 389
Gala Galaction despre poetul Iacob Groper (spicuiri) – **de Evelin Fonea** – 390
"Târgul liniştit" – **de Raşela Negru** – 391
S-a stins din viaţă Octav Guţic – **de Shlomo David** – 393
Legenda localităţii Mihăileni – **de Elena şi Octav Guţic** – 393

SĂVENI
Săveni – amintiri şi reconstituire – **de Av. Manes Leib** – 399
Ihiel Leib, prietenul nostru din Canada – **de Shlomo David** – 406
Săveni, orăşel cu tradiţie evreiască – **de Ing. Hanan Wasserman** – 407
Figuri din orăşelul Săveni de odinioară – **de Herman Zisman** – 408
În memoria Luciei Peritz – **de Frida Schönfeld** – 412
Epopeea familiei mele – **de Frida Cojocaru (Schönfeld)** – 416
Un Sefer Tora al familiei – 423
Prietenul meu Artur – **de Dr. Benedict Solomon** – 424
Herman Calacuda – 425
Simha Leib, un om simplu dar valoros – **de Herman Zisman** – 425
Descendenţii soţilor Fani şi Aizic Spund – **de Herman Zisman** – 426
Bar Mitzva la Săveni – **de G. Bruchmaier** – 427

RĂDĂUŢI – PRUT
Comunitatea evreilor din Rădăuţi-Prut: Act constitutiv 1947–1948 – 429
Din viaţa unui "şteitl" – **de I. Kara** – 431

Spicuiri "evreeşti" din monografia Centenarului liceului "Grigore Ghica" din Dorohoi (1979) – 247
Familia Schor – **de Mary Frimet** – 248
Omul nostru Iehuda Maor – **de Eli (Iuliu) Bretter** – 249
Un mesaj din Brazilia – **de Iancu Solomon Ciubotaru** – 252
Zeev (Lupu) Lazarovici – Încă un octogenar! – **de D.S.** – 253
Corespondenţă de familie – **de Victor Nămolaru** – 254
Herşcu Săculeţ 1893–1957 – **de Nathan Skolet** – 255
Într-o seară la Haifa – **de Carol Isac** – 256
Oraşul umbrelor – **de Dr. Doriana Klein** – 257
O sticlă de vin, un coş cu portocale... – **de Dr. Doriana Klein** – 259
Febus Davidzon z.l. – **de Dr. Madeleine Davidsohn** – 260
Avem cu toţii amintiri... – **de Dr. Madeleine Davidsohn** – 261
Dorohoiul nostru... orăşelul meu – **de Dr. Madeleine Davidsohn** – 263
Amintiri... amintiri... – **de Dr. Madeleine Davidsohn** – 266
Iacob Haller – Iahrzeit – 267
Omagiu unui tată – **de Moshe Blănaru** – 269
A murit Lora Coţuşteanu–Bruchmaier – 270
Urări din depărtări – **de S. Moscovici – Karmos** – 271
Hai să ne întâlnim sâmbătă seara la o cârciumioară din Dorohoi – **de S. Moscovici–Karmos** – 272
Iosef Haimovici – Un pictor nostalgic – 275
O floare rară a recunoştinţei – **de Dr. Otto Bacalu** – 277
Completări la arborele genealogic: Iancovici, Cuşmaru, Rosenblat – 179
O scurtă biografie – **de Herman şi Feiga Dascălu** – 280
Ion Călugăru şi generaţia sa de avangardişti – **de Iancu Isidor** – 282
An E–Mail from Ziv – **by Polly Craighill – U.S.A.** – 287
Corespondenţa dintre Polly Craighill din U.S.A. şi tânărul Ziv Dines – 290
O nuntă de aur ca–n poveşti – 294
Feder Lupu s–a stins – **de D. Feder** – 295
Crâmpeie din viaţa noastră – **de Dr. Beno Hoisie** – 297
Meir Horodniceanu z.l. – 299
Unicul supravieţuitor al familiei... – **de Croitorul Şil–Zamvel** – 300
Permanenţa Gott – **de Iulia Deleanu** – 302
Iehezkel (Hoţu) Feredaru – Un patriarh al obştei dorohoiene – **de Adolf şi Rahel Abramovici** – 304
Casa părintească – Scurtă mărturisire – **Şufaru Iancu** – 306
Moartea unui actor – **de Daniela Godric–Baron** – 307
Sami Godric z.l. – O pierdere a teatrului idiş – **de Carol Feldman** – 309
Aprecieri la apariţia volumului IV – Generaţiile dorohoiene – **de Paul Leibovici** – 310
Dorohoi (Săveni, – Mihăileni – Herţa –Rădăuţi Prut) Vol IV – **de M. Rafael** – 311
Generaţii de Iudaism şi Sionism – **de Evelin Fonea** – 312
Viaţa la Dorohoi – **de Carol Isac** – 313
Volumul 4! – **de Herman Zisman** – 313
Scrisoare – **de Oscar Braun** – 314
Un om – **de Negru Raşela** – 315
Al patrulea volum – **de Dr. Ozias Rabinovici** – 316

Dorohoi – Haifa – Tel Aviv – **de Bitti Cara** – 153
Scrisoare din Dorohoi însoţind un dar: Macheta Sinagogii construită în anul 1874 – 155
Un succes al dorohoienilor: Macheta sinagogii "Beith Shlomo" în Israel – **de Nando Mario Varga** – 156
Macheta sinagogii din Dorohoi la Sinagoga "Beit Iacov Iosef – Rav Zwi Gutman" din Tel Aviv – 157
La Haifa a avut loc comemorarea victimelor Holocaustului dorohoian – **de Shlomo David** – 158
Cifre care înfioară – **de Sonia Palty** – 159
Recviem pentru martirii evrei din Dorohoi – 160
Comemorarea dorohoienilor ucişi în Holocaust – 161
Ilustraţii – **de Mania Herman** – 163
Oraşul meu Dorohoi – **de I. Voledi** – 164
Drumeţii – **de I. Voledi–Vardi** – 166
Dorohoiul evreiesc şi dorohoienii – **de Lucian Zeev Herşcovici** – 168
Medalioane – **de Dr. Francisca Stoleru** – 170
Dorohoiul nu–şi uită medicii – **de Dr. Francisca Stoleru** – 176
Iacob Klein: "Haluţ"–ul de odinioară – **de David Shlomo** – 179
Elias Meşulam – octogenar – **de David Shlomo** – 183
Unele aspecte din viaţa noastră – **de Loti Hornic–Grinberg** – 184
Simon Hornic, tovarăşul meu de viaţă – **de Loti Hornic–Grinberg** – 197
Hotărâri privind schimbarea denumirii unor străzi – 198
Un ziar de orientare sionist "realitatea evreiască" – Dorohoi – **de Evelin Fonea** – 199
O viaţă de om – Braha Maur la 85 de ani – **de Nando Mario Varga** – 204
Un fir roşu dorohoian între două instituţii de învăţământ superior – consemnare **de Shlomo David** – 205
Or Haim – o societate, o sală de întruniri, un simbol – **de David Shlomo** – 207
A Message – **by James B. Hecht – U.S.A.** – 209
Epopeea unei dorohoience – **de Ciubotaru – Popescu Clarisa** – 210
Sandu, fiul Clarisei, în cursa pentru Premiul Nobel – 213
Dorohoi – după zece ani – **de Ing. Paul Cohen** – 215
O pagină de istorie – material cules şi prezentat **de Evelin Fonea** – 218
Solidaritate frăţească – Craiova ospitalieră – **de Fany Parnafes** – 222
Acum aproape 60 de ani, orele care au însângerat Dorohoiul – **de Ing. Pincu Kaiserman** – 224
Un bunic pentru eternitate – Un mare Ţadic al Dorohoiului – **de Leon Rapaport** – 225
Trei din picturile dr. Şeli Grisaru – 234
...Şi alte amintiri sportive – **de Dentist Iosef–Ioju Haimovici** – 235
Sportul Dorohoian – **de Prof. Ilarion Mandache** – 239
Sandu Malcaş nu mai este – 241
In Memoriam – Sandu Malcaş – 242
Este bătrâneţea o povară? Convorbire cu dr. Shalom Levenkorn, născut în Dorohoi – **de Claudia Löbelsohn** – 243
S–a stins Max Fonea – **de Acad. Nicolae Cajal** – 245
A trecut un an de când Miki Fonea nu mai e... – **de D.S.** – 246
Respiraţie – poezie – **de Evelin Fonea** – 246

Cartea Dorohoiului - volumul V

Prima din ultimele pagini.
Pe marginea apariţiei volumului 5 - **de David Slomo** - 5
Cuvântul editorului - **de Sonia Palty** - 6
Un gând cald în amintirea unui bun prieten - **de David Shlomo** - 7
Verba volant, scripta manent - **de Nathan D. Kraft** - 8
Pădurea dorohoienilor - **de David Shlomo** - 11
Pagina de Onoare - 13

DOROHOI
Scurt istoric despre evreii din judeţul Dorohoi - **de Gherasim Alecu** - 15
Şcoala israelită: Din începuturile învăţământului evreiesc la Dorohoi - **de prof. Mandache Dorina, prof. Mandache Ilarion** - 19
Mihai Bezerghianu (Broscăuţi - Dorohoi) - **de David Shlomo** - 23
Arhive - Documente - Arhive - 24
Răsfoind dosare vechi... - 26
Acte de stare civilă emise în sec XIX la Dorohoi - Triere şi analiză: **de Francisca Stoleru şi A. Rosen** - 47
Deportările în Transnistria - Adevărul istoric - 54
Evreii dorohoieni în istoricul comunităţii israelite Spaniole din Craiova - **de Dr. Leon M. Eskenazi** - 59
Şi iarăşi despre sportul dorohoian - **de Izidor Iancu**
Povestea unor cărţi poştale - culegere de **Shalom Pitaru** - 67
Holocaustul evreilor din Dorohoi datorită unor decizii ale Guvernului Român - 70
Document: Listă a evreilor din jud. Dorohoi trimişi la muncă obligatorie - 73
Structura ocupaţională, pe etnii, a meseriaşilor din jud. Dorohoi la începutul secolului 20 - **de Dr. Avram Rosen** - 91
Marcu Rozen - date biografice - 103
Fragmente din studiul: "Evreii din judeţul Dorohoi" - **de Ing. Marcu Rozen** - 106
Participarea evreilor din jud. Dorohoi la războiul de reîntregire a ţării 1916-1918 - **de Ing. Marcu Rozen** - 125
Şi lagărul morţii de la Peciora - **de Bety Petrescu - Şechter** -129
Pe marginea unor documente din 1887 - **de Francisca Stoleru** - 131
Dorohoieni deportaţi la Vapniarca - **de I. Benditer** - 136
Dorohoiul meu natal - **de Dr. Francisca Stoleru** - 137
O întâmplare ciudată - **de Dr. Francisca Stoleru** - 142
Prietenie de o viaţă - **de Dr. Francisca Stoleru** - 143
Scrisoare către Preşedintele României - 144
Masacrul de la Dorohoi (pe marginea lucrării lui Mihai Pelin) - **de Ady Carmy** - 146
Iancu Linsker ne-a părăsit - **de David Shlomo** - 148
O familie distrusă într-o după amiază de vară... - **de Eli Weiner** - 148
Descendants of Rebecca Cohen and Leon Seretean - 150
Reuniune consacrată Enciclopediei evreilor dorohoieni - **de Uly Vălureanu** - 152

că prin aceste fapte acuzatul Victor Pitei a ajutat pe acuzatul principal Vartic Gheorghe, să extermine populaţia civilă evreiască pe teritoriul oraşului Herţa, unde s'au desfăşurat ostilităţi militare

Având în vedere că acuzatul Constantin Vasile Popescu s'a apărat, susţinând că chiar a luat parte la întocmirea listelor şi i-a identificat pe evreii trecuţi pe acele liste, nu se poate susţine că a fost complice la masacrarea poliţiei civile, câtă vreme nu s'a dovedit că el ştia ce îi aşteaptă pe evrei.

Având în vedere că această apărare nu poate fi primită de Curte, deoarece nu numai Constantin Popescu care era în jurul acuzaţilor principali, dar toată populaţia târgului Herţa ştia ce se va întâmpla cu evreii internaţi în lagăre şi activitatea sa avută cu ocazia întocmirii listelor şi identificării evreilor ce se îndreptau spre locul de execuţie a avut de scop să înlesnească, să uşureze şi să ajute la comiterea crimelor ce s'au săvârşit.

Având în vedere că acuzatul Leonte Vasile care şi-a recunoscut faptele a cerut să se specieze asupra gradului său de vinovăţie şi să ţină în vedere că a lucrat din ordin, iar acuzatul Acic Istrate

s'a apărat susţinând că nici un martor al acuzării nu poate să dovedească vre-un amestec al lui în săvârşirea masacrelor dela Herţa.

Având în vedere, că după cum s'a arătat mai sus, din depoziţiile martorilor Ismană Gheorghe şi Mihail Filipescu se constată că acuzatul Acic Istrate a făcut parte din plutonul de execuţie împreună cu acuzaţii Motrici Gheorghe şi Leonte Vasile, având fapte personale în masacre le săvârşite, aşa încât faptele sale se încadrează perfect în art.1 lit. e şi d. din Decr. 2o77/1948 din Decr.2o77/1948, aşa cum şi faptele lui Leonte Vasile - recunoscute de acesta - se încadrează în acest text de lege ;

Având în vedere că şi acuzatul Motrici Gheorghe, care a făcut parte din acelaş pluton de execuţie, s'a apărat în acelaş sens, că nu a avut iniţiativă personală şi că a lucrat din ordin, neputând face altfel.

Având în vedere că apărarea lui nu poate fi primită întrucât din probele dela dosar se desprinde că nu întotdeauna lucra din ordin ci dimpotrivă avea chiar un exces de zel în execuţii, aşa încât nu se poate spune că iniţiativa personală nu a fost legată intim de faptele lui, şi deci rămâne bine stabilită încadrarea lui ca autor principal în masacrele dela Herţa.

că la moara Hislinger se făcuse un mormânt de cadavre, într'o baltoacă se zărea groaznic plin de oase însă nu s'a putut identifica şi acest ostaş trăgea din când în când câte un foc de armă în grămadă, atunci când observa că se mai mişcă vre-un muribund.

Că din depoziţiile acelora şi martori, în special martorii Mieş Troia şi Iţcu Cărucaru, se constată că groapa care se găsea în grădina lui Chirulescu, largă de 4 metri era plină de cadavre, iar învăţătorul Fischler Avrom a fost împuşcat pe drum, înainte de a ajunge la locul de execuţie, iar Rabinul din târgul Herţa a fost găsit asasinat împreună cu întreaga lui familie : o fetiţă de 9 ani, Mina Rotaru, care mai respira încă a fost astfel aruncată în groapă, fără să se mai aştepte încetarea ei din viaţă, iar evreul Haim Butnaru a fost nevoit să-şi îngroape întreaga familie pe care a găsit-o asasinată în casă.

Având în vedere că în apărarea sa acuzatul Stavrat Olimpiu, a susţinut că nu ştia nimic de execuţiile din Herţa, că nu el le-a ordonat şi că maiorul Vartic Gheorghe trecea pe la ordinele lui de superior, primind din alte ordine superioare şi având acţiuni personale.

Având în vedere că această apărare este înlăturată de atitudinea pe care acest acuzat a avut-i în acele momente, de legăturile strânse pe care le avea cu maiorul Vartic în cadrul Div. 7 pe care o comanda, legături cari au făcut să creadă pe unii ofiţeri că între aceşti doi acuzaţi - Stavrat şi Vartic - există chiar un grad de rudenie. (depoziţiile martorilor locot.col. Aurel Carp, Mihail Filipescu şi col.Nicolae Iorgu şi col. Dumitrescu.

Că generalul Stavrat nu era străin de asasinatele comise în masă se vede fără posibilitate de tăgadă, prin însuşi rezoluţia pusă pe un raport al maiorului Vartic care îi cerea să ordone executarea a 50 evrei, pentru că un evreu necunoscut, ar fi tras asupra unui ostaş român pe care însă nu l-a împuşcat, rezoluţie în care acuzatul Stavrat, în loc să interzică executarea, a indicat să se procedeze în conformitate cu ordinele superioare, ordine bine cunoscute de acuzatul Stavrat că erau date în sensul de a se proceda la masacrări în masă, aşa cum s'a procedat.

Că din dovezile administrate în cauză se constată că acuzatul Stavrat Olimpiu se găsea în Herţa în acele momente şi el personal a auzit împuşcăturile care erau destul de puternice şi de lungă durată.

Având în vedere că împotriva apărării pe care şi-o face acuzatul Stavrat Olimpiu, sunt şi depoziţiile martorilor George Brătianu şi generalul Domeca, cari i-au atras atenţia lui Stavrat că în curtea bisericii se află 80 evrei şi sunt pe cale de a fi executaţi de către plutonele acuzatului Vartic Gheorghe, iar la un raport al generalului Domeca, acuzatul Stavrat i-a răspuns că Vartic are acţiuni personale şi că nu se amestecă întrucât există ordine superioare, ior acţiunile ce au loc nu ţin de el ci de organele pretoratului.

Rezultă deci, din cuprinsul acestor mărturii că generalul Stavrat avea cunoştinţă de masacrele săvârşite prin maiorul Vartic, care era servit de acuzaţii Motrici, Iatrate ACic şi Leonte Vasile.

Având în vedere că acuzatul Pitei Victor s'a apărat susţinând, că faptul de a fi făcut parte din acea gardă ostăţenească înfiinţată de maiorul Vartic nu poate duce la concluzia că a înlesnit, a uşurat sau a ajutat la comiterea crimelor care au avut loc şi că nici un martor al acuzării nu-l arată că ar fi avut fapte personale care să poată duce la condamnare, ca complice la crimele săvârşite de alţi acuzaţi.

Având în vedere că din probele analizate mai sus se desprinde clar şi s'a arătat că acuzatul Victor Pitei a avut acţiuni personale, după cum a şi declarat la cabinetul de instrucţie, participând la întocmirea listei acelor persoane socotite de el suspecte, din care făceau parte evrei, comunişti, simpatizanţii comunişti şi funcţionari din regimul sovietic.

tat în timpul vilei în care au fost trași prin violență și forță, afară din casă, evreii Motel Cojocaru și învățătorul Finchler.

Având în vedere că după cum arată în declarația sa dela instrucție acuzatul Ietrate Aelc și cum relatează și martorii colonel Ionescu Dumitru, Leibut Sulei, Cojocaru David, Akerman Ionuț, Maria Marin, Spothaim Moise, Aigel Marcu, Iosif Maramovici, și Boiangiu Zalman, imediat după ce evreii au fost ridicați din locuințele lor, au început jafurile acelor bandiți și cumpărării, sub ochii acuzaților Stavrat Olimpiu și Gheorghe Vartic, ofițerul Marin căpătând un aspect jalnic, de frică, omor și îngrijorare (declarația col. Ionescu Dumitru) lucrurile mobile fiind cărucate în stradă, iar ușile și geamurile dela case erau sparte.

Având în vedere că în curtea acelei bande de jaf și tâlhărie, martorul arată că se găsea, acuzatul Constantin Popescu, care cunoștea în amănunt fiecare casele evreilor pentru că în meseria sa de lăutar le vizitase adesea.

Având în vedere că după cum arată acuzatul Constantin Popescu și martorul Ciobotaru Ilie, în același seară, în casa acuzatului Ignat Costică zis Bălteru, a avut loc o consfătuire la care a luat parte între majorul Vartic, Pansit Chifu și Mihail Ștefănescu, procedându-se apoi la alcătuirea unor liste de "suspecți" comuniști, simpatizanți comuniști și funcționari ai regimului sovietic, rămași în localitate, liste care s'au alcătuit după spusa de către acuzații Ilie Stoicaru, Pansit Chifu, Mihail Ștefănescu, Costică Popescu, Iancu Alexandrescu, Victor Fitei, Costică Ignat, zis Bălteru, Haralambie Dănărăbeanu și Mihail Stoleru.

Că pe baza acestor liste întocmite, a început a doua zi trimiterea și ridicarea evreilor sortiți asasinatului din ordinul acuzaților Stavrat Olimpiu și Gheorghe Vartic.

Că după acele liste au fost arestați apoi din cele patru sinagogi și de către casei lui Losen, evreii care erau identificați de către Popescu Constantin, arătându-i cu degetul, pentru că îi cunoștea personal : cu ocazia arătându-se la fel de activ și acuzații Ilie Stoicaru Mihail Ștefănescu, Victor Fitei. Costică Ignat zis Bălteru și Mihail Stoleru.

Că după cum arată martorul Boiangiu Zalman, acuzatul Ilie Stoicaru văzând pe evreul bătrân Boiangiu că nevoește să iasă din sinagogă l-a lovit de guler și l-a tras afară, urmând după el apoi acești cele doi fiice care au fost loc în coloane de execuție.

Că tot martorul Zalman Boiangiu și martorul Sulin Leibovici arată în declarațiile lor cum acuzații Victor Fitei, Costică Ignat zis Bălteru și Mihail Stoleru au ridicat în acelaș timp cu forța, tinere fete pe care le-au predat călăilor ce și-au făcut loc în curte.

Că evreii adunați din lagăre au fost porniți apoi în grupuri, circa 100 fiind duși la moara Zinlinger, iar alții 50 fiind duși în grădina lui Chiruleascu, zis Miluță Gheboșu, din spatele primăriei.

Având în vedere că din declarațiile martorilor Ioanid Gheorghe, Mihail Filipescu, Iacob Belzer, Chiruceru Ițcu, Steinberg Iancu, Valeriu Veximovici, Anghel Gheorghe, Burcă Ioja, Burcă Haralambie, Ștefa Frcim, Ștefănescu și Ioanescu se mai constată că executiile au fost puse în curte și erau aduse la îndeplinire de către acuzații Motrici Gheorghe care trăgea cu o pușcă mitralieră, Leonte Vasile care trăgea cu un pistol mitralieră automat și Ștefănescu Ștefan care trăgea cu pistolul, evreii erau scoși în grupuri și porniți apoi locul masacrelor la indicațiile acestor acuzați care împărțeau echipele de execuție, în convoaie aflându-se bătrâni, copii, femei cu prunci în brațe și neputincioși : ca în grădina lui Chiruleascu, evreii au fost puși să-și sape gropi, fiind arași și apoi cu fața spre groapă, după care executați prin împușcare, la orele 4 după amiaza din același zi, acuzatul Vartic fiind văzut de către Burcă Ioja, când o împușcat o femeie cu un copil în brațe și fiind întrebat de ce comite această crimă, Leonte l-a răspuns "nu taci din gură ?".

Unii criminali au fost judecaţi şi pedepsiţi

Shalom Pitaru din Natania, printre actele cercetate de dsa pentru cartea noastră a găsit şi documentul anexat, în legătură cu procesul – după cel de al doilea război mondial – împotriva generalului Stavrat Olimpiu, colonelul Vasile Cârlan şi maiorul Gheorghe Vartic. Aceştia, ca şi alţi ofiţeri ai armatei române, au fost judecaţi de Tribunalul Poporului pentru crime de război. În cazul de faţă este vorba despre atrocităţi comise împotriva evreilor din Herţa.

Asupra faptelor petrecute la Herţa :

In noaptea de 4-5 Iulie 1941, trupele antonesciene, pătrund în oraşelul Herţa, în avantgardă aflându-se Bat.9 Vânători de munte, care era comandat de acuzatul colonel Vasile Cârlan.

In dimineaţa zilei de 5 Iulie 1941, trupele sunt întâmpinate de populaţia oraşului Herţa şi cu acea ocazie, un ofiţer din Vânători de Munte, care a rămas neidentificat a strigat civililor să se adune şi tot ce este evreesc să fie descoperit, semnal care a determinat o parte din ostaşi să facă asupra evreilor, maltratându-i şi desbrăcându-i în prezenţa acelui ofiţer (decl. martorului Belzer Iacob). Aceste trupe ale vânătorilor de munte, au trecut însă prin Herţa, fără alte excese şi în urma lor a urmat în aceiaşi zi trupele Div. 7 Inf. în frunte cu acuzatul general Stavrat Olimpiu şi cu maiorul Gheorghe Vartic.

Având în vedere că din depoziţiile martorilor Constantin Popescu, colonel Enăchescu, Cheis Froim, Belzer Iacob, Isnou Steinberg, I.Păinaru, Costea Emil, Ismană Vasile, Boiangiu Haim, Boiangiu Mihail, Pundoianu Şmil, Kohn Iosăb, Blăneru Berou, Reghenstreif Mendel, Căruceru Iţcu, audiţi la cabinetul de instrucţie, se constată că imediat ce această unitate militară a intrat în oraşelul Herţa, acuzatul Gheorghe Vartic a procedat la instalarea Oficialităţilor oraşului, numind ca primar pe acuzatul Panait Chifu, iar ca ajutor de primar numindu-l pe acuzatul Mihail Steffănescu, în timp ce poliţia oraşului a încredinţat-o acuzatului Ilie Sticlaru, acesteia din urmă dându-i ca ajutoare pe acuzaţii Herscovici Basarabeanu şi Isnou Alexandrescu.

Că tot din îndemnul acuzatului Gheorghe Vartic, aceste oficialităţi ale oraşului şi-au constituit o gardă cetăţenească în care l-a înscris pe acuzaţii Costică Băjenaru, Mihail Stoleru, Ignat Costică, zis Băltaru Isnou Alexandrescu, Constantin Popescu şi Victor Pitei.

Că după constituirea acestei gărzi cetăţeneşti, acuzatul Gheorghe Vartic a dat ordin ca toţi evreii din oraş să fie adunaţi în cele patru sinagogi şi în bociul casei lui Avram Hogen, strângându-se astfel în aceste locuri circa 1.- 2 evrei, ridicarea lor din locuinţe făcându-se cu brutalitate de către ostaşii Div. 7 Inf. constituiţi în patrule însoţite de către membrii aceleiaşi gărzi cetăţeneşti care purtau banderole albe la braţ şi care dădeau indicaţiuni patrulelor, asupra persoanelor ce urmau să fie ridicate, în această activitate arătându-se deosebit de activ acuzaţii : Constantin Popescu, Panait Chifu, Mihail Steffănescu, Ilie Sticlaru, Constantin Băjenaru, Mihail Stoleru şi Ignat Costică, martorii Filipina Corber arătând în declaraţia ca dela instrucţie că în deosebi acuzaţii Popescu şi Sticlaru erau de o cruă brutalitate şi a rela-

ceva. Mai ales că cine lucra la "Turnătorie" primea o raţie de alimente şi era scutit de muncă forţată.

Bătând la toate uşile posibile, am avut şansa de a fi acceptat să lucrez ca "ajutor de tâmplar" la "Atelierele Comunale Moghilev" conduse de Ing. M. Katz (ulterior ajuns conducător al "coordonării" pentru o anumită perioadă). Pentru munca depusă primeam nişte apă fiartă în care erau presărate fire de făină de porumb. Practic însă eram muritori de foame, toată familia jinduiam după un boţ de mămăligă.

Pe străzile Moghilevului, oamenii mureau de foame. În zdrenţe, ajunşi numai piele şi os (la propriu), cu o zi sau două înainte de moarte se umflau la faţă, căpătau o culoare roşie - stacojie a obrajilor, erau perfect conştienţi, stăteai de vorbă cu ei şi ştiai şi tu şi ei că într-o zi două nu vor mai fi. Multe din aceste figuri îmi stăruie în minte şi nu mă lasă să uit.

Continuam să lucrez al atelierele Comunale. Nu-i reţin exact data, amintirile se suprapun, dar într-una din zile, am fost preveniţi că sunt vânaţi oameni pentru a fi deportaţi la Peciora şi că este vizat şi tot ce e tânăr în Atelierele Comunale. Împreună cu un alt băiat, am intrat printr-o gură de canal, în canalele de scurgere ale Moghilevului. Jandarmii au venit, ne-au căutat, nu ne-au găsit şi odată cu căderea nopţii am ieşit din "mizeria" în care intrasem şi care ne-a salvat.

Şi tot de Atelierele Comunale se leagă o amintire frumoasă; actorul Beno Popliker. Acesta era şi el deportat la Moghilev. la "Ateliere" exista o hală în care actorul a ridicat o scenă şi a susţinut un spectacol cu "sala plină" de oameni necăjiţi. În spectacol a reuşit să antreneze şi câţiva tineri amatori din ghetou. M-am numărat şi eu printre "spectatori". Alternau cântece de durere şi speranţă în idiş şi română., scenete care au redat viaţa de deportat, situaţii tragi-comice care au provocat râsul-plânsul şi au fost răsplătiţi, cu ropote de aplauze. Între multe alte minuni şi aceasta a fost o minune: să faci artă în mijlocul candidaţilor la moarte.

...În decembrie 1943 a sosit "Ordinul de repatriere a evreilor din judeţul Dorohoi". Între cei admişi pentru repatriere se numărau şi rămăşiţele a ceea ce a mai rămas din Herţa, cam 450 d evrei. De data aceasta am fost urcaţi în vagoane de vite, (e adevărat, curate) dar nouă ni se păreau vagoane de clasa I. Aşa am ajuns la Dorohoi, am fost primiţi de familii de evrei rămaşi nedeportaţi şi am primit ajutoare din partea Comunităţii. Nu a fost însă permisă reîntoarcerea la Herţa.

Cei mai mulţi dintre supravieţuitorii Herţei au emigrat în Israel şi parte din ei, în toate cele 4 colţuri ale lumii. În localitatea Herţa, dintr-o comunitate de cca. 2000 de evrei n-a mai rămas decât amintirea.

Dacă printr-o adevărată minune, noi cei patru membri ai familiei am rămas în viaţă, trebuie să spun cu durere în suflet că un număr mare de rude apropiate, vecini şi prieteni au dispărut pentru totdeauna în anii crânceni ai celui de al doilea război mondial. Printre cei trecuţi în eternitate aş putea cita pe unchiul meu David Bruhl, pe mătuşa mea, Raşela Bercovici, pe mătuşa mea Rifca Rosenberg, pe învăţătoarea Segal Iuliana, pe unchiul mamei Motel Cojocaru (împuşcat) şi pe foarte mulţi alţii, ale căror chipuri îmi stăruie mereu în minte.

Pe toţi aceşti martiri, Dumnezeu să-i odihnească în pace!

(Din volumul "*Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de-al doilea război mondial*", de Marcu Rozen, Bucureşti, editura Matrix Rom, 2000.)

...A merge pe drumurile desfundate ale Basarabiei, uzi până la piele, reuşind cu greu să-ţi desprinzi picioarele din noroiul lipicios în care te înfundai, mânaţi ca nişte vite şi ştiind că cine rămâne în urmă este împuşcat, acesta a fost drumul nostru spre Nistru. La popasul de noapte facut pe un bot de deal în dreptul unui sat - Corbu -, ploaia s-a transformat în burniţă şi s-a lăsat îngheţul, care s-a suprapus peste hainele noastre ude până la piele. A fost un adevărat dezastru.

Parcă o aud şi acum pe mama spunându-mi - să nu adormi, să nu adormi - sesizând probabil pericolul de a muri îngheţaţi. Dimineaţa când s-a ordonat plecarea, revăd şi acum scena cumplită a corpurilor omeneşti rămase înţepenite în acest bot de deal. Şi cu toate că am văzut ulterior tot cortegiul de orori care a însoţit deportarea, uneori o visez şi acum. După atâta amar de ani revăd totul, de parcă ar fi aievea, mă trezesc acoperit de o sudoare rece (care înlocuieşte probabil hainele reci şi ude leoarcă de atunci) şi ştiu că în acea noapte s-a terminat cu somnul.

Este noaptea amintirilor, este probabil preţul pe care-l plătesc pentru supravieţuire.

...Nu-mi aduc aminte câţi oameni din Herţa au murit pe acest drum al morţii, dar cert este că au fost mulţi, în special oameni în vârstă, bolnavi şi copii.

În Transnistria, la Hriumuca, părinţii mei au găsit o ucraineacă cumsecade, nu-i mai ţin minte numele - mamă a unui băiat de vârsta mea pe care-l chema Volodia, care ne-a dat o cameră în care am ajuns să dormim pe un "prici" improvizat, 11 persoane. Iarna a intrat în drepturi şi am avut noroc de un câmp plin de pelin. Tulpinile au servit la încălzirea camerei. Cu mâncarea era mai greu şi poate de aceea mi-a rămas în memorie noaptea de anul nou 1942, când ucraineanca ne-a servit cu o colivă de grâu, pentru a sărbători şi noi cumpăna dintre ani...

Apoi Moghilev... se găseau acolo familiile mătuşii din Dorohoi şi unchilor din Darabani. Acolo am stat la o familie de evrei localnici. Ghetoul încă nu fusese instituit. Între timp au murit, înfrânţi rapid de mizerie şi boală, unchiul meu din Dorohoi - David Bruhl - şi mătuşa mea din Darabani - Raşela Bercovici. Acestea au fost primele veşti la sosire...

Epidemia de tifos a început să facă ravagii. După puţin timp m-am îmbolnăvit şi eu. Îmi amintesc de doctorul Bercu Danilov, care se ocupa mult de noi, ne lua mereu temperatura, ne încuraja, dar asta era tot ce putea face. După ce am trecut prin boală, părinţii m-au luat "acasă" pe un căruţ cu două roţi. Şi cadavrele se cărau tot cu un asemenea căruţ. Mi-am revenit cu greu, cu toate că întreaga familie îşi lua de la gură pentru a mă hrăni pe mine.

În vară, au fost circumscrise o serie de străzi destinate concentrării evreilor evreilor în ghetou, concomitent cu deportarea spre Bug a evreilor localnici (din Moghilev).

În ghetou exista un "Birou de Coordonare a Muncii Evreilor", (cunoscut între noi mai mult sub numele de "coordonare") care dirija scoaterea evreilor la tot felul de munci forţate, între care şi cea de la podul ce se construia peste Nistru, între Atachi şi Moghilev. Mai era o fabrică cunoscută sub numele de "Turnătorie", condusă de Ing. Iagendorf, în care lucrau meseriaşi calificaţi sau (pentru a respecta întregul adevăr), evrei cu relaţii, în special originari din Bucovina. Cei originari din Herţa, nici nu puteau visa la aşa

cca. 15 Km nord de Herţa) şi aşteptarea înfrigurată a ceea ce se va întâmpla.

În această perioadă de nesiguranţă, tot târgul a vuit de incidentul petrecut între un ofiţer român şi un militar sovietic, de încercarea unui soldat român, evreu de origine, de a-l apăra pe ofiţerul român şi de faptul că amândoi (romînul şi evreul) au fost împuşcaţi de către sovietic (ulterior am aflat că drept răsplată probabil pentru gestul ostaşului evreu, a avut loc pogromul de la Dorohoi).

Şi apoi sovieticii au rămas în Herţa, graniţa s-a închis şi acţiunile de trecere la socialism au început. Brutăria părinţilor a fost naţionalizată, magazinele comercianţilor aşişderea, şcoala transformată în şcoală sovietică, iar unul din profesori (Iosif Neuman) la orice fel de indisciplină în ore îmi striga "fiu de burjui, nu-ţi place orânduirea sovietică", etc. Toţi locuitorii adulţi au primit documente de identitate, aşa numitele "paşport". Pe cele ale părinţilor mui (şi ale altora care au fost ceva mai bogaţi) figura numărul 39. S-a aflat ulterior că acesta era indicativul pentru cei ce urmau să fie deportaţi. Îmi revine în minte o percheziţie NKVD, în căutare de aur şi alte obiecte preţioase.

La începutul lunii iunie 1941, a avut loc primul val de deportări spre Siberia, din Herţa fiind ridicate 38 de familii de evrei şi una de români (farmacistul Popescu). Ar fi urmat să fie deportată şi familia noastră, dar pe 22 iunie a început războiul.

Izolarea de tot ce se întâmpla în România (aparatele de radio ne-au fost confiscate) şi pericolul iminentei deportări au făcut ca familia mea şi alţi avrei, să se bucure de intrarea trupelor române în Herţa, aşa încât împreună cu românii, tata, luându-mă şi pe mine cu el (aveam 13 ani), le-am ieşit în întâmpinare. În momentul în care ne-am apropiat, un căpitan a întrebat cine este "jidan" în grupul respectiv, ne-a separat de rest şi se pregăteau să ne împuşte. Când şi-a dat seama despre ce este vorba, un român, pe nume Costăchel (tatăl viitorului doctor Costăchel, ajuns director al institutului de Oncologie din Bucureşti), a început să se roage, ajungând chiar să strige la căpitan "aceşti oameni au suferit de-a valma cu noi sub ocupaţie bolşevică, faceţi o mare nedreptate." Şi parcă-l văd făcându-şi cruce şi spunând că nu-i vine să creadă că ostaşii români să facă aşa ceva.

Şi până la urmă l-a înduplecat pe căpitan şi s-a dat drumul. Totuşi până spre seară, doi evrei (vinovaţi că purtau barbă) au fost împuşcaţi (Motel Cojocaru, şi *melamedul* din maramureş, cred că-l chema Fischler).

A doua zi, toţi evreii au fost strâşi în diferite locuri, sub pază. Familia noastră, împreună cu mulţi alţii, a fost dusă în pivniţa primăriei. Eram înghesuiţi unul într-altul, căldura era mare şi treceam cu rândul în dreptul uşii pivniţei pentru a lua o gură de aer. Câte un român îşi făcea pomană şi ne aducea câte o găleată de apă. Seara am fost scoşi din pivniţă şi duşi la sinagogă. De fapt, toate sinagogile din Herţa au devenit închisori pentru evrei.

...

Apoi am fost "eliberaţi" din sinagogi şi lăsaţi să mergem acasă. Halul în care ne-am găsit casa nu are cum să fie descris. Nu a fost numai jaf ci şi vandalism...

După numai puţin timp, toţi evreii au fost adunaţi (în toată Herţa nu a putut rămâne nici un evreu) şi a început drumul spre necunoscut...

Împreună cu evreii din Herţa în vârtejul suferinţei şi al morţii

de Ing. LIVIU BERIŞ

M-am născut în anul de graţie 1927, în orăşelul Herţa din nordul Moldovei.

În preajma războiului, familia mea se compunea din 4 persoane: tatăl meu Beriş Aron (48 ani), mama mea Beriş Roza (46 ani), sora mai mică Beriş Bertha (5 ani) şi subsemnatul Beriş Ştrul (Liviu) în vârstă de 13 ani.

Herţa era un cunoscut târg din fostul judeţ Dorohoi, reşedinţă de plasă, situat la jumătatea distanţei dintre Dorohoi şi Cernăuţi. În acest "ştetl" locuiau înainte de război, în bună înţelegere cu populaţia majoritară, un număr de aproximativ 2000 de evrei. Cei mai mulţi dintre aceştia erau meşteşugari (croitori, cojocari, tâmplari, blănari, cizmari) şi mici comercianţi cu prăvălii înşirate de-a lungul străzii principale, goale mai tot timpul săptămânii şi aglomerate joia, zi de târg la Herţa.

Atunci se revărsau sătenii din împrejurimi să-şi vândă produsele în piaţă şi să-şi facă cumpărături pentru tot restul săptămânii.

Paralelă cu strada principală mai era o stradă denumită strada "boierească" unde locuiau majoritatea funcţionarilor şi a celor ceva mai avuţi. Dar mai erau şi acele uliţe mizere, denumite în idiş, "intergros", alcătuite din case prăpădite, locuite în special de evreii nevoiaşi. Mai erau şi evrei cu studii superioare, între aceştia numărându-se 3 medici umani, un medic veterinar şi un avocat.

În Herţa era o singură biserică ortodoxă, situată lângă conacul pictorului Artur Verona şi mai multe sinagogi. Erau şi două şcoli primare, una românească cu 7 clase şi una israelito-română cu 4 clase. Programul primelor 4 clase era identic pentru ambele şcoli, în şcoala izraelită predându-se în plus limba ebraică. Mai exista şi o baie rituală a comunităţii evreieşti, de altfel singura din localitate.

Mai ţin minte şi acum că înainte de instituirea dictaturii regale, pe timpul guvernării liberale, primar era un avocat, Dimitriu şi ajutor de primar - Burăh Rozen.

Comunitatea a adus un "melamed" din Maramureş, pentru a-i învăţa pe copii buchea evreiască. Mai erau ca îndrumători spirituali, un "rabin" şi un "ruf".

Majoritatea locuitorilor evrei o duceau greu, trăiau de pe o zi pe alta. Puţini erau ceva mai avuţi şi între ei am avut norocul de a se număra şi părinţii mei care aveau o brutărie, muncitori, atelaje cu caruri pentru transportul pâinii, etc.

Viaţa era "patriarhală", foarte apropiată de atmosfera pe care o degajă poezia lui Fundoianu despre Herţa.

Totul a fost dat peste cap de apariţia neaşteptată a tancurilor sovietice la sfârşitul lui iunie 1940. Mi-a rămas în minte atmosfera de confuzie totală a părinţilor şi rudelor apropiate, discuţiile că au intrat din greşeală în Herţa, că fosta frontieră cu imperiul austriac era situată la Mamorniţa (la

HERŢA*

de BENIAMIN FUNDOIANU

În târg miroase-a ploaie,
a toamnă şi a fân.
Vântul nisip aduce, fierbinte, în plămân,
şi fetele aşteaptă în uliţa murdară
tăcerea care cade în fiecare seară,
şi factorul, cu gluga pe cap, greoi şi surd.
Căruţe fugărite de ploaie au trecut,
şi liniştea în lucruri de mult mucegăieşte.
În case oameni simpli vorbesc pe
evreieşte.
Gâşte, cu pantofi galbeni, vin lent
după-un zaplaz;
auzi cum ploaia stinge fanarele cu gaz,
cum învecheşte frunza în clopote
de-aramă,
auzi tăcerea lungă şi gri care e toamnă
şi diligenţa care vine din Dorohoi.
Pustiu, din şes, se urcă cirezile de boi,
şi cum mugesc, cu capul întors,
de parc-ar suge -
cu ochii roşii, târgul, cuprins de spaimă,
muge.

din *Privelişti* (1917)
Beniamin Fundoianu
Iaşi 1898 – Birkenau 1944

***) Acest poem a apărut în "Mică antologie a poeziei româneşti moderne", Bucureşti, ed. Minerva, 1975, şi ne-a fost trimisă de dl. SHALOM PITARU, din Natania.**

De la stânga: I. Ross, B. Fundoianu, sora sa Rodica, Brunea-Fox şi I. Krakauer

de elevul I. Rosenfeld din clasa a V-a la "Naţional". Astfel a debutat, ca desenator, I.Ross, căruia i-a pozat chiar Sadoveanu. În 1915, când a murit unchiul Elias Schwarzfeld la Paris, nepotul i-a consacrat un necrolog în revista "Hatikvah", editată la Galaţi de Leibuş Gold (1914-1916).

Fundoianu n-a terminat ultima clasă de liceu. În 1918, I.Ross s-a înscris la "Medicină" la Iaşi. După un an, a plecat la Bucureşti, unde s-a înscris la Şcoala de arhitectură pe care n-a absolvit-o. Brunea-Fox a urmat un an literele şi filozofia la Bucureşti; a intrat reporter la "Adevărul" şi "Dimineaţa". În iarna lui 1918, după încheierea armistiţiului, Fundoianu a venit şi el în Capitală. Citez din nou din T.T.Branişte: "în învălmăşeala Bucureştilor de după primul război mondial, nu ştiu cum făceau (Brunea-Fox, Ross şi Fundoianu - n.n.) că erau totdeauna împreună, alcătuind un trio indivizibil. Erau şi ei, ca şi mine, la începutul carierii. Îi întâlneam în fiecare zi la restaurantul Modern din strada Sărindar.

În sala din fund a restaurantului, pe dreapta, era o masă lungă cu vreo douăzeci de tacâmuri, rezervată scriitorilor şi ziariştilor. Chelnăriţa, o bătrână franţuzoaică, glumeaţă, foarte înţelegătoare, când împărţeam o porţie de mâncare în doi sau chiar în trei (...) Ross, Brunea-Fox şi Fundoianu - cei trei muşchetari, cum îi poreclise Vinea - soseau întotdeauna împreună. Printre cele două şiruri de mese, Ross - înalt şi spătos - păşea cel dintâi, Brunea-Fox - ceva mai scund, dar tot aşa de bine legat - era al doilea, iar Fundoianu, cu silueta lui subţiratică, venea cel din urmă...

Fundoianu s-a înscris la liceul Matei Basarab. A dat bacul târziu, în 1919, la 21 de ani. L-a avut la matematică pe Simion Sanielevici, poreclit de elevi Leul, pentru coama de păr grizonat şi mustaţa pe oală. Liceanul colabora la "Mântuirea" scoasă de A.L. Zissu şi Abraham Feller, gazetă a mişcării sioniste, la "Zburătorul literar" al lui Eugen Lovinescu, la "Cuvântul liber", revistă de stânga, scoasă de Const. Graur, la "Lumea Evree" a lui I.Brucăr, unde i-a apărut, în 1918, când împlinise 20 de ani, povestirea "făgăduinţa lui Petru", inspirată din Noul Testament. La orele de şcoală, care nu-l interesau, Fundoianu citea, pe ascuns, din autorii francezi, în original. În 1921, i-a apărut, la editura Socec din Bucureşti, volumul de eseuri şi cronici literare "Imagini şi cărţi din Franţa". Doi ani mai târziu, s-a stabilit definitiv la Paris; va publica de acum încolo numai în limba ţării de adopţiune. Citez din Ianco "Fondane, poète juif" (1978): "De ce această dezrădăcinare voluntară în clipa în care numele său începea să fie cunoscut şi apreciat în România?". Fiindcă elanul de fraternitate al tânărului Fundoianu a fost frânt în acel climat de asfixiere intelectuală în care artiştii evrei erau sufocaţi de un antisemitism oficial, propagat de sus în jos de conducători complici, ce îngăduiau declanşarea mişcărilor extremiste, ca Garda de Fier...", etc.

Centenar B. Fundoianu

Anii de tinereţe

de EUGEN IACOB

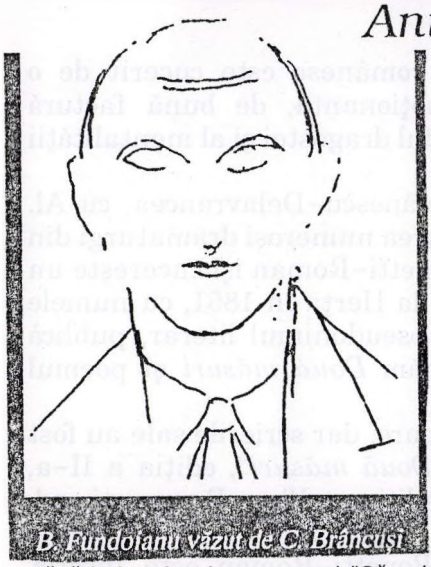

B. Fundoianu văzut de C. Brâncuşi

La 14 noiembrie 1998 s-au împlinit o sută de ani de la naşterea lui B. Fundoianu.

Beniamin Wexler, căci acesta era numele său la naştere, a venit pe lume la Iaşi, într-o familie cu preocupări intelectuale.

Bunicul din partea tatei, un *hasid* păstrător al tradiţiei lui Bal Şem Tov, locuia la Herţa. Beniamin şi-a petrecut copilăria în casa bunicilor din târgul de pe malul Prutului, în nordul Moldovei, acum la graniţa cu Ucraina.

Bunicul Wexler şi-a dat nepotul să înveţe buchea evreiască la *heider*, când abia împlinise patru ani. Îi citea copilului cu gândul la joacă, din foliantele sfinte. Beniamin şi-a amintit de aceasta în poemul "*Herţa*": *"Bunicul între flăcări de sfeşnic se ruga:/ "Să-mi cadă dreapta, limba să se usuce-n mine/ de te-oi lua vreodată-n deşert Ierusalime" (...) "Nime/ nu asculta cum dânsul plângea, din adâncime,/ şi-amesteca în capul nepotului său tâmp/ ruga din casa scundă cu mugetul din câmp"...*

Beniamin Wexler a urmat un an la gimnaziul "Alexandru cel Bun" din Iaşi. Apoi a trecut la liceul "Naţional", unde a fost coleg cu Filip Bruner (viitorul gazetar F. Brunea-Fox), şi cu Iosif Rosenfeld (viitorul caricaturist I.Ross). Între cei trei s-a legat o prietenie de-o viaţă. Frecventau, împreună cu Lina, sora lui Beniamin, asociaţia tineretului sionist din Iaşi, "Kadima", unde în serile de sfârşit de sâmbătă, se ţineau şezători literare.

Tineretul evreu din Iaşi era împărţit în două "tabere": idişişti şi adepţi ai emancipării. Idişiştii au tipărit o revistă modestă "Licht", format caiet, cu coperta de Reuven Rubin. Revista a sucombat, după câteva numere, din lipsă de cititori.

În str. Albă din Iaşi, azi str. Elena Doamna, ce dă în Tg. Cucului, tânărul rabin al comunităţii evreilor din Iaşi, dr. Jacob Niemirower, cu studii la Berlin şi Berna, a pus bazele, în 1906, unei societăţi de studii judaice, denumită Toynbee Hall. Conferinţele despre istoria, cultura şi literatura iudaică erau ţinute de dr. Niemirower, dr. Karpel Lippe şi Burstein. Locurile din faţă erau ocupate de idişişti; pe ultimele bănci puteau fi văzuţi Geri Spina, P.Cornel (Kiva Orenstein), I. Ludo, Eugen Relgis şi cei trei prieteni, elevi la "Naţional", amintiţi mai sus. Idişiştii i-au poreclit pe aceştia, în derâdere, "fundul". De aici, poate, presupun, s-a născut pseudonimul Fundoianu. A început să publice, de la vârsta de 14 ani, versuri, note culturale şi polemici sub diverse pseudonime. Iată câteva din acestea, extrase din "Dicţionarul de pseudonime" al lui Mihail Straje (Ed. Minerva, Bucureşti): *B.W. de la Bajura* (1913-1914); *B. Wechsler-Fundoianu* (1913-1914); *Von Doianu* (1914), *B. Fundoianu* (revista "Valuri" 1914), *Haşir I.* ("Mojicul", revistă umoristică scoasă de Barbu Lăzăreanu, 1914-1916). Tot la "Mojicul" a semnat cu pseudonimul *Wechslerescu* (1914-1916), Agafton et *Fundoianu*, în "Cronica Moldovei" (1915). Cele mai multe pseudonime le găsim în "Rampa" şi în "Rampa nouă ilustrată" (1915-1916), editate de N.D. Cocea la Bucureşti. Iată câteva: *Fd., B. Fund, B. Fundoiano, Const. Meletie, Funfurpan.*

Elevul Wexler colabora la "Versuri şi Proză", revistă scoasă la Iaşi de Alfred Hefter (1914-1916). Secretar de redacţie era I. Ludo. Pe o copertă a apărut portretul lui Sadoveanu

Un clasic interzis : Ronetti Roman

Cu un veac în urmă, în 1900, publicul românesc este cucerit de o puternică dramă psihologică, *Manasse*. Emoţionantă, de bună factură artistică, piesa în patru acte înfăţişează triumful dragostei şi al mentalităţii emancipate asupra prejudecăţilor rasiale.

Contemporan cu I.L. Caragiale, cu B. Ştefănescu-Delavrancea, cu Al. Davila, cu B. Petriceicu-Haşdeu şi cu alţi nu prea numeroşi dramaturgi din perioada de tinereţe a teatrului românesc, Ronetti-Roman îşi cucereşte un loc meritat în această pleiadă clasică. Născut la Herţa în 1851, cu numele de Moise Românu, Ronetti-Roman fiindu-i pseudonimul literar, publică câteva opere de valoare dintre care menţionăm *Două măsuri* şi poemul romantic *Radu*.

A decedat în 1908, în plină activitate creatoare, dar scrierile sale au fost retipărite şi după moartea sa, de exemplu *"Două măsuri"*, ediţia a II-a, Bucureşti, ed. Socec & Co. 1912, *"Radu"*, ediţia a II-a, Bucureşti, ed. Alcalay, 1914, ş.a.

În anii regimului fascist din România, Ronetti-Roman este înscris, alături de Mihail Sebastian, I. Peltz, Eugen Relgis şi numeroşi alţii pe lista scriitorilor evrei interzişi. Infamul document, foarte detailat şi cuprinzător, conţine o nesfârşită înşiruire de opere condamnate, sărăcind în acest fel literatura română.

(Comunicare de S.Pitaru, Natanya)

Am fost cândva la Orofteana

de BENEDICT SOLOMON

Unchiul Iosef m-a trezit la patru dimineaţa.
– Plecăm la pădure,
La Orofteana! –
Unchiul Iosef ştia cât de mult
îmi plăcea pădurea.
Şi ne-am urcat în docarul galben,
La care unchiul Iosef înhămase cei doi cai,
Pe cel bălan şi pe cel roib.

"Hi, Bălane! Hi, Roibule!"
Striga din când în când unchiul Iosef,
Mânând caii.
Unchiul Iosef nu biciuia caii
Ci îi mângâia cu drag, cu vorbele sale.
Înainte de prânz, am ajuns la Herţa.
Soarele de foc încingea aerul.
Ne-am oprit câteva minute la tanti Tony,
Şi, câteva clipe, la bunica Hinda
Şi la mătuşa Sara.
Şi-am pornit-o, din nou, la drum,
În docarul galben tras de cei doi cai.
Din când în când, unchiul Iosef striga,
mânând caii,
"Hi, Roibule! Hi, Bălane!"

Şi am ajuns la pădurea Orofteana-Frunză.
În pădure era rece,
Copacii uriaşi cu coroană bogată, verde,
Ne primeau cu bucurie
Izvoarele cu apă rece susurau,
Udând rădăcinile ferigilor cu frunzele
crenelate.
Liniştea adâncă şi groasă
Era despicată de trilurile păsărilor
Ce se fugăreau printre frunzele copacilor.
Peste noapte am dormit în casa
pădurarului,
Care ne-a servit cu mămăligă aurie
Şi brânză de burduf,
Am băut apă rece de izvor,
Adusă parcă din rai.
În zori am plecat din nou la drum.
Am trecut prin Herţa, prin Pomârla,
Şi-am ajuns acasă, la Dorohoi.

Unde-i pădurea Orofteana?
Unde-s rudele din Herţa?
Ele nu zac în cimitirul orăşelului.
Unele au fost omorâte în Polonia,
Unde fugiseră,
Altele în Basarabia şi în Transnistria.
Nu se ştie unde au fost îngropate
– Dacă au fost îngropate –
Sau lăsate pradă lupilor şi corbilor

Unde-i unchiul Iosef?
Despre el, ştiu cel puţin, c-a murit
la Beer-Sheva
Şi-a fost îngropat în cimitirul de acolo.

Tare mi-e dor de unchiul Iosef,
Proprietarul pădurii Orofteana,
Fratele lui Lupu Solomon,
(prietenul reginei Maria).
În nopţile lungi de nesomn
Îmi amintesc de dragii mei din Herţa,
Morţi fără morminte,
De pădurea Orofteana-Frunză
Şi de unchiul Iosef,
Care mă ducea la pădure,
Şi care a murit la Beer-Sheva,
Unde vindea haine vechi.

"Viaţa Noastră", III/1998

Şi acum o lămurire care mi se pare absolut necesară.

În volumul IV au apărut articolele doctorului Beno Solomon. Printre ele, "Marşul umbrelor", o baladă a cărei eroină tragică - Tony Solomon - a fost un personaj real, era rudă şi cu noi şi am iubit-o mult. Dar nu despre aceasta e vorba, ci de afirmaţia doctorului Solomon că evreii din Herţa ar fi fost, în mare majoritate, neştiutori de carte! Protestez şi rectific. Nu cred să fi fost vreo casă evreiască în localitate, care să nu-şi trimită copiii la şcoală. Existau două şcoli - cea românească şi cea israelită-română, care avea şi grădiniţă.

După absolvirea şcolii primare, mulţi copii îşi continuau studiile în afara localităţii.

Din generaţia mea, unii au frecventat liceele din Dorohoi, Cernăuţi, Botoşani sau "Notre Dame de Sion" din Iaşi.

În preajma războiului s-au întors în orăşel cu studiile terminate trei medici - Dr. Marcovici, dr. Covaliu şi Dr. Făinaru... Prin urmare, afirmaţia domnului dr. Solomon, nu reflectă realitatea culturală din Herţa şi am ţinut să fac această punere la punct, spre onoarea concetăţenilor mei.

JewishGen Family Finder

Searching for Town HERTZA in Romania

Familii originare din Herţa căutate de familii din Statele Unite ale Americii

● **MONICA TALMOR** (#5455) - 211 High Top Circle - Hamden, CT 06541 U.S.A. caută familia:
Taingiu.

● **ROBERT MANDELBAUM** (#6805) - 115 Fourth Avenue # 31 - New York, New York - 10003 U.S.A. caută familiile:
Feldman, Fornescu, Amramesco, Abramowitz, Katz, Kleinerman, Mandelbaum, Sigal, Tamucci,l Gropper, Fortescu.

● **ROBERT HUBAL** (#10111) - 7701 Tylerton Dr. Raleigh, NC - 27613 U.S.A. caută familia:
Greenberg.

● **HAIM MERIMOVICH** (#18854) - 107 MONTOE St #3 - Hoboken, Nj, U.S.A. 07030 caută familia:
Merimovich.

A doua fotografie din faţa casei doctorului Rabinovici. O o grupă de Herţani cu un trimis al Mişcării Sioniste din Palestina. Acesta se află în centru (fără cravată). Alături de el pot fi recunoscuţi, dr. Rabinovici, Mişu Cornşpan, în stânga, şi Aron Keiş, J. Schechter, Grainic, în dreapta. În rândul al doilea, de la dreapta la stânga: un necunoscut, d. Segal, Z. Spotheim, M. Rorlich, J. Zelinger, alt necunoscut şi Orenstein. Fetiţele – cea din stânga Ester, fiica dr. Rabinovici, în dreapta Fifi Zontag (subsemnata).

Şi în sfârşit, cea de a treia fotografie, în faţa casei bunicilor mei.

În dreapta – bunicul meu Burăch Weinstein. Alături de el, în costume de călătorie – trei învăţători din Cernăuţi, pe atunci în Austro-Ungaria.

Trei fotografii de odinioară şi o rectificare necesară

de FANIA (Fifi) BAR (Născută Zontag)

La Herţa funcţiona, încă din primul sfert al veacului, o Bancă de credit mărunt, al cărei director era dl. Mişu Cornşpan, originar din Dorohoi. Printre funcţionarii acesteia se număra şi vara mea, Sara Keiş, căsătorită Weisman.

Pe fotografia No. 1 apar membrii comitetului băncii. În picioare, de la stânga: dnii Segal, Cornşpan, Zontag, Fundoianu şi un necunoscut. Aşezaţi: Oisie, Cons, Keren, Făinaru, dr. Rabinovici şi Rosen.

vâlca s-a făcut nevăzută, şi el a zâmbit iar, grăind cu glas blând, scăzut:

– Locotenente... De-aici înainte avem de îndeplinit misiuni grele... Oamenii sunt nepregătiţi... Ce-ar fi să-i trageţi în faţa mea o demonstraţie?...

– O demonstraţie...bâlbâia locotenentul. Cum, domnule colonel? Aha... Aici... în faţa dumneavoastră...

– La zid... La zid... strigau jandarmii şi osândiţii s-au prins unii de alţii strâns, din ce în ce mai strâns, şi ca un vânt cu putere de uragan a prins a le tăia picioarele.

Unii şi-au acoperit faţa cu mâinile. Cele câteva glasuri care strigau au amuţit pe când locotenentul raporta colonelului cu un glas nefiresc, mai tare ca strigătul:

– Automatele sunt gata...

– Lăsaţi-le s-aştepte... a spus cu glas scăzut colonelul, făcând semn locotenentului să-i dea de jos floarea de romaniţă.

Şi zâmbea într-una, mirosind adânc floarea, în timp ce ochii osândiţilor îl priveau împietriţi...

– Spune femeilor să-şi strângă pruncii la sân, să-i alăpteze... Ai înţeles? Ce te uiţi aşa la mine? Să-şi alăpteze pruncii...

– Alăptaţi-vă pruncii... a strigat locotenentul, şi s-a întors spre colonel, cu gura căscată.

– S-aştepte... a spus încet colonelul şi un mitralior a oftat căzând cu fruntea pe benzile de cartuşe:

– Doamne... Of... Doamne...

– Înseamnă-l cu douăzeci de trăgători... a spus Vartic, către locotenent, cu aceeaşi linişte.

Apoi goarna a sunat prelung şi abia atunci mulţimea a izbucnit în plâns. Din deal a venit în fugă un ofiţer:

– Cine-a sunat? Cine-a sunat?

Un soldat a oftat îngrozitor:

– Of... Doamne... Doamne... Of...

– Gata... a rostit colonelul, făcând un semn cu mâna în care ţinea floarea, şi mitraliorii şi-au săltat de la pământ piepturile.

O piatră a zvârâit prin aer dinspre zidul osândiţilor. Colonelul şi-a ferit capul la o parte şi piatra i-a atins tâmpla dreaptă, unde i-a răsărit o urmă de sânge.

– Care? a întrebat el, fără să-şi piardă cumpătul. Care-a zvârlit cu piatra?

Dintre osândiţi s-a ridicat o fată cu părul revărsat pe umeri, ferind la o parte trupurile, venind cu pas măsurat spre colonel şi spre gurile mitralierelor:

– Eu am aruncat, câine... Îmi pare rău că n-am avut grenadă sau pistol... Curăţam pământul de-o fiară...

– De-o fiară? a întrebat Vartic şi sprânceana dreaptăi s-a ridicat în sus, a mirare...

– De-o fiară... a răspuns fata, în timp ce locotenentul striga:

– Taci... taci... taci...

– De-o fiară... a spus ea înc-o dată şi un glas dintre osândiţi a gemut:

– Luiza... fie-ţi milă de noi...

– Tot am să mor... Are să vie şi ziua răsplăţii!

– Taci... ţipă locotenentul, şi a răcnit fără să-si dea seama:

– Foc... Foc... Foc...

Colonelul Vartic, în zadar striga din răsputeri să se oprească focul; în zadar striga locotenentul; mitralierele mestecau benzile cu o iuţeală înfricoşatoare şi la zidul din faţa pretoratului trupurile se frământau ca-ntr-o viermăraie."

Capitolul XI din romanul "Negura

"Câinii se trăgeau în fundul curţilor, mârâind. Paşi cadenţaţi se opreau în dreptul porţilor şi glasuri răstite strigau printre izbituri:

– În numele legii... în numele legii...

În mijlocul uliţelor, convoaiele se îngroşau, se lungeau şi glasuri repezite numărau:

– 102, 103, 104. Bagă de seamă, camarade! Ai, până acum 104! Răspunzi cu capul...

Femei zborşite, copii în cămă-şuici rupte, bătrâni cu bărbi încâlcite se îndesau unii într-alţii, tremurând ca varga, umăr la umăr şi toate răsuflările piereau când prindeau a toca dinspre moară automatele.

– Unde ne duce? a întrebat un copil, privind lung noaptea plină de constelaţii. Trecem prin câmp, mamă? Mie prin câmp mi-e frică...

– Să taci... s-a răstit un jandarm. Nu-i voie de grăit...

– Ce spune, mamă? întreba mai încet copilul. Putem trece şi prin câmp. Soldaţii au puşti... ne apără!

– Eu mi-am luat legatura, a spus o femeie. Am pus în ea rochia de sărbătoare şi o broboadă albă...

– Cel puţin să fim alături, i-a spus o bătrânică. Eu nu mi-am luat nimic. Mergem... cine ştie...

Şi adăugat:

– Noi am fost vecine... ne-am duşmănit. Acum...

– Înainte marş... a strigat un jandarm şi bătrânica a rostit:

– Acum l-au scos pe Sender. Cum are să meargă el în cârji... Uitaţi-vă... el nici n-a stins lumânarea. Sta la geam şi cosea, ca-n toate nopţile.

– Taci... a spus un glas de femeie şi s-a auzit un plâns.

Proptit în cele două cârji, Sender îşi zvârlea picioarele paralizate înainte, grabind spre poartă.

– Mai iute... îl tot îndemna un glas încet. Hai mai iute...

– Am uitat lumânarea aprinsă... a spus bătrânul, oprindu-se. Te rog, dacă eşti bun, du-te... şi...

– Mai iute... a spus jandarmul. Merge la... şi îi vine să...

– Împreună... vecini... a rostit Sender, alăturându-se convoiului.

Şi privea cu grijă spre lumânarea roşie care pâlpâia singură, la geam, între arbori, în fundul curţii.

– E departe? a întrebat el tare.

– Trecem prin câmp... i-a răspuns glasul de copil.

– În dosul morii... i-a răspuns încet un glas de bărbat.

Înainte, se zărea, sur, câmpul. O baltă sclipea la cotitura spre moară.

– Colonelul Vartic... a rostit speriat locotenentul, când s-a arătat ofiţerul în uniformă neagră. Mânaţi... Mânaţi... ne vede domnul colonel...

Ras proaspăt, cu mustaţa bine răsucită drept în sus, ca două corniţe, colonelul Vartic zâmbea mirosind o floare de romaniţă.

– De ce-aţi întârziat, locotenente? l-a întrebat şi de pe faţă nu-i mai pierea zâmbetul. V-am spus că până în zori trebuie să fie la trei metri sub ţărână...

– Am întârziat... să trăiţi... am întârziat... Pentru că...să trăiţi...

– Trădare... a strigat Vartic, strivind floarea şi aruncând-o. Trădare de ţară...

O vâlcă groasă cât degetul îi răsărise drept în mijlocul frunţii. Dar curând

Recenzie la romanul "NEGURA"

al scriitorului *Eusebiu Camilar*

de dr. NELU CARMELI

Scriitorul Eusebiu Camilar s-a născut în satul **Udeştii Sucevei** în anul 1910 şi a decedat la Bucureşti în anul 1965; el a fost prozator şi poet! Duce multă vreme o existenţă mizeră, trăind din munci grele şi profesiuni obscure. A primit primul premiu literar la revista "Şantier". A făcut studiile universitare la Iaşi, apoi a colaborat la diverse publicaţii ieşene ca "Lumea" şi "Iaşul".

Soţia lui, poeta Magda Isanos a împărţit cu dânsul o viaţă grea de mizerie şi de maladii distrugătoare.

A fost membru corespondent al Academiei Române.

Cartea "Negura" a apărut în 1948 - după terminarea celui de al doilea război mondial, a ororilor războiului hitlerist. Autorul romanului "Negura", prin experienţa bogată a scriitorului, a zugrăvit în mod obiectiv, dramatic şi în acelaş timp liric, odiseea şi dezastrele provocate de război. Autor fecund, opera sa numără peste 40 de cărţi aparţinând tuturor genurilor literare. "Negura" reprezintă al zecelea volum, scris în stil realist, însoţit de un lirism accentuat şi de crearea atmosferei de tragedie şi de dramă a unui popor lovit de suferinţele războiului.

Bun povestitor şi creator de simboluri prin idealizarea romantică a personagiilor, realizează tabloul acelei "negure" care conduce convoaiele de condamnaţi să dispară în groaznicul şi nedoritul război, precum şi în pogromul contra evreilor din Herţa. De asemeni "negura" care învăluia viaţa grea a ţăranilor şi lupta lor împotriva ei.

În descrierea satului natal, ocupă un loc important şi mica comunitate evreiască. De exemplu, unul din evreii satului, Iţic Blonder care avea rolul de a aduce apă potabilă din casă în casă la bogătăşii satului. Pentru autor, Iţic Blonder este **omul, calul** şi **polobocul** care toată noaptea căra apă clienţilor şi le umplea cănile şi vasele lor. În mijlocul nopţii el era **umbra de om, de cal** şi de **poloboc**.

Pentru exemplificare, merită de asemeni a fi redat din romanul "Negura" textul descrierii pogromului din Herţa de către autorul romanului, Eusebiu Camilar.

Herţa 5 iulie 1941. Din ordinul Pretorului 100 de evrei scoşi din pivniţe şi sinagogi au fost îngropaţi de vii, sau executaţi şi îngropaţi în trei gropi comune.

primare, trebuia să dăm examen la şcoala română de stat, pentru ca diploma noastră să fie recunoscută.

Eu, de foarte tânără, m-am înscris în organizaţia sionistă "Haşomer Haţair", am participat apoi şi la colectele de fonduri "Keren Kayemet". Ţiu minte că foarte activ era atunci conducătorul nostru - Iosub Fundoianu. Am făcut parte din "Beith Harişonim" împreună cu Schechter şi Marcovici Avram. Unchiul meu, Şmil Cons era, în vremea aceea, ajutor de primar. Ţin să menţionez că în acei ani, în Herţa era rabin Zanvel Brandvein.

În 1932, m-am căsătorit şi am părăsit Herţa. La Iaşi, unde ne-am mutat, mi-am continuat mai departe activitatea sionistă, aceasta fiindu-mi recunoscută în Israel unde, ulterior, mi s-a decernat o diplomă de onoare.

În anii prigoanei, părinţii şi fratele meu au fost deportaţi în Transnistria.

În 1974 mi-am realizat visul de a alia în Israel. Aici am făcut parte din "Brith Harişonim" împreună cu Schechter şi Marcovici.

Acum locuiesc în Israel, la Bnei Brak. Fiica mea este inginer constructor (Institutul de Standarizare). Ginerele meu este profesor şi doi nepoţi care după ce-au servit ca ofiţeri în armata israeliană, au obţinut titluri academice.

Fotografia publicată pe pagina I-a e din tinereţe, şi pe ea se pot distinge figurile celor care activau în organizaţia sionistă "Haşomer Haţair" din Herţa.

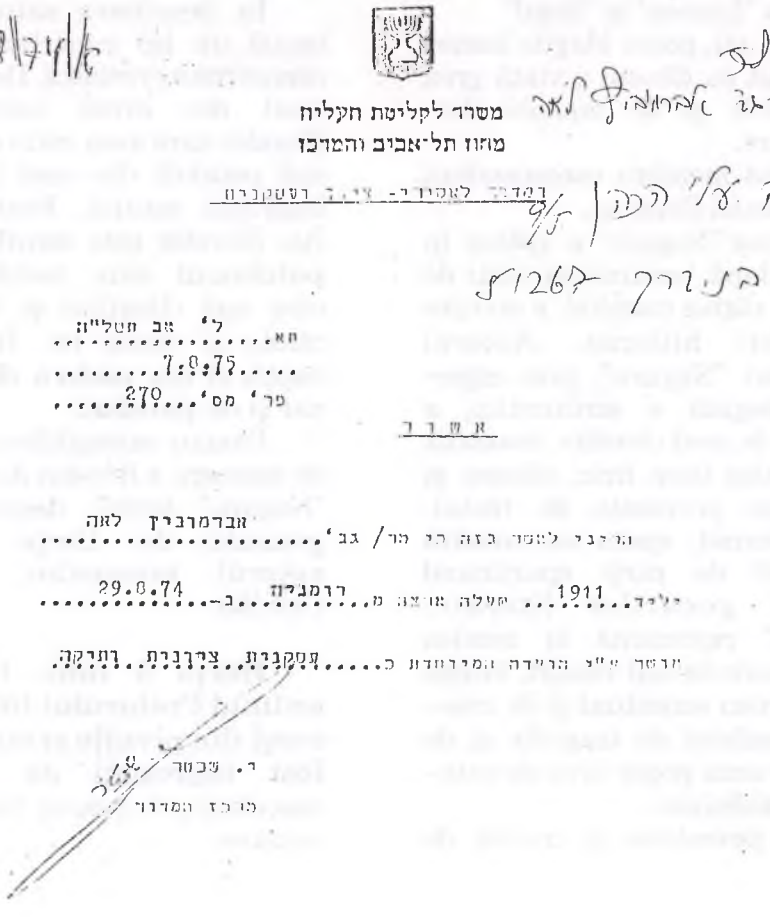

Lea Abramovici

Scurtă Biografie

Mă numesc Lea Abramovici, născută la Herţa, în familia Cons. Bunicul meu se numea Faibiş Cons, iar bunica - Minolă. Aveau patru fii: Şmuel, Ţalic, Haim (tatăl meu) şi Herş.

Prin mama mea, Haia Gutman (înainte de căsătorie), sunt vară de gradul întâi cu Marcel Gutman, părinţii noştri erau frate şi soră.

În timpul celui dintâi război mondial, între 1916-1918, tata, Haim, a fost pe front şi a căzut prizonier la nemţi. A fost internat în lagărul de la Cozleşti, judeţul Prahova. Mama rămăsese la Herţa cu trei copii de vârstă fragedă, dintre care cea mare eram eu; apoi sora mea Bela şi un frăţior de numai doi ani - îl chema Iţcu. Am aflat că, în cei doi ani de prizonierat, tata a fost folosit ca tălmaci, traducea din limbile germană, idiş şi română. La sfârşitul războiului a fost eliberat.

Rândul 1: Lea Abramovici (prima la stânga), Haia Zekler, Şeva Keis, Şeinda Aperlei. Rândul 2: Covaliu, Aron Keis, Haim Avram, Avram Marcovici.

Imediat după război, a început să funcţioneze şcoala israelito-română, la sinagoga mare din Herţa. Era şi un spital.

Printre colegii de şcoală îmi amintesc de Schehter, Marcovici şi alţii. După patru clase

o perioadă în România, de unde au plecat în Israel şi urmaşii lor poartă mai departe tradiţia iudaismului, al unei comunităţi care a dăinuit mai bine de două secole.

Ţinutul Herţa aparţine azi de Republica Ucraina şi numai cimitirele şi alte relicve evreieşti care mai există aduc aminte localnicului sau călătorului vremelnic că în acest ţinut a vieţuit cândva o puternică şi înfloritoare comunitate evreiască care a numărat peste 2000 de suflete.

Localitatea	Populaţia totală	Din care: evrei
3.Plasa Herţa-total	**62 925**	**513**
Alba	1 641	30
Arborea	1 122	12
Baranca	329	3
Başeu	802	23
Beceşti	398	3
Buda Mare	822	12
Buda Mică	538	5
Comăneşti	1 013	14
Corjeuţi	571	3
Cracalia	293	8
Cristineşti	1 848	5
Culiceni	514	5
Dumeni	961	7
Godineşti	1 112	12
Griviţele	1 070	10
Horbova	1 609	10
Hreaţca	1 270	13
Ibăneşti	3 192	61
Lişna	1 112	30
Livenii Vărnav	418	8
Lupeni	1 554	20
Mamorniţa	334	30
Mihoreni	1 141	13
Mlenăuţi	732	7
Mogoşeşti	1 177	5
Molniţa	1 522	4
Oroftiana de Sus	883	4
Plevna	434	6
Pomârla	2 437	17
Pueni	436	3
Sinăuţi	835	2
Slobozia M.	327	4
Slobozia V.	656	4
Smârdan	1 220	19
Suharău	2 003	48
Tureatica	2 004	9
Vatra	1 550	19
Vorniceni	3 460	25

Notă: S-au trecut numai localităţile rurale în care locuiau evrei.

Ulterior, după circa 5 săptămâni, toți evrei au fost adunați în piața orașului Herța, având asupra lor numai ce puteau duce în mână. Încolonați în convoi, au fost mânați spre Basarabia, în lagărul de tranzit de la Edineț.

Pe drum, toți cei sleiți de puteri care nu mai puteau merge erau împușcați.

La Edineț, evreii din Herța, alături de alți evrei adunați din Basarabia, au stat 6 săptămâni, îndurând foamea și mizeria vieții de lagăr.

La începutul lunii octombrie 1941, evreii din Herța au fost din nou încolonați și escortați de jandarmi călare, au pornit pe jos, pe drumul morții spre Transnistria.

Pe parcursul deplasării zeci de evrei, care nu se puteau ține de coloană au fost împușcați. În opririle peste noapte mulți evrei ajunși la capătul puterii, nu se mai sculau dimineața.

Haim Loker, negustor din orașul Herța arată într-o mărturie depusă la Iad Vașem că "deși din Herța au plecat 1600 de evrei, până la Moghilev au ajuns numai jumătate. Restul au fost împușcați de jandarmi sau omorâți de țăranii din satele pe unde au trecut."

După ce au trecut Nistrul la Atachi, evreii din Herța au fost răspândiți în diverse ghetouri, lagăre și colonii de muncă de pe meleagurile Transnistriei.

Timp de peste doi ani de zile, evreii din Herța au înfruntat în Transnistria spectrul suferinței și al morții. Mulți au dispărut în chinuri de neimaginat datorită mizeriei, foamei, frigului și bolilor, mai ales ale tifosului exantematic.

Unii au ajuns în lagărele nemțești de pe Bug, unde după ce au fost folosiți ca sclavi la diverse munci degradante, au fost împușcați și aruncați în gropi comune.

Ing. Liviu Beriș din Herța relatează că tatăl său și alți evrei din Herța au fost trimiși din Moghilev într-un lagăr nemțesc lângă Nikolaev.

Un număr restrâns de evrei (printre care se afla și tatăl său) care au fugit din acest lagăr au scăpat cu viața. Toți ceilalți evrei rămași în lagăr după ce au fost folosiți la diverse munci, au fost împușcați de nemți.

Din declarațiile unor supraviețuitori și martori, rezultă că mai puțin de un sfert din populația evreiască a ținutului Herța a supraviețuit Holocaustului din cel de al doilea război mondial. Aceasta înseamnă că circa **1400 evrei din acest teritoriu au dispărut în eternitate**, exterminați prin foame, frig și boli sau uciși de trupele române și germane sau de unii țărani din Basarabia.

Cei mai mulți dintre supraviețuitorii ținutului Herța s-au reîntors în luna decembrie 1943 odată cu evreii dorohoieni, au locuit

HERŢA

Destinul tragic al evreilor din ţinutul Herţa

Fragment din studiul ing. Marcu Rozen -

În baza tratatului secret Molotov-Ribentrop, Uniunea Sovietică ocupă prin ultimatum la sfârşitul lunii iunie 1940, Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa.

Ţinutul Herţa care cuprindea aproape întreaga plasă Herţa, făcea parte din judeţul Dorohoi şi respectiv din Vechiul Regat. Acest teritoriu nu a făcut niciodată parte din Rusia ţaristă iar populaţia românească era majoritară(95,8%). Dintre celelalte minorităţi naţionale, evreii aveau o pondere de 3,2%, ţiganii 0,7% iar ruşii, rutenii şi ucrainenii la un loc doar 0,1%.

Numărul evreilor din ţinutul Herţa era de circa 2000 de suflete din care în oraşul Herţa de circa 1800 de suflete şi în localităţile rurale de circa 200 de suflete.

Bărbaţii evrei din acest ţinut au luptat în armata română atât în războiul pentru independenţa României cât şi în primul război mondial pentru întregirea neamului românesc. Mulţi au căzut la datorie, alţii au fost răniţi şi unii au fost decoraţi pentru merite deosebite în luptă.

După ocuparea ţinutului de către trupele sovietice, regimul sovietic face primele victime în rândul populaţiei evreieşti. Un număr de 39 de familii de negustori evrei,. considerate "burgheze" sunt deportate în Siberia, mulţi nemaiîntorcându-se niciodată în meleagurile natale.

La data de 22 iunie 1941 izbucneşte războiul cu Uniunea Sovietică. În oraşul Herţa intră trupele române şi se instalează administraţia românească.

Toţi locuitorii evrei sunt scoşi din case şi adunaţi în sinagogi şi alte locuri păzite de ostaşi.

În acest interval de timp, o parte din ţăranii din împrejurimi au venit cu căruţele şi au jefuit toate lucrurile găsite în casele evreilor.

Din cei adunaţi în sinagogi şi alte locuri, **150 de evrei au fost "aleşi" şi apoi duşi lângă gârla oraşului şi împuşcaţi.** Printre cei ucişi erau şi femei şi tineri şi bărbaţi şi bătrâni.

După masacru, evreii rămaşi în viaţă au fost autorizaţi să se întoarcă la casele lor, dar locuinţele erau goale, în urma jafului care a avut loc sub oblăduirea autorităţilor române noi instalate.

În 1859 un **Strul Tălmaciu**, se judecă cu un **Nicolae Gheorghe** pentru "propivaţia" (tasalele) tîrgului.

În timpul răscoalei ţărăneşti din 1907 a fost implicat şi tîrgul Rădăuţi-Prut. O telegramă comunica: "În Rădăuţi s-au devastat locuinţele proprietarului **I. Pelat**, distrugîndu-i-se totul din casă". Se pare că devastările locuinţelor, atelierelor, prăvăliilor evreieşti au avut proporţii mult mai mici decît în alte tîrguri moldovene ca Bivolari, Podul Iloaiei, Tg. Frumos ş.a.

Viaţa spirituală era dominată de hasidism. Cei mai mulţi evrei erau sprijinitorii ţadicului **Fridman** din Ştefăneşti. Nu cunoaştem numele rabinilor, care ar fi păstorit în secolul al 19-lea. Dar între 1903-1943 a păstorit un rabin erudit, studios, dar şi implicat în viaţa obştească pe linia filantropică. Era neobosit întru ajutorarea celor în suferinţă. Este vorba de rabinul **David Burştein**, născut în 1883 în Ucraina. El a studiat la o ieşiva celebră din Lituania. A venit în România în anul 1903 şi a fost angajat ca rabin la Rădăuţi unde a păstorit timp de 40 de ani. Era un erudit remarcabil care îmbina studiul talmudic cu grija pentru enoriaşii săi. Era gata oricînd să ajute pe cei în suferinţă, chiar cu preţul unor sacrificii personale. A condus mişcarea sionistă religioasă Mizrahi. În tîrg activau însă şi alte organizaţii sioniste de toate nuanţele, care au avut rezultate remarcabile.

În afara învăţămîntului tradiţional în heder, copiii evrei au urmat cursul primar local. Din motive bine cunoscute s-au văzut nevoiţi să-şi creeze o şcoală primară proprie. Învăţătorul **Eidelman** apare pe o fotografie de clasă a şcolii "Tarbut". Ulterior avea să predea ca profesor la Darabani (1945).

Temelia unei şcoli proprii s-a pus în 1914. Un local mai adecvat s-a ridicat în 1924. Ca şi în alte comunităţi, clădirea posedă o sală mare, unde se ţineau adunări, aveau loc baluri, nunţi şi... recreaţia şcolarilor în timpul iernii.

Activitatea culturală şi sionistă era strîns legată de oraşul Lipcani, situat pe malul opus, basarabean, al Prutului. Să nu uităm că Lipcani a dat culturii evreieşti pe prozatorul ebraic **Jehuda Steinberg**, pe nepotul său, celebrul fabulist **Eliezer Şteinberg**, pe marele poet, regizor, eseist **Iacob Sternberg**, pe originalul prozator **Moşe Altman**, pe pictorul **Şlomo Lerner**. Relaţiile culturale cu Lipcani, în perioada interbelică au fost importante, ca şi cele economice şi politice.

Am încercat să schiţez cîteva momente din viaţa unui "şteitl" tipic moldovenesc, ancorat în tradiţie, dar privind spre viitor. Am urmărit să scoatem din uitare o "Kehila Kedoşa" (o comunitate sfîntă), şi o lume aparte. Sperăm că alţi cercetători vor completa tabloul nostru iniţial. Le dorim succes!..

DIN VIAŢA UNUI "ŞTEITL"

de I. KARA

Pentru a întemeia un tîrg proprietarul moşiei începea prin a cere domnitorului ţării un hrisov (document) prin care îi permitea să organizeze o zi săptămînală de tîrg (iarmaroc) şi cîteva iarmaroace pe an. Dacă schimbul de produse agrare contra unor produse meşteşugăreşti sau industriale se dovedea eficient, adică dacă veneau la ziua de tîrg ţărani, negustori, meseriaşi, erau speranţe că s-ar putea întemeia un orăşel, un tîrguşor, un "şteitl".

Proprietarul moşiei Rădăuţi-Prut a cerut şi a obţinut de la Domnie hrisov de întemeiere de tîrg atît la 7 mai 1819, cît şi la 13 septembrie 1820 şi la 10 iunie 1827. Tîrguşorul nu s-a dezvoltat suficient. Atunci a avut voie să facă zi de tîrg în fiecare marţi şi să organizeze 5 iarmaroace pe an. Rădăuţi era un punct vamal prin care se exporta păcură şi în anul 1825, există şi un căpitan de graniţa, un fel de şef grănicer, agent vamal. Cu timpul funcţia se desfiinţează şi boierul cere voie să numească dînsul un om care să ţină "rînduială" şi să fie recunoscut de "ocîrmuire". Era nevoie căci se făcea contrabandă peste Prut. Tîrgul nu figura încă ca atare în listele din 1834.

O bază durabilă pentru dezvoltarea tîrgului se face în 1845, la 11 mai cînd "...**Vigder Moizăs, Leizăr Strulovici, Moisă Argintaru, Moisă Ber Vaisman, Iosăp Moiţăs, Iţic Lupovici**, împuterniciţi din partea a mai mulţi negustori evrei... încheie un "aşezămînt" cu marele logofăt **Costache Sturza**, cu o durată de 30 de ani.

Se prevedea în contract: "Bezmînul" (chiria locului) anual va fi de 40 crăiţari argint (crăiţar în idiş "graţez").

Pentru o vadră de rachiu sau spirt ce se va consuma în tîrg se vor plăti proprietarului 40 crăiţari argint, iar pentru băutura, scoasă din tîrg cîte, 4 crăiţari argint (monedă austriacă). Pentru vadra de vin adusă se plătesc 6 crăiţari de vadră.

Taxe se dau şi pentru păcură, lumînări, pentru tăierea de vite şi de porci. Brutarul va plăti cîte doi galbeni pe an. Cîntăritul mărfurilor este monopolul proprietarului.

Se încasau taxe pentru mărfurile aduse în iarmaroc, de la harabagii, de la velniţe, de la vînzări de case etc.

Terenul pentru şcoli, case de rugăciune, baie, cimitir, era scutit de plata bezmînului. Se dădea fiecărei familii cîte 30 prăjini imaş pentru păscutul vitelor.

Contractul este semnat de boier şi este întărit de **Aharon Tauber**, din Iaşi, care pe atunci nu era încă rabin, ci numai prăvil, adică "daian" de Iaşi. La 22 decembrie **Gheorghe Trifescu**, este numit comisar al tîrgului.

Să evocăm din viaţa internă a evreilor rădăuţeni cîteva momente. În 1848 **Meer** şi **Rifca Zalman** iau cu împrumut 4089 lei şi dau ca amanet o casă şi două dugheni din tîrguşor. Valoarea presupusă a casei şi a dughenelor indică un progres al localităţii.

"Beit Sefer Tarbut – Rădăuţi. Învăţătorul **Idelman** cu elevii săi. Rîndul din faţă de la dreapta la stînga: **Calman Burştein, Moşe Radianu, Sol Ravisohn, Moşe Grisaru, Sima Meirovici, Aron Idelman, Avraham Ravisohn**.
Rîndul din mijloc: Neidentificat, neidentificat, **Reiza Moscovici,** învăţătorul **Idelman, Bety Lerner – Pitaru, Shlomo Aharonovici, Ghershon Moscovici**.
Rîndul de sus, al patrulea din dreapta : **Pinhas Bulbeţz**. Ceilalţi neidentificaţi.

De la dreapta la stînga, rîndul din faţă: **Avraham Sucurianu, Yoel Darabănianu,** instructorul **Meier Zilberman.** (Ultimii nu sînt identificaţi).
În rîndul din spate: **Baruch Segal, Ancel Bronstein, Iacov Bacal, Şimon Maimon, Shmuel Burstein**.

RĂDĂUŢI – Prut

COMUNITATEA EVREILOR (MOZAICĂ) DIN RĂDĂUŢI DOROHOI

ACT CONSTITUTIV 1947/48

CAPITOLUL I DEPOZIŢIUNI GENERALE

art.1 Comunitatea Evreilor (mozaică) din **Rădăuţi** este întrunirea tuturor credincioşilor mozaici din localitatea (oraşul, comuna, etc.) **Rădăuţi** şi constituie partea componentă locală a cultului mozaic.

art.2 Scopul Comunităţii este satisfacerea trebuinţelor religioase ale membrilor săi prin crearea, întreţinerea şi supravegherea instituţiilor necesare pentru:

a. practica religioasă a credincioşilor cultului mozaic;

b. învăţământul teologic şi cultura mozaică;

c. organizarea operei de binefaceri conform tradiţiei religioase mozaice, sub formă de ajutorare (ajutor înmormântare, boală, pomană, etc.);

d. înmormântarea decedaţilor mozaici.

Urmează semnăturile comitetului de constituire:

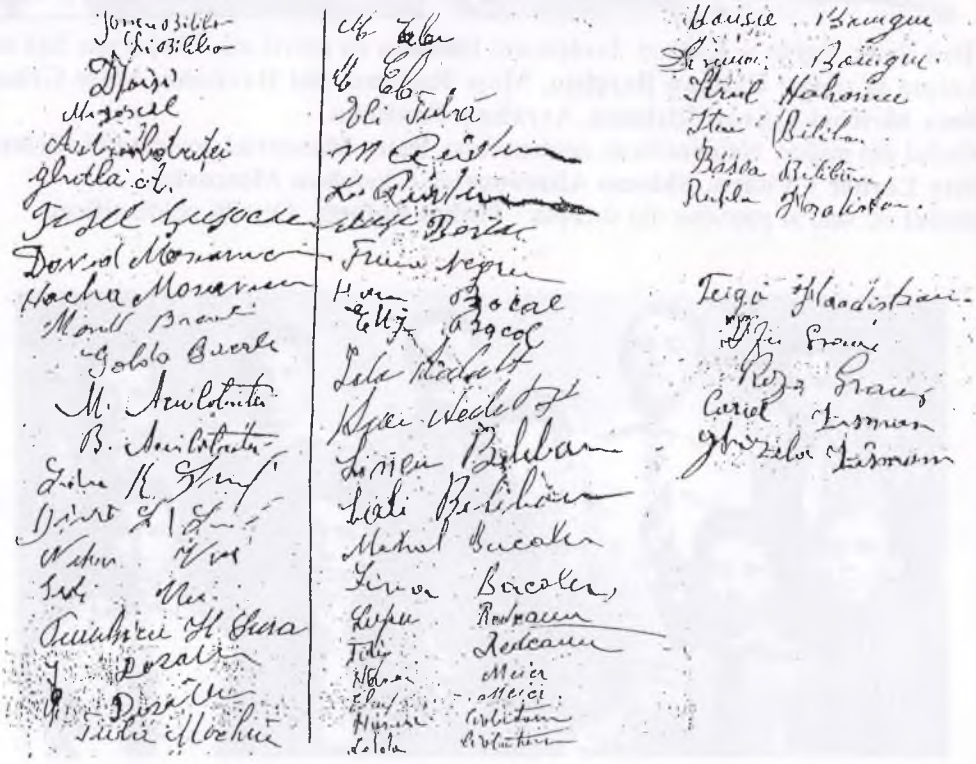

Bar Mitzva la Săveni

de G.BRUCHMAIER

"*Tfilin* (filactere) <<o să pun>> în oraşul meu, în Săveni, în *şilul* meu, mic, dar... al meu" - a sunat contra-replica fermă a proaspătului *"Bar Mitzva"* **Arie (Leonard) Marcus** la propunerea că "o asemenea sărbătoare trebuie făcută la Botoşani", în *"Dă Othă-şil"* ("Sinagoga cea Înaltă", monument istoric, bijuterie arhitecturală).

Şi-aşa a fost! Dorinţa "majorului" s-a impus! Într-o zi de vară generoasă, recent, micul *şil* al săvenenilor era într-o animaţie deosebită. Cu evlavie au fost ascultate rugăciunile, "*draşot*" (discursurile) rostite (cel ale sărbătoritului, cel al preşedintelui comunităţii din Botoşani). Şi... se putea altfel? S-a toastat ("*leicheh*" şi "*bromfn*" la înălţime!), şi s-a mâncat, şi... s-a cântat.

Între cântecele tradiţionale, ale noastre, e unul provenit din Psalmi: "*Inei ma tov uma naim...*" ("Ce bine şi plăcut e să fim împreună!").

Cântându-l, dar şi trăindu-l, participanţii la *Bar Mitzva* lui Arie Marcus din Săveni pot oricând depune "fundamentată mărturie" în acest sens.

"Realitatea evreiască", VI/'99

Descendenţii soţilor Fani şi Aizic Spund

de HERMAN ZISMAN

1. Fiica cea mare Eva (Evuţa), elevă strălucită la liceu, apoi studentă fruntaşă, a absolvit facultatea cu titlul de inginer. E măritată cu Avi Vais, inginer şi el. În prezent amândoi sunt pensionari. Copiii: Ady, căsătorită Rozin, şi soţul ei – ambii specialişti în domenii tehnice – calculatoare, şi respectiv, electricitate. A doua fiică, Haia, şi soţul ei, Eitan, sunt tehnicieni foarte apreciaţi în munca lor.

2. Lică Spund are o tovarăşă de viaţă ideală, Erica – mereu alături de el, atât în profesiune – comerţul – cât şi în creşterea copiilor.

3. Berta, Tuţa pentru cei dragi, e contabilă la o bancă mare. Măritată cu Israel Petraru, care lucrează şi el pe tărâmul economiei, au doi copii: Iosif, om de afaceri, căsătorit cu Ornit – profesoară de engleză şi Pnina, măritată cu Elia Castro, amândoi biologi.

Fiul lui Berta Petraru, Iosif, cu soţia şi unul dintre copii.

4. Zalman mezinul, tehnician la o importantă fabrică din Israel e însurat cu Rivca, contabilă. Au trei copii: Haim, Hanoh, şi Ţvi. Doi dintre copiii lui Zalman poartă numele neuitaţilor bunici – Hanan, după Fani, şi Iţhac (Ţahi) după Aizic.

Cât despre Aizic şi Fani, a căror amintire este de neşters pentru urmaşi, ei simbolizează o dragoste ca în poveşti.

בס"ד

מי שברך

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב
הוא יברך את

מר הרמן קלקודה

יליד סווני

בעבור מעשיו הטובים.
בשכר זה הקדוש ברוך הוא
ישמרו ויצילו מכל צרה ומצוקה
ומכל פגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה
בכל מעשי ידיו עם כל ישראל אחיו.

ונאמר אמן

קלף זה מוגש בכבוד, בהוקרה, בחיבה,
בהערכה ובידידות

על ידי דוד שלמה , יו"ר אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה
דארבאני, סווני, מיכאלני, הרצה, רדאוץ פרוט

לידי הרמן קלקודה במלאת לו 75 שנה

תשרי תש"ס

Simha Leib
Un om simplu, dar valoros

de HERMAN ZISMAN

Acesta a fost SIMHA-LEIB. A venit în orăşelul nostru Săveni, de tânăr, dintr-un oraş din Transilvania, cu o bună pregătire în ştiinţele iudaice. Pentru a-şi asigura existenţa, a primit postul de şames la cea mai mare sinagogă din Săveni. Prin felul său politicos şi corect de a fi şi-a câştigat curând simpatia întregului orăşel. Mulţi copii au învăţat la el primele noţiuni în ştiinţele iudaice. Pregătea cu multă pricepere băieţii pentru festivitatea de Bar-Miţva. Cu timpul s-a stabilit cu soţia într-o căsuţă modestă, unde primea în gazdă rabini care vizitau orăşelul nostru, din când în când. Nu existau festivităţi - naşteri, bar-miţve, nunţi, fără ca Simha Leib să fie chemat. Bineînţeles era nelipsit şi de la ceremonii triste.

Eu, ca unul care a fost pregătit de el pentru Bar-Mitzva, îi voi păstra o amintire frumoasă, şi sunt convins că cei ce vor citi aceste rânduri şi l-au cunoscut, nu-l vor uita pe Simha Leib, care a închis ochii în ţara de care ne vorbea cu atâta drag, Israel.

Prietenul meu Artur

Dr. BENEDICT SOLOMON

A murit Artur,
Prietenul meu din tinereţe,
Artur Butnaru din Săveni de lângă Dorohoi,
A murit dragul meu Artur
A murit, aici, în Israel.
Ne întâlnisem ultima oară
Inainte cu câţiva ani,
La înmormântarea altui prieten,
Alciu Selter.
- Aşa ne ducem cu toţii, unii după alţii -.
M-am întâlnit, atunci, cu dragul meu Artur,
Prietenul meu din tinereţe,
Cu care ţesusem, cândva,
Entuziaşti, visuri despre o lume mai dreaptă,
Şi speram să schimbăm lumea,
Căci tineri eram şi naivi.

Şi mi-a povestit Arturel,
Prietenul meu drag,
Cum a fost chemat, demult,
La Securitate, la Botoşani.
Nu ştia de ce a fost chemat
Şi nimeni nu i-a spus de ce.
În curtea Securităţii, se auzea radioul:
Cineva vorbea democraţie.
Comandantul Securităţii i-a spus lui Artur să aştepte.
Artur a aşteptat,
Comandantul s-a dus acasă să mănânce,
Pe Artur l-au dus în lagăr.
La radio se vorbea despre democraţie.

Şi-a ajuns Artur în lagăr
Şi nu ştia de ce e acolo.
În lagăr erau şi alţii,
Sute şi sute
În "arest administrativ"
Şi nu ştia nici unul de ce e acolo
Fără să fi fost judecat.
În lagăr, se auzea la radio,
Vorbind despre democraţie,

Unii erau acolo de un an, de 2, de 5,
Fără să ştie de ce sunt acolo.
(Poate pentru că era democraţie).
Din când în când,
Cei fericiţi primeau vizita unui părinte,
A unui copil, sau a soţiei.
Acasă copiii o întrebau pe mama lor:
"Unde e tata?"
Mama le arăta fotografia tatălui
Pe care copiii nu-l cunoscuseră,
Sau nu-l ţineau minte.

Şi după un an Artur a fost eliberat
Şi trimis acasă
Alţii au rămas acolo,
Iar altora le-au rămas acolo doar ciolanele.
Şi tot timpul, la radio se vorbea despre democraţie.

Artur a ajuns acasă fără să ştie de ce a fost eliberat
Cum n-a ştiut de ce a fost arestat,
Căci n-a fost judecat niciodată.
Şi m-a întrebat dragul meu Artur,
Prietenul meu entuziast şi naiv din tinereţe.
Ce fel de dreptate e asta
Şi ce fel de democraţie?

Sărmanul meu Artur!
El a înţeles că democraţia şi dreptatea
Sunt pentru cei puternici.
Democraţia şi dreptatea celor puternici,
E nedreptate pentru cei slabi.
El a înţeles că acolo unde e închisoare fără judecată,
Democraţia e o poveste de adormit oamenii.

Şi astfel a murit Artur, nelămurit,
Şi-a trecut într-o lume
În care dreptatea e aceeaşi
Şi pentru cei puternici
Şi pentru cei slabi
Şi în care nu mai e cine să vândă
Sloganuri despre democraţie
Celor creduli şi naivi.

Un Sefer Tora al familiei

Samy Schönfeld (din dreapta) şi Reuven Schönfeld (stânga), copiii lui Frida şi Iacob Schönfeld, au în mâini un Sefer Tora donat în amintirea defuncţilor Iosef ben Gherşon Butnaru şi a soţiei lui Hana bat Gheţel Covaliu (Săveni).

Sulul de Tora se află acum la Sinagoga "Or Israel" din Haifa, fondată de originari din România.

Coroana (Keter) de pe Sulul Torei este donat în amintirea lui Shlomo Aharon Bercovici, fiul lui Hana şi Meir din Londra.

Ruholă s-a căsătorit în Vindiceni - Transnistria, cu Iosef Reigenbogen din Cernăuţi. Iosală a murit la vârsta de 17 ani, în 1938, la Bucureşti.

Părinţii mei: Pesi era căsătorită cu David Cojocaru al lui Şloimă şi Rivca.

Am amintiri frumoase din casa bunicilor mei. De câte ori venea un rabin în orăsel după cum era obiceiul, el era musafir în casa bunicilor mei. Ţin minte pe un rabin din Botoşani şi un rabin din Piatra-Neamţ care a fost de Hanuca la Săveni şi a aprins lumânărelele de sărbătoare cu un fast neobişnuit, în casa bunicilor mei.

Am crescut în cadrul unei calde familii. Nu exista sărbătoare în care să nu fim împreună întreaga familie. Bunicii mei aveau - în afară de mine - încă patru nepoţi, copiii lui nene Avram şi tanti Raşela: Izu, Fany, Hana şi Samy. Nu voi uita niciodată serile de seder în casa bunicilor. Noi plecam din brutărie şi locuiam la bunici toate zilele de sărbătoare. Brutăria o conducea un român cu numele de Mihai Otto.

Copilăria mea a fost înfrumuseţată de dragostea lor, devotamentul şi sinceritatea bunicilor mei, dar Baba Feighe a rămas şi va rămâne pentru mine îngerul meu păzitor.

În anul 1941 au început evacuările evreilor din orăşelele judeţului Dorohoi. Primii evacuaţi au fost evreii din Rădăuţi Prut şi Darabani.

În acele zile, a intrat în Săveni un convoi de căruţe încărcat cu evrei în drum spre gara Ungureni pentru a pleca mai departe în lagărul din Tg. Jiu. Au fost cazaţi în **şiluri**. Lângă bunicii mei, perete în perete se afla un şil. Baba, care avea în curte o vacă, a muls-o şi a dus în şil lapte cald, ceai şi mâncare.

Nu mult timp după aceea, am fost şi noi deportaţi în Transnistria. Am suferit ca toti cei deportaţi: frig, foame, bătăi, boli. Am avut însă noroc şi întreaga familie s-a întors acasă în Săveni.

Bunicii au aliat în Israel. Au locuit la tanti Ana şi unchiul Iosub. Apoi au locuit la tanti Frida.

Tanti Frida era urmaşa lui Baba. Sinceră, săritoare, un suflet cald întotdeauna dispusă să ajute. Ea este la fel ca mama ei, bunica mea Baba Feighe.

Zeida şi Baba au murit în Haifa şi sunt înmormântaţi în cimitirul Hof-Hacarmel.

Am scris aceste rânduri pentru sufletul meu, pentru fiica lor Frida (căreia îi doresc mulţi ani sănătoşi) şi în amintirea lor, fie-le ţărâna uşoară".

se alegea untul. La Baba cumpărau lapte foarte mulţi evrei bigoţi care păstrau **caşrutul** în casă. Printre clientele ei erau Sara Bines, Feighe Bacal (Şulimsohn) şi altele. Mai venea la bunicii mei rabineasa, soţia rabinului din Săveni care locuia pe lângă sala Meseriaşilor şi nu pleca niciodată cu mâna goală.

Bunicii mei înconjuraţi de familie.

Bunicii mei nu era bogătaşi, dar ţin minte cât de bine organizată era bunica în gospodărirea casei. Bunica Feighe şi-a crescut toţi copiii cu dragoste, devotament. I-a educat în spiritul respectului faţă de tradiţie, religie, cinste. La bunicii mei au fost şase copii: Ana, Avram Soni, Pesi, Frida, Ruholă şi Iosală. Toţi copiii au învăţat la şcoala israelită şi toţi au învăţat o meserie. Zeida a avut o potcovărie pe maidanul din spatele casei. Alături de el era o altă potcovărie a lui Simha Covali Ideses, bunicul lui Rina Mor, fostă Miss Univers. Tot acolo lucrau Şmil Covali, Zeilig Covali şi Norses - un român - toţi din Săveni. Zeida muncea foarte greu, el era singurul potcovar din regiune care potcovea tauri. Pentru noi, nepoţii lui, avea întotdeauna un zâmbet cald pe faţă. La Baba mea nu a existat să intre cineva în casă şi să plece cu mâna goală.

Nu pot uita zilele de toamnă, când începeau pregătirile pentru iarnă. Se făceau dulceţuri, compoturi, murătari, povidlă. Zeida avea misiunea de a amesteca povidlă într-un cazan de aramă mare cu o lopată de lemn. Casa era întotdeauna îndestulată de toate şi în toate.

Îngerii mei. Sâmbătele mergeam cu Zeida de multe ori la sinagogă care era situată în spatele pieţii în vecinătate cu Avram Gerşn Bodners, familia Avram Casapu - măcelar şi familia Iancu Mitelman.

Bunicii mei şi-au căsătorit toţi copiii cu săveneni: tanti Ana cu Iosub Butnaru a lui Gherson Bodner, nene Avram Soni cu Raşela Pascaru a lui Froiche şi Rivca, tanti Frida cu Lupu Croitoru al lui Fabiş Bleher. Numai

Asaf.

Mulţumesc cerului că m-a ajutat să supravieţuiesc încercărilor şi că mi-a dăruit copii buni, cinstiţi, oameni de nădejde.

Amândoi au vizitat Săvenii, Reuven în 1994, iar Samy, împreună cu mine, în 1998. Menţionez în încheiere că părinţii mei au decedat, mama în vârstă de numai 65 de ani în 1972, iar tata, care a trăit până la adânci bătrâneţi, în 1997.

Sunt înmormântaţi la Haifa, fie-le ţărâna uşoară.

Dar firul vieţii se deapănă mai departe prin copiii şi nepoţii noştri.

Amintiri din casa bunicilor mei *Feighe şi Gheţel Covaliu*

Aşa cum am scris mai sus, mă numesc Frida Schönfeld, nascută Cojocaru şi sunt nepoata lui Feighe şi Gheţel Covaliu, părinţii mamei mele Pesa.

Zeida Gheţel era născut în oraşul Lemberg, în anul 1877 şi la vârsta de 2 ani a fugit în România împreună cu părinţii lui Iosef şi Eidl şi cu un frate mai mare Meier Fraiberg. Scurt timp au locuit la Botoşani unde s-a născut o soră care a căpătat numele de Sara-Rivca.

În cele din urmă s-au mutat la Săveni unde s-au stabilit definitiv. Neavând acte, necunoscând limba română, au primit de la primărie un nou nume: Covaliu, pentru că tatăl bunicului meu era covali (potcovar de cai şi tauri), meserie pe care a continuat-o şi zeida Gheţel (bunicul meu), contiuând tradiţia şi unchiul meu Avram Soni.

Baba (bunica) era născută în Săveni ca şi ceilalţi copii ai lui Şmerl şi Pesi Şmilovici. După cum ne povestea Baba, părinţii ei erau originari din Hotin - Basarabia (în acea perioadă Rusia). Povestea se repetă ca şi la părinţii lui Zeida. Familia Şmilovici nu avea acte, nu ştia româneşte şi atunci a fost înregistrată cu numele de Pitaru, tatăl bunicii mele fiind brutar, şi avea propria lui brutărie în Săveni.

Zeida Gheţel s-a căsătorit cu Frida Pitaru, o soră mai mare a bunicii mele Feighe. Ea a decedat şi au rămas trei orfani: Ana, Avram Soni şi mama mea Pesi, care avea numai şase luni. Zeida s-a recăsătorit cu sora mai mică a decedatei, cu Feighe. Lui Baba Feighe i s-au născut şi ei trei copii: Frida, Ruhală şi Iosală.

Şi eu port numele de Frida după mama mamei mele.

Baba Feighe a fost un exemplu viu pentru toţi copiii ei. La ea nu a existat nici o diferenţă între copii. Bunicul muncea din greu meseria de covaliu ca să poată întreţine familia. Baba Feighe era un înger şi aşa a rămas pentru mine şi după ce nu a mai fost printre cei vii.

La bunicii mei erau întotdeauna în ogradă două vaci. Ţiu minte, în fiecare dimineaţă Zeida ducea vacile la cireadă, la păscut. Seara, când se întorcea de la lucru le aducea acasă. Cei doi bunici ai mei mulgeau singuri vacile. Baba punea laptele în oale de lut, făcea smântână, lapte acru, unt şi brânză. Pentru unt avea un butoiaş din lemn (moşueţe) cu un băţ cu o rotiţă găurită la fund şi o rotiţă care se închidea sus şi aşa bătea smântâna până

După alte două zile, bunicii, unchiul cu mătuşa, tanti Ruhale, împreună cu alţii, familia Calacuda, cu Iancu cu nevasta Liba şi fiicele Ester, Saly, Minuţa cu fiul Herman - au plecat mai departe şi s-au stabilit în satul Vindiceni. Mama şi cu mine am rămas la Moghilev, unde locuiam într-o singură cămăruţă cu gazdele, Aizic şi Şeinde Weintroub cu fetiţa lor Sara, cu cârciumarul Hascal cu nevasta, fiica şi ginerele lor şi cu Iancu Grisaru. Am rămas aici şase luni. Mama vindea, unul câte unul, lucrurile pe care le mai aveam şi cumpăra câte un pumn de mălai, puţin ulei de rapiţă, câte o ceapă.

Dar desaga s-a golit. Ţin minte că, după vânzarea la talcioc a unei perechi de pantofi de lac, ultimul bun care ne rămăsese, aşteptam să murim de foame. Şi atunci îngerul meu salvator, bunica Feiga a intervenit. A trimis-o pe Ruhale să ne aducă la Vindiceni, să fim cu toţii împreună. Ne-a scăpat astfel de la moarte, fiindcă noi nu mai aveam nimic, dar absolut nimic de pus în gura.

La Vindiceni, locuiam într-o odăiţă cu pereţii sparţi, împreună cu familia învăţătorului meu de ebraică, Haim Trachtman, pe care l-am pomenit înainte, cu familia lui, Şloimă Săpunaru, cu soţia, fiica lor Anita, cu nepoata şi cu nora lor Roza (fostă Marţaparu) originară din Dorohoi.

Trăiam greu, cu frica în sân, dar foamea ne chinuia mai puţin. Bunica cocea pâine şi eu mergeam să o vând, avându-i concurenţi pe Leizer Cazacu şi Menaşe Rosen. Şi ei umblau prin sat vânzând pâine ţăranilor şi deportaţilor.

M-am îmbolnăvit de tifos. Am fost îngrijită de dr. Hirsch, din Cernăuţi.

După suferinţele cumplite pe care le-am îndurat în aceşti ani, am fost în sfârşit readuşi în România. În ziua de 24 decembrie, 1943 am ajuns la Dorohoi. În gară ne aştepta Avram, fratele mamei, atât pe noi cât şi pe Raşela, soţia lui, cu copiii, Izu, Fany, Hana şi Samy. Nu există vorbe de laudă pe măsura eroismului acestei femei, care a făcut tot ce i-a fost cu putinţă să-şi întreţină copiii şi să-i aducă pe toţi înapoi din iad, vii şi nevătămaţi.

După câteva zile, întorşi la Săveni, ne-am găsit casa pustie şi avariată. Cu ajutorul fraţilor Butnaru, ne-am pus pe reparaţii, am astupat spărturile în ziduri cu scânduri, am montat geamuri. Era iarnă şi frigul era aspru. Un tâmplar din Petricani, Hergheligiu, care lucra la un vecin, ne dădea talaj şi deşeuri de lemn să putem face focul în godin. În februarie 1944, tata a venit în permisie din lagărul de muncă. După scurt timp, a intrat Armata Roşie şi toţi s-au întors la casele lor. Tata a reparat cuptorul şi cu un tovarăş român a redeschis brutăria. Viaţa şi-a reluat făgaşul normal.

Am ajuns în Israel la 6 august 1950. În portul Haifa ne-a întâmpinat răposatul Leib Eisner, bunul nostru vecin din Săveni. Îmi amintesc ca azi că i-a dat tatii două lire şi jumătate, primii bani pe care i-am avut în ţară. Ca toţi noii veniţi, pe atunci, am locuit în corturi, la *Şaar-Alia*, apoi provizoriu la Pardes-Hana într-un centru de imigranţi şi mai târziu, într-un cartier de barăci, la Kfar Hassidim. Ne-am căutat de lucru şi ne-am descurcat cum am putut.

În 1951, mi-am întemeiat o familie căsătorindu-mă cu un bucureştean - Iacob Schönfeld. Avem doi fii - Samy şi Reuven, astăzi amândoi însuraţi şi cu copii. Samy cu nevasta lui Iehudit, are două fetiţe, de fapt două domnişoare: Primor şi Lihen, iar Reuven, cu Aviva, o fată, Hila şi un băiat,

multă vreme a sosit într-adevăr şi ordinul de evacuare spre Dorohoi. Am lăsat în urma noastră agoniseala de o viaţă. Am încărcat în nişte căruţe câteva lucruşoare (căruţele evacuării tot de noi erau închiriate) şi rămăşiţele obştei evreieşti din Săveni a luat drumul pribegiei.

La Broscăuţi, o delegaţie a Comunităţii din Dorohoi ne-a ieşit în întâmpinare. Noi am fost repartizaţi la familia Habot, proprietarii unei spălătorii, pe str. Regele Ferdinand, drumul care ducea spre Regimentul 29 Infanterie. Am stat acolo vreo şapte săptămâni. Tata, ca şi alţii din lagăre, a putut veni de sărbători, după care a fost iar trimis la muncă, la Brăila, la diguri.

După sărbătoarea de *Sucot* am fost deportaţi în Transnistria. Eram împreună cu bunicii, Feiga şi Gheţel, cu tanti Ana şi nene Iosub Butnaru, cu tanti Ruhală şi tanti Raşela a lui nene Avrum, cu copiii Izu, Fany Hona, Samy Pitaru.

În gara Dorohoi, după percheziţie am fost înghesuiţi în vagoane de vite, fără ferestre. Ţin minte că lumina pătrundea printr-un singur geamlâc înalt. Până la Atachi, pe malul Nistrului uşile au rămas zăvorâte. Am coborât în noroi şi militarii ne-au poruncit să nu luăm cu noi decât ceea ce putem duce uşor, că e mult de mărşăluit. Am părăsit astfel, în urma noastră aproape tot bagajul. Şi asta era o minciună, am înnoptat chiar pe malul fluviului, în nişte case dărâmate. Dar şi acest drum scurt era anevoios. Ploua şi piciorul se adâncea în glod, până peste gleznă şi abia îl mai putea scoate.

Traversarea Nistrului s-a făcut pe o plută improvizată: două bărci peste care fusese aşezată o punte de scânduri. Percheziţiile au continuat, atât corporale cât şi la puţinul bagaj care ne rămăsese, câte o desagă sau o geantă. Nimeni nu putea urca pe plută fără să fie controlat. În această zăpăceală m-am pierdut de ai mei, rămaşi în urmă şi m-am trezit pe malul opus, fără familie. Nimeni nu te băga în seamă, fiecare îşi căuta rudele, confuzia era de nedescris, la fel şi spaima mea. Spre seară traversarea fluviului a încetat. Norocul meu a fost că bunica, îngerul meu, şi mătuşa Ruhale, au putut să treacă cu ultimul transport, aşa că nu am rămas chiar singură pe lume. Ceilalţi au fost nevoiţi să înnopteze pe malul apusean.

Noaptea următoare am petrecut-o la Moghilev în nişte ruine, ceea ce mai rămăsese în picioare din nişte case bombardate. A doua zi, dis-de-dimineaţă, am fost încolonaţi şi mânaţi mai departe. Pe drum, chiar pe una din străzile Moghilevului, mătuşa mea a leşinat, de foame, de oboseală. S-a apropiat un jandarm şi a lovit-o cu patul armei, dar nu şi-a revenit. Bunica şi cu mine am rămas plângând lângă trupul în nesimţire, în timp ce convoiul şi-a continuat drumul îndepărtându-se.

Dintr-o casă a ieşit în fugă Perolă a lui Zalman Hoves şi ne-a luat înăuntru. Erau adunaţi acolo câţiva evrei din Moghilev şi alţii din Cernăuţi. Ne-au dat câte un ceai cald. Imediat după aceea am alergat la malul Nistrului în căutarea ălor mei, de care mă pierdusem cu o zi în urmă. Unul câte unul, bunicul, mama, unchiul şi mătuşa au fugit din coloană, iar noi, eu şi cu o fată din Moghilev care mă însoţea i-am condus la casa unde ne aşteptau bunica şi tanti Ruhale. Din păcate, în acelaşi convoi se aflau şi mama tatălui meu, cu surorile lui şi trei copii. De aceştia ne-am pierdut pe veci. Am aflat că bunica Rivca ar fi căzut pe drum. Nimeni nu ştie unde a murit.

După grădiniţă, care mi-a rămas în memorie ca perioada cea mai fericită a copilăriei, am intrat la Şcoala Israelită a Comunităţii evreilor. Aceasta nefiind şcoală de stat, trebuia pentru ca studiile noastre să fie recunoscute, să dăm examene la sfârşit de an, în faţa unei comisii de învăţători de la şcoala românească. Preşedintele acestei comisii era directorul Lungu pe care nu-l voi uita şi voi reveni la el. Şcoala israelită era condusă de profesorul Geller, învăţătoarea noastră era Reghina Mittelman, iar la ebraică îl aveam pe Haim Trachtman.

Începând din 1937, situaţia noastră ca evrei, s-a înrăutăţit mult, odată cu venirea cuziştilor la putere. În brutărie la noi, unde noaptea se cocea pâine şi ziua covrigi, se adunau vecinii mai apropiaţi - Simon Leibovici, Leib Eisner, Idel Koifman, Simha Covaliu şi vorbeau pe şoptite de politică, de situaţia în care ne aflam. Şi lucrurile au mers din rău în mai rău. În 1939, Divizia 5 din Buzău a fost transferată în regiunea noastră. Brutăria a fost rechiziţionată. Noaptea se lucra pentru populaţia civilă, iar ziua pentru nevoile armatei. Tata fiind în acea vreme concentrat ca rezervist la Bistriţa-Năsăud, brutăria era condusă de mama. Când evreii au fost scoşi din cadrele armatei, tata s-a putut întoarce acasă. A urmat retragerea trupelor române din Basarabia cedată Uniunii Sovietice.

Suferinţele noastre au început într-o sâmbătă. De dimineaţă a apărut un poliţist cu ordinul ca populaţia să evacueze locuinţele şi să treacă peste pod. În case trebuia să rămână câte o singură persoană, să fie prezentă la percheziţie. După aceasta, am fost asiguraţi că ne vom putea întoarce.

De îndată ce au trecut podul, oamenii au fost înconjuraţi de soldaţi. Tremurau de frică crezând că vor fi masacraţi. În case se căutau arme, chipurile ascunse de evrei. Eu, copil, m-am încăpăţânat să rămân cu tata. Şi atunci l-am reîntâlnit pe d. Lungu, directorul şcolii. Făcea parte din echipa de percheziţie. M-a văzut şi a început să mă descoasă, dacă nu cumva am văzut la tata o jucărie în formă de pistol. Lui pot să-i spun adevărul, că doar îl cunosc. Ce era să-i răspund? Situaţia, între timp, devenise gravă. Evreii se temeau că vor fi împuşcaţi, iar militarii nu făceau nimic să-i liniştească, ba dimpotrivă.

Au început tratativele, prin intermediul dnei Făinaru, în casa căreia era cazat un ofiţer. Rezultatul - după un şperţ gras, la care au contribuit toţi evreii din localitate, ne-am putut întoarce acasă. Astfel ne-am salvat întâia oară, dintr-un şir nesfârşit de pericole, care au început să se abată asupra noastră.

După scurtă vreme, tot într-o dimineaţă de sâmbătă, tata a fost convocat la poliţie, promiţându-i-se că se va întoarce repede acasă. Totdeauna se spunea aşa.

Tata s-a prezentat, ca şi ceilalţi bărbaţi şi tineri de la 17 ani în sus. Nu trece mult şi apare un alt poliţist care îi spune mamei să pregătească un pachet tatei, pentru drum: schimburi, haine mai groase, şi bani. Au fost apoi încolonaţi şi convoiul s-a pus în mişcare, pe jos. Au fost duşi la gara Ungureni şi de acolo, în vagoane de vite, în lagărul de la Târgu-Jiu.

În orăşel au rămas femei, copii şi oameni bătrâni. Frica a pus stăpânire pe noi. Şcoala era închisă, iar brutăria aproape că nu mai funcţiona. Circulau zvonuri, care ne îngrozeau până şi pe noi copiii. Ne pierise pofta de joacă. Camuflaj. Ţăranii din împrejurimi, aflaseră şi ei că vom fi evacuaţi şi veneau zilnic după ocazii, să cumpere ce se putea de la evrei. Nu după

Epopeea familiei mele

de FRIDA COJOCARU (SCHÖNFELD)

Am văzut lumina zilei la Săveni, în ziua de 26 noiembrie 1930.

Părinţii mei, amândoi născuţi la Săveni, au fost Pesa, fiica Feigăi şi a lui Gheţel Covaliu, şi brutarul David Cojocaru, fiul lui Şloime şi Rivca. Eram singură la părinţi.

Tata a învăţat meseria de copil. La 11 ani a fost dat ucenic la brutăria Pitaru din localitate. Când s-a însurat, a primit ca zestre, după obicei, brutăria bunicului mamei, devenind astfel meseriaş independent. La nuntă le-au fost naşi, Ana, sora mai mare a mamei, cu soţul ei Iosub Butnaru şi Haia şi Moise Bercovici.

Sionist încă din copilărie, tata a participat în 1933 la un congres organizat la Chişinău, în Basarabia.

Doi ani după aceea urma să plecăm în Palestina, dar în ultimul moment, îmbolnăvindu-se bunica Rivca, tata a fost nevoit să renunţe. Şi astfel am rămas la Săveni.

Viaţa pe care o duceam era simplă şi modestă, ca în multe alte orăşele şi sate ale Moldovei. Oamenii îşi câştigau existenţa cinstit, cu sudoarea frunţii şi deşi la Săveni funcţionau şapte brutării, nu-mi amintesc să ne fi lipsit ceva. Când s-a deschis prima grădiniţă de copii, am fost şi eu înscrisă. Aduceam de acasă tot materialul: prosoape, şorţuleţe, creioane de desen, până şi scăunelele pe care şedeam, dar acolo am legat primele prietenii de inimă, atât de trăinicie încât unele durează până în ziua de azi, iar altele le-a dezlegat soarta nemiloasă.

Grădiniţa de copii din Săveni, 1935 a dnei Ştiurcu.

Tot Dna. **Fany Frida Schönfeld** ne transmite o listă, din nefericire incompletă, a victimelor pierite AL KIDUŞ HAŞEM din Săveni, în Transnistria:

Gartenberg Biniamin, Reidler Marcu şi Marica, cu fiicele Cici şi Haia şi fiul Leiba, Litman Mordehai cu soţia. Pitaru Şifra, cu trei fiice, Chitlaru Avner, Şiretu Haim cu soţia şi fiul Bercu, Şiretu Tivia (soţia lui Sulim Şiretu), cu trei copii: Feiga, Şeinda şi Iancu, gemenii Tilica şi Simon Pitaru – copiii lui Ştrul şi Lea Pitaru.

*

Amintesc cu evlavie şi pioşenie numele rudelor mele care au murit în deportare:

Rivca Cojocaru, bunica din partea tatei, Cojocaru Iancu, fratele tatei, cu soţia Hana şi Clăruţa, fetiţa lor, mătuşa mea Liba, cu trei copii, Ruhale, Şloime şi încă unul, al cărui nume din păcate l-am uitat. Eke-Hana – soţia unchiului Leib, cu doi copii, Haim şi Debora Cojocaru.

Poporului, care funcţiona pe atunci, că îl lasă pe mâna Domnului. "Oricum, i-a zis, nimeni nu îmi poate învia fata".

Acesta este cumplitul secret pe care îl port în mine. Eram copil pe atunci, dar acea noapte nenorocită o am mereu înaintea ochilor. În octombrie 1998, am fost la Săveni, după o absenţă de 49 de ani. M-am dus la cimitir şi am vărsat o lacrimă la mormântul Luciei Peritz.

In Memoriam
Chipuri de copii

Fotomontajul de mai jos a fost realizat de d-na Frida Schönfeld. El reprezintă chipurile unor copii, de la grădiniţa evreiască din Săveni, toţi în jurul vârstei de cinci ani, care au fost ucişi în Transnistria.

Schönfeld Ţilica, Litman Luţa, Erna - fiica Raşelei Kaufman, Croitoru Clara, Aron - fiul frizerului Iosub Lutfac, Cojocaru Clara.

*

Doamna **Fany Frida Schönfeld - Cojocaru** - fiica lui David şi Pesa Cojocaru - , ne trimite lista copiilor din Săveni ucişi în Transnistria.

Această listă, întocmită de domnia sa, cu durere şi pioşenie, este a unor copii nu mai mari de cinci ani.

Schönfeld Tilicaa (fiica lui Şeindel şi Iosub)
Litman Luţa (fiica lui Bunti şi Eliezer)
Erna (fiica lui Raşela Kaufman)
Claruţa (fiica lui Surche şi David Croitoru)
Aron (fiul lui Iosub Lutfac, frizer)
Claruţa Cojocaru) (verişoara autoarei acestei liste)

lor. Dintr-o dată, am auzit paşi pe trotoar şi am alergat la fereastră. Sângerând, rănită la un picior trecea Anuţa, fiica cea mare a lui Ştrul Peritz, însoţită de sora ei, Toni. Până dimineaţa nu am aflat ce s-a întâmplat, nimeni nu a îndrăznit să iasă pe stradă. Când s-a luminat de ziuă, mama ne-a spus că Lucia Peritz fusese împuşcată. Luci avea 22 de ani.

Numele ucigaşului l-am aflat şi îl dau aici, Ghiţă Prodan. Român, născut şi crescut în Săveni, fiu al unei familii de gospodari cinstiţi, Prodan era cizmar. Învăţase meseria de la Bercu Dascălu (Berl Idişes) şi vorbea idiş la perfecţie, de parcă ar fi fost evreu. Iată ce s-a întâmplat în acea noapte. Giţă Prodan a fost acela care s-a prezentat la locuinţa Peritz, a bătut în uşă şi-a spus numele şi a cerut să i se deschidă. Fiind refuzat, a spart geamul şi a încercat să tragă pe bietul Ştrul afară, prin fereastră. Fetele s-au agăţat de trupul tatălui lor încercând să-l protejeze. Atunci agresorul a tras cu arma. Luci s-a prăvălit moartă. Celelalte două surori au fost rănite.

O vreme după întoarcerea noastră din Transnistria, Armata Roşie a ocupat Săvenii, ca şi restul României. Cei care puseseră mâna pe bunurile evreieşti – case, prăvălii, cârciumi, ateliere de tâmplărie, ş.a.m.d., au părăsit în grabă orăşelul, iar proprietăţile au fost înapoiate stăpânilor legitimi. Între timp, Ghiţă Prodan devenise ştab la partidul comunist şi la Sfatul popular din localitate.

Planificarea însămânţărilor era făcută de Primărie. Fiecărui agricultor i se indica cu stricteţe câte hectare anume şi cu ce fel de cereale trebuiesc însămânţate. În capul străzii Sârbi, locuia Ilie Mântăluţă, gospodar cu familie, care muncea din greu pentru întreţinerea ei. În vecinătate – casa Prodan; Ghiţă locuia încă cu părinţii. Luându-şi în primire planificarea, care nu se potrivea de loc, cu pământul pe care îl avea, Mântăluţă se duce la Prodan, cu rugămintea să fie schimbată. "Pământul meu, i-a zis, îl cunosc, nu poate da roadele impuse de plan." Pare-se că proaspătul şef ar fi răspuns cu obrăznicie: "Asta ţi s-a dat şi te conformezi. Legea e lege!". Şi astfel Ilie Mântăluţă i-a devenit duşman lui Ghiţă Prodan şi s-a jurat să i-o plătească. Prilejul îl avea.

În perioada în care evreii erau deportaţi peste Nistru, cârciuma lui Avrum Avădanei, din centru, fusese preluată de o văduvă de razboi şi se numea "La Frumoasa". Se adunau aici şi ţăranii din regiune şi cei din târg, la un pahar de vin, sau mai multe. Într-o seară, şedeau la o masă Ghiţă Prodan cu câţiva prieteni. La o alta Ilie Mântăluţă, cu ai lui. S-a băut mult şi fumurile s-au urcat la cap. *In vino veritas* spune dictonul latin. Şi Ghiţă, împins de o nevoie lăuntrică să se spovedească, şi-a întrebat ciracii: "Ştiţi voi cine a omorât-o pe fata lui Peritz? Nu? Eu, mă!" Şi le-a povestit cu amănunte cum a fost. Mântăluţă, din colţul lui, auzise tot şi a ţinut minte.

După întoarcerea evreilor din Transnistria şi după conflictul iscat între ei în legătură cu planificarea, Ilie Mântăluţă a socotit că prilejul e tocmai bun pentru răzbunare. S-a dus la Strul Peritz şi i-a istorisit ce ştia. Răşpunsul lui Peritz a fost însă că nu-l va da în judecată pe criminal la Tribunalul

În memoria Luciei Peritz -
prima victimă a urgiei la Săveni

de FRIDA SCHÖNFELD

Nu voi uita niciodată acea noapte de iulie 1940. Bărbaţii şi tinerii de la 17 ani în sus fuseseră luaţi în lagărul de la Târgu-Jiu, printre ei şi tata. Brutăria nu mai funcţiona.

Ne era frică să dormim singure în casă. Seara, când se lăsa întunericul, ne furişam prin gard, câteva scânduri fuseră scoase anume pentru aceasta, la vecini, la familia Codreanu. Ne strângeam acolo, împreună cu Şeindl Schönfeld, Tilica şi Abraşa, copiii ei, cu Haia-Lea şi Debora lui Calman Zissu. Cu toţii stăteam în cea mai mare liniştе, fără lumină. Pe noi copiii ne culcau, iar mamele şi gazdele rămâneau, până târziu, de veghe. Orice mişcare, orice şoaptă ne înspăimântau. În noaptea de care vorbesc, de frică, nici nu am putut adormi. La un moment dat, am auzit de afară paşi cadenţaţi, soldăţeşti, şi zgomotul unei căruţe care trecea pe drum. Apoi a revenit liniştea, dar nu pentru multă vreme. S-au auzit iarăşi bocănitul înfundat al încălţămintei cazone şi glasuri de soldaţi.

Peste drum, în dreptul casei lui Ruhel Hoves, (mama fraţilor Făinaru, Ely şi Lupu) patrula un paznic pus de Primărie. Casa cu cerdac era clădită mai în fundul curţii. Mama mea îl şperţuise pe acest om al Primăriei, cerându-i să nu se îndepărteze şi să ţină sub ochi, locuinţa noastră şi brutăria. Se temea să nu fim jefuiţi în timpul nopţii. Când soldaţii au trecut întâia oară, l-au văzut fireşte pe paznic, dar nu i-au spus nimic.

După alte câteva minute, am auzit zgomotul asurzitor al unor geamuri sparte, şi urmate de focuri de puşcă. Au urmat ţipete, plânsete şi uruitul căruţei care se îndepărta în goana cailor. Ecoul răsuna până departe, în liniştea nopţii.

E greu de redat panica ce ne-a cuprins, închipuindu-ne că oamenii sunt omorâţi în locuinţele

prin talentul şi capacitatea sa de muncă. Şi aşa au trecut anii, unii mai buni, alţii mai puţin...

Ca mulţi alţi evrei, visau la Ţara Sfântă. Şi visul li s-a împlinit, şi au ajuns în Israel cu cei patru copii, două fete şi doi băieţi, care s-au dovedit a fi la fel de întreprizători ca şi părinţii lor. Fata cea mare, Eva şi soţul ei, Don Veis, amândoi ingineri, sunt acum la pensie. Cealaltă fată, Berta, contabilă la o mare bancă, şi soţul ei, Israel Petraru, tehnician într-o ramură importantă a economiei, trăiesc tot aici în Israel, şi au şi ei copii tot bine pregătiţi. Lică, a urmat profesia tatălui şi e şi el comerciant, cu copii reuşiţi. La fel şi al patrulea fiu al perechii, Zalman, care e tehnician principal la o fabrică, însurat cu Rifca, contabilă, şi având şi el la rândul lui copii admirabili.

Iată deci, care a fost sfârşitul fericit al poveştii de dragoste dintre Romeo şi Julieta din Săveni!

Un amănunt, picant. De mama soacră, în ultimele ei clipe a avut grijă tot Fani, nora nedorită!

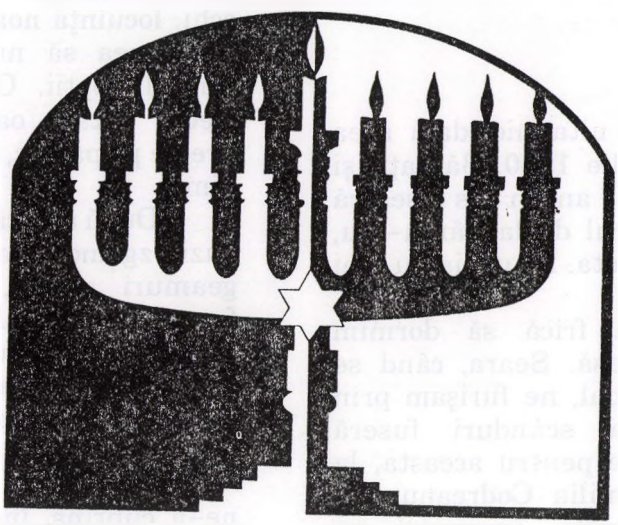

cu toată împotrivirea lui. Au stat în apă cu toţii câtva timp, au ieşit îngheţaţi dar l-au salvat.

Este vorba de Haim Samşăn din Săveni.

A fost iubit de semenii lui şi apreciat atât în locurile natale cât şi în ţară până-n ultima clipă a vieţii. Nu-l vom uita.

Fany şi Aizic Spund Romeo şi Julieta din Săveni

O poveste cu un sfârşit frumos

Fani şi Aizic Şpund în tinereţe, şi

Familia Zalman Spund a fost o familie foarte apreciată. Capabili şi foarte bine dotaţi, practicau comerţul pe scară largă. Erau evlavioşi, stăpâneau bine şi româna, şi idişul, şi ebraica. Aveau copii foarte reuşiţi, 4 băieţi şi o fată, care făceau mândria părinţilor.

Într-o zi însă apele calme ale familiei s-au tulburat. La orizont a apărut ca o stea strălucitoare, dragostea! Unul din băieţi, Aizic, şi-a găsit aleasa inimii, o fată frumoasă, cultă, profesoară de limba română. Era fata dintr-o nobilă familie evreiască, dar – era săracă! O barieră de neîntrecut pentru această familie care visa la partide strălucite, cu dote mari. Cu toată împotrivirea familiei, Aizic n-a renunţat la iubirea lui. Atunci ai lui s-au dezis de el, şi l-au aruncat în stradă pur şi simplu, numai cu hainele pe el.

...la bătrâneţe.

Aizic nu s-a descurajat. Fiind apreciat de fabricanţi şi negustori din branşă, aceştia l-au susţinut şi ajutat, astfel încât în scurt timp şi-a durat şi el o prăvălie, care a prosperat

cum a pierit Sara. "Nu uitaţi, nu o uitaţi pe Sara, rămasă moarta pe drumurile îngheţate cu pruncul care sugea la piept..."

Haim Coşuleanu a murit ca un sfânt!

Haim şi Mina Coşuleanu

Îl chema Haim Coşuleanu şi era şef contabil. Îşi făcea cu sârg meseria, şi, ca orice evreu tradiţionalist, stăpânea bine idişul şi ebraica. Şi tot ca mulţi alţi evrei, avea un vis: Ţara Sfântă! Cu atât mai mult cu cât avea acolo pe fiul lui, Zalman, plecat cu *Alyiat Hanoar*, pe care nu-l văzuse de 10 ani. În sfârşit, a sosit şi ziua fericită. Mândru şi fericit, împreună cu Mina, soţia sa şi fiica lor Malca a păşit pe pământul strămoşesc. Şi-a îmbrăţişat în primul rând băiatul de care îi fusese atât de dor. Şi mai avea un vis: să meargă la sinagogă şi să citească din *Tora* lui Moşe, despre minunaţii strămoşi: Avram, Iţhac şi Yakov. Şi aşa s-a făcut că atunci era în ajun de *Rosh Hashana*. Au mers la *şil* cu toată familia. Au fost primiţi cu bucurie de toţi enoriaşii care au fost foarte plăcut surprinşi să audă că Haim ştia să citească din *Tora*... Şi l-au îndemnat să li se alăture la rugăciune. De emoţie, în loc să rostească rugăciunea simplu, cum o făcea de obicei, el a început să intoneze o melodie tânguitoare care suna frumos căci avea şi darul cântării... Ce a urmat este de neînţeles. După primele măsuri cântate cu atâta dăruire, cu atâta pasiune, Haim s-a prăbuşit la pământ... Aşa s-a stins din viaţă ca un sfânt în lăcaşul de rugăciune...

Noi toţi cei care l-am cunoscut şi apreciat îl vom regreta de-a pururi dar în acelaşi timp, vom visa ca el, şi ceea ce nu a putut înfăptui el, vom realiza noi!

O întâmplare tragicomică pe un şantier de muncă obligatorie

S-a întâmplat într-o noapte. Istoviţi, băieţii dormeau pe paiele care le serveau de culcuş, după ore de muncă grea. Dintr-o dată îi trezeşc din somn nişte ţipete puternice. Buimăciţi, neştiind de unde vin acele urlete, băieţii au început să umble de colo-colo până au dat de Haim, care se ţinea de burtă şi gemea îngrozitor. Ce se întâmplase? Bucătarul, care avusese un rest de fasole într-o găleată, l-a dăruit lui Haim care, hămesit de foame, l-a mâncat dintr-o dată pe tot. Acum, avea burta umflată ca o femeie în luna a 8-a şi striga că moare!

Unui băiat i-a venit o idee. Cum apa Nistrului era pe aproape, a făcut semn celorlalţi şi împreună l-au luat pe sus pe Haim şi au intrat cu toţii în apă

Figuri din orăşelul Săveni de odinioară

de HERMAN ZISMAN

În volumele 3 şi 4 am depănat amintiri şi am povestit câte ceva din viaţa micului nostru orăşel. Acum aş vrea să pomenesc câteva figuri din Săvenii de altă dată, care-mi revin întotdeauna în minte cu emoţie şi a căror memorie se cuvine a fi eternizată cu evlavie.

Să nu ne uităm martirii holocaustului
Sara şi Bercu Fraiberg

Bercu Freiberg a rămas orfan de mic, încă din cursul primar. Bercu era un copil silitor şi avea un talent deosebit la desen. Realiza firme negustorilor şi făcea modeste reproduceri după ilustrate frumoase. Apoi a învăţat pe unde a putut să cânte la vioară şi delecta tineretul la micile şi modestele noastre serate, întreţinându-se cum putea. Spunea totdeauna că norocul nu-l cunoaşte.

Băiatul a mai crescut şi a cunoscut-o pe Sara, o fată cuminte şi săracă. S-au plăcut şi s-au căsătorit şi oraşul prin comunitatea sa, a ajutat câte puţin tânăra pereche. A crezut atunci că în sfârşit a dat norocul peste el. Dar norocul l-a ocolit şi de astă dată. Ca şi alţi evrei, a fost trimis la muncă obligatorie grea şi chinuită. Soţia a rămas la Dorohoi, de unde a fost deportată şi ea, ca mulţi alţii, în Transnistria, având un singur şi preţios bagaj: pe copilul pe care i l-a născut lui Bercu, puţin după ce acesta a plecat la muncă. După câteva zile de tranzit în vagoane de vite, au fost debarcaţi la Atachi şi de acolo mânaţi pe drumurile noroioase şi îngheţate ale Ucrainei adică în Transnistria. Sara încercă să ferească cu trupul ei copilul de frigul ce devenea din ce în ce mai aspru. Un soldat român, căruia i se părea că femeia merge prea încet, a lovit-o cu patul puştii în spatele slab şi osos. Cu ultimele ei puteri, ca să nu se prăbuşească peste copilul care sugea la pieptul ei uscat, a căutat să cadă pe spate ca să-l ferească. Slăbită cum era, nu a mai putut să se ridice iar cine încerca să-i întindă o mână era la rându-i lovit cu patul puştii şi îmbrâncit înainte... Mulţi au văzut acest tablou dar puţini au rămas în viaţă ca la întoarcerea din iad să povestească

HANAN WASSERMAN

PE CĂRĂRILE VIEŢII

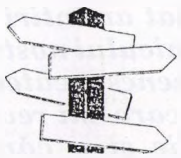

Editura PAPYRUS - TEL AVIV

SĂVENI ORĂŞEL CU TRADIŢIE EVREIASCĂ
de ing. HANAN WASSERMAN

Despre Săveni s-a scris şi se va mai scrie. În memoria mea Săvenii au rămas un orăşel cu câteva sute de evrei care se rugau în cele 7 sinagogi. Unele din acestea erau situate în spate, paralele cu strada principală, alte două pe străzile laterale, Petricani şi Sărbi. Aceste străzi purtau numele comunelor învecinate. Comuna Sărbi, ne aminteşte de marea revoltă ţărănească din anul 1933.

Başeul, un râu care se vărsa în Prut, ocolea orăşelul, la el putându-se ajunge fie prin strada principală, fie prin cele două străzi laterale. Dincolo de acest mic râu se află un terasament de cale ferată, după care şoseaua şerpuieşte spre Ungureni, unde luai trenul spre Iaşi sau spre Dorohoi.

Oraşul Săveni se afla la echidistanţă - cca 40 Km. - de două comune de mare sonorietate pentru cultura românească şi universală. Mă refer la comunele Liveni unde s-a născut marele compozitor, violonist şi dirijor George Enescu, profesorul şi prietenul celebrului violonist evreu Iehudi Menuhin, precum şi la comuna Ipoteşti, locul naşterii marelui poet Mihail Eminescu.

Tradiţia evreiască din orăşelul Săveni nu s-a caracterizat numai prin sinagogile pentru rugăciuni, ci şi prin alte lăcaşuri din care amintesc: şcoala israelită cu cele 4 clase primare, baia rituală cu mikve, sala meseriaşilor unde se oficiau cununiile religioase, lăcaşul de tăiere rituală a păsărilor (Sechthaus), hederul, cu melamedul care dădea copiilor preşcolari primele noţiuni ale alfabetului sfânt (alef, bet,...), silabisirea primelor cuvinte din rugăciunile tradiţionale.

Privind compoziţia socială, populaţia evreiscă din vremea copilăriei mele cuprindea meseriaşi, negustori, intelectuali.

Fraţii Waserman şi Burstein, rabini-hahami, împreună cu rabinul-daian (ruf) Landman, vegheau cu exigenţă păstrarea tradiţiei iudaice în micul orăşel dintre dealuri.

Pelicula amintirilor păstrează încă vie imaginea primirii de către săvenieni, ale marilor personalităţi de la curţile rabinice din Ştefăneşti, Buhuşi, Bălţi şi alte localităţi, care veneau în ospeţie. Tineri evrei călări pe cai superbi, întâmpinau "birja" care aducea oaspetele de la gara Ungureni, alcătuind un alai ca de rege, până în orăşel, la locul de găzduire.

Dacă vizita includea şi sâmbăta, atunci, vineri seara, la oficierea rugăciunii de kiduş îl însoţeam pe tata, care era de obicei printre invitaţi şi care îmi dădea şi mie să gust din licoarea şi din supa care fuseseră binecuvântate în prealabil de marele "Sfânt" (ţadic).

Aceste obiceiuri de tradiţie evreiască, s-au imprimat adânc în memoria fragedă a copilului de atunci, în sufletul acestuia, generând amintiri pe care eroziunile timpului şi ale vârstei nu le vor putea şterge niciodată.

din volumul apărut **"Pe cărările vieţii"**

IHIEL LEIB

Prietenul nostru din Canada

Ihiel Leib, prietenul nostru este fiul cunoscuţilor şi preţuiţilor noştri colaboratori din Toronto – Canada, Mica şi Manes Leib.

Ihiel a devenit o punte între noi cei din Israel şi poporul evreu din Diaspora.

El este pur şi simplu un ambasador al originarilor din Dorohoi şi împrejurimi, reflectând mereu activitatea noastră de eternizare istorică a vieţii originarilor din România născuţi şi crescuţi pe acele meleaguri.

Ihiel Leib este preşedintele Lojii Bnei Brith din Toronto. Această Lojă este o adevărată mândrie pentru evreii din frumosul oraş canadian, o tribună a evreilor din Toronto, legaţi de iudaism şi sionism. Lunar, Loja editează o revistă "Semnalul", a cărui redactor şef este Ihiel Leib. Revista, care se bucură de un real succes, ajunge peste tot în lume, acolo unde se află evrei, membrii ai lojilor Bnei Brith. Ea se bucură de o deosebită apreciere şi la noi în ţară unde soseşte cu regularitate.

Ihiel Leib continuă tradiţia sionistă a părinţilor săi plantând copaci în pădurea celor originari din judeţul Dorohoi, în munţii Ierusalimului.

Salutăm din Zion pe Ihiel Leib şi pe minunaţii săi părinţi Mica şi Leib Manes.

SHLOMO DAVID

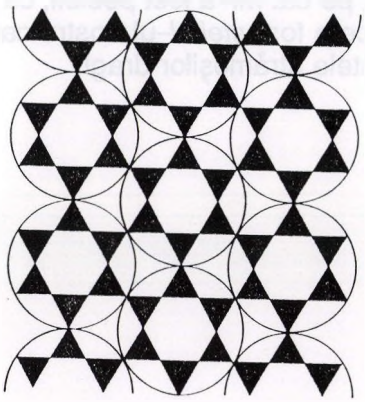

Sure-Masis.

În uliţa lui Latu, care pornea de la casa lui Simon Laxer, locuiau familiile Avram Avădăni, Zili Croitoru, Nută Cotiugaru, Uşer Tâmplaru, Iţikel *der-Darer* - cizmar. Tot aici a locuit avocatul Panaitescu, familia lui Latu -, aici era şi cârciuma unei familii de armeni pe nume Pagbaci.

În partea de jos a târgului, denumit Târgul Vitelor, au fost un număr de covălii. Acolo se construiau căruţe şi se potcoveau cai. În această ramură cei mai mulţi erau meseriaşii evrei. În zilele de târg, din aceste covălii răsunau zgomote de ciocane, pe metal, care înveseleau locul. Eu mă uitam la potcovirea cailor cărora le spuneam că li se pun ghete metalice.

Prin anii 1930 a început să se dezvolte şi târgul nostru prin construcţii de case noi, mai sus de primărie şi biserică, denumitul loc Săvenii Noi. Printre cei care şi-au construit case, a fost şi unchiul meu, Iosub Leib Zaifer cu soţia sa Rahel, părinţii lui Blima Zaifert, căsătorită Grisaru, care a locuit la Kiriat Malachi împreună cu cei trei copii ai lor: Şaie, Iosolă şi Etica cu familiile lor, Herman Zaifer - fiul lui Iosub Leib s-a pierdut în Transnistria. Tot în acest sector s-au aşezat familiile Herşcovici, Mihailovici cu copiii: Iancu şi Rozica - astăzi în Israel. Aici a fost şi *spitalul comunal* în frunte cu dr. Galan - somitate în medicină şi tatăl scriitorului român V. Emil Galan. Se continua cu o toloacă, unde ne adunam noi tinerii să batem mingea, şi mâncam fructe din livada doamnei Teodorescu. Pe această stradă locuiau demnitarii târgului dintre care îmi amintesc de casa judecătorului Ioan Botez, fratele scriitorului Demostene Botez. Când el vizita Săvenii, figura lui şi eleganta lui maşină ne impresionau.

Am făcut această reconstituire în amintirea tututor acestor evenimente şi a vremurilor grele trecute, pe cât mi-a fost posibil, ca să rămână un document, o mărturie scrisă e ceea ce a fost *şteitel*-ul nostru care a trăit circa 125 de ani şi unde am lăsat mormintele strămoşilor dragi.

greu de procurat, şi-mi povestea de pasiunea fratelui ei pentru literatură, pentru care am publicat în *Revista Cultului Mozaic* un material intitulat *"Harnicul traducător al poeziei române în idiş"*. Urma casa dr. Saltzberg, casa profesorului de ebraică Hersh Vaisbuch - om de cultură aleasă, cu cinci copii, remarcând-o pe Haikale, fata cea mare, care mi-a fost prietenă. Toţi s-au stins ulterior în Basarabia, când în anul 1939 s-au mutat acolo, să fie împreună cu familia, - au fost exterminaţi prin deportare. Alături lor era Buium Cohen - fiul legendarei figuri Herşolă Cohen -, de care am povestit în primul volum al antologiei "Dorohoi - Generaţii de iudaism şi sionism", întocmită de David Shlomo, apărută în Israel. Urma Haim Aronovici cu cei doi fii: Didi - absolvent al facultăţii de drept, şi Jean - absolvent al facultăţii de medicină - ambii sunt în Israel.

Tot aici, la Târgul-Cailor, se afla familia Rafailovici Menashe - cerealişti, cu fiii: Aron, Iosub, Meir, Fişel şi fiicele sale. În colţul străzii, după cizmăria lui Panu, continua străduţa prin care ajungeam la *şcoala israelită*, construită în spatele acestor case, iar vis-a-vis era *sala meseriaşilor* - unde se făceau adunări, se organizau procese literare, şi spectacole de teatru idiş de către trupele care poposeau în târg. Aici a locuit şi Landau, rabinul oraşului, unchiul lui Michel Landau - deputat în parlamentul român. În spatele sălii meseriaşilor *azilul de bătrâni*.

În strada Petricani, pe dreapta, era brutăria lui Leizer Schwartz apoi băcănia lui Zalman Şpund, cârciuma lui Solomon Butnaru cu fiii: Artur şi Didi, vestitul croitor Şapsa Şnader şi casa măreaţă a lui Herş Butnaru, urmate de un şir de prăvălii mai mici până la *puntea* care trecea peste râul Petricani. Casa lui Iekel, supranumit *fin-der-punte*, cu numele său adevărat Lichtemberg, şi cei doi fii ai săi Moişe şi Iosel, încheia lanţul prăvălioarelor.

În partea opusă, pe un dâmb era casa hahamului Burştain Benzion, tatăl lui Herşolă Burştain, care a fost printre primii *haluţim* care au imigrat în Israel în anul 1934. La el mi-am continuat învăţătura religioasă după terminarea şcolii primare. A urmat apoi casa familiei Marcus, a căror fiică, Pepi, mi-a fost colegă în primară.

La colţul străzii, care ducea la poştă, a fost casa lui Moişe Talmaciu - fostul proprietar al morii Hăneşti -, cu cei doi copii Paulica şi Izu. În acest sector era şi casa inspectorului financiar Iacob Dudac - model de gospodărie, omenie şi familie distinsă. Urma mezelăria lui Haim Sontag, familia Weinberg cu fraţii: Avram, Haim şi sora lor Frima - colega mea de liceu, cârciuma lui Herşcu Butnaru, farmacia lui Nută Viţianu - evreu de origine austriacă - care a deschis prima farmacie în Săveni. Ulterior, pe acest loc şi-a construit casa Leizer Marţaparu. Urma cârciuma lui Stoleru, apoi o mică prăvălioară unde mă trimetea mama să cumpăr *kvitleh* pentru tăiatul păsărilor la *haham*.

În strada Sârbi erau circa 30 de case evreieşti, printre care îmi mai aduc aminte de Helic Croitoru, familia Goldesfarb, Mihail Wexler, familia Norses şi sediul *hederului* meu la rebe *Iankel-*

vălia şi atelierul de frângherie al lui ***Ichil Alter Leib*** - răposatul meu tată care s-a stins din viaţă în Moghilău - Transnistria, în anul 1942. Mama mea, ***Ita Baratz Leib***, s-a stins din viaţă în februarie 1941, înainte de evacuarea evreilor din Săveni la Dorohoi.

Au fost vecini cu noi Carol Rabinovici cu manufactura - tatăl doctorului Zalo Rodin. Urmau Marcu Laxer cu fiii: Mandi, Izu şi Mielu, atelierul de cojocărie al lui David Şchwartz, manufactura lui Strul Vaisman - şi fabrica de sifoane, apoi Buium Rabinovici cu fetele Toni şi Anuţa - care s-au pierdut în Basarabia, şi Fanica. Urma apoi casa librarului Iţic Leib Segal cu fiii: Iulius, Moişolă şi fiicele Esterica, şi Ghina care s-a pierdut în Transnistria la vârsta de 24 de ani. În continuare era casa lui Mendel Baratz cu copiii: Carol şi Sofi, urma Avram Zeide Rabinovici, bunicul lui Maur Săveanu, redactorul şef al ziarului '*Ziua*' din Iaşi. Tatăl său, **Solomon Şchor** i-a încuscrit pe părinţii mei. Urma Carol Holţman cu fiicele: Sara şi Toni, şi unicul fiu Herşolă - care a murit la 34 de ani, Aronovici Hoişie cu fiul său Zalman, Prăvălia lui Aronovici *der-Miţri*, al cărui fiu, Carol, a decedat, iar soţia şi copiii lui au fost ultimii săveni care au părăsit târgul după război. Urma manufactura lui Maseleia, familiile Sanielevici Saniel, Lazăr Ştubiener - negustor de cereale -, Iosel *der-Rusişcher*, brutăria Grinzaid, Ingel Wexler, pielăria lui Mendel Alter Şloim, familia Rozenberg, cârciuma lui Stoleru, colonialele lui Leib şi Batia Baratz, ambii stinşi în Transnistria, iar unicul lor copil, ***Surolă***, verişoara mea, salvată din Transnistria, împreună cu transportul de copii supravieţuitori, a ajuns în Israel în 1944. Căsătorindu-se în Haifa cu răposatul Menahem Ţikinovski, din cei doi copii, Aric şi Batia, în 1970, a căzut în luptele de la canalul de Suez dragul lor fiu Aric, la 19 ani.

În continuarea **străzii Mari** au fost brutăria lui Molca *der-Bekern*, iar sus, la stradă, era cârciuma lui Avădăni. Urmează prăvălia lui Iancu Orenştain cu fiii: Marcu, Idel şi fiica Tabolă, cârciuma lui Riven Sobelman, o mică sinagogă, casa lui Herş Ebercohn, Zisu Gall cu fiii săi, urma Moişe Mandelbaum, Naftuli Cojocaru, Iancu Cohn - cu fiicele Tobolă şi Gigi-, care au plecat în Israel în 1938, şi unde în casa lor a funcţionat Banca de Credit Mărunt. Lângă ei erau casele lui Lipa Cojocaru şi a lui Carol Rabinovici, atelierul de cizmărie a lui Hoişie Ciubotaru - cizmar talentat, cu fiicele sale frumoase. În aceeaşi porţiune de stradă locuiau Herş Leib Iosipovici - tatăl lui Iulius Iosipovici -, coproprietarul fabricii de zahăr de la Ripiceni şi directorul lui "Danubiana" trustul de zahăr din România. Urma Adolf Ghellert - director la şcoala israelită; alături era locuinţa şi atelierul lui Aron Idelovici - cizmar de mare calitate şi om de cultură idiş -, cu fete şi băieţi care au devenit activi în comerţ.

Urmau: Şmil Vainberg - a cărui fiică s-a căsătorit cu avocatul Hecht -, Iacov Sigler cu cei doi copii Didi şi Dorica, Rashel Segal - sora lui Solomon Segal, a cărui lucrare "Antologia poeziei româneşti în limba idiş" a rămas cunoscută şi apreciată în cercurile literare. Aici veneam adesea, şi Rashel îmi dădea să citesc cărţi

unde am fost împreună. Am văzut cu ochii mei această tragedie, unde în aceeaşi zi, şi la aceaşi masă, aceeaşi moarte tragică au avut-o şi doi tineri din Dorohoi, Salo Zelţer de 23 ani şi Strulică Prelipceanu de 19 ani. Fie memoria lor binecuvântată. Urmau: croitoria lui Leib Taxieru, Eli Făinaru - comerciant de ouă, Haim Pascaru - unde cumpăram peşte -, rotăria lui Redler, şi cârciuma lui Lupu Aronovici, urmate de ateliere de meseriaşi de diferite branşe. Printre aceştia era Burăh Cojocaru - căciular de meserie -, cu fiii: Avner şi Fişel - om de cultură, mult apreciat.

Începând de la pod, spre centrul târgului, a locuit familia Meir Marcovici - negustor de cereale -, cu fiii lui: Froim, Max, Ioina, Haim şi fiica lui, Ela. Urma casa lui Strul Peretz - tatăl lui Luci Peretz, ucisă în ziua de 22 Iunie 1941. Ucigaşul, pe nume Prodan, a venit să-l ucidă pe tatăl ei. Luci s-a pus în faţa lui şi i-a spus s-o împuşte pe ea şi nu pe tatăl ei. Ucigaşul a omorât-o cu câteva gloanţe - avea vârsta de 22 ani. În spatele casei lui Peretz a fost un depozit de benzină a lui Strul Ebercohn, care era deservit de Idel Koifman, un evreu din Basarabia. Singura lui fiică, Surală Koifman de 23 de ani, era învăţătoare de limbă ebraică. În 1941, deportaţi în Transnistria, cu toţi ceilalţi evrei ai târgului Săveni, întreaga familie a decedat în 1942. În vecinătatea familiei Peretz locuiau Zeida Birjaru, Moidelovici cu fiul Bink şi fiica Ruhl, Iankl Calacuda cu fiul Haim, apoi prăvălia lui ***Şaie Baratz*** - bunicul meu. Străbunicul meu, tatăl lui Şaie, cu numele ***Haim-Dughi-Sin-Şaie***, *a fost printre cei 18 semnatari ai hrisovului de aşezare a comunităţii evreilor în Săveni în anul 1816.* Copiii lui Şaie Baratz au fost: Leib, Rahel şi ***Ita*** - care era mama mea. Lângă ei era casa lui Iosub Codreanu - birjar, casa lui Avrumarn Şechter - contabil, apoi casa lui Velvl Şurghi - care se ocupa cu transportul de mărfuri şi persoane spre Ungureni.

Se continua cu casa lui Kaufman - ceasornicar de meserie şi proprietar de cinematograf, om de iniţiativă a amenajat o sală pe care şi noi copiii o frecventam să vedem filmele mute cu Pat şi Pataşon, Charlie Chaplin şi altele. Ceasornicarul Kaufman a avut un tragic sfârşit. În luna iunie 1940 a plecat la Dorohoi la înmormântarea unui soldat evreu. Când se găsea la cimitir, împreună cu sute de oameni, o grupă din Regimentul 3-Grăniceri al armatei române care se retrăsese din Basarabia, a trecut pe şoseaua de lângă cimitir, au năvălit în mulţime, ucigând mulţi oameni împreună cu familia Kaufamn. Din acest loc a început pogromul din Dorohoi, în ziua de 1 iunie 1940 - şi unde numai o ploaie torenţială a împrăştiat pe ucigaşi.

Continuăm, şi după colţul pieţii erau prăvăliile lui Şloim Şechter, Iancu Fihman - măcelar, Iosl Flonderes - care vindea borş şi murături, prăvălia lui Chitlaru, clădirea judecătoriei, brutăria lui Haike *d-Bekerin*, pe locul căreia, ulterior, Lipa Şurghe a ridicat o casă frumoasă. Au urmat casele lui Simon Laxer - în care Uşer Şpigler a organizat un club, loc de adunare pentru jocuri de biliard, cărţi, cafele.

Dincolo de colţul străduţii Latu, înspre *strada mare*, a fost prăvălia lui Burăh Edelman, croitoria lui Iosub Pereţ, prăvălia lui Uzik, frizeria lui Soroceanu, pră-

Moişe Bercovici, unde era şi un restaurant cu mâncăruri delicioase, şi până la strada Petricani, unde în colţ era prăvălia lui Mates Şchwarţ - poreclit *Pipichi* -, şi a fiului său Itolă, mai locuiau: Vigder Croitoru cu locuinţa şi atelierul, cizmarul Solomonovici, Idel Federman cu brutăria, Pincu Kahane, Herş Ber Blumenthal cu fiii Leib, Fişel, Strul şi fiica Henţa, Strul Pitaru, brutăria lui Perolă cu copturi şi coilicii evreieşti, familia prolifică a lui Iţic Iosipovici cu cei unsprezece copii: Luţa, Şulim, Bubi, Iosel, Martică, Strulică, Sami, Adolf, Haim, care cu toţii au ajuns în Israel; cofetăria lui David Grunfeld - cu fiica Blima şi ginerele Duţă Leibovici -, atelierul de tinichigerie a lui Dudl Blaher, magazinul de coloniale a lui Dudel Bercovici, sticlăria lui Leivi Chitlaru şi prăvălia lui Iosel Lopatin. Fiul său, Haim Lopatin, a fost căsătorit cu Clara Rabinovici, soră cu socrul meu ***Marcel Rabinovici***, din Dorohoi. Din cei trei copii, fiica lor, Silvia Lopatin trăieşte în Tel-Aviv. Au continuat locuinţele lui Leib Rabinovici şi Strul Ebercohn cu fiii: Ozi, Bibi şi fiica lor Miţa - căsătorită cu avocat Iţcu Raihman din Dorohoi. Urma mica tipografie a lui Beniamin Gartenberg - care a murit în Transnistria -, prăvălia lui Şchwarţ, şi familia Heler cu prăvălie de sticlărie - a căror copii, Mina şi Mendel Heler, au fost activişti sionişti.

La încrucişarea cu strada Petricani, era prăvălia de coloniale a fraţilor Cohos, urma Saltman Herman - tatăl scriitorului Alexandru Mirodan -, cofetăria lui David Beer, Iosl Fainstain, Şerl Davidzon cu manufactura, galanteria lui Alterovici, magazinul lui Şulimzon, Mendel Zaifer cu textile, Bines Nahman cu textile, Meirovici cu fierăria, prăvălia lui Velvolă şi Clara Segal, Nuhăm Brumberg cu textile, Simon şi Burăh Casapu cu tutungerie şi textile, Moişe Mihalovici cu manufactura, Sender Moscovici cu manufactura, coloniale la Burăh Mihailovici, fierăria lui Iancu Buiumovici, cu feciorii lui: Herş, Leizer şi Simon, şi cârciuma din colţ a lui Haim Pereţ.

În faţa prăvăliei fraţilor Cohos era o porţiune asfaltată, până la trotuar, unde puteai să vezi întotdeauna grupe de bărbaţi evrei stând la taifas cu problemele de comerţ, familie, copii sau evenimente politice. Acest colţ a devenit atât de popular încât mulţi nu se puteau dispensa şi participau zilnic la dispute.

După colţ era prăvălia de cărţi şi rechizite a lui Baroncea, frizeria lui Moişe Sobelman - cu fiul său Leizer şi fiica sa Sali -, urma brutăria lui Ester *d-Bekern* - de unde cumpăram coilici pentru sâmbătă -, croitoria lui Iosel Vigder - cu fiicele Haia-Lea - colegă de şcoală primară cu mine, şi Dica. Urma cârciuma lui Iosub-*invalidul* Muraru, atelierul de tâmplărie a lui Meir Blumenthal cu fiicele: Lora, Eti, Minuţa, şi fiii: Leib, Zigu şi Aronel, tâmplăria lui Simon Leibovici - om de cultură idiş de apreciat, brutăria lui Haim Kopel şi cofetăria lui Şmil. În această zonă locuia şi familia Mihailovici Avram cu fiica lor Adela şi fiul Şloim Mihailovici, neobosit luptător sionist.

De la şcoala de meserii, în vale, spre pod, locuiau Gheţel Kovaliu, urma o mică sinagogă, apoi casa lui Suhăr Caţev - al cărui fiu Herşcu a murit otrăvit în detaşamentul de muncă obligatorie, în Edineţ, în Basarabia,

Segal, dr. Saltzberg, dr. Dică Şulimsohn. Medicii de după război au fost: dr. Iosi Mihailovici – care mai târziu a făcut performanţă în Israel în specialitatea cardiologie, este cunoscut sub numele de Iosif Mihaeli; pe dr. Sami Iosipovici l-am apucat de copil, eu fiind deja elev de liceu; nu-l pot uita pe dr. Haim (Hugo) Veinberg care, el elev fiind, mi-a fost preparator în primele clase de liceu. Fraţii lui au fost Avram şi Froim, iar Frima Veinberg – sora lor –, mi-a fost colegă. Nu pot trece peste acest capitol fără a aminti de Mihael Şharf – fiul lui David Şharf –, care a studiat medicina la Iaşi, dar după absolvire şi obţinerea diplomei de medic s-a stins din viaţă numai după câteva luni; dr.Jean Aronovici-Săveanu şi dr. Zalţiu Rabinovici – Zalo Rodin –, născuţi şi crescuţi în Săveni, au practicat în Bucureşti.

Îmi aduc aminte de **farmacistul** Viţianu a cărui farmacie era pe strada Petricani, vis-a-vis de sinagoga Şeirl. Au mai absolvit facultatea de farmacie Iulius Şulimsohn şi Isac Wexler – fiul lui Mihal Wexler din strada Sârbi. După decesul farmacistului Viţianu i-a urmat farmacista Mina Heller, care a mutat farmacia în casa lui Simon Laxer. Simon, proprietar de case şi negustor bogat, împreună cu fiul său Artur Laxer de 27 de ani, în 1936 s-au mutat la Iaşi au fost ucişi în pogromul din 1941.

Avocaţii care au practicat meseria în Săveni au fost: Iţcu Reichman, Iulius Hecht, Froim Marcovici şi cunoscutul fiu al Săveniului, avocatul Ozi Ebercohn, fost conducător al studenţilor sionişti din România – apoi printre **asirei zion** –, şi avocatul Samuel Rozenhaupt.

Deasemeni, avocaţi în târgul nostru au fost: av. Panaitescu Panait, av. Cristea, av. Bălineanu. Oameni de caracter, cu educaţie deosebită, şi profesionişti de valoare, neevrei, ei au avut relaţii demne de admirat cu populaţia evreiască a târgului.

Trebuie să amintesc de personalitatea judecătorului Ioan Botez, frate cu criticul literar Demostene Botez, care a fost preşedintele judecătoriei Săveni.

Învăţători la şcoala Israelită au fost: Adolph Ghellert, Moscovici, Berezovsky, Fisher, Weisbuch, Marantz şi Regina Mitelman.

Printre *inginerii* evrei din Săveni era inginerul Cotlear – care a construit în 1937 prima uzină electrică în Târgul-Vitelor, precum şi reţeaua de lumină electrică în principalele străzi ale târgului.

Drumul de la Primărie în jos, către podul Başeu, pe ambele părţi ale străzii, era o masă compactă de case evreieşti. Aici locuiau David Şharf cu cei doi copii Mihail şi Ghizela, Aronovici Nheme, Moişe Blumenfeld, familia Engler, Avram Heinik, Ingel Wainberg şi familia Osfeld cu fiicele Giza şi Lica. Până la colţul străzii, unde locuia Iancu Cohn cu fiii Noldi şi Rubin şi fiicele Ţili şi Rizolă, mai locuiau av. Cristea, şi familiile: Aizic Segal – al cărui fiu, Puiu, în vârstă de 21 ani, a fost ucis în pogromul de la Iaşi –, Moişe Segal şi Şmil Coter, al cărui fiu, Micu Coter şi sora lui au făcut performanţe în specialitatea lor în Israel. În vecinătatea lor erau cunoscutul croitor – cu mâini de aur – Ancel Grisaru, a cărui fiu Rahmil s-a pierdut în Ucraina, şi Milu Blumenfeld – proprietar de moară. După colţ, de la hotelul lui

SĂVENI - AMINTIRI ŞI RECONSTITUIRE

de Av. MANES LEIB

Noi am fost ultima generaţie care a încheiat prezenţa evreilor în târgul Săveni şi mi-am propus să imortalizez *harta* fostului târg Săveni, înşirând, de-a-lungul străzilor şi uliţelor copilăriei mele, pe toţi cetăţenii care au trăit şi au muncit pentru prosperitatea lor şi a Săveniului în general.

S-ar putea ca timpul îndelungat, care s-a scurs de atunci, să nu-mi permită menţionarea unora dintre concetăţenii mei. Îmi cer scuze, au trecut 60 de ani de când tragicele întâmplări ale anilor 1940-1944 ne-au despărţit, iar târgul Săveni a fost golit de tot ce a fost suflare evreiască. În recensământul din 1934 au existat în Săveni 2007 de evrei.

Înfăţişarea geografică a târgului Săveni era o încrucişare de două străzi principale: *Strada Mare* - era între localul primăriei şi podul peste râul Baraşeu. Cam de la mijlocul acesteia, se desprindeau două străduţe înguste, denumite după satele încotro se îndreptau. Astfel, spre stânga era strada **Petricani**, iar spre dreapta strada **Sârbi**. Strada Petricani era între cele două zone comerciale, numite: Târgul-Cailor şi Târgul-Vitelor.

Favorizat de calea ferată care trecea la distanţa de 10 km., la gara Ungureni, se făcea posibilă legătura, la sudul târgului, cu oraşului Iaşi - capitala Moldovei, iar spre nord cu centrul judeţului Dorohoi. Şoselele duceau la Botoşani şi făceau legătura, prin trecerea râului Prut, către Lipcani, cu provincia Basarabia. Transportul se făcea cu mijloace rudimentare - cu căruţa cu cai. Automobilul a apărut în preajma anului 1925 - un Ford -, proprietatea lui Lazăr Ştubiener.

Natura binecuvântată cu cele patru anotimpuri, familii consolidate la un înalt nivel moral, apropierea sufletească între vecini, reuniunile noastre la aniversări şi festivităţi, sărbătorirea Şabatului şi a sărbătorilor calendaristice rămân de neuitat în memoria noastră.

Ilustrată pe **profesii**, populaţia evreiască, aşa cum îmi amintesc, a fost următoarea:

Medicii evrei au asigurat asistenţa medicală a întregii populaţii. Cine nu-şi aminteşte de bătrânul şi pirpiriul doctor Jager, care locuia în străduţa din spatele pieţii de zarzavaturi. Alături locuia Iancu Mitelman - tatăl cunoscutului sionist -. avocatul David Mitelman, şi al doctorului Moişe Mitelman - care a studiat medicina în Italia. Fiicele lui, Regina şi Roza, erau profesoare la şcoala Israelită - din spatele străduţei denumită Panu -, ele erau iubite şi stimate de noi toţi.

Dintr-o perioadă mai recentă ne amintim de dr. Herşcovici, dr. Iancu Segal - fiul lui Naftuli

spre Marea Neagră, fie prin Dorohoi, fie prin Vârfu Câmpului, târgul va fi prielnic pentru schimbul de mărfuri şi se pot câştiga bani mulţi.

– Cât loc vom căpăta pentru încropirea gospodăriilor noastre? a vrut să ştie negustorul Solomon Avram, gospodarul Topolinschi Ilie şi olarul Manole Vasile.

– Dar vitele unde vor paşte? a întrebat măcelarul Coller Idel şi Hrenciuc Vasile, negustor de porci.

Întrebările, nedumeririle, curgeau din toate părţile. Când primeau răspunsul oamenii se linişteau dar din răspunsul dat se năştea îndată o altă întrebare. Multă răbdare a avut Costache Mareş pentru a răspunde tuturor. Câteodată parcă îi era şi lehamite. Dar vechilul aşezat lângă boier, răspundea şi el, lămurea, discuta. Mai ales cu evreii trebuia să discute mai mult. Căci aceştia voiau să ştie în cele mai mici amănunte: şi lemnul pentru construcţia în gospodăriile viitoare şi avaiet şi besmân şi mai ales locurile pentru sinagogi, feredeu şi cimitire.

S-au dat răspunsuri clare la toate întrebările.

Până la urmă, după ce toată suflarea s-a liniştit, la cererea negustorilor, s-a încheiat în scris o "învoială" între ei şi boier, în care au fost trecute toate drepturile şi obligaţiile celor două părţi.

Moşierul a mai tocmit în scris o aşa-zisă "chemare" pentru toţi negustorii şi meşteşugarii din Galiţia şi Bucovina, îndemnându-i să vină cât mai mulţi să se aşeze în viitorul târg.

Şi au plecat negustorii şi meşteşugarii pe la casele lor. După discuţii îndelungate câteva zeci de familii au hotărât să-şi încerce norocul în Moldova. Peste câteva luni şi-au încărcat în căruţe averea, s-au adunat într-un loc dinainte hotărât şi caravana s-a îndreptat spre vama de pe Molniţa.

Începuturile au fost grele. Ajutaţi şi de localnici noii veniţi şi-au ridicat dughene şi magazine pe "strada mare", ateliere pe uliţele laterale, o biserică, o sinagogă şi aşa, hai, hai, "Târgul cel nou" capătă contur. Târgurile lunare şi iarmarocurile au atras noi negustori şi meşteşugari străini dar şi băştinaşi. Au venit mai ales evrei prigoniţi în Polonia şi Galiţia. Erau atraşi aici de libertatea credinţei, cât şi de scutirea stagiului militar.

Din pridvorul conacului său, boierul Costache Mareş vedea târgul pe care-l văzuse doar cu ochii minţii, cu mai mulţi ani în urmă.

Se mai spune că peste câteva decenii târgul a intrat în proprietatea lui Mihai Sturza. Devenind domn al Moldovei acesta a dat ordin ca târgul de pe noua sa moşie să devină reşedinţa ţinutului Dorohoi. Se mută acolo Prefectura Ţinutului, se înalţă noi biserici, spitale, şcoli, se intensifică negoţul cu ţările vecine, creşte numărul locuitorilor. La cererea târgoveţilor domnul aprobă ca târgul să-i poarte numele. Şi... Mihăileni s-a chemat.

("Din legendele Dorohoiului",
Editura Geea, Botoşani, 1995, Vol.II)

Dintr-o batistă roşie, legată în cele patru colţuri, Marghioala scoate la iveală o mânuţă de grăunţe pe care boierul le privi neîncrezător. Netezind masa cu mâna, baba aşează grăunţele în mijlocul ei. Apoi mormăind cuvintele obişnuite de "41 de bobi, 41 de fraţi, ghinni ştiţi, ghini ghiciţi"... le împărţi în trei grămăjoare. Se uită la ele, se prefăcu a se minuna, iar le strânse la un loc iar le împărţi şi asta de trei ori. După care spuse răşchirat.

– Măria-ta pui ceva la cale. Asta neapărat. Şi aşa cum am mai spus are să fie cu noroc. Numai cu oarecare zăbavă. Nu dintr-o dată. Că ce pui măria-ta la cale e lucru de mare însemnătate. Şi asta cere socoteală şi chibzuinţă. Iar acum pentru sfârşit ia de ici un grăunte şi sfarmă-l între dinţi.

Boierul se supuse. Luând cele două jumătăţi de bob, Marghioala împrăştie la nimereală cu mâna grăunţele pe masă după care aruncă tot pe masă cele două jumătăţi. Apoi luând o sforicică, o întinse între cele două jumătăţi de bob căzute la oarecare distanţă una de alta.

– Vezi boierule? Nimic nu se aşează în calea celor două jumătăţi de grăunţe. Drumul e neted. Numai de o parte şi de alta a drumului se văd grămezi mai mari şi mai mici. Sfat cu oameni de tot felul. Şi aici, drept la capăt, alt sfat care ţi-i de priinţă. Ai să ceri ceva şi ţi se va da. Aşa potrivire între cafea, cărţi şi bobi, mai rar. Îi cu noroc boierule.

Conu Costache ascultă îngândurat. Nu credea în preziceri de acestea muiereşti. Totuşi ceva îi spunea că babele prinseseră un fir de adevăr.

(...) După plecarea vrăjitoarelor, conu Costache rămase nemişcat cu ochii duşi spre o viziune numai de el ştiută. Ce coincidenţă... îşi spunea el. Tot ce-au ghicit babele a fost în concordanţă cu ce gândeam eu.

Când jupâneasa Maria intră în odaie, boierul o întrebă cu voie bună, alintând-o cu viclenie:

– Ştii tu Măriucă ce-i aceea telepatie? Căci aşa-i plăcea lui Mareş s-o pună în încurcătură pe nevastă-sa cu câte un cuvânt străin.

– Ştiu, cum să nu ştiu, răspunse îndată "alintata jupânească". Este atunci când gândul omului trece de la dânsul la alt om.

Puţin decepţionat, conu Costache confirmă.

– Păi babele acestea ale tale dacă au ghicit ce-au ghicit a fost prin telepatie. De fapt n-a fost la mijloc nici un fel de vrajă!

– Deci matale Costăchel pui la cale o întemeiere?

– Pun, vreau să întemeiez un oraş.

– Un oraş?! se sperie jupâneasa.

– Să zicem un târg.

– Unde, la vamă?

– Cum de-ai ghicit?

– Prin telepatie, râse binevoitoare jupâneasa Maria.

(...) Aşa se face că boierul s-a dus la curtea domnească şi Alexandru Moruzi voevod i-a aprobat înfiinţarea noului târg. A vorbit apoi cu vechilul său să însemne locul viitoarei aşezări. L-a mai îndemnat să stea de vorbă cu meşteşugarii de pe moşiile sale, cât şi cu negustorii şi meşteşugarii străini ce vin la iarmaroacele din Vlădeni, cu produsele lor spre vânzare, îndemnându-i să se adune la conac în anume zile. Când i-a văzut adunaţi, Mareş le-a vorbit, îndemnându-i să vină cu familiile lor să se aşeze pe locurile dăruite de dânsul.

– Care ar fi avantajele pentru noi? au vrut să afle negustorii Iţcu Schwartz, Zelingher Şulim şi măcelarul Pavlovici Dumitru.

– Fiind aşezat lângă vamă, pe drumul comercial dinspre Galiţia şi Polonia

sărbatoare, având în mână trăistuţele în care-şi puseseră dichisurile pentru vrăjile lor.

– Sărut mâna cucoană... spuseseră cele două femei închizând cu grijă uşa după dânsele.

– Bine aţi venit la noi, gospodinelor. Poftiţi acum în odaia boierului.

Cele două femei, împinse uşor de la spate de jupâneasa Maria, intrară cu sfială în odaia unde se afla boierul Mareş. Ploconindu-se mereu se îndreptară spre locul unde boierul sta într-un jilţ cu spătarul înalt, cu barba răsfirată pe piept şi sprânceana încruntată.

Impresionate de aspectul lui Conu Costache cele două surori se opriră în loc, uitându-se temătoare când la boier, când una la alta. Dar jupâneasa Maria le îndemna cu vorba blândă să se aşeze pe o canapeluţă. Drept care cele două surori se aşezară pe o margine, neîndrăznind să se aşeze de-a binelea.

– Hei cumetrelor..., a glăsuit boierul cu glas gros, parc-aţi venit să-mi ghiciţi... aşa am auzit.

– Da, sărutăm dreapta, am venit şi, cu voia măriei tale, om încerca să-ţi ghicim. Dar mai întâi vrem să ştim de ce eşti supărat?

– De ce-s supărat? Asta trebuie să mi-o spuneţi voi că de aceea sunteţi voi vrăjitoare. Dar uite v-oi spune-o. Din cauza vămii de pe moşia mea.

Şi boierul zâmbi ironic de încurcătura femeilor.

(...)

– Ei vezi, boierule, oftezi. Uite cum tresaltă ceaşca în partea asta. Ai un of la inimă.

– Ştiu, nu era nevoie să mi-o spuneţi.

– Acum desfă-o măria ta din farfurie şi dă-mi-o mie.

Când baba luă ceaşca în mână, din ea se scurse o mulţime de zaţ.

– Vezi, boierule, negreşit asta înseamnă că vei scăpa de un mare necaz. Uite că s-a dus şi ceaşca a rămas curată. Hei, ce văd eu aici! Un stâlp de întemeiere care vine spre miază-noapte de casa măriei-tale. Ai să întemeiezi ceva. Stâlpul e mare şi gros şi-i pe alb. Asta înseamnă că ce va fi să întemeiezi va fi cu noroc. Şi de stâlpul ista... îl vezi, boierule?

– Îl văd..., răspunse acesta fără să vrea şi gândul său se abătu spre priveliştea aceea de vis cu turle care se înălţau spre cer în ceaţa trandafirie a răsăritului, acolo jos spre apa Molniţa.

(...)

– Dacă pofteşti măria-ta, am să-ţi dau în cărţi. Să vedem dacă cele arătate în cafea se potrivesc cu spusa cărţilor.

Bătu cărţile cu îndemânare, i le dădu boierului pentru a le tăia. Apoi luând riga de cupă i-o dădu acestuia s-o menească. După care întinse cărţile pe masă. De trei ori le întinse. Şi de fiecare dată se arătă acelaşi lucru.

– Boierule, rar să cadă mereu acelaşi lucru. Măria-ta ai să porţi curând sfat cu oameni mulţi şi de tot felul. Oameni şi mai tineri şi mai bătrâni, oameni negricioşi, uite craiul de cruce, oameni bălai cu ochii albaştri, alţii de verde, alţii ca şi măria-ta. Sfat îndelungat şi vorbă multă. Vei sta de vorbă şi cu muieri de tot felul. Le vei spune ceva şi oamenii vor spune da iar alţii nu, iar unii vor sta în cumpene. Până la urmă îi vei dovedi pe toţi şi toţi îţi vor urma vrerea. Nu s-arată anume ce gânduri ai, dar să ştii că gândul este bun. Căci ai să pui la cale ceva şi ce-ai să pui la cale îţi va fi cu priinţă. Şi bani şi iar bani. Câştig mare.

– Şi acum boierule cu voia măriei tale dăm şi cu bobii.

– Fie! încuviinţă acestea.

de sub nas...

(...) Această purtare a lui era îndreptăţită de necazul care dăduse peste el. Căci o parte de moşie îi rămăsese peste Molniţa iar vameşii moldoveni îi ocupaseră o bucată de pământ dincoace de apă pentru acareturile şi gospodăriile lor, negustorii străini treceau pe trahtul ce ducea pe moşie furându-i din bucate.

Căci asta s-a întâmplat după răpirea Bucovinei de către austrieci. Hotarul din nordul Moldovei a fost mutat mai înspre miază-zi până la apa Molniţa. O parte din moşia Vlădeni rămăsese dincolo de apă. Fiind drumul comercial ce lega Galiţia de Marea neagră, a fost aşezată acolo vama, cu clădirile pentru vameşi şi grănicerii de pază, cât şi pentru magaziile destinate depozitării mărfurilor. Jupâneasa Maria avea cunoştinţă de toate acestea, dar totuşi i se părea că frământarea lui bărbată-su întrece măsura. Cumpătată din fire socotea în sinea ei că n-are rost să-ţi faci sânge rău pentru hotărâri luate de sus şi care nu se pot schimba. Dar pesemne că boierul era de altă părere.

După o asemenea noapte zbuciumată, boierul Mareş se sculă înaintea zorilor, se îmbrăcă şi fără a-şi lua gustarea de dimineaţă dădu poruncă să se înhame murgul la docăraş. Drept care docăraşul trase la scară cu vizitiul Vasile pe capră. Boierul, om în puterea vârstei dar cam greoi, se aburcă şi el în docăraş şi cum făcuse şi în alte rânduri porni spre miază-noapte înspre apa Molniţa.

Era o dimineaţă senină de primăvară, cu adieri înmiresmate de ierburi proaspete şi pământ reavăn. Ajunşi pe o culme de deal de unde se zăreau departe în vale clădirile vămii cu acareturile ei, boierul Mareş, le privi întunecat şi cu vrăjmăşie.

Dar de astă dată priveliştea părea alta decât aceea pe care o ştia el. O ceaţă alburie acoperea valea şi luciul Molniţei sta ascuns vederii. Soarele care răsărea revărsa asupra locurilor o culoare trandafirie dându-i o înfăţişare ca de vis. Lui Mareş i se păru că acolo nu-s clădirile vămii dar că ceaţa ascunde sub valurile ei un târg cu acoperişuri multe şi turle de biserici se înalţă spre cer, despicând aburii roşietici ai dimineţii. Câţiva plopi înfăşuraţi în aburi păreau a fi clopotniţe gata să dea glas clopotelor. Boierul privi îndelung valea şi deodată îl străpunse un gând: ce-ar fi dacă acolo, la locul vămii ar fi un târg? Un târg pe moşia lui înseamnă bunăstare pentru oameni şi bani grei pentru dânsul. De ce nu? Costache Mareş era un om întreprinzător. În timp ce ceaţa se destrăma şi Molniţa îşi arăta apa aurită de soare, boierul zâmbi mulţumit în barbă. Docarul se întoarse în loc şi murgul în trap sprinten, porni spre casă.

Dar oare ideea aceasta a lui, pricinuită de mirajul unei dimineţi de primăvară, nu-i tot o fantasmagorie?

Vom trăi şi vom vedea.

Între timp, jupâneasa Maria, văzându-şi soţul atât de preocupat de gânduri negre, atât de prost dispus, cât ziua cât şi noaptea, începu şi ea a se nelinişti. Mătuşa Safta, bătrâna care-i străjuise copilăria şi care după ce s-a măritat a urmat-o în noul său cămin, îi fu şi acum de sfat şi ajutor.

– Nu fi îngrijorată, draga mătuşii. Aşa-s bărbaţii. Cu toane. Are şi el un necaz. Sau poate i-a făcut cineva farmece.

(...) După oarecare ciorovăială între cei doi soţi şi multă diplomaţie din partea jupânesei, conu Costache a consimţit cu lehamite a i se ghici. Totuşi un pic de curiozitate se strecurase printre multele sale gânduri.

Şi vineri seara au venit cele două vrăjitoare, îmbrăcate curat în haine de

S-a stins din viaţă Octav Guţic –

un prieten al evreilor!

de SHLOMO DAVID

Octav Guţic a fost una din figurile cele mai marcante ale intelectualităţii din peisajul dorohoian.

Relaţiile sale cu evreii au fost controversate. În ultimii ani însă, a dorit să dovedească că este aproape de noi, evreii, "cu sufletul curat". Astfel, în corespondenţa dintre noi, îmi povestea despre prietenii şi colegii săi evrei, cu bune sentimente, iar la o recepţie care a avut loc în anul 1995 la Primăria oraşului Dorohoi, Dl. Guţic a manifestat faţă de mine dorinţa de a rămâne în amintirea concetăţenilor săi evrei ca un prieten sincer.

În memoria scriitorului, istoricului şi geografului Octav Guţic, publicăm un fragment din cartea sa "Din legendele Dorohoiului", apărută în 1995.

ELENA GUŢIC şi OCTAV GUŢIC

DIN LEGENDELE DOROHOIULUI VOL. II

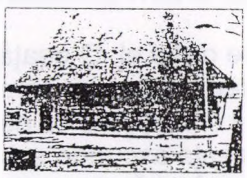

Legenda localităţii Mihăileni

de ELENA ŞI OCTAV GUŢIC

Fost târg, astăzi sat, Mihăilenii au luat fiinţă în anul 1792 sub numele de "Târgul Nou", când Alexandru Moruzi Voievod aprobă înfiinţarea de târg pe moşia Vădeni, proprietatea moşierului Constantin Mareş . A fost înfiinţat după răpirea nordului Moldovei de către austrieci, ca o necesitate economică şi s-a dezvoltat ca localitate de vamă şi ca târg "dubletă", în faţa târgului Siret, rămas peste graniţa impusă.

Târgul Nou a devenit târziu proprietatea domnitorului Mihai Sturdza, care-i schimbă numele în Mihăileni (1835) şi care în dorinţa de a-l face să prospere, i-a creat o serie de avantaje: îl declară reşedinţa "Ţinutului Dorohoi" (1837) dispune întocmirea unui plan de sistematizare prin inginerul Balberitz (1842), impune traseul şoselei naţionale care se construia atunci – şoseaua Mihăileană – prin localitate etc.

Târgul Mihăileni a prosperat repede, mai ales în vremea domniei lui Mihai Sturdza, apoi mai lent până în preajma primului război mondial, după care a început declinul.

*

Se spune că de câteva nopţi, boierul Mareş nu-şi găsea liniştea somnului. Se tot foia în aşternut, ofta, se întorcea când pe o parte când pe alta, adormea pentru a se trezi parcă speriat de ceva şi ghiontind cu ciudă perna, încerca din nou să adoarmă.

– Ce-i cu tine Costăchel... îl întreba cu blândeţe jupâneasa Maria, soţia boierului. Ai visat ceva urât?

Drept răspuns se auzeau nişte mormăituri ca de urs căruia i s-a luat zmeura

necunoscând cuvintele, atât de des auzite în actuala mea patrie, Israel, cuvinte care despart: ca sefarzi, aşkenazi, bigoţi şi atei.

Toţi erau supravieţuitori ai Transnistriei, cu un singur Dumnezeu la care se rugau cu pioşie, cu respect unii faţă de alţii şi cu speranţa pentru un viitor mai bun.

Şi înmemorie mi s-a ivit dintr-odată o amintire din urmă cu mulţi ani.

În orăşel a venit un rabin care era în trecere, împreună cu mulţi alţi oameni, în drumul său spre Israel.

În miezul unei nopţi s-au auzit vaiete disperate şi lumea a ieşit din case - era rabinul care striga din răsputeri, să se spargă toate oglinzile că vasul "Struma" a fost scufundat... Pe vas erau cei doi fii ai rabinului. Pe urmă am aflat că el a avut o viziune, un vis în noaptea aceea. El a strigat chiar în clipa scufundării vasului...

Trecând prin faţa mormintelor, mi s-au ivit în minte chipuri cunoscute de altădată, întâmplări din trecut, şi ca o ciudăţenie a sorţii am observat că, precum fuseseră în viaţă, mormintele prietenilor se aflau laolaltă. În închipuirea mea "orăşelul liniştit" trăia din nou cu bucuria şi necazurile ce au însoţit oamenii acestor locuri cu sărbătorile şi nunţile evreieşti, cu viaţa tumultoasă plină de vise. Şi din depărtări parcă mi-a ajuns la ureche un cântec, un plâns adânc pe o strună de vioară şi mi-a apărut chipul lui Avrum Nadler, despre care s-a scris prea puţin, care a însoţit totdeauna cu vioara lui fermecată momentele vesele şi pe cele triste ale cetăţenilor evrei din oraşelul meu...

Strunele lui au fost totdeauna o tânguire care aduce lacrimi în ochi, sau sunete vesele, exaltate care aduceau bucuria în suflet.

Încet-încet m-am reîntors în prezent părăsind orăşelul meu liniştit -Mihăileni.

Monumentul ridicat în memoria eroilor evrei români, pe al cărui soclu se poate citi: "Eroilor evrei români, Oraşul Mihăileni 1918-1919" (urmează numele eroilor dar din păcate literele aproape că nu se mai văd). Monumentul se află la intrarea în cimitirul evreiesc din Mihăileni.

"Târgul liniştit"

de RAŞELA NEGRU

Ca şi în alţi ani, şi în anul acesta paşii m-au purtat spre locul copilăriei mele – oraşul Mihăileni.

Acest orăşel a fost locuit atât de evrei cât şi de creştini, în bună înţelegere şi stimă reciprocă.

În timpul războiului, evreii au fost evacuaţi şi trimişi în Transnistria.

La sfârşitul războiului cei ce s-au reîntors au luat-o din nou de la început, reclădindu-şi vechile vetre.

Emoţiile m-au cuprins chiar de la intrarea în oraş. Ochii mei căutau vechile case, oamenii plini de viaţă, zgomotul copiilor şi tumultul vieţii. M-a întâmpinat un bloc răzleţ în locul caselor de altădată, ruine şi semne rămase a ceea ce a fost leagănul copilăriei mele.

Surpriza cea mare a fost atunci când m-am auzit strigată pe numele de un copil din pragul unei case. M-am apropiat şi am văzut o femeie bătrână – cred că avea mai mult de 90 de ani – care m-a recunoscut şi care a început să întrebe de foştii vecini evrei, plecaţi de mulţi ani. Iar eu am recunoscut în această femeie pe Geta cea frumoasă de altădată, care vorbea idiş şi al cărei glas răguşit se auzea în tot orăşelul.

Am început să depănăm amintiri şi am constatat că amintirile ei sunt vii, şi singură fiind, trăieşte în fiecare zi trecutul împreună cu cei de altădată, tineri şi frumoşi.

M-am despărţit cu părere de rău de acest "stâlp" al trecutului...

Pe cărările copilăriei, am ajuns în "oraşul liniştit", cimitirul evreiesc din Mihăileni.

Spre lauda concetăţenilor mei, trebuie să spun că în timpul războiului cimitirul nu a fost devastat cu toate că erau acolo pietre scumpe din marmoră adusă de la Viena...

Câteva morminte din cimitirul Mihăileni.

Cimitirul este înconjurat de un gard de sârmă, iar ca să pot intra a trebuit să merg în sat să caut îngrijitorul care avea cheia.

La intrare m-a întâmpinat monumentul eroilor evrei din primul război mondial unde, pe vremea regelui, elevă fiind, puneam coroane de flori.

Cimitirul are multe pietre căzute de care nimeni nu se îngrijeşte.

În acest loc al liniştii, filmul trecutului a început să se deruleze şi a prins contur viaţa de altădată care a fost şi nu va mai fi.

Copilul din mine şi-a amintit de zilele de sărbători cu cele trei Sinagogi pline de oameni, cu evreii orăşelului adunaţi la un loc,

Gala Galaction despre poetul Iacob Groper

(Spicuiri)

de EVELIN FONEA

Într-una din scrisorile către Groper, datată 5 noiembrie 1940, **Gala Galaction**, acest prieten al evreilor, propus ambasador al României în Israel, sublinia faptul că poetul evreu are drept cadru în creaţia sa lirică ţinuturile româneşti "Cântecul tău poartă... un inel de aur... semnul frumoasei Moldove...", iar muza ebraică "poartă în cosiţe flori de pe muntele românesc". Şi tot în această scrisoare avea să-i laude truda de tălmăcitor în idiş al poeziei româneşti, în primul rând din Eminescu.

Amintind de "Jurnalul" lui Gala Galaction, în care regăsim pagini ample despre "poporul - enigmă... Israel", poposim şi asupra acelor pagini din care răzbate prietenia cu Groper, discuţiile despre hasidism pe care Gala Galaction le purta cu "acest prieten... poet idişist".

Apropiat al evreilor, Gala Galaction, însoţit de Groper, avea să-l apere pe poetul de limbă idiş Arn Ocniţer (informaţia aparţine lui S. Schafferman, "Shevet Romania", nr. 4-5, 1979), acuzat că ar fi "insultat religia creştină", în cartea sa "Evangheliţe motivn". Achitarea poetului s-a datorat depoziţiilor lui Groper şi Gala Galaction, dar şi referatelor lui Tudor Arghezi, E. Lovinescu, G.M. Vlădescu şi alţi scriitori.

Ar fi de dorit - opina Gala Galaction într-un alt context - ca Groper "să apară într-o zi, într-o mulţumitoare traducere românească... amicul inspirat... a cărui viaţă şi cântec mi-au atras cu putere luarea aminte şi pe care, din contimporanul Ghetto cultural, se cuvine să-l distingem mai întâi..."

(...)

Încheiem acest popas cu gândul bun al lui Gala Galaction, întrebându-ne pe când "o mulţumitoare traducere românească" din opera lui Groper, a acestui intelectual evreu "născut sub cerul şi în atmosfera cântecului moldovean", care - aprecia **Camil Baltazar** - "... a supt de la ţâţa copilăriei, odată cu imnurile religioase ale bunicului şi tatei...", pentru a cunoaşte rostul cultural al personalităţii lui Groper, acest "poet cu har dumnezeiesc" (I. Botoşanski, "Hatikvah, 1915)

Florile au fost viaţa ei

Sophie Cohen, fiica lui Reb Iosef Lebel, a plecat din Mihăileni la vârsta de 18 ani.

Ca orice "idiş kind", şi apoi ca o "idişe mame", Sophie Cohen şi-a dăruit viaţa copiilor, nepoţilor.

Ceea ce este însă deosebit la Sophie Cohen este că la vârsta de 89 de ani, a luat tuşul în mână şi a început să deseneze, să picteze florile din jurul ei, flori pe care le iubea nespus.

Fiul ei, Matt Cowan şi nora Ethel (U.S.A) şi-au preţuit şi respectat mama care în acest fel devenise "pictoriţa" familiei. La vârsta de 93 de ani, fiica lui Reb Iosef Lebel, a părăsit această lume lăsând în urma ei regrete. Au iubit-o şi au admirat-o, cât a fost în viaţă. Îi cinstesc memoria cu multă pietate şi respect.

lapte era o mâncare relativ gustoasă pentru vremuri de război. În drumurile noastre zilnice, unde ne trimitea sovhozul, treceam prin grădini şi la înapoiere scoteam şi câţiva cartofi pe care îi fierbeam acasă.

Spre toamnă, grupul nostru a fost trimis în oraşul Osiniche din Kusbask, raionul Kemerova, de care aparţineau vreo zece mine. Cărbunele scos acolo era trimis în vagoane mari în diverse regiuni ale Uniunii Sovietice, era mare nevoie de combustibil pentru că Donbasul, care-i aprovizionase până la izbucnirea războiului, era ocupat de germani.

Combinatul unde fusesem trimis beneficia de o aprovizionare de categoria întâi ce era mai bun ajungea acolo. Eu am fost trimis în oraşul Belova, pentru a achiziţiona cartofi din colhozuri. Am aranjat aducerea a 1200 de tone de cartofi, atât pentru mineri cât şi pentru şcoli. În această perioadă am continuat să şi învăţ. În primul rând limba rusă, fără de care nu puteam face progrese. După vreo doi ani, vorbeam de altfel rusa foarte bine, ca şi cum ar fi fost limba mea maternă. Am ajuns să cunosc aproape toată Rusia. Am fost la Novosibirsk, Omsk, Irkuţk, Crasnoiarsk, Urali, Vladivostok, şi în multe alte locuri. Trăind în Uniunea Sovietică între 1940 şi 1973 am fost şi prin ţinuturile asiatice: Taşkent, Frunze, Alam Ata, Buhara şi altele. Din fiecare călătorie mi-au rămas amintiri cu care aş putea umple multe caiete...

La 3 septembrie 1945, ziua în care a capitulat Japonia, eram în oraşul Taşkent. M-au apucat pe neaşteptate dureri puternice de dinţi şi mi s-a umflat falca. M-am dus la o policlinică, la cabinetul stomatologic. Am găsit acolo o tânără de vreo 19-20 de ani care citea o carte. I-am povestit supărarea mea şi m-a invitat să iau loc pe scaunul stomatologic. Am deschis gura fără să observ că ea avea în mână un scalpel cu care mi-a deschis abcesul. S-a scurs mult puroi. Mi s-a făcut rău şi am leşinat. Tânăra m-a readus în simţiri şi m-a aşezat în faţa unei lămpi cu raze violete. Aflând de unde vin şi încotro mă îndrept, tânăra - despre care am aflat că o cheamă Raisa - m-a sfătuit să rămân câteva zile la Taşkent, până scade umflătura. Eu nu am avut însă răbdare să aştept şi am plecat imediat la Frunze, în Chirghizia, de unde i-am telefonat pentru a-i mulţumi. Ţin minte şi acum numărul ei de telefon: 30936.

Ce a urmat probabil că bănuiţi. Am mai telefonat de câteva ori şi după aceea mi-am făcut din nou de lucru la Taşkent. Am vizitat-o la policlinică şi am aşteptat până şi-a terminat treaba. Am condus-o la staţia de tramvai Voscresenskaia Bazar, în apropierea Operei. Am revenit de mai multe ori în oraş şi după circa o lună am avut o surpriză plăcută: m-a invitat să-i fac o vizită acasă. Un prilej pentru mine să-i cunosc părinţii iar pentru părinţii ei să mă cunoască pe mine. Cu ocazia primei vizite am aflat că familia Tonconogaia, familia Raisei, este evreică. Bucuria de a mă afla în casa ei a fost astfel dublă. M-am apropiat şi mai mult de Reanca, cum îi spun soţiei mele de o viaţă, şi, în acelaşi timp, am regăsit puţin atmosfera de acasă, o atmosferă evreiască de care războiul mă îndepărtase în ultimii ani. Ne-am căsătorit tradiţional, sub *hupa*, şi păstrăm şi azi actul de căsătorie.

...3 ianuarie 1942. Am lăsat în urmă batalionul şi am pornit înapoi către Rostov Tihareţc. Pretutindeni lupte. Dormeam unde apucam, în poduri, în grajduri, uneori ne invitau localnici să dormim în casele lor. Într-una din case, gazda ne-a povestit că numai cu o zi înainte îşi înmormântase o fată care a murit de tifos. În acele vremuri, curăţenia era o raritate. Se întâmpla să avem rufăria de corp neschimbată luni de zile. Erau păduchi, mizerie mare. Nimeni nu se mai mira şi nimeni nu se mai ruşina. Boala şi mizeria erau parte a vieţii din acele timpuri.

Şi eu m-am îmbolnăvit şi am fost dus la un spital în oraşul Frodovstanţie. Am zăcut acolo nu mai ştiu cât timp. Ce era acolo, e greu de descris. Am văzut tineri arşi, fără mâini, fără picioare, sau care îşi pierduseră vederea. Hainele mele au fost arse la spital, pentru că erau pline cu insecte. Până a fi internat în spital, luni de zile nu mai făcusem baie. Am primit alte haine - nu ştiu ale cui fuseseră. O pufoaică, o pereche de pantaloni, o cămaşe, ghete - în locul opincilor mari pe care le purtasem şi pe care le umpleam cu paie...

Din acest spital am fost trimis - împreună cu trei persoane - la un alt spital, din oraşul Rostov. În drum, când mai erau vreo 14 km. până la Rostov, ne-a apucat noaptea. Eram într-un sat, aproape de gară, şi am bătut la o poartă. Ne-a răspuns o femeie tânără care avea o fetiţă. Am rugat-o să ne lase să dormim în casă. Femeia ne-a primit dar ne-a atras atenţia că germanii ne vor bombarda. Ne-a oferit pâine şi lapte. Ne-am culcat, zdrobiţi de oboseală.

Nu am putut dormi însă mult, pentru că au început bombardamentele. Am ieşit repede din casă, pentru a ne îndepărta de gară. Ştiam că în gară se aflau câteva eşaloane - unul cu armament, altul cu soldaţi şi ofiţeri şi ne gândeam că avioanele vor lansa bombe acolo. Alergam. Am călcat pe o balegă şi am căzut. Balega asta a fost poate norocul meu. Pentru că una din bombe a căzut peste un vagon cisternă, explozia acestuia a provocat explozia în serie a altor încărcători cu arme şi muniţii. Se luminase ca ziua şi deasupra mea zburau parcă fel de fel de lucruri. Se făcea simţit şi un miros de carne friptă, era groaznic. Dacă nu aş fi fost întins pe jos, aş fi fost lovit... M-am târât pe burtă spre nişte şanţuri în care se mai aflau tineri din sat. Unii aveau nişte puşti cu care trăgeau în avioanele germane, fără să le poată nimeri. Câteva zile după aceea s-au cărat trupuri de oameni care fuseseră în acele eşaloane, ucişi sfârtecaţi .

Am ajuns în cele din urmă la spitalul unde am fusesem trimişi. Văzând cât sunt de slăbit de boală am fost inclus într-un grup care a fost trimis în Siberia, la combinatul minier Molotov Ugoli din localitatea Osinche. Eram vreo 20 de tineri şi urma ca după refacere să lucrăm ca mineri. Drumul a durat vreo trei săptămâni, timp în care am călătorit numai cu trenuri de marfă. Am ajuns astfel la gara Kandalep din oraşul Osinche. Jumătate de grup a fost trimis nu la mină ci la un sovhoz care avea nevoie de forţă de muncă. Directorul sovhozului, pe care-l chema Troisişke, ne-a pus să săpăm gropi în care să strângem ierburi pentru a asigura mâncarea animalelor pentru iarnă. Ni s-a pus la dispoziţie un grajd pe care l-am transformat în dormitor al grupului nostru. Ne-au ajutat şi fete care lucrau în sovhoz. Grajdul-dormitor se afla în apropierea unei păduri în care culegeam saranca, un fel de ceapă pe care o găseam la o adâncime de 40 cm. Îi cunoşteam frunza şi o găseam uşor. Fierbeam saranca şi dacă adăugam

Pe platforma pe care ne-am urcat era un butoi cu varză murată – asta a fost un timp hrana noastră. Am stat mult în staţii, trenul înainta greu. De câteva ori ne-au mai bombardat avioanele germane. Când se apropiau, fugeam pe câmp şi ne ascundeam în grâu. Am avut noroc. Au bombardat trenul şi în mers, dar nu l-au nimerit. Când am ajuns la Griceni, gara era distrusă. Erau şi multe victime, majoritatea dintre refugiaţi. N-am stat mult şi am pornit mai departe, spre Dniepropetrovsk. Între timp, câteva din vagoanele trenului au fost lovite de bombe, am văzut că au fost morţi şi răniţi, noi am avut şi de data aceasta noroc. Am scăpat cu bine şi din alte bombardamente – ziua şi noaptea.

...După îndelungi peripeţii am nimerit în colhozul Cervona Craznoarmeirsci, lângă combinatul Miaso. Primeam o bucată de pâine şi o cană cu lapte şi, în schimb, strângeam grâul. Se lucra noaptea, pentru că ziua erau mereu bombardamente. Nu am rămas mult timp în acest colhoz, pentru că germanii înaintau. Am ajuns în cele din urmă în Caucaz, în ţinutul Krasnodar. Am fost trimişi într-un colhoz unde trebuia să facem diverse munci. Ni s-a dat o odaie pentru toţi patru. Am dormit pe jos. Ne-am aşternut paie şi ne-am învelit cu o plapumă veche, găsită într-o casă de unde oamenii se evacuaseră.

În colhoz am suferit un accident. Un plug a căzut peste mine şi m-a lovit rău. Am scuipat sânge şi băieţii m-au dus la spital cu o căruţă. Mi-am revenit relativ repede şi în ziua de Iom Kipur am primit toţi patru ordinul de mobilizare în Armata Roşie. Ne-am prezentat şi trebuia să facem parte dintr-un batalion care tocmai se forma. Avioanele germane bombardau ziua şi noaptea.

Prietenii mei nu au vrut să se înroleze şi au dezertat. S-au suit într-o maşină care pleca spre colhozul în care lucrasem. Mult timp nu am ştiut ce s-a întâmplat cu ei. Abia aici, la Haifa, am aflat că la colhoz au făcut rost de mâcare, şi au umblat mult, au mers şi cu tren şi cu vapoare (pe marea Caspică) şi au ajuns la Taşkent, în Asia mijlocie. Apoi, au ajuns şi în Israel. Aţi observat probabil că nu am dat numele complete ale celor trei prieteni de atunci. După părerea mea nu au făcut bine că s-au ferit să lupte împotriva armatei hitleriste. Mă gândesc că poate au copii, nepoţi, sau strănepoţi vorbitori de română care s-ar ruşina să afle că taţii, bunicii sau străbunicii lor au dezertat în războiul contra Germaniei hitleriste. După ce am ajuns şi eu în Israel, în 1973, ei s-au ferit de mine, cred că le era ruşine, sau frică.

După înrolare am plecat spre Rostov pe Don, urmând să ajungem spre linia frontului unde se dădeau lupte grele. Eram într-un detaşament şi lucram la săpat tranşee contra tancurilor. Trei metri adâncime, patru metri lăţime. Între timp se făcuse frig, venea iarna. Nu aveam pe mine îmbrăcăminte călduroasă. Trecând printr-un sat, unei femei i s-a făcut milă de mine. Mi-a dat o haină de blană veche, cu multe cârpituri şi o căciulă cu care mi-am acoperit urechile îngheţate.

Eram treziţi la patru dimineaţa. Afară erau geruri mari, până la minus 40 de grade. Săpam fără mănuşi pământul îngheţat. Era vremea marii bătălii de la Stalingrad. Săpam câte 12-14 ore pe zi. Aveam şi normă – trei metri cubi pe zi. Cine nu şi-o îndeplinea, primea o raţie mai mică de pâine şi nu 400 gr., cât i se cuvenea normal. Puţini din contingentul meu au scăpat cu viaţă...

încărcam vagoane cu sfeclă. Totul, absolut totul era expediat în fundul Rusiei, până când, în scurt timp, rafturile magazinelor s-au golit, şi degeaba aveai bani, nu mai găseai nimic de cumpărat. M-am angajat apoi la fabrica de tricotaje Hercules, unde am rămas până la izbucnirea războiului. Câştigam bine şi eram mândru de asta, 700 de ruble, care valorau, la acea vreme 28.000 lei, dar nu aveam ce face cu banii. Penuria era totală.

Ziua lucram şi seara învăţam limba rusă. Am intrat în clasa a opta a şcolii tineretului muncitoresc. Mai erau şi alţi băieţi care nu s-au întors în România, după intrarea ruşilor. Ieşeam împreună la un local unde mâncam o ciorbă bună de fasole cu carne şi delicioase plăcinte cu brânză. Mă simţeam, în general, bine la Cernăuţi, dar mi-era dor de părinţi, de restul familiei. Erau aproape de mine, puţini kilometri despărţeau Cernăuţii de Mihăileni, însă graniţa nu se mai putea trece.

La 22 iunie a început războiul, s-a prăbuşit la Cernăuţi primul avion german, doborât de sovietici. A căzut pe casa din strada Cuza Vodă nr. 5, în care locuia sora mea Clara şi soţul ei, mecanicul Herman Becher.

*

Gândurile mă poartă în urmă cu 57 de ani. Era în 1941, în plin război mondial. Mă aflam la Cernăuţi. Oraşul era în fierbere. Armata Roşie se pregătea să se retragă. Multora, evrei şi neevrei, le era teamă de ce se va întâmpla când vor intra trupele germane şi române şi se vor schimba iar rânduielile - răzbunări, represiuni. Câte nu se vorbeau atunci!

Cu sacul în spinare, am pornit la drum, mergând lângă militarii Armatei Roşii, care se retrăgeau din Bucovina şi Basarabia; pe undeva prin Hotin am trecut Nistrul. Mi-e greu să descriu acum ce am văzut în acele zile. Militarii se retrăgeau pe jos, în camioane, pe cai, în tancuri, pe motociclete. Se ridica un praf gros că nu se mai vedea soarele. Aerul era de nerespirat, praful îl simţeai între dinţi... Aşa am mers zeci şi zeci de kilometri.

La un moment dat, am văzut în coloana ce se retrăgea trei băieţi din Rădăuţi. I-am recunoscut: doi dintre ei erau Iancu şi Leizer, fraţi ai lui Natan. Mai era cu ei Iancală. După trei zile, am ajuns în oraşul ucrainean Kamenet Podolsc. Prima noastră grije - să găsim pâine, nu mai aveam nimic de mâncare. Am mai întâlnit între timp o căruţă cu un cal pe care-l mâna un alt băiat cunoscut din Rădăuţi, dacă îmi amintesc bine îl chema Ioil Itzic. Căruţa era plină cu saci, valize. I-am cerut şi noi voie să punem trăiştile noastre în căruţa lui. Nu a fost o idee bună. Ne-am pierdut după un timp de căruţă şi am rămas fără haine, în pantaloni scurţi şi având pe noi doar un maiou.

Dar nu am avut linişte. Iar au venit avioane germane şi au început să bombardeze gara şi liniile ferate din Kamenet. Oraşul a intrat în panică, lumea fugea care încotro putea. Noi am decis să plecăm mai departe, desigur că tot pe jos, înspre Dunaev. Când am ajuns acolo, după câteva ceasuri, am găsit parcă un oraş mort. Casele erau închise. Parcă nu mai era acolo nici un suflet, nu se auzea nici măcar un lătrat de câine. Într-un târziu, am găsit o căsuţă în care era o tutungerie, unde am putut cumpăra merinde.

Ne-am decis să plecăm mai departe, să ne îndepărtăm de linia frontului. Cea mai apropiată gară era la Griceni, de unde speram să găsim un tren spre oraşul Propcurov. Am prins în cele din urmă un mărfar, plin cu soldaţi.

băiat de familie cu stare. Şi s-au născut doi copii. Sora mea are astăzi, când scriu aceste rânduri, 83 de ani, deie-i Domnul viaţa lungă. Are patru copii ofiţeri. Altă soră, mai mică, e Goldiţa de care am mai pomenit, are 68 de ani şi trei copii, la Ierusalim şi Haifa.

Eu şi soţia mea Raia suntem medici stomatologi, pensionari şi locuim în oraşul de pe muntele Carmel - Haifa. Am povestit în altă parte împrejurările în care ne-au cunoscut şi cum am trăit şi lucrat împreună o viaţă întreagă.

Tot stomatologia este şi specialitatea celor doi fii ai noştri: dr. Alexandru Lebel locuieşte în SUA şi e căsătorit cu Lilia, profesoară de muzică. Au două fete şi un baiat. Liuba a absolvit Conservatorul "Juilliard' din New York, clasa de pian, după care, în cadrul unei alte facultăţi îşi face specializarea ca dirijor de orchestră. A doua fată e studentă la Colegiul Hartford, facultatea de stomatologie. Fiul lor, Josef (Jeff) a terminat un liceu de muzică, 12 ani, secţia vioară, după care... nu a urmat Academia de muzică, cum era de aşteptat, ci s-a înscris la medicină - secţia stomatologie!!

Al doilea fiu al nostru, Michael, este directorul Centrului medical stomatologic de pe strada Nordau, din Haifa. Vă închipuiţi câtă bucurie îmi face să-l vizitez, când am ocazia... Acum îmi dau seama că nu am făcut niciodată socoteala câţi medici are familia noastră, pe parcursul a trei generaţii!

Copilăria a luat sfârşit

Anii Războiului şi cei care au urmat

În 1940, lucram la prăvălia vărului meu, Iancu Berger, din Siret, un fel de magazin universal. Între altele, furnizam benzină şi se aproviziona la noi şi Regimentul 3 de Grăniceri.

Într-o dimineaţă devreme, intră un maior, cu un plic voluminos în mână. Erau zilele când, în urma ultimatului sovietic, armata română se retrăgea din Basarabia şi Bucovina de nord.

- Această scrisoare trebuie înmânată unui ofiţer rus care va veni la intrarea în satul Sinăuţii de Jos, la 10 dimineaţa precis...

Mi s-a dat plicul şi am pornit la drum. Ploua cu găleata. Am ajuns la Sinăuţi şi, într-adevăr, la ora indicată, şi-a făcut apariţia un tanc sovietic, din care a coborât comandantul, un tânăr blond.

I-am înmânat misiva, iar el m-a informat că, în ziua următoare, trupele sovietice vor intra în Siret. După o oră, eram deja înapoi în oraş şi am transmis mesajul maiorului român. În aceeaşi după-amiază, militarii şi poliţiştii români au fost evacuaţi la Rădăuţi.

A doua zi, tot la zece dimineaţa, trei tancuri sovietice au intrat în Siret. Nu au stat mult şi s-au retras. Vărul meu m-a sfătuit să părăsesc localitatea, împreună cu verişoara Gusta şi cu soţul ei, Ozias. Şi am plecat cu toţii la Cernăuţi...

*

Anii '40-41 m-au prins în oraşul Cernăuţi. Cu alţi doi băieţi din Siret, nu le mai ţin minte numele, am lucrat un timp la gara de mărfuri unde

Ea a început să strige că bunicul a înnebunit şi a fugit peste drum după ajutor, la fata lor. Când a revenit în cameră, Jempală, imperturbabil, se pregătea să înjumătăţească o altă bancnotă din teanc. L-a implorat să se oprească şi i-a promis că o să-i gătească în aceaşi zi câţi colţunaşi va pofti. Bunicul a luat teancul de bani şi l-a pus în dulap. A strâns bucăţelele rupte şi le-a aruncat nepăsător la gunoi. În tot acest timp îşi păstrase un calm desăvârşit. Abia mai târziu le-a dezvăluit celor din familie, ce păcăleală le-a tras. Pentru că bancnotele distruse nu aveau nici o valoare, nu erau adevărate. În localitate nu existau în acea vreme, cutii poştale. Petre vizitiul prelua scrisorile de la poştă şi le împărţea pe la casele oamenilor. De Crăciun, când venea să ureze "La mulţi ani!" şi să-şi încaseze tradiţionalul ciubuc, aducea, de noroc, nişte bani-reclamă tipăriţi pe hârtie obişnuită cu care era foarte "generos". Fiecare primea câte 500 sau 1000 de lei. Jempală păstrase aceşti "bani" şi de-a lungul anilor devenise bogătaş, strânsese un teanc gros.

Bunica Ghitla era pricepută la... ghicit. veneau la ea femei, fete, mai rar şi câte un bărbat. Era bună psiholoagă, se pricepea la sufletul omului şi ştia sa le vorbească celor care aveau nevoie de un sfat - pentru că, după părerea mea, cei care recurg la ghicitori sunt oameni aflaţi într-un moment de cumpănă, care nu ştiu cum să reacţioneze în situaţii anume, în raport cu viitorul. Bunica nu lua bani pentru datul în cărţi, cred că-i făcea chiar plăcere să stea de vorbă cu alţii, să i se ceară şi sfaturi. I se aduceau, în schimb, ouă, unt, brânză, făina, fructe. Nici nu avea nevoie de câte plocoane i se ofereau. Le dădea familiei, sau mă chema pe mine să le iau acasă.

Bunica din partea mamei, Rivka, locuia la Siret, la unchiul Israel. Când o vizitam, îmi dădea întotdeauna bani de buzunar. Mi-o amintesc bătrână, suferindă, stătea mai mult în pat. A trăit peste 90 de ani şi a adus pe lume 13 copii, din care doar cinci au avut zile şi au ajuns oameni mari, patru băieţi şi o fată, mama mea.

Să vă povestesc acum de fraţii şi surorile mele. Eram şapte copii - patru fraţi şi trei surori. Azi am rămas doar trei - două surori şi cu mine - toţi în Israel. Fratele meu cel mai mare, Iancu, fie-i amintirea binecuvântată, a închis ochii în 1973, la Naharia, la numai 65 de ani. Puţin după moartea sa, am sosit şi eu în ţară. Nu-l văzusem din 1936. Doi dintre fiii lui, gemeni, sunt medici la Genova, în Italia: Solo este chirurg oncolog, Leon - hematolog. Soţiile lor sunt şi ele medici şi au copii, astăzi studenţi, bineînţeles la medicină. Sora lor, Aura-Sofia, este ingineră. Locuieşte la Haifa, căsătorită cu un medic.

Al doilea frate al meu, Avram Leib, a fost în Transnistria, cu nevasta şi şase copii. A avut norocul să supravieţuiască şi să ajungă şi el în Israel. Fiicele lui sunt surori medicale, băieţii tehnicieni. Dintre nepoţi, doi sunt medici la spitalul "Rambam".

Al treilea frate, Şlomo, fie-i ţărâna uşoară, a decedat în vârstă de 81 de ani, la Cfar Sava. Acolo locuiesc cele două fiice ale sale, desigur, medici într-un spital din localitate.

Când s-a măritat sora mea, Estera, tata a vândut casa, să-i dea zestre. Aşa era pe atunci şi nu voia să o facă să sufere, mai ales că alesul ei era

Aş vrea să arăt că părinţii mei au trăit într-o perfectă înţelegere, fapt care a influenţat în bine atmosfera familială. Se înţelegeau chiar fără vorbe, din priviri. Nu i-am auzit vreodată certându-se sau, doamne fereşte, aruncându-şi vorbe grele, jignitoare. Au avut însă un sfârşit tragic.

Sora mea mai mică, Goldiţa, care a fost cu ei în Transnistria, mi-a povestit cum s-a prăpădit tata în 1941, în lagărul din oraşul ucrainean Berşeţ. După ce a decedat, a fost pus într-o căruţă care căra morţii până la o groapă comună în care erau aruncaţi pur şi simplu, fără altă formă. Mama nu ştia ce se întâmplase. Sora mea s-a înapoiat în cămăruţa în care locuiau. I-a povestit mamei, plângând, că tata nu mai e. Mama, Dumnezeu s-o ierte, a luat mâna Goldiţei, şi-a lipit buzele de ea apoi a spus: "Dacă tata a murit şi eu vreau să mor, fără el nu pot trăi. Du-te la mătuşa Dora, ea va avea grijă de tine." Acestea au fost ultimele ei cuvinte. A închis ochii şi s-a dus într-o altă lume, să fie alături de iubitul ei. Împlinise, nu de mult, 50 de ani. Şi aşa se face că toţi ai mei, copii şi nepoţi nu şi-au cunoscut bunicii şi străbunicii...

Bunicul meu era poreclit, nu ştiu de ce, Jempală. Am mai povestit despre el, dar aş vrea să mă opresc aici asupra firii lui. Avea o personalitate puternică, înţelepciune cu carul şi era plin de haz. Un fost elev al lui mi-a relatat o întâmplare rămasă de pomină, care s-a petrecut la Banca de Credit Mărunt. Bunicul avea nevoie de un împrumut, ceea ce nu era de loc uşor de obţinut. În timpul discuţiei, stârnite de un funcţionar al băncii, bunicul a declarat solemn că el poate face ceva care nimeni dintre cei de faţă nu ar fi în stare să facă. Râzând, ceilalţi au spus că aşa ceva e imposibil, dar el nu s-a dat bătut şi au încheiat rămăşagul. Şi ce credeţi că a făcut Jempală al nostru? Purta barba lungă, pe piept. I-a apucat vârful, l-a întors, l-a băgat în gură şi s-a apucat să-l mestece cu poftă. Funcţionarii băncii au încremenit, învinşi. Cum nici unul din cei prezenţi în încăpere nu purta barbă, era clar că au pierdut prinsoarea.

Iosef Lebel era poliglot. Vorbea idiş, germana, româna, poloneza, studiase şi latina. Avea un scris caligrafic, fără pereche de frumos, pe care l-am reîntâlnit cu emoţie, după zeci de ani, în scrisorile din America. Îi plăceau proverbele, aforizmele: "Morgen, morgen nur nicht heute, zagen alle faule Leute." (Mâine, mâine şi nu azi, spun doar cei leneşi); sau în altă versiune - "Was du heute kanst verzorgen, das vershie nicht auf Morgen" (Ce poţi face azi, nu amâna pe mâine); sau o zicală care îmi plăcea îndeosebi: "O mână spală pe alta şi amândouă murdăresc obrazul."

Alteori cânta: "Vapoarele spre America se duc, paisprezece zile şi, tot drumul te aruncă înainte şi înapoi. Pe vapor, evrei mărunţi şi femei frumoase care se vaită: "Oi vei, ne scutură..."

Dar, mai ales glumele lui au rămas celebre în familie. Odată a rugat-o pe bunica să-i gătească colţunaşi ("varenichis").

- Altă dată, a răspuns bunica.

- Ba chiar azi, a insistat el, azi am poftă, nu altă dată! o ţinea una şi bună, dar nici ea nu voia să cedeze.

Şi atunci, s-a întâmplat ceva neaşteptat. Bunicul s-a apropiat de dulap, a scos un teanc de bancnote de câte 500 şi 1000 de lei şi l-a pus pe masă. A ales una, şi tacticos, a rupt-o în bucăţele.

- Dacă nu mă asculţi, îi rup pe toţi! a ameninţat-o.

nunţi, la botezuri şi părinţii primeau cu drag, mai ales când era vorba de oameni nevoiaşi, de tineri orfani, pe care îi ajutau cum puteau.

Tata îndrăgea în mod deosebit cântecul "O, brad frumos" (în germană "O, Tanenbaum".) Avea un prieten, Tecuceanu, şi uneori se aşezau să bea un pahar - două de vin, la noi, ori la el. Se încălzeau şi atunci glasul tatei ataca un cântec de suflet, în idiş, care spunea cam aşa: "Dacă Dumnezeu va dori, am să rămân în viaţă şi ne vom mai vedea şi altă dată".

Vineri seara şi sâmbăta dimineaţă, mă lua cu el, uneori, la sinagogă. În zilele de iarmaroc, îl însoţeam la Siret. Cumpăra cherestea de la negustori unguri şi mă aşeza sus, în căruţă, să o păzesc, apoi ne întroceam la Mihăileni. Il întovărăşeam adesea şi pe la locurile unde lucra, astfel am fost la Zvorişteа, unde monta uşi şi cercevele pentru ferestre.

Mamei i se spunea acasă "Mutter". Era din Bucovina unde se vorbea limba germană şi, când era bine dispusă, cânta în nemţeşte sau în idiş. Unul din cântecele ei îmi răsună şi astăzi în urechi: "Es vert kimen a zeit" ("Va veni o vreme când trenuri de fier vor înconjura lumea toată...") Era o femeie activă, nu putea sta locului. Mereu îşi găsea câte ceva de făcut. Îşi ţinea casa strălucitoare de curăţenie, ca un muzeu. În salon intrau numai musafirii. Doreau să vadă şi mobila, de o calitate întâlnită astăzi numai la anticarii de lux. Oaspeţii erau serviţi cu dulceaţă de cireşi şi apă rece turnată dintr-o doniţă de lemn. În serile de vineri, parcă o văd, aprindea două lumânări în sfeşnice de aramă şi spunea rugăciunea: "Şma Israel, Adonai, Elohenu Adonai Ehad!" Apoi adăuga în şoaptă şi rugăminţile ei personale.

Fratele meu mai mare se dădea în vânt după o "specialitate" a mamei pe care o gătea uneori sâmbetele sau de sărbători şi care se numea la noi "beilic fişolăh". Asta trebuie explicat: era vorba de nişte chifteluţe din carne de piept de pui, fierte într-un sos, dulce acru, forma chifteluţelor fiind lunguiaţă ca a unor peştişori. Nu ştiu exact cum era preparată carnea, dar în mod surprinzător, când o mâncai - avea gust de peşte umplut! Mama ne aşeza la masă şi ne punea în farfurie câte unul sau doi "peştişori" de-ai ei, cu un sos picant. Un deliciu! Acest ospăţ dădea însă naştere unui comerţ ilicit. Şi mie îmi plăceau aşa-zişii peştişori, ca şi celorlalţi copii şi am fi putut înfuleca porţii duble, însă fratele cel mare stătea la pândă, atent, să nu fie văzut de cine nu trebuia, ridica mâna în care ţinea un leu, sau doi - şi noi ceilalţi ştiam că ni se propune un târg. Toată problema era să nu ne surprindă mama, care nu era de acord cu procedeul lui Leib şi cu faptul că noi eram gata să ne lăsăm corupţi şi să "vindem" între noi bunătăţile pregătite de ea. Cel care punea pe furiş un "peştişor" în farfuria fratelui cel mare - el lucra şi avea banii lui proprii - îşi primea, tot pe ascuns, preţul negociat. Noi ne închipuiam că facem afacerea fără ştirea mamei, Dumnezeu s-o ierte! Ea însă simţea ce se petrece şi ştia precis când mult râvnitul "peştişor" trecea dintr-o farfurie în alta. Odată, după ce îi vândusem lui Leib porţia mea, când ne-am ridicat de la masă, m-a reţinut şi mi-a spus: "Te duci acuma să te joci, mai ia un "beilic" să prinzi putere". De fapt, mi-a dat porţia ei. Cu banii astfel agonisiţi puteam lua sâmbăta seminţe de bostan prăjite, iar duminica, cumpăram caramele sau alte dulciuri la prăvălia lui Iancu Wagner.

buzunarele cu cuie din atelier. Mama, Dumnezeu s-o ierte, i-a observat furtişagurile şi i-a spus tatei: "Uite, Shaie, ăsta cară cuiele noastre. A golit o ladă întreagă..." Şi tata, ce credeţi că i-a răspuns? "Draga mea, bietul om îşi zideşte o casă şi cuiele îi sunt de trebuinţă." În asemenea împrejurări, mama nu replica. Nu era de acord, dar nu dorea să se certe cu bărbatul ei. Se retrăgea în bucătărie şi îşi vedea liniştită de treburi.

În 1958, când am vizitat Mihăilenii, nu am mai găsit casa construită de Tovie. Nu mai rămăsese din ea nici măcar un cui. Nu mai existau trei sferturi din clădirile ştiute de mine. Iar din casa copilăriei mele mai erau în picioare doar două odăi, în care locuia un croitor, Moise Ungureanu...

În primul război mondial, tata fusese mobilizat şi trimis pe front. A luptat la Mărăşeşti, a fost rănit. Când a aflat mama că soţul ei se află internat într-un spital militar, a plecat de îndată la el. A stat la căpătâiul tatei zile şi nopţi. Rana era grea, la un picior, şi nu s-a vindecat pe de-a'ntregul. Ani de zile a suferit de pe urma ei. De îndată ce s-a putut, l-a adus acasă. I s-au decernat câteva decoraţii militare, între care, Crucea pentru curaj pe câmpul de luptă. Brevetele, îmi amintesc ca acum, erau semnate de regele Ferdinand, şi de regina Maria. Uneori, mă jucam prin casă cu medaliile primite de tata.

Mai târziu, i s-a făcut propunerea de a se înscrie în partidul Mareşalului Averescu, ţinându-se seama că a lupta în război şi a fost rănit şi decorat. Sincer vorbind, foarte puţini au fost evreii care au primit astfel de propuneri. Tata a acceptat.

Fraţii mei au făcut şi ei armata în România: Iancu la "4 Pionieri Cernăuţi", Leib la o unitate din Iaşi (Escadrila 1 de Aviaţie, Flotila 1 Vânători, dacă îmi aduc bine aminte), Şlomo a servit în infanterie, la Hotin şi Licani, împreună cu Moise, fratele lui Idov Cohen.

Casa părinţilor se afla pe str. Carol 208-210. Era o clădire masivă cu două intrări, zidită în anii 1908-1910. Mai mare decât celelalte case de pe strada noastră, se vedea de departe. Aveam spaţiu mult, patru odăi încăpătoare şi o bucătărie cu un cuptor impunător. Aici era coaptă pâinea albă, proaspătă şi îmbietoare pentru sâmbătă. Şi câte bunătăţi, câte mâncăruri alese erau preparate în acest templu al gastronomiei, bucătăria mamei mele. Din ea puteai ieşi, printr-un coridor mai lung, în curte şi, din altul, în stradă. Grajdul devenise magazie, în care erau depozitate mobilele fabricate în atelierul de tâmplărie. În podul înalt, curat şi îngrijit, erau ţinute în cuşti, găini îngrăşate pentru Paşte. Grădina de legume şi zarzavaturi fusese amenajată în curte, loc era destul. Aveam bostani, castraveţi şi mai alături, o parcelă pe care creştea porumb. Un loc de joacă pentru copii, coteţul câinelui şi, tocmai în fundul curţii latrina.

Îmi plăceau mult porumbeii, pasiune care nu m-a părăsit nici peste ani. Când trăiam în Chirghizia, mi-am construit un porumbar, în care, după un timp, îşi găsiseră adapost treizeci de perechi de păsări. Nici astăzi nu rămân indiferent când văd porumbeii zburând sau jucându-se.

Casa noastră era primitoare. Părinţilor le plăcea, mai ales de sărbători, să aibe oaspeţi numeroşi, rude şi prieteni. Mulţi îi rugau să le fie naşi, la

După 50 de ani din nou ca doi tineri îndrăgostiţi. Mai 1997 - Haifa

Casa părintească

M-am născut la Mihăileni, la 4 mai 1922, şaptesprezece ani după căsătoria părinţilor mei, Shaie şi Mahlia, născută Bergher. Am trăit în casa părintească până în 1938, când, în vârstă de şaisprezece ani, ca mulţi alţi tineri în acea perioadă, am plecat să-mi fac un rost în lume.

Părinţii erau oameni muncitori, tata lucra la o fabrică de alcool din Zvoriştea, judeţul Botoşani, pentru a întreţine familia de nouă persoane, din care şapte copii. Timp de vreo douăzeci de ani fusese administratorul acestei întreprinderi a cărei proprietar era Max Goldhammer, cu care era prieten din copilărie. Învăţaseră amândoi, de mici, la bunicul meu, Iosif Lebel, la "heder".

Mama era o gospodină excepţională. Când sosea acasă, o dată la câteva zile, tata venea încărcat cu bunătăţi. Aducea cu căruţa mere şi prune – ce povidlă făcea mama din prunele alea! – nucile le aducea cu sacul, aducea raţe, găini. Îşi aranja în aşa fel serviciul încât de sărbători, rămânea întotdeauna cu noi.

În 1930, când a murit proprietarul fabricii, tata a fost concediat. Cu banii bunicului şi-a deschis un atelier de tâmplărie şi mobilă, în curte. Muncea de zor şi izbutea să ne asigure traiul. Lucrau la el şase-şapte meseriaşi, majoritatea evrei, dar şi un român, Spânu, şi un neamţ, Leopold. Ceilalţi erau Tovie Butălaş, Leibuş, fraţii mei Leib şi Şloimă, fraţii Herş. Confecţionau uşi, ferestre, scaune, dulapuri şi altele. Mobila o lustruiau îndelung, până căpăta un luciu frumos, elegant, ca de pianină.

Tovie, pe care l-am menţionat mai sus, era meseriaş bun, dar avea o meteahnă proastă: la prânz, când se ducea acasă să mănânce, îşi umfla

Placă memorială. La cimitirul vechi din Haifa, a avut loc la începutul lunii mai (1998) ceremonia dezvelirii unei pietre comemorative la monumentul ridicat în memoria evreilor din judeţul Dorohoi care au murit în perioada Holocaustului în lagărele din Transnistria.

Piatra a fost pusă de dr. Zissu Lebel, în memoria părinţilor săi, şi a uneia din surorile sale, morţi în timpul deportării. Tatăl dr-ului Lebel a murit din cauza condiţiilor grele existente în lagăr.

Când mama sa a aflat vestea decesului, a spus că nu mai poate să trăiască fără el şi a murit pe loc...

La decernarea diplomei de onoare de către d. Shlomo David, preşedintele Asociaţiei Israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, domnului doctor Zisu Lebel, născut la Mihăileni în România, locuitor al oraşului Haifa.

Nadine (Deenie), sora lui Schelly, cu cei doi copii ai săi, Ian (13 ani – Bar Mitzva în 1999) şi Alison 9 ani).

Familia la logodna lui Lily Lebel, nepoata Dr-ului Zisu Lebel.

Familia verişoarei Martha Strominger cu fiica, ginerele şi ceilalţi nepoţi.

Cu verişoara din America Martha Strominger la 86 de ani.

Fiica Sofia cu soţul Moritz, cei 5 fii şi nepoţii bunicului.

Din albumul de fotografii al familiei Doctorului Lebel Zisu

Dr. Zisu Lebel

SHTETLUL MEU DRAG, MIHĂILENI...

"Un evreu nostalgic
cu o memorie fenomenală..."

O poveste de dragoste ca într-o tragedie clasică

Colectia "BANCA MEMORIEI"

Organizaţia Israelienilor Originari din Oraşul şi Judeţul Dorohoi
(Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut)

Haifa, August 1998

Coperta cărţii

În 1997, familia la nunta de aur a rahelei cu Dr. Zisu Lebel

Un târg liniştit, Mihăileni...

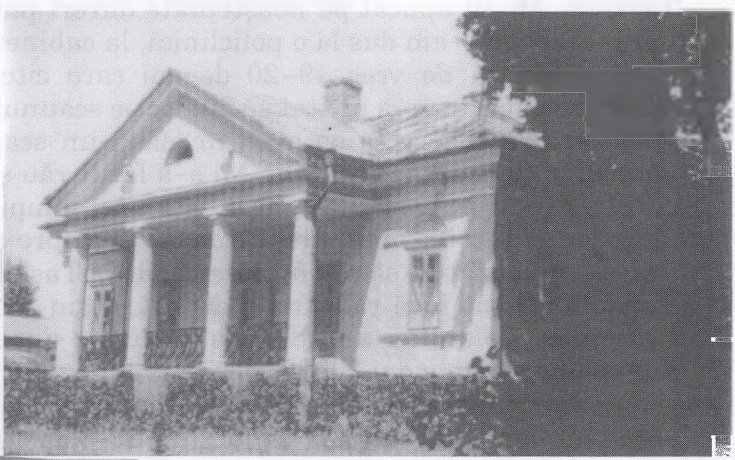

înapoiere scoteam şi câţiva cartofi pe care îi fierbeam acasa.

Spre toamnă, grupul nostru a fost trimis în oraşul Osiniche din Kusbask, raionul Kemerova, de care aparţineau vreo zece mine. Cărbunele scos acolo era trimis în vagoane mari în diverse regiuni ale Uniunii Sovietice, era mare nevoie de combustibil pentru că Donbasul, care-i aprovizionase până la izbucnirea războiului, era ocupat de germani.

Combinatul unde fusesem trimis beneficia de o aprovizionare de categoria întâi ce era mai bun ajungea acolo. Eu am fost trimis în oraşul Belova, pentru a achiziţiona cartofi din colhozuri. Am aranjat aducerea a 1200 de tone de cartofi, atât pentru mineri cât şi pentru şcoli. În această perioadă am continuat să şi învăţ. În primul rând limba rusă, fără de care nu puteam face progrese. După vreo doi ani, vorbeam de altfel rusa foarte bine, ca şi cum ar fi fost limba mea maternă. Am ajuns să cunosc aproape toată Rusia. Am fost la Novosibirsk, Omsk, Irkuţk, Crasnoiarsk, Urali, Vladivostok, şi în multe alte locuri. Trăind în Uniunea Sovietică între 1940 şi 1973 am fost şi prin ţinuturile asiatice: Taşkent, Frunze, Alam Ata, Buhara şi altele. Din fiecare călătorie mi-au rămas amintiri cu care aş putea umple multe caiete...

La 3 septembrie 1945, ziua în care a capitulat Japonia, eram în oraşul Taşkent. M-au apucat pe neaşteptate dureri puternice de dinţi şi mi s-a umflat falca. M-am dus la o policlinică, la cabinetul stomatologic. Am găsit acolo o tânără de vreo 19-20 de ani care citea o carte. I-am povestit supărarea mea şi m-a invitat să iau loc pe scaunul stomatologic. Am deschis gura fără să observ că ea avea în mână un scalpel cu care mi-a deschis abcesul. S-a scurs mult puroi. Mi s-a făcut rău şi am leşinat. Tânăra m-a readus în simţiri şi m-a aşezat în faţa unei lămpi cu raze violete. Aflând de unde vin şi încotro mă îndrept, tânăra - despre care am aflat că o cheamă Raisa - m-a sfătuit să rămân câteva zile la Taşkent, până scade umflătura. Eu nu am avut însă răbdare să aştept şi am plecat imediat la Frunze, în Chirghizia, de unde i-am telefonat pentru a-i mulţumi. Ţin minte şi acum numărul ei de telefon: 30936.

Ce a urmat probabil că bănuiţi. Am mai telefonat de câteva ori şi după aceea mi-am făcut din nou de lucru la Taşkent. Am vizitat-o la policlinică şi am aşteptat până şi-a terminat treaba. Am condus-o la staţia de tramvai Voscresenskaia Bazar, în apropierea Operei. Am revenit de mai multe ori în oraş şi după circa o lună am avut o surpriză plăcută: m-a invitat să-i fac o vizită acasă. Un prilej pentru mine să-i cunosc părinţii iar pentru părinţii ei să mă cunoască pe mine. Cu ocazia primei vizite am aflat că familia Tonconogaia, familia Raisei, este evreică. Bucuria de a mă afla în casa ei a fost astfel dublă. M-am apropiat şi mai mult de Reanca, cum îi spun soţiei mele de o viaţă, şi, în acelaşi timp, am regăsit puţin atmosfera de acasă, o atmosferă evreiască de care războiul mă îndepărtase în ultimii ani. Ne-am căsătorit tradiţional, sub *hupa*, şi păstrăm şi azi actul de căsătorie.

grajduri, uneori ne invitau localnici să dormim în casele lor. Într-una din case, gazda ne-a povestit că numai cu o zi înainte îşi înmormântase o fată care a murit de tifos. În acele vremuri, curăţenia era o raritate. Se întâmpla să avem rufăria de corp neschimbată luni de zile. Erau păduchi, mizerie mare. Nimeni nu se mai mira şi nimeni nu se mai ruşina. Boala şi mizeria erau parte a vieţii din acele timpuri.

Şi eu m-am îmbolnăvit şi am fost dus la un spital în oraşul Frodovstanţie. Am zăcut acolo nu mai ştiu cât timp. Ce era acolo, e greu de descris. Am văzut tineri arşi, fără mâini, fără picioare, sau care îşi pierduseră vederea. Hainele mele au fost arse la spital, pentru că erau pline cu insecte. Până a fi internat în spital, luni de zile nu mai făcusem baie. Am primit alte haine - nu ştiu ale cui fuseseră. O pufoaică, o pereche de pantaloni, o cămaşe, ghete - în locul opincilor mari pe care le purtasem şi pe care le umpleam cu paie...

Din acest spital am fost trimis - împreună cu trei persoane - la un alt spital, din oraşul Rostov. În drum, când mai erau vreo 14 km. până la Rostov, ne-a apucat noaptea. Eram într-un sat, aproape de gară, şi am bătut la o poartă. Ne-a răspuns o femeie tânără care avea o fetiţă. Am rugat-o să ne lase să dormim în casă. Femeia ne-a primit dar ne-a atras atenţia că germanii ne vor bombarda. Ne-a oferit pâine şi lapte. Ne-am culcat, zdrobiţi de oboseală.

Nu am putut dormi însă mult, pentru că au început bombardamentele. Am ieşit repede din casă, pentru a ne îndepărta de gară. Ştiam că în gară se aflau câteva eşaloane - unul cu armament, altul cu soldaţi şi ofiţeri şi ne gândeam că avioanele vor lansa bombe acolo. Alergam. Am călcat pe o balegă şi am căzut. Balega asta a fost poate norocul meu. Pentru că una din bombe a căzut peste un vagon cisternă, explozia acestuia a provocat explozia în serie a altor încărcători cu arme şi muniţii. Se luminase ca ziua şi deasupra mea zburau parcă fel de fel de lucruri. Se făcea simţit şi un miros de carne friptă, era groaznic. Dacă nu aş fi fost întins pe jos, aş fi fost lovit... M-am târât pe burtă spre nişte şanţuri în care se mai aflau tineri din sat. Unii aveau nişte puşti cu care trăgeau în avioanele germane, fără să le poată nimeri. Câteva zile după aceea s-au cărat trupuri de oameni care fuseseră în acele eşaloane, ucişi sfârtecaţi .

Am ajuns în cele din urmă la spitalul unde am fusesem trimişi. Văzând cât sunt de slăbit de boală am fost inclus într-un grup care a fost trimis în Siberia, la combinatul minier Molotov Ugoli din localitatea Osinche. Eram vreo 20 de tineri şi urma ca după refacere să lucrăm ca mineri. Drumul a durat vreo trei săptămâni, timp în care am călătorit numai cu trenuri de marfă. Am ajuns astfel la gara Kandalep din oraşul Osinche. Jumătate de grup a fost trimis nu la mină ci la un sovhoz care avea nevoie de forţă de muncă. Directorul sovhozului, pe care-l chema Troisişke, ne-a pus să săpăm gropi în care să strângem ierburi pentru a asigura mâncarea animalelor pentru iarnă. Ni s-a pus la dispoziţie un grajd pe care l-am transformat în dormitor al grupului nostru. Ne-au ajutat şi fete care lucrau în sovhoz. Grajdul-dormitor se afla în apropierea unei păduri în care culegeam saranca, un fel de ceapă pe care o găseam la o adâncime de 40 cm. Îi cunoşteam frunza şi o găseam uşor. Fierbeam saranca şi dacă adăugam lapte era o mâncare relativ gustoasă pentru vremuri de război. În drumurile noastre zilnice, unde ne trimitea sovhozul, treceam prin grădini şi la

câteva ori ne-au mai bombardat avioanele germane. Când se apropiau, fugeam pe câmp şi ne ascundeam în grâu. Am avut noroc. Au bombardat trenul şi în mers, dar nu l-au nimerit. Când am ajuns la Griceni, gara era distrusă. Erau şi multe victime, majoritatea dintre refugiaţi. N-am stat mult şi am pornit mai departe, spre Dniepropetrovsk. Între timp, câteva din vagoanele trenului au fost lovite de bombe, am văzut că au fost morţi şi răniţi, noi am avut şi de data aceasta noroc. Am scăpat cu bine şi din alte bombardamente - ziua şi noaptea.

...După îndelungi peripeţii am nimerit în colhozul Cervona Craznoarmeirsci, lângă combinatul Miaso. Primeam o bucată de pâine şi o cană cu lapte şi, în schimb, strângeam grâul. Se lucra noaptea, pentru că ziua erau mereu bombardamente. Nu am rămas mult timp în acest colhoz, pentru că germanii înaintau. Am ajuns în cele din urmă în Caucaz, în ţinutul Krasnodar. Am fost trimişi într-un colhoz unde trebuia să facem diverse munci. Ni s-a dat o odaie pentru toţi patru. Am dormit pe jos. Ne-am aşternut paie şi ne-am învelit cu o plapumă veche, găsită într-o casă de unde oamenii se evacuaseră.

În colhoz am suferit un accident. Un plug a căzut peste mine şi m-a lovit rău. Am scuipat sânge şi băieţii m-au dus la spital cu o căruţă. Mi-am revenit relativ repede şi în ziua de Iom Kipur am primit toţi patru ordinul de mobilizare în Armata Roşie. Ne-am prezentat şi trebuia să facem parte dintr-un batalion care tocmai se forma. Avioanele germane bombardau ziua şi noaptea.

Prietenii mei nu au vrut să se înroleze şi au dezertat. S-au suit într-o maşină care pleca spre colhozul în care lucrasem. Mult timp nu am ştiut ce s-a întâmplat cu ei. Abia aici, la Haifa, am aflat că la colhoz au făcut rost de mâcare, şi au umblat mult, au mers şi cu tren şi cu vapoare (pe marea Caspică) şi au ajuns la Taşkent, în Asia mijlocie. Apoi, au ajuns şi în Israel. Aţi observat probabil că nu am dat numele complete ale celor trei prieteni de atunci. După părerea mea nu au făcut bine că s-au ferit să lupte împotriva armatei hitleriste. Mă gândesc că poate au copii, nepoţi, sau strănepoţi vorbitori de română care s-ar ruşina să afle că taţii, bunicii sau străbunicii lor au dezertat în războiul contra Germaniei hitleriste. După ce am ajuns şi eu în Israel, în 1973, ei s-au ferit de mine, cred că le era ruşine, sau frică.

După înrolare am plecat spre Rostov pe Don, urmând să ajungem spre linia frontului unde se dădeau lupte grele. Eram într-un detaşament şi lucram la săpat tranşee contra tancurilor. Trei metri adâncime, patru metri lăţime. Între timp se făcuse frig, venea iarna. Nu aveam pe mine îmbrăcăminte călduroasă. Trecând printr-un sat, unei femei i s-a făcut milă de mine. Mi-a dat o haină de blană veche, cu multe cârpituri şi o căciulă cu care mi-am acoperit urechile îngheţate.

Eram treziţi la patru dimineaţa. Afară erau geruri mari, până la minus 40 de grade. Săpam fără mănuşi pământul îngheţat. Era vremea marii bătălii de la Stalingrad. Săpam câte 12-14 ore pe zi. Aveam şi normă - trei metri cubi pe zi. Cine nu şi-o îndeplinea, primea o raţie mai mică de pâine şi nu 400 gr., cât i se cuvenea normal. Puţini din contingentul meu au scăpat cu viaţă...

...3 ianuarie 1942. Am lăsat în urmă batalionul şi am pornit înapoi către Rostov Tihareţc. Pretutindeni lupte. Dormeam unde apucam, în poduri, în

aveai bani, nu mai găseai nimic de cumpărat. M-am angajat apoi la fabrica de tricotaje Hercules, unde am rămas până la izbucnirea războiului. Câştigam bine şi eram mândru de asta, 700 de ruble, care valorau, la acea vreme 28.000 lei, dar nu aveam ce face cu banii. Penuria era totală.

Ziua lucram şi seara învăţam limba rusă. Am intrat în clasa a opta a şcolii tineretului muncitoresc. Mai erau şi alţi băieţi care nu s-au întors în România, după intrarea ruşilor. Ieşeam împreună la un local unde mâncam o ciorbă bună de fasole cu carne şi delicioase plăcinte cu brânză. Mă simţeam, în general, bine la Cernăuţi, dar mi-era dor de părinţi, de restul familiei. Erau aproape de mine, puţini kilometri despărţeau Cernăuţii de Mihăileni, însă graniţa nu se mai putea trece.

La 22 iunie a început războiul, s-a prăbuşit la Cernăuţi primul avion german, doborât de sovietici. A căzut pe casa din strada Cuza Vodă nr. 5, în care locuia sora mea Clara şi soţul ei, mecanicul Herman Becher.

*

Gândurile mă poartă în urmă cu 57 de ani. Era în 1941, în plin război mondial. Mă aflam la Cernăuţi. Oraşul era în fierbere. Armata Roşie se pregătea să se retragă. Multora, evrei şi neevrei, le era teamă de ce se va întâmpla când vor intra trupele germane şi române şi se vor schimba iar rânduielile - răzbunări, represiuni. Câte nu se vorbeau atunci!

Cu sacul în spinare, am pornit la drum, mergând lângă militarii Armatei Roşii, care se retrăgeau din Bucovina şi Basarabia; pe undeva prin Hotin am trecut Nistrul. Mi-e greu să descriu acum ce am văzut în acele zile. Militarii se retrăgeau pe jos, în camioane, pe cai, în tancuri, pe motociclete. Se ridica un praf gros că nu se mai vedea soarele. Aerul era de nerespirat, praful îl simţeai între dinţi... Aşa am mers zeci şi zeci de kilometri.

La un moment dat, am văzut în coloana ce se retrăgea trei băieţi din Rădăuţi. I-am recunoscut: doi dintre ei erau Iancu şi Leizer, fraţi ai lui Natan. Mai era cu ei Iancală. După trei zile, am ajuns în oraşul ucrainean Kamenet Podolsc. Prima noastră grijă - să găsim pâine, nu mai aveam nimic de mâncare. Am mai întâlnit între timp o căruţă cu un cal pe care-l mâna un alt băiat cunoscut din Rădăuţi, dacă îmi amintesc bine îl chema Ioil Itzic. Căruţa era plină cu saci, valize. I-am cerut şi noi voie să punem trăiştile noastre în căruţa lui. Nu a fost o idee bună. Ne-am pierdut după un timp de căruţă şi am rămas fără haine, în pantaloni scurţi şi având pe noi doar un maiou.

Dar nu am avut linişte. Iar au venit avioane germane şi au început să bombardeze gara şi liniile ferate din Kamenet. Oraşul a intrat în panică, lumea fugea care încotro putea. Noi am decis să plecăm mai departe, desigur că tot pe jos, înspre Dunaev. Când am ajuns acolo, după câteva ceasuri, am găsit parcă un oraş mort. Casele erau închise. Parcă nu mai era acolo nici un suflet, nu se auzea nici măcar un lătrat de câine. Într-un târziu, am găsit o căsuţă în care era o tutungerie, unde am putut cumpăra merinde.

Ne-am decis să plecăm mai departe, să ne îndepărtăm de linia frontului. Cea mai apropiată gară era la Griceni, de unde speram să găsim un tren spre oraşul Propcurov. Am prins în cele din urmă un mărfar, plin cu soldaţi. Pe platforma pe care ne-am urcat era un butoi cu varză murată - asta a fost un timp hrana noastră. Am stat mult în staţii, trenul înainta greu. De

Martie 1958, la cimitirul din Mihăileni cu fratele leib z.l. lângă piatra funerară a bunicii Ghitla Lebel decedată în decembrie 1935

Copilăria a luat sfârşit

Anii Războiului şi cei care au urmat

În 1940, lucram la prăvălia vărului meu, Iancu Berger, din Siret, un fel de magazin universal. Între altele, furnizam benzină şi se aproviziona la noi şi Regimentul 3 de Grăniceri.

Într-o dimineaţă devreme, intră un maior, cu un plic voluminos în mână. Erau zilele când, în urma ultimatului sovietic, armata română se retrăgea din Basarabia şi Bucovina de nord.

– Această scrisoare trebuie înmânată unui ofiţer rus care va veni la intrarea în satul Sinăuţii de Jos, la 10 dimineaţa precis...

Mi s-a dat plicul şi am pornit la drum. Ploua cu găleata. Am ajuns la Sinăuţi şi, într-adevăr, la ora indicată, şi-a făcut apariţia un tanc sovietic, din care a coborât comandantul, un tânăr blond.

I-am înmânat misiva, iar el m-a informat că, în ziua următoare, trupele sovietice vor intra în Siret. După o oră, eram deja înapoi în oraş şi am transmis mesajul maiorului român. În aceeaşi după-amiază, militarii şi poliţiştii români au fost evacuaţi la Rădăuţi.

A doua zi, tot la zece dimineaţa, trei tancuri sovietice au intrat în Siret. Nu au stat mult şi s-au retras. Vărul meu m-a sfătuit să părăsesc localitatea, împreună cu verişoara Gusta şi cu soţul ei, Ozias. Şi am plecat cu toţii la Cernăuţi...

*

Anii '40-41 m-au prins în oraşul Cernăuţi. Cu alţi doi băieţi din Siret, nu le mai ţin minte numele, am lucrat un timp la gara de mărfuri unde încărcam vagoane cu sfeclă. Totul, absolut totul era expediat în fundul Rusiei, până când, în scurt timp, rafturile magazinelor s-au golit, şi degeaba

Arborele genealogic al familiei

Bunicii din partea tatălui:
Iosif Lebel – Jempală
Ghitla Lebel

Bunicii din partea mamei:
Iacob Bergher
Rivka Bergher

Părinţii:
Shaia Lebel
Mahlia Lebel (născută Bergher)

dr. ***ZISU LEBEL***
şi dr. ***RAHEL LEBEL*** (soţia)
dr. ***Alexander Lebel*** – fiu (America)
copii: Liuba, Elanit şi Iosef
Mihael Lebel – fiu, protetic dentar
copii: Zlata şi Shira
Iancu Lebel (frate, decedat), soţia Roza
dr. Solo Lebel, chirurg oncolog, soţia Miri – în Italia
dr. Leon Lebel, hematolog, soţia Anna, în Italia
două fete: Ester şi Iael
ing. Sofi Bendit, căsătorită cu dr. Moshe Bendit.
Dafna, soră medicală, căsătorită cu Liam
Iris, studentă, căsătorită cu Ofir.
Avram Leib (frate, decedat), deportat în Transnistria
Iancu căsătorit cu Anna
Baruch căsătorit cu Ofir
Suhăr căsătorit cu Lilia
au trei copii:
Sulică ăsătorit Miriam
Keren, Adelia, Şirli, Dana
Sara căsătorită cu Nahum (decedat)
Şmulic, Zvi
Raşela căsătorită cu Iancu
Arie, Ronit
Rivkală căsătorită cu Zvi
Zaava c. cu Sergiu
Iron
Şlomo Lebel (frate, decedat) căsătorit cu Rashela
dr. Mali căsătorită cu Iosef, la Cfar Saba
Doron, Nir şi Tal
dr. Sara c. cu Efraim, la Cfar Saba
Roi şi Idan
Clara Lebel (soră), decedată în Transnistria în 1941
Estera (soră)
Rivka c. cu Iziu
Ariel, Ghidonţ, Hilant şi Hanan
Simon c. cu Eti
doi copii
Goldiţa (soră)
Mali (are trei copii)
Iris (are doi copii)
Meer (doi copii)

Iacob şi soţia sa Rivca, bunicii din partea mamei, au locuit la Siret şi din cei 13 copii ce li s-au născut au supravieţuit cinci:
Mahlia, mama mea, căsătorită cu Shaia Lebel
Israel, căsătorit cu Dora
copii: Iacob, Sofi, Viliu, Iziu, Pepi, Clara,
Iosef
copii: Sofi, Iacob, Poliu
Manolă, căsătorit cu Zisla
copii: Ughe, Gusta, Iacob, Marta
Şmae
copii: Iosef, Loti

Bineînţelez perfida instalaţie era legată cu o sfoară, al cărei capăt îl ţineam eu, ascuns mai departe... Cum era de aşteptat, pisica flămândă s-a lăsat ispititţă şi a intrat în capcană. Am zmucit sfoara şi lădiţa s-a prăbuşit. Pisica criminală era prinsă! I-am tras câteva lovituri cu biciul de la şcoală, niciodată folosit până atunci, i-am legat două cutii de conserve de coadă şi i-am dat drumul. Pisica alerga încolo şi încoace, înnebunită de zdrăngănitul cutiilor. Astfel s-a învăţat minte, sa nu se atingă de porumbeii mei!

De la fraţii mei, Leib şi Shlomo, aveam un porumbel roşu, jucăuş, în vârstă de vreo doi-trei ani. Îl lăsam liber, fără grijă, căci avea bunul obicei să se întoarcă totdeauna, la colivia lui aşezată pe un stâlp, în grajd. (Grajdul ne folosea ca magazie; aici se depozitau mobilele noi, confecţionate de tata, după ce, cu ajutorul bunicului, şi-a deschis un atelier de tâmplari.) Burlac, roşiaticul meu vagbonda mult, amestecându-se în zbor, cu porumbeii altor crescători. Obişnuia, spre încântarea mea, să aterizeze pe acoperişul caselor străine, făcând o curte îndrăcită, vreunei porumbiţe. Gungurea, îşi înfoia aripile, mătura cu penele cozii, locul în faţa alesei. Nici o porumbiţă nu rezista acestui "donjuan". După împerechere, se înălţau amândoi bătând puternic din aripi. Răsuna văzduhul de bucuria lor. Sfârşitul îl cunoşteam şi îl aşteptam cu nerăbdare. După un zbor triumfal, se aşezau amândoi pe acoperişul nostru, după care, porumbelul meu roşu, îşi silea partenera să intre în colivia lui.

Şi acum interveneam eu. Pasărea era prinsă, îi legam aripile până se obişnuia cu locul nou şi după un timp, depunea ouşoare şi apăreau puişori. Aceasta e legea columbofililor: dacă un mascul aduce o femelă, ea rămâne proprietatea stăpânului porumbelului.

Când tata a fost concediat de la fabrica de spirt din Zvorişţea, la care lucrase peste două decenii, bunicul l-a ajutat cu bani, 11.000 de lei, să-şi deschidă un atelier de tâmplărie. Au făcut rămăşag - tata se angaja ca în două săptămâni - era înainte de Paşte, să construiască trei bufete, două paturi, un şifonier cu două oglinzi mari, o masă mare şi un birou, câteva măsuţe mici pentru flori şi altele. S-a ţinut de cuvânt.

Am aflat aceasta recent, dintr-o scrisoare a bunicului, adresată fiicei lui, pe atunci în Canada.

Parcă îl văd şi acum pe bunic, când venea la noi, mereu cu câte un pachet la subsuoară, câte ceva pentru casă. Se instala în bucătărie, domeniul mamei, care înţelegea foarte bine scopul "ascuns" al vizitei, ştia ce aşteaptă oaspetele. Bunicul se dădea în vânt după colţunaşii de cartofi, cu ceapă prăjită şi cu jumări de găină, sau, mai bine, de gâscă. Dădea gata două duzini, fără nici o greutate. În acest timp, mama punea să se rotească pe patefon câte o placă, cu melodiile preferate de el:

"O, dona Clara, ich habe dich gerren geliebt..." ş.a.m.d. - în limba germană, valsuri de Strauss, sau cântece româneşti.

O altă scrisoare trimisă de Jempală începe astfel: "Eu, Iosef Lebel, în vârstă de 80 de ani vă scriu aceste urări în ebraică. Cu această ocazie vă transmit şi binecuvântările mamei voastre..."

"Scrisorile bunicului meu, Iosef Lebel, au stârnit în sufletul meu o puternică emoţie, o mare bucurie sufletească. O viaţă întreagă am visat la aceasta, a mai citi scrisul bunicului, ştiind că el coresponda cu fiica lui, Sofia. Aceasta, măritată cu un tânăr pe nume Moritz, a emigrat pe continentul american. Au trăit în SUA şi în Canada. Au avut cinci fii - cei care mai sunt în viaţă, desigur, oameni în vârstă de peste 80 de ani - locuiesc în California, Florida, New-York."

"Bunicul, de statură mijlocie, a rămas în amintirea mea ca un om foarte înalt. Aşa îl vedeam eu, cu ochi de copil, când veneam la *heder*. Era *melamed*, învăţa băieţi între 4 şi 7 ani, până la intrarea în şcoală. Avea o barbă albă, frumos pieptănată, iar pe cap, purta o iarmolcă neagră, de formă pătrată. Din gura lui am auzit pentru întâia oară cuvinte cu esenţială semnificaţie în credinţa noastră: *cuvăd* (respect) pentru părinţi, *mitzva, zduca*. Şi un proverb românesc, plin de înţelepciune, pe care nu l-am uitat: "Cel ce te cunoaşte, te cumpără, iar care nu te ştie, te vinde".

Parcă văd şi azi clasa bunicului meu. Eram vreo zece, uneori doisprezece copii aşezaţi în jurul lui. El stătea în mijloc şi lângă el, pe masă - un bici din curele de piele confecţionat de un fost elev, fiul cizmarului Mei Leib. Foarte rar bunicul punea mâna pe bici, îl ridica oarecum ameninţător, însă fireşte că nu lovea pe nimeni, niciodată. Noi urmăream atenţi evoluţia instrumentului de pedeapsă în aer, dar sincer vorbind, fără nici o frică.

În recreaţie, când învăţătorul nostru se îndepărta să bea un ceai, noi ne zbenguiam pe coridor. Uneori ne zgâriam picioarele până la sânge, să putem scrie cu... cerneală roşie! Aflând de această idee năstruşnică, bunicul ne-a pregătit vopsele de toate culorile, punând astfel capăt, odată pentru totdeauna, producţiei de cerneală... biologică.

"O cutie albastră de tablă purta litere ebraice pe care le învăţasem, dar înţelesul cuvintelor, în limba sfântă, nu-l puteam descifra. Oricum auzisem vorbindu-se în casă, că aici se depun bani pentru... *Eretz Israel*.

M-a prins odată bunicul, scuturând cu foc cutia, însă monedele nu ieşeau, în ciuda străduinţei mele furioase. Un sistem simplu dar isteţ, o spirală de sârmă, ca un arc, astupa deschiderea. La întrebarea firească, de ce încerc să scot bani, am răspuns încurcat: "Vreau să cumpăr grâu de la Şmil Bruker, pentru porumbeii mei." Doresc să menţionez aici că, încă din cea mai fragedă copilărie am fost şi continui să fiu, mare iubitor al acestor păsări.

Bunicul m-a luat de mână şi am ieşit împreună în curte. Mi-a arătat hambarul vecinului, Oişie Haiches.

- Sub hambar, mi-a spus, poţi găsi, fără osteneală, grăunţe câte pofteşti." Şi într-adevăr, de atunci încolo, buzunarele îmi erau doldora, porumbeii mei, bine hrăniţi, aveau mereu guşile pline şi activitatea sionistă a putut continua nestingherită.

Ba chiar mi-am deprins protejaţii să aterizeze singuri la hambar şi să-şi caute hrana după pofta inimii. Odată însă, am zărit o pisică, la pândă gata să-i atace. Atâta mi-a trebuit! Ajutat de ceilalţi copii, am construit o capcană: o lădiţă înălţată pe scândurică, sub care am pus o bucată de carne.

contact a fost trist: Shelly nu mai trăia. Au căpătat adresa la care locuise tatăl ei, Matt Cowan, în vârstă de peste 78 de ani. I-au trimis o scrisoare, apoi i-au trimis traducerea în engleză a cărţii de amintiri din Mihăileni. Matt le-a trimis şi el nişte fotografii de familie şi şi-au promis să corespondeze.

...Şi iată că sosise o scrisoare de la el. Matt îi povestea că îi trimite şi copii ale unor scrisori pe care părinţii săi le primiseră din Mihăileni, de la bunicul lui, în urmă cu peste şapte decenii. Scrisorile fuseseră păstrate cu sfinţenie. Matt încercase de mai multe ori să afle ce cuprind aceste misive scrise în mai multe limbi. Cândva, tatăl lui îşi adunase copii şi le povestise ce scrie în ele - le interpretase, dar Matt era mic atunci şi a uitat ce povestise părintele lui. Acum, dorea din nou să ştie ce conţineau scrisorile bunicului şi îl ruga pe dr. Lebel să i le traducă.

Ce scria Jempală fetei lui din America? Îi povestea despre viaţa la Mihăileni, despre bucurii şi tristeţi. Avea 72 de ani. Îşi iubea fata şi ştia că nu o va mai putea vedea şi în misivele sale parcă stătea de vorbă cu ea. La 2 Mai 1926, îi povestea, de pildă, despre un furt care avusese loc în locuinţa lor în luna Martie. El plecase să se tundă iar soţia Gitla, să lucreze în grădină. În acest timp, un hoţ intrase în casă şi furase nişte lucruri dintr-o ladă. Un palton cu blană de vulpe, şi alte haine. Paguba era apreciată la 9000 lei, o sumă mare în acele vremuri. Cum de a fost posibil acest furt ziua-n amiaza mare? - se întreba Jempală. Şi tot el răspundea: pentru că locuinţa este situată pe strada de jos, unde nu circulă multă lume. Şi se întreba şi cerea şi părerea fetei: să se mute în altă parte? "Nu vă cer să-mi trimiteţi bani. Vă cer doar un sfat" - scria el. Le mai povestea că Ishaiahu - cum i se mai spunea tatălui dr-ului Lebel - are probleme, pentru că i-a murit patronul - iar cel nou nu vrea să-i mai ţină pe toţi cei ce au lucrat până atunci. Mai povesteşte că Ishaiahu mai are de plătit datorii pentru casa cumpărată şi frumos zugrăvită şi mobilată. "L-am ajutat să-şi deschidă un atelier de tâmplărie, istorisea Jempală, şi în timp de două săptămâni, după Purim, mi-a făcut trei bufete, două paturi, un dulap, rame pentru două oglinzi, o masă mare, alta pentru birou." I-a plătit 11.000 lei, totul s-a lucrat dintr-un lemn alb.

"Eu mă ocup de prăvălioara mea în care mai sunt nişte cârpe şi încălţăminte şi nişte lămpi - arăta în continuare bunicul. Un negustor îmi dă pentru totul 20.000 lei. Iar pentru casă este un meşter care îmi oferă 25 până la 30 mii de lei. Mai am 12 elevi de care mă ocup. Toate astea mi-ar da posibilitatea să-l ajut pe Ishaiahu să iasă din datorii..."

Bunicul lui Zisu Lebel evocă şi unele disensiuni din familie. A discutat această problemă şi cu Hana, fata din Mihăileni, şi Burăh, soţul ei. Ginerele s-a împotrivit vânzării casei, susţinând că ea trebuie să rămână pentru nepoţi.

Jempală povesteşte şi despre necazurile lui Burăh, care are probleme cu urechile - nu prea mai aude bine. A strâns 14.000 lei pentru a se putea duce la un medic din Galaţi care ar putea să-l ajute. Îi mai anunţa că Iancală Safier, un tânăr din Mihăileni, a plecat în America. Iancală învăţase în *heder*-ul bunicului şi era prezentat ca un om bun...

În scrisoare se mai evoca nevoia de a educa bine copiii - ca să înveţe şi să se realizeze.

explica totul. Misiva era adresată de un american, ruda îndepărtată a familiei Lebel, rubedenie descoperită cu ajutorul Internetului!

Shelly Lauterman z.l.

Dr. Lebel evocase în urmă cu doi ani Mihăilenii într-un articol publicat în volumul dedicat judaismului din oraşul şi judeţul Dorohoi. Articolul fusese citit de dl. Artur Hecht, cercetător oceanograf din Haifa, a cărui familie e şi ea originară din Mihăileni. S-au întâlnit şi Dr. Lebel i-a vorbit de un anunţ "căutări de rude" despre care aflase cu câtva timp în urmă. Anunţul fusese dat de o doamnă din America, care căuta fami-liile Lebel şi Beris din Mihăileni. Dl. Hecht, pasionat al Internetului, a făcut o investigaţie în reţea şi aşa a gasit-o pe Shelly Lauterman. Familiile Lebel şi Beris se înrudeau. Beris era fratele Gitlei, bunica lui Zisu Lebel!

Pe Shelly o pasiona genealogia. Ştia că membri ai familiei ei rămăseseră în România la începutul celui de-al doilea război mondial şi nu mai erau nici un fel de veşti de la ei. Nutrea speranţa că nu s-au prăpădit cu toţii. Dăduse un anunţ prin Internet şi nădăjduia să găsească rude care ar fi putut supravieţui Holocaustului. Shelly scrisese despre căutările ei şi în revista "RomSig", specializată în genealogia evreilor din România. Acolo publicase un emoţionant articol bazat pe povestirile pe care i le spusese mama ei, adică sora tatălui dr-lui Lebel.

Matt şi Ethel Cowan, părinţii lui Shelly

...La sfârşitul lunii August 1998, dr. Lebel şi soţia sa au făcut o vizită în Statele Unite, unde locuieşte unul din fiii lor, dr. Alexander Lebel. Au aflat numărul de telefon al Shelley şi i-au telefonat. Dar rezultatul primului

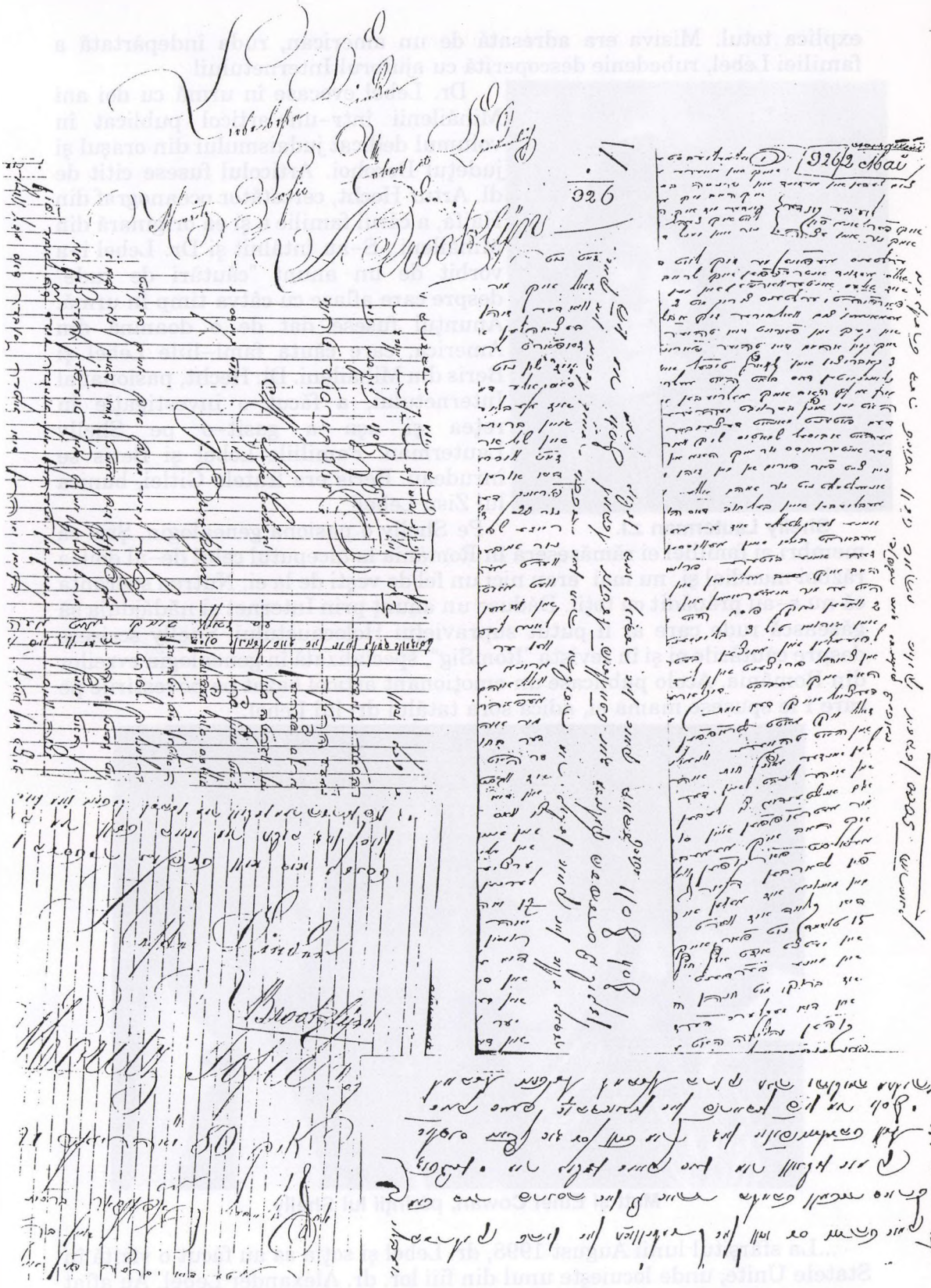

Scrisori trimise de Iosef Lebel, bunicul drului Zisu Lebel în anul 1926 în America

emigra şi sosirea în ţara visurilor sale, Israel...

...Zisu Lebel avea doar 15 ani când a părăsit orăşelul Mihăileni. Era un tânăr maturizat, care acumulase deja o experienţă de viaţă, şi care era capabil să plece din casa părintească şi să-şi caute un loc în lume. El beneficia şi de un bagaj iudaic cu totul aparte pe care-l poartă până în zilele noastre... El ne prezintă zeci de figuri evreieşti din mozaicul mihăileştean, evrei din toate straturile sociale, viaţa lor de fiecare zi, obiceiuri, case şi uliţe, întâmplări mai vesele sau mai triste. Privelişti rurale şi urbane, păduri şi pârâuri, ciripitul păsărilor şi dragostea de porumbei ies la suprafaţă dintr-o inimă caldă."

Dar izvorul amintirilor, odată stârnit, nu a secat, nici după publicarea monografiei "Dorohoi", ba parcă dimpotrivă, s-a înteţit. Între timp s-au adunat pe biroul memorialistului zeci şi zeci de pagini noi, care salvează din neantul uitării întâmplări de demult. Se profilează tot mai puternic figura patriarhală a bunicului autorului - Iosef Lebel.

Bunicii Iosef şi Ghitla Lebel - 1930

Mijloacele ultramoderne de comunicaţie - Internet - au dus la descoperirea unor rude neştiute, peste ocean, scoţând la lumină o adevărată comoară: numeroase scrisori dn anii 20-30, trimise de Iosef Lebel, bunicul, rudelor din S.U.A.

O scrisoare de peste ocean

Într-una din dimineţile lui Noiembrie 1998, poşta i-a adus dr-ului Zisu Lebel o scrisoare surpriză. Un plic sosit din America. Când l-a deschis, a găsit în el nişte scrisori, de fapt copii xerox ale unor scrisori foarte vechi. Erau scrisori mai neobişnuite, în care expeditorul scria, pe aceeaşi pagină, în mai multe limbi. În idiş şi ebraică, în germană şi română.

Scrisul era caligrafic, excepţional de îngrijit, cum rar mai vezi azi. Pe una din scrisori era notată şi o dată - 2 Mai 1926! Când a văzut semnătura primei scrisori, dr. Lebel a tresărit, emoţionat. Era semnătura bunicului său, Iosef Lebel - Jempală! Nu-i mai văzuse semnătura de peste 70 de ani, dar nu o uitase.

O misivă care însoţea scrisorile expediate în urmă cu peste 70 de ani

Dr. Zisu Lebel
– *Un evreu nostalgic*

Volumele anterioare, III şi IV, au fost privilegiate de preţioase colaborări, datorate dlui Z. Lebel, din Haifa, originar din Mihăileni. Dar "banca memoriei" autorului, o memorie fenomenală (S. David) este departe, foarte departe de a-şi fi epuizat fondurile. În luna august 1998, a apărut monografia Shtetel-ului meu drag, Mihăileni... "O lectură captivantă de la prima la ultima filă" – scrie ziaristul C. Isac, în notele sale de lectură, apărute în cotidianul "Ultima oră"." Domnia sa mărturiseşte că şi-a scris cartea pentru a răspunde întrebărilor curioase ale celor din tânăra generaţie despre viaţa de altă dată într-o aşezare îndepărtată a României, din categoria acelora în care "nu se întâmplă nimic". Această sintagmă aparţinând unor scriitori care s-au inspirat din viaţa micilor orăşele este dezminţită de dr. Lebel; oamenii târgului, persoane insignifiante din punctul de vedere al statutului lor social, poartă, fiecare în biografia sa, câte un mic roman pe care autorul îl "reeditează" succint "(...) Şi târguşorul e plin de întâmplări; totul e să ştii să le vezi."

"Am mai mulţi nepoţi aici în Israel şi în America şi uneori ei îmi pun fel de fel de întrebări despre viaţa mea. Câteodată mă întreabă cum a fost în timpul celui de-al doilea război mondial, care pentru ei e doar un capitol din cartea de istorie. Se interesează de locurile unde am copilărit, despre viaţa pe care o duceam...

Aşa se face că m-am apucat şi eu, aici, la Haifa, în primăvara lui 1998, în vârstă fiind de 76 de ani, să aştern pe hârtie câteva din amintirile mele, din întâmplările prin care am trecut, adesea încercări grele din care numai norocul m-a ajutat să ies cu bine şi să ajung în Israel.

Mărturisesc însă că la început am avut unele reţineri. Mă gândeam: Cine sunt eu? Un evreu din Mihăileni care a trăit mai mult de trei decenii în Uniunea Sovietică – inclusiv războiul – înainte de a ajunge în Israel, iar înainte de asta a lucrat câte una şi alta în orăşelele de lângă Dorohoi şi Cernăuţi, pe cine poate interesa povestea sa? Atâţi evrei din România care au supravieţuit Holocaustului pot povesti întâmplări mult mai dramatice."

La îndoielile fireşti ale povestitorului răspunde d. Shlomo David în prefaţa sa intitulată ***Un evreu nostalgic cu o memorie fenomenală...***

"Cred că trebuie arătat, în primul rând, că dr. Lebel este un umanist remarcabil, animat de nostalgia şi dragostea pentru locurile în care s-a născut... posedă o memorie fenomenală şi a reuşit să reconstituie epopeea vieţii sale care nu este comună multora dintre noi. El povesteşte despre oraşul său natal, despre alte localităţi din România, despre peregrinările sale din timpul celui de al doilea război mondial, când a luptat în cadrul armatei roşii şi a ajuns în zona Stalingradului, descrie viaţa din Rusia, din Uzbechistan şi Chirghizia, evocă lupta sa pentru a obţine dreptul de a

The Association of Dorohoy and the Vicinity
Darbany, Sawany, Michalny, Haraza, Radautz, Prut
Kiriat Bialik 27101, P.O.Box 134, Israel

We have the honor of having our great friend

Mr. MATEW B. COWAN

U.S.A.

Mr. Mathew B. Cowan from the U.S.A., a descendant of the man of letters and the Torah, k. Joseph Lebel (Michalny, Rumania)

Thanks to Mr. Mathew Cowan
important letters from 80 years ago, have been preserved.
These letters united families which were dispersed
all over the world.

We would like to express our affection and respect

David Shlomo
World Chairman of the Association

Hanuka, November, 1999
51st years to the State of Israel

איגודן יוצאי דורוה
דארבאני, סוואני, מיכאלני, הרצד
ת"ד. 134, ק. ביאליק 1

הננו מכבדים את ידידנו הגדול

מר MATEW B. COWAN

ארצות הברית

צאצאו של איש הספר והתורה
ר' יוסף לבל (מיכאלני, רומניה)

הודות למר MATEW B. COWAN
השתמרו מכתבים חשובים מלפני כ-80 שנה
אשר איחדה את משפחותיהם שהיו פזורים
בריחבי תבל

אנו מביעים חיבה והוקרה

דוד שלמה
יו"ר האיגודן העולמי
של יוצאי דורוהוי והסביבה

חנוכה - טבת תשנ"ט
51 שנה למדינת ישראל

Page 2 shows the Post Office and the home of the Postmistress Marianna Apetrei and her family. The husband Mihai is in charge of cellular phones for the town. The family picture shows 5 generations. The elderly grandmother sitting in the chair has since died. She remembered the last Jewish person there, an elderly man who had died by the summer of 1998.

Page 3 shows the Jewish Cemetery in Mihăileni. It has a barbed wire fence around it. No one was there. The graves are in good shape. One picture shows a small house on the same street.

With best wishes,
RUTH B. GAVIS

Baltimore, Maryland
USA

Jerome and Ruth B. Gavis
2110 South Road
Baltimore, Maryland 21209
USA

O scrisoare din Baltimore
A letter from Baltimore

Dear Schlomo,

Here are some copies of my Mihăileni photos.

My great grandfather, Mordechai Leib Schreiber and his wife Frede Fein Schreiber, lived in Mihăileni until about 1878. Their two oldest children, Etie Zirel Schreiber and Lupu (William) Schreiber were born there.

Then the family moved to Chernowitz. The second daughter, my grandmother, Rose Schreiber Romascan, was born in Chernowitz in 1878.

Mordechai and Frede Fein Schreiber died in Chernowitz.

Their children went to the United States, to New York City and to Philadelphia and did not return to Europe.

Mordechai Leib Schreiber had brothers who lived in Mihăileni with their families: Joseph Schreiber and Abraham Tsvi Schreiber. They were married and had children born in Mihăileni who moved to New-York City and to Rochester, New York.

My husband Jerry, and I visited Mihăileni twice in July 1997 and July 1998. There is a Jewish Cemetery left but there are no Jews...

These are pictures of our visits.

Page 1 shows the main road with horses and carts. There are not many cars. The cinema is no longer used. The other buildings are town buildings with some offices. There is some new construction going on.

autori din scrieri memorialistice mai ample publicate în limba română şi care se referă la (sau şi la) Transnistria: Sonia Palty – "Evrei, treceţi Nistrul!", Marius Mircu – "Ce s-a întâmplat cu evreii din România", Alexandru Marton – "Speranţa", Eugen Luca – "Pogromul". Citind aceste recenzii – sinteză, traduse în ebraică, copiii ar putea fi tentaţi să citească ulterior şi lucrările integrale, în măsura în care şi ele devin disponibile în ivrit.

Pe de altă parte, cartea va cuprinde şi recenziile sinteză ale unor studii publicate în limba germană şi în care sunt analizate condiţiile în care a putut apare o personalitate negativă de talia lui Hitler, precum şi ce s-ar fi întâmplat dacă Hitler ar fi câştigat războiul.

Aici trebuie făcută o precizare. Pasionat de lectură, pensionarul din Migdal HaEmek, şi-a creat o bibliotecă cu câteva sute de volume apărute în ultimele decenii în Germania şi în care se analizează împrejurările în care a apărut şi s-a dezvolvat fascismul hitlerismul. Sintezele pe care le-a selectat sunt de natură să atragă atenţia asupra nevoii de a nu uita nimic din exeprienţele tragice ale istoriei. Dl. Blum va sprijini o parte din cheluielile necesitate de tipărirea şi difuzarea cărţii, inclusiv prin Internet, pentru ca elevii să poată citi lucrarea şi pe computerele din şcoli sau de acasă. Dl. Blum are deja o pagină personală în Internet (consacrată iniţiativei sale de creare a unei loterii mondiale pentru pace).

Pornind de la nişte copii care nu au auzit de Holocaust

de ULI FRIEDBERG-VĂLUREANU

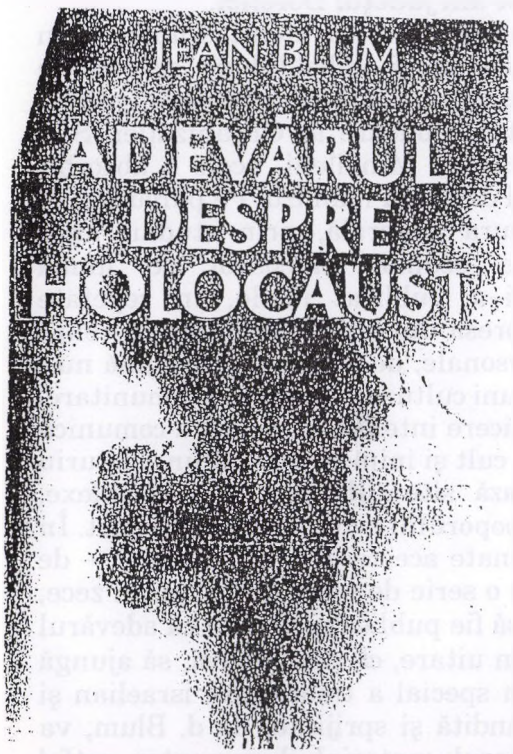

Printre vecinii d-lui Jean Blum, un pensionar din Migdal HaEmek, originar din România, se află şi o familie foarte religioasă cu 12 copii. *Haredim*. În mai multe rânduri, dl. Blum a stat de vorbă cu câţiva dintre aceşti copii, cu cei mai mari. Şi, dintr-una într-alta, a venit vorba despre cel de-al doilea război mondial şi despre Holocaust, despre suferinţele evreilor din ţările europeene. Pentru dl. Blum primele discuţii au fost un şoc. Copiii - politicoşi, respectuoşi - aveau cunoştinţe extrem de rudimentare despre evenimentele tragice petrecute în acele timpuri. Şi erau ignoranţi în ceea ce priveşte lagărele de exterminare în masă...

Dl. Blum a discutat şi cu persoane mature din aceeaşi alia (din Africa de nord) pentru a-şi da seama de amploarea ignoranţei şi de cauzele ei. Cei mari erau ceva mai bine informaţi despre fenomenul Holocaustului. Dar ei au lăsat să se înţeleagă că lucrurile sunt prezentate într-o lumină care să-i favorizeze pe evreii de rit aşkenaz din Răsăritul Europei şi să diminueze meritele alialei nord-africane. Stupefiat, dl. Blum le-a amintit de lagărele din Transnistria. Dar, ei nu auziseră de Transnistria şi nici nu păreau interesaţi să afle amănunte care i-ar fi putut clinti din ignoranţa în care fuseseră cantonaţi. Când dl. Blum le-a povestit despre experienţa sa personală din timpul celui de-al doilea război mondial, la început nu le-a venit să creadă iar după aceea s-a văzut că sunt impresionaţi.

Dl. Jean Blum - un pensionar în vârstă de 88 de ani, activ în ciuda faptului că se confrunta şi cu unele probleme mai dificile de sănătate - a meditat la discuţiile avute. Ce s-ar putea face pentru ca şi aceste segmente largi ale populaţiei israeliene - care citesc doar în limba ebraică - să cunoască mai bine faptele? El a ajuns la concluzia că astfel de copii ar putea fi sensibilizaţi într-o mai mare măsură dacă ar avea la dispoziţie informaţii adecvate, nu lungi, prezentate într-o formă atractivă. În acest fel, mi-a povestit dl. Blum - s-a născut ideea publicării unei cărţi cu un format mai puţin obişnuit.

Pe de-o parte, volumul ar cuprinde recenzii - sinteza făcute chiar de

JEAN BLUM - Un patriarh al tribului

de DAVID SHLOMO

De mult octogenar, Jean Blum continuă să fie unul din păstorii de frunte ai tribului nostru, ai originarilor din judeţul Dorohoi.

Prin activitatea sa neîntreruptă, prin sfaturile înţelepte şi imboldul pe care ni le acordă mereu, şi-a câştigat cu demnitate titlul de Preşedinte de onoare al Organizaţiei. S-a născut în orăşelul Mihăileni, acolo a absorbit seva de om şi de evreu mândru. Pe parcurs şi-a întregit cultura generală, prin studiul unor cărturari de seamă, îndeosebi de limbă germană. Şi-a publicat ideile, în repetate rânduri, în presa din străinătate, iar cu veniturile lui personale, de pensionar, sprijină numeroase acţiuni culturale, sociale şi comunitare.

A sta de vorbă cu J.Blum este o plăcere intensă, aceea de a comunica cu un bătrân înţelept cu orizonturi largi, cult şi inimos. Posedă un "bisturiu fin" cu ajutorul căruia disecă-analizează situaţiile cele mai complexe, preocupat fiind cu precădere de venirea poporului evreu după Holocaust. În ultimii ani a studiat multe lucrări închinate acestei tragice perioade - de scriitori israelieni şi străini şi visează ca o serie de recenzii, cel puţin zece, dintre materialele cele mai importante, să fie publicate, pentru ca adevărul despre ororile hitlerismului să nu cadă în uitare, ci, dimpotrivă, să ajungă la cunoştinţa tineretului din lume şi, în special a tineretului israelian şi român. Sperăm că această iniţiativă, gândită şi sprijinită de d. Blum, va putea fi pusă în aplicare şi că, preţiosul material documentar astfel dobândit, va intra în posesia forurilor competente.

O altă idee a octogenarului nostru este crearea unui fond al păcii, prin mijlocirea unei loterii internaţionale, anexată în fiecare ţară, loteriilor naţionale. Ideea dlui. J.Blum, a fost lansată în urmă cu zece ani şi mai bine, în numeroase organe de presă din lumea întreagă: înfiinţarea unei loterii mondiale în beneficiul scopurilor sociale, umanitare. Deşi proiectul nu a fost încă realizat, nu s-a renunţat la această idee şi trebuie să amintim că ea aparţine prietenului nostru.

La cei 88 ani ai săi, J.Blum nu se consideră un vlăstar naiv ci mai curând un vizionar, în spiritul profeţilor biblici. E clarvăzător, analist de seamă, cugetător realist şi ar dori, firește, ca măcar în parte, să-şi vadă ideile realizate, încă în viaţă. Printre admiratorii săi, nu puţini, se simt urmaşi şi continuatori ai nobilelor sale idei. Încă de la apariţia primului volum "Dorohoi şi împrejurimi", prezenţa dlui Blum e permanentă şi substanţială, iar viaţa lui reprezintă pentru noi toţi un exemplu de urmat: o viaţă de Om adevărat. Această viaţă are rădăcini adânci în trecut; la vremea lor bunicii şi părinţii dumisale au fost personalităţi importante în viaţa comunităţii. Jean Blum se întipăreşte în istoria iudaismului din România şi îndeosebi a judeţului Dorohoi, ca un simbol cu totul special.

*and be grateful that being in "**galut**" (diaspora) we have two days in the beginning to celebrate. The Seder with my grandfather was special. Each year I would hear several different stories related to the Hagada, never repeating himself.*

Each day of my life near him was special, and I deeply regret that I didn't have the opportunity to spend more time around him.

His passing-away touched me tremendously, it was more than losing someone, it meant losing the person I could trust mostly in life, the one person that was always able to give me the best advice, the person who was understanding me the best, always trying to see the best in me, the person who believed in me and I trusted him most in this world, the person whom I loved and I will always love as long as I live.

In Memoriam
Rabbi Itzchak Meyer Marilus

by GHEONA ALTERESCU
Rabbi Marilus' grand-daughter

To share memories about my grandfather is very hard for me if not impossible, because I know that there are no words that can describe what I feel and always felt for him.

I always remember him with a book in his hands, studying. This amazed me since I was a little girl – to see someone who is able to study 17 hours a day without getting tired, without wasting any minute of the life. And together with this he was involved and had time for everything that I did, knowing exactly what I was learning in each grade of my school and then through the university, who were my friends, what my hobbies are, and how am I spending my time. I remember one year when I was a student, before an exam, complaining to my grandfather that I am not able to remember all the material that I am supposed to know. He replied to me that I shouldn't worry at all since it is the third time I am going over it for my exam. I was sure that my mother who was very close to me and knew exactly what and how much I was studying had told him that I have already gone through the material three times. Later, in a conversation with my mother it became clear that she never mentioned it to my grandfather and when I asked him how did he know he replied to me: "I have my ways". And that is how it was: he always had his ways to know how I am feeling and what I am doing.

I grew up in my grand-parents' house from the age of 4 months till school.

My first memories are from the house in Bucharest and how each morning and evening I was going with Ica (that's how I always called my grandfather and the name originates from the Jewish word "zeida" and its diminutive "zeidica") to the synagogue. I was there so frequently that I ended up knowing all the prayers by heart.

The most pleasant time of the day was the 5 o'clock coffee break when my grandmother would put on the table beside the coffee or tea, some delicious treat made by herself. These were the moments when my grandfather would put his books away for several minutes and we would have the opportunity to hear him saying something which was always meaningful and wise.

*The holidays were something special in my grandparents' house and I was always there for Rosh Hashana and Pesach. I will never forget my grand father saying "**La Menatzeiach**" prayer. You could see and feel the power of his praying, the synagogue was so quiet that you could hear your own breath. No one was able to say it in the same way with the same force, force that came from inside, from a deep belief.*

Pesach was the holiday that I would wait the whole year for it to come

De altfel, evreii din Mihăileni, toţi ortodocşi, respectau cu sfinţenie tradiţia şi obiceiurile moştenite de la înaintaşi. Numai la Ierusalim, în cartierul religios, de sărbători am văzut scene
aidoma celor din Mihăileniul de altă-dată.

Relaţiile dintre vecinii creştini şi evrei erau bune şi nu cunosc să fi avut loc vreodată manifestări antisemite.

O încercare de instigare pe caz de "omor ritual" în anul 1904, a fost înăbuşită cu asprime de primarul din acea vreme.

Viaţa decurgea liniştit în târguşorul uitat de lume, aidoma acelora din nuvelele lui Isac Bashevis Singer.

Rabin era Itzhac Meir Marilus, mare cărturar, care mulţi ani mai târziu, avea să devină Prim Rabin al Bucureştiului. De sărbători, alături de tata, îl ascultam cu sfinţenie, în mica sinagogă pe care o văd aievea.

Norii negri ai războiului şi ai nenorocirilor care aveau să urmeze, se adunau însă, fără să ştim, asupra noastră.

Apoi într-o zi de iunie al acelui groaznic an 1941, am fost anunţaţi că trebuie să părăsim târgul, într-o oră, având dreptul să luăm cu noi numai o singură valiză. Pe drum am fost jefuiţi cu sălbăticie de ţăranii din împrejurimi. Printre ţăranii care ne-au jefuit am zărit câteva figuri cunoscute, care veneau la noi în casă.

Pe "drumul morţii" am fost jefuiţi şi de singura valiză de lucruri pe care am putut să o luăm cu noi, cu toată averea agonisită o viaţă întreagă. Peste ani, martori oculari mi-au relatat că într-o oră localnicii au furat tot, absolut tot, din bunurile rămas în casele evreieşti.

Într-o oră, într-o singură oră, au dispărut toţi evreii din târguşorul întemeiat de strămoşii lor. Odată cu ei a dispărut toată viaţa culturală şi socială a unei obşti evreieşti veche de 150 de ani împreună cu cele 500 de cămine evreieşti şi cu bunurile rămas în ele, precum şi cele 17 sinagogi.

Din infernul transnistrian s-au întors în târguşor numai 2 evrei; ultimul, unchiul meu Herşcu Regenstreif, a murit în anul 1986, la vârsta de 94 de ani.

Străbunicul meu, David ben Yoşua, a fost printre primii evrei din Mihăileni, unchiul meu, Herşcu, ultimul. Aşa a fost să fie.

Curând, noi, cei care am trăit în Mihăileniul de altădată, care l-am văzut dispărând în Holocaust, nu vom mai fi. Vor rămâne, doar, puţinele amintiri scrise şi unele documente. De aceea, îmi fac o datorie de suflet, pentru a mulţumi prietenilor mei, mult regretatului Nicolae Zahacinschi, dispărut atât de devreme dintre noi, care a scris documentata lucrare "Mihăilenii de altădată" şi lui Shlomo David, care a colectat şi redactat amintirile supravieţuitorilor în monumentala sa lucrare, "Generaţii de iudaism şi sionism Dorohoi - Săveni - Mihăileni - Darabani - Herţa - Rădăuţi-Prut", precum şi tuturor acelora, mulţi, care prin scrierile lor, au făcut ca amintirea vieţii evreieşti din Mihăileniul de altădată, să dăinuiască totdeauna, prin aducerea aminte a urmaşilor noştri.

(Din volumul **Involuţia demografică a evreilor din România în perioada 1940-2000** a dlui **Marcu Rozen**, tipărit la Bucureşti - 1998)

MIHĂILENI

COMUNITATEA EVREILOR DIN MIHĂILENI

de Conf. Univ. Ing. DAN REGENSTREIF

Sunt un fiu al Mihăileniului. M-am născut în acest târguşor moldovenesc plin de farmec, pe care nu pot să-l uit niciodată.

Evreii veniţi din Galiţia, printre care şi străbunicul meu David ben Yoşua, au încheiat în anul 1792, un contract cu boierul **Constantin Mareş**, prin care acesta, cu aprobarea "Prea iluminatului Prinţ Constantin Moruzzi" le permitea să se stabilească în aceste locuri, să facă comerţ, să-şi construiască "o şcoală" (sinagogă) şi o baie rituală.

Tatăl meu, Ira Regenstreif, era fabricant de oale şi negustor de lemne. Luptase, fusese rănit şi decorat în luptele de la Mărăşeşti. A fost ales de câteva ori Preşedintele Comunităţii Evreilor şi chiar de două ori ajutor de primar.

Unul din bunici, Strul zis "Dorobanţul", luase parte la asediul Vidinului, fiind remarcat de generalul Cernat.

Mama, Ana, păstra cu sfinţenie, un pergament care dovedea că se trage din marele talmudist Raşi din Troyes (Franţa).

În toate şcolile evreieşti din ghetourile secolului XI şi până în cele din zilele noastre, studiul iudaismului, studiul Bibliei şi al Talmudului, nu începe adevărat decât atunci când copilul bolboroseşte primele cuvinte ale comentariilor sale.

Mihăileniul devine tipul adevăratului "Ştetl" evreiesc, cu cele 17 sinagogi, dintre care, marea sinagogă cu etaj construită în întregime numai din lemn şi vestită în lumea întreagă.

Viaţa culturală evreiască era foarte intensă. Cărturari, talmudişti, poeţi, scriitori erau cunoscuţi dincolo de hotarele târgului.

Prin vrednicia localnicilor săi, târgul Mihăileni se dezvoltă prosper şi devine un important centru comercial şi meşteşugăresc.

Datorită calităţii şi frumuseţii lor, produsele sale de olărit capătă o deosebită faimă şi au o largă desfacere pe tot cuprinsul Moldovei.

În anul 1930, acest târg număra 3686 locuitori din care 1490 erau evrei **ceea ce reprezintă peste 40% din populaţia totală a urbei**. Oraşul Mihăileni se numără printre puţinele oraşe din România cu o pondere atât de mare de evrei, ceea ce imprima un caracter evreiesc târgului.

(Shenker) and Zipporah Halperin) d. 1963, London, England. Joseph died 1955, London, England.

Children: 4.i Cecelia, b. 1910; 5.Philip, b. 1911; 6.iii Gerald (Edel), b. 1912.

3. MOISHE KALMANOVICI, b. Darabani

Children: i Marcel (?); ii daughter.

We believe that Moishe's children went to Israel, and were the only members of the family in Romania to escape the Holocaust. Marcel (?) wrote from Israel to his uncle Joseph Colman in England, but all contact was lost when Joseph died in 1955.

THIRD GENERATION

4. CECELIA COLMAN, b. 1910 in London. Hebrew name Ziporah. Married Sidney Rose. Cecelia died 1998.

Children: 7.i Marlene Adrienne; 8.ii Dallas Corinne

5. PHILIP COLMAN, b. 1911 in London. Hebrew name Pesach, after his father's brother, m. Jean Harris. Philip died 1978.

Children: 10.i Marshall Fraser; 11.ii Warren Graham

FOURTH GENERATION

7. MARLENE ADRIENNE ROSE. Hebrew name Miriam after Joseph Colman's sister; married Geoffrey Russel.

Children: 12.i Sheldon; 13.ii Lindsay.

8. DALLAS CORINNE ROSE m. David Flercher

Children: i Beverley Rana; 14.ii Tracey Rebecca.

9. JANET COLMAN m. (1) Gilbert, m. (2) Henry Waldman.

Children: i Jonathan; ii Simon

10. MARSHALL FRASER COLMAN. Hebrew name Moshe, m. Barbara Davidson.

Children: i Elena Katherine Davidson

11. WARREN GRAHAM COLMAN. Hebrew name Tse'ev (Zeev); m. Susan Redrupp.

Children: i Sarah; ii Zoe; iii Kate

FIFTH GENERATION

12. SHELDON RUSSELL, m. Eloisa Spellman

Children: i Lauren Michelle; ii Darren Stephen

13. LINDSAY RUSSELL m. David Frederick Mirelman

Children: i Simone Esther; ii Michael Simon.

14. TRACEY REBECCA FLETCHER, m. Lee Isbitt

Children: i Ashley Harry.

RUDE CAUTĂ RUDE

Se caută descendenţii lui Kalman Kalmanovici

Publicăm aici scrisoarea Dlui Marshall Colman din Anglia, care îşi exprimă speranţa că va restabili contactul cu rudele dispersate prin lume, sau îi va cunoaşte pe urmaşii acestora, parte din care, probabil s-au stabilit în Israel. În acest scop d-lui anexează un arbore genealogic al familiei, pe care îl redăm în întregime, cu rugămintea ca cei ce se vor găsi pe ramurile sale, să ia contactul cu Dl Colman la adresa de mai jos.

Menţionăm că Dl Colman este originar din Darabani.

"Wed. 14, Apr. 1999

Dear Sirs,

I received the information you sent about the fifth memorial book about the Jews from Dorohoi. My grandfather came from Darabani and I believe some cousins from Romania settled in Israel. Although Shlomo David has very kindly provided me with names of some of your members, I have not found any relatives yet. I would like to contribute the attached article with a family tree to the memorial book, and thank you for your invitation.

Shalom,
Marshall Colman
29 Flint Way
St. Albans
Herts A13
England

Descendants of Kalman Kalmanovici

Kalman Kalmanovici lived in Darabani and one of his sons, **Joseph**, went to England in about 1900. When Joseph died in 1955 the family in England lost contact with Kalman's other descendants, some of whom we believe went to Israel. We hope it will be possible to renew contact with other members of our family.

1. KALMAN KALMANOVICI. Born about 1845. Lived in Darabani. Children: i Pesach, d. before 1912; ii Miriam, d. before 1934; 2.iii Joseph, b. Darabani 1879; 3.iv Moishe.

SECOND GENERATION:

2. JOSEPH COLMAN (KALMANOVICI) b. 1876, Darabani, Romania. Hebrew name: Yosef. Occupation – tailor and retail clothier. Came to London from Romania cca. 1900 with a landsman, Jack Solov. Changed his name to Colman. Married 1908, in London, England, Bertha Credinciosu (Shenker), b. 1879, Sulitsa, near Botoşani, Romania (daughter of Mosha Credinciosu

Iţik Herş Geambaşu

pus în mişcare.

Cu toată bătaia, mulţi nu rezistau oboselii, frigului, foamei. Bătrânii, în special, cădeau pe drum şi mureau, fără ca cineva să arunce o privire îndărăt. Şi marşul morţii continua. Am trecut de numeroase sate, tot mai puţini, tot mai sleiţi de puteri.

...După zile de mers, am zărit de pe înălţimea unui deal abrupt târgul Luciniţ. În timpul coborârii, am reuşit să scăpăm de sub supravegherea soldaţilor... Cu puţini bani am găsit o gazdă şi am răsuflat puţin...

Bătrânii nu mai erau cu noi, căzuseră aproape toţi morţi de-a lungul drumului. Acolo i-am văzut ultima oară pe părinţii Şifrei Treiger, Dumnezeu să-i ierte...

...Mai târziu, o călăuză ne-a condus la Kropova unde erau mulţi dorohoieni. Dar noi am continuat, căutând localitatea Ozarneţ, unde, după câte auziserăm, se aflau bunicii mei. I-am găsit şi am rămas cu ei. Flămânzi şi dezbrăcaţi, cu picioarele înfăşurate în cârpe, fără un ban, chinurile îndurate acolo nu pot fi descrise. A murit bunicul, Nuhăm Ciubotaru, apoi bunica Sara, Tifosul ne-a lovit pe toţi şi ne-a lăsat aproape fără suflare de viaţă... Cel dintâi care s-a întremat oarecum a fost fratele meu. Noi ceilalţi zăceam încă doborâţi de boală. A ieşit să caute ceva de mâncare. "Bandiţii" l-au prins pe uliţă şi i-au fărâmat oasele cu paturile puştilor. Nu l-am putut salva, a murit în chinuri. Mama, Ita Ciubotaru, nu a rezistat acestei lovituri şi a încetat din viaţă, la scurtă vreme.

...Unchiul meu, Avram Ciubotaru din Săveni, cu familia lui, familia Reidler cu copiii şi alţii au fost duşi la Bug, unde au fost împuşcaţi şi aruncaţi în gropi comune. Au fost ucişi acolo mii de oameni. Se spune că pământul care acoperea gropile s-a mişcat luni de zile. Un alt unchi, Gerşon Schwartz, cu două fetiţe, Eti şi Cerna au murit de foame, sau otrăviţi de sâmburii pe care îi mâncau din lipsă de orice altă hrană...

În sfârşit am fost repatriaţi: tata, Iţic Herş Ciubotaru, astăzi e înmormântat la Haifa - şi trei surori, cu toţii grav bolnavi... Am supravieţuit: eu, Zelda Geambaşu şi surorile mele, să fie sănătoase, Elca, măritată Meir şi Rahel, măritată Goldştein...

...Trebuie să mă opresc. Mă doare tot trupul şi ochii îmi sunt orbiţi de lacrimi. Astăzi sunt văduvă. răposatul meu soţ, Moise Geambaşu, fost deportat si el, nu a cerut niciodată despăgubiri pentru suferinţele îndurate. "Ele nu pot fi plătite", obişnuia să spună. Am trei fii: Nahum, Avraham şi Reuven, şi de la ei, şapte nepoţi - bucuria bătrâneţilor mele.

Holocaustul – ca un film de groază

de ZELDA GEAMBAŞU

Zelda Geambaşu

Când năvăleşte puhoiul amintirilor din deportare, din Holocaust, amintirile se ciocnesc, se suprapun, se alungă şi se întorc. Mereu se întorc. Niciodată nu le-am putut orândui. Nici accepta.

...Ne-am ridicat de acasă, din Darabani. Ne-au spus că târgul va fi bombardat, câteva ore. După care ne vom putea întoarce.

...Ne-au dus pe un deal mare, la Vorniceni, unde am înnoptat sub cerul liber. Deşi era în iulie, am dârdâit de frig ca iarna... Dimineaţa ne-au urcat într-un vagon de vite... Trenul s-a urnit, apoi s-a oprit. Coşmarul a durat o săptămână, fără apă, fără hrană. Convoiul zăcea, majoritatea timpului pe linii moarte...

...Odată am găsit o cutie de tablă. Am pus apă la fiert şi am plecat în căutare de coceni de porumb, sau mălai. "Banditii" ne-au zărit. Imediat sirena trenului a intrat în funcţiune, anunţând plecarea... Focul a fost stins în pripă, cu apă, şi noi am alergat la vagoane. Ne-au închis... şi convoiul a rămas pe linia moartă, nemişcat, zile întregi...

...După o săptămână am ajuns în lagărul de la Târgu Jiu. Foamea şi setea au continuat... Am fost cazaţi în barăci. Eram disperaţi. Când ni se dădea câte ceva de mâncare, paznicii nechezau în bătaie de joc... Era carne de cai morţi, uneori găină bătrână, aţoasă şi tare, care nu se putea mânca. Pâinea – mucegăită. Aşa au trecut nu mai ştiu câte luni...

Bărbaţii au fost scoşi la muncă, la Caracal. După un timp, mamele cu copii au fost preluate de Comunităţile Evreieşti din Lugoj, Turnu Severin, Timişoara. Persoanele în vârstă au fost trimise la Craiova...

...Locuiam, claie peste grămadă, într-o sinagogă. Într-o zi, un membru al Comunităţii locale ne-a anunţat că vom fi trimişi la Dorohoi... Aici, unii dintre refugiaţi au fost găzduiţi în case, alţii, majoritatea, printre care şi noi – am locuit iarăşi în sinagogi... Ni s-a spus că războiul e în toi, să nu ne închipuim că ne întoarcem acasă. Şi într-adevăr, câteva luni mai târziu, în pragul iernii, am fost convocaţi la gară. În acelaşi timp, pe străzi au fost prinşi şi arestaţi mulţi evrei localnici. Aşa că, cu acelaşi convoi atât noi refugiaţii cât şi dorohoienii am fost expediaţi în Transnistria...

Moshe (Moritz) şi Zela, la nuntă, 1950

...Am ajuns la Moghilev, peste Nistru. Chiar a doua zi ne-au scos din lagăr şi, mânat din spate cu patul armei, convoiul s-a

Heiderul decăzuse; **Der Darabaner** îmbătrânise; elevii săi se puteau număra pe degete; mai purta acelaşi caftan lung, aceiaşi papuci. Îmbătrâniseră şi... ochelarii săi, la care o sticlă lipsea cu totul, iar cealaltă era înlocuită cu o bucată de tablă, iar "braţele" rupte au fost înlocuite cu bucăţi de "şpagat" ce le împletea în jurul urechilor. Vorba aceea: **ca să fie**, - fiindcă aceşti "ochelari" nu-i mai aduceau nici un folos.

Nu mai era Reb' Binyumin de altădată. Paşii săi şi-au pierdut sprinteneala, ochii nu-i mai scânteiau. Coborâse la rangul de "**dardeke melamed**", dascăl ce învăţa pe copiii mici alfabetul.

Trist şi singuratec, - rebeţin, adică soţia sa, murise de mult, - era fericit că nu i-am purtat supărare şi nu l-am uitat.

Eu, i-am purtat, şi-i port până-n ziua de azi, recunoştinţă pentru cartea ce m-a învăţat.

Da, - "**vail a noiheh ţin a zuhăr, iz a nister ţin a nekeive**"...

Un gând pios pentru Leib Blumenthal

de DAVID SHLOMO

Vineri 21.10.1999, l-am condus la locul de veci pe nonagenarul Leib Blumenthal, care a fost conducătorul spiritual şi directorul şcolii israelite din Săveni.

Leib Blumenthal a fost sufletul iudaismului din Săveni în ultimii 60-70 de ani, un sionist prin vorbă şi fapte. Generaţii de evrei săveneni au fost formaţi de el. El i-a educat transmiţându-le valorile umane pe care le poseda. Cei care l-au cunoscut pe acest mult regretat om de spirit şi cultură, nu-l vor uita niciodată.

"Ultima Oră" X/1999

iar sâmbătă, în orele de după prânz, orele de dimineaţa, sâmbătă, fiind consacrate sinagogii.

Spre **nenorocul** meu, Reb' Binyumim nutrea pentru mine o deosebită preţuire, ce se manifesta în faptul că... mă reţinea la heider, şi după orele obişnuite. Când toţi colegii mei porneau spre casă, pe mine mă reţinea şi mă ataşa, pentru "ore suplimentare", unei categorii de copii mai în vârstă, până seara târziu, "**Mişle Şlomo**" - "Proverbele lui Solomon". Exact pe măsura mea...

Seara, târziu, pe la ora 8-9, venea un ucenic de la fabrica tatălui meu, să mă ducă acasă în spinare - mai cu seamă în serile de iarnă, când zăpada-n care trebuia să-mi croiesc drum, era mai înaltă decât mine.

De la aceste ore suplimentare mi s-a atras "excepţia" de comportare, faţă de mine, a lui Reb' Binyumin, - "excepţie" de care vorbisem mai sus.

Învăţasem, în aceste "ore suplimentare", într-o zi, "**Sidra Kedoşim**", din cartea a treia a Torei ("**Vayikra**"), următorul verset: "**Moznei ţedek, avnei ţedek, eifat ţedek, ve-hin ţedek, yiye lahem**" - "**Cântar drept, pietre de cântar drepte, eifă** (măsură pentru solide) **dreaptă şi hin** (măsură pentru lichide) **drept să aveţi**".

Cuvântul "**moznaim**" (cântar) ni-l traduse în (idiş) **şuln** (talgere), cuvânt ce, în idiş, înseamnă şi ceşti. Ce înseamnă **talgere**, la vârsta mea, nu ştiam, dar ştiam că din **şuln**, se bea cafea. I se năzărise lui Reb' Binyumin, într-o zi, să mă întrebe, ce înseamnă: "**gerehte şuln**"? În "ignoranţa" mea, îi răspunsem: **ceşti depte**. Reb' Binyumin, uitând, în momentul acela de furie "privilegiile" mele, îşi înfipse unghia ascuţită în urechea mea. Simţeam că o zeamă căldicică mi se prelingea spre bărbie. Plătisem cu sângele meu nevinovat, "ignoranţa" în de-ale măsurilor de cântar...

Seara, ajuns acasă, cu urechea însângerată, căpătasem temperatură. La spaima părinţilor, eram nevoit să povesteasc ce mi se întâmplase.

A doua zi n-am mers la Heider. Tatăl meu se plânse rabinului oraşului, Landau, - şi reb Binyumin a fost chemat să se înfăţişeza imediat în faţa Rabinului landau.

După o scurtă explicaţie, verdictul a fost dat imediat:

1. Reb' Binyumin va renunţa la taxa şcolară pentru un semestru, suma va fi împărţită printre săraci;
2. Reb' Binyumin îşi va lua un angajament solemn, că nu se va mai atinge de vreun copil.

Unghia ascuţită a lui Reb' Binyumin şi-a pierdut rostul ei vital...

Nu i-am păstrat dascălului meu gând de supărare, pentru "incidentul" petrecut. Nici el mie, pentru primirea pedepsei. Continuă să mă "protejeze", răpindu-mi şi după-mesele de sărbătoare, când mă ducea din sinagogă în sinagogă, să fiu "ascultat" de cei mai de seamă "baaleibatim", ca să vadă şi ei câtă carte am învăţat la el. Se mândrea mai cu deosebi cu... "nemţeasca" mea, şi cu vocabularul meu bogat, în traducerea tuturor cuvintelor netraductibile, de obicei.

Nu numai că nu i-am purtat pică lui Reb' Binyumin, - dimpotrivă, mai târziu cu ani, când veneam de sărbători la Botoşani, întâia mea vizită era la "**Darabaner**".

Veneam să-mi caut... copilăria.

melamedului îşi gătea bucatele, – şi o a doua camera, ceva mai... mică, în care locuia familia – melamedul cu soţia. Copii n–aveau.

Firea iute a lui Reb' Binyumin, noi copiii o puneam pe socoteala faptului că el era Cohen, adică, coborâtor din tagma preoţească ce, la vremea sa, când Templul din Ierusalim mai era în picioare, se îndeletnicea cu aducerea jertfelor pe altar, – obişnuiţi deci cu... vărsarea de sânge.

În fiece vineri, ca orice bun evreu, Reb' Binyumin îşi tăia unghiile de la degetele mâinilor, înainte de a se duce la feredeul public, să–şi facă baia de sâmbătă. Unghia de la degetul gros avea un tratament deosebit. O lăsa să crească–n voie dându–i însă o formă ascuţită în vârf, – şi se va vedea îndată de ce. Ordinea şi disciplina în heider le ţinea un "**Cancic**", un fel de biciuşcă, cu fâşii de piele în vârf. Cu acest cancic, melamedul băga şi cartea în capul copiilor. Cine nu–şi băga capul în carte, sau cartea în cap, sau nu ţinea pas cu ceilalţi copii, se pomenea cu o şfichiuire a "canicicului" peste cap, care–l trezea din moleşeală şi făcea să–i treacă pofta de a se plimba "cu capul în nori". Arma–surpriză, era însă unghia ascuţită de la degetul gros. De "Cancic" te mai puteai feri, aplecându–te, sau dându–te la o parte, de unghie nu era chip de scăpare. Din spate, pe neaşteptate, simţeai, deodată, înfigându–se în carnea urechii, vârful unghiei, – şi nu era chip să te fereşti de el.

Dintre toţi copiii, numai câţiva erau privilegiaţi de soartă, între care: fiul rabinului oraşului şi cu mine.

(...)

"Carte" am început să învăţ la "**Darabaner**", la vârsta de 4–5 ani. El mi–a făcut întâia cunoştinţă cu literele ebraice; m–a învăţat să formez din litere, silabe şi apoi cuvinte; de la el am învătat "**Humeş mit Raşi**"; – iar mai încolo, primele foliante din **Talmud**. Tot datorită lui, mi s–au întipărit în minte, pentru totdeauna, regulele de gramatică ebraică.

Avea Reb' Binyumin o metodă deosebită în predarea materiilor de învăţământ. Râdea de ceilalţi melamdim, care lăsau netraduse, în idiş, anumite cuvinte ebraice. Cele ce nu aveau echivalenţă în idiş, el ni le traducea în.. "nemţeşte". Era, în genere, mândru că mai îmbogăţea "jargonul", cu cuvinte "alese". Aşa, de pildă cuvântul **Almună** (Almana–văduvă) nu–l lăsa netradus, cum obişnuiau ceilalţi melamdim (almună – an – almună), ci: almună – **a vitve**; iusăm (iatom–orfan) a iusăm, – **a weisenkind; Cohen – a priester; ioreş – a erbe: Moşe – a gevisser Mann vus hot heheisen: Moişe** etc.

Regulile gramaticale nu se învăţau deosebit, ci în text. Fiecare verset era fărâmiţat în cuvinte, şi acestea erau declinate şi conjugate, pe loc, cu explicaţii: "**Weil a noiheh ţin a zuhăr, iz a nister ţin a nekeive**" (Persoana a doua masculin e şi persona a treia la feminin) şi urma exemplificarea: **toimar = di** vest zugn (zuhăr) şi tot: **toimar = zi** vet zugn (a nekeive). Adică **tomar = tu** vei spune, şi acelaş cuvânt se foloseşte, la aceeaşi formă, pentru **ea** va spune.

În felul acesta, regula se întipărea bine în minte, dar **versetul** îşi pierdea orice sens, se pierdea undeva, în drum.

Orele de "studiu" pentr–un elev de vârsta mea, erau de la opt dimineaţa, până la patru–cinci după masă. "Prânzul" (uscături aduse de acasă) îl luam într–una din scurtele pauze. Vineri învăţam până–n prânz,

Programul de învăţământ era aceleaşi ca şi la toţi ceilalţi melamdim: **Tora**, cu comentariile respective, **Profeţii**, şi **Talmudul**. Dar locul de frunte îl ocupau **Psalmii**. Elevii săi, aproape cu toţii, le ştiau pe dinafară şi le reciteau cu plăcere şi cu mare evlavie. Îi mai plăcea lui "Săvener" **rugăciunea în comun**. În amurg, strângea copiii, la rugăciunile de **Minha** şi **Maariv** şi, de fiecare dată, le oficia alt copil. Era un fel de oră de recreaţie ce apropia copiii unii de ceilalţi. În serile de Hanuca, el suspenda învăţătura şi dădea voie copiilor "să joace **Kvitleh**", - un fel de joc de cărţi evreiesc, - joc cu care se distrau evreii, în serile de Hanuca, în cinstea sărbătorii.
(...)

*

Der Darabaner nu se asemăna, cu nimic, cu vreunul din ceilalţi melamdim din târg...

Mic de statură, faţa încadrată de o barbă albă, plină, ce făcea una cu zulufii în neordine, părul capului, vâlvoi. Purta un caftan lung, până la pământ, poalele căruia se desfăceau, când umbla, ca două aripi; iar în picioare purta papuci, în care umbla şi în casă, şi la sinagogă şi când ieşea în târg. Fruntea-i era întotdeauna încruntată, înnourată, - şi faţa îi era totdeauna amărâtă, tristă.

Rugăciunea de dimineaţa şi-o făcea în "clasă", adică la **heider**, unde erau adunaţi **talmidim** (elevii). Când veneam dimineată la heider, îl găseam de acuma în plină rugăciune, pe care o termina tocmai aproape de prânz. Cuvintele le rostea silabă cu silabă. Cuvintele nu-i ieşeau din gură deodată, întregi, ci silabizate, cu pauză între ele, subliniind cu atenţie "şva na", deosebindu-l de şva nah".

Lungimea rugăciunii nu se datora însă numai silabisirii cuvintelor, ci şi faptului - lucru bizar la un om profund religios ce era - că-n timp ce-şi făcea rugăciunea cu evlavie, umblând prin cameră de colo-colo,... mai citea şi o carte, ce o ţinea în mână - rugăciunile ştiindu-le pe dinafară -, şi anume... "Misterele Parisului", în traducere ebraică de Calman Şulman. Cuvintele rugăciunii "se spuneau" singure, de la sine, iar el era cufundat în "Misterele".

Privirea-i era severă şi inspira elevilor frică. Când era zărit de elevi, prin fereastră, că vine din oraş spre heider, ei se înghesuiau unul în altul, speriaţi ca păsările când simt apropiindu-se o furtună. Se aşezau, în grabă, în cele două bănci de-a lungul unei mese lungi şi înguste, pe care erau împrăştiate cărţile sfinte, - şi-l aşteptau, cu spaima în ochi. Se puneau pe ghicite: va intra liniştit sau furios? Se orientau copiii, după paşiii iuţi sau mai domoli cu care se apropia de casă. Aveau copiii o "credinţă: dacă spunea unul din ei: Uite-te, vine!, - pentru a-i speria pe camarazi, - era un semn că va veni furios. De unde această "credinţă", nu ştiu; dar, din nefericire, mai întotdeauna se nimerea să se adeverească...

Copiii din "heider" n-aveau nume, ci numai porecle, nu din cele mai încurajatoare, - şi începură să se cunoască între ei, nu cu numele, ci cu porecla ce le devenise nume.

Heiderul era compus din două camere: una mică, în care învăţau copiii, - în care se găsea şi soba de gătit şi o măsuţă pe care nevasta

DER DARABANER

– dascălii mei întru cele sfinte –

de AVRAHAM FELLER z.l.
din cartea "CHIPURI ŞI LOCURI"

Lui Reb' **Binyumin**, melamedul (dascălul) meu de "**Humeş mit Raşi**" (Pentateuhul, cu comentatorul Raşi), nu-i spunea, aproape nimeni, pe nume, ci numai "**Der Darabaner**", sau, cel mult: "**Der Darabaner Melamed**".

Nume de familie nu avea. Cine, la Darabani, avea nevoie de nume de familie? La ce? Într-un orăşel evreiesc din Nordul Moldovei, populat aproape exclusiv de evrei, – ajungea să ştii numele propriu al cuiva, şi cel mult şi numele mamei, – şi orice copil din târg îţi putea spune despre acesta: cine e, unde locuieşte, ce treburi învârteşte, când se culcă şi la ce oră se scoală.

Lui Reb' Binyumin, melamedul originar din Darabani şi stabilit la Botoşani, – când vorbeai despre el şi spuneai: **Der Darabaner**, oricine ştia despre cine e vorba, cu neputinţă de a-l confunda cu altcineva
(...)

*

La Botoşani, oraşul "evreiesc" din Moldova, – cinci melamdim păşteau, într-o anumită vreme, oile fragede ale obştii evreieşti: "**Der Darabaner**", "**Der Săvener**", "**Der Fălticener**", şi încă doi: **Reb' Naftule** şi fiul său, **Reb' Faiviş**, – ultimilor doi zicându-li-se pe nume, fiind localnici, botoşăneni.

Eu mi-am făcut "studiile" la patru din aceşti cinci melamdim, fiindcă fiecare din aceşti patru era "specialist" în altă materie; adică fiecare dintre ei punea accentul pe alt obiect, pentru care avea o preferinţă deosebită.

Se deosebeau între ei aceşti melamdim nu numai prin cunoştinţele lor diferite, prin temperament şi metodă de predare, – dar şi prin arătarea lor fizică.

*

"**Der Săvener**", era o fire de poet.

Adus din spate, – avea faţa scofălcită şi obrajii, întotdeauna, "aprinşi", străbătuţi de o irigaţie abundentă de firicele subţiri, albăstrui, prin care circulau păhărelele de rachiu pe care le golea, dimineaţa, înainte şi după dejun; la prânz, înainte, în timpul şi după masă, la fel şi seara. Nu era nici odată "băut"; dar multe pahare turnate pe gât îi dădeau un fel de moliciune agreabilă, care era pe placul copiilor-elevi, cu care era prieten, mai mult decât dascăl.

"Materia" sa preferată, – pe care a făcut-o dragă copiilor, – erau **Psalmii**.

Av. Altaraş, cu soţia Marta, şi fetiţa lor, Efrat.

medicală şi de medicamente, s-a prăpădit şi el, lăsându-ne numai cu mama. În decembrie 1943 ne-am întors la Dorohoi fără tata şi fără bunici. Biata mamă a fost nevoită să crească doi copii fără nici un sprijin material şi moral, lucrând ziua întreagă ca profesoară pentru un salariu de mizerie. Eu şi sora mea, Bella, îi datorăm mamei noastre toată recunoştinţa că a reuşit să ne crească şi să ne educe în aşa fel încât eu am absolvit facultatea de drept din Iaşi iar sora mea a absolvit facultatea de farmacie.

În anul 1960 m-am căsătorit cu Marta Marcovici, absolventă a facultăţii de istorie din Iaşi. În anul 1963 ni s-a născut primul copil, Irina, astăzi căsătorită cu un inginer din America. Are trei băieţi care sunt fala noastră.

Irina Altaraş cu soţul ei.

În anul 1965 am părăsit România şi am imigrat în Israel. De pe vapor am fost repartizaţi în Raanana, unde locuim şi azi.

În 1975 s-a născut Efrat, care a absolvit facultatea de engleză şi relaţii internaţionale.

Am scris pe scurt despre familia mea pentru a imprima celorlate generaţii, şi mai ales copiilor şi nepoţilor trecutul nostru tragic.

Amintiri şi suferinţe

de Av. Israel Altaraş

Darabani este un orăşel din nord vestul Moldovei, pe lângă care curge Prutul, râul de care îmi sunt legate nenumărate amintiri, majoritatea asociate de nenorocirea pe care a adus-o holocaustul poporului evreu şi în mod special familiei mele.

Eu şi sora mea Bella Altaraş - farmacistă (care a fost căsătorită cu regretatul dr. Teichman) suntem a patra generaţie născută la Darabani.

Tatăl meu, Iancu Altaraş

În anul 1941, când România s-a alăturat Germaniei fasciste, toţi evreii din Darabani au fost evacuaţi şi trimişi în lagărele Târgu-Jiu şi Turnu Severin. Bineînţeles, şi familia noastră, eu fiind atunci un copil de 7 ani.

În Târgu Jiu am locuit în lagăr timp de câteva luni, am suferit mizerie, lipsuri şi foamete (noi, care ne trăsesem dintr-o familie bogată care nu cunoscuse aceste suferinţe). Eu eram la vârsta la care trebuia să încep şcoala.

Ne-am întors la Dorohoi, unde tatăl meu Iancu Altaraş a fost luat ostatec şi închis în sinagogă sub paza poliţiei. După câteva luni am fost evacuaţi în vagoane în cere se transportau vitele spre Transnistria, din ordinul Mareşalului Antonescu. Ajungând la Ataki am fost debarcaţi din vagoane iar jandarmii şi personalul C.F.R. care ne-au însoţit nu ne-au permis să luăm cu noi puţinele bagaje cu care plecasem de acasă. Am trecut Nistrul cu un fel de plute şi am ajuns la Moghilev unde am fost cazaţi într-o fostă cazarmă claie peste grămadă, viii cu morţii împreună, bolnavi, îndurând crunte suferinţe.

De la dreapta la stânga: mama, Ada Altaraş, Dr. Isac Teichman (soţul Bellei), fetiţa lor Diana, şi sora mea, Bella Teichman, Altaraş.

Părinţii mamei mele, Ada Alaraş, au fost şi ei trimişi la Moghilev, unde ne-am întâlnit şi împreună am fost escortaţi de jandarmi români spre Tropova, mărşăluind prin noroaie, ploaie şi frig. Cine nu ţinea pasul, era împuşcat pe loc. La Tropova, bunica, în vârstă de 52 de ani, a murit de foame şi frig.

De la Tropova, ne-am întors la Moghilev unde cu toţii ne-am îmbolnăvit de tifos exantematic, boală din care n-am crezut că vom mai ieşi vii. Din păcate, aşa a fost căci tatăl meu, Iancu Altaraş în vârstă de numai 42 de ani, n-a putut rezista cruntei boli şi din lipsă de îngrijire

Velvală în tinereţe

cu bucuria că, foarte curând, vor putea intra în ţară 2000 de tineri. Făceam desigur parte dintre ei, că sunt tânăr şi eram beat de fericire, dar gândul că atâţia oameni în putere, care ar putea fi de folos ţării şi care aşteaptă de atâta vreme, vor rămâne în urma mea, nu-mi dădea pace. Iar ei, la rândul lor ne încurajau, fără pic de invidie. Ziceau: "Suntem bucuroşi de fiecare plecare. Cu cât vom fi mai mulţi, cu atât ţara se întăreşte şi face un pas spre independenţă. Astfel vom ajunge şi noi foarte curând." Ne-am îmbarcat la Famagusta către seară. Pe vas, s-a cântat şi s-a dansat. Într-un târziu am adormit. Dimineaţa când m-am deşteptat, am simţit că vibraţiile navei încetaseră. Nu înaintam. Am ieşit pe punte şi în faţa ochilor mei se întinde portul Haifa!

O căruţă cu cai... şi activitate sionistă

Trebuia să mâncăm, deci să muncim. Mama şi sora mea se pricepeau oarecum la croitorie, iar noi, băieţii, făceam de toate pentru o bucată de pâine. Şi iată că Avrum e iarăşi ridicat la muncă forţată. O bucată de vreme nu am ştiut nimic de el, până când Armata Roşie a eliberat România, şi toate detaşamentele de muncă obligatorie au fost desfiinţate.

Fratele meu s-a putut deci întoarce şi şi-a cumpărat, în tovărăşie cu alţii, o căruţă şi o pereche de cai. Pleca în depărtări şi aducea gaz, sare şi altele trebuincioase. Erau timpuri de lipsuri şi de mari greutăţi în aprovizionare. Câştiga frumos şi eu îl ajutam.

...A venit în orăşel un tânăr din Iaşi, i-a adunat pe co-naţionalii noştri şi a început să le vorbească de *Ereţ Israel.* "Şi la dvs., a spus, ca în alte localităţi, trebuie înfiinţată o organizaţie sionistă. Ea se va numi *Dror habonim*". M-am înscris şi eu, chiar de la început, ducând o activitate regulată, cu toate că nu-mi era uşor din pricina lucrului. După vreun an, sora mea s-a măritat cu un băiat din Botoşani, prilej pentru mine de a lua contact cu tineretul sionist de acolo.

Ulterior am frecventat la Bucureşti cursurile şcolii industriale *Ciocanul.* Aflând că, în internatul nostru nu se desfăşura nici un fel de activitate sionistă, am luat această treabă asupra mea, şi, cu ajutorul organizaţiei pe capitală, am înfiinţat grupul "Hana Szeneş".

În vacanţa anului 1947, m-am dus acasă şi apoi la rude, la Botoşani. Aici m-a prins stabilizarea. Mi-am dat seama că banii pe care îi pot schimba reprezintă exact preţul unui bilet de tren la Bucureşti. Nu mai mult. Şi aşa, dintr-o dată, m-am hotărât. Am fugit la gară cu ce aveam pe mine. În drum, am trimis o scrisoare acasă, explicându-mi gestul. Plec în ţara visată pentru care sunt gata să-mi dau şi viaţa. Trebuie să menţionez că până atunci, cerusem de nenumărate ori să fiu înscris pe listele de plecare şi că fusesem, de fiecare dată, refuzat de Secretariatul Organizaţiei Sioniste. Aveau, pare-se, mare nevoie de mine la Bucureşti. De data aceasta eram decis să merg până la capăt. Le-am spus că dacă nu mă lasă să plec, tot plec, clandestin.

Ştiam cu toţii, chiar înainte de îmbarcare, că nu va fi uşor să ne atingem ţelul. Că imigraţia e oprită de englezi, că nave militare britanice patrulează în Mediterana şi păzesc porturile şi că avem toate şansele să nimerim într-un lagăr pe undeva. Dar nu-i nimic, mi-am zis, dacă nu izbutesc să ajung în Ţara mult dorită, voi fi totuşi mai aproape de ea. Şi chiar aşa a şi fost, cum am bănuit. După câteva zile mă găseam IARĂŞI într-un lagăr, înconjurat de sârmă ghimpată.

De pe punte, ochii mei priveau Haifa

Soldaţii Maiestăţii Sale Britanice făceau de santinelă şi noi îi numeam "criminalii lui Bevin". Ei erau ultima piedică în calea împlinirii visurilor noastre.

Lagărul era înţesat - mii de emigranţi respinşi la porţile Palestinei, care văzuseră cu ochii malurile ţării, fără a putea coborî. Unii aşteptau eliberarea de un an şi jumătate! O dată pe lună, o mână de oameni putea pleca, cu certificate. Mi-am dat seama că sunt printre ultimii la rând şi că trebuie să mă înarmez cu o lungă răbdare, dar nu m-am lăsat abătut.

Într-o bună zi, după vreo trei luni, a sosit în acest lagăr cipriot, Golda

tragă şi în mine. Dar, după câteva clipe ne-a scos afară. Eram parcă înviaţi din morţi. S-a uitat la noi şi ne-a spus: "Fugiţi acasă pe din dos, dar aveţi grijă să nu vă vadă nimeni!"

Multe am pătimit în acea vreme, dar mergeam mai departe la cerşit. Nu aveam încotro, dacă rămâneam acasă muream cu toţii de foame. Eram hotărât să mă duc, până când or să mă omoare cu adevărat. Am cunoscut oameni prin sate, dormeam uneori pe la ei. Odată m-am îmbolnăvit. Am rămas o săptămână ascuns la o familie care m-a îngrijit până m-am făcut bine. Cum să descriu bucuria celor de-acasă, când m-au revăzut?

Multe aş mai avea de povestit despre cele îndurate în Transnistria. Pentru aceasta mi-ar trebui nenumărate zile şi nopţi de scris, în care aş putea umple sute de pagini. Doresc încă ca acest caiet, unul singur, să redea esenţialul. Să fie scurt şi cuprinzător. Numeroase întâmplări şi suferinţe vor fi lăsate deoparte.

Ne întoarcem acasă

Într-o seară geroasă de iarnă ne-a parvenit vestea îndelung aşteptată. Ne întoarcem acasă! În dimineaţa următoare trebuia să fim pregătiţi afară, pentru a mărşălui spre Nistru. Nimeni nu a dormit în acea noapte. S-a cântat, s-a dansat şi s-a plâns pentru cei care nu se vor întoarce, rămaşi pe vecie în gropile comune, pe câmpiile Ucrainei. Şi în sfârşit, se face ziuă. Soseşte plutonierul cu escorta. Nu suntem scutiţi nici acum de zbierăte, de înjurături, de ameninţări cu bătaia.

Gerul era tăios şi tare anevoie am parcurs drumul îngheţat şi alunecos până la Machelov, mânaţi din urmă cu patul armei, deşi nu mai erau printre noi nici bătrâni, nici copii mici. Supravieţuiseră doar tineri şi oameni de vârstă mijlocie.

Întoarcerea s-a făcut, ca la venire, tot în vagoane de vite, claie peste grămadă. Dar de astă dată ni s-a dat mâncare, mâncare caldă cu care nu mai eram obişnuiţi. Hămesiţi cum eram ne-am năpustit asupra blidelor pline şi... vai de stomacurile noastre.

În gări, convoiul era întâmpinat de evrei cu alimente şi îmbrăcăminte. Ne întorceam în România.

Ajunşi la destinaţie, la Dorohoi, am fost duşi imediat la deparazitare. O baie mare fusese amenajată chiar în gară. O mulţime de oameni se adunase pe peron, în aşteptarea celor dragi. Unii însă, destui, nu mai aveau pe cine să aştepte. Şi fratele meu mai mare era printre ei. Eliberat de la munca obligatorie, venise să ne întâmpine, cu câte ceva de îmbrăcat si de-ale gurii. Nu ne-a recunoscut. Nu mai eram aceiaşi. Într-un târziu, l-am găsit noi, în puhoiul de oameni. Crescuse puţin, dar nu era prea schimbat. Nici acum nu pot descrie bucuria pe care am simţit-o când l-am revăzut. În jurul nostru lumea dansa pe străzi, amestecând lacrimi, râsete, îmbrăţişări şi sarutări. Avrum ne pregătise o cameră, în care ne-am putut dezbrăca de zdrenţele noastre murdare şi pune pe noi hainele aduse de el. Abia atunci am început să ne simţim oameni. După o săptămână ne-am putut întoarce în orăşelul nostru natal – Darabani – pe care l-am găsit într-o stare jalnică. Case jefuite, distruse, fără uşi, fără geamuri. Vina fusese a legionarilor, după cum ni s-a spus. În primele zile am fost găzduiţi de o prietenă a mamei, creştină. Timp în care ne-am reparat, cu chiu cu vai casa pe care am găsit-o golită de tot ce lăsasem în ea.

Machelov. Am întâlnit aci, mulţi evrei alungaţi din alte părţi, care trăiau într-o mizerie cumplită, flămânzi, bătuţi, terorizaţi. Şi am înţeles imediat cum era viaţa nouă care ne fusese făgăduită.

Din coloana noastră, unii au fost lăsaţi pe loc, alţii duşi mai departe pe jos, din sat în sat şi în fiecare erau repartizaţi câteva sute de oameni. Noi am nimerit la Tipova, la vreo 30 km. de Machelov. La început am fost încartiruiţi la nişte ucrainieni. Oamenii erau cumsecade, dar săraci. Nu ne puteau întreţine. Apoi, am locuit într-o odaie, laolaltă cu alţi deportaţi. Am vândut tot ce aveam pentru hrană şi după ce nu ne-a mai rămas nimic... bunicul a murit de foame.

La cerşit

Oamenii piereau cu sutele, de foame, de frig, de boli. Feigală şi Iţcu au început să colinde satele, la cerşit. A mers asta cât a mers, dar primejdia era mare. Cei prinşi erau schilodiţi în bătaie, sau chiar omorâţi de jandarmi. Sora mea era deja fată mare, şi ne era frică pentru ea. Astfel că, gândindu-ne că un copil ar putea fi tratat cu oarecare milă, am preluat eu sarcina de a procura de-ale gurii.

Prima oară am ieşit cu mama şi la întoarcere ne-am întâlnit cu o femeie, bună cunoştinţă a mamei, cu fetiţa ei. A voit soarta să dea peste noi un plutonier însoţit de doi jandarmi: "Jidanilor, cu ce drept şi ordin aţi părăsit ghetoul şi umblaţi din loc în loc?" La plânsetele femeilor răspunsul a fost prompt, un potop de lovituri. Îmi amintesc că fetiţa a scâncit: "Domnule plutonier, fie-vă milă, aveţi şi dvs. copii!" I-a trăznit o palmă, după care ne-au luat la post. Acolo ne-au făcut acte şi ne-au trimis sub escortă, din post în post, până la Iampol, la comandamentul militar. Drumul a durat trei săptămâni şi la Iampol am rămas închişi alte trei zile. După "cercetare", am fost predaţi unui plutonier, cu ordinul să ne ducă înapoi. Dar, ca "om cumsecade" ce era, acesta nu a vrut să ne facă bucurie. Ne-a comunicat că ne duce la împuşcare. Nu a obţinut însă efectul scontat. Viaţa nu mai avea în ochii noştri un preţ prea mare, aşa că am rămas nepăsători.

Realitatea a fost că ne-a escortat acasă, unde i-am găsit, pe fratele şi pe sora mea nebuni de îngrijorare. Credeau că am pierit.

Două cartuşe

Am hotărât să nu mai mergem la cerşit, dar foamea a fost mai tare decât frica noastră. Mă duceam eu, alteori Iţcu, şi uneori împreună. De sărbătorile creştineşti, ne întorceam acasă cu multă pâine şi astfel ne-am putut ţine zilele. Mă prindeau soldaţii, jandarmii şi mă băteau. Nu scăpam fără 25 de cravaşe la fund. Dar mergeam mai departe, fără să povestesc nimic nimănui. La ce bun?

Odată ne-au prins pe mine şi pe fratele meu, cu alţi doi băieţi, verii noştri, Sucă şi Iancu. Şeful postului i-a întrebat pe jandarmi: "Ce să facem cu ăştia?" Au răspuns în cor: "Să-i împuşcăm!" Şi i-a mai întrebat: "Cine se dă voluntar să-i împuşte, da' numai cu două cartuşe, că mai mult nu merită?" Şi iarăşi strigătele au fost unanime: "Eu, eu! Eu îi omor şi fără cartuşe." Şeful a ales pe unul dintre ei, i-a dat o armă, două gloanţe şi i-a ordonat să bage de seamă să nu fugim. Soldatul ne-a dus afară, ceva mai departe, ne-a pus în mână câte un hârleţ şi ne-a poruncit să săpăm o groapă adâncă. După ce am terminat, ne-a legat la ochi şi ne-a împins înăuntru. Apoi a tras două focuri în aer. Eu am crezut că pe ceilalţi i-a împuşcat şi pe mine nu şi că urmează să mă îngroape de viu. Am început să dau din mâini şi din picioare, să mă vadă, să

Deţinut politic la 11 ani

Peste jumătate de an am fost deţinuţi în acel lagăr. Chiar de la intrare fuseserăm despărţiţi: femeile de-o parte, bărbaţii în altă parte, copiii într-alta.

Condiţiile erau cât se poate de proaste, făceam foame, dar cel mai mult îmi lipsea mama. După un timp, am învăţat să mă strecor noaptea prin sârma ghimpată în lagărul femeilor. Stăteam lângă mama până spre dimineaţă, când mă furişam înapoi. În câteva luni, sârma ghimpată căzuse, smulsă, dispăruse, astfel că graniţele odată şterse, cele trei lagăre au devenit unul singur. Eram din nou împreună.

Şi iată că soseşte un alt ordin: bărbaţii - de la doisprezece ani în sus erai bărbat (!) - vor fi trimişi în tabere de muncă, iar femeile şi copiii expediaţi în Transilvania, unde vor fi găzduiţi de Comunitatea evreilor de acolo. Cu durere, ne-am despărţit de Avrum. Avea aproape 18 ani, era luat deci la muncă obligatorie.

Transilvania - Moldova - dus-întors

Am fost bine primiţi de evreii transilvăneni care s-au străduit, în limita posibilităţilor, să ne ofere un trai omenesc, să ne aline suferinţele. Dar, cu toată bunăvoinţa, cum ar fi putut să ne tămăduiască dorul de cei dragi, să liniştească zbuciumul launtric al familiilor despărţite?

Într-un târziu soseşte vestea mult-aşteptată: ni se aprobă întoarcerea acasă! Bucuria a fost de nedescris... până când s-a limpezit adevărata situaţie. Am fost duşi, dar nu chiar acasă, ci la Dorohoi, unde fuseseră concentraţi evrei deplasaţi din toată regiunea.

Nu am cuvinte să descriu dezamăgirea noastră - să fii atât de aproape, la numai 30 km. de locul în care te-ai născut, fără a putea să te înapoiezi! Acolo ne-am întâlnit cu bunicul care ne-a povestit că la Darabani, totul a fost jefuit, orăşelul e pustiu cu locuinţele goale, fără uşi şi ferestre.

După alte câteva luni, s-au întors şi bărbaţii din lagărele de muncă şi, odată cu ei, şi Avrum - ars de soare, slab ca o umbră, sleit de puteri. Dar eram din nou cu toţii împreună!

*

Nici şederea la Dorohoi nu a durat. O nouă poruncă de la stăpânire glăsuieşte cam aşa: bărbaţii vor fi încadraţi în detaşamente de muncă, iar ceilalţi, adică femeile, copiii, persoanele în vârstă, vor fi trimişi la o viaţă mai bună, în case cu pământ părăsite de ucrainieni în Transnistria.

Bunicul a murit de foame

Am părăsit Dorohoiul într-o după amiază, pe la ora două. Drumul până la gară l-am făcut pe jos, încărcaţi cu puţinul bagaj pe care l-am putut lua cu noi - câte un geamantan sau două, un sac de spate, un balot. Ne-am urcat în vagoane de vite şi trenul a plecat spre Atachi. Ploua cu găleata când am ajuns şi am coborât în noroi. Ni s-a ordonat să lăsăm tot bagajul, cu excepţia unei singure valize. Unora le-a fost confiscată şi asta.

Am înnoptat în nişte case bombardate, fără acoperiş, pe malul Nistrului. Ni se spusese că dimineaţă, după percheziţie, vom trece apa. Dârdâiam de frig, pe rogojina pe care bunicul o purta cu el mereu. Banii, actele, bijuteriile urmau a fi predate, sub ameninţarea că cine nu se va conforma, va fi aruncat în Nistru. În timpul nopţii, unii şi-au îngropat aurul, cât aveau, în noroi. Mama a cusut câteva bijuterii în căptuşeala scurtei bunicului. Şi am traversat Nistrul, la

Vinderea României

A început războiul si ruşii au intrat în Basarabia. Au apărut refugiaţii din partea ocupată care răspândeau zvonuri despre trădarea evreilor, care i-ar fi primit pe sovietici cu pâine, cu sare şi cu steaguri roşii. În această atmosfera înveninată, antisemitismul devenise sălbatic. Jandarmii dădeau buzna noaptea în locuinţele evreieşti să caute drapele roşii. Nu le găseau niciodată, că nu erau, dar pagubă-n ciuperci, cum se spune, abia atunci "oamenii legii" îşi dădeau arama pe faţă. Cereau bani, bijuterii, aur... Aceste aşa zise "precheziţii" erau de fapt expediţii de jaf.

Graniţa era aproape, la numai patru km. Apa Prutului desparte Moldova de Basarabia. Se decretase starea de urgenţă şi camuflajul. Într-o noapte, destul de târziu, sora mea citea o carte şi poate că o rază de lumină se strecura afară printr-o crăpătură. Deodată, bătăi puternice la intrare. Erau jandarmii. Ne-a fost frică să le deschidem şi, văzând asta, s-au apucat să spargă uşa. Fratele meu mai mare şi sora mea s-au ascuns în dosul casei, iar noi, mama, bunicul şi cei doi copii mici, neavând încotro, am deschis. Au năvălit înăuntru strigând: "Jidani! Comunişti! Ticluiţi noaptea planuri pentru vinderea României! Aţi lăsat lumina ca semn pentru spionii pe care îi aşteptaţi să le predaţi secretele ţării. Unde s-au ascuns ăia mai mari, tinerii, comuniştii? V-au lăsat pe voi aici... şi au fugit! Da' nu face nimic, că vă omorâm ca pe vite la abator." Zbierau îngrozitor şi poate că asta ne-a salvat. Pe uliţă treceau câţiva funcţionari de la primărie, prieteni cu bunicul, care întârziaseră la cârciumă. Au garantat pentru noi asigurându-i pe jandarmii dezlănţuiţi ca suntem o familie cumsecade, care nu face politică. Până la urmă, după multe insistenţe, ne-au lăsat în pace.

Deportaţi... spre binele nostru

Cinci zile după întâmplarea de mai sus, s-a abătut asupra noastră un nou necaz: un ordin ciudat precedat de o serie de zvonuri încâlcite, de vorbe fără sens şi desigur neadevărate. Se spunea că armata roşie a încercat să treacă Prutul şi că... prin urmare, populaţia evreiască se afla în pericol. Vom fi deplasaţi, pentru vreo trei zile, nu mai mult, după care ne vom putea întoarce acasă. Bătrânii care nu se simt în putere, pot rămâne pe loc. Nu aveam voie să luăm nimic cu noi, doar merinde pentru drum, patru km., însă nici o grijă, totul va fi păzit.

Mânaţi din spate de jandarmi, cârdul de oameni s-a pus în mişcare, cu plânsete şi lovituri. Câţiva bătrâni, între care şi bunicul, au rămas în orăşel. Ne-am târât în felul acesta - erau cu noi femei gravide, gata să nască, bolnavi, copii mici - peste opt km., nu patru, şi ne-au urcat pe un deal, lângă gara Verniceni. Am înnoptat sub cerul liber, dârdâind de frig. Ţipete, plânsete de copii care îşi căutau părinţii şi, în toiul acestei nopţi de coşmar, o femeie a născut. Dimineaţa ne aştepta o altă surpriză. Jos, în gară, apăruseră nişte vagoane de marfă, în care am fost împinşi cu brutalitate. Întrebările noastre disperate au rămas fără răspuns. Tot ce am putut afla a fost că şeful poliţiei ar fi decretat că suntem comunişti. Drept care, după patru zile, închişi în vagoane, fără apă, fără mâncare, aproape sufocaţi, am putut coborî într-un loc, în care o inscripţie anunţa cu litere de-o şchioapă: **"Lagăr de comunişti".**

Însemnările lui Velvală

Un caiet cu amintiri scrise în 1947, în chibuţul Ghiv'at Haşloşa de adolescentul IUCLEA ZEEV (Velvală) originar din Darabani

Am rămas orfan

Împlinisem şase ani când a murit tata. A lăsat în urma lui trei băieţi şi o fată. Eram prea mic să înţeleg ce înseamnă să fii orfan. Îmi aduc aminte că în săptămâna de doliu, când familia, zdrobită de durere, şedea pe jos, după tradiţie, eu mă jucam pe afară cu alţi prichindei de vârsta mea.

Un lucru doar îmi încurca socotelile peste măsură şi nu reuşeam să scap de el: un an întreg, bunicul mă deştepta dis-de-dimineaţă şi mă lua cu el la sinagogă, să spun *kadiş*, rugăciunea pentru morţi. Şi la fel, în fiecare seară. Ardeam de nerăbdare să treacă anul, să scap de această corvoadă nesuferită. Mi se părea că sunt vândut sinagogii.

În casă, schimbările au intervenit treptat, nu chiar de la început. Mama se străduia să ne ofere acelaşi trai ca înainte, pe când trăia tata. E adevărat că era mereu plânsă, după cum tristeţea se putea citi, mai tot timpul şi pe feţele copiilor mai mari. Fratele meu, primul născut, se numeşte Aron, sora mea – Feigală. Al doilea frate e Iţcu, iar pe mine, mezinul, care scriu aceste rânduri, mă cheamă Velvel. Avrum, devenit peste noapte cap şi întreţinător al familiei, nu avea decât 12 ani. A încercat să preia îndeletnicirea paternă – negustoria cu ouă. Însă grosul câştigului fusese exportul, tata transporta şi vindea marfă în Germania. Curând, aceasta s-a dovedit a fi peste puterile şi priceperea unui copil în pragul adolescenţei. Văzând cu îngrijorare că Avrum se speteşte muncind fără spor, mama nu i-a mai dat voie, după un timp, să-şi ducă mai departe activitatea. E adevărat că de la tata au rămas bani mulţi, dar şi dintr-o fântână tot scade apa. Şi a început să fie greu în familie.

De ce nu am luat niciodată premiul întâi?

La şapte ani am intrat la şcoală şi atunci am început să mă simt... orfan. Nu aveam manuale noi. Le-am preluat pe cele ale lui Iţcu care trecuse în clasa a doua. El şi Feigala, elevă în a treia, îmi dădeau tot concursul la învăţătură, îmi arătau la lecţii. Şi, cu toată modestia, eram fruntaşul clasei. Dar, la sfârşitul anului şcolar, nu am primit premiul întâi, aşa cum cred eu că meritam. Să fi fost de vină originea mea etnică? Oricum mi-au dat premiul doi. În anul următor, am luat premiul al treilea, scădere, zic eu, în proporţie directă cu urcarea antisemitismului cu încă o treaptă.

Intrarea în clasa a treia a corespuns cu venirea cuziştilor la putere. Persecuţiile s-au înteţit. Au urmat percheziţii, evreilor li s-a interzis să practice multe profesiuni, între care şi cea de medic, copiii au fost daţi afară din şcoli. În această perioadă m-am îmbolnăvit grav. Apă la plămâni. Doctorul mi-a făcut o vizită clandestină, în toiul nopţii, după ce dăduse târcoale casei peste o oră, spre a se asigura că nu e urmărit. A constatat că eram extrem de slăbit şi, într-adevăr, mama îşi pierduse aproape nădejdea că mai scap cu viaţă.

Mi-a prescis odihnă la pat şi... şuncă. Mâncarea hrănitoare mă putea salva. Şi cu toate că la noi era o casă habotnică, mama s-a conformat. Cumpăra şuncă şi îmi dădea să mănânc.

lăcaşuri de cultură, raportate la numărul de locuitori de pe mapamond.

Zvi Barbiro

Cei ce vor călători în Israel... au acum la dispoziţie, pentru prima oară după ştiinţa noastră, un ghid complet, care cuprinde aproape totul despre destinaţia aleasă, de la modul de cumpărare a unei cartele telefonice şi de rezervare a unei camere de hotel şi până la un dicţionar concentrat de cuvinte şi expresii uzuale.

Cartea UN ROMÂN PRIN ISRAEL este un volum care nu ar trebui să lipsească din bagajul nici unei persoane care urcă în cursa aeriană Bucureşti – Tel–Aviv, sau care instalată comod în fotoliul din sufragerie, doreşte să întreprindă o călătorie imaginară prin trecutul şi prezentul locurilor unde le–au fost dat să se întâlnească cele trei culturi majore ale umanităţii." *(**Eugen Ovidiu Chirovici** şi **Haralambie Lerca** "Curierul naţional", Ian, 1998)*

"Pentru toţi realizatorii cărţii în frunte cu Zvi Barbiro şi Corneliu Filip, un sincer: Bravo! *(**G. Mosari** "Revista Familiei", Dec. 1997)*

JewishGen Family Finder

Familii originare din Darabani căutate de familii din străinătate

● **DEBBIE NASH** (#11950) – P.O.Box 1278 – Bondi Junction NSW – Australia 2022 caută familiile:
Amoasi, Moscovitz.

● **MARSHALL COLMAN** (#13465) – 29 Flint Way, St. Albans Herts – England AL3 6DU 01727 839659 caută familia:
Kalmanovici.

● **ZACK E. BARON** (#15025) – THE ZACK@MSN.COM – caută familiile:
Kraft, Petraru.

puţin abilitat în contactele cu noutăţile mediului social. Să mai adaug că secţiunea rezervată "religiei şi tradiţiilor" este, de fapt, o lucrare de sine stătătoare, exemplară prin informaţie şi analiză, o interpretare modernă a unei religii milenare." *(Carol Isac "Orient Express" Ian. 1998)*

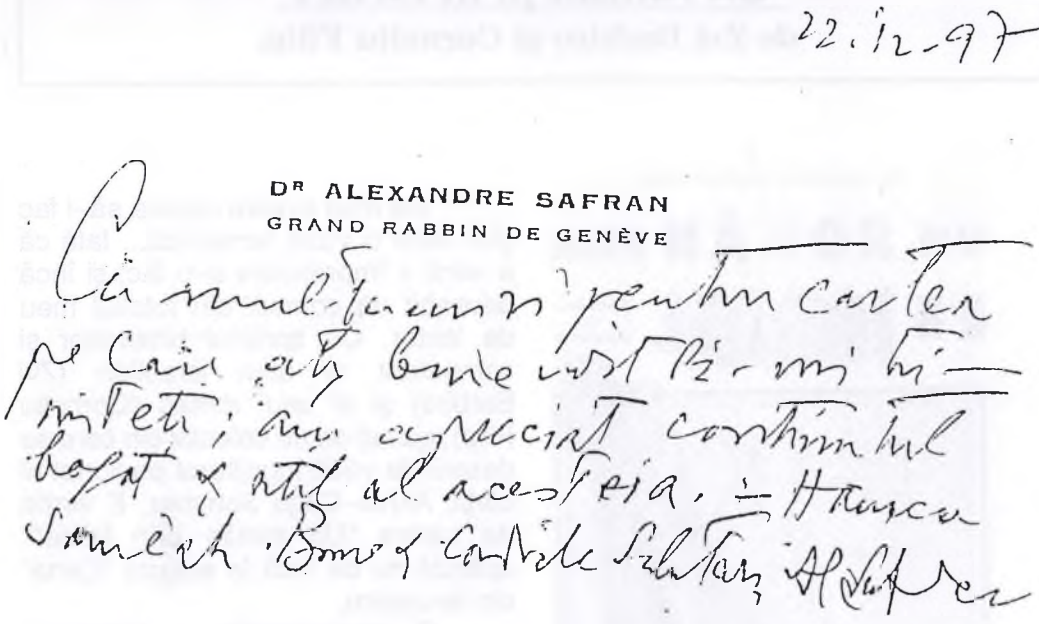
DR ALEXANDRE SAFRAN
GRAND RABBIN DE GENÈVE

Scrisoarea Marelui Rabin al Genevei Dr. Al. Şafran

" *Zvi Barbiro:* - Materialele despre religia creştină şi cele despre religia iudaică, le-am tradus şi adaptat din câteva zeci de volume, din română, ebraică şi engleză. Ca să nu facem greşeli de interpretare în probleme de religie, ne-am consultat cu rabinul Efraim Guttman şi cu profesorii Idel Segal şi Arie Grünberg din Bucureşti. Subiectele legate de istoria poporului evreu, au fost adaptate şi comentate din câteva zeci de documente. În legătură cu materialele legate de Israelul contemporan, acestea au fost scrise pe baza documentelor existente în Israel şi a cunoştinţelor dobândite zi cu zi, ca şi a surselor de informaţii din publicaţii.

Hărţile aparţin editurii "Carta" şi au fost traduse de noi. Astfel au apărut pentru prima dată hărţi ale Israelului în limba română.

La lansarea volumului... la Bucureşti a participat un public foarte numeros şi prestigios... A impresionat mai ales alocuţiunea academicianului Răzvan Theodorescu care a elogiat în cuvinte calde Israelul şi prietenia dintre poporul român şi cel israelian. A vorbit de asemeni ambasadorul României în Israel, d. Gheorghe Popescu, care a spus că el este eroul cărţii deoarece e... un român în Israel." **(Zvi Barbiro** într-un interviu luat de Martha Cohen)

"Prin această carte, autorii demonstrează că Israelul nu este numai ţara care alimentează paginile ziarelor cu evenimente nefericite, ci şi o oază de prosperitate ridicată din pământul odinioară sterp al deşertului. Israelul nu mai este locul aproape pustiu de la începutul secolului, unde bătrânii evrei reveneau pentru odihna veşnică, ci ţara cu cele mai multe universităţi, muzee şi alte

Spicuiri din presă la apariţia cărţii:

"Un român prin Israel"

de Zvi Barbiro şi Corneliu Filip.

"De mult aveam datoria să-i fac ţării mele o vizită temeinică... Iată că a venit o împrejurare s-o fac; şi încă deosebit de comod: din fotoliul meu de lector. Cu sprijinul binevoitor şi competent al unui israelian (Zvi Barbiro) şi al unui român (Corneliu Filip), ajutaţi de un colectiv din care se desprinde vădit îngrijitorul pasionat al cărţii, Akiva-Chiţu Sommer. E vorba de cartea "Un român prin Israel", apărută nu de mult în editura "Carta" din Ierusalim.

O enciclopedie a Israelului, bogat ilustrată şi în condiţii grafice excelente, parcă spre a arăta şi în acest fel farmecul excursiei propriu-zise, la faţa locului. Tot ce vrem să ştim pentru a fi bine pregătiţi înainte de a cutreiera cu folos maxim ţara: istoria, geografia, viaţa politică, economică, culturală, viaţa de zi cu zi, limba şi foarte multe et caetera... Un adevărat reportaj: nu numai constatări ci şi impresii, o amplă şi minunată carte de vizită a ţării. **(MARIUS MIRCU** "Viaţa noastră" Ian. 1998)

"Bucurându-se de saluturile lui Alexandru Şafran, rabinul-şef al Genevei, acad. Răzvan Teodorescu, Avi Millo, ambasadorul Israelului la Bucureşti, dr. Gheorghe Popescu, ambasadorul României în Israel, arhimandrit Ieronim, conducătorul Bisericii Române de la Ierusalim, lucrarea tipărită în condiţii grafice excepţionale şi cuprinzând numeroase fotografii în culori - s-ar fi putut intitula foarte bine şi *"Tot ce vreţi să ştiţi despre Israel"... ("Minimum", Mar. 1998)*

"Am parcurs cu o oarecare "vigilenţă" capitolul "repere politice" în care căderile în subiectivism ar fi putut fi inerente, dar am constatat că autorii au ştiut să se distanţeze de eventualele opţiuni ideologice, menţinând o vigoare a comentariului la o înălţime respectabilă. Aceeaşi acurateţe în concepţia şi stilul relatării le regăsim în paginile consacrate evreilor originari din România, diversivităţii culturale, tradiţiilor exploatării locurilor ale creştinismului şi - de ce nu - chiar şi în alegerea "informaţiilor utile" destinate turistului şi nu în mică măsură chiar şi... localnicului mai

familiile din România a salariilor muncitorilor ce lucrează în Israel. Prin "**TRANSBAN 2000**" de la Tel-Aviv, filială a Băncii Internaţionale a Religiilor din România, au fost transferati în România peste 50 milioane dolari de la aproximativ 10.000 muncitori români, care lucrează în Israel, iar numărul depunătorilor sumelor în dolari ce se transmit familiilor creşte continuu.

Trebuie subliniat că pentru prima dată în istoria relaţiilor israeliano-române s-a facilitat extinderea acestei colaborări în domeniul bancar.

Ing. Zvi Barbiro, a înfiinţat şi conduce o nouă societate pentru promovarea turismului din România către Israel. Este vorba despre un proiect deosebit intitulat "Pelerinaj 2000" - chemarea fiind "Vino cu noi în Ţara Sfântă", adresat cetăţenilor români, de a veni în ospeţie în Israel.

Programul turistic "**PELERINAJ 2000 ÎN ŢARA SFÂNTĂ**", crează posibilitatea cetăţenilor din România de a vizita, în excursii organizate, locurile sfinte creştine din Israel, de a călători pe urmele lui Iisus Cristos, de a vedea cu proprii ochi unde a trăit şi propovăduit Mântuitorul Iisus. În acelaşi timp turiştii români vor putea vedea care sunt realizările statului modern. Serviciile asigurate, un program zilnic variat şi complex, au îndemnat ca până acum peste 1.000 cetăţeni din România să beneficieze de programul turistic "**PELERINAJ 2000 ÎN ŢARA SFÂNTĂ**".

La solicitările "Uniunii Scriitorilor", a "Asociaţiei Scriitorilor de limbă română" din Israel, ing. Barbiro a instituit şi sponsorizat pentru prima oară în Israel un premiu literar care se va distribui anual pe numele scriitorului "**Mihail Sebastian**".

Pentru lărgirea numărului de cititori ai presei în limba română din Israel, a iniţiat şi sponsorziat în 1998 un concurs cu premii prin ziarul "**Ultima Oră**", constând din călătorii turistice spre România şi către Israel, a familiilor muncitorilor români. La Bucureşti, în anul 1997, a fost unul din sprijinitorii realizării "**Festivalului Internaţional al Teatrului Idiş**", societatea "**DANEX PLUS**", contribuind efectiv la reuşita organizării acestei manifestări.

Împreună cu colaboratorii din Israel şi România, Zvi Barbiro pregăteşte şi alte proiecte ale căror numitor comun este extinderea pe diverse planuri a colaborării între cele două ţări prietene: România şi Israel.

Familia ing. Zvi Barbiro, Zvi, Beca, Dany şi Ravit

Primăria Municipiului Bucureşti precum şi un important promotor francez.

Succesele calitative au situat societatea "**DANEX PLUS**" pe primele locuri între societăţile de construcţii din capitală, precum şi în "*topul*" naţional al firmelor investitorilor străini din România.

Concomitent cu realizarea lucrărilor construcţiilor mai sus amintite, inginerul Barbiro s-a preocupat de selecţionarea şi pregătirea de muncitori calificaţi din România pentru construcţii în Israel, iar în ultimii 5 ani a reuşit prin societăţile şi filialele sale din România să asigure locuri de muncă în Israel, unui număr de peste 6.000 de muncitori calificaţi.

Muncitorii din România, recrutaţi prin societatea "**DANEX PLUS**" au contribuit efectiv la construirea în Israel a unor cartiere de vile în localitatea Arad, un cartier cu 240 apartamente în oraşul Carmiel, o şcoală cu 58 de clase la Kiriat Sefer, un complex comercial la Rehovot, 125 apartamente în noul oraş Modiin, etc. Grija pentru asigurarea unor condiţii de viaţă bune muncitorilor români sosiţi prin "**DANEX PLUS**", a fost o preocupare principală concomitentă cu înlesnirea cunoaşterii prin excursii şi activităţi culturale permanente a locurilor sfinte creştine, din Israel, a însuşirii practice a noilor metode de lucru pe şantiere, etc.

În paralel cu activităţile ce le conduce în România, dl. Barbiro a înfiinţat în Israel societatea "**ROMÂNIA CONSULT**" al cărei principal obiectiv este lărgirea relaţiilor dintre cetăţenii israelieni de origine română cu ţara lor de baştină.

Societatea "**ROMÂNIA CONSULT**" deservită de salariaţi vorbitori de limbă română oferă consultanţă oamenilor de afaceri israelieni potenţiali, iar pentru lărgirea acestei acţiuni a înfiinţat la Tel-Aviv, în luna mai 1999 Camera de comerţ şi industrie Israel - România, inaugurare la care au participat oameni de afaceri israelieni şi români, ziarişti, etc.

Ca vicepreşedinte al Camerei de Comerţ România - Israel, a contribuit cu sprijinul Ambasadei României din Tel-Aviv, la invitaţia unor oameni de afaceri români în Israel.

Împreună cu un ziarist român, a realizat un ghid informaţional, "**UN ROMÂN ÎN ISRAEL**". Lucrarea temeinic documentată, editată la Ierusalim, în condiţii grafice de excepţie, este, după cum apreciază critica de specialitate, un îndrumar detailat despre Israelul biblic şi contemporan.

Volumul oferă în imagini deosebite ample şi cuprinzătoare pagini despre istoria veche şi nouă a Israelului, despre religiile creştină şi iudaică, şi constituie un omagiu adresat Israelului la a 50-a aniversare de la înfiinţarea statului contemporan şi al relaţiilor dintre România şi Israel.

Cartea prezentată în cele două ţări a cunoscut un viu ecou în presă şi în rândurile cititorilor de limbă română din Israel.

Dl. ing. Zvi Barbiro, împreună cu un grup de oameni de afaceri şi delegaţi oficiali ai guvernului Israel participă la studierea şi întocmirea unor proiecte şi posibilităţi de investiţii israeliene în România.

Din 1997, Zvi Barbiro a iniţiat prin ambele societăţi "**ROMÂNIA CONSULT**" şi "**DANEX PLUS**" o acţiune pentru cetăţenii originari din România de recuperare a pensiilor pentru anii de muncă din România. Peste 1.000 de pensionari şi-au recuperat astfel pensiile cuvenite din România şi foarte mulţi le folosesc în călătoriile lor turistice în România - ţara de origine.

O activitate cu totul nouă este colectarea şi transmiterea în valută către

De la dreapta la stânga: Ing. Zvi Barbiro, ing. Arieli Barbiro, Beca, soţia lui Zvi, Ravit - fiica lui Zvi, Rita, soţia lui Arie şi Dany, fiul lui Zvi

Prin societăţile, pe care le-a creat şi condus "Delta" şi "Terra" a importat din România, produse din material plastic, ceramică, obiecte sanitare, case din lemn, etc.

Ing. Zvi Barbiro este printre primii israelieni care imediat după revoluţia din România, a înfiinţat societatea "**DANEX PLUS**" **S.R.L.**, cu sediul în Bucureşti, societate de construcţii şi investiţii cu capital străin.

Societatea "**DANEX PLUS**", a construit în ultimii ani, cu fonduri de investiţii proprii, două blocuri cu 45 de apartamente în municipiul Brăila, un bloc cu 30 de apartamente în municipiul Bucureşti, un ansamblu de 4 scări, totalizând 135 de apartamente în Centrul Civic (Piaţa Alba Iulia), a construit şi valorificat blocul de locuinţe cu 9 nivele din Calea Călăraşi 82.

Imobilul construit în cartierul Primăverii, realizat la standarde moderne este apreciat de către specialişti - arhitecţi, constructori, edilii municipiului, - ca unul din cele mai luxoase imobile din capitala României.

În prezent, societatea lucrează la un nou proiect: un imobil de birouri, care va cuprinde - printre altele - un sediu de bancă şi un spaţiu muzeal. Imobilul va avea o faţadă ce va reproduce o veche sinagogă "VOINŢA", pentru a se păstra astfel şi în această zonă memoria urbanistică a vechiului Bucureşti în care au convieţuit cele două etnii, românii şi evreii.

Suma investită în aceste construcţii din România depăşeşte 6 milioane de dolari.

Împreună cu un grup de investitori străini, Zvi Barbiro a achiziţionat la Băneasa un teren cu o suprafaţă de 30.000 mp., în vederea construirii, la nivel de confort occidental, a unui cartier de vile rezidenţiale.

O lucrare de amploare, aflată în programul apropiat al societăţii este realizarea, împreună cu un grup de investitori israelieni, în Piaţa Victoriei a unei clădiri, ultramoderne, cu 26 de nivele, înzestrată cu săli de conferinţe, recepţii, etc. Execuţia acestui însemnat proiect va fi realizată în asociere cu

Dl. Barbiro s-a născut la Darabani, la 21 mai 1944. Este primul copil evreu născut acolo după reîntoarcerea din lagărele Transnistriei.

Tatăl, Iţhak, a fost unul din enoriaşii comunităţii evreilor din localitate.

Zvi Barbiro a frecventat şcoala primară şi liceul real în orăşelul natal. În ultimii ani de liceu a fost desemnat de către ziarul regional "Zori Noi" din Suceava, redactorul staţiei locale de radioamplificare pentru raionul Darabani şi a devenit corespondent permanent al ziarului. Redacţia ziarului "Zori Noi" l-a premiat de mai multe ori şi l-a propus pentru Şcoala Centrală de Ziaristică.

Grupul de vechi prieteni ai ing. Zvi Barbiro

După terminarea liceului, a studiat timp de cinci ani la Institutul Politehnic Iaşi pe care l-a absolvit în anul 1967. În perioada de studenţie a activat în conducerea "Casei de Cultură a Studenţilor din Iaşi", şi în cadrul colegiului redacţional "Viaţa Studenţească" ca redactor şi fotoreporter.

Din 1967 până la emigrarea în Israel, şi-a desfăşurat activitatea de inginer pe principalele şantiere de construcţii din România. A parcurs toate treptele de execuţie de la şef de lot, de proiect şi mai târziu ca şef al Grupului Şantiere Moldova.

Ing. Zvi Barbiro a condus şantiere de construcţii din Focşani, Bacău, Botoşani, Iaşi, Neamţ, fiind unul din inginerii care au construit Combinatul Petrochimic Borzeşti, Platforma chimică Săvineşti, Fabrica de ţevi Roman, etc.

În Israel, ing. Zvi Barbiro foloseşte experienţa dobândită în România şi o dezvoltă în noile condiţii, la nivelul tehnic şi organizatoric al economiei occidentale, aceasta reflectându-se în lucrările realizate în Franţa, Germania, Israel şi România.

În toţi aceşti ani, de când se află în Israel, a păstrat permanent legătura cu România, nu a renunţat la cetăţenia română, a activat pentru o cooperare economică permanentă, între ambele ţări.

Zvi Barbiro - un ctitor contemporan

Am avut de mai multe ori prilejul, pe parcursul elaborării lucrării, să evocăm figuri de seamă, oameni care prin calităţile lor personale, prin talentul şi hărnicia lor s-au desprins de anonimat, depăşind cadrul unei notorietăţi locale, în sânul comunităţii, personaje de statură naţională sau chiar internaţională.

Am prezentat prozatori, poeţi, ziarişti, oameni de teatru şi operă, profesori universitari şi cercetători ştiinţifici cu renume.

Aceşti oameni sunt mândria noastră, iar reuşitele lor constituie o mărturie plină de relevanţă asupra mediului din care provin. După cum e ştiut, nimic nu se naşte din nimic. Fructele dulci rodesc pe un pământ fertil. O colectivitate care a eliminat analfabetismul, a combătut ignoranţa, ai cărei membri, chiar cei mai simpli, birjari, cizmari, tinichigii, şi-au dorit, făcând tot ce le era cu putinţă, ca să le fie "şcoliţi" copiii lor, o asemenea colectivitate merită să culeagă o recoltă bogată.

De data aceasta avem plăcuta îndatorire să prezentăm un om de acţiune, un om al faptelor şi al cifrelor, a cărui vocaţie este să clădească, la propriu şi la figurat. Inginerul Zvi Barbiro, antreprenor israelian, nu se mulţumeşte să zidească case, mari complexe de imobile, în România, Israel şi în alte ţări, el se străduieşte să înalţe un pod trainic şi accesibil, între cele două popoare şi ţări: Israel şi România.

Zvi Barbiro este cetăţean israelian din anul 1979, când a emigrat legal din România împreună cu familia: soţia Beca şi fiul Dani. Fiica lor, Ravit, s-a născut în Israel. Domiciliază în localitatea Rishon Le Zion. Soţia este cercetătoare în biotehnologie, la Institutul Weitzman din Rehovot; Dani, student în anul III la facultatea de "*Management*", iar Ravit este încă elevă.

DARABANI

Evreii din Darabani

(fragment din cartea "Evreii din România, 1866-1919
ed. Hasefer Bucureşti, 1996)

autor prof. dr. CAROL IANCU - Montpellier

Dl. SHLOMO PITARU, din Natania, ne trimite următorul fragment privind răzmeriţa ţăranilor de la Darabani, iunie 1877.

(...)

Ca şi în trecut, după expulzări, răzmeriţele nu întârziară. În noaptea de 25 mai/6 iunie, la Iaşi, vreo sută de studenţi şi "oameni din popor", revenind de la gară, unde asistaseră la plecarea împăratului Rusiei, invadară prăvăliile şi cârciumile evreilor şi le dădură foc, după ce le-au jefuit. Paisprezece imobile au ars în întregime. Dar răzmeriţa cea mai gravă a avut loc la Darabani, la 9 iunie 1877, unde toate casele (târgul fiind constituit de către evrei) au fost asediate, jefuite şi distruse de către ţăranii din împrejurimi, aţâţaţi de proprietarul Cimarra. Evreii fură bătuţi până la sânge, iar unul care a încercat să se opună a fost ucis. Vice consulul Austriei la Botoşani, Ludwig von Udryki, scria într-un raport transmis consulatului său din Iaşi, cu data de 10 şi 12 iunie 1877:

"Aspectul situaţiei actuale a acestui târguşor este cu adevărat mişcător. Într-adevăr, dacă priveşti ruinele care stau mărturie a unei prosperităţi acum distruse; când auzi plânsetele oamenilor jefuiţi şi maltrataţi, ale căror suferinţe au lăsat urme vizibile încă şi astăzi; când vezi mizeria actuală şi când te gândeşti că familii, care mai ieri se aflau în plină fericire în casele lor, sunt reduse dintr-o dată la cerşetorie, ruinate pentru toată viaţa, obligate să recurgă la mila arendaşilor evrei din vecinătate, care le-au trimis făină de porumb, brânză şi veşminte, ca aceşti nenorociţi să nu fie goi şi expuşi să moară de foame, te simţi adânc mişcat. Pentru moment, poate pentru totdeauna, victimele sunt reduse la cerşetorie".

(Într-o telegramă din 9 iunie 1877 trimisă lui Bălăceanu, agentul României la Paris, Ion Brătianu (noul ministru de Interne...) recunoaşte gravele dezordini produse la Darabani, minimalizând totuşi importanţa lor şi promiţând că "se va face dreptate". "Profitând de o zi de târg, servitorii săi (ai domnului Cimarra), greci, antrenând câţiva beţi, au năvălit asupra evreilor şi au rănit pe câţiva dintre ei, distrugând o parte din bunurile lor. S-au luat măsuri energice. Primul procuror a fost sesizat pentru anchetă. Se va face dreptate.")

Prezenţa regretabilă şi destul de frecventă a unor informaţii, fie şi numai în ce priveşte unele amănunte, lipsite de precizie factologică-istorică - exclusiv în unele eseuri memorialistice sau literare ale neistoricilor - nu reduc decât prea puţin din valoarea de ansamblu a lucrării acesteia monumentale (din acest motiv nici nu am considerat necesară menţionarea lor textuală în aceste rânduri). O eventuală reeditare a serialului ar trebui - poate - să aibe în vedere şi o anumită sistematizare - după anumite principii ştiinţifice - a deosebit de bogatului material documentar, care ar trebui sa fie prezentat, eventual, separat de textele de amintiri, eseuri şi reportaje , etc., nici ele lipsite de valoare documentară.

petrecut acolo: elaborarea unor machete ale unor clădiri importante pentru istoria comunităţii evreieşti locale. Machetele prezentate în volum vorbesc mai clar decât zeci de texte despre un trecut glorios al respectivei obşti.

Textele literare despre Dorohoi şi dorohoieni (ca, de exemplu, al lui Saşa Pană, B.Fundoianu şi alţii, printre altele, care nu au nevoie de nici un fel de calificative) fac - cu adevărat - savoarea intelectuală şi estetică a cititorului, mai ales după lectura unor texte documentare riguroase, sau a unor încercări "literare" mai puţin reuşite. Remarcăm printre ele textul lui Marius Mircu despre Marcu Taingiu, coeditorul celebrei reviste literare româneşti de avangardă *"Unu"* a sfârşitului anilor douăzeci. Articolul lui Marius Mircu ar merita să fie publicat şi separat, nu numai pentru interesul său istorico-literar, ci şi pentru obişnuita savoare a textelor sale. Volumul cuprinde şi alte câteva texte datorate penei lui marius Mircu, la fel de remarcabile din toate punctele de vedere: atât documentar, cât şi literar. Autorii volumului ne prezintă şi o listă copioasă cu oameni de litere evrei originari din acele regiuni, a căror producţii au devenit valori ale literaturii române majore.

Amintirile transnistriene (Moghilev-Podolsk, etc.) publicate în volum sunt deosebit de impresionante, probabil, pentru toţi cititorii, dar, mai ales, pentru cei care au în experienţa lor de viaţă şi un număr de ani "petrecuţi" în acel târg de pe malul Nistrului. Ele le-ar fi utile şi acelor care acuma încearcă să nege existenţa Transnistriei şi cele ce s-au petrecut acolo. Atâta timp cât mai sunt în viaţă supravieţuitori, ei trebuie să vorbească pentru a împiedica instaurarea punctelor de vedere revizioniste neruşinate ale unora şi altora. Este absolut necesar ca să se facă tot posibilul pentru ascunderea şi uitarea Holocaustului, indiferent de locul unde s-au petrecut unele părţi ale acestuia.

Deosebit de importante sunt documentele originale reproduse, precum şi ilustraţiile privitoare la diferitele părţi ale localităţilor cu populaţie evreiască din împrejurimile Dorohoiului, publicate în această însemnată lucrare nu numai nostalgică.

De apreciat este şi echilibrul fin şi foarte bine gândit pe care autorii volumului l-au găsit pentru prezentarea evenimentelor tragice din perioada Holocaustului, reuşind să ne arate, alături de perpetratorii crimelor celor mai abominabile, pe oamenii de adevărată omenie, pe aceia pentru care, mai presus de naţionalitate sau credinţă religioasă a fost şi a rămas respectul pentru noţiunea de om. Autorii vlumului discutat au reuşit, în aproape toate cazurile, să evite prezentarea lucrurilor numai în negru şi alb, înţelegând că totdeauna şi peste tot au existat şi valori intermediare (lucru pe care trebuie să-l ştie toată lumea). Pentru a fi convingător pentru toată lumea, o asemenea lucrare trebuie să aibă în vedere toate tipurile de cititori (să nu uităm că mai există cititori, chiar cinstiţi, care vor lua în mână volumul cu anumite îndoieli şi ei trebuie să fie la fel de convinşi de adevărul celor cuprinse în carte ca şi cei care îl cunosc deja încă dinaintea deschiderii ei).

O parte însemnată a volumului cuprinde texte în limba ebraică, care - deşi diferite de cele în limba română - prezintă, în linii mari, acelaşi tip de idei: prezentarea comunităţilor evreieşti ale regiunii determinate de cele şase localităţi enumerate în titlu.

Generaţii de iudaism şi sionism

de PAUL SCHVEIGER

Monumentala lucrare (pantru volume) consacrată comunităţilor evreieşti din judeţul Dorohoi vine să completeze informaţiile atât de necesare despre un mare grup al poporului nostru, care, mutându-se pe meleagurile Patriei sale promise s-a transformat într-o parte a poporului israelian. Este vorba - aşa cum am mai spus-o şi altă dată, cu privire la lucrări similare, chiar dacă şi unele mai modeste - de o lucrare strict necesară: **păstrarea şi permanentizarea memoriei unor comunităţi pe cale de dispariţie.** În mod inerent avem de a face cu o lucrare eclectică, în care memorialistica nostalgică a unor nespecialişti în domeniul istoriei sau a antropologiei culturale, pe alocuri naivă, se amestecă cu cercetarea ştiinţifică riguroasă a specialiştilor.

Oraşul Dorohoi a fost menţionat paleografic la începutul secolului al XV-lea, iar evreii săi nu cu multă vreme mai târziu.

Volumul masiv şi frumos ilustrat pe care îl am în faţa mea dovedeşte odată mai mult că se poate îmbina cu un bun grad de succes cultivarea rădăcinilor culturale îndepărtate şi a amintirilor sentimentale, cu integrarea în societatea israeliană modernă şi deschisă spre secolul XXI, nu aşa cum pretind reprezentanţii unor altor "etnii", care cer pentru ei statute speciale şi privilegiate. "Românii" (şi dorohoienii printre ei) au înţeles - de la bun început - să se încadreze în noua/vechea societate, dar nu vor să renunţe la unele valori cultivate de părinţii şi bunicii lor (şi bine fac!).

Istoria oraşului Dorohoi şi a împrejurimilor este prezentată şi ilustrată în mai multe interesante contribuţii cu caracter istoric-folcloric şi arhivistic deosebit de informative, a căror prelucrare ştiinţifică abia urmează să fie întreprinsă. Un document interesant este acela cunoscut sub numele de "*Condica naţiei evreieşti, Dorohoi - 1836*", prezentat suficient de amănunţit de Uly Vălureanu. Interesante sunt tipurile de nume purtate de evreii localnici: prenume+nume, prenume+patronimic, prenume+poreclă, prenume + patronim + nume..., a cărora studiere ştiinţifică ar putea să fie deosebit de interesantă.

Remarcabil prin ţinuta sa ştiinţifică este articolul lui Lucian-Zeev Herşcovici despre "*Evreii din Dorohoi*", care interpretează cu competenţă profesională informaţii importante privitoare la comunitatea locală (pe baza analizării datelor cuprinse într-o publicaţie evreiască a secolului trecut - *"Revista Israelită"*).

Nu lipsesc din acest volum nici date cu privire la contribuţia adusă de evreii dorohoieni (şi a celor din împrejurimi) la promovarea intereselor României, la participarea lor eroică la războaiele ţării; sunt prezentate liste cu evrei localnici care s-au evidenţiat în aceste confruntări şi au fost răsplătiţi cu grad militar şi numeroase decoraţii deosebit de importante.

Remarcabilă este încercarea dorohoienilor din Israel şi a celor rămaşi pe locurile lor originare de a păstra memoria celor ce s-au

discreţie. O impresie imediată este că Shlomo David ar fi doar un spirit pozitiv, care refuză poezia. Şi totuşi este un visător lucid; în tot ce face îşi dau mâna visul, poezia, credinţa. Iubeşte poezia cu pasiune iar poeţii preferaţi, în adânc de timp, sunt: Iehuda Halevi, a cărui operă poetică face parte din patrimoniul literaturii clasice universale, Ibn Gabirol, poet şi filozof, considerat "un Plato evreu", Ibn Efrah, despre care vorbeşte cu emoţie. Aşa ne explicăm şi poeziile sale, scrise, în acrostih, cu mult timp înainte şi unite în volumul "Tinerii iubesc". Este şi formatorul şi organizatorul cercului cultural din Haifa, care poartă numele decanului de vârstă al scriitorilor de limbă română din Israel, A.Clain. Purtător de cuvânt şi secretar al Fundaţiei "Sara şi Haim Ianculovici", considerat "motorul viu al Fundaţiei", Shlomo David, pentru care Litera şi Cuvântul sunt sacre s-a preocupat îndeaproape de acordarea de distincţii unor oameni ai cuvântului. În tot ce face el încearcă să aducă bucurie celor din jur. Să-l ai prieten pe Shlomo David este un mare noroc.

Închei această succintă prezentare cu spusele preşedintelui A.C.M.E.O.R., dr. Shlomo Leibovici-Laiş, cărora ne alăturăm: "Nu fiecare comunitate... are norocul unui David Shlomo...".

"Realitatea evreiască", IX-X/1998

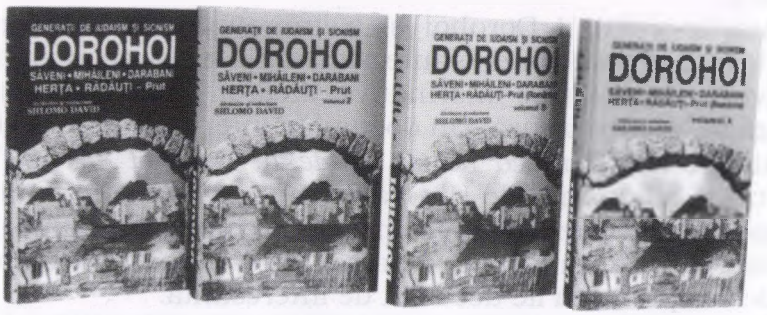

Gânduri despre Shlomo David

de EVELIN FONEA

Shlomo David, om al cuvântului şi acţiunii, personalitate cu preocupări multiple, care trăieşte timpul - poet, publicist, autor de jocuri de perspicacitate, etc., este veşnic angajat în multiple activităţi, având drept "deviză: "Există un timp pentru fiecare lucru". Activ, mustind de idei, în dorinţa de "eternizare istorică a judaismului dorohoian", în cadrul Organizaţiei israelienilor originari din municipiul şi judeţul Dorohoi, el a conceput apariţia monografiei *Generaţii de iudaism şi sionism: Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut (România).* Cele patru volume monumentale, în limbile ebraică şi română, care au văzut lumina tiparului (ultimul volum, "un dar al dorohoienilor la cea de-a 50-a aniversare a Independenţei Statului Israel") sunt izvorâte din dorinţa de a imortaliza amintirea celor trecuţi în nefiinţă şi - subliniază Shlomo David - pentru a "eterniza memoria unei comunităţi evreieşti active timp de secole în nordul României şi în zeci de generaţii de evrei şi români au trăit în armonie şi toleranţă reciprocă". Mii de pagini, sute de fotografii şi facsimile, o cantitate de istorie - cca jumătate de mileniu vechime atestată, care, în virtutea realsemitismului, cunoscând-o, contribuie la apropierea şi înţelegerea dintre Noi şi Ceilalţi. Ani de muncă, închizând convingerea că fiecare generaţie lasă semnul trecerii sale, aceste tomuri au darul de a ridica vălul uitării, de a aduce - cum afirmă alcătuitorul şi redactorul Shlomo David - "în lumina istoriei... atât pe marele rabin... pe savant sau medic, cât şi pe umilul sacagiu, croitor... care au trăit în micile târguşoare evreieşti...". A reuşit şi datorită faptului că, aşa cum remarcă cunoscuta scriitoare şi publicistă Sonia Palty, el ştie să se înconjoare "de colaboratori deosebiţi, molipsiţi de entuziasmul lui..."

Îm memoria celor care au fost ucişi în Holocaust, a supravieţuitorilor, Organizaţia israelienilor originari din municipiul şi judeţul Dorohoi, împreună cu "Keren Kayemet Leisrael" (JNF), a purces la crearea unei păduri a memoriei, "un zid al amintirii", pădure cu cca 10,000 de arbori în munţii Ierusalimului, Oraşul Sfânt. Angajaţi în această muncă, ne spune însuşi iniţiatorul, sunt şi trei generali în rezervă, originari din judeţul Dorohoi - Ieşaiahu Leizerovici, Gal Ariel şi Sani Avraham. Inaugurarea pădurii este proiectată de *Tu-Bişvat*. Aceleaşi năzuinţe etice-naţionale au stat la baza întâlnirilor anuale la Monumentul ridicat la Haifa în memoria celor căzuţi "în anii prigoanei fasciste din România", pentru neuitarea evenimentelor petrecute în timpul celui de-al doilea război mondial, a pogromului din 1940, a deportărilor în iadul transnistrian. In cadrul organizaţiei, a iniţiat şi acţiunea de restaurare a cimitirelor evreieşti din Dorohoi. Universul iudaic, autenticul evreiesc, încrederea în perfectibilitatea morală au fost mobilul preocupărilor lui Shlomo David - care a fost un timp director de personal la Spitalul "Rambam" - în elaborarea volumului *Relaţii umane şi de muncă în Tora.* Un prim studiu de cercetare modernă a Torei, o revenire la valorile permanente ale neamului, la ideile moralei iudaice, pagini cu valoare filozofică.

Shlomo David se dezvăluia greu; despre el vorbeşte rar şi atunci cu

La apariţia celui de-al 4-lea volum

de MIRIAM LEIB

O istorie merită un gând de respectuoasă şi cordială aducere aminte.

Pentru noi, printre ultimii evrei proveniţi din răsăritul Europei, cartea este într-adevăr o valoroasă completare a istoriei noastre la cea de a 50-a aniversare a independenţei Statului Israel.

Cele 760 de pagini ale celui de al 4-lea volum cuprind o bogăţie de documente:

"*Adevărate târguri mici cu oameni mari*".

Citind al 4-lea volum, rămâi impresionat de cantitatea şi calitatea materialelor, ţinuta grafică şi mai ales conţinutul fiecărei pagini. Un volum de ilustraţii şi amintiri ale Dorohoiului, cu comerţul şi meşteşugarii, cu şcolile şi dascălii lor, cu actorii şi viaţa artistică, viaţa sportivă, cu rabini şi sinagogi, cu mişcarea sionistă şi presa, cu tot ce poate fi mai rodnic – pentru prosperitate –, aşa cum a fost cândva pe meleagurile noastre natale.

Amintirile frumoase şi durerile sufleteşti din anii de restrişte, dureri pe care le-am împărtăşit mai toţi din acel judeţ Dorohoi, un adevărat martiraj, prin tot ce a însemnat prigoană şi holocaustul anilor '38-'44.

Mai rar un exemplu de colectivitate evreiască ca cea din Dorohoi, nu cea mai numeroasă din România de altădată, dar care să depună atâta interes în realizarea acestei comori de amintiri. Adevărul este că toţi cei care şi-au depănat amintirile în cele 4 volume, pe drept pot spune:

"Cu cât scrii, tot mai mult ai de scris".

Dorohoienii aflaţi în majoritatea lor în Israel, şi în parte în împrăştiere pe alte meleaguri, au bucuria de a-şi vedea în imagini, prin fotografii, locurile natale, concetăţenii, familiile îndrăgite, aşa cum a pulsat viaţa evreiască, intens, în târgurile noastre de altădată.

Din carte aflăm de cei plecaţi dintre noi, dar care continuă să trăiască atâta vreme cât oamenii care i-au cunoscut îi poartă în suflet.

Dorinţa şi străduinţa concetăţeanului nostru **Şlomo DAVID** merită toată stima şi consideraţia noastră pentru alcătuirea şi redactarea acestei bogate istorii şi realizarea celor patru volume.

O iniţiativă, o dorinţă nestăvilită, înfruntând toate greutăţile inerente, el a muncit sârguincios pentru realizarea acestui scop, imortalizarea vieţii evreieşti sub toate aspectele.

Îi urăm sănătate depină şi putere de muncă şi pentru realizarea celui de-al 5-lea volum.

"Semnalul", Toronto, XII/98

Al patrulea volum

de Dr. OZIAS RABINOVICI

Ce simplu ca enunţare şi cât de mult ascunde efortul, inteligenţa, sensibilitatea şi mai ales entuziasmul care au mobilizat energii pentru realizarea unor cărţi despre oraşul Dorohoi şi oraşele din jur: Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa şi Rădăuţi-Prut. 458 de pagini, în limba română şi 292 pagini în limba ebraică pline de vieţi evreieşti existente sau dispărute conform legii implacabile ale destinului în care se includ şi urgiile ce s-au abătut asupra lor. Cât creier şi câtă inimă şi-au spus cuvântul!

Stegarul, redactor neobosit a reuşit în acest al patrulea volum să ne prezinte în continuare în aşa zisa monografie mai exact o istorie privind locurile de unde a provenit, fiind desigur singurul exemplu în lume în care se scriu patru volume cu peste 2300 de pagini consacrate evreilor dintr-un singur judeţ al României.

Şi când te gândeşti că este vorba de aşezări de talie mică dar din care a fost valorificat totul pentru ca întocmai ca la un Stradivarius, armonia melodiilor să devină sublimă. Domnul Şlomo David este un adevărat arhitect al scrisului şi ca un dirijor de orchestră se îmbină cu fiecare colaborator pentru a realiza opera sa.

Meritul său este că a primit orice fel de material pe care însă l-a cizelat cu talentul sculptorului în mânuirea daltei intervenind ca într-o chirurgie plastică pentru a-l modela şi astfel scrisul să corespundă cerinţelor estetice în opera sa gigantică.

Împletind limba română cu cea ebraică, având subiecte diferite, a dat astfel posibilitatea colaboratorilor de a se exprima unde le este mai uşor.

În toate volumele domină tadiţionalismul raţional, de a nu se rupe cu trecutul poporului evreu menţinut în *galut* de religie. Fiecare pagină, chiar dacă nu este scrisă de el, poartă amprenta redactorului care şi-a înţeles misiunea, pentru ca în felul acesta cartea, care a fost un ideal pentru el, să fie perfectă şi să aibă satisfacţia de a-şi vedea realizarea.

Domnul Şlomo David nu scrie mult şi despre el aproape de loc. Şi ce mult îl înţeleg în prefaţa sa, când termină cu aceste cuvinte "Doamne, îţi mulţumesc că mi-ai dat puterea necesară pentru a realiza o asemenea lucrare, care este omagiul meu, al nostru, al tuturor închinat Statului Israel la jubileul său".

Şi cred că nu greşesc să exprim, după ce am văzut cele patru volume cu pese 2300 de pagini, un singur cuvânt: Impresionant! Simbioza perfectă între conţinut şi forma estetică fac ca acest Om să apară ca ceva deosebit.

Este o fericire că mai sunt astfel de oameni! Felicitările mele sunt o exprimare prea palidă pentru această realizare.

Un "*Iaşir coah*" şi binecuvântări tuturor acelora care au înţeles să colaboreze, deoarece fără aportul lor nu ar fi fost posibilă realizarea acestui moment al spiritului pentru a se eterniza amintirea celor dragi.

"Ultima oră", 28/8/98

Un om

de NEGRU RAŞELA

Numele lui ŞLOMO DAVID confirmă proverbul că omul poate mişca munţii din loc!

Răsfoiesc volumul IV din ciclul "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi" şi îmi vine greu să realizez că este al IV-lea volum al unei istorii continue a comunităţilor evreieşti din Dorohoi şi împrejurimi.

Ce muncă plină de răbdare şi dragoste a fost necesară!

Câtă tenacitate şi perseverenţă! Fiind născută în orăşelul Mihăileni, răsfoiesc paginile din cartea istoriei evreilor din orăşelul meu evreiesc de altă dată...

Îmi reînvie amintiri, oameni poveşti triste şi vesele din anii copilăriei. Timpul... dispare... şi mă revăd copil, de sărbători, la sinagogă, împreună cu părinţii şi evreii acestui orăşel. Pentru reînvierea acestui trecut trebuie să-i mulţumesc lui Şlomo David care, prin munca lui, de zi cu zi, a făcut posibil acest lucru. Da, visul şi ambiţia lui Şlomo David de a lăsa urmaşilor această istorie merită admiraţia şi mulţumirile noastre.

Această istorie este un document alcătuit cu ajutorul urmaşilor ce au înfăptuit istoria şi continuitatea lanţului de aur al iudaismului şi sionismului moştenit de la părinţi şi bunici.

Cartea este o monografie a vieţii evreieşti din micile târguri, a suferinţelor şi a bucuriilor, a speranţelor şi a înfăptuirilor.

Este darul cel mai frumos pentru nepoţii celor ce au trăit şi suferit acolo şi visul lor împlinit - aici, în Israel.

Cărţile cuprind fotografii şi documente, fapte istorice şi... poezie.

În această vară, vizitând oraşul Dorohoi, fotografiile şi tumultul vieţii evreieşti din istoria lui lui Şlomo David înscrise în mintea mea, m-au făcut să retrăiesc o clipă şi să revăd oraşul Dorohoi aşa cum a fost şi va rămâne pentru vecie datorită... istoriei...

"Viaţa Noastră", 9/98

Stimate Şlomo David,

Am primit cu multă bucurie volumul 4 despre istoria evreilor din judeţul Dorohoi.

Oricine răsfoieşte acest volum monumental, îşi dă seama imediat de munca depusă şi efortul intelectual care a necesitat pregătirea şi editarea acestui proiect impresionant.

Cu toţii ştim că factorul principal al acestei realizări grandioase, este strădania D-tale, Şlomo David, de a duce la capăt acest proiect măreţ, până la realizarea lui integrală.

Toţi cei care te cunosc, apreciază talentul, perseverenţa, dar mai ales modestia de care ai dat dovadă. Modestia este o calitate de care dispun doar oamenii cu un caracter superior, şi locul D-tale se află printre ei.

Îţi apreciază calităţile şi cei care nu au avut ocazia să te cunoască personal, dar au fost informaţi de la alţii de activitatea rodnică pe care o depui pentru a menţine trează legătura dintre originarii moldoveni şi locurile unde s-au născut.

Toată lumea te laudă. Dar prea multe laude aduse unei persoane, dau impresia că ceva nu e în regulă.

De aceea, trebuie să primeşti o critică: Îţi închipui că tinereţea e veşnică şi nu ai de gând să te odihneşti.

Se zvoneşte în târg că mai deţii materiale nepublicate.

Sute de ani de viaţă evreiască pe meleagurile moldovene reprezintă o perioadă destul de îndelungată în istorie, dar pentru noi, evreii, a însemnat doar un popas, o perioadă de trecere spre ACASĂ, spre Eretz-Israel.

Despre acest subiect îmi propun să scriu.

Monumentala lucrare pe care ai redactat-o, reprezintă un excepţional izvor de documentare. Pentru anul care vine, împreună cu soţia mea, îţi dorim în mod special, multă, multă sănătate şi putere de muncă, pentru a realiza tot ceea ce îţi doreşti.

Pentru noi toţi, cei care am avut norocul să supravieţuim Holocaustului, şi să trăim în ţara visurilor noastre, urarea cea mai fierbinte este să înaintăm pe drumul păcii, spre fericirea generaţiilor viitoare.

E o onoare deosebită pentru mine să păstrăm în continuare relaţiile prieteneşti.

Cu cele mai calde urări,

OSCAR BRAUN

Viaţa la Dorohoi

de CAROL ISAC

A nu uita trecutul şi locurile în care ai trăit este un semn de nobleţe sufletească. Ea îi caracterizează pe israelienii originari care dedică amintirii oraşului lor, patru volume masive scrise în româneşte şi în ebraică promiţând că nu se vor opri aici. Fiecare volum are circa 700 de pagini şi este tipărit în condiţii de o eleganţă pe care ar putea-o invidia marile Enciclopedii ale lumii. Tomul al patrulea a apărut zilele trecute. L-am deschis cuprins de îndoiala că aş mai putea găsi ceva nou faţă de volumele precedente, dar m-am înşelat.

Viaţa micului orăşel din nordul României şi a târgurilor din vecinătate – Săveni, Mihăileni, Dorohoi, Herţa, Rădăuţi-Prut – era mai bogată decât ne-am putea închipui iar suferinţele la care au fost supuşi locuitorii lor mai aprige decât ştiam. Este, acest volum IV, un final sau o apoteoză a istoriei planetei Dorohoi? Cât timp amintirea va dăinui se va scrie şi Istoria oamenilor şi locurilor. Dorohoi şi celelalte aşezări din jur nu mai au spaţiul lor geografic delimitat: viaţa li s-a consumat şi peste Nistru în lagăre şi ghetouri, morţii lor sunt presăraţi pe drumurile continentului, iar apoteoza se săvârşeşte aici, în Israel. D. Şlomo David, din Kiriat Bialik este autorul şi animatorul acestei minuni de sute de pagini pe care le răsfoiesc cu emoţie şi cu respect gândindu-mă ce bine ar fi fost ca toţi să fim dorohoieni.

"Tribuna Magazin", 9/98

Volumul 4!

de HERMAN ZISMAN

Citesc, citesc, citesc într-una, fără să simt foame sau sete. Citesc, dorind ca această carte să nu se mai termine. Ca într-un safe bine păzit se află tot ce a fost mai scump în viaţa noastră. Tinereţea noastră, ani care nu se vor mai întoarce niciodată. Tinereţea noastră, aşa cum a fost, veselă, tristă si de multe ori tragică – dar tinereţe! Locuri de joacă din copilărie, de care ne vom aminti mereu; oameni scumpi lângă care ne-am simţit atât de bine, şi, în special, dragostea pentru Israelul nostru sfânt!

Cu câtă grijă şi cu câtă răbdare, dar şi cu câtă pricepere şi dăruire de sine, a alcătuit această carte DAVID SHLOMO! Vom putea oare mulţumi vreodată acestui OM pentru felul în care a servit de pildă pentru noi, semenii săi, şi care a ştiut prin opera sa să-şi preamărească ţara!

Generaţii de Iudaism şi Sionism

Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut

de EVELIN FONEA

A apărut volumul al IV-lea din seria "Generaţii de iudaism Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut (România)", editor - cunoscuta scriitoare Sonia Palty, director al Editurii "Papyrus"-Tel Aviv, care ne-a răsfăţat şi de data aceasta cu un elegant volum bilingv, român-ivrit, despre comunităţile înscrise în perimetrul Dorohoiului, acest mic oraş din nordul Moldovei.

Concepţia grafică a acestor patru volume despre iudaismul dorohoian aparţine lui Nicu Palty (z.l.), care a pus piatra de temelie la construcţia lor. "De necrezut, dar adevărat", afirma, la apariţia acestui masiv volum, Shlomo David, neobositul alcătuitor şi redactor al volumelor, preşedintele Organizaţiei Israelienilor Originari din Dorohoi (înfiinţată acum 20 de ani, în 1978), un dar al dorohoienilor la cea de-a 50-a aniversare a Independenţei Statului Israel. Arhive, documente, memorii, oameni, locuri, figuri, amintiri, din care selectăm doar câteva interesante pagini punctând date timpurii despre poposirea evreilor pe aceste meleaguri, precum şi rolul socio-cultural în lumea de ieri şi de azi a Dorohoiului şi a orăşelelor Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut: "Dorohoiul, oraşul meu natal. "Evocări din anii de prigoană" (Mica Rabinovici); Descoperirea unui document senzaţional: "Condica naţiei evreieşti, Dorohoi - 1836" (Uly Vălureanu), însemnări din Arhivele Statului din Iaşi; "Evreii din judeţul Dorohoi... ", în publicaţia bilunară "Revista Israelită" (Lucian-Zeev Herşcovici); semnalările desprinse din articolele "Viaţa culturală a evreilor din Dorohoi", "Ultima vizită a lui Ion Călugăru în oraşul natal" şi tristele amintiri din timpul pogromului din iulie 1940, masacrul din Dorohoi, când au fot ucişi şi fratele şi bunica autorului acestor pagini, domnul S. Moscovici-Karmoss (Canada), semnalul documentar înmănunchind selectiv ştiri privin activităţi legate de sionism şi iudaism, reflectate în unele ziare şi reviste, etc. Pagini însângerate de istorie sunt evocate în articolele "Evreii din Dorohoi în perioada guvernării legionare" (dr. Marcel Solomon), "Dorohoi, 1 iulie 1940 - o pagină însângerată din istoria evreilor români...", interviu acordat de Shlomo David ziaristului Nando Maria Varga, privind situaţia evreilor în perioada celui de-al doilea război mondial, precum şi articole privind "Demascarea criminalilor de război". Studii ample sau semnalări concise despre "Evreii dorohoieni în lumea literelor" (Manes Leib), "Leon Bertiş - poetul târguşorului evreiesc" şi "Marcu Taiangiu zis Moldav" (semnate de Marius Mircu), la fel de puţin cunoscut ca şi "S.Militeanu-Rusu" (Evelin Fonea), născut la Dorohoi, sau uitatul pe nedrept Alexandru Viţianu, luptător la Turtucaia, scriitor amintit şi de criticul G. Călinescu în *Istoria literaturii române,* creionat în articolul "Despre câţiva autori dorohoieni "care au fost", purtând semnătura lui Saşa Pană. Un deosebit interes suscită creionarea personalităţii complexe a doctoriţei Şelly Grisaru, pictoriţă talentată, prezentă în acest volum şi cu un mănuchi de amintiri. Un volum încărcat de date despre una din comunităţile evreieşti active, despre contribuţia evreilor timp de secole pentru ridicarea oraşelor, volum care te îmbie, dacă nu să-l parcurgi din scoarţă în scoarţă, cel puţin să poposeşti la acele pagini mai speciale, încărcate de istorie, suscitând un deosebit interes, salvându-le astfel de la uitare.

"Realitatea evreiască" 1/9/98

redactor, o putem aprecia la reala ei valoare. În acele urbi evreieşti s-au născut, au trăit sau au creat Leon Bertiş (Mihăileni) - poet, dramaturg şi pictor; sociologul Ştefan Antim (A. Wechsler) - Dorohoi; Idov Cohen (Mihăileni) - prozator şi publicist; Carol Drimer (Herţa); marele poet B. Fundoianu (Benjamin Wechsler) - Herţa; poetul Iacob Groper (Mihăileni); Saşa Pană, Alexandru Binder şi de asemenea Maur Săveanu (Moşe Schor) care a fost ani de-a rândul secretar de redacţie la cotidianul israelian de limbă română "Viaţa Noastră".

Rabinul Efraim Gutman cinsteşte prin articolul scris "Rabinul Eliahu Waserman", pe unul din slujitorii altarului care a adus dragoste şi apreciere enoriaşilor săi.

Nu pot să trec peste mulţi, foarte mulţi din cetăţenii Dorohoiului pe care i-am găsit semnând pagini comemorative interesante, pagini care vin să completeze istoria acestei comunităţi ca de pildă: dr. Şeli Grisaru, dr. Marcel Bratu (Zalman), muzicianul Izu Gott, ş.a.

Privesc la fotografii şi citesc fiecare rând aşternut în aceste pagini. Mărturii sfinte care dovedesc că viaţa evreiască a celor din Dorohoi şi împrejurimi, în ciuda întreruperilor nefaste, s-a scurs într-un ritm intens, familiar, care a lăsat amprente adânci până în zilele noastre şi asupra generaţiilor care trăiesc aici în Israel.

Pentru efortul de a întruni sub copertele acestui volum a multiplelor documente, a memorabilelor mărturii, a condeierilor de renume îi revine lui David Şlomo o caldă şi profundă apreciere.

Din buletinul "Haţionut", Decembrie 1998

DOROHOI

(Săveni - Mihăileni - Herţa - Rădăuţi - Prut)
Vol.IV

de M.RAFAEL

Când a apărut vol.I din această carte, unde Shlomo David a strâns între coperţi mărturii, documente, fotografii despre trecutul şi prezentul obştei evreieşti din şi de lângă Dorohoi, "cunoscătorii" (recte cei ce, din lene şi neputinţă, nu cred în nimic) au exclamat: frumos, impresionant, dar cu asta - basta; degeaba se laudă Shlomo, volumul II nu mai apare niciodată. Când a apărut volumul II, "cunoscătorii" au exclamat; frumnos, impresionant, dar cu asta - basta; volumul III o să apară la calendele greceşti. Când a apărut volumul III, aceiaşi "cunoscători" eu exclamat: frumos, impresionant, dar - gata! cu asta - basta, volumul IV va apare la paştele cailor. Luna trecută a apărut şi volumul IV, la fel de bogat precum cele dinainte, oferind cititorului texte de Rav Efraim Guttmann, Marius Mircu, Uly Vălureanu, Lucian Zeev-Herşcovici, Manasse Radnev, S. Moscovici-Karmos, Evelyn Fonea, ş.a., ş.a., precum şi o colecţie masivă de acte şi documente. Domnu' Shlomo, când apare volumul V?

"Minimum", X/1998

APRECIERI LA APARIŢIA VOLUMULUI IV

Generaţiile dorohoiene

de PAUL LEIBOVICI

Cel de-al patrulea volum al istoriei evreilor originari din Dorohoi, precum şi din orăşelele apropiate: Săveni, Mihăileni, Herţa şi Rădăuţi-Prut a apărut sub îngrijirea şi redactarea lui David Şlomo.

Această lucrare întruneşte în cele 467 de pagini în limba română cât şi în cele 292 pagini în limba ebraică, mărturisiri ale celor originari de prin acele locuri, asupra tragicelor evenimente precum "Pogromul din Dorohoi" (iulie 1940) deportarea din întregul judeţ (1941), documente de arhivă "Despre bunurile comunităţilor evreieşti" alături de liste atât ale "capilor de familie de evrei (1919-1981), meseriaşii din oraş, figuri proeminente de evrei, ca de pildă Ion CĂLUGĂRU - un eminent scriitor al cărui operă a intrat în Istoria literaturii române, în special pentru splendidul roman "Copilăria unui netrebnic".

De o deosebită importanţă ni se pare articolul, bine întocmit, al ziaristului U. VĂLUREANU, care dă cititorului, o imagine clară asupra "naţiei evreeşti" din sec.19 la Dorohoi.

Portretele unor cetăţeni evrei, ai acelor ani, fac să ne întărească imaginea orăşelului evreiesc din acel fund de Moldovă.

Există în acest volum un spirit de continuitate a generaţiilor dorohoiene, spirit de unitate, de respect reciproc, de prietenie în ciuda tuturor "incidentelor" şi crimelor comise sub influenţa nefastă a nazismului, propovăduitor al şovinismului şi rasismului. Prietenie care trece peste ani şi continuă până azi.

Cea mai bună dovadă, în acest sens, este însăşi înfiinţarea în 1997 a Fundaţiei "Altruiştii Dorohoiului", care are ca scop să promoveze realizările social-comunitare, culturale cu caracter umanitar. Este o organizaţie care are ca scop să întrunească în jurul aceloraşi idealuri băştinaşii şi dorohoienii care trăiesc în Israel.

Sub semnătura lui Lucian Zeev HERŞCOVICI apare un foarte interesant articol care analizează, cu multă seriozitate şi perfectă cunoştinţă istorică, un material intitulat "Evreii din judeţul Dorohoi" apărut în "Revista Israelită" (1886-1889).

La acest volum îşi alătură semnătura o seamă de personalităţi ale vieţii româneşti actuale ca Prof. Theodor DAMIAN, Acad. Prof. N.CAJAL, scriitorul Victor BÂRLĂDEANU, d-na Evelin FONEA, d-l Mihai DEBELI, ş.a.

Această lucrare, cu caracter istorico-comemorativ este stropită cu parfum cotidian, cuprinzând pagini care leagă trecutul de prezent, prin aceasta crescându-şi importanţa.

Adunarea sub aceeaşi copertă a evenimentelor, a personalităţilor din întregul judeţ cuprinzând orăşelele Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut, adaugă la valoarea acelei lucrări. Sinteza încercată de

Samy Godric z.l.
O pierdere a teatrului idiş:

de CAROL FELDMAN

...Cuvinte de despărţire...

Un gând pios pentru un prieten care ne-a părăsit înainte de vreme, Dar cine poate cronometra şi stabili această "vreme"...!

Sentimentul că rămânem din ce în ce mai puţini, mai ales când e vorba de actorii teatrului idiş (şi spectatorii sunt solidari!), din păcate, se transformă într-o realitate tristă. "Viaţa e ca o piesă care se termină cu lacrimi", mi-a spus în urmă cu câteva săptămâni de pe patul de suferinţă Samy Godric.

Cu peste 30 de ani de slujire a scenei idiş şi cu tristeţea multor ani în care nu i s-a oferit ocazia s-o facă, Samy Godric ne-a părăsit în urmă cu câteva zile.

Samy a fost cel care a adus în Studioul T.E.S. de la Bucureşti, în anii tinereţii noastre, idişul ca "mame-lušn" din Dorohoiul evreiesc, în timp ce noi ne străduiam de-abia să-l învăţăm. Legat de idişcait-ul de acasă, cu multă autenticitate, el a slujit teatrul idiş din suflet, cu dăruire şi totălă integritate, realizând o galerie de roluri preţioase.

Pecetea copilăriei petrecute în Transnistria, în anii prigoanei, i-a rămas întipărită toată viaţa.

Nici viaţa în sine, în afara familiei pe care o adora şi a teatrului pe care-l avea în suflet, nu a fost cu el prea des generoasă...

Îţi vom păstra amintirea de coleg şi actor îndrăgit, Samy!

"Ultima oră",10/IX/99.

israeliene de limba idiş. Şi cât de fericit era văzându-şi copiii şi, la rândul lor, nepoţii, crescând, făurindu-şi o viaţă bună în ţara lor!

Moartea nu poate fi nicicând acceptată, îndreptăţită cu resemnare, mai ales când vine timpuriu şi curmă o viaţă înainte de vreme. Te desparţi de tatăl tău doar o dată şi lovitura e cumplită. Noi, copiii şi nepoţii lui, Aviva şi Michal continuăm drumul lui, în spiritul celor învăţate de la el.

Fie-i amintirea binecuvântată!

Părinţii lui Samy, Lupu şi Roza cu cei doi băieţi, Shmuel (Samy) şi Chaim (Carol). 1 iunie 1949

Moartea unui actor

de DANIELA GODRIC-BARON

Samy Godric

Reflectoarele s-au stins şi cortina a coborât devinitiv. În noaptea de 3 septembrie a acestui an, ultimul an al mileniului, la ora 1:45, Sami Godric a părăsit scena vieţii. Era ora la care actorii, obosiţi de dăruire sufletească, se întorc acasă, în sânul familiei. Acest "final", ultimul "final" nu a fost însoţit, ca de obicei, de aplauze furtunoase, ci de lacrimile noastre tăcute.

Tata s-a născut în 1935, la Dorohoi. Era primul din cei patru copii ai Rozei şi ai lui Lupu Godric. După cum se ştie, sălbăticia nazistă s-a abătut fără milă asupra acestui orăşel, unde caracterul evreiesc fusese atât de pronunţat. Prigoana nu a ocolit nici familia noastră. Vorbesc desigur de evenimente pe care nu le-am trăit, eu fiind născută în 1961.

Odioasele trenuri ale furiei rasiste au golit Dorohoiul de suflet, de cultură, de credinţă, de orice urmă de umanitate. Iadul se numea Transnistria. Aceleaşi trenuri, cu vagoanele lor de vite, i-au adus înapoi pe supravieţuitori. Familia tatălui meu a pierdut doi, din cei patru copii.

Aflat în nordul Moldovei, departe de capitală, Dorohoiul, oraş mic, a generat totuşi numeroşi oameni de valoare, spre mândria întregii comunităţi. Printre aceştia, cred că poate fi numărat şi tatăl meu. Avea 20 de ani când a fost admis într-o clasă de actorie, recrutată de Teatrul Evreiesc de Stat. Studenţia şi apoi, numeroşi ani de carieră artistică
şi i-a petrecut la Bucureşti.

Ceea ce Sami Godric a adus cu el din "*şteitl*" - orăşelul evreiesc, în acest grup de tineri talentaţi, adunaţi din toată România, în cosmopolitul Bucureşti, a fost, pe lângă dragostea sa de teatru, limba - un idiş autentic, savuros "*mame luşn*" de târguşor molodovenesc.

Vreo 30 de ani a servit scena T.E.S.-ului interpretând nenumărate roluri, fără să-l uite însă niciodată pe acela, poate şi mai important, în care l-a distribuit viaţa: rolul de tată de familie, devotat şi iubitor. Ne-a crescut şi educat, pe fratele meu Marcel şi pe mine, în pofida condiţiilor precare din România, într-o atmosferă caldă şi prielnică dezvoltării noastre, de cultură universală şi naţională.

Imigrarea în Israel a însemnat pentru tata împlinirea unui vis vechi. Era conştient de greutăţile care îl vor întâmpina ca om şi ca artist, dar dragostea de ţară şi înţelepciunea lui înnăscută, l-au făcut să ia totul mai uşor, să se adapteze. A avut şi aici, numeroase realizări, invitat să apară pe scenele

Casa părintească - Scurtă mărturie

de ŞUFARU IANCU

Am mai avut ocazia să povestesc că între noiembrie 1941 şi decembrie 1943, am fost deportaţi în Transnistria - mama cu trei copii, sora mea, fratele meu mai mic şi eu. În această perioadă de 25 de luni am trăit în condiţii inumane, din nefericire, prea bine cunoscute nemijlocit, de mulţi dintre noi. Foamea, epidemiile de tifos, bolile de plămâni, gerurile cumplite, uneori -35 de grade, lipsa de instalaţii sanitare şi de medicamente au contribuit la moartea a peste 60% din populaţia expulzată cu forţa. În timpul deportării noastre peste Nistru, tata - Şufaru Aizic - era mobilizat în detaşamentele de muncă obligatorie. Fusese luat încă din vara anului 1941, la Brăila şi transferat apoi în alte localităţi din regat.

Vreau să mă refer aici la casa părintească, aflată pe str. Costică Stroici, nr. 73, care a avut o soartă oarecum deosebită de cea a altor case evreieşti.

După cum se ştie, toate casele familiilor deportate au fost întâi jefuite de bunurile rămase în ele şi apoi "romanizate", adică preluate de autorităţi. Nici casa noastră nu a scăpat de jaf (la care au participat şi unii din "bunii" noştri vecini, după cum am aflat ulterior), dar a scăpat de "romanizare". E adevărat că a fost golită de tot ce era în ea, la fel ca şi magaziile cu cereale, pivniţa cu lemnele pregătite pentru iarnă, etc., dar tata, plătind şperţuri grase, a reuşit să o salveze... oarecum. Locuinţa noastră a devenit "un cămin" pentru evreii care veneau în permisie din detaşamentele de muncă forţată.

S-au putut odihni acolo, concetăţeni din Dorohoi, Săveni, Darabani, prieteni şi cunoscuţi de ai tatei, sau de ai unchilor mei, întorşi penru scurte perioade din lagăre, de la săpatul tranşeelor sau de la carierele de piatră.

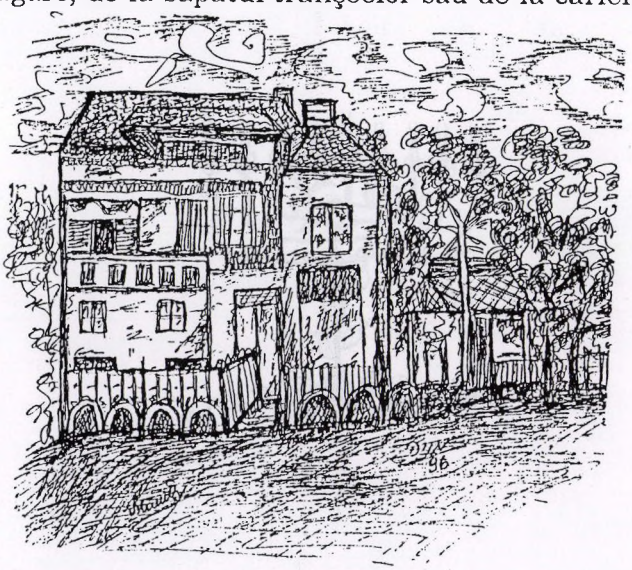

din Bucureşti, dacă a fost la teatru, la circ, la expoziţii etc. Mai întâi, trebuia să spună dacă l-a văzut pe Hoţu – bineînţeles, nici nu se putea altfel – şi cum arată şi ce mai face şi dacă îşi mai aminteşte de noi, de petrecerile noastre, de plimbările noastre pe alei.(...)

Într-o bună zi, activistul sionist de la Bucureşti, Hoţu Feredaru s-a întors la Dorohoi, cu un film mut despre Ţara Sfântă, pe care l-a prezentat în grădina cinematografului Segal. Frumuseţile naturii, peisaje necunoscute nouă, realizările pionierilor sionişti se desfăşurau înaintea ochilor noştri, iar vocea înflăcărată care dădea explicaţii, care promitea că ceea ce nu se vede, pentru că nu există încă, va fi cu siguranţă în viitor, vocea era fireşte a prietenului nostru. Deşi vizionam un film de propagandă, care ar fi putut duce la discuţii vii, nimeni nu s-a gândit măcar să-l contrazică pe Hoţu şi seara s-a încheiat cu aplauze furtunoase... şi cu multe gânduri de plecare.(...)

E lucru ştiut din străbuni, că omul e invidios din fire şi că evreul nu face, din păcate, excepţie de la regulă. Când se întâmplă ca vreunul dintre noi să reuşească în viaţă, apar fără întârziere, o droaie de "binevoitori" care îl sapă la rădăcina succesului şi îi grăbesc prăbuşirea. Pot afirma însă cu certitudine, fapt cu totul şi cu totul deosebit, că Hoţu Feredaru n-a avut niciodată duşmani. Ba dimpotrivă, calităţile lui omeneşti, firea lui blândă şi generoasă i-au înmulţit prietenii şi admiratorii. Superlativele nu sunt de prisos: UN OM DE OMENIE, un prieten sincer şi devotat, un om cinstit şi de nădejde.

Urarea noastră tradiţională este: Până la 120 de ani, Hoţule, şi chiar dincolo de ei!

Te îmbrăţişează cu drag,

Adolf şi Rahel Abramovici

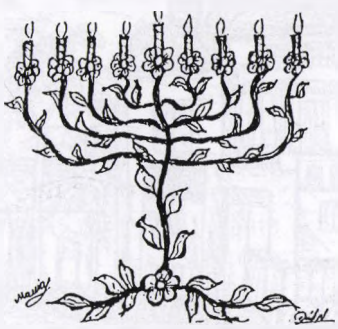

Iehezkel (Hoţu) Feredaru
Un patriarh al obştei dorohoiene
(Spicuiri dintr-un discurs nepronunţat)

Kfar Saba – 18 martie, 1999

Dragă Hoţule,

Regret din suflet că la sărbătorirea ta oficială, organizată de un comitet în fruntea căruia se afla, ca de obicei, inimosul nostru preşedinte, Shlomo David, împrejurările, lipsa de timp nu mi-au permis să iau cuvântul.

Mai jos îmi exprim în scris, numai o mică parte din gândurile pe care le-aş fi început astfel:

Dragi prieteni, cunoscuţi şi necunoscuţi, mă numesc Adolf Abramovici, sunt economist – am lucrat 40 de ani ca inspectorîn cadrul Ministerului de Finanţe – şi împreună cu soţia mea Rahel, am venit, ca alături de Dvs., să sărbătorim cu familia, aniversarea patriarhală, la vârsta de 85 de ani, a unuia din iubiţii fii ai Dorohoiului, Feredaru Iehezkel zis Hoţu.

Sărbătoritul s-a alăturat din adolescenţă mişcării sioniste pe care nu a părăsit-o niciodată. Plecarea lui la Bucuresti a lăsat un gol substanţial în rândul tinerilor din oraş. O fire prietenoasă, blândă şi deschisă ca a lui Hoţu, nu era uşor de găsit. Prietenia cu Hoţu a fost, la vremea respectivă, o garanţie pentru mulţi părinţi, că fiii lor păşeau pe calea cea bună, că nu se vor abate pe drumuri greşite. Vreme îndelungată, când vreunul dintre noi se deplasa în capitală, primele întrebări la care avea de răspuns, la întoarcere, nu erau legate de viaţa

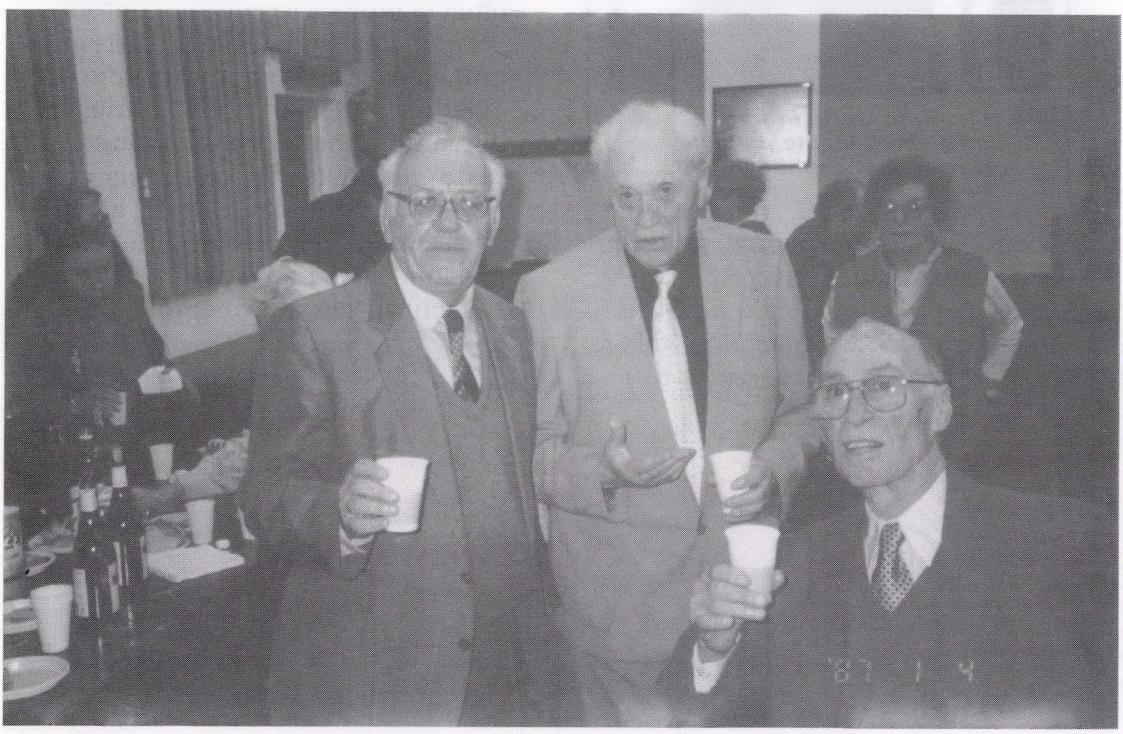

La sărbătorirea lui Iehezkel (Hoţu) Feredaru

zeu...".

– *Ce simte un ambasador al muzicii evreieşti în ţară şi în lume?*

– Să ţii în mână 40 de corişti şi orchestra e o muncă destul de grea. Dar în momentele acelea revăd casa în care m-am născut, chipurile părinţilor, citesc bucurie în privirile spectatorilor...

Soţii Gott, în faţa unei emoţionante pelicule, revăzându-şi copiii cântând...

– *Lui Izu Gott i se spune "vrăjitorul" Gott, pentru felul în care reuşeşte să-i înveţe pe tineri un cântec nou în câteva ore. Câte generaţii v-au trecut prin mână şi ce se întâmplă cu fiecare din ele?*

– Tinerii vin la cor fiindcă iubesc muzica. Ne înţelegem pentru că, sufleteşte, am rămas tânăr. Sub bagheta mea s-au perindat câteva generaţii; copii care au crescut, s-au căsătorit, au la rându-le copii care vin la cor. Alţii au făcut *Alia*. Mă întâlnesc cu mulţi în Israel. "Bravo tinerilor din România", au fost felicitaţi la *Ulpan*, când au ştiut ce-i *Roş Haşana, Iom Kipur, Pesah...* "Se cunoaşte că aveţi educaţie evreiască".

– *Care este drumul de la lectura unei partituri la concert?*

– Selecţie, armonizare, orchestraţie, mii şi mii de ore de repetiţii, sudoare.

– *În ce constă cheia succesului?*

– Să nu te dai bătut.

"Hakol patuach", Toate căile sunt deschise" celui plin de credinţă, modest şi orgolios, cu rădăcini care pornesc de la Goldfaden şi eflorescenţe care urcă până la muzica israeliană contemporană. Pentru Izu Gott, existenţa umană e plină de naturaleţe şi evlavie, lacrimi de duioşie, dârzenie, umor. Drept răspuns la toate neliniştile şi scepticismele încercate de mulţi filozofi, artişti ai secolului, el începe ziua cu o melodie care-i aparţine, pe textul rugăciunii de dimineaţă: *"Mode ani lefanecha..."*

"Realitatea evreiască" – III/1999

Se poate supravieţui, dar... nu se poate trăi fără muzică

Permanenţa Gott

de IULIA DELEANU

Izu Gott nu-şi doreşte niciodată imposibilul, ci numai miraculosul, despre care ştie, din proprie experienţă, că există, că-i este accesibil. Un acordeon invizibil îl însoţeşte, îl apără chiar şi atunci când se află în mulţime, departe de lumini, de aplauze, de blitz-urile aparatelor de fotografiat. De câte ori nu m-am întrebat câţi oameni se află în acest "personaj", fără de care nu pot fi concepute un Purim, un Pesah, o Hanukiadă? Când i-am formulat întrebarea a rămas descumpănit. A crezut, întâi, că trebuie să se refere la cei ce-i stau la temelie: părinţi, fraţi, surori, fiindcă "sunetul muzicii" şi copilăria lui Izu Gott se întrepătrund. Şi la Dorohoi, nu numai în "pădurile vieneze", părinţi şi copii se bucurau să cânte împreună ore întregi. În loc de "Edelweiss", se cânta "Ofn pripicik...", "A idişe mame", "Ba mir bist di şein...". Fraţii mai mari cântau la vioară, la acordeon. "Eu am furat de la ei", mărturiseşte. Copilăria i-a fost sfarâmată de neomenia veacului. Abia atunci a înţeles ce terapie reală este muzica în toate încercările vieţii. Era în clasa întâi primară când a fost deportat, cu toată familia, în Transnistria, la Şargorod. Ţine minte vagoanele de marfă în care a fost încarcerat un ştetl întreg, noaptea în care a ajuns la Ataki, au dormit pe podelele unei sinagogi părăsite, cu morţi alături, trecerea Nistrului, "cazarea" la Moghilev, în aceleaşi condiţii, tifosul exantematic... "Şi totuşi, muzica nu ne-a părăsit, nici pe mine, nici pe ai mei". Ne-a părăsit oare vreodată la câte maluri, de la "Vavilon" la "Nistru", "şezut-am şi am plâns"? În forul lui intim, iubitorul de folclor românesc, din spiţa lui Gaster şi Brauner, coexistă cu levitul pentru care Dumnezeirea înseamnă sunet de chimval şi de alăută. Aşa simţea el pe podiumul de concert. Nu şi cei de pe scena vieţii. "Ori "Doina Moldovei", ori comunitatea, alege!", i s-a pus în vedere - era 1979 - în "spatele uşilor închise". "Comunitatea", a venit răspunsul. Cât se înşelau toţi! Izu Gott n-a încetat vreodată să poarte cămaşă, iţari şi opinci ca şi *yarmulka* şi vesta de *kleizmer*. Doina, hora, sârba se regăsesc în ambele melosuri populare. Izu Gott îmi desfăşoară o hartă estetică care pleacă de la lecţiile de compoziţie ale profesorului Achim Stoia şi de contrabas ale profesorului Buiuc în Conservatorul din Iaşi, poposeşte la teatrul idiş şi ajunge la muzica israeliană modernă. Ceea ce i se revelă, însă, e mult mai simplu, mai complex, mai misterios: "Cred că în tot ceea ce fac este un har de la Dumne-

stomacul nu mai primea hrană, abia mai respiram. Prin mari eforturi depuse de toţi deportaţii din gheto de-a lungul a luni de zile, am fost readus la viaţă.

Spre sfârsitul anului 1943, odată cu apropierea frontului, am fost goniţi la Şargorod, iar în Decembrie 1943 am fost repatriaţi în Dorohoi.

După repatriere, am fost adoptat, în continuare, de familia unchiului, care m-a readus la viaţă. Deşi situaţia materială a familiei Hoişie era destul de precară, unchiul fiind de meserie cizmar, iar mătuşa casnică, deşi mai aveau patru copii, eu am fost considerat al cincilea, fără să simt vreodată o deosebire, ba din contra, am fost favorizat.

Toată viaţa voi purta mereu o nemăsurată recunoştiinţă acestor suflete nobile.

Deoarece în Transnistria, trupurile neînsufleţite ale părinţilor, a celor patru surori şi a fratelui meu au fost aruncate undeva în gropi comune, după repatriere, atunci când mătuşa mea, pe nume Hoişie Ruhla, a decedat, am ataşat la piatra funerară a mormântului ei, şi o placă comemorativă cu numele tuturor membrilor familiei mele decedate în deportare. Pe placa comemorativă este înscris: "*În memoria părinţilor* ***CROITORU ITA şi DUDEL****, şi a fraţilor mei* ***FEIGHERISE, PERL, TESL, ZISL, HAIMOŞIE****, din Dorohoi - exterminaţi în Transnistria al Kiduş Haşem. Fiul şi fratele vostru, va păstra veşnic vie amintirea voastră.*"

Unicul supravieţuitor al familiei...

de CROITORU ŞMIL-ZAMVEL

Mă numesc Croitoru Şmil-Zamvel, originar din Dorohoi, şi sunt singurul supravieţuitor dintr-o familie de 8 (opt) persoane, ca urmare a cruntei deportări. În Noiembrie 1941, eu, împreună cu întreaga familie am fost deportat în Transnistria. Din Dorohoi, am fost goniţi ca nişte vite în vagoane şi pe jos peste Nistru în ghetourile-lagăr din Moghilev şi Şargorod pentru perioade relativ scurte, după care am fost goniţi spre ghetoul din Voroşilovka.

Acest gheto-lagăr, a fost de fapt un loc de exterminare în masă prin inaniţie, bătăi, boli, frig etc. În imaginea mea de copil de atunci, a rămas întipărită o hală mare, neîncălzită, cu geamuri sparte, şi în genere fără nici un fel de condiţii de trai.

In loc de paturi, erau aruncate de-a lungul pereţilor paie, iar oamenii zăceau înşiraţi unul lângă altul.

Din cauza lipsei desăvârşite de condiţii de igienă, au început curând să apară tot felul de boli, care, găsind oamenii slăbiţi, bătuţi şi flămânzi, au dus la înregistarea zilnică de morţi. Din aceste cauze, a vieţii inumane la care eram supuşi, s-au prăpădit rând pe rând, sub ochii mei, în decurs de circa un an şi jumătate, mama, tata, cele 4 (patru) surori şi fratele meu. Se pare că, eu fiind cel mai mic dintre copii, am supravieţuit datorită faptului că picul de mâncare de care dispuneam, îmi era destinat cu precădere, mie. Dar, şi aşa ajunsesem un fel de cadavru viu.

Eram într-un asemenea hal, încât oameni mai întreprinzători, se foloseau de înfăţişarea mea pentru a mă lua cu ei pe stradă, la cerşit, trezind mila trecătorilor, primeau câte ceva, ceva ce nu-mi era destinat mie, căci oricum eram pe moarte.

Pe la sfârşitul anului 1942, un tânăr din gheto, a reuşit să ajungă până la Kazaciovka. Aici, pe pământurile unui colhoz-fermă, munceau din greu evrei deportaţi. Printre ei se afla şi familia fratelui tatălui meu, pe nume Hoişie Iancu. Aflând de la acest tânăr, că din toată familia Croitoru n-am rămas decât eu, s-au dus cu toţii la administratotul fermei, pe nume Dornescu. Acesta lucra pentru nemţi dar era destul de omenos cu evreii.

Profitând de faptul că un om de acolo ducea produse cu căruţa pentru aprovizionarea nemţilor din lagărul din Voroşilovka, i-a permis să mă caute şi să mă aducă la ferma lui Dornescu. Prima dată s-a întors fără mine, spunând că sunt pe moarte. Cu toţii au insistat să mă aducă, viu sau mort, pentru ca în ultimă instanţă, să pot fi îngropat omeneşte. La următorul drum, acel om (care după război a imigrat în Israel şi s-a stins acum câţiva ani, aici), m-a ascuns la el în căruţă şi astfel a putut scăpa de controalele de pe drum şi m-a adus la ai mei, în Kazaciovka.

Eu nu mă mai puteam ţine pe picioare,

piedicile pe care li le mai pune viaţa. Această acţiune o socotim benefică pentru participanţi, majoritatea rămaşi singuri pe lume, care mai au nevoie de câte o rază de lumină în sufletul lor, şi pe care le-o oferim noi în cadrul acestor întâlniri.

Cu prezentarea preocupărilor şi realizărilor familiei noastre nu vrem să epatăm pe nimeni, dar am răspuns invitaţiei d-lui David Shlomo, care a avut bunăvoinţa să ne solicite aceste date, pentru a ne ocupa "în ceasul al 12-lea" măcar, locul în cadrul monumentalei opere despre iudaismul din oraşul şi judeţul Dorohoi.

Meir Horodniceanu z.l.

Ing. Mirel Horody (Horodniceanu) din Haifa, aminteşte memoria bunicului său* Meir Horodniceanu z.l. *care a fost salariat al moşierului M. Fisher din satul Ibăneşti (jud. Dorohoi) fiind casierul administraţiei.

În 1918, o bandă de tâlhari au trecut Prutul, din Basarabia în Moldova şi, s-au năpustit pe moşia din Ibăneşti jefuind-o. Ei l-au ucis pe casierul moşierului, Meir Horodniceanu care este înmormântat în cimitirul evreiesc din Dorohoi.

Victima, Meir Horodniceanu a avut doi fii, Samy şi Marcu Horodniceanu. Liza, soţia lui Meir, a fost şi ea maltratată de jefuitori, legată, bătută. Cu mare greutate a reuşit să se dezlege şi să fugă. Aşa a scăpat de moarte. După crima de la moşie, ea a plecat la Paşcani.

Ing. Mirel Horody din Haifa poartă în inimă această întâmplare tragică a familiei sale.

Dr. Silvia Hoisie

Neurologie, iar mai apoi la Clinica de Boli Infectocontagioase), am fost repartizat ca medic la Spitalul Militar din Iaşi, unde am lucrat iniţial la secţia de Boli interne, şi, din 1951, ca şef al secţiei de Boli contagioase, unde mi-am desfăşurat activitatea profesională timp de 37 de ani.

În 15 decembrie 1951 s-a născut fiul nostru Andrei, care ne-a adus bucurie şi lumină în casă.

Andrei - astăzi Prof. Dr. Andrei Hoişie - este profesor la catedra de limba şi literatura germană a Universităţii din Iaşi, şi şef al catedrei, din 1990. A fost bursier al Fundaţiei Alexander von Humboldt la Universitatea din Konstanz, *Fellow* al Centrului Internaţional de Studii în Ştiinţele Culturii din Viena, profesor asociat al Universităţii Paris VIII-Saint Denis (Franţa), al Universităţii din Siegen (Germania) şi al Universităţii din Fribourg (Elveţia), profesor "Blaise Pascal" al Fundaţiei Ecole Normale Supérieure din Paris. A publicat studii de teorie literară, istorie literară comparată, istorie culturală şi socială, teoria comunicării. A semnat numeroase volume de specialitate, în România şi în străinătate şi a ţinut numeroase conferinţe la colocvii în universităţi şi instituţii academice din Germania, Austria, Franţa, Elveţia, Ungaria, Israel, SUA, Canada şi Japonia.

De asemenea a obţinut premiul internaţional *Johann Gottfried Herder* pe anul 1998 pentru contribuţia la conservarea şi lărgirea patrimoniului cultural european.

Acesta este fiul nostru, Andrei!

(...) În 1962, atât părinţii mei cât şi fratele meu, care se căsătorise între timp şi avea deja si o fetiţă, au plecat în Israel. Fratele a lucrat ca asistent medical la Petah Tikva, iar părinţii au locuit la Migdal Haemek. Legăturile între noi s-au menţinut tot timpul, fie prin vizite reciproce, iar prin scrisori şi telefoane ne-am ţinut tot timpul aproape.

(...) Eu am avut în munca mea realizări atât pe plan teoretic, prin lucrările ştiinţifice pe care le-am prezentat la congrese, la simpozioane, sau care au fost publicate în reviste de specialitate din ţară şi din străinătate, iar pe plan practic am avut reuşite bine apreciate în activitatea de tratament şi de îngrijire a bolnavilor, în spital, precum şi pe teren, pe linie epidemiologică, atunci când a fost cazul. După pensionare, am preluat conducerea cabinetului medical al Comunităţii Evreilor din Iaşi.

În ultimul timp, particip la acţiunea cu caracter socio-cultural în cadrul Comunităţilor Evreilor Iaşi, organizând aşa-numitele "Întâlniri de casă caldă". Obiectul acestei acţiuni: pe cartiere, în apartamentul unui asistat, cu acordul acestuia, se organizează întâlniri cu evreii deplasabili din zonă, o dată sau de două ori pe lună. Astfel se realizează o mai bună cunoaştere între aceste persoane ce-şi mai spun între ele necazurile sau bucuriile, îşi mai aduc aminte de tinereţe, îşi mai povestesc întâmplări din viaţă lor. Cu această ocazie, se ascultă şi muzică, mai ales evreiască, se citesc poezii traduse din limba ebraică sau idiş, precum şi din lirica română, se mai spun epigrame şi bancuri hazlii, se ascultă cu mare plăcere poeziile pline de vervă şi umor ale lui Pribeagu, etc. Şi aşa, cei 10-15 participanţi la asemenea întâlniri pleacă cu frunţile descreţite, cu zâmbetul pe buze, mai depărtaţi de grijile zilnice, de suferinţă poate, şi capătă forţa morală să treacă peste

Crâmpeie din viaţa noastră

de Dr. BENO HOISIE

Dr. Andrei Hoişie

M-am născut în anul 1921, în satul Zvoriştea, aparţinând în trecut judeţului Dorohoi.

Părinţii mei au dus o viaţă grea. Locuiau într-o casă de ţară, cu lut pe jos, compusă dintr-un hol şi o cameră. În hol era instalată micuţa prăvălie pe care o înjghebaseră după căsătorie, ca mijloc de existenţă. Dar, cu elanul tinereţii, ei s-au zbătut, au muncit şi mi-au asigurat o copilărie plăcută, îngrijindu-se de sănătatea şi educaţia mea. Fratele meu Leon (Arie), a venit pe lume în 1928.

Şcoala primară am urmat-o în satul de baştină; iar liceul la Dorohoi, primele clase la liceul "Gheorghe Ghica", iar ultima la Liceul evreiesc din aceeaşi localitate.

În 1941 ne-am mutat la Botoşani, fiindcă legea nu ne mai permitea să locuim la ţară. Au urmat ani grei de munca obligatorie sub pază militară, în diverse detaşamente, la construcţii la Botoşani şi Brăila, apoi la o carieră de piatră la Volcineţ-Soroca, la şoseaua Floreşti-Bălţi, etc.

În septembrie 1944 am revenit la Botoşani, unde am dat bacalaureatul iar, în 1945 eram deja student la Facultatea de Medicină din Iaşi.

Pe data de 9 noiembrie 1949, ofiţerul stării civile de la Primăria din Iaşi a consfinţit căsătoria mea cu Silvia Korber, originară din Câmpulung Moldovenesc. Acolo şi-a petrecut copilăria şi adolescenţa, iar în 1940, după primele două clase de liceu, a fost nevoită să întrerupă şcoala din cauza legislaţiei antievreieşti.

În 1941 a fost deportată cu întreaga familie în Transnistria, în localitatea Djurin, unde s-au aflat, până la eliberarea lor de către sovietici, în primăvara lui 1944. Revine în ţară, termină liceul şi îşi ia bacalaureatul iar, în anul 1947 este admisă la Facultatea de Medicină din Iaşi, pe care o absolvă în 1952.

A fost iniţial încadrată la Institutul de Igienă din Iaşi, fiind mai apoi mutată la Institutul "Dr. I. Cantacuzino", Filiala Iaşi, unde lucrează şi în prezent.

Ca medic microbiolog a realizat lucruri demne de luat în seamă. Pe baza cercetărilor făcute în cadrul colectivului unde lucrează, a contribuit la realizarea câtorva produse foarte utile în terapeutica imunologică: polidin, aerodin, bronhodin, orostim, situându-se în câteva brevete de invenţii pe primul loc în cadrul colectivelor respective.

Dr. Beno Hoisie

Cât despre mine, după ce am absolvit facultatea, (în cadrul căreia fusesem numit intern la Spitalul de neuropsihiatrie, la

şi susţinută de către F.C.E.Bucureşti, ce a avut loc în data de 1 iulie 1998. la cimitirul evreiesc din oraşul Dorohoi, comemorare ce a marcat 58 de ani de la primul pogrom din România de la 1 iulie 1940, în care şi-au pierdut viaţa 70 de suflete nevinovate.

Ţinând cont de numitorul nostru comun, pornesc cu încredere în colaborarea noastră şi în ajutorul reciproc în viitor.

Cu sincere sentimente de dragoste pentru d-ta şi întregul colectiv, vă doresc multă sănătate şi realizarea tuturor dorinţelor.

3. Enoriaşi în faţa monumentului central, placă ce evocă martiri din Transnistria deportaţi din Dorohoi, Darabani, Mihăileni, Săveni, Rădăuţi-Prut şi Herţa.

4. Aspect de la comemorarea a 58 de ani de la pogromul din Dorohoi. Enoriaşi, în faţa plăcii memoriale ce evocă pe ostaşul martir T.R.Aroneanu Emil, căzut la datorie şi înhumat în ziua pogromului din 1 iulie 1940.

Feder Lupu s-a stins

Feder Lupu a fost timp de peste 10 ani Preşedintele micii Comunităţi a evreilor din Dorohoi. El a decedat subit, în ajun de Yom Kipur 1998. Îi eternizăm memoria sa de bun evreu care a făcut multe pentru obştea sa. Odihnească-se în pace!

Redăm aici câteva fragmente dintr-o scrisoare primită de la D. Feder, în iulie, 1998.

Feder Lupu, preşedintele C.E. - Dorohoi, vorbind la comemorarea a 58 de ani de la progromul din 1 iulie 1940, la cimitirul evreiesc din Dorohoi.

"...Excluzând funcţia de Preşedinte al acestei mici obşti, fără să mă evidenţiez, caut să menţin trecutul pentru nostalgia celor ce s-au născut, trăit, şi pe care îi leagă dorul de aceste meleaguri.

Am spus că nu este uşor, şi trebuie să amintesc că această Comunitate, prin mine şi enoriaşii săi, menţine flacăra iudaismului prin cele două sinagogi dintre care una funcţionează zilnic, precum şi supravegherea, întreţinerea şi securitatea celor şase cimitire din fostul judeţ al nostru, atât pentru cei din ţară cât şi pentru turiştii ce vin să aprindă o lumânare la mormântul celor dragi.

Totodată, trebuie să amintesc că obştea oraşului Dorohoi, chiar şi eu personal, ţinând cont de aportul nostru, ne-am aşteptat, şi cred că nu ar fi fost greşit măcar odată în aceşti ani să fi fost adresată o chemare a unui reprezentant al obştii noastre care să participe la comemorările ce le organizăţi şi dvs., (ţinând cont că posibilităţile noastre materiale sunt minore şi nu exclud chiar o donaţie anuală din partea membrilor israelieni din fostul judeţ Dorohoi, pentru întreţinerea cimitirului, a Sinagogii, căci şi pretenţiile acestea sunt majore faţă de posibilităţile noastre.)

Scuzându-mă pentru eventualele afirmaţii făcute în rândurile mele de mai sus, vă trimit alăturat patru aspecte foto de la comemorarea organizată

O nuntă de aur ca-n poveşti

În seara zilei de 1 martie 1999 a avut loc un eveniment deosebit pentru toţi dorohoienii din Israel şi în special pentru tânăra pereche Anuţa şi Lupu Sacagiu (Anat şi Zeev Shagi) din Kiriat Moţkin.

Dintr-o invitaţie, deosebit de elegantă, am aflat că cei doi îşi sărbătoresc NUNTA DE AUR. fericitul eveniment a avut loc în sala "Galey Gil" din localitate.

Anuţa şi Lupu Sacagiu (Saghi) împreună cu doi musafiri dragi: Shlomo David şi soţia sa.

Săveni: H. Butnaru, preşedinte. A. Landau – rabin. Are o baie publică. Localizat cam la 25 km. sud de Dorohoi.

*

Într-un tabel cu evrei care şi-au obţinut diploma de studii în străinătate şi care au profesat în România, figurau şi numele:
Ludvig Hart, născut în România, a profesat la Mihăileni, judeţul Dorohoi, ca **obstetrician şi chirurg**.
Moritz Gutman, a funcţionat la Mihăileni ca **Chirurg şef.**

(din aceeaşi publicaţie)

Despre dorohoianul Mişu Zoller şi George Enescu

Două publicaţii din care citâm câte un fragment care îl menţionează pe eminentul muzicolog Mişu Zoller, fiu al Dorohoiului:

"***Qvo vadis mvsica?*** *În căutarea lui Mozart (1791–1991)*" de OVIDIU VARGA, apărută în Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, în 1991:

..."*Este de presupus că şi inginerul Mişu Zoller din Dorohoi care l-a învăţat primele noţiuni muzicale pe Enescu, pe când acesta avea doar cinci ani, cunoştea metoda de vioară a lui Mozart, deoarece îşi făcuse studiile în Germania*".

...şi "Vioara şi maeştrii săi, de la origini până azi",

de ION SÂRBU, apărută la Galaţi în editura Porto-Franco, în 1994:

..."*Observând talentul copilului de cinci ani, tatăl său l-a dus la Iaşi şi l-a prezentat lui Eduard Caudella, unul dintre pionierii şcolii româneşti de vioară. Surprins de ceea ce făcea copilul cu vioriţa lui, profesorul a sugerat să treacă la învăţarea notelor muzicale, în vederea unei exprimări conştiente. Cu ajutorul inginerului Mişu Zoller, Enescu a învăţat notaţia muzicală, dar curând a progresat rapid mai mult singur, cu ajutorul Metodei de Beriot...*"

Textul ne-a fost pus la dispoziţie de către
Dr. Nelu Carmely – Haifa

Rapaport (nu ştiu cum suntem înrudiţi, dar şi aceştia fac parte din familie) sunt în Canada. Vă pot furniza adresele câtorva din aceştia dacă vreţi. În caz că doriţi, vă pot da şi alte detalii în legatură cu familia mea şi m-aş bucura să primesc ştiri în legătură cu familia Dvs., însoţite de adrese. În acest fel ne putem găsi şi lua legătura unii cu alţii."

Ceea ce a urmat a fost un "album" de fotografii ale superbei mele familii: Ziv, Shlomo şi Monica zâmbindu-mi de pe ecranul ordinatorului...

Au mai trecut câteva zile şi am primit încă o scrisoare. De data aceasta de la alt văr, Silviu, fiul lui Eugeniu. Silviu scria că bunicul său, Solomon, şi soţia acestuia, Shendla, împreună cu copilul Eugeniu au fost deportaţi într-un lagăr de concentrare din Ucraina (Transnistria - n.r.), în 1941-1943. Eugeniu avea pe atunci 7 sau 8 ani. Numai Eugeniu şi tatal său s-au întors la Dorohoi. În 1975 au emigrat în Israel, unde Eugeniu s-a stins din viaţă la vârsta de 63 de ani, în 1997 - cu o lună înainte de i-am găsit numele menţionat în monografia Dorohoi. Silviu continuă: "Îmi pare nespus de rău că tatăl meu n-a apucat să-ţi citească scrisoarea. El a fost întotdeauna mândru să poarte numele de Dines..." Iar eu mă gândeam cu regret că nici mama mea nu mai e în viaţă pentru a se bucura să ştie că în curând voi fi împreună cu copiii, nepoţii şi verii pe care i-a cunoscut şi iubit pe când trăia în România.

Pe ziua de 22 Aprilie 1998, în ajunul Zilei Comemorative a victimelor Holocaustului, am spus o rugăciune pentru cei din familia mea care a pierit şi pentru cei ce au suferit în timpul şi după Holocaust. Pe urmă mi-am notat numele şi adresele tuturor celor care mai există din familie şi am mulţumit cerului că ne-a fost dat să mai fim odată împreună.

Articol apărut în engleză în "*ROM-SIG NEWS", Vol.7 No. 1, toamna anului 1998, Cambridge, MA, USA*

Tot în publicaţia de mai sus a apărut un articol în care Dr. Marcel Bratu aduce la cunoştinţa cititorilor americani existenţa "*Anuarului evreilor din România 1937 (5698)*" (pe care l-a "descoperit" D-na Sandi Goldsmith într-o librărie în România). D-l Bratu a tradus şi a oferit spre publicare un rezumat al acestei broşuri. Noi reproducem aici numai câteva fragmente care enumeră comunităţile evreieşti din Dorohoi, în anul de mai sus:

Darabani: A. Poplingher, preşedinte. În localitate se află o baie rituală şi un azil de bătrâni. Oraşul este la aproximativ 20Km. nord de Dorohoi.

Dorohoi: Hoisie Moscovici - preşedinte. Mayer Herşcovici - secretar general. D.Schechter - rabin. Exstă aici: un spital, 3 şcoli, o baie publică şi un azil de bătrâni. (Trebuie să menţionez aici că atât spitalul cât şi azilul au fost construite înaintea anului 1930 cu ajutorul entuziast al tătălui meu, avocatul Solomon Zalman, preşedintele Comunităţii de atunci şi vice-primar al oraşului. Dorohoiul este oraşul meu de baştină.)

Herţa: (astăzi Gherta, în Ucraina), preşedinte - A.B. Rosin, rabin - M. Lauter. Există 3 şcoli. Se află la 30 km. nord de Dorohoi.

Mihăileni: Moise Steiner, preşedinte. D-na Herşcovici - secretară. Există o şcoală şi o baie rituală. Situat la 14 km. nord-vest de Dorohoi.

Rădăuţi: Avraham Lindenbaum; secretar - S. Rabinovici. Un mic *şteitl* la nord-vestul Dorohoiului. Cunoscut sub numele de Rădăuţi-Prut (a nu fi confundat cu Rădăuţi-Bucovina, un oraş mult mai mare.)

(bunicul meu), Froim, avea 2 fraţi, Itzak şi Leib – cel puţin aşa ştiam că le era numele. Deci, bunicul meu purta numele tatălui său, Froim. Străbunica mea se numea Dina. Cei trei băieţi Froim, Itzak şi Laib erau cunoscuţi în micul orăşel în care trăiau (Săveni, dacă nu mă înşel) drept "ai Dinei". De aici numele de "Dines" (în idiş 'ai Dinei' – *Dine's*, – n.t.)

Am trimis lui Steli această informaţie – sperând că acea adresă e-Mail pe care o aveam era corectă. Auzise oare cineva dintre dorohoienii din Israel de Familia Dines? Şi, din moment ce numele de Eugeniu Dines apărea într-unul din volumele de comemorare apărute, însemna că cineva îl cunoştea din moment ce era pomenit.

Steli mi-a răspuns că era deja prea târziu ca informaţia trimisă de mine să fie inclusă în Volumul IV al cărţii comemorative, dar e posibil ca să apară în Volumul V. Pe urmă mi-a explicat cum pot procura volumele III şi IV. Acea notă a rămas pe biroul meu timp de 6 săptămâni. Nu reuşeam să aflu o modalitate de a comunica cu evreii originari din Dorohoi. Aş fi vrut să iau contactul cu fiecare dintre ei. Cu siguranţă cineva cunoştea familia Dines. Numai că eu nu vedeam nici o cale de a mă face înţeleasă.

În ziua de luni, 20 aprilie 1998, am deschis ordinatorul şi am găsit un mesaj e-mail de la "**sdines**", din Israel. Stăteam şi priveam ecranul şi nu mi-a venit să cred. Am deschis mesajul. Era un e-Mail de la Ziv.

După ce epuizasem atât toate numele de "Dynes" sau "Dines" din toate cărţile de telefon din toate localităţile din Israel, cât şi toate persoanele menţionate de prieteni sau cunoştinţe, iată în că în sfârşit cineva purtând acest nume mi se adresa. Lacrimile îmi alunecau pe obraji în timp ce parcurgeam mesajul de la Ziv Dines:

"Dragă Dnă Polly Craighill,

Am aflat numele Dvs. de la Organizaţia dorohoienilor. Şi pe mine m-a pasionat întotdeauna trecutul familiei noastre şi după cum veţi vedea în continuare, am şi alcătuit un arbore genealogic din care lipsesc numai câţiva descendenţi ai fratelui bunicului dvs., Itzhak.

Numele meu este Ziv Dines, am 13.5 ani, şi locuiesc în Haifa, în Israel. Am un frate, Shlomo care are 25 de ani, e student la Tehnion, Haifa, şi e căsătorit cu Monica.

Numele tatălui meu este Itzhak Dines, iar al mamei – Sarina. Tatăl meu, Itzhak, este fiul lui Solomon Dines (bunicul meu). Bunicul, Solomon, a avut trei fii: Jeniu, Fredi şi Itzhak. Solomon (bunicul) era fiul lui Itzhak (străbunicul meu). Străbunicul Itzhak este fratele bunicului dvs. Itzhak s-a căsătorit cu Frida, şi a avut 9 copii care au supravieţuit celui de-al doilea război mondial. Aceştia sunt: Sheindla din Dorohoi, Froim din Botoşani, Sura din Herţa, Anna din Viznitz, Ethel din Darabani, Zalman din Iaşi, Solomon (bunicul meu) din Dorohoi, Mothel din Dorohoi, şi un alt fiu al cărui nume nu-l cunosc.

Sheindla a avut 4 copii (Liza, Leizer, Solomon, Haim); Froim a avut 2 copii (Itzhak, Malani); Sura, sau Saly – 2 copii (Coca, Henrieta); Anna – 3 copii (Ithak, Yosel, Fritz); Ethel – 2 copii (Bubi şi Dina); Zalman a avut un copil (Itzhak); Solomon – 3 copii (Itzhak – tatăl meu, Fredi, Jeniu); Mothel a avut un fiu (Hermănică).

Coca este astăzi în România, Henrieta în Brazilia, Dina şi familia

Corespondenţa dintre POLLY CRAIGHILL din U.S.A., descendenta unei familii din Dorohoi şi tânărul ZIV DINES

Intr-o după-amiază de duminică a lunii Decembrie 1997, mă aflam la biblioteca publică evreiască *Isaac Frank*, din Rockville. O prietenă, cunoscându-mi interesul special purtat României, m-a întrebat dacă cercetasem indexurile volumelor de comemorare dedicate memoriei evreilor din Dorohoi. Şi mă conduse la un cabinet aflat în partea din spate a bibliotecii, de unde extrase două numere vechi ale *ROM-SIG NEWS* (Publicaţie editată în SUA, dedicată genealogiei evreilor români - n.t.) Cele două buletine conţineau un index în limba engleză la Volumul II al cărţilor de comemorare a evreilor Dorohoieni, publicate de către evreii originari din Dorohoi, stabiliţi în Israel.

Nu mică mi-a fost mirarea când studiind acest index am dat cu ochii de două nume aparţinând familiei mele: "Maimon" şi "Dines", însoţite de numărul paginii unde apăreau articolele menţionând aceste nume. Timp de luni de zile cercetasem nenumărate liste de nume de familie dar nici unul din aceste nume nu figura.

Entuziasmul meu a început să pălească când mi-am amintit că atât volumele I şi II ale cărţilor comemorative ale Dorohoiului erau deja epuizate.

După câteva încercări nereuşite, am făcut în sfârşit rost de copii ale paginilor care menţionau "Dines" şi "Maimon". Pe urmă, mi-a mai luat câteva luni ca să obţin o traducere a acestor pagini, dar nici aceea nu era o traducere propriu-zisă ci mai mult o dare de seamă aproximativă a ceea ce era scris acolo.

Unul dintre articole se referea la anii de şcoală. Menţiona un anume "Eugeniu Dines" în "Clasa a XI-B" în 1953. A fost prima mea dovadă concretă că cineva din familia Dines a supravieţuit Holocaustului şi trăia în judeţul Dorohoi în perioada de după război. Mi s-a spus că dacă Eugeniu era în clasa a XI-a însemna că în 1953 el trebuia să fi avut cam 17 ani.

Organizaţia Evreilor din Dorohoi îmi era cunoscută. De fapt, încercasem să iau legătura cu ei cam cu vreo 10 luni în urmă, după ce găsisem adresa lor în Internet. Apoi, într-o vineri după-amiază, în septembrie 1997, telefonul sună în biroul meu: era o convorbire din Israel. Steli Loznen (Stelian Lozneanu - n.t.), secretarul Organizaţiei mă suna să-şi ceară scuze pentru faptul că nu mi s-a răspuns mai devreme. Se pare că eu mă adresasem cuiva care nu vorbea engleza şi deci a luat puţin timp să se rezolve această problemă. I-am spus că încercam să alcătuiesc un arbore genealogic al familiei şi că în momentul când va fi gata, i-l voi trimite. Speram ca cineva în această Organizaţie să ştie câte ceva despre familia mea. Steli mi-a dat o adresă E-mail pe care am notat-o.

Îmi propusesem să desăvârşesc acest proiect spre sfârşitul lui decembrie. Nu ştiam mai multe decât ştiusem cu 10 luni în urmă. Insă acum ştiam cel puţin că Eugeniu Dines existase în Dorohoi în 1953 şi acest fapt trebuia menţionat.

I-am trimis lui Steli puţinele date pe care le aveam. Tatăl mamei mele

in 1975 and Eugeniu had died at age 63 in November of 1997 – one month before I found him in the index to the Yizkor books. Silviu went on to say: "I regret my father is not alive to read your letter since he was always very proud of the Dines family name." And, I thought how much I regret my mother is not alive to know that I will soon be able to be reunited with the children of the cousins she knew and loved in Romania.

On April 22, 1998, the evening before the Day of Remembrance (Yom hashoah), I said a prayer for my family that perished in the Holocaust and for my family that suffered through and after the Holocaust. Then I wrote the names and addresses of my living family in my address book and said a prayer of thanks for bringing us back together again.

(A special thanks to the Organization of Jews Born in the Dorohoi District. Their website is:http://www.accordnet.com/jewish-dorohoi". The President is Shlomo David. His address is P.O.Box 134, Kiriat Bialik 27101, Israel. The 2 indexes for Volume II of the Yizkor Books appear in Vol. 4, No. f, Summer 1996 and Vol.5, No.2, Winter 1996-1997 of the ROM-SIG NEWS. Monica Talmor (God bless her) compiled the English index of names from the 640 page memory book, second in a series, published in Israel in 1993 by survivors of the Dorohoi region. The names extracted from Volume I by Elaine Starn appear in the Autumn 1993 issue of the ROM-SIG NEWS. Also a special thanks to Marlene Zakai.

(ROM-SIG NEWS, Vol.7, No.1, Fall 1998)

Dorohoi Group know of the "Dines Family"? And, by the way, there was a Eugeniu Dines" mentioned in one of their Yizkor books. Surely, someone knew him if they wrote about him.

Steli wrote back saying my in formation was too late for Volume IV of the Yizkor books, but maybe it would get into Volume V. He then told me how I could get Volumes III and IV. That E-mail sat on top of my desk for 6 weeks. I tried to figure out how I could communicate to the Jews of the Dorohoi District how important it was to me for them to contact everyone in their Organization. Someone must know the Dines family. I just didn't know to get that point across.

On Monday, April 20, 1998, I turned on my computer and saw I had an E-mail message from "sdines" in Israel. I sat and looked at the screen for several minutes - not believing my eyes. I opened the message. It was an E-mail from Ziv.

Having chased every lead on "Dines" or "Dynes", every phone book in every city, every Dines mentioned by a friend, anyone saying that they knew someone named "Dines" - there it was in front of me. The tears rolled down my cheeks as I read the E-mail from Ziv Dines:

"Dear Mrs. Polly Craighill,

"I got your letter from the Dorohoi Organization. Finding our family history was very important for me too, and as you will see I have almost found the whole family history - but only some children of Itzhak, your grandfathers' brother.

"My name is Dines Ziv, I'm 13.5 years old, and I live in Haifa, Israel. I have one brother, Dines Shlomo, he is 25 years old, he is a student in the Technion, Haifa, and he is married to Monica.

"My father is Dines Itzhak, and my mother is Dines Sarina. My father Itzhak is Dines Solomon's son (my grandfather). My grandfather (Solomon) had 3 children: Jeniu, Fredi and Itzhak. Solomon (my grandfather) is Itzhak's son (my great grandfather). My great grandfather is Itzhak, your Grandfather's brother. Ithak married Frida, and had 9 children that survived the second WW, and they are:

"Sheindla from Dorohoi, Froim from Botoshani, Sura from Hertza, Anna from Viznitz, Ethel from Darabani, Zalman from Iaşi, Solomon (my grandfather) from Dorohoi, Mothel from Dorohoi, and another son whose name I don't know.

"Sheindla had 4 children (Liza, Leizer, Solomon, Haim), Froim had 2 children (Itzhak, Malani), Sura or Saly had 2 children (Coca and Henrietta), Anna had 3 children (Itzhak, Yosel, Fritz), Ethel had 2 children (Bubi and Dina), Zalman had one son (Itzhak), Solomon had 3 children (Itzhak - my father, Fredi, Jeniu), Mothel had one son (Hermănică).

"Coca is now in Romania, Henrietta is in Brazil, Dina and the Rappaport family (I don't exactly how but they are with our family too) are in Canada. Some of these I can tell their address if you want. If you want further information, I can write details about my family and I wish you would write me details about your family as you know it (some of their addresses...) so we could find each other and be in touch."

What followed was a barrage of photographs of Ziv, Shlomi, and Monica - my gorgeous family - smiling at me from my computer screen.

Several days later, I received a letter from another cousin, Silviu, Eugeniu's son. Silviu told me that his grandfather, Solomon, and Solomon's wife, Sendla, and their son, Eugeniu, were deported to *Lagăr* Concentration Camp in the Ukraine in 1941-1943. Eugeniu was 7 or 8 years old at the time. Only Eugeniu and his father returned to Dorohoi. They had emigrated to Israel

An E-Mail from Ziv

by POLLY CRAIGHILL - U.S.A.

One Sunday afternoon in December of 1997, I was at the Isaac Franck Jewish Public Library in Rockville. A friend, knowing of my special interest in Romania, asked if I had checked the indexes to the Dorohoi Yizkor Books. She took me to a file cabinet in the back of the Library and pulled out 2 old issues of ROM-SIG NEWS.

The 2 issue contained an English index to Volume II of the Yizkor books published by the Jews From the Dorohoi District, a group of Romanian Jews living in Israel.

I began to look through the indexes and lo and behold there were my 2 family names: "Maimon" and "Dines" and page references to articles where those names appeared. I had been searching every data base I could think for months - and couldn't find any mention of either "Dines" or "Maimon".

My elation, quickly turned to defeat when I remembered that Volumes I and II of the Dorohoi memorial books were out of print.

After several false starts, I finally got copies of the pages mentioning the "Dines" and "Maimons". It then took several months to get a translation, and then it wasn't really a translation, but a broad brush summary of the articles.

One article had references to school classes. It mentioned a "Eugeniu Dines" in "Clasa a IX-a B"in 1953. It was my first concrete proof that any Dines survived the Holocaust and was living in the Dorohoi District after the War. I knew that "Clasa XI" would make "Eugeniu" about 17 years in 1953.

I was familiar with the Organization of the Jews From the Dorohoi District. In fact I had to reach them about 10 months earlier, after I found their web site. Then one Friday afternoon in September of 1997, the phone rang in my office with a call from Israel. It was Steli Loznen, the Secretary of the Organization. He was calling to apologize for the Organization not answering me sooner. He explained that I had been writing to someone who didn't speak English and it just took time to get a response. I told Steli that I was trying to put together a family history and would send it to him. It had been my hope that someone in their Organization might know something about my family. Steli gave me an E-Mail address which I filed away.

I had given myself an arbitrary deadline of December to get my family history together. I had no more information than I had 10 months earlier. But now in December I did know the Eugeniu Dines in the Dorohoi District in 1953. He had to be related.

I sent Steli the little information I had. My mother's father (my grandfather), Froim, had 2 brothers, Itzak and Laib - we thought their names were. My great grandfather died of appendicitis while my great grandmother was pregnant with my grandfather. So, my grandfather had been named Froim after his father. My grandmother's name was Dina. The 3 boys, Froim, Itzak, and Laib became known in the little village of Romania (Săveni, we thought) as "Dina's Boys". Hence the name Dines.

I sent sparse information back to Steli - hoping that the E-mail address I had written down several months earlier was correct. Did anyone in the

tutun şi se îmbată la crâşmă, numai să-l văd pe Buiumaş al nostru la şcoală mare, în haine cu vipuşti roşii, şapcă în cap cu cozoroc de lac... Câte-s de făcut cât umblet pe lumea asta? Şi el n-a fi ca mine o proastă, o neroadă, o neisprăvită". Buiumaş se luptă zi de zi nu numai cu ostilităţile profesorilor şi cu dascălul Berl faţă de care a încălcat legea trecând la o altă învăţătură. El are de luptat şi cu sine împotriva religiozităţii pe care a moştenit-o. Eliberarea de sub "Înţelepciunea bătrânească" se face treptat, Buiumaş aspirând către lumină. El se smulge din resemnare, din inconştienţă, el meditează pe copiii unor oameni mai înstăriţi trăind şi o puternică criză sentimentală în pragul adolescenţei, acţiunea se va continua în romanele "Lumina primăverii" şi în "Trustul", romane mai puţin realizate.

puterea descântecului. Volumul cuprinde schiţele "Răpirea lui Ovide", "Naufragiul planetei", "Năpasta Varvarei" şi "Brahmii cel încruntat".

Un alt volum intitulat "De la cinci până la cinci" în care sunt cuprinse două nuvele: "L-am împuşcat" şi "Un sandviş într-un buzunar". Eroul principal este Diogen Miracol şi Shunc ca şi în schiţa "Preşedinte de onoare", ele constituind o prelungire în timp a figurii atât de specifice scrisului lui Ion Călugăru.

Acest vast roman care îl formează proza scurtă a lui Ion Călugăru compus din fragmente disparate publicate pe o perioadă de aproape 20 de ani, cuprinde o lume ciudată, strâmbă, haotică, primitivă. Scriitorul a scos cu mijloacele cel mai sumare formele cele mai monstruoase şi cele mai suave, o lume cu rădăcini nebănuite, dezvăluite de gravitatea naivă a credinţelor şi a obiceiurilor populare, a poveştilor şi vorbelor din bătrâni; o lume îndrăzneţ fantastică ajutându-l pe scriitor să privească îndărăt folosindu-i totodată ca material inepuizabil răsucirii moderne a creaţiei sale.

În 1936 apare cea mai realizată scriere autobiografică a lui Ion Călugăru, romanul "Copilăria unui netrebnic".

Aici, zugrăvind atmosfera târgului moldovenesc în primele două decenii ale sec. XX, stăruie asupra mahalalei evreieşti în care trăiesc de azi pe mâine tot felul de nevoiaşi. La Sin Strul Croitorul nu vin niciodată negustori bogaţi din târg ci numai ţărani nevoiaşi de prin satele vecine Dorohoiului. El este un "croitor "ţărănesc". Ţipra, mama lui, îl ajută la croitorie pe soţul ei, împreună cu fiica lor mai mare Blima. Mama robo-teşte toată ziua prin casă, prin gospodărie, iar atunci când nu mai vin negustorii muşterii, Strul pleacă împreună cu Ţipra prin satele învecinate să coasă acasă la ţărani. Buiumaş îi aşteaptă cu gândul la "o săptămână mai bună". (Fraţii mai mari sunt trimişi să facă diverse meserii). Buiumaş, mezinul familiei, rămâne acasă pentru că este un "netrebnic" firav, pirpiriu, fără putere cerută pentru învăţarea unei meserii. Sărăcimea mahalalelor îşi schilodeşte sentimentele acţionând deseori contrar fondului lor de oameni cu suflete cinstite. La naşterea unui copil în casa lui Talic, megieşii în loc să se bucure, deplâng traiul greu al părinţilor care se împovărează cu o gură în plus.

Scriitorul ne dezvăluie o lume amarnică, jinduind după cele mai elementare bucurii. Copiii aşteaptă zilele de sărbătoare cu belşugul lor iluzoriu sau privesc lacomi mâncărurile de pe mesele din Sinagogă; calicii pândesc orice prilej pentru a porni la cerut. Meseraşii aşteaptă de lucru mai mult şi mai multe materiale necesare. Unchiul Ioisif visează noaptea "lână ţigaie, piei de miel, şi de ieduţ şi de vulpe şi de vidră..." Această lume săracă este privită din realitatea ei interioară, este comparată cu lumea celor avuţi, de aceeaşi reli-gie, totuşi ca şi cei săraci.

Destinul lui Buiumaş "netrebnicul" este urmărit pas cu pas. El prinde dragoste de carte şi îşi propune să depăşească condiţia mizeră în care s-a născut. Ţipra, mama sa, îi înţelege pasiunea şi dragostea de carte şi spune, citez: "şi albituri pe la boieri am să spăl ca Varvara gheboasa care bea

drept plapumă teancuri de ziare şi pernă un săculeţ cu cărţi - dar sediul fiind interzis şi gazda sa temporară se schimbă dintr-un subsol într-altul, dintr-o pivniţă în alta.

În această perioadă a făcut cunoştinţă cu Beniamin Fundoianu care descindea în Bucureşti tot din nordul Moldovei, de la Herţa, via Iaşi unde şi-a făcut studiile; un tânăr ciolănos, nervos, posedând o inteligenţă strălucitoare şi o bogată cultură universală.

Scriind şi rescriind, revenind cu migală, nesatisfăcut de rezultat, cum arată Saşa Pană la comemorarea a 10 ani de la moartea prietenului său Ion Călugăru, a ştiut să se detaşeze de ceea ce a scris, concentrându-şi la maximum volumele: "Caii lui Civicioc", "Paradisul statistic", "Abecedar de povestiri populare" şi "De la cinci până la cinci".

Într-un articol al lui Saşa Pană este prezentat "bătrânul" povestitor popular, care avea 21 de ani şi era cunoscut la Rampa, Adevărul literar şi artistic, Flacăra, etc., autor al volumului de "Schiţe fără umor", "Caii lui Cibicioc", 1923.

"Schiţe fără umor" şi "Caii lui Cibicioc" apar semnate de data aceasta de Ion Călugăru. Botezul l-a primit din partea criticului şi esteticianului Eugen Lovinescu - redactor la revista "Zburătorul" şi profesor de latină al elevului Buium Croitorul care matisează acest nume, reluând un basm despre un călugăr surghiunit care a fost obligat să-şi schimbe numele, la origine fiind evreu, iar numele Ion de la supuşenia cu care-şi făcea datoria la redacţie.

Autorul, luându-şi în serios pseudonimul s-a consacrat în literatură cu numele Ion Călugărul, oficiind schimbarea numelui în 1949, la 10 februarie, la 47 de ani.

Un alt volum este "Paradisul statistic" unde sunt adunate schiţele "Doamna Lot", "Dezmin-ţirea lui Satan", "Prinţul papal", "Ochii", şi altele. Este vorba aici de o inepuizabilă investigaţie cu mijloacele-i ce ies din comun, prin asocierea observaţiei directe cu fantasticul, descoperind aici o minte fantastică - frământată de întrebări ce dovedesc că omul este confruntat cu destinul.

Tonul caracteristic al "Paradisului statistic" este dat de plăsmuirile de fantezie, care îmbină într-un trup de om elemente geologice, trăsături ale faunei şi florei. Metaforele îndrăzneţe, năluciri de coşmar sunt aduse până la limita absurdului.

În 1930 apare volumul "Abecedar de povestiri populare". Pentru a realiza viziunile suprarealiste, spiritul răscolitor, modern, al lui Ion Călugăru, se va întoarce la esenţialul şi inepuizabilul izvor de inspiraţie care este mahalaua copilăriei.

În cele patru schiţe ale prezentului volum găsim întretăierea realităţii cu legenda. Mahalaua, cu obiceiurile, credinţele, eresurile populare capătă alte proporţii, totul creşte până la dimensiuni cosmice. Legile firii sunt răsturnate, lumea reală se modelează după o lume a fantasmelor. Omul poate parcurge spaţii necuprinse, se poate împotrivi strigoilor, poate cu sfinţii, cu dracii, poate afla tainele cerului şi ale pământului. Călugăru descrie aici mahalaua ca un univers văzut cu ochii dilataţi de spaime şi neliniştiţi ai localnicilor, care cred în ispită, în legătura farmecelor în

copil foarte cuminte şi curios, receptiv la cele ce asculta, micuţ de statură, cu nasul umflat ca o pătrăţică, cu ochi iuţi şi scânteietori, acesta foarte curând nu mai avea ce să înveţe de la *heider*, atunci "domnul profesor" îl asculta şi-l trimitea acasă.

În casa cu 13 guri de hrănit dintr-o meserie care oferea mai puţin decât condiţii umile de trai sin Strul Croitorul tatăl, prozatorul cu firmă "Croitorie ţărănească" proptită strâmb în doi părişori în faţa casei, era purtătorul unor adevărate poveri de obiceiuri şi datini strămoşeşti pe care le respecta cu pioşenie şi evlavie.

Buium Croitorul ajuns la vârsta şcolară se dovedeşte a fi deosebit de bine dotat şi bucurându-se de deosebita înţelegere a mamei lui dar şi de sprijinul material acordat de comunitatea evreiască care aveau la acea vreme ca epitrop pe Mochi Fişer şi contabil pe Eliezer Făinaru, aceştia înţelegând rostul şcolii îi oferă posibilitatea să urmeze cursurile şcolii primare israelito-române pe care o absolvă cu calificativul "Excepţional".

În anul 1914 este admis în baza calificativului obţinut la Gimnaziul Grigore Ghica din Dorohoi, unde este deasemeni întreţinut de comunitate prin grija aceluiaşi contabil Făinaru, care întrevedea în persoana elevului pauper, Buium Croitorul, o personalitate în devenire.

În gimnaziu ca şi în liceu este remarcat de ilustrul profesor de limbă română, care îi întrevede un strălucit viitor elevului său. Acestuia i se alătură şi directorul şcolii renumitul pedagog Gheorghe Iancu, care afirmă că elevul, Buium Croitorul, s-a dovedit, din primele ore, a fi un elev de excepţie care "înghiţea cărţi" cu o putere uriaşă de memorare şi redare a conţinutului.

În această perioadă, citise aproape tot ce-i puteau oferi bibliotecile înstărităţilor târgului, unde dădea meditaţii. Buiumaş era veşnic cu buzunarele doldora de cărţi, "greutatea cărţilor cred că depăşea greutatea purtătorului", afirma Saşa Pană.

În 1919, aidoma eroului principal din "Copilăria unui netrebnic", Buiumaş, părăseşte meleagurile natale, în căutarea altei vieţi, şi vine în Bucureşti. În capitală nu a venit în căutarea gloriei sau îndemnat de orgolioase ţeluri, ci alungat de mizeria târgului copilăriei, de mizeria resemnată, a târgului provincial, despre care va scrie mai târziu.

La Bucureşti împreună cu Saşa Pană se înscriu la Liceul "Matei Basarab" şi frecventează în acelaşi timp cursurile universităţii populare de pe strada Mircea Vodă, ascultând prelegeri ce înflăcărau sala: ale lui Gala Galaction, Henric Sanelievici, Barbu Lăzăreanu, intelectuali de prestigiu.

Pe drumul căutărilor şi în ideea lămuririi unor probleme neînţelese, cu Saşa Pană şi cu Maxy frecventa Clubul socialist din str. Sfântul Ionică participând la întrunirile muncitorilor.

Referindu-se la această perioadă Călugărul scria "vâsleam prin foame şi planuri fără a mă putea realiza". Şi analizând mai bine situaţia tânărului firav de 18 ani ajuns în capitală, Saşa Pană prezintă această perioadă ca una a unor asidue căutări. Acum Călugărul era un fel de ajutor de bibliotecar, la Clubul socialist şi tot acolo pe o masă dormea având

Oameni şi locuri
Ion Călugăru şi generaţia sa de avangardişti

de IANCU ISIDOR

Mă simt dator să motivez în faţa dumneavoastră, ce m-a determinat să propun ca temă şi ce afinităţi mă leagă de Ion Călugăru, Saşa Pană, alias Buium Croitoru şi Alexandru Binder, cât şi de generaţia lor de avangardişti.

Motivele sunt mai multe - şi aş încerca să mă folosesc doar de două, fiindcă al treilea şi altele tot de acestea se leagă. Primul şi primordial este faptul că mă declar cu mândrie concitadin al acestor oameni de litere, de suflet şi de înaltă notorietate gazetărească, fiecare loc din romanul autobiografic "Copilăria unui netrebnic", ca şi toate însemnările, de natură memorialistică, prinse cu şarm, presărate cu expresii neaoşe - evreieşti culese de Saşa Pană în lucrarea autobiografică "Născut în 02", îmi sunt familiare şi mă mişcă deopotrivă. Un alt motiv este acela că oriunde am încercat să duc o discuţie despre această generaţie de autori, am rămas consternat aflând cu durere că nici măcar oamenii de cultură cu care mă întreţineam nu ştiau nimic despre Ion Călugăru şi compania sa. Şi motivele ar continua. Îndrăznesc doar să spun că nu s-a reeeditat Ion Călugăru de aproape două decenii şi că în biblioteca orăşenească din Dorohoi nu prea am găsit ce să iau, spre a vă putea exemplifica spusele mele cu opere din creaţia lui Călugăru, şi asta unde? - în Dorohoi - unde încă mai există locuinţa prozatorului, pe strada Progresului nr. 4, dar, vai, nu a intrat în grija nimănui, nici măcar a comunităţii dorohoiene, conservarea acestei locuinţe, aşa cum multe din locuinţele altor prozatori sau poeţi au fost transformate în case memoriale, muzee, etc. Măcar - gândesc - s-ar putea ridica un bust al prozatorului în curtea liceului dorohoian al cărui elev de excepţie a fost.

...

Buium Croitorul s-a născut în 1902, la 31 ianuarie, din familia croitorului ţărănesc Strul sin Leiba Croitorul şi al Ţiprei, neştiutor de carte după cum reiese din actul de naştere de la fila 45 a registrului stării civile de la primăria oraşului Dorohoi. Referindu-se la "frumuseţea târgului" din perioada sa într-o notiţă autobiografică din 1933 autorul scrie cu amărăciune; "după hrisoave m-am născut în Zodia Racului, când ţinutul Moldovei de Sus este troienit de nămeţi, iar căsuţele târgului nu se mai deosebesc de şosea. Amintirea mea - stăruie Călugăru, păstrează însă vedenia unui târg în care vremea nu se mai schimbă: totdeauna toamnă".

Buium Croitorul urmează destinul tuturor copiilor din "ţigănime" cum se numeşte locul copilăriei lui Buiumaş sau "uliţa calicilor" cum adesea urma s-o numească. Aşa cum era firesc, pentru orice copil evreu dintr-o asemenea societate, cu puternice rădăcini tradiţionale, dominate de evlavie, un copil, băiat, trebuie dat la *heider* să înveţe slovă evreiscă.

Aflăm că Buiumaş era un

Feiga şi-a făcut primele clase de şcoală la Darabani, dar nici ea nu a putut merge mai departe din cauza opresiunilor rasiale,
ş.a.m.d.

La sfârşitul verii anului 1940, Feiga, împreună cu părinţii, sora şi fraţii, la fel cu toţi celalţi evrei care locuiau în Darabani, au fost scoşi din case doar cu lucrurile aflate asupra lor în acel moment şi duşi la marginea oraşului, pe un teren viran (Toloaca). Acolo, au fost ţinuţi zile întregi, după care au fost suiţi în vagoane de vite, şi purtaţi prin diverse gări, şi iar timp de zile în şir, din care multe pe linii moarte, fără mâncare şi băutură, până au ajuns în lagărul de la Târgul Jiu, după care la Lugoj unde Feiga a muncit la o fabrică de făcut perii. Apoi au fost trimişi sub escortă la Dorohoi. După câtva timp, evreii din Darabani aflaţi acolo au fost din nou încărcaţi în vagoane de vite, şi iar purtaţi din gară în gară, flămânzi şi dezbrăcaţi pe un ger cumplit, până la Nistru. De acolo, au fost mânaţi pe jos peste podul de pe Nistru, în Transnistria, şi apoi până la un sat pe nume Tropova, unde au stat un an în condiţii groaznice, mulţi dintre ei murind de tifos sau degeraţi.

După spusele Feigăi, anii şi nevoia de supravieţuire, au reuşit să o facă să uite acea perioadă. Se ferea să şi-o amintească, povestind-o... şi numai Dumnezeu poate avea o explicaţie a supravieţuirii lor în acel loc! Adăposturi le-au fost gradjuri fără pereţi întregi, sau cu bucăţi de acoperiş, iar mâncarea, cojile de cartofi care erau singurul aliment al sătenilor rămaşi în Tropova, şi pe care le ofereau lor, cerşetorilor, din milă – altfel le-ar fi dat puţinelor animale de pe lângă casă.

După aproape un an, au fost duşi la ghetoul din Moghilev, după care, din nou încărcaţi fiind în vagoane de vite, cei rămaşi în viaţă după acet calvar, au fost duşi înapoi la Dorohoi, iar după câteva luni, s-au reântors, acasă, la Darabani. Acasă... numai pereţii mai rămăseseră în picioare din ceea ce odată fusese o casă...

...

La trei ani după căsătoria noastră, în august 1949, Feiga a adus pe lume o fetiţă, Tica. Fata noastră a făcut şcoala primară şi primele nouă clase de liceu la Dorohoi, după care ne-am mutat la Iaşi, unde şi-a terminat liceul şi a urmat Facultatea de Chimie Organică la Universitatea Al.I. Cuza. E căsătorită cu Pincu Rotinberg, de profesie biolog. Au la rândul lor două fete, Hellen, în prezent studentă la facultatea de Medicină Generală, şi Myriam, elevă în ultima clasă de liceu.

Ginerele lucrează ca cercetător ştiinţific principal în biologie la Institutul de Cercetări Biologice din Iaşi, iar fiica noastră e ingineră chimistă.

Cât despre mine, am lucrat în meseria de contabil la diverse întreprinderi, ieşind la pensie în 1985, iar soţia a fost casnică în toţi aceşti ani, fiind suferindă ca urmare a calvarului Transnistriei...

Acestea sunt câteva episoade mai importante din viaţa noastră, cu bucuriile şi durerile ei, soartă care a fost împărtăşită de mai toţi evreii de pe aceste meleaguri...

O scurtă biografie

de HERMAN şi FEIGA DASCĂLU

Herman Dascălu

Numele meu e Herman Dascălu şi vă scriu din Iasi unde locuiesc actualmente cu soţia, Feiga, născută Bălan, în Darabani.

M-am născut la Dorohoi, iar părinţi mi-au fost Altar şi Rifca Dascălu. Mama, casnică, avea un debit de tutun în incinta locuinţei din strada Costică Stroici. Tata, croitor de meserie, fiind invalid din războiul 1916-18 (pierduse un picior), şi neputând coase la maşină, era distribuitor de lemne la moşierul Hoişie Moscovici. Am o soră, Tony, căsătorită Bălan, în prezent văduvă şi locuind la Iaşi.

Şcoala primară am făcut-o la Dorohoi la Şcoala Israelito-Română, după care am urmat Gimnaziul Comercial din Dorohoi. Nu am putut învăţa mai departe din cauza opresiunilor rasiale care au început cu venirea cuziştilor la putere, apoi a legionarilor şi a războiului.

Noi, tinerii evrei eram scoşi din casă şi trimişi la muncă la diferite depozite ale armatei române sau germane, la descărcat butoaie sau saci din camioane sau la săpat. Trebuia să purtăm Steaua lui David dacă ieşeam din casă. Ne-a fost ridicată autorizaţia de a avea debitul de tutun şi s-a naţionalizat casa cu toate că fusese clădită de tata.

Au urmat ani de muncă obligatorie la construirea de drumuri în Basarabia la Buceni, apoi la Floreşti, pe urmă în munţii Sugag, etc.

Când în decembrie 1943 ni s-a permis un concediu, venind acasă, nu l-am mai găsit pe tata, care se prăpădise între timp. Mama şi sora mea munceau pe unde puteau pentru a se întreţine.

Întors din nou la muncă obligatorie, am fost trimişi la Dealul Mare în judeţul Iaşi, pentru a construi un drum în pădurea Mădârjac, deoarece în luna aprilie 1944 ruşii au ocupat nordul Moldovei, până aproape de Iaşi. Am fost complet rupt de familie. Mama şi sora erau în partea ocupată de URSS, iar eu în partea românească.

Abia după ce ruşii au pornit ofensiva împotriva Germaniei şi României şi au reuşit să elibereze şi restul Romăiei, am reuşit să fugim de pe şantierul de lucru şi, pe jos, să mă întorc acasă, mergând câteva săptămâni din cauza terenurilor minate şi a lipsei totale de mijloace de transport.

Întors acasă, am fost nevoit să mă angajez ca muncitor la Cooperativa Populară pentru a putea câştiga un minim necesar pentru întreţinerea familiei. Pe urmă am deţinut funcţia de contabil la diverse întreprinderi.

În luna iulie 1946, m-am căsătorit cu Bălan Feiga, originară din Darabani.

Feiga Dascălu

Părinţii soţiei mele, Haiche şi Bercu Balan, de ocupaţie comercianţi, avuseseră în Darabani un restaurant şi o cofetărie în centrul oraşului. Feiga este astăzi unica supravieţuitoare dintre cei şapte fraţi (Dvoira şi Nehemie au decedat în Darabani încă înainte de război, iar Moise, Cerna, Iţcu şi Strul au fost şi evacuaţi şi deportaţi).

COMPLETĂRI la (UPDATINGS of) VOL. 4 – în limba română (b)

COMPLETĂRI la (UPDATINGS of) VOL. 4 – în limba română

(a)

O floare rară a recunoştinţei

de dr. Otto Bacalu (Bat Yam)

Am aflat cu satisfacţie că unei străzi din oraşul Dorohoi i s-a dat numele unui medic evreu care a slujit cu dragoste şi devotament populaţia locală, după al doilea război mondial. Este vorba de doctorul **Bercu Danilov**, medic primar specialist în boli interne, care a deţinut un timp şi funcţia de director al Spitalului de Stat.

L-am cunoscut personal pe acest om. Subliniez "om", întrucât în afara cunoştinţelor sale medicale enciclopedice – căci ştia să se descurce aproape în toate ramurile pretenţioase ale acestei profesiuni – era dotat cu un suflet de aur.

Se lăsa trezit la orice oră din noapte, după munca istovitoare din timpul zilei prestată la spital şi la cabinetul său particular, gata mereu să ajute pe cel în suferinţă.

Dorohoiul fiind prima localitate în care am fost repartizat în calitate de medic militar, vizitam foarte des secţia de boli interne, însoţindu-l pe dr-ul Danilov în vizitele sale la patul bolnavului unde ţinea adevărate prelegeri datorită vastelor sale cunoştinţe teoretice şi practice.

Nu era ahtiat după satisfacţii băneşti. Îi era suficientă bucuria de a-şi vedea efortul răsplătit prin însănătoşirea celui în suferinţă.

Ţin să relev gestul mişcător al primăriei oraşului Dorohoi care răsplăteşte postmortem o viaţă plină de devotament în slujba populaţiei.

Amintesc cu această ocazie că alte oraşe ale României ar putea să ia exemplul Dorohoiului, cinstind memoria unor evrei distinşi prin aportul lor binefăcător. Doctorul David Segal, originar şi el din Dorohoi, a activat mai bine de 40 de ani aducând servicii, cu nimic mai prejos decât dr-ul Danilov, populaţiei oraşului Fălticeni. Înainte şi după cel de al doilea război mondial, prin puterea sa de muncă a contribuit efectiv la prevenirea şi combaterea bolilor, mobilizând pe ceilalţi medici, împreună cu restul personalului sanitar, uneori în număr insuficient şi în condiţii precare.

Primăria oraşului Fălticeni ar putea să urmeze pilda recunoştinţei iniţiată de surata sa de la Dorohoi.

"Ultima Oră" /XI/1999

Jijia învolburată la ieşirea din oraş

Imagine din munţii Carpaţi

IOSEF HAIMOVICI
Un pictor nostalgic

Dorohoianul Iosef Haimovici este unul dintre cei mai cunoscuţi şi apreciaţi dentişti din Rehovot. Dar hobby-ul lui este pictura.

El este absolvent al şcolii Populare de Arte din Iaşi, iar aci în Israel a absolvit cu succes unul din renumitele colegii de pictură, grafică şi desen din Tel Aviv.

În anul 1997, în Israel, două din lucrările sale de grafică au câştigat în premieră absolută concursul pentru "Cea mai bună emblemă" şi "Cel mai bun logo" pentru Şcoala de Medicină Veterinară a Universităţii Ebraice din Ierusalim.

Trebuie reamintit că în trecut, ca elev de liceu şi mai târziu, ca membru în conducerea organizaţiilor sportive din oraşul de baştină Dorohoi, toate afişele şi pacardele sau reclamele era realizate de el.

În prezent pictează. Temele creaţiilor sale sunt pline de nostalgia peisagiilor din oraşul natal şi România.

Cea mai bună emblemă şi cel mai bun logo. Lucrare premiată în Israel

Moară ţărănească din judeţul Dorohoi

Orchestrele bine pregătite erau conduse de maeştrii: Munteanu, Antoneac, Frunză, Gemer, Jac Hascalovici şi alţii.

Tot în serile de sâmbătă se organizau mari baluri populare în localul complexului Şcolar Israelito-Român şi la grădina publică de lângă Prefectura de Judeţ, mari chermeze populare.

Sâmbătă noaptea nu prea se dormea. Erau grupuri care se deplasau la bodega Dlui Lepărdă, situată în cartierul Trestiana, la trecere peste podul de peste Jijia.

Şi aici se organizau petreceri familiare cu toate bunătăţile şi se petrecea până dimineaţa.

Dar totul a fost posibil până când haimanalele cuziste ale oraşului, care nu erau în stare să-şi asigure existenţa cinstit, deveneau bestii umane în sumane negre, huligani şi derbedei, atacau pe cine întâlneau în cale şi astfel au întunecat zilele de odihnă.

Organizatorul acestor dezordini era avocatul Marcel Adam împreună cu o gaşcă de haimanale, lepădăturile oraşului, printre care şi fiul cel mic al eminentului învăţător al şcolii din Trestiana (Dl. Nimereanu) şi alţii de teapa lui.

Aceste ieşiri antisemite au fost avanpremiera bestialului pogrom din oraş la 1 iulie 1940, când au fost ucişi cu cruzime şi bestialitate sute de evrei din oraş şi judeţ printre care şi fratele meu ADOLF MOSCOVICI de 17 ani şi bunica mea SURA HAIMOVICI de 80 de ani.

Dorohoiul a avut ateliere meşteşugăreşti foarte bine dotate, magazine alimentare, textile, parfumerii, farmacii, cabinete medicale, dentare, o modernă moară de făină a D-lui Fischer şi a Dlui Haller, o uzină electrică, un complex mecanic al fam. Schmith, brutării, cofetării, hoteluri şi ce n-a avut acest modest oraş din Moldova de Nord, care apoi a fost trecut sub auspiciile Guvernământului Bucovina şi a avut parte de deportări şi nenorociri.

Şi nu pot încheia fără a evidenţia Complexul sportiv MACABI care a avut un mare teren sportiv, locuri de distracţie pentru ziua şi seara şi a fost o mândrie a populaţiei din Dorohoi.

Despre oraşul Dorohoi ar mai fi multe de scris şi povestit, dar spaţiul nu ne permite acuma.

În orice caz eu mă simt mândru că sunt născut în acest oraş şi că am copilărit şi trăit alături de întreaga populaţie.

Beaconsfield, Quebec, Canada, 5 Oct. 1999

Alimentaţie: Fraţii Sigmund şi Saul Segall, Jacques Bojet, Schonfeld Carol, Lorberbaum, Leizerovici, Ionas, Goldstein Iancu, Oisiovici, Danilof, Hangiu, Efraim Pomârleanu, şi mulţi alţii.

Galanterie: Fraţii Gropper, Iţcu Kraft, Jean Pomârleanu, Cantar, Idelsohn, Marcel Rabinovici.

Parfumerie: Max Bojet

Farmacii: Solomon Burăch, Roşu, Naiman, Marcovici, Haifler, Jean Segall, Haim Abramovici, Sura Schachter.

Cabinete medicale: Dr. Cesar Segall, Dr. Leon Marcovici, Dr. Pomârleanu Marcu, Dr. Weisman, Dr. Binder, Dr. Schleicher, Dr. Cohn, Dr. Mendel Sigal, Dr. Idelsohn, Dr. Axler Isac, General în rezervă decorat cu Steaua României cu grad de Cavaler.

Avocaţi: Isidor Abramovici-Băluş, Jean Chises, Carol Segal, Marcovici - Mureş.

Dentişti: Dr. Aronovici Elias, Dts. Cohn, Dts. Wald, Dts. Juju Feder.

Manufactură: Buby Birenbaum, Marcu Cotter, Leizerovici, Meierovici, Poplicher, Grisaru Simon, Grisaru Cantabina, Latzres, Burăch Cohn, Mişu Schonfeld, Moscovici, Marcus Saly, Calman Zaharia.

Biblioteci: Comunitatea Evreilor din Dorohoi avea o grijă deosebită pentru culturalizarea membrilor săi. Se alocau mereu fonduri pentru cele 2 biblioteci mari de la parterul complexului şcolar Israelito-Român.

Bibliotecile erau conduse de comitete alese formate din tineri şi maturi cu o pondere în populaţie.

Oraşul a avut organizaţii sindicale: Asociaţia meseriaşilor, Patroni şi lucratori, care erau conduse de oameni de vază din oraş, oameni cu priză în rândurile populaţiei ca Froichi Scorţaru, Iancu Abramovici, Avram Davidsohn-Turulnicu, Leon Moscovici - tinichigiu, Braun, etc.

Încălţăminte: Simionovici, Leizerovici, Taingiu.

Sâmbătă după amiază străzile deveneau din ce în ce mai populate de tineri, perechi căsătorite, copii de toate vârstele şi cu toţii se îndreptau spre Strada Mare (Grigore Ghica V.V.) care era foarte lungă şi era centrul oraşului.

Îmi amintesc cu plăcere că vedeai pe fiecare cum radia de bucurie că se plimba, cu toţii erau îmbrăcaţi în hainele cele mai frumoase, curate, şi cu toţi se întreceau să arate celorlalţi cu mândrie că au realizări frumoase şi plimbarea începea la farmacia Roşu şi se termina până dincolo de vila familiei Avocat Răutu şi pentru alţii se prelungea până la pădurica de brazi şi bine înţeles înapoi şi aşa de câteva ori până oboseau.

Odată cu sosirea serii începeau planurile pentru organizarea serii de sâmbătă.

În oraş nu lipseau nici localurile de consum unde se întâlneau grupurile organizate de cetăţeni, de exemplu:

Restaurantul "Tanti Lea", Coop. Deşteptarea, bodegile Herşcu Făgădău, Iancu Nusem, Moritz Rabinovizci, Luţa Rabinovici, Marcovici, Veiner, Ripicineanu, Fraţii Cornişteanu.

În aceste localuri se găseau pregătite bunătăţi culinare ca: icre de ştiucă, icre de crap, salată de vinete, marinată de scrumbie, mititei, cotlete, fripturi de pasăre şi tot ce era mai gustos şi mai bun.

Muzica era prezentă peste tot şi chefurile se prelungea până noaptea târziu.

Hai să ne întâlnim sâmbătă seară la o cârciumioară din Dorohoiu

de S. MOSCOVICI-KARMOSS

Dorohoiul anilor 1930-40 a fost un oraş capitală de judeţ cu o populaţie de peste 10.000 locuitori, din care o mare parte au aparţinut celor de religie mozaică.

De la început ţin să precizez că întreaga populaţie era formată din oameni muncitori, meseriaşi, negustori, intelectuali, medici, avocaţi, farmacişti, contabili, funcţionari de Stat şi particulari, toţi munceau cu sârguinţă ca să realizeze un trai mai bun tuturor celor din interiorul oraşului şi judeţului.

Am fost înzestraţi cu oameni de vază, mari politicieni ai timpului, Dnii - avocat Răutu, arhitect Bogrea, avocat Capră, avocat Nicu Stoianovici, avocat Scriban, maior Găluşcă, etc., etc.

Viaţa a fost încununată întotdeauna de multe succese ale locuitorilor oraşului Dorohoi.

Zilnic se muncea din greu, fiecare se întrecea cu celălalt, a fost într-adevăr o întrecere pe toate tărâmurile sociale, şi realizările apăreau zi de zi, spre satisfacţia tuturor.

După o muncă rodnică zi de zi, era cazul ca să vină şi o relaxare a forţelor umane şi astfel, fiecare se pregătea să-şi organizeze mai bine odihna de la finele săptămânii.

De obicei, vineri era o zi de muncă "forte" în sectorul casnic, harnicile gospodine, tovarăşele de viaţă, se întreceau şi ele să pregătească cât mai bine acest eveniment, de fapt, se începea de joi seara, când se făceau aprovizionările cu carne, peşte, băuturi, fructe, patiserie, etc.

Vineri dimineaţa primul drum era spre magazinul de peşte al fraţilor Croci din str. Ştefan cel Mare, apoi la magazinele de carne ale fraţilor Boxer, Cună, etc. În continuare se vizitau marile brutării Weisman, Harabagiu Iancu şi Strul, Avram Schor, Burăch Schor, Mindirigiu, Marcu Solomon, etc., care se concurau în producerea produselor de panificaţie din cele mai sofisticate, dar toate foarte gustoase.

Nu se putea face *Kiduş*-ul tradiţional fără a se apela la marele depozit de băuturi alcoolice ale fraţilor Lupu şi Leon Iăger din str. Ştefan cel Mare, depozitul de liqueruri, o altă unitate a fraţilor Lupu şi Leon Iăger, Löbel, Salsberg, etc. Şi unde se găsea şi delicioasa bere Luther din Cernăuţi.

Vineri, în special după amiază toate atelierele şi o parte din maga-zinele de desfacere, încetau activitatea pentru a permite salariaţilor săi să se ducă la BAIA COMUNITĂŢII EVREILOR din str. Feredeu, dotată cu toate cele necesare unei bune funcţionări sanitare şi higienice.

Seara de vineri, fiecare o petrecea în familie sau la prieteni, cu tot fastul sărbătoresc, până noaptea târziu.

Sâmbăta nu se lucra, era zi de sărbătoare şi odihnă.

Oraşul a fost înzestrat cu multe magazine mari şi mici, care desfătau toate gusturile:

Urări din depărtări

D. Solomon Moscovici din Beaconsfield, Canada, adresează organizaţiei israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi următoarele rânduri:

"Sunt mândru de originea mea. M-am născut în Dorohoi şi am trăit acolo anii cei mai grei din viaţa colectivităţii noastre, din istoria poporului evreu.

Întineresc citind cu nesaţ cele scrise de foştii mei prieteni, cunoscuţi, rude, care aşa cum se pricep, au transformat cele patru volume, apărute până în prezent, într-o adevărată enciclopedie istorică a evreilor din această parte a lumii. Dv., domnule David, aveţi o mare şi efectivă contribuţie; fără priceperea dv. organizatorică şi editorială, această lucrare nu ar fi putut vedea lumina tiparului.

Dorohoiul a fost întotdeauna un oraş de cultură.

Două mari biblioteci stăteau la dispoziţia unui tineret setos de cunoaştere, deschis civilizaţiei universale şi naţionale, tineret citit, cu spirit de discernământ, care a ştiut să aleagă valorile şi să se comporte în spiritul lor.

Evreii dorohoieni erau dotaţi cu fineţe înnăscută, cu dragoste pentru aproape şi pentru colectivitate. Oameni temerari, blânzi, evreii dorohoieni, au respectat întotdeauna şi s-au simţit aproape sufleteşte de întreaga populaţie a oraşului, în mijlocul căreia trăiau frăţeşte, la bucurie şi la necaz.

Istoria ne arată că vremurile de urgie au întunecat în parte această prietenie, dar, ţin să o subliniez, comportarea noastră a fost totdeauna corectă şi frăţească.

Vă doresc cu ocazia Anului Nou evreiesc, fericire, sănătate, pace... şi apariţia mult aşteptatului volum V.

S. Moscovici-Karmoss"

A murit
LORA COŢUŞTEANU-BRUCHMAIER
Familiei, cunoscuţilor, ne-a fost şi ne va fi mereu exemplu.
ULEIU AŞULOIM

Locul *Lorei Leea Bat Herş Buchmaier*, soţia hahamului *Gideon Buchmaier,* ea însăşi, ani de zile, juristă în cadrul F.C.E.R., a rămas gol. A plecat mult prea devreme dintre noi; abia împlinise 61 de ani. "După o lungă şi grea suferinţă", ar suna o formulă-tip de necrolog. Cuvintele de mângâiere, însă, ale marelui Rabin *Menachem Hacohen* au venit simple, adevărate; cuvinte de cărturar, de înţelept, de fin cunoscător al oamenilor. "A fost o "**eişet hail**", cum spunea regele Solomon, "o femeie demnă de toată cinstea". Mi-o amintesc în seara de Seder, când a citit un fragment din Hagada. Felul cum l-a citit denota un profund al evreităţii şi un înalt grad de intelectualitate. Noi, bărbaţii, nu înţelegem ce înseamnă să laşi o femeie singură, când plecăm sa ne facem datoria. Abia târziu ne dăm seama de sacrificiul ei. "Dar datoria trebuie s-o continuaţi să v-o faceţi", i s-a adresat hahamului Bruchmaier, Este cel mai mare omagiu pe care i-l puteţi aduce Lorei".

"La revedere, Lora!", îi spuneam de fiecare dată când plecam în munca mea de teren", s-a confesat *Gideon Bruchmaier.* "La revedere, Lora!", i-am spus în ultimele zile, când a face trei paşi era pentru ea o problemă de neîntrecut. "La revedere, draga mea!", îi spun şi acum!".

"Avea o vorbă bună pentru oricine îi solicita ajutor şi încerca realmente să-i fie de folos", - a evocat ing. *Osy Lazăr,* vicepreşedintele C.E.B., una din trăsăturile dominante de caracter ale dispărutei, aducându-i omagiul în numele conducerii Federaţiei.

Au venit s-o conducă pe ultimul drum acad. *Nicolae Cajal*, preşedintele F.C.E.R., av.*Iulian Sorin*, secretarul general, alţi lideri ai obştii, colegi, prieteni, rude.

"Realitatea Evreiască" nr.99, 16\VII/1999"
Bucureşti

Omagiu unui tată

de MOSHE BLĂNARU

Versuri dedicate tatălui meu, AVRAM BLĂNARU, decedat pe 2.8.1999, Caf be Av, şi mamei, SIMA BLĂNARU, decedată pe 7.8.1993, Caf be Av.

Nu pot să scriu, nu-mi merge mâna
Motivul ştiu nu sunt surprins
Scriu despre tata, a stins lumina
Un gol în inimă m-a prins.

Sunt versuri scrise cu lacrimi pline
Căci mi s-a luat ce-a fost mai drag
Un tată cum n-a fost pe lume
Un om cu-n suflet minunat.

S-a stins deodată, ne-a lăsat
Dar a făcut-o cu gândire
în lumea veşnică a plecat
În ziua mamei "pomenire".

Au închis ochii amândoi
În aceeaşi zi, de necrezut
Au închis ochii amândoi
În aceeaşi zi, aşa au vrut.

Doar şase ani s-au despărţit
Şi au fost singuri amândoi
Apoi din nou s-au întâlnit
În lumea veşnică-s iar doi.

Au fost o viaţă împreună
Si s-au iubit, s-au respectat
Tot ce-au făcut, cu voie bună
Şi ce exemplu ei ne-au dat.

A fost frizer, şi scriitor
Şi a iubit să scrie versuri
A scris la ziare, scria cu spor
În rime dulci, scria şi texturi.

Un om de-o lume respectat
Un om iubit de fiecare
Un om ce-n urmă a lăsat
Păreri de rău, durere mare.

S-a stins o stea, s-a stins un tată
Un străbunic şi un bunel
Cu toţi simţim, căci laolaltă
Ce greu ne-am despărţit de el.

Noi nu te vom uita nicicând
Cu noi în suflet eşti mereu
La orice pas, în orice gând
Fără de tine ne va fi greu.

Vom face totu-n viitor
Ca amintirea să rămână
Te vom iubi, ne va fi dor
Cu noi vei fi ca o lumină.

Avram şi Sima Blănaru, întru veşnică pomenire.

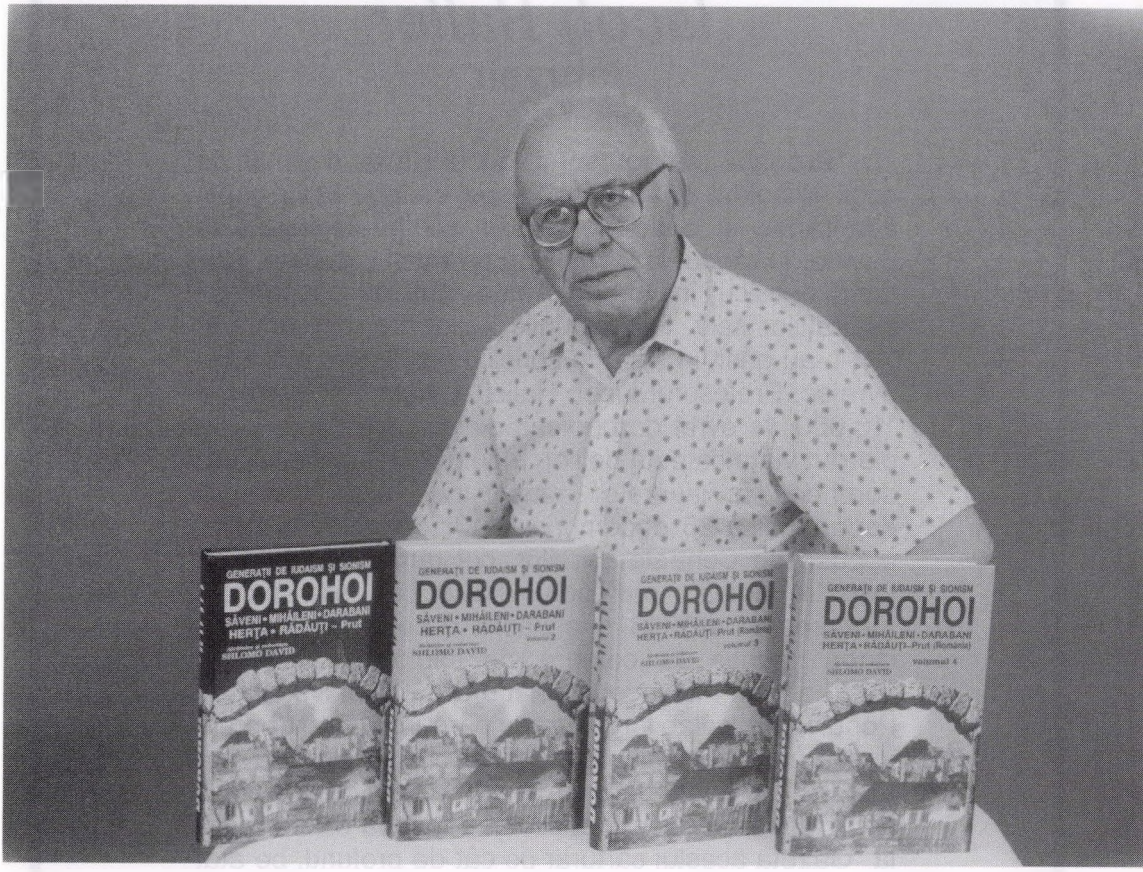
GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM
DOROHOI
SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI - Prut
SHLOMO DAVID
GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM
DOROHOI
SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI - Prut
SHLOMO DAVID
GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM
DOROHOI
SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI - Prut (Romania)
SHLOMO DAVID
GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM
DOROHOI
SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI - Prut (Romania)
SHLOMO DAVID

Iacob Haller
Iahrzeit

Probabil că profesorul Iacob Haller a simţit de copil imboldul de a-i învăţa pe ceilalţi. Mulţi copii, admirându-şi dascălii, doresc să le semene, să devină, la rându-le, luminători de minţi şi suflete. Anii tineri, petrecuţi în Dorohoiul natal, nu i-au fost prielnici aspiraţiilor sale. Represiunile legionare, din ianuarie '41, l-au găsit în sala de consiliu profesoral a liceului evreisc. Profesorul Iacob Haller a împărtăşit soarta a "10.000 de evrei dorohoieni, dintre care 6000 şi-au pierdut viaţa datorită bolilor, frigului, subnutriţiei", care domneau în lagărele Transnistriei, unde fuseseră deportaţi. La 25 decembrie 1943, datorită eforturilor depuse de Centrala Evreilor, cei rămaşi în viaţă au fost "repatriaţi". profesorul Haller se afla printre "norocoşi". Din 1948, s-a stabilit la Botoşani, unde pe lângă munca la catedra de biologie, la Liceul "A.T.Laurian", îşi începe colaborarea la Universitatea Populară "Nicolae Iorga", unde parcurge toate treptele învăţământului universitar, îndeplinind funcţia de rector, timp de 25 de ani, până în ultima clipă a vieţii. Nici ziaristica nu i-a fost străină; dovadă colaborarea la "Gazeta acestui cărturar pe cât de profund, pe atât de modest, de o nobleţe sufletească rar întâlnită, apărut în presa locală, la puţină vreme înaintea morţii sale, îi sintetizează existenţa aşa cum şi-a conceput-o şi a avut tăria s-o desăvârşească: "o viaţă de om închinată culturii".

din "Realitatea evreiască" V/1998

Amintiri... amintiri...

de Dr. MADELEINE DAVIDSOHN

Jijia

Curge Jijia la vale
Şi-i abia un fir de aţă
Caprele adapă-n cale
Bălării pe drum agaţă

Eu privesc cum apa trece
Şi picioarele-mi înmoi
In şuviţa udă, rece
Mai mult prund, mai mult noroi

Mă gândesc: ce chef pe ăia
De pe Dunăre, pe Olt
Chiar şi puştii dintr-a'ntâia
Pot să treacă apa înot

Pe la noi, doar râpa-i mare
Jijia nici că o zăreşti .
O auzi doar, pe cărare
Când urechea o ciuleşti

Şi deodată, dintre maluri
Apa-mi murmură încet
– Când alunec printre dealuri
Eu tot cresc, ajung Siret

A fost odată

A fost odată-un orăşel
Un târg micuţ provincial
Cu nostalgii mă-ntorc la el
La Dorohoiul meu natal

Am fost atuncea noi copii
Cu uniformă şi ghiozdan
Cu mintea doar la ghiduşii
Pe sub bereta de licean

Şi-a fost atunci, a fost "o dată"
Când fiecare am aflat
Cum mugurii se schimbă-n floare
La propriu şi la figurat

Pe banca din biscricuţă
Sau pe aleea de castani
S-au scris atunci basmele noastre
Acum vreo 25 de ani

Departe-n urmă-i Dorohoiul
Poveştile, copilăria
Şi amintirile-şi iau roiul
Vezi catedrala, primăria?

Şi strada mare... bulevardul
Unde-ntâlneam la promenadă
O lume-ntreagă doritoare
Ca tu s-o vezi; ea să te vadă

Cu dragoste şi duioşie
Revăd prietenii de şcoală
Unde-ai rămas copilărie
Cu gust de miere şi cerneală?

Şi câteodată parcă-mi vine
(Rămână vorba între noi)
Să mă mai plimb la braţ cu tine
Pe sub castani în Dorohoi.

Dar prieteni avem cu toţi. Ea era mai mult. Părtaşe la toate întâmplările, la toate durerile sau bucuriile mele, nimic nu-mi tihnea fără să fi împărtăşit mai întâi cu ea. Cum să descrii un prieten de suflet? Cred că o parte din ea îmi aparţinea mie, după cum şi o parte din mine era numai a ei. Dida nu scria, nu compunea versuri, nu cânta, nu picta, dar n-am cunoscut niciodată o persoană mai receptivă la artă, la frumos în totalitatea lui, mai sensibilă şi mai vibrantă. Şi când spun asta, nu mă refer doar la muzică, tablouri sau literatură, de care-i era casa plină, ci mă refer la oameni. Cu un simţ excepţional, ştia să descopere oamenii de calitate, să se înconjoare cu ei. Nenumăraţi noi imigranţi, persoane aproape necunoscute, îi intrau în casă, le acorda sprijin, îi susţinea moral.

Pe mine veşnic mă îndemna să-mi public poeziile, despre care povestea oricui.

– Am o prietenă poetă, spunea când nimeni nici măcar nu bănuia caietele mele cu versuri.

Când eram încă elevă, i-am dedicat o poezie şi am să amintesc câteva versuri, doar pentru a sugera legătura dintre noi:

Am fost prietene din vremea,
păpuşilor de mucava
A basmelor cu zmei şi zâne, a
fundelor de catifea
.....

N-o să ştiu niciodată motivul acelei clipe nebune care a smuls-o dintre noi, dar ştiu că ea a îndurerat pe toţi care au cunoscut-o pe Dida. Cu siguranţă o regretă mulţi, dar când a plecat dintre noi, a luat cu ea o parte din mine, lăsând un gol nemăsurat, pe care încerc să-l umplu oarecum, scriind aceste rânduri în amintirea celei mai bune prietene pe care inima mea nu v-a înceta să o plângă.

Dida

Cartea d-nului Şlomo David, a devenit într-un fel casa evreilor care au locuit în Dorohoi în decursul generaţiilor. Întâi am considerat-o enciclopedie, dar astăzi, când este în curs de apariţie volumul 5, ea îmi pare mai mult o antologie a acestei comunităţi. Deschizi cartea la pagina respectivă şi vei găsi deîndată, cel puţin câteva rânduri, sau o fotografie referitoare la persoana căutată.

Dida 10 aprilie, 1965

În Dorohoiul de care-mi amintesc eu, cel al anilor 50, populaţia evreiască era încă destul de densă. Stratificată ca orice societate de pături sociale, era greu să-i cunoşti pe toţi. prietenii de joacă, colegii de şcoală, vecinii, prietenii familiei, doctorul, poate încă alţi câţiva, formau cercul cunoştinţelor mele. Acum, din cartea Dorohoi, mă privesc zeci de chipuri. Îmi amintesc de nenumărate figuri ajunse să creeze un tablou unic de o minunată şi nespus de vie culoare.

Pe undeva, din dorinţa de a-ţi aminti de prieteni şi familie, pe de altă parte, fiindcă omul încearcă în tot felul să supravieţuiască timpului şi un nume înscris într-o carte are şansa ca să rămână peste ani, galeria de chipuri s-a lărgit mereu.

Au fost menţionaţi bunicii mei Waisman, cel cu brutăria, din a cărui pâine au gustat mulţi, dar de care eu nu-mi mai amintesc, bunicii dinspre tată, Rozen, cel cu cârciuma de lângă piaţă şi al cărui băieţi formaseră o orchestră, cunoscută în oraş. Numai tatăl meu, avocatul Rozen Mihael, sau Maholă (cum uneori îl strigau cei apropiaţi) nu făcea parte din ea. După cum îi arăta şi profesia el avea mai mult darul graiului. Ştia să povestească, să vorbească şi astfel să-şi cucerească publicul, iar acum mă gândesc, poate de la el am moştenit eu dragostea pentru literatură.

S-a amintit şi despre mama mea, farmacista Rozen Mali, o femeie întotdeauna ponderată, plină de înţelepciune, la care veneau vecinele să-i ceară sfatul, dar despre noi, generaţia acelor ani de după război nu s-a vorbit prea mult.

Şi totuşi Dorohoiul ne aparţine în egală măsură, chiar dacă fiecare din noi la 17 ani când am terminat liceul, ne-am grăbit să fugim din micul târg de provincie (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, cum şi-a intitulat marele Sadoveanu, una din nuvelele legate de viaţa acestor orăşele periferice).

Iar printre aceste figuri doresc s-o înscriu pe cea a dragei mele prietene, dispărută de timpuriu, Dida.

Dida, fiica avocatului şi a farmacistei Haifler, mi-a fost colegă şi prietenă, tovarăşă nedespărţită de drum pe tot parcursul vieţii. De când mă ţin minte pe mine, o ţin minte şi pe ea totdeauna alături.

Dorohoiul nostru... orăşelul meu

de Dr. MADELEINE DAVIDSOHN

Pentru fiecare din cei care s-au născut acolo, Dorohoiul înseamnă altceva. Pentru mine, atunci a fost leagănul copilăriei, astăzi a rămas leagănul amintirilor.

Despre figurile care mi se perindă prin faţa ochilor minţii, au scris mulţi, s-au povestit multe. Una însă, anacronică şi atât de deosebită în acele timpuri (poate doar pentru un copil de 6-7 ani, cât aveam eu pe atunci) nu ştiu dacă a pomenit-o cineva în enciclopedia de chipuri a Dorohoiului, atât de viu reprezentată în cărţile d-lui Şlomo David.

Este Domnişoara Ungar!

De fapt, mult mai târziu am aflat că era evreică, i-am cunoscut numele şi frânturi din trista poveste a vieţii.

Atunci însă, în lumea Dorohoiului anilor 50-55, oameni necăjiţi, întorşi din lagăre şi deportare, scăpaţi de foametea, bolile şi lipsurile războiului, silueta ei îmbrăcată în dantelă şi catifea, când rochia de stambă se vindea pe puncte, iar pâinea şi zahărul pe cartelă, reprezenta pentru mine o atracţie irezistibilă. Ea era lumea apusă, interzisă de comunism şi necunoscută mie, lumea dinaintea războiului, pe care o bănuiam plină de bogăţie şi culoare în cenuşiul cotidian, privind-o cum trece strada cu pălarie şi pantofi de lac.

Poate doar fiindcă amintirile unui copil rămân nespus de vii, poate doar fiindcă îmi închipui că n-a mai rămas nimeni să aprindă o lumânare, sau să-i pomenească numele (m-am decis să adaug aceste rânduri, împreună cu poezia pe care i-am dedicat-o, în enciclopedia figurilor evreieşti ale acelor timpuri - aşa cum am denumit mai sus, cartea de faţă) bietei femei cu mintea rătăcită, pe care o priveam de la fereastra casei părinteşti şi care m-a făcut să ţes în imaginaţie o lume de poveste.

Nebuna

Se luau copii după ea
Când apărea pe stradă
Cu rochie de catifea,
Pantofi cu gămălii de jad
Şi pălării ca spuma.
Ei nu ştiau ghici sub fard
Privirea ei speriată,
Când puştii s-agăţau
De rochia şifonată
Şi o strigau: nebuna.

Spuneau cumetrele prin târg
O glumă fără rost
Că l-ar mai aştepta şi-acum
Pe mirele ce dus a fost
Să-şi cumpere ţigări la colţ
Şi nu s-a mai întors

Dar astăzi ştiu că ea, era
Din alte timpuri
Sărmană, rătăcită printre noi
Copii născuţi după război
Fără dantele sau mătăsuri
Lovită doar de-un nenoroc
Că ceasu-i s-a oprit în loc
Şi parc-o văd din nou pe geam
Cum apărea pe strada mea
În rochie de catifea
Şi pălării ca spuma
Eu îi spuneam: madam,
Ei o strigau: nebuna.

cuvintele cunoscute de noi toţi, au pleznit ca un bici în tăcerea clasei.

– Mihăilescu! "Eu mă duc la Roma".

Şi atunci s-a produs incredibilul.

Cu un firicel de voce abia auzit şi cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, sus numita Mihăilescu a îngănat:

– Dumneavoastră mergeţi la Roma, domnule profesor. Drum bun!

Atunci s-a produs explozia. Torentele de râs au inundat clasa. Continuarea nu am mai auzit-o, pentru că am fost prima elevă invitată să părăsesc clasa.

Am ieşit pe culoar ţinându-mă de burtă. Oricum nu mai putea fi nimic interesant, iar "minusul" de la purtare mi-l asigurasem deja, împreună cu nota unu a lui Mihăilescu, la lecţia de latină.

Vezi Doamne, că profesorul Schaib, îmi era şi diriginte pe vremea aceea.

Dr. Madeleine Davidsohn, soţul ei dr. Sergiu Davidsohn şi fii lor Lary şi Mayan

Avem cu toţii amintiri...

de Dr. MADELEINE DAVIDSOHN

Acum, când cartea despre Dorohoi, alcătuită cu efortul neprecupeţit al d-lui Shlomo David, a ajuns la al cincilea volum, e greu să crezi că a mai rămas cineva neamintit, din neumăratele figuri ale unei comunităţi evreieşti din micul târg moldovenesc.

Şi totuşi, unul şi acelaş personaj, ne poate impresiona în chip diferit, depinde din ce unghi de vedere îl descriem, şi mai ales depinde de vârsta pe care o are acelasi care ţine condeiul în mână.

Profesor de latină şi istorie, Otto Schaib nu a scăpat desigur atenţiei nici unuia dintre concetăţenii oraşului meu. Dar dacă ar fi să-l prezint aşa cum l-a văzut eleva de 15 ani din clasa X-a a liceului Grigore Ghica din Dorohoi, aş trebui să încep povestea cam aşa:

...A fost odată... pe când se învăţa latina în şcoală, un profesor, în faţa căruia tremurau până şi băncile, nu doar elevii. Era înalt şi drept ca un brad. Purta întotdeauna pantaloni golf, din aceia englezeşti umflaţi la glezne şi bineînţeles cravata, perfect înnodată cu nodul drept la mijloc. În părul tuns perie, fiecare fir îşi avea locul lui precis, nici un milimetru mai la dreapta sau mai la stânga, decât ar fi trebuit să fie.

De cum intra în clasă, îşi striga victimele la apel, care se ridicau una câte una cu capetele plecate, gata de sacrificiu.

- Davidescu!
- Grigorescu!
- Ionescu!
- Mihăilescu!

Toţi cei strigaţi din catalog, se sculau ca nişte roboţi în picioare, iar celelelate 20 de inimi din clasă, îşi reluau ritmul normal şi plămânii respiraţia oprită.

Ora de latină începea.

Întrebările curgeau cu nemiluita.

Întrebare... răspuns... întrebare... răspuns..., ping pong şi nu alta.

Unele veneau rapid şi erau cele potrivite, altele mai şovăitoare, după cum îşi pregătise fiecare lecţia, dar şi după gradul de emotivitate, care ştim cu toţii ce rol important poate avea în momentele de tensiune.

Deodată glasul profesorului se auzi răspicat, fără altă explicaţie:

- Mihăilescu! "Eu mă duc la Roma"!

Poate, pentru unii n-ar fi fost prea greu să înţeleagă, că de fapt ce dorea domnul profesor, era doar o simplă traducere în latină a acestei propoziţiuni.

Biata mea colegă însă se uita năucă la profesor, nepricepând ce vrea de la ea.

- Mihăilescu! a tunat de data aceasta glasul nemilos. "Eu mă duc la Roma".

Liniţte grea, ca de plumb.

Noi elevii am îngheţat, când răsunând ca trâmbiţele Ierihoului,

FEBUS DAVIDZON z.l.

de Dr. MADELEINE DAVIDSOHN

Febus Davidzon a apărut în viaţă ca o stea strălucitoare. Toţi cei care l-au cunoscut s-au bucurat de lumina şi căldura emanată de fiinţa lui.

Evreii dorohoieni, l-au cunoscut cu toţii pe fotbalistul Ozias Davidzon de la tipografie şi pe gemenii lui Sergiu (Tiţă) şi Febus (Tucă). Nu erau în tot oraşul Dorohoi, oameni mai fericiţi, mai mândrii decât Ozias şi soţia sa Rozica, când treceau, toţi patru pe Strada Mare, unde au locuit în Dorohoi. Băieţii, ca doi brazi, îşi încadrau părinţii. Întotdeauna ieşeau în oraş împreună.

Ozias Davidzon, a închis ochii, la numai 64 de ani şi a fost înmormântat în cimitirul din Dorohoi.

Febus împreună cu familia lui, Sofica soţie şi Gil fiul în vârstă de 10 ani au aliat în Israel. Fraţii s-au regăsit după opt ani de despărţire. Erau iarăşi împreună. Nu mai purtau acelaş model de haine, nici aceeaşi pieptănătură – ca în copilărie – dar erau... împreună.

Astăzi, Febus Davidzon nu mai este. A dispărut dintre noi lovit de un camion, condus de un şofer ucigaş. I s-au stins surâsul cald, strălucirea ochilor.

Febus iubea viaţa. Încerca să trăiască fiecare zi din plin, bucurându-se de fiecare clipă, ca şi cum ar fi presimţit că zilele îi sunt numărate.

În Ţfat, unde s-a stabilit cu familia, era cunoscut şi apreciat de acei oameni care îl cunoşteau, cu care avea legături. Era cald, apropiat de toţi, pur şi simplu era un iubitor de oameni.

Conducea laboratorul de chimie al spitalului local. Nu există om, de la director, până la portar şa nu-l regrete pe acest om deosebit. Printre multele sale calităţi era şi aceea că era un bărbat frumos. Asa a rămas în amintirea celor care l-au cunoscut, pentru care dispariţia lui fulgerătoare a fost o lovitură aspră. Nu-l vom uita pe minunatul nostru Febus!

Fie-i memoria binecuvântată.

O sticlă de vin, un coş cu portocale...

Amintiri de pe vremea studenţiei

de Dr. DORIANA KLEIN

Eram studenţi la Iaşi şi bani nu prea aveam, dar eram tineri şi dornici de viaţă. Mergeam la câte un restaurant, în grup, şi la o sticlă de vin, mai mult nu ne puteam permite, dansam şi ne distram noaptea întreagă. Îmi amintesc de o asemenea seară veselă, la sfârşitul căreia, însă, lucrurile ameninţară să ia o întorsătură cam neplăcută...

Mă aflam împreună cu Francisca Schwartz, astăzi dr. Stoleru Francisca, cu soţul ei, Mony, (şi el astăzi doctor) cu Loly Alteraş, azi avocat la Raanana... şi a venit socoteala. Ce s-o fi întâmplat? Cum de ne-am încurcat? Să fi fost vinul mai scump? Om fi băut două sticle, în loc de una, ca de obicei? Era limpede că banii nu ne ajungeau pentru plata consumaţiei. Căutam cu febrilitate o soluţie, şi timpul trecea. Când, deodată a intrat pe uşă salvarea, întruchipată de dr. Jenică Segal, fie-i ţărâna uşoară, concetăţean din Dorohoi. Noi îl numeam cel cu cicatricea pe obraz, spre a nu-l confunda cu alţii purtând acelaşi nume. Ulterior a lucrat ani de zile ca radiolog la spitalul Rotschild din Haifa.

Ne-am adresat lui cu multă jenă, explicându-i situaţia şi rugându-l să ne acorde un mic împrumut. De împrumut, nici nu a vrut să audă. Ne-a plătit, ca un domn, întreaga consumaţie şi în plus... ne-a trimis la masă un coş mare cu portocale.

...Au trecut decenii de atunci şi ţin să-i mulţumim încă odată. Aşa erau dorohoienii!

Şi încă un aspect... consistent şi gustos al vieţii noastre studenţeşti, care a fost pomenit în treacăt în volumul întâi, dar pe care aş vrea să-l explic mai pe larg, în rândurile de faţă. Părinţii dorohoieni au organizat un adevărat sistem de aprovizionare cu alimente al copiilor aflaţi la învăţătură la Iaşi, departe de casă. Început prin 1948, acest sistem a funcţionat la perfecţie zeci de ani. Se plătea drumul unui grup de părinţi care ocupau un vagon cu coşuri doldora, pline cu fripturi de tot felul cu garniturile respective, supă în sticle, cu nelipsitul *chigel*, prăjituri şi toate bunătăţile, preparate în casă, pe care ni le-am fi putut dori. În fiecare vineri după amiază, noi, studenţii, aşteptam pe peronul gării din Iaşi, coşurile încărcate. Duminică, pe seară, ne prezentam din nou la gară, cu coşurile goale, pe care părinţii le primeau la Dorohoi.

În afara aspectului utilitar al acestor transporturi alimentare, s-a creat situaţia, deloc lipsită de însemnătate, în care zeci de dorohoieni se întâlneau de două ori pe săptămână, în gara din Iaşi. Iarna trenul întârzia mai întotdeauna. Într-o vineri - 31 decembrie - am rămas fără vin pentru a sărbători revelionul (mâncare aveam din belşug). Trenul mult aşteptat, a intrat pufăind în gară, precis la miezul nopţii.

După 40 de ani am revenit la Iaşi, în aceeaşi gară. Părea că nu s-a schimbat nimic. Ca şi în trecut, controlorii te întrebau de biletul de peron, pe care nu l-am avut niciodată.

Dar lipseau dorohoienii!

Şi astăzi ciocnim un pahar de vin, la o masă îmbelşugată, în noaptea de anul nou, dar gustul bucatelor de atunci, pregătite de mâna mamei nu va mai reveni nicicând...

pirpiriu, alb la faţa totdeauna acoperită cu o pulbere fină de făină. Bunica dimpotrivă, o femeie masivă, impozantă, de o inteligenţă vie, era mereu căutată de oameni care îi cereau sfaturi. Se bizuiau pe înţelepciunea ei.

După moartea bărbatului, bunica a locuit cu noi, până la sfârşitul vieţii ei, vreo 20 de ani.

Cum părinţii aveau obiceiul să-mi cenzureze lecturile, să se asigure că erau potrivite cu vârsta mea, bunica mi-a devenit complice. Toate cărţile pe care le devoram, romane celebre ca Ana Karenina şi multe altele, stăteau ascunse sub salteaua ei. Obişnuia să şadă lângă fereastră, în odaia din faţă şi să-mi descrie cu lux de amănunte, persoanele care treceau pe stradă. Alături de ea, nelipsită - prietena şi cumnata ei, Gusta Vaisman (bunica soţului d-nei Medeleine dr. Davidsohn).

În afara mamei, bunicii au mai avut patru copii pe care soarta i-a împrăştiat. Toni Bick, una din surori, a pierit la Cernăuţi, întoarsă din calvarul Siberiei. Cei doi fraţi, Dr. Avram şi Mendel Veisman, s-au prăpădit în România. Singura care a mai rămas în viaţă dintre toţi, este Eva Moscovici, soţia avocatului, cea care a fost cea mai frumoasă fată din Dorohoi.

Un gând pios pentru toţi cei dragi ce nu mai sunt. Flacăra vie a amintirii va dăinui veşnic în sufletul meu.

Oraşul umbrelor

de Dr. DORIANA KLEIN

Mă gândesc adeseori la oraşul natal în care mi-am petrecut copilăria şi anii adolescenţei. Îmi trec prin faţa ochilor, ca într-o defilare a amintirilor, numeroase personaje din Dorohoi şi, printre ele, bunicii mei la care mă opresc.

3 generaţii: bunica, eu, Doriana, şi fetiţa mea, Elize, în 1965.

Părinţii tatălui meu, Leiba şi Haia Rosen, aveau o cârciumă lângă uzina electrică, în josul pieţii. El – înalt şi subţire, ea – mărunţică şi roşcată, de o bunătate proverbială, ca o zână din poveşti. Tatăl meu i-a moştenit blândeţea caracterului ei.

Parcă mă văd păşind alături de bunic, mână-n mână, spre sinagogă, în seara de "*Simhat Tora*". Cât de mândră eram de steguleţul cu un măr înfipt în vârf şi cât de gustoase erau, apoi, nucile şi merele pe care le mâncam împreună cu ceilalţi copii!

Bunicii aveau şase copii, cinci băieţi şi o fată. Tata, cel mai vârstnic, a fost singurul dintre ei care a făcut studii universitare. Posibilităţile materiale ale familiei erau limitate. Talentaţi erau toţi. După întoarcerea din Transnistria, au creat o orchestră a fraţilor Rosen. Fiecare cânta la câte un instrument: unul la acordeon, altul la vioară, altul la baterie, ş.a.m.d.

Au emigrat cu toţii în Israel, fiecare cum a putut, pe căi ilegale, sau legale. Unii au fost internaţi o vreme în lagărele din Cipru, înainte de înfiinţarea statului. Dintre ei mai trăieşte astăzi doar unul, Ozi Rozen, care locuieşte în Brazilia, la Sao Paolo.

Mama era fiica lui Iţhak şi a Haiei Vaisman. Cine nu cunoştea brutăria lor de lângă piaţă, la colţul străzii Moruzzi, înainte de război, numită ulterior 6 Martie? Aici venea să se aprovizioneze cu colaci şi alte bunătăţi, marele muzician, compozitorul George Enescu când se afla în Dorohoi.

Bunica, mama, tata, Doriana şi Mada.

Bunicul era un om

Din articolul

"Într-o seară, la Haifa"

de CAROL ISAC

Într-o seară, aflându-mă cu colegii de redacţie la Haifa, în mijlocul a vreo 200 de oameni, am discutat despre publicaţiile pe care şi dv. le urmăriţi. Dar nu despre cum s-au desfăşurat schimburile de păreri voi scrie în cele ce urmează, ci exact despre ceea ce nu prea s-a vorbit atunci. Ne-a primit d. David Şhlomo care întreţine cu elanul şi conştiinciozitatea sa viaţa cercului cultural A. Clain, dar care nu-şi asumă decât calitatea de simplu membru în comitet fiind gata să protesteze energic în mod public dacă i se atribuie o altă funcţie. D.S.D. a fost numit, într-o coserie simpatică şi pătimaşă a d-lui Moşe Abramovici, preşedinte al Organizaţiei de arte şi meserii din Haifa şi nordul ţării, "locomotivă". Am remarcat imediat cât de nepotrivită şi imposibilă este paralela cu greoaia şi zgomotoasa maşină, dar pe parcursul serii i-am dat dreptate preşedintelui că o mai bună asemănare nu era de găsit.

În Israel se publică ceea ce pare încă greu de crezut că s-ar fi putut publica: o istorie şi o ordine de zi a evreilor originari din Dorohoi. Acest oraş românesc, atât de mic încât se vede greu pe hartă, pare să se fi mutat cu tot ce a avut şi are el mai valoros în paginile, câteva mii la număr, ale celor patru volume apărute până în prezent, fiecare având înfăţişarea unei ediţii de lux a Enciclopediei britanice. Este o operă uimitoare sub aspectul informaţiei pe care o include, fiind alcătuită fără orgolii şi cu o adevărată obsesie de a nu lăsa în umbră pe cineva. Este adevărat că cei din Bucureşti, din Iaşi, din Cluj sau din alte comunităţi mai numeroase şi mai bogate, n-au ajuns să-şi rememoreze existenţa în filele unei cărţi, dar ceea ce s-a întâmplat cu cei din Dorohoi părea predestinat. Provin de acolo oameni atât de bogaţi şi de generoşi cum nu erau şi nu sunt în alte părţi? Sunt dovezi că nu. Pur şi simplu ei şi-au iubit locul şi înţeleg să-l aducă cu ei mai departe. Dar pentru ca toate acestea să poată fi urnite şi transformate în cărţile impunătoare la care m-am referit era nevoie doar de o locomotivă. Pot să spun că la reuniunile cercului A. Clain se culeg multe impresii neaşteptate. Cea mai pronunţată pe care am cules-o într-o seară, nu demult, este că locomotiva care pune în mişcare intenţii şi energii poate avea adesea, cu puţin noroc, şi o candidă înfăţişare omenească.

"Orient Express", VII/1999

Herşcu Săculeţ, 1940

Herşcu Săculeţ

1893–1957

de NATHAN SKOLET

În amintirea părinţilor Amalia şi Herşcu Săculeţ, ca şi a celorlalţi membri ai familiei noastre care nu mai sunt, Feighe, Liza, Carol, fie-le memoria binecuvântată...

O deosebită atenţie şi stimă aducem prin aceasta tatălui nostru HERŞCU SĂCULEŢ născut în 1893 decedat 1957, om distins şi respectat, patriot decorat cu Ordinul Bărbăţie şi Credinţă cu Spade, salvatorul familiei restrânse care a supravieţuit martiriului deportării în Transnistria.

Amintim cu demnitate pe iubitele mele surori, Cerna Fuchs, Maricica Voltoh şi Esther Wartman.

Fam. SKOLET NATHAN, EVELYN, MICHAEL şi BENJAMIN

Viena, Noiembrie 1999

Nathan cu Beni, nepotul lui, la Bar Miţva. 1998

Corespondenţă de familie

Reproducem câteva copii după corespondenţe ale doctorului David Binder, "mamoş şi medic de copii", tatăl scriitorului Saşa Pană.

Acest foarte original şi valoros material ne-a fost pus la dispoziţie de ziaristul *Victor Nămolaru din Naharia,* care cu amabilitate ne furnizează şi o serie de note explicative.

În primul rând eu, M. Cherbis, profesorul de religie Block şi directorul şcolii (israelite-române), profesorul Antler. Poate că tot domnul Herşcovici a fost directorul. În spate Buium Croitoru - Ion Călugăru

Explicaţia acestei fotografii, trimisă de av. M. CHerbis lui Saşa Pană "**cu cele mai bune sentimente**" este extrasă din-tr-o amplă scrisoare expediată poetului, din Haifa în 7 mai 1974.

În cartea poştală alăturată, Dr. Binder îi povesteşte, (cu data de 8/II/1920) fiului, student la acea dată, între altele, despre sora acestuia, Duţa, care participase la festivalul artistico-literar dat de cercul "Nahum Sokolov".

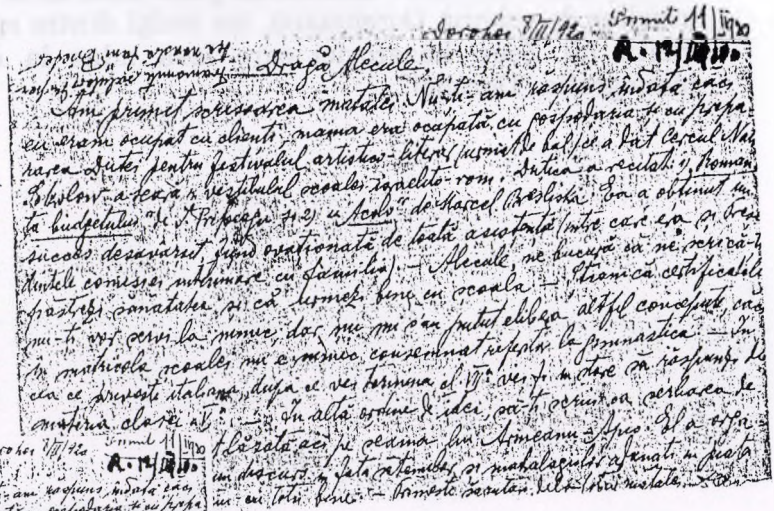

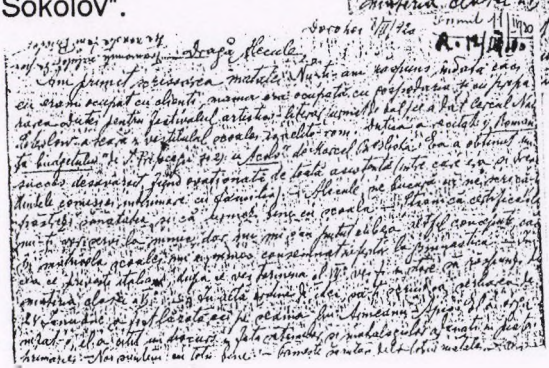

Zeev (Lupu) Lazarovici
Încă un octogenar!

În Ianuarie 2000, Zeev Lazarovici a devenit octogenar!

A venit în Israel în urmă cu 50 de ani, iar la Dorohoi fusese unul dintre animatorii tineretului evreu.

Acasă, au fost trei fraţi şi o soră: Moritz, Lupu, Ulinca şi Strul. Tatăl lor, Shlomo Lazarovici s-a prăpădit pe când erau copii, iar mama, Fany i-a crescut singură, fiind sprijiniţi de unchiul lor Misilim David, odihească-se în pace. Acesta, cerealist, i-a apropiat pe fraţi de meseria lui. Din cei patru fraţi, n-au mai rămas decât Lupu şi Strul.

Lupu s-a căsătorit cu Leony Wechsler în 1953. În 1997, o lungă şi grea suferinţă i-a răpit soţia.

Urmaşa lor este Iona, căsătorită cu Meir Weisman împreună cu care au doi copii, pe Ran şi pe Tal, mândria lor.

În cinstea acestor nepoţi, Lupu a plantat de curând 100 de copaci în pădurea *Kedoşhei Dorohoi* din munţii Ierusalimului.

Zeev Lazarovici face parte din enoriaşii de seamă ai Templului condus de Rabinul Efraim Gutman.

În ultimii ani, Zeev Lazarovici pune umărul la activitatea Organizaţiei evreilor de origină Dorohoiană, iar mulţi dintre aceştia au fost onoraţi de vizita lui Zeev Lazarovici care le-a adus la domiciliu volumele din monografia "Dorohoi".

D.S.

Un mesaj din Brazilia

de IANCU SOLOMON CIUBOTARU

M-am născut în anul 1921, fiind primul copil al părinţilor mei. Din perioada copilăriei îmi amintesc cu plăcere de meciurile de pe stadionul Macabi, de întrunirile minunate şi de activitatea sionistă, de balurile mascate organizate pentru fondurile de Keren Kayemet, de prietenii dragi, dintre care Lică Aclipei, cu care am rămas prieten până în ultima clipă a vieţii sale. Mi-au rămas întipărite în minte şi în suflet sărbătorile în care tata aducea acasă o *Tora* şi toată seara cântam împreună cu verişorii noştri cântece specifice de sărbători, sau cântece populare în idiş.

După terminarea şcolii profesionale, am plecat la rude în Bucureşti, încercând să-mi găsesc de lucru. Dar curând legionarii au început cu persecuţiile evreilor şi m-am hotărât să revin în Dorohoi să fiu împreună cu părinţii. În drum spre casă, m-au aruncat din tren şi după multe suferinţe am ajuns totuşi acasă, în Dorohoi. Neavând altă posibilitate am început să lucrez croitorie.

Pogromul de la cimitir m-a găsit împreună cu tatăl meu, alături de ceilalţi participanţi la înmormântare, şi numai bunul Dumnezeu ne-a ajutat să fugim, datorită ploii torenţiale am scăpat. Împreună cu ceilalţi coreligionari, am suferit toate înjosirile la care au fost supuşi evreii dorohoieni (steaua galbenă, munca obligatorie, îngrădirea libertăţii - se putea circula numai o oră zilnic, foamea, boala, etc.).

După eliberare, în 1945, sora mea Rozica, cu soţul ei, Heinrich Marcus, au hotărât să emigreze în Palestina cu primul vapor. În 1946 au reuşit să plece, fiind duşi de către englezi în lagărul din Cipru. După plecarea lor sorei mele, părinţii au dorit de asemenea să plecăm cu toţii, să nu fie despărţită familia. Am plecat la Bucureşti şi de acolo la Oradea, auzind că se poate trece uşor graniţa. Dar de aici începe calvarul meu. Călăuza cu care vorbisem a fost prinsă la graniţă cu un grup care pleca. A fost bătut şi schingiuit (în final a fost împuşcat) ca să spună numele celor ce urmau să fie următorul grup. Astfel am fost ridicat din casă şi împreună cu alte circa 15 persoane ni s-a făcut un proces special, fiind condamnat la 18 ani închisoare. După recurs şi rejudecare am executat 5 ani de muncă la canalul Dunărea-Marea Neagră, doar pentru **intenţia** de trecere frauduloasă a frontierei.

(...) În 1971, cu mare greutate, am primit o viză de turist pentru Israel, şi am plecat la sora mea. Neputând rămâne acolo, am plecat în Brazilia unde aveam familie din partea tatălui meu.

A început să surâdă şi pentru mine soarele când m-am recăsătorit cu Regina, actuala mea soţie, profesoară, şi cu care avem o fetiţă de 15 ani, Luciana, care este alinarea vieţii mele zbuciumate. Este elevă la liceul evreiesc şi activează la clubul Macabi din Sao Paolo, fiind perfect integrată în viaţa evreiască de aici. (Fiica mea din prima căsătorie este azi profesoară de franceză la Câmpina în România). Ne străduim să dăm copilului o educaţie cât mai complexă, pentru ca să devină un om valoros.

Surpriza a fost cu atât mai mare cu cât mă aşteptam să văd o ruină. Deşi grajdurile au dispărut, casa este aproape intactă, iar fântâna noastră şi-a câştigat un acoperiş impozant. Pe cele 6 hectare din dosul casei până la calea ferată a crescut un sat întreg, cu peste 30 de gospodării. Acum, casa a fost atribuită unui club de pensionari şi se pare că după război a fost locuită de mai multe familii de evrei întorşi din deportare.

Am regăsit cu emoţie curtea copilăriei mele şi a multor prieteni, cât şi fereastra prin care mama ne supraveghea.

În faţa acestei ferestre obişnuiam să ne fotografiem. Răsfoind albumele mele am găsit o fotografie cu un mare grup de prieteni şi prietene din care eu lipseam, fiind "fotograful".

După 60 de ani am avut prilejul să repar această lipsă.

Ieşind din curte şi parcurgând cu paşi mici distanţa până la şcoala primară nr.2, şi ea intactă, şi deşi nu aveam ghiozdanul în spate, m-am simţit cu cel puţin 60 de ani mai tânăr.

Dacă vizita la cimitir nu mi-a dat emoţia pe care o aşteptam, nereuşind să găsesc mormintele bunicilor, revederea casei părinteşti şi plimbarea până la şcoala primară, ca de altfel şi vizitarea liceului, mi-au dat o completă satisfacţie.

Fără îndoială că dacă vreunul din urmaşii mei va trece prin Dorohoi, revăzând locurile copilăriei mele şi casa părintească după cele câteva fotografii din această descriere a vizitei mele din iunie 1999, vor trăi şi ei emoţiile regăsirii unor rădăcini.

Ei nu riscă şocul suprapunerii imaginilor.

"Ultima Oră" 22/X/'99

Monumentul în amintirea victimelor pogromului din 1940

Am fost la Dorohoi după 60 de ani

Ing. CAROL STELIAN
(Bruxelles - Belgia)

Iată că după 60 de ani de la plecarea familiei din Dorohoi, am avut prilejul să-mi îndeplinesc o dorinţă arzătoare, de a vizita locurile copilăriei şi adolescenţei. Unul din obiectivele principale era desigur cimitirul unde odihnesc bunicii, cât şi mulţi alţi membri ai familiei.

Voiam să completez "dosarul vieţii mele" cu fotografiile mormintelor lor şi să dau astfel urmaşilor posibilitatea să le recunoască dacă într-o zi se vor rătăci pe aceste meleaguri.

Nu am reuşit! Nu există nici un registru al morţilor! Mai toate pietrele anilor '30 sau anteriori sunt inaccesibile din cauza bălăriilor sau a celor dărâmate. În schimb, mormintele unor contemporani sunt bine îngrijite şi amintirea pogromului din iulie 1940 este bine marcată.

Dacă vizitarea cimitirului nu mi-a dat satisfacţia care o speram, oraşul şi mai ales casa părintească mi-au provocat puternice emoţii! Desigur, Dorohoiul actual nu are nimic din ceea ce forma "şteitelul" copilăriei mele. Nu mai există Calea Dorobanţilor cu casele bunicilor şi altor rude şi prieteni. Ea a fost înlocuită cu un început de autostradă modernă în care doar podul "Botoşanilor" a mai rămas, însă foarte discret... şi curat. Nu mai există acea "Stradă mare" pe care treceam aproape zilnic. Nu mai există casele şi prăvăliile cunoştinţelor de pe str. Moruzi.

Ceea ce s-a construit în loc dă centrului oraşului un aspect banal, similar cu al oricărui orăşel al epocii noastre dacă n-ar mai fi rămas ruinele triste, şi în plus locuite de ţigani, ale căror câteva case din aşa-zisa zonă a fostei farmacii Timus. Dacă mai vezi şi alături de acest capăt de stradă coloanele neterminate ale unui "ateneu", început în era comunismului, nu mai recunoşti nimic din aspectul şi viaţa "Centrului" tinereţii.

Dacă însă am întors spatele actualului "centru" şi pentru moment am uitat Calea Dorobanţilor, am recunoscut Dorohoiul copilăriei mele chiar dacă Macabi nu mai există şi din cele 7 sinagogi centrale (din cele 25 care au existat pe atunci) nu au mai rămas decât două: cea "Mare" şi "Beith Solomon", adică aceea a familiei noastre.

Am intrat în sinagoga "Mare", dar am fost dezamăgiţi de întunericul şi chiar tristeţea interiorului actual, ceea ce contrastează teribil cu imaginea luminoasă care o aveam în memorie despre acest lăcaş. În acea sâmbătă, cu toată prezenţa mea, nu s-a putut face slujba de seară.

Sinagoga "mea" nu am putut-o vizita căci era închisă şi cheia nu era de găsit. Mi-ar fi făcut plăcere să mă aşez pe banca unde acum tare mulţi ani asistam de sărbători la serviciul religios între tata şi bunicul şi de unde priveam la balcon unde se găseau mama şi bunica.

Partea de sus a oraşului, cam de la grădiniţa Grigorescu, este neshimbată.

De la piaţă, şi ea neschimbată, doar modernizată, mergând în direcţia Broscăuţi, mi-a apărut deodată un peisaj foarte cunoscut, acela al străzii Ştefan cel Mare, cu casa părintească şi cu cele câteva case impozante care au fost construite pe terenul grădinii noastre.

Omul nostru, Iehuda Maor

de ELI (IULIU) BRETTER

Să-l prezinţi pe Iehuda Maor nu este un lucru uşor căci biografia lui pare în acelaşi timp simplă şi dreaptă ca o linie dar şi puţin derutantă, cum derutantă este şi înfăţişarea lui, modul său de a vorbi dacă le legi de ocupaţia profesională de-a lungul a peste 30 de ani de activitate. Căci Iehuda Maor este ofiţer de poliţie cu grad de maior, recent pensionat (1998), soţul Adinei şi tatăl lui Hani, studentă, şi al lui Hai, militar într-o unitate de elită.

Pe Iehuda Maor l-am cunoscut în urma unui articol din presă, care anunţa constituirea partidului alialei române şi intrarea lui în cursa alegerilor. L-am chemat la telefon şi am vorbit îndelung. M-a izbit vocea lui tânără, vioaie.

După câteva zile ne-am întâlnit la o întrunire a aderenţilor noului partid în *kraiot*. De data această m-a impresionat modul lui aşezat, ponderat chiar domol aş zice atunci când a vorbit în faţa publicului. Felul de a fi pare întru totul potrivit cu înfăţişarea robustă, cu mustaţa groasă are un aer sfătos ca bunicul din poveştile lui Creangă. Este ceva foarte autentic românesc în prezenţa lui în ciuda anilor îndelungaţi petrecuţi în ţară (36) şi a activităţii dure ca ofiţer de poliţie. Cum a reuşit să-şi păstreze modul acesta de a fi molcom după ani îndelungaţi de confruntare cu delicvenţa şi crima este cu adevărat o enigmă. Şi asta cu atât mai mult în Israel, unde în general oamenii sunt departe de a fi ponderaţi!

Iehuda a ajuns în ţară la vârsta de 17 ani, după ani de aşteptare a aprobării de emigraţie din partea autorităţilor comuniste. Părinţii lui depuseseră cererea de plecare în Israel încă din 1948! Tatăl său Iosef Moiză Aronovici de origine din Botoşani şi mama Fani (Iuclea) născută la Darabani. Păinţii s-au întâlnit după război, când tatăl s-a întors din lagărul de muncă şi mama s-a repatriat din Transnistria. S-au căsătorit şi au rămas la Dorohoi . După ani de zile, tatăl său a fost om de legătură al Sohnutului care îndemna şi îndruma evreii să depună cererile de plecare era memebru al partidului "Mapai". Iehuda a fost crescut şi educat în spirit sionist. Iehuda îşi aminteşte că a avut scrierile lui Jabotinski ca ghid spiritual în anii de formare. Tăria sufletească i-a fost încercată din greu încă din acei ani când a fost exmatriculat din şcoală (în clasa a 8-a) ca pedeapsă a autorităţilor comuniste pentru cererea familiei lui de a emigra. De abia după un an de întrerupere a şcolii, obţine să fie reprimit la cursuri. El a fost obligat să-şi dea examenele de diferenţă, pe care le trece cu brio. În fine după 16 ani chinuitori de aşteptare, îndoieli şi frământări, în anul 1964 soseşte clipa îndelung aşteptată: cererea de emigrare este aprobată!

În fine ajunge în Israel, ţara mult visată!

Armata şi-a făcut-o în poliţie (în anii aceia poliţia era considerată unitate militară). Şi-a făcut stagiul pe toată filiera, poliţist de stradă, patrulă, anchetator, ofiţer de informaţii. A fost greu rănit de câteva ori şi a trecut pe cărarea îngustă dintre viaţă şi moarte.

Cu toată munca grea, încordată, găseşte timpul şi puterea să-şi completeze bacalaureatul, să absolve cursul de tehnician electronică şi calculatoare precum şi doi ani de studii de criminalistică în cadrul universităţii Haifa. Ultimii zece ani îi serveşte ca ofiţer de informaţii la grănicieri, când s-a ocupat în special de combaterea furturilor, a sabotajelor, combaterea atacurilor înarmate ale arabilor din teritorii. Din această luptă de zi cu zi i s-a conturat înţelegerea faptului că nu prin forţă ci doar prin colaborare fructuoasă se poate ajunge la rezolvarea problemelor divergente.

Iehuda Manor a candidat la ultimele alegeri pentru cel de al 15-lea Kneset, ca cel de al doilea candidat, pe lista "Partidului Românilor".

Familia Schor

De MARY FRIMET

Mă numesc Mary Frimet născută Schor, la Dorohoi, în anul 1932.

M-am căsătorit cu Hugo Frimet din Siret iar în anul 1966 am venit în Israel cu fiicele noastre Ingrid şi Anda şi cu părinţii noştri. Acum locuim în Hedera. Fiica noastră Ingrid este şefa seviciului valutar la Bank Hapoalim Hedera iar Anda este profesoară. Soţul ei Avi Larber este director adjunct la Bank Leumi. Au două fiice, Lyor, studentă şi Ady elevă în clasa 11-a.

Sora mea Sorina Schor, născută şi ea la Dorohoi în 1937, căsătorită cu Dorian Kolber din Suceava a venit în Israel numai după 18 ani spre jalea părinţilor şi-a noastră.

Ei locuiesc la Naţzeret Elite cu fiica lor Odette care lucrează la Policlinică ca responsabilă a cabinetului dentar, şi cu nepoţii lor gemeni Avi şi Ron.

Tatăl nostru Baruch Schor, fiul lui Mordehai-Herş Schor s-a născut la Dorohoi în 1890 şi a avut brutăria pe strada D.P. Moruzzi. De tânăr a avut sentimente pentru Israel şi a donat din toată inima pentru Keren Kayemet. Tata a murit în 1973 şi e înmormântat la Hedera.

Fratele lui, Avram Schor, şi el născut la Dorohoi, a murit tot la Dorohoi. Şi el a avut o brutărie.

Mama noastră, Malvina Schor, născută Nadler, fiica lui Ancel Nadler s-a născut la Dorohoi în 1903.

A avut 3 fraţi: Samuel, Naum şi Simon Nadler. Cu toţii născuţi în Dorohoi.

Mama a murit în 1997 la frumoasa vârstă de 95 de ani şi a trăit până în ultima clipă a vieţii în mijlocul nostru. E înmormântată lângă tata. Nu pot fi obiectivă atunci când vorbesc despre părinţii noştri, dar ştiu sigur că au fost oameni cinstiţi, ne-au îndrumat pe mine şi pe sora mea numai spre lucruri bune şi au fost iubiţi atât de familie cât şi de prieteni, şi apreciaţi de oameni străini.

Fie memoria lor binecuvântată.

Spicuiri "evreeşti" din monografia Centenarului liceului "Grigore Ghica" din Dorohoi (1979)

• În 1969 elevul **Balan Ady** a luat locul 1 la faza judeţeană, atât la olimpiada de fizică, cât şi la cea de matematică. Participă la ambele obiecte la faza naţională de la Bucureşti şi ocupă locul al II-lea la fizică. Astăzi **Balan Ady** este inginer superior la Haifa.

• În anii 1960 plus, liceul s-a mândrit cu mulţi elevi care au obţinut rezultate remarcabile la olimpiadele şcolare, ajungând până la fazele naţionale. Menţionăm pe: **Haifler Dida, Cohn Renata, Goldenberg Gherta.**

• Din 15.1.1932 apare la Dorohoi revista "Licăriri" care a continuat să apară mulţi ani.

În anul 1967 sunt menţionate "sprintene condeie" cu "speranţa să devină adevărate metafore ale viitorului" iar printre ei: **Cohn Felicia, Coller Bela, Lozneanu Stelian, Croitoru Milian, Cohn Renata, Prelipceanu Felicia.**

• Acad. Ştefan Airinei aminteşte în memoriile sale, pe desăvârşitul dascăl de matematici, prof. **Mayer Körner** de la liceul "Grigore Ghica" prin anii de după 1930. D-lui menţionează printre colegii lui buni de odinioară pe **Bernhold Calmanovici, Axler Henry, Poplicher Isac.**

Reproduse de **David Shlomo**

A trecut un an de când Miki Fonea nu mai e...

In luna martie s-a împlinit un an de când prietenul nostru Miki Fonea a plecat dintre noi.

Toţi cei care l-au cunoscut au regretat dispariţia acestui fiu al Dorohoiului. Era cunoscut ca un om de excepţie. Fin intelectual înzestrat cu bun simţ, delicateţe, aş spune chiar gingăşie, era un om de o cinste şi conduită exemplară.

A studiat dreptul, era un om al dreptăţii şi se poate afirma cu tărie că a plecat în lumea drepţilor.

Oricât de mult am vorbi şi l-am regreta pe Miki Fonea totuşi durerea noastră nu se poate compara cu durerea tovarăşei lui de viaţă, Evelin, ziaristă, poetă.

Cuplul Fonea însuma un tot. Din acest întreg, jumătate a plecat. Evelin continuă să sufere, să-l plângă şi să fie cu el, în spirit şi-n inimă.

Ea îşi exprimă marea durere şi în versuri triste închinate omului adorat.

Amintirea lui Miki e vie în inimile noastre. **D.S.**

Recent, în editura Cercului Cultural Petach Tikva (condusă de poetul Mircea Gorun) a apărut un "Caiet de poezie" sub semnătura lui Evelin Fonea: "Cafeaua de sâmbăta".

RESPIRAŢIE

Se spune
Că pustiul nu rodeşte
Că oamenii sunt buni,
Că iarna, nimănui
Nimănui nu-i este cald,
Că florile nu mai înfloresc
Şi exploziile solare...
În clipa aceasta anevoie,
Când răscolim zăpada afânată
Şi ne aflăm copiii,
Să încălzim prezentul
Cu dragostea de oameni.
Să ne doară trecutul,
Să topim zăpezile dintre noi.
Să fim buni, buuuni...
Ca acei adolescenţi netemători
Să ne unească dragostea de aproape.

În clipa aceasta,
Când înţelegem dece, de ce se spune
Că pustiul nu rodeşte
Şi ne este friiig
Şi aşteptăm să-nflorească pomii,
În clipa asta,
Noi, Copiii maturi
Ai unei existenţe învrăjbite,
Noi,
Ieşiţi din carcera Durerii,
Avem nevoie de flori,
Avem nevoie de soare,
De frumosul din noi
Pentru a supravieţui.
Avem nevoie de oameni
Avem nevoie să rodească
Pustiul din noi.

S-a stins Max Fonea

Întruchipare a demnităţii şi distincţiei spirituale

de Acad. NICOLAE CAJAL

Un ceas rău, nefericit, l-a răpit dintre noi, la 13 martie 1999, pe unul dintre cei mai remarcabili intelectuali ai obştii noastre, diplomatul, juristul şi economistul MAX FONEA, personalitate polivalentă, întruchipare a demnităţii şi distincţiei spirituale, a fidelităţii neabătute faţă de cauza comunitară, faţă de interesele ţării.

S-a născut în 1924, la Dorohoi, într-un "miază-noapte românesc" atât de darnic cu "producţia de valori". Mediul tradiţional în care a crescut l-a ataşat firesc patrimoniului de simţăminte şi convingeri iudaice şi, deopotrivă, celui al spiritualităţii româneşti. După studii strălucite (la Institutul de Relaţii Externe al M.A.E., la Facultatea de Drept din Bucureşti şi în domeniul economic), a ocupat funcţii de răspundere în diplomaţie, fiind delegat la Comisia Europeană a Dunării, la Comisia de la Geneva a Consiliului Social al O.N.N.U., la Organizaţia Mondială a Sănătăţii, în probleme juridice şi economice ale medicinii sociale. Întrucât în dosarul său de familie au apărut "anormalităţi" de netolerat în fostul regim totalitar (rude în străinătate), firul carierei sale a fost pe nedrept destrămat (încă o valoare evreiască - şi românească - stopată stupid, pe atunci, din calea afirmării). Experienţa sa l-a ajutat, însă, să se consacre mai departe acestei problematici, fie şi într-un cadru mult restrictiv, la Spitalul "Filaret", de unde s-a pensionat. Dar nu şi-a încetat activitatea. Competenţa deosebită i-a fost solicitată de firma israeliană "Elita", al cărei consilier economic şi juridic a fost până în ultima clipă a vieţii. Pe de altă parte, şi-a asumat importante participări comunitare, pe plan juridic şi cultural, contribuind, între altele, la elaborarea noului Statut al F.C.E.R., la activităţile lojii "B'nei Brith" în România. Max Fonea a fost un om exemplar, prin acumularea unei deosebite autorităţi profesionale, prin consecvenţa cu care a apărat interesele comune ale etniei şi ale ţării, prin stăruinţa cu care a susţinut colaborarea economică româno-israeliană, la acea metaforică "Elita", prin ataşamentul său impresionant faţă de familie, faţă de minunata soţie, colega şi prietena noastră Evelin Fonea, căreia i-a fost sprijin neobosit în deosebit de bogata ei activitate publicistică şi literară.

A îndeplinit cu prisosinţă chemarea lui Disraeli, care considera drept calitate distinctă a evreului să fie ireproşabil, pentru a se evita, pe cât posibil, practica, devenită atât de frecventă în rândurile xenofobilor, aceea a culpabilizării etniei, pornind de la o învinovăţire individuală.

S-a străduit să fie ireproşabil, a izbutit şi, mai presus decât atât, a fost un om de inepuizabilă generozitate şi delicateţe sufletească, un apărător al acelui climat pe care ni-l dorim: al bunei înţelegeri şi al comportării civilizate.

Sufleteşte, nu ne vom despărţi nici în această zi tristă de un mare prieten, părtaş de nobilă dăruire la toate demersurile noastre înnoitoare.

Odihnească-se în pace!

"Realitatea evreiască", V/1999

– Cum aţi ajuns specialist în geriatrie, după ce aţi tratat boli de plămâni? Există vreo legătură?

– Există... una indirectă. În 1974, când am venit în ţară, aici nu exista tuberculoză şi eu nu aveam ce face... Şe ştie că TBC este o boală a mizeriei şi aici nu era mizerie, dacă s-au ivit ulterior ele au fost "importate" din ţările sărace, cu un nivel de trăi foarte scăzut. Am fost de aceea obligat să mă recalific în altă ramură a medicinii şi m-am specializat în geriatrie, la spitalul Tel Haşomer.

– Care este profilul tratamentului aplicat la "Beit Bir"?

– Noi ne ocupăm de reabilitarea bolnavilor după o tromboză cerebrală, indiferent de vârstă. Dacă după trei luni de tratament situaţia bolnavului nu se ameliorează, el este luat acasă şi îngrijit de familie, cu ajutor de la *Bituach Leumi*, sau este internat la un cămin de vârstnici profilat pe această specialitate.

– Există metode noi în geriatrie?

– O preocupare principală a echipei de la "Beit Bir" o constituie evaluarea capacităţii fizice şi intelectuale a bolnavului. Se dau îndrumări familiei să ia măsurile necesare şi să prevină accidente fatale.

– Se tratează şi maladia Alzheimer?

– Noi stabilim diagnosticul şi dacă este cazul, trimitem bolnavul la secţia specială de Alzheimer a spitalului.

– Există bolnavi care revin la starea normală?

– Putem spune că 80-90% din bolnavii trataţi revin acasă, reluând un ritm de viaţă oarecum normal, cu tratament şi controale la policlinicile de specialitate. Progresele medicinii permit ca tratamentul să nu mai fie legat de vârstă.

În concluzie, aş spune că bătrâneţea nu mai trebuie să ne sperie. Dacă ducem o viaţă cumpătată la tinereţe, cu noile tratamente pot fi evitate multe necazuri ale bătrâneţii.

Este bătrâneţea o povară?

Convorbire cu dr. Shalom Levenkorn născut în Dorohoi, şeful secţiei de geriatrie "Beit Bir" de la spitalul Tel Haşomer

de CLAUDIA LÖBELSOHN

"Doamne, nu mă părăsi la bătrâneţe..."

A trăi cât mai mult este dorinţa tuturor – o dorinţă firească – dar mai important mi se pare a trăi bine. Datorită progresului medicinii a crescut longevitatea. A ajunge acum la "vârsta patriarhului" (90 ani) nu mai constituie o excepţie, dar a atinge această vârstă lucid şi sănătos, atât cât permit legile naturii, este un dar de la Dumnezeu. Omul se naşte cu un bagaj genetic moştenit de la părinţi sau de la bunici – şi cu această "valiză" călătoreşte toată viaţa. Dar, nici genetica nu face excepţie de la progresul ştiinţific şi acum sunt posibile mutaţii genetice la făt – deci încă înainte de a se naşte – care permit a schimba conţinutul "valizei" în sensul că anulează elementele dăunătoare, adică tarele moştenite de la părinţi sau bunici. Este adevărat că oamenii de ştiinţă au pătruns în misterele geneticii, dar mai există enigme nedezlegate, ca de exemplu tarele ce "sar" o generaţie.

Să revenim însă la vârstnici şi la problemele lor. Ceea ce înainte cu ani era de neconceput, a devenit acum o realitate: un vârstnic handicapat după un accident cerebral sau de altă natură nu mai este lăsat pe seama destinului ca să-şi termine zilele acasă, în patul său. Există metode noi, dar mai presus de orice există o nouă mentalitate: Toţi avem dreptul la o viaţă cât mai îndelungată şi cât mai bună. Aşa a luat naştere geriatria, ramură a medicinii care studiază şi tratează bolile bătrâneţii.

Profilul demografic al Israelului este axat pe vârstnici pentru că după Holocaust au venit supravieţuitori de pretutindeni, care nu mai erau prea tineri. Era deci normal ca acestor victime ale antisemitismului să li se creeze condiţii speciale de tratament şi recuperare. Aşa se face că în 1973 a luat fiinţă Institutul de geriatrie "Beit Bir" de la Spitalul Tel Haşomer, din iniţiativa dr-ului Marian Rabinovici, care a fost şeful secţiei şi a depus multă energie şi suflet în activitatea acestui institut.

Acum, şeful secţiei este dr. Shalom Levenkorn, născut la Dorohoi. Deci doi specialişti, amândoi din aliaua noastră, o alia care n-a avut timp să facă politică fiind prea ocupată cu lucruri mai importante. Dr. Leverkorn a studiat medicina la Iaşi şi s-a specializat în boli de plămâni la spitalul "Filaret" din Bucureşti. În 1974 a venit în ţară şi după multe "rotaţii" – cum îmi spune – i s-a acordat titlul de medic pneumolog. În 1990 i s-a acordat titlul de medic specialist în geriatrie, iar din 1998 este şeful secţiei.

În afară de activitatea clinică propriu-zisă, dr. Leverkorn a publicat lucrări de specialitate în domeniul reabilitării bolnavului după accidente cerebrale şi în general despre boli ale vârstei înaintate. Ceea ce m-a impresionat la modul cel mai pozitiv a fost zâmbetul – aş spune "şugubăţ" – cu care m-a întâmpinat, optimismul unui medic ce tratează bolile bătrâneţii...

IN MEMORIAM

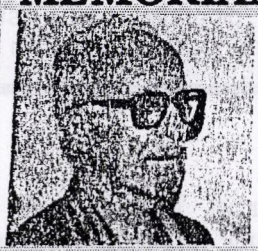

SANDU MALCAŞ

17.5.1918 – 20.6.1998

DOROHOI – HAIFA

Ai fost un vis...

...un vis frumos, atât de scurt
de efemer...
Nu pot să cred că nu mai eşti
nu vreau să cred că nu mai eşti.
Nu pot să mi te scot din gând
nu vreau să mi te scot din gând...

Te văd zâmbind la mine, blând
te văd şi cum te-ai stins
discret
fără oftat, fără cuvânt
fără o lacrimă sau plâns...
M-ai părăsit într-o secundă
cu trupul tremurând
înfrânt.

O, dac-aş fi ştiut, ce ştiu
acuma, prea târziu,
tu n-ai fi astăzi în pământ
nici eu, frântă de remuşcări
plângând lângă mormânt
plângând, plângând
sfârşitul unui sfânt...

Trecerea necruţătoare a timpului...

SANDU MALCAŞ NU MAI ESTE

În volumul III a apărut un articol închinat lui **S. Malcaş**, membru eminent al comunităţii dorohoiene. Din păcate, în procesul de tipărire al cărţii, s-a strecurat o greşeală şi fotografia publicată nu a fost cea care trebuia, adică nu a eroului articolului.

Între timp, la 20 iunie 1998, la numai o lună după sărbătorirea de 80 de ani, Sandu Malcaş a încetat din viaţă, fie-i ţărâna uşoară.

Redăm aici, în puţine linii, biografia acestui distins fiu al Dorohoiului, însoţită de portretul lui autentic, corectând regretabila eroare din trecut.

Martin Malcaş, pe vremuri unul din cei mai cunoscuţi oameni de afaceri în domeniul pădurilor din Dorohoi, şi soţia sa Jeanette, au lăsat după ei doi fii şi două fiice: Sandu, Arthur, Hermina z.l. (în Israel) şi Stella z.l., la Paris.

Sandu, născut în 1918, a fost bine cunoscut şi foarte iubit în colectivitatea dorohoienilor israelieni. Mai bine de 12 ani, după pensionare, a continuat să lucreze voluntar la Industria Militară din Haifa. În tinereţe a fost activist sionist în mişcarea *Haşomer Hatzair* în oraşul său natal, iar după 1944, a fost adjunctul dlui Şaiovici, pe atunci, sub-prefectul judeţului Dorohoi. A făcut parte din comisia specială de ajutorare a celor reîntorşi din Transnistria.

Sosit în Israel în 1966, a fost prezent, mereu neobosit, mereu disponibil, în numeroase activităţi cu caracter voluntar şi obştesc, până la sfârşit.

Soţia sa, Sorina, i-a fost devotată şi iubitoare ani îndelungaţi. "**M-a părăsit Săndel, îngerul meu păzitor**", spune ea cu durere. Originară din Moineşti este descendentă a cantorului Bernştein, unul din fondatorii aşezării Roş Pina, în nordul Israelului, cu peste un veac în urmă.

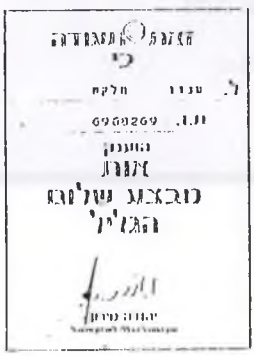

şi propăşirea oraşului Dorohoi, în locul său în Parlament fiind ales poetul Pillat.

În toamna anului 1924, în luna august are loc întâlnirea dintre "Vulturii" Dorohoi - selecţionata Botoşani încheiată cu scorul de 3-2. Cel mai important eveniment fotbalistic al anului a fost vizita echipei "Macabi" Bucureşti, o echipă valoroasă, care în primul joc a învins pe "Macabi" Dorohoi cu 12-1, dar a doua zi, surpriză: "Vulturii" Dorohoi - "Macabi" Bucureşti 0-0 ceea ce arată valoarea deosebită a militarilor dorohoieni superiori celorlalte echipe locale. Surprinşi probabil de această ripostă, bucureştenii au solicitat să joace şi un al doilea meci cu "Vulturii", în care au reuşit să câştige cu 2-0.

În partida "Macabi" Dorohoi - "Macabi" Bucureşti au intrat pe teren următoarele formaţii: "Macabi" Dorohoi: Boros-Segall, Waldman, Tecuceanu, Procopovici, Buduc-Weiner, Glickman, Cohn, Leibovici, Marcus.

"Macabi" Bucureşti: Bacinschi-Segall, Kahone, Alfred, Pipa, Bloeznic-Thodt, Sehalik, Scoenfeld, Fronic, Keller (Silvio)

Militarii dorohoieni adică cei de la "Vulturii" au aliniat cu bucureştenii următoarea formaţie: Frank I - Mihăescu, Ciubat, Gaube, Grigoriu, Berijan I-Frank II, Ionescu Moşu, Răileanu, Nosievici, Holban.

Ambele partide au fost arbitrate corect de dorohoianul Weiner. Judecate prin prisma acelor ani, partidele au fost foarte apreciate de public, s-a consemnat în presă corectitudinea arbitrului şi jocului şi doar lipsa de experienţă a dorohoienilor spunându-şi cuvântul.

Anul 1924 mai este important şi prin faptul că pentru prima oară în oraş se organizează concursuri de şah. Într-un articol din "Gazeta Dorohoiului", intitulat "Şahul la Dorohoi" se arată că pe data de 6 sept. 1924 a avut loc un simultan de şah dat de Gh. Corneanu din Botoşani cu 15 concurenţi. Acesta a câştigat 11 partide, două a remizat, şi două le-a pierdut. Peste o săptămână a avut loc primul campionat de şah al Jud. Dorohoi, care a fost câştigat de I. Capelovici din Mihăileni, urmat de şahistul L. Rabinovici din Dorohoi. Mai notăm că la concurs au participat 2 judecători din Mihăileni şi 4 din Dorohoi.

"Caleidoscop dorohoian", Nr. 5-6, sept-oct 1997

Sportul Dorohoian

de Prof. ILARION MANDACHE

(Extras)

Continuă rivalitatea sportivă dintre "Vulturii" şi "Macabi". pentru a scoate în evidenţă această atitudine benefică mişcării sportive dorohoiene, vom cita în continuare o notă din "Gazeta Dorohoiului" la data de 19 iulie 1924: *"Chestii sportive".*

Răspunsul societăţii Macabi: Pentru a nu refuza cererea verbală a dl. maior Bantaş, preşedintele societăţii "Vulturii", dl Izu Wainer, fost preşedinte al societăţii noastre a primit să trimeată pentru meciul din ziua de 29 iunie o echipă oricât de slabă în lipsa jucătorilor din echipa I, mai toţi în examene în acest timp. Căpitanul echipei I, Iancu Cohn student."

Reiese din această notă că la echipa "Macabi" jucau mulţi studenţi care veneau duminica acasă pentru întâlnirile importante ale echipei lor. Jocul cu referirea de mai sus a avut loc şi s-a terminat cu scorul de 8-0 pentru Vulturi.

Amintim şi alte rezultate ale anului 1924:

"Cercul Sportiv" Herţa – Macabi Dorohoi 0-2 (0-1), cele două goluri ale dorohoienilor fiind marcate de Brill, de la oaspeţi mai remarcându-se şi Tecuceanu, Marcus şi Iancu Cohn. A arbitrat dorohoianul Izu Weiner, destul de mulţumitor, tot în aceeaşi zi, pe 26 iulie 1924, dar la Dorohoi. "Vulturii" Dorohoi zdrobeşte pur şi simplu pe "Moldo Bank" Iaşi cu categoricul scor de 15-1, arbitrajul dl. lt. Nistor fiind imparţial.

Întrucât terenul asociaţiei sportive "Macabi" încă nu se inaugurase, echipa Macabi II Dorohoi, cu câţiva jucători de la echipa I, au jucat pe terenul "Obor" cu "Cercul Sportiv", Botoşani. Scor final 2-2 (0-0), în teren fiind prezente următoarele formaţii:

"Macabi II" Dorohoi: Casapu – Pomârlenau, Ioina, Segall, Scharf Teuceanu, Strulovici – Pitaru, Schleifer, Brill, Polack II, Feierştein.

"Cercul Sportiv" Botoşani: Sârbu – Rozen, Wexler, Ţurcanu, Ivănescu, Axel – Pârgaru II, Zilberman, Schein, Rotenberg, Pârgaru I.

Au marcat Feierştein şi Brill pentru gazde, Ivănescu şi Schein pentru botoşăneni.

Avându-se în vedere intensificarea activităţilor sportive la asociaţia sportivă "Macabi", într-o şedinţă de urgenţă dl. dentist A. Weiner anunţă că vechea conducere îşi înaintează demisia. Se alege un nou comitet compus din: Izu Weiner – preşedinte, Jules Barasch – vicepreşedinte, Iancu Poplicher – secretar, Beno Zeltberger – casier, Isidor Abramovici – contabil, Daniel Croitoru, Iancu Cohn, Schachter şi Casacu Cohn – membrii consilieri. Acest birou îşi are importanţa lui căci numai peste doi ani vor reuşi inaugurarea celui de-al doilea stadion dorohoian – "Macabi".

În aceeaşi ordine de idei, în evoluţia ascendentă a sportului dorohoian trebuie remarcat şi sprijinul constant al dl primar G. Tomaziu pentru sport: acesta, deşi a fost ales deputat de Dorohoi în anul 1922, a preferat să demisioneze pentru a se îngriji de curăţenia

"Lupta Noastră", organul oficialităţilor de atunci, să trimit şi un material foarte critic, în care sesizam delăsarea şi pasivitatea unor "MARI" ai oraşului în diferite probleme de educaţie fizică şi sport.

Totul era frumos şi reuşit, dar partea nostimă şi surprinzătoare a cazului, este că la apariţia ziarului, materialul în cauză apare sub o altă semnătură: adică M. DOINA.

Vopseaua ziarului încă nu se uscase bine şi în primele ore ale dimineţii, când întunericul nopţii mai dăinuia, mă "trezesc" cu un telefon urgent de la secretara de redacţie a ziarului - în speţă mult stimata Doamnă Cici Idelsohn - care în paranteză fie zis, mi-a fost şi o bună îndrumătoare şi călăuză în activitatea mea de ziarist, specificându-mi că numele de DOINA MELINTE sub care am semnat manuscrisul, l-a înlocuit cu scopul înlăturării unor suspiciuni de coincidenţă probabilă cu alte persoane şi acesta este motivul că materialul a apărut - iar eu spun că am avut mult noroc - sub semnătura de M.DOINA.

Vă închipuiţi confuzia şi urmările ce s-ar fi creat, dacă materialul în cauză ar fi apărut sub pseudonumul iniţial, adică cel scris de mine, cu toate că numele de DOINA MELINTE pentru subsemnatul era o simplă aducere aminte a unei mai vechi "idile", pe care de ce să mint... o simpatizasem.

ACEI OAMENI MINUNAŢI

Mişcarea sportivă din oraşul nostru, ca şi în celelalte localităţi din ţară, îşi avea suporterii ei. Dar, nu propriu-zis de ei vreau să amintesc, ci de acei oameni oneşti şi capabili în genul domnului Scharf sau moş Răpeanu, dezinteresaţi şi eficienţi, care au contribuit, fiecare după puterea şi posibilitatea 'lui', la bunul mers al activităţii sportive. Au făcut-o din propria lor iniţiativă şi în timpul lor liber, sau, cum s-ar spune în mod voluntar.

Nu avem voie să-i uităm pe aceşti minunaţi "microbişti", ai sălilor şi terenurilor noastre de sport, care erau întotdeauna prezenţi, alături de noi; ne-au susţinut şi chiar făceau deplasările cu noi - când erau de disputat jocuri pe alte mealeaguri.

E bine, să ne mai aducem aminte uneori de ei, de oamenii care au făcut lucruri şi servicii frumoase sportului dorohoian.

Ei erau oamenii - cum s-ar spune din "umbră" şi fiecare ajuta şi sprijinea mişcarea sportivă, fie prin intermediul locului de muncă unde lucra, fie prin funcţia ce o îndeplinea. Mulţi îşi "neglijau" chiar familiile, în sensul că mereu erau cu noi şi alături de noi. Şi, să nu uităm: mulţi mai socoteau din buzunarul lor, pentru că totul era dedicat favoriţilor. Şi, să ne amintim de ei: Scharf Iuju, Râpeanu (parcă Traian), Bum Pânzaru şi fratele său, Leibovici de la Sfatul Orăşenesc, Leizerovici Avram (cumnatul lui Rorlich), Meier Simon, Faibiş Bercu, Burlacu (de la Cooperaţia Meşteşugărească), Idelsohn Cici, Roizen Iţcu, Tănase Petru (Guţă), Ioina Segal, Lates, Benu Iancu, Engler Avram (de la Cooperaţia de Consum), Talpalaru Moşe, Borşan Nelu, Hună, Leahu Iosub, Prepelipceanu, Paul Leibovici, fraţii Ursulescu, Prusac Nicolae, fraţii Cohn (renumiţi ca foşti mari fotbalişti), Goldenberg Pincu, Birenbaum Max (electrician), Gavrilescu Nini, Foghel Izu etc. şi etc...

Articolul dlui. Dentist Iosef-Joju Haimovici din Rehovot, nu a suferit intervenţia redacţiei.

restaurantelor respective.

Era o plăcere şi un deliciu să fi servit, să iei masa sub "bagheta" priceperii lor. Totul era ca la mama acasă, iar atmosfera, ce ei o creau, era o adevărată desfătare pentru comeseni. Totul arăta "punct".

Când te ridicai de la o "masă" servită de aceşti "magicieni" ai preparatelor culinare, erai încântat, sătul, plin de voie bună şi cu zecile de mulţumiri adresate acestor slujitori ai bunei deserviri.

Nu-i pomenesc la întâmplare pe ei pentru că-i ştiut că oraşul avea mulţi ca ei, Leia şi Matei au câştigat într-un fel toate onorurile şi elogiile în pricepere profesională şi în conduita bunei purtări. Este ştiut că clienţii vin întotdeauna unde le este bine.

Şi atunci nu-i de mirare că şi sportivii oraşului prin conducerile lor solicitau mereu aportul acestor profesionişti în deservirea diverselor loturi cu ocazia diferitelor competiţii şi concursuri ce se organizau în oraş sau cu ocazia diferitelor cantonamente de pregătire, recepţii, etc.

O masă servită de ei se transforma într-o adevărată sindrofie gastronomică.

Această mică relatare, aş putea-o încheia cu un paradox pentru concetăţenii locului; dacă l-au cunoscut pe Moişe Rahmil (Moşe der Roiter) sau au auzit cumva de Leia Nahman. Aici, sunt precis că mulţi, chiar foarte mulţi, vor cădea în dilemă. Eu cel puţin nu cred că am auzit. Dar, e vorba de LEIA şi MATEI... unde mai găsim ca ei...

ERAM SĂ O PĂŢESC

În activitatea mea ziaristică, adică de reporter şi corespondent sportiv, după cum am mai afirmat, am semnat în foarte multe cazuri cu diferite pseudonime.

Întotdeauna, aceste "semnături" le "trăgeam" după aşa zisele articole sau materiale "tari", care de bine de rău, mă fereau să fiu un fel de "cal de bătaie", constituind totodată şi un paravan eficace, contra eventualilor "răzbunători", care Slavă Domnului se găseau cu nemiluita.

Şi, aşa s-a făcut, că printre zecile de materiale, trimise ziarului local

Delta, una din picturile autorului acestui articol

O epidemie a cuprins întregul oraş. Agitaţii. Discuţii şi comentarii. Pro şi contra. Fiecare cu părerea sa. În atelierele de lucru ale meşteşugarilor, adrenalina răzvrătită nu cunoştea margini. Lumea înzestrată cu o energie debordantă era în stradă, în apropierea locului de desfăşurare a "marilor" discuţii. O zi întreagă autorităţile locale au analizat şi dezbătut problema la nivelul cel mai înalt. Totul s-a desfăşurat cu uşile închise. Discuţii contradictorii sunt sigur că nu prea erau.

Pe la apusul soarelui când şedinta maraton s-a sfârşit, Idel Cojocaru, Preşedintele Cooperativei Meşteşugăreşti "Higiena", şi dintre cei ce au contribuit la înfiinţarea "Voinţei", roş la faţă, ca niciodată, cu părul vâlvoi şi cravata neglijent aruncată în spate, se apropie de marea masă a susţinătorilor săi şi exclamă: "Tovarăşi, totul este în ordine. Nu se face nici un transfer. Jucaţi în continuare la "Spartak".

MÂINI DE AUR

Fiind membru - vorba lui Caragiale "prin diferite comitete şi comiţii", care bineînţeles se ocupau cu problemele de educaţie fizică şi sport, am avut nenumărate prilejuri să primesc delegaţi de prin Bucureşti sau de pe alte meleaguri româneşti.

Nostim, că prima preocupare a acestora la coborârea din tren în gara oraşului, nu era problema de serviciu pentru care venise, ci, - musafirul nostru - care după ce îşi manifestase admiraţia pentru frumuseţea şi curăţenia urbei noastre, se interesa direct şi dorea informaţii concrete, unde îşi poate face la comandă un pantof de lux sau, de ce nu, la cine poate să-şi croiască şi să-şi coase un costum de clasă.

Partea frumoasă dar şi curioasă este că pentru a ajunge în delegaţie la Dorohoi, aceşti să-i zicem "misionari", îşi disputau, - aşa zisa întâietate - cine să plece, pentru că auziseră de prin prieteni sau cunoscuţi, care deja ne-au vizitat, că suntem renumiţi şi specialişti în aceste domenii.

Să nu uităm că la data la care mă refer, ramurile de confectii şi de încălţăminte de gata încă nu erau la modă, iar renumiţii noştri meşteşugari - cizmari şi croitori - fie în atelierele lor proprii sau în cadrul cooperativelor de producţie meşteşugăreşti erau cunoscuţi în întreaga ţară.

Pentru noi băştinaşii, era un mare sacrilegiu, o mare mândrie şi desfătare, dacă purtai un lucru executat de unul din aceşti maeştii ai artei manuale: Blumer, Croitoru Haim (Haim Roşu), Ciuraru Iancu, Godrich, Lupu, Ceauşu Maurel, Sacagiu Lupu / croitori / sau Ioină Segal, Araţei Şoil, Dragonişteanu, Ceauşu, fraţii Birjaru / cizmari / şi mulţi alţii pe care această sumară rememorare nu-i poate cuprinde.

LEIA ŞI MATEI... UNDE MAI GĂSEŞTI OAMENI CA EI...

După cum ştim cu toţii, târgul nostru nu era cine ştie ce de mare. Dar, făcând abstracţie de mărimea sa comensurabilă, putem spune că locuitorii urbei se cunoşteau între ei. Şi încă cum. Când se ivea "CEVA" bun sau rău, în mare ştiai despre cine este vorba, cam pe unde locuieşte, chiar unde lucrează, etc. şi etc. Chiar dacă nu-i cunoşteai, numele de familie sau numele său mic, îl cunoşteai după vreo poreclă oarecare... Dar, când spuneau LEIA sau MATEI - cu toate că oraşul era plin cu astfel de nume - imediat gândul te purta, la una şi aceeaşi persoană, adică la Leia de la "Carpaţi" şi Matei de la "Central", ei fiind adevăraţii profesionalişti ai

...Şi alte amintiri sportive

Dentist IOSEF- IOJU HAIMOVICI
Rehovot

BERCU

Să-mi fie cu iertare că nu-i reţin numele de familie. Dar, cred că nici nu l-am ştiut vreodată. Nu-mi aduc aminte. În schimb sunt precis că marea majoritate a localnicilor, l-au cunoscut numai după numele său propriu. Bercu era BERCU şi aşa era cunoscut de întreaga colectivitate dorohoiană.

Poate pare din domeniul miracolului, dar, el era portarul invincibil al fotbaliştilor dorohoieni, portarul lui "Macabi" şi al "Gloriei" de mai târziu. Era comparat cu Zàmora – portarul nemuritor al fotbalului mondial. Dar şi asta nu spune nimic.

Bercu a făcut legendă în poarta dorohoiană. Fiecare amator de fotbal – de la mic la mare – se culca şi se scula cu gândul la el. Era un adevărat mit în care orice copil sau tânăr se dorea întruchipat. Jocul lui electriza tribunele. Totul prindea, nimic nu trecea. Echipat întotdeauna în negru, era comparat cu o panteră neagră care se arunca din colţ în colţ.

Era de neînlocuit.

Şi totuşi "surpriza" s-a întâmplat. Fiind greu accidentat în timpul unui joc amical cu C.F.R. din Iaşi, poarta celebrei "Glorii" de altă dată rămăsese descoperită.

Ce-i de făcut?!...

Dorohoienii în disperare de cauză şi fiind în dilemă, au apelat şi "racolat" pur şi simplu din rândurile spectatorilor tribunei arhipline pe mai tânărul necunoscut şi anonim, elev al Liceului Teoretic din oraş, care până atunci "bătea" mingea prin maidanele oraşului.

Şi aşa, a apărut pe firmamentul Dorohoiului o altă stea în fotbalul local – profesorul şi antrenorul emerit de mai târziu – Savu Vasiliu.

TĂCERE TACITĂ

Am mai avut ocazia să scriu despre asociaţiile sportive "Spartak" şi "Voinţa" şi o fac cu o mare plăcere ori de câte ori mi se oferă prilejul.

Suntem în anul 1952. Secţia de fotbal a lui "Spartak" era în mare fierbere. Luase fiinţă, nu de mult A.S. "Voinţa" şi bineînţeles, în planul de acţiune, ca prim obiectiv era înfiinţarea şi consolidarea secţiei de fotbal. Totul decurgea normal. S-au făcut formele legale de afiliere a secţiei la Comisia Raională şi la Federaţia Română de specialitate. Toţi jucătorii secţiei au fost legitimaţi în regulă.

Partea nostimă şi frumoasă era că majoritatea jucătorilor consacraţi ai lui "Spartak" şi chiar ai oraşului, erau lucrători ai cooperativelor meşteşugăreşti, ei însuşi membri fondatori şi susţinători ai "Voinţei".

Partajul orgoliilor se anunţă mai crâncen ca oricând; Moise Cohn, Lică Cotter, Izu Katz, Costică, Sami Godrich şi alţii ca ei, şi-au exprimat de la început dorinţa să joace la noul club.

Trei din picturile dr. Şely Grisaru

Pictoriţa dr. Şely Grisaru, născută la Dorohoi, locuieşte în Ierusalim. În ultimul timp ea lucrează, pregătind o expoziţie.

Prezentăm cititorilor noştri, trei din ultimele ei picturi.

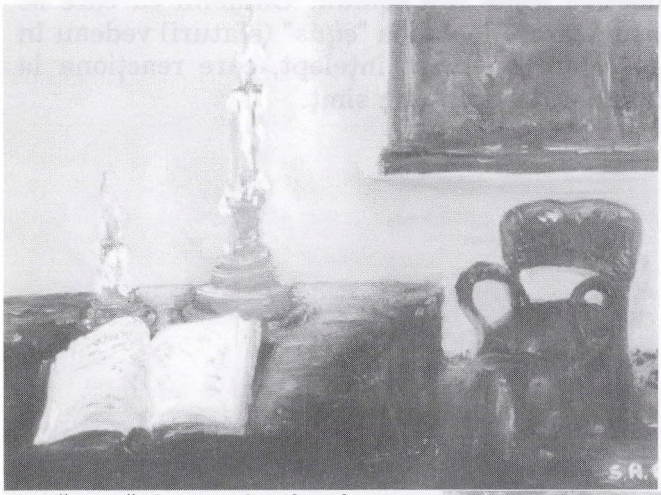

După rugăciunea de vineri seara

Flori din grădina pictoriţei

Ruine din Cesareea

De unde acest potenţial, se întreabă Ariel, de unde aceste resurse care au făcut vâlvă mereu, în timpul vieţii sale? Rabi Haim Akiva avea o cultură solidă, mereu împrospătată prin studii şi meditaţii. El a venit din Alexandrovsk ca absolvent al *Jeşhivei*. Baza studiilor talmudice a fost tot timpul lărgită şi adâncită. El, firește, studiase şi cabala. Dar mai presus de acest bagaj cultural, el dispunea de însuşiri personale excepţionale, care se materializau în viziunea sa aproape demiurgică. Ariel doreşte să fie mai limpede atunci când semnalează faptul că *ţadicul* avea o capacitate de penetrare intelectuală şi afectivă ieşite din comun. Oamenii cu care se întâlnea, cărora le asculta păsul, cărora le dadea "*eiţâs*" (sfaturi) vedeau în dânsul un sfânt. În realitate el era un mare înţelept, care reacţiona la durere, la necazuri, la ezitări şi derută, prin bun simţ.

întipărit bine în minte, acela că în persoana sa, oamenii din oraş, comunitatea, l-au cinstit de fapt pe bunicul, pe dragul său bunic. Acasă, povestirea lui Ariel, deşi pe alocuri încâlcită când a fost vorba de organizaţia "aceea", a provocat uimire şi apoi mare bucurie. Bunica Tauba a plâns în tăcere şi l-a mângâiat pe creştet pe Ariel. La fel, mama şi tatăl său. A fost o zi memorabilă pentru familie. Fiecare trăia clipa cu mare intensitate. Bunicul, deşi mort, era parcă mai viu decât oricând în sufletele tuturor. El trăia pentru fiecare enoriaş, pentru fiecare discipol. Un asemenea om, spuneau ei la unison, nu va muri niciodată...

Au trecut anii copilăriei şi au venit vremuri grele, foarte grele. Tatăl lui Ariel, ca şi mulţi taţi evrei au fost trimişi în lagăre de către orânduirea militaro-fascistă. Mama lui a rămas singura protegiuitoare a celor 3 băieţi (care ulterior vor cunoaşte şi ei "gustul" detaşamentelor de muncă forţată). Bunica Tauba, murise între timp, la o vârstă înaintată, casa a fost rechiziţionată şi familia nevoită sa se mute în două camere din casa cizmarului Rotaru, pe o altă stradă. "Mutarea, îşi aminteşte Ariel, a fost egală cu un incendiu". El reproduce, de fapt, vorbele mamei sale. S-au pierdut cu acest prilej multe lucruri "mărunte" pe drum. Ulterior s-a constatat că printre ele era şi actul de împroprietate. S-a căutat trei zile la rând, dar documentul nu a mai fost găsit. Parcă intrase în pământ. Având în vedere că problemele de existenţă imediată erau pe prim-plan, lucrurile au fost lăsate în voia soartei, iar ulterior s-a uitat pur şi simplu actul pierdut. După mai bine de patru decenii, Ariel şi-a amintit, în timpul vizitei recente făcută în Israel, de această întâmplare din copilărie şi adolescenţă. I-a povestit-o şi cumnatului său, fascinat şi el de acest caz. Cum ultimul a fost şi jurist în România (prin formaţie şi studii), a încercat să dea de "firul" acestei organizaţii vechi şi dispărute între timp, sau eventual de arhivele ei, din care ar fi putut rezulta "ceva". Din păcate, eforturile sale au fost infructuoase, toată lumea întrebată ridicând din umeri. Aşa a fost că "Pământul" lui Ariel a rămas, cel puţin până la ora aceasta, o simplă aspiraţie.

Ariel consideră însă că a discuta în final despre Kabbala (cabala), despre pregătirea şi convingerile profunde ale bunicului său este o necesitate stringentă şi un act de justiţie morală şi aceasta deoarece orice tendinţă simplistă de caracterizare a acestei personalităţi, nu ar folosi nimănui, ci, mai mult, ar umbri sau întuneca pe nedrept trăsaturile şi însuşirile sale ieşite din comun.

Ariel este conştient că bunicul său, deci calificat drept cabalist (şi există temeiuri serioase să se considere că a avut o anumită pregătire şi studii în acest sens) a depăşit cu mult acest stadiu de cunoaştere, situându-se în zona unor profunde concepte de înţelepciune de valoare înaltă. Activitatea sa practică era potrivnică şarlatanilor şi speculaţiilor fără acoperire. Ariel nu doreşte şi nici nu este în măsură să eticheteze sau sa caracterizeze poziţia exact filozofică a lui Rabi Haim Akiva, dar prin ceea ce a realizat el pentru semeni, prin poziţia sa raţionalistă consecventă şi cotidiană el aminteşte întotdeauna (păstrând proporţiile) de umaniştii religioşi, de filozofii de origine evreiască Baruch Spinoza şi Moses Mendelsohn şi de iluminiştii sec. XVIII-XIX.

...

ea mutându-se într-o cameră separată. Praful de pe mobilă evoca parcă o altă eră, iar bibelourile, cărţile, candelabrele - îţi canalizau reflecţiile spre alte vremuri.

Intrând în acest apartament, unde mulţi oameni au beneficiat de înţelepciunea rabinului şi de unde ei plecau fericiţi şi plini de încredere în viitor, Ariel simţea întotdeauna bucuria de a aparţine arborelui genealogic care-l dăruise lumii pe Haim Akiva. Revenea în camerele destinate părinţilor săi şi cu sentimentul că "acolo" sorbise din aerul din care cândva sorbise însuşi marele dispărut. Ariel nu poate trece nici peste faptul de-a aminti cum s-a consumat episodul naşterii fratelui său mijlociu. Bunicul prefigurase că nora va naşte (după moartea sa) un băiat care-i va purta numele. Aşa s-a petrecut evenimentul. La 3 luni după decesul învăţatului, mama lui Ariel a născut un băiat care a căpătat numele de Haim. Previziunea bunicului se adeverise întocmai. Lumea a comentat mult faptul, cinstindu-i astfel memoria.

Dar lucrurile nu s-au oprit doar aici. Ariel, continuându-şi monologul, narează povestea petrecută la grădiniţa de copii, instituţie a comunităţii evreieşti din târg, situată în spatele azilului de bătrâni. El avea pe atunci circa 5 ani şi frecventa cu regularitate această "grădiniţă" preşcolară. Şi azi îi revine în memorie chipul lui "*Doda*" (aşa se numea educatoarea) Cărbunaru, o fiinţă suavă, blândă şi cu un chip foarte atrăgător. Într-o bună zi, ea a comunicat copiilor: "mâine să veniţi îmbrăcaţi sărbătoreşte, căci va sosi o comisie". Nici un copil, firește, n-a priceput mai nimic din ceea ce însemna "o comisie", dar au reţinut că trebuie să vină frumos îmbrăcaţi, cum mergeau tradiţional sâmbătă. A doua zi, după vreo oră de aşteptare, care i-a cam obosit pe copii, obişnuiţi să se mai joace şi în orice caz să se mişte, a apărut "Comisia", un grup de trei doamne şi doi bărbaţi, toţi între două vârste, foarte ceremonioşi, însoţiţi şi de directorul şcolii primare israelito-române (pe care Ariel avea să-l cunoască mai bine peste 2-3 ani). "*Doda*" a aşezat copiii pe scăunele, iar "comisia" a luat loc în spatele unei lungi catedre, special pregătită. S-a sculat apoi o doamnă vioaie şi oacheşă (Ariel avea să afle apoi că era soţia preşedintelui Comunităţii evreieşti din oraş şi că i se spunea doamna Axler) care, cu un glas solemn, le-a spus copiilor că organizaţia "Keren Kayemeth" din Palestina (viitorul Israel), în dorinţa de a răsplăti eforturile deosebite ale unor personalităţi din Galut, care s-a evidenţiat în lupta pentru reclădirea milenarului stat evreiesc, a hotărât să doneze urmaşilor lor mici suprafeţe de pământ, pe care ei, când vor fi acolo, să-şi clădească cămine familiale. A urmat un moment de tăcere mormântală, după care doamna Axler a coincis: "Sfătuindu-ne îndelung, am ajuns la un acord unanim, în sensul că cel mai îndreptăţit copil la această donaţie în oraşul nostru este nepotul lui Rabi Haim Akiva R., pe nume Ariel, nepot al unui mare *ţadic*, învăţat şi om de cultură". Tonul aplauzelor l-au dat, desigur, membrii comisiei şi copiii i-au imitat cu plăcere pe maturi. Ariel a fost scos afară din rând de "*Doda*", adus în faţa catedrei şi doamna doctor Axler l-a sărutat pe ambii obraji, spunându-i: "Să fii demn de numele şi faptele bunicului".

Apoi Ariel a fost solicitat ca a doua zi să-l trimită pe tatăl său la "Comunitate" pentru a intra în posesia unui act de proprietate. Toată ceremonia şi îndeosebi finalul l-au emoţionat profund pe copil. Prea multe n-a înţeles, nici de "Keren Kayemet" nu auzise niciodată. Dar un lucru i s-a

îndreptaţi spre *Ţadic*. Aparent, acesta nu dădea semne specifice de nelinişte sau de boală. Citea în tăcere, dar pe faţă i se putea distinge parcă concentrarea în faţa judecăţii divine. Tatăl lui Ariel povestea mai târziu că a avut sentimentul că Rabinul retrăia în acele clipe finale toată existenţa sa zbuciumată, că el transcedea în acea seară pragul dintre viaţa şi eternitate. După rugăciune, bătrânul s-a sculat de pe scaunul său tradiţional şi s-a îndreptat spre ceilalţi enoriaşi, îmbrăţişându-i pe rând şi luându-şi ultimul rămas bun. Sinagoga plângea în hohote. Rabi nu ar fi dorit acest lucru, dar parcă şi el era copleşit. A ieşit brusc din sinagogă, însoţit de astă dată de o mare mulţime. Mergea grăbit, foarte grăbit. Sorocul trebuia să se împlinească. De abia puteau ţine pasul cu el discipolii săi.

Când a ajuns pe vârful dealului, Haim Akiva părea epuizat, dar faţa-i era senină şi împăcată. A pătruns în casă, cu ochii strălucitori l-a întâmpinat, pradă disperarii, Tauba sa. Rabinul a îngânat doar atât, cu glasul stins: "*Tauba, ich ştarb*" (Tauba, eu mor!) şi a căzut în genunchi în faţa patului său. În acel moment s-a auzit de afară un puternic ţiuit, urmat de fulgere şi o ploaie torenţială. În acea clipă, omul de excepţie, care a slujit semenilor săi fără rezerve o viaţă, şi-a dat sufletul intrând în veşnicie.

Natura a fost prezentă în toată măreţia şi amploarea ei la acest eveniment tragic. Timp de mai multe zile, oraşul a fost zguduit de întâmplare şi de împrejurările în care s-a produs. Şi înmormântarea s-a desfăşurat în condiţii de furtună. Legendarul rabin a fost însoţit pe ultimul drum de toată suflarea oraşului şi de oameni de peste hotarele ţării, care au ţinut să aducă un ultim omagiu celui despre care s-a spus că a fost realmente "**un om între oameni**".

Vă rog să credeţi că Ariel s-ar simţi fericit dacă ar avea certitudinea că eforturile sale de Cicerone n-au fost în van. El a adunat ani de-a rândul în minte şi suflet date şi amănunte privind viaţa distinsului său bunic, în ideea de a le face cândva cunoscute. Casa bătrânească, în care au copilărit părinţii săi şi el cu fraţii lui, dărâmată azi, mai bine spus demolată pentru a face loc unor blocuri moderne, îi stăruie mereu în minte. La fel şi micuţa sinagogă din vale unde se ruga zilnic Rebe Haim Akiva. Nici ea nu mai există, din aceleaşi motive. De aici şi lipsa de dorinţă a lui Ariel de a-şi mai vizita locurile natale. El le doreşte, fireşte, aşa cum le-a cunoscut în anii antebelici şi imdiat după. În astfel de ipostază ele nu se mai găsesc decât în inima lui Ariel. Aşa că el le va păstra nealterate în "paradisul" său, în amintirile de neuitat. Dar parcă şi acum îi vin în minte duşumelele din casă care scârţâiau obsesiv a gol, de parcă ar fi vrut să se prăbuşească dintr-o clipă în alta. Interesant este că această casă, gazdă a mii de oameni care o frecventaseră de-a lungul anilor, cu dorinţa fierbinte de a se adăpa şi oţeli la izvoarele învăţăturii şi sfaturilor înţelepte ale *Ţadicului*, casă construită doar din lemn, paiantă şi ceva cărămizi, a rezistat peste un veac, doar cu mici reparaţii. Ea devenise un simbol al trăiniciei, al durabilităţii familiei. Sic transit...

După 7-8 ani de la decesului bunicului, Ariel, încă copil (se născuse în 1927, deci evocarea de faţă se referă la anii '32-33) era uneori dus de mămica sa să viziteze apartamentul de alături unde îşi petrecuse învăţatul mulţi ani din viaţă. Ariel povesteşte că de fiecare dată intra aici cu inima strânsă, pradă unei stări de emoţie greu de descris. Bunica Tauba nu era prea bucuroasă când se intra în acest apartament. Acum nu mai era locuit,

excepţionalul bunic este figura centrală. Unele sunt chiar în relaţie directă cu viaţa sa familială. Astfel, într-o seară de vară, toţi copiii (pe atunci între 15 şi 30 de ani) se găseau la cină alături de bătrânul înţelept îşi făceau rugăciunea.

În timp ce se ruga, Rabi Haim a auzit monologul lui Strul, unul din băieţii lui, mereu exuberant şi nebunatic, pus tot timpul pe şotii. Băiatul insista asupra faptului că din moment ce exista Dumnezeu, el ar dori să se convingă şi să-l vadă. Ceilalţi au rămas înmărmuriţi. Se aşternuse o linişte deplină în bucătărie. În acest timp a intrat acolo "Pater Familias". S-a îndreptat încet şi grav spre Strulică şi i-a spus, punându-i mâna pe umăr: "Ţi-am auzit dorinţa. Este dreptul tău să te convingi. Vino în curte, mai bine zis însoţeşte-mă acolo şi te vei convinge că există Dumnezeu". Băiatul s-a sculat în picioare să-şi urmeze tatăl, iar ceilălţi i-au însoţit. În momentul când bătrânul a pus mâna pe clanţă şi a deschis uşa ce dădea spre curte s-a produs o scenă mai mult decât dramatică: Strul s-a îngălbenit la faţă şi tot corpul a început să-i tremure. Instinctiv a izbucnit în hohote de plâns şi a început să strige: "Există Dumnezeu, îl simt aproape, nu mai merg în curte!" Cum casa de pe deal avea şi etaj, Strul s-a lansat furibund pe scări, ajungând într-o clipă în dormitorul copiilor. Tatăl, mama şi ceilalţi fraţi şi surori nu l-au lăsat în părăsire. În minutele şi orele ce au urmat însă cu greu Strulică a putut fi liniştit. Plângea în hohote şi-i cerea iertare lui Rabi pentru necredinţa sa. *Ţadicul* şi-a mângâiat cu înţelegere odrasla şi n-a plecat de lângă patul lui Strul până acesta n-a adormit. Alt caz: Una din nurorile lui Rabi Haim Akiva a fost mama lui Ariel. Atunci (la începutul anului 1925) când s-a stabilit că această noră rămăsese însărcinată pentru a doua oară, cabalistul i-a anticipat următoarele: "Netty, te rog memorează: porţi în pântec un nou moştenitor, un băiat care va purta numele meu". Această predicţie presupunea că socrul ei, Haim Akiva, îşi prefigura decesul în următoarele luni. Este cunoscut că la evrei urmaşii primesc numele înaintaşilor doar după ce aceştia au murit (la evreii din Maroco, situaţia este inversă!). Din nefericire, previziunea a fost, ca multe altele, exactă. Au trecut câteva luni şi într-o dimineaţă superbă de început de vară, Haim Akiva s-a adresat soţiei sale Tauba:

– Din păcate, azi se va împlini sorocul. Seara voi muri. Mă doare în suflet că te las singură şi e păcat ca acest cap (îşi pune degetul pe frunte) să zacă în pământ de-acum încolo, dar legile vieţii şi morţii sunt de neîmblânzit.

Soţia, acest om de nădejde, care fusese alături de el zeci de ani, izbucni într-un plâns jalnic. Ştia că Haim Akiva nu glumeşte cu astfel de lucruri. Era convinsă şi că evenimentul tragic devenise inevitabil, o certitudine. S-au adunat copiii şi discipolii (ce-l aşteptau), într-o clipă. Disperarea s-a instalat în casa de pe vârful dealului. Şi tăcerea. Toţi îl înconjurau pe Rabi cu veneraţie, dar absolut nimeni nu scotea vreo vorbă. Masa de prânz a decurs în această atmosferă apăsătoare. Apoi, Rabi Haim l-a rugat pe nepotul său cel mare, Emil, să-l însoţească la sinagogă. Aceasta era situată la jumătate de kilometru de casă, alături de "podul Botoşanilor". L-au înconjurat, cu mic cu mare toţi enoriaşii, ce aflaseră trista veste. Sinagoga "Guvaronă" (aşa se numea acest lăcaş de rugăciune) devenise celebră datorită lui Rebe Haim Akiva, enoriaş de onoare şi susţinătorul material numărul unu, care îşi făcea aici rugăciunea de decenii. În seara cu pricina, sinagoga a fost arhiplină. Atmosfera era apăsătoare. Ochii tuturor erau

deoarece nu dorea să le dea speranţe deşarte (cazuri de boală). Era de-o onestitate remarcabilă, atribut sesizat de toţi discipolii şi adepţii săi.

Ariel a auzit despre un caz care a stârnit senzaţia în oraş. În spatele casei învăţătorului, pe o străduţă situată mai la vale, denumită "strada cotigarilor", locuia un sticlar, evreu, numit Ioil. El avea obiceiul să ia în derâdere activitatea cabalistului. Într-o bună zi, după ce Ioil s-a exprimat în mod ireverenţios la adresa bunicului lui Ariel, un enoriaş indignat a povestit acestuia întâmplarea. Rabinul nici nu a tresărit şi nici n-a reacţionat cât de cât nervos. A rămas pe gânduri şi a răspuns parcă şoptit: "Cine poate râde de astfel de lucruri serioase decât un nebun?" Acest dialog s-a petrecut pe la ora prânzului. Seara s-au auzit urlete de groază pe strada Cotigarilor. Soţia lui Ioil a ieşit despletită în stradă strigând cât o ţineau plămânii: "Săriţi, oameni buni, Ioil a înnebunit!". Geamgiul a fost dus fără întârziere la casa de nebuni. Familia sa, tulburată şi speriată, auzind şi de injuriile şi ironiile proferate de Ioil la adresa "*Ţadicului*", a venit într-un suflet la Rabi pentru a-l ruga să-l ierte. Omul de omenie, Haim Akiva a răspuns cu bonomie: "Eu îl iert, Dumnezeu să-l ierte". Ioil a ieşit de la ospiciu după 6 luni, complet metamorfozat, pradă unei veşnice stări de anxietate. Când ajungea în dreptul casei Rabinului, traversa strada în goană, de parcă l-ar fi urmărit cineva cu insistenţă.

O întâmplare de-a dreptul ieşită din comun s-a petrecut în timpul primului război mondial. Unul din fiii săi cei mai mari făcea parte dintr-un regiment ce acţiona în prima linie a frontului. Cădeau obuzele cu nemiluita asupra tranşeelor româneşti, zi de zi. Într-o noapte, adormind într-o tranşee, cu capul pe raniţă, băiatului i-a apărut în vis tatăl său, Rabi Haim Akiva. Acesta l-a mângâiat şi parcă i-a făcut un semn anume cu mâna. Băiatul s-a trezit uluit din somn şi instinctiv a apucat raniţa, mutându-se rapid în altă parte a tranşeii. După 50-60 sec. o bombă inamică a nimerit tranşeea unde dormise până adineauri fiul lui Rabi Akiva, omorând un număr mare de soldaţi.

Finalul întâmplării este de-a dreptul extraordinar. Peste câteva zile, băiatul a obţinut 3 zile permisie şi a plecat direct acasă. Deschizând uşa casei şi zărindu-l pe tatăl său în rugăciune, el a izbucnit în hohote de plâns. N-a mai putut, pur şi simplu, scoate nici o vorbă. Atunci bătrânul a desfăcut braţele şi l-a îmbrăţişat, spunându-i: "Venindu-ţi în vis, ţi-am salvat viaţa. Viaţa ta era ameninţată şi tatăl tău nu putea privi nepăsător urmarea. Băiatul, deşi rugat de "*Ţadic*" să se abţină de la comentarii, n-a putut rezista mult ispitei şi într-o seară, în lipsa tatălui, care era la sinagogă, a povestit familiei dramatica întâmplare. Au fost clipe tulburătoare de reculegere. Dar în prezenţa lui Rebe, întâmplarea n-a mai fost reamintită niciodată. Nu-i plăceau adulările şi nici legendele încropite pe seama capacităţilor sale ieşite din comun.

Ariel ştie că aceste întâmplări vor părea unora "basme" sau pur şi simplu neverosimile, dar faptele sunt... fapte şi orice om cu bun simţ trebuie să le accepte.

Trecut-au mulţi ani de la decesul lui Rabi Haim Akiva, dar amintirea sa este mereu vie în sufletele urmaşilor. I-au dispărut în eternitate şi copii, (din care unul în pogromul sângeros de la Iaşi, din 1941), dar nepoţii continuă să menţină flacăra strălucirii sale mereu trează. Ariel este unul din nepoţii care evocă la orice ocazie fapte şi întâmplări în care

casele şi prăvăliile începuseră să se închidă odată "cu găinile". Rabi Haim, pe atunci încă un necunoscut, împreună cu soţioara lui trăseseră la un han. Seara au aflat despre păţanie. Şi în timp ce hangiul le pregătea ceaiul şi gustarea, tânărul se juca cu o linguriţă, privind-o distrat, spre încântarea lui Tauba, şi ea o tânără veselă şi vioaie. Când a revenit hangiul cu cele necesare gurii, Haim l-a întrebat dacă există pe la mahala un individ, pe numele de Rutescu, care trage un picior. Uimit, hangiul a răspuns afirmativ şi atunci companionul său a replicat că ar fi bine dacă poliţia ar face o "vizită" şi la casa acestuia, pe neanunţate. Uluirea hangiului s-a amplificat. Într-o clipă el şi-a lăsat clientela şi cu şorţul pe el a zbughit-o la "poliţie". Descinderea s-a făcut "fulger", iar percheziţia a dat la iveală întreaga sumă furată de şchiop. Culmea necazului a fost că şi Haim Akiva a fost arestat.

Interogat hangiul, a trebuit să dea seamă pentru destăinuirea sa. Tauba era disperată, dar ce folos? Soţul ei era bănuit de complicitate. Confruntat cu Rutescu, acesta a rămas perplex când a fost întrebat ce legături a avut cu tânărul "alogem" de-abia sosit în România. Şchiopul, de astă dată corect, a declarat că îl vede pentru prima oară pe presupusul complice şi că furtul l-a săvârşit **absolut** singur. Aga (pe nume Zamfir) l-a întrebat în final pe tânărul distrat:

- Bine, omule, ţara n-o cunoşti, oraşul nostru - aşişderea, de unde ţi-a venit în minte numele hoţului şi al străzii unde locuia?

Haimală a răspuns, spre amuzamentul poliţaiului, prompt, următoarele:

- Drept să vă spun am avut şi eu un moment de inspiraţie. Mai mult n-am ce declara.

I-au dat, bineînţeles, drumul, dar vestea s-a răspândit cu repeziciunea fulgerului. Tânărul a devenit eroul zilei. A fost doar începutul. Haim Akiva şi-a construit, ajutat de Tauba, o casă trainică, din lemn, paiantă şi cărămizi, tocmai pe vârful dealului ce ducea spre regimentul 29 infanterie şi seminariul de preoţi. Acolo s-au născut cei 10 copii ai lor, 8 băieţi şi 2 fete. Pe această casă, Ariel îşi aminteşte că după terminarea celui de-al doilea război mondial a fost fixată o placă comemorativă, pe care era scris cu litere aurii "*Cuibul veseliei celor 10 Rapaporţi*".

Ariel a copilărit în această casă şi fiecare locuşor îi răscolea, amintiri de neuitat. El se întorcea însă grăbit la perioada strălucită a vieţii bunicului. La Rabi Haim Akiva se venea ca la orice învăţat, dar potenţialul său era mult mai mare. Primea deopotrivă oameni săraci şi bogaţi, femei, şi bărbaţi, evrei şi creştini. Era preţuit nu doar pentru înţelepciunea sa, pentru previziunile sale, pentru capacitatea sa de predicţie, ca şi pentru şarmul său cuceritor, pentru spiritul său elevat şi elocvent. Orele sale erau bine chibzuite. Avea timp şi pentru studiu, şi pentru meditaţie, dar era deseori absorbit şi de bogata viaţă familială.

Nu primea pe oricine. Existau oameni care de la uşă erau invitaţi "să revină", ceea ce însemna că nu dorea să-i primească. Ariel are informaţii care atestă că soseau la bunicul său şi germani din străinătate, ca să nu mai vorbim de cei ce veneau din alte oraşe ale ţării. Se poate spune fără exagerare că zilnic, pe vârful dealului, spre bariera Botoşanilor avea loc câte un mic pelerinaj şi ţinta era "Der goilervarfer". Pe cei ce nu-i primea, nu-i jignea, nu-i repezea, ci, pur şi simplu îi "amâna", ceea ce era egal cu refuzul. El putea fi determinat de neîncrederea faţă de insul ce-l avea în faţă, faţă de firea sa, de cinstea şi de moralitatea sa. Pe unii nu-i primea

luare aminte; parcă şi acesta emana căldură, energie, speranţă. De atunci Ariel şi l-a apropiat şi mai mult pe bunicul, pe *ZEIDA lui*, a cărui imagine lua parcă tot mai mult proporţii. Din păcate, Ariel nu şi-a cunoscut bunicii, ci doar bunicele. Toţi şi toate îi erau vii în memorie, dar, sincer vorbind, Rebe Haimală – cel mai mult. Practic, M. Maur îl reînsufleţise pe acesta în povestire, cu numele real şi cu denumirea autentică a orăşelului moldovean unde trăise cea mai mare parte a vieţii. Este limpede faptul că autorul ştia multe despre valoarea înţeleptului de pe strada denumită cândva Ferdinand, apoi Dorobanţilor şi, în sfârşit, în prezent, Bd. Victoria.

N-ar fi exclus, îşi spunea Ariel, după reîntoarcerea la Bucureşti, ca Moşe Maur să fi fost originar de pe acele meleaguri. Paradoxal, acţiunea povestirii nu se desfăşoară în România, ci în Israel, unde, firește, şi-ar fi dorit să odihnească etern cabalistul Haim Akiva. Acesta probabil este sensul simbolic al transferării de către autor a acţiunii în "ţara patriarhilor". Zile întregi, Ariel, unul din nepoţii lui Haim Akiva, a umblat îngândurat, tulburat, neştiind exact cum să-şi explice starea de spirit. În cimitirul israelit de pe vârful dealului, situat la ieşirea din oraşul Dorohoi, doarme de ani şi ani, somnul de veci Rabi Haimală, alături de draga lui soţie, Tauba care l-a urmat după zece ani. Monumentul lor funerar este integrat într-o căsuţă, realizată din beton şi sticlă. Mii şi mii de localnici trec an de an pe acolo, semnând într-un registru, mereu deschis, şi depunând flori, ca o expresie a simţămintelor lor trainice şi pioase. Şi numele de familie a celui "ce vorbea ca cei mulţi, dar se manifesta ca înţelepţii", cum spunea Aristotel despre astfel de oameni, avea o anumită semnificaţie.

Originar din orăşelul ucrainean Alexandrovsk, din sudul Rusiei şi descinzând dintr-o familie de oameni învăţaţi, Rabi Haimală şi-a cunoscut soţia la Odesa, de unde era ea. Era pe la mijlocul veacului XIX, când pogromurile şi în general persecuţiile antisemite erau pe primul plan în imperiul rusesc. Cei doi tineri s-au hotărât să fugă din acest "rai" şi planul lor a izbutit. Problema cea mai presantă era ca rabi Haim Akiva să scape de anii de oaste rusească, care se făcea "cu arcanul", sub cnutul cazacilor.

Au trecut Nistrul şi după peregrinări (povestite colorat de învăţat) au ajuns la Dorohoi (orăşel în care conviețuiau români şi evrei autohtoni). Ariel este conştient ca drumul spre cucerirea piscurilor vieţii n-a fost ţelul bunicului. Toate poveştile despre acest om deosebit converg spre ideea că el dorea fierbinte, întotdeauna, să fie de folos semenilor săi. Bunicul lui Ariel povestea că disocierea cuvintelor dă la iveală faptul că părinţii săi proveneau dintr-o familie rabinică lusitană foarte renumită. Astfel numele de Rapaport rezultă din cel de *Rabi de Porto,* oraş portughez binecunoscut. Adevărul este că la "Beith Hatfuţot" din Tel Aviv, numele familiei Rapaport este asociat cu o origină italiană (existând un oras Porto şi în Italia). Ne aflam aici în faţa unei personalităţi sefarde, a cărei familie a fost "azvârlită" de viaţă, în condiţii de reconstituit, tocmai în sudul Rusiei. Şi ca o compensaţie, destinul l-a strămutat apoi într-o ţară latină, situată în spaţiul carpato-danubio-pontic. Se pare că a fost vorba de un act de justiţie, de echitate, care a facilitat evidenţierea strălucitelor sale însuşiri.

Venirea tânărului Haim Akiva în orăşelul septentrional amintit a coincis cu o întâmplare extrem de interesantă. În acele zile lumea din localitate era foarte agitată şi speriată, din cauza unui furt de proporţii, care afectase un enoriaş şi care anunţa, eventual, alte efracţii. Poliţia era "în picioare", iar

Articolul de mai jos, ne-a fost pus la dispoziţie de distinsa doamnă Paulina Rapaport (Cotuşteanu), din Dorohoi, văduva regretatului Leon (Ariel) Rapaport, şi îl publicăm în memoria acestuia. Materialul este un fragment dintr-un manuscris care fusese pregătit în vederea apariţiei unei cărţi în anul 1987.

Un bunic pentru eternitate

Un mare Ţadic al Dorohoiului

de LEON RAPAPORT

Revenise din Israel fascinat şi meditativ. Ţara străbunilor îi oferise lui Ariel momente de autentică satisfacţie, un "paradis" inedit, dar şi clipe de frământări inerente. Contemplase cu luare aminte şi cu interes nedesminţit înfăptuirile coreligionarilor săi contemporani, dar şi vestigiile antice care evocau o lume de mult apusă, însă cântată şi azi de acest stoic şi încercat popor. Sub ochii lui Ariel defilau neîncetat imaginile monumentale ale "Zidului Plângerii", grădinii şi Bisericii Ghetsemany de pe Muntele Măslinilor, Muzeul Israelului, Knesetului, Universitatea Ebraică, Muntelui Carmel, ruinelor Cesareii, Natania şi atâtor alte dovezi peremptorii despre un trecut şi un prezent zguduitor, despre o cultură şi o civilizaţie, poate, fără egal. Cele 5 săptămâni din 1987 au însemnat o experienţă colosală, pentru un om tentat mereu să acumuleze valori spirituale insolite.

Interesant însă este faptul, că ceea ce îl mişcase poate cel mai mult a fost o povestire concentrată (proză scurtă), pe care o descoperise încă în primele zile de la sosire într-o publicaţie periodică israeliană, în limba română, povestire intitulată: "A 10-a poruncă". Era scrisă de un vechi publicist şi prozator, cunoscut şi în România în perioada interbelică şi în timpul războiului pe nume Moshe Maur. Ariel a presimţit parcă ce prevestea povestea. De aici şi starea de frământare din acea după-amiază toridă ce-l încerca la Petah Tikva. A citit cu nesaţ rând după rând şi a simţit că tensiunea parcă îi creştea.

Maur reuşise sa răscolească sufletul lui Ariel, unul din ultimii mohicani din România, venit doar în vizită turistică în Ţara Sfântă. Atunci când a lăsat din mână "Revista mea" (aşa se numea publicaţia) Ariel a trăit un sentiment inefabil de mândrie, stinghereală şi chiar de amărăciune. Da, prozatorul, izbutise să scoată la suprafaţă universul copilăriei sale, a casei părinteşti, a străzii ce-o cutreierase pentru prima oară şi apoi de-atâtea ori. E cazul să fim mai expliciţi. Maur vorbise doar ca un om, de-o împrejurare anume, care însă deschidea calea destăinuirilor. Moşe Maur zugrăvea chipul drag al unui om, care stăruia mereu în amintirea familiei şi a oamenilor contemporani cu el, care-l preţuiseră, îl iubiseră, îl stimaseră. Da, era vorba în această încercare literară de un bunic, dar nu oarecare, ci de bunicul lui Ariel, din partea tatălui său. Acasă, în România, Ariel păstra şi un baston deosebit de frumos şi impunător ce-l purtase cândva Rebe Haim Akiva Rapaport din anii senectuţii. De multe ori l-a contemplat, l-a pipăit cu

Acum aproape 60 de ani, orele care au însângerat Dorohoiul

de Ing. PINCU KAISERMAN

Duminică, 16 mai a.c., a avut loc în sala Comunităţii Evreilor din Iaşi o conferinţă al cărei impact - fără îndoială - va dăinui mult timp în inimile tuturor participanţilor.

Distinsul dr. CONSTANTIN ROMANESCU, profesor al facultăţii de Medicină şi Farmacie din Iaşi, cunoscut medic psihiatru, om de cultură, umanist de larg orizont, publicist, dar mai ales OM de sensibilitate şi conştiinţă, a vorbit despre *Pogromul din Dorohoi - 1940.* Amintirile tânărului de atunci, fiu de procuror cu idei progresiste din "ştetl"-ul dorohoian al anilor '40, au fost emoţionante. Marcat pentru totdeauna de ororile văzute în direct, asista neputincios la maltratarea unor prieteni şi colegi evrei sau a unor modeşti cetăţeni de religie mozaică, în casele cărora se simţea ca între prieteni. Septuagenarul prof. Romanescu de azi a evocat veridic, cu obiectivitate şi cu indignare, violenţele şi ororile trăite atunci, momente dureroase pentru toată etnia evreiască. Răscolitoarele cuvinte ale confe-renţiarului, pornite din adâncul sufletului, au redeschis răni aparent cicatrizate, au reamintit unora dintre participanţi momente similare celor trăite de ei în pogromul din iunie 1941, la Iaşi.

Pentru tineri, ca şi pentru unii dintre cei prezenţi care au alt crez religios, sinceritatea şi imparţialitatea expunerii au îndepărtat vălul uitării, al indiferenţei, al ignoranţei sau al unei cunoaşteri deformate ori inexacte a orelor sumbre ce au însângerat Dorohoiul de acum aproape şase decenii, emoţionând şi pledând cu omenească vibraţie ca asemenea acte iraţionale, inumane, să nu se mai repete nicicând şi niciunde.

"Realitatea Evreiască" V-VI/1999

două coşuri mari cu fructe pentru copii. Femeile de la ţară aduceau la gard unt proaspăt, pus pe o frunză, şi-l vindeau ieftin.

Cu toate greutăţile pe care le-am suferit de când am fost evacuaţi, Craiova a rămas pentru mine locul cel mai ospitalier, cu oameni buni.

Fany Parnafes

Kiriat Bialik

Tot din articolele apărute în revista "Excelsior" oct. 1998 aflăm că în noaptea din 25 spre 26 August 1941 au fost îmbarcaţi în vagoane în staţia Craiova, cu destinaţia Rădăuţi, 14 bărbaţi, 14 femei şi 10 copii originari din Darabani, 19 bărbaţi, 5 femei şi 2 copii din Dorohoi şi 67 bărbaţi, 236 femei şi 230 de copii din Rădăuţi, toţi evrei. Conform dispoziţiilor date, transportul a fost însoţit de o gardă compusă din 81 de jandarmi care au avut grijă de bunul mers al acestei transferări până la destinaţie.

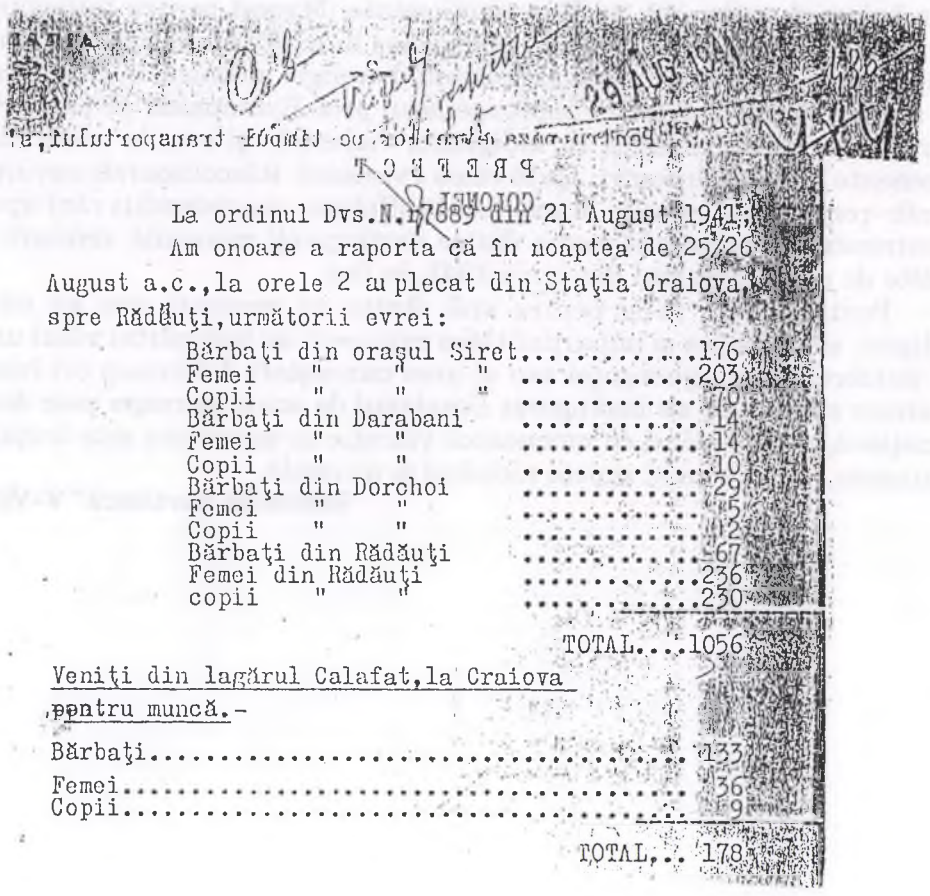

La ordinul Dvs.N.17689 din 21 August 1941;

Am onoare a raporta că în noaptea de 25/26 August a.c.,la orele 2 au plecat din Staţia Craiova, spre Rădăuţi,următorii evrei:

Bărbaţi din oraşul Siret	176
Femei " " "	203
Copii " " "	70
Bărbaţi din Darabani	14
Femei " "	14
Copii " "	10
Bărbaţi din Dorohoi	29
Femei " "	5
Copii " "	2
Bărbaţi din Rădăuţi	67
Femei din Rădăuţi	236
copii " "	230
TOTAL...	1056

Veniţi din lagărul Calafat,la Craiova pentru muncă.-

Bărbaţi	133
Femei	36
Copii	9
TOTAL...	178

Solidaritate frăţească

Alt document, mai recent, se referă la aceeaşi perioadă. După publicarea într-un cotidian israelian a unei recenzii asupra numărului special al revistei "Excelsior" din Craiova dedicat istoriei comunităţii evreieşti din Oltenia, apărut anul trecut, la redacţie s-a primit o scrisoare de la o cititoare, pe care ziarul a pubicat-o prompt. Doamna **Fany Parnafes** din Kiriat Bialik este una din vizitatoarele "involuntare" ale Craiovei din acele luni pline de tensiune ale începutului războiului. Lăsăm la aprecierea cititorilor această relatare plină de dramatism, ca şi sentimentele calde, sincere, de recunoştinţă.

Craiova ospitalieră

În ziarul de vineri 6 iunie am citit articolul "Excelsior – o revistă craioveană consacrată evreilor din Oltenia", ceea ce m-a determinat să vă scriu.

Sunt o supravieţuitoare a ghetoului Moghilev din Transnistria şi am dorit să aştern pe hârtie tot ce am suferit. În anul 1941, luna iunie, înainte de a începe războiul contra Uniunii Sovietice, târgul nostru, Rădăuţi-Prut, a fost evacuat şi cu 5 kilograme alimente sau o boccea cu haine purtată în mână am mers pe jos 40 km. până la gara Ungureni. Bărbaţii mai tineri au fost îmbarcaţi în vagoane de marfă, iar cei trecuţi de 50 de ani, împreună cu femeile şi copiii, au urcat în alte vagoane de marfă. Nu era permis să se deschidă uşa ca să intre puţin aer.

Când am ajuns aproape de Tg. Jiu, am fost daţi jos din vagoane. Un colonel ne-a adunat şi ne-a spus: "V-a venit scadenţa. Fraţii voştri din Iaşi au scos baloane roşii prin hornuri şi au chemat ruşii". Disperaţi, am plâns, rugându-ne să ajungem în lagăr, la Tg. Jiu.

În scurt timp au sosit autobuze şi ne-am urcat, cu frica că ne vor duce la moarte. Şoferul ne-a liniştit, ne-a zis că ne duce la Craiova.

Am fost întâmpinaţi de o delegaţie de evrei craioveni, care a condus femeile şi copiii la şcoala Trişcu, iar pe bărbaţi la şcoala Obedeanu, unde am fost ţinuţi sub paza poliţiei. S-a organizat o bucătărie, subvenţionată de comunitate. Preşedinte era Aronovici, iar administrator era dl. Ioji. Ni s-au adus rogojini şi perne. Nu pot descrie câtă grijă au avut de noi evreii din Craiova. Chiar din prima zi au început să vină cetăţeni cu haine, cărţi pentru citit, dulciuri. În fiecare zi venea profesoara Stela Horenştein căsătorită cu avocatul Eschenazy, sora ei Rozi cu soţul Hary Zelingher, Marton Freilih cu soţia, farmacistul Brul...

Pe "nea Marin", *şeful poliţiştilor care ne păzeau, l-am rugat să ne permită să ieşim din lagăr o oră, să vedem oraşul, să cumpărăm ceva de mâncare. El ne-a permis să ieşim – câte o fată în fiecare zi, dar însoţite de un subaltern al lui, la o distanţă de un metru.*

A venit într-o zi soţia colonelului, care locuia lângă lagăr, şi a adus

aleargă imediat la aceştia şi tărâş grăpiş, după multă trudă şi mare cheltueală, ca prin farmec decretul de expulsare dispare şi pârlitul se duce ca vai de el acasă".

În paginile "*Revistei Israelite*" sunt inserate date rezultate în urma unei inspecţii sanitare în anul 1886 de către dr. Felix privind situaţia sanitară în unele regiuni locuite de evrei: Suceava, Botoşani, etc.

Ne oprim la constatările făcute pe teren:

"... Judeţul Dorohoiu. Populaţiunea rurală a judeţului se înmulţeşte prin naşteri într-o proporţie normală. Oraşul *Dorohoiu* este curat, stradele bine întreţinute. În primul trimestru al anului 1886 populaţia creştină a crescut prin naşteri, după scăderea deceselor cu 3, cea israelită cu 53 suflete. Oraşul *Mihăileni* are o populaţie de 3930 suflete, din cari 1075 creştini şi 2855 evreii. Populaţia e săracă, oraşul necurat. Oraşul Herţa e în aceiaşi stare miserabilă ca în trecut. În primul trimestru al anului 1886, Românii au scăzut cu un suflet, ear israeliţii au crescut cu zece suflete".

În "*Curierul Israelit*", 24 iunie 1928 se semnalează că Mihăilenii au primit vizita d. Leon Fischer, vicepreşedintele Uniunii Evreilor Români din America. La Şcoala israelito-română a avut loc primirea la care a luat parte un public numeros. Leon Fischer a vizitat cimitirul comunităţii evreieşti din nordul Moldovei şi a informat faptul că în acest an aici a fost ridicat un monument al eroilor evrei căzuţi în lupta pentru înfăptuirea României Mari. S-a oficiat un serviciu religios de către cantorul comunităţii.

În nr. din 1 iulie 1928 este publicat "*Cuvânt frăţesc*", rostit de dl. Leon Fischer la plecarea din ţară: "Din convorbirile pe care le-am avut cu fruntaşii politici ai ţării, am constatat cu satisfacţie că aproape toţi sunt convinşi că pentru consolidarea României, se impune o conveţuire paşnică a tuturor cetăţenilor, fără vreo deosebire".

Întors în America el a promis că va publica în *"New York Times"* unele declaraţii privind situaţia evreilor din România.

El a rostit o cuvântare privind libertăţile cetăţeneşti. Au luat cuvântul domnii Moise Rachmut, preşedintele comunităţii, Copelovici şi Birman.

"*Steaua Noastră*", din New York a publicat la rându-i articolul "Un emisar al dreptăţii". ("*Curierul Israelit*", 30 septembrie 1928) în care avea să descrie vizita în cadrul comunităţii, aspecte din viaţa comunitară dar şi felul în care evreii sunt apreciaţi în contextul socio-cultural.

Surprins de energia lor se scuză cerând o sticlă de şampanie drept semn de împăcare. Bancherul Kapralik din Botoşani fu deasemenea apucat pe drum, pentru că venise fără bilet de legitimaţie şi liberat numai prin stăruinţe".

În studiul său, M. Schwarzfeld aminteşte şi de vizita consulului englez Sanderson în mai multe regiuni, dar şi în "Moldova de sus, împreună cu d. ministru D. Sturza":

"Afară de aceste, în dorinţă de a avea un referat oficial favorabil către guvernul Angliei, se mijloci pe lângă consulul englez la Galaţi, d. Sanderson, ca să facă o escursiune în Moldova de sus, împreună cu d. ministru D. Sturza. Ei îşi începură colinda cu ocazia inaugurării liceului din Botoşani, la care solemnitate nu se invită nici un evreu; d. Sanderson fi plimbat prin toate mahalalele de sărăcimea evreiască şi se evită să vadă evreimea cultă şi europenizată; *apoi ambii plecară în taină la târguşoarele Suliţa, Ştefăneşti, Seveni, Darabani, Herţa, şi în sfârşit la Dorohoiu,* unde d. Sturza, găsi ceasul 12 de noapte ca cel mai potrivit spre a vizita sinagoga. Fiind atunci noaptea de Kippur, ei dădură acolo de câţiva fanatici, cari veghia în rugăciuni. Pentru a-l face pe d. Sanderson a crede că Darabanii este un târg esclusiv evreesc, se poronci Evreilor ca să întâmpine pe înalţii oaspeţi la barieră; totodată se luă precauţiunea să nu se zărească pe acolo vreun picior de creştin. Prima vizită o făcură sinagogei. În ajunul sosirei lor, Evreii fură copleşiţi cu amabilităţi; ca prin minune, li se libera crtificate sau bilete de liberă petrecere. Ştiind făcute aceste pregătiri, d. Sturza se încumetă să întrebe pe Evrei dacă trăiesc în linişte. Răspunsul lor unanim suna: "Suntem persecutaţi de fiecare funcţionar, mai mult înse de d.Bănciulescu" şi-l rugară să-i scape cel puţin de acesta. Ministrul, spre a convinge pe d. Sanderson de marea sa solicitudine pentru Evrei, făcu să fie destituit şi oprit a se mai primi în vreo comună a judeţului."

Presa vremii reproduce ştiri privind starea evreilor aflaţi la dicreţia vătafilor şi comportamentul neomenesc al acestora "barbar şi crud".

Sub titlul "Jos Masca", apărut în ziarul "*Resboiul*" de la 8 iulie şi apărut şi în presa evreiască aflăm:

"...*Sbiru A.P.Cortazi, prefectul jud. Dorohoi* devenit spaima chiar şi a femeilor din nefericitul Dorohoi, în menţinerea sa ca prefect nu are decât doi sprijinitori, tot unu şi unu. Cine n-a auzit vorbinudu-se de *Cneazu poliţ-maistru Moruzi şi de senatorul Ed. Gherghel*, ambii *antisemiţi înfocaţi şi patrioţi de prim rang?* Aceşti doi caută din resputeri să facă tot posibilul a ţine în capul judeţului Dorohoi pe *antisemitul Cortazi.* Veţi crede poate că chestiunea jidovilor îi leagă aşa de strâns pe aceşti trei corifei; ei bine nu, gheşeftu şi nimic alt unesc pe aceşti între ei. Este prea drept că chestiunea jidovilor în România este o chestiune foarte importantă şi care preocupă în general pe orice român, afară numai de aceşti trei domni, care nu caută decât să-şi facă interesul lor personal şi iată cum:

Cortazi, în calitate de prefect, îşi pune ochiu pe un jidov milionar de la care poate eşi ceva gros: imediat pentru acel jidov să cere expulsarea sub diferite pretexte, în general însă sub motivul că susţine opoziţia cu bani. În acelaş timp se face şi jidovului în chestiune cunoscută această măsură şi i se esplică mijloacele prin care s-ar putea revoca ordinul de expulsare care în cele mai multe cazuri nici că există. Mijloacele sunt: *influenţa de antisemit a poliţ-cneazului Moruzi şi senator Ed.Gherghel.* Cel interesat

aceştia, pentru a obţine înscrierea firmei depusese la grefa tribunalului Dorohoiu un certificat că n-a fost niciodată dat judecătei penale şi nici declarat falit, cum şi un act de bună conduită de la comună. Una din circulările subprefecţionale suna, că dacă consiliile comunale nu vor "espulsa peste hotar" îndată, pe toţi Evreii notaţi de el, "găsind o neglijenţă în această importantă operaţiune voiu aviza la imediata destituire a dv. din funcţiune", prescriind ca goana să se facă năprasnic, în mai puţin de 48 ore, transportând pe goniţi în lanţuri şi necruţându-i sub nici un cuvânt.

În ambele aceste judeţe, un Evreu, ce voia să se oprească măcar în treacăt în vreo comună, era pus la dubă. Un croitor ambulant, prevăzut cu actele necesare, oprindu-se în Zvoriştea, fu băgat într-o coteaţă de porci şi liberat numai când se legă de nu mai da prinsat; de zor mare nu-şi putu stringe o datorie de 13 lei, ce o avea în sat, sumă destul de însemnată pentru un meşteşugar sărac.

În judeţul Niamţ goanele începură în mai şi continuară câteva luni. De aici, ca şi din Dorohoiu, numai puţine detalii au ajuns în publicitate; dar ştiut e că goanele s-au urmat şi aici cu mult zel..."

Tot din acest amplu studiu (**am păstrat ortografia autorului n.r.**) al lui M. Schwartzfeld aflăm despre "hărţuirea evreilor" cărora pentru a trece graniţa sau graniţele regionale, trebuiau să prezinte "Bilete de legitimaţie şi liberă petrecere"

"În Herţa, fu pus în arest un Evreu sosit din Galiţia, Leb Rosenkranz, deşi avea un paşaport în regulă, vizat la graniţă, şi-şi anunţase sosirea. După 24 de ore de deţinere fu trimes în lanţuri la Dorohoiu, spre a-şi reprimi paşaportul vizat la prefectură. Acolo e oprit 3 zile la închisoare, bătut, torturat, i se rase barba şi apoi trimes sub escortă până la graniţa austriacă...

...De la gonirea din oraşe, până la *expulzarea din ţară* nu-i decât un pas. Acest pas s-a făcut la 13 Octombre de consiliul de miniştri, dând decrete de expulzare pentru d-nii Dr. M. Gaster, literat, Dr. E. Schwartzfeld, redactorul-dirigent al ziarului "Fraternitatea", I. Bettelheim, redactorul de la "Bucarester Salon", Iulius Schein, corespondent de la "Neuie Freie Presse", etc., fost redactor de la "Die Epoch", "Bucarester şi Neue Bucarester Zeitung", M. Rosenfeld, fost redactor la "Vocea apărătorului" din Iaşi şi în urmă redactor la "Vocea dreptăţei", M. Asiel, redactor de la "Hajoetz", I. Fior, publicist şi I. Auerbach, administrator-proprietar al "Fraternităţei". Decretele de expulzare erau pe 48 ore, date pe baza *legei contra streinilor* de la 1881, ce vizează numai la streini vagabonzi şi turburători ai ordinei publice, pe când 8 din aceşti 9 sunt pământeni. Ziarele oficioase motivară această goană, prin aceea, că expulzaţii ar fi calomniat şi complotat contra ţerei, fără înse a se sinchisi de a produce măcar o singură probă..."

(...)

"În *Dorohoiu* poliţia hotărî într-o zi, ca orice călător să-şi anunţe singur sosirea. Prima victimă fu un proprietar de acolo, un haham cu locuinţa în Botoşani. El fu căutat cu stăruinţă şi găsit la un prieten, petrecând împreună Vinerea seara. Imediat fu ridicat de sbiri şi dus în ghionturi la poliţie. Nici un act nu voi să i se ia în consideraţie. Abia după o deţinere de 2 zile fu liberat pe garanţie. Acelaşi comisar Filipescu luă la poliţie pe doi călători streini de samă, deşi aveau paşapoarte în regulă.

O pagină de istorie.

Câteva momente din viaţa evreilor din Dorohoi Anul 1885

Material cules şi prezentat de EVELIN FONEA

*Scriind despre Situaţia evreilor în România. Privire retrospectivă asupra anului 1885, M. Schwarzfeld (**Anuar pentru israeliţi, 1885**) prezenţa şi situaţia evreilor din judeţul Dorohoi în acea vreme.*

Pagini de istorie a evreilor, din care am desprins acele fragmente incriminând manifestările antisemite, situaţia din Dorohoi şi împrejurimi:

"... în judeţul Dorohoiu nu putea fi mai multă linişte. În adevăr, goanele erau aci pe toată linia, şi însoţite chiar de *omoruri*. Astfel în Mai căzu victimă Iţic Păscaru din plasa Başău, comuna Drăguşani, pentru marea vină, că nu se grăbise a părăsi satul împreună cu familia sa. Omorât în bătăi, fu asvârlit într-un puţ spre a se simula o sinucidere. Procurorul însărcină cu ancheta faptului pe subprefectul Cocotă, implicit în fapt; acesta se însoţi de un medic Christea, care făcu autopsia cu o *bardă* şi spre a chinui pre orfan, el sili să desbrace cadavrul tatălui său. Reclamaţiile la minister n-au dat nici un rezultat. La Podul-Stamate, fiindcă Evreul somat nu plecă îndată se instigă pe ţărani în contra-i, şi aceştia puseră foc la casa lui.

În plasa Brehometele, în comuna Zvorişteа se dădu aşa goană la căruţa în care se afla *hahamul* isgonit, că căruţaşul căzu în pârâu şi se înecă.

În plasa Prutul de jos goana fu de asemenea mare. Somarea şi alungarea se succeda aşa de repede, că oamenii n-aveau când să-şi strângă lucrurile din casă, astfel în comuna Metoc, Mileanca, etc.

În plasa Prutul de sus goanele se împliniră în mijlocul lui Noembre. În Hudeştii-mari, ţeranii instigaţi dădură năvală în casele Evreilor şi-i jefuiră cât putură. Evreii sosind la marginea târgului, li se opri intrarea şi remaseră pe câmp sub ploae de toamnă. Erau 6 familii reprezentând 50 de persoane. Între ele, unul Abram din Alba, ce fuse de curând operat; Avram Lezerovici mangalagiu, om de 60 de ani, născut în sat etc. Lucrurile lor se încărca în care tocmite de primărie. Bolendrele lui David Edelman tinichigiu ce putea să încape în 2-3 care, fură puse în 7, şi-i se vendură popuşoii, ultimul său avut, pentru a se plăti cu ei 49 lei la cărăuşi. Ei remaseră la marginea târgului Herţa, goi şi lihniţi de foame şi mai înţepeniţi de frig; un copil se bolnăvi de tifus.

În genere, prefectul dând ordine aspre de goană, ele se îndeplineau cu bejenii, torturi şi încărcare grabnică a locuitorilor evrei, cari se escorta până la oraş, unde li se interzicea intrarea. Astfel familiile expuse pe câmp, la frig, ploae şi vijelie; li se bolnăvia copiii şi li se prăpădea avutul lor. La bariera Dorohoiu, o femee din cele surghiunite, abordă sub cerul liber. Unul din izgoniţi isbutind a se strecura în oraş, fu reţinut acolo şi maltratat mai multe zile până... "s-au pus la cale boerii". Evreii pământenii, născuţi în acele comune, cu firme comerciale, erau principale victime. Fiecare dintr-

Prin preocuparea Comunităţii s-a creat aici o adevărată atmosferă de familie. Se petrecea timpul împreună. Se citeau ziare, reviste. Erau instalate televizoare se juca şah, domino etc. (fără a uita bineînţeles asistenţa medicală competentă). Totul era în aşa fel organizat pentru ca aceşti oameni să nu se simtă în nici un moment singuri sau părăsiţi.

Din punct de vedere religios, păstorul obştei era, în perioada de care vorbesc, rabinul Waserman. Sărbătorile erau organizate în cadrul Comunităţii, pentru ca sentimentul de apropiere sufletească să ne întărească pe toţi în credinţa noastră. Corul de tineret şi copii, atâţi cât mai rămăseseră în oraş, oferea momente de desfătare artistică. Lunar se organizau conferinţe cu participarea unor lectori trimişi de Federaţie. Toate acestea pentru a menţine vie flacăra iudaismului.

Pentru ca cei ce citesc aceste rânduri să înţeleagă cât de strânsă este legătura mea şi a familiei mele, cu oraşul natal - menţionez că şi fiul meu, Eugen Cohen - actualmente medic specialist la spitalul Soroka a revenit la terminarea studiilor la Dorohoi, cum am făcut şi eu la vremea mea, a lucrat la spitalul local şi, ca medic, a acordat asistenţă membrilor obştei noastre şi a participat la toate formele de activitate iniţiate de Comunitate. De la instalarea noastră în Israel am revenit de două ori la Dorohoi şi de fiecare dată am regăsit obştea noastră tot mai împuţinată şi mai îmbătrânită. Dar un fir nevăzut şi puternic îi leagă pe oameni unii de alţii.

Dl. Meer Simon † - actualul preşedinte al Comunităţii - depune mult suflet pentru ca cele câteva zeci de evrei care trăiesc în Dorohoi, să găsească un sprijin moral şi material, să aibe la îndemână un număr de telefon la care oricând răspunde cineva, dispus şi dornic să dea ajutor.

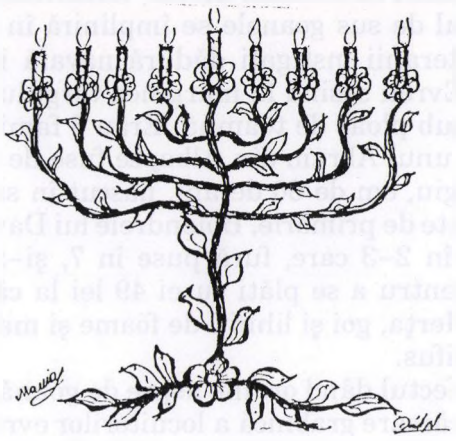

Cantina Comunităţii Evreilor din Dorohoi. Pesah 1988

iau în oraş aproape 250 de suflete. Păstrând proporţiile, obştea noastră era puternică, de fapt una din cele mai mari din ţară şi, după Iaşi, a doua din Moldova. Aveam cantină care servea (sau trimitea la domiciliu, după caz) masa de prânz şi de seară, mâncare gătită ritual, curat şi gustos. Preţul era simbolic, iar pentru cei lipsiţi de posibilităţi, era gratuit. Pachete cu alimente, inclusiv carne de vită, tăiată ritual, erau distribuite săptămânal nevoiaşilor. Dar nu numai atât, cei lipsiţi de mijloace materiale beneficiau şi de îmbrăcăminte, de medicamente şi de multe alte lucruri trebuitoare. Aveam două cămine de bătrâni, un cabinet medical cu consultaţii gratuite care furniza şi medicamentele recomandate, şi, nu mai puţin important, se asigura o asistenţă socială permanentă şi grijulie.

Activitatea de zi cu zi era condusă de răposatul Elias Rorlich, secretar, şi de un colectiv de lucrători inimoşi. Un sprijin deosebit, moral şi material, venea din partea Federaţiei pe ţară a Comunităţilor. Şef Rabinul Moses Rosen Z.L. ne sprijinea, iar după decesul lui preşedintele Federaţiei d. profesor, deputat N. Cajal, a continuat să ne sprijine. S-au făcut investiţii mari pentru noi, de zeci de mii de dolari, deşi populaţia era în continuă scădere, prin emigrare şi pe cale naturală - tocmai pentru a da putere şi curaj celor rămaşi. Prin funcţia pe care o deţineam atunci am participat efectiv la realizarea acestor investiţii, cum ar fi: modernizarea instalaţiei de încălzire la Căminul de bătrâni din Bulevardul Republicii (fosta stradă a Gării), amenajarea unui nou Cămin pe str. Spiru Haret, dotarea cu mobilier nou a Casei de Odihnă a Comunităţii din staţiunea Borsec, sistematizarea Cimitirului Evreiesc din Dorohoi şi ridicarea unui impresionant obelisc în memoria victimelor Holocaustului.

La căminul din Spiru Haret, au fost aduşi ulterior bătrânii şi bolnavii din alte oraşe din ţară - oameni rămaşi singuri şi care au primit la noi sprijin şi multă, multă afecţiune.

DOROHOI - DUPĂ ZECE ANI

de Ing. PAUL COHEN (Beer-Sheva)

M-am născut la Dorohoi, la sfârşitul anului 1934.

Părinţii mei, binecuvântată fie-le amintirea, erau amândoi originari din regiune. Tata, Haim (Carol) - provenea din Ibăneşti, o comună mare, care avea la sfârşitul veacului trecut, o populaţie evreiască destul de numeroasă: meseriaşi, negustori şi unii, ca bunicul meu, administratori la moşiile boiereşti din zonă. Mama, Anuţa, era o adevărată fiică a oraşului. Rădăcinile familiei ei sunt cunoscute la Dorohoi, de multe generaţii, încă de la începutul secolului trecut! Timp de aproape două sute de ani, copiii, nepoţii şi strănepoţii clanului şi-au trăit viaţa în Dorohoi, iar aceia, puţini, care părăsiseră oraşul, reveneau mereu, neuitând niciodată unde s-au născut, unde se află cei dragi.

De copilărie mă leagă amintiri de neuitat. Eram un copil obişnuit, dintr-o familie evreiască, într-un orăşel în care trăiau, alături de mine, numeroşi alţi copii evrei, care mi-au fost colegi de şcoală, tovarăşi de joacă, unii chiar prieteni apropiaţi. Fiecare stradă, fiecare casă, fiecare piatră a oraşului deşteaptă în mine amintiri emoţionante şi de neşters.

Anii de liceu au trecut în aceeaşi ambianţă specifică de silinţă la învăţătură, alături de colegi buni, doritori să-şi făurească un viitor.

Majoritatea ne-am continuat studiile în diferite centre universitare. Proveneam din familii modeste, de muncitori, mici meseriaşi, salariaţi. Părinţilor noştri însă nimic nu li s-a părut prea greu şi nu au precupeţit nici un efort pentru a ne îndruma spre învăţătură.

Am fost coleg de şcoală şi apoi de facultate cu mulţi din leatul meu, sau de vârste apropiate. Cei mai mulţi trăiesc azi în Israel, sosiţi în ţară fie în valul cel mare de emigrare din anii 1960-1965, alţii mai târziu după 1970 şi alţii, ca mine, după 1990.

*

După terminarea studiilor, m-am întors la Dorohoi, în sânul familiei şi, tot aici, în oraşul scump inimii mele, mi-am întemeiat propria mea familie. În România acelor vremuri, cariera mea profesională însemna un succes desăvârşit: tânăr inginer la o întreprindere mare, ocupând apoi diverse funcţii de conducere la nivelul oraşului şi judeţului. În paralel cu aceasta, am închinat o parte importantă a activităţii mele Comunităţii Evreilor din oraş, cu numeroasele ei probleme, care se cereau rezolvate spre binele concetăţenilor noştri. Îmi amintesc, de parcă ar fi fost ieri, discuţiile vii, prieteneşti cu oamenii de bază ai obştii noastre: Lupu Feder şi Iţcu Croitoru, fie-le ţărâna uşoară, cu fiul lui Iţcu - prof. Morel Croitoru, animatorul şi sufletul formaţiilor noastre artistice, cu inginerul Carol Jäger şi cu soţia sa Ety - preşedinta Tribunalului din Dorohoi, cu toţii apropiaţi sufleteşte de viaţa familiilor evreieşti şi gata oricând să-i ajute pe cei aflaţi în nevoie.

În anii 1988-1989 am fost preşedintele Comunităţii. În acel timp tră-

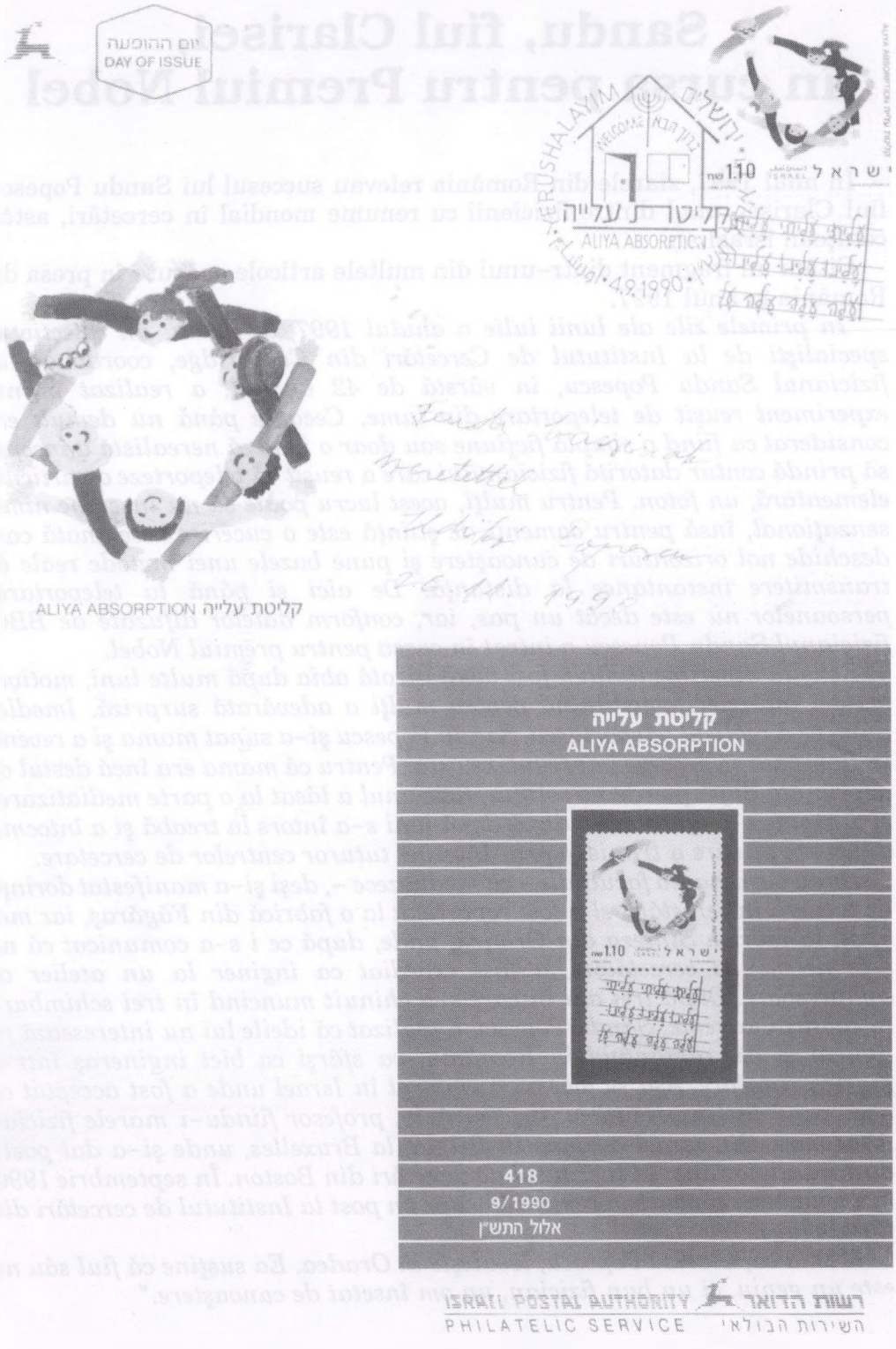

Timbrul conceput de Ildiko Popescu, în sprijinul absorbţiei noilor veniţi în Israel.

Sandu, fiul Clarisei, în cursa pentru Premiul Nobel

În anul 1997, ziarele din România relevau succesul lui Sandu Popescu, fiul Clarisei, unul dintre fizicienii cu renume mondial în cercetări, astăzi cetăţean israelian.

Citǎm un fragment dintr-unul din multele articole apărute în presa din România în anul 1997.

"În primele zile ale lunii iulie a anului 1997, la Roma, un colectiv de specialişti de la Institutul de Cercetări din Cambridge, coordonaţi de fizicianul Sandu Popescu, în vârstă de 42 de ani, a realizat primul experiment reuşit de teleportare din lume. Ceea ce până nu demult era considerat ca fiind o simplă ficţiune sau doar o ipoteză nerealistă a început să prindă contur datorită fizicianului care a reuşit să teleporteze o particulă elementară, un foton. Pentru mulţi, acest lucru poate să nu însemne nimic senzaţional, însă pentru oamenii de ştiinţă este o cucerire însemnată care deschide noi orizonturi de cunoaştere şi pune bazele unei metode reale de transmitere instantanee la distanţă. De aici şi până la teleportarea persoanelor nu este decât un pas, iar, conform datelor difuzate de BBC, fizicianul Sandu Popescu a intrat în cursa pentru premiul Nobel.

Reuşita experimentului a fost mediatizată abia după multe luni, motivul acestei întârzieri constituind pentru mulţi o adevărată surpriză. Imediat după ce a realizat teleportarea, Sandu Popescu şi-a sunat mama şi a revenit în România să serbeze împreună reuşita. Pentru că mama era încă destul de deprimată după pierderea soţului, fizicianul a lăsat la o parte mediatizarea şi a rămas s-o ajute. Abia după două luni s-a întors la treabă şi a întocmit o lucrare pe care a trimis-o prin Internet tuturor centrelor de cercetare.

După terminarea facultăţii - cu media zece -, deşi şi-a manifestat dorinţa de a lucra în cercetări, el a fost repartizat la o fabrică din Făgăraş, iar mai apoi, la fabrica Sinteza din Oradea, unde, după ce i s-a comunicat că nu este nevoie de cercetători, a fost expediat ca inginer la un atelier de compresoare. După trei ani în care s-a chinuit muncind în trei schimburi, în condiţii extreme, Sandu Popescu a realizat că ideile lui nu interesează pe nimeni şi că, rămânând în România, va sfârşi ca biet ingineraş într-o fabrică oarecare. Aşa se face că a emigrat în Israel unde a fost acceptat ca doctorand la Universitatea din Tel Aviv, profesor fiindu-i marele fizician Aharonov. Din Israel a ajuns în Belgia, la Bruxelles, unde şi-a dat post-doctoratul, iar apoi la Institutul de cercetări din Boston. În septembrie 1996, în urma unui concurs, a reuşit să ocupe un post la Institutul de cercetări din Cambridge.

Mama sa, Clarisa Popescu, locuieşte în Oradea. Ea susţine că fiul său nu este un geniu, ci un bun fizician, un om însetat de cunoaştere."

în cercetare în fizică cuantică. În 1997 a reuşit ca prin ideea lansată de el să se experimenteze cu reuşită prima telereportare a unui foton (cea mai mică particulă a luminii) ceea ce este o premieră mondială. Începând cu următorul an universitar va lucra în calitate de profesor plin la universitatea din Bristol, alături de celebrul savant evreu, profesorul Beri, care a primit titlul de "Sir" din partea Reginei Angliei. (Este ginerele familiei Şaiovici din Israel.)

Nora mea, Ildiko, pe care o iubesc ca pe o fiică, a urmat cursurile de grafică a şcolii de arte Beţalel din Ierusalim. Talentată şi cu mult simţ artistic, în 1990 a câştigat premiul filateliei cu un timbru ce reprezintă *aliaua* spre Israel.

Cu asemenea copii sunt o mamă fericită.

Dora Nadler, mama Clarisei

Câteva date despre fratele şi sora mea. Rozica Solomon, născută în 1925, s-a căsătorit cu Heinrich Marcus, în Dorohoi, şi în 1946, cu primul vapor care a părăsit ţara în speranţa de a ajunge în Palestina, au fost duşi în Cipru. Heinrich a participat la toate războaiele de după înfiinţarea Statului, ca fotoreporter. Au trăit în Tel-Aviv. De câţiva ani sora mea a rămas singură şi s-a mutat în Ramat Haşaron unde trăieşte fiica şi familia ei.

Fratele meu Jak, a reuşit cu greu să primească o viză de turist în Israel, în 1971, de unde nu s-a mai întors în România. Acum trăieşte în Brazilia şi are o fetiţă minunată din a doua căsătorie. Aici mai are o fiică, profesoară de franceză, care locuieşte în Câmpina.

Suntem trei copii şi trăim în trei continente diferite.

repartizaţi în al 3-lea lot, care nu a mai plecat. Au fost ani grei, de lipsuri şi umilinţe. Am îndurat foamea, Din cauza lipsei de vitamine mi-au crescut gingiile, acoperindu-mi complet dinţii. Sărind gardurile din spatele caselor am ajuns la un dentist evreu, care neavând altă posibilitate, cu 2 fire electrice mi-a ars gingiile. La mirosul de carne arsă fratele meu a leşinat.

Şi, Doamne, câte n-au mai fost...

Bucurie! S-au întors familiile din Transnistria (atâtea câte s-au întors). Sora tatei, Ruhl Cohn, şi-a regăsit acolo fiul pierdut cu armata, pe Izil Cohn. O mare parte din familie au stat la noi, dormind câte 2 într-un pat.

Amintiri, amintiri...

În 1945 am plecat cu familia la Bucureşti iar în 1946 la Oradea. Intenţionam să trecem frontiera şi să plecăm în Palestina. Tata era sionist de când îl ştiu, şi acesta a fost visul lui. Dar soarta nu ne-a fost favorabilă. Organele de securitate au vrut să dea un exemplu populaţiei care din ce în ce, în grupuri cât mai mari treceau frontiera, şi au prins o călăuză care sub teroare şi bătaie (în final a fost omorât înscenându-se o evadare) a trebuit să spună numele celor ce urmau să plece în lotul următor. Aşa au ajuns şi la noi, şi fratele meu Jak, care a fost ridicat din locuinţă a fost condamnat pentru intenţie de trecere frauduloasă a frontierei, la 18 ani de închisoare. A executat 5 ani la canal. Aşa am rămas în Oradea. Rude sau prieteni, nimeni nu a îndrăznit să ţină legătura cu noi. Eram complet izolaţi. Singurul om care a riscat şi care a şi plătit curajul de a veni în casa noastră, a fost prietenul fratelui meu, ing. Popescu Vasile, care după eliberarea fratelui meu mi-a devenit soţ. A decedat în 1996. Cu toate că nu era evreu, în casa noastră s-au respectat datinile evreieşti.

Eu am terminat liceul în Oradea şi am lucrat 35 ani ca şefă a serviciului de planificare şi organizare a muncii. De când sunt pensionară lucrez la comunitatea Evreilor în calitate de contabilă dar mă ocup şi de munci sociale, majoritatea evreilor de aici fiind de peste 75 de ani, supravieţuitori ai Holocaustului.

Eu am un singur fiu, Sandu, care este mândria şi alinarea sufletului meu, împreună cu nora mea Ildiko şi scumpa mea nepoţică Alma, pe care o ador. Când îmi spune "te iubesc Clara" mi se topeşte inima de fericire.

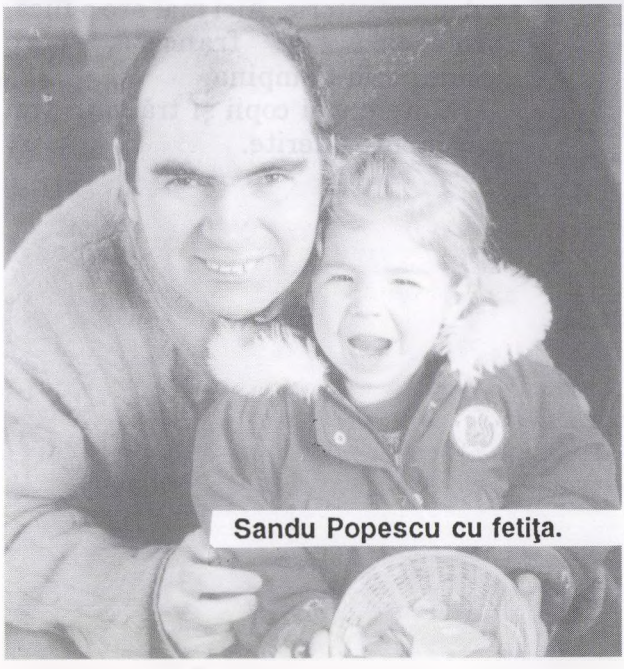

Sandu Popescu cu fetiţa.

Am spus că Sandu e mândria mea, pentru că pe lângă toate calităţile care îl fac un fiu, un soţ şi un tată deosebit, este şi un om ce a îndrăgit studiul. A terminat Universitatea de Fizică din Bucureşti, apoi, în 1985 a emigrat în Israel unde şi-a făcut doctoratul cu renumitul savant prof. dr. Aharonov, fizician cu renume mondial. Apoi şi-a luat post doctoratul în Belgia şi acum este conferenţiar la universitatea din Cambridge-Anglia, lucrând

Epopeea unei dorohoience

de CIUBOTARU - POPESCU CLARISA

Au trecut 54 de ani de când am părăsit oraşul natal-Dorohoi. În aceste zile călduroase de vară ale anului 1998, am avut cinstea şi imensa plăcere de a-l cunoaşte pe concetăţeanul meu, eminentul om de cultură şi suflet - David Shlomo - cel ce a căutat, a cules şi a însăilat cu migală viaţa atâtor oameni care s-au născut, au suferit în micul nostru orăşel din nordul Moldovei.

Citind al 4-lea volum redactat de Domnia sa, m-au răscolit amintirile. Am văzut nume cunoscute, fotografii, am recunoscut rude şi prieteni. Scriu aceste rânduri, că poate, alţii să mă recunoască, să-şi amintească de mine şi familia mea.

M-am născut la cumpăna dintre ani - în noaptea de revelion a a anului 1930. Părinţii mei, Bercu Solomon (în multe acte Ciubotaru Lupu Bercu Solomon) şi mama mea născută Dora Nadler, locuiau în Dorohoi pe str. Spiru Haret nr.38. Sunt al treilea copil, fratele meu Jak (Iancu) trăieşte în Brazilia şi sora mea Rozica este în Israel.

Am avut o copilărie fericită, având părinţi care ne-au adorat, ne-au ocrotit şi educat să fim oameni oneşti, cinstiţi şi muncitori. În acei ani, tata era în conducerea Comunităţii şi colabora la organizarea celebrelor baluri mascate pentru strângerea de fonduri pentru K.K. (Keren Kayemet). Noi copiii ne împiedicam printre dansatori şi eram fericiţi. De sărbători, fraţii tatei cu copiii se adunau la noi şi se cântau cântece religioase şi folclor idiş. Tata avea o frumoasă voce de tenor şi cu toţii împreună alcătuiam un adevărat cor.

Dar au venit vremurile de urgie. S-au întrerupt şcolile, familiile au fost scoase din locuinţe şi grupate într-un cartier. Îmi amintesc că în locuinţa noastră au venit fratele tatii - Ciubotaru Moise - cu familia şi fratele mamei Manole Nadler. Purtam steaua galbenă, nu se putea circula decât o oră zilnic pentru aprovizionare, fugeam la cişmeaua din faţa casei să luăm apă, etc.

Şi a venit pogromul. Tata şi fratele erau la cimitir. Bunul dumnezeu i-a ocrotit. Ploaia torenţială i-a ajutat să fugă şi să se întoarcă acasă. Dar tatăl lui Lică Aclipei, bunul si dragul nostru prieten a rămas acolo, răpus de neomenia şi ura unor netrebnici.

Apoi Transnistria. Tata fusese decorat de 4 ori luptând în primul război mondial. În acea vreme, era administratorul băii comunale. Eram

A Message

by James B. Hecht – U.S.A.

Itzekel Hecht (son of Isroel Avram Hecht, born about 1826, and Leah, born about 1830, possibly in Dorohoi, Suceava, Romania, married about 1851 possibly in Dorohoi, Suceava, Romania) was born in 1852 in Dorohoi, Suceava, Romania. He died 1928 in Romania.

Itzekel married Freda Rifka Kornenstein, daughter of Chaim Yankel, about 1870 in Romania. Freda was born 1852 in Romania. She died 1904 in Romania.

They had the following children:

I. Maurice Hecht was born 22 March 1871 in Romania. He died 12 May 1954 in Joliet, Illinois, USA.

II. Harry Haskell Hecht was born 10 August 1875 in Dorohoi, Suceava, Romania. He died 25 September 1943 in Powell, Wyoming, USA.

Harry married Hanţa Căldărar, daughter of Salik Căldărar and Claire Siegall, on November 1903, in Bârlad, Iaşi, Romania. Hanţa was born 3 March 1885 in Bârlad, Iaşi, Romania. She died 7 January 1955 in Powell, Wyoming, USA. Harry and Hanţa immigrated to the USA shortly after their marriage in 1903 with Harry's sister Rose, and Hanţa's brother Louis.

III. Jake Hecht was born 1880 in Romania. He immigrated to the USA and lived in Michigan.

IV. Leah Hecht was born 1882 in Romania. She died 1946 in Iaşi, Romania.

V. Isadore Abe Hecht was born 20 May 1884 in Romania. He died 15 June 1662 in Los Angeles, California, USA.

VI. Rose Hecht was born 1889 in Romania. She died March 1937. She immigrated to the USA and lived in Chicago, Illinois.

sa, Şifra şi s-au aşezat la taifas, împăcat cu gândul că renunţă la obligaţiile familiare şi hotărât să-i ţină bătrâului de urât, câteva ceasuri, după cum îi era obiceiul. Dar ceva parcă nu era ca în alte rânduri. Şmil observă pe faţa oaspetelui că gândul îi zboară în altă parte, că ceva îl preocupă, că e mai reţinut, că nu vorbeşte cu verva lui caracteristică.

– Ce-i cu tine azi, întreabă Şmil? Ai ceva pe suflet şi nu vrei să-mi spui.

Moişhe se lasă greu, nu vroia să împărtăşească ce îl preocupă. Din respect pentru bolnav şi faţă de datoria sa – *Bikur Holim* – nu vroia să se spovedească şi deci ocolea subiectul. Dar nici gazda nu se lasă. Insistă. Într-un târziu, ciubotarul i-a mărturisit:

– Dragul meu, dacă ţii neapărat îţi voi spune ce mă apasă. Iată, după cum prea bine ştii, eu vizitez mulţi bolnavi, ca tine. Dar nu ştiu cum se face că, spre ghinionul meu, şi al lor, la câteva zile doar după vizita mea, bolnavii toţi îşi dau sufletul.

La auzul acestor vorbe, Şmil sare din pat cu energie nebănuită:

– Te rog să părăseşti imediat această casă! Du-te! Mi-e frică să stau cu tine!

N-au ajutat cu nimic stăruinţele oaspetului, că doreşte să-şi ducă fapta bună la capăt, că vizitarea bolnavilor, poruncită de tradiţia evreiască, cere timp, că nu se face de mântuială, Moishe a fost obligat sa-şi ia tălpăşiţa de urgenţă. Era încântat, în sinea lui că, pe de-o parte şi-a îndeplinit onorabil datoria de membru al societăţii filantropice şi fapta bună – *Bikur Holim* – scrisă în cărţile sfinte, iar pe de altă parte, că se întoarce devreme acasă să ia parte la petrecerea în familie, la care se resemnase să fie absent. Doi iepuri dintr-o lovitură!

Zvonul s-a răspândit repede şi tot atât de repede a sosit şi reacţia celor direct interesaţi. Bolnavii orăşelului, cei care puteau fi vizitaţi, au rugat respectuos, dar ferm, ca pe viitor să nu le mai fie trimis, sub nici un motiv, Moişhe ciubotarul, deoarece toţi vor să trăiască până la adânci bătrâneţi!

OR HAIM

O societate, o sală de întrunire, un simbol

de DAVID SHLOMO

Această relatare este dedicată neuitatului Srulică Şulimovici fie-i amintirea binecuvântată.

Prin anii 1920, a fost înfiinţată la Dorohoi, o societate de ajutor reciproc cu numele de OR HAIM (Lumina vieţii). Aceasta grupa în sânul ei, numeroşi evrei din toate straturile sociale, care activau voluntar în scopuri de binefacere: distribuire de mâncare caldă şi ajutor bănesc (Ghemilut Hesed), înzestrarea tinerelor perechi nevoiaşe (Ahnasat Cala) şi organizarea nunţii, ajutorarea bolnavilor, îndeosebi a celor singuri, fără copii, şi multe altele.

*De regulă, aceste ajutoare erau acordate cu mare modestie, fără publicitate (Matan Beseter), dar cu tragere de inimă, cu dragoste, cu evlavie şi, mai ales, cu respect deosebit pentru cei aflaţi în nevoie şi suferinţă. Puţin mai târziu, în aceiaşi ani, a luat fiinţă şi renumita sală **OR HAIM** - care avea două meniri principale: 1) Sala era pusă la dispoziţie gratuit perechilor sărace care se căsătoreau. Nunta era sărbătorită cu belşug, cu lăutari (Cleizmerim), cu toate cele bune şi reprezenta o bucurie reală, la început de viaţă. 2) Sala era închiriată pentru diferite ocazii ca întruniri, spectacole, şezători cultural-literare, ori nunţi, ale celor cu stare. Aceste încasări constituiau venituri necesare, cu care membrii societăţii, acoperindu-şi parţial cheltuielile, şi-au putut continua activitatea umană-socială de-a lungul anilor de zile. Dorohoienii participau la activitatea societăţii cu tragere de inimă, cu voie bună. Donaţiile erau onorabile, generoase, fără să mai vorbim de timpul investit, zile şi nopţi, de Shabat, când era cazul, tot anul. Faptele bune se împleteau cu evlavia, în spiritul tradiţiei evreieşti strămoşeşti.*

Dna Lidia Şulimovici, nevasta neuitatului Srulică, sufletul Comunităţii Evreilor ani îndelungaţi, îşi aminteşte cu emoţie o istorioară adevărată, auzită de la răposatul ei soţ.

Moişe, unul din ciubotarii orăşelului era tot odată şi unul din "sufletiştii" neobosiţi ai societăţii OR HAIM. Obişnuia să-i viziteze pe evreii bolnavi, ţintuiţi la pat, în special pe cei fără familie, singuratici. Le aducea medicamente, îi spăla, îi ajuta cum putea, stătea cu ei de vorbă ore întregi, străduindu-se să le aline durerile. Firește, nu uita să se prezinte cu câte ceva gustos de mâncare, şi cu dulciuri. De multe ori, era rugat să facă de gardă la câte un bolnav şi în zilele de sâmbătă. Nu refuza niciodată. S-a întâmplat însă, într-o asemenea sâmbătă, când fusese iar solicitat, ca cizmarul nostru să aibe alte obligaţii, o petrecere în familie. A încercat să-şi găsească un înlocuitor. În zadar. Nici un membru al societăţii nu era disponibil în acea zi. Şi Moişe, renunţând la petrecerea familiară, s-a prezentat la datorie, la căpătâiul bolnavului. Bătrânul Şmil suferea de o boală grea şi era foarte slăbit. Locuia singur şi abia putea să ţină în mână *Sidur-ul*, cartea de rugăciune. Dar nu renunţa, se ruga singur, în fiecare zi.

Moişe i-a adus bolnavului un pachet cu de-ale gurii, pregătit de nevastă-

(26), student în *Management*, ultimul an. Rafi, căsătorit cu Reghina, şi-au înălţat părinţii la rang de bunici: Ohad (2 ani şi 4 luni) şi Noam (5 luni). În dedicaţia scrisă pe o carte de specialitate, unul dintre co-autori - prof. dr. ing. Cornel Samoilă, fostul prorector al Universităţii "Transilvania" din Braşov - scrie: *"lui Strul cu aleasă prietenie, ... cel mai bun ambasador pe care l-a dat Dorohoiul!"*

13 lucrări în domeniu prezentate la conferinţe de specialitate, realizarea de expertize şi consultări de specialitate comandate de beneficiari din economie, etc., sunt câteva exemple din palmaresul lui. Strul este deosebit de apreciat la locul de muncă datorită calităţilor sale: modest, dinamic, bun specialist, excepţional organizator.

Cei doi - Yael şi Strul - sunt buni prieteni, ajutându-se reciproc pe linie profesională; întâlnirile ocazionate de conferinţele de specialitate sunt prilej de schimburi de idei, inclusiv idei de strictă specialitate.

Ambii sunt nelipsiţi de la întrunirile anuale ale originarilor din Dorohoi şi împrejurimi, prilejuite de comemorarea victimelor căzute în pogromul din Dorohoi în 1940 şi a celor din arbitrariul holocaustului anilor de prigoană rasială din Transnistria în perioada 1941-1943.

Într-adevăr, oriunde te învârteşti în Israel vei întâlni şi dorohoiaeni la origine. Dorohoiul şi împrejurimile au dat cadre de nădejde, în toate domeniile vieţii sociale. Se pare că în întrebarea/poantă care circulă în Israel - *Capitala României este Bucureştiul sau Dorohoiul?* - există un grăunte de adevăr.

Dr. ing. Yael Josephy

Un fir roşu dorohoian între două instituţii israeliene de învăţământ superior

Dr. ing. Strul Moisa

Consemnare de David Shlomo

În Israel există, printre altele, 2 instituţii de învăţământ superior ingineresc cu specializarea în Ştiinţa şi ingineria materialelor: Facultatea de Ştiinţă şi Inginerie a Materialelor în cadrul Tehnionului din Haifa şi Departamentul de Ştiinţă şi Inginerie a Materialelor din cadrul Universităţii Ben-Gurion din Beer-Sheva. Hazardul a făcut ca inginerii-şefi ai acestor 2 instituţii să fie originari din fostul judeţ Dorohoi: dr. ing. Yael Josephy şi dr. ing. Strul Moisa.

Yael - o "lady" în prezentare şi comportament; Strul - un om uşor abordabil şi de care te simţi apropiat din primul moment.

Cei doi s-au cunoscut la una din conferinţele de specialitate; întrebată de către Strul de unde este de loc din România, Yael îi răspunde: "Sunt din Darabani, un loc de care cu siguranţă n-ai auzit". Pe Strul l-a pufnit râsul: se născuseră amândoi în aceeaşi zonă geografică; în plus, mamele lor, Sally şi Şeindl, fuseseră în copilărie vecine şi bune prietene atât în Darabani cât şi în perioada neagră a lagărelor de la Lugoj/Tg. Jiu iar ulterior în Transnistria.

Dr. ing. Yael Josephy, fosta Serla Cneac, originară din Darabani, a aliat în Israel în anul 1963; toate gradele de învăţământ superior şi le-a definitivat în cadrul Tehnionului din Haifa. Din căsătoria cu prietenul din perioada studenţiei, Assy - inginer în specialitatea inginerie industrială şi *management,* originar din Buzău, ocupând o funcţie de mare răspundere în industria israeliană - au 2 copii: Noam (22), student la medicină în anul V şi Dana (18), soldată. Perioada de 8 ani - după susţinerea tezei de doctorat şi până la ocuparea actualului ei post - a fost pentru Yael o perioadă fructuoasă în munca de cercetare în domeniul Ştiinţei şi Ingineriei Materialelor: 20 lucrări prezentate la conferinţe internaţionale (Israel, Franţa, Germania, Austria, Irlanda, SUA, Canada) şi publicate în reviste de specialitate. Bine pregătită profesional, organizatoare tenace, simţ de răspundere, modestă, Yael este foarte apreciată de către colectivul din care face parte.

Dr. ing. Strul Moisa, originar din Dorohoi, a aliat în Israel în anul 1977; toate gradele de învăţământ superior şi le-a definitivat în cadrul Universităţii "Transilvania" din Braşov. Căsătorit cu Golda, prieteni încă din perioada studiilor liceale în Dorohoi - Golda, absolventă a facultăţii de inginerie civilă, deţine importanta funcţie de inginer-şef adjunct pentru probleme de urbanistică şi proiectare din cadrul primăriei oraşului Beer-Sheva - au 2 copii: Rafael (31), inginer mecanic M.Sc. şi Ciprian-Tzafrir

O viaţă de om –
BRAHA MAUR la 85 de ani

M-am decis cu greu să scriu despre Braha, fiind profund intimidat de puternica personalitate a acestei femei mignone, cu zâmbet de adolescentă şi privirea melancolică. Numai gândul la efortul imens depus pentru a scrie cartea dedicată celebrului ei soţ, Moşe Maur, te umple de emoţie şi admiraţie.

Spre surprinderea mea însă, cele două întâlniri pe care le-am avut în apartamentul Brahei din Tel Aviv, nu numai că au eliminat orice tensiune, dar mi-au creat momente deosebite. Discuţia noastră nu putea fi închistată nici în regulile scrise ale interviului, dar nici nu poate fi epuizată într-un unic articol. Fiindcă acolo, în apartamentul plin de amintiri, am discutat despre toate şi despre tot, prezentul, trecutul şi chiar viitorul, pierzându-şi graniţele şi întrepătrunzându-se într-un tot unitar, fascinant şi imposibil de descris. Braha este un om deosebit de inteligent, posedând o memorie de invidiat şi dispunând de un dar al povestirii ieşit din comun. De la tânăra depostată din Dorohoiul ei iubit, la fiica maturizată de drama Transnistriei, la femeia înfruntând vicisitudinele vieţii şi până la nou venita luptându-se cu aspre condiţii ale unui Israel aflat la început de drum, povestea vieţii Brahăi Maur este un film pe care, din păcate nimeni nu-l va realiza, dar care, după părerea mea, trebuia să vadă lumina tiparului.

"Uitându-mă în urmă, cred că nu am trăit aceşti ani", mi-a declarat într-un moment de slăbiciune Braha, pentru ca imediat să-mi povestească despre modul în care a salvat omeni din deportare, sau pe alţii i-a scos din gheara morţii, fără să-şi poată explica cum a reuşit, sau de unde a avut această putere.

In lungile noastre discuţii, Braha a revenit mereu la două momente, care i s-au împregnat pe foaia destinului. Primul ei palton şi unicul la vremea aceea, vândut pentru a putea cumpăra piatra pentru mormântul mamei decedate în Transnistria şi cele şapte zile de vis petrecute împreună cu Moşe Maur pe puntea "Vaporului dragostei".

Dar ce s-a întâmplat acolo, în orăşelul curat, plin de dorohoieni deportaţi? Sau cum, cu o măturică şi o cârpă a salvat un om de la moarte în nemiloasa Transnistrie? Cum a decis destinul ca Maur şi Braha să-şi unească inimile şi soarta? Ce înseamnă să fii flămând şi fără casă într-un Israel, el însuşi dezorientat?

Toate acestea şi încă multe altele, pe curând stimaţi cititori. Fiindcă istoria şi destinul Brahăi, este practic, în mare, istoria evreului român, acolo în Diaspora şi aici, în Tara Făgăduinţei.

La mulţi ani şi vă sărut mâna, Doamnă Braha Maur

MARIO NANDO VARGA

(Viaţa Noastră - 25.II.2000)

şi, tot în acest număr despre meciul de fotbal între echipa Macabi din Cernăuţi şi echipa Macabi din localitate.

Purtând iniţialele i.a. putem citi articolul "Un secol de sport evreesc" - Macabi Dorohoi - Macabi Cernăuţi (nr.18). O altă ştire sportivă în ştirea "Grandioasă manifestare macabistă - Macabi Botoşani" şi, tot din domeniul sportului, ştirea "Hatmanul Luca Arbore - Rădăuţi Macabi Dorohoi" (nr. 19). În nr. 20, este anunţată Macabiada din Praga, la care au participat circa 18 ţări.

Aşa cum am amintit, am spicuit doar din câteva numere (17-25) pentru a demonstra faptul că pro-bleme majore au fost cuprinse în acest ziar, de doar o singură pagină, în speranţa că vom reuşi să realizăm cândva o mică monografie a acestei publicaţii, care a avut în atenţie nu numai viaţa comunitară de aici ("Din ţară") şi de pretutindeni ("Ştiri din lumea evreească"), ci şi aspecte "Din Eretz", titlu atribuit unei rubrici speciale în care sunt unite câteva articole bogate în conţinut.

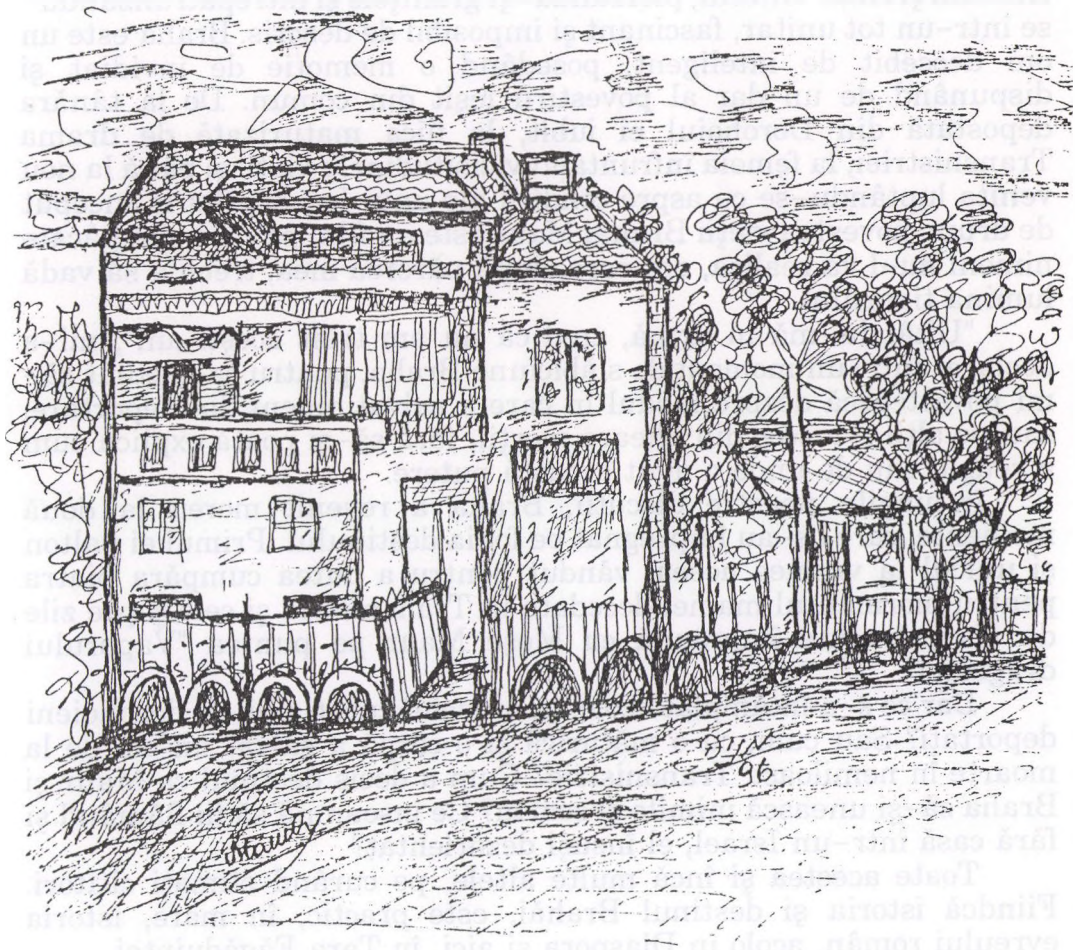

opere dramatice datorite lui Peretz Hirchbein, A. Zeitlin, A. Katzinze, I.M. Neiman, H. Liberman, etc.

O carte de deosebită importanţă, pe care ne facem plăcerea s-o subliniem, este culegerea de "Mşulim", a lui Eliezer Şteinberg, în care au fost concentrate unele din fabulele sale...

Din volumele de poezii editate anul trecut, trebuie să menţionăm în primul rând pe un al doilea poet originar din România, Iţhak Manger, care ne-a dat "Lamtern ofn vint", după ce nu cu mult înainte ne dase "Ştern of Dach".

Este aproape singurul şi cel mai talentat făuritor de balade din generaţia tânără şi cercurile literare nu-i precupeţesc laudele pentru talentul lui personal şi cu totul original.

Opere istorice de mare valoare, ne-a dat savantul S. Dubnow, tipărind "Istoria evreilor povestită pentru copii" pe cât de minunată şi sugestivă, pe atât de folositoare şi educativă. A mai apărut de asemenea şi al doilea volum din "Istoria Chasidismului". Se tipăresc de asemenea şi amintirile lui Dubnow, care constituie adevărate fragmente din istoria gândirii şi creaţiei evreieşti.

A mai apărut în cursul anului trecut al 4-lea volum din lucrarea capitală a lui Zinberg "Istoria literaturii la evrei" şi în curând vor mai apare şi volumele 5 şi 6 ale aceleiaşi lucrări.

La opere ştiinţifice se repartizează "Spinoza Buch", care a fost editat în America de către Societatea Spinoza.

La Vilna a apărut prin "Iwa Sriftn far pedagogie în psichologie". De asemenea a apărut "Archiv far idişer şprach-wisenşchaft, literaturforşung", de N. Prilutzky. Trebuie amintită şi lucrarea lui I.D. Bercowitz, ginerele lui Schalom Alechem, un bun literat el însuşi, despre diferite episoade din viaţa şi creaţia lui Shalom Alechem...".

Este interesant de semnalat că într-o rubrică specială, *Anchetele "realităţii evreieşti"*, s-au dezbătut probleme legate de "Comunitatea noastră". Amintim doar grupajele: "Cum este condusă Comunitatea evreilor din Dorohoi", "Când pare că s-a dat vot liber comitetului", "De ce mai există regimul", semnat I. Abr., şi în care, cu un curaj deosebit, semnatarul conchide: "Astăzi [1933, 27 august] evreimea din Dorohoi, are la comunitate un comitet virtualmente căzut, şi care girează provizor o gestiune, până se vor găsi urmaşii la tron." Tot în acest grupaj se înscrie şi articolul critic (semnat i.a.) "Comunitatea noastră - Politica şcolară a comunităţii".

O rubrică intitulată *Agitaţii* aduce în atenţia cititorilor agitaţiile "antisemite după sistemul înrădăcinat de conducători cuzişti..." la Fălticeni şi Rădăuţi-Bucovina, cerându-se autorităţilor să preîntâmpine "aceste turburări şi agitaţii" (nr.21-22, 1 oct. 1933). Articolul "Agitaţiile trebuie să înceteze" - semnat hr. - (nr.19,20) aduce în atenţie aceeaşi situaţie apăsătoare de "învrăjbire şi nelinişte" dar, de data aceasta, pe marginea existenţei "a două societăţi cu două terenuri", evenimente grave petrecute pe terenul nostru:

"Demnitatea şi bunul simţ îţi ordonă să nu permiţi să fii hărţuit şi bătut pe terenul tău, când tu eşti paşnic şi apreciezi ospitalitatea ce ţi se dă pe un teren străin.

Au intrat elemente străine în joc, aşa cum se întâmplă totdeauna în asemenea ocaziuni. Populaţia creştină a fost întărâtată pe la toate barierele contra evreilor, care n-au vrut să se lase bătuţi pe propriul lor teren, sau care au aplicat o corecţiune unui plutonier bătăuş care venise printre sinagogi să insulte populaţia evreiască, religiunea ei şi să apuce oamenii bătrâni de bărbi.

Agitaţiile din ambele părţi trebuie să înceteze pentru buna convieţuire a populaţiei acestui oraş (s.n.). La aceasta trebuie să se gândească toţi cetăţenii paşnici şi nestăpâniţi de ură..."

Rubricile "Ce ne scriu prietenii" şi "Din Eretz" amintesc de "Starea excepţională [din]... Jaffa, Tel Aviv şi Haifa", despre primii haluţimi ajunşi în Haifa, despre care aflăm şi din "Ştiri din lumea evreiască". etc.

Nu sunt neglijate nici evenimentele sportive. Astfel, grupajul "Ştiri sportive" cuprinde un număr de relatări. În nr. 17 al revistei, din 6 aug. 1933 se aminteşte de o manifestare sportivă datorată asociaţiei Macabi din Botoşani

pe calea firească ideea or-ganizării unei vieţi de stat proprii, ca punctul central de rezolvare a pro-blemei evreieşti.

A apărut sionismul, ca un factor de înfăptuire a ideei de stat, bazat pe legătura istorică a poporului evreu cu pământul unde a mai fiinţat, cu veacuri înainte, un stat evreu.

Natural că odată cu sionismul a trebuit să vie şi voinţa de a reînvia împreună cu Eretz Israel şi vechea limbă ebraică.

Eu nu mi-aşi putea poate în-chipui, o ţară evreiască în Eretz Israel cu o altă limbă de cât aceea în care au vorbit profeţii noştri, neţinând seama că transiţia spre ea cere un mare sacrificiu şi sforţare nu mai mică decât aceia de a creia mijloace materiale pentru a răs-cumpăra ţara. Noi trebuie însă să aducem această jertfă cu aceeaşi mulţumire cu care strămoşul nostru Abraham a înţeles să-l aducă pe fiul său Iţhak, ca jertfă idealului său, - singurului Dumnezeu.

Aşadar, ebraica pentru Eretz Israel! Noi trebuie să silim pe copiii noştri să înveţe ebraica atât cât este posibil în Galut, unde sferele înconjurătoare nu sunt propice pentru ea şi chiar absolut străine, neuitându-ne că din punctul de vedere pedagogic săvârşim un sacri-legiu".

Preocuparea revistei pentru cartea ebraică şi şcolile în Galut este evidentă şi în unele extrase din diverse cotidiene. Astfel, în nr. 24, din 5 nov. 1933 avem un extras şi pentru "viitorul evreismului din Galuth" precum şi faptul că - pe lângă comunităţile din Polonia, America - şi România, atunci [1933] cu o populaţie de 1 000 000 de evrei, cu multe şcoli ebraice era fără prea mulţi "amatori pentru cartea ebraică".

Îndrumări pedagogice şi în articolul semnat de pedagogul M. Meer "Scri-soare către tineretul Herţan" (nr. 24, 5 nov. 1933): "M-am străduit să dau ceva elevilor mei: o brumă de adevăr, spirit critic libertate. I-am învăţat a fi buni, nu prin vorbe..."

Sunt înmănunchiate în aceste numere şi articole culturale ce aduc în atenţie aprecieri asupra operelor scriitorilor români şi străini. În articolul "Pe marginea unei conferinţe", semnat de **A. Cohn**, aprecierile sunt axate pe opera "părintelui Gala Galaction" - conferinţă ţinută de Ion Ojoc - subliniindu-se faptul că "artistul trebuie să fie dublat de un apostol şi pionier" (nr.22, 23,29, 1933).

În traducere din idiş purtând semnătura hr., sunt publicate de Moise Nadir: "Ziua, ce credeţi cu asta?" "Civilizaţie, Luna" etc. sau scurte amintiri de Ruhl Feigenberg: "Bine-cuvântarea bunicului".

Semnalăm articolul concis "Literatura evreiască în anul care a trecut", este vorba de anul 1932 (semnat n.m.) care se ocupă de oameni de cultură evrei - romancieri, poeţi, dramaturgi, istorici, literatura idiş de pretutindeni, Polonia, America, Rusia - dovedind că ogorul literelor evreieşti s-a îmbogăţit cu lucrări frumoase", o pagină densă de istorie a culturii, ce merită să fie reprodusă, măcar în parte: "În acest an ne-a dat Shalom Asch romanul său "Gots Ge-fangene" şi opera în patru volume "Der Tilim Id" care s-a tipărit în foileton, simultan, în ziarul "Haynt" din Warşovia şi "Vorwetz" din New-York. I. Opatoşu a tipărit cartea "Tug în Regensburg" şi "Eliuhi Buher". David Berglsohn, cartea "Bam Dniepr" şi acuma se tipăreşte în ziarul "Freiheit" din New York, o lucrare mai importantă, intitulată "Biro Badjan". Peretz Hirshbein şi-a tipărit amintirile sale "Meine Kinderiurn" (o carte de 400 de pagini) şi acuma se tipăreşte în ziarul "Tug" romanul din viaţa Rusiei sovietice intitulat "Oif di roite felder". Anul trecut a avut mare succes romanul lui I. Singer "Ioşe Kalb", care a fost transpus pentru scenă şi jucat de Kunst Teater al lui Moris Schvartz de sute de ori. A mai apărut un roman al lui S. Arontschick "Dus Oiz ofn barg', un roman al lui L. Treister, "In di ştile teg".

În afară de cărţile amintite mai sus, au mai apărut în Polonia, America şi Rusia, multe volume de nuvele, schiţe şi istorioare.

Din scrieri dramatice amintim drama lui I. Lewik "Der Goilem hulmt"., "Sarvinkof" a lui I.I. Singer, "Şloime Amelech", al lui Iacob Preger, "Troţchi şi Stalin", a lui Leieles şi o serie de

Printre colaboratori semnalăm: S. Fichman, Iosef Poplingher, H. Rapaport, A. Cohn, E. Michalovici şi alte personalităţi ale cuvântului.

Trebuie semnalat că, în fiecare număr, editorialul era semnat de **S. Fichman,** abordând atât probleme de interes internaţional, cât şi probleme legate de dezvoltarea sionismului, congrese sioniste, formarea statului evreu. Astfel, în nr. 21-22, din 1 oct. 1933, în articolul "Între politica de realităţi şi demagogie" este analizată situaţia politică în jurul căreia ar trebui, în fapt, să se situeze şi problemele care vor fi abordate la cel de-al 18-lea Congres sionist din Praga; - "Situaţia evreilor din Germania"; - "Asasinatul comis contra d-rului Ch. Arlozorov". În nr. 24 (din 5 nov.) este semnalat faptul că "munci-torimea din Eretz Israel" a lansat ideea strângerii fondului necesar ridicării unui "... Monument pentru Chaim Arlozorov", întru "cinstirea memoriei aceluia al cărui suflet planează peste întreg Ischuvul, îndemnând la muncă şi realizări".

Amintind de Conferinţa din Geneva, S.Fichman sublinia: "Con-ferinta din Geneva nu este încă recunoscută de forurile interna-ţionale, totuşi s-a simţit acolo un spirit de răspundere pentru situaţia evreilor din Germania şi nimeni nu şi-a putut încărca conştiinţa, luând o rezoluţie care să lovească în evreii de acolo şi în loc de a decreta o anatemă contra Germa-niei, conferinţa a constatat în rezoluţia ei, că există boicot şi el nu va înceta până la izbânda finală.

Prin urmare, rezoluţia Congre-sului, este politiceşte îndreptăţită şi am trebui să ne mulţumim cu apelul pe care preşedintele N.Sokolov l-a făcut într-o formă demnă, energică şi înălţătoare către lumea civilizată, ca ea să intervie şi să scape judaismul german din ghiarele hitleriste...".

În acelaşi număr este reprodus, în traducere, articolul "Sionism şi socialism", apărut în revista "Idischer Kemfer", din New York.

S. Fichman avea să fie şi preocupat de soarta învăţământului. Amintind că J.J. Rousseau a spus: "Copilul este trecutul prezentul şi viitorul poporului"; în articolul "Tragedia în sistemul nostru şcolar" (nr. 21-22, 1 oct. 1933), demons-trează că idişul este limba ce nu trebuie ignorată căci" "...Care limbă posedă mai mult farmec şi supleţe ca Idişul? În care limbă au fost plăsmuite opere mai frumoase ca a unui Schalom Asch, I.L. Peretz, Opatoşu, Segalowitz, Niger şi alţii. În care limbă a fost creat, în trecutul an de grea criză mai mult şi mai calitativ decât în Idiş?

Dacă jargonul face impresie de ceva furat, însuşit pe apucate, neacomodându-se la felul de viaţă şi cultură al unui popor, atunci cum putem privi Idişul care a arătat minuni în domeniul literaturei şi ştiinţei, tocmai în această funcţie de jargon?"

Totuşi, poziţia sa faţă de nece-sitatea însuşirii de către elevi a limbii ebraice lasă puţin de dorit, chiar face să răzbată şi ideea că elevul "va trebui să cunoască ebraica pentru Eretz Israel..."

În partea a II-a a articolului (nr. 24., 5 nov. 1933) el subliniază că limba ebraică este prea grea pentru un copil care, în casă, aude Idişul dar: "E departe de mine gândul de a voi să mă lepăd de comorile ce sunt ascunse în opera profeţilor noştri.

Eu cred însă, că dacă tineretul va fi educat în spirit evreiesc, şi când îi va fi dată posibilitatea să cerceteze judaismul, va răsări la el vie şi dorinţa de a cunoaşte pe profeţi.

Eu nu am îndrăzneala să spun, că *maskilim*-ii noştri au fost falşi; ei au vrut să biruie asimilaţia. Sunt şi eu un nepot al Hascalei...

Viitorul nostru este copilul şi dacă nu-i vom da putinţă să ne studieze, îl vom îndepărta definitiv de noi, devenind călăii soartei noastre.

J.J. Rousseau a spus: "Copilul este trecutul, prezentul şi viitorul poporului".

Dacă vreţi ca prezentul pe care l-aţi moştenit să fie continuat de copiii voştri, apropiaţi-i şi încălziţi-i la razele sufletului evreesc, astfel, purtaţi cu toţii răspunderea".

În cea de-a III-a parte a arti-colului (nr.25, 12 nov. 1933), îm-brăţişează ideea statului evreu şi deci necesitatea limbii ebraice: "A survenit

Un ziar de orientare sionist

"realitatea evreească" – Dorohoi

Înapoi la anii 1933–1934

De EVELIN FONEA

Pe lângă unele publicaţii apărute în Capitală şi în marile oraşe, semnalăm că, în 1933, apărea la Dorohoi un ziar săptămânal – cu o existenţă scurtă – "sub conducerea unui comitet" purtând numele de "realitatea evreiască", un ziar de orientare sionistă. Nu este o greşeală că am scris cu litere mici. Aşa este scris pe frontispiciul revistei. Este interesant de amintit că la fiecare număr găsim un îndemn pe care-l amintim: "Cititori! *realitatea evreiască* va trăi pentru voi şi prin voi. Daţi-i tot concursul!". Şi totuşi, ziarul a avut o apariţie scurtă: 1933–1934. Redacţia şi adminis-traţia ziarului se aflau pe strada Başota nr. 1, tipărirea sa se făcea în Tipografia "I.L. Bercovici şi Fiii" din Dorohoi. In librăria "I.L. Bercovici şi Fiii", renumită în Dorohoi, găseai cărţile cele mai bune, în limbi străine şi în româneşte, reviste, ziare. Aici s-ar părea că marelui George Enescu i-a fost cumpărată prima vioară. Semnalăm că, la numai trei ani de la apariţia acestei publicaţii dorohoiene, avea să apară şi la Bucureşti, cu acelaşi titlu, o altă revistă, purtând numele "Realitatea evreească" (5 martie 1936), o publicaţie independentă, director Greissler şi în timp G. Mortin, având drept scop "combaterea antisemitismului". Nici această publicaţie nu s-a bucurat de o viaţă mai lungă.

1933, an cu multe probleme social-politice generale, avea să înscrie şi pentru comunitatea dorohoiană momente grele ce au fost reflectate şi în acest ziar.

Această modestă foaie săptă-mânală dorohoiană, o foaie doar, avea să cuprindă însă un evantai de preocupări şi relatări – politice generale, note circulare, ştiri din lumea evreiască de pretutindeni, sport, scrisori ale cititorilor – făcând-o interesantă şi atractivă. Vom spicui doar din câteva numere unele materiale privind activitatea micilor comunităţi: **Iosef Poplingher**, în nr. 17 al revistei, publică "O scrisoare deschisă către Comitetul de Conducere al Grădinei de Copii Darabani", în care demons-trează necesitatea organizării de manifestări pentru menţinerea unor fonduri în vederea cumpărării pă-mânturilor în Palestina: "pe pamântul cumpărat tot din acest fond găsesc refugiu mii de fraţi de ai noştri oprimaţi din toate ţările...". În nr. 19 apare şi un răspuns inclus în rubrica "Tribuna Liberă"; este vorba de articolul, oarecum polemic, "Pentru cei ce vor să înţeleagă", semnat de Comitetul de conducere a Grădinei de Copii din Darabani – I. Oeru, I. Segall, A. Cohn.

Hotărâri privind schimbarea denumirii unor străzi

Consiliul Judeţean Botoşani (oraşul Dorohoi face parte azi din acest judeţ) a hotărât în luna februarie 1999, schimbarea denumirii unor străzi:

Art.1. Se aprobă denumirea unor străzi din municipiul Dorohoi, judeţul Botoşani, conform anexei care face parte integrantă din prezenta hotărâre.

Art.2. Preşedintele Consiliullui judetean Botoşani asigură ducerea la îndeplinire a prevederilor prezentei hotărâri prin direcţiile de specialitate din aparatul propriu.

PREŞEDINTE,
Ioan Aniculăese

CONTRASEMNEAZĂ
SECRETARUL JUDEŢULUI,
Nicolai Colesniuc

Botoşani, 16 febr. 1999

Strada Rândunica în **strada Saşa Pană**.

Această propunere are la bază activitatea desfăşurată de scriitorul şi publicistul **Saşa Pană (Alexandru Binder)**. Ca publicist editează revista "UNU", colaborează la numeroase periodice "Gazeta Dorohoiului", "Adevărul", "Opinia", "Dimineaţa" etc., conduce revista "Orizont". Din activitatea de scriitor citâm operele "Răbojul unui muritor", "Diagrame", "Echinox arbitrar", "Viaţa romanţată a lui Dumnezeu" etc. Saşa Pană a desfăşurat activitate şi cercetare în domeniul medicinei fiind şi doctor în chirurgie.

Strada Spitalului în **strada Dr. Danilov**.

Această propunere are la bază personalitatea lui **B. Danilov**, de profesie medic. Dr. Danilov şi-a dedicat întreaga activitate şi putere intelectuală în folosul semenilor prin intermediul medicinei, punându-se în slujba omului bolnav. Prin muncă şi studiu aprofundat obţine titlul de dr. în medicină cu lucrarea "Cancerul gastric la vârstnici".

Desfăşoară şi activităţi în domeniul publicistic prin colaborări permanente la publicaţii medicale din ţară şi străinătate. Dr. Danilov a avut contribuţii importante şi în domeniul edilitar gospodăresc al oraşului Dorohoi.

Fată de cele prezente Comisia pentru Atribuirea sau Schimbarea de Denumiri a hotărât să avizeze propunerile mai sus enunţate şi să le înainteze spre apropbare Consiliului Judeţean

PREŞEDINTE

Prof. dr. CONSTANTIN MANOLACHE

Simon Hornic, tovarăşul meu de viaţă

de LOTTY HORNIC-GRINBERG

Răposatul meu soţ, Simon, fie-i amintirea binecuvântată era din Mamorniţa, o comună din fostul judeţ Dorohoi, în care trăiau şi vreo cinzeci de suflete de evrei. Aveau sinagoga lor la care se rugau dimineaţa şi seara. Cu carne rituală se aprovizionau la Herţa şi la Dorohoi.

La izbucnirea războiului în 1941, soarta le-a fost pecetluită, cu cruzime. Scoşi din case, au fost mânaţi pe jos, la legiunea de jandarmi din Dorohoi, unde au fost reţinuţi câteva zile. Apoi au fost duşi înapoi, la Mamorniţa. Aici a început masacrul. Printre cei ucişi atunci erau şi doi tineri dintre rudele lui Simon. Cu ceilalţi s-a format un convoi care a pornit spre necunoscut. Pe parcurs, rândurile s-au îngroşat cu oameni din alte localităţi, scoşi şi ei din casele lor.

În drum spre Transnistria în satul Corbun din Basarabia, se află o groapă comună în care zăceau oasele a zeci de victime, multe dintre ele îngropate de vii. Aruncaţi de-a valma, bătrâni, copii cu mamele lor, s-a tras o salvă de mitralieră, şi groapa a fost acoperită de alţi deportaţi, care veneau în urmă. Oameni din alte convoaie, care au trecut pe acolo după două zile, au povestit că pământul mai sălta şi că pete de sânge continuau să iasă la suprafaţă. Acolo şi-a găsit sfârsitul mama lui Simon. Tatăl său a căzut în drum şi acolo a rămas şi nimeni n-a avut voie să se apropie. Două surori, Pesa şi Estera au murit de boală şi mizerie, Doar el şi sora lui cea mică s-au putut reîntoarce la Dorohoi.

Ţili, sora lui, s-a căsătorit la Buhuşi. Simon a început să muncească, pentru existenţă. La început a lucrat ca salahor, apoi a trecut la alte munci, având la bază liceul comercial absolvit la Cernăuţi. Vreme de 25 de ani a ocupat postul de şef adjunct la baza de recepţie, la Întreprinderea de valorificare a produselor agricole. A fost stimat şi iubit de colegi, pe care căuta întotdeauna sa-i ajute în muncă. Era cinstit, serios. Îl caracterizau modestia şi bunătatea sufletului.

Nu s-a plâns niciodată de boală sau oboseală, deşi muncea fără odihnă. A murit subit, în vârstă de 69 de ani, lăsând un gol uriaş în sufletul meu.

Închei aceste rânduri despre Simon, tovarăşul meu de viaţă, pe care nu am reuşit pe deplin să-l descriu aşa cum a fost!

1956, înaintea începerii Campaniei din Sinai, în Italia, în interes de serviciu.

Loti tânără

Cum a aflat de izbucnirea războiului s-a întors acasă, mai bine zis, s-a prezentat la unitatea din care făcea parte ca rezervist. Trimis pe front, a căzut în luptă puţin timp după aceea, lăsând în urmă o văduvă tânără, doi copii mici şi doi părinţi bătrâni. Căderea lui a avut loc la 15 ani de când reuşise să scape împreună cu fratele lui, din trenul morţii, în timpul pogromului de la Iaşi.

Cel mai tânăr dintre fraţi era brancadier pe front în timpul războiului de şase zile, în iunie 1967. Soarta l-a pus în faţa unei încercări cutremurătoare. Printre cadavrele celor căzuţi pe câmpul de luptă, pe care le-a transportat, şi-a recunoscut propriul fiu.

Dar cu aceasta, lista funebră nu se încheie. În războiul din 1973 (Yom Kipur) au căzut încă doi băieţi - cel al lui Nuhăm, cel mai vârstnic dintre fraţi şi cel al lui Şloime, voluntar pe front. Vorbesc de Şloime, cel căzut în Campania din Sinai, în 1956.

Sfârşesc această pagină cu inima copleşită de durere.

Mă rog lui Dumnezeu să se îndure de noi, să nu mai facă să cadă atâtea victime. Doresc pace în ţară şi în toată lumea. Copiii să crească într-o lume a păcii şi a belşugului.

De la dreapta la stânga: Simon, Lora, Loti, Bercu. În spate fiul lui Lora şi Bercu. Anul 1977 "Şil Platz"

exemplu, trimitea săptămânal ajutoare unor familii sărace. La fel proceda şi Anuţa Coter. Familia Buim şi Jeni Grinberg, au ajutat, la rândul lor, numeroase familii de evrei şi români. Dl. Buim, contabil la o moşie din comuna Derca, a fost susţinut în activitatea lui de facere de bine, chiar de moşierul Birbir, un om de inimă. Multe persoane au depus activitate de voluntariat, au organizat chete pentru adunarea de fonduri destinate nevoiaşilor, care, după război, erau foarte numeroşi. Comunitatea nu putea face faţă nevoilor. Printre aceştia: Elca Iţicovici cu soţul ei Buium, Avram Cotuşteanu, Zalman Simionovici, Alter Grinberg, Marcu Pitaru, Lea Boiangiu, Bercu Grisaru, ş.a.

Pe acesta din urmă aş vrea să-l menţionez în mod special. Bercu, departe de a fi om avut, era proprietarul unui minuscul atelier de croitorie, în care, abia intrau masa de lucru, maşina de cusut şi două scaune. Printre cei ajutaţi de el, se aflau şi câţiva foşti mari negustori, ajunşi la sapă de lemn, de-a dreptul muritori de foame. Veneau la el, pentru o bucată de pâine, o ceaşcă cu ceai, sau un păhărel de tărie şi Bercu le dădea discret ce putea. La moartea lor, tot Bercu s-a îngrijit să fie înmormântaţi după datină. Şi tot Grisaru a fost acela care s-a ocupat de strângerea săpunului RIF apărut pe piaţă la un moment dat şi despre care se spunea că ar fi fost fabricat în lagărele morţii, din grăsime umană, evreiască. Toată cantitatea adunată a fost îngropată la cimitirul evreiesc din Dorohoi.

Închei aici povestirea despre oraşul natal, în care am trăit alături de familia mea. Amintirile m-au răscolit, multe au rămas nescrise. Şi cred că cititorii şi ei originari de pe aceste meleaguri, vor fi, la rândul lor, la fel de emoţionaţi.

Eroi căzuţi în războaiele Israelului

Familia mea a plătit din plin tributul de sânge, independenţei şi libertăţii ţării.

Îl voi pomeni mai întâi pe Itzhak, erou al Israelului, fiul lui Elias şi Mali Meşulam. La recrutare s-a prezentat voluntar pentru o unitate combatantă. Fiind fiu unic a fost necesară semnătura părinţilor, care i-au acordat-o. La izbucnirea războiului din octombrie 1973 (Yom Kipur), deşi militar, se afla în permisie, acasă.

Auzind la radio, ca toţi cetăţenii, de începerea luptelor, nu a aşteptat să fie chemat, ci s-a înfăţişat de îndată la regiment. A căzut eroic, pe front, după scurt timp, fapt care i-a zguduit cumplit pe camarazii de arme de care era iubit şi apreciat. Când după armistiţiu s-au dat, în sfârşit, soldaţilor primele permisii, tovarăşii de arme ai lui Itzhak au venit cu toţii să plângă în braţele părinţilor neconsolaţi. A fost un camarad bun, un prieten de încredere, după cum a fost un fiu iubitor şi respectuos. A iubit desigur viaţa şi intenţiona să-şi continue studiile pentru a deveni un om întreg, adevărat.

A lăsat în sufletul părinţilor un gol imens, o durere nesfârşită, nevindecabilă. Anii au trecut, numeroşi, dar ca la început, ne întâlnim periodic la locul lui de veci, la cimitirul militar, să aprindem o lumânare, să vărsăm o lacrimă, să depunem o floare proaspătă pe lespedea de marmoră.

Odihnească-se în pace!

Din nefericire, Itzhak nu a fost singurul tânăr din familia noastră care a căzut în luptă.

Fratele mamei, Aizic, a avut trei fii. Cel mijlociu, Şloime, se afla în anul

Alte amintiri...

Simt nevoia să completez şi să îmbogăţesc tabloul vieţii de zi cu zi în oraşul nostru, tabloul colorat şi complex.

Doresc să pun accentul, de data aceasta, pe anumite aspecte ale vieţii culturale şi sociale, neîndeajuns dezvoltate în prima parte a articolului meu.

Dorohoienii citeau. Mai multe librării erau la dispoziţia iubitorilor de carte: Nina Făinar, Reinhorn, Segal, dar cea mai importantă era librăria Bercovici, un adevărat centru de cultură. Se puteau găsi aici toate apariţiile literare în română, idiş şi alte limbi accesibile publicului nostru. Tot aici funcţiona şi un centru de difuzare al presei, la care soseau cu regularitate ziarele din întreaga ţară. Publicaţiile ocazionale din Dorohoi erau fireşte imprimate la tipografia Bercovici. Librăria a fost frecventată de-a lungul anilor de oameni de cultură, studenţi, elevi, etc. Îi amintesc pe Iulian Şvarţ, Bernard Coter, fraţii Gartenberg şi mulţi alţii care s-au format ca oameni la această librărie.

În Dorohoi se afla un mare magazin *en gros* de drogherie şi produse farmaceutice, aparţinând familiei Bojet, naţionalizat în 1949, odată cu celelalte farmacii. Alte drogherii cunoscute: Josub Haim, Mesinger Sandu, Şufăr, etc.

Eleganţa ambelor sexe, de fapt şi ea un aspect al culturii, nu era nici ea neglijată de dorohoieni. Cine nu-şi aminteşte de galanteriile Kantor, Ungar, de pălărierul Şulimson? Doamnele îşi comandau pălării pe măsură la modistele Sali Şlaifer, surorile Neti şi Clara Davidson, Tina Mesinger...

Frumoase obiecte de sticlărie şi porţelanuri se puteau cumpăra la prăvăliile Rozner, Segal, Glasman, Goldstein...

Toate meseriile, de la cele mai "nobile" până la cele mai "umile" se practicau în oraş. Tinichigiii, spre exemplu, lucrau vara pe teren, la acoperişuri, iarna confecţionau în atelier obiecte de uz casnic. Să-i amintim pe cei şapte Tau care munceau alături de tatăl lor, pe Moise Braun cu fiii lui, pe Bolinger, pe Ghelipter, pe Moscovici...

Nu putem uita desigur brutăriile de la care ne aprovizionam zilnic cu pâine proaspătă: Vaisman, Mindirigiu, Şor, Amoaşei, Butnaru, şi mai ales pe Berel a lui Ruhâl, din piaţa sinagogilor, care cocea pâine specială de sâmbătă, şi dulciuri tradiţionale evreieşti. Şi cum le-am putea da uitării pe bietele lăptărese, Haicke şi Hesse care, vara pe arşiţă şi iarna pe ger, dimineaţă şi seara, colindau oraşul cu bidoanele pline? Lapte *caşer* se găsea şi la Beraru, pe str. Gării şi la Ruhăl Lea, care primăvara ţinea şi lapte de oaie.

Brânzeturi de calitate cumpărau dorohoienii la prăvăliile Pomârleanu, Abramovici, Cherbis, Mihăilişteanu...

Amintiri, amintiri... Cu cât ne gândim mai mult la oraşul nostru natal, cu cât ne cufundăm mai mult în trecut, cu atât aducerile aminte ies la suprafaţă. Transportul de pildă. Timp de generaţii dorohoienii călătoreau cu căruţa, sau cu trăsura, serviciu asigurat de birjari - Habot cu fiii, Făinaru cu fiii, Mihal Birjaru şi alţii. La transportul de mărfuri, sau mobile erau folosiţi hamali şi cotiugari, oameni nevoiaşi care cu greu îşi câştigau bucata de pâine.

Au apărut ulterior transporturile motorizate, fraţii Trau indroducând autobuzul!

Un alt aspect important al relaţiilor sociale, pe care ar fi păcat să nu-l pomenim, a fost ajutorul acordat celor aflaţi în nevoie. Mulţi oameni de bine au practicat filantropia, fiecare după posibilităţile lui. Doamna Axler, de

şi a devenit contabil şi din 1952, secretar al Comunităţii. După emigrarea în Israel a Preşedintelui, Peter Lozneanu, Rorlich l-a înlocuit cumulând funcţiile de Preşedinte şi secretar.

Despre Rorlich se spunea că ar fi un om dur, zgârcit la zâmbet, care mai curând ar rosti o vorbă mai puţin, decât una prea mult. Dar nimeni nu i-a negat simţul răspunderii, grija purtată membrilor obştei. Prin munca lui neobosită, s-au realizat multe pentru evreii din oraş.

S-au întocmit dosare celor care au cerut ajutor Federaţiei: alimente, îmbrăcăminte, bani, sau ajutor medical, după caz. S-a înfiinţat cantina, *caşer*, gratuită pentru nevoiaşi. Celor care nu se puteau deplasa li se trimetea mâncarea acasă.

Şi, în sfârşit, au luat fiinţă două cămine de bătrâni. Primul într-o clădire mare, cu multe încăperi, proprietatea Comunităţii. Dar nu era de ajuns. Înfiinţarea celui de-al doilea cămin a fost mai anevoioasă. S-a stăruiţ mult la conducerea oraşului, s-au făcut numeroase deplasări la Bucureşti. Până la urmă s-a obţinut ca localul fostului Spital israelit să reintre în patrimoniul Comunităţii. Au fost necesare investiţii serioase, completări de construcţie, dar s-a realizat un cămin frumos, dotat cu toate cele necesare.

Închei aici relatarea cu o rugăminte adresată tuturor concetăţenilor mei: - Povestiţi, povestiţi copiilor, nepoţilor şi strănepoţilor că undeva, în nordul Moldovei, în partea de sus pe harta României, a existat cândva un orăşel evreiesc - Dorohoi, oraşul nostru drag.

La nunta de aur a părinţilor Reizla şi Alter Grinberg.

Casapu, Maier Herşcovici şi Artur Haimovici. IKUF-ul se adresa cu precădere tineretului şi, prin manifestările cultural-artistice pe care le iniţia, a reuşit într-adevăr să atragă numeroşi tineri evrei. Voi aminti aici câţiva: Avram Perl, Sami Lungu, Maurel Ceauşu, Borel Solomon, fraţii Maramovici, surorile Vainer cu fratele lor, Rozica Pomârleanu, Dorica Leizerovici, Rena Pitaru, Doriţa Zoler şi foarte mulţi alţii. Prof. Reicher, mai sus pomenit, a predat şi limba ebraică multor copii şi tineri şi aceasta, la un nivel atât de ridicat, încât, la sosirea în Israel, unii (vezi cazul Elica Căruceru) nu au mai avut nevoie de altă şcoală. Multe din cărţile celor două biblioteci evreieşti existente în oraş înainte de război, au fost salvate şi predate mai târziu IKUF-ului, care şi-a format astfel o colecţie impunătoare, de care se ocupau voluntar Avram Rabinovici şi Surica Şapcaru.

Am pomenit înainte de Manaşcu Koter, cărturar, idişist, cercetător al trecutului evreilor în România, cu precădere în Moldova. Pe proprie cheltuială, şi avea un buget limitat, a colindat ţara în lung şi în lat, spre a strânge datele trebuitoare lucrărilor dumisale. Când a început să lucreze la monografia sinagogii Beith Solomon, a discutat şi cu mine în această problemă, după cum a făcut apel, fireşte, şi la amintirile altor persoane în vârstă ca Bercu Faibiş, Meir Simon, Bercu Got şi fără îndoială alţii.

Consider că nu se vorbeşte îndeajuns de preţiosul aport cultural adus de Manaşcu, precum şi de fratele acestuia, Bernard, şi el om al cărţii. De pe urma fraţilor Koter a rămas o bibliotecă impresionantă, mii de volume. Manaşcu se interesa de literatura idiş, Bernard de literatura română şi de cea idiş. Cărţile au fost lăsate inginerului Păun, vecin cu familia, care se interesa, după aceea, cui să le pună la dispoziţie.

Şi anii au trecut. Viaţa merge înainte, ca peste tot şi la Dorohoi. Copiii au crescut, o nouă generaţie tânără şi-a făcut apariţia în oraş. Comunitatea evreilor şi-a continuat existenţa, trebuind să se adapteze noilor condiţii şi mai ales, îngrădiri, impuse de regim. Accentul a fost pus pe păstrarea tradiţiei iudaice şi pe transmiterea ei, mai departe, noilor generaţii. Meritul de a fi ţinut vie flacăra credinţei, în această perioadă este, în primul rând, al rabinului Pincas Vaserman.

Nu mai exista *heder*, dar unii cantori de la sinagogi au continuat să pregătească băieţii pentru *Bar-Miţva*; Wolf Reicher, Şloim Hafner, Haim Faibiş erau printre aceştia. Şi unele fete au învăţat de la ei, dorind să ştie şi ele să citească rugăciunile.

Reuşita cea mai mare a rabinului Vaserman, foarte respectat de enoriaşi, a fost că a ştiut să-şi apropie tineretul! Răposatul rabin-şef al României, dr. Moses Rosen aprecia mult munca spornică depusă de rabinul Dorohoiului în condiţii dificile.

Când avea oaspeţi de peste hotare, membri ai Congresului mondial evreiesc, reprezentanţi ai Joint-ului, rabini americani, sau delegaţi din Israel, nu pierdea ocazia să-i aducă în oraşul nostru, ca într-o ultimă oază a iudaismului. Un *şteitl*... Cât despre rabinul Vaserman, să nu uităm că, în afara muncii de zi cu zi în oraş, colinda regiunea, când era nevoie, pentru ca şi în alte localităţi, rămase fără orice structură religioasă, să poată fi respectată tradiţia.

A avut un sprijin de nădejde în persoana lui Elias Rorlich, care lucra la Comunitate încă din adolescenţă, la început ca băiat la toate, dar a învăţat

volume, cuprinzând cele mai noi apariţii, în limbile română şi idiş. Se citea mult, cu pasiune şi discernământ. Se organizau dezbateri şi procese literare. Se făceau excursii, la care participa îndeosebi tineretul, la dealul Polonicului, în pădurea Şendricani, sau în alte locuri pitoreşti din împrejurimi. Să mulţumim măcar acum, cu întârziere, celor care s-au îngrijit **voluntar**, de bunul mers al bibliotecilor: Leibu Zigneroih, Iancu Şaiovici, Heinrich Moscovici, fraţii Iancu şi Izil Cohn, cu sora lor Beica, ş.a.

Dragostea de teatru a dorohoienilor era binecunoscută şi atrăgea valoroase trupe idiş, care se produceau la noi, an după an. Cu ocazia acestor turnee am putut admira actori de mare talent ca Dina Koenig, Sevilla Pastor, Sidi Tal, fraţii Fridman, Ruhale Heller-Şapira şi Izu Şapira şi mulţi, mulţi alţii, care, mai târziu au luminat cu prezenţa lor scenele Teatrelor evreieşti de stat, de la Iaşi şi Bucureşti.

Dar tineretul nostru local, mare iubitor de teatru, nu se mulţumea cu rolul de spectator, dorea să urce şi el pe scenă, să trăiască nemijlocit emoţia artistică.

Astfel se desfăşura la noi o intensă activitate de teatru de amatori. Se montau piese cu priză la public. "Cine a ucis?", "Ioşche lăutarul" (*Ioşche der cleizmer*) şi atâtea altele, în care şi-au arătat talentul Perla Ciuraru şi sora ei, Ela, Golda, Cohn, Sima Segal, Roza Goldstein, Elie Grinberg, Beiş Ceauşu, Manaşe Simhăs. S-au jucat şi reviste, puse în scenă de organizaţiile sioniste, care după eliberare, şi-au putut relua activitatea. Pentru un timp!

Poporul evreu, în existenţa sa milenară, a trecut prin multe suferinţe şi greutăţi pe care a ştiut să le depăşească şi să meargă înainte. Chiar şi cumplita tragedie a holocaustului, care a decimat generaţia noastră, a fost învinsă. Şi lupta pentru existenţă şi libertate a continuat. Astfel că, spuneam, după război, toate organizaţiile sioniste şi-au făcut reapariţia, la Dorohoi. Şi-au reluat munca de lămurire în scopul unic, fără compromisuri, în spiritul ideologiei sioniste: emigrarea în Israel, pe atunci încă Palestina aflată sub mandat britanic. La început, lumea a plecat, cum a putut. In 1948 însă, noul regim din România a desfiinţat, pe tot teritoriul ţării, organizaţiile sioniste şi a început reprimarea acestor activităţi. Şi lumea a continuat să plece, tot cum a putut, adică clandestin. În luna mai 1950 au început plecările oficiale, cu multe îngrădiri. O statistică ne arată că în 1947, trăiau în oraş 6.500 suflete, iar în aprilie 1951 - 3.600.

Cu toate drepturile care ni s-au acordat, mai bine zis, egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor României inclusiv a minorităţilor conlocuitoare, am fost, treptat dar foarte repede, făcuţi iarăşi să ne simţim evrei; adică străini, discriminaţi. A început un fel de joc absurd şi prostesc al numărătorii, cu orice ocazie şi în orice domeniu: - Câţi evrei? - Câţi români neaoşi? Această tendinţă s-a înăsprit după desfiinţarea C.D.E. şi IKUF, organizaţia de culturalizare a limbii şi literaturii idiş. Au fost suprimate în învăţământ orele de predare a limbii idiş. Profesoarele Bacalu şi Şut au rămas în şcoală predând limba rusă, noutate pe atunci, prof. Reicher şi Hirsch însă, şi-au pierdut posturile.

Şi pentru că am pomenit mai sus de IKUF; această organizaţie avea un responsabil, Avram Rabinovici şi un comitet din care făceau parte prof. Wolf Reicher, marele idişist Manaşcu Koter, Filip Harac, Buium Iţicovici, Burăh

Croitoru, Mihail Argintaru, Iancu Ciuraru, Maurel Ceauşu, Lupu Sacagiu.

Croitorie de damă: Sofia Moscovici, Roza Harabagiu, Zelda şi Avram Curs, Beti Grinberg, surorile Cuşmaru.

Mare specialistă în confecţiile pentru copii era Ruhale Urzică, care având un talent deosebit, lucra artizanal.

În marochinărie şi cizmărie buni meseriaşi erau Soil Araţei fost fotbalist în tinereţe şi fratele său Danil, care au deprins meseria de la tatăl lor, Ioină Segal, alt fost fotbalist, Iţic Ber, poreclit mincinosul – un adevarat artist în meserie. Sender Got era specializat în încălţăminte pentru copii.

Ateliere de tâmplărie aveau Lupu Rosenblat, Alter Grinberg (tata), Frochi Fater, Godel Grisaru cu fiul său Natan. Mobile se executau la Herşcovici şi la Iancu Căruceru, care se întreceau unul pe celălalt în calitate.

La dispoziţia clienţilor se aflau marile şi aspectuoasele magazine de manufactură: Marcu Koter, Jean Pomârleanu, Aron Meirovici, Simon Leizerovici, Birnbaum, etc. Atragătoare erau şi magazinele de încălţăminte Simionovici şi Kisil. Galanterie, mercerie şi încălţăminte ţineau fraţii Groper. Alţi negustori cu magazine frumoase: Elias Şvarţ, Alter Cherbis, Marcu Cunea...

Cei care pofteau să petreacă, sau pur şi simplu să mănânce bine, nu aveau la Dorohoi decât greutatea alegerii. Lăudate erau restaurantele Făgădău, Iftaru, Vainer, cunoscute şi cârciumile lui Iţic Şloim Naiman, Inghel Moscovici, Iancu Bunduc şi multe altele. Vinuri bune se puteau cumpăra la depozitul fraţilor Naiman, rachiuri la fraţii Eigher.

Fabrica de spirt a lui Buium Pincas şi cea de sifon procurau şi destule locuri de muncă, bine venite în oraş.

Să nu uităm nici mezelăria lui Buium Guzan cu vestita ei pastramă, nici băcăniile cu depozite *en gros* proprietatea fraţilor Segal şi cea a lui Ioină Ionas, şi nici prăvăliile de delicatese Şenfeld, Hulacu şi Groper.

Industrie, în adevăratul sens al cuvântului nu era în oraş, doar un atelier de săpun şi altul de lumânări, căruia îi ziceau fabrică.

După cum am pomenit, Dorohoiul avea şi negustori mari, cerealişti ca David Mişilim, sau fraţii Leizerovici şi chiar bancheri ca fraţii Zelţer, Goldhamer, Fişer, Haller, Moscovici. Or mai fi fost şi alţii, dar eu nu îi ştiu. Oricum de la aceşti bogătaşi, vreau să trec iarăşi la oameni nevoiaşi. La aceia care făceau, cu trudă, meseria cea mai umilă – la sacagii. Să nu uităm că în oraşul nostru canalizarea a fost introdusă abia în 1962. Dar şi înainte de această memorabilă dată, cetăţenii aveau nevoie de apă. Fântânile erau puţine şi nu erau aproape de casele oamenilor. Pe arşiţă şi pe ger, cu sacaua plină – un butoi pe roţi, trasă de un cal, sacagiii colindau străzile, pentru un ban câştigat anevoie. Nu-i voi uita pe Motha, pe Iţachiel Şmil, pe Leib şi pe ceilalţi oameni necăjiţi, dar harnici care, cu greu îşi întreţineau familia.

Am pomenit cu mândrie, în rândurile de mai sus, de formarea la Dorohoi, a unor scriitori de valoare – Ion Călugăru, Saşa Pană – care şi-au câştigat ulterior, la Bucureşti, un loc de cinste în Pantheonul literelor româneşti. Îmi permit să cred, şi aceasta fără a pune la îndoială, câtuşi de puţin, autenticul lor talent, că realizările sunt datorate, în parte, şi atmosferei culturale, setei de cunoaştere, din oraşul natal.

Dorohoiul a fost, despre asta se vorbeşte mai puţin, din păcate, un oraş de cultură. În primul rând funcţionau la noi două biblioteci, cu mii de

treburile curente: şcoala, azilul de bătrâni, baia rituală, abatorul ritual, spitalul.

Şcoala Israelită Română era mândria noastră. Directori destoinici ca Maier Herşcovici şi Clara Lincher au dirijat de-a lungul anilor, un corp didactic de bună calitate: profesorii Otto Şaib, Leiba Haller, Ghina Segal, Cuţa Koter, Suzi Sluzinger, Sabina Lozneanu. Levi şi Ghita Rabinson au predat limba ebraică, în timp ce, sora lor Hana, era educatoare la grădiniţă, tot în ebraică. Alţi profesori: Kuperştein, Dorfman, Ziţer, Zinger...

În cadrul spitalului şi-au făcut datoria cu cinste şi pricepere profesională medici ca dr. Idelson, dr. Şlaiher, dr. Mendel Sigal, dr. Marcu Pomârleanu, dr. Solomon Cohn, dr. Cezar Segal, dr. Leizerovici. Un om deosebit şi medic de valoare a fost dr. Axler, colonel în rezervă, care lucra şi la Asigurările Sociale din oraş. Ulterior au mai apărut medici tineri ca dr. Eigher, dr. Leibovici, dr. Blumer, cu soţia, tot medic, dr. Marcu Krailer şi fratele său Dr. Naţiu Krailer, dr. B.L. Daniloff.

Un fapt emoţionant şi semnificativ pe care doresc să-l menţionez aici, a fost mult discutat la vremea lui. Îl ştiu de la părinţi. Este vorba de moştenirea doctorului Crivăţ, medicul nostru de familie într-o vreme. La moartea sa a lăsat o sumă importantă (100.000 lei) spitalului judeţean şi o sumă egală spitalului israelit! Portretul doctorului Crivăţ se afla la loc vizibil, de cinste, în cancelaria spitalului nostru, care, cu toate greutăţile sale a funcţionat până la naţionalizare, în 1949.

La sănătatea publică au contribuit fireşte şi farmaciştii cu sfaturile lor răbdătoare şi, mai ales, fiind gata mereu să pregătească medicamentele prescrise bolnavilor şi care adesea lipseau de pe rafturi. Să nu-i uităm pe d. Roşu, B. Solomon, Rozica Marcovici, Sali Segal, Fani Haifler...

Printre avocaţii de seamă ai oraşului merită amintiţi av. Ţizez, fost director al Băncii de credit mărunt, precum şi av. Carol Segal, av. Mureş Marcovici, av. Zalman, av. Peter Lozneanu, av. Hailfler, devenit judecător şi alţii.

Voi povesti mai departe de viaţa culturală şi artistică a oraşului, foarte bogată. Mă mulţumesc să-i pomenesc aci pe scriitorii Ion Călugăru şi Saşa Pană, absolvenţi ai primei promoţii a Şcolii Israelite, care depăşind cadrul obştei noastre, au devenit valori incontestabile în literatura naţională românească. Şi pentru că tot ne aflăm în domeniul literelor, vreau să amintesc pe ziariştii B. Marcovici, S. Şulimovici şi H. Moscovici (Carmus).

Doresc să mă opresc mai întâi, şi mai pe larg, la viaţa simplă, cotidiană plină de vitalitate, la oamenii de rând, meseriaşi, mici negustori, cârciumari... De fapt fiii Dorohoiului au fost prezenţi şi chiar s-au evidenţiat în domenii multe şi felurite. Am avut bancheri şi sacagii, judecători şi fotbalişti, scriitori şi cizmari, fabricanţi de săpun şi de mezeluri, peţitori şi rabini, ş.a.m.d.

Iată-i pe unii dintre ei. Şi să mă ierte toţi ceilalţi pe care, fie din lipsă de spaţiu, fie din pricina carenţelor memoriei, nu-i voi putea pomeni:

Croitorie bărbătească: Avram Blumer, Buium Hascalovici, David

Leibiş care controla şi repara sulurile *Torei*, Elie Mesinger, S.Brif, V.Tangiu, Tirer, Sarf, Mihalovici, ş.a.

Carnea consumată era desigur, tăiată ritual. *Haham* Hanina Şoihăt a fost împuşcat în ziua pogromului. Alţi trei tăietori au fost deportaţi. Doi s-au întors, Aron Faibiş a murit în Transnistria.

Femeile, păstrătoarele tradiţiei, nu rămâneau nici ele datoare în evlavie. Ţin să le amintesc pe Haia Reina Faibiş, pe Minda Moscovici, pe Sura Dobţăs care umbla din casă în casă să le înveţe pe evreice rugăciunile şi obiceiurile vechi.

Parcă văd şi azi alaiul sărbătoresc din ziua în care, două familii, Vaisman şi Breitholţ au dăruit la două sinagogi câte un sul al Cărţii sfinte. Mai întâi, un praznic bogat, ca la nuntă a fost organizat acasă, cu uşile deschise; apoi lumea a ieşit în stradă şi cu lăutarii după ea, a cântat şi a dansat pe străzi, până la lăcaşul sfânt, unde sulurile au fost depuse cu tot onorul cuvenit.

Tata mi-a povestit că pe strada Spiru Haret, la numărul 16, se înălţa pe vremuri o foarte veche sinagogă de lemn, de mult dezafectată, demolată pe la 1900, clădirea fiind periculoasă. Când era el copil mic, de 5 sau 6 anişori, bunicul lui îl dusese acolo să privească amândoi cum zboară păsările prin acoperiş.

Multe sunt de povestit despre Dorohoiul nostru drag.

Amintirile continuă să mă năpădească aşa cum vor ele, fără vreo ordine anume, poate doar în funcţie de tăria emoţiei pe care o poartă. Viaţa mergea înainte, cu bucuriile şi necazurile ei.

Copii mulţi şi gălăgioşi dădeau strălucire străzilor. Fiecare familie avea câte 5-6 copii, ba chiar şi câte 10. Cântau, se fugăreau, se jucau. Era veselie. Toţi copiii evrei au urmat măcar cursul primar, după care unii şi-au continuat învăţătura, iar ceilalţi s-au îndreptat spre vreo meserie. Toate acestea, cu mult înainte de război şi de nenorocirile care s-au abătut asupra noastră. Dar copiii cresc şi încep să se întrebe de viitor. Astfel că mulţi dintre ei, adolescenţi, tineri, s-au înscris în organizaţiile sioniste, care aveau la noi rădăcini vechi şi adânci. Părinţii ne-au povestit că încă la sfârşitul veacului trecut, se făceau colecte pentru răscumpărarea de pământuri în Palestina, aşa cum se spunea pe atunci. Căci scopul final, deşi mai îndepărtat, era plecarea.

Conducătorii mai de seamă ai oraşului, în acea vreme, erau dr.dentist Elias Aronovici, Iacob Klein, Moritz Bacalu, Simon ben Simon, Aron Meirovici, Avram Eigher.

Am făcut şi eu parte dintr-o organizaţie sionistă. *"HaŞomer haŢair"*, împreună cu sora mea Beti. Alături de noi activau surorile lui J.Klein, fraţii Rappaport, Iosif Cohn, Isaac Bercovici, Perla Mihalovici, Blima Steiner ş.a. Între anii 1930-38 mai mulţi tineri au plecat spre Palestina: fraţii Herţanu, Z. Şapira, U. Harabagiu şi Mendel Grinberg, care a căzut ulterior, în războiul de independenţă al Israelului.

Au emigrat şi câteva familii întregi: Rosenblat, Nadler, Rappaport, etc. Ceva mai târziu, la scufundarea vasului Struma, printre victime, s-au numărat şi unii concetăţeni ai noştri.

Din punct de vedere organizatoric, în Dorohoi, Comunitatea evreilor era cea care se ocupa de problemele specifice obştei noastre. În fruntea ei erau aleşi de regulă, oameni de vază. Anumite comitete erau răspunzătoare de

partea rudelor mamei, ba chiar şi de la organizaţia "Joint", ne-am pus treptat pe picioare.

Cele mai frumoase aduceri aminte pe care le păstrez sunt cele din casa părintească. Parcă o văd pe mama meşterind mereu la maşina ei de cusut, şi alături de ea bunica Hana, păstrătoare amândouă ale tradiţiei evreieşti în familie. Parcă le aud şi azi sfaturile: "Purtaţi-vă frumos în viaţă şi respectaţi pe fiecare om!"

Şi o amintire de neşters despre tata, când l-am condus ultima dată la sinagogă, de Anul Nou evreiesc. Era în 1967 şi viaţa lui se apropia de sfârşit. Era bolnav şi fără vlagă. A cerut totuşi rabinului privilegiul de a pronunţa el binecuvântarea rezervată *Cohanim*-ilor. Când m-am întors să-l iau acasă, nevasta rabinului, Sima Vaserman mi-a şoptit cu lacrimi în glas: " Dacă ai şti cu cât suflet a rostit binecuvântarea, tatăl tău!" Mult mai târziu, nişte femei, la sinagogă, mi-au vorbit şi ele despre emoţia pe care o resimţiseră în acea împrejurare. Şi bietul meu părinte nu mai era printre noi, de peste doi ani de zile! Le-am răspuns că acesta a fost felul în care tata, simţindu-şi sfârşitul aproape, şi-a luat rămas bun de la sinagogă şi de la enoriaşii ei, pe care i-a iubit şi i-a stimat.

O încercare de evocare mai largă a oraşului nostru, realizarea unui tablou mai colorat şi, cât de cât, cuprinzător al vieţii sale de zi cu zi, mă face să precizez, încă de la început , că Dorohoiul a avut, timp de multe generaţii, o populaţie majoritară evreiască. Faptul nu e lipsit de însemnătate şi, fără el, anevoie s-ar putea înţelege felul nostru de a fi, caracterul urbei noastre.

Rabinul David Şechter, secretarul Comunităţii Evreilor, Herşcovici Mayer, şi generalul Craioveanu, la o festivitate în garnizoana Dorohoi, anul 1929.

O comunitate tradiţională atât de numeroasă întreţinea, firește, o viaţă religioasă bogată şi neîntreruptă. Sâmbăta şi sărbătorile erau respectate cu sfinţenie, prăvăliile şi atelierele îşi trăgeau obloanele, iar proprietarii lor, alături de ceilalţi bărbaţi ai obştei, umpleau până la refuz cele douăzeci şi patru de sinagogi care funcţionau în oraş. Oamenii aveau, în general încredere în rabini, le cereau bucuroşi sfatul şi binecuvântarea.

In fruntea clerului local se afla un rabin primar, *ruf* i se spunea. În decursul vieţii mele au păstorit trei dintre aceştia: mai întâi Berl Drimer, apoi între 1927-1957, David Şechter şi, după moartea acestuia din urmă, Pincas Vaserman.

La toate sinagogile funcţionau şi cantori. E adevărat că, îndeobşte, nu erau învăţaţi, ci oameni simpli, care în afară de *heder*, nu frecventaseră alte şcoli, dar făceau treabă bună şi cântau din suflet. Merită amintiţi Copel Şvarţ, Leibaş *de roiter*, fraţii Iancu, Marcu Sacagiu, Lupu Rabinovici, Iulius Idelson, bătrânul Şechter, Lică Cuter, etc. Mulţi oameni în vârstă care, deşi nefăcând parte din cler, petrecuseră ani îndelungaţi aplecaţi peste Scrierile sfinte şi cunoşteau bine perceptele biblice, făceau cinste comunităţii: Meir

adevăr. Şi Beti povesteşte, cu lux de amănunte, fără să bănuiască câtuşi de puţin, că din încăperea alăturată, relatarea ei este ascultată cu atenţie de un grup de persoane importante: comandantul garnizoanei militare, şeful comenduirii şi un delegat special venit din Bucureşti.

- Nu fiţi necăjiţi, i-a spus în încheiere soţia prefectului, totul se va aranja.

Şi într-adevăr, după cum se ştie, procesul nu a avut loc, iar împricinaţii s-au putut întoarce la casele lor, deşi fuseseră deja trimişi la Iaşi, în aşteptarea judecăţii.

*

Şi greul abia începuse. Chemat la comenduire pentru nişte lucrări de tâmplărie, tata este "luat în primire" de câţiva soldaţi. Îl înconjoară, îl împroaşcă cu invective dându-şi ghes unul altuia "să împuşte jidanul"! Spre norocul tatii, scena este zărită de Georgică, fiul moşierului Niculescu din Şendricani, care-l cunoştea, şi care, împreună cu plutonierul Amarghiloaei reuşeşte să-i potolească pe militarii dezlănţuiţi, să-l scoată pe tata din clădire şi să-l însoţească până aproape de casă. (Georgică Niculescu era mobilizat, în acel timp, cu gradul de locotenent...)

Această întâmplare a avut loc în ajunul pogromului din Dorohoi.

Despre pogrom au scris mulţi dar eu mă voi opri la un singur aspect: oameni de omenie în timpuri de neomenie.

Aici se cuvine să-l amintesc pe bătrânul Alexandrescu care locuia pe strada Tăutu nr. 17, colţ cu strada Lupului. Auzind împuşcături şi strigăte, bătrânul a ieşit în curte, şi văzând doi tineri evrei îngroziţi care veneau în goană dinspre cimitir, i-a chemat la el şi i-a ascuns. Apoi pe un om fugărit de departe de un soldat cu puşca întinsă, a deschis o fereastră şi l-a tras în casă, ascunzându-l sub pat. Deschizând o fereastră în partea opusă, a început să strige cât îl ţinea gura ca să-l abată pe militar: "Ai fugit, jidane, lasă că nu scapi tu de puşcă!" Cel căruia bătrânul i-a salvat astfel viaţa era Avrum brutarul, iar cei doi copii pe care îi ascunsese erau Mănaşe Ceprigaru şi Frochi Cuşmaru. Amândoi aveau atunci 12 ani.

Am mai îndurat multe până la deportarea noastră în Transnistria dar abia acolo a început adevăratul calvar. Mulţi au scris despre acele vremuri cumplite, iar eu mă întreb cum am putut rezista şi cum de se pot reda în cuvinte ororile pe care le-am trăit.

După peste doi ani de chinuri de nedescris, am fost repatriaţi. Şi pe drumul înapoi spre Dorohoi, a mai căzut o victimă. Trenul care ne transporta dinspre Moghilev a făcut un popas la Cernăuţi unde a coborât mai multă lume. Când convoiul s-a pus din nou în mişcare, tânărul Burăh Froimovici a întârziat la urcarea în vagon şi comandantul a tras în el. A căcut aşa, sângerând, până când trenul s-a apropiat de Dorohoi şi atunci şi-a dat sufletul... Bunicul său care-l aştepta, n-a rezistat durerii si s-a prăpădit şi el. (Tatăl lui Burăh căzuse pe frontul de la Mărăşeşti încă înainte ca el să vină pe lume, mama, cele trei surori şi tatăl vitreg fuseseră împuşcaţi la Peciora...). Tragica soartă a unei familii...

Consider o minune faptul că ne-am întors cu toţii acasă, vii şi teferi, din iadul de peste Nistru. Puţine familii au avut acest noroc. Eram, fireşte, mulţumiţi că trăim, dar reclădirea unei vieţi normale, pe ruinele regăsite, nu a fost lucru uşor. Am muncit mult şi din greu, şi, cu oarecare ajutor din

la Dorohoi în 1890. Bunicul Nuhăm, mecanic de meserie, a fost şef de şantier şi a lucrat ca maistru la construirea căii ferate Dorohoi - Leorda.

Atât străbunicii, bunicii, cât şi părinţii, au fost oameni bine văzuţi în oraşul nostru.

Noi am fost 7 copii: Rahel, Nehama, Beti, Loti, Natan, Mali şi Lea. Educaţia, în casa părintească, s-a făcut în spiritul tradiţiei evreişti. Cu toţii am urmat clasele primare la şcoala Israelită, după care unii din noi au urmat fie liceul, fie şcoala profesională, iar alţii cursul complementar de 3 ani.

*

Mama, casnică, a fost o gospodină bună. S-a ocupat de creşterea copiilor şi cu toţii am devenit oameni cumsecade cu care părinţii s-au putut mândri.

Tata avea un atelier de tâmplărie, cu câţiva lucrători.

Viaţa dusă în familie era modestă, dar plăcută şi plină de veselie. Prietenii, şi ai noştri şi ai părinţilor, ştiau că vor fi totdeauna bine primiţi. Tata - om cu haz - ne spunea poveşti frumoase şi, mai ales, reda cu un dar deosebit cărţile citite, sau filmele pe care le văzuse. Studii înalte nu avea, fusese la *heder*, dar, a citit mult, era un autodidact.

Sora mea, Beti, a învăţat croitoria la şcoala profesională, s-a perfecţionat apoi la croitoreasa Sofia Moscovici, după care şi-a deschis propriul ei atelier, unde am lucrat şi eu. Mali a deprins meseria de la noi.

Fratele nostru a fost salariat la magazinul de manufactură Aron Mairovici.

Toate au fost bune până în anul 1938 când, în România, au venit la putere cuziştii şi apoi legionarii. Avusesem întotdeauna prieteni români, dintre care, mulţi au început să ne evite. La evacuarea noastră, totuşi, unii s-au prezentat să ne luăm rămas bun. Le-am lăsat în păstrare anumite obiecte de valoare, cu speranţa că ne vom întoarce acasă. Trebuie să mărturisesc că, dintre toţi, numai văduva Zahacinschi, ne-a dat ceva înapoi, nişte bijuterii de aur.

*

Viaţa în timpul legionarilor a fost grea, cu multe îngrădiri pentru evrei. Pe lângă acestea, provocările, şicanele, cruzimea bestială, au întrecut orice măsură.

Mă voi opri, spre exemplu, la "nunta cu bucluc", care a avut loc în sala bibliotecii din clădirea şcolii israelite. În timpul oficierii cununiei, a năvălit înăuntru o bandă de legionari cu bâte în mână. Mai întâi au sfâşiat în patru bucăţi baldachinul de catifea roşie, sub care se aflau însurăţeii şi, fâlfâind cu ele, urlau că au pus mâna pe steaguri comuniste! După care a început bătaia fără milă. Pe cei care nu au reuşit să fugă i-au dus la poliţie. Pe drum, au pătruns cu forţa în câteva case, scoţând afară cu lovituri de ciomag pe unii bătrâni găsiţi acolo; pe Şaia şi Ţiza Ciuraru, Perla Grünberg şi alţii, cu care au îngroşat alaiul. Ajunşi la sediul poliţiei bătaia s-a înteţit, până la desfigurare - cazul Zisu Şvarţenberg, apoi nenorociţii au fost prăvăliţi de sus în beciul destul de adânc. Şi aici bătaia a reînceput, sistematică, de data aceasta cu bastoane de cauciuc, poliţieneşti. În ziua următoare , arestaţilor li s-a întocmit dosar, spre a fi judecaţi de curtea marţială!

La vreo două zile după acea întâmplare, sora mea Beti este chemată cu un oarecare pretext, la doamna Marcu, soţia fostului prefect al judeţului. Vorbesc despre una, despre alta, apoi gazda aduce vorba despre nunta de duminică şi roagă să i se povestească cum s-au petrecut lucrurile într-

Unele apecte din viaţa noastră

de LOTI HORNIC-GRINBERG

La vârsta mea înaintată, aducerile aminte se lasă greu aşternute pe hârtie, însă tocmai ele, amintirile scumpe te ajută să-ţi trăieşti viaţa mai departe, privind trecutul cu nostalgie şi uneori, chiar cu plăcere.

Dorohoi, oraşul meu de baştină despre care voi vorbi cu dragoste şi respect în rândurile care urmează, este nu numai locul unde am văzut lumina zilei şi unde am copilărit, dar este şi cel în care am trăit aproape toată viaţa, până în pragul bătrâneţii... *man şein şteitl, mein lieber Dorohoi...*

Sunt Hornic Zlata Hene (Lotty Grinberg) şi astăzi locuiesc în Kiriat Moţkin.

Familia tatălui meu are rădăcini adânci în Dorohoi, unde, în 1820, s-a născut străbunicul meu, Elie Grinberg. Acesta, venindu-i vremea, s-a căsătorit cu Basi, şi în 1852, a venit pe lume, Menaşe, bunicul meu. Rodul căsătoriei acestuia cu Sură, a fost tatăl meu, Şapsa Rahmil, născut în 1884.

Rândul de jos de la dreapta spre stânga: Rahel, sora cea mare cu fiul ei Calman, mama Reizla, tata Alter, Nehama cu fiul cel mic Şuli. Rândul de sus: cumnatul Pincas, Loti, Mali, Lora. (Foto făcută în anul 1948). Lipsesc Beti şi Natan plecaţi în Israel.

Cunoscut sub numele de Alter Grinberg, tata s-a căsătorit cu Reiza Huven. Părinţii ei, Nuhăm şi Hana, originari din Mihăileni, se stabiliseră

Elias Meşulam – octogenar

de DAVID SHLOMO

La 26 octombrie 1999 Elias Meşulam a devit octogenar. S-a născut la Dorohoi, din părinţii Rahel şi Mişilim David.

A venit în Israel în 1951, s-a căsătorit cu Maly, din familia Grinberg şi de atunci sunt împreună! De aproape 48 de ani!

Unicul lor fiu, Iţhak, care s-a înrolat voluntar într-o unitate de paraşutişti, a căzut în Războiul de Yom Kipur, în anul 1973. Speranţa lor cea mare le-a fost răpită de soartă... De atunci, camera băiatului a devenit un loc de reculegere, cu fotografii, scrisori, şi alte obiecte care trezesc amintiri...

Fraţii Elias Meşulam (David) şi Şlomo David

Elias a fost în tinereţe angrenat în activitatea tineretului evreu din Dorohoi, a fost un bun prieten multora. Până în zilele de astăzi, casa lui Maly şi Elias de pe Carmel, din Haifa, este locul de întâlnire a multor dorohoieni care se întâlnesc pentru a depăna amintiri nostalgice de odinioară.

Maly, soţia, este un Om-înger care îşi dedică viaţa pentru a-i uşura-o pe a soţului care este suferind, iar din fotografia fiului lor, parcă radiază un zâmbet de consolare.

Rudele lui Elias, prietenii şi dorohoienii de odinioară îi urează încă mulţi ani, cu sănătate şi voie bună împreună cu soţia sa Maly.

"Ultima Oră" 22.X.1999

Ne-a părăsit bunul nostru prieten IACOB KLEIN

de SHLOMO DAVID

La începutul lunii iulie a.c. a plecat dintre noi, unul dintre cei mai valoroşi fii ai Dorohoiului, unul dintre cei mai buni prieteni ai obştei noastre.

Sute de oameni l-au însoţit pe ultimul său drum în cimitirul din Holon, unde îşi are locul de veci alături de fiica sa, răpită dintre noi, în urma unei grele boli care nu iartă.

Iacob Klein a fost o adevărată personalitate a alialei române cu care, noi cei din Dorohoi, ne mândream .

În rândurile de mai sus se poate citi biografia sa, bogată, plină de fantezie şi eroism. Luptător în Brigada Evreiască, în timpul celui de al doilea război mondial, fruntaş chibuţnic, plin de idei a creat o industrie, care există până în zilele noastre în chibuţul Dalia. Tot în chibuţ şi-a găsit şi tovarăşa de viaţă, Zilpa (căreia îi dorim sănătate, viaţa lungă înconjurată de copiii şi nepoţii ei), tânăra şi plina de viaţă sabră, înzestrată cu har, cu dragoste, soţie, mamă şi parteneră în toate acţiunile lui.

Iacob Klein a fost unul din premergătorii industriei israeliene. Produsele uzinelor "Emka", - sunt cunoscute în ţară şi peste hotare.

Acestea au fost însă numai în parte calităţiile lui.

Iacob Klein e plâns, regretat nu numai de familia sa excepţională, căruia i-a dăruit până în ultimele sale clipe toată dragostea lui, ci şi de nenumăraţi prieteni cărora le-a fost sincer îndrumător, ajutor. Uşa casei sale a fost întotdeauna deschisă pentru cei care aveau nevoie de el.

Eu personal, mă simt orfan. Iacob Klein mi-a fost ani şi ani de zile, ca un bun părinte. Mi-a fost sfătuitor şi întodeauna m-a înţeles şi m-a încurajat.

Îmi va lipsi şi ştiu că un alt Iacob Klein nu voi mai întâlni în viaţă.

Alături de dragii lui pe care i-a părăsit, plâng şi eu, îndurerat.

Odihneşte-l Doamne, în Pace!

din Transnistria şi a-i ajuta şi încuraja. Toţi evreii din Dorohoi au ieşit pe străzi să vadă minunea, cum un brigadier israelian în uniforma armatei israeliene în devenire, se plimbă în oraş, şi astfel a trezit pe mulţi din visele lor pentru ca pe parcurs să emigreze cu toţii în Israel. Revenind în ţară, după războiul de independenţă a început să-şi facă primii paşi şi încercări de a-şi împlini visul său de a forma propria sa întreprindere, iar datorită voinţei, entuziasmului şi perseverenţei sale, a reuşit şi este mândru de aportul său adus la dezvoltarea statului Israel.

Pentru numeroasele sale merite a primit titlul de *Preşedintele de onoare a organizaţiei israelienilor originari din judeţul Dorohoi,* iar volumele care eternizează iudaismul şi sionismul dorohoian - dedică numeroase pagini acestei figuri ilustre care este Iacob Klein. El mai are un vis - acela de a-şi scrie memoriile - pentru a lăsa un mesaj către generaţiile viitoare.

"Viaţa Noastră", IV/1999

Iacob Klein, ostaş în "Brigada Evreiască" 1943-1944

Iacob şi Zilpa Klein

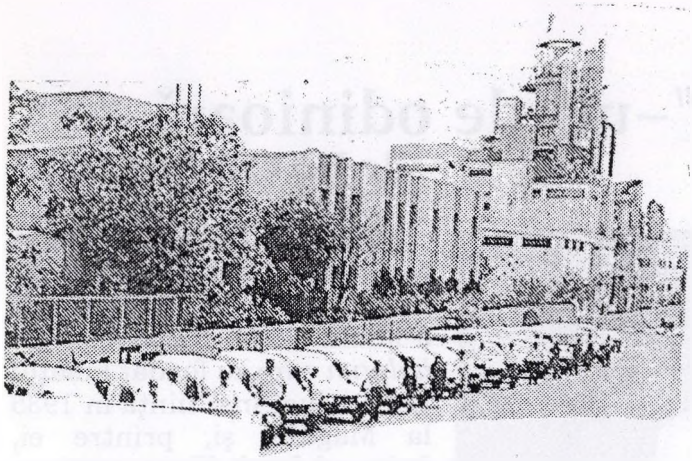

Fabrica de zahăr Dalia - astăzi (mai 1999) după 60 de ani de la înfiinţare.

"Aparatură tehnologică" a fost adusă în noul kibuţ - în anul 1939 -, din Magdiel.

Kibuţul Dalia ştie sa-şi aprecieze primii pionieri, iar fabrica Zohar-Dalia este astăzi un complex industrial, cu 220 asociaţi şi salariaţi. Producţia este de peste 40 milioane de dolari pe an. O fotografie de acum 65 de ani a trezit nostalgie în kibuţ şi astfel s-a născut ideea de a-l invita pe Iacob Klein, această invitaţie constituind începutul serbărilor de aniversare a 60 de ani de existenţă. În sala de recepţie a întreprinderii Zohar-Dalia s-au adunat cei invitaţi în frunte cu Iacob Klein, precum şi alţi 3-4 octogenari dintre fondatorii de acum 60-65 de ani. De menţionat în mod special pe sufletista Avigail Klein din conducerea fabricii Zohar-Dalia, născută în kibuţul Dalia în urmă cu 52 de ani, părinţii ei numărându-se printre primii fondatori. Datorită ei a avut loc o întâlnire prietenească emoţionantă, nostalgică, presărată de o cascadă de amintiri din urmă cu 65 ani. Fondatorii - pionierii kibuţului, cu toată vârsta lor înaintată, au făcut tot posibilul să-şi răscolească amintirile de odinioară, să manifeste satisfacţia realizărilor, fiind de faţă şi cei din a doua şi a treia generaţie.

Akiba, prieten şi colaborator de odinioară a lui Iacob Klein, făcând şi el parte dintre pionieri, cu toţi cei 86 de ani a reuşit să-şi menţină entuziasmul de kibuţnic cu multă mândrie şi pasiune, încercând să scoată în evidenţă realizările kibuţului din perioada când şi Iacob Klein a fost printre aceia care au pus bazele kibuţului. Nepoţii lui Iacob Klein, a doua generaţie de sabri, au astăzi vârste între 15-28 de ani - au fost încântaţi de "minunile" începuturilor şi s-au arătat mândri de bunicul lor. Pentru ei, Iacob Klein este o figură patriarhală cu totul aparte; au un respect special pentru el, care este simbolul dinastiei lor familiale. El a înfiinţat în urmă cu 40 de ani şi complexul industrial "Emka" care astăzi are trei filiale în Israel şi una în străinătate.

Mulţi dintre membrii familiei sale, printre care fiul, Ido, directorul complexului, conduc industria în plină dezvoltare. De menţionat că doar până în urmă cu câteva luni, cu toată vârsta de 85 de ani, a condus treburile întreprinderii şi a stat de veghe pentru a asigura bunul mers al producţiei.

Iacob Klein are un bilanţ de realizări frumoase la activul vieţii sale. A sosit ca *haluţ* în anul 1934 în Israel, a participat la crearea kibuţului Dalia şi a lucrat la diverse munci de tot felul. În cel de al doilea război mondial, s-a înrolat în Brigada evreiască care a luptat alături de puterile aliate din Europa şi a participat la salvarea evreilor din lagărele de exterminare. Fiind în uniforma brigăzii evreieşti din Israel, a sosit în mod special din apusul Europei la Dorohoi în anul 1945 ca să-şi revadă părinţii reveniţi de curând

"*Haluţ*"-ul" de odinioară

de DAVID SHLOMO

Iacob Klein, unul dintre fondatorii kibuţului Dalia, primeşte (în mai 1999) macheta cu care a fost onorat de kibuţul Dalia.

Kibuţul Dalia de lângă Iokneam a fost întemeiat în urmă cu 60 de ani, în luna mai a anului 1939. Nucleul acelor *haluţim* care au fondat kibuţul Dalia a luat însă fiinţă în 1935 la Magdiel şi, printre ei, *halut*-ul Iacob Klein, originar din Dorohoi. Printre aceştia s-au numărat originari din România şi Basarabia, iar printre cei care sărbătoresc zilele acestea zeci de ani de realizări uriaşe se află şi Iacob Klein.

Kibuţul Dalia nu-şi uită fondatorii, astfel că Iacob Klein a fost invitat la 5 aprilie 1999 să fie musafir de onoare, împreună cu întreaga sa familie.

Un convoi de maşini în frunte cu Iacob Klein şi soţia sa Zilpa, fiul său Ido cu soţia, fiica sa Meira împreună cu soţul ei, cei şapte nepoţi şi subsemnatul cu soţia am ajuns într-o dimineaţă de hamsin la poarta kibuţului Dalia şi am fost primiţi cu zâmbete, cu un cald bun venit şi într-o atmosferă sărbătorească.

Una din fabricile kibuţului Dalia este întreprinderea Zohar-Dalia care azi produce cam 400 produse cosmetice şi detergenţi - fiind una dintre producătorii de frunte ai Israelului în această ramură.

Ideea de a-l invita pe Iacob Klein provine de la o fotografie de acum 65 de ani, din Magdiel, unde Iacob Klein, cu încă doi tineri pregătesc o pastă de săpun într-un vas mare ca un butoi, şi aceasta pe baza unui proces simplu de fabricare a săpunului folosit în Dorohoi. Tatăl lui Iacob Klein avea în Dorohoi o săpunărie, o aşa zisă făbricuţă de săpun, iar Iacob Klein a înfiinţat o ramură "industrială" de fabricare a săpunului care a devenit o resursă de a rezista în acele vremuri de "*avoda ivrit*". Iacob Klein a dat şi numele de Zohar-Dalia acestei aşa-zise întreprinderi de fabricat săpun, odată cu formarea kibuţului Dalia.

Iacob Klein în anul 1939 lângă cazanul săpuneriei înfiinţată de el.

Tregher Salomeea (Darabani), Ţapler Rudolph (decedat) – dermatolog, Ţapler Suzana (Sisi), Ţedeka-Cohen Renata.

Vataru Froim (decedat), Viner-Nathanson Ada, Viner Medi, Weisman Avram (decedat), fost medic şef al judeţului Dorohoi.

Zalman (Bratu) Marcel, pediatru SUA, Zalman Tuţa, generalist, Zeidler Zigmund, ftiziolog, Zoler-Coter Nesa.

Am vrea ca această enumerare a 160 de medici să nu fie o simplă înşiruire de nume. Sperăm ca fiecare dintre cei amintiţi mai sus să reprezinte pentru orice cetăţean al nostru pe "omul" şi "medicul" care se află în spatele acestui nume, având convingerea că acest "om şi medic" a făcut şi face totul pentru a-i ajuta pe semenii în suferinţă, pentru a-i încuraja să lupte şi să învingă bolile şi pentru a-i alina pe cei care nu mai au speranţă.

Profesiunea de medic este o profesie nobilă în care trebuie să dai totul – ştiinţă, judecată, pricepere, milă şi dragoste pentru semenii tăi.

Sperăm că am făcut şi facem faţă acestei nobile meniri.

Rugăciunea de dimineaţa

Cohen Eugen, ortoped, Cherbis Simon, generalist, Cohn Esterica, Cohn Mireille, Cohn Solomon, (decedat) medic la C.F.R., Coler Doru, Dr. Cremer (decedat), a profesat în Dorohoi în anii '20–30, Croitoru Milian, Croitoru Simcu, psihiatru, Croitoru Simon (ginecolog), Croitoru Simona, Croitoru Sonel.

Davidson–Rozin Medeleine, stomatolog, Davidson Sergiu, generalist, Danilof Berl, Danilof Hilda (Duţa), Brazilia, Danilof Anda, Brazilia, Dragomişteanu Beno.

Edelman Clara.

Fiterman Saul, stomatolog, Iaşi, Fridrich Iolanda.

Goldman Norbert, (decedat) radiolog, Ghelipter–Schwartz Haia (Nuni), Grinberg–Lerner Clara, chirurg, Grinberg Leon, Grinberg Maricica, Grisaru Heinrich, Groper–Buium Dorina.

Haier Solomon (decedat), şeful secţiei de boli contagioase, Haier–Haimovici Erica, Holer–Birenboim Rodica, Hecht–Haifler Rezi, Hoişie Beno.

Iäger Izu, Iäger–Rotenberg Roberta, stomatolog, Idelsohn Idel (decedat), generalist, Dr. Iosipovici (Săveni), neurolog, Ionaş Relu, stomatolog.

Kastner Marcel, Kastner Iosef, Keren Ilan, stomatolog, Keren Şoşana, oncolog, Kraisel Marcu, pediatru, Kraisel Naţiu, chirurg.

Lazarovici Idel, chirurg, Levencorn Şulim, geriatru, Lezerovici Lezer, generalist, ftiziolog, Lezerovici Rudi (Săveni), Lezerovici Marcu (Săveni).

Marcovici Ana (Herţa), Marcovici Floreta, stomatolog, Marcovici Leon, internist, Marcus Sami, dermatolog, Marom Lazăr, generalist, Mihalovici (Mihaeli) Iosef (Săveni), Moscovici Albert, chirurg, Moscovici Dolfi, generalist, Moscovici Ida, O.R.L.–ist, Moscovici Sorin, stomatolog.

Neuman Carol

Ostfeld Iacob, oftalmolog

Polatnic Avram (decedat), radiolog, Polatnic Izu, ginecolog, Pascaru Beno, SUA, Pascaru Jean (Săveni), Germania, Pincu Martin, Pitaru Gherşon, Pitaru Rena, SUA, Pomârleanu Marcu (decedat), ginecolog, Pompan Leon, pediatru, Roma, Poplingher Alfred, generalist, Poplingher Martin, generalist, Rădeanu Haim, O.R.L. (Rădăuţi), Palinovici–Sacagiu Şelina.

Rapaport Ita, Rozen Iulian (Oprescu), ginecolog, Bucureşti, Rozin–Klein Doriana, generalist.

Săveanu Jean, Sacagiu Ioji, Dorohoi, Segal Alina, stomatolog, Segal Beti, Segal Carol (decedat), Segal Cezar (decedat), pediatru, Segal Iancu (decedat), radiolog (Săveni), Segal Iosef (Iosilică), ginecolog, Segal Iosef (José) decedat, Segal Mona, Segal Izu, Prof. Segal Laurian, dermatolog, (Roma), Segal Solomon (Monel), Segal–Schechter Sprana, stomatolog, Sigal Mendel (decedat), generalist, ginecolog, radiolog, Sigal Carol, radiolog, Solomon Benedict (Beno), Solomon Marcel, oftalmolog, Solomon–Pitaru Rozica (decedată), Solomon Vlad, stomatolog, Stoleru Jack, ortoped (Săveni), Stoleru–Schwartz Francisca, generalist, Stoleru Moritz (Moni), generalist, Şapcaru Avram, pediatru, Şapcaru Consuela (decedată), pediatră, Şapcaru Liviu, stomatolog, Prof. Şarf Iehuda (Iula), reumatolog (decedat), Şarf Moşe, neurolog, Şchechter Pinchas, Schleiher Aizic (decedat), mamoş, radiolog, Schonfeld Dorian, Schechter Alfred (Puiu), Schweitzer–Blumenthal Reta, stomatolog, Schifter Marcel, Şmilovici Şloim–Solomon, Şmuelovici Carol (Herţa), Şufăr Lazăr (decedat), Şut Mendel (decedat), Şut–Fux Renée.

Tălpălaru Leiba, pediatru (Darabani), Tauberg Ada, Tauberg Lucian, Tiosana–Parnafes Beatrice, oftalmolog (Rădăuţi–Prut), Tiosana Dov (Darabani),

Dorohoiul nu-şi uită medicii

de Dr. FRANCISCA STOLERU

Pe vremuri, visul oricărei "idische mame" era ca odorul ei să devină doctor. Şi credeţi că mamele din Dorohoi nu erau şi ele "idische mame"?

Chiar dacă aceasta nu este cauza, orăşelul nostru s-a dovedit a fi o pepinieră fecundă de tineri care s-au dedicat profesiei de medic.

Din cele mai vechi timpuri, medicii evrei au fost apreciaţi ca buni profesionişti, poate pentru că în afara faptului că au fost studioşi şi perseverenţi, au avut şi acel fler - un al şaselea simţ - în a pune un diagnostic şi a aprecia o situaţie. Şi probabil că au avut şi acel simţ al omeniei şi preţioasa calitate ca printr-un zâmbet şi printr-o vorbă de duh, să strecoare o rază de soare şi speranţă în întunericul şi dispersarea suferinţei şi a bolii. Cel puţin, aşa îi ţin eu minte pe medicii care profesau în Dorohoi.

Oraşul nostru a dat într-adevăr un număr impresionant de medici, care s-au născut în Dorohoi şi care au profesat în Dorohoi, în alte oraşe sau chiar peste hotare.

De asemenea, dorohoienii au ştiut să primească în sânul lor medici care, proveniţi din alte regiuni ale ţării, au venit să profeseze în Dorohoi.

Am încercat aici să întocmim o enumerare a tuturor acestor medici, începând de pe la începutul secolului XX. A fost greu, pentru că sursele de informaţii sunt foarte reduse. Puţini sunt oamenii care îşi mai pot aminti de vechii medici iar generaţiile mai tinere sunt acum împrăştiate în toată lumea: România, Israel, Europa, SUA, America de Sud etc. Uneori, nici nu mai poartă acelaşi nume.

Ne-am străduit să facem cât mai puţine omisiuni şi dacă totuşi le-am făcut, ne cerem scuze, căci au fost făcute nu din rea voinţă ci din lipsă de surse de informaţii.

În privinţa generaţiilor de vechi medici, un ajutor preţios l-am avut de la Dr. Şapcaru Avram şi Dr. Marcovici Leon cu soţia sa Renée, aceştia fiind aproape singurii care-şi mai amintesc de Dr. Cremer, Dr. Binder, etc. De asemenea, d-na Etty Jäger-Got care a fost juristă în Dorohoi până în urmă cu 3-4 ani, ne-a dat multe informaţii preţioase în legătură cu generaţia mai tânără.

Redăm mai jos lista cu numele medicilor pe care am reuşit să-i includem:

Abramovici Jean, Abramovici-Ceauşu Ludmila, Abramovici Suhăr, Argintaru Ghizela, Aronovici Elias (stomatolog), Axler Isac (decedat), medic la asigurările sociale, fost general în Armata Română, Axler Miron (decedat).

Bacalu Otto (a lucrat în Dorohoi), Balan Silviu, psihiatru, Beraru Jack, Prof. Bercovici Bruna, Bercovici-Avram Rena, pediatră, Bergher Izu - ginecolog, Binder David (decedat), ginecolog şi pediatru, Binder Alecu (Saşa Pană), Birjaru Bercu (Buţu), Biterman Vili, urolog, Blumer Herman, Blumer-Pincas Tony, Blumenthal Camelia, stomatolog, Braun Solomon (Moni), Brif Frida, internistă, Brif Mandy (decedat), boli contagioase, Butnaru Calman.

Ceauşu Bruno, Ceauşu Carol (Săveni), Ceauşu Moşe, Ceauşu Soli,

surori şi depăqnăm amintiri până noaptea târziu – căci dorohoienii au doar despre ce-şi aminti, şi chiar dacă au devenit israelieni sau americani – au păstrat în fundul inimii un locuşor pentru oraşul natal.

Fani Stoleru şi Francisca Stoleru

De la dreapta la stânga, rândul de sus: Fani Stoleru, Beti Stoleru, Pepi Stoleru şi nepoata ei Lisa. Rândul de jos: Moni şi Francisca Stoleru

ne adunam din nou tot grupul şi ne reîntâlneam pe "Strada Mare", sau la câte una din fete acasă pentru câte o petrece cu dans.

Şi aşa ne-am trecut vacanţele pe nesimţite, dar odată cu ele au trecut şi anii.

Puiu Schechter - băiatul dentistului Schechter mi-a fost coleg din clasa I-a primară. El este cel care îl trimetea pe bunicul sau cu rugămintea să-i împrumut tăbliţa ca să-şi copieze lecţiile. Iar eu i-o dădeam, repetând de zeci de ori ca nu cumva să-mi şteargă scrisul de pe tăbliţă. Acest lucru nu mi-l iartă el nici până în ziua de azi. El este acum medic pediatru la Hulon.

Sioma Rozenboim - Raz Şlomo - prieten bun cu Mony (soţul meu) şi cu mine, din liceu şi din anii de studenţie. A cunoscut-o prin noi pe actuala lui soţie - Etty, care a fost colegă de an şi de cameră cu mine în timpul facultăţii. Etty şi Sioma sunt o parte din prietenii cu care ne-am petrecut anii tinereţii şi suntem prieteni până azi. Sioma este inginer şi Etty medic.

Laly (Israel) Alteraş - prieten bun cu Mony şi cu mine din anii de liceu şi de studenţie. Pe atunci eram studenţi cam săraci, nu ne ajungeau întotdeauna banii, dar cu Laly şi Martha (prietena lui de atunci şi actuala lui soţie) am împărţit fiecare bucată de pâine, pachetele cu mâncare primite de la părinţi, iar când unul dintre noi rămânea fără bani de tramvai, celălalt îl finanţa. Şi dacă se întâmpla să rămânem numai cu mărunţiş - mâncam o zi-două numai pâine neagră unsă cu marmeladă. Dar eram tineri şi eram fericiţi. Şi cu ei suntem prieteni până în ziua de azi, Laly fiind avocat la Raanana şi Martha profesoară.

Mai sunt o serie de colege care îmi apar în minte - Ghizela Argintaru, Mireille Cohn, Ruţa Calmanovici, Bianca Cons, apoi mai târziu - Diţa Grinzaid, Frida Zonenshein, Lily Segal şi încă multe altele.

Mă opresc aici cu amintirile mele şi mă cuprinde mândria că în Dorohoiul nostru au trăit oamenii adevăraţi, copiii din vremea aceea au ajuns oameni de nădejde, fiecare în profesia lui şi aproape toţi au venit aici în Israel să-şi asigure viitorul lor şi al copiilor lor.

Trei surori

Nu este vorba despre piesa lui Cehov, ci este vorba despre verişoarele soţului meu - Pepi, Beti şi Fani Stoleru.

Pepi este măritată cu Strulică şi este mama lui Esti şi bunica frumoasei Lisa.

Beti a fost măritată cu Nathan z.l. şi este mama a doi fii splendizi - Roni şi Steve - şi bunica lui Iehoshua. eaconduce o farmacie împreună cu fiul ei care a studiat farmacia.

Fani este măritată cu Solo Moise şi este mama unui băiat foarte reuşit - Mecsi.

Fani este cunoscută dorohoienilor şi multor evrei originari din România prin cariera ei de actriţă la Teatrul Evreiesc de Stat din Iaşi şi apoi aici în Israel a jucat în multe piese în limba idiş, împreună cu soţul ei Solo Moise (în anii 1960 şi 1970).

Cele trei surori locuiesc acum la New-York în Manhattan, în acelaş bloc, dar la etaje diferite. Vizitele pe care le afcem la ele, la New-York sunt adevărate sărbători. În fiecare seară ne adunăm cu toţii la câte una din

Colegii şi prietenii mei

De la stânga la dreapta: Doriana Rozin-Klein, Francesca Stoleru, Etty Raz, 1956.

Amintirile se deapănă una câte una, medalioanele se deschid unul după altul, şi-mi apar în faţa ochilor portretele celor care mi-au însoţit copilăria şi adolescenţa, iar unii dintre ei m-au întovărăşit pe drumul vieţii până în clipa de faţă - colegii şi prietenii mei din copilărie, prietenii şi prietenele mele de acum.

De la stânga la dreapta: Sioma Rozenboim-Raz, soţia lui, Etty Raz, Francesca Stoleru, Mony Stoleru, Laly (Israel) Alteraş, Betty Stoleru, 1958.

Nu pot să-mi amintesc de Dorohoiul copilăriei mele fără să-mi revie în minte dragii mei prieteni:

Carola Zaharia (Laufman Carmela) - prietena mea din clasa I-a primară şi cu care m-am întâlnit aici în Israel după 20 de ani şi continuăm şi acum să fim în legătură. A fost o elevă foarte bună, muncitoare şi perseverentă, a continuat să studieze în Israel, fiind actualmente profesoară la şcoala Reali din Haifa. Este fiica Malvinei şi a regretatului Calman Zaharia.

Doriana Rozin-Klein - colega şi prietena mea din clasa I-a primară - cărările vieţii noastre s-au împletit în liceu, în facultate şi până azi suntem nedespărţite. Fetele noastre sunt de aceeaşi vârstă şi sunt prietene, iar nepoţii noştri s-au născut la diferenţă de o lună. Doriana este medic de familie, în Haifa. Ea şi soţul ei Adrian, sora ei Mada şi cu soţul ei Sergiu sunt prietenii noştri de-o viaţă.

Şulică Levencorn - colegul meu din clasa I-a primară şi coleg de facultate.

Băieţelul roşcovan cu care mă jucam pe strada Războieni. Apoi în facultate - colegul cu părul roşu ca flacăra şi cu mintea ascuţită, deştept foc, cu un dezvoltat simţ al humorului. Ştia să povestească tot felul de lucruri hazlii şi să fie serios atunci când situaţia o cerea.

L-am revăzut de curând pe el şi pe soţia lui, Luli, la nunta fetei lor.

El a rămas acela om plăcut la vorbă şi serios în fapte. Locuieşte la Ramat-Gan şi este medic la secţia de geriatrie a spitalului Tel-Hashomer.

De câte ori ne revedem, stăm cu toţii la un pahar şi ne reamintim de zilele tinereţii noastre - la Iaşi ca studenţi şi vacanţele de la Dorohoi când

A fost un adevărat medic de familie.

Învăţătoarea mea - Saly Trebici

Doamna Saly Trebici - învăţătoarea mea din şcoala primară.

Ea mi-a destăinuit taina literelor în abecedarul care începea cu *o-i=oi*, *o-u=ou*.

Ea mi-a arătat secretele numerelor începând cu 1,2,3 şi terminând cu adunarea, scăderea, înmulţirea şi împărţirea numerelor. Dezvăluindu-mi taina literelor, ea mi-a deschis o lume nouă - lumea cărţilor - întâi cărţile de povesti şi apoi celelalte, pe rând - cărţi de aventuri, romane de dragoste, şi până la literatura clasică universală. Cărţile m-au însoţit o viaţă şi le iubesc şi le devorez şi azi cu plăcere.

Doamna Trebici Saly a fost o învăţătoare severă, cerea mult de la elevele ei, dar ştia să aprecieze silinţa şi munca lor.

Dna Trebici m-a învăţat ce-i perseverenţa şi cred că datorită ei, am continuat să fiu o elevă bună, cu dragoste de cărţi şi literatură. În anul 1975 a fost în Israel ca turistă, mi-a căutat adresa şi a venit să mă viziteze. A stat la mine o zi întreagă, amintindu-ne amândouă de când ea mi-a fost profesoară.

Diriginta mea

Raşela Freifeld-Cohen

Raşela Freifeld-Cohen a fost diriginta mea în anii de liceu, din clasa a 8-a şi până în clasa a 11-a când am terminat liceul.

Era printre puţinele profesoare evreice care au predat la liceul nostru. Noi, elevele evreice din clasă, am simţit imediat că avem în diriginta noastră o aliată. Nu i-a fost nici ei uşor, probabil, să ne protejeze făţiş pe noi evreicele, dar ne-a luat totuşi apărarea de câte ori a fost cazul şi ne-a ajutat întotdeauna.

Eu am simţit tot timpul că sunt printre preferatele ei; m-a sfătuit, m-a îndrumat şi m-a îndemnat spre fapte bune şi purtare demnă. Ei i-am povestit că vreau să urmez la facultatea de medicină şi ea m-a susţinut în hotărârea mea, bucurându-se împreună cu mine pentru notele obţinute pe diploma de absolvire a liceului.

Dna Freifeld-Cohen locuieşte acum la Acco cu soţul ei.

Doamnă Freifeld-Cohen, îţi mulţumesc pentru încrederea pe care mi-ai acordat-o şi poveţele pe care mi le-ai dat atunci când mi-ai fost dirigintă.

Raşela cu soţul ei Soly Cohen

ca bradul, cu părul alb şi cu ochii albaştri. Era bunicul şi idolul meu, pentru că eu îl iubeam nespus.

El mi-a ţinut locul de bunică şi de bunic, m-a iubit, m-a alintat, m-a ajutat, mi-a cumpărat tot felul de daruri.

Primul meu ceas l-am primit de la bunicul meu. Lemne pentru iarnă, în timpul studenţiei, la Iaşi, am primit de la bunicul meu. În dădea bani să-mi cumpăr stofă de palton "căci o studentă trebuie să fie bine îmbrăcată". Mi-a dat bani să-mi cumpăr haine când m-am logodit "căci o mireasă trebuie să fie frumos îmbrăcată".

Herş-Ber Blumenthal cu strănepoata Silvana, în 1963

Era bun cu noi toţi nepoţii lui - cu mine, cu vărul meu Semo (băiatul fiului lui - Leib) şi cu Reta şi Camelia (fetele lui Fişel). Pentru toţi avea o vorbă bună, o mângâiere, un ban de strecurat în buzunar. A avut fericirea să aibă şi strănepoţi - pe copiii mei.

Era un om deştept şi sfătos, ştia să povestească cu haz şi umor tot felul de întâmplări, îi plăcea să discute politică şi să pună lumea la cale.

În anul 1974 am fost în România şi atunci l-am văzut ultima oară. Avea 94 de ani şi când ne-am luat rămas bun, am plâns amândoi, ştiind că ne îmbrăţişăm de ultima depărţire.

Până în ultima zi a vieţii lui a continuat să asculte la radio "Vocea Americii" şi "Kol Israel" - şi cu o minte limpede povestea vecinilor tot ce a ascultat, făcând şi comentarii.

A murit la vârsta de 97 de ani, iubit şi respectat de toţi. Este înmormântat la cimitirul din Săveni.

Herş-Ber Blumenthal, bunicule drag, odihneşte-te în pace - eu şi acum mă gândesc cu dragoste la tine.

Medicul de familie - Dr. Mendel Sigal

Doctorul "nostru" - aşa era cunoscut la noi în familie Doctorul Mendel Sigal. El a asistat-o pe mama la naşterea mea şi a fost martor la creşterea şi dezvoltarea mea până la adolescenţă.

Mama îmi povestea că atunci când m-am născut, el mă ţinea în mâini şi ea l-a întrebat: "Copilul are vre-un defect?" Iar el i-a răspuns: "Da, are un mic defect - este fată!"

Părinţii mei se sfătuiau cu el în toate problemele medicale şi îi cereau părerea la ce specialişti să meargă, iar el îi îndruma întotdeauna.

El mi-a tratat toate bolile copilăriei - pojar, răceli de tot felul, boli adevărate şi închipuite (când nu aveam chef să merg la şcoală).

Mi-l amintesc - înalt, masiv, cu geanta de piele doldora de instrumente - venea iarna pe viscol, sau vara pe caniculă, venea la prima chemare şi aducea cu el o vorbă bună şi o încurajare, pe lângă tratamentul medical.

Medalioane

de Dr. FRANCISCA STOLERU

Medalioane... inimioare de rubin înşirate pe lanţul de aur al amintirilor.

Ele închid între capacele lor – portrete, figuri şi suflete de oameni pe care i-am cunoscut, pe care îi cunosc.

Ele se cer acum deschise şi amintirea acestor oameni revine şi iese la lumină din ceaţa trecutului. Şiragul medalioanelor mele este inepuizabil. Mereu îmi apare încă o inimioară de rubin înşirată pe lanţul amintirilor, mereu se mai deschide un medalion – şi din el apar comori de preţ – amintirile mele despre oamenii care au trăit odată, despre alţii care mai trăiesc şi acum, iar toţi sunt cuprinşi în minunata colecţie 'Amintiri din oraşul meu natal'.

Şi din când în când, se desprinde din şirag şi câte o perlă – o lacrimă – de tristeţe pentru cei ce numai sunt şi de bucurie pentru cei care continuă să ne însoţească pe drumul vieţii.

Bunicul meu, Herş-Ber Blumenthal

Herş-Ber Blumenthal.

Bunicii din partea tatălui meu au murit înainte de a-i putea păstra în amintire, iar bunica din partea mamei a murit în Transnistria - şi aproape că nu mi-o amintesc.

Aşa că eu am avut doar un bunic care să mă iubească şi să mă alinte. Bunicul meu - Herş Ber Blumenthal - din Săveni - s-a întors din Transnistria împreună cu doi dintre fiii lui, soţia, Sara, murindu-i la Moghilev. Eu aveam pe atunci 7 ani şi mi-l amintesc coborând din tren, slab şi îmbrăcat în haine zdrenţuite. Ne-a îmbrăţişat pe mama şi pe mine şi apoi s-a repezit la cazanul cu ceai care se afla pe peronul gării din Dorohoi, pus la dispoziţie de comunitatea evreiască.

Mama îl îndemna să mergem acasă unde ne aştepta o masă de zile mari, dar el nu se dezlipea de cazanul cu ceai:

- Se dă ceai, gratis, şi încă cu zahăr!! - Aceasta este prima amintire despre bunicul meu.

Eu am fost nepoata lui cea mai mare, fata fiicei lui, Henţa.

Mi-l amintesc apoi în anii care au urmat, un bătrân frumos, înalt, drept

1923, care garantează încetăţenirea evreilor. Emanciparea s-a încheiat, deschizându-se o nouă perioadă istorică: cea a societăţii neutrale. Dar în România ea a fost de o durată scurta. Pogromul de la Dorohoi (1940) marchează începutul epocii Holocaustului. Încheiată în 1944, a fost urmată însă de perioada comunistă şi de aliaua masivă spre noul stat Israel, deşi - în mod teoretic, societatea neutrală continuă să existe, în altă formă.

Patru volume de istorie locală (deşi articolele publicate sunt de valoare inegală) este un lucru rar, poate unic. Mai ales că volumul al cincilea este pe drum. Poate va scrie şi despre această întâlnire la Beit Ariela, Tel-Aviv.

Felicitări, prieteni dorohoieni (cineva chiar şoptea că Dorohoiul i-a adoptat pe unii oameni care nu l-au văzut vreodată, inclusiv pe subsemnatul).

Felicitări prietenului David Shlomo, felicitări, editurii Papyrus!

(Cuvântare ţinută la Beit-Ariela, la 21/10/1998 la apariţia volumului 4, al Monografiei)

Dorohoiul evreiesc şi dorohoienii

de LUCIAN ZEEV HERŞCOVICI

Nu sunt dorohoian, dar am venit să vorbesc în faţa dorohoienilor. De ce? Pentru că m-a interesat, ca istoric, viaţa evreilor din târguşoarele Moldovei. Atunci când vorbim despre un târguşor sau un oraş moldovenesc, plin altă dată de evrei, nu mai suntem patrioţi locali. Nostalgia este a tuturor. Iar istoria – tot a tuturor.

Dorohoiul – şi târguşoarele din fostul judeţ Dorohoi – au cunoscut toate durerile şi bucuriile istoriei evreo-române. Evoluţia a fost asemănătoare. Aşezare, participare la viaţa econmică (meşteşugari, comerţ, arendăşie). Organizare comunitară, apoi bresle meşteşugăreşti. Viaţa religioasă. *Hasidismul. Haskala.* Decăderea târguşoarelor, ca urmare a prefacerilor economice, având ca rezultat pauperizarea populaţiei evreieşti, emigrarea internă şi externă. Reorganizarea în perioada interbelică, după obţinerea cetăţeniei. Românizarea lingvistică (în dauna limbii idiş) pe de o parte, însoţită de apariţia scriitorilor evrei de limbă română (mulţi dintre ei cultivând teme evreieşti) – şi apariţia mişcării naţionale evreieşti, sioniste, pe de alta. Antisemitism şi suferinţe. Epoca Holocaustului (care a lovit tragic pe evreii din judeţul Dorohoi, deportaţi în Transnistria). Instaurarea comunismului. Aliaua în Israel şi sfârşitul vieţii evreieşti din târguşoarele de altă dată. Ele rămân cunoscute prin activitatea nostalgicilor, scriitorilor istoricilor. Funcţia istoricului este de a reconstitui tabloul general, cu ajutorul documentelor transmise de foştii localnici prin intermediul cărţilor nostalgice. Iar pentru judeţul Dorohoi, localnicii s-au achitat de această datorie din plin. De fapt, mulţumită preşedintelui asociaţiei lor, dl. Shlomo David.

Ca istoric, pot încerca să periodizez istoria evreilor din judeţul Dorohoi, care este asemănătoare cu cea din alte judeţe. Prima fază începe în secolul al XVII-lea, odată cu instalarea primilor evrei, atraşi de poziţia geografică a oraşului şi de posibilităţile sale economice. Sfârşitul secolului al XVIII-lea a dus la apariţia unor târguri noi. Dar finele acestei perioade – societatea tradiţională evreiască în Ţările Române – are loc abia după modificarea situaţiei ca urmare a promulgării Regulamentului Organic. Numărul imigranţilor evrei din Galiţia şi Rusia a crescut, majoritatea fiind evrei *hasidim.* Este perioada preneutrală a societăţii româneşti. Evreii nu primesc deocamdată emancipare dar vechea societate tradiţională încetează să existe, apare pluralismul în viaţa evreiască şi şcolile evreieşti bazate pe principiile *Haskalei.* Următoarea fază a istoriei evreieşti locale începe după Unirea Principatelor (1859). Disputele asupra emancipării se deschid. După Congresul de la Berlin (1878) încep încetăţenirile evreilor pe bază individuală. Este faza societăţii semi-neutrale, care continuă până la aprobarea Constituţiei României din anul

Stanislau, Cracovia, Breslau-Berlin şi de acolo la... New York.

Cu trenul, cu vaporul, drumeţii au ajuns la destinaţie. Dar "pedeştri" tot li se spunea. Pe urmele primului convoi au plecat şi alţii. În Dorohoi aproape că nu mai era o casă să nu fie un membru al familiei plecat. Unii au ajuns în Argentina, în coloniile baronului Hirsch, alţii în Canada.

Mulţi au dus-o greu la început. Dar apoi au început să vină scrisori că s-au aranjat binişor, că rup puţină engleză, ba chiar că au îndrăznit să se urce şi în metrou.

Răscoalele de la 1907 au dat un nou impuls emigrărilor. În total au emigrat în jurul anilor 1900-1907, 30.000 evrei, din care câteva mii din Dorohoi.

În ianuarie 1916, când renumita actriţă Agatha Bârsescu a întreprins primul ei turneu teatral în America, povestea că în seara ultimei reprezentaţii au venit la ea sute şi sute de evrei români, cei mai mulţi din Dorohoi, Botoşani şi Iaşi, care i-au sărutat mâna, cu ochii plini de lacrimi de dor.

din "Oraşul umbrelor - Dorohoi", Tel-Aviv 1987

MANIA HERMAN: O seară de Seder în familie

DRUMEŢII

de I. VOLEDI-VARDI

N-a fost stârnit din senin, valul de emigranţi. Răscoalele ţărăneşti, pogromul de la Chişinău, criza economică, au înfricoşat oamenii şi i-au îndemnat să caute alte zări, alte ţări, unde să aibă mai mult noroc şi mai multă linişte. Aşa s-au ridicat mii de evrei din toate localităţile Moldovei şi Munteniei, şi au hotărât să fugă cât mai repede, să scape de infern.

Curentul s-a stârnit prin 1899 şi a continuat în anii următori. Li se spunea celor ce plecau "drumeţi" sau "pedestraşi" şi cuprindeau toate vârstele şi toate meseriile: croitori, cizmari, strungari, tapiţeri, tâmplari, zugravi.

Ziarul "Dorul" din Botoşani scria în acea vreme: "*Ajunşi la culmea mizeriei şi a lipsei, suntem siliţi să emigrăm spre alte ţărmuri departe de locurile atât de mult iubite*".

Dorohoienii s-au alăturat cei dintâi drumeţilor. Numărul lor a crescut mai ales când au sosit la Dorohoi primele convoaie pornite de la Bârlad şi Botoşani. Semnalul l-au dat bârlădenii.

La 20 aprilie 1900 s-au adunat pe platoul Cacainei sute de oameni însoţiţi de alte câteva mii. Erau de faţă şi autorităţile oraşului. Oamenii cu opinci în picioare, cu trăsite de alimente şi ploşti cu apă au pornit pe jos, spre Vaslui, şi apoi spre Iaşi. Pe drum rândul se îngroşa mereu cu alţi drumeţi. De la Iaşi s-au îndreptat spre Podul Iloaei, Hârlău şi au ajuns la Botoşani. Aici s-a adunat să-i primească Comitetul Comunităţii. Au fost primiţi la grădina publică şi s-a pus chiar o taxă pentru cei care voiau să-i vadă. Ploua cu donatori de bani, alimente şi veşminte.

De la Botoşani, drumeţii au plecat spre Dorohoi. Aici au aflat că autorităţile austriece nu le vor permite să treacă graniţa.

Au început demersuri de tot felul şi în timpul acesta li s-au alăturat oaspeţilor şi localnicii pregătiţi să emigreze.

S-a trimis o telegramă d-rului rugându-l să intervină pe lângă guvernul austro-ungar.

Toţi spuneau că la Dorohoi au fost primiţi mai bine ca oriunde.

Între altele, moşierul Mochi Fischer le-a oferit un prânz bogat şi le-a dat localnicilor drumeţi câte 200 de lei.

Dar problema vizei îi îngrijora pe toţi. Nu se mai puteau întoarce acasă, dar nici la Dorohoi nu puteau rămâne decât cinci zile căci atâta au aprobat autorităţile locale. Până la urmă au pornit-o spre Mihăileni. La Dorohoi s-au alăturat convoiului două grupe pedestre, dintre care 21 femei. Un număr de 50 "domnişoare" care s-a pregătit de asemenea să pornească pe jos au fost oprite de prefectură.

Nevoiţi să părăsească Dorohoiul căci expiraseră cele cinci zile, au ajuns la Mihăileni, unde au fost primiţi de un comitet de recepţie care i-a găzduit la şcoala israelită şi la diverşi gospodari din oraş. Aici le-a venit vestea că li s-a permis să treacă graniţa. Erau peste 2000 de drumeţi care la 13 mai au trecut în sfârşit frontiera pe teritoriul austriac, pe la Cernăuţi, Colomea,

mai adeseori fără rezultat. Locuiau în bordeie sau căsuţe cu igrasie, se bălăceau prin noroaie care nu se mai uscau niciodată, prin aceste locuri. Copii flenduroşi, flămânzi, buboşi, îşi făceau veacul pe uliţă, născocind tot felul de jocuri, organizau bătăi între două mahalale, porneau cu uratul pe la locuinţele "parăhilor" (chelboşi) sau de Tişa b'Av năclăiau pentru săptămâni întregi, părul fetelor cu scaieţi, adunaţi din vreme de pe toloacă. Toamna când poposeau panorămile în ţigănime şi năvăleau saltimbancii pe tăpşanul havuzului, mahalaua se transforma în iarmaroc, spre bucuria copiilor care dădeau buzna aici.

Sâmbăta şi sărbătorile mari, oraşul pârea transfigurat. Curăţat de rapân, cu căsuţele proaspăt văruite, în ajun de Roş Haşana sau de Pesah, poporul întâmpina în haine noi sau decent cârpite, sărbătoarea.

Dar mai întâi începea ceremonialul băii. Toată lumea, dar mai ales bătrânii şi nepoţii, veneau la Feredeu. Curgeau râuri de săpun, băncile erau pline de bătrâni care gemeau, asudau şi se băteau cu măturile de ştejar. Era o larmă de iad, pietrele prindeau un miros de sudoare fierbinte şi oamenii cu bărbile năclăite şi herniile mari păreau nişte draci. Peste tot era plin, pe bănci, la încăperea cu apă rece şi la cele trei dezbrăcători: la negustori, la boieri şi la calici, cum o spune Buiumaş al Ţiprei în "Copilăria unui netrebnic".

În ajun de Iom Kipur, pe înserate, porneau din toate casele oamenii, tăcuţi, bărbaţii cu talesul la subsuori, femeile cu mahzorul legat în piele şi cu catarămi de alamă, copii purtând lumânarea înaltă, înfiptă într-o tinichea umplută cu pământ. Sinagoga se umplea. Şi cea a cotiugarilor, şi cea a croitorilor, şi cea a cerealiştilor şi Govârna, precum şi alte zeci de lăcaşuri de rugăciune. Se aprindeau luminile. Câte suflete, atâtea lumânări. La rugăciunea de Kol Nidre, oamenii erau copleşiţi de valurile de evlavie ce pluteau în incinta sinagogii. Toată lumea ofta şi plângea, femeile mai vârtos, căci aşa sunt ele, plâng şi când nu trebuie, dar mai ales când trebuie!

Câte o babă îşi ridică glasul în chip de "fier-zugărn" şî în gură îi sună dinţii din proteză.

Căldura e înăbuşitoare. Glasul cantorului răsună greu şi jalnic. Urmează noaptea de post, după care începe ziua ispăşirii. Femeile miroseau gutui împănate cu scorţişoară, îşi dădeau la nas cu batiste muiate în amoniac şi-şi cufundau din nou feţele în cărţile de rugăciuni.

Când se aprindea cea dintâi stea, mulţimea începe să se reverse pe străzi, alergând spre case, unde îl aştepta o masă mai mult sau mai puţin îmbelşugată.

Aşa era în Dorohoiul zilelor noastre. Când era linişte şi nu era zvon de răscoală, când nu dădeau buzna peste tine studenţii, huliganii şi te făceau zob. Fără să mai vorbim de anii războiului, anii prigoanei, anii pogromurilor şi ai deportării.

Oraşul meu Dorohoi

de I. Voledi

Parcă era ieri. Prin negura vremurilor văd oraşul, semănând alevea cu un cazan nespoit, pe fundul căruia se aflau înghesuite uliţe şi mahalale mizere şi răpănoase. Başotă, Feredeului, Ţigănime, uliţe cu oameni gălăgioşi, certăreţi: sacagii, covrigari, croitori, cizmari, stoleri, cotlugari, rotari, fierari, potcovari, care se înveseleau doar de sărbători şi la petrecerile în familie. Spre buzele cazanului se căţărau străzi cu o populaţie ce avea o brumă de bunăstare: neguţători de cereale, blănari şi cuşmari, librari şi boiangii, băcani en detail şi en gros, farmacişti şi negustori de articole muzicale, parfumerie, mobilă.

Bunăstarea, destul de îndoielnică, începea din I.C. Brătianu; se continua cu Grigore Ghica şi Carmen Sylva, şi o lua pe Costică Stroici, până sus la şoseaua Trestiana. În centrul lui Grigore Ghica erau primăria, catedrala şi liceul de unde, continuând, ajungeai la grădina publică, până unde nu răzbăteau miazmele din Târgul de Jos. Pe cealaltă parte, din Brătianu, pe podul de fier şi sinagoga Govărnova, ducea strada spre cazarma regimentului 29 - infanterie, seminarul de teterişti şi tot pe aici era şi spitalul cel mare.

Şi în Târgul de sus, şi în cel de jos, populaţia era în marea ei majoritate evreiască. O ştiai mai puţin după nume, cât după... porecle. Nu era evreu să nu aibe o poreclă: Mochi Ciucălău, Iţic Parăh, Nuţa Cârna, Moise der Longăr, Caceabule, Strul Purţache, baba Clonţ, etc. etc.

Ca orice oraş care se respectă, Doroholul îşi avea nebunul târgului. Ba a fost o vreme când avea trei, Pe Mihalache, creştin, şi doi evrei. Viaţa în oraşul de sus era invidiată de calicimea din mahalale, deşi şi acolo erau necazuri: câte un faliment zgomotos, sau necazuri cu fiscul, cu o partidă de marfă refuzată sau rătăcită. Dar negustorii se consolau, în orele libere se duceau la cafenea, sau la societate, căci nu cred să fi existat oraş care să aibă atâtea societăţi: filantropice, de ajutor reciproc, de ajutat fetele sărace să se mărite, iar pe cele bogate să facă nunţi ca în poveşti.

Toate aceste societăţi dădeau baluri anuale la care se dansa cadril, gavotă, polcă şi damen-vals.

Cei mai cu dare de mână, plecau vara la Techirghiol sau la Govora, ba unii dădeau câte o "lovitură" şi un "tun" şi reuşeau să-şi oblojească reumatismele la Karlsbad sau la Baden, de unde trimiteau ilustrate să... crape vecinii.

Tineretul mergea la baluri dar şi la jocuri, unele erau chiar "jur fix", unde se dansa, se bârfea şi, atunci când se aprindeau minţile şi... sufletele, domnişorii o porneau spre târgul de jos, unde era casa faimoasei Tecla.

Alţii erau microbişti şi se mândreau cu echipa lor, Macabi, şi cu terenul sportiv al acesteia. Cucoanele mergeau la ceaiurile dansante ale A.C.F.E. sau îşi dădeau concursul la bazarele organizate pentru săraci.

Alta era viaţa în mahalalele evreleşti şi în ţigănime. Erau cuiburi de sărăcie, unde lumea robotea din greu ca să prindă ceva cheag, dar cel

Cum îşi aminteşte Mania Herman oraşul copilăriei ei

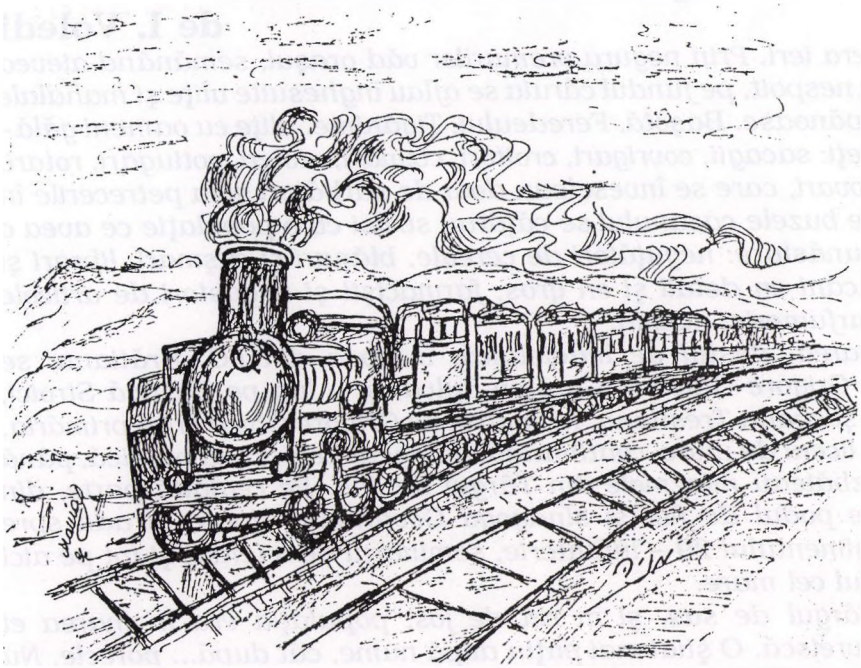

Trenul spre Dorohoi... asa cum şi-l aminteşte Mania Herman

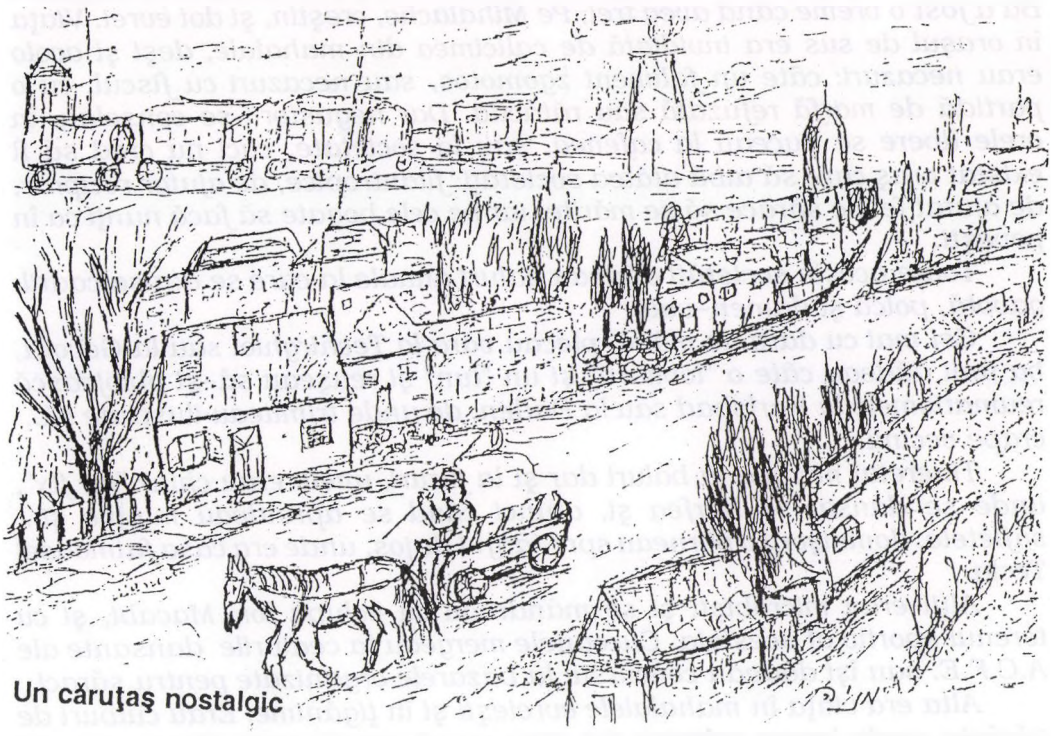

Un căruţaş nostalgic

Cifre care înfioară

de SONIA PALTY

Anul trecut, în 1998, a apărut la Bucureşti sub semnătura ing. Marcu Rozen o carte cu titlul foarte explicit: *Involuţia demografică a evreilor din România în perioada 1940–2000.*

Cartea este închinată marelui rabin al Genevei, Eminenţei Sale doctorului Alexandru Şafran.

Autorul subliniază în acest volum că datorită ajutoarelor organizate sub îndrumarea rabinului şef al României s-au putut organiza orfelinate, în care au fost adunaţi sute de copii orfani, rămaşi pe drumuri, flămânzi, goi, şi destinaţi pieirii. Printre aceşti orfani salvaţi de la moarte se află şi autorul acestei cărţi, inginerul Marcu Rozen.

Aceste cuvinte m-au incitat să citesc cartea, un document informativ, din care fiecare dintrei noi are multe de învăţat.

Ing. Marcu Rozen a lucrat la statistică. El nu ne povesteşte experienţa deportării sale, cu familia, în acei ani el nu a fost decât un copil. El ne relatează o serie de întâmplări din perioada evreilor din România, distrugerea de către regimul antonescian a unor întregi comunităţi evreieşti, mai ales cele din Nordul Moldovei: Dorohoi, Mihăileni, Rădăuţi-Prut, Herţa etc.

Relatările autorului (ca şi relatările celor care au ţinut să povestească lumii prin ce au trecut în acei ani de urgie) au un mare plus faţă de tot ce am ştiut despre Holocaustul evreilor din România. În ultimele pagini ale acestei cărţi apar o serie de grafice statistice. Înşiruiri de cifre seci, corecte, scoase din dosarele prăfuite ale Institutului român de statistică, cifre exacte, matematice.

În spatele tuturor acestor date sunt oameni. Cea mai mare parte morţi. Morţii noştri care apar la rubrica "dispăruţi".

Inginerul Marcu Rozen ne-a pus la dispoziţie un document precis şi preţios. Unii dintre noi vor spune: noi, toate astea le ştim! Nu, nu e corect. Le ştim din povestiri, dar nu din cifre oficiale.

Autorul ne dă argumente în plus, cu care fiecare dintre noi trebuie să fie înarmat în lupta pe care trebuie să continuăm să o ducem pentru a fi crezuţi de prietenii noştri de azi, poporul român. Ei trebuie să recunoască, mai ales să cunoască, ceea ce s-a întâmplat în acele zile. Cifrele prezentate de ing. Rozen sunt argumente în lupta de azi împotriva valului de antisemitism care se ridică în România.

Cartea ar trebui tradusă în ebraică! Cartea ar trebui difuzată la Universităţi. Este un document preţios.

"Viaţa noastră", II/1999

Comemorarea dorohoienilor ucişi în Holocaust

Duminică, 13.06.1999, a avut loc o adunare comemorativă la care a luat parte un numeros public în faţa memorialului ridicat în amintirea victimelor Holocaustului din judeţul Dorohoi, în cimitirul vechi din Haifa. Au luat parte peste 600 de persoane originare din oraşul Dorohoi, Săveni, Darabani, Mihăileni, Rădăuţi Prut şi Herţa.

Adunarea comemorativă s-a bucurat de prezenţa Consulului României în Israel, d-l Ştefan Neagu.

Au luat cuvântul: Rabinul Iosif Wasserman, rabinul comunităţii originarilor din Dorohoi şi împrejurimi, d-l David Şlomo, preşedintle Organizaţiei, d-l Dolfi Perl, adjunctul preşedintelui, d-l Loberbaum Avraam care a condus ceremonia comemorativă, d-l Zeev Schwartz, adjunctul preşedintelui H.O.R. şi alţii.

Admorul Iehuda Wasserman a rostit rugăciunea de *Kadiş* iar d-nii Ariely şi Moşe Kraft au citit Psalmi.

La adunarea comemorativă s-a anunţat că în lunile următoare va fi inaugurată în munţii Ierusalimului, o pădure a martirilor din Dorohoi şi împrejurimi.

S-a anunţat începerea pregătirii ultimului volum al istoriei evreilor din judeţul Dorohoi, programul de reparare a cimitirelor evreieşti din judeţul Dorohoi şi restaurarea locurilor evreieşti din judeţul Dorohoi.

La sfârşitul adunării a fost publicat apelul adresat guvernului României de a ajuta la acţiunea de reparare a cimitirelor din judeţul Dorohoi şi pentru plantarea de copaci în pădurea martirilor din Dorohoi şi împrejurimi în munţii Ierusalimului.

"Viaţa noastră" VI/99

Aprinderea făcliei în memoria celor 6000 evrei din judeţul Dorohoi. omorâţi în Holocaust.

Recviem pentru martirii din Dorohoi

La 13 iunie, la monumentul de la cimitirul vechi din Haifa ridicat în memoria dorohoienilor care au pierit în Holocaust, a avut loc o ceremonie de comemorare, în prezenţa a peste 600 de persoane originare din Dorohoi şi împrejurimi şi a consulului României în Israel dl. Ştefan Neagu.

Au luat cuvântul: rabinul Iosi Wasserman, rabinul comunităţii originarilor din Dorohoi şi împrejurimi, dl. David Şlomo, preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, dl. Dolfi Perl, vicepreşedinte, dl. Zeev Schwartz, vicepreşedintele HOR pe ţară. Serviciul religios a fost oficiat de rabinul Iehuda Wasserman şi de d-nii Arie şi Moşe Kraft.

Participanţii la adunare au adresat un apel guvernului României să contribuie la curăţirea cimitirelor din judeţul Dorohoi şi să planteze copaci în numele guvernului României în pădurea din munţii Ierusalimului ridicată în memoria victimelor Holocaustului din Dorohoi şi împrejurimi.

"Ultima Oră", VI/1999

D-l Neagu Ştefan, Consulul României în Israel, vorbind la Requiemul din 13/6/1999.

La Haifa a avut loc comemorarea victimelor Holocaustului dorohoian

Peste 700 persoane, din toate localităţile Israelului şi din străinătate, au luat parte, marţi, 23 iunie 1998, la comemorarea celor 5.000 victime ale Holocaustului din judeţul Dorohoi, care au fost ucise acum 58 de ani, în pogromul din Dorohoi şi în deportările din Transnistria.

Recviemul anual a avut loc lângă monumentul comemorativ ridicat la cimitirul Hof Hacarmel din Haifa. Au luat cuvântul: David Shlomo, preşedintele Organizaţiei dorohoienilor, dl. Israel Levanon, rabin Iosef Wasserman, dl. Baraţ Haim, dl. Iehezkel Cohen, care a evocat figura fratelui său – fostul deputat Idov Cohen, născut la Mihăileni – dl. Arie Arieli, dl. ing. Stelian Lozneanu, secretar general al Organizaţiei dorohoienilor, şi dr. Doron Coller – reprezentantul tinerei generaţii.

Dl. Dolfi, vicepreşedintele Organizaţiei dorohoienilor, a fost moderatorul adunării comemorative.

S-au aprins 6 torţe şi s-au depus numeroase coroane de flori.

În cadrul adunării comemorative s-a anunţat că se va trimite un mesaj guvernului român, cu următoarele doleanţe:

1. Participarea guvernului român la plantarea a 5.000 de copaci în pădurea consacrată Holocaustului dorohoian din Munţii Ierusalim în prezenţa unui reprezentant al guvernului român.

2. O participare activă la restaurarea cimitirelor evreieşti din judeţul Dorohoi, unde îşi au locul de veci şi victimele Holocaustului.

3. Punerea la dispoziţie a documentelor oficiale prin care se dovedeşte că evreii din judeţul Dorohoi au fost alipiţi Guvernământului german din Bucovina şi astfel toate legile rasiale şi deportarea în Transnistria a evreilor din acest judeţ au fost rezultatul legilor rasiale germane.

David Shlomo – "Ultima Oră", VI/1998

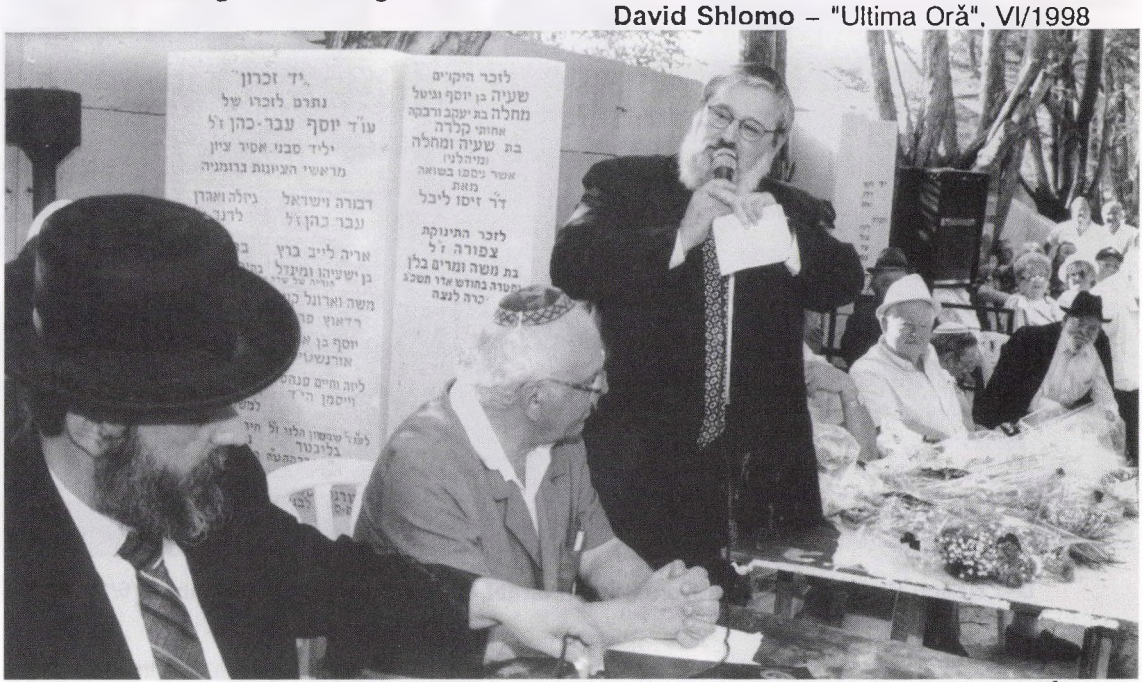

D-l rabin Iosef Wasserman ia cuvântul în faţa mulţimii de participanţi

Un eveniment important în viaţa Organizaţiei dorohoienilor din Israel

În sala de recepţii a primăriei oraşului Tel Aviv, a avut loc în ziua de 25 octombrie 1998 o primire oficială a domnuluui Mihai Debeli, reprezentantul Primăriei oraşului Dorohoi din România.

Domnul Mihai Debeli a adus din partea oraşului Dorohoi macheta sinagogii "Beith Shlomo", pentru a fi păstrată în Israel.

În fotografie de la dreapta la stânga: domnii Zwi Barbiro, Marcel Cohen, Rav Iţhari (vice primar al Tel Aviv-ului), Mihai Debeli (delegat oficial al oraşului Dorohoi), Rabin Iosi Wasserman, Shlomo David, ing. Stelian Lozneanu, Arie Carmely.

Domnul Rabin Efraim Gutman binecuvântează pe d. Mihail Debeli, reprezentantul Municipiului Dorohoi cu ocazia predării machetei sinagogii "Beith Shlomo" din Dorohoi spre păstrare şi amintire în incinta sinaogii "Beit Iacov Iosef - Rav Zwi Gutman", la "Yad Zikaron Leiahadut Romania".

Organizaţiei israelienilor originari din municipiul şi judeţul Dorohoi (Darabani, Săveni, Mihăileni, Rădăuţi-Prut, Herţa) au fost primiţi la primăria Tel-Aviv-Yaffo de către primarii adjuncţi, rav Mordehai Itzari şi arhitectul Dan Darin. Delegaţia a prezentat gazdelor macheta sinagogii şi, predând un exemplar din volumul IV Dorohoi, au prezentat în câteva cuvinte cadrul program al activităţilor organizaţiei.

La rândul lor, gazdele au apreciat, aşa cum specifica d-l ing. Stelian Lozneanu, "gestul cu multiple semnificaţii al dorohoienilor, de a dărui israelienilor originari din Dorohoi o machetă a unui lăcaş evreiesc, ca simbol al bunelor sentimente care au existat şi mai există între dorohoieni, evrei şi neevrei.

Neprimită în muzeul "Beith Hatfutzot", macheta sinagogii "Beith Shlomo" din Dorohoi a fost primită cu braţele deschise de neobositul luptător pentru cauza evreilor originari din România, rabinul Efraim Gutman, care a adăpostit-o cu dragoste în lăcaşul sfânt al evreimii româneşti din Tel-Aviv: sinagoga "Beit Iacov Iosef - Rav Zwi Gutman".

Cu această ocazie a avut loc o ceremonie impresionantă, la care au luat cuvântul rabinii Efraim Gutman şi Josef Waserman, precum şi David Shlomo, preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din municipiul şi judeţul Dorohoi.

Considerând că locul machetei sinagogii "Beith Shlomo" este în muzeul "Beit Hatfuţot", cotidianul "Viaţa Noastră", permanent militant pentru drepturile alialei române, va depune toate eforturile (un ajutor de seamă îl va constitui şi opinia dvs. exprimată în scrisori, stimaţi cititori), pentru a obţine acordul conducerii muzeului.

În acest fel se va obţine o recunoaştere oficială a rolului jucat de aliaua română în construcţia statului Israel.

"Viaţa Noastră", 6/XI/98

Macheta sinagogii din Dorohoi la sinagoga "Beit Iacov Iosef - Rav Zwi Gutman"

O delegaţie a dorohoienilor, în frunte cu dl. Şlomo David, ing. Lozneanu, rabinul Iosef Wasserman şi dl. Mihai Debeli - în numele primarului acestui oraş - a adus la *Iad Zikaron Leiahadut Romania* de pe lângă Sinagoga "Beit Iacov Iosef - Rav Zwi Gutman" machetă a sinagogii "Beith Shlomo"din Dorohoi.

A fost un moment impresionant când delegaţia a înmânat spre veşnică păstrare rabinului Efraim Gutman această machetă realizată de doi arhitecţi.

Membrii delegaţiei au rostit cuvinte de apreciere pentru frumosul gest al d-lui Mihai Debeli, industriaş din Dorohoi, şi al primarului oraşului.

Rabinul Gutman a mulţumit iniţiatorilor şi celor care s-au preocupat să aducă această machetă la locul unde nu vor fi uitate niciodată jertfele Holocaustului. În numele enoriaşilor sinagogii a mulţumit ing. Itzhak Ben Zwi.

"Ultima Oră", 6/XI/1998

Un succes al dorohoienilor
Macheta sinagogii "Beith Shlomo" în Israel

de NANDO MARIO VARGA

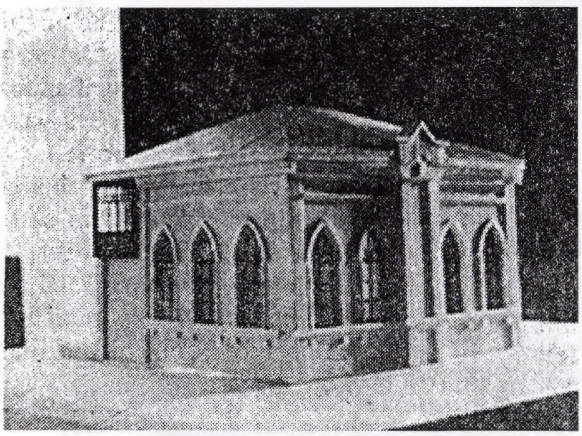

Pe data de 22 octombrie 1998, sala Beith Ariela din Tel Aviv adăpostea un eveniment impresionant: lansarea celui de-al patrulea volum al monumentalei lucrări închinate Dorohoiului. Tipărit, în condiţii grafice excepţionale, de editura "Papyrus", volumul prilejuia şi o altă celebrare, din păcate dureros de tristă: împlinirea a trei ani de la trecerea în nefiinţă a fostului proprietar al editurii, acel suflet vândut cuvântului scris care a fost Nicu Palty. Acest volum patru a fost de altfel ultima carte la care a lucrat Palty, până în clipa când soarta l-a învins. Monumentala lucrare a fost continuată de soţia lui Nicu, scriitoarea Sonia Palty, care, avându-l alături pe Şlomo David, a reuşit să ofere cititorilor acest volum de excepţie.

Dar, acea seară de octombrie, oferea publicului numeros care umpluse până la refuz sala, o surpriză cu adevărat neaşteptată. În faţa unei mulţimi extaziate, omul de afaceri dorohoian Mihai Debeli a oferit organizaţiei dorohoienilor macheta sinagogii "Beith Shlomo", ultima sinagogă, după "Şilul cel Mare" care mai există astăzi în Dorohoi, oraş unde, odinioară, au funcţionat 25 de sinagogi.

În acea seară s-a manifestat dorinţa ca această machetă să fie adăpostită în sălile muzeului "Beith Hatfuţot" din Tel Aviv.

Din păcate, realitatea cruntă avea să-i dezamăgească curând pe entuziaşti şi să-i jignească pe toţi originarii din România. Conducerea muzeului a refuzat pur şi simplu să primească macheta, dovedind, aşa cum îmi povestea revoltat inginerul Stelian Lozneanu, "un total dezinteres faţă de România, de parcă nici nu ar fi existat aici Holocaust." Dar, potrivit afirmaţiilor d-lui Lozneanu, nu numai România, ci şi activitatea şi contribuţiile evreilor originari din România sunt ignorate la Beith Hatfuţot. De altfel, inginerul Stelian Lozneanu şi-a transformat în ţel unic prezentarea machetei sinagogii în patrimoniul acestui muzeu, recalcitrant la tot ceea ce este originar din România.

Revenind la festivităţile prilejuite de aducerea în Israel a acestei machete, care a fost realizată în cea mai mare parte de d-l Mihai Debeli, ce a asigurat de altfel şi toate fondurile necesare, merită menţionată o întâlnire care a şters gustul amar imprimat de refuzul primit de la Beith Hatfutzot.

Miercuri 28 octombrie, d-l Mihai Debeli împreună cu o delegaţie a

ROMANIA
PRIMARIA MUNICIPIULUI
DOROHOI

ORGANIZATIEI ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN ORASUL SI JUDETUL DOROHOI

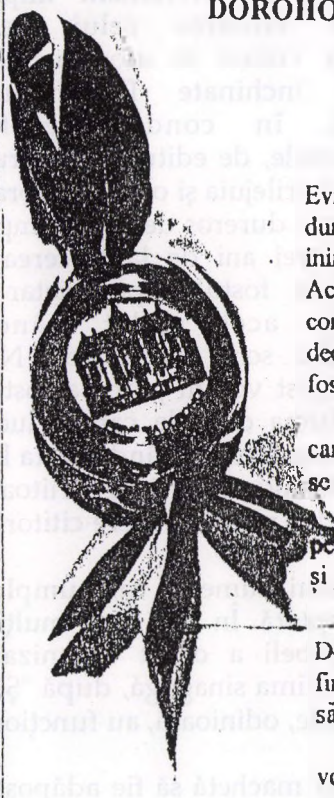

DOMNULUI PRESEDINTE DAVID SHLOMA,

STIMATI PRIETENI,

Avem placerea de a vă trimite macheta Sinagogii Evreiești din Dorohoi, construită in anul 1874, orașul dumneavoastră natal, pe care primaria, impreună cu inimosul om de afaceri, D-l Mihai Debeli, v-o dorează. Aceasta, cât și multe alte acțiuni realizate in comun, confirmă că trainicile legaturi statornicite de-a lungul deceniilor între cetățenii români și evreii din Dorohoi, au fost și rămân ca o lumină care nu se va stinge niciodată.

Ne-am considerat și ne considerăm o familie, din care o parte din ea se află acolo ...departe ... , însă sufletele se află impreună cu noi.

Trăim și nutrim aceleași sentimente care ne animă pentru o democrație reală, libertate, prosperitate, respect cât și păstrarea relațiilor de prietenie.

Urmează, asa cum am stabilit împreună cu D-l ing. Lozneanu, secretarul general al organizației, să finalizăm și planul cimitirului evreiesc din Dorohoi, urmând să stabilim împreună data când să-l aducem la Tel - Aviv.

Vă felicităm cu prilejul lansării celui de-al IV-lea volum " GENERATII DE IUDAISM SI SIONISM - DOROHOI,SAVENI, MIHAILENI, DARABANI, HERTA, RADAUTI - PRUT (ROMANIA) " .

Vă asigurăm de toată stima și respectul nostru, că in sufletele noastre veți găsi acea liniște interioară pe care o doriți și o meritați...!

PRIMAR
VASILE GHERASIM

PRIMARIA

SECRETAR,
VERONICA FLOREA

Ecoul emoţiei

Dacă priveai la cei din public care reuşiseră să achiziţioneze de la standul de carte de la Beit Ariela volumul "Dorohoi" şi treceau apoi exemplarul din mână în mână puteai înţelege ce înseamnă emoţia. Fiindcă ei descopereau în paginile cărţii fotografiile rudelor, un colţ al oraşului, chipul unui învăţător sau un document despre Holocaust.

Emoţionant a fost şi momentul când d-nul Mihail Debeli, sosit de la Dorohoi ca reprezentant al Primăriei oraşului, a adus în dar macheta străvechii sinagogi Şlomo, *Şilul-Plot* cum se numea, din oraşul natal.

A fost un semn profund de prietenie şi dragoste pentru dorohoienii din Israel. Pentru cei care nu cunoşteau cum au luat naştere cele patru volume, cuvântul doamnei Sonia Palty a fost evocator. Sonia şi Nicu Palty (de la dipariţia lui Nicu Palty se împlinesc în aceste zile trei ani, z.l.) au fost editorii celor 4 volume.

Ţinuta lor grafică de excepţie, frumoasa orânduire a paginilor se datorează editurii "Papyrus" condusă cu profesionalitate de soţii Palty.

Ce povesteşte Sonia Palty

Acum câţiva ani, am fost invitati la Haifa," relatează Sonia "*a venit şi Shlomo David. Nu-l cunoşteam. Mai târziu aveam să înţelegem rostul vizitei sale... Într-o discuţie purtată atunci, ne-a expus planul său de a edita o vastă monografie:* ***Dorohoi****. Vorbea cu entuziasm dar şi cu o mare încredere în necesitatea acestei lucrări şi cu siguranţă că organizaţia din Israel a originarilor din Dorohoi îi va da tot sprijinul.*

Mărturisesc că, la început, Nicu şi cu mine am fost sceptici. Ni se părea dificil de realizat o asemenea monografie. După ce am acceptat şi ne-am alăturat acestei acţiuni, am descoperit în Shlomo David un om de mare voinţă, un bun organizator, dar, mai ales, un om cu o bogată cultură iudaică. El a ştiut să mobilizeze în această acţiune prieteni, cunoscuţi. Au fost cercetate zeci de documente obţinute de la instituţii de specialitate din Israel şi România. S-au primit numeroase fotografii şi evocări de la oameni simpli, foşti locuitori ai Dorohoiului şi ai orăşelelor din regiune. S-a strâns astfel un material bogat pentru cele patru volume, astăzi puse la dispoziţia publicului, dar şi cercetătorilor istoriei evreilor din România. De subliniat că volumele au o parte din material scris în limba ebraică...

După câţiva ani de lucru la aceste volume, am început să mă simt dorohoiancă şi sper că originarii acestui oraş mă vor primi în rândul lor.

Nu pot încheia fără un cuvânt de recunoştinţă pentru Shlomo David, care mi-a dat prilejul să pătrund într-un univers bogat al Istoriei evreilor din România".

În încheiere...

Shlomo David, vădit emoţionat, a mulţumit participanţilor la această întâlnire, şi pentru mesajele primite din partea primarului Tel Avivului, Roni Milo, Iţhak Artzi, Centrului de istorie a evreilor din România. A mulţumit tuturor celor care l-au sprijinit să ducă la bun sfârşit o lucrare care face parte din însăşi viaţa sa. O mulţumire specială a adresat-o domnului Mihail Debeli pentru macheta străvechii sinagogi din Dorohoi şi a adăugat că acest lăcaş evreiesc, precum şi înscripţiile în limba ebraică descoperite pe pietre de mormânt de acum 300 de ani, constituie mărturii că "ştetelul" Dorohoi şi oraşele din împrejurimi au cunoscut din cele mai vechi timpuri o bogată viaţă tradiţională... Târziu, când adunarea festivă a luat sfârşit, dorohoienii nu se îndurau să se despartă.

"Viaţa noastră"/X/1998

Dorohoi - Haifa - Tel-Aviv

de BITTI CARA

A apărut cel de-al patrulea volum de încheiere a monografiei dedicată Dorohoiului şi oraşelor din jur, Mihăileni, Herţa, Săveni, Rădăuţi-Prut, realizată de Shlomo David.

Patru volume dedicate vieţii unor mici localităţi populate cu evrei - ar părea o exagerare. Dacă răsfoieşti însă acele volume, şi, mai ales, dacă le citeşti, înţelegi construcţia masivă a lucrării, constaţi o mare varietate de documente, descoperi evocarea unei vieţi bogate în tradiţie şi cultură evreiască. Înţelegi, mai ales, ce a însemnat "ştetelul" în păstrarea spiritualităţii evreieşti, înţelegi că la rândul ei a împărtăşit din această bogăţie şi culturii româneşti. Înţelegi că, evreii, păstrându-şi tradiţia, au trăit întotdeauna în respectul ţării de origină.

Lansarea celui de-al patrulea volum s-a desfăşurat într-un cadru festiv, la elegantul auditoriu al Bibliotecii Beit Ariela din Tel Aviv. Onorată de prezenţa ambasadorului României în Israel, dr. Gheorghe Popescu, şi a altor membri ai ambasadei, festivitatea s-a bucurat şi de participarea unui numeros public. Zeci şi zeci de dorohoieni din diferite puncte ale Israelului au umplut până la refuz sala. A fost astfel o întâlnire emoţionantă între vechi prieteni, mulţi care nu se revăzuseră de decenii. Şi era interesant să-i observi. Alături de bărbaţi şi femei trecuţi de prima tinereţe, sosiţi în Israel acum multe decenii, se aflau fiii lor mai tineri şi foarte tinerii lor nepoţi, sabri. Ivritul se amesteca cu idişul şi româna. Crâmpeiele de dialog erau înduioşătoare prin naivitate: "*Ţii minte la Dorohoi când ne întâlneam la Zaharia, la Coloniale*", sau: "*Tu Lică erai mare fotbalist. Dar despre fraţii Mircea ai mai auzit ceva??!*". Sau: "*Ai mai fost în România?! Vai, tare aş vrea să ştiu ce s-a ales de Paulina*".

Foarte multă lume se strânsese în jurul lui Iacob Klain, dorind să îi spună un Şalom, celui care a venit din Dorohoi în Israel ca *haluţ*, acum 65 de ani, a trăit în kibuţul Dalia şi a luptat în brigăzile evreieşti împotriva hitlerismului. I s-a reamintit cu ce emoţie a fost întâmpinat la Dorohoi, când, în anii 1946, se întorsese într-o scurtă vizită în locurile natale.

Dar nu secvenţe de desfăşurare propriu-zisă a festivităţii merită să fie evocate pentru cititorii ziarului. Mai întâi a fost cuvântul ambasadorului României care şi-a manifestat admiraţia pentru dorohoieni şi istoria lor atât de bogată înfăţişată în cele patru volume. Festivitatea a fost condusă de preşedintele ACMEOR dr. Şlomo Leibovici - Laiş care, cu sobrietatea să binecunoscută, într-o limbă plină de eleganţă, fie că era ebraică, fie că era română, a subliniat în cuvântul său importanţa acestor volume care-i va apropia pe nepoţi de trecutul părinţilor, le va sădi respect pentru o istorie trăită de ei, o istorie de multe ori dramatică. Să nu uităm că, din această veche comunitate din România, 5.000 de evrei au fost victime ale Holocaustului. Supravieţuitorii au luat drumul Israelului şi constituie azi onoarea alialei române. Dorohoiul a rămas ca un simbol viu al "ştetelului" reprezentativ pentru ce are esenţial tradiţia evreiască.

Reuniune consacrată
Enciclopediei evreilor dorohoieni
de ULY VĂLUREANU

Istoricul de peste câteva decenii al vieţii evreilor din România va constata cu surprindere că dispune de mult mai multe date despre şteitelurile din zona Dorohoiului, care au avut doar 15.000 locuitori, decât despre traiul şi problemele de zi cu zi ale evreilor bucureşteni, ieşeni sau gălăţeni! Iar principala sursă de documentare o vor constitui cărţile consacrate iudaismului dorohoian, din care au apărut până acum patru volume cu peste 2.700 de pagini şi se află în pregătire cel de-al cincilea! Sufletul acestor lucrări este d. David Shlomo, preşedintele Organizaţiei israelienilor născuţi în oraşul şi judeţul Dorohoi. Apariţiei recente a celui de-al patrulea volum i-a fost dedicată, săptămâna trecută o reuniune publică specială, organizată în sala Beit Ariela din Tel-Aviv. Au vorbit despre cele patru cărţi şi despre tradiţiile şteitlului un istoric (Lucian Herşcovici), un rabin (Yosi Wasserman), autorul, precum şi ambasadorul României, dr. Gh.Popescu.

Reuniunea a prilejuit şi o ceremonie neobişnuită: o machetă a sinagogii din Dorohoi a fost predată de avocatul Mihai Debeli, om de afaceri din Dorohoi, din partea d-lui Vasile Gherasim, primarul municipiului Dorohoi, ca un semn de prietenie şi de apreciere a contribuţiei evreilor la dezvoltarea acestor locuri, a dorinţei de a colabora în continuare.

Un alt fapt semnificativ al serii: Daniel Blănaru, 14 ani, al cărui tată, Moşe Blănaru, este originar din Dorohoi, a prezentat un cântec al cărui text şi melodie i-au fost inspirate de o vizită în oraşul în care s-a născut tatăl său.

Dr. Shlomo Leibovici-Laiş, care a condus seara, a povestit la sfârşitul reuniunii că domnul ambasador Gheorghe Popescu, impresionat plăcut de desfăşurarea manifestării şi de faptul că israelienii originari din România nu-şi uită rădacinile, a spus - în glumă - că "devine şi el dorohoian"...

"Ultima Oră" 6/XI/98

executive in California, and his wife, **Bernadine Brandes**, is an attorney with Disney films. They have three children, **Sean**, 12, and **Hayley** and **Eric**, 5. **Phyllis** died in 1984 and **Milton** in 1998.

M.M. Bud Seretean was born in 1924 and has a very successful and varied business career. He lives in Florida. He was married to **Karol Finkelstein** and they had two children, Scott, 41, a small business owner in Oklahoma, and **Tracy**, 38, a documentary film producer in California. **Bud** is also known for his philanthropic contributions. He funded the **Seretean Center** for the performing Arts and the **Wellness Center** at **Oklahoma State University** as well as the **M.B. Seretean Health Promotion** at Emory, Atlanta, Georgia. he was awarded an honorary doctorate degree by Oklahoma State University.

Zella, the youngest, was born in 1929 and was married to **Gerard Witt**, a certified Public Accountant, in 1957. Their son, **Michael**, 41, works in Connecticut. **Susan**, 38, married **Alan Green**, a bond broker, in 1992, and has two children, **Gabriella**, 7, and **Zachary**, five. **Susan** owns a women's clothing boutique in New York City.

Leon Seretean was a self educated man who worked in his son's carpet business after retiring from the grocery store. He was highly respected by all. **Rebeca**, his wife, was known for her sociability. He died in 1977 and she died in 1980. They greatly enjoyed their visit to Romania and Dorohoi in 1965, and numerous trips to Israel.

Descendants of Rebecca Cohen and Leon Seretean
From Dorohoi to the United States!
What a Family!

Rebecca Cohen came to the United States from Dorohoi, Romania, with her father, mother, younger sister, shortly before 1914.

Leon Seretean arrived a year later, also from Dorohoi, and boarded with the Cohen family in Manhattan, New York City. He was employed as a subway change maker for a while. Rebecca and Leon married in 1917 and lived in Manhattan, operating a grocery store for many years. They had four children:

Rhoda, 81, the oldest, became a high school teacher of Economics and History, and later a financial editor of a magazine for physicians. She married **Edward Naidus**, 83, a chemist, in 1939, and they had two sons and a daughter. The oldest, Peter is 56 and a school psychologist in Toronto, Canada, and is married to **Pat Brown**, 56, a health administrator. **Richard**, 53, is a physician and the Director of Emergency Medicine at a San Francisco hospital, is married to **Jean Gengler**, 53, a nurse, and has two sons, **Ben**, 17, and **Elliot**, 15. **Beverly**, 46, lives in Massachusetts and is a college art professor. She is married to **Robert Spivey**, 50, an occupational therapist, and their son, **Sam**, is 5 years old.

The **Sereteans'** second daughter, **Phyllis**, was born in 1921, and married **Milton Alperin**, an engineer, in 1944. They had a daughter, **Gerri**, in 1949, and a son, **Jeff**, in 1953. **Gerri** is married to **David Patterson**, the Director of the **Judaic Studies Program** at the **University of Memphis** (Tenn.) Gerri is Director of the **Education and Israel Program** at the **Memphis Jewish Federation**.

Right: Roda Naidus, center: Zella Witt, left: Bud Seretean

David is the recipient of the **Koret Foundation Jewish Book Award for 2000** in Philosophy and Jewish Thought. Their daughter, **Rachel**, is 12. **Jeff** is an advertising

că nu am. O vecină a ieşit în prag şi a început să strige la ei:

- Ce mai vreţi de la bietul copil? Nu e de ajuns că i-aţi luat toată familia?

Soldaţii au plecat. Strigătele vecinei noastre i-a convins să mă lase în pace.

Între timp, mama care se ascunsese în dosul casei, a ieşit în curte. Astfel am rămas în viaţă, mama şi cu mine.

Puţin timp după aceea au intrat sovieticii. Şi timpul a trecut, evenimentele se precipitau. Armata română i-a demobilizat pe evrei din rândurile ei. Astfel fratele meu Leon s-a întors în sat.

Ne-am mutat la Cernăuţi, unde ne-a găsit, în 1941, şi celălalt frate, Aron. În timpul războiului am fost deportaţi într-un lagăr în Transnistria, până în anul 1944. Fratele meu cel mare, Aron, mobilizat în armata sovietică a luptat pe frontul de la Leningrad. La câtva timp după terminarea războiului, s-a stins de o boală grea.

Aş fi putut povesti aceste evenimente încâlcite şi tragice mult mai pe larg, dar consider că nu ar fi drept să ne ocupăm numai de familia mea. La urma urmei, câte familii nu au avut un destin asemănător?

Fotografiile celor ucişi în acea după masă...

Tata, Şlomo Weiner

Sora mea, Anuţa

Sora, Fani Weiner

Fratele meu, Uşer

Iancu Linsker ne-a părăsit...

de DAVID SHLOMO

La începutul lunii ianuarie 1999 ne-a părăsit un demn reprezentant al iudaismului dorohoian: Iancu Linsker, odihnească-se în pace.

El a fost unul dintre conducătorii lui "Haşomer Ha'ţair din Dorohoi, întotdeauna elegant, fermecător, pianist talentat şi un intelectual desăvârşit.

În Israel, a fost director la Ministerul de Finanţe în regiunea Tel-Aviv.

A ajutat pe mulţi dorohoieni în primii lor paşi în Israel şi a rămas acelaşi om distins, cu maniere deosebite şi prieten sincer cu mulţi. A trăit singur, dar înconjurat de prieteni care l-au apreciat şi au fost onoraţi de prietenia lui.

Iancu Linsker, a lăsat un gol în inimile multora dintre noi.

"Ultima Oră", I/1999

O familie distrusă într-o după amiază de vară...

de ELI WEINER

Iată, pe scurt, faptele. Nenorocirea s-a abătut asupra noastră în ziua de 29 iunie 1940, la ora cinci după amiază şi familia mea a fost înjumătăţită.

Locuiam în satul Mihoreni, unde tata, Şlomo, mic negustor, avea prăvălie. Familia era compusă din opt suflete, doi părinţi şi şase copii - patru fraţi şi două surori.

Eram aproape toţi, în acea vreme, în afară de doi fraţi mai mari, soldaţi în armata română. Se afla la noi, spre nenorocirea ei şi sora Fani, care locuia la Herţa şi al cărui bărbat era şi el mobilizat. Armata română se retrăgea în dezordine din Bucovina şi Basarabia. La 29 iunie, pe la ora cinci după masă, ploua cu găleata. În faţa casei noastre se opreşte un mic detaşament de călăraşi din armata română. Soldaţii descalecă şi dau buzna în prăvălie. Urlete:

- Voi, evreii, sunteţi vinovaţi, voi i-aţi adus pe ruşi! Dezbrăcaţi-vă la piele, aşa cum v-a făcut mama, să vă percheziţionăm!

Ne-au percheziţionat. Nu au găsit, fireşte, nimic.

Apoi ne-au poruncit să-i urmăm la postul de jandarmi din Tureatca, pentru continuarea cercetărilor. Pe mama, Sara, şi pe mine ne-au lăsat acasă. Au fost luaţi tata, fratele meu Uşer, 21 de ani şi două surori, Fani, 30 de ani şi Anuţa, 18 ani. Am aflat mai târziu, că toţi au fost torturaţi, batjocoriţi şi împuşcaţi în pădurea Tureatca, împreună cu o altă familie, Moscovici. Pe seară, soldaţii s-au întors. Mi-au cerut bani. Le-am răspuns

cări, în spiritul timpului. "Incidentul – mai consemna acelaş jurnal – pare a se fi născut din starea de iritare a trupelor retrase din Bucovina, care au avut de suferit din cauza purtării neloiale a populaţiei evreieşti de acolo". Întâmplător sau nu, la Dorohoi în acele zile nu se aflau numai autorităţi militare, mai mult sau mai puţin stăpâne pe trupe, ci şi un funcţionar superior civil de la Bucureşti, anume Eugen Sturza, care, în calitate de martor ocular a evenimentelor a întocmit un raport corespunzător.

Conform relatării sale, la masacru au participat şi trupe răzleţite din Divizia 8 infanterie, care au instalat o mitralieră în mijlocul localităţii şi au tras în plin în evrei. Victimele din incinta cimitirului evreiesc au fost provocate de un pluton comandat de un locotenent care a deschis focul din curtea locuitorului Nicu Stoianovici.

În acelaşi raport, Eugen Sturza, avertiza: "Nu putem şti unde vor ajunge asemenea porniri, odată dezlănţuite..."

Un avertisment asemănător l-a rostit şi dr. W. Filderman, într-o nouă audienţă pe care i-a acordat-o ministrul de interne, la Bucureşti, la 3 iulie 1940: "Niciodată nu se ştie unde sfârşesc tulburările ce se pot naşte din pricina exagerărilor"... Din nefericire, în felul lor, şi Eugen Sturza, şi dr. W. Filderman au fost profeţii tragediei traversate de evreii din România într-un ciclu istoric nou, în care evenimentele de la Dorohoi au înscris doar o tristă prefaţă.

ADY CARMY

("Ultima Oră", 29.I.2000)

Masacrul de la Dorohoi din 1940

O lucrare a istoricului român Mihai Pelin

Pe fondul unei atmosfere antisemite tot mai tensionate, presentimentul unui deznodământ tragic plutea în aer. L-au prefaţat agresiunile repetate împotriva unor evrei izolaţi, aruncaţi din trenuri pe toate liniile de cale ferată ale Moldovei.

Spre ironia soartei, unii soldaţi dezabuzaţi, scăpaţi de sub orice control, nu-şi alegeau victimele şi au fost aruncaţi din trenuri şi mulţi români. Unul dintre ei a fost Andrei Berezovschi, fiul compozitorului Mihail Berezovschi din Chişinău. Apoi au survenit evenimentele tragice de la Dorohoi, când întreaga comunitate evreiască din localitate a fost trecută prin foc.

După primele încercări, organele jandarmeriei şi curtea marţială a Diviziei 6 infanterie au constatat că devastările locuinţelor şi prăvăliilor evreieşti din Dorohoi, la 1 iulie 1940, au fost săvârşite de ostaşi din Legiunea de jandarmi Hotin şi Regimentul 3 grăniceri.

Distrugerile au fost însoţite de focuri de armă trase spre tot ce era viu şi mişca, la o primă evaluare rezultând 43 de evrei morţi, dintre care şapte purtau uniforma armatei române. Ulterior, o listă nominală, întocmită de autorităţile româneşti, asupra căreia nu s-a emis niciodată vreun dubiu, a menţionat 50 de persoane asasinate. Cele mai multe victime s-au înregistrat în zona cimitirului evreiesc, unde tocmai se desfăşura ceremonia înmormântării unui soldat evreu împuşcat de sovietici la Herţa.

Panica a fost provocată de zvonul că tancurile ruseşti au ajuns în gara oraşului. În consecinţă, din trupele aflate în trecere prin Dorohoi, o parte au fugit şi o parte s-au instalat în dizpozitiv de luptă, dezlănţuindu-se apoi împotriva evreilor. Când a apărut în oraş şi un ofiţer superior, încercând să-i readucă la ordine pe ostaşi, era prea târziu. Oribilul masacru se săvârşise.

La Marele Stat Major de la Bucureşti, vestea despre isprăvile ostaşilor Regimentului 3 grăniceri a sosit la 2 iulie 1940, prin intermediul comandamentului Grupului 1 armate.

Adevărata ei dimensiune a fost consemnată în jurnalul de operaţii al Frontului de est, abia la 4 iulie 1940. Tragedia de la Dorohoi, în jurnalul de operaţii al Armatei a 3-a, este relatată extrem de confuz.

Nu se aminteşte nimic despre Regimentul 3 grăniceri, în schimb se afirmă că ostaşi din Regimentul 8 vânători, precum şi din Regimentul 5 şi 17 artilerie s-ar fi angajat într-un schimb de focuri cu evreii din urbe, numărul victimelor fiind de ordinul câtorva. Ca să se poată vorbi de un schimb de focuri trebuie să fi existat şi o altă parte care a tras.

Până în zilele noastre, nimeni n-a dovedit că evreii din Dorohoi au agresat vreun fel armata română. În sfârşit, dacă 50 de victime erau echivalente cu câteva, înseamnă că cineva din comandamentul Armatei a 3-a nu era prea tare la aritmetică.

Bineînţeles, în jurul masacrului de la Dorohoi, s-au emis şi justifi-

evrei care vin să se reculeagă alături de cei dragi dispăruţi nu au, practic, nici o posibilitate de a ajunge la mormintele rudelor lor, neputând găsi nici o cale de a le restaura.

Dorim ca ***Dumneavoastră, Domnule Preşedinte,*** *să faceţi un gest umanitar şi să daţi dispoziţii autorităţilor competente ca acest cimitir să fie curăţat şi restaurat, să se refacă potecile interioare care duc spre diverse parcele.*

Se intenţionează ca la sfârşitul lunii iunie 2000, o delegaţie de 60 de israelieni, vârstnici şi tineri, să sosească în România pentru a organiza un ***Recviem oficial de comemorare a 60 de ani de la pogromul din Dorohoi****, locul unde a început Holocaustul din România. Desigur că am dori ca la acest Recviem, organizat de către forurile competente române, să participe şi un reprezentant de frunte al* ***Guvernului României.***

Timpul este foarte scurt şi sperăm să primim cât mai curând posibil răspunsul Dumneavoastră pozitiv şi aceasta cu atât mai mult cu cât este necesară o pregătire preliminară şi o organizare din partea noastră.

Manifestăm cele mai calde şi bune sentimente, profund impresionaţi de personalitatea Dumneavoastră.

Cu cele mai bune gînduri,
David Shlomo,
Preşedintele Organizaţiei

David Shlomo

Scrisoare către Preşedintele României

ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה
ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI
DIN ORAŞUL ŞI JUDEŢUL DOROHOI

(SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI)
P.O.B.134 Kiriat Bialik 27101

(סווני, מיהלני, דרבני, הרצה, רדאוץ)
ת.ד.134 קרית ביאליק 27101

ISRAEL

6 ianuarie, 2000

Stimate şi apreciate Domnule Prof. Emil Constantinescu,
Preşedinte al României,
Palatul Cotroceni,
Bucureşti, România.

Am avut plăcerea să am cu ***Dumneavoastră*** *o scurtă convorbire – în zilele când ne-aţi vizitat ţara – şi am constatat că manifestaţi o atenţie deosebită pentru problema ridicată de mine, dându-mi astfel dovadă de multă înţelegere şi onorându-mă cu promisiunea că apelul meu va fi satisfăcut.*

Întâlnirea la Ierusalim din 4.I.2000 a dlui David Shlomo cu Preşedintele României dl. Prof. Emil Constantinescu.

Voi reda în scris problema pe care v-am relatat-o în convorbirea noastră şi care aţi promis că va fi rezolvată în cel mai scurt timp.

Organizaţia Israelienilor Originari din judeţul Dorohoi *este foarte activă în Israel iar noi, membrii ei, facem tot posibilul pentru eternizarea istorică a trecutului nostru de sute de ani pe plaiurile româneşti şi, de asemenea, ne străduim să readucem mereu în memoria tuturor faptele tragice care s-au petrecut în timpul* ***Holocaustului din judeţul Dorohoi****, – unde şi-au pierdut viaţa peste 5.500 de martiri evrei.*

Pe data de 30 iunie 1940, a început Holocaustul în România prin pogromul care a avut loc în acea tragică zi la Dorohoi, continuat cu deportarea a peste 12.000 de evrei din acest judeţ în Transnistria, loc de unde nu s-au mai întors decât aproape jumătate dintre cei deportaţi.

În cimitirul evreiesc din Dorohoi sunt înhumate victimele pogromului şi o parte dintre cei care, într-o stare deplorabilă, muribunzi au reuşit să se întoarcă acasă din Transnistria şi au decedat imediat după aceea.

Cimitirul evreiesc este neglijat, plin de buruieni, iar sutele de turişti

de a găsi un titlu la poezia cutare sau cutare şi unele titluri date de noi i-au fost pe plac. Ce să vă mai spun despre Mada?

Noi toţi prietenii o iubim - pentru calităţile şi defectele ei, o iubim pentru că este un om adevărat, soţie şi mamă, pentru că este "Mada".

Din partea tuturor prietenilor vreau să-i doresc Madei mult succes mai departe în viaţa particulară alături de Sergiu şi de copiii ei, mult sucess în cariera de medic şi mult, mult succes în arta scrisului.

Noi vom fi totdeauna alături de tine ca şi până acum.

Prietenie de-o viaţă

de Dr. FRANCISCA STOLERU

Cu ocazia apariţiei cărţii de versuri "Intrare liberă" de Dr. Madeleine Davidson

Când Mada m-a întrebat dacă vreau să vorbesc din partea prietenilor, m-am gândit: De când oare o cunosc eu pe Mada? Şi mi-am adus aminte de o zi de vară a anului 1944, când eu şi Doriana (sora Madei) ne jucam cu o păpuşă pe care eu nu o lăsam să pună mâna şi ea mi-a spus: "Nu-i nimic, eu voi avea o păpuşă vie". – Şi peste câteva săptămâni s-a născut "păpuşa vie" – Mada – sora prietenei mele Doriana... Şi de atunci o cunosc eu pe Mada – o viaţă de om!!

Şi de atunci ni s-au împletit cărările vieţii – în Dorohoiul tinereţii noastre, la Iaşi, apoi la Constanţa unde familia Davidson şi Klein veneau să ne viziteze pe mine şi pe Mony şi apoi aici în Israel, în Haifa, la bine şi la rău, la bucurie şi tristeţe – o prietenie de o viaţă.

Şi spune Mada în poeziile ei:

"Pe un picior de plai
m-am născut,
Dintr-o gură de rai
am băut"

Piciorul de plai era târguşorul nostru Dorohoi aşezat între dealul Polonicului şi subţirea şi firava Jijie.

Şi spune Mada:

"Curge Jijia la vale
Şi-i abia un fir de aţă
Bălării pe drum agaţă
Caprele le-adapă-n cale"

Şi când citesc poeziile Madei, care ajungând în Haifa în Israel, şi văzând migdalul înflorit tot i se pare că-i cireş, sunt sigură că acelaşi migdal înflorit îi aminteşte de teii în floare de pe strada Gării, cu mirosul lor îmbătător, îi aminteşte de candelabrele florilor de castan de pe aleea din spatele Poştei, unde zecile şi zecile de tineri şi-au plimbat idilele primăverilor lor din dulcele târg al Dorohoiului şi de covorul de frunze îngălbenite în care ţi se îngropau paşii, în curtea Catedralei, în lumina aurie a toamnei.

Răsfoiesc cartea de poezie a Madei şi mi se perindă prin faţă figuri şi locuri din Dorohoiul tinereţii noastre: căsuţa de lângă piaţă, aplecată într-o rână, a bunicii Madei, tatăl Madei cu zâmbetul în colţul gurii, Dida, prietena de veci a Madei... Şi apoi – figurile ciudate – ca aceea a Domnişoarei Ungar care-şi plimba pe străzile sărăcite de război ale Dorohoiului toaletele de catifea şi dantelă, anacronică şi bizară şi vrednică de milă. Ei, şi din acest Dorohoi al tinereţii noastre ne-am luat cu toţii amintirile într-un geamantan aşa cum spune Mada – şi "ne-am dus, ne-am tot dus, după alte cântece, zilele să ni le farmece".

Mada a continuat şi aici să scrie şi mereu venea să ne citească câte o poezie nouă – ce părere aveţi? – şi nu odată ne-a dat mie şi lui Mony misiunea grea

O întâmplare ciudată

de Dr. FRANCISCA STOLERU

Era mică, slăbuţă, zbârcită de ani - aşa mi-o amintesc din anii copilăriei mele. Noi îi spuneam "Domnişoara Adela".

Originară din Cernăuţi şi venind din Transnistria, valurile vieţii au făcut-o să eşueze în oraşelul nostru, căci în Cernăuţi nu mai avea pe nimeni. Nu a fost căsătorită niciodată, iar o nepoată miloasă i-a daruit o cameră în casa în care locuiam noi, condiţia fiind să o lăsăm să locuiască cât va trăi. Era singură pe lume, comunitatea evreiască o întreţinea, niciodată nu avea destulă mâncare, niciodată nu avea destule lemne pentru iarnă. Mama mea, cu sufletul ei bun, îi dădea să "guste" din mâncarea pe care o făcea, iar zilele lungi de iarnă, şi le petrecea la noi, pentrucă în camera ei era frig - făcea focul numai seara - pentru noapte. Ea mi-a legănat copilăria cu poveşti minunate, pe care eu - copila de atunci - le sorbeam cu nesaţ - despre minunatul oraş Cernăuţi şi despre Viena, despre operă, operetă, despre cântăreţul Josef Schmidt, despre casa frumoasă în care ea a trăit şi despre cărţile minunate pe care ea le vindea în librăria ei. Eu eram fermecată de aceste poveşti şi m-am obişnuit s-o văd ca făcând parte din lumea care mă înconjura.

Vara stătea la geamul camerii ei, vorbind cu oamenii care se opreau să-i spună un cuvânt bun - copiii treceau şi râdeau de ea, dar adulţii aveau milă de ea.

Şi apoi eu am plecat la Iaşi la facultate şi într-o vacanţă de iarnă când am venit acasă am aflat că Domnişoara Adela a murit răpusă de o pneumonie. Comunitatea a suportat cheltuielile înmormântării şi pietrei funerare, iar tatăl meu s-a îngrijit ca piatra să fie pusă la timp. Şi numai părinţii mei au condus-o la locul de veci, în gerul năpraznic al iernii.

Iar eu n-am ştiut niciodată unde îi este mormântul.

Şi au trecut anii, viaţa m-a luat şi pe mine în vâltoarea ei, am început să uit de Domnişoara Adela.

În anul 1974 - eram turistă la Dorohoi. Eu şi Mony, soţul meu, ne-am dus la cimitir cu braţele încărcate de flori şi lumânări, să ne căutăm mormintele bunicilor. Şi mergând aşa printre ierburile crescute printre pietrele funerare, m-am împiedicat şi am căzut peste un mormânt. În cădere am ridicat capul şi am văzut piatra cenuşie pe care scria cu litere negre; **Adela Poplicher**. În acel moment am avut senzaţia că am fost trasă de mână ca să mă împiedic şi să mă opresc la acel mormânt: "Opreşte-te şi aminteşte-ţi de mine" - îmi spunea Domnişoara Adela. Şi mi-am amintit, şi am aprins o lumânare, am pus o floare, am vărsat o lacrimă la mormântul singuratec la care nimeni nu va mai veni vreodată... A fost şi ea o locuitoare a Dorohoiului.

Băiatul nostru Dany, este specialist în computere şi locuieşte la Tel-Aviv; încă nu e căsătorit.

Părinţii noştri, şi ai mei şi ai lui Mony - au murit, dar au apucat să trăiască aici în ţară câţiva ani buni şi fericiţi alături de noi şi de nepoţi şi strănepoţi.

Veşnică amintire şi o lacrimă pioasă pentru Meir şi Anuţa Schwartz şi pentru Meir şi Lea Stoleru - părinţii noştri dragi.

După zeci de ani!

oraşul Dorohoi. Erau oameni simpli şi modeşti, cu mult bun simţ şi cu şcoala vieţii. Mie - mi-au fost ca părinţi şi i-am iubit ca pe părinţii mei, aşa cum Mony a fost pentru părinţii mei fiul pe care şi l-ar fi dorit dar n-au putut să-l aibă.

După ce am devenit medici, am lucrat întâi în satul Dângeni - 3 ani de stagiu la ţară - şi apoi am dat concursul şi am primit posturi în Constanţa, unde am locuit 7 ani până în 1971 când am venit în Israel.

Între timp ni s-au născut doi copii - o fată Silvana şi un băiat - Dany.

De când am venit în ţară, stăm la Haifa, suntem medici de familie.

Fiica noastră Silvana (economistă) este căsătorită cu Erwin (originar din Bucureşti) care este inginer constructor şi au doi copii - Roy (un băiat de 9 ani) şi Lyor (o fetiţă de 6 ani). Ei locuiesc în Savionei Yam.

Meir şi Lea Stoleru cu nepoţica Silvana.

steaua galbenă, prinsă în piept.

Mi-aduc aminte că mergeam cu mama pe stradă şi o doamnă - în spatele nostru - îi spunea copilului ei cam obraznic să se uite ce fetiţă cuminte sunt eu - pe urmă au trecut în faţa noastră, a văzut steaua galbenă, ne-a scuipat şi a spus: "Ptiu!! Uite că-i jidancă!! - Aveam atunci 5 ani şi ţin minte perfect, şi nu voi uita niciodată!

Ora de limba idiş cu prof. Hirş. Rândul de sus: Dorica Brandes, Schwartz Ghizela, Rodica Haler. Rândul de mijloc: Diţa Grinzeid, Frida Zonenchein, Rica Abramovici, Prof. Hirş, Francisca Schwartz, Lily Segal, Vera Kerbis, Bianca Aizic. Rândul din faţă: Clara Grinberg, Ghizela Ghelibter, Mireica Cohn, ? Clarisa Goldenberg, Şelina Rabinovici, Tony Pinhas, Dorina Groper.

Cursul primar l-am facut la şcoala israelită, director fiind prof. Herşcovici, apoi Ghina Cohn. Am avut profesoare pe Dna Lozneanu, Dna Trebici, Dna Alteraş, profesoară de lucru manual.

Apoi am învăţat la liceul de fete, fiind colegă cu Doriana Rozin, Ghizela Argintaru, Mireica Cohn, Frida Zonenshain, Dita Grinzeid, etc. La ora de limba idiş l-am avut pe profesorul Herş. Dorohoiul adolescenţei mele îl văd acum în altă lumină - anii de după război, oraşul care îşi revine după anii grei de suferinţă. Îmi amintesc cu drag de zilele fericite şi senine ale adolescenţei: - zilele de primăvară când tot orăşelul era o oază de verdeaţă înmiresmată de mirosul teilor şi a liliacului în floare. Zilele de toamnă - cînd începe şcoala şi noi - elevele de liceu, în uniforme noi cu guleraşul alb apretat, urcam grăbite spre liceul de fete, aruncând câte o ocheadă spre curtea liceului de băieţi. Zilele de iarnă cu zăpadă şi ninsoare, când sania era ocupaţia noastră principală imediat după orele de şcoală. Zilele vacanţelor de vară când organizam spectacole la cluburile şcolare sau la C.D.E.

Şi atunci, în ultima vacanţă şcolară, când ne pregăteam pentru intrarea în facultate a început să înflorească idila cu Mony Stoleru. Am învăţat împreună la facultatea de medicină din Iaşi, apoi ne-am căsătorit în anul 5 de studenţie - şi idila continuă până azi...

Părinţii lui Mony - Lea şi Meir Stoleru s-au născut şi au copilărit în

Dorohoiul meu natal

de Dr. FRANCISCA STOLERU

M-am născut la Dorohoi şi mi-am petrecut copilăria şi adolescenţa în acest târg moldovenesc pe care soarta mi l-a hărăzit ca loc natal - şi sunt mândră de el.

Părinţii mei au fost Meir Schwartz şi Anuţa (Henţa) născută Blumenthal (fiica lui Herş-Ber Blumenthal din Săveni). Ei au fost oameni modeşti, harnici şi muncitori şi toată viaţa lor s-au străduit să-mi dea mie - singurul lor copil - tot ce ei nu au avut în copilăria lor.

Francisca cu părinţii ei.

Pe tata mi-l amintesc muncind din zori şi până seara în prăvălia din piaţă - măcelăria, şi alergând pe la clienţi cu diferite comenzi.

Mama era o femeie cu suflet de aur, bună şi miloasă, gospodină neîntrecută - "bucătăreasă de lux" cum îi spuneam noi în familie. Gospodărea, gătea excelent, croşeta - adevărate opere de artă. La ea veneau vecinele să ia reţete de prăjituri, modele de şerveţele croşetate, sau veneau după un sfat, o vorbă cu tâlc, înţeleaptă, pe care ea, în bunătatea ei, le dăruia cu plăcere.

Prima copilărie mi-am petrecut-o în anii crunţi ai războiului, când toată familia mamei a fost trimisă în Transnistria, iar noi, printr-o întâmplare a soartei - am rămas în Dorohoiul ocupat de nemţi. Tata a fost trimis la muncă obligatorie şi doi ani de zile nu l-am văzut. Eu am rămas cu mama, în oraşul în care evreii aveau voie să circule numai la anumite ore din zi, cu

Dorohoieni deportaţi la Vapniarca

de I. Benditer

După cedarea Basarabiei către fosta Uniune Sovietică, în luna iunie 1940, poliţia şi jandarmeria din târguşoarele de pe malul răsăritean al Prutului au făcut numeroase arestări în rândul populaţiei evreieşti, mai ales printre tineri, întocmindu-le dosare şi înscenându-le procese de colaborare imaginară cu inamicul bolşevic.

În toamna anului 1940, după venirea la putere a lui Ion Antonescu şi a legionarilor, toţi cei cărora li s-au întocmit dosare, chiar dacă cele mai multe au fost clasate din lipsă de dovezi, au fost internaţi în lagăre şi etichetaţi ca suspecţi politici. Aşa a ajuns şi un număr de cca. 30 de tineri evrei din oraşul şi judeţul Dorohoi în lagărele de la Videle-Vlaşca şi Târgu-Jiu iar de aici au fost deportaţi în septembrie 1942, în Transnistria şi internaţi în lagărul Vapniarca.

Lagărul de la Vapniarca a fost denumit Lagărul Morţii pentru că pe lângă ravagiile provocate de înfometarea sistematică a deţinuţilor, de epidemiile de tifos care au secerat mii de vieţi dintre deportaţi, acolo au fost aplicate metode criminale inspirate din practicile folosite în lagărele de exterminare germane. Deţinuţii au fost alimentaţi în mod exclusiv cu un soi de mazăre furajeră care a provocat în scurt timp moartea sau schilodirea pe viaţă a peste 600 de deţinuţi.

Ca să poţi rezista în astfel de condiţii trebuia să ai voinţa de a trăi cu totdinadinsul, să nu pierzi speranţa, să nu te laşi pradă disperării şi să fii convins că singur, în mod izolat nu vei putea înfrunta ameninţarea cu moartea, să reuşeşti să te menţii în viaţă.

Ca cea mai mare parte a deportaţilor ajunşi la Vapniarca cu transportul din septembrie 1943, dorohoienii şi-au dat seama încă de la sosire de aceste adevăruri. Ei şi-au organizat repede mica lor Comunitate şi s-au integrat în viaţa comunitară a întregului lagăr. Printre figurile de dorohoieni care s-au făcut cunoscute pe tot lagărul a, fost, spre exemplu, Leibolă Moscovici care era omul de legătură între pavilioanele din interior şi poarta lagărului, unde era ghereta comandantului pazei. Rolul lui era de a duce şi preda comandantului situaţiile întocmite de conducerea lagărului şi de a transmite, la întoarcere, ordinele date de Comandamentul lagărului. Leibolă a făcut poate mii de kilometri în postul lui de curier până ce s-a îmbolnăvit şi el de paraparezâ spastică.

Un alt dorohoian cu care m-am împrietenit era Silberştein Avram. El locuia ca şi mine la parterul pavilionului 2 şi făceam parte din echipa "culturală" care întocmea, pregătea, uneori şi prezenta programe şi scenete satirice pe care le organizam în seri cultural-artistice.

Îmi amintesc de o scenetă cu subiect adecvat pe care am interpretat-o amândoi de Hanuca, de Purimşpilul regretatului şi talentatului regizor Stolper Srul şi de un sketch al regretatului idişist de la Bucureşti, Vigdor Litman, cu ocazia Pesahului 1943.

Îmi aduc aminte şi de alţi dorohoieni pe care i-am cunoscut în perioada deportării. De exemplu, când s-au pus în funcţiune bucătăria şi spălătoria lagărului l-am întâlnit în echipa de aprovizionare cu lemne de foc pe Grisaru Moritz şi în alte echipe pe regretatul Şamşa Bercovici, pe Dărăbănenau Iancu, ş.a. Din lipsă de spaţiu, nu am putut să-i menţionez pe toţi dorohoienii pe care i-am cunoscut în deportare la Vapniarca. Lor, precum şi celor omişi din cauza memoriei care a început să mă trădeze, le cer iertare.

punctul 1 este tot pe locul caselor D-sale cu amândouă malurile.

Cât să atinge însă, dacă prin înfiinţarea morii nu s-ar face vreunuia din megieşi oricare sminteală în drepturile că ar avea propietăţile lor, această lămurire nu v-o pot da Dle Primar, fiindcă nu cunosc cine ar fi megieşii a căror drepturi să poată suferi încâtă vreme pârâul prin care curge apa şi gârla sunt pe proprietăţile Dlui Galu - Totul ce pot să spun este că Dl. Galu nu poate fi împiedicat de beneficiile cu care natura i-a înzestrat proprietăţile sale şi dacă vreunul din megieşi s-ar socoti în drept poate iarăşi să reclame la autorităţile competente. Aceste fiind împrejurările descoperite la faţa locului cu toată onoarea vă înapoiez în chestiune rugându-vă, Dle Primar, să binevoiţi a primi cu această ocaziune încredinţarea prea... mele consideraţii.

Mihăescu

Este vorba de o cerere făcută de Dl. Dr. Iosef Galu (Gallo) de a construi o moară pe malurile Buhaiului.

Deoarece zăpada acoperea ambele maluri ale pârâului pe data de 6 februarie, consilierul primăriei Dorohoi - Alecu Mavrodin - nu poate efectua controlul. Sarcina este apoi transcrisă consilierului comunal Mihăescu (?) care pe data de 18-22 februarie 1863(?) se deplasează şi constată că pârâul Buhoi trece prin curţile ale căror proprietar este Dl. Galu. După spusele lui, nu poate fi împedicat Dl. Galu de a se folosi de beneficiile cu care natura i-a înzestrat proprietăţile şi deci poate construi moara.

Dacă vreunul din vecini se va considera lezat în drepturile sale, atunci se va adresa autorităţilor.

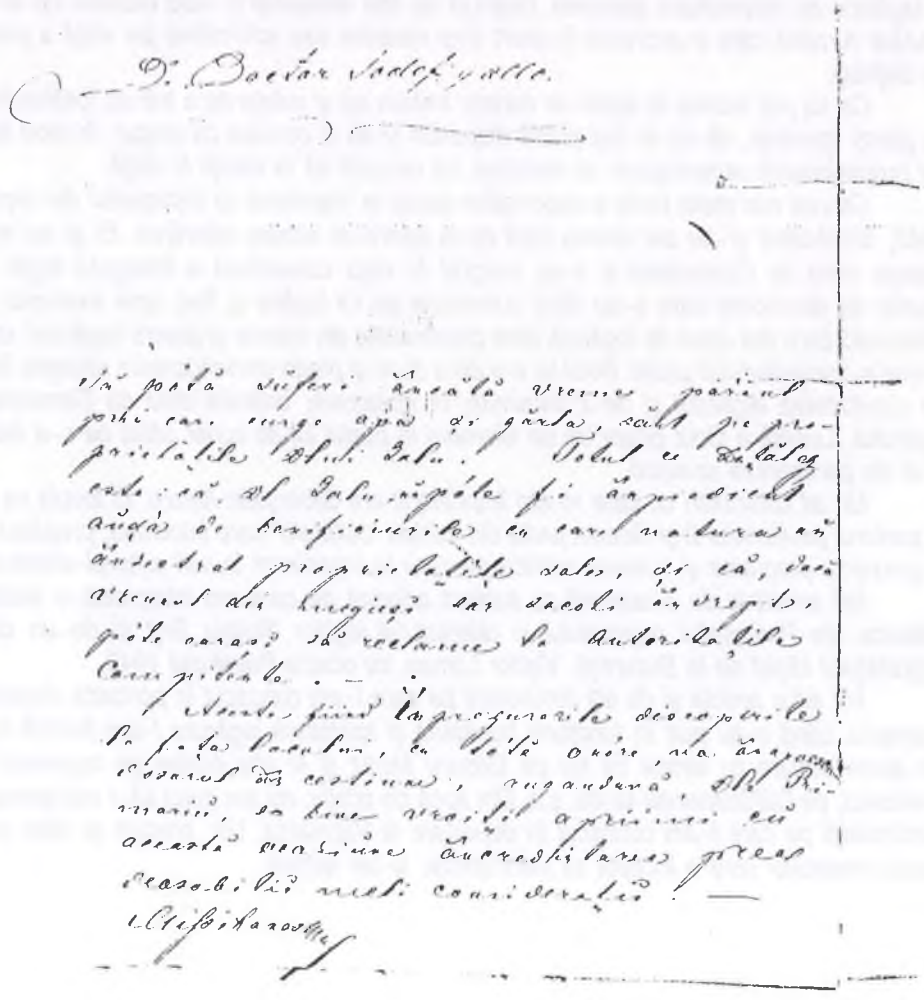

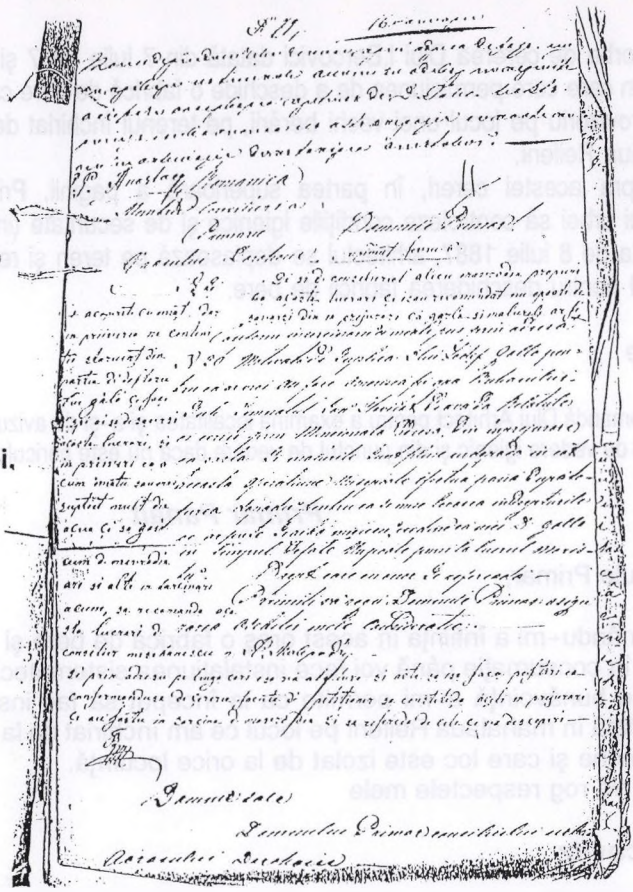

Fila 8, "Cererea lui Iosef Gallo pentru construirea unei mori"

Arhivele Naţionale, Filiala Botoşani, Fond Primăria Dorohoi, Dosar nr. 371/1865,

Februarie 6

Conform însărcinării ce mi-aţi pus prin adresa Nr. 20... Dlui Josef Gallo pentru că ar voi a-şi face o morişcă pe apa Buhaiului (...).

Din împrejurare că gârla şi malurile sunt pline de zăpadă încât această operaţiune nu se poate efectua până după topirea zăpezii, pentru ca să nu se lovească în drepturile ce ar putea să le aibă megieşii, cred că Dl. Gallo în timpul de faţă nu poate pune la lucru moara.

Alecu Mavrodin
– consilier al Primăriei oraşului Dorohoi

Dr. consilier Alecu Mavrodin propune că aceste lucrări ce s-au recomandat nu pot fi săvârşite din împrejurări că gârla şi malurile ar fi acoperite de omăt. Dar în privinţa necontenitei stăruinţi din partea Dl. Doftoru Gallo şi în privire cum că omătu s-a mai subţiat, s-ar găsi cum că Dl. Mavrodin are şi alte însărcinări acum, se recomandă această lucrare D-lui consilier Mihăescu – şi i se face poftiri ca conformându-se de cererea făcută de petiţionar să constituie acele împrejurări ce au fost în sarcina Dlui Mavrodin şi să refereze de cele ce va descoperi.

18-22 februarie 1863 (?)

Conform misiunii ce aţi binevoit a-mi pune prin adresa Dv. Nr. 134, pe lângă care ne-aţi comunicat şi dosarul înfiinţat după cererea D-lui doctor Gallo Iosif Galu relativ la la construirea unei mori pe apa Buhailului, subscrisul, păşind astăzi la faţa locului, m-am încredinţat:

1. Că apa Buhaiului sau a Gâliei într-adevăr îşi are cursul ei firesc printre ogrăzile caselor D-sale.

2. Acea gârlă în care Dl. Galu voieşte înfiinţa moara şi care începe de la capătul pârâului arătat la

Este vorba de cererea Dlui I.Bercovici datată din 7 iulie 1887 şi adresată Primarului urbei Dorohoi, în care cere permisiunea de a deschide o fabrică de bere care la început va funcţiona în mod provizoriu pe locul unei vechi berării, pe terenul închiriat de la un anume Ion Bostan în mahalaua Reileni.

Deasupra acestei cereri, în partea superioară a paginii, Primarul Panait recomandă arhitectului urbei să controleze condiţiile igienice şi de securitate (incendii).

Pe data de 8 iulie 1887, arhitectul se deplasează pe teren şi recomandă primarului să-şi dea avizul pentru deschiderea fabricii de bere.

7 iulie

Se recomandă Dlui Arhitect pentru a examina localitatea şi a-şi da avizul asupra instalării fabricii atât din punctul de vedere igienic şi din punctul de vedere dacă nu este periculos pentru localitate în privinţa incendiilor.

Primar Panait

Domnule Primar,

Propunându-mi a înfiinţa în acest oraş o fabrică de bere şi aduce productul acesta în curent în consumaţie până voi face instalaţiunea sistematecă definitivă, vă rog D-le Primar, cu bunăvoinţă a-mi permite ca la început să fac instalaţiunea provizorie în binaua aflată în mahalaua Reileni pe locul ce am închiriat de la Ion Bostan, unde a fost Berăria veche şi care loc este izolat de la orice locuinţă.

Primiţi vă rog respectele mele

I.Bercovitz ***1887 Iulie 1***

1887 Iulie 8

Conformându-mi închierii (?) am onoarea a supune la cunoştinţa Dstră că în privinţa condiţiunilor de igienă, instalaţiunea de asemenea natură nefiind clasificată între cele insalubre, nu poate aduce inconvenient chiar dacă s-ar admite fabricarea de bere într-o clădire precum este cea actuală, ameliorând-o însă, deoarece petiţionarul se va servi (...) adus gata (...) de la Botoşani. Toată instalaţiunea mărginindu-se numai în cada de răcorire şi în zăcători pentru fermentaţiune, nu poate fi prejudiciabil, mai ales că cea mai apropiată casă de locuinţă aflată în împrejurimi este depărtată de mai bine de 60 metri de la şopronul în chestiune şi deci nu poate fi periculoasă pentru incendiu. Sunt de părere a se emite petiţionarului autorizaţiunea cerută.

Binevoiţi a primi asigurarea prea distinsei mele consideraţii.

Arhitect Gh. Tarbil (?)

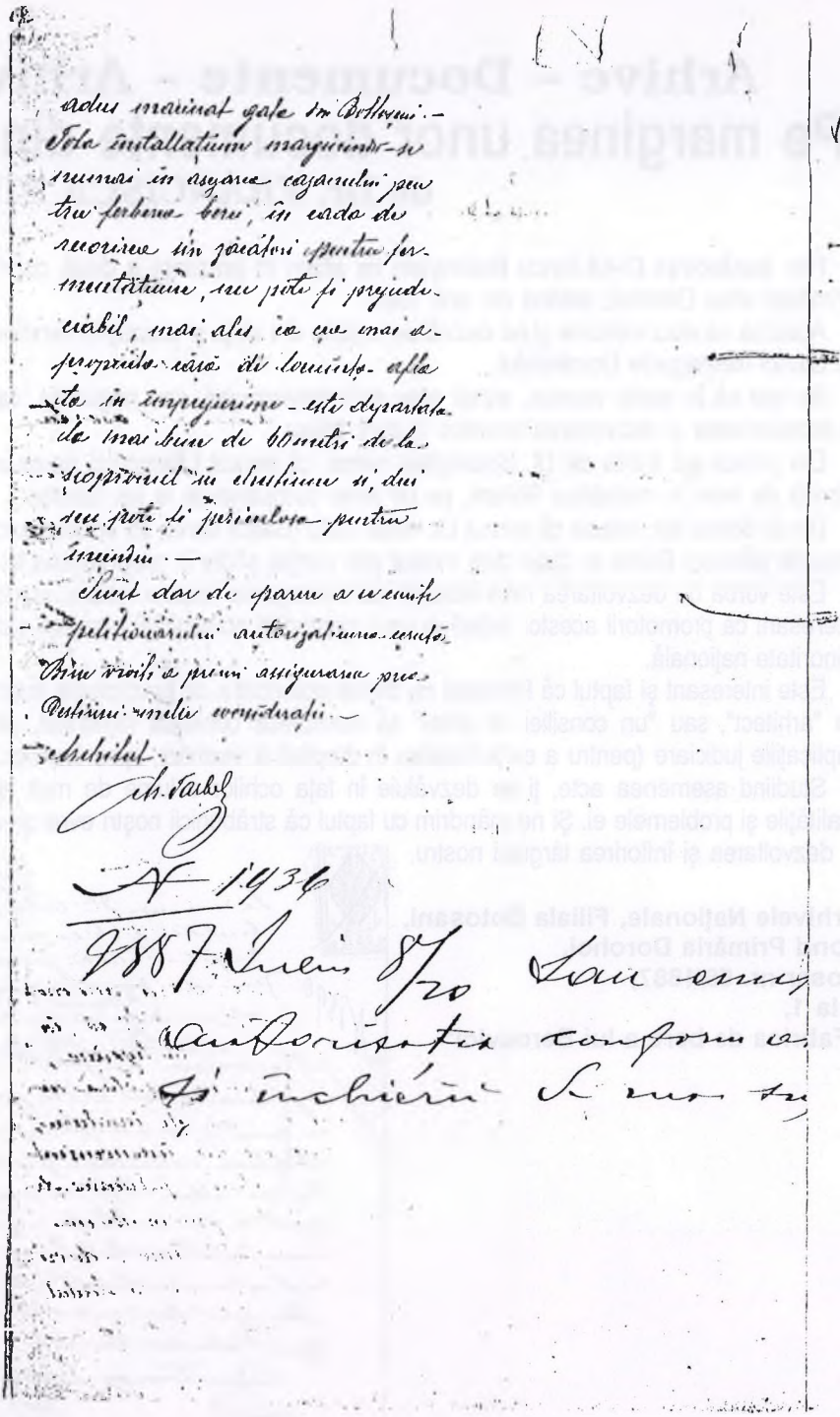

Arhivele Naţionale, Filiala Botoşani, Fond Primăria Dorohoi, Dosar nr. 56/1887, Fila 2 şi 3, "Fabrica de bere a lui Bercovici"

Arhive – Documente – Arhive
Pe marginea unor documente din 1887

de Dr. FRANCISCA STOLERU

Prin bunăvoinţa D-lui Iancu Braunştain ne aflăm în prezenţa a două copii din registrele Primăriei urbei Dorohoi, datând din anii 1887.

Acestea ne stau mărturie şi ne dezvăluie o parte din viaţa şi ocupaţiile evreilor care populau pe atunci meleagurile Dorohoiului.

Se ştie că în acele vremuri, evreii erau mici meşteşugari, sau negustori, care contribuiau la prosperitatea şi dezvoltarea locurilor în care trăiau.

Din primul act trimis de Dl. Braunştain reiese că evreul I.Bercovici dorea să deschidă o fabrică de bere în mahalaua Reileni, pe un teren cumpărat de la Ion Bostan.

Din al doilea act, reiese că evreul Dr. Iosef Galu (Gallo) dorea să construiască o moară pe malurile pârâului Buhai al cărui curs trecea prin curţile aflate în proprietatea lui.

Este vorba de dezvoltarea micii industrii pe meleagurile noastre natale, şi este important şi interesant că promotorii acestor iniţiative sunt membri ai comunităţii evreieşti care constituia o minoritate naţională.

Este interesant şi faptul că Primarul nu dădea autorizaţia de funcţionare înainte de a trimite un "arhitect", sau "un consilier al urbei" să controleze condiţiile higienice, de securitate şi implicaţiile judiciare (pentru a evita lezarea în drepturi a vecinilor, spre exemplu).

Studiind asemenea acte, ţi se dezvăluie în faţa ochilor o lume de mult apusă cu toate realităţile şi problemele ei. Şi ne mândrim cu faptul că străbunicii noştri evrei şi-au pus umărul la dezvoltarea şi înflorirea târgului nostru.

Arhivele Naţionale, Filiala Botoşani,
Fond Primăria Dorohoi,
Dosar nr. 56/1887,
Fila 1,
"Fabrica de bere a lui Bercovici"

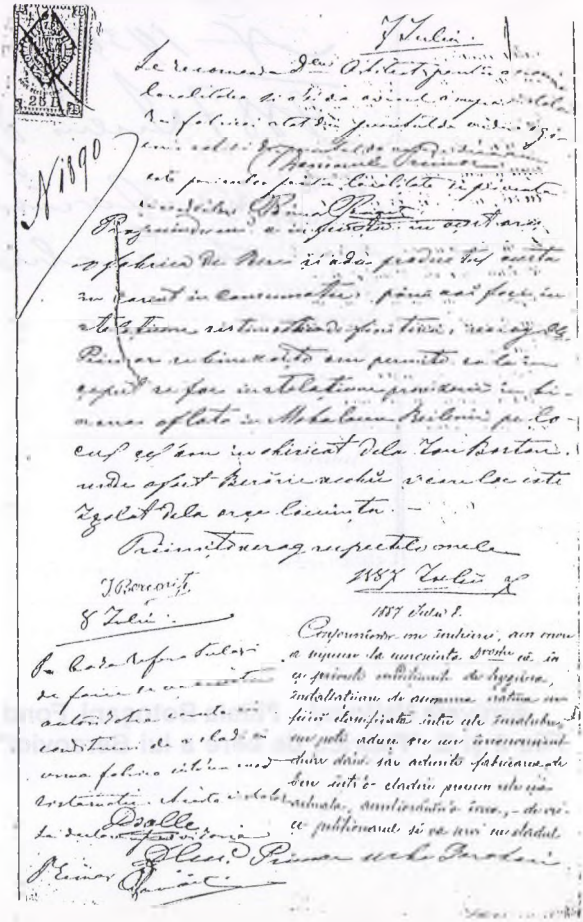

sârmă ghimpată şi sentinelele păzeau zi şi noapte orice ieşire din lagăr ca nimeni sa nu scape din acest iad.

Nu aveam pe ce dormi, ficare căuta să recupereze câte ceva pe care să se poată aşeza. Unii se culcau pe cadavrele ce urmau să fie scoase în zilele următoare.

Nu exista nici un mijloc de aprovizionare. Oamenii erau zdrenţăroşi, murdari şi lihniţi de foame. Ca să nu moară, **mulţi se hrăneau cu carnea cadavrelor umane care erau în preajmă.**

Noaptea se auzeau ţipetele disperate ale unor deţinuţi care aceau dureri îngrozitoare din cauza foamei şi a a altor boli care bântuiau prin lagăr.

Uneori veneau ţărani ucrainieni, care din milă aruncau peste gardul lagărului diverse resturi vegetale, care pentru noi erau adevărate delicatese.

Situaţia ea disperată şi fără speranţă, fiecare aşteaptă cu resemnare sfârşitul.

Şi totuşi după aproape trei luni de la sosirea noastră în lagăr, într-o noapte întunecoasă şi friguroasă se produce o adevărată minune.

Câţiva luptători ucrainieni şi ruşi din ilegalitate deghizaţi în ofiţeri români, s-au strecurat în lagăr şi ajunşi printre noi au cerut unor deportaţi mai tineri să-i urmeze.

Mama mea fiind tânără ne-a luat pe noi, cei doi copii ai săi şi împreună am pornit alături de aceşti salvatori.

Am fost avertizaţi să nu scoatem nici o vorbă. Am trecut prin apă şi şanţuri, pe nişte drumuri ascunse şi întortochiate numai de ei ştiute şi după multe emoţii şi eforturi am ajuns într-o pădure. Aici salvatorii ne-au spus să fugă cât mai departe de lagăr.

După ce am mers timp îndelungat prin întuneric şi frig, mama purtându-l aproape tot timpul în braţe pe fratele mai mic, îngheţaţi şi epuizaţi, am poposit într-un loc unde am găsit coji de morcovi şi de sfeclă cu care ne-am hrănit şi ne-am refăcut puterile. În prima localitate în care am ajuns, am întâlnit o concetăţeancă din Dorohoi, care ne-a ajutat să revenim la o stare cât de cât acceptabilă. În mod deosebit s-a ocupat de mine care sufeream de degerături.

După un timp ne-am deplasat până în localitatea Şmerinca, unde am primit ajutor din partea comunităţii evreilor din ghetou.

După multe peregrinări în care mama a fost bătută de câţiva soldaţi români întâlniţi pe drum, am ajuns din nou la Moghilev.

La sfârşitul lunii decembrie 1943, am fost repatriaţi la Dorohoi.

După reîntoarcere, mama a evitat să vorbească despre momentele dureroase prin care am trecut, aşa că relatez cele de mai sus numai după ce-mi amintesc, aveam doar 9-10 ani.

Aceasta este pe scurt tragedia pe care a trăit-o mama mea, Anuţa Şechter, fratele meu Marcu Şechter şi subsemnata care am scris aceste rânduri.

Soarta celor care n-au putut fugi din lagăr, a fost cumplită. Aproape toţi au fost exterminaţi prin foame, frig şi boli, iar unii dintre ei au fost predaţi nemţilor pentru muncă, care după ce i-au folosit, i-au împuşcat şi aruncat în gropi comune. Ei au plătit cu tot ce are mai scump omul - viaţa - pentru singura vină că s-au născut evrei.

(Din volumul "*Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de-al doilea război mondial*", de Marcu Rozen, Bucureşti, editura Matrix Rom, 2000.)

dorohoiană, va fi dusă mai departe de nepoţii şi strănepoţii noştri din Israel şi de pretutindeni.

(Din volumul "*Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de-al doilea război mondial*", de **Marcu Rozen**, Bucureşti, editura Matrix Rom, 2000.)

Şi în lagărul morţii de la Peciora au ajuns mulţi evrei dorohoieni

de BETY PETRESCU-ŞECHTER

M-am născut în anul 1933, oraşul Dorohoi din nordul Moldovei, localitate aşezată într-o zonă colinară pitorească, pe malul Jijiei.

Din copilărie păstrez amintiri frumoase legate de familia mea numeroasă şi atentă cu mine, de traiul bun şi prosper, de relaţiile paşnice şi armonioase cu toţi vecinii indiferent de etnie şi categorie socială.

Au venit însă anii grei ai războiului, cu întreg cortegiul de legi antisemite, cu suferinţele şi teama instaurată de prigoana rasială, cu pogromul antievreiesc de la 1 iulie 1940. Luna octombrie 1941 aduce o schimbare dramatică în viaţa evreilor din Dorohoi: deportarea în Transnistria. În condiţiile în care tatăl meu Simcu Şechter (38 ani) fusese trimis într-un colţ al ţării la muncă obligatorie, mama mea, Hana Ruhla (Anuţa) Şechter (33 ani) rămasă singură şi gravidă, împreună cu mine în vârstă de aproape 9 ani şi cu un frate mai mic în vârstă de ani am fost îmbarcaţi cu forţa de autorităţile române în vagoane de vite şi trimişi spre un ţinut îndepărtat dintre Nistru şi Bug.

Am ajuns în ghetoul Moghilev, unde foamea bolile şi frigul făceau nenumărate victime în rândul deportaţilor.

Mama mea a născut un frăţior care a trăit doar 8 zile. Din cauza mizeriei fizice şi morale, opt membri ai familiei mele, bunicii mei Zindel şi Estera Crupariu şi cei doi copii ai săi, mătuşa Iefi Crupariu şi un alt unchi Simion Crupariu, au decedat în condiţii îngrozitoare şi au rămas pentru totdeauna în pământul Transnistriei. În luna octombrie 1942, mama, fratele mai mic şi cu mine, împreună cu alţi evrei din ghetoul Moghilev am fost evacuaţi la lagărul Peciora.

Îmi aduc aminte că atunci când am coborât din tren am văzut un loc în care pământul se mişca. Ca să mă liniştească mama mi-a spus că este cutremur, în realitate se mişcau cadavrele îngropate, din care unele probabil mai dădeau semne de viaţă.

De la gară spre lagăr am pornit pe jos şi jandarmii ne băteau şi ne mânau precum sunt duse vitele la abator.

Ajunşi în lagăr, organele represive ne-au adunat şi ne-au avertizat că "din acest loc nimeni nu scapă viu".

Cei valizi au fost puşi imediat să sape gropi, pentru îngroparea celor care se vor sfârşi în zilele şi săptămânile următoare.

Aici am întâlnit şi **foarte mulţi evrei dorohoieni** dintre care aş putea cita pe Sura Croitoru (născută în anul 1908), Sosea Ciubotaru (născută 1911), Eidla Butnaru (născută 1916), Carol Bartfel (născut 1908) şi alţii.

În lagăr nu era nici un fel de organizare. Teritoriul era înconjurat cu

împreună cu jandarmeria locală a triat câteva sute de evrei, majoritatea dorohoieni, printre care şi noi cei patru fraţi împreună cu mătuşa noastră, şi am fost duşi în comuna Capusterna la circa 15-20 km distanţă de Şargorod.

Aici la Capusterna a început un nou calvar. Am fost cazaţi într-o pădure, la marginea comunei, în cocine de porci, fără acoperişuri, pline de murdării şi păduchi. Eram păziţi de jandarmi şi miliţieni ucraineni.

Situaţia devenise insuportabilă. Toţi eram destinaţi morţii.

În aceste condiţii, concetăţeanul nostru Zaharia Pitaru dând dovadă de mult curaj şi riscându-şi viaţa, a fugit din lagăr şi mergând pe jos a ajuns la Moghilev. Cu ajutorul comitetului şi al altor evrei de suflet, a reuşit să fie primit de maiorul Orăşanu, unul din şefii legiunii de jandarmi a judeţului.

Aesta impresionat de curajul şi de cele relatate de concetăţeanul nostru, a plecat la Capusterna şi după ce a constatat situaţia disperată a evreilor de acolo, a ordonat ca evreii să fie cantonaţi în casele din sat.

După plecarea maiorului Orăşanu, evreul Zaharia Pitaru a fost bătut serios de jandarmi, dar situaţia concetăţenilor săi s-a îmbunătăţit radical. Lagărul din pădure a fost desfiinţat, ţăranii ucrainieni care s-au manifestat binevoitori i-au primit în casele lor pe evrei şi i-au ajutat să supravieţuiască până la sfârşitul deportării.

În această perioadă tinerii evrei din Capusterna, printre care se afla şi subsemnatul, am fost ridicaţi şi trimişi pe diferite şantiere de muncă din Transnistria.

Astfel, împreună cu fraţii Ciubotaru Iancu şi Azril şi alţi dorohoieni am muncit pe şantierul Murafa-Eroşinca la amenajarea şi pavarea şoselei, împreună cu Inghel Lupu, Inghel Moişa, Zelingher Avram şi alţii, pe şantierul de extragerea turbei de la Tulcin şi împreună cu Boxer Marcu, Făinaru şi alţii pe şantierul Nicolaevca - Varvarovca la construirea unui pod peste râul Bug.

Munca pe aceste şantiere era extenuantă, mâncarea proastă şi neîndestulătoare, condiţiile de cazare mizerabile.

Odată cu spargerea frontului la Stalingrad şi apropierea trupelor sovietice, activitatea pe aceste şantiere s-a redus iar eu m-am reîntors la Capusterna, unde erau cei trei fraţi ai mei şi mătuşa.

La sfârşitul lunii decembrie 1943, evreii din judeţul Dorohoi au fost repatriaţi, **reîntorcându-se din păcate mai puţin de jumătate din numărul celor deportaţi.**

Fraţii şi mătuşa mea au plecat în Israel. Subsemnatul am rămas în oraşul Dorohoi, m-am căsătorit cu Eti Ciubotariu, care a fost şi ea împreună cu întreaga familie deportată în Transnistria în localitatea Tivriv pe Bug, unde un număr mare de evrei dorohoieni au fost exterminaţi.

Avem doi băieţi, Fabian care locuieşte cu familia la Iaşi, şi Sorin, care s-a stabilit în oraşul Holon din Israel.

În prezent, în preajma anului 2000, conduc comunitatea evreilor din oraşul Dorohoi, care numără doar 49 de suflete, majoritatea de vârstă înaintată.

Nu departe este vremea când oraşul Dorohoi va rămâne practic fără evrei. Vestita comunitate evreiască de altă dată va fi doar o amintire.

Sunt însă foarte convins că tradiţia şi cultura iudaică seculară

Ascensiunea la putere a legionarilor, trecerea României de partea Germaniei fasciste şi declanşarea războiului din iunie 1941, aduce un val de persecuţii şi măsuri diabolice antievreieşti necunoscute până atunci de populaţia evreiască din oraşul Dorohoi.

Luna noiembrie 1941, reprezintă punctul culminant al acestor măsuri deliberate de purificare etnică şi exterminare a populaţiei: deportarea evreilor din oraşul Dorohoi în Transnistria.

Familia mea compusă din subsemnatul, părinţii, cei trei fraţi, şi mătuşa, a fost ridicată cu forţa de poliţia locală şi transportată la gară.

Până la gara Dorohoi ni s-a permis să transportăm bagajele cu o căruţă. În gară se afla o comisie compusă din diverşi funcţionari ai băncii şi alţii, care ne-au percheziţionat şi verificat bagajele şi apoi ne-au îmbarcat în vagoane de transportat animale, pe care le-au închis pe dinafară.

Trenul era însoţit de jandarmi şi pe parcurs nu ni s-a permis să coborâm în vreo staţie, ceea ce ne-a obligat ca necesităţile să le facem în vagon.

În gara Cernăuţi, un tânăr din vagon a desprins o scândură şi vrând să coboare să bea puţină apă, a fost împuşcat mortal în văzul tuturor celor prezenţi în staţie.

A doua zi la orele 24 am ajuns în gara Atachi - pe malul Nistrului - unde ni s-a ordonat să coborâm din vagoane şi să luăm cu noi numai bagajele pe care le puteam duce în mână. Restul bagajelor au rămas în tren şi ni s-a spus că vom reveni în zorii zilei şi le vom ridica.

Am înnoptat într-o clădire fără uşi, geamuri şi acoperiş. Îngheţaţi, dimineaţa am fost duşi sub pază de către militari spre Nistru. Bagajele rămase în tren au fost jefuite.

Apoi am traversat Nistrul cu bacul, pe malul celălalt se afla oraşul Moghilev.

Am fost duşi într-o cazarmă părăsită şi păziţi de jandarmi, unde bătea vântul rece de afară.

După câteva zile, din această cazarmă din Moghilev, am pornit pe jos, încolonaţi şi însoţiţi de jandarmi, pe drumul ce ducea la Bug, care pentru mulţi va fi fără întoarcere.

Noaptea am dormit în grajduri de vite şi porci dintr-un fost colhoz.

Dimineaţa am pornit din nou la drum, iar cei în vârstşi bolnavi care nu mai puteau merge pe jos au fost împuşcaţi pe marginea şanţurilor. Primul orăşel întâlnit în drum a fost Şargorod, unde am fost triaţi, familia mea primind aprobarea de a rămâne în localitate.

Casele cu condiţii mai omeneşti au fost ocupate de evreii bucovineni, care au fost deportaţi înaintea noastră. Nouă, împreună cu încă două familii ni s-a reprezentat o cameră distrusă, fără uşi şi geamuri. Pe jos, am reuşit să punem nişte paie pe care să dormim.

Nu aveam lemne cu care să ne încălzim, nu aveam unde să ne spălăm, nu aveam pat, iar foamea şi bolile precum tifosul exantematic şi febra tifoidă făceau zilnic zeci de victime.

Aşa a început calvarul deportării. **Primul a dispărut tata în vârstă de 48 de ani, apoi mama, în vârstă de 43 de ani.** Mătuşa şi noi cei patru fraţi, deveniţi orfani, am supravieţuit primei ierni în condiţii aproape de neimaginat.

La începutul verii anului 1942, conducerea comunităţii din Şargorod

Se poate afirma cu certitudine că în anul 1941, în oraşul şi judeţul Dorohoi, nu exista evreu care să nu aibă cel puţin un singur membru din familia sa care să nu fi luptat, rănit sau căzut eroic la datorie în războiul 1916-1918.

Evreii din judeţul Dorohoi, alături de evreii din întreaga ţară, au sprijinit războiul şi prin mari colecte de bani, îmbrăcăminte, combustibil, medicamente şi alte materiale necesare CRUCII ROŞII ROMÂNE şi au pus la dispoziţie zeci de imobile pentru spitale.

Semnificativ este faptul că într-o carte recent apărută despre primul război mondial găsim şi următoarea relatare:

"La Dorohoi dna Mathilde Segal a colectat 2600 lei, cu suma aceasta a cumpărat obiectele necesare "Crucii Roşii" din oraş şi le-a donat acesteia în numele Femeilor Israelite; comunitatea a oferit pentru spital şcoala Israelită cu 24 săli mari; de asemenea s-au organizat colecte şi s-au vărsat şi direct diferite sume."

Generalul Răşcanu, ministru de război, scria în anul 1921: "Stimăm şi iubim pe cetăţenii evrei întrucât au contribuit la mărirea Patriei şi şi-au făcut cu prisosinţă datoria, soldaţii evrei luptând în aprigele lupte cot la cot cu soldaţii români." iar generalul de corp de armată Nicolae Petală a declarat: "Cine a văzut ca mine cum au luptat şi au suferit soldaţii evrei alături de cei români în armata română, cum au fost răniţi şi ucişi ca şi ceilalţi, acela nu poate fi antisemit".

(Din volumul "*Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de-al doilea război mondial*", de **Marcu Rozen**, apărut la Bucureşti, editura Matrix Rom, 2000.)

Amintiri din anii zbuciumaţi ai holocaustului dorohoian

de SIMON MEER,
Preşedintele Comunităţii Evreilor din oraşul Dorohoi

În perioada interbelică, tatăl meu, Froim Meer şi mama, Feiga Cojocaru (originară din oraşul Dorohoi) locuiau în comuna Dumbrăveni din judeţul Botoşani, unde aveau o băcănie.

Eram patru fraţi şi pe măsură ce ajungeam la vârsta de circa 5 ani, am fost aduşi pe rând la Dorohoi, la o mătuşă (soră a mamei), Ruhla Butnaru, care se ocupa cu creşterea şi educaţia noastră.

La Dorohoi, în acest frumos oraş patriarhal din nordul Moldovei, situat pe malul Jijiei, mi-am petrecut copilăria.

Am urmat cursurile de Talmud-Tora şi şcoala primară israelito-română şi în anul 1938, la vârsta fragedă de numai 11 ani, m-am angajat ca ucenic la atelierul de boiangerie-spălătorie a patronului David Horowitz.

În anul 1939, elemente antiseminte şi legionare i-au alungat pe părinţii mei din comuna Dumbrăveni, aceştia stabilindu-se de asemenea în Dorohoi în casa părintească din partea mamei, de pe strada Nicolae Titulescu.

Pogromul antievreiesc din Dorohoi de la 1 iulie 1940, face primele victime în rândul evreilor dorohoieni. Discriminarea şi prigoana rasială se amplifică.

Participarea evreilor din judeţul Dorohoi în războiul de reîntregire a ţării 1916-1918

de MARCU ROSEN

Evreii din judeţul Dorohoi, alături de toţi evreii din Vechiul Regat, au participat, au luptat şi mulţi au fost răniţi şi şi-au dat chiar viaţa în războiul de independenţă din 1877.

După intrarea României în război în august 1916, alături de Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia, în adunările şi serviciile divine care au avut loc în toate sinagogile din judeţ, evreii şi-au manifestat adeziunea şi sprijinul total pentru acest război sfânt.

Evreii din judeţul Dorohoi au răspuns mobilizării generale şi au participat la război atât în unităţi combatante pe front, cât şi în unităţi auxiliare (medici, cadre sanitare, şi de aprovizionare, etc.

Am parcurs lista evreilor care au căzut la datorie în primul război mondial şi am descoperit peste 50 de nume evreieşti care au făcut parte din regimentul 29 infanterie şi 69 infanterie (unde majoritatea erau dorohoieni) care şi-au dat viaţa pentru patria lor adoptivă, România.

Am descoperit de asemenea numele a multor evrei răniţi şi decoraţi cu diferite medalii şi ordine.

În familia mea, din Drohoi, bunicul meu din partea mamei, Meer H. Peretz, a făcut războiul din 1916-1918 şi a decedat ulterior în urma unei boli contractate în timpul războiului, iar unchiul meu (fratele mamei), Chaim Peretz a luat parte în campania 1916-1918, cu gradul de elev plutonier T.R., fiind decorat cu Crucea Comemorativă de Război.

Ira Regenstreif din Mihăileni judeţul Dorohoi (tatăl conf. univ. ing. Dan Regenstreif) a luat parte în primul război mondial, a fost rănit şi decorat iar unul din bunicii săi Strul zis "Dorobanţul" a luat parte la asediul Vidinului în războiul de independenţă din 1877).

Aron Bertiş din Herţa (tatăl dr. ing. Liviu Bertiş) a luat parte de asemenea în primul război mondial, a fost grav rănit la Mărăşeşti şi ulterior decorat.

Evreul Faibiş sin Avram Şloim Fonea (tatăl regretatului jurist Max Fonea din Dorohoi) a luat parte la campania din anul 1913) pentru care a obţinut medalia "Avântul ţării" şi a luptat în primul război mondial fiind decorat cu medalia "Victoria marelui război pentru civilizaţie" şi cu "Crucea comemorativă a războiului 1916-1918". În timpul luptelor din Ardeal a fost grav rănit pierzându-şi mâna dreaptă.

Evreul Aizic Vătaru din oraşul Dorohoi, în memoriul adresat mareşalului Ion Antonescu a arătat că a luat parte în războiul 1916-1918, în regimentul 8 Vânători şi a fost decorat cu "Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918" cu baretele Ardeal, Carpaţi, Oituz şi Tg. Ocna medalia "Victoria marelui război pentru civilizaţie".

Prefectul judeţului Dorohoi, colonelul Ion Barcan, în raportul înaintat la data de 30 decembrie 1941, Guvernământului Bucovinei susţine că "toţi acei care au luat parte la războiul din 1916-1918, cu familiile lor însumează mai bine de 2/3 din efectivul total al evreilor..."

Ion Pascu şi colonel medic în rezervă C.Enăchescu, au fost împuşcaţi 50 de evrei, dintre care 11 femei, 34 bărbaţi şi 5 copii.

Dacă ţinem seama de cei morţi ulterior din cauza rănilor, precum şi de alte cadavre care au fost găsite, numărul total al victmimelor se ridică la 70.

În timpul pogromului au avut loc jafuri, schingiuiri şi scene bestiale.

Bătrânii Eli şi Feiga Reizel au fost împuşcaţi după ce femeii i s-au tăiat urechile spre a i se fura cerceii, lui Rifca Croitorul i s-au tăiat sânii, bătrânului Herşcu Ioina Ionaş de 94 ani i s-au smuls firele de barbă iar Ceauşu Malca de 35 ani a fost împuşcată în prezenţa celor 3 copii ai săi. Ucigaşii au ucis fără milă şi următorii copii: Senlo Rotaru de 2 ani, Moise Rudik de 2 ani, Toni Rudik de 6 ani, Freida Rudik de 7 ani şi Iţcu Abramovici de 5 ani.

Mulţi ofiţeri români şi subofiţeri români cinstiţi au salvat pe evrei de la moarte. Locotenentul Alexandru Atanasiu şi Ion Gaia precum şi sergentul Gheorghe Olteanu l-au salvat pe Dr. Arh. Leon Haber, căpitanul C. Stino a împiedicat omorârea soldaţilor evrei din cazarma reg. 29 infanterie, locotenentul Nimereanu, fiul preotului din Trestiana, a salvat o familie de evrei şi documentele relatează şi alte cazuri.

Menţionăm şi faptul că foarte mulţi români au ascuns evrei în propriile case, salvându-i astfel de furia criminalilor dezlănţuiţi.

În intervalul 29 iunie - 5 iulie 1940, cu ocazia retragerii trupelor române din Basarabia şi Bucovina de Nord, au loc jafuri şi asasinate şi în alte localităţi ale judeţului.

Astfel în ziua de 29 iunie 1940, un detaşament sub conducerea maiorului Goilov, a împuşcat în pădurea Tureatca, comuna Mihoreni, Jud. Dorohoi, un număr de 12 evrei, din care 5 copii.

De asemenea au mai fost omorâţi lângă orăşelul Mihăileni, 2 soldaţi evrei iar la Valea Câmpului alţi 2 evrei au fost ucişi, aceştia veniseră să-şi vadă copiii cantonaţi într-o unitate militară.

localităţile rurale din judeţ, în oraşul Dorohoi.

4. Deportarea în luna noiembrie 1941, a unei mari părţi din populaţia evreiscă din oraşul şi judeţul Dorohoi, în Transnistria, unde a fost supusă exterminării fizice prin foame, frig, boli şi uneori chiar prin împuşcare.

5. Deportarea la data de 14 iunie 1942, a unui nou lot de 450 evrei dorohoieni în Transnistria şi trimiterea acestora de către autorităţile române din judeţul Tulcin, în lagărul de la Tarasivca, unde nemţii i-au împuşcat aproape în totalitate.

6. Supunerea populaţiei evreieşti din ţinutul Herţa unui proces nemilos de exterminare prin împuşcare şi deportarea celor rămaşi în viaţă în Transnistria.

7. Nu trebuie să uităm nici trimiterea începând cu anul 1940, a bărbaţilor apţi de muncă în lagăre de muncă forţată răspândite în întrega ţară, nici bătăile şi cruzimea legionarilor şi a altor antisemiţi de tot soiul, nici teroarea şi restricţiile rasiale la care a fost supusă populaţia evreiască nedeportată din oraşul Dorohoi, etc.

În consecinţă, cei mai mulţi din evreii din oraşul şi judeţul Dorohoi, au trăit în timpul celui de al doilea război mondial, zile şi perioade de disperare, coşmar şi apocalips.

Situaţia nu poate fi cu nimic justificată de către autorităţile române, întrucât judeţul Dorohoi a făcut parte din Vechiul Regat şi cu excepţia ţinutului Herţa, nu a fost niciodată sub ocupaţie străină sau sovietică.

Evreii din acest judeţ au dat dovadă de loialitate faţă de statul român, un număr mare de bărbaţi evrei dorohoieni au luptat şi mulţi şi-au dat viaţa în războiul de independenţă şi mai ales în primul război mondial de întregire a neamului.

Tributul de sânge plătit de evreii din judeţul Dorohoi în perioada Holocaustului românesc, **reprezintă aproape jumătate din populaţia evreiască existentă înainte de război** şi a constituit o adevărată **catastrofă demografică.**

a. Pogromul antievreiesc de la Dorohoi (1 iulie 1940)

Pogromul de la Dorohoi a fost prima manifestare antievreiască majoră în cadrul întregului proces de teroare, deportare şi exterminare a evreilor, care se va desfăşura în toată perioada războiului în România.

În ziua de 1 iulie 1940, după ocuparea Basarabiei, Bucovinei şi Ţinutului Herţa de către trupele sovietice, subunităţi militare române conduse de ofiţeri legionari din Regimentul 3 grăniceri şi 8 artilerie, care se retrăgeau din Herţa, au declanşat un pogrom împotriva populaţiei evreieşti din oraşul Dorohoi.

Pogromul a început la cimitirul evreiesc din Dorohoi, unde avea loc înmormântarea soldatului evreu Iancu Solomon, ucis de trupele sovietice.

Toţi evreii civili prezenţi la înmormântare, cu excepţia unui singur supravieţuitor, precum şi 7 militari evrei în frunte cu sergentul T.R. Bercovici Emil, din Regimentul nr. 29, care au venit să dea onorul soldatului evreu, au fost ucişi de către militarii români.

Focul s-a extins cu repeziciune în tot oraşul, ucigaşii dezlănţuiţi făcând numeroase victime în rândurile populaţiei evreieşti.

După cum rezultă din procesul verbal nr. 462 din 4 iulie 1940, semnat de procurorul miitar, căpitan în rezervă Duca Mihail, ajutorul de primar ing.

şi prospere.

Curând însă nori negri prevestitori de furtună se vor abate asupra liniştitei obşti evreieşti din judeţul Dorohoi. Anul 1938 după instalarea guvernului Goga-Cuza, aduce promulgarea şi aplicarea primelor legi antisemite.

Sub influenţa ideologiei fasciste şi antisemite promovate de Germania hitleristă, urmează o ascensiune rapidă şi periculoasă a partidelor extremiste, dintre care un rol deosebit de nefast îl vor avea legionarii.

Populaţia majoritară românească este este incitată la ură şi prigoană împotriva evreilor, manifestările huliganice şi antisemite se amplifică, viaţa şi existenţa evreilor de pe meleagurile judeţului Dorohoi, ca de altfel în întreaga ţară, este pusă în mare pericol.

După pogromul antievreiesc de la 1 iulie 1940 din oraşul Dorohoi, după crearea statului naţional legionar şi trecerea României de partea Germaniei fasciste şi mai ales după izbucnirea războiului cu Uniunea Sovietică, soarta celor aproape 14.000 evrei din fostul judeţ Dorohoi va avea un deznodământ tragic.

2. Suferinţele şi tributul de sânge al evreilor din judeţul Dorohoi în perioada Holocaustului.

În situaţia generală de teroare şi asuprire rasială din România, din perioada celui de-al doilea război mondial, suferinţele şi tributul de sânge plătit de evreii din oraşul şi judeţul Dorohoi, **a întrecut cu mult pe cel suportat de evreii din celelalte judeţe din Vechiul Regat.**

Principalele cauze pentru care evreii din acest judeţ au avut de înfruntat o situaţie deosebit de grea, au fost următoarele:

- la sfârşitul lunii iunie 1940, ţinutul Herţa din cadrul judeţului Dorohoi, a fost ocupat de Uniunea Sovietică, oraşul şi restul judeţului Dorohoi devenind cale de retragere a trupelor române din Basarabia, Bucovina de nord şi Herţa, cu care ocazie unele subunităţi române s-au dedat la crime şi jaf împotriva evreilor;

- judeţul Dorohoi a devenit judeţ de graniţă, cu consecinţe dezastruoase pentru evreii din această zonă în perioada declanşării războiului cu Uniunea Sovietică (evacuări, internări în lagăre etc.);

- judeţul Dorohoi, care făcea parte din Vechiul Regat a fost trecut în mod arbitrar la guvernământul Bucovinei, aplicându-se aceleaşi măsuri de teroare, deportare şi exterminare ca şi în cazul evreilor din Bucovina şi Basarabia;

- autorităţile locale antisemite au făcut demersuri repetate la organele centrale de la Bucureşti pentru aprobarea deportării evreilor în Transnistria, ceea ce a influenţat atitudinea dură şi excesivă a guvernului Antonescu faţă de evreii dorohoieni.

Ca urmare, în perioada celui de al doilea război mondial, împotriva populaţiei evreişti paşnice din judeţul Dorohoi, s-au întreprins un şir lung de acţiuni şi măsuri inumane şi ilegale, de la asuprire şi teroare rasială, la deportare şi genocid, printre care citãm:

1. Pogromul antievreiesc de la 1 iulie 1940 din oraşul Dorohoi.

2. Deportarea în luna iunie 1941, a populaţiei evreieşti din localităţile de graniţă în lagărele de la Tg. Jiu şi Craiova.

3. Evacuarea la sfârşitul lunii iunie 1941, a evreilor din orăşelele şi

1. Situaţia demografică a evreilor din judeţul Dorohoi în anii premergători celui de-al doilea război mondial

...Primii evrei s-au stabilit pe meleagurile judeţului Dorohoi acum aproape cinci secole.

Unele documente atestă despre o aşezare temeinică a evreilor în Moldova, pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Acesta a dat o învoire specială ca un număr important de evrei, persecutaţi şi goniţi din Polonia şi Ungaria să se aşeze în anumite localităţi din Moldova.

Cea mai veche piatră funerară existentă în cimitirul evreiesc din oraşul Dorohoi datează din anul 1962. În scurt timp după înfiinţarea târgului Herţa (1672) s-au stabilit aci şi primii evrei. Documentele datate din secolul XVIII semnalează existenţa evreilor şi în alte târguri ale judeţului: Săveni, Darabani, Mihăileni, Rădăuţi-Prut.

Evreii stabiliţi în târguşoarele dorohoiene, au transformat acestea în importante centre comerciale şi meşteşugăreşti, ceea ce a adus cu sine progres şi prosperitate.

Deşi a înregistrat oscilaţii de la o localitate la alta, numărul evreilor pe total judeţ a crescut continuu, atingând apogeul demografic în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Situaţia demografică a evreilor din judeţul Dorohoi în perioada mai sus menţionată, este reliefată de rezultatele recensământului general al populaţiei din anul 1930, înfăptuit sub conducerea cunoscutului sociolog român dr. Sabin Mănăilă.

Potrivit rezultatelor acestui recensământ, la data de 29 decembrie 1930, populaţia evreiască din judeţul Dorohoi număra 14874 suflete. (Cifra reprezintă persoanele care s-au declarat de religie mozaică. De neam evreu s-au declarat 14720 persoane cu 154 persoane mai puţin. N.A.)

...

Cu privire la limba maternă menţionăm că 92.6% din populaţia judeţului au declarat ca limbă maternă româna, 6.6% limba idiş şi numai 1.4% alte limbi (ucraineană, rusă, poloneză, etc.)

În cadrul populaţiei evreieşti, 93% au considerat ca limbă maternă "idişul" şi 7% alte limbi (română, ucraineană, rusă).

Pe oraşe populaţia evreiască prezintă diferenţieri în ceea ce priveşte limba maternă.

Astfel în timp ce în oraşele Darabani, Săveni şi Mihăileni, peste 98% din evrei au considerat idişul ca limbă maternă, în oraşele Dorohoi şi Herţa ponderea vorbitorilor de limbă idiş din totalul populaţiei evreieşti se situează între 85 şi 95%.

Ponderea mare a vorbitorilor de limbă idiş, a făcut ca în oraşele Dorohoi, pe străzi, magazine şi alte locuri publice să se vorbească în mod curent alături de limba română şi limba idiş. Semnificativ este faptul că mulţi cetăţeni de naţionalitate română care îşi desfăşurau activitatea în bună convieţuire cu evreii, cunoşteau şi vorbeau în mod curent limba idiş.

...

Trebuie subliniat că între populaţia majoritară românească şi cea minoritară evreiască era o convieţuire bună, de întrajutorare reciprocă, comercianţii şi meşteşugarii evrei având un rol însemnat în satisfacerea întregii populaţii cu mărfurile necesare desfăşurării unor activităţi normale

IV.Numărul evreilor români supravieţuitori la sfârşitul celui de al doilea război mondial

Specificare	Evrei români
EVREI ROMÂNI SUPRAVIEŢUITORI – TOTAL	**430.000**
1. In România – graniţe actuale	**355.000**
-Evrei din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud	300.000
-Evrei din Ardealul de Nord – întorşi din lagăre şi detaşamente de muncă	30.000
-Evrei din Bucovina de Sud, jud. Dorohoi şi Vechiul Regat întorşi din Transnistria*)	25.000
2. Evrei din Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa	**75.000**
-Evrei nedeportaţi din oraşul Cernăuţi	16.000
-Evrei din Bucovina de Nord şi Herţa întorşi din Transnistria	25.000
-Evrei din Basarabia întorşi din Transnistria	14.000
-Evrei români întorşi din refugiu, inclusiv cei întorşi din Siberia şi lăsaţi la vatră din armata sovietică	20.000

*) Inclusiv evreii nedeportaţi din Dorohoi şi Bucovina de Sud

V. Numărul evreilor care au emigrat în Israel şi alte ţări în perioada 1940-2000 -

Specificare	Evrei imigranţi
EVREI EMIGRANŢI - TOTAL	380.000
din care : -în Israel	330.000
- în alte ţări	50.000
DIN TOTAL EMIGRANŢI:	
-în perioada războiului 1940 –1944	14.000*)
-în perioada 1945 – 1947	40.000**)
-în perioada 1948 – 1985	320.000**)
-în perioada 1986 - 2000	6.000

*) Eduard Mezincescu - Mareşalul Antonescu şi catastrofa României – pag.112

**) Raul Hilberg – Exterminarea evreilor din Europa vol. II – pag.252

9.Numărul evreilor din România deportați în Transnistria
-calcul statistic-

Specificare	EVREI -TOTAL-
1. Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța	
-Înregistrați la data de 1 IX 1941	126.434
-Înregistrați la data de 20 V 1942	17.081 *)
- Deportați (diferența)	109.353
- Deportați din Cernăuți 7–28 iunie 1942	4.000
Total deportați	**113.353**
2. Bucovina de Sud	
-Existenți înainte de deportare	26.000
-Înregistrați la data de 20 V 1942	179
Total deportați (diferența)	**25.821**
3. Jud. Dorohoi (fără ținutul Herța)	
- Existenți înainte de deportare	12.000
- Înregistrați la data de 20 V 1942	2.316
- Deportați (diferența)	9.684
-Deportați la data de 14 VI 1942	450
Total deportați	**10.134**
4. Vechiul Regat și Transilvania de Sud	
Total deportați	**3.968**
TOTAL DEPORTAȚI DIN ROMANIA	**153.276**

*) Traian Popovici fostul primar al Cernăuțiului arată că la data de 20 V 1942 în Cernăuți au rămas aproape 20.000 evrei, cca. 3.000 evrei s-au sustras de la înregistrare. În acest caz numărul total al deportaților în Transnistria este de cca. 150.000 evrei.

10.Numărul evreilor din Vechiul Regat și Transilvania de Sud deportați în Transnistria

Specificare	Deportați total -pers-
EVREI DEPORTAȚI – TOTAL	**3.968**
Din care:	
1. Suspectați cu vederi de stânga	1.046
a. Din lagărul Tg.-Jiu	407
b. Din penitenciare	85
c. Din cei aflați în libertate	554
2. Care au cerut repatrierea în URSS	578
3. Pentru lipsă de la muncă de folos obștesc *)	594
4. Condamnați pentru diverse delicte și alții	250
5. Din batalionul de muncă 120 Balta (care funcționat aproape 2 ani în Transnistria)	1.500

*) Situație la data de 12 X 1942. S-au mai făcut deportări și ulterior acestei date.

La aceştia trebuie adăugaţi cei 70 evrei dorohoieni ucişi în pogromul de la 1 iulie 1940, cei 150 de evrei din Herţa ucişi la sfârşitul lunii iunie 1941, de către trupele române lângă gârla oraşului şi cei aproximativ 1250 evrei din Herţa ucişi pe drumul morţii spre Transnistria sau exterminaţi prin foame, frig şi boli în iadul transnistrian.

Pe total judeţ (inclusiv ţinutul Herţa), tributul total de sânge plătit de evreii dorohoieni este de aproximativ 6000 de suflete.

Recensământul populaţiei din aprilie 1941, arată că în judeţul Dorohoi(fără ţinutul Herţa) erau aproape 12000 evrei.

Dacă adăugăm la aceştia cei circa 1800 evrei din ţinutul Herţa preluaţi de autorităţile române după eliberarea zonei, numărul total al evreilor din judeţul Dorohoi aflat sub autoritate românească la începutul războiului era de circa 13800 suflete.

Aceasta înseamnă că 45%, deci aproape jumătate din numărul total al evreilor dorohoieni aflaţi sub autoritate românească au dispărut în perioada celui de al doilea război mondial.

În Holocaustul din teritoriile aflate sub autoritate românească, martirajul evreilor dorohoieni se situează pe locul 3, după evreii basarabeni(cu un procent de exterminare de 90%) şi evreii localnici ucraineni din Transnistria(cu un procent de 85%).

La evreii bucovineni procentul de exterminare a fost între 35-40% în timp ce la evreii din Vechiul Regat şi Transilvania de sud acesta a fost doar de 4%.

Este aproape de neînţeles şi inexplicabil cum a fost posibil ca evreii dorohoieni, care reprezentau o comunitate paşnică, harnică şi loială statului român, ai căror fii au luptat şi au căzut în luptă pentru independenţa şi întregirea neamului românesc, să plătească un astfel de tribut de sânge în anii întunecaţi ai celui de al doilea război mondial.

Răspunderea revine fără îndoială autorităţilor române din acea perioadă precum şi unor elemente criminale, extremiste, antisemite şi declasate care au participat la acest genocid.

s–a organizat o vastă operă de ajutorare a deportaților.

Cu toate piedicile şi greutățile întâmpinate, s-au trimis în Transnistria, ajutoare colective în bani, ajutoare individuale în bani, alimente, medicamente, obiecte de îmbrăcăminte şi încălțăminte etc.

Aceste ajutoare au adus alinare suferințelor evreilor deportați şi de multe ori au salvat vieți omeneşti.

În Transnistria, mii de orfani au rămas pe drumuri, flămânzi, goi şi destinați morții.

O situație întocmită în ianuarie 1943, arată că numărul total al orfanilor era de aproape 5000, din care foarte mulți erau din județul Dorohoi.

Datorită ajutoarelor primite din țară, au fost posibile organizarea unor orfelinate, în care au fost strânşi o mare parte din aceşti orfani şi salvați de la moarte.

Ajutoare sub formă de bani au fost trimişi de evreii rămaşi în țară prin diverşi locuitori creştini, cetățeni de mare omenie care şi-au riscat viața şi libertatea pentru a-i ajuta pe evreii aflați în suferință în Transnistria.

Astfel este cazul sublocotenentului Vlad Beiu, a aghiotantului Petru Muraru, care la întoarcerea în Dorohoi, a fost denunțat, judecat şi condamnat la închisoare.

Tot din județul Dorohoi trebuie să-l amintim şi pe avocatul Panait Panaitescu care în calitate de ofițer de rezervă a adus bani şi medicamente evreilor din Moghilev, fiind secondat în toată activitatea sa de învățătorul Nae Nemțeanu.

Colonelul Alex. Marino din Dorohoi a venit din proprie inițiativă în ghetoul Moghilev unde a împărțit la evrei cunoscuți şi chiar necunoscuți, o sumă mare de bani din propriul buzunar.

Spre sfârşitul anului 1943, când frontul se apropie de Transnistria, guvernul Antonescu şi-a dat seama că războiul este pierdut. Încercând să-şi îmbunătățească imaginea acceptă ca evreii din județul Dorohoi să fie repatriați, recunoscând că **a fost o greşeală deportând pe aceşti evrei care făceau parte din Vechiul Regat.**

3. Consecințele demografice ale Holocaustului dorohoian

În referatul trimis mareşalului Ion Antonescu, pe data de 20 noiembrie 1943, Radu Lecca, comisar general pentru problemele evreieşti arată că la acea dată mai erau în viață în Transnistria"aproximativ 5600 evrei din Dorohoi".

Aceasta înseamnă că din cei 10.134 evrei deportați din județul Dorohoi(fără ținutul Herța), 4534 evrei dorohoieni au dispărut în Holocaustul transnistrian.

Lagărul de la Scazineț s-a înființat în primăvara anului 1942 și era destinat pentru evreii ce vor fi evacuați din orașul Moghilev.

La Scazineț au ajuns și mulți evrei dorohoieni.

Mizeria care a domnit în acest lagăr, foamea necruțătoare și bolile de tot felul, mai ales diarea și scabia au făcut sute de victime.

Unii evrei au fost împușcați pentru că au încercat să treacă peste sărma ghimpată care înconjura lagărul.

În toamna anului 1942, lagărul de la Scazineț a fost desființat, evreii rămași în viață au fost duși pe jos spre Bug în satele Voroșilovca, Tivriv și Crasna, unde mai mult de jumătate au murit de foame și boli.

Un destin tragic l-au avut cei 450 evrei din Dorohoi, evacuați cu lotul 2-la data de 14 iunie 1942. Acești deportați, în mare majoritate bărbați, mulți dintre ei erau în detașamente de muncă, când soțiile și copiii lor au fost deportați din Dorohoi în noiembrie 1941.

Trenul cu acești deportați ajunge la Serebria lângă Moghilev, pe data de 20 iunie 1942, însă nu li se permite să coboare din tren. În schimb se dă aprobarea ca familiile acestora din Moghilev să plece împreună cu ei mai departe spre Bug, convoiul mărindu-se astfel la 950 de oameni.

Convoiul ajunge pe data de 3 iulie 1942, la Oleanița jud. Tulcin, de unde sunt trimiși la cariera de piatră Ladijin pe malul Bugului.

În august 1942, colonelul Loghin prefectul județului Tulcin trimite peste Bug, la cererea organizației germaneTodt, **3.000 de evrei printre care se aflau și evreii dorohoieni. Ei sunt internați în lagărul Tarasivca, puși la diverse munci istovitoare și uciși treptat de criminali.**

Pe data de 10 decembrie 1943, ultimii supraviețuitori din acest grup au fost împușcați de nemți și aruncați într-o groapă comună.

Doar circa 50 evrei dorohoieni care au reușit să fugă din lagăr au supraviețuit din cei 450 evrei deportați în iunie 1942.

Mulți evrei dorohoieni au ajuns și în alte lagăre nemțești de pe malul Bugului. Ei au împărtășit aceași soartă ca și cei de la Tarasivca. După ce nemții i-au folosit la diverse munci, i-au împușcat aproape în totalitate.

În încleștarea cu suferința și moartea, ajutoarele care au început să vină din țară, au însemnat o rază de speranță dătătoare de viață și optimism.

Sub conducerea nemijlocită a dr. Alexandru Șafran, Marele Rabin al României, împreună cu ceilalți membri ai Consiliului de conducere, precum și cu ajutorul altor personalități evrei și neevrei,

săi părinți, mătuși, unchi și veri, toți au murit de boală, frig și foame în iadul transnistrian.

Gerșin Făinaru din Darabani arată că sora sa cea mare și soțul ei și cei doi copii au dispărut în Transnistria și astfel de exemple sunt numeroase și zguduitoare.

Chinurile prin care au trecut evreii dorohoieni în Transnistria au lăsat urme adânci în rândul supraviețuitorilor, mulți evrei reîntorși bolnavi au decedat ulterior, dar cei mai mulți au suferit întrega viață, psihic și fizic, ca urmare a celor îndurate.

În Transnistria autoritățile române au organizat lagăre și colonii de muncă.

În **lagărul Peciora**, denumit lagărul morții, au fost deportați și foarte mulți evrei dorohoieni din ghetoul Moghilev. Acest lagăr, instalat chiar pe malul Bugului, era înconjurat cu trei rânduri de sârmă ghimpată și păzit de o puternică gardă de militari înarmați. De multe ori veneau de peste Bug camioane nemțești, care erau apoi încărcate cu internați din lagăr pe care îi transportau spre locuri de exterminare. Condițiile din acest lagăr erau din cele mai barbare. După cum arată M. Katz, fost preşedinte al Comitetului Evreiesc din Moghilev, "internații lagărului neavând posibilitatea aprovizionării cu alimente, **se hrăneau cu cadavre omenești**". Numărul celor morți în acest lagăr a atins procentul de 80%, restul de 20% au fugit din lagăr.

Bety Petrescu-Şechter din Dorohoi, împreună cu mama, un frate mai mic și alți dorohoieni au fost evacuați din Moghilev în luna octombrie 1942, în lagărul Peciora.

Iată ce relatează în calitate de martoră și supraviețuitoare:

"În lagăr nu era nici un fel de organizare. Teritoriul era înconjurat cu sârmă ghimpată și sentinelele păzeau zi și noapte orice ieșire din lagăr ca nimeni să nu scape din acest iad.

Nu aveam pe ce dormi, fiecare căuta să recupereze câte ceva pe care să se poată așeza. Unii se culcau pe cadavrele ce urmau să fie scoase în zilele următoare.

Nu există nici un mijloc de aprovizionare. Oamenii erau zdrențuroși, murdari și lihniți de foame. Ca să nu moară, **mulți se hrăneau cu carnea cadavrelor umane care erau în preajmă**.

Noaptea se auzeau țipetele disperate ale unor deținuți care aveau dureri îngrozitoare din cauza foametei și a altor boli care bântuiau în lagăr.

Uneori veneau țărani ucraineni, care din milă aruncau peste gardul lagărului diverse resturi vegetale, care pentru noi erau adevărate delicatese.

Situația era disperată și fără speranță, fiecare așteptând cu resemnare sfârșitul."

compacte în județul Moghilev, cu precădere în localitățile Moghilev, Sargorod, Djurin, Copaigorod, Murafa şi alte localități.

Au fost însă şi mulți evrei dorohoieni care au ajuns şi în alte județe şi chiar în lagărele din preajma Bugului.

Situația evreilor dorohoieni ca şi a tuturor celorlalți evrei deportați în Transnistria a fost deosebit de grea. Majoritatea sufereau de foame, frig şi boli, fiind înghesuiți în mici localități, alături de evreii localnici, în locuințe care nu puteau adăposti pe toți deportații.

În unele încăperi mici locuiau câte 8-10 persoane. Alții locuiau prin sinagogi, diverse magazii, barăci şi alte locuri improvizate.

Nu existau nici cele mai elementare condiții de igienă. Ca să-şi procure ceva alimente, majoritatea au vândut ucrainienilor ultimele lucruri de care mai dispuneau. Foarte mulți au devenit cerşetori, iar alții se hrăneau cu coji de cartofi şi alte resturi menajere.

Iarna anului 1941-1942 a fost cumplită. Temperaturile foarte scăzute, condițiile inumane de locuit, foametea şi bolile au făcut zeci de mii de victime,în primul rând printre copii şi bătrâni.Morții erau strânşi şi aruncați în gropi comune, fără ca urmaşii să le cunoască vreodată mormântul.

Din cauza mizeriei care domnea în ghetouri, s-a declanşat o cumplită epidemie de tifos exantematic, care a făcut mii de victime. În acțiunea de combatere a epidemiei au murit la datorie şi sute de medici evrei.

O mortalitate mult mai mare s-a înregistrat în cadrul evreilor dorohoieni, întrucât venind ultimii au găsit toate locuințele ocupate şi mulți dintre ei au fost nevoiți să locuiască în diverse locuri improvizate şi improprii condițiilor de frig din această regiune. La aceasta se adaugă şi faptul că printre dorohoieni se aflau un număr mare de femei şi copii, neajutorate, deoarece în perioada deportării, soții acestora fiind concentrați în diferite detaşamente de muncă forțată, au rămas în țară.

Cunosc toate aceste aspecte din experiența personală. La data de 12 noiembrie 1941 subsemnatul, în vârstă de numai 11 ani, împreună cu întraga familie de cinci persoane (părinții, bunica şi un frate mai mic), am fost deportați din județul Dorohoi în Transnistria, ghetoul Sargorod. În acea iarnă mi-au murit ambii părinții şi bunica, iar în toamna anului 1942 şi fratele mai mic, în vârstă de 6 ani, astfel că am rămas singurul supraviețuitor dintr-o familie de cinci persoane. Multe familii au dispărut în întregime. Majoritatea familiilor au plătit un greu tribut de sânge.

Familia unchiului meu Leiba Rozen din oraşul Dorohoi formată din patru persoane(părinți şi 2 copii) a dispărut în totalitate.

Mendel Cocoş din Mihăileni relatează că 19 persoane din familia sa , respectiv o soră, un cumnat şi cei patru copii ai lor, ambii

evreii din Basarabia şi Bucovina (inclusiv din judeţul Dorohoi) s-a terminat, vă rugăm să binevoiţi a desemna un delegat al Dvs., în prezenţa căruia să se deschidă lăzile conţinând aceste obiecte, în vederea inventarierii lor. Semnează Demetrescu şi Nicolaescu."

Nu putem să nu amintim şi faptul că potrivit ordinului secret nr. 8597/5.10.1941, evreii erau obligaţi să schimbe în kassenscheine, la un curs total nefavorabil şi toţi banii numerar "în lei" pe care îi aveau asupra lor.

Banca Naţională a României nu a dat niciodată publicităţii, care a fost valoarea obiectelor de preţ jefuite de la evreii deportaţi în Transnistria.

d. Situatia tragică a evreilor dorohoieni deportati în Transnistria

În ziua de 19 august 1941, la Tighina se încheie un pact între Germania şi România, prin care teritoriul dintre Nistru şi Bug trece sub autoritate românească. Ca urmare, la data de 17 octombrie 1941, guvernul român proclamă oficial provincia "Transnistria", cu capitala la Odessa.

Acest teritoriu, ale cărui hotare fuseseră trasate, începând de la Nicolaev la Marea Neagră, de-a lungul Bugului, trecând prin Voznesensc, Konstantinovka, Govoron şi Bar, până la Moghilev la Nistru, avea o suprafaţă de 41,4 mii kilometri pătraţi (aproape cât Oltenia şi Banatul la un loc) şi o populaţie de 2,2 milioane locuitori, în majoritate ucrainieni. De menţionat că, în Transnistria, înainte de război locuiau peste 200.000 de români şi cca. 300.000 de evrei. (Transnistria din anul 1941 nu trebuie confundată cu Transnistria actuală, parte componentă a Republicii Moldova, care cuprinde o fâşie îngustă de teren de-a lungul Nistrului de la Tiraspol la Râbniţa).

Din punct de vedere administrativ Transnistria cuprindea 12 judeţe:

În nord judeţele: Moghilev, Tulcin, Iugastru.

În centru judeţele: Balta, Golta, Ananiev, Dubăsari, Râbniţa.

În sud judeţele: Berezovka, Tiraspol, Ovidiopol, Oceacov.

Guvernul Antonescu, pe baza unui program deliberat şi bine pus la punct a transformat această regiune, într-un lagăr imens destinat exterminării a zeci de mii de evrei.

Nu întâmplător în literatura de specialitate, Transnistria este denumită "Auschwitzul Românesc".

Guvernator al regiunii Transnistria, a fost numit Prof. Gh. Alexianu, om crud şi fără scrupule, care a avut un rol important în suferinţele şi exterminarea evreilor deportaţi din România precum şi a evreilor localnici ucraineni.

Evreii deportaţi din judeţul Dorohoi au fost aşezaţi în mase mai

În anul următor, pe data de 14 iunie 1942, a fost deportat un nou lot de 450 evrei din oraşul Dorohoi, a căror soartă a fost deosebit de nemiloasă.

În total din judeţul Dorohoi **au fost deportaţi peste 10.000de evrei.**

În luna noiembrie 1941, când a avut loc deportarea masivă a evreilor din judeţul Dorohoi, aceştia au fost jefuiţi de bijuteriile şi metalele preţioase pe care le aveau, prin intermediul organelor teritoriale ale Băncii Naţionale a României.

Pe data de 5 octombrie 1941, şeful Cabinetului Militar, colonel R. Davidescu transmite guvernatorilor Bucovinei şi Basarabiei, nota secretă nr. 8597, în care în prima parte se precizează că:

"Domnul Mareşal Antonescu ordonă ca în înţelegere cu Banca Naţională să se procedeze la schimbul bijuteriilor şi metalelor preţioase pe care le posedă evreii ce se evacuează după următoarele norme:

-se vor plăti aceste valori la cursul oficial în Kassenscheine (marca germană de ocupaţie n.a.), eventual în ruble, în nici un caz în lei."

Pe data de 11.10.1941, Ministerul Finanţelor sub semnătura Const. Pandele, trimite Băncii Naţionale a României, adresa nr. 42.238, în care se arăta printre altele că:

"Obiectele vor fi cumpărate la sediile dvs., din localităţile respective, aurul fiind plătit la greutatea şi fineţea lui pe cursul oficial al Băncii Naţionale a României.

Pietrele şi alte obiecte preţioase vor fi plătite pe baza unei evaluări făcute de un expert specialist şi numai o cotă de 20% din aceste evaluări, care ar fi echivalentă cu proporţia dintre aurul la cursul oficial şi aurul la cursul liber."

Cu alte cuvinte evreii au fost jefuiţi de două ori:prima dată când li s-a plătit cu 80% mai puţin decât valoarea reală a acestor obiecte de preţ şi a doua oară că li s-a plătit în mărci germane de ocupaţie (Kassenscheine), monedă fără nici o acoperire, privită cu neîncredere şi în general refuzată de localnicii din Transnistria.

Dispoziţiile locale au fost severe: "cei ce nu vor depune valută, moneda de aur sau bijuteriile şi metalele preţioase, vor fi pedepsiţi cu împuşcarea pe loc."

Trebuie menţionat că organele Băncii Naţionale au făcut foarte multe abuzuri şi unui număr foarte însemnat de evrei li s-au luat obiectele preţioase fără să li se plătească nimic în schimb.

Pe data de 17 noiembrie 1941(la încheierea deportărilor), Banca Naţională a României trimite Domnului Ministru al Finanţelor adresa nr. 73.360 în care se arăta că:

"Întrucât operaţiunea de preluare a obiectelor preţioase de la

c. Deportarea evreilor din judetul Dorohoi în Transnistria

Pe data de 5 noiembrie 1941, autoritățile informează populația evreiască din orașul Dorohoi că urmează a fi evacuată în Transnistria.

În orașul Dorohoi, se găseau și toți evreii evacuați din celelalte localități ale județului (Darabani, Mihăileni, Săveni, Rădăuți-Prut etc.). În total, populația evreiască a orașului Dorohoi, număra înainte de evacuare cca. 12.000 suflete.

Deportarea a început pe data de 7 noiembrie 1941 și s-a desfășurat în aceleași condiții ca și în Bucovina de Sud.

Primii deportați au fost evreii din Darabani. Aceștia fiind evacuați din orășelul lor încă din iunie, erau îmbrăcați sumar în haine de vară, fără prea mult bagaj.

La data de 8 noiembrie au fost evacuați în aceleași condiții și evreii din Săveni și Mihăileni.

Deportarea evreilor din orașul Dorohoi a avut loc în zilele de 11 și 12 noiembrie 1941.

Județul Dorohoi făcea parte din Vechiul Regat, dar potrivit unei împărțiri administrative arbitrare, județul a fost trecut la guvernământul Bucovinei, de unde și nenorocirile care s-au abătut asupra evreilor din acest județ.

Din evreii deportați din județul Dorohoi, au făcut parte mulți veterani de război, invalizi, orfani și văduve de război. De asemenea, au fost evacuate și soțiile și copii a căror soț și tată erau concentrați la muncă forțată în diverse localități din țară.

Datorită intervențiilor făcute de conducerea Comunității evreilor din București și personal de doctor W.Filderman, guvernul transmite un ordin de sistare a deportării.

Acest ordin a fost ascuns de notabilitățile jud. Dorohoi și a fost înregistrat și pus în aplicare după plecarea trenului cu deportați din ziua respectivă.

Printre personalitățile antisemite ale județului Dorohoi care au făcut demersuri la București și au insistat pentru deportarea evreilor se numără și colonelul Barcan prefectul județului, ing. Jean Pascu primarul orașului, farmacistul Gheorghe Timuș președintele comisiei de triere, dr. Felix Nădejde, medicul șef al județului, avocatul Adam și alții.

Au rămas nedeportați în luna noiembrie 1941 un număr de circa 2300 evrei, unii obținând autorizații de rămânere în oraș, dar cei mai mulți datorită sistării deportării.

Deportații din județul Dorohoi au trecut Nistrul pe la Atachi, îndurând aceeași mizerie și suferință ca și ceilalți evrei deportați anterior din Basarabia și Bucovina."

SITUAŢIA DEMOGRAFICĂ A EVREILOR DIN JUDEŢUL DOROHOI ÎN PERIOADA CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

1. Situaţia evreilor din judeţul Dorohoi deportaţi în Transnistria

Nr. Crt.	Specificare	Evrei -total-
1.	**. Judeţul Dorohoi(fără ţinutul Herţa)**	
	-Existent la începutul războiului	12 000
	-Înregistraţi la data de 20. 05. 1942	2 316
	-Deportaţi în luna noiembrie(diferenţa)-1941	9 684
	-Deportaţi la data de 4 iunie 1942	450
	Total deportaţi	**10 134**
2.	**Ţinutul Herţa**	
	-Existent la începutul războiului	1 800
	-Ucişi în oraşul Herţa lângă gârla oraşului	150
	-Deportaţi în Transnistria(inclusiv cei ucişi şi morţi pe drum).	**1 650**

Notă: Datele pentru ţinutul Herţa sunt estimative.

2. Tributul de sânge plătit de evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de al doilea război mondial

Nr Crt.	Specificare	Evrei -total-
1.	**Judeţul Dorohoi(fără ţinutul Herţa)**	
	a. Ucişi în pogromul din Dorohoi de la data de 1 iulie 1940	70
	b. Ucişi şi morţi în Transnistria	
	-Total deportaţi în Transnistria	10 134
	-Reîntorşi din deportare în dec. 1943	5 600
	-Dispăruţi(ucişi şi morţi)	4 534
	Total ucişi şi morţi din judeţul Dorohoi(fără ţinutul Herţa)	4 604
2.	**Ţinutul Herţa**	
	-ucişi lângă gârla oraşului(iunie 1941)	150
	-ucişi şi morţi pe drum şi în deportare în Transnistria	1 250
	Total ucişi şi morţi din ţinutul Herţa	**1 400**
	Total ucişi şi morţi din judeţul Dorohoi(inclusiv ţinutul Herţa)	6 004

Notă: Datele pentru ţinutul Herţa sunt estimative.

Localitatea	Populația totală	Din care: evrei
Vicoleni	495	2
Vlăsinești	1 996	26
Zahoreni	453	2
2.Plasa Siret-total	**49 582**	**246**
Adâncata	1 879	2
Balineşti	943	7
Brăeşti	1 761	25
Broscăuți	3 234	24
Buda	1 052	9
Ciomărtan	295	7
Cobâla	563	1
Corlăteni	883	6
Dealu	745	15
Dersca	2 909	7
Dimăcheni	1 302	10
Hapăi	527	6
Lunca	504	3
Maghera	683	10
Matieni	383	5
Nicani	611	8
Poiana Brăeşti	446	4
Poiana Hăuțeşti	637	4
Saucenița	999	6
Slobozia II	804	1
Stânca	702	5
Tauteşti	230	5
Văculeşti	2 150	22
Vârfu Câmpului	1 407	18
Zamostea	1 782	8
Zvoriştea	1 176	28

MEDIUL RURAL
Judeţul Dorohoi în anul 1930

Localitatea	Populaţia totală	Din care: evrei
1.Plasa Başcu-total	**55 140**	**1 304**
Adăşeni	1 131	24
Avrămeni	1 683	18
Balinţi	746	3
Bivolu Mare	1 531	8
Bivolu Mic	597	12
Bold	492	6
Borolea	619	6
Borzeşti	534	5
Codreni	511	7
Cotu Miculinţi	585	1
Coţuşca	1 345	4
Crasnaleuca	974	14
Cuza Vodă	689	9
Drăguşenii de Jos	772	4
Flondora	497	10
Ghireni	686	10
Ghireni- Curt	562	4
Havârna	2 969	57
Hăneşti	1 662	74
Horodiştea	588	5
Hriţeni	89	4
Ichimenii Morţun	160	2
Ivancăuţi	1 167	11
Livenii Noui	849	19
Livenii Vechi	235	4
Manoleasa-Prut	195	2
Manoleasa-Volovăţ	397	7
Mileanca	1 978	27
Miorcani	2 937	5
Mitoc	1 942	57
Nichiteni	513	4
Păltiniş	1 365	4
Plopenii Mari	543	18
Principele Mihai	701	4
Puţureni	869	3
Rădăuţi-Prut	2 236	780
Sârbi	1 512	14
Slobozia A	157	13
Stroici	472	7
Serpeniţa	266	2
Tatarăşeni	1 048	6

POPULAȚIA EVREIASCĂ DIN JUDEȚUL DOROHOI ÎN ANUL 1930

1.Populația totală și populația evreiască pe medii- în anul 1930

Specificare	Populația totală -pers-	Populația evreiască -pers-	%	Structura – %	
				Populația totală	Populația evreiască
Total județ	211 354	14 874	7,0	100,0	100,0
-în mediul urban	43 707	12 811	29,4	20,7	86,1
-în mediul rural	167 647	2063	1,2	79,3	13,9

2.Populația totală și populația evreiască pe localități –în anul 1930

a.Mediul urban

Specificare	Populația totală -pers-	Populația evreiască -pers-	%
-Orașul Dorohoi	15 866	5 820	36,7
-Orașul Darabani	10 748	1 917	17,8
-Orașul Mihăileni	3 686	1 490	40,4
-Orașul Săveni	4 953	1 774	35,8
-Orașul Herța*/	8 454	1 810	21,4

*/ Inclusiv comuna suburbană Tărnauca.

Notă: Datele pentru anul 1930, s-au luat după recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930.

Populația evreiască cuprinde persoanele care s-au declarat de religie mozaică.

Fragmente din studiul

"Evreii din judeţul Dorohoi"

de ing. MARCU ROZEN

Inginerul Marcu Rozen, este născut în Dorohoi. A trecut groaznicul Holocaust unde şi-a pierdut în Transnistria întreaga familie.

Acum, el este un om suferind de pe urma Holocaustului şi locuieşte în oraşul Bucureşti.

Inginerul Marcu Rozen este statistician şi demograf. El şi-a dedicat ultimii ani din viaţă cercetând diferite aspecte ale vieţii evreilor din judeţul Dorohoi şi despre Holocaustul care a lovit evreii din acest judeţ.

Marcu Rozen a publicat o lucrare în România cu date precise statistice – lucrare care a primit Premiul Fundaţiei "Ianculovici" din Haifa – Israel.

Publicăm câteva fragmente din acest important studiu.

Tu, tinere evreu de origine dorohoiană din Israel, România şi de prelulindeni, care nu ai cunoscut ororile celui de-al doilea război mondial.

Să nu uiţi niciodată meleagurile natale însângerate ale bunicilor şi străbunicilor tăi.

Să nu uiţi că jumătate din străbunii tăi dorohoieni au dispărut în Holocaust, sfârtecaţi de gloanţe sau exterminaţi în deportare prin foame, frig, boli şi mizerie.

Să nu uiţi că evreii dorohoieni supravieţuitori, au trecut prin chinurile iadului pământean, asupriţi, terorizaţi, alungaţi din casele lor şi deportaţi în meleaguri străine şi ostile.

Şi când îţi vei aduce aminte de toate acestea, opreşte-te câteva clipe din drumul tău, intră în Casa Sfântă a strămoşilor, aprinde o lumânare şi spune "Kadiş" în memoria martirilor noştri.

12 I 1943

Domnule Mareşal,

Subsemnatul Chaim Peretz, domiciliat în Bucureşti, Calea Dorobanţilor Nr. 49 Et.II, îmi permit a reveni asupra cererei mele înaintate cu memoriul Centralei Evreilor din România cu Nr. 8234/1942 şi a supune din nou respectuos înaltei Dv. bunevoinţe următoarele :

In Iarna anului 1941 împreună cu o parte din populaţia evreească a oraşului Dorohoi, a fost evacuată în Com. Şargorod, Jud.Moghilev, Transnistria şi familia Iancu Rosen, cumnatul meu, compusă din soţ,soţie,mamă şi 2 copii: Marcu, în vârstă de 11 ani şi Sorel, în vârstă de 4 ani.-

La 25 Iunie 1942, am primit o cartă poştală, după care îmi permit a anexa o copie fotografică, de la nepotul meu Marcu Rozen, copil în vârstă de 11 ani, prin care îmi comunică trista veste că tatăl, mama şi bunica au murit şi că el şi frăţiorul său au rămas pe drumuri, fără nici un sprijin.-

Atât părinţii şi bunicii acestor copii nenorociţi, cât şi copii, sunt cu toţii născuţi în Vechiul Regat, în oraşul Dorohoi, iar bunicul copiilor din partea mamei, Meer H. Peretz, tatăl meu, în afară de faptul că a fost născut în ţară, a făcut şi războiul din 1916/1918, conform actelor alăturate în copie şi a decedat ulterior, în urma unei boli contractate în timpul şi din cauza războiului.-

Subsemnatul sunt deasemenea născut în ţară,din părinţi născuţi în ţară şi am luat parte la campania 1916/1918 cu gradul de Elev Plutonier T.R., având Scoala Militară de Infanterie din Botoşani şi fiind decorat cu Crucea Comemorativă de Război, conform actului alăturat în copie.-

In numele acestor copii nenorociţi, rămaşi fără nici un sprijin, apelez respectuos, Domnule Mareşal, la înalta Dv. bunăvoinţă, spiritul Dv. de dreptate şi omenie, rugându-vă a aproba şi dispune ca aceşti copii orfani de ambii părinţi

Marcu Rozen, în vârstă de 11 - 12 ani şi
Sorel Rozen, în vârstă de 4 - 5 ani

copii defuncţilor Iancu şi Raivina Rozen, originari din oraşul Dorohoi, acum evacuaţi în Com. Şargorod, Casa Nr.142, Jud. Moghilev Transnistria, să fie repatriaţi şi predaţi în îngrijirea mea,care mă oblig a-i întreţine, având această posibilitate, după cum rezultă din Certificatul Comunităţii Evreilor din Bucureşti,anexat la susmenţionata cerere.-

Vă implor, Domnule Mareşal, a salva pe aceşti copii nenorociţi, rămaşi singuri între străini şi vă asigur că vă vom fi recunoscători toată viaţa.-

Să trăiţi Domnule Mareşal

D - Sale

Domnului Mareşal Conducător al Statului
şi Preşedintele Consilului de Miniştrii

Scrisoarea unchiului orfanului Marcu Rozen către Mareşalul Antonescu

Şargorod 1942

Dragă nene Carol

Află că cu mare durere trebuie să-ţi scriu că tata mama şi bunica au murit iar eu cu Sorel a rămas pe drumuri. Banii deocamdată nu i-am primit. Vedeţi şi faceţi tot posibil pentru a [illegible] la d-voastră pe mine şi pe Sorel. Complimente la fiecare. Altceva nimic şi vă sărut cu drag

Marcu şi Sorel

ROMANIA

CARTE POSTALA

Numele şi adresa trimiţătorului

Str.

Comuna

CENZURAT

Pe această parte se scrie numai adresa

D-lui Carol

Pe acestă parte se scrie numai adresa

Scrisoarea trimisă familiei sale din România de Marcu Rozen (11 ani), rămas orfan cu fratele său Sorel (4 ani), la Şargorod în Transnistria, în anul 1942

MARCU ROZEN
DATE AUTOBIOGRAFICE

M-am născut în oraşul Dorohoi - la data de 20 martie 1930.
Părinţii mei: Iancu Rozen - tipograf
Malvina Rozen - casnică

Bunicul meu - Meer Peretz - a luptat pe front în primul război mondial 1916-1918 şi a decedat ulterior din cauza unei boli contractate pe front.

Copilăria mi-am petrecut-o în casa părintească de pe strada Spiru Haret Nr. 37 din Dorohoi. Am urmat 3 clase primare la Şcoala românească Nr. 3 şi după ce am fost dat afară din motive rasiale, clasa IV-a primară am absolvit-o la Şcoala israelită din localitate.

La 1 iulie 1940 am fost martor la pogromul antievreiesc din Dorohoi.

Pe data de 12 noiembrie 1941, am fost deportat împreună cu întreaga familie în Transnistria, ghetoul Şargorod - Jud. Moghilev. În anul 1942, din cauza foametei, frigului şi a bolilor, au murit ambii părinţi, bunica şi un frate mai mic.

Pe data de 23 decembrie 1943, m-am reîntors singur din deportare, la Dorohoi. În luna aprilie 1944, m-am mutat la rude apropiate la Botoşani unde am absolvit Liceul Laurean din localitate.

Trei prieteni dorohoieni de la stânga la dreapta: Ieheskel (Haina) Grisaru Marcu Rozen, un prieten din Bucureşti (Horia) şi Saul Weissman (Lică)

În anul 1949, m-am mutat în Bucuresti la unchiul meu Carol Peretz, m-am înscris la facultatea de Economie Agrară de la Institutul Agronomic, pe care am absolvit-o în anul 1953, primind titlul de inginer economist.

După absolvire am lucrat la Direcţia Centrală de Statistică din Bucureşti, pe postul de economist coordonator. În anul 1970, m-am transferat la Ministerul Agriculturii, Direcţia generală Economică a Horticulturii şi centrală pentru legume şi fructe.

Am scris numeroase articole cu caracter statistic în revistele de specialitate, am prezentat lucrări în Consiliul Ştiinţifico-metodologic din direcţia Centrală de statistică şi am fost coautor la un curs de statistică Agricolă şi silvică pentru studenţii din facultate de profil.

În anul 1990 m-am pensionat. După pensionare m-am dedicat muncii de a strânge date, documente şi mărturii privind suferinţele şi tributul de sânge plătit de populaţia evreiască în perioada Holocaustului Românesc.

Am scris şi tipărit o broşură privind "Situaţia evreilor în perioada celui de-al doilea război mondial în teritoriile aflate sub autoritate românească" precum şi cartea "Involuţia demografică a evreilor din România în perioada 1940-2000".

Elementul romînesc reprezintă numai 23.80 la sută.

Legători de cărţi sunt în întreg judeţul Dorohoi 3 din care nici un străin şi nici un român, toţi 3 sunt evrei.

Industria tăbăcăriei

Această îndustrie în tot judeţul Dorohoi e reprezentată numai de 7 tăbăcari din care nici unul român. Toţi sunt evrei.

Să tăbăceşte şi în judeţul Botoşani numai piele pentru cizmari groşi şi pentru curelari. Părul de pe pieile să spală, să usucă şi să întrebuinţează la facerea stofei pentru sumanele ţărăneşri iar din resturile - sfârcurile de piei, nepuse la dubeală, să spală, să usucă şi să vând pentru facerea cleiului cu care să sărvăsc stolerii, etc.

Industria butnăriei

În această industrie deosebim pe "Burii" butnari ce fac buti nouă. "Butnarul legător" - butnari, adevărat ce face buţiile şi în "dogari" care leagă buţiile.

În judeţul Dorohoi industria butnăriei e reprezentată prin dogari care sunt în număr de 51 şi să împart în 13 străini, 34 evrei şi numai 4 romîni din care 3 maiştri şi 1 lucrător.

Aceşti meseriaşi în trecut în Moldova de sus formau o breaslă a lor aparte şi erau aproape numai romîni; azi însă, elementul romînesc să prezintă numai cu un procen' de 7.85 la sută.

Străini să prezintă cu 25.59 la sută, iar evrei să prezintă cu 66.65 la sută*).

---

*) "Monografia meseriaşilor din judeţele Botoşani - Dorohoi - Suceava 1906", Botoşani, 1906, pag 42-59.

Meserii în fer, alte metale şi vehicule de transport

În Judeţul Dorohoi sunt reprezentate următoarele: Mecanici, lăcătuşi, ferari, cuţitari, alămari, căldărari, ceasornicari, rotari, zugravi, tapiţeri şi curelari.

După naţionalitatea meseriaşilor aceste meserii să prezintă ast-fel.

Mecanici sunt 53 care se împart ast-fel; Evrei 3, străini 37 şi Romîni 13 dintre care nici un maistru şi nici un ucenic.

Elementul romînesc abia se prezintă cu 21.41 la sută.

Lăcătuşi sunt 15 dintre care 2 străini, 10 evrei şi 3 Romîni din care nici un maistru şi nici un lucrător.

Elementul romînesc reprezintă numai 20 la sută cu toate că în 1750, afară de ţiganii lăcătuşi formau o întreagă breaslă în Moldova de sus.

Ferari sunt în număr de 201 care se împart în: 39 evrei, 66 străini şi 96 Romîni din care 53 maiştri, 22 lucrători şi 21 de ucenici. În numărul acesta sunt socotiţi şi covalii - potcovarii. Din toată regiunea Moldovei de sus, numai în Judeţul Dorohoi elementul romînesc predomină în această meserie; Romîni se prezintă cu numai puţin decât cu 47.76 la sută.

Acest fapt nu-l putem explica de cât ast-fel: că Romînii din Judeţul Dorohoi s-au convins de vechiul proverb "Cu ciocanul să scoate gologanul".

Cuţitar este un singur străin în tot judeţul Dorohoi nici un evreu şi nici un român.

Alămari sunt numai 5 evrei, nici un străin şi nici un român.

Căldărari sunt numai 2 evrei şi nici un român.

Ceasornicari sunt 14 evrei şi nici un străin şi nici un român.

Rotari sunt 75 din care 19 evrei, 30 străini şi 17 romîni.

Elementul romînesc reprezintă numai 26.67 la sută.

Observăm că rotarii de la sate a căror ocupaţie principală e agricultura, nu sunt socotiţi aci; numarul lor poate să fie între 25-30.

Zugravi sunt 20 din care 5 străini, 11 evrei şi numai 4 romîni. Elementul romînesc e slab reprezentat, abia să reprezintă cu 20 la sută.

Tapiţeri sunt numai 4 din care 1 străin, 3 evrei, şi nici un român.

Curelari sunt în tot judeţul Dorohoi 17 care să împart în: 2 romîni, 1 străin şi 14 evrei.

Elementul romînesc în această veche meserie a Romînilor reprezintă numai 11.76 la sută.

Meseria împletitului şi a ţesetoriei

Să prezintă în judeţul Dorohoi numai cu următoarele meserii: sforari şi ţesetori.

Aceste meserii după naţionalitatea meseriaşilor să prezintă ast-fel:

Sforari în tot judeţul Dorohoi sunt numai 8 care să împart în: 1 străin şi 7 evrei.

Cum vedem în judeţul Dorohoi din vechii funieri Romîni azi n-avem nici unul.

Ţesetori sunt 7 din care 6 evrei şi un Român maistru. Elementul romînesc să prezintă cu 14.30 la sută.

Semnalăm că în numărul acestor ţesători n-am socotit ţesetoarele de prin sate, care de ast-fel nu trece de 10 în tot judeţul Dorohoi.

Industria imprimeriei şi a cartonajului

Această industrie e reprezentată în judeţul Dorohoi numai prin: tipografi şi legători de cărţi.

Aceste meserii după naţionalitatea meseriaşilor ce le exercită să prezintă ast-fel:

Tipografi sunt 22 care să împart în:

5 Romîni din care 2 maiştri conducători, 2 lucrători şi 1 ucenic şi 17 evrei.

Modiste sunt 3 evreice şi nici o româncă.

Pălărier în întreg Judeţul este un singur român maistru conducător la un întreprinzător de meserie evreu, nici un străin şi nici un evreu.

Vopsitori sunt numai 7 în tot Judeţul, dintre care 6 evrei, un străin şi nici un român.

Cismari sunt 382 dintre cari 318 Evrei, 22 străini şi 42 Romîni cari se împart în 25 maiştri, 11 lucrători şi 6 ucenici.

Procentul la sută a elementului romînesc în această meserie este numai de 10.99 la sută.

Semnalăm că Judeţul Dorohoi subvenţionează şi pe un maistru cismar român pentru 5 ucenici şi de la toamnă este vorba să să înfiinţeze o şcoală de meserii subvenţionată de Judeţ în târguşorul Săveni, ast-fel în cât să fie accesibilă cât mai mult fiilor de săteni.

Am dori însă să nu rămâie numai vorbă, ci să să realizeze.

Plapomari sunt 21 dintre care 15 Evrei şi numai 6 romîni.

Şi în această meserie de netăgăduit din strămoşi românească, evrei au luat romînilor şi azi abia sunt 28.57 la sută.

Meserii în legătură cu menajul

În Judeţul Dorohoi sunt reprezentate următoarele: lumânărari, cuferari, olari şi ornamentist. Aceste meserii după naţionalitatea maiştrilor să prezintă ast-fel:

Lumânărari în întreg Judeţul Dorohoi abia sunt 4 dintre care nici un străin şi nici un Român. – Vechii făclieri au dispărut odată cu numele lor.

Cuferari sunt 15 dintre care nici un român şi nici un străin, toţi sunt evrei.

Olari sunt 52 dintre care nici unul în oraşul Dorohoi ci în Judeţ.

Ei se împart în 3 evrei, 19 străini şi 30 de Romîni dintre care 17 maiştri, 8 lucrători şi 5 ucenici.

În judeţul Dorohoi olarii Romîni de prin sate au scăpat de a fi înlocuiţi de evrei şi aceasta să datoreşte în parte şi faptului că ei transmit din tată în fiu meşteşugul lor împreună cu lutăriile ce le stăpânesc de veci.

Ornamentişti sunt 2 străini, nici un evreu şi nici un român.

Meseriile în legătură cu alimentaţia

În Judeţul Dorohoi sunt reprezentate numai prin: Brutari şi Cofetari.

După naţionalitatea meseriaşilor aceste meserii să prezintă ast-fel:

Brutari în judeţul Dorohoi sunt 149 din care 109 evrei, 12 străini şi numai 28 romîni, din care un singur maistru, 17 lucrători şi 10 ucenici. – Elementul romînesc în această meserie reprezintă numai 18.79 la sută.

Cofetari sunt 22 dintre care 3 evrei, 12 străini şi 7 romîni. Elementul romînesc se prezintă cu 31.82 la sută.

Meseriile în legătură cu hygiena

Dintre aceste meserii în Judeţul Dorohoi sunt prezentate următoarele:

Bărbier, săpunar şi pavator.

Aceste meserii după naţionalitatea meseriaşilor se prezintă ast-fel:

Bărbieri sunt 52 care se împart ast-fel: Evrei 22 străini 2 şi romîni 28 dintre care 3 maiştri 13 lucrători şi 6 ucenici.

Elementul romînesc în această meserie predomină ca şi în Judeţul Botoşani şi se prezintă cu 53.85 la sută.

Săpunari sunt 5 din care nici un străin şi nici un român, toţi sunt evrei.

Pavatori sunt 5 şi anume: 1 străin şi 4 Romîni.

Elementul romînesc şi aici ca şi în Judeţul Botoşani predomină şi reprezintă 80 la sută.

Meseriile în legătură cu locuinţa

În judeţul Dorohoi, dintre meseriile în legătură cu locuinţa sunt exercitate numai următoarele: zidar, dulgher, tâmplar, cioplitor în piatră, strungari, giamgiu, incadrator, ceramist, zugrav şi tinichigiu.

Meseriaşii ce exercită aceste meserii după naţionalitate să înpart ast-fel:

Zidari sunt 74 dintre care romîni 51, străini 14 şi restul de 9 evrei.

În această meserie după cum să vede, elementul romînesc predomină şi reprezintă 68.85 la sută faţă de cel de cel străin ce reprezintă 18.99 la sută şi faţă de evrei ce reprezintă abia 12.16 la sută.

Dulgheri în întreg judeţul Dorohoi sunt 74 dintre care nici un evreu, 24 străini şi 50 romîni.

Elementul romînesc să prezintă în această meserie cu nu mai puţin de cât 67.56 faţă de cel străin care reprezintă 32.44 la sută.

Tâmplari sunt 92 dintre care 7 străini, 80 evrei şi romîni abia 5 dintre care 2 maiştri şi 3 lucrători.

În această meserie elementul romînesc să prezintă abia cu 5.43 la sută faţă de evrei ce reprezintă 86.95 la sută şi faţă de străini ce reprezintă 7.62 la sută.

Cioplitori în piatră. În întreg judeţul Dorohoi sunt numai 4 dintre care nici unul român.

Vechii cioplitori în piatră romîni s-au stâns în judeţul Dorohoi.

Strugari sunt 5 dintre care nici un român şi nici un străin.

Giamgii în tot judeţul Dorohoi sunt 11 evrei, nici un străin şi nici un român.

Incadratori sunt numai 2 din care nici un român şi nici un străin.

Ceramist în tot judeţul Dorrohoi este un român, nici un străin şi nici un evreu.

Zugravi sunt 20 şi anume: 11 evrei, 5 străini şi numai 4 romîni, dintre care 2 maiştri şi 2 lucrători.

Elementul romînesc reprezintă abia 20 la sută.

Tinichigii în judeţul Dorohoi sunt 34 dintre care 2 străini, 32 evrei şi nici un rorhân.

Ce s-au făcut tinichigiii absolvenţi ai şcoalelor de meserii de nu-i găsim exercitându-şi meseria am spus-o la judeţul Botoşani.

Meseriile în legătură cu îmbrăcămintea

Dintre meseriile în legătură cu îmbrăcămintea sunt reprezentate următoarele:

Croitor, cusutoreasă, blănar, cojocar boengiu, modistă, pălărier, văpsitor, cizmar şi plăpomar.

După naţionalitatea meseriaşilor aceste meserii să prezintă ast-fel:

Croitori în tot judeţul Dorohoi sunt 403 dintre care 1 străin, 391 evrei şi numai 11 romîni care să împart în 3 maiştri, 3 lucratori şi 5 uceninci.

Pentru cei 5 ucenici romîni, Judeţul Dorohoi subvenţionează pe un maistru român cu 300 lei anual; acest exemplu ar trebui urmat în toate Judeţele Moldovei de sus.

În numărul de 403 croitori intră şi croitoriţele şi croitorii de haine ţărăneşti.

Elementul romînesc în această meserie să prezintă numai cu 2.72 la sută faţă de elementul străin ce reprezintă 97.28 la sută. Cifrele vorbesc de la sine şi nu mai este nevoe de nici o explicaţie. Semnalăm că în judeţul Dorohoi sunt slujbaşi 7 croitori Romîni.

Cusutorese în tot judeţul sunt numai 10, dintre care nici o romîncă.

Blănari sunt 13 evrei. E trist că în această meserie din timpuri străvechi românească, nu există nici un român.

Cojocari sunt în întreg Judeţul Dorohoi 180 din care 2 străîni, 175 evrei şi numai 3 romîni care să împart în 2 maiştri şi un lucrăotr.

În trecut în Judeţul Dorohoi cojocăria era în floare la sate şi era numai în mâinile romînilor, azi, însă, din 146 cojocari împrăştiaţi prin judeţ sunt nuami 2 romîni, iar restul de 144 sunt evrei, care au înlocuit pe vechi cojocari romîni.

Elementul romînesc abia reprezintă 1.67 la sută.

Boengii sunt 29 din care nici unul român.

Meseriile în care elementul romînesc predomină

Din cele 45 de meserii exercitate în judeţul Dorohoi, Romînii predomină în următoarele meserii: bărbier, ceramist, dulgher, ferar, olar, pavator şi zidar.

După cum să vede din această enumerare romînii predomină abia în 8 meserii, din care 4 sunt în legătură cu timpul şi numai celelalte 4 sunt adresate la primele necesităţi. Elementul romînesc în judeţul Dorohoi predomină în 9 meserii mai puţin de cât în judeţul Botoşani.

Meseriile în care străini predomină

Străinii îi împărţim în străini creştini şi în evrei.

Străini creştini predomină ca şi în Botoşani numai în 5 meserii din 45 existente şi mai cu samă în acele meserii ce cer o cultură specială. Aceste meserii sunt: mecanic, rotar, ornamentist, cofetar şi cuţitar.

În schimb străini creştini nu-s de loc reprezentaţi în următoarele meserii: alamar, blănar, boengiu, căldărar, ceasornicar, ceramist, cioplitor în piatră, cuferar, cusutoreasă, giamgiu, incadrator, legător de cărţi, lumânărar, modistă, pălăriei, plăpomar, săpunar, strugar, tăbăcar, ţesetor şi tipograf.

Cât priveşte evreii, ei predomină în nu mai puţin de cât în următoarele 32 meserii: alămar, blănar, boengiu, brutar, căldărar, ciasornicar, cioplitor în piatră, cizmar, cojocar, croitor, cuferar, curelar, cusutoreasă, dogar, giamgiu, incadrator, lăcătuş, legător de cărţi, lumânărar, modistă, plapomar, săpunar, sforar, strugar, tăbăcar, tâmplar, ţesetor, tinichigiu, tipograf, tapiţer, văpsitor şi zugrav.

Iată 32 de meserii adresate la prima necesitate în care evreii predomină; spre aceste meserii bănoase ar trebui să se îndrepte activitatea romînilor.

Meseriile în care elementul romînesc nu-i de loc reprezentat

Elementul romînesc în Judeţul Dorohoi nu-i de loc reprezentat în 20 de meserii din 45 existente.

Ast-fel nu există în tot judeţul Dorohoi nici un român alămar, blănar, boiangii, căldărar, ceasornicar, cuferar, curelar, cuţitar, geamgiu, legător de cărţi, lumânărar, săpunar, sforar, strugar, tăbăcar, tinichigiu, tapiţer, văpsitor şi nici o româncă modistă sau cusutoreasă.

Observăm şi aici că romînii nu sunt reprezentaţi de loc nici chiar în meseriile ce putem spune, că sunt din strămoşi ale romînilor, ca de exemplu în meseriile de plăpomar, lumânărar – făclier – tăbăcar etc.

Cauzele dispariţiei acestor meseriaşi sunt aceleaşi ca şi în Judeţul Botoşani.

Meseriile nereprezentate de loc în judeţul Dorohoi

În judeţul Dorohoi nu sunt reprezentate de loc 36 de meserii.

Ast-fel în tot judeţul Dorohoi nu există nici un abagiu, argintar, armurier, caretaş, cartonagist, cavaf, ceprăzar, ciselar, coafor, corsetier, decorator, giamgiu, gravor, instalator de apă, de gaz şi electricitate, lampist, litograf, mănuşar, mozaist, scărar, pantofar, parchetar, perier, poleitor, sculptor, sculptor în lemn, şelar, sobar, stucator, tapetar tricotar, turnător în metal, umbrelar, şi nici o floristă sau brodistă.

lucrători va reprezenta cel puţin 30 la sută, cu 16 la sută mai mult de cât acum.

După naţionalitate cei 2155 de meseriaşi se împart în:

412 Romîni, 287 străini şi restul de 1450 evrei, sau 19.11 la sută romîni, 13.31 străini şi 67.58 evrei.

La punerea în aplicare a legei, procentul la sută pe naţionalităţi era: 13 la sută romîni, 8,50 la sută străini şi 78,50 la sută evrei.

După cum reesă din aceste cifre, azi elementul romînesc este reprezentat cu 6.11 la sută mai mult de cât în 1902.

Facem aceiaşi observaţie ca şi la judeţul Botoşani, că pe când în Dorohoi, procentul la sută a romînilor este 20.81 la sută, a străinilor 11,15 la sută iar a evreilor 68,04 la sută; în judeţ procentul e următor:

Romîni 17.82 la sută, străini 14,96 la sută şi evrei 67.22 la sută. Deci tocmai pe la târguşoare şi sate elementul romînesc este mai slab reprezentat. Cauzele sunt aceleaşi ca şi în judeţul Botoşani, cu singura adăugire că în judeţul Dorohoiu să observa mai puţin ca ori în ce parte a ţărei, dispoziţiile prohibitive, din legea reorganizărei comunelor rurale, în privinţa stabilirei străinilor prin comunele rurale.

Procentul populaţiei meseriale faţă de populaţia întregului judeţ Dorohoi este numai de 1.25 la sută.

Procentul populaţiei meseriale faţă de populaţia oraşului Dorohoi este de 6.94 la sută, şi faţă numai de populaţia rurală din judeţul Dorohoi este de 0,80 la sută.

Cum vedem populaţia meserială din judeţul Dorohoi şi oraşul Dorohoi este inferioară numericeşte celei din judeţul şi oraşul Botoşani.

Tabloul meseriaşilor din oraşul şi Judeţul Dorohoi pe stări si naţionalităţi

Localitatea	MAIŞTRI				Lucrători				Ucenici				Total general
	Romîni	Străini	Evrei	Total	Romîni	Străini	Evrei	Total	Romîni	Străini	Evrei	Total	
ORAŞ	49	44	307	400	93	45	156	294	52	15	171	238	932
JUDEŢ	148	126	651	925	59	56	167	282	11	1	4	16	1223
Total gener.	197	170	958	1325	152	101	323	576	63	16	175	254	2155

Tabloul meseraşilor din oraşul şi judeţul Dorohoi pe naţionalităţi

	Starea	Romîni	Străini	Evrei
ORAŞ	Maiştri	49	44	307
	Lucrători	93	45	156
	Ucenici	52	15	171
JUDEŢ	Maiştri	148	126	651
	Lucrători	59	56	167
	Ucenici	11	1	4
	Total	412	287	1456

Numărul meseriaşilor exercitând meseriile prevăzute de lege în judeţul Dorohoi

Meseriaşii din "Corporaţia meseriaşilor din oraşul şi Judeţul Dorohoiu" sunt în număr de 2155, exercitând 45 de meserii din cele 81 prevăzute în legea meseriilor. După cum se vede în Judeţul Dorohoiu nu sunt reprezentate 36 de meserii.

Ast-fel nu există nici un abagiu, argintar, armurier, caretaş, cartonagist, cavaf, ceprăzar, ciselar, coafor, corsetier, decorator, giuvaergiu, gravor, instalator de apă, gaz, electricitate, lampist, litograf, mănuşar, mozaist, pantofar, parchetar, perier, poleitor, scărar, sculptor în lemn, şelar, sobar, stucator, tapetar, tricotar, turnător de metale, umbrelar şi nici o brodistă şi floristă.

Cei 2155 meseriaşi să împart ast-fel; în judeţ sunt 1223 şi 932 în oraşul Dorohoi. Aceste cifre ne arată încă odată că meseriile să aşază de obiceiu în centrele mai populate.

Meseriaşii după starea lor în meserie

Meseriaşii din oraşul şi judeţul Dorohoi sunt împărţiţi după starea lor în meserie în: 1325 maiştri, 576 lucrători şi 254 ucenici; cei 1325 maiştri, să împart ast-fel: în judeţ 925 şi 400 în oraşul Dorohoi.

Lucrători să împart ast-fel: 294 în oraşul Dorohoi şi 282 în judeţ.

Ucenici în Dorohoi sunt 238 iar în judeţ 16. Ucenici în judeţul Dorohoi sunt mult mai mulţi, dar din cauza lipsei de până acum a controlului din partea corporaţiei, n-au contractat prin corporaţie de cât 254.

Procentul la sută a maiştrilor din numărul total al meseriaşilor din judeţul Dorohoi este de 61.49, procentul lucrătorilor 26,72 iar a ucenicilor numai 11.79.

Numărul prea mare a maiştrilor faţă de cel al lucrătorilor să datoreşte aceloraş cause ca şi în judeţul Botoşani.

Meseriaşii după starea lor în meserie şi după naţionalitate

Cei 2155 de meseriaşi din Judeţul Dorohoi să împart în

I) 1325 *Maiştri* din care pe naţionalităţi sunt:

a) Romîni 197, ce sunt împărţiţi: în Judeţ 18 şi în oraşul Dorohoi 49.

b) Străini sunt 170 din care: în Dorohoi 44 şi în judeţ 126.

c) Evrei sunt 958 şi anume: 307 în Dorohoi şi 651 în judeţ.

După cum se vede procentul maiştrilor pe naţionalităţi să prezintă ast-fel: străini 12,83 la sută, evrei 72,31 la sută iar romîni abia 14,86 la sută.

II) *Lucrători* sunt 576 care pe naţionalităţi să împart ast-fel:

a) Romîni 152 din care: în judeţ 59 şi în oraşul Dorohoi 93.

b) Străini 101 anume: în oraşul Dorohoi 45 şi 56 în Judeţ.

c) Evrei 323 care sunt înpărţiţi ast-fel: 156 în oraşul Dorohoi şi 167 în Judeţ.

Procentul lucrătorilor pe naţionalităţi să prezintă ast-fel:

Romîni 26,39 la sută, străini 17, 53 la sută iar evrei să prezintă cu 56.08 la sută.

III) *Ucenici* sunt 254 care pe naţionalităţi să împart în:

a) Romîni 63, dintre care în Dorohoi 52 şi în judeţ numai 11.

b) Străini 16 care să împart ast-fel: în judeţ 1 şi în Dorohoi 15.

c) Evrei 175 din care în Dorohoi 171 şi în judeţ 4.

Procentul ucenicilor după naţionalităţi este: 25 la sută pentru romîni, 6.29 la sută pentru srăini şi 68,71 la sută pentru evrei.

Din comparaţia procentelor pe stări şi naţionalităţi reesă acelaş fapt îmbucurător pe care l-am semnalat şi în judeţul Botoşani, anume: că pe când generaţia actuală de maiştrii romîni abia reprezintă 14.86 la sută, generaţia viitoare, ce va eşi din actualii

Punerea în aplicare a legei meseriilor şi formarea corporaţiei în Judeţul Dorohoiu

"La punerea în aplicare a legiei meseriilor în 1902, Camera de Comerciu şi Industrie din Botoşani în baza art. 148 şi 151 din Regulamentul legei meseriilor a eliberat pentru Judeţul Dorohoiu 1049 de brevete de maistru şi 344 de carnete de lucrător; în total s-s-au constatat 1393 de meseriaşi, reprezentând 42 de meserii din 81 prevăzute de legea meseriilor.

După meserie brevetele de maistru s-au eliberat astfel: Alămari 5, blănari 6, bărbieri 22, brutari 45, boengii 14, cizmari 222, croitori 240, cojocari 112, cuferari 4, cioplitori în piatră 3, curelari 9, căldărari 2, cofetari 5, cusutorese 5, ceasornicari 5, dulgheri 14, dogari 25, ferari 78, giamgii 14, giuvaergiu 1, lumânărari 3, lăcătuşi 2, legători de cărţi 2, modiste 3, mecanici 22, ornamentişti 1, olari 23, plăpomari 8, rotari 36, strugari 2, sforari 2, soponari 3, tîmplări 48, tinichigii 21, tapiţeri 1, tăbăcari 4, tipografi 3, ţesători 3, zidari 22, zugravi 9. În total 1049 de brevete de maistru. După meserie carnetele să împart astfel:

Blănari 2, bărbieri 9, brutari 19, cizmari 77, croitori 55, cojocari 33, cioplitori în piatră 1, curelari 3, ceasornicari 1, cuferar 1, ceramist 1, dulgheri 8, dogari 6, ferari 25, geamgii 3, lăcătuşi 3, legători de cărţi 1, mecanici 1, olari 12, plăpomari 2, rotari 13, soponari 2, tâmplari 25, tinichigii 6, tăbăcari 1, tipografi 3, zidari 29, zugravi 2. În total 344 de lucrători.

După naţionalitate cei 1393 meseriaşi erau astfel împărţiţi:

Romîni 179, străini 110 şi 1104 evrei.

Deci procentul romînilor era de 13 la sută în 22 de meserii din cele 42 constatate.

Procentul străinilor era de 8,50 la sută, iar evreilor de 78.50 la sută.

Meseriaşi din Judeţul Dorohoiu au putut forma în anul 1903, în condiţiunile cerute de lege, numai o singură corporaţie cu sediul în oraşul Dorohoiu, sub denumirea de "Corporaţia meseriaşilor din oraşul şi judeţul Dorohoiu" compusă din toate meseriile reprezentate în Judeţul Dorohoiu, Patronul corporaţiei este ziua "Sf. Constantin şi Elena" care sunt şi protectorii corporaţiunei.

Pe lângă corporaţie funcţionează o comisiune de arbitri şi o comisiune examinatoare. Casa de Ajutor, organizată acum de curând, cuprinde şi un ambulatoriu aprovizionat cu diferite medicamente şi obiecte de mică chirurgie şi pansament. Medicul Corporaţiei are obligaţia de a veni în fiecare zi de la 3-4 p.m. la ambulatoriu spre a vizita pe meseriaşii bolnavi, ce se pot prezenta.

Statutul corporaţiei a fost aprobat, cu oare-care adause, de Camera de Comerciu şi Industrie în luna August 1903.

*

Situaţia Financiară a Corporaţiei

Bugetul acestei corporaţii pe exerciţiul financiar 1906-1907 să prezintă ast-fel:

La venituri	36058,00
La cheltuieli	16241,60
Excedent	19816,40

Bugetul Casei de ajutor pe acelaşi exerciţiu să prezintă ast-fel:

La venituri	6628,20
La cheltuieli	4800,00
Excedent	1828,20

În legătură cu problematica prezentată, se cuvine să relevăm şi opiniile lui Alexandru Macedonski care, aproximativ în aceeaşi perioadă, în articolul "Evreii ca meseriaşi", publicat în săptămânalul "Biruinţa" în anul 1909, arăta că [...] peste tot şi în orice timp, ei au excelat ca meseriaşi, [...] îndemânarea lor, gustul lor, temeinicia muncii lor, le asigură [...] un loc de onoare aproape în toate meseriile [...] ei sunt sticlari, tinichigii, smălţuitori, vopsitori, giuvaergii, tâmplari, olari de lux, constructori de maşini, ipsozari, fabricanţi de oglinzi, în sfârşit se ocupă cu orice şi muncesc din greu şi cinstit în toate direcţiunile. Cum rămâne deci cu legenda că evreul nu este decât cămătar, zaraf, bancher, vânzător de mărunţişuri şi altele? Ca şi multe legende şi aceasta trebuie să cadă de vreme ce, pe evrei îi aflăm luptând şi distingându-se în toate ramurile activităţii omeneşti"[13]

*

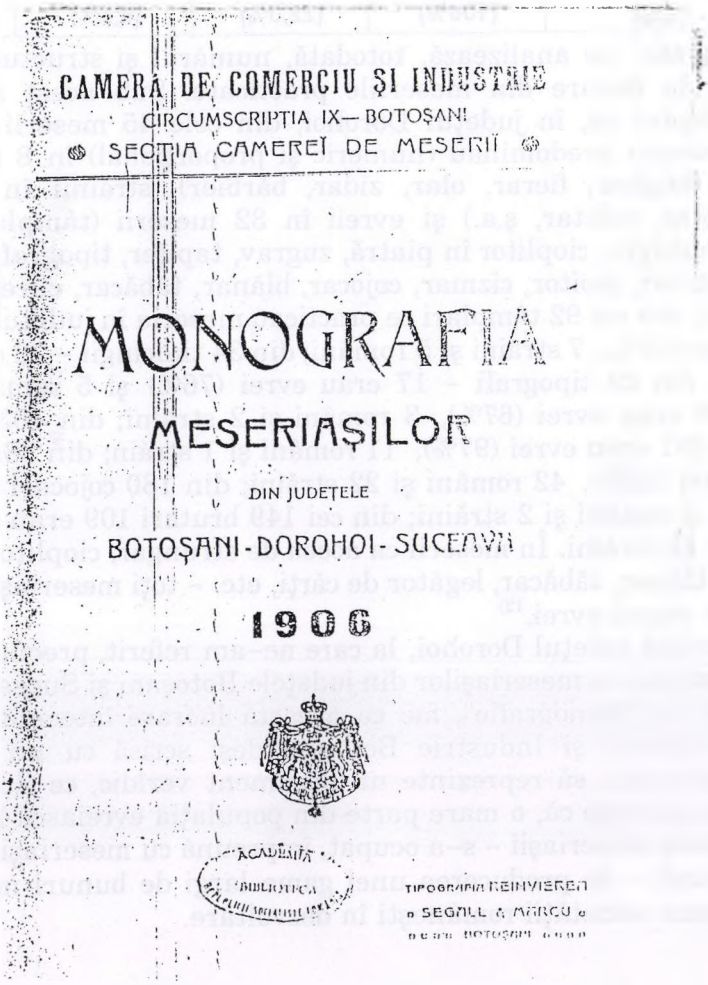
CAMERA DE COMERCIU ŞI INDUSTRIE
CIRCUMSCRIPŢIA IX— BOTOŞANI
SECŢIA CAMEREI DE MESERII
MONOGRAFIA
MESERIAŞILOR
DIN JUDEŢELE
BOTOŞANI-DOROHOI-SUCEAVA
1906
ACADEMIA
BIBLIOTECA
TIPOGRAFIA REUNIREA
a SEGALL & MARCU a

Din datele prezentate şi analiza efectuată în cadrul acestei monografii, redăm în continuare, integral, textul referitor la judeţul Dorohoi

---

13) Alexandru Macedonski "Evreii ca meseriaşi", în "Biruinţa", anul IV, nr. 166/1909, pag.1.

Numărul şi structura meseriaşilor pe etnii[10)]

	Judeţul	Meseriaşi - total -	din care:		
			Români	Străini	Evrei
1.	Botoşani	3.679 (100%)	893 (24,3%)	222 (6,0%)	2.564 69,7%)
2.	Dorohoi	2.155 (100%)	412 (19,1%)	287 (13,3%)	1.456 (67,6%)
3.	Suceava	1.151 (100%)	235 (20,476)	158 (13,796)	758 (65,9%)
	Camera de Comerţ şi industrie Botoşani (1+2+3) - Total	6.985 (100%)	1.540 (22,0%)	667 (9,6%)	4.778 (68,4%)

În "Monografie" se analizează, totodată, numărul şi structura etnică a meseriaşilor în fiecare din meseriile practicate. Sub acest aspect este consemnat faptul că, în judeţul Dorohoi, din cele 45 meserii practicate, meseriaşii români predominau (numeric şi proporţional) în 8 meserii (de exemplu – dulgher, fierar, olar, zidar, bărbier), străinii în 5 meserii (mecanic, rotar, cofetar, ş.a.) şi evreii în 32 meserii (tâmplar, lăcătuş, strungar, tinichigiu, cioplitor în piatră, zugrav, tapiţer, tipograf, legător de cărţi, ceasornicar, croitor, cizmar, cojocar, blănar, tăbăcar, curelar, brutar, etc.)[11)]. Astfel, din cei 92 tâmplari ce practicau meseria în judeţul Dorohoi – 80 erau evrei (87%), 7 străini şi 5 români; din 34 tinichigii – 32 evrei (94%) şi 2 străini; din 22 tipografi – 17 erau evrei (76%) şi 5 români; din 15 lăcătuşi – 10 erau evrei (67%), 3 români şi 2 străini; din 403 croitori şi croitorese – 391 erau evrei (97%), 11 români şi 1 străin; din 382 cizmari – 318 erau evrei (82%), 42 români şi 22 străini; din 180 cojocari – 175 erau evrei (57%), 3 români şi 2 străini; din cei 149 brutari 109 erau evrei 73%) 28 români şi 12 străini. În meserii ca aceea de strungar, cioplitor în piatră, ceasornicar, blănar, tăbăcar, legător de cărţi, etc. – toţi meseriaşii din acest judeţ au fost atunci evrei.[12)]

Datele privind judeţul Dorohoi, la care ne-am referit, precum şi cele ce ilustrează activitatea meseriaşilor din judeţele Botoşani şi Suceava, incluse de asemenea în "Monografie", fac ca această lucrare întocmită de către Camera de Comerţ şi Industrie Botoşani deşi scrisă cu un pronunţat caracter naţionalist, să reprezinte un document veridic, ce ilustrează cu elemente concludente că, o mare parte din populaţia evreiască activă – pe care o constituie meseriaşii – s-a ocupat, împreună cu meseriaşii români şi cei de alte etnii – de producerea unei game largi de bunuri materiale şi servicii necesare societăţii româneşti în dezvoltare.

---

10) Întocmit pe baza datelor din "Monografie" (pct. 6 surse), pag 20, 45, 65, 74.
11) ibidem, pag. 49
12) ibidem, pag. 51–58

una din primele 9 Camere înfiinţate în România în 1868,[5], a cărei sferă de activitate cuprindea atunci (1906) judeţele Botosani, Dorohoi şi Suceava.

Lucrarea de sinteză la care ne referim şi pe care am consultat-o la Biblioteca Academiei Româe din Bucureşti este intitulată "**MONOGRAFIA MESERIAŞILOR DIN JUDEŢELE BOTOŞANI-DOROHOI-SUCEAVA, 1906**" şi a apărut sub egida: "Camera de Comerciu şi Industrie Circumscripţia IX - Botoşani, Secţia Camerei de Meserii". Monografia a fost inclusă în lucrările cu care această Cameră a luat parte la Expoziţia Generală Română - prilejuită de aniversarea a 40 de ani de domnie a Suveranului Carol I (1866-1906) - expoziţiece s-a deschis la Bucureşti în anul 1906, în cadrul căreia un pavilion fiind destinat Camerelor de Comerţ şi Industrie[6].

În prefaţa acestei monografii se arată că a fost "săvârşită de secretarul - inspector al Camerei de Meserii - Grigore C. Hohor[7]; lucrarea a fost tipărită la tipografia Segall şi Marcu - Botoşani.

Capitolul privind "Judeţul Dorohoi" (cuprins în paginile următoare) se referă la punerea în aplicare a Legii meseriilor adoptată în 1902 şi la corporaţia meseriaşilor din acest judeţ (în total 2155 meseriaşi), constituită în anul 1903, corporaţia ce cuprindea toate meseriile practicate atunci în mediul urban - oraşul Dorohoi (de către 932 meseriaşi) şi rural (1223 meseriaşi). După starea lor în meserie, din total - 1325 erau maiştri (61,5%), 576 - lucrători (26,7%) şi 254 ucenici (11,8%)[8].

Sub raport etnic, datele incluse în "Monografie" reliefează preponderenţa meseriaşilor evrei în judeţul Dorohoi, care reprezentau din total - 67,6% (1456 meseriaşi evrei), comparativ cu 19,1% - meseriaşii români (412) şi 13,3% - meseriaşii străini (287)[9], ceea ce a făcut posibil un aport însemnat al meseriaşilor evrei la producerea de bunuri şi servicii în acei ani în judeţul Dorohoi.

Comparativ cu celelalte judeţe - componente ale Camerii de Comerţ şi Industrie Botoşani - numărul şi structura pe etnii a meseriaşilor, la începutul secolului 20, se prezentau astfel:

---

5) Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond Uniunea Camerelor de Comerţ şi Industrie, dosar 18/1933, fila 10.

6) Camera de Comerciu şi Industrie, Cicumscripţia IX-Botoşani, Secţia Camerei de meserii "Monografia meseriaşilor din judeţele Botoşani - Dorohoi - Suceava 1906", Botoşani, 1906, pag.3

7) ibidem

8) ibidem, pag. 45

9) ibidem, pag. 47

Structura ocupaţională, pe etnii, a meseriaşilor din judeţul Dorohoi la începutul secolului 20.

AVRAM ROSEN
doctor în economie

1. Este ştiut că – potrivit resurselor umane, materiale şi financiare de care am dispus şi, în funcţie de reglementările legislative existente – evreii din România au participat, împreună cu populaţia majoritară şi aceea de alte etnii, la realizarea progresului economiei româneşti în diferite perioade ale evoluţiei sale.

După cum sublinia, într-o lucrare a sa de sinteză, Aristide Blank – personalitate cunoscută a elitei economico – financiare din perioada interbelică – de când au venit "[...] să se aşeze pe pământul românesc" evreii au vrut "[...] să trăiască şi să se facă folositori" [1], ceea ce documentele şi publicaţiile existente, analiza cifrelor şi faptelor privind activitatea depusă în diferite ramuri, dovedesc că aşa au şi făcut.

În acest cadru se înscrie şi activitatea meseriaşilor evrei, care practicau de mult timp o gamă largă de meserii în toate provinciile româneşti şi care au reuşit, chiar în condiţiile unei legislaţii nu întotdeauna favorabile lor, să contribuie la creşterea şi diversificarea bunurilor materiale şi serviciilor prestate, potrivit nevoilor pieţii interne. Ei au dovedit, în ceea ce făceau, profesionalism, înclinaţii pentru elementul novator, disponibilităţii pentru adaptarea rapidă la trebuinţele sociale.

Activitatea desfăşurată în industria României la începutul secolului 20, inclusiv aceea a meseriaşilor din atelierele cu acest profil, este reliefată în toată amploarea sa de rezultatele anchetei industriale efectuată în anii 1901–1902, sub îndrumarea eminentului statistician Leonida Colescu.

Potrivit acestei anchete, în atelierele meşteşugăreşti cu profil industrial din România, lucrau atunci 97,8 mii meseriaşi (patroni, calfe, ucenici), din care 19,2 mii de evrei (19,6% din totalul meseriaşilor)[2], dintre aceştia 71,9% fiind stabiliţi în Moldova, 25,4% în Muntenia, 1,9% în Oltenia, 0,8% în Dobrogea[3], ponderi apropiate de cele ce le deţinea numărul locuitorilor evrei din aceste provincii în totalul populaţiei evreieşti din România (respectiv 73,5% în Moldova, 23,1% în Muntenia, 1,8% în Oltenia şi 1,6% în Dobrogea)[4].

2. O monografie relevantă a structurii ocupaţionale pe etnii a tuturor meseriaşilor din unele judeţe din nordul Moldovei a fost întocmită şi publicată în anul 1906, de către Camera de Comerţ şi Industrie Botoşani –

---

1) Aristide Blank "Economice", Bucureşti, 1932, p.44
2) Ministerul Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor "Ancheta industrială din 1901–1902", vol II, partea I-a, Bucureşti, 1903, pag 3–9.
3) Calculaţii pe baza datelor din op. cit. la pct 2 şi vol. I, partea III-a, Bucureşti, 1904, p.126.
4) Determinat pe baza datelor din lucrarea "Recensământul general al Populaţiunii României", Bucureşti, 1905, pag. XLV şi XLIX.

Mendel Smil, Dorohoi, Etla soţie, **Golda** soră, - **Sadgorod;**
Beniş Meier, Darabani, **Perla** soţie, **Oizer Hana** mamă, - **Sadgorod;**
(numele următor apare indesifrabil)

Rubin sin Meer Peritz, Dorohoi, Dora soţie, **Mauriciu** fiu, **Merlică** fiu, **Marcu Rozen** nepot, **Sosi Rozen** nepoată - **Sarograd**;
Iancu Solomon, Săveni, Detaş. Zvoriştea, **Bela** mamă, **Ana** soră, - Moghilău;
Zoller Zalman, Săveni, idem, Pod Lipcani, **Marcu** tată, **Ruhla** mamă, **şi un băiat - Moghilău;**
Peritz Orn, Săveni, Brăila, **Strul** frate, **Perla** soţie, **Iosub** fiu, **Tony** fiică - **Moghilău;**
Haim Vitner, Dorohoi, Brăila, **Till** mamă, **Tuţa** soră şi un copil, - **Moghilău;**
Zaharia Zisu Haim, Dorohoi, Constanţa, **Calman Volf** frate, **Malia** soţie, **Clarissa** copil, **Ruhla** soră, **-Moghilău;**
Aron Aronovici, Dorohoi, cumnat - **Sargorod, Sură Feiga** (n. Zaharia) **Şargorod; Aronovici Bety** nepoată, **Hava Lela Zaharia**, soră - **Moghilău;**
Moise logodnic cu **Roza Zaharia** soră, - **Moghilău.**

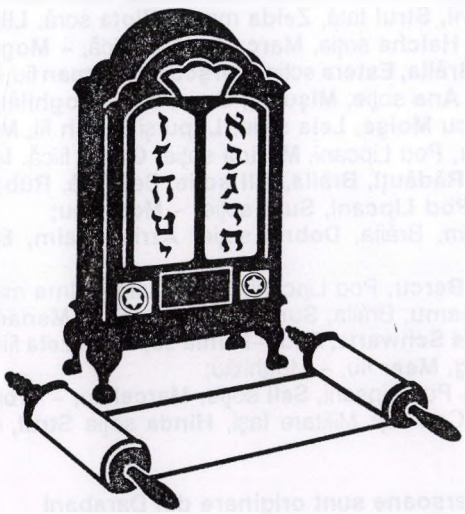

Flitman Herş, Pod Lipcani, **Molşe** tată, **Rifca** mamă, **Bercu şi Sloim** fraţi, **Anuţa şi Sura** surori – **Conactiviţi**;

Gângu Sulim, Brăila, **Liba** soţie, **Leibu** fiu, **Dvoiră** fiică, **Iancu** fiu, **Bruhă** fiică, **Haim** fiu – **Moghilău**;

Gângu Avram, Rădăuţi, Brăila, **Sura** soţie, **Sifra, Rifca, Pesa, Serl** fiice, **Mochi** fiu, **Şad Gorod**;

Hahamu Leib, Pod Lipcani, **Smil** tată, **Liba** mamă, **Dvoira şi Brana** fiice, – Moghilău;

Haimovici Moişă, Dina mamă, **Golda** soră, **Strul şi David** fraţi, – **Moghilău**;

Hahamu Meer, Zvoriştea **Manţi** – soţie, – **Conactiviţi**;

Haim Aizic Toibă, (născut în Bucecea Jd. Botoşani), Pod Lipcani, **Sifra, Freida** fiică, **Aizic** fiu, – **Moghilău**;

Harabagiu Hoişle, Aron tată, **Tauba** mamă, **Ester** soră, **Avram** frate, – **Moghilău**;

Harabagiu Hună, Marcu tată, **Brana Mamă, Leiche** soră, **Avram** frate, – **Moghilău**;

Iţicovici Smil, Brăila, Ana soţie, **Zeilig** fiu, – **Moghilău**;

Isar Smaiser, Pod Lipcani, **Beila** mamă, **Zeilig** frate, – **Moghilău**;

Iuclea Haim Strul, Brăila, **Clara** soţie, **Tilea** fiică, **Bubăr** fiu, **Izu** fiu, **Selica** fiică, – **Smerinca**;

Iosub Barbălată, Beila soţie, **Herman** fiu, – **Sad Gorod**;

Iuclea Rachmil, Ruhla soţie, **Avram** frate, – **Moghilău**;

Iancu Strul, Raşela fiică, **Moişe-Iosel** fiu, – **Moghilău**;

Iţcu Bilibol, Motla soţie, **Slima** fiica, **Fişcu, David, Hoişie**, fii, **Oltă** fiică, – **Moghilău**;

Lindenbaum Strul, Haia-Sura soţie, – **Moghilău**;

Lupu Blonder, Zvoriştea, **Lela** soţie, – **Moghilău**;

Lerner Leib, Brăila, **Ruhla** soţie, – **Moghilău**;

Lungu Avram, Rădăuţi, Brăila, **Ester** soţie, **Marim şi Tipra** fiice, **Smil şi Iosub** fii, – **Moghilău**;

Lerner Herşu, Ruhla soţie, **Basia şi Perla** fiice, – **Moghilău**;

Leizer Bărbieru, Hana-Sura soţie, **Haia** fiică, – **Moghilău**;

Leizer Mochi, Pod Lipcani, **Mochi-Avram**, tată, **Tauba** mamă, **Sima** soră, **Moişe** frate, – **Şad Gorod**;

Manus Azriel, Iosub tată, **Beila** mamă, **Pincu** frate, – **Şad Gorod**;

Maiman Iţcu, Roza soră, **Simon** frate, **Moghilău**;

Meerovici Gutman, Fani mamă, **Haim** frate, **Roza** – **Moghilău**;

Moişe David Cojocaru, Brăila – **Tirla** soră, **Sima** soră, **Tauba** soră, – **Moghilău**;

Negru Benţin, Pod Lipcani, **Frima** soţie, – **Tropova**;

Negru Iţcu, Beila mamă, **Masia, Ana, Blima, Elchi** surori, – **Moghilău**;

Rădeanu Mochi, Strul tată, **Zelda** mamă, **Zlota** soră, **Liba** soră, – Lucineţ;

Rădeanu Iţcu, Haiche soţie, **Marcu** fiu, **Fidi** fiică, – **Moghilău**;

Rozen Leiba, Brăila, Estera soţie, **Herşcu** fiu, **Zalman** fiu, **Suhăr** fiu, **Enţa** fiică, – **Moghilău**;

Rădeanu Iţcu, Ana soţie, **Mişu** fiu, **Carol** fiu, – **Moghilău**;

Rădeanu Moscu Moişe, Lela soţie, **Lupu şi Burăh** fii, **Maşa** fiică, – **Moghilău**;

Roizen Herşcu, Pod Lipcani, **Marica** soţie, **Ghina** fiică, **Iancu fiu**, – **Moghilău**;

Rozen Faivel, Rădăuţi, Brăila, Tili soţie, Beti fiică, **Rubin** fiu – **Moghilău**;

Roizen Strul, Pod Lipcani, Sura soţie, – **Moghilău**;

Roitman Avram, Brăila, **Dobriş** soţie, **Azriel, Haim, Bercu, Herşcu**, fii, **Feigha** fiică, **Moghilău**;

Samşa Marcu Bercu, Pod Lipcani, **Marcu** tată, **Blima** mamă, **Marim** soră, – **Tropova**;

Strul Smil Hahamu, Brăila, **Sura** soţie, **Udla** fiică, **Menachem** fiu, – **Nazarniţa**;

Sloim Negru zis Schwartz, Frida-Ruhla soţie, **Ghizela** fiică, **Idel şi Avram** fii, – **Moghilău**;

Talmaciu Zeilig, Meer fiu, – Moghilău;

Simcu Bilibou, Pod Lipcani, **Sali** soţie, **Marcel** fiu, – **Tropova**;

Wolf Marcus, Confecţii Militare Iaşi, **Hinda** soţie **Strul, Mitic, Pascu** fii, **Milche** fiică, – **Tropova**;

Următoarele persoane sunt originare din Darabani

Cojocaru Haim, Darabani, Brăila, Pesa soţie şi 3 copii, – **Moghilău**;

Haim Abramovici zis Avram, Avram tata, **Frida** soţie, **Lupu** copil, – **Moghilău**;

Pitaru Haim zis Bitman, Perla soţie, **Simon** fiu, **Roza** fiică, **Isac** fiu, **Mendel** fiu, **Moghilău**;

Sloim Lowenshon, 4 copii, – **Moghilău**;

Sloim Ciubotaru, Leia soţie, **1 copil**, – **Moghilău**;

Neheme Neheme, Ruhla soţie, – **Moghilău**;

Aizic Aizic, Beti soţie, Bianca fiică, Haia soră, Eli frate – **Moghilău**;

Parnafes Sloim, Darabani, **Avram** tată, **Iancu** frate, **Leiba**, – **Voroşilovca**;

Moişe Lupovici, Perla soţie, trei fii şi o fiică – **Vindiceni;**
Herţanu David, a prestat muncă la **Rădăuţi, Strul** tătă, **Moghilău, Şeli** soră, **Clara** soră, **Haim** frate, **Moghilău;**
Bărbieru Moişe, la Brăila, **Minghe** soţie, **trei fii şi o fiică,** – **Nazarniţa;**
Blănaru David, Sura soră – **Moghilău;**
Mantel Idel Leib, Hinda soţie, trei fiice, – **Sad Gorod;**
Gherşin Sontag, Strul fiu, **Moină** fiu, **Zizi** fiică, – **Moghilău;**
Braier Leib zis Meraru, la Zvorişteа, **Rifca** soţie, **Iosel** fiu, **Smerl** fiu – **Lucineţ;**
Meraru Meier, Brăila, Iahăt soţie, **Anuţa** fiică – **Moghilău;**
Covrigaru Moişe, Echi mama, **Tirla şi Başi** surori, – **Lucineţ;**
Herţanu Cună, Leib tată, **Suira** mamă, **Blima** fiică, **Marim** soră, **Ruhla** soră, **Avram,** frate – **Vindiceni;**
Grisaru Sloim, din Zvorişteа, la Brăila, **Leia** soţie, **Beti** fiică – **Moghilău;**
Cărbunaru Bercu, din Mihăileni, idem, **Sura** soţie, **Vilu** fiu – **Moghilău;**
Turcu Meier, Ana soţie, **patru fiice,** – **Moghilău;**
Ciobotaru Iancu, Tipra soţie, **şapte copii,** – **Moghilău;**
Lupovici Smil, Dora soţie, **Herman** fiu, **Zeta** fiică, – **Tulcin;**
Walsman Marcu, din Zvorişteа, **Sumăr** fiu, **Elca** fiică, – **Sad Gorod;**
Cojocaru Avram Leib, din Mihăileni, **Ruhla** soţie, **Anuţa** fiică, **Moişe** fiu, **Vindiceni;**
Hofman Faibiş, Malca soţie şi **o fetiţă,** – **Vindiceni;**
Avram Corber zis Haller, Moişe fiu – **Vindiceni;**
Wender Haim, Haie Ruhla soţie, **Mauriciu fiu, Arnold** fiu – **Moghilău;**
Meer Herş Croitoru, Hana – soră, **Marian, Vilu, Salo** – nepoţi, **Moghilău;**
Haim Burăh zis Stamber, Beila soţie, **Ruhla** fiică, **Iosel şi Idel** fii, – **Vindiceni;**

Următoarele persoane sunt originare din Rădăuţi-Prut
Aciobotăriţei Ancel, din **Rădăuţi, Roza,** soţie, **Sura** fiică, **Ghidale** fiu, – **Moghilău;**
Arădenciu Moişe, la Pod Lipcani, **Aizic** tata, **Nese** mama, **Dvoira, Rifca, Seindlă,** surori, **Zalman şi Welvel** fraţi, – **Sad Gorod;**
Roizen Avram, Mellăh tata, **Iahăt** mama, **Itcu** frate – **Moghilău;**
Roizen Aron, la **Brăila, Sali** soţie, **Tuţa şi Mariana,** fiice, – **Moghilău;**
Balan Iancu Silvica fiică, **Simon,** frate – **Moghilău;**
Bălbăitu Meer Leib, Rădăuţi, Zvorişteа, **Ghitla** soţie, **Crenţa şi Eva,** – **Moghilău;**
Bulgaş Pincu, idem, Pod Lipcani, **Meer Burăh** tată, **Frima** mamă, **Blima şi Sura** surori, **Moghilău;**
Boiangiu Hoişle, Brăila, **Frima** soţie şi **Sosi** fiică, – **Moghilău;**
Boiangiu Pincu, Podul Lipcani, **Mirla** mamă, **Roza** soră, **Lupu** frate – **Moghilău;**
Boiangiu Ioil, Brăila, Hoişie tată, **Motl** soţie, **Licâ,** fiu, **Sură, Enţa, Udl,** fiice – **Nazarniţa;**
Boiangiu Burăh, Ghindel soţie, **Beila şi Ruhla** fiice, **Moişe, Pereţ, Sloimă,** fii – **Şargorod;**
Bercu Strul sin Gherşin, Neti soţie, **Till, Ghitla, Zlota,** fiice, **Avram, Strul, Iontl** – fii, **Nazarniţa;**
Sloim Bercu, Pesa soţie, **David, Moritz,** fii, **Enţa, Raşela,** fiice – **Sad Gorod;**
Boiangiu Noiah, Pod Lipcani, **Strul** tată, – **Nazarniţa;**
Cuşmaru Sulim, Brăila, Haiche soţie, **Reiza şi Blimeta** fiice, **Gherşin** fiu, **Moghilău;**
Croitoru David, Brăila, Haiche soţie, **Seindla, Raşela, Estera, Paulina,** fiice, **Moişe** fiu, **Nazarniţa;**
Cahal Saia, Pod Lipcani, **Eti** mamă, **Clara şi Lora** surori, – **Moghilău;**
Dascal Bercu, Brăila, Mahlea soţie, **Janeta** fiică, – **Moghilău;**
Ciubotaru Moişe, Rădăuţi, Brăila, **Brana** soţie, **Riven** fiu, **Idel şi Sura** fiice, – **Moghilău;**
Croitoru Haim, Leiche soţie, **Udl şi Serl** fiice, **Bercu** fiu – **Moghilău;**
Ceauşu Sloim, Simon tată, **Firla** mamă, **Liba şi Estera** surori, – **Moghilău;**
Cohn Iosub, Rifca soţie, **Blima şi Ruhla** fiice, – **Moghilău;**
Dărăbăneanu Meer, Pod Lipcani, **Ghitl** soţie, **Beila** soră, şi **Iancu** frate, – **Tropova;**
Grisaru David, Pese soţie, **Idel şi Golda** – fiice, – **Moghilău;**
Dascal Aron, Sura soţie, **David** fiu;
David Bendit Leib, Adela soţie, **Silvica,** fiică – **Moghilău;**
Davidovici Ghidale, Buium fiu, **Moghilău;**
Eli sin Eli, Pesa soţie, **Perla şi Sifra** fiice, **Sad Gorod;**
Eli Mochi, Pod Lipcani, **Mates Eli** tată, **Tauba** mamă, **Golda** soră, **Saie-Leib** frate, **Nazarniţa;**
Eli Moişe, Brăila, **Cheila** soţie, **Dudl fiu, Haiche** fiică, – **Nazarniţa;**
Eli Nusen, Hala-Leia soţie, **Mendel** fiu, – **Nazarniţa;**

Sacaglu Moişe, Săveni, Conf. Iaşi, **Inda**, soţie, **Laiba** fiu, **Manaşcu** - **Moghilău;**
Birjaru Iosub, Săveni, idem, **Rifca** soţie, **Bercu** fiu, **Rudolf** copil, **Moişe** frate, **Reiza** soţie, **Brana** fiică, **Avrum, - Moghilău;**
Idel Leib Strul, Săveni, idem, **Henţa** soţie - **Moghilău;**
Birjaru Smil, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Marica** fiică, **Bety** fiică, **Haia Leia** fiică, **Moghilău;**
Iţicovici Buium, Dorohoi, lucrări de indiguire Brăila - cu **familia** - **Tivriv;**
Neheme N. Iancu, Dorohoi, idem, cu **familia** - **Moghilău;**
Iuftaru Iancu Herş, Dorohoi, idem, cu **familia**, - **Moghilău;**
Haim Elişa Iosub, Dorohoi, idem, cu **familia**, - **Moghilău;**
Sufăr Aizic, Dorohoi, idem, cu familia, - **Moghilău;**
Davidsohn Solomon, Dorohoi, idem, cu familia, - **Moghilău;**
Ioil Pincu, Iancu Meier, Dorohoi, idem, cu familia, - **Moghilău;**
Frucht Iancu, Dorohoi, idem, **Hoya şi Ita** copil, - **Şargorod;**
Leib Iosif, Dorohoi, idem, **Carol** copil - **Tiraspol** şi **Pepi** copil - **Moghilău;**

Următoarele persoane sunt originare din Mihăileni:

Iosipovici Avram, Mihăileni, Brăila, **Sura** soţie, **Marica** fiică, **Fani şi Wolf** copii, - **Vindiceni;**
Solet Herşcu, a prestat muncă obligatorie la Zamostea, iar copiii **Beti, Seindel şi Marica** au fost trimişi la - **Moghilău;**
Iancovici Avram, a prestat muncă la Brăila (la fel cu următoarele persoane) în timp ce **Rifca**, soţia, **Maria** fiica şi **Herş** fiul au fost trimişi la - **Moghilău;**
Tauberg Eli Herş, Ghiţa soţia, şi **Fani şi Leiba** copii - **Vindiceni;**
Sumer Klein, copiii **Iosub şi Leib** - **Vindiceni;**
Turc Burăh, Pese soţie, **Ruhla şi Eti**, fiice, **Leib şi Herş** fii - **Sărgorod;**
Adler Haim, Leia soţie şi fii **David, Froiche, Zalman şi Smil Moşe** - **Nazarniţa;**
Laufer Gros Iţic, Tauba soţie, **Ghitla şi Tili** fiice, **Suni, Wolf, Avram, Leizer, Leiba** - fii, **Vindiceni;**
Leib Marcu zis **Iancu Inghel, Rifca** soţie, **Iosub şi Tuli** fii, **Feighea** fiică - **Tropova;**
Pitpar Iţic zis **Schwartz, Samoil, Cunţă, Herman, Calman**, fii şi **Raşela** fiică - **Vindiceni;**
Marimovici Calman zis **Marcovici, Etla** soţie, **Seindla** fiică - **Moghilău;**
Dorohonceanu Strul, Haiche soţie, **Hava, Mişca, Henţa, Maria, Ruhla**, fiice şi fiul **Moişe Leizer** - **Moghilău;**
Grosman Moişe, Haia soţie - **Moghilău;**
Schweitzer Herman - Leia soţie, **Aurel** fiu, - **Vindiceni;**
Werpoler Iosub, Sali mamă şi **Ruhla** soră, - **Moghilău;**
Haiches Hoişie, Haia soţie, **Riva Ghitla**, soacră, **Rahmut Estera** soră, **Feinştein Coca** nepoată şi **Leib** nepot - **Moghilău;**
Cojocaru Avram, Ruhla soţie, **Ana** fiică, **Moişe** fiu - **Vindiceni;**
Nadler Lipa, Roza soţie, **Izu, Adolf, Leon** - fii, - **Vindiceni;**
Ciobotaru Sulim, Sura soţie, **Avram** şi **Marcu** fiu, **Estera** fiică - **Moghilev;**
Cojocaru Mendel, Blima soţie, **Leib** fiu, **Meier** fiu - Moghilău;
Fuhrman **Max, Tirla** soţie, **Sura** fiică, - **Copai-Gorod;**
Nuhăm Friedman zis **Fuhrman, Ruhla** - soţie, **Basi, Perla şi Haiche**, fiice, **Iţchoc** fiu, - **Vindiceni;**
Sumer Leib, a prestat muncă la un Atelier de confecţii din Iaşi, soţia **Edla** a fost deportată la - **Vindiceni;**
Stoleru Mendel, la un detaşament de muncă din Brăila, (ca toţi ce urmează) **Mariem** soţia, **Iosel** fiu, **Seindla** mamă, **Sura** soră, **Aron David** frate, **Marcu** frate, - **Vindiceni;**
Haier Michel, Sura soţie, **Beti şi Estera**, fiice, **Adolf** fiu - **Moghilău;**
Bereşteanu Moişe, Ghitla soţie, - **Moghilev;**
Winter Iancu, Leia soţie, **Leivi, David, Ioil, Avram, Smil** - fii - **Moghilău;**
Căruceru Herşcu, Tauba soţie, **Iancu Leib, Iulius**, fii, **Ghiza, Cerna** - fiice - **Moghilău;**
Ciobotaru Lupu, Malca soţie, **Strul** fiu, **Mochi** fiu, **Haia** cumnată - **Şargorod;**
Iosub Zelingher, Dora soră, **Frima** cumnată, **Seli** fiică, - **Lucineţ;**
Nadler Simon, socrul **Winter Meier, David şi Marcu** fii, **Beila şi Seli** fiice, - **Moghilău;**
Zviebel Moişe Machel, Etla soţie, **Sloim** fiu, **Medi** fiică, şi încă **două fiice şi un fiu** - **Moghilău;**
Timen Herş, Dora soţie, **Martha** fiică, - **Moghilău;**
Ciobotaru Sulim, **Eni** soţie, **Etla** fiică, - **Vindiceni;**
Herşcovici Leib, Estera soţie, şi **doi fii şi o fiică**, - **Vindiceni;**
Herş Ciobotaru - Golda soţie, şi **doi fii** - **Moghilău;**
Unterfort Iosub, Etla soţie, **trei fiice şi un fiu**, - **Moghilău;**

Nuhăm Avram Iţcu
Clobotaru, Săveni, idem – **Tulcin;**
Moscovici Herşcu, Săveni, idem, **Hache** soţie, **Marcu** fiu, **Nin Iţic Leib** fiu – Moghilău;
Haim Buiumovici, Săveni, Pod Lipcani, **Sura** soţie, **Marcel** fiu, **Marlena** fiică – Moghilău;
Harabagiu Riven, Săveni, idem, **Perla** mamă – **Moghilău;**
Harabagiu Ancel, Săveni, idem, **Malca** soţie, şi o fetiţă – **Moghilău**
Cojocaru Şloim, Săveni, idem, **Crenţa** mamă, **Frida** soră – **Moghilău;**
Grisaru Rahmil, Săveni, idem, **Şeindla** mamă, **Golda** soră, **Aron** frate, **Raşela** soţie – **Nazarniţa;**
Hahamu Iosub, Săveni, idem, **Ena** soră, **Marieta** soră, **Nusen** frate – **Moghilău – Tulcin**
Rabinovici Haim, Săveni, idem, **Ruhlă** soră, **Clara** soră, **Fany** soră, **Leib** frate, **Sabina** soţie, **Sulim** copil, **Şeina** copil, **Frima** copil – **Moghilău;**
Siretu Simon, **Săveni, idem,** Ana **soră,** Ruhlă **soră,** Sapşa **frate,** Frima soţie şi 4 copii – Nazarniţa;
Zisman Leib, Săveni, idem, mamă – **Moghilău;**
Zoller Iancu, Săveni, idem, **Maly** soţie, **Iancu** tată – **Moghilău;**
Bărbieru Iţic, Săveni, Conf. Iaşi, **Moişe** tată, **Nesa** mamă, **Frisa** soră, **Fany** soră, **Iosub** frate, **Moghilău**
Bărbieru David, Săveni, podul Lipcani, aceiaşi familie ca mai sus;
Croitoru Moişe, Săveni, idem, **Ghenendl** soţie, **Fany** copil – **Moghilău;**
Mihalovici Isac, Săveni, Det. Zvoriştea, **Iosub** tată, **Solomon** frate, **Feiga** soră cu copii – **Moghilău;**
Mihalovici Iacob, Săveni, Pod. Lipcani, aceiaşi ca mai sus;
Mihalovici Aron, Săveni, idem, **Iancu** tată, mama, **Herman** frate, **Berta** soţie, **Benio, Dita, Clara** copii – **Moghilău;**
Peritz Sapsa, Săveni, Pod. Lipcani, **Ita** mamă, **Tilia** soră, **Zigu** copil, – **Moghilău;**
Haimovici Bucă, Săveni, idem, **Haim** tată, **Mindel** soră, **Beila Pesă**, soră, – **Moghilău;**
Katz Zeilic, Săveni, idem, **Ghita Katz** – **Moghilău;**
Croitoru A. Vigder, Săveni, idem, **Lupu** tată, **Sura Rifca** mamă, **Zelda, Clara** – surori, **Vigder, Carol** – fraţi – **Nazarniţa;**
Cojocaru N. Vigder, Săveni, idem, **Liba**, mamă, **Miriam** soră – **Nazarniţa;**
Croitoru Vigder, Săveni, idem – **Moşe** tată, **Ruhla** mamă, **Beila** soră, **David** frate – **Moghilău;**
Leibovici Smerl, Săveni, idem – **Haia Sura** – soţie, – **Moghilău;**
Cojocaru Strul, Săveni, idem, **Mariăm**, mamă, **Liba** soră, **Samy şi Mendel** – fraţi, **Nazarniţa;**
Butnaru Iţic, Săveni, **Beila** mamă, **Leib** frate, **Risla** şi **Freida** surori – **Moghilău;**
Bărbieru David, **Bărbieru Iţic**, Săveni, idem, **Ruhla** mamă, **Tony** fiică, **Fişel frate, Mişca, Etla, Chitla** surori – Moghilău;
Leibovici David, Săveni, idem, **Leia** mamă, **Herşcu, Bercu, Avram**, fraţi – **Moghilău;**
Goldştein Ioil, Săveni, idem, **Haim** tată, **Haiche** mamă, **Sloim şi Moişe** – fraţi, – **Tropova;**
Ciobotaru Simcu, Săveni, idem, **Meier** tată, **Freida** mamă, **Etla, Leia, Clara** – surori, **Moghilău;**
Freiberg Nathan, Săveni, idem, mama şi 2 surori, – **Moghilău;**
Boiangiu Herşcu, Săveni, idem, **Golda** soţie, **Liba şi Tirla** fiice, **Max** fiu, – **Moghilău;**
Ele Bunduc, Săveni, idem, **Rifca** soţie, – **Moghilău;**
Făinaru Marcu, Săveni, idem, **Eli**, frate, **Osna** soţie, **Carol şi Hava** copii, **Tirla** soră – **Moghilău;**
Sin Alter Avram, Săveni, idem – **Ana** soţie, **Aronel** fiu – **Moghilău;**
Cojocaru Zalman, Săveni – idem, **Iancu** tată, **Enţa** mamă, **Sima** soră – **Moghilău;**
(următoarele nume sunt indescifrabile):

Harabagiu Riven, Săveni, Pod. Lipcani, **Sulim** frate, **Sofi** soţie, **1 copil** – **Moghilău;**
Iosub Aron Iosub, Săveni, Det. Zvoriştea, **Cerna** soţie, **Mendel** fiu, – **Vindiceni;**
Pitaru Avram, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Idel** fiu, **Fany, Ana, Samy,** fiice, **Cheiel** tată, **Feiga** mamă, **Ruhla** soră – Moghilău;
Cojocaru Iţic, Săveni, **Haim** tată, **Ruhla** mamă, **Ghila** soră, **Herşcu** frate, **Haim, Pavel** frate, **Nazarniţa;**
Holtzman Hernard, Săveni, idem, **Haim** tată, **Maria** mamă, – **Moghilău;**
Vaserman Pincu, Vaserman Strul, Săveni, idem, **Rifca** mamă, **Mihal şi Aron** fraţi, **Feiga şi Hena** soră, **Reiza** copil – **Moghilău;**
Cojocaru Simon zis Leibovici, Săveni, idem, **Brana** soţie, **Sifra şi Clara** fiice, **Iancu** fiu – **Moghilău;**

Smil Iţic, Săveni, idem, **Hache** soţie şi copii, - **Moghilău;**

Baron Leizer, Săveni, idem, **Maria** soţie, **Mina şi Tauba** fiice, **Iţcu, Strul, Seil** - fiu - **Moghilău;**

(următoarele nume apar indescifrabil):

Casapu Moişe, Săveni, Lucrări de indiguire Brăila, **Fany** soţie şi **4 copii, - Moghilău;**

Siretu Sulim, Săveni, Detş. Zvorişteа, **Perla, Feiga, Maly,** fiice, **Iancu** frate şi **copiii - Moghilău;**

Moidelovici Buium, Săveni, Lucrari indiguire Brăila, **Ruhla** soră - **Tulcin;**

Viderman Marcu, Săveni, idem, **Zisla** soţie, Moghilau, Cojocaru Herş, Săveni, idem, Burăh tată, mama şi copiii - **Moghilău;**

Moişe Naftule, Săveni, idem, **Haia** soţie, - **Moghilău;**

Pincu Strul, Săveni, idem, **Freida** soţie, - Moghilău;

Pincu Moişe zis Federman, Săveni, Reg. 29 Infant., **Malca,** mamă, **Idel, Strul, Iancu, Marcu** - fraţi, **Paia, Golda, Ita, Esther, Ughea** - soră, Marcu - frate, - **Moghilău;**

Cojocaru Leib, Săveni, Lucrari de indiguire Brăila, **soţia şi copiii,** - Moghilau;

Goldesfarb Moişe, Săveni - idem, **Mirla şi Rifca** - soră - **Moghilău;**

Hahamu Sulim, Săveni, idem, **Nehama** soţie, **Sima Ruhla** copil - **Moghilău;**

Leizer Simcu, Săveni, idem, **Enea Sura** soţie, **Tuli, Altăr, Sulim,** fii, **Rifca şi Ghitla,** fiice, **Tulcin;**

Croitoru Avram, Săveni, idem, **Sura Frida** soţie, **Haim,** fiu, **Beica** fiică - **Moghilău;**

Ihil Moişe, Săveni, idem, **Ghiza** soţie, **Roza,** fiică, **Max şi Iosub** fiu, **Rifca,** soră - Moghilău;

Leizerovici Moise, Săveni, idem, **Feiga** mamă, - **Moghilău;**

Faibiş Saia, Săveni - idem, **Lela** soţie **şi copii,** - **Moghilău;**

Vainberg Izu, Săveni, idem, **Leizer** tată, **Fany** mamă, **Samy, Heinrich, Marcel,** fraţi, **Tina şi Ety** surori - **Moghilău;**

Ely Surghie, Săveni, idem, **Sender** frate, **Inda** soţie, **Saly** copil, - Vindiceni;

Herşcovici Avram, Săveni, idem, **Malca** soţie şi o fetiţă - **Moghilău;**

Grisaru Hascal, Săveni, idem, **Blima** soţie, **Saie** copil, **Iosub** tată, **Ruhla** mamă, **Iancu** frate, **Malca** soră - **Moghilău;**

Mihal Avram, Săveni, Lucrări indiguiri Brăila, **Bruha** soţie, **Rifca** cumnată, **Moghilău;**

Leizer Litman, Săveni, idem, **Binţa** soţie şi 4 copii, - **Moghilău;**

Heinic Mazilu, Săveni, idem, **Liba** soţie şi **3 copii,** - **Balta;**

Bendit Iţic, Săveni, idem, **Leiba** tată, **Sura** mamă, **Ughea şi Liza** surori, **Nahman Leib** frate, **soţia şi copiii - Moghilău;**

Leib David - Săveni, **soţia şi copiii,** - **Moghilău;**

Marcu Aizic, Dorohoi, idem, **Liba Aizic şi Adela** copii - **Moghilău;**

Croitoru Aron, Săveni, idem, **Raşela** soţie - **Moghilău;**

Scorţaru Herşcu - Săveni, idem, **Tauba** mama, cu copiii, **Avram, Hase, Zalman, David** - **Moghilău;**

Schwartz Iţcu, Săveni, idem, **Mates** tată, **Sifra** mama, **Rubin** frate, - **Tulcin;**

Croitoru Aron zis Abramovici, Săveni, Raşela soţie, **Meier, Strul, Leib,** fraţi - **Moghilău;**

Veintroub Azriel, Săveni, idem, **Malca** soţie, - **Moghilău;**

Largman Iosif, Săveni, idem, **nevasta cu copiii - Moghilău;**

Leibovici Froim, Săveni, idem, soţia, - **Moghilău;**

Croitoru Sulim, Săveni, idem, **Marim** soţie, **Freida soră, 1 copil mut** - **Moghilău;**

Cohn Leib, Săveni, idem, **mama, soră şi nepot,** - **Moghilău;**

Avădanei B.Marcu, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Estera** fiică, **Gherşin** fiu, - **Moghilău;**

Cuperman Sloim, Săveni, idem, **Ruhla** soţie şi 4 copii - **Moghilău;**

Pitaru Moişe, Săveni, idem, **Haia** soţie, **Moghilău;**

Ciobotaru Zalman, Şăveni, idem, **Roza** soţie - **Nazarniţa;**

Solomovici Leizer, Săveni, idem, **Hache** soţie, **Strul** - **Moghilău;**

Bercu sin Ruhla zis Schvartz, Săveni, idem, **Malca** soţie, **Iancu** fiu, **Ruhala fetiţă şi încă un copil - Moghilău;**

Croitoru Haim, Săveni, idem, **Osna** soţie, **Dvosia** mamă, **Mihal** tată, **Fany** soră, - **Moghilău;**

Sacagiu Sloim, Săveni, idem, **Haia Leia** mamă, **Tauba** şi **Ruhla** surori, **Mendel** frate, **Moghilău;**

Sacagiu Zeilig, Săveni, idem, **Haia Sura** mamă, - **Moghilău;**

Aclipei Haim Avram, Săveni, idem, **Ety** soţie, **Crenţa şi Raşela** fiice, **Alter şi Lupu,** fii - **Moghilău;**

Nadler David, Săveni, lucrări de indiguire Brăila, **soţia şi copiii - Moghilău;**

Davidsohn Solomon, Săveni, idem, **Moişe** frate, **Luşa** soţie, **Nety** soră, **Lazăr** copil, **Silvia** copil, - **Moghilău;**

Mihalovici Iancu, Mihalovici Sloim, Săveni, idem, **Strul** tată, **Estera** mamă, **Bercu** frate, **Rozica şi Ana** soră, - **Moghilău;**

Aron Moişe, Săveni, idem, **Haia** soţie, **Bina** fiică, - **Moghilău;**

Cuculeanu Haim Leib, Săveni, idem, **Menea** soţie, **Zalman** fiu, **Malcuţa** fiică, - Morafa;

Abramovici Avram, Săveni, idem, **Tony** soţie, **Strul** frate, **Liza** soră, - **Moghilău;**

Rafalovici Iosub, Săveni, idem, **Manaşcu** tată, **Beila** mamă, **Aron, Fişel, Avram, Meier,** fraţi, **Marica** soră, - **Moghilău;**

Mihal Moişe zis Mihalovici, Săveni, idem, **Malca** soţie, **Natan** fiu, **Frima** mamă, **Mina** soră, - **Moghilău;**

(următoarele nume sunt indescifrabile):

Păduraru Smil, Dorohoi, lucrări de indiguire Brăila, **Sosia** soţie, **Leia şi Etla** fiice, **Iţcu şi Saie** fii - Moghilău;

Vataru Aisic, Dorohoi, idem, **Feiga** soţie, **Liza şi Ghizela** fiice - **Moghilău;**

Ceauşu Moişe, Săveni, idem, **Pavel** tată, **Ita** mamă, **Ozias** fiu, **Beila** soră, **şi fratele** - **Nazarniţa;**

Ceauşu David, Săveni, idem, **Brana** soţie, - **Nazarniţa;**

Bărbieru Avram, Săveni, idem, **Sura Rifca** soţie, **Calman** fiu, **Benţin** fiu, - **Nazarniţa;**

Goldenberg Lupu, Săveni, idem, **Perla** soţie, **Bercu** fiu, **Iosub** fiu - **Lucineţ;**

Sacagiu Moşe, Săveni, idem, **Sura** soţie, **Ruhla, Avram, Nuhăm**, copii, **Leia şi Menia** surori - **Nazarniţa;**

Cutter Herşcu, Săveni, idem, **Ronia** soţie, **Samşa** fiu, - **Moghilău;**

Croitoru Iancu, Săveni, idem, **Zloa** soţie, **Enea Leia** fiică, - **Moghilău;**

Ungar Mendel, Săveni, idem, **Liba** mamă, **Ruhla** soră, - **Moghilău;**

Leizer Sloim, Săveni, idem, **Marim Ita** - soţie, **Iosub** fiu, **Ghitla** fiică, - **Moghilău;**

Bercovici Idel, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Sifra şi Moişe** fiice, **Moişe** fiu - **Moghilău;**

Ciobotaru Lupu, Săveni, idem, **Ruhla** soţie şi **o fiică**, - **Moghilău;**

Ciobotaru Sulim, Săveni, idem, **soţia şi copiii** - **Moghilău;**

Vechsler Moişe Săveni, idem, **Mihal** tată, **Beila** mamă, **Isa** frate, - **Moghilău;**

Roizen Sloim, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, - **Moghilău;**

Moscovici Mendel, Săveni, idem, **Ghitla** soţie, **Herşcu, Zisu şi Moişe** fii, **Hinda şi Ety** fiice, **Ana** soră cu **copiii** - **Moghilău;**

Mendel Leiba, Săveni, idem, **Frida** soţie, **Riven, Iţic Meier, Ele, Muier** - fii, **Oty** fiică - Nazarniţa;

Casapu Aron, Săveni idem, **Avram** tată, **Estera** mamă, **Leizer** frate, **Mina**, soră, -**Moghilău;**

(numele următoare apare indescifrabil):

Sanielevici David, lucrări indiguiri, **Saniel** frate, **Anuţa** soţie, **Henrieta şi Haim** copii, **Moghilău;**

Saltberg Arnold, Săveni, idem, **Dora,** mamă, - **Moghilău;**

Marcu Strul, Săveni, idem, **Hinda** soţie, **Leia, Estera**, fiice, **Hoişie şi Herş Leib**, fii, **Moghilău;**

Iancu H. Herş, Săveni, idem, **Ruhla, Malca**, - **Moghilău;**

Iancu Strul Rivan, Săveni, idem, **Brana** soţie, - **Moghilău;**

Cojocaru David, Săveni, idem, **Haim** frate, **Crenţa** soră, **Moişe Iancu, Moier, Hana**, copii - **Moghilău;**

Sin Ruhla Marcu, Săveni, idem, **Hena** soţie, **Carol** fiu, **Izu** fiu, **Eta şi Surica** fiice,- **Nazarniţa;**

Iţcaru Burăh, Săveni, idem, **Hava** soţie, **Rebeca** fiică, **Iosif** fiu, **David** fiu, - **Moghilău;**

Cuşmaru Zeilig Săveni, idem, **Sapsa** frate, **Sura** soră, **Tauba, Hinda, Ruhla, Hache** - copii - **Moghilău;**

Ciobotaru Nuhăm, Săveni, idem, **Beila** soţie, **Ruhla, Reizla, Eidla**, fiice, **Ghedale şi Dina** frate şi soră - **Moghilău;**

Ciobotaru Moişe, **Săveni, Podul Iloaiei** - Moghilău;

Marcovici Max, Săveni, Indiguire Brăila, **Perla**, soţie, - **Moghilău;**

Avădanei Bercu, Săveni, idem **Ruhla** soţie, **Moişe** fiu, - **Moghilău;**

Moidel Leiba zis Moidelovici, Săveni, idem, **Lora** soţie, **Rica** copil, - **Moghilău;**

Leizer Buium, Săveni, idem, **Hava** mamă, **Dvoira** soră, **Haia Leia** soră, - **Moghilău;**

Iancu Ioil, Săveni, idem, **Leia** soţie, **Marcu** fiu, **Sura** soră, - **Moghilău;**

Lupaşcu Meier, Săveni, idem, **soţia şi copiii** - **Moghilău;**

Rafael sin Bruha, Săveni, idem, **Beila** soţie **şi 3 copii**, - **Moghilău;**

Bărbieru Herşcu, Săveni, idem, **Maria** soţie - **Moghilău;**

Moghilău;
(următoarele nume apar indescifrabil):

Ciobotaru Rahmil, Săveni, lucrări de indiguire, Brăila, **Golda** soră – Moghilău;
Reidler Marcu, Săveni, idem, **Marim** – soţie, **Cloy** fiică, şi **încă doi copii – Moghilău;**
Casapu Herş, Săveni, idem, **Hache** mamă, **Cheila** soră, **Burăh** frate, – **Moghilău;**
Ele Nusin, Săveni, idem, **Haia Leia** soţie, **Herş Mendel**, fiu – Nazarniţa;
Ele Moişe, Săveni, idem, **Cheila** soţie, **David** fiu, **Hache** fiică – Nazarniţa;,
Chitlaru Herşcu, Săveni, idem, **Ghitla** mamă, **Moişe** tată, **Haia Sura** soră, **Avner** frate, **Lică** soră, **Perla** copil, **Mihal** copil, – **Vindiceni;**
Dascălu Herş, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Bercu şi Simcu** fraţi, **Zlota** soră; **Moghilău;**
Zamosteanu Nahman, Săveni, idem, **Dora** soţie, **Moişe** şi **Iosub** fii, **Simon, Iosub** şi **Haim** fraţi, **Leia şi Crenţa**, surori – **Moghilău;**
Aronovici Moişe, Aronovici Aron, Săveni, idem, **Lupu** tată, **Raşela** mamă – **Moghilău;**
Bercovici Bercu, Săveni, idem, **Ghedale** tată, **Hana Ghitla** mamă, **Ioil, Iţic, Leivi, Favel**, fraţi, **Leia** soră – **Nazarniţa;**
Rafailovici Fişel, Săveni, idem, **Rica** soţie, **Mina** fiică, – **Moghilău;**
Cojocaru Fişel, Săveni, idem, **Meier Iosub** tată, **Frima** mamă, **Sima** soră, **Beno** şi **Samy** copii, **Haim** frate **Blima** soră – **Moghilău;**
Ceauşu Haim, Ceauşu Herş – Săveni, idem, **Strul, Vichea** soră, **Favel** frate, – **Moghilău;**
Domnievshi Bercu, Săveni, idem, **Luţa** soţie, **Rifca** mamă, – **Moghilău;**
Smilovici Herşcu, Săveni, idem, **Ety** soţie, **Crenţa, Etla** şi **Tauba**, surori, **Ghedale**, frate, **Tauba, Froiche** şi **Oty** copii, – **Moghilău;**
Lezerovici Moişe, Săveni, idem, **Maly** soţie, **Lily** fiică, **Janeta** soră, – **Moghilău;**
Croitoru Herşcu, Săveni, Lucrări de indiguire Brăila, **Haia Brană** soţie, **Perla** fiică, **Hache** mamă, **Elca** soră, **Balta – Moghilău;**
Leizer Iosub, Săveni, idem, **Rifca** soţie – **Moghilău, Coil** fiu, **Perla** mamă – **Balta;**
Mihal Aron, Săveni, idem, **Ita** – soţie, **Brana** fiică, **Marcu, Elias, Moişe**, fiu – **Moghilău;**
Calman Zisu, Săveni, idem, **Haia Leia** – soţie, **Devoira** fiică, **Nahman**, fiu, **Moghilău;**
Cojocaru David, Săveni, idem, **Pesa** soţie, **Frida** fiică, – **Vindiceni;**
Vlăsinişteanu Herşcu, Săveni, idem, **Hana** mamă, **Malca** soră, **Froim** frate, **Pesa** soţie, şi **3 copii – Nazarniţa;**
Schonfeld Iosub, Săveni, idem, **Seindla** soţie, **Avrum** fiu, – **Moghilău;**
Hahamu Avram, Săveni, idem, **Roza** soţie, **Esfira** fiică, **Sloim** tată, **Seiva** mamă, **Anita** soră – **Vindiceni;**
Sloim sin Alter, Săveni, idem, **Avram** tată, **Estera** soră, **Lily** şi **Hugo** copii, **Moghilău;**
Stain Ghedale, Săveni, idem, **Mina** soţie, **Moghilău; Peritz Froim**, Săveni, idem, **Iosub** tată, **Devoira** mamă, **Sura şi Bety** surori, **David** şi **Sapşa** frate, – **Moghilău;**
Katz Strul Avram, Săveni, idem, **Ancel** frate, **Brana** soră – **Moghilău;**
Zisu Mihal, Săveni, idem, **Raşela** soţie, **Izu** fiu, **Elca** soră, **Solomon, Izu**, fii, **Biza** fiică – **Moghilău;**
Boţman Moişă, Săveni, idem, **Rifca** soţie, **Nesa, Rugla, Ghenendl, Ghitla**, fiice, **Pinea şi Iţic** fii – **Moghilău;**
Aronovici Zalman, Aronovici Iosub, Aronovici Avram, Săveni, idem – **Hoişie** tată, **Estera** mamă, **Liza** soră, **Leiba** frate – **Moghilău;**
Baratz Saie, Săveni, idem, **Carol** frate, **Sofi şi Sura** surori, – **Moghilău;**
Kaleman Iosub, Săveni, idem, **Strul** tată, **Malca** mamă, Lisa soră, Moghilău;
Croitoru Moişă, Săveni, idem, **Dora**, soţie, **Moche** fiu, **Frima şi Saly** fiice, **Zeilig** frate, şi **4 copii – Moghilău;**
Avădanei Strul, Avădanei Uşer, Avădanei Pincu, Săveni, Lucrări de indiguire Braila, Pod Lipcani, **Avram** tată, **Liza** soră, **Ancel** frate, **Raşela** soţie, – **Moghilău;**
Mazilu Iancu, Săveni, Lucrări de indiguire Brăila, **Ghitla** soţie, **Iosub** frate, **Hana, Perla şi Liba** surori, **Haim şi Heinic** fraţi, **Ioil, Enţa, Lela** – copii, – **Moghilău;**
Vainerman Moche, Săveni, idem, **Malca** soţie, **Herş** fiu, **Sura** fiică – **Moghilău;**
Rieder Moişe, Săveni, idem, **Ita** soţie, **Ruhla** fiică, **Iţic** fiu, **Strul** fiu, – **Moghilău;**
Matei Aronaş, Săveni, idem, **Avram** tată, **Hava** soră, **Iancu** frate, **Marcu – Moghilău;**
Rorlich Samiol, Săveni, idem, **Raşela** soţie, – **Moghilău;**
Rotaru Mochiu, Săveni, idem, **Leia** soţie, **Saul** fiu, **Avrum** fiu, **Devoira** mamă, **Sura** soră, **Estera** soră, – **Moghilău;**
Grinberg Iţic, Săveni, idem, **Coca** soţie, **Ety** fiică, – Moghilău;
Ornştain David, Săveni, idem, **Haia** fiică, **Smil** fiu, **Velvel** frate, – **Moghilău;**
Croitoru Laib, Săveni idem, **Reiza** soţie – **Moghilău;**

Calacuda Beriş, Săveni, idem, **Hinda, Liba, Estera, Breida, Mina** – surori, **Iancu** şi **Herşcu**, fraţi, – **Vindiceni;**

Mihalovici Mihal, Săveni, idem, **Rebeca**, soţie, **Burăh şi Moişe**, fii, **Anuţa** cumnată – **Moghilău;**

Roizen Haim, Săveni, idem, **Marcel** – copil, – **Moghilău;**

Cojocaru Strul, Săveni, idem, **Ita** – soţie, **Anuţa** fiică, **Moişe** fiu, – **Moghilău;**

Mendel Ihil, Săveni, idem, **Sifra** – soţie, **Leia** mamă, **Carel** copil, **Raşela şi Ana**, surori, **Moghilău;**

Moişe Nuhăm, Săveni, idem, **Hava** soţie, **Iancu** fiu, **Rebeca** fiică, – **Nezarniţa;**

Blumental Strul, Săveni, idem, **Herş Ber** – tată, **Leib** şi **Fişel**, fraţi,– **Moghilău;**

Pitaru Strul, Săveni, idem, **Leia** – soţie, **Leib, Simon, Didi, Simon**, fii, **Estera şi Tilica** – fiică – **Moghilău;**

Solomon Smil, Săveni, idem, **Simon**, tată, **Perla**, mamă, **Sura, Ety, Enţa**, surori, **Haim Moişe** – frate, **Estera**, soră – **Balta, Moghilău;**

Iosipovici Bubi, Iosipovici Marcu, Iosipovici Strul, Iosipovici Iosub, Săveni, Det. Zvorîştea şi indiguiri Brăila, **Iosipovici Samy**, idem, – Zvorîştea, **Iţcu Aron**, tată, **Berta** mamă, **Sukim, Friederich, Haim** fraţi şi **Cecilia**, soră – **Vindiceni;**

Leibovici David, Săveni, Lucrări de indiguire Brăila, **Blima** soţie, **Saly şi Sergiu** copii, **Marim** mamă, **Raşel** soră, **Sloim**, frate, **Moghilău;**

Tinichigiu Ele David, Săveni, Lucrări de indiguire Braila, **Hinda**, soţie, **Sura**, fiică, **Smil**, fiu, **David** tată, **Ena**, mamă, **Risa şi Sura**, soră, – **Moghilău;**

Kitlaru S. Avrum, Săveni, idem, soţia, **Saly**, mama **Malca**, fratele **Ele, Beica şi Basea** surori, fiii şi fiica, – **Moghilău;**

Zisman Solomon, Zisman Herşcu, Săveni, idem, **Bety** soţie, **Pincu** frate, **Moghilău;**

Cojocaru Sloim, Săveni, idem, **Adolf** fiu, **Rica**, fiică, – **Moghilău;**

David Mihalovici, Săveni, idem, **Reghina** soţie, **Sofica** fiică, **Sloim** frate, – **Moghilău;**

Avădanei Smil, Săveni, idem, **Hinda** soţia, cu doi fii – **Vindiceni;**

Kluger Iosef, Săveni, idem;

Cojocaru David, Săveni, idem, soţia, cu copiii **Herş şi Mina, Moghilău;**

Mihalovici Iosub, Săveni, idem, **Sulim** tată, **Mache** mamă, **Fany** soră, – **Moghilău;**

Spălătoru Nuhăm, Săveni, idem, **Cerna**, soţia, cu cei 4 copii – **Moghilău;**

Croitoru Saniel, idem, **Manea**, soţie, **Strul**, frate, **Beniamin**, tată, **Tauba**, mamă, **Victor**, frate, – **Moghilau;**

Leizer Sloim, Săveni, idem, marim **Ita**, soţie, **Iosub**, fiu, **Chitla** fiică, **Leib** tată, **Ioil** frate – **Moghilău;**

Moraru Haim, Bercu Nochi, Săveni, Pod Lipcani, Lucrări de indiguire Brăila, **Ghedale** tată, **Sura** mamă, **Bercu** frate şi **Sima şi Dvoira** surori, – Moghilău;

Harabagiu Zisu, Săveni, idem, **Iţic, Şloim, Leib, Rubin** fii – **Moghilău;**

Ceauşu Aron, Săveni, idem, **Liba** soţie, **Iancu** fiu, **Ruhla şi Haia Leia fiice, – Moghilău;**

Sacagiu Ele, Săveni, idem, Hache soţie, **Haim Leib** fiu, **Moghilău;**

(numele următoare apar indescifrabil):

Brief Iţic, Brief Leizer, Săveni, Lucrări indiguire Brăila, **Hache** mamă – **Moghilău;**

Ciobotaru Haim Hoişie, idem, **Freida** soţie, **Strul** fiu, **Oscar** fiu, – **Moghilău;**

Heinik Iţcu, Săveni, idem, **Roza** soţie, **Aneta** fiică, **Frida** fiică, **Avram** fiu, – **Moghilău;**

Zemel Zigu, Săveni, idem, **Surica** soţie, **Mina** soră, **Nahman** tată, – **Moghilău;**

Leizer Haim, Săveni, idem, **Sara Frida** soţie, **Fany**, copil şi tatăl, doi fraţi şi două surori – **Moghilău;**

Herţanu David, Săveni, idem, soţia – **Moghilău;**

Stoleru Herşcu, Stoleru, Săveni, idem, **Sara** mamă, **Iancu** frate – **Moghilău;**

Stoleru Şloim, Săveni, idem, **Sara** mamă, **Iancu** frate – **Moghilău;**

Meirovici Meyer, Săveni, idem, **Fany** soţie, **Ruhla** fiică, **Adolf** fiu, **Reiza** soră, copiii **Fany, Ludl, Leib**, – **Moghilău;**

Schwartz Froim, Săveni, idem, **soţia, doi copii, o soră şi un frate – Moghilău;**

Blumenthal Leib, Săveni, idem, **tatăl, mama, trei surori şi un frate**, – **Moghilău;**

Spund Aizic, Săveni, idem, **Fany** soţie, **Eva** fiică, **Lică**, fiu, **Leica** mamă, **Mendel** frate, **Iţic** frate – **Moghilău;**

Cojocaru Copel, Săveni, idem, **Ides** mamă, **Avram** frate, **Maserica** soră, **Moişe** frate, **Samsan** frate, – **Moghilău;**

Smil Volf, Săveni, idem, **Pesa Volf** soţie, **Risa** soră, **Ghiţa** soră – **Moghilău;**

Asurei Ancel, Săveni, idem, **Ruhla** fiică – **Moghilău;**

Ciuraru Froim, Săveni, idem, **Ruhla** soţie, **Buium, Aron şi Sloim** – fraţi, **Frima** soră –

Iulcea Iancu, Darabani, Pod Lipcani, **Iţcu** tată, **Sofi** soră, **Avram** frate - **Tropova;**
Căruceru Iancu, Darabani, idem, **Haim** tată, **Feiga** mamă, **Seindla, Feiga, Hovă** surori- **Tropova;**
Bril Smil, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Bruha şi Ana** surori - **Moghilău;**
Căruceru Mendel, Darabani, idem, **Croina** soră - **Tropova;**
Cuşmaru Avram, Cuşmaru Litman, Darabani, idem, **Tupa** tată, **Mendel** frate, **Etel** soră - **Tropova;**
Pitaru Moişe Bercu, Darabani, idem, **Haim Strul** tată, **Henţa** mamă, **Perla** copil **si alţi copii - Tropova;**
Cojocaru Avram, Darabani, idem, **Moişe** - frate; **Tropova;**
Katz Iosub (mort accident şantier), Darabani, idem, **Golda** soţie - **Tropova;**
Parnafes M. Alzic, Darabani, idem, **Iancu** tată, **Sima** mamă, **Haia Base, Enţa Leia, Pina** surori, **Herşcu,** frate - **Tropova;**
Ianscu Segal, Darabani, idem, **Baba** soră, **Aron** frate, **Tropova;**
Hahamu Haim, Darabani, idem, **Reiza** soţie şi **copiii - Moghilău;**
Dascălu Herşcu Darabani, Det. Zvorîştea, **Liba** mamă, **Copel** frate - **Tropova;**
Aisenberg S. Leiser, Darabani, Pod. Lipcani, **Saia** tată, **Roza** mamă, **Moişe** frate, **Baba** soră - **Moghilău;**
Cojocaru Bercu, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Părinţi şi surori - Moghilău;**
Cojocaru Froim, Darabani, Pod. Lipcani, **Leiba** tată, - **Tropova;**
Cojocaru Haim, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Estera** soţie - **Balta;**
(următoarele două nume apar indescifrabil)

Dorfman David Leib, Darabani, lucrari indiguire Brăila, **Hache** mamă, **Liba şi Lupu,** frate şi soră - **Tropova;**
Petraru David Craft, Darabani, Det. Zvorîştea, **Roza** soţie şi copiii **Beno, Marcu, Natan - Tropova;**
Baluş Strul, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Brana** soţie şi copiii **Iser şi Avram - Tropova;**
Herşcu I. Oişie, Darabani, idem, **Herşcu Haim,** fiu - **Balta;**
Ghedale Barbălată, Darabani, Pod. Lipcani, **Malca,** mamă, **Ghizela,** soră - **Tropova;**
Boiangiu Zisu, Darabani, idem, **Ita** soţie, - Tropova;
Meraru Leiba, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Feiga,** soţie - **Tropova;**
Calmanovici Marcel, Darabani, idem, **Moişe** tată, **Meiţa** mamă, **Tily, Reiza, Tauba** surori, **Avrum** frate - **Şargorod;**
Nepomnici Samy zis Vainştoc, Darabani, Pod Licani, **Mates** tată, **Cerna** noră, **Froim şi Haim** fraţi, **Rahel** soră - **Tropova;**
Rotaru Ira Lupu, Darabani, Lucrări indiguire Brăila, **Golda** soţie, copiii **Tipra şi Iosub, Nazarniţa;**
Ebner Leizer, Darabani, idem, **Liba** soţie, **Dora** soră - **Nazarniţa;**
Ciobotaru Iancu, Darabani, Pod. Lipcani, **Moişe** tată, **Ruhla** mamă, **Estera** soră - **Tropova;**
Nehemia Avram, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Enta** soţie şi copiii **Iosub, Hena, Idel, Riven, Saly - Tropova;**
Cheiş Bercu Iosub, Darabani, idem, **Tina** soţie, - **Moghilău;**
Levenkron Smil, Darabani, idem, **Sifra** soţie şi **Samson** fiu - **Moghilău;**
Harabagiu Leiba, Darabani, idem, **Hana** soţie, **Tropova;**
Sacagiu Strul, Darabani, idem, Berla **soţie, Fany şi Raşela,** copii - **Moghilău;**
Pităraşcu Iancu, Darabani, idem, copiii **Iosub, Iţcu, Zisla - Tropova;**
Barbălată Marcu, Barbălată Haim, Barbălată Bercu, Darabani, idem, **Eva** soţie, **Liza,** fiică - **Tulcin;**
Heinik Sloim, Darabani, idem, **Mindla** soţie, **Iţic şi Blima** copii, - **Moghilău;**
Iţcaru Hascal, Darabani, idem, **Dobriş** soţie, şi copiii **Blima, Beila Rifca, Nusin - Tropova;**
(următoarele nume apar indescifrabil):

Lupu Tobaltoc, Darabani, lucrări de indiguire Braila, copiii **Bety, Saly, Fany, Aron Idel - Tropova;**
Avram Nusensohn, Darabani, idem, **Mina,** soră, **Iulius** nepot - **Moghilău;**
Iuclea Rahmil zis **Abramovici,** Darabani, idem, **Raşela** soţie, **Raşela** soră - **Smerinca;**
Abramovici David Moişe, Dorohoi, Pod Lipcani, **David** tată, **Hache** mamă, fraţii **Max, Milu, Aron, Iosub - Moghilău;**
Heinic A. Herş, Heinic A. Pavel Săveni, Det. Zvorîştea, lucrări de indiguire, Brăila, **Sura Ruhla,** mamă - **Moghilău;**

Săculeţ Sloim, Darabani, idem, **Feiga** soţie, **Moişe şi Sumăr - Tropova;**

Lutfac Meier, Darabani, idem, **Estera** soţie, şi copiii **Sloim, Eti, Seindla, Haia Sura, Iancu - Tropova;**

Ciuraru Bercu, Darabani, idem, soţia **Beila** şi copiii **Seindla, Estera şi Blima - Kopaigorod;**

Lupu Cohn zis Pitaru şi Iosub Cohn, Darabani, podul Lipcani, **Saia,** tată, **Rifca** mamă, **Nuţă şi Goldiţa** copii, **Tropova;**

Butnaru Haim Leib, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Sima Reiza** - soţie, copiii **Sloim Nuhăm, Meitha, Malca, Avram - Moghilău;**

Pitaru Moişă, Darabani, idem, **Şeindla** - soţie, copiii **Sali, Ruhla, Zisla, Toni, Sloim - Tropova;**

Grisaru Hascal, Darabani, idem, **Seina Freida** - soţie, copiii **Estera şi David - Tropova;**

Petraru Gherşin, Darabani, Detaşamenrul din Zvoriştea, **Haia** - soţie, **Moişe, Fişel, Sloim - Tropova;**

Grinberg Aron, Darabani, lucrări de indiguire Brăila, soţia **Freida,** copilul **Haim şi Avram Baratz** tatăl - **Moghilău;**

Iancu Nută, Darabani, idem, **Haim Iancu Smil Burăh** - tată, **Ita** mamă, **Roza Seiva** copil - **Tropova;**

Aisie Eli Aisiv şi David Leib Eli Aizic, Darabani, Podul Lipcani, **Mendel Cuşmaru** - tată, **Ruhla** mamă, **Dora,** soră - **Tropova;**

Toboltoc S. Leib, Darabani, Lucrări indiguire Brăila, **Hana Enea** - soţie, **Beti, Fradel, Marei** - copii - **Tropova;**

Balan Moişe, Darabani, Podul Licani, **Surica** soţie - **Moghilău;**

(următorul nume apare indescifrabil):

Simon Nuhăm, Darabani, Lucrări de indiguire Brăila, **Roza** şţie, **Ana** copil - **Moghilău;**

Vătaru Neheme, Darabani, idem, **Rifca** soţie - **Şargorod;**

Iancu sin Seindla, Darabani, idem, **Liba** soţie, copiii **Ruhla şi Dughe - Konakowits;**

Croitoru Herşcu, Darabani, idem, **Hinda** soţie - **Tropova;**

Ciubotaru David, Darabani, idem, **Ruhla** soţie, **Ghizela, Avram, Şmil,** copii, **Janeta** mamă - **Borsanti, jud. Moghilău;**

Bărbieru Isac, Darabani, idem, **Tipra** - soţie, **Moghilău;**

Dascălu Iţcu zis Schachter, Darabani, idem, **Sura** -soţie, **Avram şi Fişcu** - copii, **Moghilău;**

Credinciosu Şmil, Darabani, idem, **Ruhla** soţie - **Moghilău; Orenstein Sulim;** Darabani, idem, **Etla** - soţie, **Uşer** copil - **Moghilău;**

Pitaru Iţcu Meir, Darabani, idem, **Hache** - soţie, copiii **Tauba, Pesa, Iancu - Tropova;**

Pitaru Marcu, Darabani, idem, **Beti** - soţie - **Iampol, Balta;**

Pitaru Iosub, Daabani, **Lifşa** - soţie, **Hana** mamă - **Tropova;**

Snirer Iţcu, Darabani, idem, **Seiva** - soţie - **Tropova;**

Gherbel Sulim, Darabani, idem, şţia **Sifra** şi copiii **Saly, Janeta, Ita - Moghilău;**

Cornişteanu Meier, Darabani, idem, **Sura** - soţie, copiii **Zisla, Hache, Reizl, Tipra - Tropova;**

Avram Butnaru, Darabani, idem, **Hinda** mamă, **Ariel Herş,** frate - **Moghilău;**

Inghel Segal zis Aizic Segall, Darabani, idem, soţia **Surica,** copiii **Otilia, Marcela, Bruha - Moghilău;**

Cojocaru Zalma, Darabani, idem, **Soţia şi copiii - Moghilău;**

Meier Leib Avram, Darabani, Pod Lipcani, **Ita Leib** mamă, **Samy şi Moişe** - fraţi, **Malca** soră - **Moghilău;**

Chiselevici Strul, Darabani, Lucrări de indiguire Brăila, **Haia şi Enţa** soţie şi copil, **Moghilău;**

Abramovici Hascal, Darabani, idem, **Fany** soţie, **Avram** tată, **Hana** mamă, **Cerna şi Ruhla** surori, **Haim** frate, - **Moghilău;**

Cneac Boris, Cneac Fabiş, Cneac Leib, Darabani, idem, **Iancu** tată, **soţia şi doi copii - Moghilău;**

Aghebei Avram, Darabani, idem, **Ester** soţie, **şi copiii - Moghilău;**

Pitaraşu Iancu - Darabani, idem, copiii **Iosub, Iţcu, Zisla - Tropova;**

Calman Amoaşei, Darabani, lucrări indiguire, Brăila, **Haim Şaia** frate, **Mali,** cumnată, **Smil, Zisla, Beila,** nepoţi - **Moghilău;**

Cojocaru Zeida zis Zelingher, Darabani, idem, **Haim** frate, **Liza** cumnată, **Tony, Mendel, Berl,** nepoţi - **Tulcin;**

Cojocaru Zeida zis Zelingher, Darabani, idem, **Menaşe,** frate, - **Şargorod;**

Budnaru Haim Leib, Darabani, idem, **Luzer Vaisbirşt,** cumnat, **Hava** soră, **Iosub** nepot, **Simon Litman** cumnat, **Rebeca** cumnată, - **Tulcin;**

Amoaşei Calman, Darabani, idem, **Moişe Bercu, Malca, Liba - Tropova;**

Molodic Litman, Darabani, idem, soţia **Dvoira,** copiii **Mariem, Strul, Leib Ber,** sora **Bruha – Tropova;**

Litman M. Litman, Darabani, idem, **Estera** soţie, şi copiii **Mariem, Meier, Neheme, Ita, Fany, Menahem – Moghilău;**

Iuclea Avram, Darabani, idem, **Hakea** – soţia; şi copiii **Feiga, Iţcu, Lupu – Tropova;**

Cojocaru Aizic, Darabani, idem, soţia **Amalia,** tatăl **Iosub Iţcu** tatăl – **Tropova;**

Cornişteanu Paul, Dorohoi, idem, mama **Babtea, Aneta** soră – **Tropova;**

Ciubotaru Avram, Darabani, idem, **Feiga** soţia, şi copiii **Iancu şi Iţcu – Tropova;**

Lazăr Samuel, Darabani, idem, **Blima** soţie, **Liza, Avram, Moritz** copii, **Haia** mamă – **Tropova;**

Leahu Leizer, Darabani, idem, **Bruha,** soţie şi copiii **Golda, Feiga şi Iţcu Meer – Tropova; Litman Haim,** Darabani, idem, **Safie,** soţie şi copiii **Puşa şi Fany – Konatkowitz;**

Budnaru Herşcu zis Alter Moscovici, Darabani, idem, **Iancu** – tată, **Sega** mamă, **Clara** soţie şi copilul **Avram – Moghilău;**

Strul Moişe, Darabani, idem, **Clara** soţie, **Tilia** cumnată – **Moghilău;**

Stoleru Leib zis Croitoru, Darabani, idem, **Iţcu,** tată, **Maita,** soră – **Moghilău;**

Molodic Leiba, Darabani, idem, **Calman** – tată, **Fişel** – frate, **Sofi** – soră – **Moghilău;**

Cojocaru Strul, Darabani, Detaşamentul din Zvoriştea, **Ruhla** soţie şi copiii **Iancu şi Moişe, Tropova;**

Stoleru Buium, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Malca** – soţie – **Moghilău;**

Beriş Moritz Bercovici, Darabani, idem – **Hava,** soţie, şi copiii **Ghidale şi Iosub – Moghilău;**

Bercovici Lupu, Darabani, idem, **Raşela şi Menahem** – copii – **Moghilău;**

Parnafes Haim Leib, Darabani, idem, soţia **Tipra** şi copiii **Solomon, Sura, Sima, Moise şi Malia – Tropova;**

Lederman Fişcu, Şloim şi Aron, Darabani, Podul Lipcani, **Estera** mamă, **Maha, Rugla şi Dora** surori – **Moghilău;**

Brandes Hună Burăh, Darabani, Lucrări de indiguire Brăila, **Rifca Maha** soţie, **Beno şî Ghizela** – copii – **Tropova;**

Leizerovici Leizer, Darabani, idem, **Dobriş** – soţie, **Malca şi Ety** – copii – **Moghilău;**

Amoaşei Strul, Darabani, idem, **Sima** soţie, **Teivic** copil – **Tropova;**

Leizerovici Eli David, Darabani, idem, **Fany** – soţie – **Moghilău;**

Kneac Abram Iţcu, Darabani, idem, **Moişe Toivic** – tată, **Serla** mamă, **Haiche** soră – **Tropova;**

Gherbel Avram, Darabani, idem, **Ana** – soră, **Rifca** – mamă, **Ritahe** – nepoată – **Moghilău;**

Leibovic Zeilig, Darabani, idem, **Orăndaşu Strul zis Leibovici Adolf** – tată, **Roza** mamă – **Moghilău;**

Talmaciu Ioil Iancu, Darabani, idem, **Feiga** soţie şi copiii **Tauba, Hanţi, Seindla, Simşa – Tropova;**

Litman Simon, Darabani, idem, **Eva** soţie – **Moghilău;**

Ciubotaru Meir, Darabani, idem, **Roza** soţie, **Anuţa** copil **şi Sura** mamă – **Şargorod;**

Dărăbăneanu Strul, Darabani, idem, soţia **Raţa** şi copiii **Hana şi Iancu – Moghilău;**

Graur Zisu – Darabani, idem, **Ita** – soţie – Moghilău;,

Hahamu Leib, zis Molodic, Darabani, Podul Lipcani, **Moişe** tată, **Sura** mamă, **Mariem şi Bobţic** copii – **Moghilău;**

Pânzaru Bercu, Darabani, lucrări de indiguire Brăila; soţia **Blima, Calman** – copilul – **Moghilău;**

Afrimei Bercu, Darabani, idem, soţia **Freida şi Avram** copilul, **Tropova;**

Cruparu Iancu, Darabani, idem, soţia, **Pipa,** copiii **Ana, Lili, Eti – Moghilău;**

Segal Bercu, Dorohoi, idem, **Burăh** frate, **Saly şi Janeta** surori – **Moghilău;**

Ciubotaru Nasin Bercu, Darabani, idem, **Sura Malca** – soţie, **Avram,** tată – **Şargorod;**

Rotman Haim, Darabani, idem, **Maria** – soţie, **Moghilău;**

Amoaşei Calman, Darabani, idem, **Perla** soţie şi copiii **Ruhla, Smil Leib, Saia, Roza – Tropova;**

(următoarele trei nume apar indescifrabil):

Burăh Ariel, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Enta Formagiu** soţie, copiii **Hava** şi **Bum Smilovici – Moghilău;**

Orenştein Iţcu, Darabani, idem, **Dvoira Azriel, Adela şi Isac Fainştein** – copii, **Moghilău;**

Abramovici Naftule, Darabani, idem, **Raşela** soţie, **Blima, Gherşin şi Carolina** – copii, **Tropova;**

Sapira Burăh, Darabani, idem, **Ana** soţie, copiii **Lică, Beti, Solomon, Izu – Moghilău;**

Segal Iacob, Darabani, idem, **Estera,** soţie, şi copiii **Meniha şi Moişe - Moghilău;**
Baratz Elie, Darabani, idem, **Ester Ruhla,** soţie, **Moişe şi Safra** - frate şi soră - **Tropova;**
Zisman Haim, Darabani, idem, **Mihal** tată, **Priva** mamă, **Rozica** - soră - **Moghilău;**
Zisman Strul, Darabani, idem, **Toni** soţie şi copilul **Janeta - Tropova;**
Croitoru Nusem zis Nadler, Darabani, Podul Lipcani, **Meler** tată, **Malca Nesa** - mamă, **Ides şi Ita** - surori, **Leib** - frate - **Tropova;**
Cojocaru Zalman, Darabani, lucrări indiguiri Brăila, **soţia - Tropova;**
Ciubotaru Pincu, Darabani, idem, **Iţcu** tată, **Ita** soţie **şi doi copii - Tropova;**
(un nume indescifrabil)

Pitaru Bercu Moise, Darabani, lucrări de indiguire Brăila, **Perla şi Liba,** surori - **Moghilău;**
Segal Iosub, Darabani, idem, **Marcu** frate, **Aneta** cumnată, copii **Meniha şi Idel - Tropova;**
Baluş Strul, Darabani, idem, **Frima** - mamă - **Tropova;**
Nuhăm Rosen, Darabani, idem, **Golda** soţie, **Roza şi Sloim** copii - **Moghilău;**
Iuclea Haim, Darabani, idem, **Tauba** soţie şi copiii **Avram, Rifca, Malca, Smil, Strul - Tropova;**
Rosen Aron Iosub, Darabani, idem, soţia **Hache** şi copiii **Herşcu, David, Haim Avram - Tropova;**
Lutfac Meier, Darabani, idem, **Smil,** tată - **Tropova;**
Neheme Avram, Darabani, idem, soţia **Eti,** copiii **Iosub, Anuţa, Moise, Strul - Tropova;**
Mindiriglu Uşer Leib, Darabani, idem, **Sose** soţie, **Anuţa** copil, **Moişă** - tată - **Tropova;**
Croitoru H. Aizic, Darabani, idem, soţia **Malca** şi copiii **Sura Ghitla şi Estera - Tropova;**
Segal Iacob, Darabani, idem, **Oeru Iancu** - frate, **Raşela** - soră, copiii **Gizela, Moişe, Isu, Sura - Moghilău;**
Muraru Sloim, Darabani, Podul Lipcani - **Echea** - soră - **Tropova;**
Ciubotaru Fişcu, Darabani, idem, **Leia** soţie, tată **Bercu,** mamă **Golda,** surori **Malca şi Reiza;**
Neheme Froim, Darabani, idem, **Golda,** mamă şi fraţii **Iancu şi Iosub - Tropova;**
Şloim Iuclea, Darabani, Detaşamentul din Zvorişte, soţia **Sura** şi copiii **Iosub, Anuţa, Rozica, Simha - Tropova;**
Dubis Emilian zis Beiderman, Darabani, lucrări indiguiri Brăila, soţia **Tauba** şi copiii **Raşela, Zisla, Lupu, Strul - Tropova;**
Goldenberg Ancel, Darabani, idem, soţia **Etla** şi copiii **Strul, Pesa, Tili, Mihal, Pincu - Moghilău;**
(un nume indescifrabil

Bărbieru Benţin, Darabani, lucrări indiguiri Brăila, **Perla,** soţie, **Haia Leia,** mamă - **Tropova;**
Croitoru Sani, Darabani, idem, soţie, **Mina, Roza,** mamă - **Tropova;**
Bilibău Gavril, Darabani, idem, soţie **Rifca,** şi copiii **Sura, Marcu, Saia, Iţcu - Tropova;**
Grisaru Avram, Darabani, idem, **Malca** soţie, cu **doi copii - Tropova;**
Pitaru Iţcu, Darabani, idem, soţia **Ita** şi copiii **Saia, Strul, Iancu, Fany, Dina - Tropova;**
Herşcu Iţcu Hoişie, Darabani, idem, soţia **Udla** şi copiii **Herşcu, Sucă, Perla, Sendla - Tropova;**
Cuşmaru Haim, Darabani, idem, soţia - **Frieda,** copii **Malca şi Mariem - Moghilău;**
Sanie Aizic Herş, Darabani, idem, soţie **Ghiza,** copiii **Manus, Sumăr, Nahman - Moghilău;**
Boiangiu Ancel, Darabani, idem, **Basea** soţie, **Sura** copil - **Moghilău;**
Kliger (Horovitz), Darabani, idem, soţia **Paie, Moghilău;**
Grisaru Meier, Darabani, Batalionul 4, Adtiv, Iaşi, A.P.A.C.A., soţia **Hava,** copiii **Moişe, Haim, Sima** şi tatăl **Gherşin, Moghilău;**
Davidsohn Iosub, Darabani, Lucrări indiguiri Brăila, tată **Şmil,** mama **Sura Reiza,** frate **Manole,** soră **Hava - Tropova;**
Froim Aron, Darabani. idem, soţia **Paulina** şi copiii **Mendel şi Riga - Konatkowitz;**
Vataru Froim, Darabani, idem, **Haia** soţie - **Moghilău;**
Făinaru Idel, Darabani, idem, **Golda** soţie, **Konatkowitz;**
Fritzcu Idel, Darabani, idem, **Ghizela** soţie, **Sloim** tată, şi fraţii **Strul şi Froim - Moghilău;**
Hirsch Iosef, Darabani, idem, soţia **Beila,** şi copiii **Rifca, Sofia, Raşela, Frima, Moişe - Tropova;**
Cojocaru Smil Leib, Darabani, idem, **Sura** soţie, tată **David,** copiii **Simon, Beca, Gherşin - Tropova;**
Ciubotaru Iţcu Herş, Darabani, idem, **Ita** soţie şi copiii **Raşela, Elca, Sami, Zelda** şi mama **Sura - Moghilău;**
Credinciosu Avram, Darabani, lucrări de indiguire Brăila, **Ghita,** mamă - **Moghilău;**

Urzică Mendel, Dorohoi, idem, **Crăsmaru Ihil** – cumnat, **Debora** soră, copiii **Ghizela, Gutman, Nathan – Moghilău;**

Cojocaru Neheme, Dorohoi, idem, **Dora** soţie şi copiii **Moişe şi Zigu – Moghilău;**

Ceauşu Mihal, Dorohoi, idem, **Malvina** soţie, **Sami** copil – **Şargorod;**

Ghelfman Nahman, Dorhoi, idem, **Golda** soţie, **Clara** fiică – **Râbniţa;**

Rudich Avram, Dorohoi, idem, **Estera şi Cheila** surori – **Moghilău;**

Lerner Avram, Dorohoi, idem, **Hachea,** mamă, **Feiga şi Mina** – surori; **Moghilău;**

Lerner Moişe, Dorohoi, idem, **Ghidale** – tată, **Roza** – mamă, surorile **Sprinţa şi Perla, Fănică** – frate – **Moghilău;**

Slaifer Nisel, Dorohoi, idem, **Bruha** – soţie şi copiii **Rubin şi Raşela – Şargorod;**

Ciubotaru I. Herş, Dorohoi, Detaşamentul Serpeniţa, mama **Esther,** sora **Hache** şi fratele **Nută – Tulcin;**

Ciubotaru Moişe, Dorohoi, idem, **David Strul** – tată, **Paulina** soră, **Hachea** mamă – **Tulcin;**

Ciubotaru Pincu, Dorohoi, idem, **Iţcu David şi Iancu** – fraţi – **Moghilău;**

Iuftaru Moişă, **Dorohoi, lucrări de indiguire Brăila,** Blima **soţie** – Şargorod;

Iuftaru Eber, Dorohoi, Batal. 7 Drumuri, Edineţ; **Iosub Bacal** – tată, **Burăh şi Mihal** – fraţi şi sora **Haia – Tulcin;**

(următoarele două nume indescifrabile)

Aron Moişe, Dorohoi, lucrări de indiguire Brăila, **Haia** soţie, **Bina** copil – **Moghilău;**

Pihibănceanu Adolf, Dorohoi, idem, **Sosi** soţie, **Iancu, Toni Simon, Loti,** copii – **Moghilău;**

Natansohn Leiba, Dorohoi, idem, **Mali** soţie, **Rozica** copil, – **Moghilău;**

Rainstein Fişel, Dorohoi, idem, **Golda** soţie, **Haiche, Leiba, Simon** copii – **Moghilău;**

Hangiu Lupu, Dorohoi, idem, **Roza** soţie, **Toni, Lupu,** copii, **Moghilău;**

Guzan Buium, Dorohoi, idem, **Nina** soţie, **Hela** copil, – **Şargorod;**

Avram Batist, Darabani, idem, **Şeina-Reiza,** soţie, **Leibu, Rifca, Moişe, Benţin, Manu, Iosub,** fii, – **Tropova;**

Pitaru A. Iţcu, Darabani, Detaşament Centr. Instr. Inf. Făgăraş, **Haiche** soţie, – **Tropova;**

Pincu Manus, Darabani, Lucrări indiguire Brăila, **Golda,** soţie, **Leibu-Haim** copil – **Konatkowitz;**

Cornişteanu Leiba, Darabani, idem, **Hana-Malca** soţie, **Eti, Lili, Surica,** fiice, – **Moghilău;**

Brad Aizic, Darabani, idem, **Blima** soţie, **Iulius, Iancu, Şaia, David, Beti,** copii – **Tropova;**

Pitaru Iţcu, Darabani, pod Lipcani, **Gherşin** – tată, **Esther** mamă, – **Tropova;**

Segal Haim, Darabani, idem, **Avram** – tată, **Leia** – mamă, **Ioină, Moritz** – fraţi – **Moghilău;**

Tălmaciu Moişe, Darabani, idem, **Avram** – tată, **Enta** – mamă, **Ghitla, Fany, Manţea,** surori, – **Moghilău;**

Teişanu Şmil Marcu, Darabani, idem, **Litman** tată, **Ghitla** mamă, **Esther, Tauba** surori, **Îţcu Ber** frate, – **Tropova;**

Teişanu Iţcu Meier, Darabani, Lucrări indiguire Brăila, **Sura Riva** soţie, **Narisa, Ita maia, Leia, Malca Brana** fiice, **Şmil** fiu, – **Balta;**

(Acest nume apare indescifrabil)

Teişanu Iancu, Darabani, idem, **Marica** soţie, **Tauba** fiică, **Haim, Nuhăm,** fii, – **Tropova.**

Balan Iosub, Darabani, lucrări indiguire Brăila, **Leib** – tată, fraţii **Strul şi Aron Herş** şi sora **Ides – Moghilău;**

Bărbălat Haim, Darabani, Pod Lipcani, **Aron** – tată, **Moghilău;**

Bărbălat Vigder, Darabani, idem, **Beti, Mina, Zisla, Liza** – surori – **Moghilău;**

Ciubotaru Bercu, Darabani, lucrări de indiguiri Brăila, **Tauba** soţie, **Perla şi Peritz,** fiu şi fiică – **Şargorod;**

Graur Nahman, Darabani, idem, **Roza** – soţie şi copiii **Paulina, Freida, Moişe, Estera, Clara, Speranţa – Tropova;**

Sticlaru Froim, Darabani, idem, soţia **Feiga – Moghilău;**

Segal Meier, Darabani, idem, **Tauba,** soţie şi **un copil – Tropova;**

Kalenstein Zalman, Darabani, idem, **Frima** – soţie, **cu 2 băieţi, Tropova;**

Petraru-Kraft Sender, Darabani, idem, **Ita şi Reiza** surori, **Rircu** frate, **Tropova;**

Căruceru Iţcu, Darabani, idem, **Ita** – soţie, **Moişe şi Aron** copii – **Kopaigorod;**

Ageldoaie Iţcu Meier, Darabani, idem, **Beila şi Leiba,** soră şi frate – Tropova;

Căruceru Litman,

Budnaru Kopel, Darabani, idem, **Frima** – soţie, **Tropova;**

Poilici Herşcu, Darabani, idem, **Feiga** soţie şi **doi copii – Tropova;**

Ciubotaru Fişcu, zis Merdinger, Darabani, idem, soţia **Sura** şi copiii **Fany şi Moise – Tropova;**

Segal Haim, Darabani, idem, mama **Hache – Tropova;**

Kraft Avram, Dorohoi, idem, soţie **Sura** - **Crasna**, şi copiii **Ghitla, Meier, Sima, Herşcu, Marcu, Isac** - **Voroşilovca;**
Davidsohn Meier, Dorohoi, idem, **Pepi** - soţie - **Şargorod;**
Cherbis Leizer, Dorohoi, idem, soţia **Dora** şi Solomon, fiu, - **Moghilău;**
Copelovici Iulius, Dorohoi, idem, soţia **Roza,** şi copiii **Eti, Rubin, Fany** - **Moghilău;**
Sacagiu Bercu, Dorohoi, idem, soţia - **Tipra,** şi copiii **Haia Sura, Hana, Estera, Iţcu** - **Şargorod;**
Urzică Mendel, Dorohoi, idem, soţia **Ruhla** - **Şargorod;**
Poplingher Izidor, Dorohoi, idem, copiii **Isac, Iancu, Sofi, Iosef, Eli** - **Moghilău;**
Goldştein Lupu, Dorohoi, idem, soţia **Rifca** - **Bersad,** iar copiii **Strul Iosub, Mihal, Frida, Ester Malca** - **Moghilău;**
Ciubotaru Strul, Dorohoi, idem, soţia **Sabina,** şi copiii **Herman, Leia, Dina, Dora** - **Şargorod;**
Bucă Smil, Dorohoi, idem, copiii **Eti, Moişe, Leia** - **Moghilău;**
Ciubotaru Riven zis Leibovici, Dorohoi, idem, copiii **Sura Leia, Golda Ruhla** - **Smerinka;**
Ser Iancu, Dorohoi, idem, soţia **Tauba** şi copiii **Ghitka şi Hana, Moghilău;**
Ciubotaru Manaşcu Şloim, Dorohoi, idem, copiii **Faibic, Brana, Avram** - **Moghilău;**
Ciuraru Peisich - Dorohoi, idem, soţia - **Leia, Iţic,** copil - **Şargorod;**
Filipăuceanu Leiba, Dorohoi, idem, copiii **Fany, Clara, Cgizela, şi** mama **Manţea** - **Şargorod;**
(nume indescifrabil)

Croitoru Lupu, Dorohoi, Lucrări de indiguire, Brăila, soţia, **Tili** şi copiii **Moise, Beitt, Fişel** şi mama, **Dina** - **Şargorod;**
Neheme Herşcu, Dorohoi, idem, soţia **Etla,** şi copilul **Ionel** - **Moghilău;**
Rotaru Iancu, Dorohoi, Detaşamentul din Craiova, soţia **Tili şi David,** copilul - **Şargorod;**
Blumenfeld Simon, Dorohoi, lucrări indiguire Brăila, soţia **Clara,** şi copiii **Carol şi Rubin** - **Şargorod;**
Faibiş Haim, Dorohoi, Detaşamentul din Bucureşti, soţia **Mali,** copiii **Beti, Tinuţa, Saul** - **Şargorod;**
Şloim sin Leib Glickman, Dorohoi, lucrări de indiguiri Brăila, soţia, **Zisla** şi copiii **Soil, Risla, Malca, Iancu, Anuţa** - **Kazaciovka;**
Daniel Cohn Casapu, Dorohoi, idem, soţia **Pepi, Moghilău;**
Schächter Simon, Dorohoi, idem, soţia **Anuţa,** copiii **Beti, Marcu** - **Moghilău;**
Schächter Strul, Dorohoi, idem, mama **Malca,** fraţii **Manus Volf, Simon, Aizic, Idel** şi sora **Toni** - **Moghilău;**
Cărbunaru David Leib, Dorohoi, idem, soţia **Şeindla** - **Şargorod;**
Ceauşu Sloim, Dorohoi, idem, soţia **Eti,** copiii **Meir şi Haia Sura** - **Moghilău;**
Mihalovici Mihal, Dorohoi, idem, tatăl **Iosub şi Adela** soră - **Moghilău;**
Gherşin Grosu, Dorohoi, idem, **Roza,** soţie şi **Reni şi Sami** copii - **Şargorod;**
Solomon Herşcu, Dorohoi, idem, soţia **Malca şi Miţu,** copil - **Moghilău;**
Cohn David, Dorohoi, idem, soţia **Matilda, Bianca** - copil, **Leia** mamă, **Moghilău;**
Cornăşteanu Iosub, **Dorohoi, idem,** Clara **soţie** - Moghilău;
Grinberg Moişă, Dorohoi, idem, **Iosub Haim Hoişie** - tată, **Maria** mamă, **Herşcu** - frate - **Moghilău;**
Boiangiu Moişe, Dorohoi, idem, surorile **Rifca, Slima, Pesa, Hesa** şi **Bercu** cumnat - **Cucova;**
Scorţaru Mates Hascal, Dorohoi, idem, soţia **Raşela, Leonică** copil - **Moghilău;**
(următoarele două nume apar indescifrabil)

Gadovnic Iţic, Dorohoi, lucrări indiguire Brăila, soţia **Tira,** şi copiii **Benţin, Cerna, Sulim** - **Şargorod;**
Jean Lupu, Dorohoi, idem, **Eti** soţie şi copilul **Lică** - **Moghilău;**
Iancovici Hoişie, Dorohoi, idem, soţia **Blima** - **Moghilău;**
Leizerovici Haim, Dorohoi, idem, soţia **Blima** şi copiii **Dvoira şi Leiba** - **Voroşilovka;**
Birjaru Moişe, Dorohoi, idem, **Henţa** - soţie şi copiii **Beti şi Clara** - **Moghilău;**
Leizerovici Simon, Dorohoi, idem, **Malvina** soţie şi **Bubi** copilul - **Tulcin;**
Leiba Mendel Dorohoi, idem, soţia **Clara şi 3 copiii** - **Moghilău;**
Ciprigaru Mendel, Dorohoi, idem, soţia **Leia şi Manaşcu** copil - **Moghilău;**
Maramovici Moişe, Dorohoi, idem, soţia **Sali** şi copiii **Leizer Mendel, Adela, Leon** - **Vindiceni;**

Estera - Moghilău;
(câteva nume indescifrabile...)

Froim Meier, Dorohoi, lucrări de indiguiri Brăila, soţie **Feiga**, copiii **Iancu, Simon, Mina - Şargorod;**
Valner Haim, Dorohoi, idem, **Iancu, Herşcu, Sarina** - copii - **Tulcin;**
Ioşcu Simon, Dorohoi, idem, soţie **Marim şi un copil - Moghilău;**
Aizental Strul, Dorohoi, idem, soţie **Tauba, şi 4 copii - Moghilău;**
Cherbis Froim, Dorohoi, idem, **2 copii - Moghilău;**
Jean Lupu, Dorohoi, idem, tatăl **Simon, Sheindla**, mamă - **Moghilău;**
Moişe Birjaru zis Herşcovici, Dorohoi, idem, soţia **Ety** şi **2 copii - Moghilău;**
Stoleru Iancu, Dorohoi, Zboriştea; **Şura** - soţie - **Moghilău;**
Danilov Bercu, Dorohoi, lucrări indiguiri, Brăila, soţia **Feiga Roiza - Moghilău;**
Ceauşu Sloim, Dorohoi, idem, soţia **Ety**, copiii **Rubin, Haia, Meyr - Moghilău;**
Horechi Zisu, Dorohoi, idem, soţia **Brana**, copiii **Gutma, Sura, Conia, Michel - Moghilău;**
Ancel Cohn, Dorohoi, idem, soţia **Haia Sură**, fiicele **Victoria, Raşela - Moghilău;**
Horchi Răful, Dorohoi, idem, **soţia - Moghilău;**
Vechsler Simon, Dorohoi, idem, soţie **Fany**, copiii **Tony, Iosif, Felicia - Şargorod - Moghilău;**
Herşcovici Avram, Dorohoi, idem, soţie - **Malca, Meilea**, fiică - **Moghilău;**
Pitaru Iosub, Dorohoi, idem soţie **Feiga**, copiii **Moişe, Iechel, Haim, Avram, Malca - Moghilău;**
Volf Marcu, Dorohoi, idem, copiii **Gelda, Iosub, Bercu - frate, Moghilău;**
Bercovici Meer, Dorohoi, idem, soţie **Eti**, şi copiii **Sali, Roza, Clara, Aron, Leiba, Iancu - Moghilău;**
Grinberg Lupu, Dorohoi, idem, **Roza** copil - **Moghilău;**
Ciubotaru Mordhă, Dorohoi, idem, soţie **Enţa**, copiii **Pesa, Iancu, Zuzi, Iosub - Moghilău;**
David Poplingher, Dorohoi, idem, tată **Moscu**, soră **Haia**, frate **Strul - Moghilău;**
(următoarele cinci nume sunt indescifrabile):

Abramovici Moscu, Dorohoi, Lucrări de indiguire Brăila, **Roza**, soţie, **Erica**, copil - **Moghilău;**
Cunea M. Marcu, Dorohoi, idem, **Tauba** - soţie - **Vindiceni;**
Melt Iţcu, Dorohoi, idem, soţie - **Eva** şi copiii **Buium şi Dolfi - Moghilău;**
Iuftaru Iancu Herş, Dorohoi, idem, **Eti** - soţie şi copiii **Nuţa, Sali, Dina - Moghilău;**
Iacob Segall, Dorohoi, idem, soţia - **Rebeca** şi copiii **Pincu şi Calman - Moghilău;**
Haim Elişa Iosub, Dorohoi, idem, **Berta** - soţie, **Moghilău;**
Moişe Bercu, Dorohoi, idem, **Priva**, soţie, **Moise**, copil - **Şargorod;**
Ciubotaru Nusem Bercu, Dorohoi, idem, soţia - **Sali, Avram** - copil - **Şargorod;**
Cuşmaru Bercu, Dorohoi, idem, **Pincas**, tată - **Voroşilovca;**
Cuşmaru Leizer Moişe, Dorohoi, idem, soţia **Beila, Liza** - copil - **Şargorod;**
Katz Sloim, Dorohoi, idem, **Ita**, soţie, **Iancu**, copil - **Şargorod;**
Moscovici Idel, Dorohoi, idem, soţie **Roza** şi copiii **Nuhăm, Lupu, Mina, Duţa - Moghilău;**
Habot Ioil, Dorohoi, idem, **Malca** soţie, copiii **Sosea, Moişe, Moghilău;**
Segal Iancu, Dorohoi, idem, **Tipra**, mamă, **Aron**, frate, **Moghilău;**
Abramovici Iancu, Dorohoi, idem, **Raşela**, soţie, Marcu, fiu, **Roza**, mamă, **Moghilău;**
Segal I. Iancu, Dorohoi, idem, **Toni**, soţie, **Clara**, copil - **Moghilău;**
Rotaru Peisăh, Dorohoi, idem, copiii **Saniel, Seindla - Voroşilovka;**
Călugăru Iacob, Dorohoi, idem, **Ana**, soţie şi copiii **Iţcu, Etla, Leizer, Pepi, Moişă - Râbniţa;**
Segal Avram, Dorohoi, idem, **Haia Ghitla** soţie şi copiii **Iosub şi Beti - Moghilău;**
Rozenţveig Haim, Dorohoi, idem, **Sura** - soţie şi copiii **Iosub şi Maria - Moghilău;**
Croitoru M.Bercu, Dorohoi, idem, soţia **Cheila - Tivriv**, şi copiii **Marcu, Avram, Eva - Crasna;**
Segal Mendel, Dorohoi, idem, **Ghitla Golda Witner**, nepoată - **Moghilau;**
Sacagiu Avram, Dorohoi, Reg. 1, Artilerie, **Froim** tată, **Mirche**, mamă - Tulcin;
(următoarele două nume apar indescifrabil)
Sloim David Katz, Dorohoi, lucrări indiguire Brăila, **familia - Moghilău;**
Ciuraru Marcu, Dorohoi, idem, **Ruhla** - soţie, **Sura** - copil - **Moghilău;**
Aizic sin Mendel Iţic Herş, Dorohoi, idem, soţia **Haia** şi copiii **Marcu, Anuţa, Rozica - Murafa;**
Bortingher Volica, Dorohoi, idem, **Beila** - soţie, şi copiii **Adeka, Haim, Motel - Moghilău;**

Iona Simon, Dorohoi, idem, soţia **Manţea,** şi copiii **Bulum, Mariem, Beila, Freida, Burăch, Moişe - Moghilău;**
(... următoarele trei nume nu sunt vizibile)

Mendel-Strul Avram, Dorohoi, lucrări indiguire Brăila, **Slima** - soţie, şi copiii **Herşcu Mendel, Marcu - Şargorod;**
Moidel Herşcu,Dorohoi, idem, **Avram** - tată, **Dobriş** - mamă - **Râbniţa;**
Făinaru Iancu, Dorohoi, idem, **Mina,** soţie şi copiii **Carolina, Janeta, Seiova, Zalman - Şargorod;**
Safir Lupu, Dorohoi, idem, fiii **David** şi Marcel - **Şargorod;**
Sufăru Leizer, Dorohoi, idem, soţia - **Esthera, Malca** - copil - **Moghilău;**
Sufăru Aizic, Dorohoi, idem, soţia **Clara** şi copiii **Mina, David, Lazăr - Moghilău;**
Scorţaru Leibiş, Dorohoi, idem, soţia **Mina** şi copilul **Paul - Moghilău;**
Stainer Rahmil, Herţa, idem, fiica **Dora - Şargorod;**
Herşcovici Mendel, Dorohoi, Serv. Drum, soţia **Bertha - Moghilău;**
Leis Iosif, Dorohoi, lucrări de indiguiri, Brăila, soţia **Surica,** fiice **Eva, Malca, Cecilia - Moghilău;**
Segall Filip, Dorohoi, idem, soţia **Perla** şi fiica **Vichia - Moghilău;**
Gemer Moişe, Dorohoi, idem, soţia **Hinda** şi copiii **Bety, Roza, Carol - Moghilău;**
Săruceru Milu, Dorohoi, idem, soţia **Surica şi un copil - Moghilău;**
Casapu Daniel (Cohn), Dorohoi, idem, **Smil,** părinte, **Ghitla,** mamă, **Iancu, Clara,** fraţi, - **Moghilău;**
Beiniş Meier, Dorohoi, idem, **Perla** soţie, **Izu,** fiu - **Moghilău;**
Mendel Şmil, Dorohoi, idem, soţia **Etla - Şargorod;**
Cună Moişe Marcu, Dorohoi, idem, soţia **Tauba - Vindiceni;**
Lupu Hangiu, Dorohoi, idem, soţia **Roza,** copiii **Fany, Aurel, Aizic - Moghilău;**
Cuşmaru Simon, Dorohoi, idem, soţia **Cerna - Şargorod;**
Sărăcuţu zis Cohn Iancu, Dorohoi, idem, soţia **Cheila,** copiii **Paulina, Ety, David, Raşela - Crasna, Moghilău;**
Şapira Avram, Dorohoi, idem, soţia **Ety,** copiii **Ioină, Pesa, Hascal - Crasna, Voroşilovca;**
Herşcu Segall, Dorohoi, idem, soţia **Rozica,** copiii **Geza, Raşela, Bety - Moghilău;**
Biterman Dughi, Dorohoi, Idem, soţia **Pesa,** copiii **Lica, Samoil, Benuţă - Moghilău;**
Seilig Leon zis Selingher, Dorohoi, idem, tată **Froim,** mama **Clara, Bercu, Avrum şi David,** fraţi, **Fani** soră, **Moghilău;**
Cărbunaru Hoişie, Dorohoi, idem, **Ana** soţie şi copiii **Strul, Cecilia - Tulcin;**
(următoarele trei nume apar neclar pe listă)

Vizitiu Marcu, Dorohoi, lucrări de indiguire Brăila, **Roza şi Milca,** surori - **Moghilău;**
Frucht Strul, Dorohoi, idem, soţia **Ety - Moghilău;**
Pinchas Haim zis Segal, Dorohoi, idem, soţia **Haia, Saly, Beica, Iancu** - copii, **Şargorod;**
Ciobotaru Simon, Dorohoi, idem, soţia - **Bruha,** copiii **Sura, Hoişie, Copel, Slima, Rahmil - Şargorod;**
Amoaşei Haim, Dorohoi, idem, fiica **Clara - Moghilău;**
Mihalovici Ele, Dorohoi, idem, soţia **Ruhla - Moghilău;**
Solomovici Iosif, Dorohoi, idem, soţia - **Pepy, Bela** fiică - **Moghilău;**
Cună Simon zis Moşcu Iancu, Dorohoi, idem, mama **Sura - Tulcin;**
Herţanu Haim, Dorohoi, idem, **Sura** soţie şi copiii **Leizer, Dof, Haim, Leia - Moghilău;**
Iţcaru Burăh, Dorohoi, idem, **Hovă** soţie şi copiii **Rebeca, Iosif, David - Moghilău;**
Moscovici Idel, Dorohoi, idem, soţia **Raţa** şi copiii **Lupu, Nathan, Mina, David - Moghilău;**
Iancu Marcu, Dorohoi, idem, soţia **Dvoira,** fiica **Maly - Moghilău;**
Croitoru Smil, Dorohoi, idem, **Leia,** soţie - **Crasna,** şi copiii **Iosl, Tirl, Idel, Handa - Moghilău;**
Saia Iosub Hascal, Dorohoi, idem, soţia **Etla, Iosub** fiul - **Şargorod;**
Neheme Herşcu, Dorohoi, idem, **Etla, sotie,** Iosub **fiu** - Şargorod;
Abramovici Moşcu, Dorohoi, idem, soţia **Roza** şi **Ricuţa** copil - **Moghilău;**
Sacagiu Strul, Dorohoi, idem, soţia **Reiza,** şi copiii **Jeny, Raşela - Moghilău;**
Rotaru Peisăh, Dorohoi, idem, soţie **Pesa,** şi copiii **Strul, Leiba, Neha, Seindla, Estera - Moghilău;**
Ciubotaru Herşcu, Dorohoi, idem, soţia **Clara,** şi copiii **Malvina, Raşela, Lupu, Bety - Moghilău;**
Cutter Saia, Dorohoi, idem, familia - **Moghilău;**
Cărbunaru David Leib, Dorohoi, idem, soţia **Janetta,** şi copiii **Rebeca, Ety, Solomon,**

Document – Listă

Notă: 1) Această listă întocmită de Centrala Evreilor din România, Oficiul Județean Dorohoi, reflectă situația anilor 1941-1942, când bărbații evrei, locuitori ai județului Dorohoi au fost trimiși la muncă obligatorie și familiile lor – în lipsa lor – au fost deportate în Transnistria.

2) Tabloul reflectă numai situația familiilor evreiești din anii 1941-42 și nu se referă la anii 1943-44, când cei rămași în viață din deportare s-au reîntors din Transnistria în diferite localități din România.

Reproducem această listă în întregime :

Redacția

Sacagiu Buium din **Herța**, presta lucrări de îndiguiri la Brăila, în timp ce soția, **Rața**, a fost deportată la **Moghilău;**

Model Herșcu, Dorohoi, aceeași muncă; soția **Hinda,** și copiii **Ichil Mihal** și **Tauba – Tulcin;**

Ușerovici Avram, Dorohoi, idem, **Fany** – copil, la **Moghilău;**

David Moișe, Dorohoi, idem, soția **Clara,** și **Izu** și **Ozias,** copii, la **Moghilău;**

Ancelovici Carol, Dorohoi, lucra la terasament, la podul Lipcani, **Pincu,** tată, **Perla** mamă, **Ancel Ușer,** frate, la **Tulcin;**

Sacagiu Moișe, Dorohoi, indiguiri – Brăila, **Etla** soție, și copiii: **Clara, Mendel, Bercu, Ițic, Șloim, Heinrich, Avram** la Varșilovca;

Marcu zis Maramovici Strul, din Dorohoi, idem, soția **Tipra** și copiii: **Ițcu, Sloim, Herșcu, Reizel, Betea,** la **Vindiceni;**

Leiba Ițcu, Dorohoi, idem, **Sura** soție și copiii: **Victoria, Strul, Malvina, Marica, Leiba, Leia** la **Vindiceni;**

Frucht Iancu, Dorohoi, idem, **Tina,** fiică – **Șargorod; Sin Enta Herș,** Dorohoi, – **Batal;**

Adziv, Iași, Frida, soție și **Sali** copil – **Șargorod;**

Neheme M. Iancu, Dorohoi, indiguiri Brăila, **Fany,** soție și copiii **Sali și Mihal – Tulcin;**

Stoleru Iancu, Detașamentul Zvorîștea, **Sura,** soție – **Moghilău;**

Segal Meilăh, Dorohoi, indiguiri Brăila, **Sprința,** soție și copiii **Nută, Herman, Silvia, David – Moghilău;**

Davidovici Iosub Aizic, Dorohoi, idem, **Haia** – soție și copiii **Toivie, Idel Strul, Ența Blima, Haim Smil – Kazaciovka, raionul Smirenka;**

Sacagiu Marcu, Dorohoi, idem, **Hența,** soție și copiii **Lupu, Pepi, Neti, Ghitman Herș** la **Moghilău;**

Vadraru Iancu, Dorohoi, indiguiri Brăila, **Hența,** soție, și copiii **Aron, Sloim, Moișe, David, Carol, Leizer, – Șargorod;**

Lipovici Aron, Dorohoi, detașament Zvorîștea, **Marcu,** frate, **Fany,** soră, **Idel,** cumnat, **Beila,** cumnată, **Sulim și Paula** copii – **Moghilău;**

Leizer Moișe Smerl, Săveni, lucrări indiguire Brăila, **Reiza,** soție, **Felicia,** fiică – **Moghilău; Faivel Idel Leib,** Dorohoi, idem, **Ruhla,** soție – **Woroșilovka;**

Cotiugaru Iosub, Dorohoi, idem, **Sura,** soție, și copiii **Echi** și **Leila – Woroșilovka;**

Haim M. Avram, Dorohoi, idem, soția **Leia** și copiii **Smerl, Leib, Anuța, Perl, Ruhel, Kiva, Moișe – Marafa;**

Haim David, Dorohoi, idem, soția **Rașela** și copiii **Hana Lea, Sura, Sofia – Marafa;**

Iancu Strul, Dorohoi, idem, soția **Dobrișa,** și copiii **Sofia, Rașela – Moghilău;**

David Moișe, Dorohoi, idem, soția **Hana** și copiii **Isac, Osias – Moghilău;**

Cohn Nută, Dorohoi, idem, soția **Haia Leia (Claruța),** și copiii **Iosub Marcu (Iosif), Carol, Elza – Vindiceni;**

David Elias, Dorohoi, idem, soție – **Moghilău;**

Hahamu Iancu, Dorohoi, idem, soție **Hana – Șargorod;**

Cușmaru Șmil, Dorohoi, idem, Batalion 4 Adtiv, Iași, soția **Sura,** și copiii **Rivca, Ita – Moghilău;**

Stern Ițic, Dorohoi, lucrări indiguire Brăila, soția **Dvoira** și **doi copii – Moghilău;**

Saimovici Leon, Dorohoi, idem, **Răsela,** soție, și **un copil – Moghilău;**

Ionta Leiba, Dorohoi, idem, soția **Fany** și copiii **David, Haia, Trana, Dvoira, Ruhla, Iosef, Malca – Woroșilovka;**

21 ianuarie 1944

Şedinţa Consiliului de ordine internă. Extras din rezumatul discuţiilor referitoare la problema repatrierii evreilor din Transnistria.

"Participă domnii: profesor Mihai Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri; general Popescu D., ministrul afacerilor interne; general Vasiliu C., subsecretar de stat al Poliţiei şi Siguranţei; general Pălăngeanu N., prefectul Poliţiei Capitalei; general Diaconescu, directorul general al Poliţiei; general Tobescu, subinspector general al Jandarmeriei; Eugen Cristescu, şeful Serviciului Special de Informaţii.

[...]

7. Evacuări.

Nu se poate face evacuarea populaţiei. Să nu se agite astfel de idei. Să se cerceteze şi interzică ordinele care permit încolţirea unei astfel de idei. Plecarea masivă a populaţiei în caz de retragere a armatelor ar produce greutăţi de tot felul şi complicaţiuni de ordin politic prin goliri de teritorii de populaţia românească. Măsura aceasta se aplică nu numai în Transnistria, dar şi în Basarabia, Bucovina şi Moldova.

Cu atât mai mult nu se admite evacuarea evreilor din Transnistria, în afară de cazurile aprobate pentru judeţul Dorohoi."

La 8 decembrie s-a dat ordinul de repatriere a evreilor deportaţi în Transnistria, originari din judeţul Dorohoi, a 218 foşti internaţi la Vapniarca şi a celor 16 supravieţuitori din lotul de 568 de deportaţi în toamna anului 1942 pe motiv că au cerut repatrierea în U.R.S.S. (M.Carp, Cartea Neagră, vol III, pag. 410). Până la data de 2 februarie 1944 au ajuns în ţară 6.300 de dorohoieni şi 700 de deportaţi aşa zis politici. În Transnistria, la data respectivă, se mai aflau aproape 50.000 de evrei. (Conform scrisorii adresate de arhitectul H.Clejan mareşalului Ion Antonescu la data de 2 februarie 1944. M.Carp, Cartea Neagră, documentul 254)

[...]

Totuşi, anumite concesii s-au făcut în privinţa repatrierilor. Astfel, la 20 decembrie 1943 a sosit primul lot de repatriaţi, de circa 1.500, originari din Dorohoi. Tot atunci au venit şi alţi 70 de deportaţi, printre care cei 16 supravieţuitori din lotul evreilor deportaţi pe motivul că au cerut trecerea în U.R.S.S. La 6 martie 1944 au ajuns în ţară, din totalul orfanilor, 1846, orfani de ambii părinţi şi până la vârsta de 15 ani. La mijlocul lunii martie, în condiţiile declanşării ofensivei sovietice, comisii de evrei din Bucureşti au plecat spre Transnistria pentru organizarea readucerii supravieţuitorilor. Au mai fost atunci readuşi în mod organizat 2.518 deportaţi; cei mai mulţi au fost liberi să se întoară la căminele lor, afară de 563 de foşti internaţi la Vapniarca, care au fost duşi sub escortă la Tg.-Jiu. (Conform M.Carp, Cartea Neagră, vol. III, pag. 412).

g. evreii trimişi pentru shimbarea religiei;

h. rămân în Transnistria: evreii internaţi în lagărul Coromslovo sau eventual evreii infractori din lagărul Silvina;

i. se readuc cei rămaşi în viaţă dintre evreii deportaţi pentru că au cerut repatrierea în U.R.S.S. (M.Carp, Cartea neagră, vol.III, documentul 249).

*

După datele foarte aproximative culese de către Centrala Evreilor din România, s-ar afla în Transnistria între 75.000-80.000 de evrei

După datele furnizate Centralei Evreilor din România de către Ministerul de Interne, numărul evreilor originari din ţară ar fi de aproximativ 50.000.

Diferenţa destul de mare între cele două cifre poate fi datorită prezenţei în Transnistria a unui număr mare de evrei autohtoni.

Urmează deci, ca o primă problemă de rezolvat, discriminarea categorică între evreii autohtoni şi evreii originari din ţară.

Această operaţiune este foarte dificilă, deoarece apropae totalitatea evreilor deportaţi din ţară nu mai posedă acte de identitate (actele de identitate au fost ridicate de autorităţile româneşti, când evreii au trecut Nistrul - n.n.), iar pe de altă parte evreii transnistrieni pot fi foarte uşor confundaţi cu evreii din Basarabia, ceea ce ar avea ca urmare introducerea în ţară a unor elemente cu totul indezirabile. Pentru remedierea acestei situaţiuni şi pentru efectuarea unei trieri severe, propun ca în centrele de trecere a evreilor în ţară să se instituie câte o comisiune compusă din conducătorii comitetelor evreieşti din Transnistria, recomandaţi de către Centrala Evreilor din România, care - pe a lor răspundere să ateste identitatea celor fără acte, cunoscând că, în cazul când din vina lor un evreu care nu este originar din ţară a trecut frontiera, vor fi traşi la răspundere solidar şi condamnaţi la pedeapsa capitală.

Odată făcută această distincţie între evreii originari din ţară şi evreii autohtoni, rămâne să precizăm diferitele categorii de evrei deportaţi, ordinea de preferinţă a readucerii lor, localităţile în care urmează a fi readuşi şi modul de executare a acestei imigraţiuni.

Printre evreii deportaţi în anul 1941, din Bucovina şi Basarabia, apoi mai târziu din Judeţul Dorohoi, iar în toamna anului 1942 din Vechiul Regat, Ardeal şi Banat, se găsesc următoarele categorii:

1. Evrei evacuaţi din Dorohoi, circa 5-6.000 suflete.

2. Evrei originari din Vechiul Regat şi Banat, în număr de circa 1000 deportaţi în septembrie 1942 ca bănuiţi de activitate politică interzisă. La o reviziune făcută în lagărul Vapniarca, unde fuseseră internaţi, o bună parte din ei au fost găsiţi fără nici o vină şi lăsaţi liberi în ghetourile transnistriene. [...]

[...]

4. Evrei originari din Bucovina de Nord, circa 25.000, care au fost evacuaţi după izgonirea bolşevicilor.

5. Evrei originari din Bucovina de Sud, circa 12.000, care n-au fost sub ocupaţie bolşevică, dar au fost evacuaţi odată cu cei din Bucovina de Nord.

6. Deportaţi originari din Basarabia, dintre care n-au rămas decât vreo 7-8000 suflete şi în sfârşit:

7. Orfani de ambii părinţi sau de un părinte, a căror cifră se ridică, după datele aproximative pe care le posedăm, la circa 5000.

Pentru aceste categorii propunem următoarele modalităţi de readucere:

1) Evreii evacuaţi din judeţul Dorohoi, să fie readuşi în oraşul Dorohoi.

[...]

*

Holocaustul evreilor din Jud. Dorohoi datorită unor decizii ale Guvernului Român

Fragmente din dezbateri şi hotărâri din anii 1914–1943

care dovedesc răspunderea Guvernului Român prin alipirea Judeţului Dorohoi la Guvernământul Bucovinei

17 Noiembrie 1943

Şedinţa se deschide la ora 17, sub preşedinţia domnului mareşal Ion Antonescu, conducătorul statului:

– ...Trec la chestiunea evreiască: Avem în Transnistria, după ultima statistică, cinzeci şi ceva mii de evrei.

Dl. general Vasiliu, subsecretar de stat la Ministerul Internelor:

– Plus Dorohoiul 10.000 fac 60.000.

...

Dl mareşal Ion Antonescu:

– ...Vorbesc de ceilalţi evrei pe care i-am evacuat cu forţa din Dorohoi.

Dl. general C.Vasiliu:

– Aţi hotărât dumneavoastră într-un consiliu de ordine, ordinea de preferinţă în care vor fi aduşi, începând cu orfanii, care sunt vreo 5000. [...] Cei plecaţi de la Dorohoi se vor întoarce la loc.

Dl. mareşal Antonescu:

– Cei proveniţi din Vechiul Regat care din greşeală au fost luaţi vor fi readuşi la locurile lor.

Dl. general Vasiliu:

– S-a considerat Dorohoiul ca făcând parte din Bucovina.

Dl. general Corneliu Dagalina, guvernatorul Bucovinei:

– Toate magazinele evreieşti din Dorohoi sunt închise.

Dl. mareşal Ion Antonescu:

– N-ai să le mai dai acum autorizaţii să-şi deschidă magazinele. La Vijniţa vor face comerţ între ei.

*

În consiliul de ordine din 12 noiembrie 1943 s-au luat următoarele hotărâri referitor la situaţia evreilor din Transnistria:

"Se va examina situaţia dintre evacuaţii din Bucovina şi Basarabia în anul 1940–1941 şi vor fi aduşi în oraşul de reşedinţă al judeţului din care au făcut parte la evacuare. Se va începe cu:

a. evreii originari din Moldova, Muntenia, Oltenia, Banat şi Ardeal care accidental sau temporar se aflau în Basarabia sau Bucovina în momentul deportării;

b. pensionarii statului român, invalizi, văduve şi orfani din războaiele trecute ale României;

c. profesioniştii necesari în ţară;

d. orfanii de tată şi de mamă rămaşi în Transnistria până la vârsta de 12 ani;

e. evreii din judeţul Dorohoi;

f. evreii trimişi din greşeală pentru activitatea politică;

CĂRŢI POŞTALE... CĂRŢI POŞTALE...

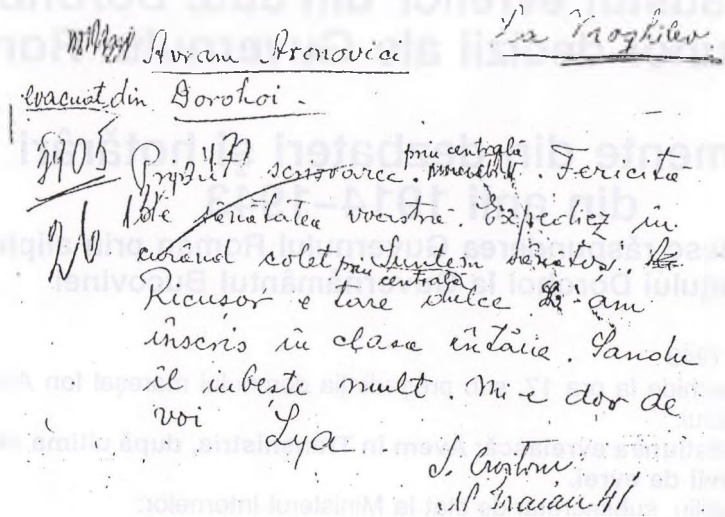

Avram Aronovici La Moghilev
evacuat din Dorohoi.

3405 Primit scrisoarea prin centrală. Fericită
26 de sănătatea voastră. Expediez în
curând colet prin centrală. Suntem sănătoşi.
Ricuşor e tare dulce. L-am
înscris în clasa întâia. Sandu
îl iubeşte mult. Mi-e dor de
voi Lya.

S. Croitoru
N. Traian 41

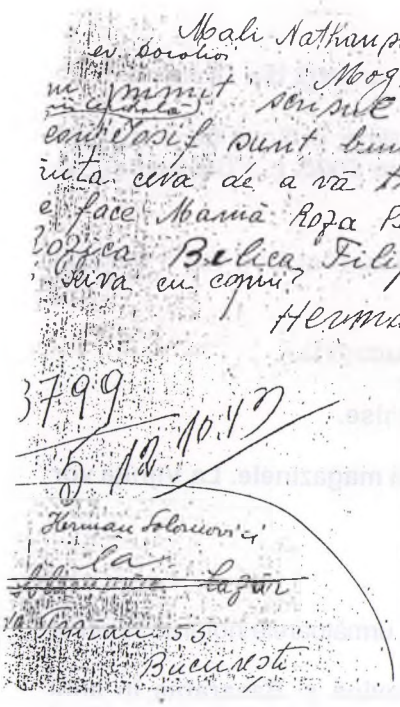

Mali Nathansohn
ev. Dorohoi
Moghilov
mi primit scrisul tău.
Iosif sunt bine. vom
ruta ceva de a vă trimete
e face Mamă Roza Pepii
Rozica Belica Filip
seiva cu copiii?
Herman

3799
5.12.10.43

Herman Solomovici
la
Lazăr
Traian 55
Bucureşti

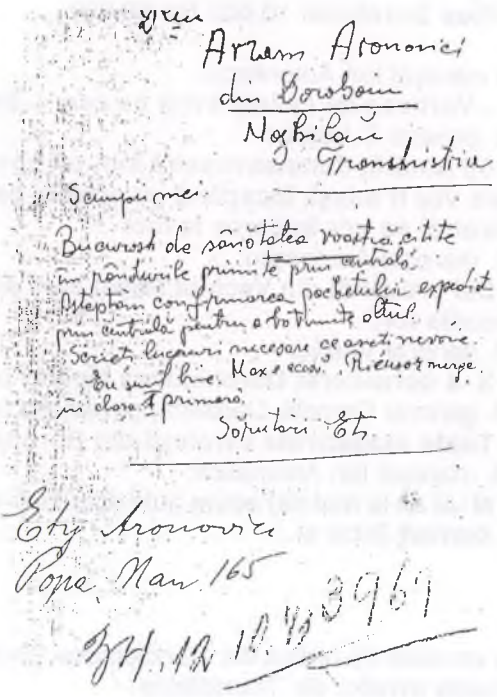

Avram Aronovici
din Dorohoi
Noghilău
Transnistria

Scumpii mei
Bucuroşi de sănătatea voastră citite
în rândurile primite prin centrală.
Aşteptăm confirmarea pachetului expediat
prin centrală pentru a bătrânite altul.
Scrieţi lucruri necesare ce aveţi nevoie.
Eu sunt bine. Max e acasă. Ricuşor merge
în clasa I primară.
Sărutări Ety

Ety Aronovici
Popa Nan 165

3969
24.12.10.43

CĂRŢI POŞTALE... CĂRŢI POŞTALE...

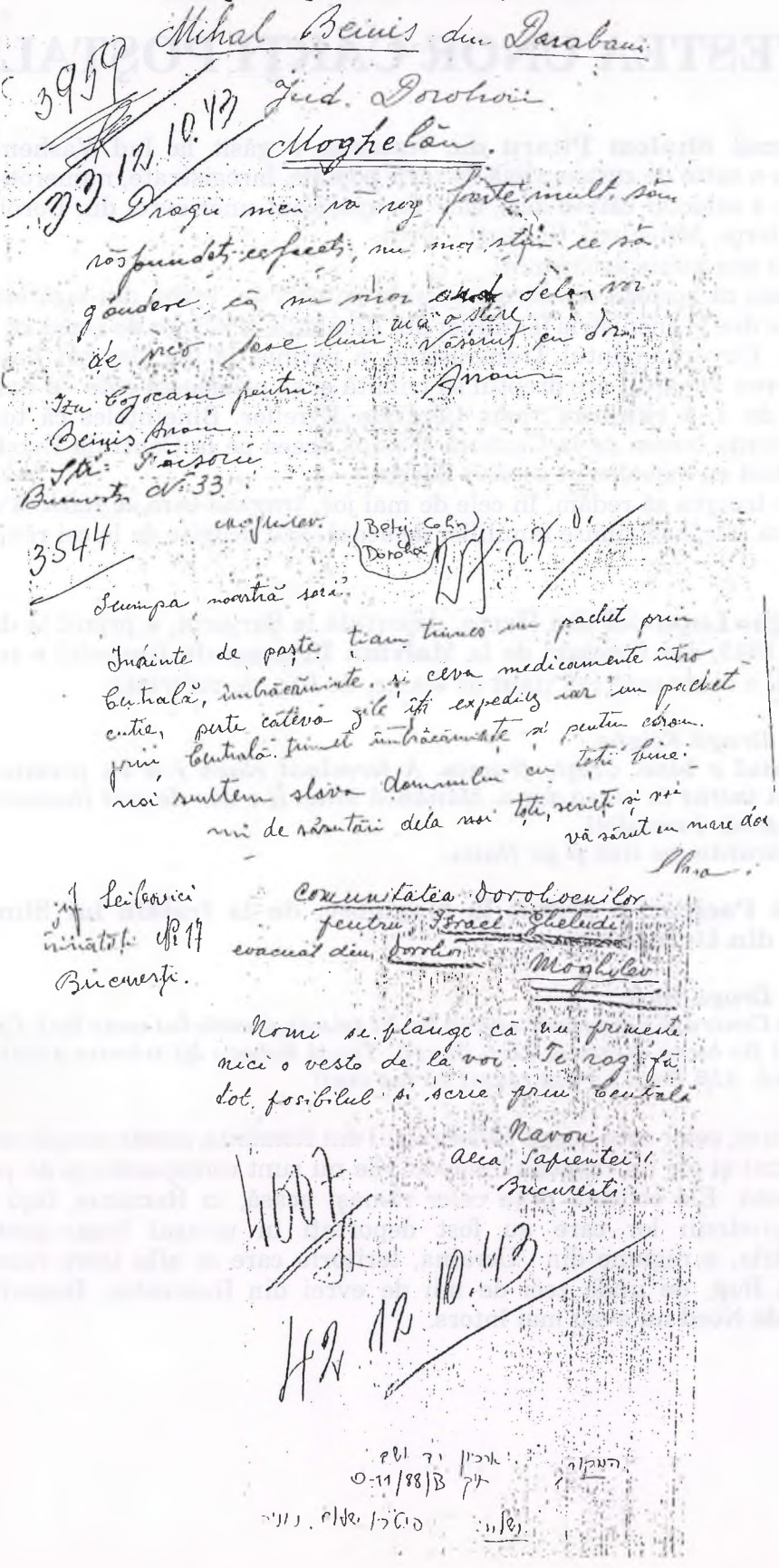

Mihal Beinis din Darabani
Jud. Dorohoi
Moghelău

3959
33 12.10.43

Dragii mei vă rog foarte mult, să răspundeţi ce faceţi, nu mai ştiu ce să gândesc, că nu mai ~~ard~~ dela voi de vreo lune mai o stire. Vă sărut cu dor.
Arnon

Izu Cojocaru pentru
Beinis Arnon
Str. Fâşoriu
Bucureşti N. 33

3544

Moghilev. (Betu Cohn Dorohoi) 27.10.

Scumpa noastră soră!

Înainte de paşte ţiam trimes un pachet prin Centrală, îmbrăcăminte, şi ceva medicamente într'o cutie, peste câteva zile îţi expediez iar un pachet prin Centrală trimet îmbrăcăminte şi pentru căram noi suntem slava domnului cu toţi bine.
mi de sărutări dela noi toţi, scrieţi şi voi
vă sărut cu mare dor
Ilona.

Comunitatea Dorohoenilor
pentru Israel Gheludi
evacuat din Dorohoi
Moghilev

Inf. Seibovici
Sinăţoţi No 17
Bucureşti.

Nomi se plânge că nu primeşte nici o veste de la voi. Te rog fă tot posibilul şi scrie prin Centrală
Navon
Alea Sapientei 1
Bucureşti

4007
42 12.10.43

0-11/88/B

POVESTEA UNOR CĂRŢI POŞTALE

Domnul **Shalom Pitaru** din Natania, a găsit la Iad Vashem - Ierusalim o cutie de carton plină cu cărţi poştale, înregistrate, numerotate. D. Pitaru a selectat câteva zeci, care au aparţinut unor evrei din Dorohoi, Săveni, Herţa, Mihăileni, Rădăuţi - Prut.

Până aici nimic neobişnuit!

Numai că aceasta era corespondenţa trimisă de evreii din lagărele şi ghetourile din Transnistria familiilor din România, şi a celor de acasă cu cei deportaţi. Guvernământul Transnistriei, a permis, la un moment dat ca fiecare evreu deportat are dreptul să trimită şi să primească câte **"o carte poştală de 4-5 rânduri"**, prin Centrala Evreilor. Bineînţeles că toată corespondenţa trecea pe la Cenzură şi după aceea pe la Centrala Evreilor responsabilă cu expedierea acestor misive.

Vom încerca să redăm, în cele de mai jos, tragicul care se reflectă din cele câteva rânduri trimise familiilor de acasă, sau primite de la cei rămaşi în ţară.

Feighe Lupovici din Herţa, deportată la Şargorot, a primit la data de 12.10.1943, din Botoşani de la **Malvina Braunştein** (probabil o rudă apropiată) o veste care i-a ţinut de foame, de frig, de suferinţă.

Dragă Feighe,

Băiatul e bine. Creşte frumos. A terminat clasa I-a cu premiu şi cunună. A intrat în clasa doua. Mănâncă bine. Îi e dor de voi! Dumnezeu să vă ajute să-l revedeţi.

Te sărutăm pe tine şi pe Haim.

Lică Pachter a primit la Moghilev, de la fratele lui Simon Pachter din Dorohoi o c.p.

Dragă Lică.

Prin Centrală am primit vestea ta. Iţi trimit ghetele lui nene Iosl. Cred că o să-ţi fie bune. Rezistă, Lică dragă. Tanti Rebeca îţi trimite 4.000 lei prin bancă. Alţi bani nu am reuşit să fac rost!

Tuturor, celor care neagă Holocaustul din România, aceste simple cărţi poştale sunt şi ele un răspuns limpede. Ele nu sunt corespondenţe de pe o altă planetă. Ele reflectă grija celor rămaşi acasă, în România, faţă de rudele, prietenii lor care au fost deportaţi în uriaşul lagăr-ghetou Transnistria, o regiune din Ucraina, teritoriu care se afla între râurile Nistru şi Bug, de unde zeci de mii de evrei din Basarabia, Bucovina, Moldova de Nord nu s-au mai întors.

ai mişcării sportive din Dorohoi. Cea dintâi asociaţie sportivă organizată sistematic ia însă fiinţă un an mai târziu, deci în 1919 sub numele de **Macabi**, sub conducerea unui grup de liceeni. Gruparea macabeană urcă treptele progresului pentru ca în 1926 munca depusă să fie încununată de prima mare satisfacţie - pe terenul propriu.

Au jucat cu - Macabi Cernăuţi, Hacoah Cernăuţi, H.L.A. Rădăuţi, Hagviruh Rădăuţi, Macabi Suceava şi Macabi Iaşi. La volei victorii contra Macabilor din Suceava.

Secţia de turism nu şi-a neglijat nici ea activitatea, numărul important de excursii care s-au bucurat de atâta reuşită o dovedeşte cu prisosinţă.

N.Polack era preşedintele asociaţiei. Comisia sportivă era alcătuită din: Iancu Cohn, Isidor Abramovici, V.Bralver, Marcu Segall, S.Schechter.

1955

La comisia de fotbal era preşedinte Meer Simon.

Asociaţia Locomotiva avea echipă de fotbal de juniori.

Echipa de fotbal Progresul era total inactivă (preş. Moscovici Moişe). În 1955 Dinamo era campioană la fotbal iar Voinţa era pe locul 5. Stadionul "Macabi" se numea acum "Voinţa" şi era în paragină... În acel an s-a construit stadionul Dinamo cu 1000 de locuri pe bănci (spicuiri din revista "Fotbal" nr.1).

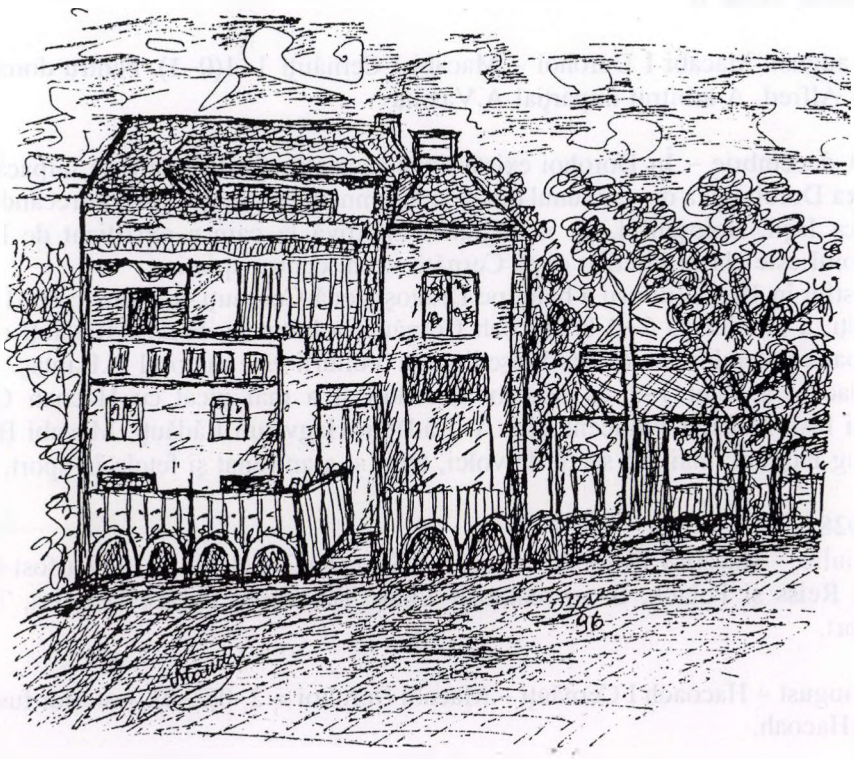

V.Bralver, Marcu Segall, S.Schecht

1927

30 iulie – Oglinda sportivă: Macabi I Cernăuţi – Macabi I Dorohoi = 1–1(1–0)

Clubul dorohoian ţine în şah campioana Bucovinei. Jocul s–a desfăşurat pe terenul Macabi la ora 17:30. La dorohoieni în poartă, Rapaport, pentru dorohoieni a marcat Manfred, s–au remarcat Turcu, Leib şi Rozen.

Arbitru – căpitan Vasiliu

Hacoah Cernăuţi – macabi Dorohoi = 7–1

7 iulie – Macabi I Dorohoi – Macabi I Suceava = 2–0 (1–0)

Au marcat Reiss I, Polack I

S–au remarcat Polack I, Reiss, Turcu, Rapaport

Teren Macabi Dorohoi

Macabi I Dorohoi – Macabi I Cernăuţi = 1–1. Culoarea clubului din Dorohoi – alb – albastru. În poartă la dorohoieni – Rapaport.

Macabi I Dorohoi – Macabi I Iaşi = 4–1 (2–0) pe ziua de 16 iulie

Macabi Dorohoi = Rapaport – Ioină, Rozen, Turcu, Alfred, Scharf (Polak I), Tecuceanu, Polak II

6 august: Macabi I Dorohoi – Macabi I Cernăuţi 1–1(0–1). Pentru dorohoieni a marcat Alfred. A arbitrat imparţial A.Vasiliu

31 decembrie – În Dorohoi există două asociaţii sportive care se împacă bine şi de aceea Dorohoiul a devenit unul din cele însemnate centre sportive, întrecând cu mult oraşe ca Iaşii, Botoşaniul, iar în regiunea sportivă la care e repartizat de F.S.S.R., Dorohoiul este clasat imediat după Cernăţi, vechi centru sportiv.

Astfel în 1927 Vulturii a bătut pe Dragoş Vodă Cernăuţi, a învins cu 6–1 pe Iahn Cernăuţi, a pierdut cu 2–3 la Hacoah Cernăuţi, a bătut pe H.L.A. Rădăuţi care este campioana judeţului Bucovina. Preşedinte la Vulturii este maiorul A.Bantaş.

Macabi a făcut 1–1 cu Macabi Cernăuţi şi a mai jucat cu Hacoah Cernăuţi, Macabi Iaşi, Avântul Fălticeni, H.L.A. Rădăuţi, Hagviruh Rădăuţi, Macabi Botoşani, Sporting Paşcani; mai are secţii de volei, tenis şi a antrenat şi fetele în sport.

1928

7 iulie – Macabi I Dorohoi – Macabi I Suceava 2–0(1–0) în 1927 a fost 0–0. Au marcat Reiss şi Polack. S–au remarcat Ioină, Teuceanu, Polack I, Reiss, Turcu şi Rapaport.

4 august – Hacoach I Cernăuţi – Macabi Dorohoi = 2–0(2–0). Anterior fusese 1–0 pentru Hacoah.

27 octombrie 1928 – Articol cu titlul "Viaţa sportivă la Dorohoi": "E vorba de împlinirea unui deceniu de mişcare la Dorohoi, eveniment care merită cel puţin o mică sărbătoare din partea sportivilor noştri. Primele începuturi ale sportului dorohoian se datoresc în mare parte străduinţelor depuse de fraţii Florescu şi A. Karpierz (profesori la liceul nostru acum 10 ani). Primul balon de piele e încetăţenit la noi de aceşti ctitori

Mixta era o combinată între Venus şi Cercul Sportiv Şcolar
A arbitrat corect Berijan din Dorohoi.
Macabi: Straulovici-Bunduc, Ioină, Krateil, Tecuceanu, Scharf, Feuerştein, Licã, David, Slifer, Pitaru. Au marcat - Feuerştein, Bercovici, Licã şi Ioină din 11m.

2 octombrie pe Macabi Vulturii - Macabi 3-1 au marcat Munteanu I, Munteanu II, şi Frank. pentru Macabi a marcat Polak.

9 octombrie - Duminică 3 oct. fotbal Macabi II - Principele Mihai 3-1. Arbitru bun Paul Schachter. A avut loc şi o exhibiţie de box pentru prima oară a noii secţii înfiinţate la Macabi. A boxat I.Goldştain cu S.Kroner, elevul maestrului Alexandrescu din Bucureşti. Învingător la puncte Goldştein.

1926
În "Gazeta Dorohoiului" din 10 aprilie 1926 se scrie: în curând se va amenaja terenul asociaţiei sportive "Macabi" cu fonduri strânse de la populaţie.

21 august 1926
Terenul Macabi este gata de inaugurare, vor veni delegaţii FSSR şi alte societăţi sportive invitate.

La 5 septembrie 1926 s-a inaugurat parcul sportiv Macabi. S-a început cu cursa de viteză de 100m câştigător Steifer, apoi fotbal Macabi I Cernăuţi - Macabi I Dorohoi. Arbitru: dentistul A.Veiner - bun. Seara a avut loc o seară dansantă în salonul cercului de şah.

18 septembrie 1926, demonstraţia sportivă de la Macabi; volei B-A = 3-0 (15-9, 15-14, 15-13) remarcaţi Cohn Iancu, Straulovici iar de la învinşi domnişoarele M.Vaisman, Polack Beraru, apoi fotbal între posibili şi probabili.

25 aprilie - Macabi II Principele Mihai = 3-1 arbitru Saul Schechter, a avut loc la dorohoi pentru prima oară o gală de box la Macabi, care are o secţie de box. Au boxat I.Goldştein şi S.Kroner. A învins la puncte Goldştain, elev al maestrului Alexandrescu din Bucureşti. Apoi volei între echipa de volei şi cea de fotbal. Au învins ca întotdeauna fotbaliştii. A arbitrat I.Frank.

3 aprilie - A avut loc o adunare generală a asociaţiei Macabi, preşedinte Dady Polak. Vicepreşedinţi Iancu Cohn, Marcu Slaicher, Molly Cherbis. Se continuă amenajarea terenului Macabi. Luînd-o înaintea Iaşului şi Bacăului şi Botoşani. La Săveni a luat fiinţă o asociaţie sportivă înfiinţată de unul din aşii fotbalului din Dorohoi.

17 aprilie - se continuă construirea terenului Macabi unde se va putea practica fotbalul, oina, tenisul şi atletica uşoară, precum şi o secţie de sporturi feminine (volei).

În anul 1926 liceenii din Dorohoi şi-au construit un teren propriu. Macabi din Dorohoi au jucat cu: Macabi Cernăuţi, Hacoah Cernăuţi, H.I.A. Rădăuţi, Hagviruh Rădăuţi, Macabi Suceava, Macabi Iaşi.
Volei contra lui Macabi Cernăuţi. Mare activitate turistică. Preşedintele asociaţiei - A. Polack. Comisia sportivă este alcătuită din: Iancu Cohn, Isidor Abramovici,

Şi iarăşi despre sportul Dorohoian

spicuiri din "Gazeta Dorohoiului"

de IZIDOR IANCU

1918

Este adus primul balon de piele la Dorohoi de către profesorii Al.Florescu şi A. Karpierz de la liceul Grigore Ghica, deci fotbal se joacă din anul 1918.

Pe timpul preşedinţiei lui Iulius Fischer a fost construit terenul Macabi. Aici aveau loc în afara meciurilor şi serbări şi chermeze. Exista un chioşc cu produse zaharoase, o instalaţie de popice şi ping pong. Proprietarul chioşcului, Tecuceanu, punea la dispoziţia amatorilor jocuri de table şi şah.

1923

"Gazeta Dorohoiului" – 12 august – Vulturii – Sportul I Iaşi + 1–1 (0–0) jocul s–a disputat pe platoul "Obor". Publicul a venit în număr mare, la ora 17 a început şi a arbitrat dentistul Weiner. A marcat Franc (Vulturii), iar la al doilea gol a greşit celălalt Franc – portarul. A egalat Roisman (Sportul). Remarcaţi de la dorohoieni – Mihăiescu, Grigoriu, Livescu şi extrema Ionescu.

25 august la Dorohoi – Macabi – Macabi Botoşani = 5–0 a arbitrat Segall din Botoşani care a dovedit că nu cunoaşte regulamentul – De la Botoşani s–au remarcat Zilberman, Lacser, iar de la dorohoieni Brill, Rapaport, Segall, Croitoru şi Steicher.

8 septembrie – articol – se pune problema unui teren sportiv şi cel mai bine ar fi în grădina comunităţii şi comunitatea cu preşedintele ei Jean Chises au aprobat un fond substanţial de 50,000 lei pentru teren.

7 august. "Gazeta Dorohoiului" – articolul Oglinda sportului – la societatea Macabi se poate practica fotbal, oină, gimanstică suedeză, excursii, volei care este practicat de peste 150 membri şi membre. Conducerea secţiei de volei a fost încredinţată dlui Marcu Segall secondat de Isidor Abramovici. D–l Segall a introdus o inovaţie în sportul dorohoian – atragerea elementului feminin.

A jucat A cu B 3–2(15–11, 15–16, 10–9, 8–15, 14–9)

11 septembrie – Gazeta Dorohoiului "Duminică 5 septembrie a fost inaugurat parcul sportiv Macabi. Dady Polak era preşedintele. S–a desfăşurat viteză pe 100m plat şi fotbal Macabi Cernăuţi–Macabi Dorohoi = 5–0 (1–0) de la dorohoieni au jucat bine Strulovici, Rozen, Ioină, Tecuceanu, Banduc. Arbitrajul lui A.Weiner la înălţime. A avut loc o seară dansantă în salonul Cercului de şah. S–a programat ca pe 12 sept să aibă loc un meci de volei între echipa de fotbal şi echipa de volei.

12 septembrie a avut loc o mare demonstraţie sportivă pe Macabi. Volei A cu B scor 3–0 (15–9, 15–14, 15–13) s–au remarcat de la învingători Cohn Iancu şi Strulovici iar de la învinşi d–şoarele M. Waisman, Polack şi Beraru. Apoi au jucat fotbal posibilii cu probabilii. A arbitrat imparţial dl Berijan.

25 septembrie – Dorohoi–Mixta Botoşani = 4–0 (2–0)

1941

– prefect la Dorohoi era colonelul Barcan – la început antisemit.

– primarul comunei Dorohoi era inginerul Jenică Pascu

– preşedintele comisiei de triere era Gheorghe Timuş

– legionari în Dorohoi – Isoceanu – fiul preotului din comuna Sendriceni, Marcel Adam, Floria, Garagiuc, – comisar, inginerul Jenică Pascu, Eftimie, Luţă, Mercur, preotul Sandovici.

– toţi profesorii evrei din şcoli au fost îndepărtaţi, printre care prof. Anderman de la liceu, profesorul Zoller de matematici, doctorul Marcel Pomârleanu. S-au luat ostatici vreo 80 de evrei care au fost ţinuţi în sinagogi sub santinelă din iulie 1941 până în mai 1942.

Evreu din Dorohoi

Aba Avraham Moscovici Z.L. este străbunicul lui Dolfi, Martin şi Marieta Moscovici, dorohoieni din Israel.

Fotografia este executată de Mişu Moscovici, nepotul lui Aba Avraham Moscovici care a decedat la Dorohoi în anul 1924.

Din arhive...

Materialul care urmează ne-a fost pus la dispoziţie de către Prof. Izidor Iancu, care a venit în vizită în Israel în aprilie 1999 ca oaspete al Organizaţiei israelienilor originari din Jud. Dorohoi.

1781

Boierul Constantin Vârnav ţinea la Dorohoi împreună cu un boier Aron un cazan de fabricat rachiu.

1940

Profesorii evrei Korner şi Mayer de la Liceul "Grigore Ghica" au fost îndepărtaţi din învăţământ.

Ultimatumul dat de Uniunea Sovietică în anul 1940 - 28 iunie în termen de 4 zile: "Cedarea Basarabiei către URSS este legată de transmiterea către Uniunea Sovietică a acelei părţi a Bucovinei, a cărei populaţie este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât şi prin comunitatea de limbă şi de compoziţie naţională. Retrocedarea părţii de Nord a Bucovinei ar reprezenta, este drept, numai într-o măsură neînsemnată un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi, care a fost pricinuită URSS-ului şi Basarabiei, prin dominaţiunea de 22 ani a României în Basarabia.

Toţi evreii au fost îndepărtaţi din şcoli printr-o măsură guvernamentală, dar un evreu Zaharia Hecht a luat hotărârea înfiinţării unui liceu evreiesc în acest oraş şi a obţinut cu ajutorul doctorului Filderman şi şef rabinului Şafran o autorizaţie a Ministerului Cultelor pentru funcţionarea acestui liceu, care a funcţionat până după armistiţiu. Profesorul Zoller - matematică, şi directorul - actualmente în Israel. Scheib - profesor de latină, Anna Aurbach - profesoară de limba franceză. Schajowitz - profesor de ştiinţe. Haller - limbi străine. Jacques Loewenson - istorie. I. Solomon - limba ebraică. Leibu Segenreich - profesor şi secretarul liceului.

Comandantul regimentului 29 infanterie era colonelul Marino - un om foarte de treabă; Mai era şi colonelul Bojet un om de omenie; Colonelul Barcan, prefectul judeţului Dorohoi a salvat cu preţul vieţii sale mulţi evrei de la deportare.

prejudecăţile între occidentali şi spanioli, şi spre cinstea lor îi vom vedea de aici înainte, mână în mână, inimă lângă inimă, săvârşind o operă măreaţă, profund omenească, de iubire şi ajutorare a aproapelui, iubire pe care cartea noastră sfântă Biblia, o propăvăduia în toate literile ei!

C R A I O V A

T A B L O U

De evreii veniţi dela lagărul de internare Tg.-Jiu la Craiova, buni tru muncă, cazaţi la şcoala "Obedeanu".-

Numele şi Pronumele	Vârsta (ani)	Profesiunea	Observaţiuni
Zalmann Solomon	47	avocat	
Dadi Palade	40	"	
Samson Rocu	44	comerciant	
Roşu Herşcu	43	farmacist	
Rosner Mişu	42	avocat	
Heifler Solomon	37	farmacist	
Rosen Mihail	34	avocat	
Sipovici Mosco	37	"	
Segal Sigmund	51	comerciant	
Bojet Jaok	50	"	
Waldt David	46	dentist	
Leibu Smil	51		
Pinçu Bulgaş	63	muncitor	
Aron Sacogiu	63	"	
Manas Iosef	60	"	
Lungu Heinrich	55	"	
Aciobotariţi Marcu	62	croitor	
Bercu Moscovici	55	muncitor	
Mochin Avram	60	cojocar	
Dascălu Aron	27	vopsitor	
Harabagiu Aron	57	cismar	
Schiopu Herscu	25	brutar	
Schmaisser Zeidlic	17	muncitor	
Melic Krenzel	62	comerciant	
Ceauşu Simon	60	muncitor	
Moscovici Haim	57	comerciant	
Meher Avram Leib	56	cojocar	
Avram Moise	50	cojocar	
Batist Avram	46	măcelar	
Kalman Segal	56	muncitor	
Marcu Achiri	55	croitor	
Sift Ghidale	31	-	

Pentru conformitate
Comisar ajutor,

Arhive - Documente - Arhive

Articolul de mai jos ne-a fost pus la dispoziţie de către dl. ***Profesor Adalbert Zimbler****, emerit cercetător al iudaismului din România. Dl. Profesor Zimbler locuieşte şi activează actualmente la Craiova.*

Fragmente despre evreii dorohoieni în Istoricul Comunităţii Israelite Spaniole din Craiova

de Dr. LEON M. ESKENASI

...În luna iunie 1941, Comunitatea Evreilor Spanioli din Craiova a fost chemată, împreună cu Comunitatea sură de rit occidental, să primească, să quartiruiască, şi să hrănească un număr de circa 800 evrei evacuaţi din Siret şi Dorohoi, smulşi de la căminurile lor, din cauza evenimentelor de război.

Primind instrucţiuni şi ordine de executare din partea Autorităţilor Româneşti, ambele Comunităţi Israelite din Craiova, prin preşedinţii lor de atunci, defuncţii Doctor Sol. Hirsch, preşedintele Comunităţii de rit occidental, şi Sason Penchias, preşedintele Comunităţii Spaniole, au depus o muncă stăruitoare şi istovitoare, de zi şi noapte, pentru aducerea la îndeplinire a ordinelor şi instrucţiunilor primite din partea Autorităţilor.

Cei aproape 800 evrei Dorohoieni şi Sireteni, primiţi în gara Craiova de către Conducerile ambelor Comunităţi, au fost identificaţi, în primul rând, apoi repartizaţi în serii şi grupe, şi conduşi în anumite localuri de şcoli primare, puse la dispoziţie pentru adăpostirea lor.

Membrii Consiliilor de Epitropi, societăţile de binefacere evreieşti: Caritatea, Egalitatea, şi Societatea meseriaşilor evrei, prin conducerile lor, au început de îndată o activitate spornică, pentru procurarea alimentelor necesare de mai sus.

Graţie contribuţiei mărinimoase a întregii populaţii Israelite din Craiova, întreg convoiul acestor dezmoşteniţi ai soartei: bărbaţi, femei, tineri şi bătrâni, au putut căpăta o alinare a suferinţelor lor, iar în cele din urmă, conform ordinelor primite, ei au fost evacuaţi din localurile de şcoli, şi repartizaţi spre găzduire la locuinţele evreilor din oraş, precum şi în templele ambelor Comunităţi. Această manifestare spontană a evreilor Craioveni, manifestare de solidaritate şi de jertfe în faţa mizeriei şi a suferinţei, a fost prima pe care ei au fost chemaţi să o îndeplinească în comun.

Durerea, mizeria, suferinţa, deznădejdea, au prilejuit precum am arătat strângerea rândurilor evreeşti, au desfiinţat toate barierele şi toate

îndepărtaţi din învăţământ.

Ultimatumul dat de Uniunea Sovietică în anul 1940 – 28 iunie în termen de 4 zile: "Cedarea Basarabiei către URSS este legată de transmiterea către Uniunea Sovietică a acelei părţi a Bucovinei, a cărei populaţie este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât şi prin comunitatea de limbă şi de compoziţie naţională. Retrocedarea părţii de Nord a Bucovinei ar reprezenta, este drept, numai într-o măsură neînsemnată un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi, care a fost pricinuită URSS-ului şi Basarabiei, prin dominaţiunea de 22 ani a României în Basarabia.

Toţi evreii au fost îndepărtaţi din şcoli printr-o măsură guvernamentală, dar un evreu Zaharia Hecht a luat hotărârea înfiinţării unui liceu evreiesc în acest oraş şi a obţinut cu ajutorul doctorului Filderman şi şef rabinului Şafran o autorizaţie a Ministerului Cultelor pentru funcţionarea acestui liceu, care a funcţionat până după armistiţiu. Profesorul Zoller – matematică, şi directorul – actualmente în Israel. Scheib – profesor de latină, Anna Aurbach – profesoară de limba franceză. Schajowitz – profesor de ştiinţe. Haller – limbi străine. Jacques Loewenson – istorie. I.Solomon – limba ebraică. Leibu Segenreich – profesor şi secretarul liceului.

Comandantul regimentului 29 infanterie era colonelul Marino – un om foarte de treabă; Mai era şi colonelul Bojet un om de omenie; Colonelul Barcan, prefectul judeţului Dorohoi a salvat cu preţul vieţii sale mulţi evrei de la deportare.

1941

– prefect la Dorohoi era colonelul Barcan – la început antisemit.

– primarul comunei Dorohoi era inginerul Jenică Pascu

– preşedintele comisiei de triere era Gheorghe Timuş

– legionari în Dorohoi – Isoceanu – fiul preotului din comuna Sendriceni, Marcel Adam, Floria, Garagiuc, – comisar, inginerul Jenică Pascu, Eftimie, Luţă, Mercur, preotul Sandovici.

– toţi profesorii evrei din şcoli au fost îndepărtaţi, printre care prof. Anderman de la liceu, profesorul Zoller de matematici, doctorul Marcel Pomârleanu. S-au luat ostatici vreo 80 de evrei care au fost ţinuţi în sinagogi sub santinelă din iulie 1941 până în mai 1942.

Din arhive...

Materialul care urmează ne-a fost pus la dispoziţie de către Prof. Izidor Iancu, care a venit în vizită în Israel în aprilie 1999 ca oaspete al Organizaţiei israelienilor originari din Jud. Dorohoi.

1781

Boierul Constantin Vârnav ţinea la Dorohoi împreună cu un boier Aron un cazan de fabricat rachiu.

1890

La 1 iunie 1890 este fondată tipografia "Bercovici" din strada Şcoalelor. Oraşul Dorohoi număra atunci 9313 persoane din care 4432 erau evrei, care aveau 12 sinagogi, şcoli, confesionale, baie şi cimitir. Primar la Dorohoi era Cernovedeanu care era convins antisemit.

1881

În strada şcolilor era Tipografia şi Librăria I.L.Bercovici administrată de G.D.Ferman. Prefect era Boldur Epureanu. Primar – Calcântraur. Arhitectul oraşului – Artur Tarlo a făcut proiectul palatului municipal care va începe să se construiască în curând. Regimentul 29 Dorobanţi avea ca comandant pe C.Bereşteanu – avea fanfară ce dădea spectacole gratuite. Apare ziarul "Dorobanţul". La tipografia "Bercovici" apare ziarul "Dorohoiul"

1884

Tânărul evreu Sigismund Rosen a obţinut în acest an Diploma de Licenţiat în ştiinţele matematice şi fizice ale Facultăţii din Montpelier şi titlul de doctor al Facultăţii din Heidelberg. El a venit apoi în ţară pentru a-şi aduce contribuţia la dezvoltarea Ştiinţei româneşti, iar un an mai târziu a fost profesor la Colegiul Rollon din Paris.

1865

Conform datelor publicate de Ion Ionescu de la Brad populaţia judeţului Dorohoi la ora acea era următoarea: suflete – 103.671; români – 91.827; evrei – 11.052; germani – 393; slavi – 123; armeni – 75; greci – 27; alţii 328. Comunitatea evreiască din judeţ avea 19 sinagogi.

1915

Manifestaţie culturală. La Şcoala româno-israelita a citit din versurile sale poetul Iacob Groper, preşedinte la comunitate era Nathan Segall. La Galaţi a avut loc, conferinţa organizaţiilor sioniste din România din Dorohoi. A participat Lewy Drimer şi Israel Gluckman.

1940

Profesorii evrei Korner şi Mayer de la Liceul "Grigore Ghica" au fost

1942, Moldova este trecută cu menţiunea **"Fără Dorohoi".**

Comparaţia între cifrele Recensământului General şi cele date de Centrala Evreilor din România indică o diferenţă de circa 103.000 evrei.

Din cercetările făcute, conform ordinului domnului mareşal, s-a constatat că recensământul efectuat de centrala Evreilor nu a cuprins şi Guvernămintele Basarabiei şi Bucovinei, adică se raportează la teritoriul României mutilate, fără judeţele: Câmpulung, Suceava, parte din Rădăuţi, rămasă nouă, precum şi fără judeţul Dorohoi, toate acestea trecute Guvernământului Bucovinei, împreună cu un număr de 29.687 evrei.

Pe acest teritoriu restrâns, Institutul a înregistrat la 6 aprilie 1941 un număr de 285.027 evrei, iar Centrala Evreilor a obţinut, prin situaţia încheiată la 30 iunie 1942, un total de 272.576 evrei.

Deci, la un interval de aproape 15 luni, Centrala Evreilor a numărat cu 12.451 evrei mai puţin decât Recensământul General din aprilie 1941.

Această diferenţă s-ar putea explica, în oarecare măsură, prin unele deportări şi prin decesele de evrei întâmplate în cele 15 luni de la data recensământului, naşterile evreilor neputând probabil compensa decesele lor.

ROMÂNIA (fără Guvernămintele Bucovinei şi Basarabiei) număra la recensământul general din 6.IV.1941 **285.027** evrei, la Centrala evreilor figurau în 30.VI.1942 **272.576** de evrei, deci în 1942 erau cu **12.451 mai puţini** evrei. **MOLDOVA (fără judeţul Dorohoi, trecut Guvernământului Bucovinei)** număra în 1941 **124.186** evrei, în 1942 **118.816** evrei, deci **cu mai puţin cu 5.370 evrei** în 1942 faţă de 1941.

1942, septembrie 25

Observaţiile Institutului Central de Statistică cu privire la alcătuirea unui fişier cu datele personale ale tuturor evreilor din România.

S-a prezentat domnului mareşal o notă privind lucrarea Institutului Central de Statistică referitoare la situaţia numerică a populaţiei evreieşti din România în anul 1941.

Domnul mareşal a aprobat propunerile făcute de Institutul Central de Statistică referitoare la verificarea evreilor din România.

Institutul Central de Statistică face cunoscut că a elaborat planul pentru confruntarea fişelor privitoare la evrei. Această operaţiune se poate îndeplini prin înţelegere directă între Institut şi Centrala Evreilor.

În ce priveşte ţinerea la zi a unui fişier central care să oglindească în el mişcarea elementului evreiesc, Institutul Central de Statistică arată că e o problemă foarte grea, de vreme ce serviciile publice nu pot fi convinse să comunice orice mişcare a populaţiei evreieşti.

Aşa, spre exemplu, Institutul Central de Statistică a întocmit situaţii de starea populaţiei în Bucovina şi Basarabia, iar autorităţile au iniţiat mişcări de mare amploare, despre care institutul n-a fost informat.

Faţă de această situaţie, Institutul Central de Statistică propune trecerea fişierului în sarcina unei organizaţiuni care dispune de autoritatea necesară pentru a impune tuturor serviciilor publice de toate categoriile şi gradele înregistrarea oricărei mişcări în cadrele populaţiei evreieşti, începând cu mişcarea lor naturală (naşteri, decese), şi până la mutări în alte localităţi, muncă în folos obştesc, repatrieri, deportări, internări, etc.

Institutul Central de Statistică propune ca fişierul să treacă la Marele Stat Major sau Ministerul Internelor (Subsecretariatul de Stat pentru ordinea publică).

Din tabelul cu terenele expropriate de la evrei pe judeţe aflăm că din Dorohoi au fost expropriate 88 de proprietăţi, cu o suprafaţă arabilă de 2.605 Ha, 15 păşuni, 1.712 păduri. Suprafaţa totală expropriată însuma 4.332 Ha.

"Institutul Central de Statistică, la propunerea domnului mareşal, revine cu un nou referat, în care se prezintă următoarele chestiuni:

1. Situaţia populaţiei evreieşti din Guvernămintele Bucovina şi Basarabia.
2. Comparaţie între cifrele Recensământului General şi cele date de Centrala Evreilor din România.
3. Verificarea evreilor din România (propuneri).

Situaţia populaţiei evreieşti în Guvernămintele Bucovina şi Basarabia

La inventarierea populaţiei şi bunurilor din Bucovina de Nord, inclusiv Herţa şi Basarabia, efectuată în august şi septembrie 1941, s-au înregistrat un număr total de 60.708 evrei, din care 54.367 în Bucovina de Nord, inclusiv Hotinul, şi 6.341 în Basarabia, fără judeţul Hotin.

Prin trecerea Bucovinei de Sud şi a judeţului Dorohoi la Guvernământul Bucovinei, s-au adăugat şi evreii înregistraţi la Recensământul General al României din 6 aprilie 1941.

În toamna anului 1941, amândouă Guvernămintele aveau un total de 90.395 evrei, din care 84.054 evrei în Guvernământul Bucovinei şi 6.341 în cel al Basarabiei.

Ultima situaţie numerică a evreilor din Bucovina şi Basarabia, este următoarea: totalul Bucovinei 19.089 cuprinde judeţul Dorohoi cu 2.316 în timp ce Basarabia totaliza numai 971.

În prezent se mai găsesc, în cele două Guvernăminte, un total de 20.060 evrei, din care 19.089 in Bucovina şi 971 în Basarabia, faţă de 90.035 cât era numărul lor la 1 septembrie 1941.

Deci într-un an au fost deportaţi prin grija acestor Guvernăminte, un total de 70.335 evrei şi anume 64.965 din Bucovina şi 5.370 din Basarabia.

Situaţia numerică a evreilor în cele 12 oraşe mai importante din ţară, în anul 1941:

La **Bucureşti** erau **101.728** evrei reprezentând **10,2%** din populaţie; **Cernăuţi 45.759 - 58,1%; Iaşi 33.135 - 29.8; Galaţi 13.511 - 14,1%; Timişoara 10,950 - 9.9%; Botoşani 10.902 - 36.8%; Bacău 10.333 - 26%; Arad 7.835 - 9.0; Piatra-Neamţ 7.207 - 20,0%; Roman 5.540 - 21.0%; Dorohoi 5.389 - 34,6%; Brăila 5.097 - 5.1%.**

Aceste oraşe singure concentrează un număr de 257.386 evrei, adică mai mult de două treimi (68%) din totalul de 375.422 evrei număraţi în 1941, restul oraşelor şi mediul rural totalizând 31.4%, adică 118.036 evrei.

1939. Dintr-un **Tabel întocmit de Institutul Central de Statistică privind evoluţia numerică a evreilor între anii 1931 şi 1939,** aflăm că în **oraşul Dorohoi,** la recensământul făcut în 29 decembrie 1930 figurau în cifre absolute **14.720** evrei (reprezentând **7.0%** din totalul populaţiei iar în 30 decembrie 1939 figurau **15.247** evrei (6.0%), ceea ce însemna o creştere cu **528** a populaţiei evreieşti, adică cu **3.6%.**

Din alt tabel, aflăm că în Judeţul Dorohoi, totalul populaţiei reprezenta 181863, dintre care 12.926 mozaici (7,1%)

Rural	146.610	1.935 (1,3%)	
Urban	35.253	11.001 (31,2%)	
Oraş Dorohoi	15.866	5.820	(36,7%)
Oraş Darabani	10.748	1.917	(17,8%)
Oraş Mihăileni	3.686	1.490	(40,4%)
Oraş Săveni	4.953	1.774	(35,8%)
Plasa Başeu	55.140	1.304	(2,4%)
Plasa Herţa	41.888	385	(0,9%)
Plasa Siret	49.582	246	(0,5%)

Date ce dovedesc că în Recensământul din Mai 1942, Judeţul Dorohoi trecuse la Guvernământul Bucovinei.

În tabelul profesioniştilor ocupaţi şi ai şomerilor făcut la recensământul din 20 mai

Arhive - Documente - Arhive

Deportările în Transnistria Adevărul istoric

...bazat pe hotărâri şi decizii ale Guvernului lui Ion Antonescu din anii 1941-1944, referitoare la alipirea Judeţului Dorohoi la **Guvernământul Bucovinei.**

Aceste mărturii vor contribui la schimbarea statutului şi drepturilor evreilor rămaşi în viaţă după Holocaust.

Referatul întocmit de Institutul Central de Statistică, la cererea mareşalului Ion Antonescu, privind situaţia numerică comparativă a populaţiei evreieşti din România în lumina rezultatelor recensămintelor din 6 aprilie 1941 şi 20 mai 1942

Institutul Central de Statistică a prezentat un prim referat cuprinzând situaţia numerică a populaţiei evreieşti din România în anul 1941.

Materialul documentar ce se prezenta cuprindea o serie de 5 grafice şi 3 tablouri numerice, întocmite pe baza rezultatelor provizorii ale Recensământului General al României din 6 aprilie, 1941, pentru teritoriul redus al ţării din acea dată, precum şi pe baza rezultatelor inventarierii populaţiei şi bunurilor, efectuată în august şi septembrie 1941, pe teritoriile eliberate de sub ocupaţia sovietică, adică Bucovina de Nord, inclusiv Herţa şi Basarabia.

Domnul mareşal, examinând acest prim referat, a pus următoarea rezoluţie:

"Să mi se facă propuneri concrete în sensul rezoluţiei mele, până la 10 septembrie.

Să se publice structura oraşelor, pentru ca să vadă şi ţara cât era de compromisă şi de ameninţată viaţa economică şi dezvoltarea spirituală, din cauza ticăloşiei politicianiste iudeo-masonice, a căror exponenţi erau partidele intitulate "naţionaliste" din Transilvania şi Regat.

Dacă voi lăsa moştenitorilor regimului aceeaşi situaţie, voi face şi regimul meu părtaş în această crimă.

Voi trece peste toţi şi peste orice greutate pentru a purifica total naţia de această neghină.

Voi înfiera la timp pe toţi aceia care au venit, ultimul dl. Maniu, şi vor veni să mă împiedice de a răspunde dorinţei majorităţii imense a acestei naţii.

Excepţie fac aceia care au trăit gras, paraziţi pe corpul evreilor, unde şi-au tras şi bogăţiile şi sprijinul şi sugestiile politice.

Să se publice integral această rezoluţie a mea, o dată cu publicarea statisticii şi memoriului de faţă.

Publicarea până la 10 septembrie."

Lucrarea destinată publicării a fost predată domnului vicepreşedinte al Consiliului înainte de a fi dată la presă.

La pagina 5 din raport rezoluţia continuă. **"Să se organizeze de Statistică verificarea, pentru a se vedea care din cele două date sunt exacte.**

Fiecare evreu verificat va primi un carnet, studiat special, de identitate, numerotat şi verificat lunar (pentru a nu fi falsificate).

Verificarea se va face pe contul evreimii.

Se va începe cu populaţia Bucovinei, ordinea urgenţei fiind: Bucovina, Muntenia, etc."

Firme individuale ***(comerciale şi industriale)***

clasificate după originea etnică a proprietarilor acestora – luna iulie 1938 –

DOROHOI[1])

(oraş)

Proprietari	Număr firme	Pondere în total (%)
		general
1) De origine etnică română	45	9,3
total		
2) De origine etnică străină		
a) evrei	433	89,3
b) alte origini străine	7	1,4
total (a+b)	440	90,7
3) Total general (1+2)	485	100,0

*
**

Datele de mai sus au fost stabilite de Uniunea Camerelor de Comerţ şi Industrie din România, pe baza situaţiei statistice a firmelor individuale înmatriculate la acea dată la Oficiile Registrului de Comerţ.

De menţionat că, pe total, în România în luna iulie 1938 erau înregistrate la Oficiul Central al Registrului Comerţului 229.042 firme individuale comerciale şi industriale, din care proprietari de origină etnică română deţineau 48,5%, proprietarii evrei – 31,1%, iar ceilalţi proprietari de origine etnică străină – 20,4%; după aceeaşi sursă, în Moldova, ponderile au fost corespunzător de 40,6%, 56,1% şi 3,3% [2].

A. Rosen

---

1) Consiliul Superior Economic "Aspecte ale economiei româneşti", Bucureşti, 1939, paginile 208–209 (Anexa nr. 2); ponderi calculate de noi

2) Ibidem pag. 207

castanii închise, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 59/3287 din 26 April pentru America.

26. Isidor Moscovici din Dorohoi, născut la 1882, stat. creşte, părul sprincenile negre, ochii căprii, fruntea mare, nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşaportul Nr. 65/3319 din 26 April pentru Franţa.

27. Moise Cohn din Păltiniş născut la 1883, statura mijloc, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul sub Nr. 62/3354 din 27 April pentru America.

28. Leib Feldman din Dorohoi, născut la 1881, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii albaştri, nasul gura potrivite, faţa şatenă, păr alb lângă urechea dreaptă, i s'a eliberat paşportul Nr. 64/3357 din 28 April pentru America.

Lista presentă se certifică pentru esactitate,
Prefect, (semnătură indescifrabilă)

*

Din acest document rezultă că cele 28 paşapoarte, eliberate de Prefectura judeţului Dorohoi în luna aprilie 1900, se referă la aprobarea de emigrare a 29 tineri,[4] a căror vârstă era cuprinsă între 13 şi 23 ani (1 tânăr de 13 ani; 20 de tineri între 17–20 ani; 8 tineri între 21–23 ani), care au solicitat să plece în cea mai mare parte (aproape 3/4) în America (21 persoane), iar ceilalţi (peste 1/4) în Anglia (7 persoane) şi Franţa (1 persoană).

Pe localităţile judeţului, paşapoartele acordate în aprilie 1900, au permis emigrarea a 14 tineri din oraşul Dorohoi (9 în America, 4 în Anglia şi unul în Franţa), 6 tineri din comuna Darabani (5 în America şi unul în Anglia), 3 tineri din comuna Rădăuţi (în America), 2 tineri din comuna Herţa (în Anglia) şi câte 1 tânăr din comunele Săveni, Horodiştea, Mileanca, Păltiniş (toţi în America).

A. Rosen

*----------

[4] Se observă că în paşaportul pentru emigrare în Anglia, acordat lui Solomon Leibovici din Dorohoi (nr. 18 din "Tabel") este trecut şi fratele său – Leizer Leibovici, de 17 ani.

8. Avram sin Ioina, din comuna Darabani născut 1881, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă. I s'a eliberat paşportul Nr. 16/3832 din 14 April pentru America.

9. Nuhăm sin Ioina din comuna Darabani născut la 1879, statura mijlocie, părul sprincenile castanii închise, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, un semn în vârful capului, i s-a eliberat paşportul Nr. 7/2833 din 14 April pentru America.

10. Simon Vilangher din oraşul Dorohoi născut la 1877, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, fruntea mică, ochii albaştri, nasul gura potrivite, faţa roşcovană, i s'a eliberat paşaportul sub Nr. 18/80 din 15 April pentru America.

11. Aron Baraţ din comuna Seveni, născut în 1878, statura mijlocie, părul sprincenile negre, ochii căprii, nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 19/2865 din 15 April pentru America.

12. Mendel Bujoreanu din Dorohoi născut la 1882, statura mijlocie, părul sprincenele castanii, fruntea mică ochii căprii, nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 20/3876 din 15 April pentru America.

13. Buridan Rahmil din comuna Rădăuţi, născut la 1877, statura mijlocie, părul sprincenile castanii ochii căprii, nasul lungăreţ, gura potrivită, faţa şatenă, i s'a eliberat paşaportul sub Nr. 24/2948 din 17 April pentru America.

14. Aron Şehter din Darabani născut 1880, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii albaştri, fruntea nasul gura potrivite, faţa roşcovană, i s'a eliberat paşportul Nr. 26/3962 din 17 April pentru America.

15. Sloim Moscovici din Rădăuţi născut la 1882, statura mijlocie, părul sprincenile negre, ochii căprii, fruntea mică, nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşaportul Nr. 29/300 din 18 April pentru America.

16. Meer Solomon, din Rădăuţi, născut la 1887, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa roşcovană, i s'a eliberat paşaportul Nr. 30/3997 din 18 April pentru America.

17. David Sigal, din Darabani născut la 1883, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii albaştri, fruntea, nasul gura potrivite, faţa blondă, i s'a eliberat paşaportul Nr. 53/3021 din 19 April pentru America.

18. Solomon Leibovici din Dorohoi născut la 1881, stat mică, părul sprincenile negre, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa şatenă, i s'a eliberat paşportul Nr. 33/3003 din 18 April pentru Anglia în care este trecut şi fratele seu Leizer de 17 ani.

19. Iancu Catz din Dorohoi, născut la 1880, statura mică, ochii albaştri, părul sprincenile castanii închise, nasul lungăreţ, fruntea gura potrivite, faţa şatenă, i s'a eliberat paşportul sub Nr.35/3019 din 19 April pentru Anglia.

20. Strul Pilipăuceanu, din Herţa născut 1881, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa bălană, i s'a eliberat paşportul Nr. 19/3133 din 21 April pentru Anglia.

21. Ghidale Grinberg din Dorohoi născut la 1882, statura mijloc, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 52/3141 din 21 April pentru America.

22. Iţcu Talmaciu din Horodiştea născut la 1880, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa şatenă, umărul stâng sfărâmat, i s'a eliberat paşportul Nr. 54/3229 din 24 April pentru America.

23. Zisu Vaisman, din Dorohoi, născut 1882, stat mijloc, părul sprincenile – castanii deschise, ochii căprii, fruntea, nasul, gura potrivite, faţa blondă, i s'a eliberat paşportul Nr. 57/3338 din 24 April pentru America.

24. Granerg Smana din Dorohoi născut la 1887, stat mijloc, părul sprincenile castanii, ochii căprii fruntea nasul gura potrivite, faţa blondă, i s-a eliberat paşport Nr. 58/3345 din 25 April pentru Anglia.

25. Iancu Groper, din Mileanca, născut la 1883, stat mijloc, părul sprincenile

DOCUMENTE – ARHIVE – DOCUMENTE

Document de arhivă privind eliberarea de paşapoarte pentru emigrare unor tineri evrei din judeţul Dorohoi, la începutul secolului 20

Situaţia în care, nici la începutul secolului 20, evreii din România (266.652 evrei la recensământul din luna decembrie 1899, respectiv 4,5% din totalul de 5.956.690 locuitori ai Vechiului Regat)[1] nu dobândiseră cetăţenia română, fiind lipsiţi, de drepturi politice, condiţiile materiale precare ale multor familii evreieşti îndeosebi sub influenţa crizei agricole din 1899/1900, cât şi existenţa în acei ani a unor măsuri legislative discriminatorii faţă de această etnie (în domeniul învăţământului, exercitarea unor profesiuni etc.) au determinat hotărârea unui mare număr de evrei de a emigra.

După datele Ministerului de Interne, în perioada 1899–1909, au emigrat din România, îndeosebi în America, 53.038 evrei[2], între care mulţi tineri. Astfel, dintr-un document emis de către Prefectura judeţului Dorohoi la 7 mai 1900 şi înaintat Ministerului Afacerilor Străine – document existent în Arhivele Ministerului Afacerilor Externe din Bucureşti – reiese că, în luna aprilie 1900, Prefectura judeţului a eliberat 28 paşapoarte de emigrare unor tineri ce locuiau în oraşul Dorohoi în şi alte localităţi din judeţ[3]:

"1. Soil Cohn, din oraşul Dorohoi născut la 1880, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, fruntea nasul gura potrivite, ochii căprii, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul sub Nr. 1/2593 din 3 April pentru America.

2. Ioina Căruceriu din comuna Darabani născut în 1878, statura mijlocie, părul sprincenile negre, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, buzat, i s'a eliberat paşportul Nr. 3/3598 din 1 April pentru America.

3. Sulim Feler din Dorohoi născut la 1881, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, fruntea nasul gura potrivite, ochii verzi, faţa şatenă, i s'a eliberat paşaportul Nr. 5/3675 din 7 April pentru America.

4. Nusem sin Iancu Carter, din Dorohoi născut la 1878, statura mijlocie, părul sprincenile negre, ochii albaştri, fruntea nasul gura potrivite, faţa balae, i s'a eliberat paşportul Nr. 7/3700 din 8 April pentru America.

5. Iţcu Iosub Sigal din Dorohoi născut 1880, statura mijlocie, părul sprincenile negri, ochii căprii, fruntea lată, nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 9/3797 din 18 April pentru America.

6. Avram Sapir din comuna Herţa născut la 1879, statura mijlocie, părul sprincenile castanii, ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, i s'a eliberat paşportul Nr. 18/2821 din 13 April pentru Anglia.

7. Haim sin Şmil Bercu Croitoriu, din comuna Darabani născut la 1883, statura mijlocie, părul sprincenile castanii ochii căprii, fruntea nasul gura potrivite, faţa smadă, un semn la obrazul drept, i s'a eliberat paşportul sub Nr.5/383 pentru Anglia.

---

[1]) Dr. L. Colescu "Recensământul general al Populaţiunii României. Rezultate definitive", Bucureşti, 1905, p.XLV.

[2]) Dr. L. Colesco "La population de religion mosaique en Roumanie. Etude statistique", Bucarest, 1915, p.16

[3]) Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Bucureşti, dosar Pb. 33/1900, Vol. I, filele 99–101.

Act de naştere – Săveni 1890.

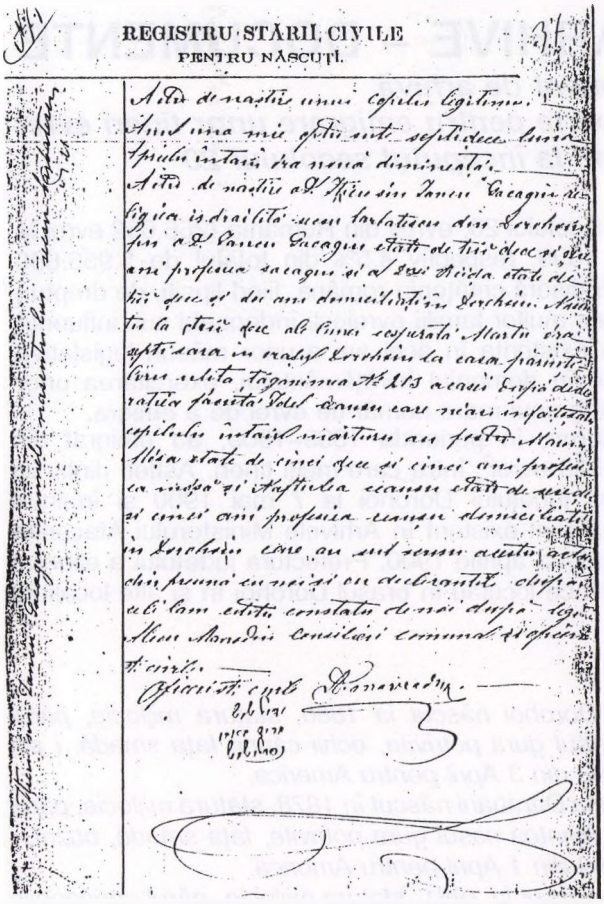
REGISTRU STĂRII CIVILE
PENTRU NĂSCUȚI.

Meir – fiul lui Leib Blumenthal – 35 de ani, de profesie Casap şi a lui Sura – 30 ani.

Născut în casa părinţilor săi din strada Mare

Martori: Altar Ceauşu – 70 ani, ceauş

Leizer Con, ceauş

Cu deosebită emoţie am descifrat acest act de naştere şi am descoperit spre marea mea surpriză că e vorba de unchiul meu Meir Blumenthal – fiul lui Leib (măcelar) şi al lui Sura (străbunicii). Meir Blumenthal a fost fratele bunicului meu Herş Ber Blumenthal şi a fost căsătorit cu Haia Sura (Clara) Stoleru. El a fost de meserie tâmplar, activist de frunte la comunitatea evreilor din Săveni – Unchiul meu, Leib Blumenthal, vorbeşte despre el în vol. I despre Dorohoi – Săveni. Fie-i amintirea binecuvântată.

(Dr. Francisca Stoleru)

Act de căsătorie – Mihăileni – 31 ianuarie 1880

Dl. Ioil sin Iţcu Iosil Lozneanu – 25 ani, de profesie zaraf, născut în 1805, fiu major al lui Iţcu Iosif Lozneanu de 45 de ani, de profesie comerciant şi al lui Beila – 40 de ani, din Dorohoi.

Dra Reiza Moisă Herşcu Zaharia – 19 ani, din Mihaileni, născută în 1861, fiica minoră a lui Moişă Herşcu Zaharia ("repausatu") şi a lui Hana – 50 ani.

Martori: Avram Iancu – 68 ani, profesie liberă
Avram Ceauşu – 66 ani, ceauş
Uşeru Mahalu – 66 ani, de profesie mahal
Chiva sin Pinchas – 64 ani, profesie liberă

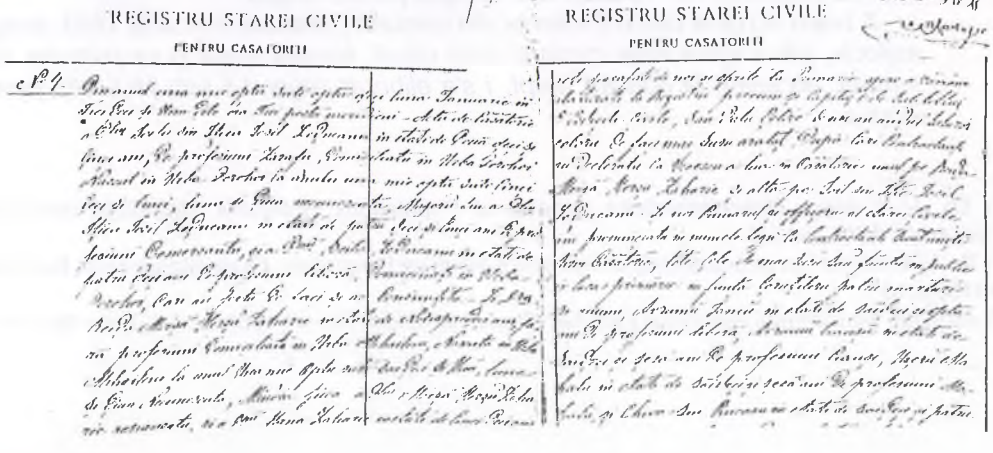
REGISTRU STAREI CIVILE
PENTRU CASATORII

REGISTRU STAREI CIVILE
PENTRU CASATORII

1870, 1871), Darabani- 7 acte (1870, 1871, 1875), Săveni – 7 acte (1877, 1890), Mihăileni – 6 acte (anul 1880) şi Rădăuţi – 6 acte (anul 1892). Pentru astfel de analize este necesară lărgimea sferei de investigare a surselor documentare pe ani şi localităţile judeţului Dorohoi.

În stadiul actual trebuie relevat, îndeosebi, caracterul cognitiv şi informativ al actelor de stare civilă analizate şi, totodată, importanţa lor pentru unii originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, care pot găsi în aceste acte informaţii inedicte despre familiile lor.

În acest scop, în continuare, se publică, cu titlu exemplicativ, actele de naştere ale lui **Iţcu sin Iancu Sacagiu** (Dorohoi, 1870) şi **Meir Blumental** (Săveni, 1890), precum şi actul de căsătorie a lui **Ioil sin Iţcu Iosil Lozneanu cu Reiza Moişă Herşcu Zaharie** (Mihăileni, 1880).

Act de naştere al unui copil legitim: Din 1 aprilie 1870. Dorohoi.

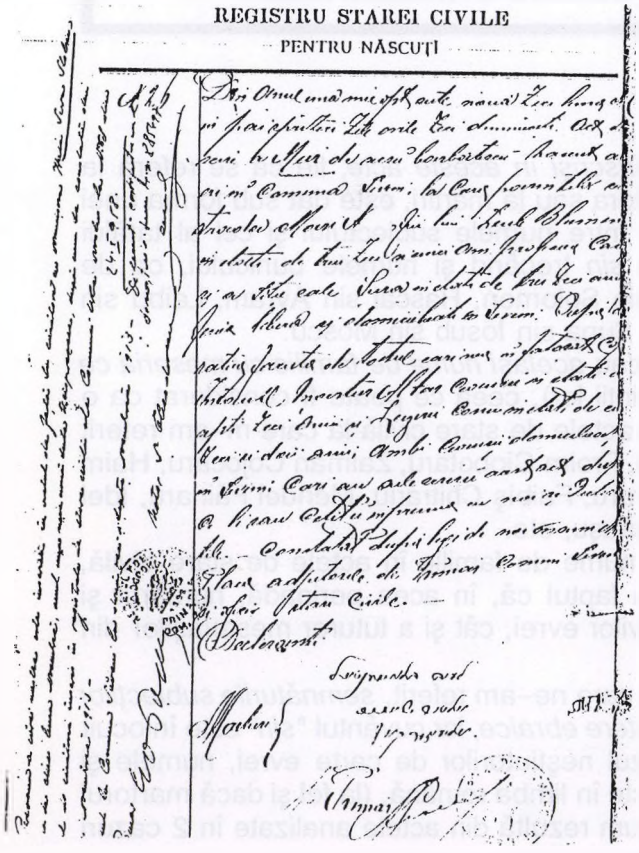
REGISTRU STAREI CIVILE
PENTRU NĂSCUŢI

Iţcu sin Iancu Sacagiu – religia izraelită, sex bărbătesc.

Fiul lui Iancu Sacagiu, 36 ani, de profesie sacagiu şi a lui Reiza, 32 de ani.

Născut la casa părinţilor săi în uliţa Ţigănimea No. 203.

Martori: Marim Moaşa – 55 ani, moaşă

Naftulea Ceauşu, 65 de ani, ceauş

Ofiţer al stării civile – Alecu Mavrodin

Acte de stare civilă emise în a doua jumătate a secolului XIX referitoare la unii evrei din judeţul Dorohoi

Colaboratorul nostru din Dorohoi, dl. **Bezerghianu Mihai** ne-a pus la dispoziţie 37 xero-copi a unor acte de stare civilă (13 acte de naştere, 12 acte de căsătorie şi 12 acte de deces), emise în perioada **1865-1892** de către primăria oraşului Dorohoi şi din alte localităţi din acest judeţ - investigate recent de către Direcţia judeţeană Botoşani a Arhivelor Naţionale.

Prima triere şi analiză s-a efectuat de către dr. **Francisca Stoleru** din Haifa, iar cercetarea ştiinţifică a fost făcută de cercetatorul dr. **Avraham Rozen.**

• În multe cazuri *numele celor înscrişi în aceste acte*, fie că se referă la subiecţii propriu-zis, la părinţii acestora sau la martiri, este dat sub forma unei legături - prin cuvântul *sin* (fiu) - între numele subiectului şi cel al tatălui acestuia, iar uneori prin al doilea *sin* trecând şi numele bunicului, ca de exemplu: Haim sin Solomon, Iţcu sin Solomon, Hascal sin Avram, Leibu sin Şaie, Beni sin Şmil Leib sin Avram, Suna sin Iosub sin Moscu.

• Foarte mulţi meseriaşi evrei aveau *acelaşi nume de familie cu meseria ce o practicau* (sau au practicat-o părinţii lor), ceea ce poate fi considerat ca o dovadă a identificării cu aceasta. În actele de stare civilă la care m-am referit figurează, de exemplu: Zisu Croitoru, Froim Ciobotaru, Zalman Cojocaru, Haim Cuşmaru, Marcu Stoleru, Iancu Petraru, Faibiş Chitrariu, Mendel Făinaru, Idel Covrigariu, Avram Casapu, Altăr Ceauşu, etc.

Frecvenţa în creştere a acestor nume de familie în actele de stare civilă, trebuie pusă în legătură directă cu faptul că, în acea perioadă, numărul şi proporţia meseriaşilor în cadrul activilor evrei, cât şi a tuturor meseriaşilor din judeţul Dorohoi, erau ridicate.

• În toate actele de stare civilă la care ne-am referit, *semnăturile subiecţilor şi cele ale martorilor sunt scrise cu litere ebraice*, iar cuvântul "*sin*" este înlocuit cu "*ben*" (fiu în ivrit); numai în cazul neştiutorilor de carte evrei, numele şi prenumele acestora este trecut în acte în limba română, (la fel şi dacă martorul este de naţionalitate română, aşa cum rezultă din actele analizate în 2 cazuri de deces, în anul 1890, la Săveni);

• *Naţionalitatea* subiecţilor şi martorilor este mai rar desemnată "evreu", cu mai frecvent israelit, jidov, semit;

• *Religia* subiecţilor şi martorilor este mai des înscrisă în acte "religie israelită" şi, în mai puţine cazuri, religie mozaică.

Sunt numai câteva din componentele comune şi specifice cuprinse în cele 37 acte de stare civilă, la care ne-am referit.

Menţinem că, analize comparative între localităţi nu au putut fi întreprinse întrucât materialele de care am dispus se referă la acte de stare civilă mult diferite ca timp între localităţi: Dorohoi - 11 acte (emise în anii 1865, 1866,

Răsfoind dosare vechi...

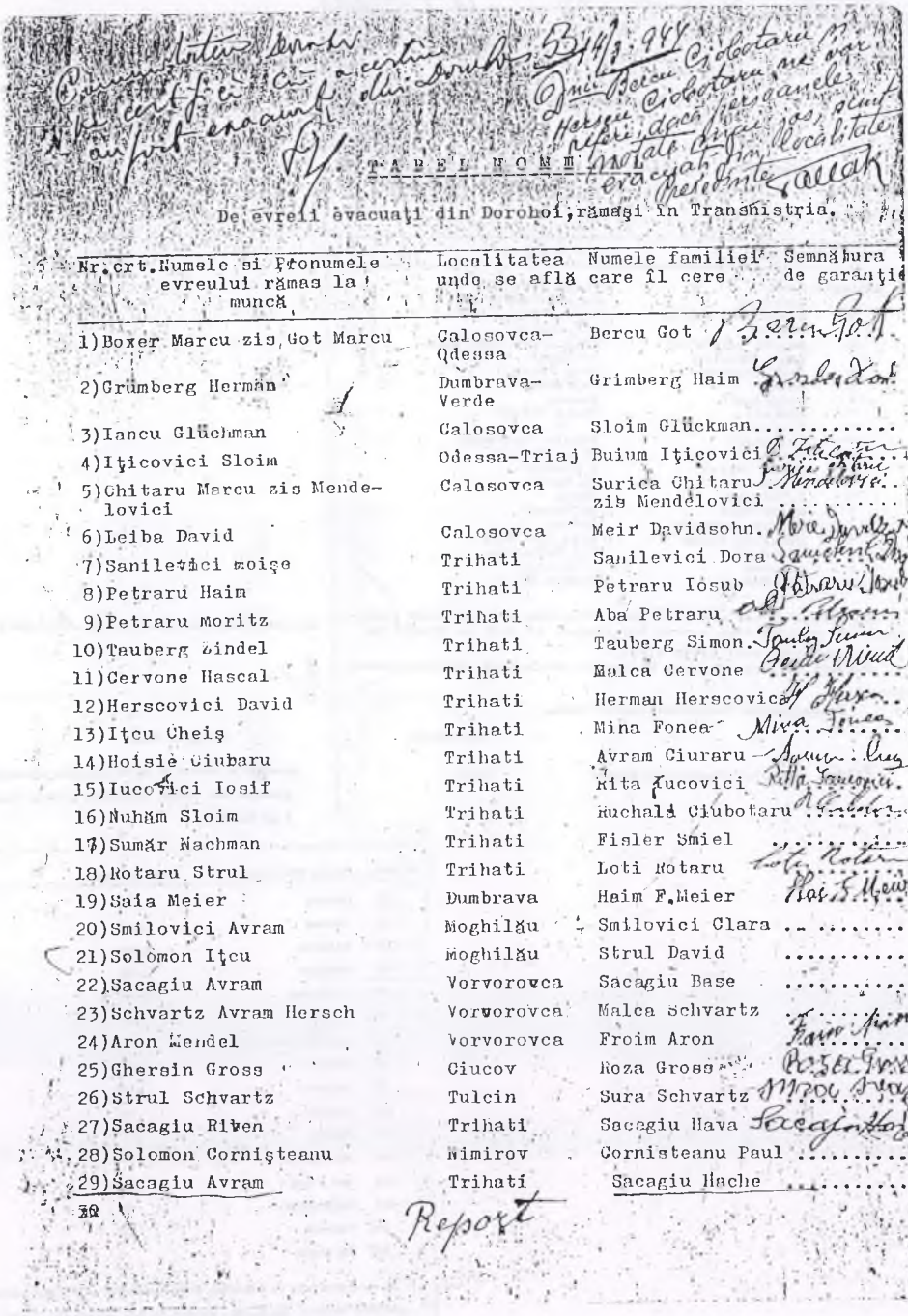

TABEL NOMINAL

De evreii evacuaţi din Dorohoi, rămaşi în Transnistria.

Nr.crt.	Numele şi prenumele evreului rămas la muncă	Localitatea unde se află	Numele familiei care îl cere	Semnătura de garanţie
1)	Boxer Marcu zis Got Marcu	Calosovca-Odessa	Bercu Got	
2)	Grümberg Herman	Dumbrava-Verde	Grimberg Haim	
3)	Iancu Glückman	Calosovca	Sloim Glückman	
4)	Iţicovici Sloim	Odessa-Triaj	Buium Iţicovici	
5)	Chitaru Marcu zis Mendelovici	Calosovca	Surica Chitaru zis Mendelovici	
6)	Leiba David	Calosovca	Meir Davidsohn	
7)	Sanilevici moişe	Trihati	Sanilevici Dora	
8)	Petraru Haim	Trihati	Petraru Iosub	
9)	Petraru Moritz	Trihati	Aba Petraru	
10)	Tauberg Zindel	Trihati	Tauberg Simon	
11)	Cervone Hascal	Trihati	Malca Cervone	
12)	Herscovici David	Trihati	Herman Herscovici	
13)	Iţcu Cheiş	Trihati	Mina Fonea	
14)	Hoisie Ciubaru	Trihati	Avram Ciuraru	
15)	Iucovici Iosif	Trihati	Rita Iucovici	
16)	Nuhăm Sloim	Trihati	Ruchala Ciubotaru	
17)	Sumăr Nachman	Trihati	Fisler Smiel	
18)	Rotaru Strul	Trihati	Loti Rotaru	
19)	Saia Meier	Dumbrava	Haim F.Meier	
20)	Smilovici Avram	Moghilău	Smilovici Clara	
21)	Solomon Iţcu	Moghilău	Strul David	
22)	Sacagiu Avram	Vorvorovca	Sacagiu Base	
23)	Schvartz Avram Hersch	Vorvorovca	Malca Schvartz	
24)	Aron Mendel	Vorvorovca	Froim Aron	
25)	Gherşin Gross	Ciucov	Roza Gross	
26)	Strul Schvartz	Tulcin	Sura Schvartz	
27)	Sacagiu Riven	Trihati	Sacagiu Hava	
28)	Solomon Cornişteanu	Nimirov	Cornisteanu Paul	
29)	Sacagiu Avram	Trihati	Sacagiu Hache	

Report

Răsfoind dosare vechi...

24 Octombrie 39.

COMUNITATEA EVREILOR DOROHOIU
No. 466
1939 Luna Octombrie ziua 24.

(1939) 93

Domnule Controlor,

Referindu-ne la adresa Dvs. No.730 din 14 Octombrie crt. avem onoare a vă înainta, mai jos, tabloul sinagogilor din orașul Dorohoiu:

Crt.	Numele Sinagogii	STRADA
1)	Sinagoga Mare	Piața Unirei
2)	" Gaverona	Regele Ferdinand
3)	" Ioaub Aron Rabin	Carmen Silva
4)	" Klausa	D.P.Moruzi
5)	" Hoișie Leihovici	Eron Locot, Poplicher
6)	" Rabin Smerler	Pr.Carol
7)	" Beth Solomon	Piat Unirei
8)	" Sobel	Pr.Carol
9)	" Talpalari	Steaua
0)	" Rândari	Piața Unirei
1)	" Croitori	"
2)	" Cotiugari	Regele Ferdinand
3)	" Fonea	Piața Unirei
4)	" Rabin Ichiel	C.Stroici
5)	" Cismari	Sp.Haret
6)	" D.Vaissman	Vămei
7)	" Micor Haim	Sp.Haret
8)	" Meures Amahpelu	Trăian
9)	" Sadagura Claus	Alex.Ion Cuza
0)	" Cojocari	I.C.Brătianu
1)	" A.Leise	C.Stroici
2)	" Oir Hudeș	Carmen Silva

In ceiace privește numele conducătorilor nu vi-l putem înainta întrucât în ultimul timp a avut loc alegeri și până în prezent nu ni s'a comunicat cine sunt noii efori.

Primiți, vă rugăm, Domnule Controlor, asigurarea considerațiunei noastre.

Presedintele Comisiunii Interimare,

Secretar,

D-sale Domnului Controlor Fiscal Loco

UNITATEA EVREILOR DOROHOIU 68 67

SITUAȚIA

generală a efectelor colectate prin Comunitatea Evreilor din orașul Dorohoi și predate Batalionului 4 Ad-tiv Iași.

No.crt.	Felul efectelor	Cantitatea.
1)	Cămăși	1.104
2)	Iemene	1.104
3)	Batiste	2.200
4)	Ciorapi	1.104
5)	Prosoape	1.104
6)	Flanele	883
7)	Costume(complecte)	461
8)	Bonanei	341
9)	Pantofi	137
10)	Pălării	19
11)	Pături	17
12)	Dos saltea	16
13)	Dos pernă	17
14)	Față pernă	17
15)	Cerceaf	17
16)	Faltoane	4

In conformitate cu Decretul Lege No.46/941 s'a depus pentru trei perechi bocanci lei 5.400 pentru un dos saltea lei 1.500. Suma a fost vărsată Batalionului 4 Ad-tiv Iași sub recipisa No. 1902/942.

Presedinte,

Avocat S.Zalman

Secretar,

S.Sulimovici

Răsfoind dosare vechi...

COMUNITATEA EVREILOR DOROHOI

Populaţia evreească este invitată la

Serviciul Religios

care se va oficia **Joi 6 Iunie crt. ora 9.30 dimineaţa,** la parcela Eroilor din cimitirul israelit pentru sărbătorirea zilei închinate tuturor Eroilor căzuţi pe câmpul de luptă, pentru întregirea Neamului

Preşedintele Comunităţii,
Dr. I. AXLER

Secretar,
AIZIC I. AIZIC

Nr. 350
1940, Iunie 5

1938

COMUNITATEA EVREILOR DOROHOI

Populaţia evreească este invitată la:

SERVICIUL RELIGIOS

care se va oficia Miercuri 10 Mai crt. ora 10 dimineaţa, în Templul „Beth-Solomon" pentru a sărbători **Ziua Naţională a Neamului Românesc.**

Preşedintele Comunităţii,
Avocat S. Zalman

Secretar,
S. Şulimovici

Şef-Rabin,
D. Sechter

Răsfoind dosare vechi...

ROMÂNIA

CASA GENERALĂ DE PENSIUNI
BUCUREŞTI II, STR. SF. IONICĂ Nr. 9

SERVICIUL Verificării
BIROUL
Telefon: 5.15.60

V.R/O.D.
Domniei-sale
Domnului PREŞEDINTE AL CONSILIULUI DE MINISTRI
Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din România.

Jr.25567/942
Dos.33/942

Nr. 20324 *23 IUN 1942
(Se va repeta în răspuns Nr. şi data adresei noastre)

PRIVEŞTE:

Rezultat adresei Dvs.No.2635/16 Iunie 1942, avem onoare a vă remite cererea D-lui Lupu Wechsler, din Dorohoi, împreună cu trei anexe şi a vă răspunde următoarele:

1. Prin adresa Dvs.No.14328 C.B.B.T. din 20 Noembrie 1941, Preşedinţia Consiliului de Miniştri, ca urmare hotărârii luate de Consiliul de Miniştri la 18 Noembrie 1941 a dispus să nu se mai plătească pensia foştilor funcţionari evrei, aceştia urmând să primească pensiile dela comunităţile evreeşti.- Potrivit acestei dispoziţiuni şi petiţionarului care este pensionar din Cernăuţi, refugiat la Dorohoi i s'a suspendat plata pensiei.-

2. Cu adresa noastră No.84114 din 26 Februarie 1942 către Onor Preşedinţia Consiliului de Miniştri C.B.B.T. printre alte lămuriri s'a cerut să ni se arate dacă evreii pensionari locuind în Judeţele Rădăuţi, Câmpulung şi Dorohoi trecuţi în administraţiile Guvernământului Bucovinei sunt supuşi aceluiaş regim.- Până în prezent n'am primit însă nici un răspuns şi deci pensia petiţionarului a rămas suspendată.-

3. Ulterior Onor Preşedinţia Consiliului Miniştri C.B.B.T. cu adresele No.352 şi No.23850 din 20 Martie 1942 a comunicat că se poate relua plata pensiei pentru pensionarii evrei trecuţi la creştinism până la 4 Iulie 1930, adică zece ani înainte de cedarea prematură a Basarabiei şi Bucovinei de Nord. Petiţionarul nu îndeplineşte însă nici această condiţie fiind mozaic.-

Aceasta fiind situaţia Casa G-lă de Pensiuni faţă cu dispoziţiunile luate de Guvern, nu i se poate relua plata pensiei.-

DIRECTOR GENERAL

C. 32 137. — M. O. Imprimeria Centrală

DIRECTOR

Răsfoind dosare vechi...

TABELUL REPATRIAŢILOR DIN TRANSNISTRIA
internaţi în Spitalul şi Azilul Comunităţii din Dorohoi
(o filă)

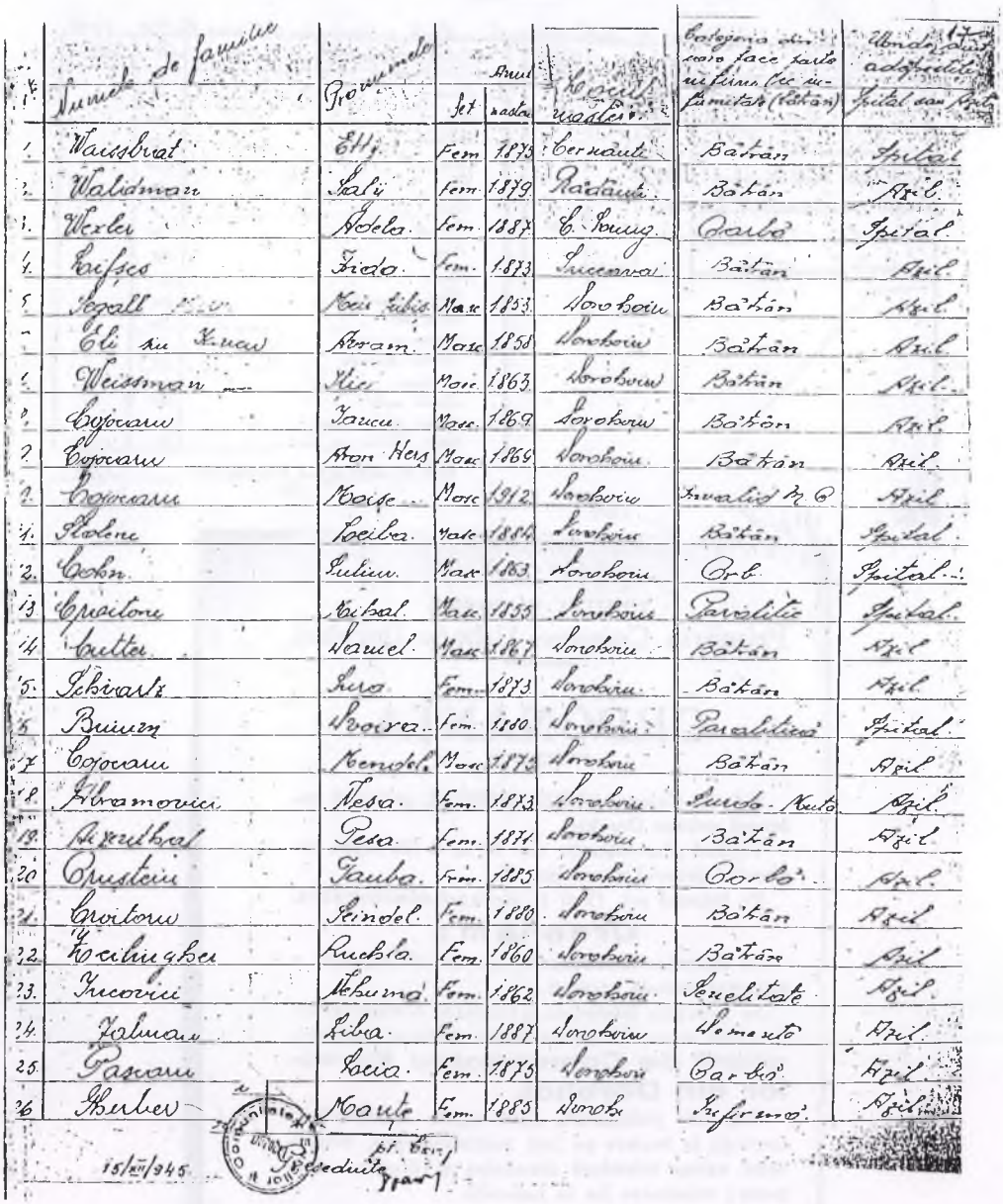

Nr.	Numele de familie	Prenumele	Sexul	Anul nașterii	Locul ședinței	Categoria din care face parte în fiinș. ce în. (Bătrân)	Unde a fost adăpostit Spital sau Azil
1.	Wassbrat	Elly	Fem	1873	Cernăuți	Bătrân	Spital
2.	Waldmann	Sali	fem	1879	Rădăuți	Bătrân	Azil
3.	Wexler	Adela	fem	1887	C. Șoimu	Orb	Spital
4.	Weiss	Frida	fem	1873	Siret	Bătrân	Azil
5	Segall	Mali Libis	Masc	1853	Dorohoiu	Bătrân	Azil
6	Eli zu Kreuz	Abram	Masc	1858	Dorohoiu	Bătrân	Azil
7.	Weissman	Hier	Masc	1863	Dorohoiu	Bătrân	Azil
8.	Cojocaru	Iancu	Masc	1869	Dorohoiu	Bătrân	Azil
9.	Cojocaru	Aron Herș	Masc	1864	Dorohoiu	Bătrân	Azil
10.	Cojocaru	Vasile	Masc	1912	Dorohoiu	Invalid R.G	Azil
11.	Holone	Leiba	Masc	1884	Dorohoiu	Bătrân	Spital
12.	Cohn	Iulius	Masc	1863	Dorohoiu	Orb	Spital
13	Epstein	Kibal	Masc	1855	Dorohoiu	Paralitic	Spital
14	Leiter	Samuel	Masc	1867	Dorohoiu	Bătrân	Azil
15.	Schwartz	Sura	Fem.	1873	Dorohoiu	Bătrân	Azil
16	Bumen	Rozica	Fem.	1880	Dorohoiu	Paralitică	Spital
17	Cojocaru	Hendel	Masc	1872	Dorohoiu	Bătrân	Azil
18.	Abramovici	Tesa	Fem.	1873	Dorohoiu	Surdo-Muta	Azil
19.	Axelrad	Tesa	Fem.	1871	Dorohoiu	Bătrân	Azil
20	Crustein	Tauba	Fem.	1885	Dorohoiu	Orbă	Azil
21.	Croitoru	Feindel	Fem.	1880	Dorohoiu	Bătrân	Azil
22.	Kalinghen	Rucsla	Fem.	1860	Dorohoiu	Bătrân	Azil
23.	Trucovici	Mburmă	Fem.	1862	Dorohoiu	Izraelită	Azil
24.	Zalman	Liba	Fem.	1887	Dorohoiu	Momită	Azil
25.	Tascau	Lucia	Fem.	1875	Dorohoiu	Orbă	Azil
26	Gerber	Marie	Fem.	1885	Dorohoiu	Suferindă	Azil

15/XII/945

Răsfoind dosare vechi...

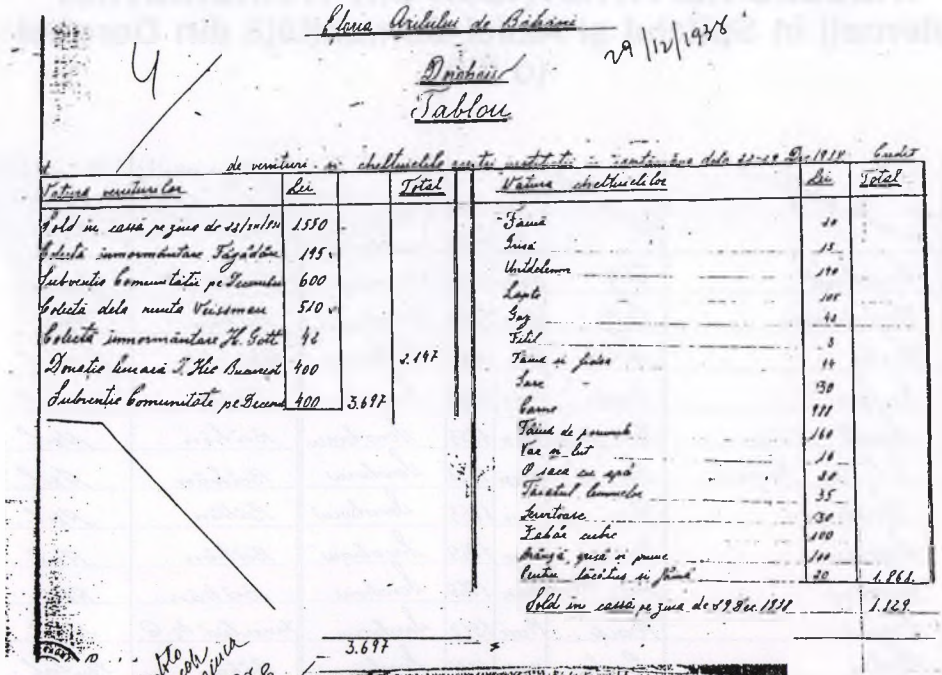

Etapa Ajutului de Iarnă
Dorohoi
29/12/1938
Tablou
4

de veniturile și cheltuielile pentru acțiunea - ținută între data de 22-29 Dec. 1938

Natura veniturilor	Lei		Total
Sold în casă pe ziua de 22/12/938	1550		
Colecta înmormântare Fărădău	195		
Subvenție Comunității pe Decembrie	600		
Colecta dela nunta Veisman	510		
Colecta înmormântare H. Gott	42		
Donație Lucaci I. Hie Bucureți	400		2.197
Subvenție Comunitate pe Decembrie	400	3.697	

Natura cheltuielilor	Lei	Total
Pâine	40	
Sare	15	
Unt de lemn	170	
Lapte	105	
Zahăr	42	
Fetă	3	
Pâine și fidea	14	
Fasole	30	
Carne	111	
Pâine de porumb	160	
Vase și lut	16	
O sacă cu apă	80	
Tacâmuri Comunele	35	
Lemne	30	
Zahăr cubic	100	
Mănuși, ciorapi și pături	100	
Cuțite, linguri și farfurii	20	1.961
Sold în casă pe ziua de 29 Dec. 1938		1.129

3.697

Dorohoi, la 10 Martie 1939

ROMÂNIA
ȚINUTUL SUCEAVA
Primăria Comunei Urbane Dorohoi

ORDONANȚA

Noi, Lt.-Colonel AUREL BANTAȘ, primarul comunei urbane Dorohoi.

Văzând dispozițiunile art. 13 al. 2 din legea regimului general al cultelor și

Pe temeiul art. 15 și 16 din legea administrativă.

Ordonăm:

Se interzice introducerea în orașul Dorohoi, a azimelor pascale evreești.

Se interzice fabricarea și vânzarea acestor azime, de către orice altă persoană sau societate evreiască, **afară de Comunitatea Evreilor din Dorohoi.**

Organele polițienești, sunt rugate a urmări și controla la bariere pe toți contravenienții, confiscând azima introdusă fraudulos și dresând acte pentru trimiterea lor în judecată.

Dată în cabinetul nostru astăzi 10 Martie 1939.

Primar, Lt.-Colonel A. BANTAȘ

Secretar, CONST. BOSSIE

Nr. 3107
1939, MARTIE 10

Răsfoind dosare vechi...

Inspectoratul şcolar Regional Suceava
Rădăuţi

No. 5294/941.

Rădăuţi, 12.IV.1941.

Sosit 2 APR. 1941

Către
Comunitatea evreilor
Dorohoi.

La adresa ov.nr.129, avem onoare a vă răspunde că potrivit deciziei Minist.Educ.Naţ. nr.153.377/940 din 29 August 1940, publicată în M.O.nr.201 din 31 August 1940, limba română, istoria şi geografia trebue să fie predate - la şcoalele particulare evreeşti - de învăţători români numiţi de Minister şi plătiţi de Comunitate.

In consecinţă se respinge cererea dnei Bruha Sarf, prin care solicită autorizaţia de funcţionare şi pentru anul şcolar 1940/941 ca înv. de limba română la şcoala primară part. izraelită de fete din Dorohoi.

P. Inspector general-şef,
Gh.Pelipceanu.

Seful biroului,
A.Lupăştean.

Date supra stării şi activităţii Instituţiilor
de Sănătate şi Ocrotire, aparţinând organizaţiilor particulare.

AZILUL DE BATRÂNI al COMUNITATII EVREILOR DOROHOIU

1939

Nr.curent.	Localitatea şi numele Institutului	Data înfiinţării şi numărul autorizaţiei	Numele medicilor ce au funcţionat şi la ce date în instituţie, dela înfiinţarea ei până azi.	Nr.paturilor pe clase şi specialitatea	Capacitatea maximă de ospitalizare	Alocaţia zilnică la bruto.-	Cifra bugetului anual. Este bugetul asigurat?	Subvenţiile cu primesc şi de unde.-	Chirie, corespondenţă, ajutor, întreţinere, asistenţă, etc.	Personal: a).Medical b).Administrativ	Nr.bolnavilor consultaţi; Nr.bolnavilor internaţi pe anul 1939, (evoluţia pe maladii)	Nr. zilelor de îngrijire.
1	Dorohoi Azilul de bătrâni al Comunităţii Evreilor. Dorohoiu	Autorizaţie eliberată de Primăria Oraşului Dorohoiu Nr.1276 din 3 Mai 1924	Dela înfiinţare până în prezent, a funcţionat d-nii medici: Dr.A.Sleicher din 1924:- Dr.Cezar Seşal Dr:S.Cohn din 1938 până în prezent.	18 paturi.	23 paturi.	15 lei de interm.	Venituri 1055 lei. Cheltuieli 53.348 lei. Bucetul este asigurat de Comunitatea Evreilor Dorohoiu	Nu se primeşte nici un fel de subvenţie	Nu.	Personal ad-tiv. compus din 3 persoane	------	----

Răsfoind dosare vechi...

Comisariatul General pentru problemele evreești din România
Intrare No. 11583
1944 Luna Feb. Ziua 19

22

Domnule Comisar

Subsemnatul evreu Iuclea Itcu contig. 1910 din Comuna Darabani Jud. Dorohoi repatriat din Transnistria, invalid de război, vă rog cu respect următoarele:

Fiul meu Iuclea Iancu ctg. 1944 este concentrat în permanență dela data de 15 Iulie 1942, când subsemnatul m'am [illegible] din Transnistria [illegible] invalid de război [illegible] pentru a mai câștiga existența pentru familia mea compusă din 4 persoane, vă rog cu lacrimi în ochi a dispune desconcentrarea fiului meu Iuclea Iancu actualmente concentrat la Batal. 5 [illegible] Sebeș-Alba pentru a mă ajuta la hrănirea familiei tot odată a se [illegible] că intră în categoria celor ce sunt concentrați de 2 ani în permanență.

În speranța că veți satisface plângerea unui tată de 4 copii care este în etate de 56 ani plus a infirm. Vă salut cu deosebită stimă

Semnătura
Iuclea Itcu

10. II 944

Comisar General pentru problemele evreești din România
București

Jurn. 11583

EXECUTAT LA ARHIVELE NAȚIONALE

23

25 Februarie 1944

4159 26 FEB 1944 /R.D.L.

D-lui

IUCLEA ITCU

Comuna Darabani

Jud. Dorohoi

La cererea Dvs., vă facem cunoscut că nu aprobăm scutirea Dvs. de muncă obligatorie și nu vă acordăm dreptul de exercitarea profesiunii.

COMISARUL GENERAL
PENTRU PROBLEMELE EVREEȘTI

Radu D. Lecca

Răsfoind dosare vechi...

COMUNITATEA EVREILOR DOROHOIU

(1938) 10

TABLOUL

Membrilor din comitetul de conducere al Comunităţii Evreilor din orasul Dorohoiu

No. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Funcţiunea
1)	Solomon Zalman	Avocat	Presedinte
2)	Pincu Pollack	Comerciant	Vice-presedinte
3)	Sigmund Segall	"	"
4)	Fridrich Lipovici	"	Membru
5)	Adolf Bercovici	"	"
6)	Carol Segal	Avocat	"
7)	Marcu Pomărleanu	Medic	"
8)	Isidor Abramovici	Avocat	"
9)	Leizer Leizerovici	Medic	"
10)	Zalman Iancovici	Comerciant	"
11)	Ovidiu Mesingher	Croitor	"
12)	Moişe Kittlariu	Comerciant	"
13)	Leiba Iăgher	"	"
14)	Elic Aizic	"	"
15)	Iancu Cohn	Richtuitor	"
16)	Aron Aizic	Comerciant	"
17)	Iosub Solomon	"	"
18)	Saie Sărăcuţu	Croitor	"
19)	Iancu Malcas	Comerciant	"
20)	Haim Gluc	"	"
21)	Svartenberg Avram Zisu	Croitor	"
22)	Manassę Cotter	Repr. de comert	"
23)	Elias Grinberg	Stoler	"
24)	David Segall	Librar	"
25)	Talic Trau	Prop. auto.	"
26)	Marcu Balan Craft	Blănar	"
27)	Aron Sapira	Comerciant	"
28)	Herscu Ciubotariu Vaiss	Tapiţer	"
29)	Aizic Slaifer	Comerciant	"
30)	Nuhem Faier	"	"
31)	Isac Rabinovici	Angrosist vinuri	"

P. Conformitate:
Presedinte,
(Avocat S. Zalman)

ŞI ÎNCĂ O SCRISOARE A DOROHOIENILOR CARE CONFIRMĂ LEGĂTURA DINTRE DOAMNELE DIN DOROHOI ŞI CELE DIN AMERICA

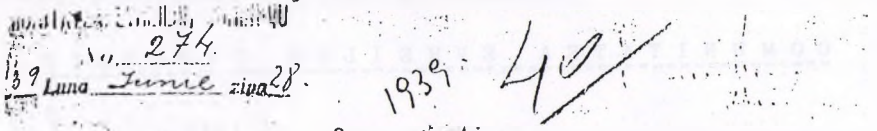

No. 274.
1939 Luna Iunie ziua 28. 1939

Onor.
Cercul Femeilor Evree Dorohoiene
New-York
America

Doamnă Preşedintă,

Avem onoare a vă confirma primirea sumei de Lei 7.000 (şapte mii) reprezentând donaţiunea făcută de Cercul Femeilor Evree din New-York, pentru azilul de bătrâni al Comunităţii noastre.

Imediat ce vom confecţiona lenjeria necesară, vă vom trimite o specificaţie detailată de tot ce s'a făcut cu banii donaţi de Dvs.

In numele bătrânilor internaţi în azilul nostru, cărora şi cu ajutorul Dvs. le mai îndulcim ultimii ani din viaţă, vă mulţumim călduros şi urăm membrelor cercului Dvs. prosperitate şi voie bună.

Primiţi, vă rugăm, expresiunea înaltelor sentimente ce vă păstrăm.

Presedintele Comunităţii (Avocat S.Zalman)

Presedinta Eforiei Azil, (Adela Leibovici)

Secretar,
(S.Sulimovici)

Comunitatea Evreilor Dorohoiu **Dorohoi, 28 Februarie 1945**

Stimate Dr. Costiner,

V-am telefonat zilele trecute că în calitate de medic Primar al Judeţului Dorohoiu, şi ca Preşedinte al Comunităţii Evreieşti, am luat parte la o conferinţă a şefilor de autorităţi convocată de Prefectul Judeţului Dorohoiu, în vederea repatrierii a 5-6.000 de persoane din U.R.S.S., şi care urmează să se facă din punctul Herţa.

Cum între repatriaţi există un număr destul de mare de evrei, avem datoria să le pregătim cazarea, hrana şi eventual îmbrăcămintea.

Ne-am adresat Dvs., cu rugămintea de a dispune să ni se trimeată din timp cele necesare pentru aceşti evrei, care urmează, probabil, să staţioneze în oraşul Dorohoiu.

Cred, că repatrierea se va face la începutul lunii Martie a.c., şi de aceea vă rog din nou a îngriji de tot ce veţi crede de cuviinţă, pentru ca această acţiune să fie dusă la bun sfârşit.

Cu această ocazie, vă rog a mă scuza că vă deranjez în timpul nopţii cu comunicările telefonice, aceasta întrucât în timpul zilei este imposibil să avem legătură cu Bucureştii.

Mulţumindu-vă pentru tot ce aţi făcut pentru nevoiaşii judeţului nostru, vă rog să primiţi, cele mai călduroase salutări.

Cu toată stima,

Dr. A.Weissman

funcţionari şi azilul de bătrâni 4 funcţionari.

D) Numărul membrilor înscrişi în Comunitate

După măsura evacuării populaţiunii evreieşti, Comunitatea mai are 1115 membri înscrişi în Comunitate. Numai 200 sunt membri cotizanţi.

Anexăm copii de pe ultimul bilanţ, buget şi statut.

Comitetul de conducere al Comunitaţii

Solomon Zalman, domiciliat în str. St. cel Mare, avocat, funcţia deţinută în comitet – Preşedinte; **Herşcu Făgădău**, I.C.Brătianu 66, comerciant, Vice-preşedinte; **Isidor Abramavoci**, G.Mârzescu no. 4, avocat, Vice-preşedinte; **Leon Mihăilişteanu**, D.P.Moruzzi, comerciant, membru; **Zalman Simionovici**, idem; **Herşcu Ciubotaru**, Sp. Haret, tapiţer, membru; **Moscu Rabinovici**, Carmen Silva, comerciant, idem; **Bercu Ciubotaru**, Sp. Haret, idem; **Dr. Mendel Sigall**, Şt. cel Mare, medic, idem; **Samoil Birenbaum**, I.C.Brătianu, comerciant, idem; **Marcu Solomon**, Gr.Ghica, idem; **Leon Horovitz**, C.Stroici, spălătorie, idem; **David Malcaş**, Războieni, comerciant, idem; **Avram Goldenberg**, Gr.Ghica, comerciant, idem; **Leon Solomon**, Şt. cel Mare, idem, **Marcu Craft Blănaru**, I.C.Brătianu, Blănar, idem.; **Aron Şapira**, Basota, comerciant, membru; **Alter Dascălu**, C. Stroici, idem, idem.; **Burăh Rozen**, St. Cel Mare, idem., idem.; **Aizic naiman**, Carmen Silva, idem., idem.; **Leon läger**, I. Brătianu, idem., idem., **Lupu läger**, Spiru Haret, idem., idem.; **Avram Bercovici**, Lt. Andri, director de bancă, membru; **Friedrich Lipovici**, G. Ghica, comerciant, membru; **Strul Sulimovici**, P. Rareş, Secretar salariat al Comunităţii.

Preşedinte
Avocat S. Zalman

Secretar
S. Sulimovici

COMUNITATEA EVREILOR
DIN DOROHOI

Tabloul

Sinagogilor şi caselor de rugăciuni din oraşul Dorohoi

Sinagoga "Gaverona", str. Dorobanţi Nr.1, 200 de familii, 350 suflete, Rabinul Leibovici Aron, născut 1921 la Dorohoi. Personalul Gutman Moişe, ceauş;

"Cismari", Sp. Haret 14, 200, 453, Waissman Iosef, 1923, Rădăuţi. Gherber Iancu – cantor, Goldştein Lupu – ceauş;

"Beth-Solomon", Piaţa Unirii, 250, 600, Frenkel Zalman, 1924, Polonia. Herţanu Hună – ceauş, Wasserman Pincu – cantor;

"Sinagoga mare", Piaţa Unirii, 230, 560, Barid Herşcu, 1924, Dorohoi. Barid Samşen – cantor, Leiba Iosub – ceauş.

"Rândari", Piaţa Unirii, 215, 456, Barid Smiel, absolvent al Seminarului Teologic, născut in 1915, la Dorohoi. Bendit Iosef – cantor, Messinger Hoşie – cetitor Thora;

"Sobel", Pr.Carol, 200, 300, Wasserman Strul, 1919, Borzeşti. Sechter David – cantor, Afrimei Bercu, ceauş.

"Cojocari", Brătianu 215, 455, Wasserman Pincu, 1917 Borzeşti. Landman Sulim – cantor, Moscovici David – ceauş.

"Avram Leiss", G.Stroici, 200, 350, Scharf Ichill, 1919, Hârlău. Klein Riven – cantor, Iancu leiba – ceauş;

"Meures-Amahpelu", Traian 6, 200, 326, Davidovici Idel Strul, 1924, Maramureş. David Iosub – cantor, Vataru Benţin – ceauş;

"Talpalari", Soarelui 8, 215, 416, Davidovici Toivie, 1922, Maramureş. Cismaru Iancu – cantor, Ceauşu Meier – ceauş.

"Iosub Aron Rabin", C.Sylva, 205, 450, Rabinsohn Leivy, 1906, Dorohoi. Thirer Ichill –

COMUNITATEA EVREILOR DOROHOIU
Sinagogile din oraşul Dorohoiu

Cultul mozaic posedă în Dorohoi 22 case de rugăciuni şi sinagogi. Ţinem să lămurim că toate aceste sinagogi sunt numai controlate de către Comunitate. Ele îşi au toate localul lor propriu şi bugetul lor independent de al Comunităţii precum şi o conducere aparte.

Ele nu sunt persoane juridice, dar proprietatea imobilelor aparţine, conform Decretului pentru Regimul General al Cultelor, Comunităţii.

În afară de imobile în care sunt instalate casele de rugăciuni şi sinagogile, ele nu mai au nici o altă avere. Ele se întreţin din cotizaţiile anuale ce le dă fiecare enoriaş în parte.

Iată care sunt sinagogile:

Tălpălari, cu 110 locuri; **David Vaissman**, cu 100; **Or Hudeş**, 55; Cotiugari, 300; **Gaverona**, 400; **Sadagura Klauss**, 100; **Fonea**, 100; **Klauss**, 110; **Avrum Leiss**, 72; **Cojocari**, 100; **Rabin Ichiel**, 90; **Cismari**, 120; **Micor Haim**, 100; **H.Leibovici**, 140; **Rândari**, 300; **Mare**, 210; **Meures-Amahpelu**, 120; **Croitori**, 144; **Beth-Solomon**, 350; **Sobel**, 105; **Iosub Aron Rabin**, 250; **Rabin Smerler**, 100.

Preşedintele Comunităţii **Secretar**
Avocat S. Zalman S. Sulimovici
(Deci, în 1938, erau disponibile 3482 locuri în cele 22 de sinagogi din oraşul Dorohoi. n.r.)

*

COMUNITATEA EVREILOR
DOROHOI

Tabloul
Foştilor proprietari şi administratori de moşii din judeţul Dorohoi care ar putea să fie conducători de grupe de muncitori agricoli.

Zontag David Ghersin, administrator de moşie, 40 ani, cetăţenia română; **Wender Haim**, idem, 41, idem; **Peck Sulim Groper**, idem, 43, idem; **Groper David**, 39, idem; **Coşuleanu Haim Leib**, idem, 42, idem; **Iţicovici Smil**, arendaş agricol, 33, idem; **Leibovici Froim**, agricultor, 35, idem; **läger Abraham**, proprietar de vie, 44, idem; **Ghlefman Nahman**, arendaş agricol, 35, idem; **Burăh Faibiş zis Hofman**, conducător agricol, 32, idem; **Solomon Alter**, arendaş, 33, idem; **Kligher Iosif**, agricultor, 27, idem; **Leizer Buium**, agricultor, 40, idem; **Bercovici Idel**, agricultor, 41, idem.

Pentru conformitate
Secretar

A) Sediul

Sediul comunităţii este în localul propriu din strada Alex. Ion Cuza No.13 (în ultimul timp acest local, unde funcţionau şi şcolile primare, fiind rechiziţionat, Comunitatea noastră a fost nevoită să-şi închirieze un local în str. Petru Rareş.)

B) Anul înfiinţării

Comunitatea noastră a fost reorganizată în anul 1908.

C) Numărul funcţionarilor

Biroul central are cinci funcţionari; spitalul 5 funcţionari; serviciul înhumării 8

Arhive – Documente – Arhive

Centrala Evreilor din România, Oficiul Judeţean Dorohoi a emis lista evreilor din judeţul Dorohoi a căror familii au fost deportate în Transnistria în timp ce aceştia prestau muncă obligatorie. O reproducem în întregime :

Sacagiu Buium din **Herţa**, presta lucrări de îndiguiri la Brăila, în timp ce soţia, **Raţa**, a fost deportată la **Moghilău. Model Herşcu,** Dorohoi, aceeaşi muncă; soţia **Hinda,** şi copiii **Ichil Mihal** şi **Tauba – Tulcin; Uşerovici Avram, Dorohoi,** idem, **Fany** – copil, la **Moghilău; David Moişe, Dorohoi,** idem, soţia **Clara,** şi **Izu** şi **Ozias,** copii, la **Moghilău; Ancelovici Carol, Dorohoi,** lucra la terasament, la podul Lipcani; **Pinou,** tată, **Perla** mamă, **Ancel Uşer,** frate, la **Tulcin; Sacagiu Moişe,** Dorohoi, indiguiri – Brăila, **Etla** soţie, şi copiii: **Clara, Mendel, Bercu, Iţic, Şloim, Heinrich, Avram – Varşilovca, Marcu zis Maramovici Strul,** din Dorohoi, idem, soţia **Tipra** şi copiii: **Iţcu, Sloim, Herşcu, Reizel, Betea,** la **Vindiceni; Leiba Iţcu,** Dorohoi, idem, **Sura** soţie şi copiii: **Victoria, Strul, Malvina, Marica, Leiba, Leia – Vindiceni; Frucht Iancu,** Dorohoi, idem, **Tina,** fiică – **Şargorod; Sin Enta Herş,** Dorohoi, Batal. Adziv, Iaşi, **Frida,** soţie şi **Sali** copil – **Şargorod; Neheme M.Iancu,** Dorohoi, indiguiri Brăila, **Fany,** soţie şi copiii **Sali şi Mihal – Tulcin; Stoleru Iancu,** Detaşamentul Zvoriştea, **Sura,** soţie – **Moghilău; Segal Meilăh,** Dorohoi, indiguiri Brăila, **Sprinţa,** soţie şi copiii **Nută, Herman, Silvia, David – Moghilău; Davidovici Iosub Aizic,** Dorohoi, idem, **Haia** – soţie şi copiii **Toivie, Idel Strul, Enţa Blima, Haim Smil – Kazaciovka, raionul Smirenka; Sacagiu Marcu,** Dorohoi, idem, **Henţa,** soţie şi copiii **Lupu, Pepi, Neti, Ghitman Herş** la **Moghilău;**

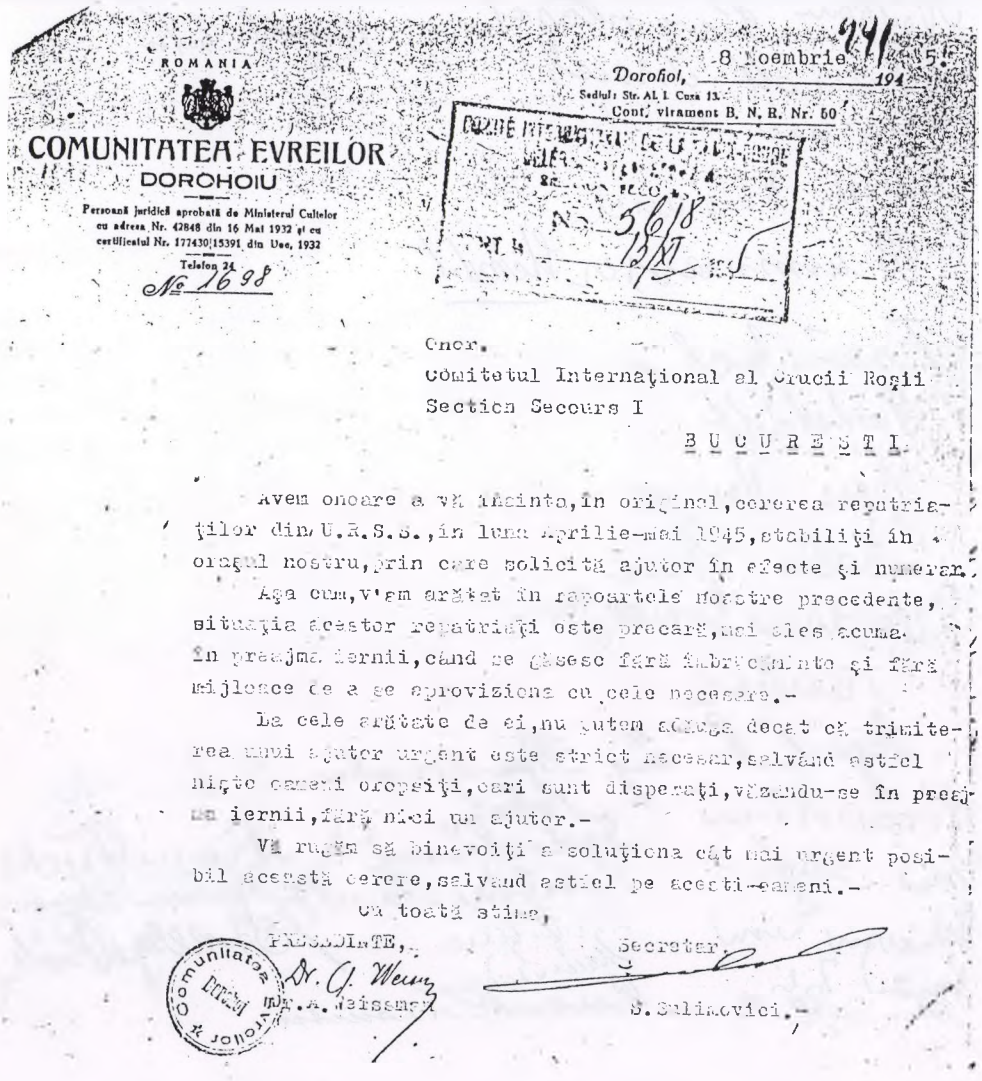

ROMANIA

COMUNITATEA EVREILOR
DOROHOIU

Persoană juridică aprobată de Ministerul Cultelor cu adresa Nr. 42848 din 16 Mai 1932 şi cu certificatul Nr. 177430|15391 din Dec. 1932

Telefon 24

№ 1698

Dorohoi, 8 Noembrie 1945

Sediul: Str. Al. I. Cuza 13.
Cont. virament B. N. R. Nr. 50

No. 5618
13/XI

Onor.
Comitetul Internaţional al Crucii Roşii
Section Secours I

B U C U R E Ş T I

Avem onoare a vă înainta, în original, cererea repatriaţilor din U.R.S.S., în luna Aprilie-mai 1945, stabiliţi în oraşul nostru, prin care solicită ajutor în efecte şi numerar.

Aşa cum, v'am arătat în rapoartele noastre precedente, situaţia acestor repatriaţi este precară, mai ales acuma în preajma iernii, când se găsesc fără îmbrăcăminte şi fără mijloace de a se aproviziona cu cele necesare.-

La cele arătate de ei, nu putem adăuga decât că trimiterea unui ajutor urgent este strict necesar, salvând astfel nişte oameni oropsiţi, cari sunt disperaţi, văzându-se în preajma iernii, fără nici un ajutor.-

Vă rugăm să binevoiţi a soluţiona cât mai urgent posibil această cerere, salvând astfel pe acesti-oameni.-

Cu toată stima,

PRESEDINTE, Dr. A. Weissman

Secretar, S. Sulimovici.-

Comunitatea Evreilor Dorohoi

şi rugăm a nu se trece peste el, ci a-i da curs binevoitor în cea mai largă măsură posibilă.

Cu această speranţă închidem şi rugăm a primi exprimarea deosebitului nostru respect.

Reprezentanţii repatriaţilor evrei din oraşul Dorohoi:

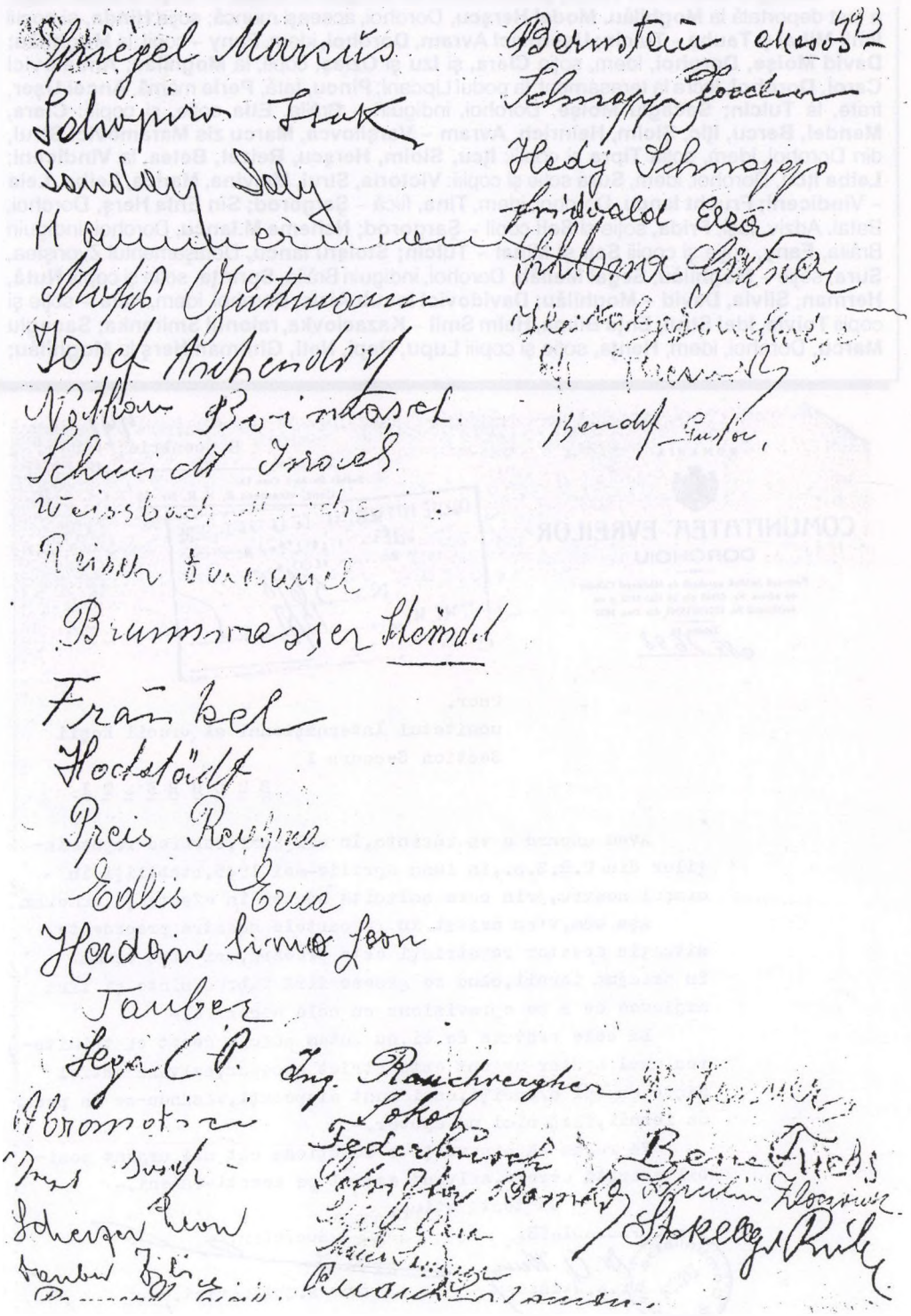

*

Comunitatea evreilor Dorohoi
Tabelul
Clerului din oraşul Dorohoi

Sechter David, născut în 1882, Prim Rabin, Comunitatea evreilor; Marilus I.Meier, 1910, Rabin, idem; Fränkel Hanoch, Rabin, idem; Smerler Naftuli, 1902, Rabin, idem; Moscovici Isac, 1885, Rabin, Sinagoga Klauss; Moscovici I.David, 1908, Rabin, idem; Leadman Sulim, 1901, Rabin, Sinagoga Cojocari; Rabinovici Pincas, 1890, Rab in, Sinagoga Rabinovici; Barid Samşon, 1892, Haham, Comunitatea evreilor; Hahamu M. Iancu, 1886, Haham, idem; Vasserman Pincu, 1915, Haham, idem; Vasserman Strul, 1920, Haham, idem; Thirer Ichil, 1915, Rabin, Sinagoga Rabinsohn, Rabinsohn Leivy, 1912, Rabin, idem; Barid Smiel, 1917, Rabin, Sinagoga Rândari; Gherber Iancu, 1890, cantor, Sinagoga Cismari, Fişer Benţiu, 1896, Cantor, Sinagoga Fonea; Aizenthal Beno, 1890, Cantor, Sinagoga Rândari; Leibovici Riven, 1897, Cantor, Sinagoga Cojocari; Davidovici I.Aizic, 1896, Cantor, Sinagoga Leiba; Silberstein Simcu, 1897, Cantor, Sinagoga Vaisman; Sacagiu Iancu, 1907, Cantor, Sinagoga Croitori, Davidovici Idel, 1923, Rabin, Sinagoga M.Amahpelu; Ciubotaru Marcu, 1880, Cantor, Sinagoga Talpalari, Ciubotaru Moişe, 1890, Cantor, Sinagoga Cotiugari; Guttman Moişe, 1895, Cantor, Sinagoga Cotiugari, Aşendorf Iosef, 1880, Cantor, Sinagoga Gavarona; Leibovici Aron, 1920, Rabin, Sinagoga Gavarona; Blöcher, 1900, Cantor, Sinagoga Meures-Amahpelu; Sechter Avram, 1873, Cantor, Sinagoga Leibovici, Cuperştein Gherş, 1896, Rabin, Sinagoga Mare; Hirsch Iosef, 1903, Cantor, Sinagoga Mir-Hadaş, Dascălu Bercu, 1868, Cantor, Sinagoga Beth-Solomon; Seinfold Mişu, 1900, Cantor, Sinagoga Sobol; Frenkel Zalman, 1920, Rabin, Sinagoga Frenkel; Barid Herş, 1920, Cantor, Sinagoga Mare.

Preşedinte, **Secretar,**
Dr. Weissman S.Sulimovici

Către
Onor Joint Distribution Committee
Bucureşti
Sf. Ioan Nou 25

Din cei câţiva mii repatriaţi din U.R.S.S. în luna Aprilie 1945, am rămas în oraşul Dorohoi circa 200 familii (400 suflete) evrei, cari din lipsa de legături familiale sau de sprijin material nu şi-au putut crea o existenţă de traiu, rămânând aci cu o situaţie materială nearanjată.

Ceea ce au adus cu sine la repatrierea din URSS în luna Aprilie a.c., au consumat în întregime şi ajutoarele acordate nu au ajuns pentru a-i ameliora situaţia faţă de scumpetea crescândă. Pe când în ultimul timp la Bucureşti precum şi în multe oraşe din Moldova şi Bucovina s-au dat repatriaţilor ajutoare în bani şi în efecte, celor din Dorohoi nu s-a acordat nici o atenţie, ei neprimind din luna August a.c. niciun ajutor. Probabil că s-a uitat sau nu se ştie de existenţa lor.

De prezent aceşti nenorociţi sunt complet lipsiţi de orice mijloace de traiu, de îmbrăcăminte, de încălţăminte şi duc o viaţă de cea mai neagră mizerie. Sunt expuşi să moară literalmente de foame şi de frig.

Având în vedere că iarna cu greutăţile ei cumplite bate la uşă, iar toate cele necesare de viaţă se scumpesc imens din zi în zi, rugăm foarte insistent să li se acorde şi puţinilor repatriaţi care se mai află acum în Dorohoi, un ajutor oarecare, pentru a li se uşura situaţia grea, în care se zbat şi pentru ca să nu cadă pradă foametei şi epidemiilor resp. pentru a le salva de o sigură nimicire disperată.

Acesta este strigătul de disperare a circa 400 de repatriaţi care în decursul acestui nemilos război, au îndurat suferinţe de nedescris necuprinzătoare unei minţi omeneşti

Leizer Dorohonceanu, Pomârla, 45, 3, idem;
Bernad Groper, Pomârla, 41, 4, prăvălie şi crescătorie;
Simca B.Uşer, Zvorişteа, 50, 2, prăvălie şi manufactură;
Sloim Ceauşu, Dumeni, 38, 4, prăvălie;
Iţcu Bercovici, Văculeşti, 39, 3, prăvălie;
Strul Lupu, Brăeşti, 31, 2, idem;
Burăh Ceauşu, Văculeşti, 30, 2, idem;
Herman Ceauşu, Văculeşti, 35, 2, idem;
Hanţa Tauba Frucht, Dimăcheni, 43, 3, prăvălie (văduvă de război, neavând cetăţenie i s-a retras pensia);
David Zisman, Mileanca, 43, 5, prăvălie;
Muniş Ciubotaru, Brăeşti, 42, 4, atelier cismărie;
Strul Aizenthal, Văculeşti, 36, 6, prăvălie;
Moişe Marcovici, Văculeşti, 40, 4, idem;
Malca Marcovici, Vereşti, 50, 3, idem;
M.Aronovici, 28, 1, funcţionar;
Froim Cherbiş, Mitoc, 39, 4, prăvălie;
Simcu Lupu, Brăeşti, 30, 2, idem;
Faibiş Rozen, Cracalia, 49, 5, idem;
Ita Bacalu, Crasnaleauaca, 65, 5, idem;
Moişe Herşcovici, Corlăteni, 31, 3, idem;
David Fonea, Brăeşti, 47, 5, cârciumă, prăvălie;
Herşcu Marcu, Lunca, 54, 3, prăvălie;
Maria Fonea, V.Câmpului, 40, 5, idem;
Froim Haim Meir, Dumbrăveni, 47, 5, idem;
Strul Grinberg, Mileanca, 48, 3, idem;
Meir Moşcovici, Văculeşti; 37, 3, pământ şi 2 mori;
Avram Tauberg, Broscăuţi, 71, 2, cerealist;
Victor Tauberg, idem, 34,1, idem;
Simon Blumenfeld, idem, 36, 3, idem;
Aizic Herşcovici, Avrămeni, 30, 3, prăvălie;
Iosub Danilov, Havârna, 60, 2, moară.

*

Comunitatea Evr**eilor Dorohoiu**

Programul
Pentru sărbătorirea zilei Eroilor din 6 Iunie 1940

1. Rugăciunea pentru Tron şi Ţară oficiată în ebraică de d. Şef Rabin David Sechter.
2. Rugăciunea pentru Tron şi Ţară în româneşte de D. Rabin Aron Faibiş.
3. Iskor oficiat în ebraică de d. Şef Rabin D. Sechter
4. Iskor în româneşte oficiat de d. Rabin Aron Faibiş
5. Cuvântarea d-lui Preşedinte al Comunităţii Israelite dr.I.Axler.
6. Cuvântarea d-lui director al şcolii israelite M. Herşcovici
7. Cuvântarea reprezentantului autorităţilor.

Preşedinte **Secretar**

*

patron, geamgiu; Solomon Burăh, 1909, salar; Gropper Ida Herş – Fraţii Gropper; Sloimovici Sloim – croitorie; Cojocaru Velvi, 1905, salar, N.Chiriac; Idelsohn Idel, 1895, medic; Weinberg Blima Avram, 1904, salar. Aurora Marinescu; Cotter Bernard, 1913, idem, Coop. "Solidaritatea"; Lazarovici Izidor, 1921, idem, Götl Filip; Sapira Isac, 1922, D.Moraschi; Bereş Idel, 1914, idem Grigore Litera ; Marcovici Hirsch,1899, funcţionar Centrala Evreilor; Rosner Moise, 1899, idem; Sulimovici Strul, 1908, idem; Gartenberg Isidor, 1905, idem; Leiba Leiba zis Leiba Solomon, 1893, idem; Amalcei David, 1892, idem; Smerl Naftuli Mordha, 1902; Goldstein Lupu, 1901, idem; Zoller Leon, 1902, idem; Hirsch Iosef, 1899, idem; Moscovici Avram, 1900, idem; Segal Iacob, 1900; Haicheş Hoişie, 1896, idem; Surghi Lipa, 1901, idem; Segenreich Leib, 1914, idem; Regenstrif Herşcu,1895, salariat D.Stavrat & A.Oleriu.

*

11 mai 1941

Uniunea Comunităţilor Evreieşti din Vechiul Regat
Biroul pentru asistenţă
Bucureşti

Referindu-ne la scrisoarea Dvs. No. 199 din 5 mai 1941, avem onoarea a vă înainta, aci alăturat tabloul refugiaţilor evrei din sate, cu toate datele cerute de Dvs.

Pentru această acţiune noi am prevăzut în bugetul Comunităţii pe anul 1941-1942 suma de lei 40.000 (patru zeci mii).

În aşteptarea răspunsului Dvs. vă salutăm,
Cu toată stima,

Preşedinte, Dr.I.Axler

Secretar S.Sulimovici

Tabloul refugiaţilor din sate

Sloim Corlăţeanu, din satul Suhărău, în vârstă de 76 de ani, întreţinând 3 persoane, credincios;
Leib Mandel, din Ibăneşti, 36 ani 5 persoane, cu prăvălie;
Moişe Bacalu, Adăşeni, 26 ani, 2 persoane, idem;
Eti Liberman, idem, 40, 3 pers., idem;
Marcu Moşcovici, Ibăneşti, 50, 3, moară, maşină agric.; **Mihal Taingiu**, Ibăneşti, 27, 1, moară;
Strul Avram, Ibăneşti, 70, 5, prăvălie;
Bercu Danilov, Havârna, 40, 4, idem;
Ceauşu I.Iancovici, Văculeşti, 46, 1, idem;
Avram Bacalu, idem, 45, 2, funcţionar moşie;
Moişe David, idem, 50, 4, prăvălie;
Daniel Danilov, idem, 40, 4, idem;
Solomon Davidsohn, Liveni, 47, 3, cârciumă, prăvălie;
Nuhăm Simon, Havârna, 43, 3, idem;
Leiba Harabagiu, Corlăteni, 30, 2, idem;
Iancu Lupu, Brăeşti, 59, 5, idem;
Aron E-Riven, Corlăteni, 52, 6, idem;
Moscu Leib Herşcu, Brăeşti, 50, credincios;
Lupu Bercovici, Văculeşti, 45, 3, prăvălie;
Simon Gropper, Hudeşti, 30, 3, idem;

Haim Haim Iţic, 1891, haine vechi; Herbis Talic, 1875, manufactură; Herer Mendel Iosif, 1885, cherestea; Avram Sin Haim Damahner, 1895, manufactură; Calman David Grisaru zis Ciubotaru, 1899, idem; Boxer Aron, 1899, salariat I.Boxer; Hoişie Haichiş, 1896, idem, A.Constantinescu; Goldenberg Ancel 1893, idem, I.Pleşcanu, Ciubotaru Moise, 1893, idem; Ionas David, 1900, patron, coloniale; Reinhorn Iosub, 1888, librărie; Zalman Adolf, 1902, manufactură, Aron Casapu zis Cherbis 1902, galanterie; Fischer N. Smil, 1909, croitorie, Gropper Helic, 1908, galanterie; Regenstreif Herşcu, 1898, salariat fabrica D.Stavrache; Hecht Zaharia, 1892, patron manufactură; Idelsohn Idel, 1893, funcţionar, centrala evreilor, Oficiul Judeţean Dorohoi; Axler Isac, 1875, medic; Wald David, 1895, dentist; Bojet Max, 1903, parfumerie, Cotter Manase 1902, produse chimice; Ciubotaru Herşcu, 1899, tapiţer, Horovitz Leon, 1886, spălătorie; Bobingher Pincu, 1896, tinichigiu; Brill Smil, 1880, idem; Cojocaru Smil zis Sacagiu, 1889, sacagiu; Ciubotaru Mordha, 1908, cotiugar; Sacagiu Marcu, 1899, idem; Sacagiu Iosub Leib, 1900, birjar; Ciubotaru Strul, 1897, idem; Nadler Simon, 1907, salar. D.Segal; Harag Fisel, 1922, idem; Ciubotaru Bercu, 1901, idem "Molda"; Leizerovici Leizer, 1911, medic; Mendel Sigal, 1900, idem; Danilof Iţcu, coloniale; Bălan Moise zis Bacalu, 1902, curelar; Croitoru M.Aron, 1889, tinichigiu, Grinberg Elic, 1902, tâmplar; Mahalu Zisu, 1902, strungar; Pascalu Zalman Cojocaru, 1899, dogar; Sacagiu Marcu, 1900, birjar; Sacagiu Iosub, 1905, sacagiu; Făinaru Iancu, 1906, birjar; Habot David, 1906, idem; Gherşin Oişie zis Habot, 1895, idem; Leizer Moise sin Smerl, 1905, idem; Fisher Strul, 1903, idem; Moscovici Iosub, 1901, salar S.Moscovici; Pomârleanu Naftuli, 1897, idem, T.Pomârleanu; Pomârleanu Zalman, 1914, idem, Filip Göttel, Pascal Filip, 1894, idem, S.Rosner; Tălpălaru Avner, 1888, zugrav; Haimovici Haim Mendel, 1895, geamgiu; Sărăcuţu Iancu, 1903, birjar; Rotaru Avram Iţic, 1912, idem; Birjaru Idel Marcu, 1903, idem, Meer Stoleru, 1905, idem; Haim Moscu Avram, 1893, idem; Ionta Leib, 1903, sacagiu; Cuşmar Mihail, 1915, salar. Pollack & Heifler; Cotter Marcu, 1909, idem, S.Cotter; Cotter Moise, 1910; Morgenstern David, 1915, idem, Reg.Vienez; Rosen Burăh Aron, 1894, salar. A.Cărucieru; Rapaport Avram, 1897, idem; Heniş Idel, 1914, idem; Buca Aron, 1916, salar I.Broscăuceanu; Vălureanu Iancu, 1898, birjar; Araţei Soil, 1905, cizmărie; Simionovici Zalman, 1895, salar. Gh.N.Girigău; Bercu Moise, 1911, idem, Araţei Soil; Şapira Aron, 1896, idem. St.Moraschi; Cohn Nută, 1907, idem, Aizic Cohn; Nachman Tiner, 1902, idem, S.Axinte; Schwartz Iţcu, 1895, idem, Meer sin Bercu Schwartz; Meer Mahal zis Stoleru Herşcovici, 1885, patron tâmplar; Heinrich Mortha, 1920, salar. M.Dragomirescu, Jager Meer, 1901, idem, O.R.A.P.; luftarz Moise, 1909, idem; Avram Curs, 1899, patron, croitor; Baraş Strul, 1899, dărăcitor, Leizerovici Simon, 1910, salariat "Luvru", Gottlieb H.Cohn, 1901, dentist; Pomârleanu Marcu, 1906, medic; Segal Cezar, 1907, idem; Aronovici Elias, 1903, idem; Simon Cună zis Moscu Iancu, 1909, patron "La Columb", Sechter Gersin, 1905, dentist; Ciubotaru Oină, 1909, repartizat Reg. 29 Inf. Calea Reg. Ferd.; Grünberg M.David, 1898, patron, ceasornicar; Săracuţu Froim, 1913, salar. Serv.Drum.Nat.; Fischer Bereş, 1913, idem, Gh.Litera; Cherbiş Friedrich 1906, T.Cherbis; Marcovici David, 1918, idem, "La Luvru"; Dascălu Herşcu, 1912; idem, A.Căruceriu; Rabinovici Moscu, 1890, agent "Saragricom"; Slaicher Mendel, 1910, medic; Moscovici Sloim, 1897, tinichigiu, Iancu Harabagiu zis Iancu A.Crainic 1893, croitorie, Ionas David, 1899, salar . Econ. Func. şi Pens; Amoaşei Iţic, 1893, salar M.Solomon; Rabinovici Leiba, 1910, salar. Moara ţărănească; Ciurariu Moscu, 1895, idem E.Poplingher; Perl Strul, 1895, idem Elena Ignat; Mindirigiu Avram, 1898, idem Marcu Solomon; Cojocaru Naftuli zis Curs, patron cizmărie, Saiovici Iancu, 1915, salar. O.R.A.P., Meith Iţcu, 1898, idem S.Simionescu; Taingiu Haim, 1917, idem, G.Vleanga; Harabagiu Sulim zis Segal Saul, 1897, idem Sigmund Segal; Herş Mendel zis Rudich 1905, idem Gr.Litera; Cohn Moise Leib, 1905, idem, C.Cojocaru; Strul Helic, 1919, idem, Gr.Petraru; Moscovici T. Moise, 1905, idem, Vasile H.Cahul; Cherbis Louis, 1915, idem, Of. Asig. Sociale; Lipovici Moise, 1886, idem, Veronica Litera; Herşcovici Covrigaru Ghidale, 1903, idem, Ion Florian; Wagner Frederich, 1919, idem Grigore Petraru; Croitoru Lupu, 1902, idem Coop. "Deşteptarea"; Casapu Simon, 1910, idem I.Mihăileanu; Taingiu Abramovici David, 1920, idem, "Izvorul ciorapilor"; Pânzaru Aron,

COMUNITATEA EVREILOR
Dorohoiu

Tabel No. 7

De oameni ce urmează a presta munca în ziua de 26 Aprilie 1944:

Blumenthal Fişel, Bunduc David, Brüll David, Brüll Leivy, Brad Aizic, Brad Iancu, Cnitel Ieiba, Căruceru Iancu, Ciuraru Aron, Cojocaru Iancu, Cojocaru Samy, Cojocaru Burăh Riven, Cotter Avram, Croitoru H.Iancu, Croitoru Haim, Ciubotaru Samy, Cotter Ioil, Cohn Calman Pitaru, Cheiş Bercu, Dascălu Copel, Fraier Aron, Făinaru Soil, Grümberg Moişe, Gall Marcu, Grisaru Avram, Grisaru David, Herţanu Haim, Herţanu Alter, Horovitz Marcu, Herşcovici Saia, Guttman Simon, Marian Gavril, Moscovici Don, Mihailovici David, Moscovici Mendel, Bărbieru Iosub, Rinţler Haim, Negru Leizer, Maramovici Motel, Schwartz Simon.

pt. conformitate,

PREŞEDINTE
M.Rabinovici

Secretar general
M.Pompan

Secretar
S.Sulimovici

Tabel Nominal

Cuprinzând numele evreilor ale căror carnete de scutire de m.o. au fost anulate, din cuprinsul judeţului DOROHOI.

Iancu Simon Zalman zis Iancovici, născut în 1894, galanterie; Bojet Jacques, 1892, coloniale; Solomon Marcu, 1902, manufactură; Segal Berlă, 1914, firma "Ageco"; Sechter Herşcu, 1890, fierărie; Croitor Iţcu, 1900, blănuri; Harabagiu Buium, 1896, croitorie; Ciubotaru Uşer zis Messinger, 1894, idem; Croitoru Uşer zis Leibovici, 1899, idem; Argintaru Moise Iţic Michal, 1909, idem; Casapu Iţic Aron, 1892, idem; Habot Simon, 1903, pălărier; Croitoru Leib, zis Nadler, 1893, ceaprăzărie; Crâşmaru Herşcu, 1896, covrigar; Segal David, 1899, tipograf; Moise Marcu Cuter, 1898, legătorie; Curs I.Marcu, 1903, idem; Moise Mordha David Riven, 1884, bărbier; Birnbaum Samoil, 1982, manufactură; Cotter Smil, 1879, idem; Pomârleanu Solomon, 1907, brânzeturi; Cohen Aizic, 1911, manufactură; Segall Sigmund, 1890, coloniale; Pomârleanu Efraim, 1894, coloniale; Simon Sin Herşcu Leib a Tiprei zis Simon Rosner, 1873, sticlărie; Polack Pincu, 1875, fierărie; Heifler Solomon, 1905, idem; Croitoru Avram, 1892, croitorie; Avram Herş, 1909, idem; Nuhăm Marcu, 1894, blănărie; Marcu Craft Bălan, 1888, cojocar; Moscu Iţuc Moscu zis Moscovici, 1883, curelar; Dandman Henrich Leon, 1885, vopselărie; Iosub Haim Iţic Messinger, 1885, băcănie; Pompan L.Moise, 1896, manufactură; Cuşmaru Rahmil, 1903, "La Vânătorul", Croitoru Iancu, 1903, croitorie; Moscovici D.Moise, 1895, fotograf; Boxer Iosub, 1878, măcelar; Meer Sin Bercu Scwartz, 1905, idem; Meerovici, 1862, lumânări, Mihăileşteanu Zalman Leib, 1886, brânzeturi, Făinaru Copel zis Solomon, 1893, chiristigerie; Smilovici Moise, 1870, vărărie; Haim Beer Sin Avram Dascălu zis Haim Beer Schachter, 1885, fierărie; Sleifer Iţcu, 1903, blănărie; Schächter Aizic, 1877, ceasornicărie; Birjaru Avram, 1909, birjar; Boxer Avram, 1905, măcelar; Şapira Ioina, 1896, comerţ vite; Messinger Osias, 1892, geamgiu; Căruceru Avram, 1907, comerţ ouă şi păsări; Iţic Manase Cuşmaru, 1901, "La Vânătorul"; Moise Chitar zis Moise Chitlaru; Latres M. Avram, 1890, manufactură; Ciurariu Hoişie, 1897, hăinărie; Avram Marcu Herşcu Schor, 1887, brutărie; Căruceru Avram, 1907, ouă; Rappaport Idel, 1897, fabrică pălării; Sloim Meer Sin Avram Mates zis Solomon Mates, 1891, încălţăminte; Iţic Sin Moise Meit 1898, galanterie; Landman Heinic Leon, 1885, fabrică sifoane; Cojocaru H.Iţcu, 1890,cojocărie; Vitner Sloim, 1891, brânzeturi; Blumer Marcu Simon, 1897, băcănie; Buium Moise Iancu zis Schiller, 1891, hăinărie; Rabinovici Lupu, 1898, manufactură; Ciubotaru Simon zis Grisaru, 1898, idem; Zalman David, 1890, bălnărie, Vitner Sloim, 1891, ape gazoase; Haim Iţic Sloim zis

România
Preşedinţia Consiliului de Miniştri
Subsecretarul de Stat al României, Colonizării şi Inventarului
Centrul Naţional de Romanizare
C.N.R.

Comunitatea Israelită
str.....No....

Oraşul Dorohoiu24 Septembrie 1941, 13186

SOMAŢIUNE

În conformitate cu art. 1,8,9 şi 10 din Decretul/Lege Nr.842/941, pentru trecerea proprietăţilor urbane evreeşti în Patrimoniul Statului, publicat în Monitorul Oficial Nr.74 din 28 martie 1941 şi art. 63 şi următorii din Decretul-Lege pentru înfiinţarea C.N.R. din 3 Maiu 1941;

Vă somăm ca după opt zile libere de la primirea sau lăsarea prezentei somaţiuni la domiciliu Dvs., să predaţi Centrului Naţional de Românizare la prezentarea delegatului său special imobilul din Dorohoiu str. Alex. I.Cuza No. 13 fost proprietatea Dvs.

Totodată vi se pune în vedere de a fi de faţă a semna inventarul ce se va întocmi, cu ocazia luării în primire a imobilului şi de pe care, un exemplar se va înmâna şi Dvs., cunoscând că în caz contrar se va proceda conform legii.

Director General,

ss/TeodorescuŞeful Contenciosului
ss/Av. Indescifrabil

Dosar Nr.28343/941

*

COMUNITATEA EVREILOR
Dorohoiu

Tabel No. 6

De oameni ce urmează a presta munca în ziua de 25 Aprilie 1944:

Meilich Solomon, Moscovici Haim, Mariem Iosub, Moscovici Zalman, Meirovici Herşcu, Moscovici David, Poplicher Isac, Rădeanu Moritz, Rădeanu Haim, Rintzler Leizer, Rozen Iancu, Rozen Simcu, Reidler Bercu, Rădeaunu Mişu, Roitman Azriel, Segall Iancu, Strul Iţcu, Segall A.Marcu, Segall Iţcu, Segal Covrigaru Aron, Suhăr Iosub, Bunţa Segal, Segal M.Leib, Sapira Sergiu, Sapira Tobias, Saia Suhăr, Suhăr Suhăr, Suhăr Avram, Spodheim Moişe, Stopper Iosef, Segall Iancu, Spodheim Saia, Svartz Aron, Suhăr Nusem, Segall Aizic, Senchi Iancu, Solomon Strul, Sandhauss Samy, Svartz Idel, Suhăr Leiba, Smeiser Zeilic, Talic Herşcu, Urn M.Ichill, Veissman Herşcu, Veisman Iulius, Vagner Leib, Veissman Avram, Vagner Heinrich, Volf Leiba, Veissman Iosif, Vexler Liviu, Zecler Emil, Zecler Herşcu, Zelingher Herman, Zămoşteanu Haim, Zecler Haim, Avram Iosub, Aizic Uşer, Altaraş Pincu.

pt. conformitate,

PREŞEDINTE **Secretar general**
M.Rabinovici M.Pompan

Secretar
S.Sulimovici

RĂSFOIND DOSARE VECHI...

Comunitatea evreilor
Dorohoi
No.206
1941 Aprilie ziua 25

DECLARAŢIE

Către Centrul Naţional de Românizare
Ministrerul Economiei Naţionale

Bucureşti

Subsemnaţii reprezentanţi legali ai Comunităţii Evreilor (Comunitatea Israelită) din Dorohoiu, în baza art.18 din Statutul Comunităţii şi a adresei No.237/940 a Ministerului Cultelor, Comunitate, persoană morală şi juridică în baza certificatului No.117430/15391 din 8 Decembrie 1932, conformându-ne decretului Lege No.842/942, publicat în Monitorul Oficial No. 74 din martie 1941, facem următoarea declaraţie cu rezervele mai jos arătate:

Comunităţile cultului mozaic fiind Comunităţi cu caracter religios, organizate în baza legii pentru regimul general al Cultelor din 1928, fiind persoană morală juridică de drept privat, FĂRĂ SCOP LUCRATIV, nu intră sub nici o formă în câmpul de aplicaţiune a Legii pentru exproprierea imobilelor urbane.

Legea din 27 martie 1941, nu se aplică decât societăţilor civile şi comerciale, având un SCOP LUCRATIV. Distincţia rezultă neîndoios din definiţia dată de art.4 din susmenţionatul Decret.

Aşa dar, Comunităţile religioase în speţă, Comunitatea Evreilor Dorohoiu, fiind persoană juridică, FĂRĂ SCOP LUCRATIV, instituţie de o utilitate publică nu este de drepturi a le cărei bunuri să fie supuse exproprierii.

Fără a face nici un fel de achiesare şi cu rezervele arătate mai sus, pentru confirmare statistică la dispoziţia Decretului-Lege No. 842/941, declarăm că posedăm în plină proprietate următoarele bunuri imobile:

1. Clădirea principală a Comunităţii situată în Str. Alexandru I.Cuza No.13, servind de şcoală primară de băieţi şi fete, sediul Comunităţii şi locuinţa directorului, are la parter şapte săli de clasă, 2 cancelarii, un vestibul, două săli pentru depozitarea materialului didactic şi o cancelarie pentru sediul comunităţii.

La sub-sol sunt două săli de clasă, o sală bibliotecă, două camere pentru servitori, trei camere, pentru locuinţa directorului şi o sală de trecere. Suprafaţa clădirii şcolii este de 787,09 m.p. Se megieşte la dreapta cu proprietatea Ac.D.Cuţic, la stânga cu proprietatea Sloim Leib Ungar, la faţă cu str. A.I.Cuza şi în fund cu terenul tot proprietatea Comunităţii.

Terenul neclădit şi terenul sportiv al şcolii cuprinde o suprafaţă de 206 m.p. şi se megieşte la dreapta cu proprietăţile Holban Vulpoi şi Surmei, la stânga cu Tribunalul Jud. Dorohoi, proprietatea Dr. Binder, Camera Agricolă şi Dts. Nerescu, la fund cu proprietăţile Russu şi Gradu.

Dreptul de proprietate se întemeiază pe dispoziţiile art. 56 din legea pentru general al Cultelor şi a Artelor autentificate sub No.318 901; sub No.1407/901: şi a autorizaţiei Primăriei Dorohoiu No.215/912.

Cu toată stima,
Preşedintetele Comunităţii,

Secretar

*

Publicăm mai jos fotocopia actului de naştere a Maestrului Baroului român, a avocatului evreu, **Filip Chefner**, născut în ziua de 18, februarie, 1887 în comuna Brăeşti, judeţul Dorohoi. Fiu al domnului Moritz Chefner şi a doamnei Adella.

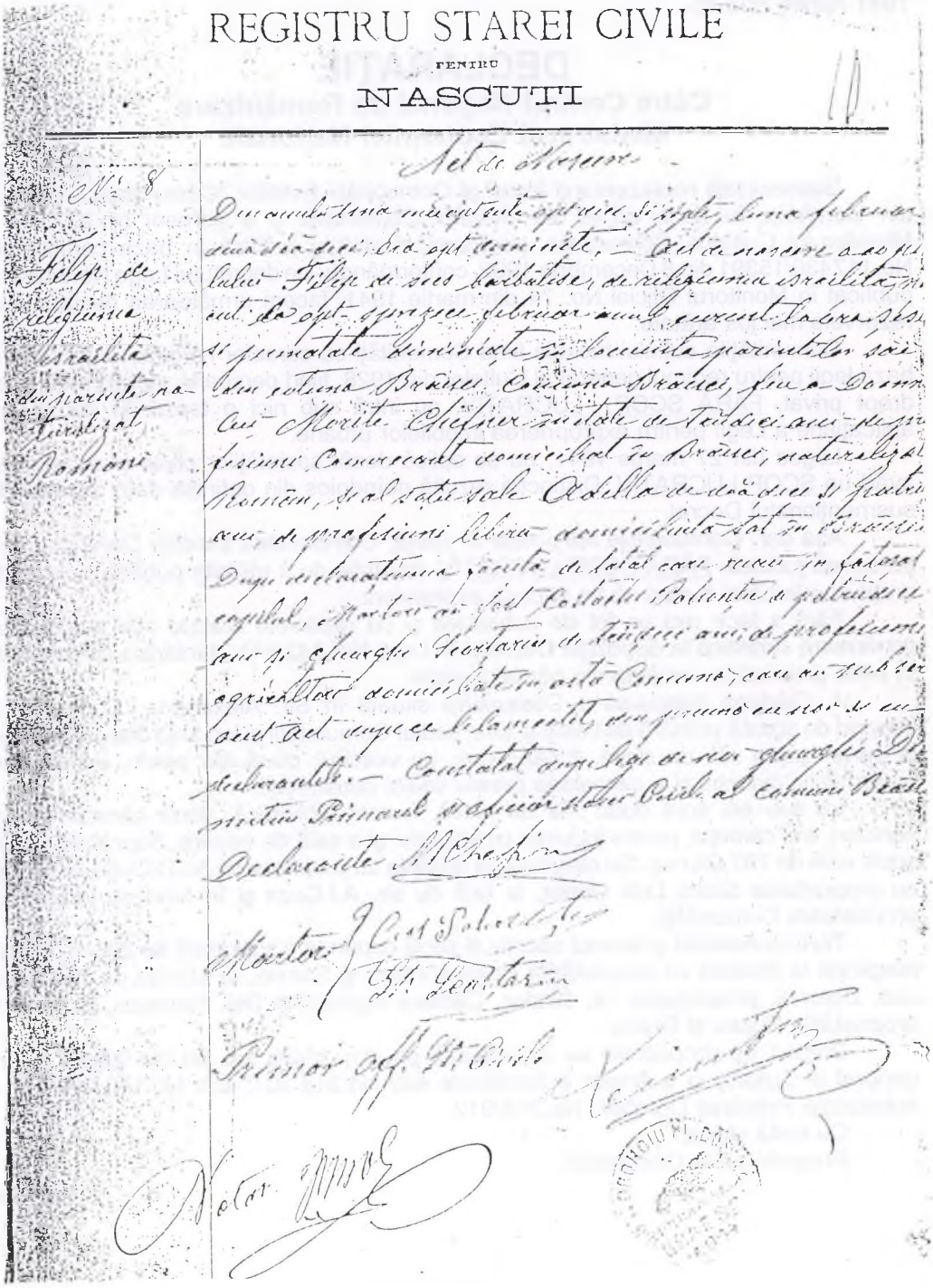

REGISTRU STAREI CIVILE

PENTRU

NASCUTI

Act de Nascere

Nr. 8

Filip de religiunea israelita din parinte naturalizat Romani

Din anulu una mie opt sute opt dieci si sipte, luna februar, dina doă dieci, ora opt dimineţe. — Act de nascere a copilului Filip de sues bărbătesc, de religiunea israelita, născut la opt sprezece februar anul curent la ora şesi si jumatate diminiate în locuinţa parintilor săi din comuna Brăeşci. Comuna Brăeşci, fiu a Domnului Moriţe Chefner în etate de trăiţeci ani de profesiuni Comerciant domiciliat în Brăeşci, naturalizat Român, şi al soţiei sale Adella de doă dieci şi patru ani, de profesiuni liberu domiciliată sat în Brăeşci. Dupe declaraţiunea făcută de tatal care reau în faţa sa copilul, Martori au fost Costachi Pahonţu de patrudeci ani şi Gheorghi Scorţariu de trăiţeci ani, de profesiuni agricultori domiciliaţi în astă Comună, care au subscrisu acest act dupe ce le lamentat, din preună cu noi şi cu declarantele. — Constatat dupe legi de noi Gheorghi Dimitriu Primarul şi oficiar stărei Civile al comunei Brăeşti.

Declarante M. Chefner

Martori Cost. Pahonţu
Gh. Scorţariu

Primar off. St. Civile

Notar

ARHIVE - DOCUMENTE - ARHIVE

Lista cu nume ce urmează, din anii 1900-1950, ne-a fost pusă la dispoziţie prin amabilitatea **d-lui Braunştein Iancu** din Iaşi. Cifrele reprezintă numerele de ordine alocate de arhive.

Inspectoratul şcolar al judeţului Dorohoi
Înv. Cazierilor (state personale)
Cadre didactice şi personalul şcolilor (evrei)

31. Auerbach Estera
48. Aronovici Ana
164. Braunnvaser Seindel
210. Berii Ester
234. Blumental Nusea
331. Cohn J. Reghina
371. Kraft Tilly
434. Cohn Mina
508. Dănilof Betti
528. Dror Paula
548. Grimberg I. Fani
597. Hecht I. Estera
598. Haimovici - Blumental Leib
599. Herşcovici L. Estera
632. Hecht Ernestina
633. Haijiech A. Mania
634. Haller Iacob
639. Iancu N. Gheorghe
652. Iancu Gh. Eleonora
683. Loevenştein Columba Anina
689. Linscher Etti
693. Klainer Ana
698. Meier Herşcovici
748. Marcovici Gh. Gheorghe
780. Otto Maria
819. Paşca Vilhelm
820. Poltjer Alice
873. Pollak Ester (Rolea)
885. Rupel Arnold Nicolae
922. Rupel Corina
929. Rimăr Mihai
937. Robinshon Zeini
947. Raimaier Frantz
976. Sternberg Virginia-Eugenia
982. Schnvetz Roza
990. Spund Fani
993. Solomon Cohn Mina
1004. Solomon Haier
1013. Şlanţ O. Emanuel
1147. Schwartz Meier

Cuvinte calde din toată inima pentru

Mihai Bezerghianu (Broscăuţi - Dorohoi)

de DAVID SHLOMO

În volumul 4 (pag. 231) noi am publicat o scrisoare primită de la prietenul nostru, Mihai Bezerghianu. Iată un fragment din acea scrisoare, datată 30/8/1996.

"...În altă ordine de idei, sunt bucuros să vă informez că în iulie am terminat repararea a 6 morminte (din cimitirul evreiesc - n.r.) care au fost apoi vizitate, în luna august de cei interesaţi, nişte foşti colegi domiciliaţi acum la Beer-Sheva, rude cu cei răposaţi. Am fost felicitat pentru munca depusă, care a fost foarte apreciată. După aceea am continuat, fără a fi rugat de nimeni, cu restaurarea altor morminte (curăţirea marmorei, şlefuire, împrospătarea scrierilor), că nu mă lăsa inima să le las aşa, în paragină şi năpădite de buruieni.

Însă sunt atât de multe şi e mare păcat că nu se poate face mai mult, măcar atâta vreme cât mai trăim noi..."

Legătura cu Mihai Bezerghianu a continuat şi s-a cimentat. La rugămintea noastră de a ne pune la dispoziţie diverse documente care ne interesau, dumnealui, cu aceeaşi omenie cu care s-a ocupat de mormintele evreieşti, şi-a mobilizat familia şi prietenii şi s-au pus pe treabă. Au răscolit arhivele Statului din Botoşani şi din Iaşi şi ne-au trimis zeci de fotocopii după materiale găsite acolo. Am ales unele din ele pe care le redăm mai jos.

Deci, multă recunoştinţă inimosului nostru amic, şi revenim cu calificativul pe care i l-am atribuit pe bună dreptate, în volumul patru al acestei cărţi, şi anume: "**un om de omenie, prieten al evreilor**".

apărut şi Marcu Abraham, Friedrich Lipovici, Hoişie Moscovici. În aceste condiţii şi situaţia materială a şcolii s-a îmbunătăţit tot mai mult. În anul 1938, directoarea şcolii de fete era Clara Linker.

Istoria oraşului Dorohoi are şi pagini negre; ne referim aici la anii grei ai celui de al doilea război mondial, ani greu suportaţi de populaţia evreiască dorohoiană, mai ales după deportarea ei în cea mai mare parte în Transnistria, dar şi anii în care au venit la putere legionarii. În aceşti ani clădirea şcolii israelite a fost confiscată, bibliotecile au fost distruse cu sălbăticie, clădirea fiind transformată în sediul legionarilor.

Elevii evrei fiind excluşi de la şcolile de stat, intelectualitatea evreiască a reuşit, cu mari eforturi, să înfiinţeze liceul israelit, comisia numită să realizeze acest lucru fiind formată din: Zaharia Hecht, Nicu Danilov, Idel Rapaport, S. Lobel şi Leibu Segenreich.

În anul şcolar 1940–1941 liceul a avut 90 de elevi împărţiţi în opt (8) clase diferite de 5 (cinci) până la 16 elevi, majoritatea dintre ei plătind taxe şcolare.

În acelaşi timp şcoala primară şi gimnazială israelită nu s-a desfiinţat, ea continuându-şi activitatea până în anul 1948, directoare fiind doamna Reghina Cohn, personalitate marcantă a intelectualităţii israelite din Dorohoi, având colege pe Mina Solomon, Mina Ancel, Sabina Lozneanu, Kurpştein, Marontz şi Rabinsohn. Ca profesori la liceul israelit au funcţionat: Scheib Otto, latină, idiş şi istorie, Anna Auerbach, limba franceză, Haller Iacob, ştiinţele naturii, Jacques Lowenson, psihologie şi istorie, I. Solomon, ebraică, Leon Marcovici, igienă, Săpunaru Lena, Şaiovici Iancu, Zoller Rebeca, Wasserman Strul, Sali Segal, chimie, Eti Linscher, muzică, Lipovici, desen, şi alţii. Primul director al liceului a fost Leon Zoller.

Din lipsă de spaţiu, liceul a funcţionat în primul an într-o casă particulară, apoi în diferite clădiri ale comunităţii, printre care şi la spitalul israelit, iar din 1944 în localul Şcolii de Meserii din Dorohoi, din spatele Primăriei oraşului. La şcoala primară israelită şi gimnaziu au funcţionat ca învăţători Trabitz, L. Robinsohn, N. Laivandman, P. Sharf, S. Bariol, R. Bercovici, M. Reghenstreif, C. Rabinsohn, B. Calmanovici şi E. Leibovici.

Acest scurt rezumat al istoricului învăţământului evreiesc din Dorohoi, căci date sunt mult mai numeroase, dovedeşte că şcolile israelite au fost un important focar de cultură în acest nord de ţară, iar personalităţile de mai târziu, absolvenţi ai acestor şcoli sunt o dovadă vie că nivelul de predare era dintre cele mai bune.

română.

Menţionăm cu această ocazie că datorită bunei gospodării a averii sale, în anul 1913, Comunitatea Israelită din Dorohoi întreţinea următoarele instituţii:

– Şcoala primară de băieţi situată pe strada Ştefan Cel Mare nr. 10 (unde a fost sediul Comunităţii Israelite). Şcoala fiind frecventată de un număr de 249 elevi.

– Tot în acest imobil functiona în anul 1913 şi o Şcoală de Comerţ de gradul I, care era subvenţionată de Comunitatea Israelită cu 2000 lei anual şi era frecventată de 92 de elevi, fără deosebire de religie şi naţionalitate.

– Şcoala de fete donată de W. Schayer din strada Ştefan Cel Mare Nr. 12 frecventată de 323 elevi, cu patru clase primare şi o clasă preparatorie mixtă.

– Spitalul ambulator permanent din strada Gr. Bălănescu Nr. 70.

– Manutanta din Fundătura Morei.

– Două cimitire.

– Şcoala Israelită-Română de pe strada A.I. Cuza Nr. 15.

– Grădiniţa de copii de pe strada A.I. Cuza Nr.13.–

De remarcat faptul că în anul şcolar 1913–1914, primăria oraşului Dorohoi a acordat premii în cărţi şi rechizite şcolare elevilor silitori din fiecare clasă a şcolii israelită-română. Această şcoală avea în acest an şcolar 355 elevi, fiind cea mai numeroasă şcoală ca număr de elevi din oraş.

În anul 1914, ajutorul de primar al oraşului a inspectat şcoala israelită–Română şi în raportul său final a scris: "Spre marea mea satisfacţie am constatat că elevii răspund excelent, fiind bine pregătiţi, că se prezintă curat, se exprimă bine românește, fără timiditate şi cu pricepere." În acel moment, director al şcolii era Alter Weissmann care era şi profesor la clasa a III–a, iar la şcoala de fete era directoare Freida Zalmann. În finalul raportului inspecţiei se spune: "Corpul didactic face onoare şcolii şi am găsit pe potriva mea să mulţumesc Epitropiei şi D–lor profesori pentru frumosul rezultat ce am constatat".

La 14 ianuarie 1920 este aleasă noua conducere a Comunităţii Israelite, comisia interimară în care intrau: Iulius Fischer, Iancu Sacs, Moritz Finkehtam, Zisu Lerner, Copel sin Chaim, Leon H. Laudman, Haim Iţic Jagher, Sloim Ancel, Marcu Abraham, I.L. Bercovici şi Hoişie Moscovici. Noua comisie interimară a terminat în acest an Spitalul Israelit de pe strada Spiru Haret Nr. 95, iar în anul 1921 a construit baia evreiască.

Trebuie menţionat faptul că la terminarea şcolii, elevii erau examinaţi de o comisie de profesori de la şcolile româneşti din oraş, dar, spre cinstea lor, marea majoritate a elevilor şcolii israelită-română au terminat şcoala cu brio.

După prima conflagraţie mondială, tot mai mulţi evrei au fost aleşi în funcţii de conducere, acordându–le locul cuvenit în societatea dorohoiană. În anul 1928 când Leon Fischer a vizitat Dorohoiul, el la acea oră era vicepreşedintele Uniunii Evreilor Români din Statele Unite, în aula de festivităţi a palatului Comunal i s–a făcut o primire deosebită, printre personalităţile invitate fiind şi G. Tomaziu, I. Capră, S. Zalman, preotul D. Furtună, Adolf Bercovici, P. Polack, David Haifler, Jean Chises, Dr. I. Axler, Avram Calmanovici ş.a.

În anul 1929 găsim în comisia interimară a Primăriei Dorohoi şi personalităţi evreieşti ca: David Făgădău, Ştefan Pausemberg, Carol Segal, iar din 1933 au mai

fiind şcoala lui Şloim Ceauşu de pe strada Nouă, cea din cartierul Ţigănimii condusă de Şmil Herş Ceauşu, din strada Comercianţilor condusă de Zeilic Ceauşu, etc.

În anul 1895, în urma hotărârii Guvernului României, care prevedea că toate Comunităţile Israelite sunt libere să-şi organizeze şcoli proprii, spitale, etc., conducerea Comunităţii Israelite din Dorohoi din care făceau parte printre alţii: I.H. Zoller, I.L. Bercovici, Adolf Vitner, H.S. Cohn, Aron Pomârleanu şi alţii, s-a adresat guvernului pentru repartizarea unor spaţii necesare construirii acestor edificii. Consiliul de Miniştri a aprobat aceasta, urmând a sprijini propunerile ce se vor face.

În anul 1896 a fost aleasă o nouă conducere a Comunităţii Israelite din care făceau parte: S. Davidson (preşedinte), I.L. Bercovici, Beniamin Rabinovici - vicepreşedinţi, David Vechsler - controlor, Haim Cohn - casier, I. Conitz - secretar, conducerea care a luat o serie de măsuri pozitive în favoarea populaţiei evreieşti din Dorohoi.

În anul 1897 în ziua de 7 februarie s-a deschis "Şcoala Confesională Israelită" de fete, sub conducerea doamnei Sara Moscovici, pe strada Stefanovici Nr. 367, astăzi strada Plopilor. Această şcoală, având spaţiu mic faţă de numărul elevelor înscrise, s-a mutat într-un spaţiu mai adecvat, pe D.P. Moruzi, astăzi Cuparencu.

Tot în anul 1897, conducerea Comunităţii Israelite înfiinţează şcoala israelită-română, sub conducerea domnului Mauriciu Seil, având ca institutori, pe Aidzer Barghenson, Marcus Lebel, David Critz şi Sloim Pincas, toţi autorizaţi de minister, şcoală la care alături de copiii evrei au învăţat şi mulţi copii creştini. Această şcoală se afla pe strada Jijia în casele domnului G. Pap şi avea şi o institutoare de limbă română, pe doamna Maria Cristea.

În anul 1890 Comunitatea Israelită a cumpărat un spaţiu cu grădină care era foarte adecvat pentru construirea unor clădiri necesare pentru un sediu al comunităţii şi a unei şcoli.

Acest deziderat al tuturor evreilor din Dorohoi avea să se realizeze abia în anul 1909, din fondurile Comunităţii Israelite din Dorohoi cu ajutorul financiar al "Jewish Colonization Agency" (J.C.A.) şi cu suma de 30.000 lei împrumutaţi de la Alianţa Israelită Universală cu sediul la Paris. Pe atunci conducerea comunităţii era formată din Mayer Zoller - preşedinte, Adolf Witner şi L. Bercovici - vicepreşedinţi, Saniel Koatar - casier, Leiba Rapaport, Zisu Lerner, Aron Pomârleanu şi alţii, ca membrii. Şcoala a fost construită după planurile efectuate de arhitectul A.G. Davidescu din Bucureşti, când ministrul culturii era Spiru Haret. Şcoala a fost inaugurată oficial la 28 noiembrie 1910.

În anul şcolar 1910-1911 avea 118 elevi (61 de băieţi şi 57 de fete) dar în acelaşi timp în oraş au continuat să existe şi alte şcoli particulare israelite. În anul următor şi-a deschis porţile şi grădiniţa de copii a Comunităţii Israelite, ceva mai jos de şcoală, tot pe strada A.I. Cuza.

Nu vom enumera toţi profesorii care au funcţionat la această şcoală, ci doar vom aminti câţiva din aceşti pionieri ai învăţământului evreiesc din Dorohoi. La şcoala de băieţi, D. Brauncu, care preda şi limba română, A. Wecsler, Samuel Soreanu la ebraică, iar la şcoala de fete, Elişa Elişcă la limba ebraică, domnişoara Ilasievici la limba

Din trecutul îndepărtat al comunităţii evreilor din Dorohoi

Şcoala Israelită

Începuturile învăţământului evreiesc la Dorohoi

de Prof. MANDACHI DORINA şi
Prof. MANDACHI ILARION
din Dorohoi, România, în colaborare cu
dentist IOSEF -IOJU HAIMOVICI, Rehovot, Israel

Sunt numeroase documente aflate la diferite arhive sau în ziare, care arată că încă la începutul secolului trecut existau în oraşul Dorohoi, şcoli particulare israelite.

Astfel, în anul 1836, pe uliţa Spiţeriei din Dorohoi, locuia Meer Sin Aron, care era dascăl la şcoala ce îşi desfăşura activitatea în casa sa, el fiind şi primul institutor cunoscut al unei şcoli particulare evreieşti din oraş.

Şcoala lui Meer Sin Aron suplinea lipsa unei şcoli de stat, învăţându-i pe elevi "scrisul şi socotitul" noţiuni strict necesare pentru evreii din oraş, care erau buni meşteşugari, dar şi buni negustori.

Sărind peste ani, aflăm din "Pagini din istoria învăţământului botoşenean" ca în anul 1864 în oraşul Dorohoi existau nu mai puţin de 15 şcoli particulare neautorizate evreieşti. Majoritatea acestor şcoli au fost închise întrucât nu aveau condiţii de desfăşurare a învăţământului, nu se învăţa în limba română şi nu se respecta programa şcolară elaborată de ministerul de resort. În locul celor închise au apărut alte şcoli noi, în spaţii corespunzătoare, aceste şcoli se mai numeau şi "aziluri convenţionale". Doi ani mai târziu, Comunitatea Evreiască din Dorohoi a hotărât să subvenţioneze o şcoală evreiască condusă de Simon Maier sin Marcu, cu hărţi, sticlă pentru ferestre, bănci, reparaţii la local, repararea sobei, lemne pentru foc, leafa servitorului, cretă, hârtie, lumânări. Tot în acest an, Comunitatea a cerut primăriei să i se repartizeze un spaţiu adecvat pentru construirea unei şcoli.

În anul 1867, când rabin la Dorohoi era Moise Herş, existau în oraş câteva şcoli bine organizate, printre care cele ale lui Alter Pincaru, David Abenden şi Bella Mendel. Unii părinţi au trimis însă copiii să înveţe şi la şcolile de stat din Dorohoi, astfel că în 1868 găsim la Şcoala de fete Nr.1 ce se înfiinţase în Dorohoi în anul 1860 pe Buimariu Rifca, Blumen Ella, Strul Rifca, Rozen Brana, ş.a.

Spre sfârşitul anului 1869, după o verificare a şcolilor evreieşti cerută de prefectul judeţului Dorohoi, Suguliş, în tabelul trimis de poliţaiul şef al oraşului Dorohoi se arată că în oraş există 12 şcoli private israelite cu 323 elevi cu 16 dascali, toate cu aviz de funcţionare.

În anul 1890 Comunitatea evreiască a intervenit din nou pentru omologarea şcolilor ce aveau condiţii bune de pregătire, fapt confirmat de comisarul oraşului, Savencu, şi care aveau şi decizia primarului Calcantraur. În acest an existau 15 şcoli evreieşti, situate pe străzile principale din oraş, exemplu

fabrici de oale.

Zigu Aizic negustor şi angrosist plus mulţi meseriaşi – croitori, cizmari, fierari, frizeri, fotografi, ş.a. Se mai pot arăta şi familii de medici, Tapller, dentist, Schechter, şi muzicanţi de elită: familia Nadler. Cu Uşer, unul din fii, am colaborat în timpul cât a fost redactor la ziarul "Zori noi" din Suceava.

La Pomârla, se poate menţiona David Zoller, proprietar de batoză de treier şi prăvălie. La Ibăneşti, familia Moscovici, cu doi fii, David şi Zigu, proprietari de moară şi prăvălie, un timp şi batoză de treier. După naţionalizarea din 11 iunie 1948, Zigu Moscovici a continuat să lucreze ca mecanic la moara proprie până la plecarea lui în Israel din 1963, când s–a despărţit cu lacrimi de moară.

Evrei – personalităţi de seamă din Dorohoi

Saşa Pană (Alexandru Binder) evreu, publicist, doctor în medicină şi chirurgie. Datorită calităţii şi contribuţiei aduse la progresul localităţii, conducerea primăriei oraşlui Dorohoi, a hotărât ca o stradă din oraş să poarte numele de "Saşă Pană"; tot în acelaşi timp şi de către aceiaşi autoritate s–a hotărât ca o stradă din Dorohoi, să poarte denumirea de "Dr. Danilov". Hotărârea a fost dată de către Consiliul popular judeţean Botoşani la data de 16 februarie 1999.

Se mai poate aminti şi despre Gheorghe Stoica (Ciucălău) evreu luptător în brigăzile republicane din Spania, care ulterior în perioada regimului comunist a fost membru al Comitetului Central, alături de Nicolae Ceauşescu.

Postfaţă

Personalităţi importante precum şi alte aspecte ale segmentului evreiesc din fostul Judeţ Dorohoi sunt multe.

Consider că în cele 4 monografii scrise, referitor la viaţa de toate zilele privind evreii din acest teritoriu, s–a vorbit fără rezerve.

Personal, am cunoscut mulţi din ei încă înainte de 1940 iar după 1945 am fost pe lângă prieteni sinceri, colegi de serviciu şi vecini.

În concluzie, dacă voi avea ocazia să citesc cele scrise până acum, pot să–mi dau seama dacă cunoştinţele mele în acest sens sunt menţionate.

Rămâne în continuare dialogul deschis!

---

1. Din scrierile dr. Constantin Rezachevici.
2. După istoricul Paul Cernovodeanu.
3. Din articolele revistei "Magazin Istoric" – de istoricul Dinu Giurese,
4. România în al doilea război mondial de Dinu C. Giurese.
5+6. Monografia satului Dersca de Alecu Gherasim

paraşutişti plasaţi şi pe teritoriul României.

De menţionat că până la crearea Statului Israel, la 14 mai 1948, cu capitala la Tel-Aviv, în fruntea căruia s-a aflat Ben Gurion, evreii din România au fost printre primii colonişti care s-au stabilit în Palestina, şi au creat cele două aşezări, pe pământuri aride aflate în paragină de secole: Roş Pina şi Zichron Yaacov, ridicate la sfârşitul secolului al XIX[4].

Evreii din comuna Dersca, Jud. Dorohoi

În anul 1824, moşia satului Dersca, întră în proprietatea lui Bezede Petru Mavrogheni, preluată de la boierul Petru Cozimir, după decesul acestuia în contul unei datorii de 6.000 de galbeni.

Om politic şi de finanţe, urmaş al boierilor fanarioţi. O rudă a lui, Nicolaie Mavrogheni a fost domnitor în ţara românească.

Petru Mavrogheni a fost numit apoi Ministru de finanţe în Principatele unite, în noul guvern condus de Ion Ghica, instalat după abdicarea forţată a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Boierul respectiv a locuit o perioadă de timp Dersca.

Omul de încredere "Credinciosul boieresc" şi administrator a întregii moşii plus toate anexele gospodăreşti a fost evreul Hagiul Pascu, care a locuit în Dersca, chiar după plecarea boierului Mavrogheni. În vârstă de 80 de ani Hagiu Pascu se găseşte menţionat, martor la căsătoria ce a avut loc între boierul Alexantru Stoianovici şi domnişoara Filareta Uhrinoschi, în anul 1871.

Hangiu Pascu s-a ocupat şi de comerţul cu produse agricole plus diverse mărfuri industriale şi alimentare existente la acea dată, afacerile se desfăşurau în localul Rateşului din centrul satului, construit de către boierul Petru Mavrogheni, local impunător care era folosit şi ca loc de popas pentru diligenţele de poştă - clădire ce se mai poate vedea şi astăzi, în care funcţionează un magazin mixt şi un restaurant.

În anul 1875, evreul David Waisengrun ia în arendă moşia Dersca de la moştenitorii boierului Iosub Umrinovschi, pe care o deţine timp de 6 ani, pentru încă 7 ani arendaş este evreul Simion Pascal. Ambele familii în majoritatea timpului erau în Dersca, unde posedau şi prăvălii fiind cunoscuţi de localnici, ca oameni vrednici şi buni gospodari. Datorită prezenţei lor în sat şi relaţiile pe care le-au avut bune cu sătenii, o porţiune din drumul intercomunal, Dersca-Hilişeu - Pomârla se numele şi astăzi "La Jidovina" probabil unde poposeau adesea arendaşi.

Un, alt evreu, Moscovici din oraşul Dorohoi, a cumpărat masa lemnoasă de pe o suprafaţă de 60 ha. de teren, pădure, pentru exploatare, de la boierii Nicu Stoianovici şi Eduard Bürbüre. Relaţiile lui cu Derscanii au fost de asemenea bune.[5]

Evrei din satele şi oraşul Mihăileni, Pomârla şi Hăneşti

La Mihăileni, târg înfiinţat de către domnitorul Mihail Sturdza pe moşia lui, a fost timp de 14 ani reşedinţă de ţinut. Mutat de la Dorohoi, în timpul domniei lui Sturdza, târg în care mai mult de 16% din populaţie erau evrei care se ocupau cu diverse meserii, comerţ, ş.a.[5]

Cunoscuţi dintre cele două războaie mondiale: Bürák Wagner şi Iosub Cazacu, angrosişti de cereale, care posedau şi prăvălii în care se găseau de toate.

Fraţii, David şi Iosif Reghenstroff proprietari de magazine manufactură şi

comanda lui Bogdan Hmelniţki răsculaţi în anul 1648 împotriva Coroanei Poloneze şi a nobililor catolici, socotiţi colaboratori cu evrei, urmăriţi chiar şi pe teritoriul Moldovei.

După sfârşitul perioadei căzăceşti marile comunităţi evreieşti nu au mai avut de suferit persecuţii în spaţiul românesc, având libertatea de a-şi desfăşura viaţa normal tradiţională fără a mai fi obligaţi să trăiască în ghetouri sau alte măsuri de persecuţie, ca cele din apusul Europei, îndeosebi imperiul romano-germanic şi Italia! Libertate asemănătoare ca în ţările române exista doar în ţările protestante ca Olanda, etc.

Alungaţi de cazaci după 1648, evreii s-au stabilit peste tot: atât în mediul urban cât şi în cel rural, aşa cum erau obişnuiţi acolo de unde au plecat.

Lipsiţi de pământ şi de bani de cumpărare o parte din ei, devin "Orândari" adică arendaşi aşa cum vor fi numiţi mai târziu. Cei de la oraşe se ocupau cu tot felul de meserii, organizaţi în bresle, unii dintre ei, medici, negustori şi slujitori ai comunităţii lor, ş.a.

În general se poate afirma că în perioada fanariotă comunităţile evreieşti s-au dezvoltat puternic[1]

În această epocă, obştile evreieşti s-au înmulţit, iar breasla din Iaşi reprezenta toate comunităţile din Moldova, având sub îndrumarea ei şi pe coreligionarii din Muntenia. Numărul starostilor era de 2 sau 3, iar conducătorul lor era "Roş Medina", capul evreimii din ţară; marele rabin "Haham Paşa".

Economistul Eugen Ţaţomir, folosind probabil "Condica liuzilor" (unitate contribuabilă, înglobând 1-2 condici) din anul 1803, arăta că în Judeţul Dorohoi, la o populaţie de 11.732 persoane, trăiau un număr de 2.136 evrei, din care 660 numai în oraşul Dorohoi.

La sfârşitul perioadei fanariote, acelaşi econmist, bazat pe recensământul făcut sub domnia lui Mihai Vodă Şuţu, arăta că în anul 1820, numărul evreilor din Moldova era de 18.910 persoane.[2]

La recensământul oficial din anul 1939, populaţia evreiască existentă în România era de 728.115, iar după ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de nord, a Transilvaniei de nord şi Cadrilaterul (cele două Judeţe: Durostor şi Caliacra), în România au mai rămas 312.972 de persoane.

La recensământul din anul 1942 locuiau la Dorohoi 2.316 evrei.

Perioada anilor 1939-1945, cât a durat cel de al doilea război mondial s-a dovedit a fi pentru evreii aflaţi în zona de influenţă a Germaniei naziste şi Italiei fasciste în fruntea cărora se aflau cei doi rechini, Hitler şi Musolini, plus ţările satelite, a fost plină de necazuri şi suferinţe.

Soluţia finală hotărâtă de aceştia aproape s-a dus la îndeplinire[3].

După aprecierile aceluiaşi istoric, Dinu. C. Ciurescu, şi-au pierdut viaţa 214.005 evrei, din care 15.000 în vechiul regat, Transilvania de sud şi Bucovina de sud; 108.710, din Basarabia şi Bucovina de nord, inclusiv ţinutul Herţei, 90.295 şi Transilvania de nord, anexată de unguri în septembrie 1940.

O problemă încă nerezolvată rămâne cea a celor 158.138 de evrei de care nu se mai ştie nimic.

Despre suferinţele şi persecuţiile evreilor de pe raza Judeţului Dorohoi, în perioada amintită, există documente scrise de istorici, pe care le consider cunoscute.

Se ştie că în timpul acestui război, mulţi evrei, originari din România, au făcut parte din "Agenţia Evreiască conducătoare a "Yeşuvului" (aşezare evreiscă organizată în Palestina (Ereţ Israel) din aviaţia Aliaţilor, ca aviatori şi

DOROHOI

Găzduim în paginile noastre pe umanistul şi prietenul nostru din Dorohoi, dl Gherasim Alecu.

Dumnealui s-a documentat, a cercetat şi scrie cu bune sentimente despre trecutul îndepărtat al evreilor dorohoieni iar mulţi din ei i-au fost prieteni buni. Noi, originarii din Dorohoi în Israel manifestăm aprecieri şi admiraţie faţă de dl Gherasim Alecu.

David Shlomo

Scurt istoric despre evreii din Judeţul Dorohoi

de GHERASIM ALECU

Istoria confirmă prezenţa în spaţiul românesc a evreilor de pretudindeni încă din evul mediu, cunoscuţi iniţial ca "iudaici".

Numele de evreu a fost dat mai târziu ca poreclă în deosebi în Transilvania. Ocupaţia lor era alături de başchirii musulmani de "cămărari" (conducători de visterie) şi erau de neam turc "Khazari" sau "Ak khazan" (albi).

Evreii din Balcani, pătrunşi în România erau de neam semit şi apar în timpul domniei fanariote.

În urma persecuţiilor împotriva evreilor sefarzi, aflaţi pe teritoriul Spaniei, aceştia au migrat în Europa ajungând şi în ţările române cu topicele de "Jidovi" (evrei Khazari).

Unele localităţi în care s-au stabilit s-au numit: Jidovca, la Vultur (Orlov) ţinutul Dorohoi, şi o altă Jidovca, lângă Ezerul Jijiei la Liveni – menţionate dcumentar în 1587 şi 1589 – apoi pârâul Jidan, afluent al Bistricioarei – Neamţ ca în diferite alte localităţi din Moldova.

Practic se poate vorbi despre existenţa evreilor pe teritoriul românesc în comunităţi distincte şi bine organizate începând cu sfârşitul secolului al XVI şi începutul secolului al XVII, atunci când evreii încep a se implica tot mai mult în comerţul dintre ţările române extracarpatice cu Transil-vania, spaţiul polon, lituanian şi cel localnic proveniţi în mod deosebit mai mult din Polonia.

La Dorohoi, după descrierile lui Evilia Cebeli, apar documente şi înregistrări în jurul anului 1652. Comunităţi cu sinagogi şi cimitire în câteva localităţi din ţările române printre care şi Dorohoi, cu rabini, hahami ş.a. – aceştia fiind izgoniţi de cazacii zaporojeni ortodocşi de sub

Pagină de onoare!

Gherasim Alecu

Dr. Adrian Rogoz

Prof. Mandache
Ilarion și soția sa

Dezarghianu
Mihai și nepoata sa

Pagină de onoare!

Aceştia sunt prietenii noştri din Dorohoi, care au pus umărul, inima şi condeiul în spirijul activităţii noastre pentru eternizarea istorică a trecutului evreilor de sute de ani în judeţul Dorohoi.

Această ***pagină de onoare*** *este dovada recunoştintei şi aprecierii noastre, în speranţa ca şi în viitor să continue colaborarea dintre noi.*

Gherasim Vasile

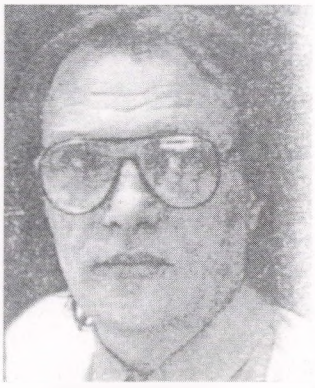

Debeli Mihai

Gherasim Alecu

Dr. Adrian Roşca

Bezerghianu Mihai şi nepoata sa

Prof. Mandache Ilarion şi soţia sa

Lângă monumentul din Pădurea dorohoienilor, echipa care a dus la bun sfârşit acest proiect. De la stânga la dreapta: Arie Gal (gen. în rezervă), David Shlomo, Avram Şany (gen. în rezervă), Ieşaiahu Leizerovici (gen. în rezervă) şi Israel Bauman, donator de onoare.

sunt un tezaur istoric şi monumental, pe care îl încredinţăm copiilor şi nepoţilor noştri, cu speranţa că vor ţine minte. Că ne vor ţine minte.

Tot ceea ce am făcut, este rezultanta crezului nostru sionist, a iudaismului umanist pe care l-am supt împreună cu laptele mamei, a bunelor sentimente şi a credinţei în Atotputernicul care se află mereu alături de noi.

Recunoştinţă tuturor acelora care au participat, prin donaţii şi prin entuziasmul lor, la realizarea acestei opere monumentale.

În fiecare din casele noastră, ale celor originari din judeţul Dorohoi, precum şi în casele descendenţilor noştri, **trebuie** să figureze diploma de onoare care se acordă acelora care au pus umărul şi inima la plantarea pădurii noastre din munţii Ierusalimului, pentru eternizarea memoriei celor dragi.

Un cuvânt cald de mulţumire i se cuvine şi organizaţiei *Keren Kayemet leIsrael*, colaboratoarea noastră întru realizarea acestui proiect. O parte a sufletului nostru a pătruns în trunchiul fiecăruia dintre copacii tineri şi viguroşi care cresc îmbogăţind împrejurimile Oraşului Sfânt.

Reportaje speciale în legătură cu pădurea noastră sunt publicate în partea ebraică a acestui volum.

Pădurea Dorohoienilor

de DAVID SHLOMO

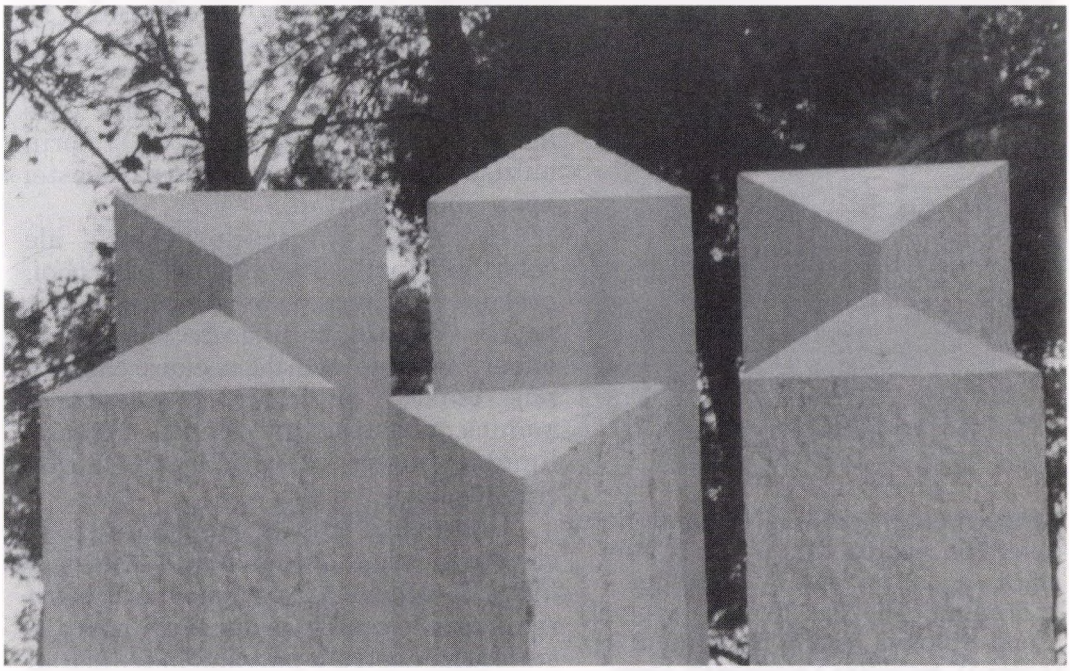

Partea superioară a coloanelor sugerează Steaua lui David.

Scriu aceste rânduri într-una din zilele de *Hanuca*, sărbătoarea Macabeilor (decembrie 1999), cuprins de emoţie şi evlavie.

Împlinirea unui vis, realizarea concretă a unui ideal, îndreptăţesc pe deplin fiorii sufletului. În paralel cu fazele de finalizare ale volumului V, a fost desăvârşită, în munţii Ierusalimului, plantarea pădurii celor originari din judeţul Dorohoi. Pe drumul care urcă spre capitala israeliană, în dreptul localităţii Şoreş, se înalţă (peste patru metri înălţime), un impresionant monument alcătuit din şase coloane. Trunchiurile puternice, a căror finisare la vârf este în formă de triunghi sugerează Steaua lui David. Monumentul simbolizează cele şase oraşele din judeţul nostru: Dorohoi, Darabani, Mihăileni, Herţa, Rădăuţi-Prut şi Săveni. Acest crâng de piatră din inima pădurii care se întinde pe o suprafaţă de 1,2 ha (120 dunami), se încadrează armonios printre miile de copaci tineri şi vii, sădiţi de câteva sute dintre concetăţenii noştri. Consider că prin această acţiune au îndeplinit o misiune naţională de onoare, de creştere a prestigiului dorohoienilor şi a celorlaţi israelieni de origină română, în ochii contemporanilor noştri şi, mai ales ai generaţiilor viitoare. Arborii, plini de vigoare, sădiţi de noi, coloanele de marmoră, care vor sta mereu de strajă pe drumul Ierusalimului, precum şi cele cinci volume apărute până acum, evocatoare ale iudaismului dorohoian

Copoului, notându-şi impresiile. Şi apoi viaţa academică a Iaşilor se poate oare comparara cu vreun alt oraş din România? (Poate numai cu Bucureştii, dar nu din punct de vedere al semenilor noştri). Oare există vreun domeniu în care atât evreii ieşeni cât şi cei proveniţi din împrejurimi, inclusiv din micul nostru judeţ, să nu-şi fi dat obolul având o înrâurire asupra populaţiei autohtone?

Preşedinţii statului nostru, atât regretatul Herzog cât şi actualul Weizman s-au adresat nouă, participanţilor la întâlnirea cu ei, cu ocazia apariţiei primelor volume, încurajându-ne efortul nostru în a scrie istoria comunităţii noastre, insistând să continuăm, deoarece noi suntem ultima generaţie a martorilor vii. Exemplul nostru trebuie să fie urmat şi de alte colectivităţi. Din câte cunosc eu, ieşenii au "orchestranţii" lor, versaţi în mânuirea tocului, rămâne doar să-şi găsească un dirijor potrivit. Succes!

Închei, aducând mulţumirile mele, nu numai dorohoienilor, în frunte cu Shlomo, datorită cărora, dictonul latin de la începutul articolului s-a transformat în faptă vie, dar şi tuturor celor care au contribuit la realizarea acestor volume monumentale.

Haifa 27.12.99

părinţilor noştri precum şi străbunilor noştri: un monument care va dăinui şi în faţă căruia se înclină şi-l vor aprecia copiii, nepoţii noştri şi cei ce vor urma, căci vorba zboară iar ceea ce am scris noi va rămâne.

S-a înălţat un cântec sublim, un poem emoţionant închinat mişcării sioniste, începând cu întemeietorii "Dganiei B" şi până în zilele noastre ale Israelului industrializat şi înzestrat cu *HIGH-TECH* şi apărat de falnicii noştri ostaşi şi de ofiţeriilor glorioşi.

Şi desigur un imn măreţ şi solemn pentru cei de pe meleagurile noastre şi-au dat viaţa în slujba Patriei, asigurându-ne nouă viaţa înfloritoare de astăzi.

Am aşternut aceste cuvinte, gândindu-mă cu mult respect şi maximă apreciere, sinceră, la dirijorul acestui poem simfonic al dorohoienilor în cinci părţi distincte, una mai interesantă decât cealaltă, la Shlomo fără de care tot ce am amintit mai sus rămânea un vis...

*

Îmi aduc aminte de multe discuţii aprinse şi de anume păreri exprimate de diverse cunoştinţe atât în perioada "facerii" cât şi după naşterea primelor volume. Interlocutorii erau de pe meleagurile noastre, oameni cu patalama în buzunar, cu şcoală, care toată viaţa s-au numărat printre cei isteţi, chiar în mânuirea slovei, iar *ştelul* dorohoian li se citea pe frunte!! Erau sceptici, neîncrezători, suspicioşi şi negativişti convinşi, mai ales când trebuiau să bage mâna în buzunar pentru a cumpăra un volum sau a dona o mică sumă pentru a sprijini "năstruşnica" idee. Se retrăgeau diplomatic, înşiruind argumente neplauzibile. Trebuiesc iertaţi, au păcătuit atunci... şi tare-s mulţumit acum că au greşit!

*

Rog să-mi fie îngăduită o comparaţie... Este greu de comparat, doar ca o ipoteză, micul nostru Dorohoi, chiar dacă îi adăugăm şi... împrejurimile, cu falnicul Iaşi şi tot ce-l înconjoară.

Iaşul, cu adevărat celebru, Iaşul judaismului medieval şi modern, oraşul plin de evenimente, leagănul teatrului idiş, oraşul universităţii şi al politehnicii cu renume peste hotarele României, cu celebri matematicieni precum Prof. Marcus, cu somităţile medicale din care s-au "înfruptat" cu nesaţ şi elveţienii (nu numai românii şi apoi israelienii). Acest Iaşi, acest oraş iubit şi îndrăgit, poate al doilea pentru mine după meleagurile natale: cu anii fervenţi de studenţie ai fraţilor mei, apoi cu părinţii care au locuit în Iaşi mulţi ani (tatăl nostru, David Kraft şi-a găsit odihna de veci pe dealul Păcurarilor). De aceea rog încă odată să-mi fie permisă comparaţia (cu intenţii bune bineînţeles).

Ce ar fi dacă ieşenii ne-ar imita (să imite şi ei odată pe Dorohoieni!) trecând la relatat istoria lor iudaică, plină de evenimente, care mai de care mai deosebite şi uneori unice (din păcate mă refer la pogromul de tristă amintire care a zguduit colectivitatea evreiască din toată lumea)??

Până şi clasicul nostru îndrăgit, Shalom Aleichem, a vizitat oraşul

"VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT"

("Vorba zboară, cele scrise rămân")

de NATHAN D. KRAFT

La închiderea ediţiei
(ediţiilor)

Să începem cu binecuvântarea noastră tradiţională *"Baruch Ata Adonai, Elokeinu melech haolam, shehianu vekiamnu veiganu le zman haze"*.

Mă refer la finalizarea cu success a celui de al cincilea volum care cuprinde trecutul îndepărtat şi... apropiat al consătenilor noştri dorohoieni şi al celor din vecinătatea capitalei micului nostru judeţ.

La primele volume am fost un colaborator "participant activ", iar la ultimele, cu părere de rău, mai puţin. Aş dori să nu fiu "pasiv" la volumul care încheie triumfal această expediţie curajoasă a comunităţii noastre nord-moldovene, exprimându-mi o părere.

Într-adevăr ca să iniţiezi, să concepi şi să realizezi aşa o acţiune, care precum vedem s-a soldat cu un succes deplin trebuia să ai o voinţă de fier, dăruire de sine, ambiţie, hărnicie, tenacitate, şi să dai dovadă de un curaj deosebit. Toate aceste calităţi existau parţial la mulţi dintre consătenii noştri, dar era necesar CINEVA care să le facă să dea roade, un **maestro** care să dirijeze orchestranţii voluntari, un catalizator care să faciliteze cristalizarea armonioasă a acestei dorinţe. Şi... s-a găsit acest cineva în persoana colegului şi prietenului nostru SHLOMO DAVID.

Aşa a luat naştere o istorie a iudaismului meleagurilor noastre, o istorie obişnuită şi neobişnuită din ultimele cinci secole, o istorie a cotidianului uneori amuzant alteori amar al micului *ştetl*, cu curiozităţile lui, cu idealurile transmise din tată în fiu, dealungul veacurilor, precum şi o istorie care scoate în evidenţă şi marile suferinţe prin care am trecut.

Şi iată aşa, dorohoienii au reuşit să-şi ridice un monument literar, înălţător, cu cinci nivele (volume) care priveşte cu mândrie peste veacuri, către bătrâna Moldovă, cea din zilele lui Ştefan cel Mare, cu al lui medic, Schmil, care atestă începuturile iudaismului pe aceste meleaguri. Acestea datează deci din urmă cu mai mult de cinci secole, când primii semeni ai noştri au descins din Galiţia trecând prin Dorohoiul zilelor noastre (numele de Dorohoi, provine, probabil, de la cuvântul slav *doroga* = drum).

O frescă a iudaismului şi hasidismului, a nostalgiei *heder*-ului de neuitat, a copilăriei în *ştetl* a influenţei noastre asupra populaţiei băştinaşe nu numai din Dorohoi, în literatură, artă, industrie, ştiinţă, învăţământ, ş.a.m.d, precum şi amintiri tragice ale ultimei generaţii de martori vii ai "soluţiei finale", "mai umane" a legionarilor şi a regimului lui Antonescu (astăzi uneori preamărit) care a smuls din mijlocul evreilor dorohoieni mii de victime rămase pe câmpiile Transnistriei fără loc şi semn de veci.

Generaţia noastră a înălţat un monument închinat bunicilor şi

Cele cinci volume apărute cu concursul întregii colectivităţi iudaice din regiunea Dorohoi, sunt împănate de durere, dar şi de dragoste, dragostea pentru ziua de mâine.

Shlomo David s-a gândit şi la viitor. Pădurea "Martirilor din regiunea Dorohoi" se întinde pe 120 de dunami, în munţii Ierusalimului, fiind un monument ridicat în amintirea martirilor, pentru generaţiile viitoare.

Shlomo David s-a înconjurat de câţiva oameni, fiecare din ei o personalitate în felul ei, buni organizatori dar mai ales buni dorohoieni, oameni cu inima largă, molipsiţi de entuziasmul lui Shlomo, care l-au înţeles pe preşedintele Asociaţiei lor, sprijinindu-l în această nouă iniţiativă.

Deci, azi avem cinci volume, care însumează peste 4000 de pagini de monografie, o pădure cu mii de copaci, cu un parc de odihnă, deci putem considera că dorohoianul şi-a făcut datoria dar... nu ca în vechiul proverb: "negrul şi-a făcut datoria, negrul poate să plece..." Shlomo David rămâne cu noi şi cine ştie ce idei noi iau naştere în mintea lui plină de har divin.

Avem răbdare şi vom vedea...

Până una alta, în calitate de editor, mulţumesc tuturor colaboratorilor, care nu numai că au depus eforturi fizice, cerebrale şi materiale ci - au îmbogăţit fiecare pagină apărută cu o parte din căldura sufletului lor.

Când lucrezi cu asemenea oameni, cu un asemenea conducător, ceea ce realizezi nu poate fi decât de excepţie!

Eu vă mulţumesc.

SONIA PALTY
(Director al Editurii Papyrus - Tel Aviv)

Un gând cald în amintirea unui bun prieten

Au trecut cinci ani de când editorul cărţii-monografie Dorohoi, nu mai e!

În anul 1991 am pornit la drum cu Nicu Palty, director al editurii Papyrus din Tel Aviv, la realizarea unui vis.

Din primul moment am găsit în el un prieten. Mă înţelegea, de multe ori nici măcar nu trebuia să dau prea multe explicaţii. Aveam impresia că am găsit un suflet geamăn.

Trei volume din "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi" le-am scos împreună. Trei volume pe care Nicu Palty le-a "construit", ca un bun arhitect, care i-au dat posibilitatea dezvoltării simţului lui grafic-artistic.

După plecarea lui dintre noi, după o grea suferinţă pe care nu a vrut s-o accepte, ne-am simţit orfani.

El însă ne-a lăsat moştenire stilul lui de lucru. Şi până azi cred că soţia lui, Sonia Palty care a continuat munca soţului ei, nu s-a îndepărtat de concepţia lui, viziunea lui asupra colosalei opere care este Monografia noastră, istoria evreilor din Dorohoi şi din orăşele din împrejurimi.

Nicule, ne lipseşti în continuare şi, cred că de-acolo, de sus, te bucuri pentru reuşita noastră!

Odihneşte-te în pace, prieten drag.

DAVID SHLOMO

Cuvântul editorului.

În iarna anului 1991, când preşedintele Asociaţiei Originarilor din Dorohoi şi împrejurimi, d. Shlomo David, asistat de comitetul său de acţiune, în casa lui Saşa - Iosef Iancovici (dispărut dintre noi în urmă cu ani), a încredinţat Editurii Papyrus, adică lui Nicu Palty (nici el nu mai este printre noi din anul 1995) şi subsemnatei, primul volum din Monografia "Generaţii de iudaism şi sionism Dorohoi - Săveni - Mihăileni - Darabani -Herţa - Rădăuţi-Prut (România)", nici unul dintre noi nu-şi închipuia că va ajunge în anul 2000, la volumul cinci.

Dacă în acele zile ale anului 1991 ni s-ar fi pomenit măcar de volumul doi, trei sau patru am fi zâmbit ironic şi am fi spus "vise, imaginaţie"...

Pentru Shlomo David şi comitetul său, perspectiva apariţiei primului volum era un lucru "aproape imposibil"!

Nici unul însă nu-i cunoşteam, întreaga capacitate organizatorică, spiritul de luptă, perseverenţa lui Shlomo David.

Pe drumul parcurs de noi timp de nouă ani, l-am cunoscut, l-am apreciat şi, am început să cred, ca şi el, că Dumnezeu a fost alături de el.

Dorohoianul Shlomo din familia lui David (da, da, chiar a regelui David), a izbutit în lupta lui, pe care o consideră misiune divină, să perpetueze memoria celor din târgul lui, din orăşele din judeţul Dorohoi, a reuşit să insufle celor născuţi pe acele meleaguri mândria de a se fi născut evrei, de a fi continuat în familiile lor vechea tradiţie iudaică, moştenită din moşi-strămoşi.

Recitesc uneori paginile, destăinuri, treceri în revistă a unor întâmplări, date statistice, documente, multe, foarte multe cifre convingătoare de istorie adevărată, privesc ilustraţiile, poze, multe fotografii, unele din secolul trecut şi mă cuprinde aceeaşi admiraţie de fiecare dată.

Gândesc că dorohoienii sunt una din cele mai valoroase comunităţi evreieşti care a vieţuit în România.

Nu trebuie uitat că primul pogrom din România, de la începutul celui de al doilea război mondial în Europa, a avut loc la Dorohoi. Profund zguduită de acest tragic eveniment, evreimea dorohoiană a fost însemnată pe vecie. Nici până azi nu pot înţelege de ce au fost ei primele victime. Cum se poate ca ai noştri, vecinii, prietenii de o viaţă, românii din oraş să se pornească împotriva alor noştrii, evreii atât de apropiaţi lor?

Deportările din 1941-1942 au zdruncinat din nou încrederea în bună vecinătate, în dragoste şi prietenie. Peste 12 mii de locuitori, femei, copii, bătrâni, bărbaţi, au fost deportaţi peste Nistru, în Transnistria. În lipsa lor de acasă, toate bunurile agonisite de ei în ani de viaţă cinstită, ani de muncă, au fost jefuite.

Dorohoienii şi când spun dorohoieni mă gândesc la săveneni, darabaneni, cei din Rădăuţi-Prut, Mihăileni, Herţa, au suferit poate mai mult decât evreii din Muntenia, Oltenia, Banat, Constanţa... În fond, suferinţa unui om nu poate fi măsurată. În acei ani, se poate afirma cu certitudine, noi toţi evreii am suferit în România. În cele cinci volume ale Dorohoiului vom întâlni figuri umane de oameni, de români care au ajutat, au salvat, au rămas oameni chiar în cele mai grele clipe. Dorohoienii nu îi vor uita.

PRIMA DIN ULTIMELE PAGINI!

Pe marginea apariţiei volumului 5

Scriu aceste rânduri la începutul lunii iunie 2000, când volumul monumental, al cincilea din seria cărţilor Dorohoi şi împrejurimi e aproape gata pentru a intra sub tipar.

Trăiesc momente de înălţare sufletească şi de satisfacţie spirituală căci am împlinit o misiune istorică împreună cu zeci şi sute de tovarăşi de drum, care au răspuns cu inima caldă la multele mele apeluri de tot felul.

Volumul 5 este ultimul din seria de monografii care au apărut în ultimii zece ani.

Mii de pagini de istorie iudaică şi sionistă a celor şase colectivităţi de evrei din Dorohoi, Darabani, Mihăileni, Săveni, Rădăuţi-Prut şi Herţa, care au trăit sute de ani pe acele meleaguri.

Repet, textele în limba ebraică şi în limba română sunt diferite. Am respectat stilul şi limba celor care au trimis respectivele articole care au apărut în carte. Documentele prezentate sunt copii (unele micşorate din cauze grafice), ale unor acte originale găsite în arhivele oficiale. În fiecare material se reflectă viaţa de odinioară, viaţă de acum.

Am încercat - şi cred că am reuşit - să încredinţăm generaţiilor viitoare mii de pagini de istorie din care pot să-şi stabilească rădăcinile, pot să cunoască viaţa strămoşilor lor, suferinţele lor, mândria lor. Am încredinţat tiparului mii de file de viaţă evreiască, mulţi ani de suferinţe, de persecuţii, pogrom, Holocaust dar şi de renaştere naţională. Azi, privim cu mândrie trecutul. Cea mai mare parte a supravieţuitorilor evrei din judeţul Dorohoi şi-au legat viitorul lor şi al copiilor lor de Israel.

În afara acestor cinci volume, care eternizează iudaismul dorohoian, lăsăm în urma noastră 32 de proaspete morminte ale fiilor noştri, ale soldaţilor de origine dorohoiană, căzuţi în războaiele Israelului.

Dar cea mai emoţionantă realizare a evreilor din nordul Moldovei, a evreilor din cele şase localităţi din Dorohoi este "Pădurea Amintirilor", pe 120 dunami, cu mii de copaci plantaţi în Munţii Ierusalimului, în amintirea celor dragi, numeroşi, care nu mai sunt cu noi.

Mulţumesc Celui de Sus care mi-a dat puterea să împlinesc aceste misiuni sfinte.

Mulţumesc celor care au pus umărul alături de mine, prietenilor vechi şi noi, minunaţi colaboratori fără de care misiunea asumată nu ar fi fost realizată. Îi binecuvântez pentru darul făcut tribului evreiesc dorohoian şi le doresc viaţa lungă şi bucurii.

DAVID SHLOMO

Volumul 5 monumental
şi ultimul din seria
cărţilor DOROHOI şi ÎMPREJURIMI
apare sub *PATRONAJUL DE ONOARE*
a familiei

Iafa şi Zeev IUCLEA

(originari din Darabani)

în memoria celor dragi lor
şi cu speranţa în viitorul
urmaşilor lor.

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI

SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI–Prut (România)

volumul 5

Alcătuire şi redactare
SHLOMO DAVID

Editat de:
ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN ORAŞUL ŞI JUDEŢUL DOROHOI
SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI – PRUT, ROMÂNIA
P.O.B. 134, KIRIAT BIALIK – 27.101 ISRAEL. 2000

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

Monografia "Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut (România)" apare sub îngrijirea unui colectiv redacţional format din Shlomo David (responsabil de carte), Sonia Palty, Otilia Rosetti, J. Rosetti.
De partea ebraică a cărţii a răspuns Jehuda-Gur-Arie
Culegerea computerizată: Otilia Rosetti şi Sonia Palty.
Paginaţia, grafica şi urmărirea cărţii în tipografie:
Editura Papyrus-Tel Aviv

SUMARUL volumului V
în limba română şi engleză
apare la pagina 457

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI, SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI-Prut

Ierusalim – 2000

Pădurea martirilor din DOROHOI (şi împrejurimi)

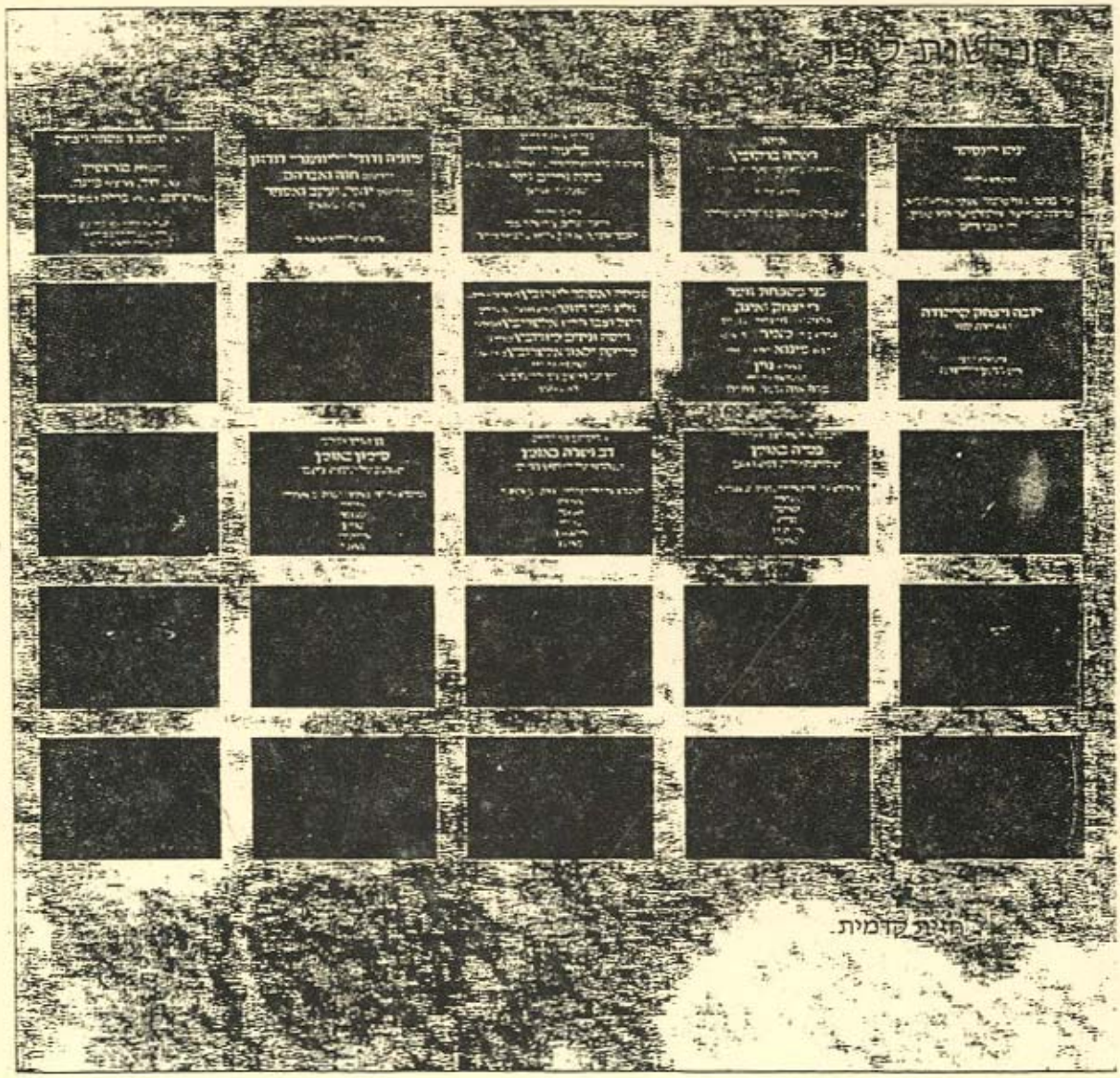

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI

SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI – Prut

Alcătuire şi redactare
SHLOMO DAVID

volumul 5